

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ФАКУЛЬТЕТІ
ФАКУЛЬТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
FACULTY OF INTERNATIONAL RELATIONS

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

атты студенттер мен жас ғалымдардың
халықаралық ғылыми конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 6-8 сәуір 2023 жыл

МАТЕРИАЛЫ
международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Алматы, Казахстан, 6-8 апреля 2023 года

MATERIALS
Of International Scientific Conference
Of Students and Young Scientists
«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, April 6-8, 2023

Алматы
«Қазақ университеті»
2023

Бас редактор

доктор Ph.D., ассоциированного профессора Жекенова Д.К.

Ответственный редактор:

к.и.н., и.о. доцента Омарова У.А.

Редколлегия:

доктор Ph.D. Парпиева С.М., доктор Ph.D., и.о. доцента Ермекбаев А.А., доктор Ph.D., и.о. доцента Баймагамбетова З.М., к.филол.н., и.о. доцента Смагулова А.С., ст. преподаватель Байтукаева Д.У., ст. преподаватель Мадиева Д.Б.

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ» атты студенттер мен жас ғалымдардың халықаралық ғылыми конференциясының материалдары. Алматы, Қазақстан, 6-8 сәуір, 2023 жыл. – Алматы: Қазақ университеті, 2023. – 611 б.

ISBN978-601-04-6354-7

Ғылыми басылымда студенттер мен жас ғалымдарға арналған халықаралық ғылыми конференция материалдары енгізілген.

Бұл жинақ ғылыми қызметкерлерге, оқытушыларға, студенттерге, магистранттар мен докторанттарға арналады.

1-СЕКЦИЯ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ЗАМАНАУИ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САЯСАТ

1- СЕКЦИЯ. СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИИ И ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА

1-SECTION. CONTEMPORARY ISSUES OF INTERNATIONAL RELATIONS AND FOREIGN POLICY

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ

Елишибек Данияр

Студент 4 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: к.и.н., Кузембаева А.Б.

На сегодняшний день международное сообщество озабочено проблемой торговли людьми, которая представляет серьезную угрозу для жизни и здоровья миллионов людей по всему миру. Торговля людьми – это преступление, которое затрагивает все слои общества, независимо от пола, возраста, социального статуса и гражданства. Данная статья расскажет о международном сотрудничестве в борьбе с торговлей людьми, о причинах этой проблемы, а также о мероприятиях, которые принимаются на международном уровне для ее решения.

Проблема торговли людьми имеет множество причин, среди которых можно выделить: экономические причины, социокультурные факторы, конфликты и кризисные ситуации, а также коммерческая выгода. К экономическим причинам можно отнести: бедность, низкий уровень занятости и дохода. Отсутствие социальной защиты и перспектив на улучшение жизни могут заставить людей искать работу за пределами своей страны или региона и стать жертвами торговли людьми. Социокультурные факторы - социальные и культурные нормы, такие как сексуальное насилие, браки по принуждению и другие формы эксплуатации, которые могут быть восприняты как обычные практики в некоторых культурах и сообществах. Военные конфликты, природные катастрофы и другие кризисные ситуации могут вынудить людей покинуть свои дома и оказаться в условиях, где они становятся легкими мишенями для торговцев людьми. Торговля людьми является высокодоходным и крайне прибыльным бизнесом для организованных преступных группировок, которые используют жертв в различных отраслях экономики, включая сексуальную эксплуатацию, принудительный труд, нелегальную торговлю наркотиками и др.

Согласно отчету Международной организации труда, в 2021 году 49,6 миллиона человек жили в условиях современного рабства, из которых 27,6 миллиона человек были принуждены к труду и 22 миллиона вступили в принудительные браки. Из 27,6 млн человек, принуждаемых к труду, 17,3 млн подвергались эксплуатации в частном секторе, 6,3 млн — принудительной коммерческой сексуальной эксплуатации и 3,9 млн — принудительному труду, навязанному государством. На долю женщин и девочек приходится 4,9 миллиона лиц, подвергающихся принудительной коммерческой сексуальной эксплуатации, и 6 миллионов лиц, подвергающихся принудительному труду в других секторах экономики. Приблизительно 12% всех жертв принудительного труда, составляют дети, и более половины этих детей подвергаются коммерческой сексуальной эксплуатации. В Азиатско-Тихоокеанском регионе больше всего жертв принудительного труда, — 15,1 миллиона

человек, а в арабских государствах наибольшая распространенность — 5,3 человека на тысячу человек.

Международное сообщество осознает необходимость сотрудничества в борьбе с торговлей людьми и принимает меры для ее решения. Эти меры предусматривают: разработку международных конвенций и договоров, предоставление помощи жертвам и повышение осведомленности общественности. В рамках сотрудничества разрабатываются международные конвенции и договора. Одним из первых международных документов, посвященных борьбе с торговлей людьми, была Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности и ее дополнительный протокол о торговле людьми. Эти документы призывают государства принимать законодательные и прочие меры, чтобы предотвратить торговлю людьми и преследовать и наказывать нарушителей. В рамках оказания помощи жертвам, государства и неправительственные организации предоставляют жертвам торговли людьми консультации, медицинскую помощь, юридическую поддержку и другие виды помощи, чтобы помочь им пережить этот тяжелый опыт и восстановиться. Для того чтобы предотвратить торговлю людьми, международное сообщество проводит кампании, направленные на повышение осведомленности и образования общественности. Эти кампании рассказывают людям о признаках и опасностях торговли людьми, а также о том, как поступать при обнаружении.

Торговля людьми – это преступление, от которого ежегодно страдают миллионы людей. Это глобальная проблема, для эффективной борьбы с которой требуется международное сотрудничество. Страны должны работать сообща, чтобы предотвращать торговлю людьми, привлекать к ответственности торговцев людьми и оказывать поддержку жертвам.

Список использованной литературы:

1. <https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang--en/index.htm>
2. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/208471468174880847/human-trafficking-modern-day-slavery-and-economic-exploitation>
3. <https://www.ohchr.org/ru/trafficking-in-persons>
4. <https://www.iom.int/counter-trafficking>
5. <https://www.un.org/ru/rights/trafficking/>
6. <https://www.walkfree.org/global-slavery-index/2018/findings/executive-summary/>
7. <https://traffickinginstitute.org/breaking-down-global-estimates-of-human-trafficking-human-trafficking-awareness-month-2022/>
8. <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/global-report-on-trafficking-in-persons.html>
9. <https://www.unodc.org/toc/ru/crimes/human-trafficking.html>

ҚХР «БІР ЕЛ – ЕКІ ЖҮЙЕ» ҰСТАНЫМЫ АУҚЫМЫНДА ТАЙВАНЬДЫ БЕЙБІТ БІРІКТІРУДЕГІ САЯСАТЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Закарин Елнұр

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының 3 - курс студенті*

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Исова Л.Т.

«Бір ел, екі жүйе» — 1980-жылдардың басында Қытай Халық Республикасының жетекшісі Дэн Сяопинмен ұсынылған идея. Осы идеяға сәйкес, Қытайдың саяси жүйесі

өзгеріске ұшырауы керек еді. Дэн Сяопин тек бір Қытайдың болуын, бірақ, Гонконг, Макао және Тайвань секілді аймақтар өздерінің капиталисті экономикалық және саяси жүйелеріне ие болып, Қытайдың басқа бөлігінде социалистік жүйенің сақтаулын ұсынды. Ұсынысқа сәйкес, Тайваньның өзінің саяси жүйесін, юрисдикциясын, қарулы күштерін, экономикасы мен қаржылық жүйесін, оның ішінде басқа елдермен жасалған қаржылық және мәдени келісімдерді сақтай алуы мүмкін болды.

“Бір ел, екі жүйе”, яғни “бір елде екі түрлі жүйе болу” — Қытай үкіметінің мемлекетті бейбіт бірлікке келтіруде ұсынған негізгі мемлекеттік саясаты. “Бір ел, екі жүйенің” негізгі мазмұны: бір Қытай болу алғышартымен, мемлекеттің негізгі тұлғасы социалистік жүйеге табанды болуымен қатар, Сянган, Аомэнь, Тайваньдар ҚХР-дың айырылмас бөлігі боп саналады. Арнайы әкімшілік аймақ (АӨР) ретінде оларда әуелгі капиталистік жүйе ұзақ уақыт бойы өзгермейді. Халықаралық кеңістікте тек ҚХР ғана Қытайға өкіл болады. Қытайдың ұлттық даму стратегиясы басқа да идеялармен толықтырылады, мысалы, «бір мемлекет - екі жүйе» идеясы.

«Бір ел, екі жүйе» «бір Қытай, екі жүйе» дегенді білдіреді: яғни бір Қытай жағдайында елдің орталық бөлігі социалистік жүйені, Макао, Гонконг және Тайвань Қытайдың құрамдас бөліктері болып табылады және арнайы әкімшілік аймақтар ретінде қалады. «Бір ел, екі жүйе» саясатының негізгі принциптері:

1. Бір Қытай. Әлемде бір ғана Қытай бар, Гонконг, Тайвань және Макао оның ажырамас бөлігі. Оның негізгі мағынасы – Қытайдың егемендігі мен аумақтық тұтастығын қорғау.

2. Екі жүйенің қатар өмір сүруі. Біртұтас Қытай деген сылтаумен материктің социалистік жүйесі мен Тайвань, Гонконг және Макао капиталистік жүйесі ұзақ мерзімді бірге өмір сүріп, ортақ дамуына ие болуы.

3. Автономияның жоғары дәрежесі. Арнайы әкімшілік аймақ жоғары дәрежеде автономияға ие. Орталық үкімет арнайы әкімшілік аймақтың нақты істеріне араласпайды.

4. Бейбітшілік келіссөздері. Соғыс әрекеттерін тоқтату және бейбіт жолмен бірігуге қол жеткізу үшін екі тарап мүмкіндігінше тезірек келіссөздерге кірісуі керек.

5. Ұзақ уақыт өзгермейді. Яғни, Тайвань, Гонконг және Макао үшін «бір ел, екі жүйе» саясаты 50 жыл бойы өзгеріссіз қалады және 50 жылдан кейін де өзгеріссіз қалады.

Дэн Сяопиннің пікірінше: «Кейбір адамдар бұл саясат өзгереді деп алаңдайды. Мен оның өзгермейтінін айттым. Басты мәселе және шешуші фактор – бұл саясаттың дұрыс және жүйелі түрде іске асырылуында».

ҚХР ұлттық мүдделері мен ұлттық қауіпсіздік стратегиясы қазіргі уақыттың саяси назарында ерекше назарға ілігеді. Марксистік тұжырымдарға негізделі, Дэн Сяопин идеялары бойынша қалыптасқан Қытайдың ұлттық мүддесі, мемлекеттің меншігіне тиесілі табиғатымен анықталады және басқа мемлекеттермен қарым-қатынасқа түскен кезде ең жоғарғы критерий болып табылады. Қытайдың сыртқы саяси тұжырымдамасында ұлттық мүдделерге ең алдымен егемендік, қауіпсіздік, экономикалық даму, халықаралық статус пен ұлттық ар-намыс жатады. Ар-намысты ұлттық мүдделердің қатарына жатқызу тек Қытайға ғана тән ерекшелік.

Ұлттық мүдделермен қатар Қытайдың сыртқы саясатында өзіне тән спецификалық мақсаттары бар – «Отанды біріктіруді аяқтау» яғни Тайвань, Гонконг, Аомэнь сияқты қытайлық территорияларды ҚХР құрамына қайтару. Алайда Сянган (Гонконг) пен Макооның (Аомэнь) Қытайға қосылуы сәтті аяқталды. Айта кететін бір жағдай: ҚХР Тайвань мәселесін АТА-дағы қауіпсіздік контекстінен тыс шығарып қарастырады, себебі, Қытай үшін Тайвань мәселесі толығымен сыртқы саяси мәселе емес, орталық пен провинция арасындағы қатынастардан туындаған, ішкі мәселе болып табылады. Тайвань мәселесінің дәрежесі Пекин үшін Тибеттегі немесе Шыңжаңдағы сепаратизм мәселесінің дәрежесімен тең. Сондықтан да басқа мемлекеттердің (АҚШ) Тайвань мәселесіне араласуын ҚХР өзінің ішкі істеріне араласу ретінде қарастырады.

Бір Қытай принципі халықаралық қауымдастықтың әмбебап консенсусын білдіреді. Ол халықаралық қатынастардың негізгі нормаларына сәйкес келеді. Бүгінгі таңда 181 мемлекет, соның ішінде АҚШ-ты қоса алғанда, ҚХР-мен бір Қытай принципі негізінде дипломатиялық қарым-қатынас орнатты. 1978 жылы желтоқсанда жарияланған Дипломатиялық қарым-қатынас орнату туралы Қытай-АҚШ бірлескен коммюникеде: «Америка Құрама Штаттарының үкіметі Қытайдың бір ғана Қытай бар және Тайвань Қытайдың бір бөлігі деген ұстанымын мойындайды» делінген. Сондай-ақ: "Америка Құрама Штаттары Қытай Халық Республикасының Үкіметін Қытайдың жалғыз заңды үкіметі деп таниды. Осы контексте Америка Құрама Штаттарының халқы халықпен мәдени, коммерциялық және басқа да бейресми қарым-қатынастарды сақтайды.»

2019 жылдың қаңтарында ҚКП Орталық комитетінің бас хатшысы және Қытай төрағасы Си Цзиньпин Тайваньдағы отандастарға Жолдаудың жарияланғанына 40 жыл толуына арналған жиында сөз сөйледі. Си Цзиньпин өз сөзінде бұғаздар арасындағы қарым-қатынастарды бейбіт жолмен дамытуды және жаңа дәуірде Қытайды бейбіт жолмен біріктіруді ілгерілетуге бағытталған негізгі саясаттарды ұсынды. Олар:

Біріншіден, Қытайдың жаңаруы мен оның бейбіт жолмен бірігуіне ықпал ету үшін бірлесіп жұмыс жасау;

Екіншіден, Тайвань мәселесін екі жүйе бойынша шешуді іздестіру және бейбіт жолмен біріктіру жолында инновациялық күш салу;

Үшіншіден, бір Қытай принципі сақтау және бейбіт жолмен бірігу перспективаларын сақтау;

Төртіншіден, бұғаздар арқылы дамуды одан әрі интеграциялау және бейбіт жолмен бірігу негіздерін бекіту;

Бесіншіден, бұғаздың екі жағындағы халықтар арасында жүрек пен ақыл-ойдың тығыз байланысын орнату және бейбіт жолмен бірігуге деген ортақ міндеттемені нығайту.

Қытай өзінің 5000 жылдық тарихында өткен заманнан бүгінге дейін бүкіл әлемге жарқырап, адамзат қоғамына орасан зор үлес қосқан тамаша мәдениетті құрды. Бір ғасырлық азап пен қиыншылықтан кейін халық қорлықты жеңіп, артта қалудан шығып, дамудың шексіз мүмкіндіктеріне ие болды. Енді ол ұлттық жаңғыру мақсатына қарай қадам басып келеді.

Дамудың қазіргі кезеңінде, қарқынды индустрияланудың ерекше саяси құрылымда жүзеге асыруды көздеген ҚХР компартиясы мен Қытай үкіметі Тайвань бұғазының екі жағындағы отандастарды біріктіруді жалғастыра, уақыт талабына жауап беріп, тарихи жауапкершіліктерді мойнына алуды жоспарлаған. Қытайлықтар «болашақ өз қолымызда және ұлттық біріктіру мен жасаруға қол жеткізу үшін аянбай еңбек ету қажет» деген ұстанымды ұстанады.

Қорытындылай келе, Тайвань бұғазының екі жағындағы қытайлықтардың тапқырлығымен күш-қуатын ортақ елдік мақсатында жұмылдыра, сонымен бірге ешқандай күмәнсіз кез-келген әрекетке тосқауыл қоя отырып, ұлттық біріктірудің ерекше бірегейлігін әлемге паш ететіне сенім бар екендігін айтуға болады.

ТҮРКИЯНЫҢ ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САЯСИ ӨМІРІНДЕГІ КҮРД МӘСЕЛЕСІНІҢ СЕПАРАТИЗМ, ЭКСТРЕМИЗМ, ЛАҢКЕСТІК ОҚИҒАЛАРЫНДАҒЫ ОРНЫ

Мырзағали Шапағат

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 4 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к доцент Исова Л.Т.

Күрд диаспорасы көп шоғырланған аумақ- Түркия, Иран, Сирия, Ирак елдерінің шекаралық аумақтары. Күрд мәселесі қазіргі күні аймақтағы осы елдер арасындағы қарым-қатынасқа тікелей әсер етуші фактор болып табылады. Ұзақ уақыт бойы бұл мәселе күрд диаспорасы көп орналасқан елдер арасындағы аймақтық деңгейде қозғалып келді. Алайда, Күрд ұлттық қозғалыстарын террорлық әрекет деп таныған күннен бастап аймақтан тыс аумақтарға таралып, халықаралық мәселе ретінде ұйымдар мен құрылымдар арасында талқыланатын болды.

Күрдтер ең көп қоныстанған аймақтар Түркия мен Иран жерлері. АҚШ Орталық барлау агенттігінің 2016 жылғы статистикасы бойынша Түркия халқының 19%-ын күрдтер құрайды

Түркия Республикасының саяси жүйесі- демократиялық мемлекет деп танылуы мен оның 1982 жылғы қабылданған Конституциясындағы кейбір заңдар көптеген сұрақтар туғызатыны анық. Ұлттық саясатта демократиялық бағытты ұстана тұра, ел ішіндегі күрдтер, арабтар мен ассириялықтар сияқты басқа да азшылықтарға қатысты мәселеде қос стандартты саясат жүргізіп отырғанын байқаймыз. Заң бойынша, түрік елінің азаматтығын алған, сол мемлекетте өмір сүріп жатқан кез-келген ұлт өкілі- «түрік» деп есептеледі. Басқа ұлттарды, олардың құндылықтары мен ұлттық мүдделері көп жағдайда ескерілмейді. Осылайша, Түркия аумағындағы ұлттық азшылықтар дискриминациясы мен ассимиляциясы мемлекеттік деңгейдегі мәселеге айналып, одан әрі этно-саяси қақтығыстарға ұласуда.

Қазіргі таңда этно-саяси қақтығыстар мәселесі әлемнің көптеген аумақтарында кездесетін мәселе. Олар көбіне елдің егемендігі мен тұтастығына зарар тигізетін сепаратистік көңіл-күйде көрініс табууда.

1991 жылға дейін күрд ұлты өз тілі мен мәдениетін ашық түрде қолдана алмады. Кейіннен, күрд тілінде оқу орындарында білім алуға рұқсат беріліп, 2009 жылы елдегі радио арналарында күрд тілінде хабар тарату басталды. Анкара тарапынан жасалған осы сынды жеңілдіктер ЕО-ға кіруге деген ұмытылысымен байланысты болды.

1923 жылдан бері Заң жүзінде көптеген тыйымдар салынып, ел ішінде күрдтер саяси партиялары, ұйымдары заңды түрде жұмыс жасай алмады. Олар өз қызметін шет елдерде белсенді жүргізіп, Батыс елдерінен үлкен қолдау тапты. Осылайша, бір ел аумағында орын алып жатқан мәселе шекара асып, әлемнің басқа елдерінің назарын аударды. Қазіргі күні күрд қақтығысы- халықаралық деңгейде талқыланатын мәселеге айналып отыр. Әлемдік саясатта бұл мәселеге:

- Түркия, Сирия, Ирак, Иран елдеріндегі азшылықтар мәселесі;
- Осы мәселелердің шешілмеуі салдарынан туындаған қатерлер;
- Әлемдік державалардың әлемдік саясатқа әсер ету мақсатында қолданатын «қаруға» айналдыру мәселесін жатқызамыз.

Ал, бұл мәселе Түркияның өз ішінде 2 түрлі бағытта қарастырылады. Бірі- оңтүстік-шығыс аймақтардағы артта қалған экономикасы бар аймақ ретінде болса, екінші саяси бағыт- сепаратизм, экстремизм және терроризм мәселесі ретінде.

Терроризм мәселесі- Түркиядағы ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Ресми ақпараттарға сүйенсек, лаңкестік оқиғалардың көбісі Сирия және Ирак территориясымен шектесіп жатқан елдің оңтүстік-шығыс бөлігінде орын алады екен. Яғни, күрдтер өмір сүретін аймақта. Олардың елде болуы ең алдымен, елдің саяси өміріне қауіп төндіреді.

Еуропа мен Азияның қиылысып, түрлі өркениеттер мен мәдениеттердің тоғысында жатқан Түркиядағы лаңкестік мәселесі- елдің ішкі және сыртқы саясатындағы өзекті тұс болып тұр. Әсіресе, күрд ұлтының саяси, мәдени, әскери салаларда қуғын-сүргінге ұшырауы террористік деп танылған Күрдістан жұмысшылар партиясы тарапынан қарсы шаралар қабылдауға итермеледі. Түркияның ірі қалаларында көптеген теракт ұйымдастырылып, әлі күнге дейін үлкенді-кішілі шабуылдар орын алып тұрады. Түркияның Ұлттық полиция бас директоратының мәліметі бойынша, елде 12 белсенді лаңкестік ұйым жұмыс істейді, олардың 11-і заңсыз саяси партиялар. Олардың қатарында:

- Күрдістан Жұмысшылар партиясы;
- Күрдістан революциялық партиясы;
- Күрдістан демократиялық партиясы;
- Күрдітік «Хезболла» және т.б.;

Ұзақ жылдар бойы Анкара тарапынан жасалынып келген күрдтерге қарсы акциялар 1978 жылы Күрдістан Жұмысшылар партиясының құрылуына әкелді. Ұйымның мақсаты- күрдтердің ұлттық құқықтарын қорғау, соның ішінде күрд автономиясын құру болып табылады. Алайда, осы қызметін жүзеге асыру мақсатында бүгінгі күнге дейін ауылдарға, аудандарға және елді мекендерге бомбалық шабуылдар ұйымдастырып, диверсия, рейдтер, адам ұрлау, жолдарды заңсыз жабу, әскери бөлімдерге қарулы шабуылдар жасау, арандату сияқты түрлі тәсілдерді қолданды. Сонымен қатар, заңсыз қару-жарақ шығару, оны тұтыну сияқты қылмыстық әрекеттерге барып, әскерилер құрамына кәмелет жасқа толмаған балаларды ата-анасының рұқсатынсыз қабылдаған.

Түркияның сыртқы саясатындағы күрдтерге қатысты терроризм мәселесі- көршілес жатқан елдердегі лаңкестік ұйымдардан қару-жарақ алуы және «күрд факторын» өз пайдасына шешуді көздейтін мемлекеттердің оларға көмек беруі салдарынан шиеленісті жағдайда. Ұйымның басқа да табыс көздеріне:

- Заңсыз есірткі саудасынан түсетін қаржы;
- Кәсіпкерлерден заңсыз салық жинау, ақша бопсалау арқылы жиналатын қаражат;
- Бейбіт тұрғындарды тонаудан түсетін кірістер;
- Ұйым мүшелері мен қолдаушылардан алынған жарналар;
- Медиа алаңдағы немесе БАҚ-тағы қызметтен түсетін кірістер (журналдарды, газеттерді, кітаптарды және т. б. сату) және т.б. жатады.

Жалпы, қазіргі кезге дейін лаңкестік іс-қимылмен айналысып келе жатқан ұйым өз қызметін күрдтер құқығы толық мойындалғанша, Анкара азшылықтарға қатысты жеңілдіктер жасауға келіспейінше ары қарай да жалғастыратыны сөзсіз. Түркиядағы лаңкестік белсенділігін тудыратын басқа да факторларға мына мәселелерді жатқызуға болады:

- Күрдтердің өз егемендігін алуға деген күресінің толық нәтижеге жетпеуі;
- Түркияның Таяу Шығысқа қатысты саясатының салдары;
- Елдегі «зайырлылық» пен «саяси ислам» арасындағы күрес және т.б.

Қорыта келгенде, террористік деп танылған Күрдістан жұмысшылар партиясы ұйымы жүзеге асырған террористік актілер нәтижесі - көптеген бейбіт тұрғындардың, негізінен әйелдер мен балалардың, сондай-ақ мемлекеттік мекеме өкілдері мен қауіпсіздік күштері қызметкерлерінің өліміне әкелді. Бүгінгі күні ұйым ел ішінде ғана емес, сондай-ақ аймақтағы барлық елдердің экономикалық, әскери, саяси және мәдени қауіпсіздігіне қауіп төндіреді.

ҚАЗАҚСТАН-ГЕРМАНИЯ ҚАТЫНАСЫНДАҒЫ НЕМІС ДИАСПОРАСЫНЫҢ РӨЛІ

Карасаев Алибек

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 4 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к, доцент м.а. Идрышева Ж.Қ.

Ғылыми әдебиеттерде "диаспора" терминінің кеңінен қолданылуына қарамастан, "диаспора" ұғымының нақты анықтамасын іздеу әлі де жалғасуда. Зерттеушілердің көпшілігінің пікірінше, диаспора өзінің ұлттық мемлекетінен тыс жерде тұратын этностың бөлігі болып табылады [1, 51б.]. Яғни диаспора екі ел арасындағы қатынастың жоғары деңгейде дамуына көп үлесін қосады. Ол тіпті экономика, мәдени және әлеуметтік тұрғыдан да дамуына көмегін тигізеді.

Қазіргі неміс диаспорасын шоғырландыру процесі геноцидті тұрғылықты ел ретінде де, халықаралық қауымдастық үшін де тану және айыптау мәселесін біріктіруден басталды. КСРО ыдырағаннан кейін неміс халқының диаспорасы барлық халықтар арасында саны жағынан басым болды.

Неміс этникалық тобы Қазақстанның көп этникалық халқының құрамдас бөлігінің бірі, оның өкілдері алғаш рет Қазақстан аумағында XVIII ғасырдың ортасында пайда болды. Қазақстандағы неміс диаспорасының тарихы 200 жылдан асады [2]. Орал мен Батыс Сібірдің оңтүстік аймақтарының маңызды әскери-стратегиялық маңызы немістердің шеткі аймақтарға енуінің ерекше ерекшеліктерін және осы аумақтарда орналасқан немістердің алғашқы топтарының ерекше әлеуметтік жағдайын анықтады. Олардың басым көпшілігі КСРО жерінде тұрақты қызметінде тұратын урбанизацияланған Балтық немістері болды. XVIII ғасырдың ортасында 30-ға жуық неміс Омбы гарнизонында және Сібір шебінің шекара бекіністерінде әскери қызмет атқарды, 50 неміс, оның ішінде 5 Тау офицері Барнаул қаласында тұрды, Орынборда 60 адамнан тұратын 14 отбасы және шамамен 20-25 неміс офицерлері отбасыларымен бірге Орынбордағы шекара бойындағы әртүрлі бекіністерге қоныстанды [2, 506б.].

1926 жылы Қазақстан аумағында неміс халқының саны 51095 адамды құрады.

Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде Кеңес немістерін депортациялау тарихы 1941 жылы 26 тамызда КСРО Халық Комиссарлары Кеңесінің және БКП (Б) Орталық комитетінің бірлескен қаулысын қабылдаудан басталды: «немістерді республикадан Еділ Немістерінен және Саратов пен Сталинград облыстарынан КСРО-ға 100 000 адам қоныс аударсын» [4, 1-12п.].

Неміс диаспорасы 1991 жылғы 31 желтоқсанда Қазақстан-Германия ынтымақтастығын дамытудың маңызды факторына айналып отыр, ГФР Қазақстанның Тәуелсіздігін алғашқылардың бірі болып мойындады, оның көшбасшылары алған егемендіктің маңыздылығын түсінді.

Қазақстан аумағында жүздеген мың этникалық немістердің тұруы ГФР басшылығының табиғи ресурстарға бай аймаққа назар аударуының маңызды факторларының бірі болып табылады, оны игеру тарихында немістер соңғы орында емес.

Немістер қауымдастығы Германияның Федеративтік Ішкі істер министрлігімен, Германияның техникалық ынтымақтастық қоғамымен, Алматыдағы Гете Институтымен және басқа да ұйымдармен әріптестік қатынастар негізінде мәдениет, білім беру және кәсіпкерлікті қолдау салаларында жұмыс жүргізуде [3, 129 б.].

Кәсіпкерлік мақсаттары:

- бизнесті жоспарлау бойынша кеңестер;
- шетелдік серіктестерді іздеу;
- шағын бизнесті қолдау мәселелері бойынша Қазақстан мен Германиядағы үкіметтік және өзге де құрылымдармен өзара іс-қимыл жасау;
- еуропалық серіктестердің сапарларын ұйымдастыру;
- Қазақстанның инновациялық экономикасын құру;
- шикізаттық емес секторды, шағын және орта бизнес үшін жағдайларды дамыту;
- жоғары кәсіби кадрларды даярлау.

1993 жылы Қазақстанда тұратын немістер толығымен ақталды. 1992 жылы 29 қазанда Қазақстан немістерінің I съезі өтті, съез неміс мәдени орталығын құру туралы шешім қабылдады.

Қазақстанның егемендігі елімізден басқа елдерге кең ауқымды көші-қон процестері арқылы елдегі этнодемографиялық жағдайдың толық өзгеруіне әкелді. 1990 жылдар кезеңінде Қазақстаннан Германияға жыл сайын орта есеппен 100 мыңға жуық адам, атап айтқанда 1992 жылы-114 мың, 1993 жылы - 113 мың, 1994 жылы - 121 мың, 1995 жылы - 177 мың адам қоныс аударды.

Қазақстанда неміс халқының саны 1989 жылы 946 855 адамды, 1999 жылы - 353 441 адамды, 2006 жылы - 222 711 адамды құрады [5].

2021 жылғы халық санағы бойынша немістер – 226 092 адамды құрады. Яғни, ол ҚР халық санының 1,20%-ын құрады. Қазақстаннан өз еліне қайтқан халықты «қоныс аударушылар» деп атады. 1993 жылдан бастап қоныс аударғандарды «кеш қоныс аударушылар» деп атады. Барлық қоныс аударушылар - 1953 жылы қабылданған "Қоныс аударушылар мен босқындар туралы Заңның» қолданысына жататын неміс ұлтының адамдары немесе неміс азаматтары, сондай-ақ Германияға тұрақты тұруға қоныс аударған олардың отбасы мүшелері. Және осы Заңға 2013 жылдың қыркүйегінен бастап неміс иммигранттарын қабылдауды жеңілдететін жаңа ережелер күші арқылы қоныс аударды.

Онымен қоса, ҚР-да тұратын және ҚР-да туылған зиялы неміс халқының танымал өкілдері де бар. Олар:

Герольд Бельгер - Повольжя немістерінің арасындағы отбасыда дүниеге келген. Жазушы, аудармашы, прозашы және сыншы. 1971 жылдан Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі. Қазақ әдебиеті классиктерінің (Майлин, Мүсірепов, Нұрпейісов және т.б.) орыс тіліне аудармашысы, орыс немістерінің және олардың ұлттық әдебиетінің тарихи жолы мен қазіргі жағдайына бағытталған көптеген романдардың, повестердің және әдеби-сыни жұмыстардың авторы. Президенттік Бейбітшілік және рухани келісім сыйлығының лауреаты (1992).

Дедерер Александр Федорович - "Возрождение" Қазақстан немістері қоғамдық бірлестіктері қауымдастығының төрағасы (АООНК).

Эммануил (Александр) Иванович Шиллер - хор дирижері, композитор, Қазақ КСР-нің еңбек сіңірген мәдениет қызметкері (1972). Хор ұжымдары мен вокалдық ансамбльдердің ұйымдастырушысы және көркемдік жетекшісі - Павлодар "Октябрь" механикалық зауытының жанындағы орыс ән хорының (1961 жылы "Халықтық" атағы берілді); Павлодар облысының "Қазақстанның 30 жылдығы" колхозындағы "Öhrengold" неміс ансамблінің ("Алтын құлақ") және т. б. көркемдік жетекшісі.

Владимир Эммануилович Шиллер - хор дирижері, педагог, Қазақ ұлттық консерваториясының құрметті профессоры. Құрманғазы (2010).

Сонымен қатар Қазақстанда «Возрождение» «Қазақстан немістерінің қоғамдық бірлестіктері қауымдастығы» жұмыс атқаруда. Бұл қауымдастық Қазақстанның барлық қалаларында жұмыс жасауда. Ол туралы қауымдастық төрағасы өзі жазған кітапта атап өткен болатын.

2023 жылдың 27 наурыз күні ҚР Сыртқы істер министрінің орынбасары Роман Василенко Германияға сапары жайлы: «Берлинге кетер алдында мен 90-шы жылдардың басында комиссияға тең төрағалық еткен өзімнің алдындағы Сыртқы Істер Министрі Орынбасарымен әңгімелескен едім, ол сол кезде үкіметаралық комиссияда талқыланған ең басты мәселе Германиядан туыстарына – этникалық немістерге — Қазақстанға сәлемдемелерді уақтылы жеткізуді қамтамасыз ету екенін есіне алды. Қазір, 30 жылдан кейін, күн тәртібінде біз мүлдем басқа мәселелерді қарастырамыз және жұмыс мүлдем басқа деңгейде жүргізіліп жатқаны түсінікті», - деп атап өтті. Онымен қоса, бұл кездесуде басқа да ойлар талқыланды:

Герольд Бельгердің шығармашылығы - мектеп бағдарламасында.

Қазақстан Республикасы Білім Министрлігінің атына мектептің оқу бағдарламасына белгілі қазақстандық жазушы және аудармашы Герольд Бельгердің шығармашылығын енгізу туралы ұсыныс жолданды. Оның еңбектерінің біздің елдеріміз үшін маңыздылығы баға жетпес, ал оның буыны әр түрлі жастағы оқушылардың шығармашылығына қол тигізуге мүмкіндік береді деген керемет ой осы отыраста ұсынылған еді.

Евгений Болгерт сонымен қатар «неміс тілін терең меңгерумен ғана емес, неміс тілінде оқытумен де толыққанды мектеп ашу қажет екенін атап өтті, бұл бүкіл Орталық Азия өңірі үшін үлгі болады. Елордада неміс мектебін салу жобасы Қазақстанның Сыртқы істер министрлігі тарапынан қолдау тапты, Астана әкімдігі қажетті инфрақұрылымы бар жер учаскесін бөлуге әзірлігін растады».

Неміс тарапы бұл ұсынысты пысықтауға қабылдай отырып, бұл бастаманы оң қабылдады.

Қазақстанның этникалық немістерін қолдау бағдарламасы — 2022.

Дмитрий Редлер Қордың Қазақстандағы этникалық немістерді қолдау бағдарламасын іске асыру жөніндегі қызметі және өткен жылы өзін-өзі ұйымдастыру жетістіктері туралы айтып берді. Ол атап өткендей, «2022 жылы 500-ден астам жоба жүзеге асырылды. Тіл көмекшілерінің келуі маңызды болды. Сондай-ақ, 2024 жылға дейін жалғасатын Қазақстан немістерінің тарихы бойынша құжаттарды жинау және цифрландыру жобасы басталды. Қазақстандағы немістердің өмірі мен қызметінің әртүрлі кезеңдері мен салаларымен байланысты мұрағаттық құжаттарды, фото-, бейне - және фотоматериалдарды анықтау және цифрландыру жүзеге асырылуда. Нәтижелер бойынша электрондық портал құрылады, ол Қазақстанда ақпарат іздеуге арналған алғашқы жалпылама интегралды тарихи жоба болады».

Назарымызда: жастар мен студенттер.

Атқарушы директордың орынбасары Ольга Штейн «Қоғамдық Қор көптеген жылдар бойы Қазақстан мен Германия арасындағы ынтымақтастық аясында Ресейден келген немістердің Жерлестігімен және Ресейден келген немістердің жастар және студенттер бірлестігімен серіктестік жобаларды сәтті жүзеге асырып келеді. 2022 жылы этномәдениет, жастармен жұмыс және қызметкерлердің тағылымдамасы сияқты әртүрлі салаларда он жоба жүзеге асырылды. Ағымдағы жылы неміс мәдениеті — 2023 республикалық фестиваліне және театр - 2024 фестиваліне жобалық персоналды даярлауды қамтитын сегіз бірлескен жоба жоспарланған». Гете-Институт және IFA-Институт сияқты неміс ұйымдарымен, Қазақстандағы дипломатиялық өкілдіктермен тығыз ынтымақтастық жеке ұсынылды.

Германиядағы білім: кедергілер мен шешімдер.

Қазақстан өкілдері атап өткендей, бүгінде Германиядағы жоғары оқу орындарына түсу үшін қаржылық қамтамасыз ету ретінде белгілі бір соманы енгізу қажеттілігіне байланысты нақты кедергі туындайды, бұл барлық студенттердің қолынан келе бермейді. Бүгінгі таңда қазақстандық еңбек нарығында неміс капиталының қатысуымен көптеген компаниялар ұсынылғанын ескере отырып, шетелде жоғары білікті кадрларды даярлау мәселесін қарастыру қажет. Оның ішінде «Авангард» бағдарламасын Германияда оған қатысушылардың білім алуы үшін кеңейту мүмкіндігін қарастыру, бұл болашақта олардың еңбек нарығында сұранысына ықпал ететін болады.

Тараптар Қазақстанның немістері мен Германияда тұратын қоныс аударушылар екі мемлекет арасындағы маңызды байланыс ретінде ерекше рөл атқаратынын атап өтті. Олар серіктестік жобаларды тереңдету және дамыту қажеттігін атап өтті.

Үкіметаралық комиссияның өткен отырысының қорытындысы бойынша Қазақстанда тұратын этникалық немістерді қолдау бағдарламасын іске асыру бойынша екі ел үкіметтерінің одан әрі шараларын көздейтін коммюникеге қол қойылды [6].

Қорыта айтатын болсам, Қазақстан мен Германия арасындағы қатынастың жақсаруына екі елдегі диаспоралардың рөлі жоғары екенін байқаймыз. Яғни, әр ел өзінің қандастарына көмек ретінде барлық жағдайды жасауға дайын екенін көрсетіп, соны жүзеге асыру үшін көптеген келісімдер жасап, бірнеше жобалар мен отырыстар өткізуде. Тіпті екі ел жастары да екі жақты қатынастың дамуына үлкен үлес қосуда.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі:

1. *Иваненко И. П. Межнациональные отношения: термины и определения, - Киев: Тандем, 1991. – С. 50-53.*
2. *Дымов О. Г. Мы, народ Казахстана. – А.: Проксима, 2004. – С.504-509.*
3. *Алексеев А. Культура немцев Казахстана: история и современность. – Алматы: Дайк-Пресс, 1999. – С.127-130.*
4. *ГАРФ. Ф. 9479. «4-й Спец. Отдел МВД(1931-1959)». ОП. 1с. Д.85.*
5. *Бон О. Эмиграция немцев из Казахстана в Германию//http://www.ia-centr.ru/expert/3395/.*
6. *http://wiedergeburt-kasachstan.de/partnerstvo-v-dejstvii-podderzhka-etnicheskikh-nemtsev-v-respublike-kazahstan/*

ВОЙНА 2022 ГОДА НА УКРАИНЕ: ПЕРЕЛОМНЫЙ МОМЕНТ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

Амангельдыев Темирлан

Студент 2 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: и.о. доцента, доктор Ph.D., Байкушикова Г. С.

Введение

Война на Украине стала одним из самых значительных международных конфликтов 21 века, имеющим далеко идущие последствия, которые выходят за пределы страны. Война изменила систему международных отношений, повлияв на то, как страны взаимодействуют друг с другом, и на роль международных организаций в разрешении конфликтов. В данном эссе исследуется влияние войны на Украине на международную систему и роль международных организаций в конфликте. Война на Украине коренным образом изменила способ ведения международных отношений. Сам конфликт начался с аннексии Крыма Россией в 2014 году, что было серьезным нарушением международного права, бросившим вызов международному порядку. Последовавший за этим конфликт характеризовался нарушением связи и сотрудничества между Россией и Западом. Война усилила напряженность в отношениях между Россией и НАТО, что привело к увеличению военных расходов и развертыванию войск с обеих сторон. Конфликт на Украине также привел к введению экономических санкций против России, что оказало значительное влияние на российскую экономику и международную торговлю.

Влияние на международную дипломатию

Одним из наиболее значительных последствий войны на Украине стало влияние на баланс сил между основными мировыми игроками. Конфликт высветил проблемы поддержания стабильного баланса сил в многополярном мире. Аннексия Крыма Россией, в частности, поставила под сомнение принцип территориальной целостности и суверенитета, лежащий в основе международного порядка после Второй мировой войны. Международное сообщество во главе с Соединенными Штатами и Европейским союзом ответило на действия России введением экономических санкций и дипломатической изоляцией, которые оказали значительное влияние на российскую экономику. Война на Украине также повлияла на отношения Европейского союза с Россией. До начала конфликта между ЕС и Россией было установлено стратегическое партнерство, которое включало сотрудничество в таких областях, как торговля, энергетика и безопасность. Однако аннексия Крыма и конфликт на востоке Украины привели к ухудшению отношений между ЕС и Россией, в результате чего ЕС ввел экономические санкции и приостановил сотрудничество в различных областях.

Конфликт высветил проблемы поддержания конструктивных отношений с Россией, особенно в ситуациях, когда существуют значительные разногласия по поводу фундаментальных принципов, таких как территориальная целостность и суверенитет. Конфликт поднял вопросы об эффективности международного права в предотвращении агрессии и разрешении конфликтов, поставил под сомнение баланс сил между основными глобальными игроками и повлиял на роль региональных организаций в продвижении мира и стабильности. Конфликт также имеет значительные последствия для отношений ЕС с Россией, подчеркивая проблемы поддержания конструктивных отношений со страной, с которой существуют значительные разногласия. Конфликт на Украине остается нерешенным, и его влияние на систему международных отношений, вероятно, будет ощущаться еще долгие годы.

Роль международных организаций

Война на Украине, начавшаяся в 2014 году и продолжающаяся до 2022 года, выявила ряд слабых мест в международных организациях. Этот конфликт поставил под сомнение способность международных организаций эффективно рассматривать и разрешать конфликты в условиях соперничества великих держав. В данном эссе будут рассмотрены слабые стороны, которые появились в международных организациях после войны на Украине в 2022 году.

Одной из наиболее значительных слабостей, возникших в международных организациях после войны на Украине, является неспособность Организации Объединенных Наций (ООН) эффективно разрешить конфликт. Совет Безопасности ООН не смог разрешить конфликт на Украине во многом из-за права вето России. Это привело к отсутствию консенсуса среди международного сообщества и препятствует усилиям по поиску дипломатического решения конфликта. Неспособность ООН эффективно разрешить конфликт на Украине поставила под вопрос актуальность и эффективность организации в разрешении конфликтов в мире, который все больше характеризуется соперничеством великих держав.

Еще одна слабость, которая проявилась в международных организациях после войны на Украине, — это ограниченность Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) в решении конфликта. ОБСЕ сыграла ключевую роль в наблюдении за конфликтом на Украине, а ее Специальная мониторинговая миссия (СММ) была развернута на Украине с 2014 года. Однако СММ столкнулась с многочисленными проблемами, включая ограничения свободы передвижения и доступа в зоны конфликта. ОБСЕ также столкнулась с трудностями в плане своей способности выступать посредником между конфликтующими сторонами из-за глубоких разногласий между Россией и Западом. Ограничения ОБСЕ в решении конфликта на Украине поставили под сомнение способность организации эффективно разрешать конфликты в условиях соперничества великих держав.

Третья слабость, проявившаяся в международных организациях после войны на Украине, — это отсутствие координации и консенсуса между западными странами в их реакции на конфликт. США и Европейский союз (ЕС) ввели санкции против России, но между западными странами существуют разногласия по поводу суровости и масштаба этих санкций. Отсутствие координации препятствует эффективности реакции Запада на конфликт и создает возможности для России использовать эти разногласия в своих интересах. Отсутствие координации между западными странами в их ответе на конфликт высветило проблемы достижения консенсуса и координации между международным сообществом в условиях соперничества великих держав.

В заключение следует отметить, что война на Украине выявила ряд слабых мест в международных организациях. Конфликт поставил под сомнение способность ООН эффективно решать конфликты в условиях соперничества великих держав, а также высветил ограничения ОБСЕ в разрешении конфликтов. Отсутствие координации и консенсуса между западными странами в их реакции на конфликт также стало слабым

местом и создало возможности для России использовать эти разногласия в своих интересах. Конфликт обострил стратегическое соперничество между Россией и Западом и поставил вопрос о способности ООН разрешать конфликты в мире, который все больше характеризуется соперничеством великих держав. Война на Украине также высветила ограничения международных организаций, таких как ОБСЕ, в разрешении конфликтов в условиях соперничества великих держав. Продолжающийся конфликт на Украине остается серьезной проблемой для международного сообщества, и для устранения этих недостатков и разрешения конфликта потребуются не просто постоянные дипломатические усилия а полное реконструирование системы международных отношений, в противном случае конфликт на Украине останется в затяжном и кровавом тупике, не имеющим четкого завершения.

Список использованной литературы:

1. *Европейская служба внешних действий. (2022). Политика ЕС в отношении России. С сайта https://eeas.europa.eu/topics/russia/9311/eus-policy-russia_en.*
2. *ОБСЕ. (2022). Специальная мониторинговая миссия на Украине. Загл. с сайта <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine>*
3. *Организация Объединенных Наций. (n.d.). Устав Организации Объединенных Наций. Получено с сайта <https://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/>.*
4. *Юрасов, Н. (2022). Война на Украине и ухудшение российско-американских отношений. Российская политика, 7(1), 1-16.*
5. *Получено с сайта <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/eastern-europe/ukraine/ukraines-dangerous-new-blame-game>.*
6. *Качмарски, М. (2017). Россия, Запад и украинский кризис. Международные отношения, 93(3), 593-612.*
7. *Соглашение Минск II. (2015). Совет Европейского союза. Получено с сайта <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/minsk-ii-agreement/>.*

АНГЛОСАКСОНСКИЙ АЛЬЯНС AUKUS: НОВОЕ ПАРТНЕРСТВО В АТР

Клышбек Елдар

*Студент 2 курса специальности “Международные отношения”
Казахского Национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: к.и.н., и.о. доцента Кульбаева А. Т.*

Англосаксонский альянс AUKUS — это новое партнерство между Австралией, Великобританией и Соединенными Штатами, объявленное в сентябре 2021 года. Это сотрудничество было предложено в рамках стратегического планирования в области безопасности и обороны, и призвано укрепить военное присутствие в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Однако эта инициатива также имеет значительные геополитические последствия, вызывая серьезные обсуждения среди международных экспертов.

Главной целью Англосаксонского альянса AUKUS является укрепление безопасности и сотрудничества в АТР. В рамках этой инициативы Великобритания и США предоставляют технологии, а Австралия получает возможность развивать свою военную промышленность и улучшать свои собственные технологии. Главным результатом сотрудничества является создание австралийской ядерной подводной лодки, которая должна заменить существующие дизель-электрические субмарины в Австралийском флоте.

Однако эта инициатива также вызвала большое беспокойство среди других государств, особенно в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Китай выразил возмущение этой инициативой, называя ее "проявлением холодной войны" и "провокацией". Россия также

выразила свое беспокойство и заявила, что это "усиление военного присутствия" может угрожать безопасности региона.

В целом, Англосаксонский альянс AUKUS стал объектом ожесточенных дебатов в международном сообществе. Некоторые эксперты подчеркивают, что это сотрудничество может усилить безопасность в АТР и помочь сохранить стабильность в регионе. Однако другие считают, что это решение может спровоцировать новую волну гонки вооружений и углубить геополитические разногласия в регионе, а также усилить напряженность в отношениях между государствами. Кроме того, многие обеспокоены возможностью распространения ядерных технологий и оружия в Азиатско-Тихоокеанском регионе, что может привести к дестабилизации ситуации в регионе и угрожать безопасности многих стран.

Таким образом, Англосаксонский альянс AUKUS является сложной и многогранной инициативой, которая вызывает много споров и дискуссий. Ее последствия и влияние на регион будут изучаться и оцениваться в течение длительного времени, и только время покажет, насколько эта инициатива будет успешной в достижении своих целей и задач.

ОСОБЕННОСТИ БОЛОНСКОЙ СИСТЕМЫ В КАЗАХСТАНЕ

Болат Диана

*Магистрант 1 курса специальности «Международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор Мовкебаева Г.А.*

Введение

В настоящее время Казахстан активно развивается и стремится занять достойное место среди экономически развитых стран. Ключевую роль играет высшее образование, которое должно обеспечивать квалифицированных специалистов для решения актуальных проблем страны и ее интеграции в мировую экономику. В этом контексте Болонская система стала одной из наиболее обсуждаемых тем, как в международном сообществе, так и в Казахстане. Болонская система была введена в Европе в конце 20 века с целью улучшения качества образования, увеличения его доступности и мобильности студентов, преподавателей и научных работников. Система, которая была названа в честь города, в котором было подписано соглашение, быстро привлекла внимание других стран.

В данной статье мы рассмотрим особенности Болонской системы в Казахстане, ее преимущества и недостатки, а также влияние на образовательную систему и конкурентоспособность Казахстана в мировом образовательном пространстве. Мы также проанализируем успешность внедрения системы в Казахстане и ее перспективы в будущем.

Казахстан, как и многие другие страны, поддержал внедрение Болонской системы в высшем образовании и внедрил ее с 2010 года. С тех пор Болонская система оказала значительное влияние на структуру высшего образования в Казахстане, а также на образовательную политику страны. Болонская система образования в Казахстане внедрена не так давно, но уже успела привлечь внимание многих студентов и работодателей.

Особенности Болонской системы в Казахстане, как и в других странах, связаны с изменением структуры учебных программ и введением новых форм и методов обучения. Новые принципы организации образовательного процесса ставят перед участниками системы ряд задач, связанных с изменением методологии преподавания, учебных планов и методов оценки знаний студентов.

Другой важный аспект Болонской системы в Казахстане – это акцент на развитии профессиональных компетенций студентов. Это означает, что учебные программы ориентированы на практические знания и навыки, необходимые для успешной карьеры в выбранной области. Введение этих компонентов в учебный процесс позволяет студентам

приобретать не только теоретические знания, но и практический опыт, что делает их выпускниками более конкурентоспособными на рынке труда.

Тем не менее, есть и некоторые проблемы, связанные с внедрением Болонской системы в Казахстане. В целом же, внедрение Болонской системы в высшем образовании Казахстана имело положительный эффект на качество образования, стандартизацию учебных программ и улучшение мобильности студентов и преподавателей.

Теоретическое обоснование

В настоящее время многие страны, в том числе и Казахстан, сталкиваются с задачей совершенствования системы высшего образования. В рамках Государственной программы развития образования Республики Казахстан на период с 2020 по 2025 годы приняты меры для повышения качества образования, улучшения доступности образования и модернизации инфраструктуры образовательных учреждений [1].

Одним из основных элементов этой программы является вхождение Казахстана в единое европейское образовательное пространство, для чего были проведены реформы в системе высшего образования страны. Одной из таких реформ является переход на систему трехступенчатого образования, которая включает бакалавриат, магистратуру и аспирантуру.

В рамках Государственной программы развития образования Республики Казахстан предусмотрено внедрение новых технологий и методик обучения, повышение уровня подготовки педагогических кадров и создание новых образовательных программ, которые соответствуют основным принципам болонской системы высшего образования.

Однако, несмотря на положительные изменения, которые произошли в системе высшего образования Казахстана, проведенные реформы также имеют свои минусы. В рамках этой статьи мы рассмотрим как плюсы, так и минусы проводимых реформ в сфере образования.

С одной стороны, новая система высшего образования позволила Казахстану унифицироваться с образовательными системами стран Европы и других частей света, что создает возможности для студентов и ученых пересекать границы и получать образование в различных странах.

С другой стороны, одним из недостатков новой системы является упрощение программ обучения и снижение уровня подготовки выпускников. Поскольку требования к обучению снижены, многие студенты начали выбирать самые простые [2].

Плюсы реформ в сфере образования в Казахстане

Одним из главных достижений реформ в сфере образования в Казахстане является повышение качества образования и его доступность для всех слоев населения. В рамках реформы были созданы новые учебные заведения и открыты новые направления обучения. Кроме того, были улучшены условия для обучения, в том числе за счет обновления учебных программ, улучшения качества преподавания и расширения возможностей для саморазвития студентов.

Другим важным достижением реформ в сфере образования является улучшение международной репутации казахстанского образования. Более того, введение Болонской системы в Казахстане облегчило взаимодействие с зарубежными учебными заведениями и повысило мобильность студентов.

Минусы реформ в сфере образования в Казахстане

Одним из основных минусов реформ в сфере образования в Казахстане является недостаточное финансирование. Ресурсы, выделяемые на образование, по-прежнему недостаточны для полного развития системы образования в стране. Это приводит к нехватке учебных материалов, низкой оплате преподавателей и ограниченным возможностям для научно-исследовательской работы.

Другим минусом реформ является отсутствие единой стратегии развития образования. Различные учреждения высшего образования имеют различные стандарты и требования к студентам, что затрудняет сравнение их уровня. Это усложняет сравнение и оценку качества образования в различных учебных заведениях и может привести к неравномерному распределению студентов между ними.

Основные принципы реформирования системы высшего образования в Казахстане

Одним из основных принципов реформирования системы высшего образования в Казахстане было введение новации - европейской кредитно-модульной системы ECTS. Эта система основана на модульном подходе и позволяет студентам выбирать дисциплины в соответствии с их интересами и потребностями. Кроме того, она позволяет студентам получать зачеты за обучение в других странах, что повышает мобильность студентов и улучшает их международный опыт.

Важным принципом реформирования было также повышение качества образования, которое было достигнуто за счет обновления учебных программ, внедрения новых методов обучения и повышения квалификации преподавателей. Кроме того, была улучшена система оценки качества образования и проведены мероприятия по обеспечению прозрачности в системе образования.

Преимущества и недостатки Европейской кредитно-модульной системы (ECTS)

Одним из основных преимуществ ECTS является то, что она позволяет студентам выбирать дисциплины в соответствии с их интересами и потребностями, что позволяет им получить более глубокие знания и навыки в выбранных областях. Кроме того, ECTS позволяет студентам получать зачеты за обучение в других странах, что повышает мобильность студентов и улучшает их международный опыт [3].

Однако, существует и ряд недостатков ECTS. Например, некоторые казахстанские учебные заведения могут столкнуться с трудностями в применении ECTS из-за различных уровней подготовки студентов. Кроме того, ECTS может привести к снижению качества образования, если студенты выбирают дисциплины только из-за их легкости и не получают достаточно широкого спектра знаний и навыков. Также ECTS может привести к увеличению объема учебных программ, что может создавать дополнительные трудности для студентов.

Успешность внедрения системы в Казахстане и ее перспективы в будущем

Внедрение Европейской кредитно-модульной системы в Казахстане началось в 2008 году и прошло достаточно успешно. В настоящее время большинство казахстанских учебных заведений используют ECTS в своей учебной деятельности. Внедрение ECTS позволило студентам выбирать дисциплины в соответствии с их интересами и потребностями, что привело к повышению качества образования и увеличению мобильности студентов.

В будущем казахстанской системе высшего образования предстоит решать множество задач, связанных с совершенствованием качества образования, повышением мобильности студентов и улучшением оценки качества образования. Внедрение ECTS может стать одним из важных шагов на пути к достижению этих целей, но для этого необходимо решить ряд проблем, связанных с его применением в казахстанских учебных заведениях. Кроме того, необходимо продолжать работу по улучшению качества образования, повышению квалификации преподавателей и совершенствованию системы оценки качества образования в целом.

Дискуссия/ Анализ

Болонская система высшего образования была разработана в конце 20 века для облегчения признания и сравнения квалификаций между странами Европейского союза. С тех пор она была внедрена в более чем 50 странах по всему миру, включая Казахстан.

Однако, несмотря на то, что болонский процесс был создан в Европе, его принципы могут быть адаптированы для других регионов и стран.

В Казахстане болонская система была внедрена в 2010 году в рамках Государственной программы развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы. Эта программа была направлена на создание условий для достижения мировых стандартов качества образования в Казахстане, включая высшее образование.

Одним из ключевых преимуществ внедрения болонской системы высшего образования в Казахстане является то, что она обеспечивает единый формат учебных программ и квалификаций, что позволяет сравнивать уровень знаний и навыков студентов и выпускников с другими странами. Это также улучшает мобильность студентов и учителей, а также способствует прозрачности и достоверности процесса оценки качества образования.

Однако, внедрение болонской системы в Казахстане не прошло без проблем. Некоторые эксперты и академические круги оспаривают ее эффективность в контексте казахстанского общества. Они утверждают, что некоторые принципы болонской системы, такие как кредитно-модульная система и сокращение времени обучения, не учитывают местные потребности и особенности казахстанского образовательного сектора [4].

Кроме того, внедрение болонской системы высшего образования в Казахстане вызвало проблемы с переходом на новую систему. Некоторые университеты испытывали трудности с пересмотром учебных программ и внедрением новых методов преподавания, что привело к снижению качества образования. Кроме того, были замечены некоторые трудности в переводе документов, связанных с образованием, и в признании квалификаций, полученных в других странах.

Одним из возможных решений проблем, связанных с внедрением болонской системы в Казахстане, может быть более тщательное планирование и подготовка перед переходом на новую систему. Это может включать более широкое обсуждение и консультации с заинтересованными сторонами, такими как университеты, студенты и общественность, а также более подробную подготовку кадров, занимающихся переводом документов и признанием квалификаций.

Кроме того, важно учитывать, что болонская система высшего образования не является универсальным решением для всех стран и контекстов. Каждая страна должна адаптировать ее к своим особенностям и потребностям. В Казахстане это может включать учет культурных и языковых различий, а также местных потребностей рынка труда [4].

Для того чтобы максимально использовать потенциал болонской системы высшего образования в Казахстане, важно проводить ее внедрение с учетом местных особенностей и потребностей, учитывать мнение всех заинтересованных сторон и сопровождать процесс подготовки и внедрения болонской системы высшего образования соответствующими мерами поддержки и контроля [5].

Несмотря на то, что внедрение болонской системы высшего образования в Казахстане имело некоторые трудности и вызвало некоторые протесты, ее преимущества и перспективы в будущем являются существенными и важными. В свете глобализации и международного сотрудничества, внедрение болонской системы высшего образования может стать важным шагом в направлении достижения мировых стандартов качества образования и улучшения мобильности студентов и учителей.

Заключение

В заключении статьи можно подвести итоги анализа особенностей Болонской системы в Казахстане.

Во-первых, можно отметить, что Болонский процесс оказал существенное влияние на развитие высшего образования в Казахстане, внедрение ECTS и других инноваций стимулирует улучшение качества образования и подготовку конкурентоспособных специалистов.

Во-вторых, несмотря на успешное внедрение Болонской системы в Казахстане, есть некоторые проблемы, которые могут замедлить процесс реформирования высшего образования. Некоторые преподаватели и студенты по-прежнему испытывают трудности с принятием новой системы, и есть необходимость в дополнительном обучении, адаптации и мотивации.

В-третьих, Болонская система не является универсальным решением для всех стран и культур, и потому важно адаптировать ее к местным условиям и потребностям. Важно учитывать особенности национальной системы высшего образования, и наращивать сотрудничество между университетами, чтобы развивать сильные стороны и снижать слабые.

В целом, можно сделать вывод, что Болонский процесс имеет положительное влияние на развитие высшего образования в Казахстане, и внедрение новых инноваций стимулирует улучшение качества образования и подготовку конкурентоспособных специалистов. Однако, необходимо продолжать работу по совершенствованию системы и адаптации ее к местным условиям и потребностям, чтобы достичь наилучших результатов.

Список использованной литературы:

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2020-2025 годы. <https://e-history.kz/ru/publications/view/15272>
2. Сайт Национального Агентства по аккредитации и рейтингу. <https://www.nkaoko.kz/>
3. Ибраимбаева Г.Б. Особенности кредитной системы обучения студентов за рубежом и в казахстане / Казахская головная архитектурно-строительная академия / Казахстанская головная архитектурно-строительная академия / Bulletin D'eurotalent-Fidjip Международная Академия Конкорд №7, 2015 стр 82-86
4. Босенко М.В. Реформирование системы высшего образования Республики Казахстан в контексте Болонского процесса / Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, I(7), Issue: 14, 2013 www.seanewdim.com
5. Бекишев К. ИННОВАЦИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН / Казахский Национальный университет им. аль-Фараби Алматы, Республика Казахстан

ЕВРО-СРЕДИЗЕМНОМОРСКОЕ ПАРТНЁРСТВО: ОТ СОТРУДНИЧЕСТВА К ИНТЕГРАЦИИ

Сатыбалдинова Анелия

Магистрант 2 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: д.и.н., профессор Мовкебаева Г.А.

Введение

В 1995 году средиземноморские страны объединились, работая над созданием процветающего будущего. Союз для Средиземноморья был создан в 2008 году для улучшения сотрудничества и солидарности в регионе. С тех пор данный Союз активно поддерживает региональное сотрудничество посредством диалогов, программ и успешных инициатив на благо стран Средиземноморья. Евро-средиземноморский проект является продуктом смешения глобализации и регионализма, последний воплощает в себе совокупность региональных формулировок, навязанных одним или несколькими крупными центрами глобализации. Который направлен на достижение интеграции в глобализацию и установление общих интересов среди групп и социальных сегментов, извлекающих выгоду из хода глобализации.

Теоретическое обоснование

Евро-средиземноморская свободная торговля является центральной движущей силой евро-средиземноморской интеграции. Окончательное завершение зоны свободной торговли пришлось на 2010–2012 годы. Свободная торговля представляет собой наименьшую степень региональной интеграции. В этой системе нет ни общих внешних тарифов, как в таможенном союзе, ни свободного передвижения людей, как в общем рынке и единой валюты, как в экономическом союзе.

Однако евро-средиземноморское партнерство представляется новой формой свободной торговли, поскольку оно обеспечивает свободное перемещение капитала и услуг и должно включать торговлю сельскохозяйственной продукцией. Некоторые институциональные трансферты также присутствуют благодаря гармонизации стандартов. Финансовая помощь также является важным активом в этой современной версии свободной торговли. Таможенный союз фактически представляет собой дополнительную степень региональной интеграции, поскольку он устанавливает общий внешний тариф, а также общую торговую политику. Создание зоны свободной торговли представляется средством региональной интеграции, несмотря на наличие определенных ограничений. Новая политика соседства, несомненно, развеет сомнения. Что касается экономического уровня, ЕС предлагает помочь своим соседям постепенно принять *acquis communautaire* посредством законодательной и нормативной гармонизации, чтобы эти ассоциированные страны могли участвовать в трех из четырех свобод внутреннего рынка ЕС в отношении движения капитала, товаров и услуг, однако есть по-прежнему ограничение свободного передвижения лиц. Таким образом, подписавшие новые соглашения, имеют более тесную связь с ЕС. В настоящее время эту новую стратегию приняли только Израиль, Иордания, Марокко, Палестина и Тунис.

Дискуссия/Анализ

Тем не менее, прогресс интеграции в регионе остается медленным и остается ниже потенциала с точки зрения возможностей и ресурсов. Это можно отметить в качестве упущенных возможностей для бизнеса, где дальнейшее расширение торговли потребует увеличения промышленной диверсификации в странах Южного Средиземноморья с созданием рабочих мест за пределами традиционных производственных секторов.

Регион Союза для Средиземноморья остается несопоставимым с точки зрения финансового развития от страны к стране. Финансовая интеграция в регионе не может игнорировать приоритеты развития в странах MENA, которые имеют относительно низкий уровень финансового развития.

Связность инфраструктуры, особенно в южном и восточном Средиземноморье, является недостаточной или неполной, что снижает скорость социально-экономической интеграции. Хотя в последние годы экономики региона построили обширные транспортные и энергетические сети, уровень инвестиций недостаточен для удовлетворения растущих потребностей в соединении между странами.

Страны предприняли важные шаги для облегчения передвижения людей в регионе, включая упрощение визовых требований и подписание двусторонних и/или региональных соглашений о мобильности рабочей силы и образовании. Однако прогресс с точки зрения мобильности был неравномерным в разных странах региона. Европейский Союз продолжает играть центральную роль в структуре миграции в регионе, включая трудовую миграцию.

Интеграция высшего образования и исследований в регионе увеличивалась неравномерно, наряду с растущим, но неравномерным образовательным и исследовательским потенциалом в южных странах Союза для Сотрудничества. Интенсивность научного сотрудничества в евро-средиземноморском регионе больше характеризуется взаимодействием Север-Юг, чем сотрудничеством Юг-Юг.

Также, можно предпринять некоторые действия для ускорения процесса интеграции. Устранение оставшихся барьеров для развития бизнеса, соглашения о торговле услугами с участием многих стран Южного Средиземноморья, которые в настоящее время не являются участниками таких соглашений, должны поддерживать интеграцию важных секторов экономик в региональные производственно-сбытовые цепочки. Кроме того, необходимо укреплять политическое и административное сотрудничество для снижения торговых издержек, например, путем укрепления приграничного сотрудничества с соседними странами, снижения административного бремени для торговцев, повышения прозрачности регулирования, а также упрощения и оцифровки процедур.

Развивать финансовые рынки в регионе. Следует рассмотреть возможность проведения финансовых реформ для укрепления рынков и институтов и модернизации законодательной базы в соответствии с передовой международной практикой, особенно в странах MENA. Международные рамки, такие как Кодекс либерализации движения капитала ОЭСР, могут служить руководством для повышения стандартов финансовых систем, чтобы уравнивать правила игры. Правительствам также следует улучшить инвестиционный климат и уменьшить нормативные ограничения на прямые иностранные инвестиции (ПИИ), особенно в Южном и Восточном Средиземноморье, в ключевых секторах региональной интеграции, таких как транспорт и энергетическая связь.

Увеличение инвестиций в развитие качественной транспортной и энергетической инфраструктуры. Здесь необходимо сосредоточиться на лучшем планировании, определении приоритетов и координации инвестиций в инфраструктуру связи между странами и внутри них. Это предполагает создание действительно мультимодальной связности в транспортной и логистической инфраструктуре в южных и восточных регионах, а также повышение пропускной способности и эффективности портов в их роли национальных или региональных, связанных с внутренними территориями, особыми экономическими зонами и исследовательскими центрами и университетами. Правительства также должны продвигать реформы в электроэнергетическом секторе, чтобы стимулировать конкуренцию и приток частных инвесторов, а также развитие возобновляемых источников энергии. Это включает создание условий для инвестиций в производство электроэнергии из возобновляемых источников путем разделения производства, передачи и распределения в электроэнергетическом секторе, особенно в регионе MENA. В тех случаях, когда такая политика необходима для решения проблем национальной безопасности стран, правительства должны обеспечить, чтобы такие законодательные нормы не были более ограничительными, чем это необходимо. Наконец, сотрудничество в разработке инструментов для обеспечения качества, функциональной совместимости инфраструктурных сетей в регионе, инвестиции в производство электроэнергии из возобновляемых источников путем разделения производства, передачи и распределения в электроэнергетическом секторе, особенно в регионе MENA.

Содействовать общему видению мобильности людей как движущей силы экономического и социального развития. Правительства могут ослабить визовые требования, чтобы воспользоваться потенциалом различных форм мобильности в регионе, таких как туризм, мобильность студентов и исследователей, а также мобильность, связанная с торговлей услугами. Пересмотр программы циркулярной миграции позволит поставить права мигрантов и обеспечить привлекательность циркулярной миграции для всех сторон: страны происхождения и принимающей страны, работодателей и мигрантов. Странам также следует инвестировать в развитие и передачу навыков, чтобы обеспечить более широкое участие молодых людей из Южного Средиземноморья в программах мобильности между странами Союза для Сотрудничества.

Внедрение взаимодополняющей политики в области исследований, высшего образования и инноваций. Поощрение инвестиций в исследовательскую инфраструктуру на национальном уровне, будет способствовать интеграции технологий в местные системы экономического производства и привлекать международные потоки исследований и

разработок, людских ресурсов и связанных с деятельностью продуктов с высокой добавленной стоимостью. Поддерживая инфраструктуру, такую как децентрализованные исследовательские лаборатории, правительства могут способствовать виртуальной мобильности и «циркуляции мозгов» в качестве альтернативы утечке мозгов. Кроме того, им следует укреплять научное сотрудничество в области наук об окружающей среде с учетом влияния изменения климата на водную, продовольственную и сельскохозяйственную системы региона, и следует поощрять студенческую мобильность как средство направления исследований на решение общих проблем Средиземноморья. Обеспечение и внедрение цифровых технологий для науки и образования, таких как открытые научные платформы, позволит странам воспользоваться новыми возможностями для регионального сотрудничества. Поскольку научные исследования все больше зависят от данных, важно обеспечить, чтобы исследовательский персонал обладал цифровыми навыками для взаимодействия со своими коллегами по всему миру. правительства должны способствовать распространению и внедрению цифровых технологий для науки и образования, таких как открытые научные платформы, чтобы позволить странам воспользоваться новыми возможностями для регионального сотрудничества.

Создание статистического потенциала для надлежащего отслеживания прогресса в региональной интеграции. В частности, странам Ближнего Востока и Северной Африки следует поддерживать разработку надежных и сопоставимых на международном уровне данных для информирования о разработке эффективных интеграционных политик и мониторинга их реализации и воздействия в соответствующих областях политики, где данных недостаточно. Они также должны способствовать более значимому взаимодействию между национальными статистическими системами стран южного Средиземноморья, Евростатом и международными организациями, содействующими гармонизации статистической методологии и данных, такими как ОЭСР.

Заключение

Этот проект направлен на поощрение экономического развития в Средиземноморском регионе, выявление особенностей средиземноморского пространства безопасности, содействие социальному развитию, защите окружающей среды и устойчивому развитию, а также диалогу культур, поскольку этот проект является более продвинутым, чем Барселонская хартия. Однако ясно, что барьеры, которые ранее стояли на пути к успеху Барселонского соглашения, будут в первых рядах основных заголовков, которые составят список проблем, стоящих перед проектом Союза для Средиземноморья, которые он должен выполнить.

Список использованной литературы:

1. Ахмед Фарес Аль-Ауран [Европейско-средиземноморское партнерство через Соглашение о партнерстве между Европой и Иорданией]: предварительное аналитическое исследование / университетский журнал. – 2002. – № 19. – С. 193.
2. Мартин Гриффитс, Терри О'Каллаган [Основные концепции международных отношений] (Перевод: Исследовательский центр Персидского залива, Объединенные Арабские Эмираты). – 2008. – С.118–119.
3. Мухаммад Джамаль ад-Дин Мазлум [К стратегии арабского будущего в рамках международного партнерства: соседние страны] / доклад. – 2013. – С. 5;
4. Фатима Захраа Ракия [Европейско-средиземноморское партнерство, ставки, результаты и перспективы: алжирский опыт и окружающие препятствия] 2014. – С. 30–31.

ИЗМЕНЕНИЕ ГЛОБАЛЬНОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО ЛАНДШАФТА В СВЕТЕ УХОДА США ОТ МИРОВОГО ЛИДЕРСТВА

Введение

США являются одной из самых влиятельных стран в мире, и их роль в мировом лидерстве действительно оказывает влияние на глобальный политический ландшафт. В последние годы США проявили тенденцию к уходу от мирового лидерства, что может привести к изменениям в глобальном политическом ландшафте.

Одним из возможных последствий ухода США от мирового лидерства является возможное усиление роли других стран и региональных сил, таких как Китай, Россия, Европейский союз, Индия и другие. Это может привести к появлению новых форматов геополитических отношений и смещению центров власти в мировой политике.

Также возможны изменения в международных организациях, таких как ООН, Всемирная торговая организация и другие. Уход США от мирового лидерства может привести к снижению их финансовой и политической поддержки этих организаций, что может привести к изменению их роли и значимости в мировой политике.

Кроме того, уход США от мирового лидерства может привести к уменьшению влияния Запада в мировой политике, что может ускорить изменения в мировых ценностях и идеологиях, а также в способах управления глобальными проблемами, такими как изменение климата, беженцы и борьба с терроризмом.

В целом, изменение глобального политического ландшафта в свете ухода США от мирового лидерства может привести к появлению новых игроков и форматов в мировой политике, а также изменению приоритетов и стратегий в различных регионах мира.

Теоретическое обоснование

Не так-то просто понять, что США сделали в том же ключевом Ближневосточном регионе за последние 20 лет. Политика, полная противоречий, заставила экспертов выдвигать различные теории. Некоторые связывали политику США в отношении опасного региона с их необходимостью создать нового врага (исламский мир) после коммунизма. Тезис “Столкновение цивилизаций”, написанный влиятельным в политических кругах ученым Сэмюэлем П. Хантингтоном, нашедший покупателей в Вашингтоне, подтвердил эти утверждения.

Однако другие утверждали, что растущий спрос на социальные перемены в регионе пытались подавить с помощью военной силы, одновременно прокладывая путь к насилию, без последствий для США. Я должен отметить, что эта политика, получившая название “социокультурное опустынивание”, в значительной степени оказалась успешной. Люди, чьи страны были оккупированы, стремились сбежать со своей разрушенной родины, подвергая себя смертельному риску. Эта миграционная волна, которая является одной из крупнейших в истории, продолжается полным ходом.

Некоторые эксперты, которые основывают свои аргументы на неоконсервативных геополитических идеях, заявили, что США пытаются “заставить Бога принести апокалипсис”, развязав большой конфликт. Случайная бессмыслица, которая эхом отдается в регионе из-за того, что Израиль и Иран играют в “десятки”, может быть оценена в этом контексте. Хотя их взаимные угрозы уничтожить друг друга - всего лишь разговоры, они продолжают дестабилизировать регион и открывать двери для иностранного вмешательства.

Другая теория заключалась в том, что США пытались истощить эти страны этими конфликтами, усиливая напряженность между странами региона посредством оккупации или следуя [так называемым] стратегиям оффшорного балансирования [в литературе по

международным отношениям]. Страны региона продолжают иррационально поддерживать эти стратегии, разжигая региональную напряженность и конфликты вместо того, чтобы двигаться в направлении региональной интеграции.

Кроме того, продолжалась путаница относительно того, почему США вывели войска из Афганистана. Группа экспертов заявила, что США фактически ввели в действие другой план. По их мнению, США сознательно допустили "Талибан" в политическое уравнение. Утверждалось, что США пытаются сдержать региональные державы, такие как Иран, Россия и Турция, которые причинили им проблемы в регионе, путем дальнейшей дестабилизации региона. Утверждалось, что США прилагают усилия, чтобы наказать и поставить на колени своих союзников, которые имеют тенденцию отклоняться от своих собственных путей или бросать вызов самим США, в широкой географии, достигающей европейских границ, в связи с растущими проблемами безопасности и хаосом в регионе, а также волной иммиграции, в том числе, из Европейского союза (ЕС).

Однако, судя по происходящему, похоже, что США действительно потеряли контроль. Потому что проложить путь талибам можно было бы, не доставляя неприятностей США. Возникающие в результате образы смятения и отчаяния следует считать большим несчастьем для такой сверхдержавы, как США. Вывод войск США из Афганистана был воспринят международным сообществом как отказ США от афганского народа. Это может привести к потере доверия к США в глазах различных других государств и обществ. Утверждение о том, что США не бросили бы своих союзников в более критических ситуациях, таких как в случае, когда Китай напал бы на Тайвань, может не изменить этого восприятия. Обещания государства, которое до такой степени ставит свои собственные интересы выше интересов своих союзников, были бы не столь убедительными, особенно в ситуациях, когда на повестке дня стоят политические принципы этого государства - либеральная демократия и секуляризм.

Еще одна теория заключалась в том, что США терпят крах и поэтому покидают регион. Согласно этой теории, США, вынужденные прекратить или сократить свое военное присутствие в этих странах, чтобы более эффективно использовать свои ресурсы после 20 лет оккупации, было верным признаком того, что США находятся в процессе упадка или краха.

По сути, обострение социально-политической поляризации в стране, экономические проблемы, ударившие по среднему классу, недостаточная инфраструктура, подрывавшая конкурентоспособность страны на международной арене, и открытые вызовы со стороны соперников и союзников за рубежом, а также начавшиеся различных предприятий, ослабление страны уже сигнализировало о том, что положение сверхдержавы США пошатнулось. Политика сокращения расходов на оборону, введенная в эпоху Трампа,

Несомненно, превосходство США в международных материальных возможностях ослабевает с каждым днем. Хотя США все еще находятся на вершине, скорость, с которой продвигаются те, кто следует за ними, угрожает этой позиции. Некоторое время в традиционных и социальных сетях, аналитических центрах и академических кругах горячо обсуждалось, что Китай положит конец доминированию США, продолжая свою тенденцию к быстрому экономическому росту. По прогнозам экспертов, Китай в ближайшие 15-20 лет в экономическом отношении превзойдет США, а Индия - в середине второй половины XXI века.

Я отмечу, что смена власти в экономике серьезно повлияло на военное и дипломатическое равновесие и создаст новый международный порядок.

Среди экспертов существует широкое согласие в том, что США — сверхдержава, переживающая упадок. Важнейшим свидетельством этого снижения является то, что проецирование силы страны все дальше отходит от достижения желаемых результатов на международной арене. Это упадок структурной мощи США, то есть их решающей власти над международной политикой. Конечно, даже на пике своего могущества США не имели полного контроля над международной политикой. Например, она потерпела тяжелое

поражение во Вьетнаме в 1960-70-х годах. Однако национальные показатели США во многих областях, и особенно в их экономике и военной сфере, тогда далеко не подтверждали тезис об упадке. США были самой доминирующей державой в международной системе с огромным преимуществом в материальных возможностях, а также имели восходящую тенденцию развития, чтобы поддержать это.

По этой причине неудачи того периода объяснялись не слабостью, а самонадеянностью и тактическими ошибками. Таким образом, несмотря на несчастные случаи, подобные тем, что произошли во Вьетнаме, США имели возможность и возможности оказывать значительно большее влияние на международную политику по сравнению с сегодняшним днем. В частности, он мог в значительной степени определять внешнеполитические (и даже внутривнутриполитические) решения стран, находящихся в сфере его влияния. США смогли получить то, что хотели, в Европе, Латинской Америке и на Ближнем Востоке, в значительной степени. Однако в последнее десятилетие этот контроль начал ослабевать, и многие страны стали действовать более автономно. Основной причиной такой динамики является неуклонное снижение материального потенциала США, и этот спад наблюдают другие страны, и эти страны начинают строить новые планы на будущее.

С каждым днем мы все чаще слышим, что многие союзники США, в том числе европейские страны, говорят, что они «должны постоять за себя» или «должны разрабатывать стратегии безопасности, которые не полагаются на США».

Уход США от мирового лидерства на данный момент происходит по нескольким причинам:

1. Внутренние проблемы и приоритеты. В последние годы США столкнулись с рядом внутренних проблем, таких как экономические и социальные неравенства, проблемы здравоохранения и образования, а также растущее политическое расколнение в стране. Эти проблемы заставили правительство США пересмотреть свои приоритеты и направить больше ресурсов на решение внутренних проблем, в ущерб мировому лидерству.

2. Отказ от международных договоров и соглашений. Последние годы США вышли из нескольких международных договоров и соглашений, таких как Парижское соглашение по изменению климата и соглашение по ядерной сделке с Ираном. Это ослабило позицию США в мировом сообществе и привело к ухудшению отношений с другими странами.

3. Сокращение финансирования международных организаций. США являются одним из крупнейших финансовых спонсоров многих международных организаций, таких как ООН, Всемирный банк и Всемирная торговая организация. Однако последние годы США сокращают свои вклады в эти организации, что может привести к их ослаблению и снижению влияния США в мировой политике.

4. Изменение приоритетов в области международной политики. Последние годы США сосредоточили свое внимание на более узких приоритетах в области международной политики, таких как борьба с терроризмом и защита национальных интересов, вместо широкой международной агенды и глобального лидерства.

Эти факторы вместе приводят к уходу США от мирового лидерства и изменению глобального политического ландшафта.

Анализ

Существует большое количество литературы, предлагающей конкурирующие объяснения того, как акторы ведут себя в международной политике, используя структурные/акторные модели на материалистически-идеалистической оси. На данном этапе нам было бы полезно провести перспективную дискуссию и подробно остановиться на последствиях принятых решений и политики, проводимой США. Среди американской (и международной) общественности существует широкое согласие в том, что США несут ответственность за поражение, и более ясно, что это поражение США несмотря на то, что

США и их западные союзники возлагают вину на местные силы. что они обучены и оснащены. Так,

Во-первых, события на региональном уровне могут стать более влиятельными по сравнению с событиями на глобальном уровне в определении международных результатов в результате упадка США. Этот процесс существует уже некоторое время. Региональная динамика стала более определяющей в международной политике в результате доминирования однополярности и, таким образом, снятия с повестки дня глобальной борьбы за власть. Условия, которые заставляли бы второстепенные государства или региональные державы сидеть на хвосте США в контексте глобальных кампаний, больше не существуют. Несмотря на все усилия, США не удалось объединить страны против общего врага. Не удалось создать общего врага. Глобальная политика была более эффективной в определении региональной политики в биполярном мире времен холодной войны и однополярном мире во главе с США в последующие 10-15 лет. Однако, начиная с середины 2000-х годов региональная динамика стала играть более определяющую роль во внешней политике стран. Влияние глобальной динамики на международную политику уменьшилось. Например, конфликты и институционализация в таких регионах, как Дальний Восток, Южная Азия, Латинская Америка, Южная Африка и Ближний Восток, стали определяться динамикой самих регионов, а не глобальной динамикой. Неудивительно, что этот процесс достигает точки, когда региональный уровень определяет глобальный уровень. В недалеком будущем международный порядок, определяемый однополярностью США, может смениться многополярным международным порядком, в котором региональные балансы образуют полюса.

Во-вторых, значение регионального уровня воплощается в подъеме Китая. За последние 50 лет Китай постепенно превратился в регионального гегемона. Следующий шаг для Китая — трансформация из региональной державы в глобальную. Однополярный и либеральный международный порядок, в центре которого находятся США, является самым большим препятствием для инициативы роста Китая. Сегодня мы видим, что эта борьба продолжается через дипломатическую напряженность между двумя странами. Продление нисходящего тренда США и их уход из определенных регионов приведет к тому, что Китай расширит сферу своего влияния. Мы видим, что Китай приближается к Афганистану, не теряя времени. Более того, мы также видим, что он запугивает азиатские страны, которые пытаются его окружить во главе с США. Любая часть космоса, отведенная США, является потенциальной областью расширения для Китая. Этот процесс расширения постепенно превратит Китай из региональной державы в глобальную. Становится все более очевидным, что США не могут остановить Китай. Однако и сказать, что путь Китая свободен от препятствий, тоже не так-то просто. В долгосрочной перспективе другие региональные державы, скорее всего, станут самым большим препятствием для претензий Китая на мировое господство. Будущему кандидату в сверхдержавы Китаю, возможно, придется разделить горькую судьбу нынешней сверхдержавы. Китай ждет большие препятствия, помимо США.

В-третьих, роль глобального лидерства США будет становиться все более сомнительной. Для государств естественно расставлять приоритеты в собственных интересах и действовать соответственно. Кроме того, это также факт международной политики, что государства устанавливают союзнические отношения друг с другом. Поэтому государства должны найти здоровый баланс между защитой своих интересов и объединением усилий с другими государствами. И это становится еще более важным в иерархических отношениях между сильным государством и вторичным или слабым государством (или акторами). Таким образом, авторитет великой державы подрывается, а ее превосходство не рассматривается как легитимное. Это приводит к тому, что лидерство великой державы ставится под сомнение второстепенными и малыми государствами.

Еще до вступления в должность Байден заявил, что США «вернутся в игру», то есть он будет проводить внешнюю политику, в которой США вновь возьмут на себя лидирующую роль. Свои заявления и действия по этому поводу он продолжил и после вступления в должность. Однако он, должно быть, осознал, что эта либеральная внешнеполитическая перспектива не может поддерживаться, поскольку недавно он начал проводить более реалистичную внешнюю политику, что также показывает, что внешнеполитические решения Трампа были обусловлены не его личными причудами, а структурными императивами и условия, с которыми столкнулись. Его решение уйти из Афганистана также следует рассматривать в этом контексте.

В заключение многие индикаторы показывают, что США находятся в неудержимом спаде. Это снижение, естественно, ограничивается потерей США своей нынешней роли мирового лидера. Обладая огромными ресурсами, географическим преимуществом и солидной институциональной структурой, США останутся важной силой в международной политике. Самая большая проблема США в среднесрочной и долгосрочной перспективе будет заключаться в том, насколько быстро и насколько хорошо они адаптируются к своему новому положению. Адаптация к международной политике без США также станет серьезной проблемой для других стран.

Заключение

Проблема ухода США от мирового лидерства заключается в том, что это может привести к негативным последствиям для мирового сообщества. США играли важную роль в мировой политике и экономике, поддерживая международный порядок и стабильность. Уход США от мирового лидерства может привести к:

1. Ухудшению международных отношений. Уход США от мирового лидерства может привести к уменьшению влияния США в мировой политике и экономике, что может привести к снижению доверия к США со стороны других стран. Это может привести к ухудшению международных отношений и появлению новых конфликтов.

2. Росту экономических проблем. США являются крупнейшей экономикой мира, и уход США от мирового лидерства может привести к экономическим проблемам и нестабильности в мировой экономике.

3. Уменьшению глобальной безопасности. США играют важную роль в поддержании мировой безопасности и борьбе с терроризмом. Уход США от мирового лидерства может привести к снижению эффективности борьбы с терроризмом и появлению новых угроз безопасности.

4. Ослаблению международных организаций. США являются крупнейшим финансовым спонсором многих международных организаций, и уход США от мирового лидерства может привести к ослаблению этих организаций и снижению их влияния на мировой порядок.

Вероятность потери США позиции мирового лидера крайне высока и актуальна, и зависит от многих факторов, включая экономическое развитие, научно-технический прогресс, международные отношения, военную мощь и другие факторы. Возможные риски и угрозы для мира, связанные с потерей США позиции мирового лидера, могут включать:

1. Геополитическую нестабильность: США являются главным гарантом мировой стабильности и порядка, и их потеря этой роли может привести к ухудшению международных отношений и росту конфликтов между различными государствами и регионами.

2. Экономический кризис: США являются крупнейшей экономикой мира, и их потеря позиции мирового лидера может привести к глобальному экономическому кризису и росту безработицы и инфляции в разных странах.

3. Усиление авторитарных режимов: США играют ключевую роль в поддержке демократических ценностей и прав человека в мире. Их потеря позиции мирового лидера

может привести к усилению авторитарных режимов и нарушению прав человека в разных странах.

4. Распространение оружия массового уничтожения: США являются ведущей страной по разработке и контролю ядерного оружия. Их потеря позиции мирового лидера может привести к распространению оружия массового уничтожения и росту угрозы ядерной войны.

5. Рост терроризма: США являются ключевым игроком в борьбе с терроризмом и экстремизмом в мире. Их потеря позиции мирового лидера может привести к росту террористических угроз и нарушению мировой безопасности.

В целом, потеря США позиции мирового лидера может привести к значительным рискам и угрозам для мира, и поэтому важно, чтобы США продолжали играть ведущую роль в международной политике и экономике.

Список использованной литературы:

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. С.12
2. Parish S. D. *The Turn Toward Confrontation: The Soviet Reaction to the Marshall Plan. Working Paper № 59. New Evidence on the Soviet Rejection of the Marshall Plan. Report N 31. P.28;*
3. Дэн Твининг и Эш Джейн // *Какое влияние оказывает усиление опоры на либеральный международный порядок: конец западного мира?* // № 37 - С. 17-33.
4. «Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка» / Сэмюэля Хантингтон // 1996 г.
5. Kissinger H. *How to exit Afghanistan without creating wider conflict. The Washington Post, 07.07.2011. Available at: http://www.washingtonpost.com/opinions/how-to-exit-afghanistan-without-creating-widerconflict/2011/06/06/AG9ydPLH_story.html (Accessed: 20.10.2016).*

CONFERENCE ON INTERACTION AND CONFIDENCE BUILDING MEASURES IN ASIA AS A TOOL FOR ENSURING SECURITY IN THE ASIAN SPACE

Дүйсенбай Шыңғыс

*Магистрант 1 курса специальности «Регионоведение
Казахского национального университета им. Аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор Кукеева Ф.Т.*

Introduction

In the stipulation of globalization of the contemporary world, the mutual dependence of the states of the worldwide community is even more growing. In this regard, it seems vital to find a joint solution to the urgent topical problems of regional and collective security within the framework of unification into one platform.

Most especially, the problem of ensuring security is substantial in relation to the Asian space. In the context of historical intensity, Kazakhstan, being a country with a multi-vector and multilateral foreign policy, put forward and further advanced a number of initiatives at the regional and international level, which were focused on maintaining peace, security and stability. Undoubtedly, the call of the Republic of Kazakhstan to convene the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia (hereinafter referred to as CICA) has become one of such significant initiatives.

The idea of the need to create a CICA was firstly presented by N. Nazarbayev at the 47th session of the UN General Assembly in October 1992. It is essential to mention that at the time of the convening of the Conference, the head of Kazakhstan noted that such an initiative as a whole is directed to the desire to resume previously unsuccessful attempts to create a practical and effective structure for ensuring Asian security and stability.

In the 1990s, after the convocation itself, the diplomats of the Republic of Kazakhstan, in leadership with the Minister of Foreign Affairs Kassym-Jomart Tokayev, established the approaches and the entire basis for the realization and implementation of the initiative of President Nursultan Nazarbayev. As a result, two documents can be identified that laid the foundation and became a significant step towards the future evolution of the Meeting: the Declaration of Principles Governing Relations between CICA member States, adopted at the first Meeting of Foreign Ministers on September 14, 1999 in Almaty, and the Almaty Act, the CICA Charter, adopted at the first Summit June 4, 2002 in Almaty. In general, based on these documents, on the way of its formation and widespread development of the CICA, several evolutionary stages have passed, which is now acquiring a new character in its path of elaboration.

At the moment, the Conference unites 28 states of the region, and has great potential in ensuring Asian security and stability. The CICA seems to be the most important platform for the Republic of Kazakhstan, allowing it to actively promote its peaceful and constructive foreign policy agenda.

Theoretical background

The theoretical basis of the CICA study is formed by such concepts as “regional security”, “confidence building measures” and their practical implementation in the activities of the Conference. In the initial period of the formation of the CICA as a Conference at the theoretical level, it was determined that the disputes and conflicts that took place in the region should not become some kind of obstacle for the countries of the Asian region to develop common approaches and steps towards the problems of regional security and interaction.

The most appropriate criterion for determining regionality in the case of the study of CICA as a tool for ensuring security in the Asian region is security or security problems in general. These concepts are based on the idea of regional security complexes, defined as “regions viewed through the prism of security”. On a functional definition of a theoretical basis, the region allows us to qualify the countries of Asia as a regional security complex as well.

In general, the theory of regional security complexes, due to the degree of study of a number of types, criteria and examples of regional complexes by such scientists as Barry Buzan and Ole Weaver, can be considered as the most effective mechanism for analyzing the dynamics and trends of security at the regional level. At the initial level, the definition of the theory of the regional security complex was defined as follows: “as a group of states whose main security problems are so closely linked that the national security of each of them cannot reasonably be considered separately” [1]. Based on this definition, it can be noted that challenges and threats at the national level are significant and important at the regional level, and any regional security complex is essentially a kind of “substructure of the international system”. It can also be added that the security levels are interconnected both at the regional and global levels, therefore, according to this criterion, it is necessary to solve security issues at the regional level with an integrated approach and in a unified format.

Focusing specifically on the CICA, a clear achievement of the Conference is an integrated approach to security issues contained in ensuring security in five broad dimensions, such as military-political, new challenges and threats, economic, environmental, humanitarian. In addition, the number of areas of cooperation of the Conference members in such areas as environmental issues, tourism, education, youth policy, small and medium-sized businesses, agriculture, issues of countering new challenges and threats, including cybercrime and the spread of new viruses, issues of combating terrorism and illicit drug trafficking, will certainly grow in the new geopolitical conditions.

The key goals and functional tasks of interaction in various directions within the framework of the CICA are referred to as confidence-building measures. This approach is enshrined in the document entitled “CICA Confidence-building Measures Catalog” of 2004 (updated in 2021), which approved the measurement of the interaction of member States at the regulatory level [2]. This document is essentially unique in the history of multilateral diplomacy on the Asian continent.

In order to properly regulate the process of implementing confidence-building measures in the CICA member countries, the coordinating countries and co-coordinators of measurements and direction have been identified. To be more precise, Azerbaijan is the coordinator in the implementation of confidence-building measures in the CICA in the field of transport, the Republic of Korea is the coordinator in the energy sector, and the Russian Federation is in the field of entrepreneurship; Kazakhstan is coordinator in the social (“human dimension”) and military-political spheres, the Republic of Korea is coordinator in the field of information technology, Tajikistan is coordinator in the field of tourism, Iran is coordinator in the field of disaster management and combating drug trafficking, Mongolia is in the field of ecology, Turkey is coordinator in the sphere of new threats and challenges. As part of monitoring the implementation of confidence-building measures in the CICA, the participating countries support the approach of voluntary and phased implementation, which in turn ensures and guarantees an inclusive and non-discriminatory principle of decision-making within the framework of the structure.

Discussion/Analysis

The CICA, in its essence, can be considered as an international forum for establishing and consolidating trust-based dialogue and cooperation, which in turn are driven by a close link between ensuring security and stability in the Asian space.

Primarily, certainly, the idea of convening the CICA was proclaimed by Kazakhstan with a specific purpose to take a special place and increase its importance in the entire Eurasian space. It can be clearly noted that many Asian states supported the idea of Kazakhstan well, despite the fact that at that time the forum was a relatively weak structure that connected Eurasian and Asian states from Southeast Asia to the Middle East.

In the background of studying the CICA issue, there is a question of its creation as a conference or forum, and not as a full-fledged organization at once. K.K. Tokayev, who at that time held the post of Minister of Foreign Affairs and then Minister of Foreign Affairs of Kazakhstan in his scientific work “Overcoming. Diplomatic essays of the Kazakh Minister” vividly noted that “the CICA was conceived from the very beginning in the form of a forum in which representatives of Asian states could raise and discuss the most pressing issues of security and cooperation on the continent” [5].

It is also crucial to emphasize the fact that many initiatives to create an organizational type of structures in Asia have not shown their performance and effectiveness and eventually failed. According to the researcher Voznyuk V.A. [3], there are several quite important reasons for this:

- some initiatives were characterized by completeness and, as a result, high reporting capacity, as well as the absence of common problems that could unite countries in the region;
- for other initiatives, difficult conditions were created for implementation, for which they were not ready, mainly conflicting states and countries with different political and economic systems;
- low level of trust among countries, some states had conflicts with each other due to ethno-confessional differences;
- geostrategic rivalry of world powers.

Proceeding from this, it can be noted that Asia needed rather more of such a structure where countries could confer and discuss pressing issues on ensuring security on the continent, and the basis of the initiative and idea of the Republic of Kazakhstan to convene the Conference was largely based on the confidence that the region with a significant part of the world’s population needs full, a stable and authoritative security system and mechanism.

On the path of evolutionary development, the sphere of influence and role of CICA gradually grew. Firstly, the number of CICA member states steadily increased, which already means that the Asian countries have a trusting and confidential attitude towards the Conference. It is vital to point out that at this juncture the number of members of the Conference has reached 28 countries, and the number of observer states up to 9, which gives impetus to its seriousness as a structure of a new mechanism in the Asian space.

Secondly, CICA activities are successfully implemented under the accompaniment and holding of Summits at the regional and international levels to conduct consultations, review the progress of activities and determine further priorities and advantages of the structure. So far, six CICA summits have been held in 2002, 2006, 2010, 2014, 2019 and 2022, as a result of which several Asian countries have joined the membership and were adopted significant conceptual documents of the structure, such as the Almaty Act, the CICA Charter, the Catalog of Confidence Building Measures, CICA Rules of Procedure, which, in turn determined the key principles and directions of the structure.

But nevertheless, the possibility of conflict is still partially observed in the Asian space, since new problems and challenges appear at the national, regional and global levels of the security dimension, which have to be dealt with and sought for their solutions jointly under the auspices of one structure. This was also clearly reflected in the speech of the President of Kazakhstan K.K. Tokayev at the VI Summit, which means that “it is critically important to give new impetus to multilateral mechanisms and return to an open dialogue”.

In this regard, the format of the Conference, led by the Republic of Kazakhstan, is gaining a second breath and is now even considered as a new tool or platform for ensuring security in the Asian space. The main and key task of the structure is to solve pressing problems and threats through the mechanism of multilateral diplomacy in ensuring security and stability.

The key directions of CICA development are still as follows:

- increasing the efficiency of interaction between the participating states;
- activation of external relations;
- participation in regional affairs [4].

At this point, in modern conditions, such pressing regional and global problems as the proliferation of weapons of mass destruction, the expansion of drug trafficking, ethnic conflicts within the states of the region and territorial disputes, etc are urgent and relevant on the agenda of the CICA. Clearly, Kazakhstan, taking the course of the policy of the Conference itself, can become a significant key link in the creation of a security mechanism on the Asian continent.

The question of the structure of the CICA is also ahead, namely its transformation from an international forum into a full-fledged international organization called the Organization for Security and Development in Asia. At the organizational level, there are already certain approaches and steps that can make it possible to put forward and implement certain practical measures for the further development of CICA in this direction. The transition to a full-fledged international organization would also suggest that the Asian countries, led by Kazakhstan, could adequately represent and defend their interests not only at the regional, but also at the global level.

In this regard, K.K. Tumysh in his work “Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia: from the Birth of an Idea to New Horizons of the Continent's Development Security” notes several factors on the possibility of CICA to already transform into a full-fledged international organization [6]:

- CICA has fundamental documents signed by the Ministers of Foreign Affairs, Heads of States and Governments, as well as a number of legally binding documents;
- the existence of decision-making and executive bodies;
- work in various dimensions of security;
- two successful informal meetings of foreign ministers held on the sidelines of the UN General Assembly (in 2011 and 2013, respectively);
- the creation new institutions - the CICA Business Council, the CICA Youth Council, the CICA Regional Center for Combating Desertification (Konya, Turkey);
- the adoption of new CICA Rules of Procedure, the growing popularity of CICA on the Asian continent, expressed in a consistent increase in the number of its members;
- growth of recognition of CICA by international structures and national institutions of the CICA member states.

Conclusion

In conclusion, it is important to note that the extension of our country's chairmanship in the CICA until 2024 presupposes the high confidence of Asian countries in Kazakhstan, as well as in the Conference as a platform for ensuring and guaranteeing security in the Asian space. It is safe to say that the CICA will continue to be a significant component of Kazakhstan's foreign policy. In this context, Kazakhstan just needs to offer ways to expand the format of the Conference and make a turn towards solving new dilemmas and challenges in the Asian space. Such aspects as preventive diplomacy and conflict prevention will be at the head of a new level of interaction between Asian countries within the framework of the CICA.

Moreover, a tendency has been set for a full-fledged transition of the CICA into a regional international organization on the initiative of Kazakhstan, which has found great support from the international community, namely the member states of the Conference. In this respect, the establishment of the Council of the Conference on Sustainable Interconnection is expected, which will operate towards developing the efficiency of transit and transport corridors. Definitely, Kazakhstan, being the initiator of this Conference, needs to intensify and give impetus to the consideration and discussion of all the above issues within the CICA at the multilateral level.

It is also important to note that in the conditions of unstable and dynamic geopolitical situations, Kazakhstan, as an initiating country, will have to work with its partners not only within the framework of the CICA, but also within the framework of other international and regional organizations in the interests of forming not only an Asian, but also in a further pan-Eurasian security system.

Overall, CICA in the leadership of Kazakhstan can confidently claim to be a new platform for security in the Asian space in the development of a non-bloc architecture of international cooperation, which would be based on the principles of openness, equal and indivisible security.

References

1. Buzan B., Waever O. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 588 p.
2. *CICA Catalogue of Confidence Building Measures (CBMs) [Electronic resource]*. – Available at: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-frankfurt/press/article/details/61877?lang=ru> (Accessed 29.03.2023)
3. Вознюк В.А. *Анализ перспектив СВМДА [Электронный ресурс]: сборник тезисов докладов на конференции*. / В.А. Вознюк, Р.Б. Елюбаев // *Научный диалог: вопросы социологии, политологии, философии и истории – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс»*. Режим доступа: https://interactive-plus.ru/ru/article/553696/discussion_platform (дата обращения: 29.03.2023)
4. *Выступление Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева на юбилейной сессии СВМДА 12 сентября 2012 года // Официальный сайт Президента Республики Казахстан [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://www.akorda.kz/ru/> (дата обращения: 29.03.2023)
5. Токаев К. *Преодоление. Дипломатические очерки*. – Алматы: ОАО “САК” – НП ПИК САUNAR, 2003. – 605 с.
6. Тумыш К. *Совещание по взаимодействию и мерам доверия в Азии: от зарождения идеи к новым горизонтам безопасности и развития континента // Право и государство – 2014. № 2 (63). С. 70-74.*

APPLICATION OF KARL DEUTSCH'S THEORY OF SECURITY COMMUNITIES TO THE ANALYSIS OF THE POTENTIAL OF ASIA-PACIFIC DIALOGUE PLATFORMS ON SECURITY ISSUES

Исаева Дана

Магистрант 2 курса специальности «Международные отношения»

Introduction

Asia-Pacific region is one of the intensively growing regions in the political, economic, military spheres. Each state focused on the territorial, maritime, economic security and it is important for national and foreign policy of each state. The regulation of ASEAN of security was the important step for maintaining peace and stabilizing powers in Asia-Pacific region. ASEAN plays major role in the regulation of the security, military issues and disputes.

This topic aims to explore the potential of Asia-Pacific Dialogue Platforms through the lens of K. Deutsch's theory of security community. ASEAN is considered as a security community in Asia-Pacific region. ASEAN's dialogue platforms on security issues work towards prevention of conflicts through diplomatic tools such as consultations, consensus and preventive diplomacy. These mechanisms promote the establishment of security community in Asia-Pacific region.

Theoretical background

The theory of security community was established by famous theorist of international relations Karl Deutsch. This concept considered as one of the basic concepts of security. Karl Deutsch underlines that security community is a group of states which established peaceful cooperation and excluded use of force to resolve conflicts. Countries should resolve the issues by peaceful ways. In addition to peaceful attitudes of member states towards each other, security community suggests tie economic relations and cultural cooperation between countries. Common external threats also can accelerate development of establishing the security community and strengthen relations between countries.

Michael Barnett and Emanuel Adler made significant contribution to development of theory of security community. In the framework of constructivist approach, the theory of K. Deutsch was expanded. Adler and Barnett proposed that security community have three stages of development: "nascent", "ascendant" and "mature". At the first stage, countries build cooperation in various fields and find different measures to provide state's own security. At the second stage, countries strengthen their relations by creation of institutions and development of structural integration. For example, states conduct diplomatic consultations and initiate relations in intergovernmental level. Third stage, member countries set the community identity and trust.

We can consider the ASEAN as a security community which provides platform for Asia-Pacific Dialogue on security issues. In Bali Declaration, ASEAN promoted main provisions and fundamental principles of the organization. Firstly, ASEAN members comply with peaceful ways of resolving disputes and consider the security of their own country as an inseparable part of the region's security. Secondly, the main principle of ASEAN is non-interference into domestic policy of another state and mutual respect of the national sovereignty among states. Thirdly, member countries use preventive diplomacy and confidence-building measures in order to prevent military conflicts and build trustful relations between countries.

Applying the theory of security community of Deutsch, ASEAN can be considered as security community which make efforts to maintain security and stability in the region. Main principles of the ASEAN have similar characteristics with the features of security community, for example, the resolution of conflicts by peaceful ways and measures aimed at achieving a strong confidence of the participants in its implementation.

Amitav Acharya proposed the application of the theory of community to ASEAN. Karl Deutsch, Emanuel Adler, Michael Barnett characterized the member countries of the community as democratic states and mainly focused on experience of EU and NATO.

ASEAN consists of countries which have different political structures, cultural and ideological views. For instance, Brunei's political structure is based on the absolute monarchy. The political system of Thailand is constitutional monarchy. Vietnam is socialist republic and Communist party is the dominant political party. In order to apply this theory to the Southeast Asian countries, the concept should be modified by taking into account the regional specifics.

Amitav Acharya modified the concept and outlined that the creation of security community does not require a commitment to principles of democracy and liberalism, as long as the participants consciously work towards formation of common identity. In this case, the community is not formed through broad interaction at all levels, but rather through purposeful, top-down initiatives that can overlook differences to some extent.

Analysis

The formation of the regional security community become possible in the context of ASEAN Political Security Community. According to A. Acharya, main feature of ASEAN security community lies in the specifics of the norms and collective identities. Moreover, he emphasizes that key reason for the emergence of a security community in the region was historically formation and spreading of standards of behavior such as non-interference in each other's internal affairs, non-use of force, the desire for independence and the "ASEAN Way". The latter, from the expert's point of view, played a decisive role: such an approach, when the principle of consensus, informal consultations and refusal to institutionalize cooperation are put at the forefront, is what distinguishes Southeast Asia from other regions. ASEAN Way is known as fundamental principle of ASEAN Political Security Community Blueprint.

Accordingly, the process of rulemaking initiated by regional elites acts as a driver for the formation of a security community. A. Acharya assigned a special role in this process at the present stage to the ASEAN Regional Forum (ARF) as a platform generating a common opinion on key issues on the security agenda.

Acharya suggests that the development of a common identity in ASEAN is influenced by three factors. Firstly, a commitment to a multilateral approach in relations, which entails collective decision-making based on the principle of consensus. Secondly, the development of cooperation in the field of security, which involves states independently determining who is part of their group and who is an external player. Finally, social and cultural ties play a crucial role in shaping the identity of the region.

On the other hand, Acharya highlights ASEAN faces some problems in the establishment of security community. Several challenges that stand in the way of implementing the project, including changes in the regional balance of power, internal contradictions within the Association, the problem of the South China Sea, signs of an arms race in the region, internal political difficulties among ASEAN members, and growing non-traditional security challenges.

According to Acharya, internal contradictions within the Association have particular importance. He notes that one of the main features of a security community is that war becomes "unthinkable" for its members. However, war remains a possibility in Southeast Asia, and ASEAN has not yet reached a level of integration where the threat of war is truly unthinkable.

This observation suggests that, while Acharya is a strong proponent of applying the concept of security communities to ASEAN, he recognizes that the region still faces significant challenges in achieving this goal. The internal contradictions within the Association may be one of the main obstacles to the establishment of a true security community.

But it should be noted that main imperative of ASEAN is not the resolving of the disputes, but to minimize emergence of armed conflicts by creation of trustful environment. ASEAN and dialogue platforms on security issues work towards prevention of armed conflicts through meetings, consultations and consensus.

An essential measure for establishing constructive dialogue involves increasing the number of bilateral and multilateral consultations on security issues. Examples of these consultations include the ASEAN defense and foreign minister meetings, annual summits of the Association, discussions within the ASEAN Regional Forum (ARF), and East Asian Summit (EAS). The involved parties strive to coordinate their efforts to address new challenges and threats to security. In 2012, the Institute for Peace and Accord initiated the ASEAN analytical center to develop a shared position among Southeast Asian states on global issues. Furthermore, various strategic documents such as the Declaration on Joint Action Against Terrorism, ASEAN Declaration of

Human Rights, "Proposals and action plan ASEAN due to climate change before 2015," and "Long-term strategy in the field of water resources management" have been introduced. The establishment of joint committees and commissions to resolve border disputes has played a significant role in reducing the intensity of interstate conflicts. These committees include the Malaysia-Thailand Committee, Malaysia-Indonesia, Malaysia-Philippines, and Philippines-Indonesia.

The ARF has been an active participant in regional security dialogue and has made several significant contributions to promoting security in the Asia-Pacific region. It has served as a platform for dialogue on security issues, including non-traditional security challenges such as terrorism, transnational crime, and pandemics. Additionally, the ARF has played a vital role in conflict prevention and resolution by promoting dialogue among member states and encouraging the peaceful settlement of disputes.

The ARF's work has resulted in the adoption of several important documents that have contributed to the development of a regional security community. For example, the ARF adopted the Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea, which outlines the principles for peaceful resolution of disputes and cooperation among the parties involved. The ARF also established the ASEAN Defense Ministers' Meeting (ADMM)-Plus framework, which promotes practical cooperation on defense and security issues among its members.

Significantly, APSC is considered as a The ASEAN Political Security Community was conceptualized in the Action Plan of the ASEAN Security Community adopted in 2004, which laid out the regional order norms and the Association's commitment to shared socio-political values, including the promotion of peaceful relations and the rejection of violence as a foreign policy tool. In 2004, the deadline for the Community's formation was postponed from 2020 to 2015. As part of the Roadmap for ASEAN Community, the ASEAN Political Security Community Project was adopted in 2009, highlighting three key characteristics: a community based on common values, rules, and norms; a cohesive, peaceful, stable, flexible region where countries share responsibility for global security; and a dynamic, open region in an increasingly integrated and interdependent world.

The ASEAN Political Security Community is based on the classic concept of a security community, which is a region or group of states where the use of violence is ruled out in their relations. It is characterized by interstate relations that resolve conflicts through norms, institutions, and rules, without resorting to armed violence. A high degree of trust between states and common rules and institutions for a group of states form the basis of the security community. The ASEAN Political Security Community aims to strengthen existing trust through practical mechanisms of interaction that harmonize state standards, strengthen civil ties, and develop "second track" mechanisms, linking the ASEAN countries at different levels to create a regional order where armed conflicts are completely excluded.

The ASEAN Political Security Community should become a mechanism that promotes the development of external contacts and have institutional tools for conflict prevention and resolution while maintaining a central place in the security architecture of Asia-Pacific region.

Conclusion

Karl Deutsch's theory of security community proposes that a security community is formed when a group of states develop a sense of shared identity, common interests, and mutual trust that leads to the resolution of conflicts through peaceful means. In this context, the ASEAN organization can be seen as a security community in the Asia-Pacific region.

ASEAN is considered as a security community in Asia-Pacific region which provides dialogue platforms where member countries solve regional problems. ASEAN have main principles such as non-interference to other states' domestic policy, resolution of issues by peaceful ways, preventing conflicts through preventive diplomacy and confident building measures, building mutual trustful relations. The principles and main provisions have similarities with features of security community of K. Deutsch. ASEAN as a security community gather the

countries in Southeast Asia to develop cooperation, peace and security among members. These processes held by diplomatic tools such as consensus and consultations.

The formation of security community is realized by the ASEAN Political Security Community. The APSC security architecture which promote interstate relations that resolve conflicts through norms, institutions, and rules. Main strategic purpose of The ASEAN Political Security Community is building trust among members through practical mechanisms of interaction that harmonize state standards, strengthen civil ties, and develop "second track" mechanisms, linking the ASEAN countries at different levels to create a regional order where armed conflicts are completely excluded.

Nowadays, ASEAN is intensively developing at ascendent stage of security community development. Member countries strengthen their relations by establishment of institutions and development of structural integration. ASEAN provide platforms which prevent disputes and resolve emerging problems through meetings, consultations and consensus, confidence-building measures and preventive diplomacy tools. If ASEAN solve the conflicts between members of Association, this organization will become security community in Asia-Pacific region with community identity and trust.

References

1. Acharya A. (1998) *Collective identity and conflict management in Southeast Asia*. In Adler E., Barnett M. (eds.). *Security communities*. Cambridge, Cambridge University Press, pp. 198–227.
2. Acharya A. (2013) *ASEAN 2030: Challenges of building a mature political and security community*. Asian Development Bank Institute, No. 441, pp. 3-23.
3. Acharya A. (2014) *Constructing a security community in Southeast Asia*. London, Routledge, 314 p.
4. Adler E., Barnett M. (1998a) *A framework for the study of security communities*. In Adler E., Barnett M. (eds.). *Security communities*. Cambridge, Cambridge University Press, pp. 29–66.
5. Caballero-Anthony M. (1998) *Mechanisms of dispute settlement: the ASEAN experience*. *Contemporary Southeast Asia*. P. 38–66.
6. Caballero-Anthony M. (2014) *Understanding ASEAN's centrality: bases and prospects in an evolving regional architecture*. *The Pacific Review*, No. 4 (27), P. 565.
7. Deutsch K. (1998) *Political community and the North Atlantic area*. In Nelsen B.F., Stubb A. (eds.). *The European Union: Readings on the theory and practice of European integration*. London, Palgrave Macmillan, pp. 121–143.
8. Nikiforov I. A. (2018) *ASEAN kak soobshchestvo bezopasnosti: problemy teoreticheskogo osmysleniya [ASEAN as a security community: the challenge of conceptualization]*. *Bulletin of Moscow University*. No. 3, pp. 154-174.

2-СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ СЫРТҚЫ САЯСАТЫ МЕН ДИПЛОМАТИЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

2-СЕКЦИЯ. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ И ДИПЛОМАТИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

2-SECTION. TOPICAL ISSUES OF FOREIGN POLICY AND DIPLOMACY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ПЕРСПЕКТИВЫ МЯГКОЙ СИЛЫ ЕС И США В СОТРУДНИЧЕСТВЕ С КАЗАХСТАНОМ

Сертаева Сания

*Студент 3 курса специальности «Международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш.*

Введение

Мягкая сила остается актуальной в 21 веке в контексте международных отношений, дипломатии и глобальной политики. В отличие от традиционной "жесткой" силы, которая основывается на военной мощи и угрозах, мягкая сила рассматривается в контексте культуры, идеологий, экономики, образа жизни и технологий. Отношения между Казахстаном - США и ЕС имеют стратегическое значение для стран в различных областях, таких как экономика, энергетика, безопасность, образование и культура. В данной статье рассматриваются и изучаются такие, вопросы как какие есть перспективы мягкой силы ЕС и США в сотрудничестве с Казахстаном, с помощью каких инструментов/рычагов можно добиться эффективного сотрудничества. В настоящее время Казахстан становится все более важным партнером для Европейского союза и США. Казахстан расположен в западном центральном регионе Центральной Азии, является крупнейшей экономикой в регионе и имеет стратегическое значение для обеспечения стабильности и безопасности в ЦА. В этом контексте мягкая сила становится важным инструментом сотрудничества между ЕС, США и Казахстаном. В данной работе мы рассмотрим перспективы мягкой силы ЕС и США в сотрудничестве с Казахстаном.

Основные понятия и подходы в изучении «мягкой силы»

Мягкая сила – это способ влияния на других, основанный на привлекательности и убеждении, а не на принуждении и угрозах. Концепция мягкой силы была введена Джозефом Найомом в 1990-х годах и стала важным инструментом внешней политики для многих стран. Основные элементы мягкой силы включают культуру, идеи, экономику, лидерство и дипломатию. Одним из примечательных примеров мягкой силы в действии является распространение американской культуры: музыка, фильмы и фаст-фуд, по всему миру. Это помогло сформировать мировое восприятие Соединенных Штатов и привлечь других к их образу жизни. Другим примером является китайская инициатива "Один пояс-один путь", которая направлена на усиление экономического развития и культурного обмена посредством инфраструктурных проектов в странах по всему миру. Это помогло укрепить имидж и влияние Китая в странах, где инициатива занимает важное место. [1]

Мягкая сила Европейского Союза базируется на привлекательности модели государственного управления ЕС, экономической мощи и культурного влияния. Можем рассмотреть ЕС в разных отраслях. ЕС имеет привлекательную модель государственного

управления, которая включает в себя демократические принципы, свободу и права человека, социальное равенство и экологическую устойчивость. Эта модель может быть использована как пример для других стран и регионов. ЕС также не уступает своей экономической мощью, благодаря чему имеет большое влияние на мировую экономику. Данное объединение известна и популярна своей культурой, историей. Это влияние может быть использовано для привлечения других стран к европейской культуре и ценностям. В целом, мягкая сила ЕС основана на силе примера и убеждения, а не на силе вооружений. В качестве примера рассмотрим мягкую силу ЕС в Латинской Америке. Мягкая сила Европейского Союза играет важную роль в Латинской Америке, где он развивает сотрудничество с рядом стран региона. ЕС финансирует множество проектов в Латинской Америке, направленных на борьбу с бедностью, защиту прав человека, укрепление демократии, поддержку торговли и экономического развития. Одним из главных инструментов мягкой силы ЕС в Латинской Америке является Европейский инструмент соседства (EIDHR), который финансирует проекты по защите прав человека и демократическому участию. ЕС также финансирует программы в области образования, культуры и науки, направленные на укрепление связей между Европой и Латинской Америкой. ЕС активно сотрудничает с Латинской Америкой в рамках политического диалога, которая является важной платформой для обсуждения общих вопросов, таких как борьба с коррупцией, защита прав человека и укрепление демократии.

Основные направления мягкой силы США в мире

Взаимодействуя с западными партнёрами, латиноамериканцам подчас приходится выбирать между США и Европейским Союзом, интересы которых в Латинской Америке не всегда совпадают. Испытав на себе жёсткий политический и экономический диктат своих северных соседей, латиноамериканцы всё чаще отдают предпочтение внешне более мягкой и умеренной политике стран Европейского Союза. Можно выделить несколько приоритетных целей и направлений политического сотрудничества ЕС и Латинской Америки, которые были сформулированы Еврокомиссией в программе сотрудничества с Латинской Америкой:

- предоставление институциональной помощи, направленной на развитие демократии в странах Латинской Америки;
- борьба с бедностью и социальным неравенством;
- создание экономической и финансовой основы для экономических реформ и повышения конкурентоспособности Латинской Америки.
- В контексте достижения этих целей можно рассматривать тот факт, что ЕС поддержал серию политических диалогов по таким темам, как консолидация демократии, процессы примирения конфликтующих сторон в регионе, борьба против наркотиков, региональная интеграция, развитие экономических и коммерческих связей, вопросы безопасности. [2]
- Во внешней политике США выделяются следующие аспекты мягкой силы:
- На современном этапе и в истории США остаются успешной моделью политического, экономического и внешнеполитического развития, продолжая укреплять свои позиции, достигая высокого уровня жизни и накопленного богатства.
- "Мягкая сила" США, в значительной степени, основана на ценностях, которые были и остаются важным фактором в американской политике. Свобода является главной ценностью, на основе которой построена американская политическая система.
- Технологические достижения, научные открытия и в целом массовая культура. Сюда можно отнести все американское – Голливуд, их образ жизни, мюзиклы, литература, Бродвей. Это все является основной частью мягкой силы США.

Внешнеполитический компонент американской привлекательности: США за двести лет превратились из тринадцати колоний на берегу Атлантического океана в единственную сверхдержаву, обладающую глобальным военным присутствием и глобальной системой

союзов, валютой, являющейся мировой резервной валютой и валютой международных расчетов, страной, на которую сегодня приходится 40% мировых военных расходов, а после Второй мировой войны приходилось 50% мирового ВВП. Со второй половины 1940-х гг. США выступали в роли благожелательного гегемона для десятков стран мира, вошедших в сферу их влияния, и главного производителя глобальных общественных благ для капиталистического мира.[3]

США, безусловно, обладают мощной "мягкой силой", которая позволяет ей укреплять свои дипломатические отношения с другими странами и народами, расширять свои культурные и научные связи, продвигать свои ценности и привлекать иностранных студентов и ученых в США. Некоторые известные примеры "мягкой силы" США включают программу Fulbright, которая обменивала многих студентов и ученых между США и другими странами, программы помощи для развивающихся стран, такие как USAID, а также множество культурных обменов и туристических программ, таких как Peace Corps и многое другое. Однако, необходимо отметить, что "мягкая сила" не является панацеей для всех международных проблем, и может не быть достаточно эффективной в случаях, когда другие страны решительно противостоят США и ее интересам.

"Мягкая сила" как важный инструмент во внешней политике США с Японией

Япония – одна из стран, где США используют мягкую силу для укрепления своих отношений и влияния. В Японии мягкая сила США проявляется в различных областях, включая культуру, экономику и политику. Культурный обмен является важной составляющей мягкой силы США в Японии. Американская музыка, фильмы, телешоу и спорт пользуются большой популярностью в Японии, что помогает укреплять культурные связи между двумя странами. США также продвигают языковое обучение и культурные программы, такие как участие японских студентов в программе обмена J-1. В экономической области США являются одним из важнейших партнеров Японии. Американские компании, такие как Apple, Microsoft, Coca-Cola и другие, имеют значительное присутствие на японском рынке. США также являются крупным инвестором в японскую экономику, а японские компании в свою очередь активно инвестируют в США. В политической сфере США и Япония поддерживают тесные отношения, особенно в области безопасности. США имеют свои военные базы на территории Японии и обеспечивают безопасность Японии в рамках военно-стратегического союза. США и Япония активно сотрудничают в международных организациях, таких как ООН и ВТО, чтобы защитить свои интересы и продвигать свои ценности. В целом, мягкая сила США в Японии проявляется в различных областях, и помогает укреплять отношения между двумя странами и продвигать общие интересы.

"Мягкая сила" США в отношениях с Казахстаном

Обе страны являются стратегическими партнёрами. Казахстанско-американские отношения строятся на прагматичной основе, включая в себя сотрудничество в экономической, энергетической, инвестиционной, гуманитарной сферах. В 2023 г. в Астане с официальным визитом был государственный секретарь США Энтони Блинкен, где он встретился с президентом РК Касым-Жомартом Токаевым и главами внешнеполитических ведомств стран Центральной Азии и формате C5+1. Президент Казахстана назвал визит особенно важным с точки зрения придания дополнительного импульса построению стратегического сотрудничества.

США оказывают помощь Казахстану в различных областях, включая развитие экономики, борьбу с коррупцией и укрепление прав человека. В области безопасности США и Казахстан сотрудничают в борьбе с международным терроризмом, трансграничной преступностью и распространением наркотиков. Казахстан является стратегически важной страной для США в Центральной Азии, и США оказывают помощь в укреплении

обороноспособности Казахстана, проводят совместные военные учения и оказывают помощь в борьбе с терроризмом и киберпреступностью.

Отношения ЕС и РК. Европейский Союз и Казахстан являются партнерами со дня обретения Республикой независимости в 1991 году. В 2015 году было подписано Соглашение о расширенном партнерстве и сотрудничестве (СРПС) между ЕС и Казахстаном, которое стало основой для углубления сотрудничества в различных областях. Соглашение включает в себя сотрудничество в таких областях, как экономика, торговля, инвестиции, наука, технологии, образование, культура и многое другое.

Это новое соглашение, которое является первым подобным соглашением, подписанным ЕС с одним из партнеров в Центральной Азии, выводит сотрудничество между ЕС и Казахстаном на новый уровень и ознаменовывает важную веху в отношениях ЕС-Казахстан, история которых насчитывает более 25 лет [4]

Одной из перспектив мягкой силы США и ЕС для Казахстана может стать поддержка американской и европейской демократии, правового государства и защиты прав человека. США и ЕС могут предоставлять Казахстану экспертную помощь и консультации в этих областях, что может помочь Казахстану усилить свои демократические институты и повысить уровень защиты прав человека. Кроме того, эти страны могут поддерживать различные культурные, образовательные и общественно-политические программы, направленные на укрепление связей между США, ЕС и Казахстаном, а также на развитие гражданского общества и молодежи. Еще одной перспективой мягкой силы для Казахстана может стать технологическое сотрудничество.

Одной из возможных социальных программ, которую можно создать в рамках сотрудничества между Казахстаном и США, может быть программа по развитию молодежного лидерства и предпринимательства. Основными компонентами программы могут быть: обмен студентами и молодыми предпринимателями между Казахстаном и США. Это может быть программой обмена, которая позволит студентам и молодым предпринимателям из Казахстана поехать в США и получить опыт работы в американских компаниях и стартапах, американским студентам и предпринимателям - в Казахстане.

Выводы

США и ЕС могут использовать мягкую силу для укрепления отношений с Казахстаном и достижения общих интересов в регионе, а также помочь Казахстану усилить свои демократические институты, повысить уровень защиты прав человека и развить свою экономику. Вместе с тем, для достижения положительных результатов необходимо развивать сотрудничество и совместную работу между ЕС, США и Казахстаном. При использовании мягкой силы США и ЕС в Казахстане могут возникнуть некоторые проблемы:

Различия в культуре и ценностях: Казахстан и данные страны имеют различные культуры и ценности, и это может создавать проблемы в понимании и восприятии мягкой силы ЕС и США в Казахстане.

Политическая оппозиция: Некоторые политические группы в Казахстане могут рассматривать мягкую силу США как вмешательство во внутренние дела страны и выступать против нее.

Недостаточная осведомленность: Некоторые казахстанцы могут не понимать, что такое мягкая сила, как она работает и какие выгоды она может принести, что может создавать препятствия для ее применения.

Геополитические риски: Казахстан находится в геополитически важном регионе, где происходят конфликты и напряженность между государствами. Это может создавать риски для применения мягкой силы в Казахстане.

Экономические интересы: США и ЕС могут иметь свои экономические интересы в Казахстане, которые могут противоречить интересам Казахстана. Это может создавать проблемы в применении мягкой силы США в стране.

В целом, при использовании мягкой силы США и ЕС в Казахстане могут возникнуть различные проблемы, которые могут затруднить ее успешную реализацию. Поэтому важно учитывать все возможные риски и проблемы и разрабатывать стратегии и подходы, которые могут смягчить их последствия. Но все же при изучении данной темы были выявлены отличные возможности для развития Казахстана как основного партнера ЕС и США. При разработке стратегии по развитию отношений между Казахстаном и ЕС, США необходимо уделить внимание всем перечисленным нюансам и положительным аспектам.

Список использованной литературы:

1. *The Role of Soft Power in Diplomacy and International Relations:* https://iradtechie.com/the-role-of-soft-power-in-diplomacy-and-international-relations/#Importance_of_Soft_Power_in_Diplomacy
2. *Европейский союз- Латинская Америка: экономическое, политическое, социальное сотрудничество:* <https://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/doklad/308.pdf>
3. *Мягкая сила» США – это гораздо шире, чем смена режимов:* <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/comments/myagkaya-sila-ssha-eto-gorazdo-shire-chem-smena-rezhimov/>
4. *RELATIONS WITH THE EU. Европейский Союз и Казахстан:* https://www.eeas.europa.eu/kazakhstan/european-union-and-kazakhstan_en?s=222

КАЗАХСКАЯ ДИАСПОРА В ЕВРОПЕ: ПУТИ ЕЕ ФОРМИРОВАНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Омарова Адилия

*Студент 3 курса специальности «Международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш.*

Введение

Казахская диаспора на протяжении всей своей истории имела насильственный или вынужденный характер миграций, вследствие политических и религиозных причин, вплоть до 1960-х годов, когда начала развиваться трудовая иммиграция в страны Западной Европы, Америки и региона Персидского залива, не изменившая коренным образом насильственный характер миграций на добровольный, а явившаяся следствием экономических причин, в отличие от вышеуказанных. Кроме того, до начала 1960-х годов миграции казахов в странах мира отличались массовостью, а в современный период более характерными являются индивидуальные перемещения.

Основные направления изучения казахской диаспоры за рубежом

Согласно статистике, под конец XX – начала XXI века, после первого Всемирного курултая казахов, за пределами территории Казахстана около 4 миллионов 500 тысяч казахов проживала в 14 государствах бывшего СССР и 25 странах мира, из которых лишь более 800 тысяч представляли собой диаспору, остальные приблизительно 3 миллиона 700 тысяч являлись казахской ирредентой, то есть те, кто проживают на сопредельных с Казахстаном землях. Уже на тот момент в самом Казахстане, по официальной оценке, казахов насчитывалось свыше 7,5 миллионов. Таким образом, предполагается, что тогда казахов было свыше 12 миллионов.

Согласно нынешним данным всемирной ассоциации казахов (ВАК), за пределами Казахстана в 43 странах мира проживает свыше 5 миллионов или 27-28% от общей численности казахов. В самом же Казахстане представителей коренного населения по переписи 2021 года насчитывается более 13 миллионов.

В свою очередь, характер причин формирования и развития казахской диаспоры дифференцируется, как: политический, например, национально-освободительные восстания и войны казахов против царского самодержавия в XVIII-XIX века, проведение коллективизации в Казахстане, гражданские войны, установление власти большевиков, сталинские репрессии, Вторая мировая война; религиозный – затруднения, связанные с совершением хаджа в Мекку и Медину в царский и советский периоды; и экономический – разрушение традиционной кочевой системы хозяйствования в Казахстане после присоединения его к Российской империи и в советский период во время коллективизации или трудовая иммиграция в страны Западной Европы и Америки в 1960-1990-х годах.

Сама же история казахской диаспоры прошла долгий путь, прежде чем окончательно осела в Европе. Члены диаспоры, которые на данный момент живут в Европе, называют себя алтайскими казахами или казахами из Китая. Путь предков большинства из них начинается с бегства от растущего влияния и политики России, в ходе которого они оказались в Восточном Туркестане, то есть в самой западной провинции Китая – Синьцзян. В этот же момент вспыхивает коммунистический мятеж в Китае в 30-е годы, известное как кумульское восстание, который заставил около 30 тысяч казахов бежать на юг, в Индию и Пакистан. После долгого и трудного перехода через Гималаи и Тибет – пешком, на лошадях или верблюдах – только более 3 тысяч из них достигли Индии в 1941 году.

Первоначально казахи хотели продолжить свой путь в Турцию, но Вторая мировая война сделало это невозможным. В результате они задержались в Индии на 12 лет, и только в 1953 году турецкий парламент одобрил закон, позволяющий мигрировавшим на тот момент казахам, поселиться в Турции и предоставляющий им турецкое гражданство, а также землю, жилье и рабочие места. Турецкое правительство также основало в центральной Анатолии казахскую деревню, назвав ее Алтай, откуда и пошло вышеупомянутое наименование европейских казахов, как алтайских. Дискриминации не было никакой, однако, в соответствии с законом, казахи взяли турецкие имена и фамилии. В результате члены казахской диаспоры в Европе носят турецкие, а не казахские имена и фамилии, а также свободно владеют турецким языком.

Сам процесс основания казахов на территории Европы начинается в 1955 году, когда послевоенная экономика Германии была на подъеме и остро нуждалась в дешевой рабочей силе. В тот период Германия подписывает с различными странами несколько международных договоров о найме рабочей силы. Среди данных стран оказалась и Турция, которая в 1961 году также подписывает данный договор. Этнические казахи в поисках лучшего экономического будущего также приняли участие в этой программе. В последствие, в 1962 первые казахи прибыли в Мюнхен в качестве наемных турецких рабочих или гастарбайтеров и по итогу остались там.

На современном этапе развития для казахской диаспоры характерны два процесса: сохранение этнической идентичности или репатриация в Казахстан, где оба факторы также являются проблемой внутренней и внешней политики Казахстана. В свою очередь, этнические казахи проходят через одну из двух проблем, где первая – это ограниченная репатриация со сложностью адаптации и второе – слабое знание казахского языка и его ограниченное употребление. Для политики Казахстана обе проблемы также влияют и на страну в виде малого прироста этнических казахов на родину и вопрос казахской идентичности.

Характерной особенностью для казахских общин за рубежом, в основном, до 1991 года, являлось отсутствие объединенных организаций и устройства казахских обществ, которое может быть объяснено, во-первых, их малочисленностью, что приводило, во-вторых, к вступлению казахов в объединения и этнические организации турецких ассоциаций. Ситуация изменилась после провозглашения суверенитета и независимости Республики Казахстан, что послужило отправной точкой в деле создания казахских обществ в разных странах мира, которые в настоящий момент пытаются чаще встречаться,

организовывать совместные культурные и спортивные мероприятия, в чем проявляется стратегия казахской диаспоры – сохранить этническую идентичность.

В качестве примера существует всемирная ассоциация казахов (ВАК), которая в сотрудничестве с Фондом «Отандастар» осуществляет по широкому кругу вопросов работы, связанных с улучшением информационно-консультативной и практической поддержки соотечественников и проживающих за рубежом этнических казахов. Взаимная работа направлена на организацию единой структурной сети казахских диаспор по всему миру. Также существует и Федерация европейских казахов, которые имеет такие же цели и задачи, как ВАК, но именно для помощи «евроказахам». В связи с этим, Курултай европейских казахов проводятся каждый год в разных городах Европы и играют важную роль в сохранении и укреплении этих отношений. Их основная цель - дать возможность молодым этническим казахам в Европе познакомиться друг с другом, наладить и укрепить новые связи. Самый последний курултай проводился в Париже, во Франции, в июне 2022 года совместно с ВАК и Фондом «Отандастар».

Касательно перспективы казахской диаспоры, по данным Международной организации по миграции, каждый третий уезжающий из страны навсегда – этнический казах. Четверть эмигрантов – совсем молодые люди от 15 до 28 лет, где абсолютное большинство покидающих страну (77%) имеют высшее образование или являются высококвалифицированными специалистами. Согласно ученым, это повлияло сразу на два демографических фактора Казахстана. Во-первых, последние несколько лет идет отток молодого женского населения, которое, в свою очередь, привело, во-вторых, к убытку деторождаемости в стране почти в два раза.

Выводы

Изучение исторических и современных проблем казахской диаспоры и ирреденты необходимо, так как они являются составной частью всего казахского народа, имеющие единые исторические и культурные корни, и их судьбы прочно связаны с судьбой Республики Казахстан. Ведь сегодня важно, чтобы решения вопроса казахских диаспор в целом способствовало объединению и сплочению представителей разных народов Казахстана в одну дружную семью, стремлением которых стала бы социальный прогресс нового Казахстана в системе цивилизованного мирового сообщества.

Список использованной литературы:

1. Асылбек М.Х., Асылбекова Ж.М. Социально-демографическое развитие населения Казахстана в годы суверенитета // *Отан тарихы*. – 2010г.
2. *Казахская диаспора // Казахстан. Национальная энциклопедия*. — Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2005. Том 3
3. Мендикулова Г.М. *Исторические судьбы казахской диаспоры. Происхождение и развитие*. Алматы: Гылым, 1997г. С. 27-54
4. Казакбаев К. (2009) *Казахи за границей: Сколько их насчитывается и в каких странах они живут?* // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30458632&pos=4;-98#pos=4;-98
5. *Курултай Казахов в Европе проходит во Франции*: <https://24.kz/ru/news/in-the-world/item/548014-kurultaj-kazakhov-evropy-prokhdit-vo-frantsii>
6. *Активизация работы Всемирной Ассоциации Казахов*: <https://www.oq.gov.kz/ru/d-active>
7. *Агентство по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан (2022) Текущая ситуация по подведению итогов Национальной переписи населения Республики Казахстан*: <https://www.gov.kz/memleket/entities/aspr/press/news/details/330042?lang=ru>
8. Капкызы Е. (2010) *Европейские казахи связывают будущее своих детей исключительно с Казахстаном*: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30555077&pos=4;-98#pos=4;-98

ҚАЗАҚСТАН МЕН ӨЗБЕКСТАН АРАСЫНДАҒЫ ЕКІ ЖАҚТЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫНЫҢ ЭВОЛЮЦИЯСЫ

Молдакерім Ақзер

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 4-курс студенті

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к, доцент Л.Т. Исова

КСРО ыдырағаннан кейін постсоветтік кеңістікте пайда болған жаңа тәуелсіз мемлекеттердің алдында теңдікке негізделген, халықаралық нормалар мен принциптер бойынша өзара тиімді қарым-қатынасты қалыптастыру міндеті пайда болды. Бұл егемендік жолына ұмтылып, халықаралық аренада өз саяси жүйесін құруға талпынған Орталық Азияның посткеңестік мемлекеттері Қазақстан мен Өзбекстан үшін де маңызды болды.

Қазақстанның басқа елдермен тәуелсіз даму және дипломатиялық қатынастар орнатуға қадам басуы республикамыздың әлемдік қоғамдастық субъектілерімен ынтымақтастықты жандандырып, дамытуға ынталандырды. Бұл тұрғыда Қазақстан-Өзбекстан қарым-қатынасы ерекше саяси маңызға ие. Орталық Азия өңірінің жетекші стратегиялық мемлекеті ретінде Қазақстанның Өзбекстанмен қарым-қатынас тарихына қызығушылықтың артуы геосаяси және геоэкономикалық себептерге байланысты.

Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасы арасындағы дипломатиялық қатынастар 1992 жылғы 23 қарашада белгіленді. Екіжақты қатынастардың негізгі қағидаттары 1992 жылғы 24 маусымдағы Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасы арасындағы достық, ынтымақтастық және өзара көмек туралы шартта бекітілген.

Ортақ әлеуметтік-экономикалық мәселелер, су мәселесі мен Арал өңіріндегі экологиялық жағдай, көші-қон процестері мен ұлттық қауіпсіздік мәселелері бойынша мемлекеттердің жақындығы Қазақстан мен Өзбекстанды стратегиялық әріптестік жолына итермеледі. Сондай ақ, екі мемлекеттің алдындағы бірқатар жаһандық міндеттерді шешудегі тәсілдер айырмашылығы, сондай-ақ аймақтық көшбасшылық арасындағы жасырын немесе айқын бәсекелестік, Өзбекстан мен Қазақстан арасындағы ынтымақтастықты мезгіл-мезгіл шиеленістіріп, бәсекелес етуде. Орталық Азия аймағында көшбасшылыққа деген талаптарын екі мемлекеттің басшылары ашық көрсетеді. Атап айтқанда, Өзбекстан Республикасының алғашқы Президенті И. Кәрімов Өзбекстан мен ОА аумағының көп бөлігіне билігі таралған Тимуридтер Империясының сабақтастығы туралы бірнеше рет мәлімдеген болатын. Алайда, билік басына Ш. Мирзеев келгеннен кейін, қазақ-өзбек қатынастары өрлемелі бағытта достық, тату көршілік және стратегиялық әріптестік рухында дамып келеді. Белгілі бір дәрежеде Қазақстан мен Өзбекстанның өзара іс-қимыл деңгейі қазіргі уақытта бүкіл өңір ішіндегі мемлекетаралық қатынастардың даму серпінін айқындауға қабілетті. Сонымен қатар, олардың тығыз ынтымақтастығы аймақтағы тұрақтылықты қамтамасыз етуге және қолдауға ықпал етуі керек.

2000 жылдардан бастап Қазақстан мен Өзбекстан арасында шекараны делимитациялау жөнінде күрделі жұмыстар жүргізілді. Белгілі болғандай, шекара сызығы халықтың пікірі мен шекаралық аудандарының этникалық құрамын ескермей сызылған. Содан бері, осы саладағы шешілмеген мәселелерінің жүгін қос тарап айтарлықтай ұзақ уақыт бойы, өз жауапкершіліктеріне алып, шешу жолын іздестірді. Алайда, КСРО-ның бұрынғы одақтас Республикалары арасындағы делимитация сызықтары қаншалықты ерікті сызылған болса да, осы шекараларды бекіткен құжаттар үкіметаралық комиссияның жұмыс істеуі үшін жалғыз заңды негіз болып табылады. Бұл ретте бұл құжаттар да мінсіз емес, ал ол өз кезегінде Қазақстан мен Өзбекстанның арасындағы шекара мәселесін шешуде біршама қиындықтарға алып келді.

Ондаған жылдар бойғы қиындықтар мен күрделі келіссөздерден кейін Өзбекстан мен Қазақстан жалпы шекара бойынша дауларды сәтті түрде шешілді. 22 желтоқсан 2022 жылы екі тарап президенттері Қасым-Жомарт Тоқаев пен Шавкат Мирзиев Қазақстан Республикасы мен Өзбекстан Республикасының арасындағы шекараны демаркациялау мен одақтастық қатынастар туралы келісімге қол қойды. Бұл келісімге Ташкенттегі Өзбек-Қазақстан самитінің қорытынды рәсінде қол жеткізілді. Қ.Тоқаевтің мәлімдеуінше, келісім Қазақстан Республикасының оңтүстік бөлігіндегі шекараларының халықаралық құқықтық рәсімделуіне нүкте қояды. Сондай ақ, Өзбекстан мен Қазақстанның нық саяси ерік-жігерін, табандылығын және өзара тиімді ынтымақтастықты жан-жақты дамытуға деген ұмтылысын айғақтайды. Шавкат Мирзиев әріптесінің сөзін қолдап, бұл нәтиже Орталық Азияның қауіпсіздігі мен бейбітшілігіне дәлел болатынын атап өтті.

Мемлекеттік шекараны демаркациялау процесін аяқтау туралы қол қойылған шартқа қатысты сарапшылардың пікірі бойынша, құжат:

- Біріншіден, аймақтық тұрақтылықты қамтамасыз етуге айтарлықтай үлес қосты.
- Екіншіден, екіжақты қатынастарда шешілмейтін мәселелердің жоқтығын көрсетті.

Осылайша, екі ел арасындағы қатынастар бұрын соңды болмаған ынтымақтастықтың ерекше сипаты мен жоғары мәртебесіне жетіп отыр. Ташкент келісімі Орталық Азияның басқа да мемлекеттеріне үлгі болуы қажет. Өйткені, бұл аймақ мемлекеттерінің бірігуінің және көптеген мәселелер бойынша бірыңғай саясат жүргізудің бастамасына айналмақ. Билікке Шавкат Мирзиев келген сәттен бастап қана, шекараға қатысты уақытша тежелген жұмыстар динамикалық түрде қайта жүргізіле бастады. «Алыстағы ағайыннан жақын көрші артық» деген қағиданы басшылыққа алған Ташкенттің жаңа саясаты Орталық Азиядағы аймақтық саясатын қайта қарастырып, көршілес елдермен барлық салада қарым-қатынастың дамуына жаңа серпін берді. Ал бұл тізімде әрине Қазақстан ерекше орын алады.

Қазақстан мен Өзбекстан үшін ғана емес, бүкіл Еуропа үшін болжау мүмкін емес қайтымсыз салдарларға әкелуі мүмкін Арал теңізінің бассейні Өзбекстан, Түрікменстан, Тәжікстан Республикаларының айтарлықтай үлкен бөлігін, Қырғыстанның төрт облысын, Қазақстанның оңтүстік бөлігін сонымен қатар, Иран мен Ауғанстанның солтүстік аумағын қамтыған. Әр жылда Арал теңізден 75 миллион тоннадан астам улы тұздар, пестицидтер мен химиялық қоспалар бар шаң-тозаң аспанға көтеріледі және теңізі аймағында орналасқан, Өзбекстанға кіретін Қарақалпақстан, Хорезм облысы және Қазақстандағы Қызылорда облысының халқын қоса есептегенде, қазіргі уақытта 4 миллион адам осы экологиялық апаттан жапа шегеді. Сондықтан, бұл мәселені шешудегі Қазақстан мен Өзбекстан Республикасының рөлі әлемдік қауымдастықта үлкен маңыздылыққа ие.

1992 жылы Қазақстан үкіметі Кіші теңізді құтқару мақсатында оны үлкен Көкарал бөгетімен қоршады, бірақ бұл әрекет үлкен аралдың тарылуына себеп болды. Алайда, Өзбекстан Үкіметі Арал теңізін құтқару іс жүзінде мүмкін еместігін атап, ендігі өңірде тұратын адамдар үшін қалыпты жағдай жасауға көңіл бөлетінін жеткізді. Қазіргі уақытта, өткен кезеңнен бастап есептегенде Арал теңізінің құрғақ бөлігінде сексеуіл, тамариск сияқты басқа да шөлді өсімдіктерден 1 620 000 га алқапқа орман салынды. Үкіметтің бағдарламасы бойынша алдағы 2023 жылы тағы 100 000 га жерге орман өсіру жоспарлануда.

Кіші Аралды құтқарумен Қазақстан үкіметі ХХІ ғасырдың басынан бастап айналысып келеді. Оған дәлел, елбасы Н.Ә.Назарбаевтың бастамасымен құрылған "Сырдария өзенінің арнасын реттеу және Арал теңізінің солтүстік бөлігін сақтау" деп аталатын 2003-2010 жылғы ауқымды жоба. Қазақстанның экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің мәліметінше, жобаның бірінші жартысында Сырдария арнасының өткізу қабілеті секундына 350-ден 700 текше метрге дейін артса, теңіздегі су көлемі 11,5 текше километрге дейін өсті. Халықтың өмір сүру деңгейі едәуір жақсарып, балықшылықтың ұмытылған шаруашылығын жандандыруға және жаңа жұмыс орындарын ашуға мүмкіндік туды. Сонымен қатар, 2008 жылдан бастап Аралдың құрғаған түбіне сексеуіл, бұталар мен шөптер егіле бастап, ал қазір 2023 жылдың есебіне сәйкес аумақта көлемі 220 мың гектардан астам сексеуіл алқабы өсірілген. Бұл өз кезегінде, екі мемлекеттің

мәселені шешудегі берік ерік-жігері мен ынтымақтастығының нәтижесінде қол жеткізілгені анық.

Қазақстан Өзбекстанның сауда-экономикалық сала бойынша маңызды әріптестерінің бірі болып табылады. Өзбекстанан Қазақстанға табиғи газ, автомобильдер, көлік бөлшектері, минералды тыңайтқыштар, жеңіл өнеркәсіп өнімдері, электротехника, жеміс-көкөніс өнімдерін, құрылыс материалдарын және басқа да тауарлар мен қызметтері экспортталады. Ал Өзбекстанға мұнай, металл, ұн, май өнімдері Қазақстан тарапынан жеткізіліп отырады. Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы тауар айналымының көлемі 2022 жылдың 10 айында 4 4,05 млрд-қа жетті. Ескере кетейік, бұл көрсеткіш елдер арасындағы, жалпы ынтымақтастық жылдарындағы тауар айналымының рекордтық көрсеткіш болып табылады. Осылайша, Қазақстан мен Өзбекстан ресурстарын біріктіру 50 млн-нан астам халқы бар ортақ нарықты құруға, бірқатар ортақ проблемаларды ойдағыдай шешуге мүмкіндік береді. Мысалы, апатты Арал өңірінің болашағы, трансшекаралық өзендерді тиімді пайдалану және өңірдің қауіпсіздігін қамтамасыз етумен байланысты экономикаларды құрылымдық қайта құруды жүзеге асырудың алғышарты болмақ. Осы мақсаттарға жету үшін екі елдің билігі күш-жігерді әлдеқайда жемісті ынтымақтастыққа бағыттай отырып, бірлескен іс-шаралар легін кеңейту қажет.

Қорытындылай келе, Қазақстан мен Өзбекстан арасындағы қарым-қатынстың оң динамикасы бар екенін нақты атап өтуге болады. Өйткені екіжақты қатынастардың шарттық-құқықтық базасы екі мемлекет арасында дамып жатқан барлық салаларды қамтуда. Екі мемлекеттің ынтымақтастығындағы басты мақсаттардың бірі - аймақтағы тұрақтылық пен бейбітшілікті сақтау және тату көршілік байланыстарды жан-жақты дамыту. Сондықтан, Қазақстан мен Өзбекстан Орталық Азияның екі көшбасшысы ретінде саяси, экономикалық, мәдени-гуманитарлық қатынастарды дамыту тек екі елдің ғана емес, сонымен бірге қоршаған бүкіл аймақ болашағына әсер ететіні анық.

ҚАЗАҚСТАН-ГЕРМАНИЯ: БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ЕКІ ЖАҚТЫ ГУМАНИТАРЛЫҚ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚ

Қожахмет Есдәулет

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 3 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к доцент Исова Л.Т.

Қазақстан мен Германия арасындағы білім беру саласындағы екіжақты гуманитарлық ынтымақтастықтың ұзақ және берік тамыры бар. Бұл саладағы ынтымақтастық әртүрлі деңгейлерде, соның ішінде студенттер мен оқытушылар құрамымен алмасу, бірлескен ғылыми жобалар мен оқу бағдарламалары арқылы жүзеге асырылады.

Мұндай ынтымақтастықтың жарқын мысалдарының бірі 1993 жылы құрылған Алматыдағы Қазақ-Неміс университеті (ҚНУ) болып табылады. ҚНУ Қазақстан мен Германия үкіметтерінің бірлескен жобасы болып табылады. ҚНУ студенттері Қазақстан мен Германиядан қос диплом алады, бұл оларға еңбек нарығында бәсекелестік артықшылықтарға ие болуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, Қазақстан мен Германия университеттері мен институттары арасында студенттер мен оқытушылар үшін әртүрлі алмасу бағдарламалары бар.

Мысалы: Қазақстан Жоғары білім беру, кәсіптік білім беру және ересектерді оқыту саласында тәжірибе алмасу, оқыту және дамыту үшін мүмкіндіктер беретін Erasmus+ Еуропалық Одақ бағдарламасының қатысушысы болып табылады.

Қазақстанда Германияда оқыту мен зерттеу үшін түрлі мүмкіндіктер беретін бірнеше неміс білім беру қорлары жұмыс істейді.

Ең танымал қорлардың бірі-DAAD (Неміс академиялық алмасу қызметі). DAAD Қазақстаннан келген студенттерге, аспиранттарға және ғылыми қызметкерлерге Германияда оқыту, зерттеу және семинарлар мен конференцияларға қатысу үшін стипендия ұсынады. Қор сонымен қатар Германиядағы оқыту мен зерттеудің барлық мәселелері бойынша ақпарат пен кеңес береді, сондай-ақ Қазақстан мен Германияның оқу орындары мен ғылыми институттары арасында байланыс орнатуға делдал болады.

Тағы бір неміс қоры-Александр фон Гумбольдт қоры, ол Германиядағы жұмыс пен зерттеу үшін Қазақстанды қоса алғанда, әртүрлі елдердің ғалымдары мен ғылыми қызметкерлеріне стипендия ұсынады. Қор сонымен қатар Халықаралық ғылыми ынтымақтастықты дамыту және ғылыми тәжірибемен өзара алмасуға жәрдемдесу үшін түрлі бағдарламалар жүргізеді.

Тағы бір қор - Konrad-Adenauer-Stiftung (Конрад-Аденауэр-Штифтунг), ол Германиядағы семинарлар мен конференцияларға қатысу үшін, сондай-ақ университеттер мен ғылыми-зерттеу институттарында оқу үшін Қазақстанның жас ғалымдары мен студенттеріне стипендия ұсынады. Сондай-ақ, Қор жастар көшбасшылығын дамыту және Қазақстандағы демократиялық процестерді қолдау үшін түрлі білім беру бағдарламаларын жүргізеді.

Осылайша, Қазақстан мен Германия арасындағы білім беру саласындағы екіжақты гуманитарлық ынтымақтастықтың ұзақ және табысты тарихы бар және ол қазіргі уақытта дамып, нығаюда.

ИНИЦИАТИВА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ» ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Амангелді Тамирис

*Студент 3 курса специальности «международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш.*

Введение

«Один пояс, Один путь» — это крупномасштабная китайская инициатива, которая охватывает более 70 стран Азии, Африки, Европы и Латинской Америки. Впервые инициатива была предложена 7 сентября 2013 г. Генеральным секретарём Центрального Комитета Коммунистической партии Китая (ЦК КПК) Си Цзиньпином во время его визита в Казахстан. Страны Центральной Азии играют важную роль в инициативе, так как расположены на пути транспортных маршрутов между Китаем и Европой. Рассматривая страны данного региона, стоит отметить, что Казахстан считается одной из первых стран Центральной Азии, присоединившихся к этой инициативе, и с того периода стал ключевым партнёром Китая.

Китай и страны ЦА в глобальной инициативе

В начале XXI века Китай столкнулся с проблемами неравномерного развития территорий, в результате чего региональные власти и местные предприятия взяли кредиты на строительство инфраструктуры и жилья. Это стало одним из поводов создания инициативы «Один пояс, один путь», которая стремится сформировать экономическое пространство на территории Евразии и обеспечить энергетическую безопасность Китая. Инициатива основана на идеях сотрудничества, взаимной выгоды и обоюдного выигрыша, и включает в себя две части - Экономический пояс Нового Шелкового пути и Морской Шелковый Путь XXI века. Основная цель Экономического пояса - интеграция региона в единое экономическое пространство путем создания инфраструктуры, расширения

торгового и культурного обмена. Главная цель Морского Шелкового Пути XXI века - перенаправление потоков экспорта товаров и капиталов в страны, которые ранее не были активными участниками международной экономики и торговли.

Китай также инвестировал в развитие инфраструктуры Таджикистана, включая железнодорожные магистрали, гидроэлектростанции, а также проекты в сельском хозяйстве и туризме. Кыргызстан, тем временем, получил инвестиции в развитие железнодорожных магистралей и гидроэлектростанции. Узбекистан и Туркменистан также заинтересованы в этой инициативе и уже реализуют совместные проекты с Китаем. Из проектов, реализуемых в Центральной Азии, можно обратить внимание на строительство железнодорожного маршрута, соединяющего Казахстан, Туркменистан и Узбекистан; гидроэлектростанцию «Камбарата» в Кыргызстане и порт в Туркменистане. Все они являются важными элементами транспортной инфраструктуры и помогают увеличить объемы транспортировки грузов в регионе.

«Один пояс, Один путь» способствовал экономическому развитию региона через создание новых возможностей для грузовых перевозок, укрепление транзитных маршрутов и ускорение развития торговых отношений между странами. Например, поезда грузового контейнерного транспорта доставляют товары из Китая в Европу за более короткое время, проходя через страны Центральной Азии. Эта инициатива также позволила улучшить доступность к отдаленным регионам и повысить социально-экономический аспект стран, таких как Кыргызстан и Таджикистан, благодаря строительству новых шоссе и автодорог. Помимо этого, инициатива «Один пояс, Один путь» расширила экономические способности стран Центральной Азии, благодаря новым технологиям и инновациям. Это улучшило экономическую связь между Китаем и регионом, приведя к увеличению объемов внешней торговли, снижению торговых барьеров и росту инвестиций. Реализация проектов также создала новые рабочие места, помогая бороться с безработицей и бедностью, а рост экономики улучшил качество жизни. Кроме того, инициатива способствовала культурному обмену между странами.

Инициатива «Один пояс, Один путь» имеет не только положительные, но и негативные аспекты. В первую очередь стоит отметить о экологических проблемах, которые могут возникнуть при строительстве инфраструктуры. Однако, хотелось бы напомнить о том, что Китай является одной из ведущих стран в области зеленой экономики, в концепции которой стоит приоритет на уменьшение негативного влияния на окружающую среду. Китай стремится учитывать интересы окружающей среды, сохранять биологическое разнообразие и минимизировать негативное влияние на природные ресурсы. Примером проекта, который связывает инициативу и зеленую экономику, является строительство солнечной электростанции в Китае, которая будет поставлять электричество в Пакистан.

Инициатива «Один пояс, Один путь» может увеличить зависимость стран от Китая из-за того, что большинство проектов финансируются и строятся китайскими компаниями, что может привести к риску потери контроля над собственными экономиками. Более того, если Китайские компании получают контроль над ключевыми инфраструктурными проектами в других странах, это может привести к риску потери контроля над собственными экономиками. Геополитические риски: Китай, инвестируя в строительство крупных инфраструктурных проектов, в различные отрасли экономики региона, своими инвестициями укрепляет экономическое и политическое преимущество Китая в регионе, что вызывает беспокойство у других государств (РФ, США, ЕС). Финансовая неустойчивость является еще одним потенциальным негативным аспектом инициативы "Один пояс, один путь». Она может негативно повлиять на экономическое развитие и стабильность участвующих стран. Китайская инициатива по созданию экономического пространства на территории Евразии позволяет Китаю установить тесные экономические связи с рядом стран, включая страны Центральной Азии, которые расположены на транспортных маршрутах между Китаем и Европой.

Выводы

Важным результатом инициативы является развитие инфраструктуры, расширение торгового и культурного обмена и увеличение объемов транспортировки грузов в регионе. В китайской инициативе страны Центральной Азии видят возможность улучшения своих экономических показателей и развития инфраструктурных проектов. Китайские инвестиции в развитие инфраструктуры стран Центральной Азии, такие как железнодорожные магистрали, гидроэлектростанции и проекты в сельском хозяйстве и туризме, также способствуют развитию экономики региона. Следует учитывать, что иногда возникают определенные сложности при реализации проектов, связанных с разными культурными и правовыми системами, а также с противодействием со стороны других государств. Инициатива Один пояс, один путь является важным элементом во внешней политике Китая и имеет большой потенциал для укрепления экономических связей между Китаем и странами региона Центральной Азии.

Список использованной литературы:

1. *Пояс и путь (2023) Wikipedia. Wikimedia Foundation*
2. *"Один пояс – один путь", available at: <https://index1520.com/topics/odin-poyas-odin-put/>*
3. *Один пояс Один путь КиберЛенинка, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/odin-poyas-odin-put-kak-globalnyy-ekonomicheskij-proekt-kitaya>*

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛеной ЭКОНОМИКИ В АЗАХСТАНЕ: ОПЫТ И ПРОЕКТНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО С ГЕРМАНИЕЙ

Нигматуллин Жәнібек

Студент 3 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета имени Аль-Фараби

Научный руководитель: д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш.

Введение

Казахстан, как одна из крупнейших стран Центральной Азии, предпринимает значительные шаги по переходу к "зеленой" экономике. Обладая богатыми природными ресурсами, страна обладает потенциалом стать региональным лидером в области развития возобновляемых источников энергии. Германия была ключевым партнером Казахстана в этом начинании, оказывая поддержку и сотрудничество по целому ряду проектов, связанных с возобновляемыми источниками энергии и устойчивым развитием. В данной статье рассматриваются перспективы развития зеленой экономики в Казахстане и оцениваются преимущества и недостатки проектного сотрудничества страны с Германией.

Перспективы развития зеленой экономики в Казахстане

Казахстан поставил перед собой амбициозные цели по развитию зеленой экономики. Национальный план страны по переходу к "зеленой" экономике направлен на сокращение выбросов парниковых газов на 25% к 2030 году и увеличение доли возобновляемых источников энергии в энергобалансе страны до 50% к 2050 году. Богатые природные ресурсы страны, включая энергию ветра, солнца и гидроэнергетику, обеспечивают значительный потенциал для развития возобновляемых источников энергии. Казахстан также предпринял шаги по повышению энергоэффективности, содействию устойчивому

сельскому хозяйству и лесному хозяйству и развитию устойчивой транспортной инфраструктуры.

Германия была ключевым партнером Казахстана в его усилиях по развитию зеленой экономики. Две страны сотрудничали по целому ряду проектов, связанных с возобновляемыми источниками энергии, энергоэффективностью и устойчивым городским развитием. Одной из наиболее значимых инициатив является инициатива "Зеленая Центральная Азия", которая была запущена в 2019 году Германией и Казахстаном наряду с другими странами Центральной Азии. Инициатива направлена на поддержку развития возобновляемых источников энергии и энергоэффективности в регионе, а также содействие устойчивому городскому развитию.

Преимущества проектного сотрудничества с Германией

Есть несколько преимуществ проектного сотрудничества между Казахстаном и Германией по развитию зеленой экономики. Во-первых, Германия обладает обширным опытом и экспертизой в области развития возобновляемых источников энергии и устойчивого развития, которые могут быть использованы для поддержки перехода Казахстана к "зеленой" экономике. Во-вторых, проектное сотрудничество с Германией может помочь привлечь инвестиции и финансирование от международных организаций и частных инвесторов, что имеет решающее значение для развития проектов в области возобновляемых источников энергии. В-третьих, проектное сотрудничество с Германией может способствовать обмену знаниями и наращиванию потенциала между двумя странами, иметь долгосрочные выгоды для развития зеленой экономики в Казахстане.

Недостатки проектного сотрудничества с Германией

Несмотря на преимущества проектного сотрудничества между Казахстаном и Германией, следует учитывать и некоторые недостатки. Во-первых, проектное сотрудничество с Германией может быть воспринято как форма зависимости от иностранного опыта и ресурсов, что может рассматриваться как угроза национальному суверенитету и независимости. Во-вторых, проектное сотрудничество с Германией может быть сопряжено с политическими и экономическими рисками, которые могут повлиять на долгосрочную жизнеспособность проектов в области возобновляемых источников энергии в Казахстане. Наконец, проектное сотрудничество с Германией также может столкнуться с проблемами, связанными с культурными и языковыми различиями, которые могут повлиять на эффективность сотрудничества и обмена знаниями между двумя странами.

Вывод

Казахстан обладает значительным потенциалом для развития "зеленой" экономики, с его богатыми природными ресурсами и амбициозными целями по сокращению выбросов парниковых газов и увеличению доли возобновляемых источников энергии в энергобалансе страны. Германия была ключевым партнером Казахстана в этом начинании, оказывая поддержку и сотрудничество по целому ряду проектов, связанных с возобновляемыми источниками энергии и устойчивым развитием. Несмотря на некоторые недостатки, которые следует учитывать, преимущества проектного сотрудничества с Германией, включая доступ к экспертным знаниям, финансированию и обмену знаниями, перевешивают потенциальные риски. Проектное сотрудничество между Казахстаном и Германией, вероятно, сыграет решающую роль в достижении целей страны по развитию зеленой экономики.

Список использованной литературы

1. Вы точно человек? КиберЛенинка. (n.d.). Retrieved April 6, 2023, from <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-razvitiya-zelenoy-ekonomiki-v-respublike-kazahstan-globalnye-i-regionalnye-aspekty>

2. *Зеленая экономика – парадигма инновационного и устойчивого развития Казахстана: United Nations Development Programme. UNDP. (2021, May 25). Retrieved April 6, 2023, from <https://www.undp.org/ru/kazakhstan/news/>*
3. *«самұрық-қазына» АҚ. (n.d.). Retrieved April 5, 2023, from <https://sk.kz/upload/iblock/3f5/3f5f8e2087688517bcc667eeebc82630.pdf>*
4. *Бастапқы бет - қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты. Akorda.kz. (n.d.). Retrieved April 6, 2023, from <https://www.akorda.kz/>*
5. *Казахстан и германия намерены совместно развивать "зеленую экономику". Портал "Учём". (n.d.). Retrieved April 6, 2023, from <https://uchet.kz/news/kazakhstan-i-germaniya-namereny-sovmestno-razvivat-zelenuyu-ekonomiku/>*

THEORETICAL INTERPRETATION OF “SANCTION REGIME” IN INTERNATIONAL AND UNIVERSAL DOCUMENTS

Tursynaliyeva Azhar

4th year student in the specialty of «International Relations»

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific advisor: professor Gubaidullina M.Sh.

The main source of theoretical interpretation of "sanctions" or "sanctions regime" could be found in universally enshrined document, Charter of the United Nations. It has been adopted by world community that in the case of violation and disobedience of the fundamental principles of international law that aimed primarily to maintain peace and security, it may lead to the certain consequences such as detachment of particular states from world market or even total isolation from the world. Particularly, the Chapter VII of the United Nations Charter titled as «Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression» reveals main provisions of how Member States should act by broad range of enforcement options excluding using of armed force. According to Article 41 of the UN Charter the measures of sanctioning include “...complete or partial interruption of economic relations and of rail, sea, air, postal, telegraphic, radio, and other means of communication, and the severance of diplomatic relations...” [5] However, the Security Council’s duty is to examine which measures might be able to be applied for certain country case as because the package of sanctions could escalate or be lifted.

Currently, there are 14 sanction regimes that are launched to combat against terrorism, to maintain peaceful settlement of some regional conflicts, non-proliferation and disarmament. As the matter of fact, sanctions are part of world collective peace keeping measures without use of force which was consolidated in World Summit in 2005. [1] However, the measures have modified from comprehensive economic and trade sanctions to more targeted measures such as arms embargoes, travel bans, and financial or commodity restrictions. The Security Council has applied sanctions to support peaceful transitions, deter non-constitutional changes, constrain terrorism, protect human rights and promote non-proliferation. [2] All these practices are directly linked with adopted Resolutions of Security Council that generates certain mechanisms and regulations through conferences and meetings of Member States. It is important to note that sanctions do not operate, succeed or fail in a vacuum. They work best when coupled with a larger conflict management strategy... [2]

The documents that are determined those strategies, mechanisms and certain regulations are embedded in Resolutions that is published by Security Council. Each Resolution of Security Council has strict order in structure that first of all identify the problem or the cause of creation of particular resolution in respect to Chapter VII Article 41 of the UN Charter (in case of sanction provisions). Resolutions of the Security Council emphasize that UN Sanctions are an important tool in the maintenance and restoration of international peace and security, including in support of

peace processes, countering terrorism, and promoting non-proliferation and stressing in this regard, the need for full implementation of all such measures imposed by this Council, consistent with international humanitarian law. [3]

Nowadays, one of the main targeted states of UN sanctions remain North Korea that has its origins from 2006, when Pyongyang conducted its first nuclear test. The last resolution was published in 2017 as the response to Hwasong-15 launch, intercontinental ballistic missile developed by North Koreans. It restricted North Korea to import refined petroleum to 500,000 barrels for each 12-month period. A ban was also imposed on the export of food, machinery, electrical equipment, earth and stones, wood and vessels from North Korea, and export of industrial equipment, machinery, transportation vehicles and industrial metals to it. [4] Nevertheless, UN Members didn't withdrawal all its assistance, for example nutrition, health, water, and sanitation assistance still remain possible to receive for North Korea.

To conclude, the UN Charter is the main document that gives the main description of sanctions regime, and according to that the further actions is going to be developed. So, Resolutions of the UN is the product of Security Council Members to implement certain regulations or mechanisms to Member States, all who signed and ratified the UN documents.

References:

General Assembly resolution 60/1, 2005 World Summit, A/RES/60/1, 24 October 2005, available at: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf

Security Council Subsidiary Organs, United Nations Security Council Sanctions Regimes, 6 November 2022, pp. 4 available at: https://www.un.org/securitycouncil/sites/www.un.org.securitycouncil/files/subsidiary_organisms_factsheets_06nov22.pdf

Security Council resolution 2664, UN sanctions, S/Res/2664, 9 December 2022, available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/736/72/PDF/N2273672.pdf?OpenElement>

Security Council resolution 2397, UN sanctions on DPRK, S/RES/2397, 22 December 2022, available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/463/60/PDF/N1746360.pdf?OpenElement>

United Nations, Charter of The United Nations (art. 41 (VII)), October 24, 1945, available at: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

ТРИАНГУЛЯРНЫЙ ПОДХОД В ФОРМИРОВАНИИ СОТРУДНИЧЕСТВА И ВОЗМОЖНОЙ МОДЕЛИ ИНТЕГРАЦИОННОГО СБЛИЖЕНИЯ СТРАН ЦА

Серікқазинов Айдар

Студент 4 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш.

Введение

Триангулярное (triangular – англ.) или трёхстороннее сотрудничество (ТС) является новой и слабоизученной моделью в сфере международных отношений. Несмотря на это, применение трехстороннего сотрудничества активно распространяется в практике между развитыми и развивающимися странами. Также применение ТС активно рассматривается в выполнении Целей Устойчивого Развития ООН (ЦУР). Трёхстороннее сотрудничество — это политика стран, международных организаций, гражданского общества, частного сектора, другие организаций по совместной работе в группах по три или более для совместного создания гибких, рентабельных и инновационных решений. По словам

Токаева К.-Ж., «в условиях новой реальности важно учитывать стремительно меняющуюся структуру мирового порядка, включая смену устойчивых векторов взаимодействия по линии «Восток-Запад», «Север-Юг».

Трёхсторонние связи в международной практике

Практика применения ТС в настоящее время распространяется в странах Европы, Латинской Америки и Юго-Восточной Азии. Что касается региона Центральной Азии (ЦА) то в нашем регионе трехстороннее сотрудничество практически не изучено. Слабым местом идеи трехстороннего кооперирования является нехватка теоретической базы для практического применения во внешней политике. Особенно эта слабость применима к странам центральноазиатского региона. В регионе стран бывшего советского союза одним из важных направлений международных отношений является интеграционная политика. Более 30 лет страны постсоветского пространства решают проблемы интегрирования. Поэтому вопрос многостороннего сотрудничества является одним из наиболее актуальных. Исходя из этого цель данной работы определение возможных применений модели трехстороннего сотрудничества как альтернативу или дополнение к традиционной интеграционной модели.

Теоретические разработки модели триангулярности

Началом изучения модели трехстороннего сотрудничества является математическое правило: треугольник — это основная фигура в геометрии и одна из самых прочных и стабильных структур. Треугольник также является одной из самых устойчивых фигур в архитектуре. Модель ТС можно назвать теоретическим применением данного правила в сфере международных отношений и дипломатии. Существует несколько способов поворота и формирования треугольников, поэтому треугольное сотрудничество может принимать несколько форм. Основой этих форм являются роли такие как:

1. Страна-бенефициар
2. Страна-инициатор
3. Страна-донор

Первые две роли подразумевают страны с развивающимся типом экономики. Эти страны являются взаимно заинтересованными в сотрудничестве. Главной проблемой таких стран является слабое развитие, иногда и полное отсутствие, технической или иной материальной базы для сотрудничества. Поэтому часто двухстороннее сотрудничество между развивающимися странами является невыгодным. Решением этой проблемы и является введение страны-донора. Отличием ТС от обычного софинансирования является более глубокая вовлеченность страны донора. Эта вовлеченность, может быть, в виде координирования развивающихся стран или предоставлением практического обучения и специалистов. В качестве практического примера можно выделить проблему Аральского моря. Казахстан и Узбекистан являются взаимно заинтересованными в решении данной экологической катастрофы. Поэтому эти республики идеально подходят на первые роли, в качестве последней роли можно выделить Россию или Китай, которые имеют достаточный опыт в экологических программах такого рода. На описанном примере можно видеть практическую значимость трехстороннего сотрудничества, так как экологические проблемы часто выходят за границы одного или двух государств. Также экологические программы — это наукоемкие области, в которых развивающимся странам нужна помощь «со стороны».

Переходя к применению ТС в интеграционных процессах, следует отметить нынешние проблемы с реализацией в регионе ЦА. Слабой стороной интеграционного потенциала региона является геополитическое положение стран. Находясь в центре Евразии, развивающиеся республики также находятся между несколькими странами с огромным региональным влиянием. Данное влияние сопровождается и интеграционными программами этих стран, которые накладываются друг на друга что делает каждую

программу конкурентом, снижая эффективность всех программ в целом. Многовекторная внешняя политика, которую выбрали основой центральноазиатские республики, включая Казахстан, является единственно верной. Однако одновременно с этим отрицательно влияет на интеграцию региона. На примере самой эффективной интеграционной модели, Европейском Союзе (ЕС), можно сделать вывод что многовекторность между странами лидерами нежелательна. Многовекторность увеличивает дезинтеграционное влияние в регионе, так как страны могут притягиваться к разным странам-полюсам. Решением этой проблемы и может стать трехстороннее сотрудничество.

Есть два варианта применения ТС на интеграционную модель:

1. Использовать ТС вместо слаборазвитых интеграционных программ
2. Построить интеграционную модель из нескольких ТС

В первом варианте ТС используется как альтернатива интеграционным программам. Применение ТС вместо создания интеграционного института, который будет вытягивать страны из других институтов, поможет уменьшить притягивание к странам-полюсам. Часто разные страны-полюса имеют преимущества в одних сферах, как например добыча и переработка ресурсов, так и недостатки, как слабое развитие технологий. Многовекторность направлена на использование плюсов нескольких страны без принятия минусов. Однако, как отмечалось выше, увеличивает дезинтеграцию в регионе. Трёхстороннее сотрудничество решает этот недостаток имея только преимущество. Решение недостатка многовекторности можно решить также обычным двухсторонним соглашением без интеграционного института, но как было описано часто не решает проблемы в регионе, ограничиваясь только одной страной-бенефициаром.

Второй вариант более комплексный, но к то же время более гибкий. Отличие от первого варианта интеграционная модель на базе ТС это не временная тенденция, а самостоятельная устойчивая модель. Данная модель представляет собой паутину из нескольких трехсторонних кооперирований. Эта модель делает центром интеграции не страны-полюса, которые чаще всего являются донорами. Центром является сам регион развивающихся стран. Для простоты понимания такую модель можно назвать молекулярной, по аналогии со строением молекул. Атомами в данной модели являются страны региона, которые связаны двух и трехсторонними связями в различных сферах, такие как добыча ресурсов, транзитная торговля, экология и т.д. Создание интеграционного института на базе ТС может решить проблему существующей интеграции в регионе а также связать и новые страны вне региона.

Трёхстороннее сотрудничество может стать значимой альтернативой традиционным подходам в ведении региональной и глобальной политики. Широкий спектр применения делает ТС одной из наиболее важных тенденций которое придает устойчивость к дезинтеграции и не уменьшает гибкость одновременно.

Участвуя в работе юбилейного 25-го Петербургского международного экономического форума, Касым-Жомарт Токаев назвал «приоритетной задачей дальнейшее расширение торгово-экономического сотрудничества с третьими странами. – Казахстан, будучи активным участником интеграционных процессов, неизменно выступает в пользу взаимовыгодного сотрудничества с другими международными организациями. На полях Петербургского форума заинтересовано обсуждается тема формирования Большого Евразийского партнерства. Предполагается, что данная концепция будет сориентирована, в том числе на создание общего пространства равноправного сотрудничества региональных организаций. Поэтому Казахстан сохраняет положительное отношение к процессу создания Большого Евразийского партнерства».

Список использованной литературы:

1. *Triangular Cooperation, a guideline for working in practice. (2012). NOMOS.*

2. https://eec.eaeunion.org/comission/department/dep_razv_integr/analiticheskie-doklady.php

3. *Касым-Жомарт Токаев принял участие в работе юбилейного 25-го Петербургского международного экономического форума, 17 июня 2022 года. Санкт-Петербург, Россия (<https://www.akorda.kz/ru/kasym-zhomart-tokaev-prinyal-uchastie-v-rabote-yubileynogo-25-go-peterburgskogo-mezhdunarodnogo-ekonomicheskogo-foruma-1754422>)*

КАЗАХСТАН И ТУРКМЕНИСТАН В СОВРЕМЕННЫХ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСАХ И ПОЛИТИКЕ ЕС

Төлегенова Нұрай

Студент 3 курса специальности «международные отношения»

Казахского национального университета им. Аль-Фараби

Научный руководитель: д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш.

Введение

После референдума по конституционным поправкам, проведенного в Казахстане 5 июня 2022 года, страну ожидает серия политических реформ в условиях быстро меняющейся международной обстановки. Казахстан, похоже, ориентирует свою внешнюю политику на открытие для других стран, кроме России, и уменьшение экономической и политической зависимости от своего исторического соседа.

Другие страны Центральной Азии, такие как Туркменистан, также демонстрируют первые признаки отрыва от России, прямо или косвенно поддерживая Украину. Общее сближение Центральной Азии с этими другими экономическими партнерами открывает новые возможности для расширенного сотрудничества, в том числе и для Европейского Союза (ЕС). Как и в каких областях Казахстан и Туркменистан будут стремиться к дальнейшему сотрудничеству и укреплению своих отношений с ЕС?

Теоретическое обоснование

ЕС признает стратегическую важность Центральной Азии, которая связывает огромный азиатский континент с Европой. В 2019 году ЕС обновил свою стратегию по Центральной Азии, сосредоточив внимание на устойчивости (охватывающей такие области, как права человека, безопасность границ и окружающая среда), процветании (с сильным акцентом на связность) и региональном сотрудничестве. Парламент подчеркивает важность прав человека, надлежащего управления и социального развития, подчеркивая роль парламентской дипломатии. Парламент решительно поддерживает демократию и верховенство закона, выдвигая конкретные инициативы, такие как демократизация в Центральной Азии. В свете захвата Талибаном власти в Афганистане в августе 2021 года, Центральная Азия приобрела решающее значение для безопасности и стабильности. В то время как Таджикистан выразил оговорки, Туркменистан и Узбекистан недавно начали сотрудничество с Талибаном. Беспорядки в Казахстане в январе 2022 года (которые прекратились после того, как Организация Договора о коллективной безопасности направила туда войска под руководством России) и нынешние столкновения между Таджикистаном и Кыргызстаном показывают риск нестабильности в регионе, находящемся под влиянием России. После российского вторжения в Украину и концентрации войск на фронте влияние Москвы в Центральной Азии ослабевает. Однако Россия остается ключевым поставщиком безопасности в регионе, имея объекты в трех из пяти стран Центральной Азии, контролируя две трети импорта оружия и оказывая поддержку правительствам региона.

Правовые основания

- Раздел V Договора о Европейском Союзе (ДЕС): "внешние действия";
- Статьи 206-207 (торговля) и Статьи 216-219 (международные соглашения) Договора о функционировании Европейского Союза (ТФЕУ);
- Соглашения о партнерстве и сотрудничестве (СПС), охватывающие двусторонние отношения, за исключением Туркменистана, в отношении которого действует временное торговое соглашение. Новое расширенное СПС (ЕРСА) с Казахстаном полностью вступило в силу 1 марта 2020 года. В июле 2019 года было парафировано СПС с Кыргызстаном, ведутся переговоры с Узбекистаном. Таджикистан также выразил заинтересованность в заключении СПС.

После пандемии COVID-19 ЕС продолжает углублять свои связи с Центральной Азией, запустив в июле 2020 года Программу реагирования на кризис COVID-19 в Центральной Азии (САССР) с бюджетом в 3 млн евро, а также помощь, мобилизованную "Командой Европы", включая пакет солидарности в размере 124 млн евро, что способствовало устойчивому укреплению системы здравоохранения региона. В рамках САССР Казахстан получил более 400 000 комплектов средств индивидуальной защиты и 1 000 диагностических тест-наборов для COVID-19. Как никогда ранее, последние политические события, пандемия и война в Украине создали импульс для сближения Центральной Азии и ЕС.

Решение Туркменистана воздержаться от вступления в ОТС было встречено в Москве с одобрением. Столкнувшись с западными санкциями и заблокированным доступом на западные рынки, Россия нуждается в новых стратегических партнерах и альтернативных торговых и энергетических экспортных маршрутах. Отсюда недавние увертюры России в адрес Туркменистана и усилия по углублению стратегического партнерства с Ашхабадом. В частности, Москва хочет увеличить пропускную способность международного транспортного коридора Север-Юг и включить Туркменистан в качестве транзитной страны и узла для российских товаров, экспортируемых на рынки Южной Азии. Подготовка к этому идет полным ходом, поскольку премьер-министр России Михаил Мишустин во время своего недавнего визита в Ашхабад 19 января подписал несколько важных межправительственных соглашений, регулирующих фитосанитарные стандарты, миграцию и более тесное сотрудничество между таможенными службами. Одновременно с этим Россия проявляет интерес к присоединению к проекту Туркменистан-Афганистан-Пакистан-Индия (ТАПИ) - планируемому масштабному газопроводу мощностью до 33 миллиардов кубометров (млрд. куб. м) в год, предназначенному для транспортировки туркменского газа в юго-восточном направлении. Российские высокопоставленные чиновники, включая министра энергетики Николая Шульгина, недавно заявили о заинтересованности Москвы в участии в этом проекте, который совпадает с новой стратегией России по перенаправлению экспорта углеводородов из Европы в Южную Азию.

Во время саммита в Авазе Турция и Азербайджан добивались от Туркменистана обязательства экспортировать свой природный газ в Турцию через Каспийское море, Азербайджан и Грузию. Зная, что Россия будет возражать против любого крупного транскаспийского трубопровода, стороны, очевидно, обсудили альтернативные варианты доставки туркменского газа на запад. Из Азербайджана газ может транспортироваться по существующей трубопроводной инфраструктуре Южного газового коридора, пропускная способность которого может быть расширена для приема дополнительных объемов газа. В качестве альтернативы традиционному трубопроводу турецкие чиновники выдвинули идею транспортировки сжиженного туркменского газа через Каспийское море на судах. Эрдоган также одобрил проект трубопровода-интерконнектора, по которому 10-12 млрд. куб. м в год с морских газовых месторождений Туркменистана будет транспортироваться в систему газопроводов Азербайджана. Тем не менее, эти переговоры также закончились без особого прогресса. Ашхабад явно не хочет ставить под угрозу свое расширяющееся партнерство с Москвой, и экспорт туркменского газа в Турцию и далее в Европу будет осуществляться в обход России.

Туркменистан также, больше заинтересован в увеличении экспорта газа в Китай. 5-6 января президент Туркменистана Сердар Бердымухаммедов совершил свой первый визит в Китай после того, как сменил своего отца в начале 2022 года. В совместном заявлении Бердымухаммедов и его китайский коллега Си Цзиньпин заявили о необходимости ускорить строительство линии D газопровода Туркменистан-Китай, что позволит увеличить пропускную способность газопровода до 30 млрд. кубометров. Лидеры также обязались реализовать множество других энергетических проектов, включая вторую стадию разработки туркменского газового месторождения Галкыныш.

Возможно, есть и другая причина нынешней незаинтересованности Туркменистана в экспорте своего газа на запад. По мнению энергетических аналитиков Джона Робертса и Джулиана Боудена, Ашхабад не заинтересован в межконтинентальном газопроводе малой мощности и хочет возродить идею Транскаспийского газопровода мощностью 30 млрд. куб. м в год, соединяющего Туркменистан с Италией. Однако строительство такого трубопровода будет более дорогостоящим и займет гораздо больше времени, чем строительство простого соединительного газопровода, и поэтому он неприемлем для ЕС, которому необходимо как можно скорее найти альтернативу российскому газу.

Анализ

Экономики стран Центральной Азии по-прежнему тесно связаны с Россией и зависят от нее. В 2020 году экспорт в Россию по-прежнему составлял соответственно 10,3% от общего экспорта Казахстана и 12,5% от экспорта Узбекистана. С начала войны в Украине регион серьезно пострадал от повышения цен на сырьевые товары, нарушения торговли и цепочек поставок, а также снижения доверия бизнеса и финансовой неопределенности. Последствия международных санкций сильно ударили по Центральной Азии. В то время как такие страны, как Казахстан и Туркменистан, в основном пострадали от последствий международных санкций для своего энергетического сектора, страны, менее обеспеченные природными ресурсами, такие как Таджикистан и Кыргызстан, также пострадали из-за своей зависимости от денежных переводов из России, которые в 2020 году составили 27,3% и 29,4% их национального ВВП соответственно. До сих пор развитие других экономических партнерств, в частности с ЕС, не принесло желаемых результатов и не снизило зависимость Центральной Азии от России, поскольку они по-прежнему сильно зависят от российских трубопроводов для экспорта в Европу.

Сегодня 80% всей добываемой в Казахстане нефти экспортируется на юг России и в российский Черноморский нефтяной терминал. Таким образом, казахстанский экспорт зависит не только от российского спроса, но и от его инфраструктуры, в то время как право собственности на трубопроводы остается спорным. В частности, российские компании, такие как "Транснефть", владеют 24 процентами трубопровода КТК. Лукойл и Роснефть вместе, через свои дочерние компании, владеют еще 20 процентами. Но под влиянием международных санкций транспортные проблемы, связанные с трубопроводом КТК, подчеркивают необходимость развития альтернативных экспортных маршрутов. В частности, здесь выделяется Транскаспийский международный транспортный коридор (ТИТР) или "Средний коридор", который начинается в Юго-Восточной Азии и Китае, пересекает Казахстан, Каспийское море, Азербайджан, Грузию, а затем достигает ЕС и его государств-членов.

В условиях пересмотра экономической зависимости Центральной Азии от России ЕС является ключевым игроком в процессе диверсификации экономики стран Центральной Азии. В настоящее время ЕС является основным торговым партнером региона, на долю которого приходится около трети всей внешней торговли. В настоящее время Таджикистан, Узбекистан и Кыргызстан также пользуются преимуществами программы ЕС GSP или GSP+, способствующей экономическому сотрудничеству и расширению возможностей для бизнеса с регионом, включая снижение пошлин для бенефициаров по 66% всех тарифных линий ЕС.

ЕС является крупнейшим торговым партнером Казахстана и Туркменистана, на долю которого приходится 29,7% от общего объема торговли товарами страны в 2020 году. В 2019 году общий объем прямых иностранных инвестиций ЕС в Казахстан составил почти 64 млрд евро, а ЕС экспортировал в Казахстан товаров на 6,3 млн евро, что почти в два раза больше, чем в четыре другие страны Центральной Азии вместе взятые. Таким образом, отношения ЕС и Казахстана имеют особое значение для понимания динамики региона, особенно в свете возможностей, открывающихся в связи с проектом "Новый Казахстан", представленным президентом Казахстана Токаевым в 2022 году, мотивированным бурными событиями января 2022 года. Экономическая политика проекта настаивает на диверсификации экономических коридоров Казахстана, отдавая приоритет транспортировке энергоносителей. В этой схеме ЕС будет выступать в качестве потенциально важного союзника, укрепляя маршруты в направлении Европы. Особенно через нефтепровод Баку-Тбилиси-Джейхан (БТД), казахстанские и туркменские энергоносители могут доставляться в больших количествах на каспийских танкерах, напрямую достигая средиземноморских вод через Азербайджан. Развитие маршрутов, расширяющих "Средний коридор", позволило бы улучшить координацию трансконтинентальных железнодорожных грузоперевозок между Казахстаном и Европейским Союзом. Этот проект также идеально вписывается в масштабные инвестиции ЕС в размере 300 миллиардов евро в план развития инфраструктуры "Global Gateway", направленный на развитие инфраструктуры партнеров ЕС по всему миру и обеспечивающий дальнейшее развитие отношений между ЕС и Казахстаном в сфере торговли, транспорта и цифровизации. Планы на 2022 год включают транспортировку 2-3 миллионов тонн нефти через Грузию по трубопроводу БТД с целью дальнейшего расширения пропускной способности. Несмотря на то, что влияние России в регионе остается сильным, а БТД вряд ли сможет сравниться по мощности с КТК, диверсификация трубопроводной инфраструктуры Казахстана (и региона) остается ключевым фактором его развития и экономического роста. Она решает проблемы географических ограничений и обходит международные санкции против России - два основных препятствия для увеличения добычи и экспорта нефти и газа, а также строит новые эффективные дороги.

Важным аспектом, на который следует обратить внимание в связи с планом ЕС "Глобальные ворота", является его реализация. Особенно в связи с расширением "Среднего коридора" как альтернативного торгового маршрута, позволяющего улучшить энергетическое сообщение между ЕС и странами Центральной Азии, такими как Казахстан и Туркменистан. Сегодня, когда санкции направлены против России и Ирана, развитие более эффективного энергетического транспортного сообщения для казахстанской и туркменской нефти и газа серьезно затруднено из-за противоречий, двойственности и несоответствия между стратегиями ЕС в области транспортного сообщения в регионе, а также его новыми устремлениями "Зеленого курса". Транспортировка казахстанской и туркменской нефти и газа каспийскими танкерами в Баку для дальнейшего подключения к азербайджанской трубопроводной инфраструктуре пока экономически нецелесообразна. Однако финансирование ЕС инфраструктуры каспийских трубопроводов блокируется финансовыми институтами ЕС, такими как ЕИБ и ЕБРР, чтобы обеспечить соблюдение ЕС Парижских соглашений. В ноябре 2019 года ЕИБ уже принял новую амбициозную политику кредитования энергетики, отказавшись к концу 2021 года от финансирования традиционных энергетических проектов на ископаемом топливе, включая природный газ.

Транспортировка газа на запад в Турцию и Европу уменьшит зависимость Туркменистана от его крупнейшего потребителя газа - Китая и принесет больше доходов его проблемной экономике. Между тем, Ашхабад решил отказаться от реалистичного предложения Турции и Азербайджана экспортировать свой газ на новые рынки и вместо этого сделал выбор в пользу более тесного сотрудничества с Китаем и Россией. Однако в конечном итоге это может оказаться не выгодным для Туркменистана, поскольку только усилит его и без того значительную зависимость от Китая, который явно имеет

преимущество в их отношениях. Кроме того, укрепление сотрудничества с Россией в торговой и энергетической сферах находится на начальной стадии, и у Москвы есть другие партнеры в регионе - такие как Иран или Азербайджан - на которых она может положиться для реализации своих планов по перенаправлению своего торгового и энергетического экспорта в Южную Азию. В прошлом Россия продемонстрировала, что она не является надежным партнером для Ашхабада, когда резко прекратила закупки туркменского газа в то время, когда Туркменистан переживал экономический кризис и кризис экспорта газа.

Заключение

Новая политика стран ЦА способствует не только дальнейшему сближению между Казахстаном и ЕС, а также Туркменистану с европейскими странами. Для Астаны это включает в себя освоение экспорта соответствующих энергоносителей и превращение в ключевого игрока на мировом энергетическом рынке, а также укрепление "многовекторной внешней политики" Токаева, чтобы обеспечить заинтересованность России, Китая и ЕС в укреплении региональной безопасности. Для ЕС это предполагает дальнейшую диверсификацию импорта энергоносителей, помимо инициатив REPowerEU, которые позволят ему стать менее зависимым от России. Тем не менее, им также необходимо будет поддержать реализацию новой политической и экономической политики, вызванной проектом "Новый Казахстан". Проект, открывающий множество возможностей для сотрудничества с ЕС, конкретная, эффективная и успешная реализация которого станет ключевым фактором, за которым необходимо следить в мельчайших подробностях.

Список использованной литературы:

1. Абыкаев Н.А., Кузнецов О.Л., Бектурганов Н.С., Сапицын А.Т., Зейнуллин А.А., Щеулин А.С. Концепция стратегии устойчивой энергетики Казахстана до 2050 г. – 2013. – 154 с.
2. Внешняя политика стран СНГ: Учеб. пособие для студентов вузов / Ред.- сост. Д. А. Дегтерев, К. П. Курылев. – М.: Издательство «Аспект Пресс», 2017. – 496 с.
3. Гусев Л. Сотрудничество Казахстана и Запада в сфере энергетики // НаучноАналитический журнал Обозреватель. – 2007. – №10. – С. 53-60.
4. Есдаулетова А.М. Энергетическая безопасность: Европейский Союз, Россия, Казахстан // Политическая экспертиза. – 2008. – №3. – С. 141–152.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ РӨЛІ

Жұматаева Әсем

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының 2 курс магистранты
Ғылыми жетекшісі: т.ғ.д., профессор Макашева К.Н.*

Кіріспе

Халықаралық қоғамдастықта мемлекет Қазақстанда тұратын және Қазақстанның біртұтас халқы– қазіргі заманғы және бәсекеге қабілетті зайырлы мемлекетті белсенді құратын халықтың атынан шыққан барлық ұлт өкілдерінің толеранттылығын, конфессияаралық және мәдениетаралық келісімін қамтамасыз етуге бағытталған дәйекті ішкі саясатты жүргізетін ел ретінде танылды.

Республика аумағында тұратын барлық халықтар мен ұлттарға ұлтына, дініне, саяси көзқарасына қарамастан тең құқықтар мен бостандықтар берілді. Қазақстанның әрбір азаматына мәдени және рухани даму құқығы, ана тілінде меңгеру және түсіндіру құқығы,

ұлттық мұраны, дәстүрлер мен рухани бағдарларды сақтау және көбейту ережесі қамтамасыз етілген.

Қазақстандық ішкі саясаттың өзегі этносаралық келісімді қамтамасыз ету болып табылады. Қазақстан Республикасы көпұлтты ел бола отырып, этносаралық және конфессияаралық келісімнің бірегей үлгісін жасады. Бүкілқазақстандық бірліктің бірегей моделін қалыптастыруда Қазақстан халқы Ассамблеясына аса маңызды рөл беріледі.

1995 жылы 1 наурызда Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Назарбаевтың бастамасымен консультативтік-кеңесші орган мәртебесі бар Қазақстан халқы Ассамблеясын құру туралы Жарлығы шықты [1].

Қазақстан халқы Ассамблеясы- Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Назарбаевтың құрған, мемлекеттік ұлттық саясатты әзірлеуге және іске асыруға ықпал ететін мекеме.

Теоретикалық негізі

Осы Заңға сәйкес Ассамблеяның мақсаты - қазақстандық патриотизм, Қазақстан халқының азаматтық және рухани-мәдени ортақтығы негізінде қазақстандық азаматтық бірегейлік пен бәсекеге қабілетті ұлтты қалыптастыру процесінде қазақ халқының шоғырландырушы рөлі кезінде Қазақстан Республикасында этносаралық келісімді қамтамасыз ету болып табылады. Қазақстан Республикасында этномәдени қатынастар саласында этномәдени бірлестіктердің ақпараттық-коммуникациялық ресурстарын дамытуды қолдауға ерекше орын берілді.

Қазақстан халқы Ассамблеясының мемлекеттің қоғамдық-саяси өмірінде алатын орны зор. Біріншіден, Қазақстан халқы Ассамблеясы – мемлекеттің саяси жүйесіндегі мемлекеттің ұлттық саясатын жүзеге асыратын ұйым. Екіншіден, ҚХА мемлекеттің қоғамдық-саяси тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Үшіншіден, ҚХА этносаралық қатынастар мәселелерінде қоғамның мемлекеттік және қоғамдық институттарының тиімді өзара әрекеттесу алаңы болып табылады. Төртіншіден, Қазақстан халқы Ассамблеясы жоғары заң шығарушы орган – Парламентте этностардың мүддесін қорғайды[2].

Бұл ретте Қазақстан халқы Ассамблеясы дамудың елеулі жолынан өтіп, халық дипломатиясының бірегей институтына айналды, Ассамблеяның арқасында этностар арасында ерекше сенім, ынтымақ пен өзара түсіністік ахуалы қалыптасты, онда этникалық және діни тиесілігіне қарамастан қоғамның әрбір адамы Қазақстан Республикасының Конституциясында белгіленген барлық құқықтар мен бостандықтарға ие және пайдаланады, этносаралық мәселелер бойынша Қазақстан Республикасының халықаралық деңгейде беделінің өсуіне ықпал етеді.

Қазақстан халқы Ассамблеясының сессиясында қазақстандық қоғамның тұрақтылығының шарты Қазақстанда тұратын барлық этностардың ана тілін, мәдени мұрасын және дәстүрлерін еркін дамыту үшін жағдай жасау болып табылатыны бекітілді. Ұлттық бірліктің маңызды құрамдас бөлігі- қоғамдағы конфессияаралық келісім.

Қазақстан халқы Ассамблеясының рөлі Қазақстанда ұлттық бірлік доктринасы-маңызды басымдықтарды айқындады: елдің адами, зияткерлік әлеуетін жандандыру және жұмылдыру, әрбір қазақстандық үшін өмірдің жоғары деңгейіне қол жеткізу, Республика Конституциясымен кепілдік берілген азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын сақтау және қорғау.

Бүгінгі таңда Қазақстанның қоғамдық келісімі мен жалпыұлттық бірлігінің үлгісі көптеген әлемдік державалар үшін үлгі болып табылады. Бұл ерекше институт, өйткені оның ТМД елдерінде баламасы жоқ. ҚХА қызметінің арқасында Қазақстанда Тәуелсіздіктің барлық кезеңінде этникалық немесе діни негізде саяси қақтығыстар тіркелген жоқ.

Сонымен қатар Қазақстан халқы Ассамблеясы-этносаралық қатынастардың жай-күйіне, оның ішінде мемлекеттік тілді және Қазақстан халқының басқа да тілдерін қолдану саласында мониторинг жүргізетін көпмәдениетті орган.

Ассамблея қызметінің мемлекеттік органдарға қоғамдағы экстремизм мен радикализмнің көріністеріне және адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарына нұқсан келтіруге бағытталған ұмтылыстарға қарсы іс-қимылда жәрдем көрсету болып табылатыны маңызды.

Ассамблея базасында Этносаралық қатынастар мәселелері бойынша мемлекеттік органдар мен қоғамдық бірлестіктердің диалогын қамтамасыз ететін семинарлар, конференциялар және басқа да іс-шаралар ұдайы өткізіліп тұрады [3].

Талқылау

Ассамблеяның этномәдени бірлестіктері туралы бөлек қарастыруға болады. Бұл Ассамблеяның мақсаты мен міндеттерін бөлісетін коммерциялық емес ұйымдар. Ассамблеяның этномәдени бірлестіктері қызметінің мақсаты азаматтардың белсенділігін дамыту, дәстүрлерді, тілдер мен мәдениетті сақтау және дамыту саласындағы олардың мүдделерін қанағаттандыру болып табылады.

Тұңғыш Президент Нұрсұлтан Назарбаев өз сөзінде бірнеше рет атап өткендей, Қазақстан халқы Ассамблеясы мен ҚР Конституциясы – бұл тұрақтылықтың, жаңғырудың және өркендеудің іргетасына айналған екі ұлы құндылық.

2015 жылғы 23 сәуірде Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Назарбаевтың төрағалығымен Бейбітшілік және келісім сарайында ҚХА-ның XXII сессиясы өтті. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Назарбаевтың іске асыруға Ассамблея тікелей қатысуы тиіс 7 жаңа міндет қойды [4].

Бұл-жалпықазақстандық мәдениетті дамыту, ортақ рухани-адамгершілік құндылықтар негізінде халық бірлігін нығайту, жастарды патриоттық тәрбиелеу, мемлекеттік тілді және үш тілде білім беруді одан әрі дамыту, транспарентті мемлекетте қоғамдық бақылауды қамтамасыз ету, этносаралық қатынастарды саясаттандыруға жол бермеу, сондай-ақ Еуразиялық экономикалық одақ бойынша әріптестермен мәдени-гуманитарлық байланыстарды нығайту[5].

Бір жағынан, Қазақстан халқы Ассамблеясы – бұл барлық ұлттық-мәдени орталықтарды біріктіретін, барлық этникалық азшылықтардың барлық өкілдері әртүрлі этникалық топтар мен олардың мүдделері арасындағы тепе-теңдікті сақтайтын, сондай-ақ қоғамдағы қоғамдық келісімді нығайтатын құрылым болып табылады.

Екінші жағынан, бұл құрылым билік пен этникалық топтар арасындағы диалог алаңы болып табылады, мұнда этникалық азшылықтардың өз мәселелерін жоғары билік деңгейіне көтеріп, оларды шешуге мүмкіндігі бар, ал Президент өз тарапынан өз саясатын қолдауға мүмкіндік алады. Сондықтан Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Назарбаевтың Жарлығымен 2015 жыл Қазақстан халқы Ассамблеясының жылы болып жарияланды[6].

Ассамблеяның қызметі Қазақстанның этносаралық және ұлтаралық қатынастар мәселелерін тиімді шешетін ел ретіндегі халықаралық беделінің өсуіне ықпал етеді. Ассамблеяның үлесі ең жоғары деңгейде бағаланды. Қазақстанға сапармен келген БҰҰ Бас хатшысы Кофи Аннан оны әлемнің басқа мемлекеттері үшін ұлтаралық келісімнің, тұрақты, орнықты дамудың үлгісі деп атады.

Сонымен қатар, Қазақстан халқы Ассамблеясы айтарлықтай даму жолынан өтіп, халықтық дипломатияның бірегей институтына айналды, Ассамблеяның арқасында этникалық топтар арасында ерекше сенім, ынтымақтастық және өзара түсіністік ахуалы қалыптасты, мұнда этникалық және діни қатыстылығына қарамастан қоғамның әрбір жеке тұлғасы ҚР Конституциясында айқындалған барлық құқықтар мен бостандықтарға ие және оларды пайдаланады, халықаралық деңгейде ҚР беделінің өсуіне ықпал етеді[7].

Қорытынды

Қорытындылай келе, бүгінде Ассамблея этносаралық келісімді, қоғамдағы толеранттылықты және халық бірлігін одан әрі нығайту үшін қолайлы жағдайлар жасауға

ықпал етеді. Бұдан басқа, Ассамблея мемлекеттік органдарға қоғамдағы экстремизм мен радикализмнің көріністеріне қарсы іс-қимылда, демократиялық нормаларға сүйенетін азаматтардың саяси-құқықтық мәдениетін қалыптастыруда жәрдем көрсетеді. Ассамблея этномәдени бірлестіктердің күш-жігерін біріктіруді қамтамасыз етеді, Қазақстан халқының ұлттық мәдениеттерін, тілдері мен дәстүрлерін жаңғыртуға, сақтауға және дамытуға көмектеседі. ҚХА белсенді жұмысының нәтижесінде үлкен шоғырландырушы және зияткерлік әлеуетті жинақтап, халықтық дипломатия институтына айнала отырып, ұзақ даму жолынан өтті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Указ Президента Республики Казахстан от 1 марта 1995 г. №2066 «Об образовании Ассамблеи народов Казахстана» (с изменениями, внесенными Указами Президента РК №3913 от 17.04.98; №450 от 3.10.2000 г.)
2. Сулейменова М.Ж., Макалаков Т.Ж., Карибаев А.Е. Роль Ассамблеи Народа Казахстана в формировании единства и толерантности в Республике Казахстан // *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований.* – 2017. – № 5-1. – С. 150-153;
3. Ибраев, Г. М. Роль Ассамблеи народа Казахстана в межнациональном согласии и стабильности современного Казахстана / Г. М. Ибраев, К. Д. Нарымбаев. — Текст : непосредственный // *Молодой ученый.* — 2019. — № 4.1 (242.1). — С. 7-9. — URL: <https://moluch.ru/archive/242/56172/> (дата обращения: 06.12.2021)
4. XXII сессия Ассамблеи народа Казахстана «Мәңгілік Ел: одна страна, одна судьба» (23.04.2015 г.). — [ЭР]. Режим доступа: <http://assembly.kz/ru/sessii-assamblei-naroda-kazahstana>
5. *Межнациональные и межконфессиональные отношения в Республике Казахстан (по результатам социологического исследования): Научное издание.* - Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2010. - 90 с.
6. *Доктрина национального единства Казахстана.* — [ЭР]. Режим доступа: <http://assembly.kz/en/docs/national-unitydoctrine>.
7. Сужиков М.М., Татимов М.К., Ахмеджанов А.Б. *Межнациональные отношения в Казахстане (Теория и практика регулирования).* – Алматы: «Ғылым», 2019. – 136 с.

ПОЛОЖИТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ МИГРАЦИИ В ЕАЭС ДЛЯ КАЗАХСТАНА

Алия Садид

*Магистрант 2 курса специальности «Международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор, Мовкебаева Г.А.*

Введение

Образовательная миграция занимает ключевое место в миграционных процессах внутри ЕАЭС, который был организован в 2015 году [2]. Обмен студентами среди стран-участниц данного союза стал неотъемлемой частью миграционной политики каждой из них. Образовательная миграция дает огромный потенциал для развития региона, потому что во многом имеет положительный результат для обеих стран: как для отправляющей, так и для принимающей стороны.

Научная новизна данной работы состоит в выявлении положительных аспектов образовательной миграции в ЕАЭС для Республики Казахстан через призму анализа миграционной политики стран-участниц и статистических данных, полученных из анализа современных научных исследований.

Нормативно-правовой базой исследования выступают официальные документы по регулированию миграционных процессов в ЕАЭС и странах-участницах союза, такие как:

Договор о Евразийском Экономическом Союзе [1], Соглашение о сотрудничестве государств - членов Евразийского экономического сообщества в области образования [6], рекомендации Коллегии ЕАЭС «О некоторых вопросах сотрудничества в сфере регулирования трудовой миграции в рамках Евразийского экономического союза» [5] и др.

Учитывая тот факт, что в силу советского прошлого во многом страны-участницы ЕАЭС похожи своим менталитетом, использованием русского языка наряду с государственными, а также принципами построения системы образования на территории стран, входящих в данный союз, за исключением некоторых этнических и культурных составляющих образовательной системы.

Данная тема актуальна, потому что по данным Информбюро РК Казахстан на начало 2023 года стал основным поставщиком студентов в рамках образовательной миграции внутри Евразийского Экономического Союза, из 100% образовательных мигрантов на его территории, 65% приходится на выходцев из Казахстана. На Рисунке 1 и 2 показана основная статистика по странам-участницам ЕАЭС на 2021-2022 учебный год [3].

Рисунок 1 - Процент выезда иностранных студентов из стран ЕАЭС на 2021/2022 год

Рисунок 2 - Процент въезда иностранных студентов в страны ЕАЭС на 2021/2022 год

Ежегодно сотни тысяч студентов отправляются на обучение за границу. Среди государств ЕАЭС наибольшей популярностью пользуется направление в российские ВУЗЫ. По оценкам

Это тоже играет своего рода положительную роль для Казахстана, потому что транзит студентов из Кыргызстана проходит по территории РК, что является важным экономическим фактором.

Теоретическое обоснование

Теоретическим обоснованием данной статьи служат данные, полученные из статистических сводок за 2021-2022, касательно количеству студентов, выехавших на обучение за границу в пределах ЕАЭС. Также были использованы материалы из научных исследований последних лет по теме настоящей статьи. В результате анализа которых выяснилось, что в рамках ЕАЭС нет официальных общепризнанных документов по реализации образовательных услуг для мигрантов, для всех стран, которые являются его участниками, за исключением соглашений и договоров, которые заключаются между двумя странами-участниками (например, между РФ и РБ, РК и РФ и т.д.). Прототипом такого договора мог стать документ Соглашения о сотрудничестве государств-членов Евразийского Экономического сообщества [6], но он стал недействительным после включения в силу Договора о прекращении деятельности Евразийского Экономического сообщества [3].

Дискуссия/Анализ

В рамках ЕАЭС существует 5 систем образования, которые имеют свои характерные особенности, общей чертой является то, что все они разработаны в соответствии с Болонским процессом. Однако Кыргызстан не является официальным участником данного процесса [6].

Несмотря на то, что процесс интернационализации образования имеет потенциальные конфликтогенные процессы, в рамках ЕАЭС этот потенциал сводится к минимальному значению, потому что общество стран-участниц ЕАЭС во многом похоже по той причине, что имеют в своем составе более 100 различных национальностей, в разном процентном соотношении. Поэтому отправляясь на обучение в одну из стран ЕАЭС студенты не почувствуют дискомфорта и процесс адаптации не займет много времени, за исключением некоторых аспектов обучения, которые зависят от уровня развития образовательной системы внутри принимающей страны [5].

В условиях глобализации общества образовательная миграция является перспективным направлением развития общего потенциала государства.

Для стран, которые принимают студентов, этот потенциал выявляется в повышении качества образования, его высокой оценке и поднятием ВВП страны за счет иностранных граждан.

Для стран, из которой выезжают студенты, коей является Республика Казахстан, этот процесс позволяет: обучать своих граждан в странах с более развитой системой образования, приближая их знания к международным требованиям, подготовка высококвалифицированных специалистов по направлениям, которые не в силах осуществить ВУЗы страны на данном этапе развития системы образования, а также продвинуть свою культуру, представляя ее в лице талантливой молодежи за границей.

Обмен студентами дает следующие перспективы Республике Казахстан:

Во-первых, при подготовке специалиста за границей не затрачиваются финансы на содержание абитуриента, но при его возвращении на родину, отдающая страна получает готового специалиста;

Во-вторых, интеграция казахстанских студентов в российское, белорусское, кыргызское и т.д. общество позволяет студентам получить эффективный опыт международного общения и воспитывает в них целый ряд ценностных качеств: толерантность, межкультурная и иноязычная компетенция, навыки профессионального международного общения.

В-третьих, как правило, обучаясь различным специальностям, студенты отправляются на производственную практику на территории стран, которые являются принимающей стороной. Такой опыт позволит студентам на практике оценить разницу, а также сильные и слабые стороны производственной системы принимающей страны и производственной системы в родной стране. Таким образом, специалист прошедший обучение и практику

заграницей может помочь модернизировать определенную производственную область на основе полученного опыта (см. Рисунок 3).

Рисунок 3 – Выявленные в ходе анализа положительные аспекты образовательной миграции

Заключение

Положительные аспекты образовательной миграции в ЕАЭС для Республики Казахстан могут проявляться в том случае, когда:

1. Обмен знаниями и профессиональным опытом во время обучения за границей и приема иностранных граждан в ВУЗы страны осуществляется систематически, со специально разработанным подходом анализа и дальнейшего положительного и эффективного использования полученного опыта.

2. Возвращении студентов на территорию Республики Казахстан, после получения степени бакалавра или магистра, для осуществления профессиональной деятельности.

3. Привлечении иностранных граждан для обучения в ВУЗах республики, что повышает уровень и качество образования в глазах стран-участниц ЕАЭС, в дальнейшем привлекая всё большее количество студентов из ближнего и дальнего зарубежья, а также стимулируя казахстанских студентов получать образование в пределах родного государства. С этой целью необходимо максимально приблизить качество образования РК к общепринятым международным стандартам.

Список использованной литературы:

1. Договор о Евразийском экономическом союзе (Подписан в г. Астане 29.05.2014) (ред. от 08.05.2015) (с изм. и доп., вступ. в силу с 12.02.2017) // КонсультантПлюс: справ. правовая система. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=203268&fld=134&dst=1000000001,0&rnd=0.8327479851817134#0>

2. Договор о прекращении деятельности Евразийского экономического сообщества (Подписан в г. Минске 10.10.2014) // *КонсультантПлюс: справ. правовая система*. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_170016
3. Казахстан стал главным "поставщиком" студентов в другие страны ЕАЭС. — Текст : электронный // *informburo.kz* : [сайт]. — URL: <https://informburo.kz/novosti/kazakhstan-stal-glavnym-postavshhikom-studentov-v-drugie-strany-eaes>
4. Леденева Виктория Юрьевна, Ломакина Ольга Валентиновна, Джунусов Адиль Мавленович, Бегасилов Бакытжан Тастыбаевич ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА КАЗАХСТАНА В УСЛОВИЯХ МИГРАЦИИ МОЛОДЕЖИ // *Высшее образование в России*. 2021. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obrazovatel'naya-politika-kazahstana-v-usloviyah-migratsii-molodyozhi>
5. О некоторых вопросах сотрудничества в сфере регулирования трудовой миграции в рамках Евразийского экономического союза. — Текст : электронный // *adilet.zan* : [сайт]. — URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/H21RK000014> (дата обращения: 08.04.2023).
6. Соглашение о сотрудничестве государств - членов Евразийского экономического сообщества в области образования // *Консорциум Кодекс: электронный фонд правовой и нормативно-технической документации*. URL: <http://docs.cntd.ru/document/902312974>

ВОДНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАЗАХСТАНА: МЕЖГОСУДАРСТВЕННОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО РК И КНР В БАСЕЙНАХ РЕК ИЛЕ И ЕРТИС

Медеу Айгерим

Докторант 1 курса специальности «Регионоведение»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш.

Одной из наиболее актуальных экологических проблем для Казахстана является состояние водных ресурсов, связанных с истощением и загрязнением водных ресурсов. Проблемы урегулирования межгосударственных водных отношений имеют стратегическое значение для Казахстана. Несогласованность водных отношений с соседними государствами (Китай, Россия, Кыргызстан, Узбекистан) является одной из главных угроз безопасности водообеспечения Республики Казахстан. Из восьми водохозяйственных бассейнов республики, семь – трансграничные, часть их водосборной территории находится за пределами страны (*Медеу, Мальковский и др.*). Около половины суммарных ресурсов поступает из сопредельных государств, водная политика которых направлена на удовлетворение своих потребностей. Показательными в этом отношении являются трансграничные бассейны Иле и Ертыс, верховья которых расположены на территории КНР. Тенденция забора воды с этих бассейнов со стороны нашего соседа с каждым годом возрастает. По тем же оценочным данным с территории КНР в Казахстан поступает около 18,5 км³ речной воды. В последние годы в период вегетации отмечается резкое сокращение стока по реке Иле, что чревато большими проблемами, прежде всего для экологии и гидроэнергетики (*Медеу, Мальковский и др.*)

Китай, ориентируясь на свою водную стратегию, имеющую тысячелетнюю историю, целеустремленно и планомерно осуществляет водохозяйственные мероприятия на своей территории, не считаясь с государствами, потребителями воды, расположенными внизу по течению трансграничных рек. В частности, многие академические и журналистские статьи таких зарубежных авторов, как Брама Челлани, Алекса Либман, за пределами Китая придерживаются реалистического подхода к изучению трансграничной практики Китая, изображая КНР как гидрогегемона, чьи односторонние действия по использованию общих водных ресурсов создают предпосылки для возникновения политической напряженности и обострения отношений между трансграничными соседями (*Hanasz*). Согласно Водному Кодексу КНР от 1988 года, она обладает исключительным правом рассмотрения всех

водных проблем на одностороннем уровне и в пользу Пекина (*Водный Кодекс КНР*, Статьи 51, 52). Китай является одной из трех стран, проголосовавших против Конвенции ООН 1997 года, устанавливающей правила использования международных водотоков (*Конвенция ООН о международных водотоках*). Согласно специальным публикациям, Китай имеет около 50 международных договоренностей (Соглашений, Протоколов и др.) с прибрежными государствами по трансграничным (разделяемым) водам.

Переговорный процесс по трансграничным рекам Китая ведется в рамках традиционной китайской так называемой «мягкой дипломатии», с присущей китайской Стороне пунктуальностью, принципиальностью, с детальной проработкой технических аспектов межгосударственного водного сотрудничества (Хо, 2017).

В основу водной дипломатии Китая положены три ключевых принципа:

- Концепция (защиты) национальных интересов;
- Двусторонние отношения с соседними странами по принципу «Одна река-одна страна»;
- Акцент на процедурных и технических аспектах сотрудничества.

Китай имеет около 50 Соглашений по трансграничным водам, многие из них касаются Соглашений по границе (*Соглашения по границе* с 12-ю странами из его 14 соседей), в которых отражены также вопросы межгосударственного водопользования. Практически все Соглашения – двустороннего характера, хотя многие реки текут по территориям нескольких прибрежных стран. Большинство Соглашений по трансграничным водам заключено Китаем с его северными соседями - Казахстан, Монголия, Северная Корея, Россия. Ряд индийских экспертов усматривают в политике Китая «водное высокомерие», «водную агрессию», «водный эгоизм» в вопросе совместного использования водных ресурсов трансграничных рек Брахмапутры, Меконга. Грандиозность и масштаб водных проектов на реке Брахмапутры вызывает тревогу со стороны стран, которым принадлежат низовья реки Индии и Бангладеш (*Ханас*). Следуя своей водной политике, Китай не подписал ни одного соглашения по водodelению трансграничных водных ресурсов ни с одной из сопредельных стран-соседей, находящихся в низовьях рек.

В настоящее управление трансграничными водными ресурсами и права их использования также могут послужить источником политической напряженности между Казахстаном и Китаем, в связи с китайской гидро-политикой доминантного контроля трансграничных рек Или и Иртыша. Две наиболее важных трансграничных бассейна рек Или и Иртыш служат неотъемлемым элементом гидрополитики Китая, направленной на развитие промышленности и сельского хозяйства в Синьцзяне (*Зонн, Жильцов, и др.*). В целях преодоления разрыва в развитии между Западной областью и центром, в 2000 Пекин объявил свою программу развития “Далекого Запада” (Xingjian) как одну из самых важных стратегий в ближайшем будущем, которая продлится до 2050 года. Главная цель этой стратегии заключается в развитии менее развитых западных областей, в частности Синьцзяна. В осуществлении задач данной стратегии одним из приоритетных направлений стала "реализация стратегии широкомасштабного освоения западных районов страны, которое не только ускоряет их развитие, но и предоставляет огромный рынок и перспективы восточным и центральным районам страны, оказывает содействие дальнейшему процветанию национальной экономики". Ввиду того, что водобеспеченность Синьцзяна составляет всего в 26,3 км³ /год, что, в свою очередь, позволяет обеспечить водой лишь 18 млн человек, грандиозность планов Китая по водохозяйственному развитию региона объясняется острой необходимостью обеспечения расширения орошаемых площадей в сельскохозяйственном секторе, развитие различных отраслей промышленности и, в первую очередь, нефтегазовой (*Фань М., Сюй Дж. и др.*). Обе реки берут свое начало в Китае, в частности Иле в горах Тянь-Шаня и Ертис в Алтайских горах.

Китай является гидро-гегемоном, страной, расположенной в верховьях реки, то рассматривает водные ресурсы обеих рек как важный фактор развития и модернизации Синьцзяна, который является районом богатым нефтью и хлопком. Следовательно, для

реализации Западной стратегии развития Китая, водные ресурсы из обеих трансграничных рек Иле и Ертиса будут служить источником водоснабжения промышленного развития области Синьцзяна. Согласно данным НИЦ МКВК, бассейн трансграничной реки Иртыш за последние 30 лет сток сократился почти в три раза, в свою очередь, сток Иле с 17,8 до 12,7 км³ в год (*Рысбеков*).

Согласно данным Института географии Казахстана в связи с прогнозируемым снижением ресурсов речного стока в Казахстане в результате интенсивной водохозяйственной деятельности Китая, возникнет серьезная угроза для дальнейшего существования озера Балхаш (Медеу, Мальковский, и др.). Китайское крупномасштабное освоение Синьцзяна и изъятие водных ресурсов из трансграничных рек Иле и Ертиса вызовет серьезный, и далеко идущий в его последствиях ущерб народному хозяйству в Восточном Казахстане, значительно затрагивая экономику Омской области России, и впоследствии наиболее негативно воздействуя на естественный и экологический баланс всей Центральной азиатской области в целом.

Трансграничные реки Иле и Ертис в настоящее время являются предметом переговорного процесса Казахстана и КНР. В ходе водного взаимодействия Казахстан и Китай договорились рассматривать в качестве трансграничных 24 реки в Иле-Балкашском и Ертисском бассейнах (*Сарсембеков, Нурушев, и др.*). Казахстан рассматривает решение проблемы трансграничных рек как одну из приоритетных задач. Переговорные процессы по трансграничному сотрудничеству ведутся в рамках, входящей в состав Двухстороннего комитета по сотрудничеству. Первое заседание казахстанско-китайской Совместной комиссии по использованию и охране трансграничных рек состоялось в 2003 году. Уже проведено 17 заседаний совместной комиссии. В настоящее время работы согласованию проекта соглашения по водodelению ведутся с переменными результатами, хотя в последнее время наметились определенные сдвиги.

В переговорном процессе наша страна руководствуется принципами международного водного права, который отражен во многих международных инструментах: Хельсинские правила использования вод международных рек 1966 г.; Конвенция по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер ЕЭК ООН 1997 г. и др.

В основу определения «справедливого использования» (*Determining «equitable use»*) трансграничных вод положены следующие принципы международного права:

- Каждое прибрежное государство имеет право на использование выгод от трансграничных вод (*Equal right to use & enjoy benefits*);
- Ни один вид использования трансграничных вод и ни одна категория видов не обладают изначальным приоритетом (*No inherent priority of any use or category of uses*);
- При использовании международных водотоков уделяется требованиям удовлетворения насущных нужд человека (*Special attention to vital human needs*);
- Использование международных водотоков должно быть «устойчивым», т.е. не должно наносить необратимый вред окружающей среде (*Use must be sustainable, i.e. not cause irreversible damage to the environment*);
- Использование международного водотока, влекущее трансграничное воздействие, не обязательно является несправедливым (*Use causing transboundary impact is not necessarily inequitable*);
- Совместное использование трансграничных вод предполагает возможность выплаты компенсации для достижения справедливого баланса использования и извлечения выгод (*Payment of compensation, to achieve an equitable balance of uses and benefits*);
- В вопросах межгосударственного водodelения в трансграничных бассейнах нет немедленного и однозначного ответа на вопрос о том, что является справедливым использованием (*No hard and fast answers to what is equitable*).

Таким образом, вопрос о трансграничных водных ресурсах является также и политическим. Страны, расположенные у верховья рек, наделяются более обширными правами в области использования водных ресурсов, нежели страны в низовьях реки,

интересы которых ущемляются в результате доминантного контроля над трансграничными реками. Гидро-политика Китая на трансграничных реках Или и Иртыш, где Китай является гидро-гегемоном, демонстрирует, как международное водное право недооценивает роль власти в отношениях между странами дельты (Зейтун, Уорнер).

Список использованной литературы:

- Водный Кодекс Китайской Народной Республики (1988). Статья 51, 52*
Зейтун, М., и Уорнер, Дж. Ф. (2006). Гидрогегемония: основа для анализа трансграничных водных конфликтов. *Водная политика*, 8(5), 435-460. <https://doi.org/10.2166/wp.2006.054>
Зонн И.С., Жильцов С.С., Семенов А.А., Костяной А.Г. (2018). Трансграничные реки Казахстана и Китая. *Вестник Московского университета имени С.Ю. Витте. Серия 1. Экономика и управление*. - № 4 (27).
Конвенция по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер ЕЭК ООН (1997).
Медеу А.Р., Мальковский И.М., Толеубаева Л.С. (2012). Водная безопасность Республики Казахстан: проблемы и решения // *Вопросы географии и геоэкологии*. – № 4. – С. 7-17.
Рысбеков Ю.Х. (2009). *Бассейн реки Иртыш (Китай, Казахстан, Россия). Трансграничное сотрудничество на международных реках: проблемы, опыт, уроки, прогнозы экспертов*. – Ташкент: НИЦ МКВК. – 203 с.
Сарсембеков Т.Т., А.Н. Нурушев, А.Е. Кожяков, М.О. Оспанов (2004). *Использование и охрана трансграничных рек в странах Центральной Азии*. – Алматы: Из-во Атамұра, 2004. – С. 272.
Хо, С. (2017) *Политика Китая в управлении трансграничными реками в отношении Казахстана: взаимосвязь вопросов и стимулы для сотрудничества*, *Water International*, 42:2, 142-162, DOI: 10.1080/02508060.2017.1272233
Фань М., Сюй Дж., Чен Ю., Ли Д. и Тиан С. (2020). Как устойчиво использовать водные ресурсы — тематическое исследование для поддержки принятия решений по использованию воды в Синьцзяне, Китай. *Вода*, 12(12), 3564. МДПИ АГ. Получено с <http://dx.doi.org/10.3390/w12123564>
Ханас, П. (2014). Гидрогегемония и водные конфликты в Южной Азии. *Проблемы безопасности*, 10(3), 95–112. <http://www.jstor.org/stable/26465447>
Хельсинские правила использования вод международных рек (1966)

КАЗАХСТАН – ВЕЛИКОБРИТАНИЯ: ПУТЬ К ГЛОБАЛЬНОМУ ЯДЕРНОМУ МИРУ

Тлеубекова Корлан

Докторант 2 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель д.и.н., профессор. Губайдуллина М.Ш.

Введение

С момента обретения независимости Казахстан продолжал играть важную роль в развитии своего образа на мировой арене, связанную с ядерным фактором, но уже в контексте ядерного разоружения, нераспространения и мирной атомной энергетики. В настоящее время большой интерес представляет глобальная ядерная система и роль Казахстана в ней. Казахстан оказался в центре ядерной проблематики в период советской эпохи, но позже осознал важность активной позиции в глобальной ядерной политике. Из-за этого Казахстан занимает уникальную позицию в международной ядерной системе. Современное казахстанское государство прямо связано с проблемами, вызовами и угрозами глобальной ядерной политики.

Краткий исторический обзор ядерной проблематики.

В 1947 году правительство СССР выбрало казахстанскую степь для строительства ядерного полигона. Казахстан играл важную роль в советской ядерной программе до развала Советского Союза. Он был основным источником урана, на его территории располагались предприятия военно-промышленного комплекса, производившие ядерный материал, и военные дивизии, обслуживающие находящиеся на казахстанской территории межконтинентальные ракеты, тяжелые бомбардировщики и ядерные боеголовки.

В 1963 году между правительствами СССР, Великобритании и США был подписан договор о запрещении ядерных испытаний в атмосфере, космическом пространстве и под водой под международным контролем и в соответствии с целями ООН [6]. Но, несмотря на договор, Семипалатинские ядерные испытания под землей продолжались, центром которых считался закрытый город Семипалатинск-21 (сейчас – Курчатов).

К концу 1980-х годов, мировое сообщество начало формировать общественное мнение о запрете ядерных испытаний, и позиции противников испытаний укреплялись. Приход Михаила Горбачева к власти и перестройка в Советском Союзе начали изменять политическую культуру, а недовольство Москвой в республиках росло, и центробежные силы набирали обороты.

В 1989 году было создано Международное антиядерное движение «Невада - Семипалатинск», которое поддержали многие страны. Количество испытаний на полигоне стало сокращаться, а последний взрыв был проведен 19 октября 1989 года. Чуть позже Казахстан обрел независимость и было принято историческое решение: 29 августа 1991 года указом первого президента Нурсултана Назарбаева Семипалатинский полигон был закрыт [8].

В Казахстане к началу 90-х годов находились тонны ядерного материала, а также предприятия, ранее работавшие на советский военно-промышленный комплекс. Эти проблемы возникли спустя всего два года после распада Советского Союза.

Перед мировым сообществом стоял ряд вопросов – как поступит Казахстан с ядерными материалами, попытается их оставить, сможет ли молодое правительство справиться с безопасным обеспечением, а что ждет специалистов, которые когда-то работали на военно-промышленных комплексах? Опасения и тревоги мирового сообщества можно было понять. Никогда до этого мировая история не сталкивалась с развалом ядерной супердержавы.

Но сложнее всего в тот момент было самому Казахстану – юной независимой республике нужно было найти решение сложнейшей ядерной проблемы на фоне общего экономического и политического кризиса. Самый главный вопрос для казахстанского руководства заключался в следующем: какой курс действий поможет укрепить суверенитет Казахстана?

Для страны, которая только получила независимость, вопрос национальной безопасности был очень важен. Геополитическое расположение страны между двумя державами – Россией и Китаем – означало, что Казахстан должен был оглядываться на то, будут ли потенциальные угрозы с их сторон, также отслеживать ситуацию с соседними республиками. Для молодого государства, которое почти век находилось в тени советского государства, был большой и самостоятельный шаг – отказ от ядерного оружия. Благодаря выверенной политике руководства Казахстана и поддержке, оказанной международным сообществом, в первую очередь США, вопрос советского ядерного наследия был решен наилучшим образом как для самой республики, так и для международной безопасности и стабильности.

Казахстан смог получить дополнительные гарантии своей безопасности. В 1994 году США, Россия и Великобритания взяли на себя соответствующие обязательства, подписав Будапештский меморандум. Они пообещали уважать суверенитет и границы Казахстана, не применять и не угрожать силой территориальной целостности и политической независимости Казахстана. Чуть позже похожие гарантии предоставили Китай и Франция.

Вопрос по финансовым и техническим ресурсам, необходимым для избавления от ядерного оружия, сняло правительство США, согласившись предоставить их в рамках программы по совместному уменьшению ядерной угрозы, разработанной сенаторами Сэмом Нанном и Ричардом Лугаром [7].

Благодаря тому, что Казахстан принял решение избавиться от ядерного наследия, тем самым внося свой вклад в укрепление международной безопасности, двери в международное сообщество для него были открыты. Казахстан вступил в ООН, Всемирный банк, Международный валютный фонд и ряд других международных организаций. Казахстану были предоставлены международные инвестиции и технологии, так необходимые новому государству, особенно в многообещающей нефтегазовой сфере. Так, например, одной из первых на казахстанский рынок пришла американская компания «Шеврон» для разработки нефтяного месторождения в Тенгизе.

Примечательно, что Казахстан не только взял на себя стандартный набор обязательств, предусмотренных в Договоре о нераспространении ядерного оружия, но вместе с соседями по региону создал зону, свободную от ядерного оружия, в Центральной Азии. Пять центральноазиатских республик добровольно взяли на себя ряд дополнительных обязательств, таких как подписание с МАГАТЭ договоров о более строгих проверках ядерной деятельности [4].

Казахстан является одной из немногих стран в мире, которая имеет доступ к ядерно-топливному циклу - процессу производства ядерного топлива, который включает в себя несколько этапов, таких как добыча, переработка и конверсия природного урана, обогащение урана, а также производство урановых таблеток и топливных сборок. Казахстан является лидером в мире по добыче и переработке урана. На данный момент Казатомпром, компания, представляющая атомную промышленность Казахстана, не имеет своих мощностей по конверсии урана, но планирует строительство завода совместно с канадской компанией Самесо [3]. В 2013 году Казатомпром купил 25 процентов плюс одну акцию у Уральского электрохимического комбината в России и таким образом получил доступ к услугам по обогащению урана [2]. Казатомпром унаследовал технологии по производству топливных таблеток для реакторов советского и российского образца от советского периода. В настоящее время компания расширила своё производство и теперь способна производить топливные таблетки для некоторых видов реакторов западного образца. Несмотря на то, что у Казатомпрома нет своих мощностей по производству топливных сборок, компания заключила договор с французской компанией Areva о начале производства топливных сборок в Казахстане [1].

В настоящее время глобальная ядерная система, можно сказать, находится на переломном этапе. Фундаментом этой системы является Договор о нераспространении ядерного оружия (ДНЯО), который находится под давлением различных факторов. ДНЯО официально признает ядерными державами США, Россию, Францию, Китай и Великобританию. Все остальные страны, подписавшие ДНЯО, обязуются не производить ядерное оружие в обмен на доступ к мирным ядерным технологиям и обещание ядерных держав в дальнейшем избавиться от оружия массового уничтожения. Тем не менее, точное определение прав и обязательств всех стран-участниц ДНЯО остается предметом споров, которые зависят от статуса стран (ядерных, безъядерных или безъядерных под "ядерным зонтиком" ядерных государств).

Казахстан активно поддерживает ядерное нераспространение и готов сделать обязательства в этой области. Государство не идентифицирует себя с какой-либо из сторон в дебатах по ядерной проблематике, а проявляет интерес как в ядерном нераспространении, так и в глобальном ядерном разоружении. Развитая атомная промышленность Казахстана позволяет ему играть активную роль на международной арене. Успешное решение казахстанского ядерного вопроса в начале 1990-х годов с помощью Запада, включая США, было символическим примером того, как можно предотвратить распространение ядерного оружия. Казахстан, как страна, отказавшаяся от ядерного оружия, но развивающая атомную

промышленность, является примером того, как можно использовать ядерные технологии для экономического развития.

Великобритания была одной из первых стран мира, занявшихся тематикой ядерного оружия. Тем не менее, в силу различных причин и факторов, первый работоспособный боеприпас такого рода удалось собрать и испытать только в 1952 г. – через несколько лет после США и СССР.

С 1980-х годов Великобритания последовательно предпринимала шаги по сокращению своего потенциала ядерного оружия, а со времён окончания холодной войны примерно вдвое сократила общий запас ядерных боеголовок. В 1998 году страна отказалась от ядерных бомб свободного падения, которые могли доставляться самолётами. Согласно планам, изложенным в 2010 году, запасы должны были быть сокращены до 180 боеголовок к середине 2020-х годов, из которых только 120 были бы «оперативно доступны». В последнее десятилетие максимальное количество ядерных боеголовок, развёрнутых на атомных подводных лодках Великобритании, не превышало 40 (теоретически каждая из нынешних ПЛАРБ типа Vanguard может нести до 192 боеголовок: 12 боеголовок в каждой из 16 ракет). Для сравнения, на 2021 год, общие запасы в 260 боеголовок помогут Великобритании ещё сильнее опередить Индию и Пакистан (~150 штук), а также Израиль (~80), будут значительно больше, чем у Северной Кореи (~20), немного ближе к запасам, хранящимся во Франции (~300) и Китае (~290). Но всё это далеко от того, что имеют две ведущие ядерные державы мира, США (~5500) и Россия (~6370) [5].

Великобритания продолжает поддерживать конечную цель построения мира без ядерного оружия и остается приверженной полному осуществлению Договора о нераспространении ядерного оружия (ДНЯО) во всех его аспектах. Страна работает в рамках ДНЯО, чтобы предотвратить распространение ядерного оружия, содействовать сотрудничеству в мирном использовании ядерной энергии и продвигать ядерное разоружение. После окончания холодной войны страна демонтировала свое тактическое ядерное оружие и ядерное оружие воздушной доставки, став единственным государством, обладающим ядерным оружием (ЯОЯО), имеющим единую систему вооружений. Великобритания также сократила роль ядерного оружия в своей стратегии безопасности и значительно уменьшила общий запас ядерных боеголовок.

Выводы

Казахстан и Великобритания имеют разные подходы к ядерному вопросу, но связывает их общая цель - обеспечить ядерную безопасность в мире. Великобритания, как одна из стран-участниц ядерного клуба, рассматривает ядерное оружие как важную составляющую своей национальной безопасности и придерживается политики ядерного сдерживания. Целью ядерного сдерживания является сохранение мира, предотвращение принуждения и сдерживание агрессии. Потенциальные агрессоры знают, что затраты на нападение на Великобританию или ее союзников по НАТО намного перевесят любую выгоду, которую они могли бы надеяться получить. Это удерживает государства от применения своего ядерного оружия против Великобритании или осуществления самых крайних угроз национальной безопасности страны.

Список использованной литературы:

1. «AREVA и Казатомпром подписали соглашение о создании совместного топливного маркетингового предприятия». – *Kazakhstan Business Magazine*, <http://www.investkz.com/articles/6761.html>; «The Construction of Nuclear Fuel Fabrication Plant Has Started in Kazakhstan». – *Kazatomprom*, December 6, 2016 // <http://www.kazatomprom.kz/en/news/construction-nuclear-fuel-fabrication-plant-has-started-kazakhstan>.

2. «Казатомпром вошел в капитал Уральского электрохимического завода». – *Tengrinews*, 1 октября 2013 г. // https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kazatomprom-voshel-kapital-uralskogo-elektrohimicheskogo-242713/.
3. *Cameco and Kazatomprom Sign Agreement to Restructure JV Inkai, Cameco, May 27, 2016* // <https://www.cameco.com/media/news/cameco-and-kazatomprom-sign-agreement-to-restructure-jv-inkai>
4. Tom Blanton and Svetlana Savranskaya, eds., “Kazakhstan and Nunn-Lugar: A Non-Proliferation Success Story,” *National Security Archive, National Security Archive Electronic Briefing Book, No. 528, Washington, DC, 2015*
5. *Отчет о мировом запасе ядерного оружия* // <https://ploughshares.org/world-nuclear-stockpile-report>
6. *Текст Договора о запрещении ядерных испытаний в атмосфере, космическом пространстве и под водой* – ООН // https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/nuclear_seabed.pdf
7. *Текст Договора о зоне, свободной от ядерного оружия, в Центральной Азии*:// <https://docs.cntd.ru/document/902100530>
8. *Текст указа о закрытии Семипалатинского полигона* https://static.zakon.kz/uploads/posts/2019-08/1567057070_671da3963874241a125fdaf9fe110d2f.jpg

3-СЕКЦИЯ. «АЙМАҚТАРДЫҢ ЗАМАНАУИ МӘСЕЛЕЛЕРІ»

3-СЕКЦИЯ. «СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РЕГИОНОВ»

3-SECTION. «MODERN PROBLEMS OF THE REGIONS»

ТҮРКІМЕНСТАННЫҢ БЕЙТАРАПТЫҚ ДОКТРИНАСЫ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САЯСИ БАСЫМДЫҚТАРЫ

Мауытхан Айгерім

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 4-курс студенті

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.д., профессор Макашева К.Н.

Түркіменстанның қазіргі халықаралық қатынастар жүйесіндегі рөлі мен мәртебесін айқындайтын негізгі белгі – оң бейтараптық принципі. Бейтараптық саясаты Түркіменстанның тәуелсіз мемлекет ретінде өмір сүруінің алғашқы жылдарында қалыптасып, түпкілікті ресімделді.

Түркіменстанның саяси басшылығы бастапқыда бейтараптық және араласпау сыртқы саясат қағидаттарын қолдануды мақсат етті және бүгінге дейін ұстанып келеді. Бұл 2016 жылы қабылданған Түркіменстанның жаңа Конституциясының 9-бабында көрсетілген: «Түркіменстан әлемдік қоғамдастықтың толыққанды субъектісі бола отырып, сыртқы саясатта тұрақты бейтараптық, басқа елдердің ішкі істеріне араласпау, күш қолдану мен әскери блоктар мен одақтарға қатысудан бас тарту, өңір елдерімен және әлемнің барлық мемлекеттерімен бейбіт, достық және өзара тиімді қатынастарды дамытуға жәрдемдесу қағидаттарын ұстанады» [1].

Түркіменстан тәуелсіздік алғаннан кейінгі алғашқы бірнеше жылда ТМД аясындағы ынтымақтастықтың әскери-саяси саласына қатысудан бас тартты және осыған байланысты кейбір келісімдерге қол қоюдан бас тартты. Түркіменстанның бейтараптығы 1995 жылы 12 желтоқсанда Нью-Йоркте өткен Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының отырысында ресми түрде халықаралық мойындалды және мәртебеге ие болды, онда барлық мүше мемлекеттер «Түркіменстанның тұрақты бейтараптығы туралы» А/50/80 (А) арнайы қарарына бірауыздан дауыс берді» [2]. Бұл қарар Түркіменстанның сыртқы саяси бағытының заңды рәсімделуіне айналды, іс жүзінде 1992 жылдан бастап Түркіменстанның бейтарап мәртебесін халықаралық мойындау жас мемлекет үшін өте маңызды болып табылады, Түркіменстанның бас басылымының «Түркімен ұшқыны» деген атауын «Бейтарап Түркіменстан» деп өзгертуге (1995 жылы 14 желтоқсан) бірден әсер етті. Ал екі аптадан кейін, 1995 жылғы 27 желтоқсанда Сапармұрат Ниязов халық кеңесінің отырысында Түркіменстанның осы мәртебеге жету жолында жүріп өткен жолына арналған баяндама жасады. Сол отырыста «Түркіменстанның тұрақты бейтараптығы туралы конституциялық заңы, Бейтарап Түркіменстанның адам құқықтары саласындағы халықаралық міндеттемелері туралы декларация және Түркіменстанның бейтарап ел ретіндегі сыртқы саяси тұжырымдамасы да қабылданды [3].

Жас және тәжірибесіз, бірақ өршіл түркімен дипломатиясының барлық күш-жігері Түркіменстанның бейтараптығы халықаралық деңгейде мойындалғанға дейін Түркіменстанның бейтараптығына халықаралық қолдау көрсетуге бағытталған. 1992 жылы Хельсинкиде өткен Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық жөніндегі кеңестің (қазіргі ЕҚЫҰ) саммитінде Түркіменстан алғаш рет өзінің сыртқы саясатының негізгі мазмұны ретінде белсенді бейтараптықты жариялады. Түркіменстанның бейтараптығы осы саммитте Ниязовтың: «Басқа елдердің ішкі істеріне араласпау, белсенді бейтараптық — бұл бейтарап Түркіменстан ілесетін саясаттың негізгі ағымы» деген сөзінен басталды [3].

Сонымен бірге оның негізгі сипаттамалары - басқа елдердің егемендігі мен аумақтық тұтастығын құрметтеу, олардың ішкі істеріне араласпау, мемлекетаралық қатынастарда күш қолданудан бас тарту, БҰҰ-ның халықаралық істердегі шешімдерінің басымдығы, тату көршілік пен барлық елдермен ынтымақтастықты нығайту және т. б. белгіленді.

Түркіменстанның екіжақты және көпжақты дипломатиясындағы келесі үш жыл оның бейтарап мәртебесін бүкіл әлемге тануға бағытталды. Үш жыл бойы мәлімделген міндеттемелерді, тілектер мен ниеттер туралы саяси мәлімдемелерді, түркімен халқын ел үшін оң бейтараптықтың оң мәніне сендіруге бағытталған қарқынды ішкі саяси науқанды тұрақты ұстану 1995 жылы 15 наурызда Исламабадта Экономикалық ынтымақтастық ұйымы саммитінің қорытынды декларациясында Түркіменстанның бейтарап сыртқы саясаты өзінің алғашқы ресми халықаралық танылуына әкелді [3]. Қажетті бейтарап мәртебеге жету жолындағы алғашқы жеңіс ретінде бұл оқиға бірқатар халықаралық конференцияларда, әртүрлі халықаралық ұйымдарға мүше мемлекеттер басшыларының отырыстарында (мұндай іс - шаралардың ішіндегі ең көрнектісі 1995 жылы 14-20 қазанда өткен Қосылмау қозғалысына қатысушы мемлекеттер мен үкіметтер басшыларының он бірінші кездесуі деп санауға болады [3]), екіжақты және көпжақты кездесулерде көрсетілген тізбекті реакцияны тудырды, нәтижесінде 1995 жылы 12 желтоқсанда Нью-Йоркте БҰҰ Бас Ассамблеясының сессиясында Түркіменстанның бейтараптығы жаһандық мойындалды. БҰҰ-ның түркімен бейтараптығы туралы қарарына АҚШ, Ресей, Иран, Пәкістан, Түркия және басқа да бірқатар мемлекеттер демеушілік көрсеткені айқын.

1995 жылғы 12 желтоқсандағы қарар Түркіменстанның халықаралық саяси сахнадағы ең үлкен жетістігі болды. Оған ұйымға мүше 185 елдің барлығының өкілдері, шын мәнінде әлемдегі барлық елдердің өкілдері дауыс берді, бұл халықаралық қоғамдастықтың Түркіменстанды кемел мемлекет ретінде мойындауын ғана емес, сонымен бірге Түркіменстанға халықаралық қатынастарда белгілі бір кепілдіктердің берілгендігін де дәлелдейді. «Халықаралық қоғамдастықтың кепілі – БҰҰ-ның барлық мүшелерінің Түркіменстанға қатысты өз міндеттемелерін сақтауы. Бұдан маңызды жағдай туындайды, бұл мәртебені БҰҰ-ға мүше барлық мемлекеттердің келісімінсіз халықаралық деңгейде өзгертуге немесе жоюға болмайды» [4].

Жоғарыда аталған конституциялық заңда бекітілген Түркіменстанның бейтараптық мәртебесі «аймақ және бүкіл әлем мемлекеттерімен достық және өзара тиімді қатынастарды дамытуға бағытталған сыртқы саясаттың негізі болып табылады». Сондай-ақ, осы Конституциялық заңның мәтінінде Түркіменстан «өз қатынастарын басқа мемлекеттердің ішкі істеріне араласпау принципіне негіздейді, ... әскери блоктар мен одақтарға қатыспайды ... шет мемлекеттердің әскери базаларын өз аумағында орналастырмайды, басқа мемлекеттерге экономикалық қысымды қолайсыз деп санайды» [3].

Бүгінгі таңда Түркіменстан өзінің сыртқы саяси қызметінде позитивті бейтараптық қағидатын басшылыққа алуды жалғастырып, елде қалыптасқан екіжақты және өзара тиімді қарым-қатынастар жүйесін сақтайды. Бұлтару саясаты мен достық қағидасын қолдану Түркіменстанға аймақтағы өзінің экономикалық және саяси жағдайын сақтап қалуға және жақсартуға мүмкіндік берді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Конституция Туркменистана (новая редакция). Утверждена Конституционным законом Туркменистана от 14 сентября 2016 г. // Центр правовой информации. – Режим доступа: http://minjust.gov.tm/ru/mmerkezi/doc_view.php?doc_id=8124
2. Resolutions Adopted by the General Assembly 50/80. Maintenance of International Security. A Permanent Neutrality of Turkmenistan. – Mode of access: <http://www.un.org/documents/ga/res/50/a50r080.htm>
3. Внешняя политика нейтрального Туркменистана: речи выступления и интервью Президента Туркменистана Сапармурата Туркменбаши. – Ашхабад: Министерство иностранных дел Туркменистана, 1997. – 144 с.

ОҢТҮСТІК АЗИЯ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ АЙМАҚТЫҚ ЖӘНЕ ЖАҒАНДЫҚ САЯСАТЫНДАҒЫ КЕДЕЙШІЛІК ФЕНОМЕНИ МЕН МӘСЕЛЕСІ

Мұратаева Әмина

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 4 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к доцент Исова Л.Т.

Кедейшілік – қазіргі кездегі жаһандық мәселелердің бірі болып табылады. Бұл – қаншама жыл шешімін таба алмай келе жатқан және болашақта да шешу үшін біраз күш пен талпынысты қажет ететін мәселе. Ол адам өмірінің кез-келген саласына, соның ішінде экономикаға, мәдениетке, саясатқа, әлеуметтік жағдайларға, денсаулық жағдайы мен білім деңгейіне де әсер етеді. Кедейшілік – ақшаның жоқтығы мен күнделікті қажеттіліктердің, соның ішінде тамақ, баспана және киімнің жеткіліксіздігі. Алайда «кедейшілік» сөзінің анықтамасы тек бұл ғана емес, себебі бұл одан да терең әрі өзекті ұғым. Дүниежүзілік банк ұйымы кедейшілікті былай түсіндіреді: «Кедейшілік – аштық. Кедейшілік – басындағы баспананың болмауы. Кедейшілік – ауырып отырып дәрігерге қарала алмау. Кедейшілік – мектепке бару мүмкіндігінің болмауы және оқи алмау. Кедейшілік – жұмыстың болмауы. Кедейшілік – бір күнмен өмір сүріп, алдағы болашақтан қорқу»[1]. Кедей елдердің көпшілігінің кедейліктен өз бетінше шыға алмауы кедейшілік мәселесін жаһандық мәселеге айналдырады. Әлемді бай және кедей деп екіге бөлудің басты қаупі – жаһандық қайта құрулар жағдайында кедейшілік пен басқа да жаһандық мәселелердің – заңсыз көші-қон, терроризм, трансұлттық қылмыстың өсуінің арасындағы байланыстың көбеюі. Әлемдегі 6 млрд. адамның 2.8 млрд. адамы – күніне 2 доллардан аз табысқа өмір сүреді. Ол әлемдегі барлық адамның тең жартысына дерлік жуық. Ал 1.2 млрд. адам – халықтың бестен бір бөлігі – күніне бір доллардан аз табысқа өмір сүреді. Әлемдегі кедейлердің 44% - Оңтүстік Азияда тұрады [2].

Кедейшілік – бүкіл әлемде, соның ішінде Оңтүстік Азияда да кеңінен таралған, миллиондаған адамдар зардап шегіп отырған жаһандық құбылыс. Қазіргі таңда Оңтүстік Азия – әлем халқының төрттен бір бөлігі тұратын әлемдегі ең ірі аймақтардың бірі және әлемдегі халық арасында кедейшіліктің ең жоғары көрсеткіштерін сақтайды. Аймақтағы кедейшілік білім мен денсаулық сақтаудың деңгейінің төмендігі, сыбайлас жемқорлық, экономиканың дамымауы, теңсіздік және саяси мәселелер сияқты факторлардың жиынтығынан тұратын күрделі мәселе болып табылады. БҰҰ-ның классификациясы бойынша Оңтүстік Азияға Үндістан, Пәкістан, Непал, Бангладеш, Бутан, Шри-Ланка, Мальдив аралдары және Ауғанстан жатады. Бұл аймақта қазіргі таңда 1.9 миллиардтан астам адам тұрады, бұл әлем халқының төрттен бір бөлігін құрайды. Осы аймақтағы елдердегі кедейшіліктің таралуына қарасақ, әртүрлі дәрежедегі жоқшылықты бастан кешірген адамдар саны бойынша көшбасшылық Үндістанға тиесілі болды – 350 миллион адам (немесе халықтың 40.2%). Одан кейін Бангладеш – 98.2 миллион адам (87.1%), Пәкістан – 35 миллион (29.4%), Непал – 12.4 миллион (61.2%) және Шри-Ланка – 7 миллион адам (17.4%)[3].

Кедейшіліктің бірнеше себептерін анықтауға болады: 1. Теңсіздік; 2. Қақтығыс. 3. Денсаулық сақтау жүйелерінің әлсіздігі; 4. Таза суға, санитарияға және гигиенаға мүмкіншіліктің аздығы; 5. Климаттың өзгеруі; 6. Білімсіздік. 7. Нашаринфрақұрылым; 8. Мемлекеттарапынан қолдау көрмеу [4]. Кедейшілік мәселесін шешу үшін халықтың әл-

ауқатын және азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің бірнеше тұжырымдамалары қолданылады. Осы ұғымдардың бірі – экономиканың, әлеуметтік саланың және қоршаған ортаның теңгерімді дамуын көздейтін «Тұрақты даму» тұжырымдамасы. Осы тұжырымдама аясында теңсіздікті азайту, халықты әлеуметтік қорғауды қамтамасыз ету, тең мүмкіндіктер жасау, адам құқығын қорғау және қоршаған ортаны қорғау сияқты басым міндеттер тұр. Жалпы, тұрақты даму тұжырымдамасы – бұл өз азаматтарының қажеттіліктерін қанағаттандыратын тұрақты қоғам құруға бағытталған стратегия. БҰҰ сол уақытқа дейін болған БҰҰ-ның Мыңжылдық даму мақсаттарының жетістіктерін және кедейшілікті жою жөніндегі жұмысты аяқтау қажеттілігін мойындай отырып, 2015 жылы қыркүйекте 2030 жылға дейінгі Тұрақты дамудың күн тәртібін қабылдады. Тұрақты дамудың күн тәртібіндегі ең алғашқы екі мақсат - кедейшілікті жою және аштықты жою; Тұрақты даму мақсаттары тек аймақтық не ұлттық емес, жаһандық сипатқа ие [5].

XXI ғасырдың алғашқы ширегінде кедейшілік мәселесі саяси-экономикалық өсуге қатысты түрлі факторлар үшін жаһандық ұлттық мәселеге айналды. Бұл трансформацияның негізгі себептерінің бірі – Оңтүстік Азияда кедейшілік деңгейінің азаюына алып келген экономикалық өсу болды. Аймақтағы бірнеше елдер, соның ішінде Үндістан, Бангладеш және Шри-Ланка соңғы жылдары айтарлықтай экономикалық өсуді бастан кешірді. Бұл өмір сүру деңгейінің жақсаруына және кедейшілік деңгейінің азаюына әкелді. 2005 жылы Үндістан үкіметі Махатма Ганди атындағы ауылдық жұмыспен қамтудың ұлттық кепілдігі туралы заңын іске қосты. Ол ауылдық үй шаруашылықтарына жылына жүз күндік жұмысқа кепілдік береді. Бұл бағдарлама кедейшілікті азайтуға және ауылдық жерлердегі миллиондаған адамдардың тұрмысын жақсартуға көмектесті [6]. Сонымен қатар, Үндістандағы кедейшілік деңгейі 2005 жылғы 55%-дан 2018 жылы 28%-ға төмендеді. Оңтүстік Азия елдерінде тек Мальдив аралдарында жұмысшылар санының коэффициенті Үндістанға қарағанда 1.9% төмен, Непалда (35.3%), Бангладеште (41.1%) және Пәкістанда (43.9%) көпөлшемді кедейшілік деңгейі жоғары [7]. Бұл елдерде айтарлықтай экономикалық өсу мен өзгеріс болғанына қарамастан, әлі де Оңтүстік Азия елдерінің көп бөлігі, әсіресе ауылдық жерлері кедейшілік, теңсіздік, сыбайлас жемқорлық және тұрақсыздықтың күрделі мәселелерімен бетпе-бет келеді. Мемлекеттік мекемелермен де өзара қатынаста біраз жетістіктерге қол жеткізілгенімен, «Кедейлер үні» («Голоса бедных») атты зерттеуде халықтың кедей бөлігі мемлекеттік мекемелерге әділдік пен теңсіздік жағынан төмен баға берді. Көптеген кедей елдерде денсаулық жүйесінде сыбайлас жемқорлықтың кең таралғанын айтты. Кей елдерде халықтың кедей бөлігі ұзақ кезекте тұруға мәжбүр, ал бұл уақытта байлар кезексіз алдыңғы қатарға өтіп кете береді [8]. Сонымен қатар, денсаулық сақтау және санитария, білім беру сияқты негізгі қызметтерге қолжетімділік шектеулі ауылдық аймақтарда кедейшілік әлі де өзекті әрі маңызды мәселе болып қала береді. Көптеген аурулардың, әсіресе жұқпалы аурулардың таралуы кедейлер арасында жоғары, ал олардың медициналық көмекке қол жетімділігі жалпы алғанда шектеулі. Үндістанда халықтың ең кедей бесінші бөлігінің арасында туберкулездың таралуы ең бай секторға қарағанда төрт еседен астам, ал безгек ауруы (малярия) үш еседен астам жоғары. Оңтүстік Азия елдерінің көбісінде әлі де байлар мен кедейлер арасында үлкен айырмашылықтар бар, ал кедейлердің жағдайы байлардың дәрежесіндей жақсармайды. Оңтүстік Азия елдерінде кедейшіліктің сақталуына саяси және экономикалық факторлар да әсер етті. Сыбайлас жемқорлық, саяси тұрақсыздық пен әлсіз басқару кедейшілікті азайту мен экономиканың өсуіне кедергі келтірді. Сонымен қатар, гендерлік теңсіздік, қасталық кемсітушілік сияқты әлеуметтік және мәдени факторлар да аймақтың көп бөлігінде кедейшіліктің сақталуына әсер етті. Соған орай, Оңтүстік Азия елдері үшін кедейшілік мәселесін жаһандық ұлттық мәселеге айналдыру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Кедейшілік мәселесінің жаһандық ұлттық мәселеге айналу трансформациясының тағы бір себебі – кедейшілікті жаһандық мәселе ретінде шешудің маңыздылығының көбеюі. БҰҰ және басқа да халықаралық ұйымдар дамушы елдердегі, соның ішінде Оңтүстік Азиядағы кедейшілікпен күресу үшін халықаралық

ынтымақтастық пен қолдау қажеттігін айтты. 2022 жылғы Жаһандық көпөлшемді кедейшілік индексі көрсеткендей, 111 елде 1.2 миллиард адам (19.1%) өте көп өлшемді кедейшілікте өмір сүреді. Бұл адамдардың жартысы (593 миллион) – 18 жасқа толмаған балалар. Кедей адамдар ең көп тұратын аймақ – Сахараның оңтүстігіндегі Африка (шамамен 579 миллион), одан кейін Оңтүстік Азия (385 миллион). Кедейлердің 83 пайызға жуығы (964 миллион) ауылда, 17 пайызы (198 миллион) қалада тұрады [9].

1995 жылы әлеуметтік даму жөніндегі Дүниежүзілік саммитте айтылғандай, дамушы және дамыған барлық мемлекеттер барынша кедейшілікті азайтуға, теңсіздікті жоюға, абсолютті кедейшілікті белгілі бір кезеңге дейін жоюға байланысты стратегия мен саясат ойлап табу қажет [10]. Дамушы әлемде кедейшілікпен күресу стратегиясын жүзеге асыру негізінде мемлекет қызметінің бағыттары туралы айта отырып, осы мәселе бойынша БҰҰ Экономикалық және әлеуметтік кеңесі сарапшылары өз пікірін қалдырды. Ол мына мақсаттарды қамтиды:

- Тұрақты және дамыған экономикалық өсуді қамтамасыз ету және қосымша жұмыс орындарын құру;

- Халықтың жағдайы төмен бөлігін және жұмыссыздардың кәсіптік оқудағы біліктілігін арттыру, денсаулығы мен тұрмыс жағдайын арттыра отырып табыс деңгейін көтеру және экономикалық қызметке қатысуын жақсарту;

- Жерге және несиеге қол жеткізу арқылы ақылы экономикалық қызметпен айналысуға мүмкіндік жасау;

- Кедейлер тұратын аймақтарға назар аудара отырып, тиісті шараларды жүзеге асыру;

- Қарт адамдарға, мүгедектерге, науқастарға және басқа да физикалық мүмкіндіктері шектеулі адамдарға мемлекеттік көмек пен табыс әкелетін бағдарламаларды әзірлеу;

- Халықтың кедей бөлігіне сараптамалық өндіріске қатысу мүмкіндігін беру [11].

БҰҰ Даму Бағдарламасының Адам дамуы индексі тұрғысынан Оңтүстік Азия елдері соңғы жылдары ілгерілеушілікке қолжеткізді. АДИ адам дамуының үш өлшемімен белгіленеді: денсаулық (өмір сүруіне ұзақтығына байланысты); өмір сүру деңгейі (жан басына шыққандағы жалпы ұлттық табыспен өлшенеді); білім (қанша жыл мектепте оқығанына байланысты). 2020 жылы АДИ бойынша 191 елдің ішінде Шри-Ланка – 72, Мальдиваралдары – 106, Үндістан – 131, Бутан – 132, Бангладеш – 133, Непал – 142, Пәкістан – 154-ші орында [12]. Ауғанстан деректердің азболуына байланысты рейтингке кірмеді. Кейбір елдер бұл көрсеткіштерді жақсартуда табыстарға жетсе, кейбір мемлекеттер айтарлықтай артта қалуда. Мысалы, Ауғанстан, Пәкістан және Непал елдерінің өмір сүру ұзақтығы салыстырмалы түрде төмен болса, Бангладеш, Үндістан және Бутан біршама жетістіктерге жетті. Кедейшілікті жою, тұрақты даму және экономикалық өсу сияқты мәселелерге қол жеткізуде халықаралық көмек маңызды рөл атқарады. Оңтүстік Азия елдері әртүрлі халықаралық ұйымдар мен донор елдерден біршама көмек мен қолдау алды. Ол әртүрлі нысандарда, соның ішінде қаржылық, техникалық және гуманитарлық көмек ретінде көрсетілді. Аймақтағы ең ірі донор елдер АҚШ, Ұлыбритания және Жапония болса, көмек көрсететін ең ірі халықаралық ұйымдарға Дүниежүзілік банк, Азия даму банкі және БҰҰ Даму бағдарламасы кіреді.

Қорыта айтқанда, кедейшілік мәселесі – Оңтүстік Азия елдерінің алдында тұрған күрделі мәселелердің бірі, ол бір күнде оңай шешіле салмайды. Кедейшілік жаһандық сипатқа ие, өйткені ол белгілі бір елмен немесе елдер тобымен шектелмейді, тұтастай алғанда барлық аймақтар мен елдерге әсер етеді. Кедейшілікке жаһандық әрекетті қалыптастыру халықаралық ынтымақтастықты және талпынысты қажет етеді. Бұл үкіметтердің, үкіметтік емес ұйымдардың және барлық мемлекеттер мен жеке адамдардың барлығы үшін тең әрі әділ әлемнің қалыптасу үшін бірлесіп жұмыс істеуін талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Voices of poor: Can anyone hear us? Report of the World Bank Organization. 2000, March 31.*
2. *Доклад о мировом развитии 2000/2001. Наступление на бедность. М.: Весь мир, 2001. с. – 3.*
3. *Human Development Report 1994. New York, 1994 – p.134, 135.*
4. *The Top 11 causes of Poverty around the world. Report of OCHA. 2020, March 4.*
5. *Sustainable Development Goals [Electronic resource]. Official website of the UN.*
6. *Ministry of Rural Development. Government of India. Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act 2005.*
7. *Oxford Poverty and Human Development Initiative (2018). Global MPI 2018: The Most Detailed Picture to Date of the World's Poorest People, University of Oxford, UK. – 2018.*
8. *Narayan, Chambers, Shah and Petesch 2000; Narayan, Patel, Schafft, Rademacher, and Koch-Schulte 2000.*
9. *United Nations Development Programme (UNDP) and Oxford Poverty and Human Development Initiative (OPHI). Global MPI 2022: Unpacking deprivation bundles to reduce multidimensional poverty – 2022.*
10. *Human Development Report 1997. New York, 1997. p. – 6.*
11. *Доклад о мировом социальном положении. 1997. ООН, Нью-Йорк, 1997, с. – 137.*
12. *UNDP (United Nations Development Programme). 2020. Human Development Report 2020: The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene. New York.*

ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІМЕН ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТА ГЕРМАНИЯНЫҢ «ЖҰМСАҚ КҮШІ»

Төрегелді Ұлжарқын

Халықаралық қатынастар мамандығының

4 – курс студенті, бакалавр

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.д., профессор Макашева К.Н.

«Жұмсақ күш» өзінің теориялық тұжырымдамасын 1990 жылы Дж. Най «Жұмсақ күш» (Foreign Policy журналы) мақаласын жариялағанда алды.[1] Экономикалық жүйенің нарықтық құрылымының басымдылығын болжай отырып, Дж.Най мемлекеттік емес субъектілердің, ең алдымен, трансұлттық корпорациялардың сатып алуының маңыздылығы туралы ойлайды. Осы өзгермелі жағдайларда ақпараттық технологиялар мен коммуникациялардың рөлі артып, мемлекеттің табысы тек әскери немесе экономикалық күшке ғана емес, сонымен қатар басқа да әлеуметтік және мәдени салалар арқылы басқа мемлекеттерге тартымды бола алады.

Германия «жұмсақ күш» саясатын жүзеге асырудың бірегей жүйесін әзірледі. Осы жүйелердің арасында үкіметтік емес ұйымдар, соның ішінде саяси партияларға жақын қорлар басым. Негізінен бұл жүйелердің жұмысы ғылым, мәдениет, білім, экономикалық байланыстар және халықаралық даму сияқты салаларда шоғырланған. Олардың негізгі мақсаттары – неміс тілі мен мәдениетін танымал ету, демократиялық құндылықтарды тарату, ғылыми және экономикалық байланыстарды дамыту, неміс тауарларын, қызметтерін және оқу орындарын қолайлы халықаралық позициялау. Сондай-ақ Германияның «жұмсақ күші» халықаралық рейтингтер мен зерттеулерде тұрақты түрде жоғары баға алады. [2]

Бірқатар себептерге байланысты жұмсақ күш Германияның халықаралық қатынастарында тарихи маңызды рөл атқарды. Біріншіден, Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін бұл ел үшін «қатты күш» құралдары қолжетімсіз болды және олардың көпшілігін пайдалану мүмкіндіктері әлі шектеулі, өйткені мұндай әрекеттер халықаралық деңгейде теріс қабылданады. Екіншіден, Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін Германияда өзінің беделін қалпына келтіру үшін көп уақыт болды, оның ішінде мәдени дипломатия, адам құқықтарын құрметтеу, сондай-ақ плюрализм мен көпжақты халықаралық қатынастарды қолдау арқылы. Үшіншіден, Германия әлемдегі ең ірі экономикалардың бірі ретінде

халықаралық үрдістен қалыс қалғысы келмейді. Сондай-ақ, «жұмсақ күшті» пайдаланудың өзектілігі Германияның қайта бірігуінен кейін айтарлықтай өсті.

Германияның «жұмсақ күш» саласындағы барлық елдердегі, соның ішінде Орталық Азия елдеріндегі басымдықтары неміс тілі мен мәдениетін танымал ету, неміс тауарларының, қызметтерінің, білім беру мекемелерінің, мемлекеттік мекемелерінің қолайлы халықаралық позициясы, халықаралық академиялық алмасу және ғылыми зерттеулерді қолдау, әлемде демократиялық құндылықтарды тарату, халықаралық ғылыми-техникалық ынтымақтастық, халықаралық конгресс және көрме қызметі. Германияның «жұмсақ күш» саласындағы саясатының мақсаты – тіл, мәдениет, ғылым, экономикалық қарым-қатынастар арқылы, сондай-ақ халықаралық дамуға жәрдемдесу арқылы елдің әлемдегі ықпалын арттыру. Осы мақсатқа жету үшін Германия федералдық және аймақтық деңгейде қаржылық ресурстарды бөліп, бірқатар шараларды қабылдайды. [3]

Германияның «жұмсақ күшін» дамытуға және қаржыландыруға қатысатын негізгі ведомстволар халықаралық қатынастармен, біліммен, ғылыммен және халықаралық дамуға көмекпен байланысты министрліктер болып табылады: Сыртқы істер министрлігі, Білім және ғылым министрлігі, Экономикалық ынтымақтастық және даму министрлігі. «Жұмсақ саясатты» жүргізу үшін мемлекеттік қаражаттан басқа, елден (Германия аймақтары) және жеке ұйымдардан қаражат келеді. Басқа көздер де мүмкін, мысалы, білім беру қызметтерінен түскен табыс немесе қор мүшелерінің жарналары. [4]

Қазіргі Германияның сыртқы саясатында «жұмсақ күш» концепциясын жүзеге асыру көптеген әртүрлі мәселелерді шешуге бағытталған. Жұмсақ күш саясатының ең маңызды ұзақ мерзімді мақсаттарының біріне мыналар кіреді:

- Германия экономикасын ілгерілету, оның имиджін жақсарту және дүние жүзіндегі саяси ықпалын арттыру; [5]

- басқа елдердегі келеңсіз қоғамдық-саяси дамудың алдын алу;

- көші-қонның күшеюін және экономикалық тоқырауды тоқтату.

Неміс академиялық алмасу қызметі 1925 жылы құрылған. Ол Германияның мәдениет және ғылым саласындағы сыртқы саясатын қалыптастыруға және халықаралық академиялық студенттер алмасу және басқа елдермен академиялық қарым-қатынастарды дамытатын автономды ұйым мен немістануды қолдау, шетелдік жоғары оқу орындарында неміс тілі мен әдебиетін оқу, шетел университеттеріне кеңес беру, оларға көмек көрсету және т.б. консультативтік негізде белсенді түрде қатысады.

Іс жүзінде бұл жұмсақ күш Германиядағы мемлекеттік және мемлекеттік емес институттардың Орталық Азия елдеріндегі жергілікті мекемелермен және азаматтармен байланыстары мен өзара әрекеттесуінің тікелей өсуі арқылы жүзеге асырылуда. Осылайша, 98 дерлік елде 150-ден астам кеңсесі бар Гёте-Институт облыстың барлық ірі қалаларында (Астана, Ташкент, Душанбе және Бішкек) жұмыс істейді, сонымен қатар Қарағанды, Қостанай және Павлодарда өз өкілдіктері бар. Ұйымның қызметі шетелде неміс тілі мен мәдениетін танымал етуге, халықаралық ынтымақтастықты кеңейтуге бағытталған. Жұмыстың соңында келесі қорытындылар жасалуы керек. Біріншіден, Германияның Орталық Азиядағы жұмсақ күш саясатын жүзеге асыру институттандырылған тетіктер арқылы жүзеге асырылады. Саяси қорлардың, Гете институтының және DAAD көмегімен Орталық Азия республикаларының азаматтары арасында достық имидж қалыптасады. Екіншіден, академиялық алмасу процесіне тартылған адамдар санының көбеюі және белсенді өсуі елдің бұрын қабылданған бағдарламалық құжаттарында көрсетілген Германияның әлемдегі өзіндік түсінудің ішінара жалғасы болып табылады. Неміс сауда палаталары (Deutsche Auslandshandelskammern, АНК) іскерлік байланыстарды дамытуға жәрдемдесу саласында белсенді жұмыс істеуде. Мысалы, Қазақстанда орналасқан Орталық Азиядағы Германия экономикасының делегациясы да Қырғызстан, Тәжікстан, Өзбекстан және басқа да елдермен байланыстарын дамытуда.

Қорытындылай келе, Дж.Най (ОА мысалында айқын көрінеді) көбінесе "жұмсақ күш" деп күштік емес әдістердің кез-келген әсерін айтады. Алайда, ол стратегия құру және

анықтауды қажет етеді: біріншіден, "жұмсақ күш" не үшін жүзеге асырылады (қандай қысқа және ұзақ мерзімді мақсаттар қойылады). Екіншіден, "жұмсақ күш" бағдарланатын халық топтарын таңдау; - үшіншіден, бұл топтар үшін не тартымды болуы мүмкін екенін және бұл тартымдылықты қандай тәсілдермен көрсетуге болатынын бағалау. Бұл ретте, әрине, "жұмсақ күш" көмегімен аймақтағы басқа факторлардың не және қалай жасалатынын ескеру маңызды.

Германияның «жұмсақ күшінің» негізгі басымдығы, жалпы еуропалық континенттік бірегейлік идеясын дамыту болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Жарикова М. В. Германия как локомотив европейской интеграции // Вестник Российского университета дружбы народов. 2016. С. 29-36.
2. Мегем М. Е., Максимов И. П., Грицаенко П. С. Ключевые акторы «мягкой силы» Германии в странах Балтии // Балтийский регион. 2016. Т. 8, № 1. С. 65-85.
3. Милошевич Б. О роли Германии и Ватикана в разрушении Югославии [Электронный ресурс]. URL: ruskline.ru/analitika/2010/12/17/k_voprosu_o_prichinah_razrusheniya_yugoslavii_v_90e_gody_proshlogo_veka/
4. Огнева А. В. Германия: от культурного империализма к стратегии равноправного партнерства // Международная жизнь. 2012. № 4. С. 123-138.
5. Münkler H. Macht in der Mitte: Die neuen Aufgaben Deutschlands in Europa. Körber-Stiftung, 2015. 211 S.

ГУМАНИТАРНАЯ ПОМОЩЬ: СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ И ТРУДНОСТИ

Ибдимин Сабина

Студент 1 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: старший преподаватель, Алипқызы Р.

В настоящее время ООН является одним из основных источников помощи и поддержки, защиты населения, пострадавшего в чрезвычайных ситуациях, а также гарантом соблюдения норм международного гуманитарного права. Организация Объединенных наций призвана играть главную и уникальную роль в обеспечении руководства усилиями международного сообщества по оказанию помощи пострадавшим странам и координации этих усилий.

Генеральная Ассамблея ООН определила гуманитарную помощь, исходя из трех основных принципов Красного Креста – гуманности, беспристрастности и нейтралитета.

Помощь в кризисных ситуациях, защита уязвимых категорий населения, организация доступа к питьевой воде и питанию, медицинская помощь, предотвращение эпидемий, доставка гуманитарных грузов и предметов первой необходимости – это существенная часть работы ряда структур ООН. Сегодня основные организации, ответственные за гуманитарную помощь пострадавшим от стихийных бедствий, катастроф и кризисов – это Программа развития ООН (ПРООН), Управление Верховного комиссара ООН по делам беженцев (УВКБ), Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ) и Всемирная продовольственная программа (ВПП). Общую координацию такой деятельности осуществляет Управление по координации гуманитарных вопросов ООН (УКГВ).

Несмотря на достигнутые успехи в профилактике проблем в ряде областей, реализовать идею о предотвращении и недопущении конфликтов крайне сложно. В докладе о выполнении «Целей развития тысячелетия» отмечается, что конфликты являются большой угрозой для развития. Вооруженные конфликты и рост террористической активности угрожают многим достижениям предыдущих лет и представляют серьезный

вызов для гуманитарных организаций системы ООН. Военные действия не только приводят к гибели и инвалидности множества людей и появлению беженцев и вынужденных переселенцев, но и влекут за собой голод, эпидемии, отсутствие доступа к медицинским услугам и образованию, а их последствия сказываются на протяжении длительного времени. Бесконечные войны вызывают огромную потребность в гуманитарной помощи из-за непосредственных последствий военных действий, разрушения инфраструктуры или развала социальной системы.

Организации системы ООН сталкиваются со многими вызовами и трудностями, обусловленными изменившейся международной ситуацией, усилением глобализации, беспрецедентным доступом различных групп населения и негосударственных субъектов, включая террористические группы, к средствам массовой информации и коммуникации. Наблюдаются такие тенденции, как увеличение числа бедствий, вызванных изменениями климата, постоянное повышение цен на необходимые продукты, что ведет к ухудшению качества жизни населения.

В первую очередь, официальные лица агентств ООН пытаются привлечь внимание к недостатку финансирования гуманитарных программ. Так, по оценке представителей ООН, в 2022 году более 100 миллионов человек были вынуждены покинуть свои дома из-за военных конфликтов и климатических катастроф. Кроме того, был нарушен экспорт продовольствия, в результате чего сегодня 45 миллионов человек в 37 странах голодают. Регулярные взносы стран членов организации не обеспечивают полного объема их работы, и значительная часть обеспечивается за счет добровольных взносов.

Донорское финансирование испытывает трудности. В 2022 году апелляции профинансировали только на 53%. Организация Объединенных Наций сталкивается с рекордной нехваткой финансирования для оказания гуманитарной помощи странам по всему миру на фоне быстро растущих потребностей многих государств, а также пристального внимания богатых стран-доноров к ситуации в Украине. Взносы из богатых стран немного увеличились, но гораздо более медленными темпами, чем растут объемы необходимых средств, что привело к тому, что финансирование для борьбы с гуманитарными кризисами критически отстает от тех объемов, необходимых для удовлетворения основных потребностей. В дополнение к ситуации на Украине, продовольственный кризис, пандемия COVID-19, кризис в Афганистане и продолжающиеся конфликты в других странах привели к нехватке средств и увеличению числа людей, нуждающихся в гуманитарной помощи.

Еще один вызов связан с тем фактом, что агентства ООН могут осуществлять свою деятельность в регионах мира только на основе соглашений и сотрудничества с национальными правительствами. В связи с этим неизбежно возникают конфликты интересов. Другая существенная трудность – доступ к различным районам стран, затронутых конфликтом. Другими словами, невозможность оказать помощь значительной части пострадавших в результате конфликта людей. Помимо очевидных ограничений по соображениям безопасности, работа по соглашениям с правительствами, по сути, означает, что организация часто не может получить доступ в регионы, которые не контролируются правительством.

Условия безопасности, в которых работают гуманитарные агентства системы ООН, значительно ухудшились. Стороны конфликта не всегда лояльно относятся к работникам гуманитарных организаций, не обеспечивают их неприкосновенность. Например, работа гуманитарных учреждений Организации Объединенных Наций в Тыграе и прилегающих к нему районах. Доставка помощи затруднена: гуманитарные сотрудники подвергались остановке на контрольно-пропускных пунктах, допросам, а иногда и задержанию.

Число гуманитарных работников, погибших в ходе конфликтов, постоянно растет. Работники и миссии гуманитарных организаций регулярно становятся мишенями террористических групп, а похищения и убийства гуманитариев используются в пропагандистских видеороликах. Это заметно влияет на психологическое состояние

сотрудников на местах, затрудняет привлечение квалифицированных кадров и работу служб, ответственных за безопасность миссий.

Проблемы, вызванные изменением климата и вооруженными конфликтами, усугубляются недавним резким ростом цен на продовольствие и топливо, что вызвало протесты с применением насилия во многих странах. По прогнозам Всемирного банка, в дополнение к тому, что около 800 миллионов человек страдают от голода, кризис продовольственной безопасности может привести к тому, что еще 100 миллионов человек станут жить в нищете. Это развитие событий указывает на то, что глобальный спрос на гуманитарную помощь, который уже находится на высоком уровне, по всей вероятности, увеличится в ближайшее десятилетие.

Таким образом, несмотря на финансовые трудности, проблемы, обусловленные изменившейся международной ситуацией, гуманитарные партнеры прилагают все усилия для принятия согласованных ответных мер на национальном, субрегиональном и общинном уровнях. В настоящее время ведется работа по укреплению гуманитарной деятельности, обеспечению более эффективной координации на всех уровнях, а также по обеспечению строгого соблюдения норм международного гуманитарного права. Гуманитарная помощь оказывается людям независимо от национальности, расы, пола, религиозных убеждений, классовой, политической принадлежности.

Список использованной литературы:

1. Бадулина Е. С. Гуманитарные операции ООН на современном этапе: попытки реализации норм международного гуманитарного права // Россия: от стагнации к развитию (региональные, федеральные, международные проблемы). Ставрополь: РИО ИДНК. – 2017.
2. Борисов А.В. Гуманитарная помощь: становление и эволюция// Теории и проблемы политических исследований. – 2019. – Том 8. – № 1А. – С. 307-323.
3. Громогласова Е.С. Гуманитарная дипломатия в современных международных отношениях: опыт системного исследования. – М.: ИМЭМО РАН. – 2018. – 124 с.
4. Лисаускайте В.В. — ООН и реагирование на бедствия: особенности становления механизма и его отдельные элементы // Международное право и международные организации / International Law and International Organizations. – 2019. – № 2. – С. 28 - 40.
5. Резолюция Генеральной ассамблеи ООН A/RES/46/182
6. Укрепление координации в области чрезвычайной гуманитарной помощи Организации Объединенных Наций. Доклад Генерального секретаря. A/68/84–E/2013/77.

ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР СУБЪЕКТІСІ РЕТІНДЕГІ РӨЛІ

Қажым Әлима

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының 4-курс студенті*

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.д., профессор Макашева К.Н.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев айтпақшы: «Қазақстан кең мағынада алғанда көпұлтты мемлекет». Қазақстан құрамына көптеген ұлт өкілдері кіреді. Тәуелсіздік алғаннан бастап-ақ Қазақстан Республикасы талай кезеңдерді бастан кешірді. Н. Назарбаевтің осы мақаланы бастаған сөздері оның: «Тәуелсіздікке 5 жыл» деген еңбегінде жазылғандығы, тіпті сол 1995-1996 жылдардағы ұлттар санының көптігін дәлелдейді [1].

Жалпы, қазіргі таңда бір тілде ғана сөйлеп, бір мәдениет пен бүкіл мемлекетпен бір

ғана дінді ұстанатын мемлекет жоқ десек те болады. Ал, Қазақстанға келетін болсам, 2023 жылдың ақпан айындағы статистикаға сай, Қазақстан Республикасында 19 788 254 адам тұрады. Оның ішінде: Қазақ халқы 13,306,445 яғни 69,59 пайыз, Орыс халқы 3,429,747 яғни 17,94 пайыз, үшінші орында Өзбек халқы 637,880 яғни 3,34 пайыз, төртінші орында Ұйғыр халқы 283,102 яғни 1,48 пайыз, Украин халқы 247,434 яғни 1,29 пайыз, Татар халқы 197,489 адам яғни 1,1 пайыз және тағы басқалары [2].

Н. Ә.Назарбаев Тұңғыш Президентіміздің 1992 жылы Қазақстан Республикасының тәуелсіздік алғанына 1 жылға жасалған Форумда: «Ата-бабаларымыздың біздің басты байлығымыз – халықтар достығын қалыптастырды. Біздің тарихымызда көп нәрсені қайта қарастыра отырып, қазақстандықтар бұл байлықты ысырап етуге, игі дәстүрлерді ұмытуға құқылы емес. Олар соңғы 10-жылдықтарда, болмаса коммунистік директиваларда қалыптастқан жоқ. Күнделікті адам даусын, әр халық, ұлт даусын есту керек. Сондықтан, Жаңа қоғамдық институт – Қазақстан халықтарының келісімі мен бірлігі Ассамблеясын құру қажет» деген болатын. Тап осы кезді біз тарихта: Ассамблеяның құру идеясы ұсынылған кез деп атаймыз [3].

Бүкілқазақстандық бірліктің бірегей моделін қалыптастыруда Қазақстан Халқы Ассамблеясы маңызды рөл атқарады. Жалпы, бұл Ассамблеяның құрылу тарихына қысқаша шолу жасап өтетін болсам, 1992 жылы: Құру туралы идея; 1995 жылы: Мемлекет басшысы жанындағы консультативті-кеңесші орган мәртебесімен құру туралы Жарғы; 2007 жылы: ҚР Конституциясындағы өзгерістер, оның ішінде: ҚХА-ға Конституциялық мәртебе берді (ҚР Парламент Мәжілісіне 9 депутат сайлау құқығына ие); 2008 жыл: Тұңғыш Президент Н. Назарбаев Әлемде баламасы жоқ Заңға қол қояды [4]. Ассамблея құрамында қазіргі таңда 394 мүше бар. Бұл Ассамблеяның ерекшелігі: Еліміздің жоғарғы Заң шығарушы органында Парламентте этностық топтар мүдделерінің кепілді өкілдік етуін қамтамасыз етеді. Демек, адамның ұлтына қарамай, егер депутат болуға сай болатын болса, нормативтік тестілеу және басқа да аттестациядан өтетін болса, онда ол мүдделі топ қатарына жатқызылады [5].

Ассамблеяның өзіндік мақсаттары мен міндеттері бар. Оның ең басты мақсаты: қазақ халқының топтастырушылық рөлін арқау ете отырып, патриотизм, Қазақстан халқының азаматтық және рухани мәдени ортақтығы негізінде қазақстандық біркелкілікті және бәсекеге қабілетті ұлтты қалыптастыру процесінде республикадағы этносаралық келісімді қамтамасыз ету [6]. Басқа шет елдердің бұл Ассамблеяға деген қызығушылық танытқандарына келесі елдердің іс-сапарлары дәлел бола алады: Оңтүстік Корея, Болгария, Франция, Польша, АҚШ, сондай-ақ ТМД, ЕҚЫҰ деген халықаралық мәртебеге ие ұйымдар да қызығушылық танытты.

БҰҰ-ның бұрынғы Бас Хатшысы Кофи Аннанның айтуы бойынша, Қазақстан халқы Ассамблеясы: «Басқа мемлекеттер үшін ұлтаралық келісімнің, тұрақтылық пен тұрақты дамудың үлгісі болды» [7]. Бұл сөздер біздің халықаралық аренадағы рөлімізді бірден айқын түсінуге көмектеседі. Шын мәнінде, Ассамблея өзінің алдына өойған мақсаттары мен міндеттеріне, өткізіп жатқан іс-шараларына назар аударатын болсақ, онда ұлтаралық келісім, даму және тұрақтылықтың айрықша белгілерін көре аламыз. Субъект ретінде алатын болсақ, осы қасиеттеріміз басқа елдер үшін үлгі тұтар модель ретінде қабылданады деген ойды ұстанамын.

Мемлекет басшысы жанындағы консультативтік-кеңесші орган мен Еуропа Қауіпсіздік және Ынтымақтастық Ұйымы арасында ұлттар азшылық істері жөніндегі Жоғарғы Комиссары институтының бірлескен қызметтері барысында: Макс Ван Дер Стул мен ЕҚЫҰ азшылық жөніндегі комиссари Ральф Экеус осы қоғадық саяси институт пен шағын Ассамблеяның жұмысымен танысты. Сонымен ұтарр, ЕҚЫҰ – ҚХА мүшелерін этносаралық қатынастар істері жөніндегі халықаралық сарапшылар құрамына енгізді [8]. Ассамблеяның басқа елдерге деген үлгі болғандығының дәлелі: 1992 жылы Қазақстанда халық Ассамблеясы құрылса, 1994 жылы Қырғызстан, ал оның артынан 1998 жылы Ресей өздерінің Халық Ассамблеяларын құрады [9].

Қорытындылай келе, Қазақстан Республикасы адам болса, жүрегі кең, адамды оның

ұлтына, жасына, шыққан тегіне қарамай, кез-келгенін жылы құшағына алып, қонақжай болатын еді деген ойдамын. 130-дан астам ұлтты бір шаңырақ астында ұстап отыру оңай емес. Сол үшін Қазақстан халқы Ассамблеясының құрылғаны дұрыс, орынды болғаны сөзсіз. Бұл органның тек қазақ халқы ғана емес, бүкіл әлем елдерінің қолдауына ие болуы да таңғаларлық емес. Мәселен, кез-келген азаматқа бірдей құқық беріп, тіпті, депутат қылып сайлаудың өзі де таңғаларлықтан бұрын, қызықтырушылық сезімін оятады. Егер басында елдер күмәнмен қараған болса, қазіргі таңда Қазақстан абыроймен өзінің ішіндегі тұрақтылық пен тұрақты даму идеяларын жүзеге асырып, мақсаттарына жетуде. Ассамблеяның басқа елдерге деген үлгі болғандығының дәлелі: 1992 жылы Қазақстанда халық Ассамблеясы құрылса, 1994 жылы Қырғызстан, ал оның артынан 1998 жылы Ресей өздерінің Халық Ассамблеяларын құрады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Н. Назарбаев - основатель казахстанской модели межэтнического и межконфессионального согласия / под общ. ред. Ж. А. Алиева.- Алматы: Жеті жарғы, 2005. - 212 с.*
2. *Касымбеков МБ Институт президентства как инструмент политической модернизации (на примере РК): Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук. – Алматы, 2002. -224 с)*
3. *Ертысбаев ЕЕ Казахстан и Назарбаев: Логика перемен. – Астана: Елорда, 2001. – 576с*
4. *Сааданбеков ЖС Авторитаризм и демократия на Востоке. – Астана: Күлтегін, 2003. – 392с.*
5. *Романова НВ Основы этнополитологии. Учебное пособие. – Алматы: Ғылым, 1995.- 345 с.*
6. *Абыдағлиев ББ Политизация этничности: процессы, механизмы, последствия. – Алматы: Үш Қиян, 2002. – 184с.*
7. *Бурханов КН Эволюция социально-политической системы Казахстана в 20 век: Автореф. Диссертации на соискание ученой степени доктора полит наук Алматы 1997.*
8. *Жабелова Т. Қазақстандағы тіл саясаты және этносаралық қарым-өатынастар. – Алматы: Домино, 2003. – 200бет.*
9. *Будет ли жить новая национальная идея в Казахстане // Казахстанская правда. – 1995 г. – 2 марта.*

ҚЫТАЙДЫҢ ЖҰМСАҚ КҮШ СЯСАТЫНДАҒЫ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ МЕН МЕХАНІЗМДЕРІ

Айнақұлов Елнұр

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының 4-курс студенті*

Ғылыми жетекшісі: аға оқытушы Конуспаев Е.Б.

Аймақтық мемлекеттердің мысалында Қытайдың сыртқы саясатын жүзегеасырудағы «жұмсақ күш» құралдарының рөлін мен бағыттарын анықтау болып табылады.

Соңғы жылдары Қытай жаһандық супер держава ретінде қалыптасып, өзінің геосаяси мақсаттарына жету үшін өзінің жұмсақ күшін белсенді түрде пайдалануда. Жұмсақ күш дегеніміз елдің басқалардың мінез-құлқына күш қолданбай немесе мәжбүрлеусіз әсер ету қабілетін білдіреді. Бұл мақалада біз Қытайдың жұмсақ күшін және оның жаһандық ықпалын кеңейту үшін қалай қолданылатынын қарастырамыз.

Қытайдың жұмсақ күші дүниежүзіндегі адамдар таңданатын және құрметтейтін ежелгі мәдениетінде терең тамыржайған. Қытайөнері, музыкасы, асханасы және

философиясы әлемдік өркениетке елеулі үлес қосты. Қытайдың бай мәдени мұрасы дүниежүзіндегі адамдарды қызықтырды және Қытай үкіметі әртүрлі мәдени алмасу бағдарламалары арқылы оны белсенді түрде насихаттап келеді.

Қазіргі Қытай әлемдегі ең маңызды экономикалық және саяси ықпал орталықтарының бірі болып табылады. Қытайдың әлемдік аренадағы позициясының жылдам нығаюын көп жағдайда екі негізгі фактормен ақтауға болады: айтарлықтай экономикалық даму мүмкіндіктері және әскери-өнеркәсіптік кешеннің жоғары әлеуеті. Бұл екі тармақ белгілі бір сыртқы саяси мақсаттарға қолжеткізу үшін қарсыласқа әскери немесе қаржылық қысыммен тығыз байланысты саяси биліктің бір түрі - қатаң билік деп аталатынға сілтеме жасайды. Бұл тәсіл жақын азиялық көршілерімен (Жапония, Үндістан, Оңтүстік Корея және т.б.) шиеленісті тереңдету үшін себеп болды. Нәтижесінде, соңғы онжылдықта ҚХР сыртқы саясатында халықаралық аренада өз әлеуетін іске асырудың әскери емес әдістерін белсендірек қолдануға қайта бағдарлау басталды.

Жұмсақ күш ұлтқа кең ауқымды пайда әкелуі мүмкін. Жұмсақ күш мемлекеттің ықпалын арттыруға және әлемдік аренада оның мүдделерін ілгерілетуге көмектеседі. Сондай-ақ жұмсақ күш басқа елдермен берік қарым-қатынас орнатуға және дағдарыс кезінде пайдалы болатын одақтар құруға көмектеседі. Жұмсақ күш инвестицияны, туризмді және мәдени алмасуды тарта алатын ел үшін оң имиджді құруға да көмектеседі.

Конфуцийлік ойлаудағы моральдық көшбасшылық та «жұмсақ күштің» бөлігі болып табылады. Моральдық бірлікке шақыруға негіз жеткіліксіз болса, насихатты пайдалануға мүмкіндік бар. Мысалы, қырғи-қабақ соғыс риторикасында Америка бостандық пен демократияның шамшырағы болса, Кеңес Одағы теңдік пен қоғамдық игіліктердің жұмағы ретінде ұсынылды. Бұл ұғым қытай дәстүрінде де резонанс тудырады. Конфуцийшілдік өзінің иерархиясына қарамастан, этика принциптеріне идеалды түрде құрылған Қытай мемлекеттік басқару жүйесінің негізгі парадигмасы болып табылады. Билеуші моральдық жағынан жоғары, мемлекеттің қауіпсіздігі мен гүлденуін сақтау үшін дана шешімдер қабылдайды деп күтілуде. Әмірші мен оның іс-әрекеті имандылық өлшемдеріне сай болса, ол «аспан мандатына» лайық және қоластындағылардың жан-жақты қолдауына лайықты деп саналады. Егер ол моральдық нормалардан ауытқыса, онда ол енді көктегі қорғауға лайық емес және «мандатты» иелену құқығынан айырылады деп есептеледі.

Қорытындылай келгенде, Қытай жұмсақ күші елдің басқаларға әскери немесе мәжбүрлеу құралдары арқылы емес, мәдени, экономикалық және идеологиялық күштері арқылы әсер ету мүмкіндігін білдіреді. Қытай жаһандық держава бола отырып, өзінің жұмсақ күшін түрлі жолдармен орната алды.

Конфуцийшілдік: Конфуцийшілдік, қоғамдық келісімді, перзенттік тақуалықты және билікті құрметтейтін философия, 2000 жылдан астам Қытай мәдениетінің бір бөлігі болды. Конфуций ілімі Қытай қоғамына қатты әсер етті және Қытай үкіметі Қытайдың мәдениеті мен құндылықтарын ілгерілету әдісіретінде шетелде конфуцийшілдік ілімін зерттеуді насихаттады.

Экономикалық күш-қуат: Қытай әлемдегі екінші үлкен экономика және жаһандық сауда мен инвестициядағы маңызды ойыншыға айналды. Қытайдың экономикалық жетістігі оны шетелдік инвестиция үшін тартымды орынға айналдырды және дамушы елдердің, әсіресе Африканың негізгі доноры болуына мүмкіндік берді.

Бір белдеу және жол бастамасы: Қытайдың «Белдеу және жол» бастамасы (BRI) Қытайды жолдар, теміржолдар, порттар және басқа да инфрақұрылымдар желісі арқылы Азия, Еуропа және Африка мен байланыстыруға бағытталған ауқымды инфрақұрылымдық жоба. BRI жаһандық сауда мен инвестицияны түрлендіру мүмкіндігіне ие және Қытайға дүниежүзіндегі елдермен тығыз байланыс орнатуға көмектесті.

Тұтастай алғанда, Қытайдың жұмсақ күші оның мәдени мұрасына, экономикалық дамуына, технологиялық инновациясына және дипломатиялық бастамаларына негізделген. Бұл факторлар Қытайдың ықпалды жаһандық державаға айналуына және өз мүдделерін шетелде ілгерілетуге мүмкіндік берді.

Жалпы Қытайдың аймақтық елдерге жұмсақ күш арқылы әрекет етуі көп мүмкіндіктер туғызуда.

Жалпы, Қытай үшін де, Орталық Азия елдері үшін де мұндай байланыс түрі екі жаққа да тиімді болып саналады. Қытай, біржағынан, «Белдеу және жол» жобасын ұсынып, Орталық Азия республикаларының тұрғындары үшін жұмыс орындарын ашады, олардың әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсартады және өз шекараларында саяси тұрақсыздық қаупін азайтады. Бұған қоса, Қытай әртүрлі «жұмсақ күш» құралдарын пайдалана отырып, Батыстың «талдау орталықтары» мен Орталық Азиядағы үкіметтік емес ұйымдардың мәдени-гуманитарлық кеңістігін монополиясыздандыруда, сол арқылы құндылықтардың баламалы жиынтығымен жаһандық үстемдікке қарсы тұруға тырысады. Қытайдың Орталық Азиядағы «жұмсақ күш» стратегиясының да Орталық Азия елдеріндегі саяси және экономикалық шешімдерді қабылдау ерекшеліктері туралы объективті ақпараттың жоқтығынан, сондай-ақ мұндай шешім қабылдауға дайын еместігіне байланысты шектеулері бар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кукеева Ф.Т. Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» бастамасының теориялық аспектілері // URL: <https://rep.ksu.kz/bitstream/handle/data/9988/Исм-2020-2-111-121.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Кәукенов А. Қытайдың орталық Азиядағы мүдделері // URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/790992Сааданбеков> ЖС Авторитаризм и демократия на Востоке. – Астана: Күлтегін, 2003. – 392с.
3. Губайдуллина М.Ш. Екі стратегия – бір жол: Жаңа Жібек жолындағы Қазақстан-Қытай қатынастары // URL: <https://www.europe-china.kz/info/68>
4. Русакова О.Ф. Концепт “мягкой” силы (soft power) в современной политической философии // URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontsept-myagkoy-sily-soft-power-v-sovremennoy-politicheskoy-filosofii>
5. Дженнифер Г. Кук. Мягкая сила Китая в Африке // URL: https://pir.shahreza.iau.ir/m/article_667206.html?lang=en
6. 26 Бхавна Дэйв Жібек жолының экономикалық белдеуі: Қытайдың жұмсақ күш дипломатиясының Қазақстандағы әсері Лондон университеті, Лондон 2018 URL: https://centralasiaprogram.org/wp-content/uploads/2017/12/OBOR_Book_.pdf

ИСТОРИЯ ВОЕННЫХ БАЗ США В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Хокенбери Кеннет

Студент 4 курса специальности “Славянские языки и литература”

Northwestern University, Evanston, Illinois

Научный руководитель: д.и.н., профессор Кукеева Ф.Т.

Введение

У США были две военных базы в Центральной Азии в Узбекистане (Карши-Ханабад) и в Кыргызстане (Манас). Открытие этих военных баз было связано с антитеррористической войной США в Афганистане против Талибана. База в Манасе являлась Центром транзитных перевозок ВВС США. Военная база в Карши-Ханабад служила для авиационной поддержки военных операций в Афганистане: поставки продовольствия и военного имущества американским войскам. База также являлась штабом операций боевого поиска и спасения. Однако, жалобы от граждан принимающих стран, несогласия правительством этих стран по аренде, а также изменение характера военного участия США в стабилизации региона стали причинами закрытия военных баз в Узбекистане и Кыргызстане.

Теоретическое обоснование

События 11 сентября 2001 г. и антитеррористическую военную операцию США, которую поддержали страны Центральной Азии, можно исследовать с позиций теории региональной безопасности, взаимозависимости. Например, Вашингтон обратился к центральноазиатским лидерам оказать помощь в борьбе с Талибаном. Теория взаимозависимости показывает, как Узбекистан, имеющий общую границу с Афганистаном, согласился разместить военную базу на своей территории. Военная база в Кыргызстане была более защищенной, так как находилась дальше от афганской границы. Москва дал зелёный свет Америке строить базы в этих странах, так как президент РФ Путин понял что у России и Америки был общий враг-исламский экстремизм [1].

Дискуссия/анализ

Военная База в К2

Воздушная база США в Карши-Ханабаде, часто называется «К2» американскими солдатами (англизация этого названия «Karshi-Khanabad»), открылась в 2001 г. во время операции «Несокрушимая свобода» для ее поддержки. Американские воздушные силы использовал старую советскую базу для того, чтобы проводить операции боевого поиска и спасения. База была передана в распоряжение министерства обороны США в основном для авиационных операций. Это было важно для того, чтобы сбитые американские военные летчики не становились заложниками террористов [2].

В начале Узбекистан был хорошим союзником потому, что государство выступало против экстремальной организации «Исламское Движение Узбекистана», которая являлась союзником Талибана. Однако узбекские власти стали использовать проблему экстремизма, как оправдание для оппозиционеров и протестных выступлений. 13 мая 2005 г. случился Андижанский расстрел, когда во время разгона демонстрантов полиция убила 187-1500 человек [3]. США осудили расстрел и обратилась к президенту Каримову с просьбой расследовать гибель мирных граждан. Каримов ответил, что это было операции против террористов и обвинял агентов США в поддержке протестов. В ответ Вашингтон задержал выплату 22-х миллионов долларов помощи до тех пор, пока Узбекистана не проведет независимое расследование о расстреле [4]. В результате взаимных обвинений 29 июля 2005 г. МИД Узбекистана заявил, что американцы должны будут покинуть базу в течение полугода. [5].

Центр Транзита в Манасе

База в Манасе открылась зимой 2001 г. на территории аэропорта недалеко от столицы Кыргызстана города Бишкек. Ранее база была использована советскими воздушными силами, а потом военными силами независимого Кыргызстана. Во время военной операции США база служила как центр транзита союзных сил по пути из Америки и Европы в Афганистан [6]. На базе солдаты отдыхали, тренировались и готовились к бою.

6 декабря 2006 г, американский солдат убил этнического русского гражданина Кыргызстана перед воротами базы. Причина заключалась в том, что гражданский пытался По этому солдату, этот человек попытался заехать на базу без советующего разрешения. Американское военное руководство начали свое расследование, которое основывалось на договоре между США и Республикой Кыргызстан. Согласно этому договору американские солдаты мели иммунитет от местного судебного расследования [6]. Президент Бакиев потребовал, чтобы этот солдат непокадал территорию Кыргызстана во время расследования [7].

3 февраля 2009 г. президент Бакиев заявил, что военная база в Манасе будет закрыта. Главными причинами такого решения он назвал нерешённые в течение последних лет вопросы компенсации за пребывание американской базы на территории Кыргызстана. Сыграло роль и убийство гражданина Кыргызстана американским военнослужащим.

Российский президент Д. Медведев пообещал дать 2 миллиарда американских долларов в качестве кредита и 150 миллионов долларов экономической помощи Кыргызстану во время глобального экономического кризиса, но только по условию что Бишкек завершит договорённости с Вашингтоном об действии военной базы в Манасе [8]. США согласились с решением кыргызских властей, но при этом отметили, что решение было принято под давлением Москвы, которая хотела сохранить свое влияние в регионе. Поэтому, США договорилась поднять аренду 3 раза побольше чем раньше [9]. Операции США продолжались до ноября 2014 г когда договор по аренде завершился [10].

Заключение

История американских военных баз в США показывает роль Центральной Азии в глобальной американской войне против терроризма. До сих пор ведутся дискуссии среди экспертов о том нужна ли была база в Узбекистане. Роль этих баз оценивается, как значительный вклад в борьбе с терроризмом. Но они показали борьбу США и России за влияние в регионе, а также вильную зависимость центральноазиатских государств от решений Москвы.

Список использованной литературы:

1. Henriksen, Thomas H. *America's Wars. Chapter 4.1 "Forming Coalition Rings"*. Cambridge University Press. 2022. Accessible at <http://libgen.st/book/index.php?md5=D00B95F5D3609CB386ED610C9B4ED65D>
2. "Transit Center At Manas Air Force Bishkek, KYRGYZSTAN". *MilitaryBases.com*. <https://militarybases.com/overseas/kyrgyzstan/manas/>. Accessed 5 May 2023.
3. "Kyrgyzstan to Shut US Military Base". *Financial Times*. <https://www.ft.com/cms/s/0/8d9e47de-f227-11dd-9678-0000779fd2ac.html>. 3 February 2009. Accessible through https://docs.google.com/document/d/1JQR-vfD2_NHYIGtCj5W_zb5WxlPLYrGp6WCvuf_CXQ/edit?usp=sharing
4. "US Asked to Leave Uzbek Air Base". *BBC News*. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4731411.stm>. 30 July 2005.
5. Raman, B. "Uzbekistan: The Islamic Blame Game". *Asia Times Online*. 17 May 2005. Archived 25 August 2006 at <https://web.archive.org/web/20060825164023/http://islamicsydney.com/story.php?id=2177>.
6. "US troops quizzed after Kyrgyz man shot dead". *NBC News*. <https://www.nbcnews.com/id/wbna16072996>. 6 December 2006.
7. "Kyrgyzstan Wants U.S. Soldier's Immunity Lifted In Wake Of Shooting". *Radio Free Europe Radio Liberty*. <https://www.rferl.org/a/1073268>. 7 December 2006.
8. "ASIA: US Military Bases in Central Asia". *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/backgrounder/asia-us-military-bases-central-asia>. 26 July 2005.
9. "Kyrgyz parliament committee approves U.S. transit center at Manas". *GlobalSecurity.org*. <https://www.globalsecurity.org/military/library/news/2009/06/mil-090623-rianovosti02>. 23 June 2009
10. Vandiver, John. "First troops move through new US transit point in Romania". *Stars and Stripes*. <https://www.stripes.com/news/first-troops-move-through-new-us-transit-point-in-romania-1.265698>. 5 February 2014

ВОПРОСЫ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ОТНОШЕНИЯХ КНР И РК

Файништейн Бенджамин

Студент 4 курса специальности "История"

Southern Methodist University, Dallas, Texas, USA

Научный руководитель: д.и.н., профессор Кукеева Ф.Т.

Введение

Центральная Азия играет важную роль в политике Китайской Народной Республики (КНР), растущая экономика которой нуждается в большом количестве энергоресурсов. Эти ресурсы поступают и через море, и через сушу.

Сегодня Китай импортирует большую часть нефти через океан из Ближнего Востока и Африки. В 2018 году в пятерку крупнейших экспортеров нефти в Китай входили: Россия (15 процентов требований Китая), Саудовская Аравия (12 процентов), Ангола (10 процентов), Ирак (10 процентов), и Оман (7 процентов). За исключением России, зарубежный транзит является быстрым вариантом доставки. В соответствии с этой динамикой в том же году 78 процентов импорта нефти и 16 процентов импорта газа проводилось через морские линии связи (МЛС) в Южно-Китайском море и в Малаккском проливе. (CSIS 347). Импорт - критическая часть китайских потреблений топлива.

Однако морские пути не безопасны. Безопасность морских маршрутов может быть нарушена, например, напряженными отношениями между США и КНР. Китайские лидеры понимают степень вызовов, особенно вызов блокады во время возможных конфликтов.

Для того, чтобы обеспечить стабильную доставку энергоресурсов в страну китайские власти разработали программы по разработке дополнительных/альтернативных маршрутов. Пекин обратился к сухопутным маршрутам через Центральную Азию, в частности через Казахстан.

В данной статье анализируется роль энергоресурсов Казахстана в обеспечении внутривосточной и внешнеполитической безопасности Китая. В первом случае речь идет о развитии и стабилизации СУАР. Казахстанские энергоресурсы также могут стать альтернативным источником нефтяных ресурсов для Китая в случае блокады морских маршрутов военно-морскими силами США в период возможного конфликта.

Теоретическое обоснование

Проблемы, которые рассматриваются в статье следует рассматривать через призму теории реализма; концепций, объясняющих взаимосвязи внутренней и внешней безопасности государства, теории региональной и глобальной безопасности.

Метод историзма позволяет проанализировать историю потребления нефти китайским рынком.

При Мао Цзэдуне индустрия нефти и газа страны расценивалась, как знак народной силы. Условием того, чтобы Китай стал сверхдержавой ему нужны, были независимые источники топлива для экономики, военных сил и внешней торговли. Маоистские политики попробовали усилить возможности по добыче и экспорту энергоресурсов. КНР увидел результаты после начала кампании в 1959 году. Так, например, бурение нефтяных скважин увеличилось от 0.79 миллионов тонн в год (1960) к 4.40 миллионов тонн в год (1963). Китайское государство использовало нефть в сфере экспорта. Страна получила, по мнению некоторых современных историков, почти 20 процентов его международной торговли от экспорта нефти.

Дэн Сяопин, который стал лидером КНР в 1978 году, выдвинул новую идею по развитию экономики Китая, которая способствовала движению Китая к свободному рынку. Его политика либерализации экономики Китая оказалась успешной. Это привело к росту потребления Китаем энергоресурсов. Китайское государство увеличило импорт энергоресурсов. В 1993 году Китай стал крупнейшим импортером нефти.

Несмотря на то, что это решение отвечало требованиям экономики, китайские лидеры отмечали, что безопасность энергетических маршрутов может быть под риском блокады. Ещё в 2003 году, китайский президент Ху Цзиньтао подчеркнул, что Малаккский пролив стал главной линией поддержки Китая, и существует риск акции других враждебных великих держав.

Американский академик Фиона Каннингем опубликовала в 2020 году исследование, которое анализировало вопрос возможности американской морской блокады МЛС в случае войны. Анализируя пример блокады Ирака с 1990 по 2003 годы и актуальные цифры о

военных кораблях ВМС США, она пришла к выводу, что стратегия перехвата МЛС торговли нефтью между Китаем и другими странами нелегкая задача. Но такая возможность существует особенно при поддержке других стран, как Малайзия, Индонезия, Австралия, Филиппины и Папуа – Новая Гвинея.

В случае любого конфликта между КНР и США, Вашингтон может послать ВМС для блокады морских энергетических маршрутов. Это может занять шесть месяцев, что позволит надавить на Китай с целью проведения переговоров.

Пекин может использовать это время для изменения ситуации для того, чтобы использовать резервы, внедрить нормирование и оптимизировать структуру страны к войне. Решением проблемы стало строительство нефтяных проводов на суше [1].

Дискуссия/анализ

Сотрудничество Китая с Казахстаном может стать логическим решением проблемы энергетической безопасности и обеспечит стабильную поставку нефти и газа в КНР.

Во-первых, РК имеет прямую сухопутную границу с КНР, для которого Казахстан является воротами в Центральную Азию.

Во-вторых, на двустороннем уровне Пекин заинтересован в стабилизации Синьцзяна. Поэтому что 80 процентов торговли между Китаем и Центральной Азией идут через СУАР, и рост торговли (а также расширение экономического сотрудничества в целом) коррелируются с интересами Пекина [2].

В-третьих, Китай считает, что его геополитическая позиция станет сильнее, если он сможет обеспечить стабильность Центральной Азии и усилить своё влияние в регионе. Пекин рассматривает регион ЦА в качестве буферной зоны в обеспечении западного направления безопасности и альтернативой энергетической безопасности в случае американской блокады морских маршрутов поставки нефти [3]. Китай считает, что торговля и экономическое сотрудничество со странами Центральной Азии обеспечат безопасность приграничных территорий.

Какие действия лидеры и государственные компании КНР предпринимают для развития энергетического сотрудничества с казахстанскими партнерами?

Китайские национальные нефтяные компании начали бизнес с Казахстаном в 1990-х годах, постепенно расширяя свое присутствие на нефтяном рынке РК. В 2003 году китайский президент Ху Цзиньтао подписал соглашение о партнерстве между своей Китайской национальной нефтегазовой корпорацией и КазМунайГазом. В 2005 году обе стороны решили повысить уровень своих отношений до уровня стратегического партнерства. В 2008 году, Китай, выйдя из экономического кризиса, продолжает наращивать свою экономику, в то время как остальной мир погрузился в рецессию. Это повлияло на энергетическое сотрудничество с РК [4]. В 2009 - 2010 годах Казахстан получил самую большую долю китайской иностранной помощи. Это дало Китаю еще больше рычагов влияния в торговле казахстанской нефтью. Пекин использовал эту долю рынка для строительства обширных трубопроводов, как газопровод «Запад – Восток III». Этот газопровод подается 25 миллиардов кубических футов газа из Казахстана, Туркменистана, и Узбекистана, помогая достичь цели Китая безопасности топлива [5].

Заключение

Энергетическая безопасность КНР является важнейшим вопросом для внешней политики государства. В этой связи диверсификация нефтяных маршрутов по морю и по суше необходима для стабильного экономического развития КНР. Принимая во внимание возможность блокады китайских морских маршрутов ВМС США, сухопутные представляют большую важность. В связи с этим нефтепроводы из Казахстана в Китай являются решением вопроса энергетической безопасности КНР.

Список использованной литературы:

1. Burke A., Cordesman A., Molot M. (2019) *Chinese Energy Transit and Resource Potential in the South China Sea. China and the US: Cooperation, Competition and/or Conflict: An Experimental Assessment. Center for Strategic and International Studies*, pp. 344-367.
2. Tukmadiyeva M., (Summer 2013) *Xinjiang in China's Foreign Policy toward Central Asia, Connections, Vol. 12, No. 3*, pp. 87-108.
3. Alvarez C. (Fall/Winter 2015) *China-Kazakhstan Energy Trade Relations, Journal of International Affairs, Vol. 69, No. 1, The Geopolitics of Energy*, pp. 57-69.
4. Cunningham F. (2020) *The Maritime Rung on the Escalation Ladder: Naval Blockades in a US-China Conflict, Security Studies, Vol. 29, No. 4*, pp. 730-768.
5. Sai C. Yueting D. Yanfang Z. Ming Z. Rui N. (2022) *Study on the robustness of China's oil import network, Energy, Vol. 239*.

СОТРУДНИЧЕСТВО КИТАЯ И СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ СФЕРЕ

Лай Чуньянь

*Магистрант 1 курса специальности "Международные отношения"
Казахский национальный университет имени аль-Фараби
Научный руководитель: доктор Ph.D., Сарыбаев М.С.*

Энергетическое сотрудничество между Китаем и Центральной Азией в последние годы привлекло значительное внимание. Центральная Азия богата энергетическими ресурсами, включая нефть, природный газ, уголь и гидроэнергию, а Китай является крупнейшим потребителем энергии в мире. Этот анализ направлен на изучение различных факторов, влияющих на энергетическое сотрудничество между Китаем и Центральной Азией, включая энергетические ресурсы, доступные в Центральной Азии, геополитику энергетического сотрудничества, энергетические потребности и стратегии Китая, экономические и экологические последствия энергетического сотрудничества, а также эволюцию энергетического сотрудничества.

Энергетические ресурсы Центральной Азии

Центральная Азия обладает значительными энергетическими ресурсами, включая нефть, природный газ, уголь и гидроэнергетику, и известна как стратегическая энергетическая и ресурсная база в 21 веке. Среди них Казахстан является крупнейшим производителем нефти в Центральной Азии, а доказанные запасы природного газа Туркменистана занимают четвертое место в мире с максимальной годовой добычей 63 миллиарда кубометров. 63% территории Узбекистана расположено в поясе нефтегазонакопления, и он входит в число 15 крупнейших газодобывающих стран мира. Однако эксплуатация этих ресурсов столкнулась с различными проблемами, включая отсутствие инфраструктуры, политическую нестабильность и конфликты.

Геополитика энергетического сотрудничества

Вопрос энергетического сотрудничества между Китаем и Центральной Азией определяется различными геополитическими факторами. Во – первых, граница между Центральной Азией и Афганистаном, насильственный террор, религиозный экстремизм и этнические сепаратистские силы представляли серьезную угрозу стабильности ситуации в Центральной Азии, а в странах Центральной Азии существует множество дестабилизирующих факторов. Казахстан, Кыргызстан, Таджикистан и Узбекистан занимают 25 – е, 80 – е, 106 – е и 69 – е места в рейтинге стран по легкости ведения бизнеса в 2020 году. Таким образом, социальные волнения в странах Центральной Азии, инвестиционная среда не оптимистична, чтобы принести значительный риск для

инвестиций. Во – вторых, центральная Азия богата нефтяными и газовыми ресурсами, энергетическая борьба между странами Центральной Азии была очень интенсивной, но Россия, Европейский Союз, Соединенные Штаты вмешались в развитие энергетики в Центральной Азии, что привело к структуре распределения энергии в регионе. очень сложно, китайское энергетическое сотрудничество с Центральной Азией очень неблагоприятно. В – третьих, Россия долгое время контролировала добычу и транспортировку нефти и газа в Центральной Азии, монополизировав сеть добычи и распределения нефтегазовых ресурсов в странах Центральной Азии. Россия, для своих экономических интересов и геополитических интересов в Центральной Азии, Монополия Китая и стран Центральной Азии, энергетическое сотрудничество более щепетильна. В – четвертых, в последние годы ЕС также активно участвовал в развитии энергетики в Центральной Азии. До 2007 года ЕС в основном из России импортировал природный газ, нефть. Большая часть российской нефти и газа также поступает из Центральной Азии. В 2007 году ЕС ради собственной выгоды обязался установить дружественные отношения со странами Центральной Азии для разработки международной энергетической политики и обязался оказывать экономическую помощь странам Центральной Азии. Развитие, с целью достижения собственной энергетической безопасности. Кроме того, ЕС намерен построить прямой транспортный трубопровод из Центральной Азии в обход России. Наконец, Соединенные Штаты всегда контролировали нефтегазовые ресурсы в регионе Каспийского моря как свою долгосрочную цель. Соединенные Штаты запустили проект трубопровода КТК в Центральной Азии и такие проекты, как нефтяное месторождение Карадан – Гуннак, нефтяное месторождение Кашагана и нефтяное месторождение Тенгиз, чтобы способствовать реализации программы газопровода Туркменистана, Афганистана и Пакистана. С одной стороны, Соединенные Штаты будут вести переговоры со странами Центральной Азии с ОПЕК, чтобы диверсифицировать свои источники энергии, чтобы ослабить власть ОПЕК для обеспечения энергетической безопасности; с другой стороны, это затрудняет доступ Китая к энергоносителям из Центральной Азии и нарушает контроль над эксплуатацией нефтяных и газовых ресурсов России.

Энергетические потребности и стратегии Китая

Китай является крупнейшим потребителем энергии в мире, и его спрос на энергию, по прогнозам, значительно возрастет в ближайшие годы. Чтобы удовлетворить этот спрос, Китай разработал несколько стратегий, включая энергетическую безопасность, диверсификацию и инициативу «Один пояс, один путь» (ОПОП). Инициатива BRI, запущенная в 2013 году, направлена на создание инфраструктуры и связи между странами – участниками, включая Центральную Азию, для содействия экономическому росту и региональной интеграции. На протяжении многих лет, Китай и страны Центральной Азии совместно сформировали цепочку энергетического сотрудничества, охватывающую разведку и разработку нефти и газа, трубопроводный транспорт, переработку сырой нефти, инженерно – технические услуги и продажу нефтепродуктов, помогая странам Центральной Азии наладить полную систему нефтегазовой промышленности. Природный газ из Центральной Азии также сыграл важную роль в оптимизации энергетической структуры Китая, обеспечении средств к существованию людей и содействии экологическому строительству.

Экономические и экологические последствия

Энергетическое сотрудничество между Китаем и Центральной Азией имеет значительные экономические последствия для обоих регионов. Энергетические ресурсы Центральной Азии являются важным источником доходов для стран региона, а Китай получает выгоду от надежного источника энергии. Однако сотрудничество в области энергетики также имеет экологические последствия, включая выбросы парниковых газов, загрязнение воздуха и использование воды.

В последние годы на фоне глобальной реакции на изменение климата и ускорения перехода к чистой и низкоуглеродной энергетике Китай и страны Центральной Азии укрепили сотрудничество в области гидроэнергетики, ветроэнергетики, фотоэлектрической энергетики и других возобновляемых источников энергии. Центральная Азия обладает энергетическими преимуществами, такими как нефть и газ, вода и ветер, что заложило ресурсную основу для зеленого сотрудничества с Китаем. Распределение зеленой энергии и энергии из ископаемого топлива в Центральной Азии представляет собой множественную и взаимодополняющую структуру. Ресурсы пресной воды Таджикистана и Кыргызстана составляют более 80% Центральной Азии, с огромным гидроэнергетическим потенциалом; а Казахстан, Туркменистан и Узбекистан обладают богатыми запасами нефти, газа и угля. По состоянию на июнь 2020 года производство электроэнергии из возобновляемых источников в Казахстане составляло 14,6%, а доступные ресурсы фотоэлектрической и ветровой энергии составляли около 2,5 млрд кВтч/год и 832 млн кВтч/год соответственно; 94% электроэнергии Кыргызстана приходилось на гидроэлектростанции, доступные фотоэлектрические ресурсы составляют 267 млн. кВтч/год, гидроэнергетика Таджикистана составляет около 98% от общего объема производства электроэнергии, Туркменистан в основном использует производство электроэнергии на природном газе.

Казахстан имеет прочную основу для возобновляемых источников энергии и имеет большой потенциал для экспорта зеленого водорода. По состоянию на сентябрь 2021 года в стране насчитывается 123 проекта по возобновляемым источникам энергии по всей стране с установленной мощностью около 2000 мегаватт действующих возобновляемых источников энергии, которые могут поставлять 1 триллион кВтч энергии ветра в год. На гидроэнергетику Узбекистана приходится 12% от общего объема производства электроэнергии в стране, а ее потенциал возобновляемой энергии составляет около 51 млрд тонн нефтяного эквивалента, из которых фотоэлектрический потенциал эквивалентен 50,973 млрд тонн нефтяного эквивалента.

Таджикистан обладает огромным потенциалом в области экспорта гидроэнергетики и возобновляемых источников энергии. Проект первой фазы реконструкции Нурекской ГЭС в Таджикистане, запущенный в марте 2019 года, совместно инвестируется Всемирным банком (225,7 млн долларов США), Азиатским банком инфраструктурных инвестиций (60 млн долларов США) и Евразийским банком развития (40 млн долларов США). млн.) Для повышения стабильности электроснабжения башни и расширения масштабов экспорта зеленой энергии.

Эволюция энергетического сотрудничества

Энергетическое сотрудничество между Китаем и Центральной Азией за последние годы значительно расширилось. В 1990 – х годах Китай начал импортировать нефть из Казахстана, и с тех пор энергетическое сотрудничество расширилось за счет природного газа, угля и гидроэнергетики. Китай также инвестировал в энергетическую инфраструктуру в Центральной Азии, такую как газопровод Центральная Азия – Китай и газопровод Туркменистан – Узбекистан – Казахстан – Китай.

В нефтегазовом сотрудничестве в Центральной Азии возьмем в качестве примера приобретение CNPC Казахстанской нефтяной компании: в октябре 2005 года Китайская национальная нефтяная корпорация приобрела Казахстанскую нефтяную компанию на общую сумму 4,18 миллиарда долларов США по цене 55 долларов США за акцию через свою дочернюю компанию CNPC International Company и получила окончательное решение окружного суда Канады, одобряющее приобретение 100% РК Китайской национальной нефтяной корпорацией. Основная причина этого в том, что стремительно развивавшийся в то время Китай испытывал энергетический голод. Согласно данным, опубликованным Главным таможенным управлением 20 августа 2005 г., в июле 2005 г. импорт нефти в Китай вырос на 40,7% по сравнению с тем же периодом 2004 г. Поэтому необходимо найти иностранные ресурсы, что является не только необходимостью развития китайских

предприятий, но и необходимостью обеспечения энергетической безопасности Китая. С текущей точки зрения, у CNPC есть три зарубежных стратегических направления: стратегическое направление Северной Африки на основе суданского проекта, стратегическое направление Центральной Азии и России на основе казахстанского проекта и стратегическое направление в Южной Америке на основе проекта Венесуэлы. Между Китаем и Казахстаном существуют исключительные дипломатические и торговые отношения. В настоящее время политический риск относительно невелик. Принимая во внимание географическое преимущество Центральной Азии и Китая, нефтегазовое сотрудничество с Центральной Азией является важным вариантом для Китая.

По состоянию на 31 декабря 2022 года первая станция компрессорной станции «Коргос» Центрально – Азиатского газопровода в общей сложности транспортировала 423,2 миллиарда кубометров импортируемого природного газа. Совокупная транспортировка сырой нефти по Центральноазиатскому газопроводу достигла более 10 млн т. Благодаря сотрудничеству страны Центральной Азии превратили энергетические ресурсы в движущую силу местного социального и экономического роста.

Заключение

Энергетическое сотрудничество между Китаем и Центральной Азией определяется различными факторами, включая энергетические ресурсы, энергетические потребности и стратегии Китая, геополитику, а также экономические и экологические последствия энергетического сотрудничества. Поскольку потребность Китая в энергии продолжает расти, энергетическое сотрудничество с Центральной Азией, вероятно, останется значительным. Однако политические и экономические проблемы региона, а также экологические проблемы будут и впредь определять эволюцию энергетического сотрудничества. Поэтому и Китай, и Центральная Азия должны работать вместе, чтобы обеспечить устойчивое и взаимовыгодное сотрудничество в области энергетики.

Список использованной литературы:

1. Лун Хайлян. Китай перезапустит анализ осуществимости рынка фьючерсов на нефть [J]. Журнал Цзянсиского университета финансовых работников, 2008 г. (01)
2. Сун Гомин. Возможности и риски инвестиций в горнодобывающую промышленность Узбекистана [J]. Бюллетень металлов Китая, 2007 г. (35)
3. Лю Чунён. Китайские инвестиции в анализ стратегии добычи полезных ископаемых в Туркменистане и меры противодействия [J]. Информация по Центральной Азии, 2007(02)
4. Пань Чжипин, Ху Хунпин. Центральная Азия уйдет от «цветной революции» или от «антитеррора»? [Дж]. Россия Центральная Азия Восточноевропейские исследования, 2006 (02)
5. Чжао Чанцин. Оглядываясь на нефтегазовую отрасль Казахстана в 2004 году [J]. Россия Центральная Азия Рынок Восточной Европы, 2005 (05)

ОРТАЛЫҚ АЗИЯМЕН ЖАСЫЛ ЭНЕРГЕТИКА ЖӘНЕ ЭНЕРГИЯ ТИІМДІЛІГІ САЛАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҮНТЫМАҚТАСТЫҚ

Темірғали Жадыра

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 2 курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: Ph.D. докторы, доцент м.а. Байқушикова Г.С.

Кіріспе

Орталық Азия - Ресей, Қытай, Иран, Ауғанстан және Каспий теңізімен шектесетін айтарлықтай геосаяси маңызы бар аймақ. Аймақ мұнай, газ, көмір және гидроэнергетиканы

қоса алғанда, энергетикалық ресурстарға бай. Алайда, ресурстардың көптігіне қарамастан, аймақтың энергия балансында қазба отындары басым, ал жаңартылатын энергия көздерінің үлесі жалпы энергия өндірісінің аз пайызын құрайды. Бұл қоршаған ортаның нашарлауына, ауаның ластануына және климаттың өзгеруінің әсеріне әкелді. Сонымен қатар, аймақтың энергетикалық инфрақұрылымы ескірген және тиімсіз, бұл жоғары энергия шығыны мен қаржылай шығындарға әкеледі.

Тұрақты энергетикалық болашаққа көшу қажеттілігі Орталық Азия үшін маңызды бола түсуде. Аймақ күн, жел, геотермалдық және биомассаны қоса алғанда, жаңартылатын энергия көздері үшін үлкен әлеуетке ие. Бұл көздерді пайдалану көмірқышқыл газының шығарындыларын азайтуға көмектесіп қана қоймай, таза энергияға қол жеткізуге, энергетикалық қауіпсіздікті арттыруға және экономикалық өсуді ынталандыруға мүмкіндік береді.

Халықаралық ынтымақтастық Орталық Азияда «жасыл» энергетика мен энергия тиімділігін ілгерілетуде шешуші рөл атқарады. Бұл аймақ жаңартылатын энергия көздеріне көшуді қолдауға тырысатын көптеген халықаралық ұйымдар мен донорлық агенттіктердің назарына айналды. Еуропалық Одақ, Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму Бағдарламасы (БҰҰДБ), Азия Даму Банкі (АДБ) және Дүниежүзілік банк аймақтағы жаңартылатын энергия көздері саласындағы жобаларға қаржылық және техникалық көмек көрсетіп жатқан негізгі донорлардың қатарына кіреді.

Орталық Азиядағы ірі халықаралық жобалардың бірі - Орталық Азия өңірлік электр энергиясы нарығы (CAREM). CAREM-Еуропалық одақтың, Дүниежүзілік банктің және Қазақстан, Қырғыз Республикасы, Тәжікстан және Өзбекстан Үкіметтерінің бірлескен бастамасы. Жоба өңірлік энергетикалық байланысқа жәрдемдесуге және жаңартылатын энергия көздерін өңірлік электр желісіне біріктіруді жеңілдетуге бағытталған [2]. CAREM Орталық Азиядағы тұрақты және бәсекеге қабілетті энергетикалық нарықты дамытуға өз үлесін қосады деп күтілуде.

Өңірдегі тағы бір ірі халықаралық жоба - Орталық Азиядан Оңтүстік Азияға электр энергиясын беру және оны сату жобасы (CASA-1000) [9]. CASA — 1000-Ауғанстан, Қырғызстан, Пәкістан және Тәжікстан үкіметтерінің Дүниежүзілік Банктің, Америка Құрама Штаттарының және басқа да халықаралық ұйымдардың қолдауымен бірлескен бастамасы. Жоба Орталық Азиядағы гидроэнергетикалық көздерден электр энергиясын Пәкістан мен Ауғанстанға экспорттауға мүмкіндік беретін 1200 шақырымдық электр беру желісін салуды көздейді. CASA-1000 аймақтық энергетикалық байланысқа, көмірқышқыл газының шығарындыларын азайтуға және қатысушы елдердегі экономикалық дамуды қолдауға ықпал етеді деп күтілуде.

Азия Даму Банкі (АДБ) сонымен қатар әртүрлі жобалар арқылы Орталық Азияда жаңартылатын энергия көздері мен энергия тиімділігін ілгерілетуге қатысты. Өңірдегі АДБ-ның ірі жобаларының бірі «Ауылдық жерлерде өмір сүру құралдарын қамтамасыз ету үшін жаңартылатын энергия» (RERL) жобасы болып табылады [1], оның мақсаты Қазақстанның, Қырғыз Республикасының және Тәжікстанның ауылдық аудандарында таза энергияға қолжетімділікті кеңейту болып табылады. Жоба ауылдық қауымдастықтарда күн фотоэлектрлік жүйелерін, шағын су электр станцияларын және биогаз реакторларын орнатуды көздейді. Теміржол жобасы шамамен 50 000 үй шаруашылығын таза энергиямен қамтамасыз етеді және ауылдық жерлердің экономикалық дамуына ықпал етеді деп күтілуде.

Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму бағдарламасы (БҰҰДБ) Орталық Азияда жаңартылатын энергия көздері мен энергия тиімділігін ілгерілетуге де белсенді қатысады. БҰҰДБ өңірдегі жаңартылатын энергия көздері саласындағы саясат пен стратегияларды әзірлеуді қолдады және жаңартылатын энергия көздері саласындағы жобаларды іске асыруға техникалық көмек көрсетті [8]. БҰҰДБ-ның өңірдегі ірі жобаларының бірі «Энергия тиімділігі және орнықты даму үшін жаңартылатын энергия көздері» жобасы болып табылады, оның мақсаты Қазақстан мен Өзбекстанда жаңартылатын энергия

көздерін пайдалануға және энергия тиімділігін арттыру жөніндегі шараларға жәрдемдесу болып табылады

Жаңартылатын энергия көздері жөніндегі халықаралық агенттік (IRENA) Орталық Азияда жаңартылатын энергия көздері мен энергия тиімділігін ілгерілетуге де қатысты [5]. IRENA жаңартылатын энергия көздерінің әлеуетін анықтауда, жаңартылатын энергия саясаты мен стратегияларын әзірлеуде және жаңартылатын энергия жобаларын іске асыруды қолдауда аймақ үкіметтерімен тығыз жұмыс істеуде. Агенттік сонымен қатар әлеуетті арттыруға, технологияларды беруге және білім алмасуға техникалық көмек көрсетуде.

Жасыл энергетика саласындағы халықаралық ынтымақтастық сын-қатерлермен қатар мүмкіндіктермен де ұштасады. Бір жағынан, ұлттық басымдықтардағы, нормативтік-құқықтық базадағы және институционалдық әлеуеттегі айырмашылықтарды қоса алғанда, халықаралық ынтымақтастықты қиындататын бірқатар кедергілер бар. Екінші жағынан, технологиялар трансферті, білім алмасу және қаржылық қолдауды қоса алғанда, тұрақты энергетикалық болашаққа көшуді жеделдету үшін халықаралық ынтымақтастық үшін көптеген мүмкіндіктер бар.

Орталық Азия табиғи ресурстарға, оның ішінде мұнай, газ және көмірге бай аймақ. Дегенмен, бұл ресурстар шектеулі және оларды өндіру мен тұтыну қоршаған ортаның нашарлауына және климаттың өзгеруіне ықпал етеді. Демек, Орталық Азияда жаңартылатын энергия көздеріне көшу қажеттілігі туындап отыр, бұл халықаралық ынтымақтастық үшін қиындықтарды да, мүмкіндіктерді де тудырады.

Сын-тегеуріндер

Шектеулі инфрақұрылым: Орталық Азияда жаңартылатын энергияны өндіру және тарату инфрақұрылымы шектеулі, оның дамуы қомақты инвестицияны қажет етеді. Бұл жаңартылатын энергия көздерін дамытуды қолдау үшін жаңа электр станцияларын, электр желілерін және қоймаларды салу қажеттілігін қамтиды. Инфрақұрылымның жетіспеушілігі аймақтың жаңартылатын энергия көздеріне көшуі үшін үлкен мәселе болып табылады, өйткені бұл аймақ елдері арасында айтарлықтай инвестициялар мен ынтымақтастықты қажет етеді.

Саясат және нормативтік-құқықтық база: тағы бір мәселе-аймақтағы жаңартылатын энергия көздері мен инвестицияларды дамытуды қолдайтын саясат пен ережелерді әзірлеу және енгізу қажеттілігі [6]. Бұл жаңартылатын энергия көздерін енгізу үшін мақсаттарды белгілеуді, жаңартылатын энергия көздеріне инвестициялар үшін ынталандыруды қамтамасыз етуді және жаңартылатын энергия көздері жобалары үшін тең жағдайларды қамтамасыз ететін нормативтік актілерді енгізуді қамтиды. Қолдау саясаты мен нормативтік-құқықтық базаның болмауы аймақтағы жаңартылатын энергия көздерін инвестициялауға және дамытуға кедергі келтіреді.

Қаржыландыру: Орталық Азиядағы жаңартылатын энергия көздері саласындағы жобаларды қаржыландыру шектеулі және қажетті қаражатты жұмылдыру үшін халықаралық ынтымақтастық қажет. Жаңартылатын энергия көздері жобаларының жоғары бастапқы шығындары аймақтағы жеке сектордың инвестицияларының болмауымен бірге жаңартылатын энергия көздері жобаларын қаржыландыруды үлкен қиындыққа айналдырады [3]. Халықаралық ұйымдар мен донорларды тарту Орталық Азияда жаңартылатын энергия көздерін дамыту үшін қажетті қаражатты жұмылдыруға көмектеседі.

Технологиялық әлеует: Орталық Азия жаңартылатын энергия көздері саласында шектеулі технологиялық әлеуетке ие, бұл білім мен технологияларды беру үшін халықаралық ынтымақтастықты қажет етеді. Бұл білікті жұмысшыларды даярлау, ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстардың әлеуетін дамыту және білім беруді жеңілдету үшін халықаралық ұйымдармен серіктестік орнату қажеттілігін қамтиды.

Шектеулі технологиялық әлеует өңірде жаңартылатын энергия көздерін дамытуға және енгізуге кедергі келтіреді.

Мүмкіндіктері

Жаңартылатын энергияның бай әлеуеті: Орталық Азия жаңартылатын энергияның бай әлеуетіне ие, соның ішінде күн, жел, гидроэнергетика және геотермалдық ресурстар, олар аймақ үшін тұрақты энергия көзін қамтамасыз ете алады. Бұл аймаққа қазба отындарына тәуелділікті азайтуға және жаңартылатын энергия көздеріне көшуге айтарлықтай мүмкіндік береді.

Аймақтық ынтымақтастық: жаңартылатын энергия көздерін дамыту бойынша аймақтық ынтымақтастық мүмкіндігі бар, бұл шығындарды азайтуға және тиімділікті арттыруға көмектеседі [4]. Бұл бірлескен инфрақұрылымдық жобаларды әзірлеуді, озық тәжірибелермен алмасуды және өңірлік энергетикалық нарықтарды құруды қамтиды. Аймақтық ынтымақтастық сонымен қатар ауқымды үнемдеуге және жаңартылатын энергия көздерін пайдалану шығындарын азайтуға көмектеседі.

Экономикалық пайда: жаңартылатын энергияны дамыту жұмыс орындарын құрып, аймақтағы экономикалық өсуді ынталандыруы мүмкін [7]. Бұған жаңартылатын энергиямен жабдықтау тізбегін дамыту, жаңа кәсіпорындар құру және білікті жұмыс орындарын құру кіреді. Жаңартылатын энергия көздерін дамыту энергия шығындарын азайтуға көмектеседі, бұл аймақ экономикасының бәсекеге қабілеттілігін арттыра алады.

Климаттың өзгеруін азайту: жаңартылатын энергияға көшу халықаралық ынтымақтастықты қажет ететін жаһандық проблема болып табылатын климаттың өзгеруін азайтуға көмектеседі. Орталық Азияның жаңартылатын энергия көздеріндегі бай әлеуеті аймақтың Париж келісіміне адалдығымен бірге аймаққа климаттың өзгеруін азайту жөніндегі жаһандық күш-жігерде маңызды рөл атқаруға мүмкіндік береді.

Осылайша, халықаралық ынтымақтастық Орталық Азия үшін жасыл энергетика саласындағы мәселелерді шешу және мүмкіндіктерді пайдалану үшін өте маңызды. Бірлесіп жұмыс істей отырып, аймақ елдері климаттың өзгеруін азайтуға бағытталған жаһандық күш-жігерге үлес қоса отырып, тұрақты және гүлденген болашаққа қол жеткізе алады.

Қорытынды

Орталық Азия жаңартылатын энергия көздері саласында үлкен әлеуетке ие, бірақ шешуді қажет ететін мәселелер бар. Халықаралық ынтымақтастық өңірде «жасыл» энергетика мен энергия тиімділігін дамытуға және енгізуге жәрдемдесуде шешуші рөл атқарады. Халықаралық ұйымдар мен донорлық агенттіктердің күш-жігері Орталық Азиядағы тұрақты энергетикалық болашаққа көшуді қолдауда маңызды рөл атқаруда. АҚШ үкіметінің CAREM және CASA-1000 сияқты аймақтық бастамаларды қолдауы да аймақтық энергетикалық байланысты ілгерілетуде және жаңартылатын энергия көздерін енгізуде шешуші рөл атқарып жатыр.

Орталық Азияда жаңартылатын энергия көздерінің әлеуетін толық іске асыру үшін мәселелерді шешу және бар мүмкіндіктерді пайдалану маңызды. Өңір елдерінің үкіметтері ынталандырушы саяси базаны әзірлеуге, қаржыландыруға қолжетімділікті жақсартуға және институционалдық әлеуетті нығайтуға тиіс. Энергетика секторына бәсекелестік пен жеке сектордың инвестицияларын ынталандыру жаңартылатын энергияның тұрақты дамуын қамтамасыз ету үшін де маңызды.

Қорытындылай келе, жасыл энергетика және энергия тиімділігі саласындағы халықаралық ынтымақтастық Орталық Азияда жаңартылатын энергия көздерін дамыту мен енгізуге жәрдемдесу үшін әлеуетке ие. Аймақтағы тұрақты энергетикалық болашаққа көшу көмірқышқыл газының шығарындыларын азайтуға ғана емес, сонымен бірге таза энергияға қол жеткізуге, энергетикалық қауіпсіздікті арттыруға және экономикалық өсуді ынталандыруға көмектеседі. Сондықтан халықаралық ұйымдар мен донорлық

агенттіктердің Орталық Азияда жаңартылатын энергия көздерін дамытуды қолдау жөніндегі күш-жігерін жалғастыруы маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Asian Development Bank. (2021). *Renewable Energy for Rural Livelihoods*. Retrieved from <https://www.adb.org/projects/42218-012/main>
2. "Central Asia Energy Outlook 2020," International Energy Agency, 2020, <https://www.iea.org/reports/central-asia-energy-outlook-2020>.
3. "Central Asia: Opportunities and Challenges for Renewable Energy," International Renewable Energy Agency, 2020, https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2020/Mar/IRENA_Central_Asia_Opportunities_and_Challenges_2020.pdf.
4. "Central Asia Energy Sector Assessment, Strategy, and Roadmap," World Bank, 2019, <https://www.worldbank.org/en/country/eca/publication/central-asia-energy-sector-assessment-strategy-and-roadmap>.
5. International Renewable Energy Agency. (2021). *Central Asia*. Retrieved from <https://www.irena.org/regions/Central-Asia>
6. "Renewable Energy in Central Asia: Opportunities and Challenges," Asian Development Bank, 2020, <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/620796/renewable-energy-central-asia-opportunities-challenges.pdf>.
7. "Renewable Energy in Central Asia," United Nations Development Programme, 2021, <https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/environment-energy/renewable-energy-in-central-asia.html>.
8. United Nations Development Programme. (2021). *Energy Efficiency and Renewable Energy for Sustainable Development*. Retrieved from <https://www.undp.org/content/undp/en/home/projects/energy-efficiency-and-renewable-energy-for-sustainable-development.html>
9. World Bank. (2021). *Central Asia South Asia Electricity Transmission and Trade Project (CASA-1000)*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/03/22/casa-1000-powering-afghanistan-and-pakistan-with-clean-energy>

XXI ҒАСЫРДАҒЫ ТҮРКИЯ, РЕСЕЙ ЖӘНЕ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ МЕМЛЕКЕТТЕРІ

Дәулет Сақынжамал

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 2-курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Әлімбаев А.Р.

XX ғасырдың соңында Кеңес Одағының ыдырауы көптеген геосаяси өзгерістерге алып келді. Соның нәтижесінде халықаралық жүйеде өз орнын табуға ұмтылған жаңа мемлекеттер пайда болды. Олардың қатарына Орталық Азияның бес мемлекеті де кіреді. Олар: Тәжікстан, Өзбекстан, Түрікменстан, Қазақстан және Қырғызстан. Мемлекеттердің тәуелсіздік алу кезеңінде оларға алғашқы болып назар аударған мемлекеттердің бірі Түркия болды. Ал Ресей бұл кезеңде батысқа бағытталған сыртқы саясатқа басымдылық берді. Дегенмен 1990-жылдардың соңына қарай, Ресей батысшыл сыртқы саяси басымдылықтардан бас тартып, Примаков доктринасы негізінде сыртқы саясатта бағыт ала бастады. Доктринаның мәні «посткеңестік кеңістіктегі ықпалды күшейту, Ресей жетекші рөл атқаратын интеграциялық жобалар құру» болып табылады[1].

Қазіргі таңда, Орталық Азия – аталмыш екі мемлекет үшін де сыртқы саясатта басымдылыққа ие аймақ. Демек, Ресей мен Түркия бұл аймақта бәсекелестік немесе серіктестік рөлін анықтау үшін келесі сұрақтарға жауап іздейміз.

Түркия мен Ресей үшін Орталық Азияның геосаяси және географиялық маңызы қандай?

Түркия мен Ресейдің Орталық Азия аймағындағы стратегиясы қандай?

Орталық Азиядағы Түркия-Ресей қатынастарының серіктестік нүктелері қандай?

Түркия мен Ресей үшін Орталық Азияның геосаяси және географиялық маңызы қандай?

Орталық Азия ұғымына қатысты әліге дейін тартыстар болып отырады. Себебі геосаяси тұрғыдан Орталық Азия аймағына жоғарыда аталған 5 мемлекет кіреді. Ал ЮНЕСКО-ның анықтамасында Орталық Азия ретінде: Моңғолия, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Өзбекстан, Түрікменстан, Ауғанстан территориясы толығымен, Үндістан мен Пәкістанның солтүстік аумақтары, Қытайдың батыс бөлігі мен Ресейдің оңтүстігі кіреді.

1-сурет. Орталық Азия картасы

■ жалпы заманауи анықтама ■ ЮНЕСКО анықтамасы

XX ғасырдағы британдық саясаткер Хэлфорд Маккиндер: «Орталық Азияны басқарған Еуразияны басқарады, ал кім Еуразияны басқарса әлемді билейді» деген еді. Орталық Азия географиялық орналасуымен, ресурстар көлемімен әлем назарын өзіне аударады. Бұл тұста Ресей мен Түркия үшін де Орталық Азияның маңызы зор.

Ресей үшін:

Орталық Азия – батыс пен шығысты, солтүстік пен оңтүстікті байланыстырушы буферлік аймақ;

Бұл аймақ – Түркия мен Ресейді, ислам мәдениеті мен христиан әлемін байланыстырушы орта. Осындай аймақта ықпал ету Ресей үшін өте тиімді. Және Ресей Орталық Азия мемлекеттері үшін әлемдік экономикаға байланыстырушы ел болуға тырысады.

Түркия үшін:

Түркия мен Орталық Азия мемлекеттері географиялық тұрғыда шекаралас емес. Бірақ Орталық Азиядағы Тәжікстаннан басқа төрт мемлекет түркітілдес халықтар қатарына жатады. Түркия үшін Орталық Азия бауырлас, қандас мемлекеттер аймағы болып есептеледі. Орталық Азия елдері Ресей мен Қытай арасындағы географиялық тосқауыл болып табылады, яғни, Қытай, Ресей және Иран арасындағы аумақты алып жатыр, олардың барлығы белгілі бір дәрежеде Түркия үшін бәсекелес елдер. Сонымен қатар, Орталық Азия мемлекетті Каспий теңізі маңайында орналасқан. Каспий теңізі әлемдегі екінші ірі мұнай

мен газ қоры болып табылады. Сондай-ақ аумақтың батыс пен шығысты байланыстыруы, қазба байлықтарға мол болуы рөлін ойнайды.

Түркия мен Ресейдің осы кеңістіктегі стратегиясы

КСРО ыдырағаннан кейін аймақтағы өзгерістер Анкара үшін жаңа бағытта сыртқы саясатта бет бұруға мүмкіндік берді. Батыс әлемі үшін де Түркияның Орталық Азияда маңызды рөл ала бастауы оң көзқарас туғызды. Батыс елдері Орталық Азия аймағындағы ирандық қауіпке қарсы тұрудағы маңызды элемент ретінде Түркияны қарастырды. Аймақтағы аталмыш бес мемлекет Түркияның бейнесі негізінде дамуға тырыса бастады. Яғни, саяси жағынан зайырлы, демократиялық, озық, экономикалық дамыған және мәдени тұрғыдан ашық мемлекеттің түрік моделі. Мәдени компонент Түркияның Орталық Азияның дамушы елдер тобымен қарым-қатынасындағы стратегиясының негізі болды. 120 миллионнан астам халқы бар Балқаннан Қытайдың батыс шекараларына дейін созылатын Түрік әлемінің (яғни түрік тілін қолдану) болуы Түркияға экономикалық, мәдени және саяси байланыстарды жылдам орнатуға мүмкіндік берді. Алайда аймақта болып өткен көптеген факторлар Түркияның «Үлкен аға» рөлін, саясатын жүргізуіне мүмкіндік бермеді. Түркия аймақтағы республикаларда экономикалық, өнеркәсіптік, коммерциялық құрылыста маңызды рөл атқара бастады. Мәдени және практикалық тұрғыдан да екі жақты және көп жақты қарым-қатынастар орнай бастады. [2]

Владимир Путин Ресей Федерациясының президенті болып сайланғаннан кейін елдің сыртқы және ішкі саясатындағы трансформация басталды. Бұл трансформация Ресейдің 2000 жылдардағы саяси және экономикалық тұрақтылығына әкелді. Басқаша айтқанда, Ресей 1990 жылдардағы терең саяси, экономикалық және әлеуметтік дағдарыстан шықты. Сондықтан бұл кезеңді Ресей Федерациясының мемлекеттілігін нығайту деп атауға болады. Ресей экономикасы үнемі 2008 жылға дейін өсті. Бұл өсу Ресейдің әскери және саяси Күшін арттырды, бұл оған аймақтық және жаһандық деңгейде белсенді саясат жүргізуге мүмкіндік берді[3].

2000 жылдан бастап Ресейдің сыртқы саясатының басымдықтары келесі құжаттарда анықталды: сыртқы саясат тұжырымдамалары (2000, 2008, 2013, 2016) және Ұлттық қауіпсіздік стратегиялары (2000, 2009, 2015, 2021). Бұл құжаттар сыртқы саяси басымдықтарды, Ресейдің ұлттық қауіпсіздігіне төнетін қатерлерді доктриналық түрде анықтайды. Демек, посткеңестік кеңістік, соның ішінде Орталық Азия, біртіндеп сыртқы саясат тұжырымдамалары мен ұлттық қауіпсіздік стратегиясының маңызды элементтерінің біріне айналды. 2016 жылғы сыртқы саясат тұжырымдамасына сәйкес, Ресей саясаты қауіпсіздік саласындағы аймақтық елдермен өзара сенім мен серіктестікті нығайтуға бағытталған. 2013 жылғы құжатта ТМД құрамындағы Ресей саясаты үшін Орталық Азияның маңызы «Жалпы сын-қатерлер мен қауіп-қатерлерге, ең алдымен халықаралық терроризмге, экстремизмге бірлесіп қарсы тұру» түрінде көрсетілген[4].

Орталық Азиядағы Түркия-Ресей қатынастарының серіктестік нүктелері

Орталық Азия аймағы Ресей үшін де, Түркия үшін де құнды. Олардың ынтымақтастығы бірқатар объективті факторларға байланысты көптеген мүмкіндіктерге ие; Қара теңіз бұғазын басқаратын және Еуропа мен Азия арасындағы көпір рөлін атқаратын Түркияның тиімді географиялық жағдайы Ресей мен Орталық Азия елдері үшін өзінің экономикалық және саяси мақсаттарына жетуде жаңа мүмкіндіктер ашады.

Ресей мен Түркия өздерінің аймақтық ынтымақтастық жобаларын нығайтуға, интеграциялық процестің барлық қатысушылары үшін сенім мен өзара қызығушылық атмосферасын құруға, аймақтағы шиеленісті азайтуға көмектеседі.

Түркия мен Ресей мұсылмандары көп екі ірі еуразиялық ел ретінде Орталық Азия, батыс және ислам әлемі арасындағы қарым-қатынаста делдал рөлін атқара алады.

Орталық Азияның барлық елдері жүргізетін көп қырлы саясатты Ресей мен Түркия аймақ елдерімен терең екіжақты ынтымақтастықты кеңейту үшін қолдана алады. Түркия

мен Ресей «жұмсақ күш» саясатында басқа салаларға қарағанда бір-бірімен әлдеқайда көп бәсекелеседі. Түркия мұнда сыртқы саясаттың басқа салаларына қарағанда көбірек мүмкіндіктерге ие; бұл Орталық Азия халықтарымен тарихи мәдени және діни байланыстарға кепілдік береді. Алайда, "жұмсақ күш" саясаты тек Түркия мен Ресей арасында бағаланса да, бірінің екіншісінен артықшылығы туралы айту мүмкін емес. Ресейде студенттер мен жұмыс істейтіндер үшін Түркияға қарағанда жоғары болса да, түрік басшылығы Орталық Азия елдерінің элиталарына бірдей әсер етуге тырысады. Бұл жергілікті элиталарға олардың ұлттық бірегейлігін қалыптастыруда әртүрлі әсер ету процестерін тудырады.

Түркия мен Ресей Орталық Азияда Батыстың "басқарылатын" тәсілінен айырмашылығы–аймақтағы ішкі саяси оқиғаларға, сайлауға, адам құқықтарына, демократиялық реформаларға, "түрлі - түсті революцияларға" және т. б. қатысты бірнеше бейтарап және бірнеше шектеулі ұстанымдарына байланысты қолайлы. Түркия мен Ресей аймақта серіктес те бәсекелес те мемлекеттер ретінде қарастырылады. Екі мемлекет арасындағы мұндай қарым-қатынастар тікелей Орталық Азия мемлекеттеріне әсер етеді. Аталмыш аймақта Ресей мен Түркия серіктестік бағытын дамытуына жоғарыда көрсетілген факторлар әсер ете алады.

Қорытындылай келе, Орталық Азия аймағы ХХІ ғасырда өзінің маңыздылығын бүкіл әлемде арттыра түспек. Маңызды аймақ төңірегінде әлемдік державалар өз ықпалын жүргізуге тырысады. Бұндай державалардың ішінде Түркия мен Ресейдің орны айрықша болып қала бермек. Бұл мемлекеттердің екі жақты қатынастары Орталық Азия мемлекеттерінің сыртқы саясатына үнемі әсерін тигізіп отырады. Орталық Азия мемлекеттері үшін Ресей мен Түркияның екіжақты қарым-қатынасы үнемі өзекті болады. Аталмыш мемлекеттердің серіктес болуы Орталық Азия мемлекеттері үшін тиімді болып қалмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Куприянов А. Прагматичный реалист: почему доктрина Примакова актуальна и сейчас // Известия. 29.11.2019. URL: <https://iz.ru/937080/aleksei-kupriianov/pragmatichnyi-realist-pochemu-doktrina-primakovaaktualna-i-seichas>*
2. *Sharifzada, Khamza (2019), "To Russia Or Turkey? A Central Asia Migrant Worker's Big Choice", The Diplomat (E-Article), 2 January 2019, <https://thediplomat.com/2019/01/To-Russia-Or-Turkey-A-CentralAsian-Migrant-Workers-Big-Choice/>*
3. *GDP Current (US dollar), Russian Federation // The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2018&locations=RU&start=1988&view=chart>*
4. *Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В. Путиным 30 ноября 2016 г.) // Министерство иностранных дел Российской Федерации: официальный сайт. URL: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkV6BZ29/content/id/2542248*

РЕСЕЙГЕ ҚАРСЫ САНКЦИЯЛАР КЕЗЕҢІНДЕГІ ЖАПОНИЯ МЕН ЕАЭО АРАСЫНДАҒЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС

Сайлаубек Бауыржан
*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Аймақтану»
мамандығының 2-курс магистранты*
Ғылыми жетекшісі: т.ғ.д., профессор Ауған М.Ә.

2022 жылы Ресей мен Украина арасындағы қақтығыс басталғанға дейін Жапония ЕАЭО-мен диалог пен экономикалық қатынастардың дамуын қолдады. 2019 жылы Жапония мен ЕАЭО арасында еркін сауда аймағын құру туралы келісімге қол қойылды, ол 2022 жылдың ақпанында күшіне енді. Бұл келісім Жапония мен ЕАЭО елдері арасындағы саудадағы тарифтік және кейбір тарифтік емес кедергілерді төмендетуді көздеді.

Алайда, Украинада қақтығыс басталғаннан кейін Жапония, көптеген басқа елдер сияқты, Ресейге қарсы санкциялар енгізді, бұл Жапония мен ЕАЭО-ның экономикалық қатынастарына теріс әсер етті. Кейбір сарапшылар Украинадағы қақтығыстан туындаған энергетикалық ресурстар бағасының күрт өсуі Жапония мен ЕАЭО арасындағы экономикалық қатынастарға да кері әсерін тигізгенін атап өтті[5].

Жалпы, Жапония мен ЕАЭО елдері диалог пен өзара тиімді экономикалық ынтымақтастықты қолдауды жалғастырғанымен, Украинадағы қақтығыс және Ресейге қарсы санкциялар Жапония мен ЕАЭО арасындағы инвестициялық және сауда белсенділігінің біршама төмендеуіне әкелді.

2022 жылы Ресей мен Украина арасындағы қақтығыс кезінде Жапония мен ЕАЭО арасындағы қатынастар қиын жағдайға тап болды және осы тұрғыда бірнеше теориялық аспектілерді қарастыруға болады.

Теориялық негіздеу

Украинадағы қақтығыс басталғаннан бері Ресейдің көмегімен ЕАЭО өз мүшелерін кеңейтуге және араб-мұсылман әлемі мен Оңтүстік-Шығыс Азия елдерімен сауда серіктестігін кеңейтуге бағытталған сыртқы саясатты қабылдады.

ЕАЭО көбінесе Ресейдің посткеңестік кеңістікте болуын қамтамасыз ету үшін құрылған Мәскеудің саяси-экономикалық ұйымы болып саналды. 2015 жылы құрылған ЕАЭО посткеңестік кезеңнің бірінші жылдарымен тікелей байланысты. Мұны Ресей, Беларусь, Қазақстан, Армения және Қырғызстан қатысқан, импорт пен экспорт ағынын ұлғайту арқылы өз экономикасын дамытуға тырысқан тарихи-саяси және экономикалық процестің нәтижесі ретінде түсіндіруге болады.

Алайда, ол құрылғаннан бері Батыс ЕАЭО-ны жиі сынға алып, оны экономикалық интеграция жобасынан гөрі Кремльдің жақын шетелдегі геосаяси стратегиясының нәтижесі ретінде қабылдады.

Соңғы бірнеше жылда ЕАЭО - ға мүше мемлекеттер, әсіресе Ресей Федерациясы бұл ұйымды және оның сауда серіктестері мен мүшелерінің желісін кеңейту мүмкіндігін алға тартты. Осы тұрғыда Иран Ислам Республикасы ЕАЭО-мен Иран мен Ресейге қатты әсер ететін батыстық санкцияларға қарсы тұру және олардың экономикасы мен импорттық-экспорттық қызметіне балама шешімдер іздеу үшін еркін сауда аймағын құру туралы келісімге қол қойды[3].

"Жаңа протекционизмнің" ЕАЭО-ға әсері. Біржақты санкциялар, сауда соғыстары, бейресми саяси экономикалық шектеулер және, ең бастысы, оларды араластыру Еуразиялық жобаларды дамыту үшін ортаны түбегейлі өзгертеді. Алайда, "жаңа протекционизмнің" "Еуразиялық экономикалық интеграцияға әсері" жаңа протекционизмнің "ЕАЭО — ға мүше мемлекеттерге ұлттық әсерлерінің қосындысымен бірдей болып табылмайды. Біржақты санкцияларды, сауда соғыстарын және бейресми шектеулерді қолдану тәжірибесін күшейту еуразиялық интеграция үшін әрқашан деструктивті сипатта бола бермейді[2].

"Жаңа протекционизм" Одаққа Еуразиялық экономикалық интеграцияға қатысушылардың "жаңа протекционизмнің" жағымсыз әсерлерін тегістеу құралы ретінде ЕАЭО-ның орнықтылық тетіктерін енгізуге мүдделілігін арттыра алады. Өз кезегінде, ЕАЭО — ның үшінші елдер үшін ЕАЭО-ға мүше мемлекеттерге қарсы "жаңа протекционизмді" қолданудың баламалы шығындарын арттыру қабілеті Армения, Беларусь, Қазақстан және Қырғызстан үшін осындай тәуекелдерді айтарлықтай тегістей алады.

Осыған байланысты ЕАЭО-ның интеграциялық басымдықтарын іске асыру жаңа сын-қатерлермен және жаңа мүмкіндіктермен ұштасады. Осыған қарамастан, әзірге мүше елдер де, ЕЭК те шектеулі мандатқа байланысты мүмкіндіктерді басқарудан гөрі қиындықтарға көбірек тап болады, бұл көбінесе жаңа құбылысты шектеулі қабылдауға байланысты.

Әзірге одақтағы әлемдік экономиканы саясаттандыру сын-қатерлерін мойындаудың негізгі нысаны Ресейге қарсы санкциялар мен ресейлік қарсы шаралар туралы және олардың ЕАЭО үшін жағымсыз әсерлері тұрғысынан ғана сыни пікірталас болып қала береді. Алайда, "жаңа протекционизмнің" тәуекелдеріне және жалпы Одаққа айтарлықтай әсер ете алатын барлық мүше елдер ұшырайды. Екінші реттік санкциялардың түсінікті тәуекелдерінен басқа (Ресейге қарсы ғана емес, сонымен қатар Иранға қарсы, мысалы, Армения үшін өте маңызды), мұндай тәуекелдер тек батыс елдерінен ғана емес, сонымен бірге өз саясатында "жаңа протекционизм" құралдарын жиі қолданатын үшінші елдерден де өткір мәселе туындайды[2].

Одан да маңыздысы: "жаңа протекционизмнің" әсерінен әлемдік экономиканы қарқынды саясаттандыру ЕАЭО туралы шартқа және Одақтың негізгі ұлттықтан жоғары институттарының мандатына сәйкес саяси проблематикадан "оқшауланған" экономикада жұмыс істеуге қамалған еуразиялық интеграция институттарының тиімділігін төмендетеді.

"Жаңа протекционизмнің" әртүрлі құралдарын — санкцияларды, сауда соғыстарын, бейресми қысымды араластыру — Еуразиялық экономикалық комиссия мен ұлттық ведомстволар арасындағы сауда, валюта және инвестициялық мандаттарды қатаң бөлу қағидатын бәсекеге қабілетсіз етеді: әртүрлі деңгейлерде "жаңа протекционизмнен" туындаған сыртқы күйзелістердің алдын алу мен оларға ден қоюдың тиімді құралдарын әзірлеу айтарлықтай күрделене түседі. Бұл жаңа жағдайларда ықпалдасудың пәрменді құралдарын әзірлеу үшін ЕЭК мандатын кеңейтуге жаңа ынталандырулар жасайды[2].

Айқын мысал: Ресей 2014 жылдан бері жүргізіп келе жатқан импортты алмастыру саясаты. Билік импорттық өнімдерді отандық тауарлармен алмастыруға үміттенді және Еуропалық Одақ елдерінен өнімдерге эмбарго енгізді (қарапайым тілмен айтқанда — тыйым салынды). Тыйым салынған тауарларды ресейлік тауарлар алмастыруы керек еді.

Алайда, бұл тапсырма толығымен орындалмады. Бір жерде жоспарлар ішінара жүзеге асырылды, бір жерде олар сәтсіздікке ұшырады. Мысалы, 2020 жылға қарай билік елге көкөністерді әкелуді 70,3% - ға қысқартуды жоспарлады, бірақ іс жүзінде ол тек 27% - ға шықты. Еуропалық жеткізушілердің орнына басқа елдердің компаниялары келді. Сарапшылардың пікірінше, импортты алмастыру емес, қайта экспорттауға тыйым салынған[4].

Ойталқы

Еуразиялық саясат: трансатлантикалық стратегия үшін жаңа кеңістіктер іздеу.

Украинадағы қақтығыс келісілген трансатлантикалық тәсілден пайда көретін аймақ алдында тұрған проблемаларды атап өтті, олардың біріншісі Еуразиялық экономикалық одаққа (ЕАЭО) мүше елдер болған экономикалық дилемма болып табылады. Еуразия елдері батыстық санкциялармен әділетсіз жазаланғандай сезінеді, өйткені олардың экономикалық әл-ауқаты Мәскеумен тығыз байланысты. Теңізге шыға алмай және Иран арқылы экспорттай алмай, олар батыстан бас тарта алмайды. ЕАЭО-ға мүше мемлекеттердің көпшілігі бейтараптық стратегиясын ұстануға мәжбүр, олар Шығыс пен Батыстың арасында қалып қоюы, Украинадағы қақтығыс бойынша БҰҰ-да дауыс беруден қалыс қалуы немесе дауыс беруге мүлдем келмеу себептерін тапты[1].

2022 жылы Украина шекарасының айналасындағы аудандарда орыс әскерлерінің көбеюіне байланысты шиеленістің күшеюі жағдайында Беларусь Ресеймен бірлескен әскери жаттығуларды бастады және қақтығыс кезінде өз аумағын пайдалану арқылы Ресейді қолдады. Беларусьтың осы жағдайға айқын қатысуын ескере отырып және 8 желтоқсанда Жапония Беларусьқа қарсы санкциялар, соның ішінде Президент Лукашенконы қоса

алғанда, жеке тұлғалар мен ұйымдарға қатысты санкциялар және экспорттық бақылау шаралары туралы шешім қабылдады.

Жапон-Ресей қатынастары және оның ЕАЭО елдеріне әсері

Қырғи қабақ соғыс аяқталғаннан кейін қалыптасқан тәртіпке шолу жасаудағы жапон-Ресей қатынастары

2022 жылы Ресейдің Украинаға басып кіруі халықаралық қауымдастықтың статус-квоның күшпен біржақты өзгеруіне жол бермеудің негізгі қағидатына сын болып табылады және қырғи қабақ соғыс аяқталғаннан кейін әлемдік тәртіпке қауіп төндіреді. Жапония G7 және халықаралық қоғамдастықпен ынтымақтастықтың белгісі ретінде Ресейді өз әскерлерін дереу шығарып, халықаралық құқықты сақтауға шақырды. Осы жағдайға жауап ретінде Жапония G7 және басқа халықаралық ұйымдармен үш шараны жүзеге асыру үшін тығыз жұмыс істейді, соның ішінде ресейлік шенеуніктер мен ұйымдарға, соның ішінде президент Путинге қатысты активтерді тоқтату, Ресейдің Орталық банкімен операцияларға шектеулер, қаржы саласындағы санкциялар, соның ішінде SWIFT-тен жойылатын ресейлік банктерге қатысты активтерді тоқтату және жартылай өткізгіштер мен сәнді заттар сияқты жалпы тауарларды Ресейге экспорттауға тыйым салу. Жапония бұл қақтығыста жағдайды жақсарту үшін жұмыс істейді, мысалы, Ресейге ядролық қару санкцияларын қабылдайды[6].

Жапон-Ресей қатынастарындағы ең үлкен проблема - Солтүстік аумақтар мәселесі. Соғыстан кейін 75 жылдан астам уақыт өткен соң, бұл мәселе шешілмеген күйінде қалып отыр және Жапония үкіметі бұл мәселені шешу және бейбітшілік келісімін жасау саясаты аясында келіссөздер жүргізуде. Жапонияның солтүстік территориялар мәселесіндегі ұстанымы және оның егде жастағы бұрынғы аралдықтардың тілектеріне жауап беруге деген ұмтылысы өзгеріссіз қалады. Алайда, Украинадағы қақтығыстың қазіргі жағдайында бейбіт келісім бойынша келіссөздердің болашағы туралы айтуға болатын жағдай жоқ. Жапонияның ресми өкілдері: біз Ресейді халықаралық қауымдастықты айыптауға байыпты қарауға, әскерлерін дереу шығаруға және халықаралық құқықты сақтауға шақырамыз[5].

Украинадағы қақтығыстың басталуы және Батыстың Мәскеуге қарсы бұрын-соңды болмаған қатаң санкциялары ЕАЭО-ның үшінші елдермен өзара әрекеттесуіндегі экономикалық логиканы одан әрі бұзды.

Біріншіден, бұл жолы санкциялардың мақсаты тек Ресей ғана емес, сонымен бірге Беларусь болды, бұл Еуразиялық юрисдикцияның жалпы уыттылығын арттырады.

Екіншіден, Ресей мен достас емес елдер арасындағы экономикалық соғыс ЕАЭО-ның ұжымдық Батыспен және атап айтқанда Жапониямен диалог орнату жөніндегі барлық күш-жігеріне бірнеше жыл алға басуы мүмкін. Шамасы, мұндай әрекеттер енді сәтсіздікке ұшырайды.

Жақында Жапония сияқты дамыған мемлекеттермен еркін сауда аймақтарын құру туралы әңгіме болды — қазір тіпті мұндай мәселені қою таза су утопиясына ұқсайды. Ал Жапонияның Ресейге қатысты санкцияларды енгізуі ЕАЭО елдерімен, кем дегенде Ресеймен және Беларусьпен қызметтер мен инвестициялардың еркін қозғалысы туралы келісімдер жасау жөніндегі барлық жоспарларды бұзады (мұндай келісімдер одақтың әрбір мүшесімен бөлек жасалады).

Үшіншіден, Ресей экономикасына қарсы санкциялардың ауқымы 2014 жылмен салыстырғанда әлдеқайда көп. Қазір ЕАЭО-ның шетелдік серіктестері АҚШ пен ЕО тарапынан санкциялық соққыға ұшырау қаупі бар. Бұл Батыс емес елдер еуразиялық бестікпен келіссөздерден мүлдем бас тартады дегенді білдірмейді, дегенмен мұндай сценарийді жоққа шығаруға болмайды. Керісінше, әлеуетті серіктестер келіссөздердің шарттарын мұқият зерттеп, ілеспе тәуекелдерді мұқият есептейді.

Санкциялар режимі қатаңдатылғаннан және Ресей ішінара оқшауланғаннан кейін ЕАЭО-ның шетелдік серіктестерін таңдау саяси факторлармен айқындалатын болады. Бұл бастапқыда еуразиялық интеграцияны дамытудың мүлдем басқа сценарийіне сенген Ресейдің бірігу серіктестерін әрең қуантады[1].

Қорытынды

Жалпы, ЕАЭО мен Жапония арасындағы қарым-қатынас оң және теріс факторларға ие. Оңтүстік Курил жобасы және Жапония мен Ресей арасындағы экономикалық серіктестік диалог сияқты экономикалық ынтымақтастық пен бірлескен жобалар екі тарап арасындағы қарым-қатынастың дамуына ықпал етуі мүмкін. Алайда, Жапония мен Ресей арасындағы сауда тапшылығы, Оңтүстік Курил аралдары туралы дау және 2022 жылы Украина мен Ресей арасындағы қақтығыс сияқты мәселелер қарым-қатынасқа теріс әсер етті.

Осыған қарамастан, екі тарап та кейбір өзара келісілген жеңілдетулерге келуге және уағдаластыққа дайын екендігін көрсеткен жағдайда, ЕАЭО елдері мен Жапония арасындағы қатынастарды одан әрі дамыту үшін әлеует бар. Экономика, ғылым және технологиялар, сондай-ақ бірлескен жобалар саласындағы ынтымақтастық болашақта ЕАЭО елдері мен Жапония арасындағы қатынастарды жақсарту үшін негіз бола алады.

Ресей жағдайында бұл "шығысқа бұрылу", Еуразиялық экономикалық одақтың (ЕАЭО) дамуы және "Үлкен Еуразия" көзқарасы – "ортақ кеңістіктер" құруға балама ретінде қызмет етуге арналған саяси плюрализмге негізделген идея түрінде болып отыр.

Қорытындылай келе, 2022 жылғы Ресей мен Украина арасындағы қақтығыс Жапония мен Еуразиялық экономикалық одақ арасындағы қарым-қатынасқа айтарлықтай әсер еткенін атап өтуге болады. Қақтығыс басталғаннан кейін Жапония Ресейге қарсы бірқатар санкциялар енгізді, бұл Жапония мен ЕАЭО елдері арасындағы экономикалық байланыстарға әсер етті. Дегенмен, аймақтық деңгейде Жапония болашақта ЕАЭО елдерімен экономикалық байланыстарды нығайтуы мүмкін Шығыс Азиядағы әріптестік туралы келісімді құру бойынша келіссөздер сияқты интеграциялық үдерістерге қатысуды жалғастыруда. Сонымен қатар, Жапония мен ЕАЭО ынтымақтастығын нығайтуға негіз бола алатын сауда-экономикалық қатынастар мен инфрақұрылымды дамытуда ортақ мүдделерге ие. Жалпы, шиеленіскен жағдайға қарамастан, Жапония мен ЕАЭО елдері аймақтағы қарым-қатынастарды нығайту жолдарын іздестіруде және экономика, технология және ғылыми зерттеулерді қоса алғанда, әртүрлі салаларда ынтымақтастықты жалғастыруда.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Александр Королев, Григорий Калачигин. *Союз под напряжением: как санкции против России влияют на ЕАЭС // Forbes Russia. –2022. <https://www.forbes.ru/mneniya/462891-souz-pod-naprazheniem-kak-sankcii-protiv-rossii-vliaut-na-eaes>*
2. Ксения, Крапова. *Что такое протекционизм. Объясняем простыми словами. <https://secretmag.ru/slova/что-такое-протекционизм-объясняем-простыми-словами.htm>*
3. Королев, А.С., Малютина, Д.И. *Преимущества и возможности для государств-членов при развитии внешних связей ЕАЭС. // Доклад НИУ ВШЭ. –2020. – № 2412. С. 55–62.*
4. Лихачева, А.Б. *Влияние санкций и торговых войн на продвижение евразийской интеграции. // Доклад НИУ ВШЭ. –2020. – № 2412. С. 47–55.*
5. *Статья "Евразийский экономический союз и Япония: проблемы и перспективы сотрудничества" на портале Sputnik (sputniknews.com)*
6. *Статья "Japan and the Eurasian Economic Union: A Comprehensive Approach to Economic Relations" в журнале The Asan Forum (asanforum.org)*
7. https://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/bluebook/2022/html/chapter2_06_02.html 第 2 章 地域別に見た外交

4-СЕКЦИЯ. ЗАМАНАУИ ЖАҒДАЙДАҒЫ ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКА

4-СЕКЦИЯ. МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

4-SECTION. THE WORLD ECONOMY IN MODERN CONDITIONS

ТЕОРИЯ ИГР В ЭКОНОМИКЕ: РАВНОВЕСИЕ НЭША

Онайбай Инкар

Студент 2 курса специальности «Мировая экономика»

Казахского национального университета им. Аль-Фараби

Научный руководитель: к. э. н., доцент Бекмухаметова А.Б.

Введение

Каждому человеку свойственно решать какие-либо вопросы или проблемы оптимальным образом, то есть чтобы его результат удовлетворил не только самого субъекта, но и окружающих его людей. Проблемой может являться любая ситуация, в которой затронуты интересы двух или более участников, традиционно называемых игроками в теории игр в экономике. И тут возникает вопрос: что такое «Теория игр в экономике» и в чем её суть? Теория игр в экономике – это раздел математической экономики, изучающий решение конфликтов между игроками и оптимальность их выдвинутых стратегий. Пересекаясь, стратегии нескольких игроков создают определённую ситуацию, в которой каждый игрок получает определённый результат, называемый выигрышем, положительным или отрицательным. Теория игр помогает выбрать лучшие стратегии с учётом представлений о других участниках, их ресурсах и их возможных поступках. Важно понимать, что при выборе стратегии важно учитывать не только получение максимальной награды для себя, но так же возможные шаги противника, и их влияние на ситуацию в целом. Но бывают и ситуации, когда участники могут решить проблему, создавая равновесную величину вознаграждения и тут вытекает феномен «равновесия Нэша». Но, что оно значит и к чему приведёт её использование? Вышеперечисленные вопросы будут раскрыты в данной работе.

Теоретическое обоснование

Теория равновесия Нэша является ключевой концепцией в экономической теории, теории игр и математической экономике. Она была предложена американским математиком Джоном Нэшем в 1950-х годах.

Нэш начал свои исследования в этой области во время обучения в Принстонском университете, где он изучал математику и экономику. В 1950 году он опубликовал статью "Нелинейные игры", в которой впервые ввёл понятие равновесия Нэша.

Основная идея заключается в том, что в многопользовательских играх с несколькими стратегиями каждый игрок выбирает стратегию, которая максимизирует его выигрыш, учитывая выбранные стратегии других игроков. В результате каждый игрок достигает равновесия, когда никто не может улучшить свой выигрыш, изменяя свою стратегию, при условии, что остальные игроки сохраняют свои стратегии неизменными.

Нэш доказал, что для любой игры с конечным количеством игроков и конечным набором стратегий всегда существует хотя бы одно равновесие Нэша. Кроме того, он разработал математический инструмент для анализа игр, включая понятия множества стратегий, функции выигрыша и нормальной формы.

Теория равновесия Нэша имеет широкое применение в экономике, политике, биологии и других областях, где принятие решений зависит от решений других людей или агентов.

Например, она может использоваться для анализа поведения фирм на рынке или для изучения взаимодействия стран в международной политике.

Анализ

Теория равновесия Нэша является одной из основных концепций в экономике и игротехнике. Она применяется во многих областях, включая экономические системы, стратегическое управление, принятие решений и макроэкономику.

В экономике теория равновесия Нэша широко используется в контексте теории игр и конкурентной стратегии предприятий. Она позволяет описать и анализировать поведение участников экономических игр и различные формы конкуренции на рынках. Это можно показать в примере задачи, где в виде игроков выступают олигополии:

		Фирма В	
		Низкие цены	Высокие цены
Фирма А	Низкие цены	30 ; 30	70 ; 10
	Высокие цены	10 ; 70	50 ; 50

Представим ситуацию, что данные фирмы имеют продажу по кўрту. Если фирма А и фирма В сочтут правильным иметь соглашение о сохранении единой рыночной цены, то у них будет соблюдаться равновесия Нэша, так как обе фирмы имеют в целях удовлетворение, как и собственных, так и внешних факторов. Но если же они будут идти по принципу «каждый сам за себя», то величина вознаграждений будет меняться в зависимости от роста цен на товар.

Также можно разобрать и другую игру, которая доказывает термин равновесия Нэша, а именно то, что вознаграждение игрока не может быть увеличена, изменив стратегию, если стратегии других игроков будут неизменны. Прямой картиной могут служить методы расположения символом на клавиатуре «Qwerty» и «Dvorak». А именно то, что если один человек будет использовать вторую систему, а все остальные первую, то конечно же он будет находится в неэффективном положении, нежели другие, так как только он изменил стратегию, пока другие решились оставить все как есть.

Существует игра, в основу которого мы можем взять ситуацию появившегося на свет новое предприятие на фоне существующего в рынке монополиста. Мы можем представить ситуацию в нижеизложенной таблице.

	Дружеская реакция монополиста	Агрессивная реакция монополиста
Вступление нового предприятия	2:3	-1:1
Не вступление нового предприятия	1:5	1:5

Монополисты по своей сущности являются королём, а малые и средние бизнесы пешками, которыми очень легко манипулировать через ценообразование. Допустим, если монополист увидит в своей «песочнице» нового игрока, то он выбирает из двух зол: быть добрым конкурирующим партнёром и дать шанс на выход в рынок или же спугнуть потенциального конкурента с рынка при помощи разных инструментов. Этим «инструментом» может послужить демпинг, который подразумевает искусственное

понижение цены товара вплоть до собственных убытков, который по сравнению с новым предприятием может окупиться, когда как новый игрок пойдёт в убыток на почве маленького капитала и опыта предпринимательства. Как мы можем увидеть, если монополист встретит конкурента радушно, то это не принесёт каких-либо отрицательных исходов, а наоборот монополист будет оставаться на господствующем положении (+3), а новое предприятие будет вить корни на рынке благоприятно, как и для себя, так и для других (+2). Но если на фоне всей доброты или агрессивностью монополиста новое предприятие не захочет стать частью рынка, то в плюс конечно же пойдёт монополисту, который будет и вовсе рад из-за того, что на горизонте исчез потенциальный конкурент и прибыль будет продолжать умножаться. Но, а что, если монополист посчитает правильным вспугнуть нового игрока своей агрессивностью? То тут конечно новое предприятие не сможет построить себе гнёздышко рядом с монополистом, а это вовсе приведёт его к уходу из рынка (-1: 1 в пользу монополиста).

Теория равновесия Нэша используется для моделирования поведения конкурирующих фирм на рынке. Она позволяет определить, какое количество продукции каждая из фирм будет производить и какую цену устанавливать, чтобы достичь оптимального равновесия. Кроме того, теория равновесия Нэша используется для анализа поведения потребителей и предложения товаров на рынке.

Теория равновесия Нэша также применяется в макроэкономике, где она используется для моделирования долгосрочных экономических процессов и неравновесных состояний. Она позволяет определить оптимальные стратегии для различных агентов экономики и рассчитать запасы продуктов и услуг в рамках более широкой экономической системы.

Таким образом, теория равновесия Нэша имеет широкое применение в экономике и является важным инструментом для моделирования и анализа поведения участников экономических процессов.

Заключение

В теории игр равновесие Нэша является одним из наиболее важных понятий. Оно определяется как такое состояние игры, при котором ни один игрок не может улучшить свою стратегию, если другие игроки не меняют свои стратегии. Теория равновесия Нэша имеет широкое применение в различных областях, включая экономику, политику, социологию, биологию, и другие науки. С её помощью можно анализировать различные ситуации, в которых несколько игроков принимают решения, и предсказывать, как события будут развиваться.

Однако, теория равновесия Нэша имеет и некоторые ограничения. Во-первых, она предполагает, что все игроки являются рациональными и всегда выбирают оптимальные для себя стратегии. Однако в реальных ситуациях не все игроки всегда действуют рационально, и это может привести к отклонениям от равновесия Нэша.

Во-вторых, теория равновесия Нэша не учитывает влияние внешних факторов, которые могут повлиять на решения игроков. Например, изменение правил игры или изменение цен на ресурсы может повлиять на стратегии игроков и на равновесие. Несмотря на эти ограничения, теория равновесия Нэша продолжает быть важным инструментом для анализа ситуаций, в которых несколько игроков принимают решения. Она позволяет предсказывать, как поведут себя игроки при определённых условиях и какие результаты можно ожидать.

Список использованной литературы:

1. bit.ly/2HrN02a – научный журнал *Пост-Наука (Эволюционные игры)*
2. bit.ly/35XcPmc – веб сайт Хабр (*Теория игр: Введение*)
3. <http://trv-science.ru/2011/08/10-faktov-o-teorii-igr/> - «10 фактов о теории игр» — профессор Чикагского университета и ВШЭ Константин Сонин.

4. <https://theoryandpractice.ru/posts/10126-games-of-economists> - *Что наша жизнь: 10 примеров того, зачем экономистам нужна теория игр*
5. file:///C:/Users/77718/Downloads/shagin_lecture_notes.pdf - *краткое содержание книги «Теория игр» (Вадим Львович Шагин)*
6. <https://postnauka.ru/faq/72338>
7. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/154682>
8. https://spravochnick.ru/ekonomika/principy_teorii_igr_v_ekonomike/
9. <https://habr.com/ru/post/502384/>
10. https://www.alt-invest.ru/lib/nash_equilibrium/

ҚР МЕН ҚХР САУДА ҚАТЫНАСТАРЫ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Жумабаева Диана

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

мамандығының 4 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.к., аға оқытушы Әбиева С.Н.

Қазіргі кезеңде халықаралық сауда-экономикалық қатынастарды Қытайдың қатысуынсыз елестету қиын. Соңғы 30 жылда Қытайдың экономикалық дамуда үлкен жетістіктерге қол жеткізіп, халқының тұрмыс-тіршілігін жақсартқаны көпшілікке кеңінен тарады. Бірақ шындық мынада, бұл елдің жетістігіне таңғалмасқа болмайды. Бір кездері дамымаған, халқы кедей, аз ғана уақыт ішінде «әлемнің шеберханасына» айналған, жалпы ішкі өнімнің өсімі мен сауда көлемі жағынан көшбасшы елге әлемде басқа мысал жоқ. Сату және экспорттау, пайдалы қазбалардың көптеген түрлерін, ауыл шаруашылығы өнімдерін, болат, металдарды, автомобильдер мен электроника сияқты машина жасау өнімдерін және тұтыну тауарларын өндіру. Қытай әлемдік экономика мен халықаралық экономикалық қатынастардың ең ірі субъектілерінің бірі позициясын иеленеді. Бүгінгі таңда Қытайдың сауда серіктесі болу экономиканы – ел деңгейінде, бизнесті – микро деңгейде ілгерілетуге жасалған үлкен қадам болып табылады. Біздің жағдайда Қазақстан осы жолмен ұзақ уақыт бойы белсенді жүріп келеді және қазірдің өзінде жақсы жетістіктерге жетті. Осыған байланысты біз Қазақстан Республикасы мен Қытай арасындағы тауар айналымын жан-жақты талдап, олардың осы саладағы болашағын қарастыратын боламыз.

Қазақстан Республикасының жалпы тауар айналымынан Қытайдың үлесі жалпы көлемнің 18,2%, Қазақстандық экспорт көлемі 42,2 млрд долларды (+56,2%), елге шетелдік тауарлар импорты – 21,5 млрд долларды (+15,2%) құрады. Сауда балансы 2,5 есеге жақсарып, 20,8 млрд долларға жетті. Оның ішінде, 2022 жылдың қорытындысына сәйкес, 154,8 мың тонна бидай, 88,2 мың тонна арпа, 3,6 мың тонна кальций мен бор, 412,1 мың тонна кондитерлік өнімдер (шоколадсыз), 1,3 мың тонна – фармацевтикалық препараттар, 119,4 мың тонна тыңайтқыштар, 5,7 мың тонна линолеум, 32,7 мың тонна трикотаж бұйымдары, 1,4 млн шаршы шақырым керамикалық плиткалар және т.б.. [1] Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы мен Қытай арасындағы тауар айналымының өсуіне қарамастан, бұл елдердің халықаралық саудасында тұрақты үзілістер мен проблемалар бар. Көптеген вагондар Қазақстан-Қытай шекарасында тұр. Шекаралардағы «кептелістерге» байланысты туындаған көлік іркілістері логистикалық проблемаларға және көлік қозғалысы мен бағалардың өсуіне әкеледі. Ағымдағы жылдың қаңтар-маусым айларында Қазақстанның Қытайға экспорты 2021 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 46,8%-ға артып, 6,6 млрд долларды құрады. ҚХР-ға мұнай, мыс, болат, мырыш кендері, табиғи уран және феррокорытпалар сатылды. Іс жүзінде импортқа келетін болсақ, олардың көлемі экспорттан -4,6 млрд АҚШ долларынан (+25,4%) аз. Саралау тізімі негізінде біз тауарлық

құрылымының динамикасы мен сауда балансын толығырақ талдаймыз. Сонымен, екіжақты сауда қатынастарында қандай тауарлар үлкен сұранысқа ие?

1. Экспорт көшбасшылары – Қазақстанның бай жерінің табиғи ресурстары. Егжей-тегжейлі талдағанда сурет келесідей: 1. Шикі мұнай және мұнай өнімдері. Экспорт көлемі 2,2 млрд АҚШ долларына бағаланып, +3,8 есеге өсті. 2. Тазартылған мыс және өңделмеген мыс қорытпалары, 1,4 млрд доллар, экспорттық тауарлар бойынша көшбасшыдан 0,8 млрд долларға аз. Одан әрі мыс рудалары мен концентраттары \$831,8 млн, +18,7% бағаланады. Төртінші орынның лайықты иесі – газ тәрізді күйдегі табиғи газ, оның экспорт көлемі 536,8 млн долларды құраса, экспорт көлемінің айтарлықтай төмендеуі, дәлірек айтсақ, өткен жылмен салыстырғанда 5 есеге аз. Ағымдағы тізімде бесінші орында ферроқорытпаларды атап өтуге болады (380,2 млн. АҚШ доллары), бұл көрсеткіш те теріс – 2022 жылмен салыстырғанда 8%-ға аз. Алтыншы орынды темір рудалары мен концентраттары алады, оның экспортының жалпы көлемі 333,3 миллион АҚШ долларын құрайды. Мұнда қазірдің өзінде 23,8% өсім байқалады. Жетінші орында табиғи өңделген уран (214 млн. АҚШ доллары, +21,8%). Сегізінші орында – қымбат металдардың кендері мен концентраттары (93 млн. АҚШ доллары, +5,2 есе), тоғызыншы – мырыш кендері (93 млн. доллар, +5,2 есе), ең соңында, оныншы – шикі мырыш (43, 4 млн. доллар, -83,2%).[2]

<p>+КҮШТІ ЖАҚТАРЫ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Географиялық орналасуы 2. Үлкен потенциал 3. Ұзақ уақытты тарихы 4. Инвестициялық белсенділік 5. Тауар жеткізілімінің жылдамдығы 	<p>-ӘЛСІЗ ЖАҚТАРЫ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Импортқа тәуелділік 2. Тауар сапасы 3. Сауда балансының теріс көрсеткіші 4. Бәсекелестік
<p>МҮМКІНДІКТЕР:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. «Бір жол-бір белдеу» бағдарламасы 2. Ауыл шаруашылығына инвестиция 3. Жоғары технологиялық салаларды дамыту 4. Логистикалық қатынастарды дамыту 	<p>ТӘУЕКЕЛДЕР:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Қытай жағынан біржақты тиімділік 2. Шикізат бағасына тәуелділік 3. Валюта бағамының ауытқуының ықтималдығы 4. Заңның өзгеруі

Кесте-1. ҚР және ҚХР арасындағы сауда қатынастарына SWOT-талдау.

Айта кетейік, Қытай экспорттық ынтымақтастықтың ең үлкен аренасына ие. Сондықтан Қытаймен сауда жасайтын елдер минус белгісі бар сауда балансына ие болады. Яғни, бұл елдердің экспорты Қытайдан келетін импорттан айтарлықтай төмен. Әдетте, қарым-қатынастардың ұзақ мерзімді дамуы үшін ұзақ мерзімді негізде стратегия құрылып, белгілі бір келісім-шарттарға қол қойылып, осы мақсат жолындағы әрбір қадам талданады. Біздің жағдайда, Қытай мен Қазақстан арасындағы экономикалық қарым-қатынастарды дамыту мақсатында 2019 жылдың сәуір айында Бейжіңдегі «Бір белдеу – бір жол» форумында Қазақстанға қажетті 27,6 миллиард АҚШ долларына 55 жоспарды жүзеге асыру туралы келісім бекітілді. Осы келісім-шарт аясында елімізде келесі жобалар аяқталды немесе аяқталады:

- Қорғастағы құрғақ порт;
- Ұнтақ полипропилен шығаратын зауытты модификациялау;
- Жаппай құрастыру бойынша JAC жеңіл автомобильдерін жасау;
- Көп профильді автоқұрастыру кластерін кеңейту;
- Трактор өндірісін ұйымдастыру;
- Жамбыл облысындағы тау-кен-химия-металлургия жүйесі;
- Күн электр станциясын іске қосу;
- 60 МВт электр станциясын іске қосу;

- Қуаты 100 МВт жел электр станциясын іске қосу;
- 50 МВт жел электр станциясын іске қосу;
- Күн батареяларын шығаратын компаниялардың акцияларын сатып алу;
- ГЭС-1 модификациясы;
- Шымкент мұнай өңдеу зауытын қалпына келтіру;
- Шыны зауытын құру жобасы;
- Өндірілген суды тұщыту қондырғысын салу;
- Мұнай өндіру зауытын іске қосу;
- Керамикалық бұйымдар шығаратын зауыт салу;
- Өнеркәсіптік жарылғыш заттарды шығаратын зауыт;
- Үлкен диаметрлі дәнекерленген болат құбырларды өндіру зауыты;
- Полипропилен өндіру зауыты;
- Штапельді талшық зауыты;
- Цемент өндірісі;
- Кальциленген тұзды өндіру;
- Жылжымалы бұрғылау қондырғыларын өндіру;
- Табиғи тастан жасалған бұйымдарды өңдеу және өндіру;
- Қара көміртекті өндіру;
- Кабель өнімдерінің зауыты;
- Вольфрам кен орнын өнеркәсіптік игеру;
- Күрделі қорытпаларды өндіру;
- Құрғақ бие мен түйе сүтін өндіру;
- Күріш майын өндіру;
- Шанхай қор биржасы мен Жібек жолы қорының АХҚО құрамына кіруі. [3]

Бұл жобалардан басқа тағы бірнеше жоба дайындалуда (бұл электролиттік марганец өндіру зауыты, қауіпті мұнай қалдықтарын өңдеу зауыты, ауылшаруашылық дақылдарын өңдеу кешені, биохимиялық кластер құру, жылу электр станциясы және т.б.). Тізімде аталған нысандардың құрылысы мен іске қосылуы, ең алдымен, бізге қаншалықты тиімді екенін саралап көрейік. Сонымен:

1. Қазақстанға құрғақ порт не үшін қажет? Құрғақ порттар теңіз порттарындағы жұмысты жеңілдету үшін арнайы салынған. Халықаралық сауданың ауқымды өсуіне байланысты олардың көпшілігі өздерінің тікелей міндеттерін орындауды тоқтатты. Олардан басқа жүктерді алу және уақытша сақтау міндеттері порт қызметкерлеріне жүктеледі, бұл теңіз портының өнімділігі мен өткізу қабілетіне әсер етеді. Теңіз портына жақын орналасқан құрғақ порт бұл ауыртпалықты өз мойнына алып, бүкіл логистикалық тізбектің тиімділігін арттырады. Сондықтан Қорғас құрғақ порты Корея мен ҚХР арасындағы логистикалық саланы жеңілдету және одан әрі дамыту үшін жақсы идея болып табылады.

2. Күн электр станциясының құрылысы; Қуаты 50/60/100 МВт электр станциясының құрылысы; ГЭС-1 модификациясы ең пайдалы жобалар болып табылады. Жаңартылатын энергия көздері қоршаған ортаны ластамайды, атмосфераға парниктік газдар шығарындыларын азайтуға және климаттың өзгеруінің салдарын азайтуға көмектеседі. Олар іс жүзінде сарқылмайды, ал қазбалы отын ерте ме, кеш пе таусылады. Ең бастысы, бұл Қазақстан Республикасындағы қорлардың сарқылуына және табиғи ресурстардың тапшылығына ешбір жағдайда әкелмейді.

3. Керамикалық бұйымдарды шығаратын зауыттар; өнеркәсіптік жарылғыш заттар; үлкен диаметрлі дәнекерленген болат құбырлар; полипропилен; штапельді талшық; цемент; кальциленген тұз - мүмкін белгілі бір дәрежеде перспективалы жобалар, бірақ болашақта бұл шикізат қорына теріс әсер етуі мүмкін.

4. Және ең соңында - SKD әдістерін қолдана отырып JAC маркалы жеңіл автокөліктерді шығару. Бұл жоба сәтті іске қосылды және қазірдің өзінде жүзеге асырудан түскен табыстың жемісін алуда. Көліктер Қостанай облысындағы «Сарыарқа Автопром»

ЖШС зауытында шығарылады. Бұл зауыт негізінен Қытайдан келген инвесторлардың қолдауымен жұмыс істейді. Айта кету керек, «Сарыарқа автопром» - шет мемлекеттерге жүк көліктерін экспорттаушы жалғыз кәсіпорын. Қытай бұл зауытқа қатты қызығушылық танытып отыр. Қытайлық инвесторлардың негізгі инвестициясы Қазақстан Республикасындағы өндіріске (2,7 млрд АҚШ доллары), көлік-логистика секторына (2,6 млрд АҚШ доллары) және саудаға (1,8 млрд АҚШ доллары) құйылған.[4] Ал бұл ағымдағы жылдың бірінші жартыжылдығында Қазақстанға құйылған қытайлық тікелей инвестициялардың жалпы ағынының (508,7 млн. АҚШ доллары) басым бөлігі «Сарыарқа Автопром» ЖШС-не тиесілі екенін білдіреді. Сондықтан бұл жағдайда сауда-экономикалық Қазақстан Республикасының қарым-қатынасы ҚХР оң көзқарас пен ұзақ мерзімді перспективаға ие.

Болашақта Қазақстан Республикасы мен Қытай арасындағы сауда қатынастарын жақсарту үшін бірқатар шараларды қабылдау қажет:

1. Логистикалық инфрақұрылымды дамыту;
2. Экспортталатын тауарлар тізбесін кеңейту;
3. Өнімнің сапасын жақсарту;
4. Ауыл шаруашылығы саласындағы ынтымақтастықты дамыту ("Корона" ЖШС, "Цесна" ЖШС, "Карасу-ет" ЖШС, "ДЭП" ЖШС, т.б. кәсіпорындарға инвестиция тарту)
5. Туризмді дамыту;
6. Шағын және орта бизнесті дамыту.

Қорытындылай келе, біздің болашағымыз ең алдымен Қытаймен байланысты екенін айта кеткен жөн. Қытай әлемдегі экономикасы бойынша екінші орында, ал бірнеше жылдан кейін ол бірінші болады. Екіншіден, біз әлі күнге дейін теңізге шыға алмаймыз деп айғайлаймыз. Бізде Қорғас бар. Бұл бір уақытта «теңіз бен мұхитқа» шығу мүмкіндігі. Бізге одан әрі барудың қажеті жоқ. 300 км-де бізде тауарларды жөнелту үшін әлемдегі ең үлкен нарық бар, өйткені біз Қытайда сатуға болатын төмен өңделген өнімдерді шығарамыз. Демек, Қазақстан мен Қытай арасында үш мың шақырым ғана емес, олардың арасында тұтас сауда болашағы мен тұрақты перспективалық өзара іс-қимыл бар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Интернет-ресурс: Қазақстаннан Қытайға экспорт импорттан 9%-ға асып түседі. URL: <https://blog.kazdata.kz/import-export/tovarooborot-mezhdu-kazahstanom-i-kitaem.html> (қол жеткізу күні: 07.03.2023)
2. Интернет-ресурс: Ұлы Қытай импорты: Қытай Қазақстанды тауарлармен белсендірек толтыруда. Инфографика. URL: <https://lsm.kz/kazahstan-i-kitaj-infografika> (Қолдану күні: 21.01.2023)
3. Интернет-ресурс: Қытай Қазақстан үшін нені білдіреді? Цифрлар мен фактілер. URL: 22.02.2023 https://forbes.kz/process/expertise/chto_znachit_kitay_dlya_kazahstana (кіру күні:)
4. Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігі. Статистика комитеті. URL: <http://stat.gov.kz/> (қолданылған күні 25.01.2023 ж.)

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖҰМЫС КҮШІНІҢ СЫРТҚЫ КӨШІ-ҚОНЫ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ

Қайырғазықызы Әсел, Қаржасова Салтанат
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

Кіріспе

Бүгінгі таңда шамамен 281 миллион халықаралық мигранттар бар, бұл әлем халқының 3,6 пайызы. Бұл туған елдерінен тыс жерде тұрып, жұмыс істейтін адамдар. Соңғы жылдары халықаралық көші-қон ауқымы тұрақты түрде өсті. 2020 жылы әлемде 1990 жылмен салыстырғанда 128 миллионға, ал 1970 жылмен салыстырғанда үш есеге көп мигранттар болды.

Халықтың көші-қоны – адамдардың басқа географиялық аймаққа немесе елге тұрақты тұрғылықты жерін өзгерту, қоныс аудару процесі. Жұмыс күшінің көші-қоны халықтың қозғалысы нысандарының бірі ретінде де түсініледі. Жұмыс күшінің халықаралық миграциясы – бұл халықаралық еңбек миграциясы:

- еңбекке қабілетті халықтың еларалық қозғалысы (ұлттық шекарадан тыс)
- белгілі бір уақыт аралығында (бір жыл немесе одан да көп) жұмыс күшін ұлттық шекарадан тыс пайдалану
- экономикалық себептердің әсерінен, яғни жұмыс іздеуде қозғалады.

Жұмыс күшінің көші-қонының түсінігі мен маңызы

- Жұмыс – халықтың көші-қонының негізгі қозғаушы күші.
- Еңбек мигранттары барлық халықаралық мигранттардың 2/3 құрайды және олардың көпшілігі табысы жоғары елдерге қоныс аударады.
- Халықаралық көші-қон ұйымы 2020 жылы жариялаған «Әлемдік көші-қон туралы баяндамасында» Қазақстан халықтың жалпы санына қатысты халықтың көші-қон қозғалысы тұрғысынан 20 елдің қатарына кіреді. Қазақстанда 2022 жылғы қаңтар-желтоқсанда
 - елге келгендер саны 17 293 адамды,
 - елден кеткендер саны 24 239 адамды құрады.
 - көші-қон сальдосы минус белгісімен 6946 адамды құрады.

ҚР Ішкі істер министрлігінің деректері бойынша, **2012 жылдан кейін Қазақстанда халықтың эмиграциясының тұрақты өсуі байқалады.** Бұл көші-қон ағынының төмендеуімен бірге теріс көші-қон балансының айтарлықтай өсуіне әкелді. Сыртқы көші-қонның теріс сальдосы 2013 жылы - 0,3 мың адамнан 2019 жылы -33 мың адамға дейін өсті.

Қазақстандағы сыртқы көші-қоны процестерінің негізгі бағыттары:

- ең алдымен этникалық қазақтардың ағынымен байланысты иммиграция;
- эмиграция, оның негізгі тенденциялары «ғұламалардың жылыстауын»;
- еңбек көші-қоны және көші-қон транзиті.

«Халықтың көші-қоны туралы» Заңның 34-бабына сәйкес Қазақстанға еңбек қызметін жүзеге асыру мақсатында келетін көшіп келушілер (еңбек иммигранттары) төрт санатқа бөлінеді:

1) экономиканың басым салаларында (экономикалық қызмет түрлерінде) талап етілетін немесе Қазақстан аумағында еңбек қызметін жүзеге асыру үшін жұмыс берушілер тартатын кәсіптер бойынша өз бетінше жұмысқа орналасу үшін елге келген шетелдік қызметкерлер;

2) Қазақстан заңнамасына сәйкес кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру мақсатында келген іскер көшіп келушілер;

3) маусымдық жұмыстарды орындауға тартылған маусымдық шетелдік жұмысшылар;

4) еңбек иммигранттарына рұқсат негізінде үй шаруашылығында жеке тұлғалар үшін жұмыстарды орындау мақсатында Қазақстанға келген еңбек иммигранттары.

Қазақстанда еңбек қызметін квота бойынша 2019 жылы шетелдіктердің ең

көп саны:

- Қытайдан (5,3 мыңнан астам адам немесе квота бойынша жұмыс істейтіндердің 20,99%),
- Өзбекстаннан (2,9 мыңнан астам немесе 11,39%),
- Түркиядан (2,3 мыңнан астам адам - 9,25 %) және
- Үндістаннан (2,2 мың адам - 8,78 %).
- Ұлыбританияның азаматтары (1,7 мыңнан астам адам - 6,85%).

2022-2026 жылдарға арналған көші-қон саясатының тұжырымдамасында этникалық көші-қонды басқару жүйесі жетілдірілетіні айтылған. Шенеуніктер қандастарды жұмыспен қамту, оларды жергілікті қоғамдастықтарға біріктіру мәселелеріне назар аударуды көздеп отыр.

Қорытынды

«Отандастар» жерлестерді қолдауға арналған арнайы қор жұмысын белсендірек бастауы керек.

Оның мамандары Қазақстандағы қоныс аудару бағдарламасы туралы ақпаратты әртүрлі елдердегі қазақ қауымдастығына таратады.

Тарихи отанына оралуға шешім қабылдаған этникалық қазақтардың Қазақстан Республикасының азаматтығын алу тәртібін жеңілдету жоспарлануда.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://www.gov.kz/memleket/entities/qriim/activities/53?lang=kk>
2. <https://abai.kz/post/73064>
3. <http://law.gov.kz/client/#!/doc/59947/kaz/10.12.2013>
4. <https://kk.warbletoncouncil.org/causas-consecuencias-migracion-14511>
5. <https://qazaqtimes.com/article/55708>

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ РК И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Нургазин Ильяс

Студент 1 курса специальности «Мировая экономика»

Казахского национального университета им. Аль-Фараби

Научный руководитель: к.э.н., ст. преподаватель Пернеева Г.А.

Понятие банковской системы и банка

В законодательстве и экономической литературе понятие «банк» определяется как государственное или коммерческая кредитно-финансовая организация, действующая на основании лицензии. Банки имеют возможность производить различные специфические операции с денежными средствами и оказывать финансовые услуги. На сегодня, данные финансовые учреждения являются ключевым звеном в обеспечении процессов денежного обмена и обращения практически между всеми субъектами экономических отношений. Банки производят расчеты в разных формах, такие как: аккредитивы, векселя, чеки, инкассо, банковские карты, а также оказывают финансовые услуги (на основании основной лицензии либо дополнительные/сопряженные услуги).

Совокупность банков, центробанка и расчетно-платежной системы образуют банковскую систему, представляющую собой совокупность разных взаимосвязанных банков и других кредитных учреждений, которые действуют в рамках общего финансового механизма.

Существуют различные виды банковских систем. Это зависит от типа управления государством, от экономики страны либо интеграционных процессов в регионе. В основе банковских системы выделяют центрбанки. Существует несколько видов центробанков:

- государственные, где весь капитал принадлежит государству (Казахстан, Россия, Канада)
- акционерные (Например, ФРС США)
- смешанные. Эти банки представляют собой акционерные общества, где часть капитала принадлежит государству (Япония, Бельгия) [8]

Исторически можно выделить следующие типы банковской системы:

- одноуровневую;
- двухуровневую;
- трехуровневую.

Одноуровневая банковская система

К причинам, по которым в государствах используют одноуровневую банковскую систему, можно отнести следующие:

- 1) в стране нет центрального банка;
- 2) в стране представлен исключительно центральный банк;
- 3) центральный банк не имеет выделенного статуса и выполняет кредитно-расчетное обслуживание клиентов.

В качестве примера для первого случая можно привести банковскую систему Гонконга - по соглашению с Великобританией функции центрального банка ранее исполнял банк Англии. В данный момент в Гонконге создано Управление денежного обращения Гонконга, которое наравне с банком Англии исполняют различные функции присущие центральному банку страны.

Другим примером может служить монобанковская система, сложившаяся в странах Советского Союза во главе с Госбанком (до момента обретения независимости, входящих государств, и проведения соответствующих банковских реформ). [6]

ФРС

Уникальным примером является Система Европейских центральных банков стран еврозоны – объединяющая центральные банки и банковские системы ряда стран Европейского союза с целью реализации единой либо гармонизированной системы и политики в государствах, использующих евро в качестве основной валюты.

В США успешно функционирует Федеральная Резервная Система. Во главе системы, объединяющей штаты, стоят 12 резервных Федеральных банков, находящиеся в разных штатах. Главной задачей этих банков является контроль за деятельностью банков-членов ФРС, а также совместное определение денежной политики США. [6]

Двухуровневая банковская система РК

Двухуровневая банковская система является самой распространенной. В настоящее время практически во всех странах с рыночной экономикой созданы и активно развиваются двухуровневые банковские системы, где на первом уровне функционирует центральный банк страны, осуществляющий эмиссионную, законодательскую, надзорную и прочие виды деятельности; на втором - действуют коммерческие банки. В Казахстане действует двухуровневая система. Национальный Банк Республики Казахстан является первым уровнем.

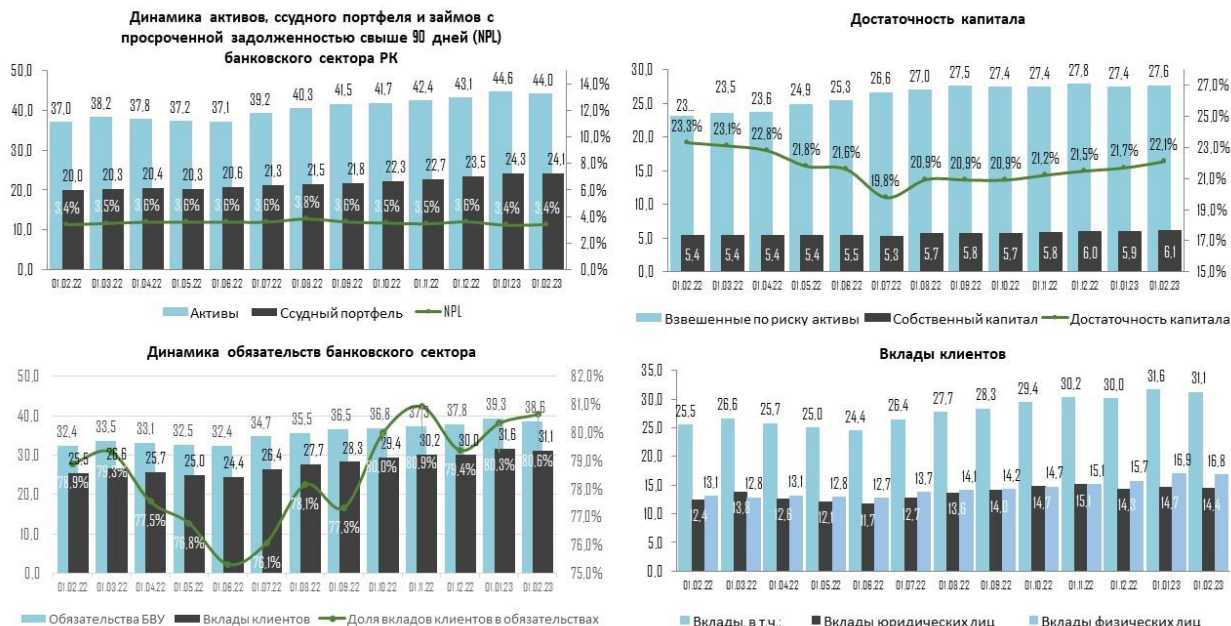
Основными функциями Национального Банка Республики Казахстан согласно законодательства являются реализация денежно-кредитной политики, обеспечение функционирования платежных систем, валютное регулирование и контроль, стабильность финансовой системы, эмиссия и поддержание обращения тенге и другие. [2]

На втором уровне находятся частные банки – 21 банк. Особенностью является функционирование системообразующих банков, которые лидируют по активам и доле операций. В настоящее время регулирование финансовых организаций, включая банки

второго уровня, осуществляет Агентство Республики Казахстан по регулированию и развитию финансового рынка [4]

[1] В целом по объемам займов в тройку лидеров, помимо лучшего по качеству портфеля Отбасы банка, входят Halyk Bank и Kaspi Bank, и эта же тройка лидирует по объемам привлеченных депозитов от населения.

Показатели банковского сектора РК, в трлн.тенге

По данным Агентства Республики Казахстан по регулированию и развитию финансового рынка [7]

По количеству активов лидируют Halyk Bank (11631,9 млрд тенге) Kaspi Bank (3602,1 млрд тенге), и Отбасы банк (2804 млрд тенге). По количеству денежных средств на депозитах также лидирует эти три банка. По показателю NPL (показатель просроченных кредитов, по котором не выполняются условия первоначального кредитного соглашения, включая просрочку платежей по уплате кредитору процентов за пользование ссудными деньгами или задержки возврата основного долга) Halyk Bank имеет долю NPL 90+ 2,3%, Банк ЦентрКредит - 2,9% и Bank RBK - 3,2%.

Проблемы банковской системы Казахстана

В экономической истории нашей страны годы часто называют посткризисным или кризисным периодом. За эти годы банковская система и экономика страны находились в условиях нескольких крупных девальваций тенге, роста инфляции, перехода на свободное плавание национальной валюты, резкого падения цен на нефть и другие экспортные товары, оттока капитала из страны, коррупционных рисков, спада экономики и санкций в России (как крупного регионального и торгового партнера), снижения притока иностранных инвестиций и других негативных явлений.

Указанное выше повлекло сложные условия, неустойчивость и нестабильность как для экономики, так и финансового сектора, включая банковский. На сегодняшний день, банковская система работает в рамках высоких процентных ставок, наблюдаются повышенные кредитные риски, волатильность. Финансовые проблемы у банков могут возникать по причинам внешнего характера, то есть возникающим в мировой экономике, которые вызывают экономические кризисы: «перегрев» в отдельных регионах или странах мира, отдельных финансовых инструментов, а также сырьевых рынков, резкий обвал цены на нефть, накопления дисбаланса в мировой экономике. Сильное влияние оказали санкции в отношении российских банков, которые напрямую коснулись казахстанских банков. [5]

Перспективы развития

На 1 апреля банковский сектор Казахстана имел существенный запас высоколиквидных активов, которые сложились в размере 11 546 млрд тенге, что составляет 30,6% от валюты баланса.

Доля же ссудного портфеля в совокупных активах банков продолжает превалировать, с начала года она даже немного увеличилась - с 53,7% до 54,1%.

Исходя из регуляторной отчетности объем кредитования БВУ (включая не только займы клиентам, но и финансирование, предоставленное другим банкам, а также по операциям денежного рынка - «обратное РЕПО») вырос на 1,2% или 247,4 млрд тенге, составив 20 447,8 млрд тенге.

Значительный рост займов был зафиксирован только у двух финансовых институтов: Народного банка Казахстана - на 249,8 млрд тенге и Отбасы банка - на 150,7 млрд тенге. Одновременно наблюдалось снижение кредитного портфеля у ДБ АО «Сбербанк» и ДО АО «Банк ВТБ» на 305,9 млрд тенге и 66,2 млрд тенге, соответственно. В результате сокращения операций российских банков банковский сектор в Казахстане стал еще более концентрированным, и рыночные позиции местных банков улучшились. В целом, отношение совокупного объема ипотечного кредитования к ВВП в регионе остается значительно ниже, чем в более развитых странах региона ЕМЕА (Европа, Ближний Восток и Африка). В то же время рост кредитов на жилье положительно влияет на прибыльность банков и качество их активов, поскольку ипотечные продукты имеют простую и понятную структуру, номинированы в местной валюте. При этом в целом качество кредитного портфеля в регионе в среднем останется стабильным или существуют прогнозы, что он продолжит улучшаться в 2023 году на фоне общей благоприятной макроэкономической ситуации при условии отсутствия внешних шоков. [3]

Банковские операции и технологии в нашей стране можно определить как одни из современных и актуальных. Активно реализуется интернет-банкинг и проведение онлайн операций.

В итоге можно отметить положительные тенденции в банковской сфере Казахстана. Опираясь на статистические данные, наблюдается положительный рост в сфере кредитования (ссудного портфеля). Перспективным является развитие банков второго уровня, что положительно сказывается на экономическом росте Казахстана. Доля занятых в банковском секторе также очень существенна.

Список использованной литературы:

1. Рейтинг банков Казахстана – 2022. // *Forbes Kazakhstan* (стр 3-4)
https://forbes.kz/ranking/rejting_bankov_kazahstana_-_2022
2. Закон «О Национальном Банке Республике Казахстан» (стр 3)
3. https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z950002155_
4. Доли в банковском секторе Казахстана (стр 4-5)
<https://kapital.kz/finance/105227/kak-izmenilis-doli-v-bankovskom-sektore-kazahstana.html>
5. Агентство Республики Казахстан по регулированию и развитию финансового рынка (стр 4)
6. <https://www.gov.kz/memleket/entities/ardfm?lang=ru>
7. Состояние экономик Казахстана и других стран Центральной Азии (стр 5)
8. <https://kz.kursiv.media/2023-02-10/lgfm-banks-ca/>
9. Типы банковских систем (стр 1-2)
10. https://spravochnick.ru/bankovskoe_delo/bankovskaya_sistema/vidy_bankovskih_sistem/
11. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0
12. (https://vuzlit.com/50530/harakteristika_odnourovnevoy_dvuhurovnevoy_sistem)

Статистические данные: По данным Агентства Республики Казахстан по регулированию и развитию финансового рынка (стр 2-3)

13. <https://www.gov.kz/memleket/entities/ardfm/activities/789?lang=ru>
14. *Научные понятия (стр 1-2)*
15. (<https://smart-lab.ru/finansoviy-slovar/NPL>)
16. (<https://neftegaz.ru/tech-library/economy/146872-bankovskaya-sistema/>)

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ SWIFT В КАЗАХСТАНЕ И МИРОВОЙ ОПЫТ

Сабиржан Аружан

Студент 1 курса специальности «Мировая экономика»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: к.э.н. ст. преподаватель Пернеева Г.А.

Развитие финансовой системы в нашей стране немыслимо без безопасного и быстрого обмена и передачи финансовых документов. Данный вопрос стоял еще со времен принятия независимости в 1991 году, когда страна начала работать над внедрением системы SWIFT на базе тогда еще Alem Bank. Многие менялось и перед банковской системой Республики Казахстан имевший прогрессивное видение каким должен быть банк по международным меркам, стояла задача что все операции должны проводиться цивилизованно, как это делается во всем мировом сообществе. Тогда Казахстан впервые в своей истории был подключен к международной банковской системе SWIFT, а все платежи по экспортно-импортным операциям проводились переквалифицированными на опыте французских банков специалистами Alem Bank. Отметить стоит и то что никто из других банков в те годы не имел больше такой возможности и именно этот банк тогда еще считавшийся преемником Внешэкономбанка произвел своего рода революцию.

Во всем мире система SWIFT получила свое широкое использование с момента ее внедрения в 1973 году. SWIFT расшифровка которого обозначает общество всемирной межбанковской финансовой телекоммуникации представляет собой сеть обмена сообщениями, которая позволяет банкам и финансовым учреждениям безопасно обмениваться информацией и денежными средствами. Основу данной системы составляют три дистрибутивных центра в Брюсселе, Амстердаме и штате Виржинии находящийся в США. Через установленные в них двойные процессоры регулируется весь поток обмена финансовой информации. Так каждая страна являющаяся членом SWIFT используя индивидуально зарегистрированный национальный код страны через свой узловой пункт подключается к коммуникационной линии системы. В нашей стране таких активных BIC кодов по данным Ассоциации финансистов Казахстана насчитывается 46 что превышает количество имеющихся банков, однако это связано только с тем, что многие банки имеют отдельные SWIFT коды для филиалов.

Продолжая тему использование SWIFT в мировом финансовом поле стоит упомянуть имеющиеся форматы. То есть на сегодня система дает возможность в осуществление таких телеграфных переводов как клиентские, банковские, а также кредитовые и дебетовые извещения, реализуется валютно-конверсионные и кредитно-депозитные операции. Для каждого из подобных типов сообщения разработан свой специальный формат, в котором указывается количество обязательных или произвольных реквизитов в сообщении. Это также является одним из преимуществ использования предлагаемой системы ведь её функционал на сегодня стал основным и базовым для каждого крупного банка мира. В процессе осуществления передачи данных каждый банк мира оснащен терминалами разных моделей с различной скоростью работы, которые при подключении к внешней сети SWIFT имеют возможность беспрепятственно понимать друг друга. Выше упомянутые сообщения системы SWIFT содержат поля которые позволяют идентифицировать всех участников передачи информации и платежей. Здесь вся специфика системы SWIFT, как система финансовых межбанковских коммуникаций, отражается в стандартизированных

требованиях указания категорий, групп и типов сообщений. Во многом такие стандарты позволяют после упрощать разбор приписанного кода к финансовому переводу.

На сегодняшний день система SWIFT имеет важное значение для функционирования глобальной финансовой системы, поскольку она предоставляет финансовым учреждениям надежный и защищенный способ связи и перевода средств через границы. То есть данная система позволяет банкам обмениваться сообщениями, содержащими детали транзакций, инструкции и подтверждение платежа, в стандартизированном формате при этом гарантируя точное и эффективное выполнение транзакций. Система также позволяет финансовым учреждениям беспрепятственно взаимодействовать друг с другом, независимо от географического положения или разницы в часовых поясах, что способствует процветанию глобальной торговли. Одним из существенных преимуществ системы SWIFT является ее безопасность. Сеть использует передовые технологии шифрования и аутентификации для обеспечения безопасности сообщений и транзакций и защиты от мошенничества, взлома и других форм киберугроз. Если рассматривать его на примере нашего первичного опыта альтернативы SWIFT тогда не существовало, ведь это была единственная система, которая на тот период позволяла всем банкам проводить международные расчеты, при этом подтверждая безопасность в данных переводах и сто процентную достоверность что деньги ушли.

Как и было упомянуто выше альтернативы данной системы в нашей стране увы нет, из за чего её внедрение было обязательным стандартом для дальнейшего развития международного сотрудничества и целом осуществление межгосударственных переводов, что делает систему безусловно важной для нашей страны. Разумеется, каждая страна гипотетически может иметь свою локальную систему межбанковских расчетов, но опять-таки они будут ограничены только внутренними операциями. Чтобы выйти на другие рынки, необходимо иметь соответствующие шлюзы и стандарты, в том числе безопасности. В частности, если мы говорим о международных стандартах, то это как правило, ISO (International Organization for Standardization - Международная организация по стандартизации) которое не так уж просто получить. Поэтому, если у карточек есть например, выбор между стандартизированными Visa, Mastercard, American Express, то в случае с международной платежной системой выбора у нашей страны не было.

Вышеуказанный тезис как и было упомянуто носит личностный характер для нашей страны. Во многом это потому что аналоги все же имеют место быть в мировом сообществе, однако их применение ограничивается малым количеством стран. Например, к таким примеров можно отнести опыт стран которые исключены из финансового оборота мира. К ним причисляют Иран, КНДР и недавно вошедшая под санкции Россия. Так впервые под практику отключения из системы SWIFT в 2012 году попал Иран. Сразу после иранские банки перешли на платежную систему SUCRE. Естественно Иран не без сложностей, но в конечном итоге смог адаптироваться в такой системе и теперь оформляет денежные переводы по экспорту и импорту. Однако процесс ограничивается небольшим количеством стран партнеров и имеет многие ограничения в своей работе. Такое положение финансового рынка страны не многообещающие, из за чего дальнейшее использование и развитие системы SWIFT для нашей страны остается единственным возможным путем в формировании благополучных внешнеэкономических отношений.

Другим важным аспектом системы SWIFT является ее способность обеспечивать прозрачность и подотчетность в финансовых операциях. Сеть обеспечивает полный контрольный журнал всех транзакций, позволяя банкам и финансовым учреждениям отслеживать и проверять движение денежных средств и обеспечивая соблюдение нормативных актов и законов. Это помогает снизить вероятность отмывания денег, финансирования терроризма и другой незаконной деятельности, способствуя финансовой стабильности и безопасности. К слову в Казахстане данный аспект был улучшен с 2020 года, когда международная межбанковская система расширили свою платежную инициативу global payment innovation (gpi). Данный стандарт gpi уже используют 49 из 50 лучших

финансовых институтов мира, на которые в настоящее время приходится 25% трансграничных платежных потоков SWIFT. Говоря об эффекте для отечественных банков, то наиболее весомый эффект отразился на скорости операций, возможность получения переводов день в день по всему миру, а иногда совершая подобные переводы в течение минимальных 30 минут. Кроме того у нас появилась возможность отслеживать транзакцию через маршрутизацию в реальном времени, со всеми деталями по комиссиям, то есть для банков сервис стал только динамичнее и ликвиднее.

В целом подводя итоги можно сказать что система SWIFT играет важнейшую роль в глобальной финансовой системе, позволяя банкам и финансовым учреждениям безопасно и эффективно обмениваться данными и переводить средства, облегчая глобальную торговлю и коммерциализацию, а также способствуя экономическому росту и развитию. Из за чего его важнейшей ролью для развивающихся стран мира, включая Казахстан, является содействию глобальной торговле. Мы уже видели на примере страны соседа – России что отключение от системы привело их к ограничению от внешнеэкономических сделок. Однако Россия уже готовая к этому ввела в использование систему «Мир» и хоть получила сильный удар по снижению показателей в поставки и ввозе сырья, их экономическое положение не стало чудовищным, как изначально предполагалось экспертами. Однако в отличие от них Казахстан не готов к такому отказу от системы международных переводов, что и делает SWIFT обязательной системой в роли критерия для последующего поддержания развития торговых отношений.

Список использованной литературы:

1. Крахмалев С.В. Научная статья: [Swift - глобальная телекоммуникационная система, обеспечивающая проведение международных финансовых операций]. ВАК. – 2007 – С. 21-29;
2. «Внешэкономбанк». Внутренняя служебная ведомость
3. Абдулманов Э. Статья: SWIFT в Казахстане: как повлияет отключение России]. – 2022.
4. <https://bizmedia.kz/2022/02/26/swift-v-kazahstane-otklyuchenie-rossii/>
5. Панченко Т. Статья: [Катастрофа или окно возможностей: как отразится на Казахстане отключение банков России от SWIFT]. -2021. https://forbes.kz/process/expertise/katastrofa_ili_okno_vozmojnostey_kak_otrazitsya_na_kazahstane_otklyuchenie_bankov_rossii_ot_swift

САНКЦИЯЛАРДЫҢ РЕСЕЙ ЭКОНОМИКАСЫНА ӘСЕРІ

Шалдарбек Ернұр, Текесбай Дәрия

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

мамандығының 2 курс студенттері

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.к, доцент Мырзахметова А.М.

Кіріспе

Санкция бұл – құқықтық норманың бір бөлігі. Әдетте санкция импорт пен экспортқа, сауда-саттыққа шектеу қоюмен пара-пар.

Ресейге қарсы алғашқы санкциялар 2014 жылдың 6 наурызында енгізілді. Бірақ олар символдық сипатта болды. Экономикаға нақты соққыдан гөрі Батыстың достықсыз қимылы сияқты көрінді. Санкциялардан үкімет шенеуніктері зардап шекті. Сонымен қоса, ірі банктер энергетика және қорғаныс компаниялары зардап шекті;

2022 жылы Ресейге қарсы санкциялар Ресей Федерациясының Донецк және Луганск халық республикаларының тәуелсіздігін мойындау нәтижелері бойынша, Украинада арнайы операция басталғаннан бері енгізілді. Небәрі 2,5 айда Ресейге қарсы 10 мыңнан астам шектеулер қабылданды.

2022 жылдың ақпанында АҚШ, Жапония, Ұлыбритания және басқа елдер Ресей банктеріне қарсы санкциялар енгізді. "Солтүстік ағын 2" жобасын іске асыру тоқтатылды. Айта кететін бір жағдай, газ құбырының ашылу қарсаңында Еуроодақ елдері өздерінің газ өндірісін қысқарту туралы шешім қабылдады, соның салдарынан көмірмен жұмыс істейтін электр станциялары мен атом реакторлары жабылды. Сонымен қатар, Еуропалық Одақтың атом энергетикасын дамыту перспективалары Ресей Федерациясы мен Қазақстаннан байытылған уранды жеткізуге тікелей байланысты.

Негізгі бөлім

ЕО-тың 10 пакет санкциялары:

1-пакет: 2022 жылдың қаңтар айының соңында 383 жеке және 4 заңды тұлға шектеулерге ұшырады, сонымен қатар 160-тан астам секторлық шектеулер енгізілді. Қара тізімге Мемлекеттік Думаның депутаттары, Ресей Қорғаныс министрі Сергей Шойгу, ВТБ басшысы Андрей Костин т.б кірді

2-пакет 25 ақпанда мақұлданған.Еуропалық одақ Ресей Федерациясына ұшақтар мен олардың қосалқы бөлшектерін сатуға, әуе кемелерін лизингке беруге және сақтандыруға тыйым салды. Ресейлік авиация үшін Еуропа бойынша ұшу аймақтары жабылды. Сонымен қатар, қос мақсатты өнімдерді жеткізуге тыйым салынды.

3-пакет санкциялары 26 ақпанда мақұлданған.Қауымдастық Ресей Банкінің резервтерін тоқтатты, ал төрт ресейлік банк-ВТБ, «Открытие», Совкомбанк және Промсвязьбанк - SWIFT халықаралық төлем жүйесінен ажыратылды. Ресейлік компаниялар үшін Еуропалық одақтың әуе кеңістігі жабылды.

4-пакет 2022 жылдың 15 наурызында күшіне енген.Қауымдастық ресейлік болат өнімдерін импорттауға және Ресей Федерациясына құны €300 асатын "сәнді тауарларды" экспорттауға тыйым салды. Сондай-ақ, қорғаныс-өнеркәсіп кешенімен байланысты кейбір мемлекеттік кәсіпорындармен кез-келген мәмілелерге толық тыйым салынды.

Сәуір айында мақұлданған Бесінші пакетке 219 жеке және 18 заңды тұлға, сондай-ақ 789 секторлық шаралар кірді. Атап айтқанда, ЕО Ресейден жүк көліктерінің өз аумағына кіруіне және Ресей кемелерінің өз порттарына кіруіне тыйым салды. Көмір, Калий тыңайтқыштары, цемент, уылдырық және арақ импорттауға тыйым салды.

Алтыншы пакет қабылданған уақыты 2022 жылдың 3 маусымы.Қара тізімдер 65 адамға және 123 компания мен ұйымға кеңейді. Атап айтқанда, кәсіпкерлерге ("Яндекстің" негізін қалаушы Аркадий Воложды қоса алғанда) қарсы жеке Санкциялар кеңейтілді, спортшылар Алина Кабаева мен Татьяна Навка (Ресей Федерациясы Президентінің баспасөз хатшысының әйелі) және олардың балалары шектеулерге ұшырады.

7- пакет санкциялары кезінде ЕО-ның қара тізіміне 54 адам қосылды.Шектеулер Ресей Федерациясының бірінші вице-премьері Андрей Белоусов, Кемерово облысының губернаторы Сергей Цивилев, Ростех басшысы Сергей Чемезов, Мәскеу мэрі Сергей Собянин, актерлер Владимир Машков, Сергей Безруков болды.

Тамыз айының соңында сегізінші санкцияда Польша мен Балтық республикалары қатаң шараларды ұсынды - ресейлік гауһар тастарды сатуға тыйым салу, визаларды жою және мұздатылған активтерді тәркілеу. Алайда, бұл ұсыныстар орындалмады (бірақ шектеулер "Алростарға"әсер етті).

2022 жылы №9 және соңғы еуропалық Санкциялар пакеті 16 желтоқсанда қабылданды. Еуропалық Одақ барлық Ресей парламенттік партияларына, Жоғарғы Сотқа және мәдениет қайраткерлеріне (мысалы, Григорий Лепс пен Никита Михалков), Шешенстан басшысы Рамзан Қадыровтың қыздарына қарсы шаралар енгізді.

Еуропалық Одақ санкциялардың оныншы пакетін 2023 жылдың 25 ақпанында бекітті. ЕО санкциялар тізіміне Ресей Федерациясындағы адам құқықтары жөніндегі уәкіл Татьяна Москалькова, МӨС басшысы Валерий Фадеев, Россотрудничество басшысы Евгений Примакова кірді. Бинобльдер мен компастарды, ресейлік битум мен синтетикалық каучукты импорттауға тыйым салды. Сонымен қатар, Ресей аумағы арқылы екі мақсатты тауарларды тасымалдауға да тыйым салынады.

Ресей экономикасына санкция әсері

1. Импорт көлемі

Импорт төмендеді, бірақ қанша екені белгісіз. Ресей Федерациясының Федералды органдары импорт бойынша статистиканы жариялауды тоқтатты, бірақ Bloomberg мәліметтері бойынша Ресей суларындағы контейнерлік кемелер саны 60% - ға азайды. Орталық банк биыл импорттың 37% - ға дейін төмендеуін күтуде. Импорттың құлдырауы және валюталық түсімнің жалғасуы қазір рубльдің нығаюының негізгі себептері болып табылады. Ресей экспорт көлемі бойынша әлемде бесінші орында, нарық үлесі 3,2%, Қытайдан (14,3%), АҚШ-тан (7,9%), Германиядан (6,8%) және Нидерландыдан (3,8%) кейінгі орында. Ресейге тауарлардың импорты 50% - ға дейін төмендеді, содан кейін құлдырау 40% - ға дейін түзетілді, деп хабарлады Экономикалық даму министрлігі. Нәтижесінде сыртқы сауданың профициті (экспорт пен импорт арасындағы алшақтық) бірінші жартыжылдықта 2,6 есе өсіп, бір жыл бұрынғы \$39,7 млрд-пен салыстырғанда 1 158,4 млрд-қа жетті. Төлем балансының профициті 2021 жылдың бірінші жартыжылдығындағы \$60,5 млрд — пен салыстырғанда 3 138,5 млрд-қа дейін 3,5 есе өсті. Ресейге валюта ағыны шығудан асып түсті.

2. Мұнай өндіру

Жыл қорытындысы бойынша 4-8% - ға қысқаруы мүмкін. Танкерлермен тасымалданатын Ресей мұнайына Санкциялар Еуропалық Одақтың санкцияларының алтыншы пакетіне кірді. Өзірге ерекшелік тек құбырдағы мұнай үшін жасалады. Қазір экспортпен не болып жатқаны белгісіз, өйткені Ресей бұл деректерді ашуды тоқтатты. Мұнай санкцияларынан бюджет шығыны нәтижесінде 10-15 % болуы мүмкін. Бюджеттің мұнай-газ кірісі қысқарады. Бюджеттің мұнай-газ кірісі қысқарады. Ресей бюджетіндегі мұнай-газ кірістерінің үлесі үлкен. Мысалы, 2021 жылы ол 36% құрады. Сонымен қатар, негізгі бөлігі, 85% дейін, мұнай әкеледі. Сондықтан Ресей бюджеті салық кірісі тұрғысынан ақша жоғалтады. Мұнай жеткізу көп уақытты алатын болады. Яғни, Ресей Еуропаға сата алмайтын мұнайды Азияға тек танкерлер жібере алады. Бірақ ол Еуропаға қарағанда екі есе ұзағырақ жеткізіледі – 15 күннің орнына орта есеппен 29 күн. АҚШ импорты рекордтық минимумды жаңартты. Наурызда АҚШ-тан Ресейге жеткізілім 20 жылдық ең төменгі деңгейге дейін төмендеді. Импорттың құны ақпанмен салыстырғанда бес есе қысқарды; Сәуір айында американдық импорт азайып, 89 миллион долларға дейін төмендеді – бұл 2021 жылғы сәуірдегіден 95% - ға аз; Ресей АҚШ-тың сауда серіктестері арасында 23-тен 31-ші орынға түсті.

Қорытынды

Жасалынған жұмыс бойынша қорытындылайтын болсақ, 2022 жыл Ресей экономикасына өте қатты әсер етті. 1 жылдың ішінде Ресейге қарсы 10 санкция пакеттері қолданылды және қолданылып келеді. Ұлттық банкінің активтерінің біраз бөлігі шет елдерде қатырылды. Халық мобилизациямен майданға кетіп қырылып қалып жатты. Өндіруші және өңлеуші өнеркәсіпте квалификацияланған мамандар жетіспеді. Халықта жұмыссыздық деңгейі арта бастады. Ресей алдағы уақытта да осындай қарқынмен өз саясатын жүргізетін болса, Ресейдің экономикасы құрдымға түспек. Ресей дереу соғысты тоқтатып, өз әскерін Украинадан шығаруы керек. Санкциялардың экономиканы кірлейтіні әрине қиын жағдай және бұл өте ұзақ процесс. Ресей өз экономикасын бастапқа қалыпқа

келтіруге бірнеше жылдар кетуі мүмкін. Ал ол экономиканың артқа шегінуін білдіреді. Кім біледі, бұл соғыстың соңы немен аяқталарын...

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Как российская экономика переносит санкции* <https://journal.tinkoff.ru/short/sanction-facts/>
2. https://translated.turbopages.org/proxy_u/en-ru.ru.45f3a0a9-63e7c2f2-3aeada15-
3. *Как за год изменилась внешняя торговля России* <https://www.vedomosti.ru/economics/articles/2023/03/14/966321-kak-izmenilas-vneshnyaya-torgovlya-rossii>
4. <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQx5s7fK39JWCfRcX9k5uchm4zvB0D1k-QgxA&usqp=CAU>

ТУРИЗМ КАК ФАКТОР «МЯГКОЙ СИЛЫ» РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ахмадова С.Д.

*Докторант специальности «Международный туризм»
Казахская Академия Спорта и Туризма*

Современное положение Республики Казахстан в мировом сообществе определяется транзитной ролью современного мирового порядка и значимости новых центров мирового порядка, среди которых особую роль, скорее всего, будут играть непосредственные участники конкурентной борьбы на мировой арене

За последние десятилетия независимого развития Республика Казахстан завоевала авторитетное положение в мировом сообществе как государство, стремящееся поддержать все позитивные процессы в мировом сообществе, направленные, прежде всего, на укрепление сотрудничества и взаимопонимания во всем мире.

Немаловажную роль в современном мире играет индустрия туризма, которая в некоторых странах занимает значительный объем в экономике и ВВП, давая возможность этим странам не только решать проблемы экономического развития, но и определять целые отрасли индустриального развития, как и процессы экономической интеграции. Укрепления всестороннего сотрудничества между странами.

Современный международный туризм, со всей очевидностью показывает, что он может стать той «мягкой силой», которая способна изменить облик и экономический, социальный облик целых регионов.

Казахстан по ряду причин исторического, геополитического характера может занять в этом глобальном процессе развития международного туризма, достойное место как центр экологического туризма, а вместе с культурными центрами Средней Азии- Центра мирового туризма предоставив целый спектр туристических услуг. А это, в свою очередь, возродит один из самых значимых центров и скорее исторических коммуникаций Великого Шелкового Пути, которое в свою очередь, даст региону значительный импульс к возрождению и экономической модернизации.

В настоящее время, когда для этого есть все необходимые предпосылки (наличие обновленных политических элит, базис индустриального развития, Широкий коммуникационный потенциал, наличие сети современных автомобильных, железнодорожных путей, авиа и морских портов), необходимо твердое политическое стремление к интеграции и реализации развития туристического кластера во всех государствах региона.

В ближайшее время назрела острая необходимость проведения международного форума по проблемке развития международного туризма в Центрально-Азиатском регионе. С привлечением представителей все уровней бизнеса и деловой коммерции, политиков, принимающих ответственные решения, активистов волонтерских и неправительственных организаций. Что еще больше актуализирует проблему и даст ей новый импульс развития как на макро, так и на микроуровнях общеэкономического и социального развития.

Особую роль в данном процессе играет и то, что тенденции создания нового мирового порядка со всей очевидностью показывают значительное смещение мировой политики и других международных процессов в сторону Евразии и АТР.

Значительным импульсом в развитии международного туризма становится мега проект «Один пояс – Один Путь» Китая, что направлен на индустриальное и социальное развитие стран Центральной Азии и всех регионов Евразии в целом.

Международный туризм как кластер интегрированной экономики стран региона, в свою очередь, окажет определяющее влияние к дальнейшей экономической и политической интеграции, расширит рамки международного и межрегионального сотрудничества.

Именно международный туризм, с его позитивным потенциалом развития даст значительный импульс к разрешению всех застарелых конфликтов и конфликтных зон в Центрально-азиатском регионе, которые будут решаться с точки зрения экономической необходимости целесообразности для всех слоев населения дающие возможности для роста благосостояния все слоев населения, политических элит, что само по себе снизит напряженность среди населения и решит проблему внутренней и внешней безопасности.(людям буде просто экономически выгодно заниматься сферой услуг в этих регионах).

Во многом, именно эта сфера экономического потенциала региона даст возможность начать действительно, а не формально, интеграцию на уровне отдельных субъектов и учреждений туризма, и станет тем рычагом способным начать широкую интеграцию всех стран региона.

БІЛІМ БЕРУ ҚЫЗМЕТТЕРІ САЛАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ МАРКЕТИНГ

Жансейіт Гүлжаухар

Әль -Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

мамандығының 1 курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.к., доцент м.а. Медуханова Л.А.

Білім беру қызметтері саласындағы халықаралық маркетинг қазіргі әлемде жоғары білім беруді дамытудың маңызды аспектісі болып табылады. Жаһандану мен халықтың, соның ішінде студенттердің ұтқырлығының артуына байланысты университеттер мен басқа білім беру мекемелері арасындағы халықаралық бәсекелестік күшейе түсуде. Осыған байланысты, халықаралық маркетингтік стратегияны әзірлеу және іске асыру білім беру мекемелері үшін табыстың маңызды факторы болып табылады.

Көптеген басқа салалар сияқты, білім беру және білім беру қызметтерінің маркетингі де соңғы жылдары көптеген өзгерістерге ие болды. Білім беру қызметтерінің халықаралық маркетингіндегі кейбір ерекшеліктері мен даму бағыттары бар. Мысалы, онлайн білім берудің артуы. 2019-2020 жылдары бүкіл әлемді жаулаған COVID-19 пандемиясына байланысты көптеген білім беру мекемелері онлайн оқыту форматына көшті, бұл онлайн курстар мен бағдарламаларға сұраныстың артуына әкелді. Мұндай өзгерістер өз кезегінде білім беру қызметтерінің маркетинг тәсілдерін өзгертті, өйткені қазір оқытудың дәстүрлі түрлерін ғана емес, онлайн курстар мен бағдарламаларды ілгерілету және сату өте өзекті. Келесі бір ерекшелігіне әлеуметтік медианы пайдалануды арттыру жатады. Соңғы он жылда әлеуметтік медиа білім беру қызметтерін маркетинг үшін одан да маңызды құралға

айналды, өйткені олар көптеген оқу орындарының негізгі мақсатты аудиториясы болып табылатын жастар мен жасөспірімдердің назарын аударуға мүмкіндік береді. Әлеуметтік медиа секілді сандық стратегияларға баса назар аудару өте маңызды. Көптеген оқу орындары өздерінің білім беру қызметтерін ілгерілету үшін басқа сандық стратегияларды қолдана бастады, мысалы, сандық жарнамалық кампаниялар, іздеу жүйесін оңтайландыру (SEO) және контент маркетингі т.б. Білім беру саласындағы маркетингтің дамуына айтарлықтай ықпал етіп отырған халықаралық студенттерді жалдаудың жаңа тәсілдерінің пайда болуы. Көптеген елдер өздерінің иммиграциялық ережелерін күшейтіп, шетелдік студенттердің виза алу мүмкіндігін шектегендіктен, оқу орындары халықаралық студенттерді жалдаудың жаңа тәсілдерін іздей бастады. Осындай тәсілдердің бірі білім алуға сұраныс әлі де жоғары болып қалатын басқа елдерде онлайн курстар мен бағдарламаларды ілгерілетуді арттыру болуы мүмкін.

Білім беру қызметтері саласындағы халықаралық маркетингтің ерекшеліктері мыналарды қамтиды:

- Маркетингтік стратегияларды жергілікті жағдайларға және студенттердің қажеттіліктеріне бейімдеу қажеттілігі. Әр түрлі елдердің әртүрлі мәдени, тілдік және экономикалық ерекшеліктері жеке маркетингтік стратегияларды әзірлеуді талап етеді.
- Білім беру мекемесінің брендин және беделін қалыптастырудың маңыздылығы. Университеттің халықаралық беделі басқа елдерден студенттерді тартуға айтарлықтай әсер етуі мүмкін.
- Әлеуметтік желілерді, іздеу жүйелерін, жарнамаларды, веб-сайттарды және т. б. қоса алғанда, студенттерді тарту үшін әртүрлі байланыс арналарын пайдалану.
- Визалық рәсімдерді, тұрғын үйді, тілдік курстарды және т. б. қолдауды қоса алғанда, халықаралық студенттер үшін білім беру қызметтерінің сапасын қамтамасыз ету қажеттілігі.
- Оқыту бағдарламаларын әзірлеуде халықаралық еңбек нарықтары мен ғылыми зерттеулердің талаптарын есепке алу т.б.

Білім беру қызметтері саласындағы халықаралық маркетингті дамыту бағыттары халықаралық студенттерді, соның ішінде онлайн курстарды, вебинарларды, виртуалды турларды және т. б. тарту және қолдау үшін заманауи технологияларды пайдалану немесе ілім алмасу үшін басқа білім беру мекемелерімен халықаралық серіктестіктер мен ынтымақтастықты дамытуды қамтиды. Білім беру саласында қолдануға болатын көптеген маркетинг жолдары бар.

Олардың ең танымал түрі қарапайым жарнама. Оған білім беру мекемелері жаңа студенттерді тарту үшін теледидар, радио, интернет, әлеуметтік медиа сияқты әртүрлі жарнамалық платформаларды қолданатындығын жатқызса болады.

Тікелей маркетинг: бұл әдіс әлеуетті студенттермен байланысу және оларға білім беру бағдарламасының артықшылықтары туралы айту үшін поштаны, электрондық поштаны және телефон қоңырауларын пайдалануды қамтиды.

Іс-шаралар: іс-шаралар білім беру бағдарламаларына назар аударудың тиімді әдісі бола алады. Бұл Ашық күндер, мансап жәрмеңкелері, конференциялар және мекемеге әлеуетті студенттермен байланыс орнатуға көмектесетін басқа да іс-шаралар болуы мүмкін.

Компаниялармен ынтымақтастық: кейбір білім беру мекемелері компаниялармен бірлескен бағдарламаларды, ақылы тағылымдамаларды ұсыну немесе тіпті студенттерге кәсіби ақпаратқа қол жеткізу үшін ынтымақтаса алады.

Мазмұн маркетингі: бұл блогтар, бейне сабақтар, кітаптар және басқа материалдар сияқты студенттерге немесе оқытушыларға пайдалы болуы мүмкін ақпараттық мазмұнды құруды және таратуды қамтитын әдіс.

Анықтамалық маркетинг: бұл әдіс ұсыныстар мен жеке байланыстар арқылы жаңа студенттерді тарту үшін бар студенттер мен оқытушыларды пайдалануды қамтиды.

Мақсатты жылжыту: білім беру мекемелері белгілі бір мектептердің түлектері немесе белгілі бір кәсіби қызығушылықтары бар студенттердің нақты санаттарын табу және тарту үшін LinkedIn сияқты арнайы платформаларды пайдалана алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Altbach, P. G. (2020). *International higher education: Reflections on policy and practice. The European Journal of Education, 54(2), 179-190.*
2. Дуайер, Л., Ким, К. (2019). *Международный маркетинг высшего образования. Чам. 375-388*
3. *Organisation for Economic Cooperation and Development. (2020). Education at a Glance 2020: OECD indicators. OECD Publishing.*
4. Yang, Y., Wang, C. (2017). *Internationalization of higher education: An analysis of international marketing strategies. Journal of International Education in Business, 10(2), 144-161.*

**5-СЕКЦИЯ. «СЕКЦИЯ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ, МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
РЕГИОНОВЕДЕНИЯ»**

**5-СЕКЦИЯ. «ЖАС ҒАЛЫМДАР СЕКЦИЯСЫ: ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКАДАҒЫ,
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДАҒЫ, АЙМАҚТАНУДАҒЫ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ» МАГИСТРАНТТАР ЖӘНЕ ЖАС ҒАЛЫМДАРҒА АРНАЛҒАН
СЕКЦИЯ»**

**5-SECTION. «SECTION OF YOUNG SCIENTISTS: TOPICAL PROBLEMS OF THE
WORLD ECONOMY, INTERNATIONAL RELATIONS AND REGIONAL STUDIES»**

THE LINGUISTIC ASPECT OF CHINESE SOFT POWER

Зиябекова Аружан

*Магистрант 2 курса специальности «Международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор Кукеева Ф.Т.*

Introduction

Contemporary international relations are characterized by states utilizing different foreign policy instruments in order to advance their national interests abroad. Soft power is one of the most valuable tools the states can use to expand their influence in the international arena. China is among the countries that seek to promote their positive image by popularizing their culture and language abroad.

China's soft power policy is focused on promoting its cultural identity in accordance with modern trends and demand. To spread its values China strives to attract foreign public by its traditional philosophy, martial arts, medicine, and cuisine [1]. Chinese institutions that are specialized in dissemination of the language and culture play the primary role in developing the country's soft power. Establishing a network of Confucius Institutes in 2004 was a crucial step in this regard.

In the present-day era of globalization, strengthening soft power by spreading national language as the most important aspect of culture is a vital mechanism for expanding the country's sphere of influence. By disseminating its language, the country contributes to the creation of its cultural space abroad, which in turn leads to the establishment of a meaningful inter-ethnic dialogue, the formation of its positive non-stereotypical image, and a better understanding of its policy. The degree of popularity of the country's national language abroad indicates its political authority and leadership [2].

Theoretical background

The concept of soft power was first introduced by an American political scientist Joseph Nye, who presented it as an instrument of attraction, persuasion and cooperation in comparison with hard power's coercion and pressure. According to Nye, soft power consists mainly of such resources as culture (when it is attractive to others), political values (when foreign and domestic values coincide with each other), and foreign policy (when it has moral authority and is perceived as legitimate) [3]. In this case the influence of culture on the foreign public can lead to the formation of its loyal attitude and positive perception of the country's foreign policy and values. The dissemination of the state's culture is executed by language teaching, organizing art exhibitions and film festivals, publishing activities, etc.

Many Chinese researchers compare the concept of soft power with Sun Tzu's "The Art of War" philosophy of defeating the enemy without fighting, as well as Meng Tzu's idea of "the way of the sovereign" based on the humane rule as opposed to "the way of the hegemon" coming from hard power [4]. The former director of the Central Policy Research Office Wang Huning highlights the importance of culture as the main element of soft power. According to him, the cultural aspect is a mix of the country's political and economic systems, historical heritage, ideology and even science [5]. Researchers Wang Hongying and Lu Yeh-Chung further develop this concept by pointing out three essential sources of Chinese soft power, which are Chinese culture, Chinese development model, and China's peaceful foreign policy [6].

Discussion/Analysis

The Chinese leadership has considered soft power as one of the essential instruments to promote national interests abroad since the beginning of the 21st century. "China's peaceful rise", a foreign policy doctrine that was formulated under the former General Secretary of the Chinese Communist Party Hu Jintao, expressed the idea of a peaceful development of China via the national strategies based on morality and the establishment of long-term partnerships. The main provisions of this doctrine illustrated China's intentions to build an effective informational environment without any communication barriers in order to introduce its national culture to the world community [7]. It is evident that the Chinese government recognizes soft power as one of the best foreign policy tools to demonstrate the country's capabilities and achievements to influence the perception of the country in the international arena. Promoting national language as an expression of Chinese identity and a communication bridge between domestic and foreign public is essential in this regard.

The Confucius Institutes is a non-profit public organization under the Ministry of Education of the People's Republic of China that specializes in spreading Chinese language and culture abroad. Since its establishment in 2004, the organization has been cooperating with colleges and universities around the world. The main goal of the Confucius Institutes is to promote and integrate Chinese culture and system of values into the globalization processes, which will in turn develop a comprehensive image of China in the global arena. These educational and scientific institutions contribute to a better understanding of China's policy and beliefs by using Chinese language as a tool of global communication. Since 2004 to this day more than 500 Confucius Institutes and 1200 Confucius Classrooms have been established on six continents of the world, the majority of them are located in Europe and America [8].

Considering the modern scientific and technological progress and the rapid informatization of society, the strategic importance of education is increasing day by day. In order to construct an effective soft power strategy, states should be aware of the significance of cultural and humanitarian cooperation in creating a positive image of the state in the international arena. The Confucius Institutes are engaged in promoting Chinese national interests, introducing the foreign public to the country's policy, and building a national brand [9]. Educational aspect of soft power plays a big role in the formation of political loyalty of the foreign public to the state, as well as in informing the world about its ideals and values.

Promoting the national language is one of the main priorities of Chinese soft power. This is due to the fact that lack of language knowledge presents a barrier to intercultural communication and interethnic interaction. In the process of popularizing the Chinese language in the world, Confucius Institutes also disseminate traditional Chinese culture and its values, thereby enhancing its global influence. The internationalization of a country's language is an important indicator of the country's authority and influence in the global arena.

Building an effective dialogue between national cultures not only helps to strengthen relations between countries, but also plays a crucial role in the economic, political and cultural rapprochement of states. Modern states, including China, use cultural diplomacy to promote national achievements and cultural heritage, popularize values, views and lifestyle of their citizens in order to influence the minds of people abroad and contribute to the formation of their loyal

attitude towards the country [10]. Today, the world community cannot be imagined without intercultural dialogue. This process is connected to the development of technologies, mass media and transport routes, that gives people the opportunity not only to have constant access to information, to communicate with representatives of different nations, to travel, to learn the customs and traditions of other countries, but also to adopt their culture and values.

Conclusion

The use of the Chinese language as an instrument of soft power plays a huge role in the development of Chinese foreign policy and the advancement of its national interests. With the help of the Chinese language, the state has an opportunity to spread its influence and ideology abroad, thereby strengthening its position as a global actor. Since the beginning of the 21st century, dissemination of the national language as a tool of soft power has been widely implemented by the Chinese government to make a positive impact on foreign public opinion through cultural and educational programs, the use of technologies and the ability to quickly spread information through digital diplomacy channels.

References

2. Polozhevich R. S., Naumov A. O. "Soft power" and public diplomacy of the People's Republic of China at the present stage // *New and recent history*. 2018. No. 5. P. 105-118.
3. Jacob J. U. U. Cultural approaches to soft power // *The Routledge handbook of soft power*. 2016. P. 157-163.
4. Nye Joseph S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics* // New York: Public Affairs. 2004.
5. Yan Xuetong. *Ancient Chinese thought, modern Chinese power* // Princeton University Press. 2011.
6. Wang Huning. *Zuwei guojia shili de wenhua: ruanquanli* // *Fudan xuebao*. [As the culture of national power: soft power // *Journal of Fudan University*]. 1993. No. 3. P. 91—98.
7. Wang Hongying, Lu Yeh-Chung. *The Conception of Soft Power and its Policy Implications: a comparative study of China and Taiwan* // *Journal of Contemporary China*. 2008. No. 17(56). P. 425—447.
8. Han Yu. *Development of modern foreign policy of the People's Republic of China* // *Society. Communication. Education*. 2016. No. 1 (239). P. 84-91.
9. Wang Sh. *Confucius Institute and teaching Chinese abroad in the context of PRC public diplomacy* // *International Relations*. 2018. No. 2. P. 90-97.
10. Huang W., Xiang J. *Pursuing soft power through the Confucius Institute: a large-N analysis* // *Journal of Chinese Political Science*. 2019. No. 24. P. 249-266.
11. Liu X. *China's Cultural Diplomacy: A Great Leap Outward?* // Routledge. 2019.

ИССЛЕДОВАНИЕ УСЛОВИЙ ВЛИЯНИЯ КУЛЬТУРНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА РОССИИ И КИТАЯ

Сюй Юаньхун

*Магистрант 2-курса специальности «Международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: доктор Ph.D, и.о. доцента Ермекбаев А.А.*

Введение

Китай и Россия - две большие страны, которые зависят друг от друга как соседи. Народы Китая и России связывает давняя традиционная дружба, а история культурных обменов имеет давнюю историю. На протяжении долгой истории народы Китая и России создали блестящую китайскую культуру и русскую культуру соответственно. В ходе долгосрочных дружественных обменов два народа учились друг у друга и перенимали

опыт друг у друга и постепенно укрепляли свое чувство идентичности с культурами друг друга. Культурное взаимное признание позволяет нам иметь общее понимание, общий язык и взаимное доверие по многим вопросам. В последние годы культурное сотрудничество России и Китая в целом развивалось гладко. Две страны подписали регулярные планы культурного обмена и сотрудничества, руководители Министерства культуры регулярно обменивались визитами, и две страны проводили дни культуры и другие мероприятия, особенно в последние годы. В контексте взаимные национальные и языковые годы, культурное сотрудничество между двумя странами вышло на новый уровень.

Теоретическое обоснование

Культура - это уникальный феномен человеческого общества, и контакты между различными цивилизациями являются важной вехой в человеческом прогрессе. Вступив в 1990-е годы, культура стала важным фактором, влияющим на международные отношения после окончания холодной войны. Будучи важным стратегическим ресурсом, культурная идентичность и концептуальное взаимодействие являются глубинными причинами содействия здоровому взаимодействию в международных отношениях. Новый тип стратегических национальных отношений дружбы и сотрудничества, совместно основанных Китаем и Россией, создал модель взаимной терпимости, взаимоуважения, обмена и сотрудничества между различными цивилизациями на международном уровне. Культурное сотрудничество России и Китая является основой политических, экономических, военных и других обменов между двумя странами и является важным аспектом развития долгосрочного стратегического сотрудничества. Культурное сотрудничество России и Китая способствует укреплению взаимопонимания и доверия на высоком уровне между двумя странами и укреплению дружественных чувств двух народов.

На китайско-российские отношения влияет множество факторов, среди которых культурные факторы играют уникальную роль на глубоком уровне. Культурное сотрудничество России и Китая сопровождалось взлетами и падениями отношений между двумя странами. Бывают приливы и отливы. Однако, как по широте, так и по глубине, они не имеют себе равных ни в одной стране. После распада Советского Союза культурное сотрудничество России и Китая было восстановлено и постепенно развивалось. Превращаясь из дружественной страны в конструктивное партнерство, а затем в партнерство стратегического сотрудничества, становясь добрым соседом, хорошим партнером и хорошим другом, каждый шаг показывает важную роль культурных обменов и сотрудничества России и Китая. Китайско-российское культурное сотрудничество является основой и предпосылкой для китайско-российских обменов в экономической, политической, образовательной и других областях. Это важный способ для Китая и России понять культуру друг друга, учиться друг у друга и стремиться к общему развитию. Укрепление китайско-российского культурного сотрудничества имеет большое значение практическая значимость.

Во-первых, это способствует дальнейшему углублению взаимопонимания и традиционной дружбы между двумя народами, а также устранению политических разногласий и сомнений между двумя сторонами. И Китай, и Россия имеют широкие и глубокие культурные традиции. В ходе долгосрочных дружественных обменов два народа многому научились друг у друга, значительно обогатив свои соответствующие культурные коннотации. Чувство идентичности России с китайской культурой также растет с каждым годом. Однако из-за различных географических и гуманистических условий, а также разной степени близости отношений между двумя странами в разные исторические периоды у двух народов одинаковое культурное восприятие, но также существуют серьезные различия. Два народа не очень хорошо знают друг друга: представление большинства китайцев о русской культуре осталось в прошлом; большинство россиян знакомы с китайскими товарами и китайскими торговцами только благодаря свободному рынку, и они имеют ограниченное представление о текущей ситуации в Китае сегодня. Мало что известно о китайском

культура. Предвзятое и недружественное отношение российского народа к Китаю серьезно препятствовало здоровому развитию китайско-российских отношений, а непонимание текущей ситуации в Китае сделало фундамент китайско-российских отношений, основанный на общественном мнении, относительно слабым. Таким образом, укрепление культурных обменов и сотрудничества является хорошим способом для двух народов укрепить взаимопонимание и углубить дружбу. Китай и Россия должны в первую очередь укреплять культурное сотрудничество, создавать хорошую культурную атмосферу, расширять общение, способствовать взаимопониманию между народами Китая и России и расширять социальную основу китайско-российской дружбы. Таким образом, Китай и Россия могут всегда поддерживать дружеские отношения и никогда не быть врагами.

Во-вторых, это способствует тому, что обе стороны сохраняют согласованность по основным вопросам международных отношений, поддерживают мир во всем мире и устанавливают хороший международный экономический порядок. После долгого пути Китай наконец вступил во Всемирную торговую организацию в 2001 году. В ближайшем будущем Россия также станет членом ВТО. Китай и Россия также являются постоянными членами Организации Объединенных Наций и государствами - членами Шанхайской организации сотрудничества. Укрепление консультаций и сотрудничества в международных делах, взаимное доверие и взаимопомощь способствуют не только защите общих интересов двух стран, но и поддержанию мира во всем мире и установлению хорошего международного экономического порядка. Тема эпохи, с которой сталкиваются Китай и Россия в 21 веке, - это мир и развитие. Обе стороны нуждаются в мирной внутренней и внешней среде. Осуществление хорошего культурного сотрудничества между Китаем и Россией поможет укрепить долгосрочные дружественные отношения между народами Китая и России, без вражды и войн.

В-третьих, это способствует повышению уровня экономического, торгового и научно-технического сотрудничества между двумя сторонами, взаимодополняющим преимуществам, взаимной выгоде и беспроигрышной ситуации. Культурное сотрудничество - это платформа для обменов в других областях, таких как экономика, политика, наука и технологии. Осуществление китайско-российского культурного сотрудничества может обеспечить дополнительные преимущества и достичь цели экономического развития. Нет сомнений в том, что экономическое и торговое сотрудничество играет важную роль в укреплении и развитии дружественного и добрососедского партнерства между двумя странами, но продвижение экономического и торгового сотрудничества - это не просто экономический вопрос. Роль неэкономических факторов, таких как культура, в экономическом и торговом сотрудничестве нельзя игнорировать. Например, существовало множество факторов, вызвавших резкий спад китайско-российской экономики и торговли в середине 1990-х годов, и одной из важных причин было долгосрочное накопление скрытых культурных опасностей. Закрытое, консервативное и самодовольное сознание мелких фермеров, чувство удачи, игнорирующее верховенство закона, порочная внутренняя конкуренция, игнорирующая общие интересы, краткосрочное поведение, не учитывающее долгосрочные интересы, косный склад ума и другие культурные пороки - все это беспомощно против белой вороны, формируя неупорядоченное государство, в котором отсутствуют правовые и моральные ограничения, что чрезвычайно повлияло на здоровое развитие приграничной торговли, вызвав огромные убытки и очень плохие последствия. Роль культурного сотрудничества в этом отношении нельзя недооценивать. Премьер-министр Вэнь Цзябао однажды отметил, что культура - это душа нации. Влияние культуры на процесс развития страны более глубокое и продолжительное, чем влияние экономики и политики. Если экономическое развитие меняет облик страны, то культурное процветание может укрепить костяк нации. Отставание в культурном строительстве неизбежно создаст определенные ограничения для экономического развития, социального прогресса, защиты окружающей среды и даже политической цивилизации. Сэр Энтони Паронс из Соединенного Королевства также отметил на 50-й годовщине создания

Британского совета: "Если вы хорошо знакомы с языком и литературой других стран, если вы понимаете и любите их страны, города, искусство и людей, когда другие факторы одинаковы или близки к точно так же вы будете инстинктивно покупать продукты, которые она производит, вместо того, чтобы покупать продукты стран, которые вы не понимаете и которые вам не нравятся; когда вы думаете, что она поступает правильно, вы будете активно поддерживать ее; когда она совершает ошибку, вы согласитесь попытаться избежать чрезмерных наказаний.

Каждая страна и национальность находятся в центре разнонаправленного и разнообразного культурного сотрудничества по всему миру, и отказаться от культурного сотрудничества невозможно. Развитие человеческого общества — это процесс постоянного расширения культурного сотрудничества. Все различные национальные культуры являются неотъемлемыми частями мировой цивилизации. Только путем углубления взаимопонимания в обменах и непрерывной интеграции в сотрудничестве можно достичь инноваций и развития. Китаю и России следует и далее укреплять культурные обмены и продвигать всестороннее сотрудничество в различных областях.

Анализ

Китай и Россия имеют хорошую историю сотрудничества, и развитие отношений между двумя странами в новом столетии имеет прочную политическую и правовую основу. Китай и Россия вступают в лучший период в истории. Правительства двух стран придают большое значение двустороннему культурному сотрудничеству. Но в то же время следует также понимать, что в китайско-российском культурном сотрудничестве также существуют некоторые факторы, которые нельзя игнорировать. Эти факторы приводят к тому, что уровень китайско-российского культурного сотрудничества крайне непропорционален уровню развития китайско-российских всесторонних отношений, и это также напрямую влияет на дальнейшее развитие китайско-российских отношений.

Благоприятные условия для культурного сотрудничества России и Китая:

Высокопоставленные лидеры Китая и России придают большое значение культурному сотрудничеству. В речах и заявлениях лидеров двух стран они заявили, что правительства двух стран поставили обмены и сотрудничество в области культуры на очень важное место. Исходя из этого, обе стороны совместно организовали различные формы мероприятий по культурному сотрудничеству, углубляя свое понимание культурных традиций и культурной сущности друг друга, обогащая смысл культурного сотрудничества, укрепляя традиционную дружбу между двумя народами и придавая новую жизненную силу китайско-российскому стратегическому партнерству по сотрудничеству.

Жизнеспособность.

1. Китайско-российские отношения в настоящее время находятся в лучшем периоде исторического развития

После распада Советского Союза в 1991 году китайско-российские отношения достигли четырех последовательных уровней с точки зрения политического и правового позиционирования: во-первых, в декабре 1992 года главы государств двух стран подписали в Пекине совместное заявление об основах взаимоотношений между двумя странами и постановили вывести двусторонние отношения на новый этап "взаимного уважения как дружественной страны": Во-вторых, в сентябре 1994 года главы государств двух стран подписали в Москве совместное заявление, в котором объявили об установлении "конструктивного партнерства добрососедского, дружественного и взаимовыгодного сотрудничества" между две страны; в-третьих, в апреле 1996 года главы государств двух стран подписали в Пекине совместное заявление, подтверждающее, что две страны установили "равное доверие, стратегическое сотрудничество и партнерство в 21 веке"; в-четвертых, в июле 2001 года главы государств двух стран подписали "Китайско-российский договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве", который закрепил мирную идею

"дружбы на протяжении поколений и никогда не быть врагом" между Китаем и Россией в юридической форме. Это поэтапное политическое и правовое позиционирование не только указывает направление развития китайско-российских отношений, но и закладывает прочную основу для долгосрочного, здорового и стабильного развития отношений между двумя странами, а также обеспечивает политическую гарантию для обеих сторон в проведении более высокого уровня экономического, торгового и культурного сотрудничества.

На практическом уровне такие организации, как Ассоциация китайско-российской дружбы, Китайско-Российский комитет по образованию, науке, культуре, здравоохранению и спорту и Китайско-Российский комитет дружбы, мира и развития, проделали большую работу по ознакомлению с жизнью, историей, культурой и достижениями друг друга стран для народов Китая и России, расширяя социальную основу китайско-российских отношений и продвигая сотрудничество между двумя странами в области культуры, образования, здравоохранения, спорта и туризма.

2. Правительства Китая и России придают большое значение двустороннему культурному сотрудничеству

Высокопоставленные руководители Китая и России и соответствующие правительственные ведомства придают большое значение культурному сотрудничеству. В 1992 году, во время визита президента России Бориса Ельцина в Китай, правительства двух стран подписали "Соглашение о культурном сотрудничестве". В июне 1995 года, во время визита премьер-министра Ли Пэна в Россию, представители министерств культуры двух стран подписали "Китайско-российский протокол о культурном сотрудничестве 1996 года". В апреле 1996 года президент Ельцин вновь посетил Китай. Обе стороны установили "стратегическое партнерство сотрудничества в 21 веке" и договорились о создании китайско-российской гражданской организации дружбы - "Китайско-российского комитета дружбы, мира и развития". В апреле 1996 года обе стороны решили создать механизм для регулярных встреч глав государств и правительств. Две страны также создали механизм для регулярных встреч между премьер-министрами Китая и России. В рамках механизма действуют два комитета по сотрудничеству. Один - комитет по регулярным встречам между премьер-министрами Китая и России, председателем которого с китайской стороны является Ву И, а другой - Китайско-российский комитет по гуманитарному сотрудничеству (создан в 2000 году, ранее известный как Китайско-российский комитет по образованию, Комитет по сотрудничеству в области культуры, здравоохранения и спорта), председателем с китайской стороны является государственный советник Чэнь Чжили. Российскими председателями этих двух комитетов являются заместитель премьер-министра Луков, который координирует постоянное расширение и продвижение сотрудничества между Китаем и Россией в различных областях с точки зрения экономики и гуманитарных наук. Секретариат Китайско-российского комитета по гуманитарному сотрудничеству расположен в Министерстве образования. Комитет состоит из подкомитетов по сотрудничеству в пяти областях образования, культуры, здравоохранения, спорта и туризма, а также рабочих групп по сотрудничеству в трех областях СМИ, кино и архивов. Заседания проводятся регулярно каждый год. Механизм регулярных встреч между премьер-министрами Китая и России в основном охватывает все сферы китайско-российского сотрудничества. Это механизм консультаций с самыми высокими характеристиками, наиболее полной организационной структурой и самыми обширными областями в китайском внешнеполитическом сотрудничестве. Такой полноценный механизм сотрудничества великих держав уникален для Китая и редок в мире. Он обеспечивает стабильную и эффективную институциональную основу для сотрудничества между Китаем и Россией. При содействии правительств двух стран и соответствующих ведомств культурные обмены и сотрудничество между Китаем и Россией постепенно становятся институционализированными. Ко времени проведения Китайско-российского года в 2006 году китайско-российское культурное сотрудничество развилось до уровня личного

вмешательства глав государств двух стран. Мероприятие “Национальный год”, организованное Китаем и Россией, не только показывает, что лидеры двух стран придают большое значение культурному сотрудничеству, но и является важной инициативой по реализации “Китайско-российского договора о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве”. Мероприятия в рамках “Года русского языка” в Китае в 2009 году и “Года китайского языка” в России в 2010 году будут способствовать дальнейшему углублению китайско-российского культурного сотрудничества.

Кроме того, правительства двух стран активно содействовали строительству культурных центров. Еще в 1992 году у двух стран возникла идея создания центров взаимного культурного обмена. Но в то время культурное развитие Китая и России было ограниченным, и время для этого еще не созрело. В октябре 2009 года при непосредственном содействии и поддержке руководителей Центрального комитета партии и Государственного совета две страны подписали соглашение о создании взаимных культурных центров. 27 сентября 2010 года в Пекине официально открылся Пекинский русский культурный центр, и главы государств двух стран лично торжественно открыли центр. В настоящее время это первый культурный центр в Китае, официально открытый Россией. Медведев сказал: “Открытие культурных центров в Москве и Пекине, несомненно, придаст новую энергию гуманитарным обменам между Китаем и Россией.” Ху Цзиньтао сказал, что Китай готов и дальше расширять обмены и сотрудничество с Россией в области образования, культуры, спорта, средств массовой информации и туризма, совместно управлять культурными центрами между двумя странами и регулярно проводить больше мероприятий по обмену, которые нравятся народам двух стран. В то же время был достигнут значительный прогресс в подготовке Китайского культурного центра.

3. Китайско-русская культура очень дополняет друг друга

Культура Китая и России очень отличается из-за разных регионов, разных религиозных верований и разной истории развития, но из-за этого она также очень дополняет друг друга. 6000-летняя история цивилизации Китая накопила большое количество превосходных духовных и культурных продуктов. Культура имеет долгую историю, богатые коннотации и глубокие культурные накопления, но принимать передовую западную культуру уже поздно. Хотя русская культура относительно недолговечна, обычно считается, что ей всего около тысячи лет, но она принимает западную культуру раньше, быстро развивается и обладает значительными современными культурными характеристиками. Ее быстрое развитие и высокий уровень привлекли внимание всего мира.

Китайская культура представлена конфуцианством в качестве основы. Благожелательность является теоретическим ядром идеологической системы Конфуция, и это высший идеал и стандарт социальной политики, этики и морали Конфуция. Мысль Конфуция оказывает глубокое влияние на будущие поколения. В Китае и в китайском обществе по всему миру она по-прежнему рассматривается как теория управления миром, священные писания о поведении и способ воспитания людей. Из-за конфуцианского вероучения Китай редко испытывал чувство экспансии в истории, более чем цеплялся за традиции и недостаточно проводил реформы и инновации. Развитие русской культуры всегда было тесно связано с религией. Политика европеизации и реформы Петра I привели Россию к началу масштабного процесса обучения у Запада. Россия за короткий промежуток времени достигла передового мирового уровня, а ее культура была поглощена и интегрирована с зарубежными культурами, и она достигла своего пика в мире в 19 веке. Как сказал русский поэт 19 века Чутчев: “Россию нельзя понять разумом, и ее нельзя измерить общими стандартами. В ней есть особенные вещи.” Эта особая вещь - “русский дух” и “русская культура”. Чтобы понять Россию, вам нужно погрузиться в русскую культуру.

В последние годы, благодаря механизму регулярных встреч на высоком уровне между Китаем и Россией, подписанию ряда двусторонних договоров о сотрудничестве и совместным заявлениям по основным международным делам, Китай и Россия

продемонстрировали, что две страны имеют общие интересы по многим вопросам и достигли широкого консенсуса. Это связано не только с дальновидным стратегическим видением лидеров двух стран, но и потому, что существует определенная близость между культурой Китая и собственной культурой России, которая способствует взаимопониманию и доверию между двумя сторонами в культурной атмосфере дружбы и взаимопонимания.

Неблагоприятные условия для культурного сотрудничества России и Китая:

В последние годы, с дальнейшим развитием стратегического сотрудничества России и Китая и совместными усилиями двух сторон, каналы и формы культурного сотрудничества между двумя странами диверсифицировались, и они вступили в беспрецедентный период энергичного развития. Хорошая модель многоканального, многоуровневого и всестороннего общего развития изначально было сформировано с официальными обменов в качестве демонстрации, энергичным укреплением гражданских обменов и многоканальным, многоуровневым и всесторонним общим развитием. Но мы также должны видеть, что в культурном сотрудничестве между двумя странами все еще существуют некоторые неблагоприятные условия:

1. Китайско-российское культурное сотрудничество находится в несбалансированном состоянии

Дисбаланс в культурном сотрудничестве между Китаем и Россией имеет давнюю историю. В настоящее время официальное культурное сотрудничество России и Китая осуществляется в соответствии с принципом взаимности, который в основном сбалансирован. Однако существует дисбаланс в неофициальном культурном сотрудничестве, осуществляемом по народным и коммерческим каналам. Масштабы и количество литературных и художественных коллективов в России, которые отправляются в Китай для выступлений по этим каналам, значительно превышают масштабы и количество китайских литературных и художественных коллективов в России. "По данным Министерства культуры, с 2000 по 2005 год в Китай прибыла 391 российская культурная группа общей численностью 11 684 человека, в то время как за тот же период в Россию прибыло всего 43 китайские культурные группы общей численностью 2177 человек, что составляет всего 18,6% от числа российских групп в Китае. Кроме того, китайские группы в Россию - это в основном группы малого и среднего размера, численностью не более 60 человек, в то время как российская сторона располагает большим количеством крупномасштабных концертных групп, направляющихся в Китай, и численность групп часто превышает сотни человек. У этого дисбаланса есть как объективные, так и субъективные причины: во-первых, после реформ и открытости Китайской Народной Республики китайский культурный рынок чрезвычайно развился, и существует определенный спрос на российские художественные группы, в то время как российский культурный рынок имеет ограниченный спрос на китайские художественные группы. Во-вторых, поскольку внешняя культурная политика России сосредоточена на зарубежном экспорте, она фокусируется на культурных обменах со странами СНГ и Западной Европы. Под влиянием культурной политики Россия заняла более негативную позицию в процессе внедрения китайских культурных продуктов. Известный ученый Кай Хафез однажды отметил: "Сохранение и расширение культурной идентичности зависят от того, происходят ли межкультурные обмены или такие обмены отвергаются." Очевидно, что препятствия в процессе культурной идентичности между Китаем и Россией в последние годы проистекают из молчаливого неприятия межкультурных обменов между двумя странами.

2. Культурное сотрудничество между Китаем и Россией по-прежнему в основном официальное, и сотрудничество между каналами народного и коммерческого исполнения нуждается в укреплении.

В последние годы высокопоставленные чиновники из Китая и России придавали большое значение культурному сотрудничеству. Мероприятия Года культуры проводились постоянно. Деятели культуры из двух стран также имели больше обменов, но они в

основном оставались на официальном уровне. Широкая общественность двух стран не полностью участвовал, и носитель сотрудничества относительно един. Среди культурных групп, направленных Китаем в Россию с 2000 по 2005 год, хотя количество групп гражданского и коммерческого обмена превысило официальные проекты, масштаб и количество не могли сравниться с официальными проектами. Из 2177 человек, посетивших Россию, официальные обмены составили 70%, в то время как визиты российской стороны в Китай за тот же период носили в основном коммерческий характер.

Основная причина заключается в том, что официального руководства и поощрения коммерческого и гражданского сотрудничества недостаточно, что делает каналы сотрудничества беспрепятственными, а маркетинговые каналы относительно слабыми, что сказывается на интенсивности российского культурного производства. На протяжении многих лет Министерство культуры Китая придавало большое значение официальным обменам с Россией. Проекты официальных обменов сыграли хорошую демонстрационную роль для выхода китайской культурной продукции на российский рынок. Однако из-за несовершенства каналов и механизмов обратной связи с информацией невозможно своевременно сообщать о точном рыночном спросе и опыте эксплуатации проектам частного сотрудничества и коммерческому сотрудничеству, что приводит к отсутствию последующего продвижения на рынке.

3. Широта и глубина китайско-российского культурного сотрудничества нуждаются в укреплении

С момента установления дипломатических отношений России и Китая обе стороны подписали несколько планов обмена и сотрудничества, которые сыграли активную роль в поддержании и развитии культурного сотрудничества между двумя странами. Однако большая часть мероприятий, связанных с такими планами, осуществляется между такими мегаполисами, как Пекин, Шанхай, Москва и Санкт-Петербург, а также между приграничными городами двух стран, и большинство из них представляют собой такие проекты, как совместные выступления групп и художественные выставки. На самом деле, для достижения желаемых результатов недостаточно регулярно обмениваться художественными труппами и художественными выставками каждый год. Культурное сотрудничество - это очень широкое понятие. Оно никогда не должно ограничиваться обменом художественными группами и художественными выставками. Оно также включает установление отношений сотрудничества между музеями и библиотеками и взаимное направление режиссеров, актеров, дирижеров, исполнителей сценического искусства и других экспертов в различных аспектах для совместных выступлений и творческая деятельность.

4. Народы двух стран очень мало знают о новых тенденциях и достижениях в развитии их соответствующих культур и искусств.

Хотя Китай и Россия имеют долгую историю обменов, насчитывающую сотни лет, на самом деле взаимопонимания между двумя народами недостаточно. Хотя в Китае все еще есть группа групп, которые находятся под глубоким влиянием русской культуры. Однако за последние 20 лет общества Китая и России претерпели серьезные поворотные моменты и изменения, и даже старшим поколениям мезозоя трудно быть знакомыми с этими изменениями. Совместная организация мероприятий "Национальный год" и "Год языка" действительно привела сотрудничество между двумя сторонами в области гуманитарных наук к кульминации и дала хорошие результаты, улучшив понимание гражданами двух стран национальной культуры друг друга. Однако эти мероприятия в большей степени осуществляются элитами другой страны, в то время как обычные люди не проявляют инициативы к участию. И даже если участие есть, это лишь ограниченное понимание культуры другой страны жителями одной страны, и это на самом деле не способствует общению между обычными людьми двух стран. Китайцы, которые никогда не были в России, имеют хорошее впечатление о России, потому что эти впечатления исходят от русских шедевров, знаменитых картин, фильмов, балета и музыки; Китайцы, которые были

в России, особенно те, кто занимается там бизнесом или работает, имеют плохое впечатление о России, потому что эти впечатления приходят из их личного опыта работы на российской таможне и в полицейских участках. Аналогичным образом, у россиян сегодня очень ограниченное представление о Китае: подавляющее большинство россиян, побывавших в Китае, имеют хорошее впечатление о Китае, китайском народе и китайской культуре; но у россиян, которые не были в Китае, плохое впечатление о Китае, потому что в их глазах китайцы - обычные люди. на улицах, и качество не очень высокое. "Мастер" и "черный рабочий". Согласно результатам опроса Zero Research Group в сентябре 2004 года, ассоциация жителей России с Китаем в основном ограничивается китайскими товарами (33,4%), такими как одежда, рис, палочки для еды и т.д., а также населением Китая (9%) и достопримечательностями (3,9%), отражающий отсутствие всеобъемлющего и углубленного понимания нового Китая после реформ и открытости. Когда жители Китая говорят о русских литературных и художественных произведениях, они в основном упоминают классические российские фильмы, книги или песни, но редко упоминают современные российские литературные и художественные произведения. Кроме того, до 53,6% жителей заявили, что им это непонятно. "Чтобы устранить недоразумения и укрепить взаимное доверие, необходимо укреплять культурные обмены и сотрудничество между двумя странами. Хотя правительства двух стран и связанные с ними учреждения много обменивались информацией и сотрудничали в этом отношении, обычным людям все еще не хватает понимания этого. "Несмотря на то, что они являются соседями друг друга, степень взаимопонимания между Китаем и Россией такая же, как и 50 лет назад". Так оценивает состояние культурных обменов между Китаем и Россией посол России в Китае Сергей Разов на церемонии "Открытия Российского информационного центра в Пекине".

Заключение

Стратегическое партнерство России и Китая ускоряется, переходя в сферу всеобъемлющего сотрудничества. Всестороннее и прагматичное сотрудничество и взаимная поддержка между двумя странами в политических, экономических, культурных, военных и международных делах подталкивают отношения между двумя странами к лучшему периоду в истории. Однако ценность сотрудничества Китая с Россией в области культурных и образовательных обменов гораздо меньше, чем ценность сотрудничества в экономической и военной областях. Многие люди считают, что при широком и углубленном сотрудничестве в политической и экономической областях необходимо придать новое понимание и мотивацию культурному сотрудничеству между двумя странами. Можно видеть, что в контексте плавного развития отношений дружбы и сотрудничества России и Китая все еще существуют некоторые проблемы в сотрудничестве между двумя странами в области культуры, образования и так далее. Эффективное решение этих проблем имеет большое значение для обогащения коннотации китайско-российского стратегического партнерства и углубления двусторонних отношений между Китаем и Россией.

Список использованной литературы:

1. Очиров О.Р., and Васильева К.К. "Забайкальская школа Китайского языка и культуры: история и современность" *Язык и культура*, no. 57, 2022, pp. 145-156.
2. Александр И.П. "«Мягкая сила»: экономические оценки и перспективы, позиции Китая" *Экономика. Налоги. Право*, vol. 13, no. 6, 2020, pp. 23-33.
3. Абаев Н.В. "Республика Бурятия: стратегия развития в контексте геополитической ситуации в Центральной и Северо-Восточной Азии" *Вестник Евразии*, no. 1-2, 1999, pp. 122-142.

ТЕНДЕНЦИЯ РАЗВИТИЯ КИТАЙСКОЙ МИГРАЦИИ В КАЗАХСТАНЕ

Лян Шу

Магистрант I курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш

Введение

Казахстан расположен в центре евразийского континента и является крупнейшей страной в Центральной Азии. Китай и Казахстан являются дружественными соседями и имеют давнюю историю обменов. С практикой инициативы «Один пояс, один путь» политическое взаимодоверие между двух стран все более укрепляется, экономическое сотрудничество находится на подъеме. В настоящее время Китай стал одним из основных торговых партнеров Казахстана. Развитие дружественных отношений между Китаем и Казахстаном является важным фактором региональной безопасности и стабильности. В декабре 1991 года Казахстан стал независимым. Граждане материкового Китая, переехавшие в страну после этого, в основном включают три основных типа: бизнес-иммигранты, трудовые иммигранты и иммигранты из Казахстана, которые «возвращаются» на родину. На миграцию китайских иммигрантов в Казахстан влияют четыре фактора: политика, экономика, география и история. В контексте «Экономического пояса Шелкового пути» число новых китайских иммигрантов в Казахстан в краткосрочной перспективе будет демонстрировать тенденцию к ускоренному росту, но в долгосрочной перспективе перспективы новых китайских иммигрантов в Казахстане полны переменных и проблемы.

Типы китайских мигрантов в Казахстане

В настоящее время новые китайские иммигранты в Казахстане в основном включают бизнес-иммигрантов, трудовых иммигрантов и китайских казахов, возвращающихся на «историческую родину».

(1) *Бизнес-иммиграция.* Коммерческие иммигранты относятся к иммигрантам, которые покупают товары из-за границы, привозят их обратно в свои страны и продают по высоким ценам, получая от этого прибыль. Бизнес-иммигранты не намерены обосновываться в Казахстане надолго или навсегда, когда товар будет распродан, они вернутся в Китай или уедут в другие страны. Это обусловило небольшое количество китайских мигрантов в Казахстане в этот период, и их мобильность была высокой. До обретения независимости Казахстан всегда проводил политику приоритетного развития тяжелой промышленности, игнорируя развитие легкой промышленности, что приводило к острой нехватке предметов первой необходимости. Китай, прошедший экономическую реформу, богат товарами. Огромный контраст между экономиками Китая и Казахстана способствовал развитию приграничной торговли и транснационального бизнеса. В Казахстан зашло большое количество китайских «мусорщиков» для продажи товаров «Сделано в Китае».

(2) *Трудовая иммиграция.* В 1993 г. Казахстан начал массово нанимать иностранных рабочих. Согласно статистическим данным, в 1993 г. в Казахстане работало 2100 иностранных рабочих, из них 559 китайских рабочих, что составляло 26,7% иностранных рабочих. С 2004 по 2006 год количество иностранных рабочих, занятых в Казахстане, быстро росло, достигнув 40 897 человек в 2006 г. Среди них 5008 китайских рабочих (что составляет 12,2%), что в 9 раз больше, чем в 1993 г. Только с 2004 по 2006 год число китайских рабочих увеличилось с 1457 до 5008 человек, т. е. в 3,4 раза.[1]. Вступая в 21 век, экономическое сотрудничество между Китаем и Казахстаном стало более тесным, подписаны ряд соглашений о сотрудничестве и проекты строительства нефтепроводов.

Согласно данным, обнародованным Министерством труда и социальной защиты населения РК, по состоянию на 1 октября 2022 года в Казахстане работают 3 539 иммигрантов из Китая.[2]

(3) *Возвращение китайских казахов на «историческую родину».* С начала 1990-х годов китайские казахи стали «возвращаться» один за другим, но в небольшом количестве, после вступления в XXI век этот процесс значительно ускорился, и численность резко увеличилась. Правительство Казахстана сформулировало и внедрило ряд преференциальных политик по привлечению иностранных казахов к возвращению на «историческую родину», в том числе политику двойного гражданства, оказание финансовой и трудовой помощи «вернувшимся» натурализованным лицам и т. д., которые способствовали возвращению казахов.

Причины миграции новых китайских мигрантов в Казахстан

(1) *Политические факторы.* С момента установления дипломатических отношений между Китаем и Казахстаном 17 лет назад отношения между двумя странами развивались гладко, с высокой степенью политического взаимного доверия, относительно полной правовой базой и тесным международным сотрудничеством, а также установлением стратегического партнерства. Во-первых, частые обмены визитами между высшими руководителями Китая и Казахстана заложили основу для взаимного доверия между двумя странами. В феврале 1992 года бывший премьер-министр Казахстана Терещенко посетил Китай и подписал такие документы о сотрудничестве, как «Соглашение о создании Китайско-Казахстанской межправительственной комиссии по экономическому, торговому и научно-техническому сотрудничеству» и «Соглашение о взаимных обменах между гражданами КНР». [3] Две стороны для продвижения Это ознаменовало первоначальные обмены между Китаем и Казахстаном. В 1993 году президент Цзян Цзэминь и президент Назарбаев подписали «Совместное заявление на основе дружественных отношений между Китайской Народной Республикой и Республикой Казахстан», а представители правительств Китая и Казахстана подписали соглашение об официальных поездках двух правительств в в то же время Соглашение и Соглашение о гражданских воздушных сообщениях между двумя странами. Это обеспечивает правовую защиту миграции китайских граждан в Казахстан.[4]

В ноябре 1999 года лидеры Китая и Казахстана подписали «Китайско-казахстанское совместное коммюнике о всеобъемлющем урегулировании пограничного вопроса между двумя странами». [5] Окончательное урегулирование пограничного вопроса устранило скрытые опасности в отношениях между двумя странами и создало необходимые условия для охраны границ, приграничной торговли и дружественных обменов между двумя странами. В декабре 2014 года премьер-министр Ли Кэцян провёл вторую очередную встречу премьер-министров Китая и Казахстана в Астане с премьер-министром Казахстана Масимовым. Всеобъемлющее стратегическое партнёрство между Китаем и Казахстаном работает на высоком уровне». Во-вторых, Казахстан является важным партнером партнер Китая по вопросам региональной безопасности. В рамках механизма «Шанхайской пятёрки» две страны завершили работу по укреплению доверия и совместному разоружению в приграничной зоне, что не только способствует стабильности региональной и международной обстановки, но и придаёт новый импульс развитию дружеские отношения между двумя странами. Именно под воздействием политических факторов Китай и Казахстан установили и развили добрососедские и дружественные отношения, и обмены между двумя народами стали более частыми.

(2) *Экономические факторы.* Быстрое развитие двусторонней торговли между Китаем и Казахстаном ускорило иммиграционный процесс между двумя странами. Премьер-министр Казахстана Алихан Смаилов встретился с Чрезвычайным и Полномочным Послом Китая в Казахстане Чжан Сяо и сказал, что Китай является одним из крупнейших торговых партнеров Казахстана. Объем двусторонней торговли составляет всего 368 миллионов

долларов США. В последние годы двусторонний товарооборот поддерживает хороший импульс устойчивого роста. Бурно развивающееся экономическое сотрудничество между Китаем и Казахстаном побудило большое количество китайских бизнесменов приехать в Казахстан для участия в торговой деятельности. [6] С января по декабрь 2022 года объем торговли товарами между Китаем и Казахстаном составил 24,1 млрд долларов США, увеличившись на 34,1% по сравнению с предыдущим годом. Экспорт Казахстана в Китай вырос на 34,7 процента до 13,2 миллиарда долларов, что составляет 15,6 процента от общего объема экспорта страны. Импорт из Китая в Казахстан вырос на 33,5 процента до 11 миллиардов долларов. На Китай пришлось 21,9% всего казахстанского импорта. [7]

С неуклонным ростом прямых инвестиций Китая в Казахстан, быстрым развитием двусторонней торговли между Китаем и Казахстаном масштабы и сферы экономического и технологического сотрудничества также продолжали расширяться. По состоянию на сентябрь 2022 г. резиденты Казахстана передали китайским инвесторам 13,4 млрд долл. При этом общий объем прямых китайских инвестиций в Казахстан с января по сентябрь 2022 г. составляет почти 1 млрд долл., а в ближайшие годы достигнет 1,5 млрд долл. три квартала 2021 года. Доллар. Китай является одним из крупнейших торговых партнеров Казахстана. Казахстан является крупнейшим торговым партнером Китая в Центральной Азии. В условиях дальнейшего сохранения положительной тенденции консенсус по увеличению объема двусторонней торговли до 35 млрд долларов США к 2030 году может быть достигнут досрочно. [8]

(3) Географические факторы. Еще одним важным фактором миграции является географическая близость двух стран. Китай и Казахстан имеют протяженные сухопутные границы, а географическая близость способствует взаимному перемещению населения между двумя странами. В Китае проживает 1,3 миллиона казахов, и они составляют самую большую группу зарубежных иммигрантов в Казахстане, 99% из них живут в Синьцзян-Уйгурском автономном районе. 3 декабря 2008 года был вновь открыт пограничный порт между Китаем и Казахстаном в самой северной части Синьцзяна Джимунай, который является вторым по величине приграничным народным рынком между Китаем и Казахстаном после приграничной народной торговой зоны порта Хоргос. Таким образом, фактор географической близости неизбежно заставит людей двух стран часто переезжать и жить вместе, а также дополнительно стимулировать развитие трансграничной иммиграции и приграничной торговли между двумя странами, тем самым стимулируя общее развитие экономики прилегающей территории.

(4) Исторические факторы. Международная миграция является результатом совместного действия «тянущего» и «толкающего». Помимо политических, экономических, географических и других факторов, важную роль в иммиграции играют также исторические факторы. Казахстан связан с Синьцзяном, Китаем, исторически имел тесные экономические и культурные связи с Китаем. Китайские казахи являются частью всего казахского народа, и у них одни исторические и культурные корни. «Закон об иммиграции», одобренный правительством [9, с. 91].

Казахстана в 1992 г., предусматривает: «Казахи, проживающие за границей, имеют право свободно вернуться на свою историческую родину». Концепция исторического Отечества. Иммиграционная политика, установленная правительством Казахстана, в основном направлена на казахов за границей, и есть надежда, что первоначальные граждане Казахстана, уехавшие из Казахстана, смогут вернуться. Последующие «Закон о казахстанском гражданстве» и «Закон о миграции населения» ещё больше усилили этот момент. В связи с этим значительное число казахов, проживающих за рубежом, постепенно вернулись в Казахстан.

Проблемы, с которыми сталкиваются китайские мигранты в Казахстане

Путем исследования и анализа китайской миграции в Казахстан можно обнаружить, что развитие китайских мигрантов в Казахстане столкнулось с некоторыми проблемами,

которые в основном проявляются по причине опасений граждан Казахстана новых иммигрантов из Китая («Теория китайской угрозы»). Считается, что Казахстан официально рассматривает Китай как баланс между Западом и Россией, тема «китайской экспансии» и «китайской иммиграции» до сих пор время от времени возникает среди казахстанцев [10]. Ещё одна причина, это степень интеграции в основное общество относительно низкая. За исключением новых иммигрантов-казахов, у большинства других китайских иммигрантов есть языковые проблемы, что затрудняет их общение с гражданами Казахстана. Даже новые выходцы-казахи из Китая, принадлежащие к той же национальности, что и страна проживания, после «возвращения» в Казахстан сохраняют некоторые традиции и обычаи из Китая, которые препятствуют эффективному общению с местными жителями и усложняют интеграцию в местную общество [11].

Чтобы решить эти проблемы, китайские мигранты должны проводить домашнее обучение. Содержание обучения включает не только техническую подготовку, но и попытки научить местному языку и культуре. В то же время повысить интенсивность рекламы Казахстана, сосредоточив внимание на пропаганде многовековой истории и культурного наследия Китая, миролюбивой внешней политике и т. д., чтобы казахстанцы могли понять стремление Китая к мирному развитию. Поощрять китайских мигрантов уезжать из районов сосредоточения, активно общаться и интегрироваться с местными жителями, уменьшать страх и сопротивление местных жителей и устранять неблагоприятные последствия «теории роста населения Китая».

Закключение. Подводя итог, несмотря на то, что китайские граждане столкнулись со многими трудностями в процессе миграции в Казахстан, а международное сообщество, в том числе и Казахстан, имело некоторые недопонимания, китайские легальные мигранты, приехавшие в Казахстан за счет экспорта рабочей силы и торгово-экономических связей, действительно обогатили Казахстан, технологические и капитальные ресурсы предоставили Китаю экономическую, социальную и культурную информацию и на этой основе ещё больше укрепили политические, экономические и культурные обмены и сотрудничество между Китаем и Казахстаном, внесли важный вклад в дружественные обмены и общее развитие. В долгосрочной перспективе, при постоянном углублении политических, экономических и культурных отношений между Китаем и Казахстаном, поток китайских мигрантов в Казахстан будет продолжаться и увеличиваться.

Список использованной литературы:

1. *Данные отрасли Министерства труда и социальной защиты Республики Казахстан, Архивно-текущая статистика, 1993 - 2007, 2000 - 2006 гг.*
2. *Китайский совет по развитию международной торговли* [<https://www.ccpit.org/kazakhstan/a/20221102/20221102ek6j.html>]
3. *Совместное коммюнике между Правительством Китайской Народной Республики и Правительством Республики Казахстан* [[https://baike.baidu.com/item/Совместное коммюнике между Правительством Китайской Народной Республики и Правительством Республика Казахстан/22282327?fr=aladdin](https://baike.baidu.com/item/Совместное_коммюнике_между_Правительством_Китайской_Народной_Республики_и_Правительством_Республика_Казахстан/22282327?fr=aladdin)]
4. *«Совместное заявление на основе дружественных отношений между Китайской Народной Республикой и Республикой Казахстан»* [[https://baike.baidu.com/item/Совместное заявление на основе дружественных отношений между Китаем и Казахстаном/8077726?fr=аладдин](https://baike.baidu.com/item/Совместное_заявление_на_основе_дружественных_отношений_между_Китаем_и_Казахстаном/8077726?fr=аладдин)]
5. *«Совместное заявление Китая и Казахстана о дальнейшем укреплении всестороннего сотрудничества в 21 веке»* [https://www.fmprc.gov.cn/ziliao_674904/1179_674909/200011/t20001107_271764.shtml]
6. *Советник по экономическим и торговым вопросам Посольства Китая в Казахстане: «Внешняя торговля Казахстана и ситуация в торговле между Казахстаном и Китаем в 2008 году»* [<http://kz.mofcom.gov.cn/aarticle/zxhz/hzjj/200903/20090306082126.html>]
[<http://kz.mofcom.gov.cn/aarticle/zxhz/hzjj/200903/20090306082126.html>].]

7. Министерство торговли Китайской Народной Республики
[<http://kz.mofcom.gov.cn/article/jmxcw/202302/20230203391443.shtml>]
8. Посольство Республики Казахстан в КНР
[https://mp.weixin.qq.com/s__biz=MzA4NzU2MzYwNg==&mid=2652765778&idx=5&sn=8dc838f0b71387609420787f43638f80&chksm=]
9. Чжан Хунли, Ду Цуйцин. Казахстанская иммиграционная политика за рубежом // Журнал Синьцзянского университета (издание Философского общества). – 2005. – Т. 33, вып. 4.
10. Ю Сяоли Китайцы в Казахстане глазами казахов // Рынок России, Центральной Азии и Восточной Европы. – 2010. - № 11.
11. Го Цай, Влияние Китая в Центральной Азии расширяется // Central Asia Information, 2010 № 12.

ПРОБЛЕМЫ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ КАЗАХСТАНА НА ПРИМЕРЕ ТРАНСГРАНИЧНЫХ РЕК И ОПЫТА ЕВРОПЫ

Абек Малика

*Магистрант 1 курса специальности " международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш.*

Введение

Проблемы водных ресурсов являются актуальной и важной темой в международных отношениях. Над Казахстаном висит угроза истощения и нехватки водных ресурсов в будущем. Проблему нужно решать на международной арене за столом переговоров совместно с соседними странами, также нужно упорядочить использование ресурсов внутри страны. Для этого нужны определенные программы по реализации данной цели, и нормативно-правовое урегулирование использования объема воды трансграничных рек. На примере и опыте Европейских стран, можно узнать как решались данные проблемы в странах Балтии и какова ситуация этих стран на данный момент.

Теоретическое обоснование

В Казахстане от воды зависят все секторы экономики. Соответственно, проблемы водного ресурса является актуальной и важной темой, которую нельзя оставлять без внимания. По мнению экспертов к 2050 году ВВП страны снизится на 6% из-за нехватки водных ресурсов в некоторых регионах.

В Концепции экологической безопасности Казахстана сказано о том, что проблема водных ресурсов является важной проблемой, которой нужно уделить особое внимание. Причинами нехватки водных ресурсов в стране являются природные условия и формирование около половины стока на территории соседних государств, а также их интенсивное использование, чрезмерное потребление воды на орошения.

По прогнозам на сегодняшний день уже к 2040 году Казахстан столкнется с нехваткой водных ресурсов. Согласно экспертному мнению, в Казахстане невыгодные природные условия, что следует тому, что в нашей стране в 6-8 раз меньше поливной воды [1].

Изменения климата также приводит к снижению водности рек. Казахстан является самой большой страной не имеющей выхода в мировой океан. Почти половина нашей страны приходится на пустынную зону, и около 30% степи. В стране насчитывают около 8,5 тысяч рек. Однако более 44% формируется на территории соседних стран [12].

В результате погодных условий связанных с потеплением, количество воды, уменьшается испаряясь в атмосфере. В данный момент можно наблюдать обмеление таких рек, как Жайык, Тобыл, Или и других.

Уровень воды в реке Жайык упал в 3 раза, в сравнении с тем, что было 15 лет назад. И в связи с тем, что река является трансграничной, проблему нужно решать совместно с Российской Федерацией.

Казахстан зависим от воды, поступающей из Китая, России, Узбекистана и Кыргызстана. Из-за ускорения экономического и социального развития соседних стран приток по трансграничным рекам сокращается. Сегодня более 40% водных ресурсов поступает в нашу страну из соседних стран, потому, нам жизненно необходимо урегулировать использование воды из трансграничных рек.

Проблема Балхаша также является актуальной в данный момент. По оценкам, над озером нависла критическая угроза. Причиной называют то, что заметно сократился сток реки Или, которая протекает со стороны Китая и является трансграничной. Для сельского хозяйства Китая используется большое количество воды, которое возросло на 30%. Проблемы с Китаем не ограничиваются одной рекой Или. Иртыш также является рекой, которая протекает на нашей территории с Китая и уходит дальше в Сибирь. Китай продолжает расходовать около половины каждой из рек, что лишь затрудняет ситуацию водных ресурсов в Казахстане. Так как для Казахстана Китай является главным экономическим партнером, нужно учитывать интересы страны [1].

Анализ

Для Казахстана решение проблемы трансграничных рек является значительным и существенным. Наша страна неоднократно пыталась вести переговоры с Китайским руководством, что не принесло никаких результатов, т.к. соседняя страна продолжает злоупотреблять водными ресурсами рек. То, что Китайская Народная Республика доминирует в азиатском регионе, и имеет высокое положение в Центральной Азии в плане сотрудничества и инвестиций, приводит к сложностям решения вопроса.

Если Китай и дальше продолжит в таком же количестве, а то и увеличит количество забираемой воды из Иртыша, то это приведет к серьезной опасности существования озера Балхаш. Соответственно, это приведет к возникновению серьезных трудностей в Казахстане. По прогнозам вода забираемая соседними государствами в ближайшие 15-20 лет увеличится в 1,5 раза. Решить проблему с Китаем, Казахстан планирует используя международные сообщества и поддержку соседних государств. Так как корректное использование ресурсов должно быть важным для всех остальных стран не только Центральной Азии, но и других субъектов международных отношений [6].

По заявлению ученых Института географии нашей страны, прогнозируемый упадок водных ресурсов речной воды приведет к обострению межгосударственных водных отношений.

В Казахстане работает Комитет по водным ресурсам созданный в 2019 году при министерстве экологии. Он проверяет продуктивность 8 бассейновых инспекций и 20 филиалов предприятия «Казводхоз». Однако, несмотря на попытки предотвратить ухудшения ситуации, проблема с каждым годом лишь возрастает.

Управление водными ресурсами в нашей стране основано на бассейном принципе. Этот принцип управления означает, что основной единицей управления является территория речного бассейна. Наиболее уязвимыми являются бассейны Арал-Сырдарья, Урало-Каспийский, Шу-Таласский, Балхаш-Алаколь, наименее уязвимыми являются Тобыл-Торгайский и Иртышский бассейны [11].

В нашей стране уже были попытки урегулировать и улучшить состояние водных ресурсов. Ими были программы «Питьевая вода» и «Ак-Булак».

Целью Программы «Питьевая вода» является обеспечение населения качественной питьевой водой. Водопотребление должно было базироваться на коммерческих принципах, давая тем самым разумное использование водного ресурса. Должны были использовать новейшие технологии очистки воды, и обеспечить ей население. Планировались определенные инвестиции в программу, для грамотного подсчета бюджета для реализации поставленных стремлений. Однако, не помогло даже то, что план был разработан детально, приводя в доказательства таблицу с показателями потребления воды и пошаговыми

планируемыми действиями, была выявлена растрата бюджета. Были нарушены нормы и сроки выполнения работ, качество воды так и не достигло планируемой «чистоты» [7].

Вторая программа называлась «Ак-Булак» и была реализована с 2011 по 2020 годы. Целью данной программы также являлось обеспечение населения качественной водой и услугами водоотведения. Постройка новых объектов водоснабжения и реконструкция действующих были главными задачами. Отсутствие в стране гидротехнических сооружений привело к тому, что население страдает от потопов [8].

Сейчас в стране действует Программа управления водными ресурсами на 2020-2030 годы. Целью программы также является обеспечение населения качественной водой. Главными задачами являются: поддержание объема водных ресурсов на оптимальном уровне и рациональное использование водных ресурсов. Нужно усовершенствовать систему мониторинга водных ресурсов, реконструировать и отремонтировать гидротехнические сооружения, находящихся в республиканской. Также, в программе важное место занимает отношения с соседними государствами. Необходимо усовершенствовать межгосударственные водные отношения [10].

Булат Есекин, специалист-эколог, считает, что практических механизмов решения проблем в области водных ресурсов не хватает. По его словам, бассейны Казахстана-это хрупкие экосистемы. Арал и Урал уже обмелели, ожидается обмеление и Балхаша. Эксперт выделяет две основные области для инструментов управления водными ресурсами: сохранение и сбережение внутренних вод и трансграничные воды. Создание водно-энергетического консорциума, эксперт считает устаревшей идеей.

Казахстану необходимо внедрить новые технологии, которые бы обеспечили сбережение воды, помогали бы её очищать, внедрить очистку водостоков и т.д. Крайне важным является то, что нам нужно наладить государственный и первичный учет вод, и улучшить правовые и экономические механизмы совместного использования трансграничных водных ресурсов.

Также по прогнозам экспертов, часть ледников может растаять к концу нынешнего столетия, что приведет к огромной проблеме в странах Центральной Азии.

Экспертами также отмечена неэффективность использования воды. Например, около 40% поливной воды теряется при транспортировке, это связано с износом инфраструктуры, во многих отраслях используются водозатратные технологии [11].

Касательно стран Европы можно выделить регион Балтийского моря. Оно омывает берега ряда Европейских стран, включая Россию. Соответственно, проблемы, касаемые моря, будут затрагивать и беспокоить страны, чью территорию омывает море. Разумеется, первые страны приходящими на ум являются страны прибалтики, а именно Эстония, Латвия и Литва.

На сегодняшний день в регионе всё не так безоблачно, как это может показаться на первый взгляд. Есть ряд экологических проблем, которые наносят вред водным ресурсам региона и порождает недовольство среди соседей.

Во-первых, эвтрофикация, которая ухудшает цвет и качество воды. Вследствие чего образуются «мёртвые» участки, которые опасны для любого моря. Эвтрофикации подвержено около 97% моря, на основании чего количество «мертвых» точек возрастает до 40%. Всё происходит из-за попадания биогенных веществ, таких как фосфор и азот, в море через наземные источники. Всё, что приводит к проблеме Балтийского моря связано с проблемой при транспортировке и погрузке удобрений в портах. Также, сельское хозяйство является основным источником приносящим вред. Соответственно, чем больше развито сельское хозяйство и выше население страны, тем больше выбросов фосфора и азота.

Во-вторых, выброс ртути и других опасных вещей. Данный вопрос

В-третьих, огромное количество выбрасываемого мусора, включающий в себя пластик.

«Конвенция об охране и использовании трансграничных водотоков и международных озер» рассматривает проблемы трансграничных рек и водных бассейнов региона Северной

и Восточной Европы. На встрече государств, имеющих отношение к данной Конвенции были предоставлены последние данные о состоянии рек и об использовании водных ресурсов каждой страной [2].

Россия, Латвия, Беларусь и Литва разделяют бассейн реки Даугава, протяженность которой равна 1020 километров. Река Даугава впадает в Рижский залив, который, в свою очередь, является частью Балтийского моря.

Проблемами Даугавы также являются выбросы азота и фосфора, которые исходят из Латвии и Беларуси. Сельское хозяйство, промышленное производство и урбанизация являются основными факторами воздействия. Ожидается рост использования воды ввиду климатических изменений.

В 2003 году между Латвией и Литвой был подписан технический протокол о совместном управлении водными ресурсами Даугавы, Лиелупе и Венты. В основе протокола лежит работа экспертов, которые должны делиться сведениями, проводить регулярные востечи и координировать вопросы водных ресурсов.

Следующим предлагается рассмотреть бассейн реки Лиелупе, который делят Латвия и Литва. Она берет свое начало в слиянии двух трансграничных рек, а именно Мусы и Немунелиса.

В большинстве бассейнах региона проблемы остаются аналогичными. Соответственно, выбросы сельского хозяйства достигают отметки в несколько тысяч тонн, что лишь портит качество воды и наносит существенный вред. Водные ресурсы Лиелупе носят характер «плохие» в плане экологии. В Латвии для предотвращения развития данной проблемы были приняты меры по восстановлению и улучшению очистки сточных вод, что является немаловажным решением для улучшения качества и воды.

Висла - самая важная и длинная река в Польше, а также самая длинная и вторая по величине река в бассейне Балтийского моря. Река Буг является крупнейшим притоком для неё. Реки Попрад и Дунаец, чьи суб-бассейны находятся в совместном владении Польши и Словакии, а также река Сян входят в число менее протяженных трансграничных притоков Вислы.

Польша воздействует на водные ресурсы тем, что идет сброс сточных вод населенными пунктами, избыточный забор воды из под земли и нитраты с пахотных земель.

В украинской части бассейна реки Сян выявлено повышенное содержание различных веществ включая нефтяные соединения. Водоочистные сооружения нуждаются в обновлении, т.к. их неудовлетворительная работа имеет негативный эффект.

Около 40% населения земного шара зависит от воды из трансграничных рек. Соответственно, это требует определенных нормативно-правовых актов, регулирующих работу с трансграничными водными ресурсами. Обычно водный ресурс приходится на несколько стран, где каждая может использовать ту часть, которая омывает её берега.

Сложность регулирования использования трансграничных водных ресурсов заключается в том, что в международных договорах и конвенциях не прописаны никакие запреты и ограничения, т.к. обычно они носят рекомендательный характер, обязующий стороны корректно использовать ресурсы, что не является высокоэффективным решением проблемы. Нужны определенные договоренности между странами, делящими водные ресурсы, а достижение этого не является легкой задачей [9].

Первым нормативно-правовым актом по вопросу трансграничных водных ресурсов является «Правила пользования водами международных рек», который назвали Хельсинскими правилами (1966г.). По правилам каждая сторона должна «справедливо и разумно» использовать водные ресурсы, выполнять обязанности по сохранению качества воды. Позже, Ассоциация международного права (АМП) ввела коррективы и одобрила «Правила, касающиеся водных ресурсов» в 2004 году. В основном, правила считаются рекомендательными и по определению экспертов не имеют какой-либо обязательной для государств правовой силы. Они считаются отсветом международного права.

Есть несколько документов, которые регулируют отношения, касающихся воды. А именно: «Конвенция по оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте» (1991 г.), «Конвенция по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер» (1993 г.), а также «Глобальная программа ООН по воде», которые определяют общие контуры подхода к данной проблеме.

Хельсинкская Конвенция об охране и использовании трансграничных водотоков и международных озер, принятая в 1992 году, была подписана 17 марта 1992 года и стала действенной октябре 1996 года. Документ является первым в области использования трансграничных водных ресурсов. В пространственная сфера действия ЕЭК ООН охватывает страны Европы, Северной Америки, Центральной Азии и Израиль. Основными положениями являются: разумное и справедливое использование; рациональное управление и защита водного ресурса.

Хельсинкская конвенция трансформировалась в Конвенцию по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер (Конвенция по трансграничным водам) направлена на охрану и обеспечение качества, количества и устойчивого использования трансграничных водных ресурсов путем содействия сотрудничеству и его поощрения. В 2016 году Конвенция официально стала носить глобальный характер и является открытой для всех желающих [13].

Раз в три года стороны собираются для обсуждения проблем, получают консультацию и рекомендации для решения проблем. Конвенция способствовала принятию соглашения между Казахстаном и Китаем. Соглашения включало в себя защиту качества воды в трансграничных реках. Однако, ранее было сказано, что загрязнение воды в данной местности существенно и над регионом висит опасность.

Как пример взаимовыгодного сотрудничества приведен договор между Кыргызстаном и Казахстаном от 2000 года, для которого был создан комитет по бассейну Чу-Талас в 2006 году. Однако, ряд экспертов отмечает неэффективность договоренности, т.к. стороны при экономических и политических распрях используют водные ресурсы как рычаги давления, что сделал Кыргызстан в 2010 и 2013 годы перекрыв водный поток в нашу страну [5].

Конвенция планирует улучшение состояния и использования трансграничных водных рек к 2030 году основываясь на комплексном управлении водными ресурсами. Однако, неспособность государств прийти к общему договору, который бы соблюдался в обязательном порядке и был взаимовыгодным является существенной и основной проблемой трансграничных водных ресурсов [4].

Заключение

Нужно отметить, что данная проблема присутствует как в Европе, так и в Центральной Азии. Хоть страны и пытаются мониторить качество воды и делиться сведениями друг с другом, это не является эффективным при решении проблемы. Выбросы и вред приносимый одной страной, влияет на соседние страны, однако, одно лишь освещение данной проблемы в СМИ не несет в себе ценности, т.к. не способствует решению проблемы и принятию договора, прописывающим обязанности сторон.

Список использованной литературы:

1. «Как изменение климата влияет на водные ресурсы Казахстана»//Программа развития ООН 2021 [Электронный ресурс]. URL: <https://clck.ru/33nWVx> (дата 27.05.2022)
2. Конвенция об охране и использовании трансграничных водотоков и международных озер. ООН, 1992 г.
3. Джамалов Р.Г., Хасиев Р.С. Современные проблемы водного треугольника: Россия – Китай – Казахстан // Природа. – 2012. – №4. – С. 3–10.
4. Конвенция по трансграничным водам: ответы на глобальные проблемы, связанные с водными ресурсами. 2018. Официальный сайт ООН [Электронный ресурс]. <https://inlnk.ru/4yep1A>

5. Костенко Ю. Реки Чу и Талас: акватория интересов Кыргызстана и Казахстана. //Новостной портал. – 2017. 24kg
6. Медеу А.Р., Мальковский И.М., Толеубаева Л.С. Водная безопасность Республики Казахстан – проблемы и пути решения. 2012 [Электронный ресурс]. URL: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st-1334048700> (дата обращения: 23.04.2012).
7. Об отраслевой программе «Питьевая вода» на 2002-2010 годы. [Электронный ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P020000093>
8. Об утверждении Программы «Ақ-Бұлақ» на 2011-2020 годы. [Электронный ресурс] URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000570>
9. Оценка трансграничных рек, озер и подземных вод в Восточной и Северной Европе, впадающих в Балтийское море. Отчет ООН.
10. Программа управления водными ресурсами на 2020-2030 годы. Министерство экологии и природных ресурсов РК, 2020г. [Электронный ресурс] URL: <http://www.gov.kz/memleket/entities/ecogeo/documents/details/55815?lang=ru>
11. Сатенова К. Дефицит воды: как в Казахстане сохранить водные ресурсы// Экология. – 2022. The steppe
12. Тюменев С.Д. Водные ресурсы и водообеспеченность территории Казахстана: Учебник. Алматы: КазНТУ, 2008. – 267 с.
13. Шалгымбаева А.С. Международно-правовое регулирование трансграничных водных ресурсов. [Электронный ресурс] URL: http://www.cawater-info.net/bk/water_law/pdf/shalgymbaeva.pdf

ПЕРСПЕКТИВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА КАЗАХСТАНА И РЕСПУБЛИКИ КОРЕЯ В ОБЛАСТИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

На Юнджу

*Магистрант 1 курса специальности «Международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор Байзакова К.И.*

Введение

За последние 30 лет дипломатического сотрудничества между Казахстаном и Кореей, дипломатические отношения между двумя странами развивались по многим направлениям. Особенно, различные государственные и частные организации в Корее подписали меморандумы о взаимопонимании с Министерством здравоохранения Казахстана, учебными заведениями и больницами по обмену кадрами и обучению для укрепления своего потенциала в области здравоохранения и медицины.

В Корее есть качественные медицинские технологии и услуги, а цены ниже, чем в Европе или других странах. Поэтому число пациентов, которые едут из Казахстана в Корею для лечения, увеличивается. Эта тенденция даёт много выгод как казахстанцам, получающим медицинские услуги, так и Корее, оказывающей услуги. Благодаря медицинской корейской волне в Казахстане создаётся множество компаний медицинского туризма, открыто много корейских больниц.

Теоретическое обоснование

Финансовый размер индустрии здравоохранения в Казахстане за последние 20 лет увеличился более чем в десять раз. Правительство вкладывает много денег в индустрию здравоохранения и работает над такими проектами, как цифровизация и разработка программного обеспечения в области медицины, чтобы вывести ее на более высокий уровень.

Казахстан импортирует медицинские изделия и оборудование от производителей со всего мира, и доля рынка импортной продукции составляет около 80%, а общая зависимость

рынка медицинских изделий от зарубежных стран достигает около 90%. По состоянию на 2021 год общая стоимость импорта лекарственных средств и медицинских изделий из Казахстана составила около 27 4,920 млн долларов США, увеличившись на 4,7% по сравнению с предыдущим годом. По состоянию на 2021 год импорт фармацевтических препаратов составил 17 930,9 млн долларов США, увеличившись на 7,10 % по сравнению с аналогичным периодом прошлого года, а импорт медицинских изделий составил 3 990,2 млн долларов США, снизившись на 5,1 % по сравнению с аналогичным периодом прошлого года. Казахстан еще не имеет технических возможностей для производства передовых медицинских изделий, необходимых в медицинской практике, и большая часть медицинских изделий импортируется.

В последние годы Казахстан проявляет интерес к среднему диагностическому оборудованию, такому как рентген, компьютерная томография, магнитно-резонансная томография и др., а также к электромедицинскому оборудованию, медицинскому лазеру, эндоскопу, стоматологическому оборудованию. Основными импортерами лекарственных средств в Казахстане являются Германия, Россия, Франция и Корея и т.д. Ожидается, что рынок медицинских услуг будет развиваться более быстрыми темпами благодаря инвестициям и расходам правительства Казахстана в сектор общественного здравоохранения, что, как ожидается, приведет к сотрудничеству развития между Казахстаном и Республикой Кореи.

Дискуссия/анализ

Официальное медицинское сотрудничество

В целях поддержки укрепления потенциала здравоохранения и медицины, в котором обе страны проявляют большой интерес, различные государственные и частные организации вступили в отношения сотрудничества с Министерством здравоохранения, учебными заведениями и больницами каждой страны для обмена персоналом и обучения.

(1) В Казахстане, поскольку с 2020 года действовала национальная система медицинского страхования, было принято решение об укреплении сотрудничества между двумя странами для создания медицинской среды на основе информационно-коммуникационных технологий, например, создание медицинской информационной системы.

(2) Больница Национального университета Кёнпук подписала договор с Казахстанским Национальным университетом о совместном создании факультета реабилитационной медицины.

(3) Для снижения заболеваемости раком корейский национальный онкологический центр проводил форум совместно с Больницей Национального медицинского университета (УМС). И там обсуждали политики лечения рака в Корею и внедрения методов лечения.

(4) Медицинская делегация из Казахстана посетила провинцию Кёнгидо для сотрудничества в области медицины, чтобы изучить способы социального оживления реабилитационного лечения и использования медицинского оборудования, а также посетили выставочный зал Samsung Electronics Equipment Exhibition Hall (SIM), чтобы познакомиться с передовыми технологиями ИКТ.

(5) Одна корейская компания по производству медицинского оборудования подписала контракт с местным дистрибьютором в Казахстане на экспорт хирургического робота собственной разработки (Rebo-i)*. Этот хирургический робот является вторым коммерчески доступным роботом в мире после США.

(6) Центр медосмотра в нашем университете тоже очень помогает нашим преподавателям и студентам, который построен больницей Каннам Северанс, который поддерживает отношения сотрудничества с нашим университетом с 2012 года.

Как уже отмечено выше, Корея и Казахстан продолжают сотрудничество с момента подписания ноты о взаимопонимании о сотрудничестве в области здравоохранения в 2011 году. В частности, в 2019 году в программе экономического сотрудничества подписали

подробнее план реализации в области медицины, и сейчас это расширялось в области лекарства, импорта и экспорта медицинского оборудования, медицинских услуг и обмен медицинским персоналом. Поскольку Казахстан делает ставку на иностранных поставщиков медицинского оборудования и лекарственных средств, он очень активно внедряет передовые медицинские технологии для лечения тяжёлых заболеваний, что, как ожидается, ещё больше расширит сотрудничество в области здравоохранения между двумя странами. В частности, ожидается, что сектор медицинского оборудования Кореи, которому уделяется наиболее внимание, сыграет ключевую роль в развитии сектора здравоохранения Казахстана.

Заключение

Высокий уровень медицинского обслуживания в Южной Корее, удобное и дружелюбное обслуживание привлекают внимание казахстанцев. Ежегодно Корею посещает множество пациентов из Казахстана. Будучи азиатской страной, Корея имеет культуру и менталитет, схожие с казахстанскими, а относительно невысокая стоимость лечения привлекает казахов. Они часто приезжают в Корею для лечения рака и болезней сердца. Таким образом, между Казахстаном и Республикой Корея существует множество медицинских контрактов. Казахстан и Корея развивают двусторонние отношения, оказывая и принимая друг друга помощь во многих областях, таких как экономика, образование и культура. Особенно, в области здравоохранения, до сих пор продолжают очень хорошие отношения. Надеюсь, что Казахстан и дальше будет развиваться в области медицины и здравоохранения, а дружеские отношения между двумя странами будут продолжаться.

Список использованной литературы:

1. «Статус казахстанского рынка здравоохранения и медицины и стратегии входа», 2020г.
2. «Создание основы для здоровья и медицинского сотрудничества в Центральной Азии», 2019 г.
3. «Индустрия здравоохранения в Казахстане в 2022 году» [https://drea.kotra.or.kr/kotranews/cms/news/actionKotraBoardDetail.do?SITE_NO=3&MENU_ID=200&CONTENTS_NO=1&bbsSn=403&pNttSn=195747]
4. Кдрбаев Вектияр, «Казахстанско-корейские обмены и сотрудничество через медицинскую корейскую волну», [<https://koreans.kz/korean-wave/2484--.html?lang=ru>]
5. Ким Тхэ Гён, «Внедрение обязательного социального медицинского страхования в Казахстане и перспективы на будущее», 2019г.
6. Ли Миён, Кёнги Новости: «Медицинская делегация из Казахстана посетила провинцию Кёнгидо для сотрудничества в области медицины» [https://gnews.gg.go.kr/news/news_view.do?number=201811271218178570C052&s_code=C052&type_m=main]
7. Министерство здравоохранения и социального обеспечения Республики Корея [<https://www.mohw.go.kr/react/index.jsp>]

KAZAKH-KOREAN RELATIONS: THE CASE OF MIGRATION AND IDENTITY

Сәкентай Айжан

Магистрант 2 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш.

Introduction

In recent decades, bilateral relations between the Republic of Korea and the Republic of Kazakhstan have undergone an intensive period, especially in the context of diaspora and migration. Firstly, bilateral relations have been seeing an increase in the amount and the academic interest in terms of migration. This might be regarded to a growth of reciprocal migration. That is, both Kazakhstanis migrating to Korea, as well as Korean citizens migrating to Kazakhstan. The most popular purposes of migration are work and study opportunities. The unique identity and cultural composition and conservation of a sizable Korean diaspora in Kazakhstan poses a big research interest as well.

A complex set of challenges, both related to assimilation and maintenance of culture and identity, have made Korean diaspora of Kazakhstan a unique case. The uniqueness of Korean diaspora of Kazakhstan can be seen in its identity formation, given its distinctive history, cultural background, and geopolitical context. Kazakhstanis Koreans have had to navigate the complexities of a multi-ethnic society and negotiate their position within the broader Kazakhstani national identity. At the same time, they have maintained strong cultural ties with their Korean homeland, as well as with other Korean diasporic communities around the world. This article aims to provide an comprehensive analysis of the bilateral relations between Kazakhstan and Korea, with a particular focus on migration, diaspora, and identity. Drawing on a range of primary and secondary sources, including interviews with members of the Kazakhstani Korean diaspora, the article will dive into cultural practices, and unique identity of Kazakhstani Koreans. The article is mainly based on findings from interviews with Korean diaspora of Kyzylorda. Through this analysis, the article seeks to contribute to a better understanding of the complex dynamics of diaspora and migration in a globalized world.

Methodology

For this study, interviewing was chosen as primary method of data collection. Specifically, several interviews were conducted with members of the Korean diaspora living in Kyzylorda, Kazakhstan. The purpose of these interviews was to gain insight into the experiences of Koreans living in Kazakhstan, and to better understand their cultural and linguistic and cultural identity. The interviews were semi-structured, allowing for both a flexible and focused approach to data collection. By conducting these interviews, first-hand knowledge from members of the Korean community in Kyzylorda was collected, providing valuable insights into their perspectives on migration, diaspora, and identity.

Firstly, the target participants of interviews were expectedly of a Korean ethnicity. All generations, meaning all age groups were considered when building up the interviewee pool. Different socioeconomic statuses and different genders were included to ensure diversity and representativeness. A special noteworthy part of this exact interviewee pool is that most of respondents are currently or previously involved in the active social life of Korean diaspora, which adds to the expertise on few of the questions. Otherwise, all respondents shall count as experts since they provide quality context to Korean diaspora.

Lastly, the choice of geographic location focus as Kyzylorda is an intentional decision. Kyzylorda bares significance in many aspects, such as historical significance, larger Korean population, labor and economic activity as well as unique cultural identity. Firstly, Kyzylorda is the region where Koreans were first deported in 1936-1937 alongside with Almaty. The first Korean theater was opened in Kyzylorda. Moreover, to this day, there are first Korean settlers' villages present available for visit and research. Secondly, Kyzylorda is home to the largest share of Korean diaspora among Kazakhstani regions. There 0.61% (118 450 Koreans) of Kazakhstanis are Koreans, according to 2021 National Census of Kazakhstan (*National Bureau of Statistics, 2022*). However, this indicator is much higher at 1.03% (8 402 Koreans) for Kyzylorda. Koreans are the second largest ethnic minority in Kyzylorda, after Russians – which is not a usual occurrence in other regions. Thirdly, economic and labor activity of diaspora in Kyzylorda is very crucial and yet versatile: Koreans are involved in many spheres of labor and economics, business and entertainment being the more popular spheres. Abundance of Koreans cuisine restaurants and cafes

in Kyzylorda is a prominent sign of that. Apart from that, for folks in Kyzylorda it is a known fact that their famous rice fields and rice culture was developed with the help of deported Koreans. This information is also presented by many of interview respondents, which even further emphasizes importance of ties between “Kyzylorda” and “Koreans”. Lastly, the choice of this exact region as an interview focus was due to unique cultural identity of theirs. Koreans and Kazakhs of Kyzylorda have produced a special case of assimilation and bonding, which is seen in diaspora speaking Kazakh language and both cultures intertwining and resulting in new traditions and ways of customs. Unique cultural identity will be discussed in detail in the further parts, but more so in the dissertation itself. So far, all of the abovementioned was the reasoning behind the methodology of this study. Next parts provide insights into interesting and controversial (and discussable?) findings from the interviews.

Findings. Linguistic identity of Koreans in Kyzylorda

The linguistic identity of Koreans is what makes this diaspora a unique case. According to Fishman (1991) and Safran (1991), language is a crucial part of a diaspora entity. Preservation of language is an important means of maintaining cultural identity, as well as connecting to their ancestral homeland. Many diasporas such as Jewish and Chinese, seem to have preserved their language identity to some extent. Jewish diasporas often speak the language of their country of residence as well as Hebrew (*Spolsky, 2009*). Chinese diaspora presents with higher language proficiency among older generations, although even young generations may have some knowledge of the language (*Gao, 2012*). The language proficiency and language identity of Kazakhstani Koreans is rather different. This difference is regarded to the complex of challenges faced by Korean diaspora, such as historical, and within that political and social rules of the time.

As of now, Korean diaspora of Kazakhstan have a varied proficiency in Korean language. However, it is important to note, that overall level of proficiency is rather low. Among the 10 interviewed respondents, only 1 respondent knew Korean at a higher level of proficiency due to being a Korean language teacher. Other two respondents noted that they had an intermediate proficiency, mostly manifesting in listening skills, rather than speaking or other aspects. Both interviewees have mentioned direct relation to South Korea: one has worked for a couple years in ROK, and the other interviewee visits it few times a year due to her job of a visa assistant and managing a tourist company. Generally, Koreans of Kazakhstan use Russian as their main language. Many interviewees have shared that they consider Russian to be their mother tongue. Uniquely to Kyzylorda, many also either know Kazakh as well, or prioritize speaking Kazakh language.

Earlier generations such as those who arrived in the late 19th and the early 20th century, were fluent in Korean language. However, with the Soviet Policies of Russification, alongside with all the ethnic minorities, they were encouraged to speak Russian language. Additionally, according to a few interview respondents, Koreans deported to little villages (sovkhoz, kolkhoz) in Kyzylorda were assimilated quickly into usage of Kazakh language. Still, in the first generation of deported Koreans, parents have maintained usage of Korean language within family and more so between spouses. In order to foster social and economic success of their children, parents have encouraged younger generation to learn Russian (Interviewees). This all have resulted in a loss of language identity, which has spread for a few generations of Koreans. Elena An (interviewee) explains this complete loss of language with lack of learning opportunities provided for middle generations, such as second, third and fourth. There is a noticeable lack of Korean language courses or schools, that were available for a wide public then, and even today. After the Independence of the Republic of Kazakhstan and establishment of bilateral relations, ROK has begun to involve in the diaspora and support many opportunities such as language learning. Elena An now teaches Korean language to younger (fifth and sixth) generation of Koreans in Kyzylorda. She notes that this rising popularity of Korean language is attributed to two things:

1. Children with their parents working in South Korea, who are planning to stay there. As parents realize the importance of language proficiency for a more successful life in Korea, they

encourage their kids to learn the language while in Kazakhstan. Higher language proficiency provides children with better chances of assimilation to a new country, despite it being their ancestral homeland.

2. Rising popularity of Korean culture: k-pop, k-dramas and the cinematography as well. This reason is linked directly to increase in the interest for South Korean education (as per Elena An). That is, interest in modern Korean culture has been spiking study-related migration from Kazakhstan to Korea.

Despite abovementioned low level of proficiency and learning opportunities, diaspora in Kazakhstan has succeeded in preserving the cultural and social integrity of its own. Language identity seems to be an aspect of a lesser importance when it comes to this particular diaspora.

Cultural identity of Koreans in Kyzylorda

Although Kazakhs and Koreans do not share common ethnic or linguistic heritage, there have been some cultural and linguistic exchange that took place since with the creation of diaspora. The two cultures have undergone through historical and contemporary exchanges, including Korean migration to Kazakhstan as well as cultural influence of Korea in Central Asia. The latter has been having an impressive effect on Kazakhstani youth that is showing growing interest in both language and culture of Korea.

Coexistence of two cultures, as well as successful preservation can partly be attributed to similarities in certain fundamental values. These values in question are respect for elders, as well as respect for one`s culture. Respect for elders, including older people, older members of family as well as parents – are the staple of Korean culture. “We respect our elders, and we respect our culture” is an answer that was frequently received during interviews (Kyzylorda, 2023).

The most preserved traditions in the Kyzylorda diaspora are “three tables/dishes of Earth” and “three tables/dishes of Heaven”. Three tables of Earth imply three tables that have to be served while one is living on Earth:

1. first table for the one-year birthday celebration of a baby, served by parents
2. wedding celebration for a couple, served by parents
3. sixty-year birthday anniversary, served by children of a parent

Three tables of Heaven refer to tables served by relatives of a late person. The custom of visiting family and relatives` graves even after many years of passing away is strictly preserved. Some families are also known for practicing “bowing” to elders, as a sign of utmost respect. One of the interview respondents, who is himself partly Korean and partly Russian, has mentioned the tradition of an elder offering a spoon of food to a younger person as a sign of blessing. The interviewee also adds that a similar practice is present in Kazakh culture.

Cultures of Kazakh and Korean ethnicities have been not only coexisting, but also engaging in a symbiotic relation. That is, throughout the years, two cultures have been exchanging parts and bits. An example of this is provided by two interviewees, one researching Korean culture for own interest, and other speaking from experience in the event management sphere. Both claim that due to rather close ties between Kazakhs and Koreans, some parts of it were exchanged. Best example is the one-year celebration (Korean) combined with Tusaukeser ceremony (Kazakh). Due to presence of many multicultural couples in Kyzylorda, there is a rise in the number of children of mixed ethnic background. Children of a Kazakh-Korean couple, for example, would celebrate said one-year birthday and Tusaukeser at the same time. Two celebrations are not only held simultaneously, or one after another, but some customs are exported as well. That is, this *tradition of a kid choosing its own future by selecting an item presented to it* – is now popular among Kazakh families as well. Kazakh children of one years of age, same as Korean children of one years of age, get to play this little game on Tusaukeser ceremony. Child is given a choice between bank notes or coins, pen, and other items representing future job or fate. Whichever item is chosen by a child, is said to predict its future. Implementation of this Korean custom in Kazakh families has begun in Kyzylorda, as noted by respondents.

Conclusion

To conclude, this paper has attempted to provide an introduction to comprehensive analysis of bilateral relations between Kazakhstan and Korea, with a focus on diaspora and its identity. Methodological details have been provided to explain the reasoning behind the choice of interviewee pools and focus region for the fieldwork. Next, parts of preliminary findings based on fieldwork/interviews were briefly presented. It has been once again shown that language proficiency levels of Korean diaspora in Kazakhstan is rather low. The opportunities for improving the said proficiency level are not present either. The pattern of rising interest of young Kazakhstanis in Korean language is explained by labor-migration of parent-generation and overall growing popularity of modern Korean culture. Patterns of coexistence and symbiosis between Korean and Kazakh cultures were also discovered once again. Similarities and export of customs are said to be noticeable when talking about Korean diaspora of Kyzylorda.

The findings in the interview suggest a few paths for developing diaspora research. Firstly, linguistic identity of Korean diaspora. Preservation of diaspora despite Korean language not being considered a mother tongue, and not being widely spoken – needs further investigation. The future of the diaspora is also under question of being preserved or disseminating due to several factors: prevalence of interethnic marriages, shrinkage of diaspora due to migration, and once again, lack of language proficiency.

References

2. Fishman, J. A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*. *Multilingual Matters*.
3. Gao, X. (2012). *The Chinese diaspora and language maintenance: A comparative study of Chinatown in San Francisco and Manhattan*. *Journal of Language, Identity & Education*, 11(2), 70-85. <https://doi.org/10.1080/15348458.2012.664420>
4. Glick Schiller, N., & Fouron, G. E. (1999). *Terrains of blood and nation: Haitian transnational social fields*. *Ethnic and Racial Studies*, 22(2), 340-366.
5. National Bureau for Statistics. (2022). *Short conclusions for 2021 National Census in the Republic of Kazakhstan*. [Short conclusions for 2021 National Census in the Republic of Kazakhstan]. <https://stat.gov.kz/api/getFile/?docId=ESTAT464825>
6. Safran, W. (1991). *Diasporas in modern societies: Myths of homeland and return*. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 83-99.
7. Spolsky, B. (2009). *Language management in Jewish communities past and present*. In E. Ben-Rafael, M. Glöckner, & Y. Lévy (Eds.), *Language, Culture, and Society in Jewish Diaspora Communities* (pp. 65-78). Brill.

КАЗАХСТАН – ТУРЦИЯ: ПРИМЕР ДВУСТОРОННЕГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Шамилов Османбек

*Магистрант 2 курса специальности «Международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: к.и.н., доцент, Чукубаев Е.С.*

Введение

Обретение государственной независимости, которую Республики Казахстан подписала 16 декабря 1991 года, открыла новый этап в истории казахского народа. Казахстан стал строить новый путь суверенного государства путем интеграции в мировое сообщество. Турецкая Республика, ставшая одной из первых государств признавшей государственный суверенитет Казахстана, начала оказывать всестороннюю поддержку молодому государству. Подписание Республикой Казахстан, и других стран Центральной

Азии, декларации о государственной независимости встретила турецкой стороной с большой радостью. Это ознаменовалось тем, что Турция, являющаяся единственным независимым тюркским государством на международной арене, обрела возможность сотрудничества со странами, которые имеют общие истоки традиций, культуры и религии.

В данной статье рассматривается эволюция отношений между Казахстаном и Турцией с начала обретения государственного суверенитета страны 16 декабря 1991 года. Так же в статье рассматривается развития сотрудничества в области политики, экономики и культуры. Помимо двухстороннего сотрудничества, статья направлена на анализ отношений Турции и Казахстана на международной арене. Помимо этого, данная статья рассматривает развитие сотрудничества с Организацией Тюркских государств, ТЮРКСОЙ и других тюркоязычных организаций, членами которых являются и Турция и Казахстан.

Казахско-турецкие отношения имеют довольно длительный период становления, которые уходят далеко за 90-е годы прошлого столетия. Следует отметить, что попытки установления отношений между Казахстаном и Турцией уходят глубоко в прошлое. Одним из первых взаимоотношений между двумя государствами наблюдаются еще в 18 веке, примером которого служит письмо Кайып хана, написанное Османскому Султану Ахмеду III. Письмо содержало в себе просьбу в оказании помощи Казахскому Ханству, которое пыталось освободить территории, захваченных Российской империей. К сожалению, в связи со сложной обстановкой внутри Османского государства данное письмо не способствовало укреплению союза между двумя государствами.

Несмотря на сложившиеся обстоятельства, отношения между народами не обрывались и связь продолжала существовать. Ярким примером, демонстрирующим эту связь, являются события периода Первой Мировой Войны, когда казахский поэт Магжан Жумабаев написал свое знаменитое стихотворение «Алыстағы Бауырыма», посвященное турецкому народу, который вел национально-освободительную войну. Спустя 83 года турецкий поэт Фейзуллах Будақ написал стихотворение «Алтайдағы жүрегім», в котором отвечал на строки стихотворения, написанное Магжаном Жумабаевым.

Наконец, 1991 год, который ознаменовался концом «Холодной войны», серьезно повлиял на систему международных отношений и открыл новый этап в казахско-турецких отношениях. Начиная с этого времени отношения между народами развиваются на уровне суверенных государств. Уже 2 марта 1992 года Казахстан и Турция успешно установили дипломатические отношения. В связи с этим нужно отметить, что Турция также стала первой страной, которая установила дипломатические отношения с Казахстаном. Так первым аккредитованным послом Турции в Казахстане стал Аргун Озпай, а первым послом Казахстана в Турции стал Канат Саудабаев. Помимо установления дипломатических отношений, первый президент Казахстана Н. Назарбаев совершил свой первый визит в Турцию и открыл первое посольство Казахстана зарубежом.

Казахстан и Турция прошли большой этап в развитии двухсторонних отношений. Так отношения между странами, которые начали формироваться как двухстороннее сотрудничество, переросли в реальное стратегическое партнерство. Частые встречи и государственные визиты способствовали расширению и укреплению сотрудничества в экономической, политической и культурной сферах. Так, за более чем 30 лет сотрудничества, было подписано множество договоров и были реализованы совместные проекты в культурных, торгово-экономических и политических сферах. Нужно отметить, что связи во всех сферах сотрудничества с каждым годом только улучшаются.

Следует отметить тесное сотрудничество в торгово-экономической сфере, где Турция является одним из главных партнеров Казахстана. Так, если товарооборот между двумя странами в 1992 году составлял всего лишь 30 млн долларов то, по данным правительства РК, в 2022 году эта цифра превысила 4.1 млрд долларов. Премьер-Министр РК Алихан Смаилов со своим турецким коллегой Фуатом Октаем, которые встретились на XII заседании Казахстанско-турецкой Межправительственной комиссии по торгово-экономическому сотрудничеству, состоявшаяся в Астане в марте 2022 года, подчеркнули

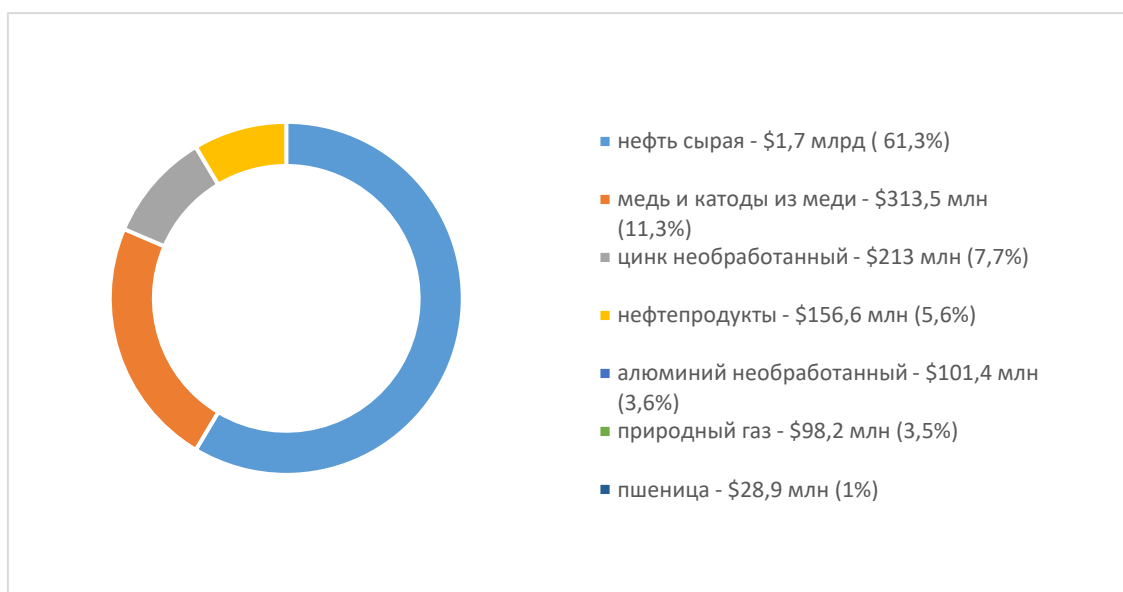
стратегический характер казахстанско-турецкого партнерства, отметив, что экспорт из Казахстана в Турцию за 2021 год вырос на 39% и составил около \$3 млрд, импорт в Казахстан из Турции за 2021 год вырос на 20,5% и составил \$1,1 млрд. Одним из важнейших документов, подписанный между двумя государствами, является «Соглашение о Стратегическом Партнерстве» между Астаной и Анкарой. Данное соглашение было подписано в 2009 году в Турции Н. Назарбаевым и Р.Т. Эрдоганом. что в такой динамике роста товарооборота.

По данным Института Экономических исследований, Казахстан экспортирует в Турцию в основном энергоресурсы и сельскохозяйственные товары, а импорт из Турции составляет лекарственные средства, текстильные производства и бытовые товары. Товарооборот между Казахстаном и Турцией за январь-июль 2022 года – \$3,5 млрд, что на 66% выше, чем за аналогичный период предыдущего года (\$2,1 млрд).

Таб. 1 Основные импортируемые турецкие товары в Казахстан

Таб. 2 Основные импортируемые турецкие товары в Казахстан

Источник: https://economy.kz/ru/Novosti_instituta/id=5312

Помимо вышеперечисленных данных Казахстан также является одним из важных партнеров в логистической цепочке по Транскаспийскому маршруту. В этом плане нужно отметить высказывания бывшего Премьер-Министра и министра иностранных дел Азербайджана Гасана Гасанова, который отметил, что данный Транскаспийский коридор представляет из себя многопрофильный маршрут, который объединяет страны Тюркского союза. Так же он отметил о его стратегической важности в области транспортировки энергоресурсов. В действительности после украинского кризиса европейские страны ищут альтернативные варианты по замещению российского газа. Исходя из этого нужно отметить, что данный проект является одним из следующих этапов в казахско-турецких отношениях, которые являются ключевыми игроками в его осуществлении.

В политической и культурной сфере страны имеют очень хорошие отношения. Так две страны активно сотрудничают в сфере культуры и образования. В Казахстане функционируют два совместных университета, которые направлены на развитие тюркской культуры. Первым университетом является Университет Сулеймана Демиреля. Он является одним из крупнейших университетов Казахстана, который был открыт в 1996 году Н. Назарбаевым и Сулейманом Демирелем. Следующим университетом является Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, который в 2022 году попал в рейтинг университетов мира QS среди лучших 750 вузов мира.

Казахстан и Турция активно взаимодействуют на международной арене. Страны совместно состоят в разных международных организациях таких как ООН, ОБСЕ, СВМДА и т.д. Турция поддержала кандидатуру Казахстана для проведения всемирной специализированной выставки «Экспо-2017», а также поддерживала Казахстан в качестве кандидата в непостоянные члены СБ ООН.

Совсем недавно Казахстан стал сотрудничать с Турцией и в военной сфере. Так, 10 мая 2022 года президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев в ходе визита в Турецкую Республику подписал с президентом Турции Реджеп Тайип Эрдоганом соглашение о военном сотрудничестве. Документ подразумевает совместные военные учения и сотрудничество в оборонной промышленности. Всего по итогам переговоров делегации двух стран подписали 14 документов. Среди них меморандум о сотрудничестве в области средств массовой информации, соглашения о международных комбинированных перевозках грузов и упрощении процедур таможенного контроля, меморандум о сотрудничестве в области информационных технологий. Помимо этого, президент Казахстана ознакомился с работой турецких компаний.

Одной из важнейших организаций, среди главных инициаторов которых был Казахстан, является Совет сотрудничества тюркоязычных государств, позже преобразованный в Организацию Тюркских Государств. Организация Тюркских государств, членами которой помимо Казахстана и Турции являются Азербайджан, Узбекистан и Кыргызстан, представляет из себя платформу для сотрудничества тюркоязычных государств. Данная платформа была образована в 1992 году, первый саммит которой прошел в Анкаре с участием Азербайджана, Казахстана, Кыргызстана и Турции. Данная платформа прошла ряд эволюций. Так, если вначале она существовала в формате диалога, то в 2009 году в Азербайджанском городе Нахичевань между четырьмя странами было подписано Нахичеванское соглашение о создании Совета сотрудничества тюркоязычных государств. Тюркский совет был официально переименован на Организацию тюркских государств (ОТГ) на VIII саммите лидеров Тюркского совета, организованном 12 ноября 2021 года в Стамбуле. Помимо развития статуса организации, нужно отметить и увеличение ее членов. На сегодняшний момент организация включает в себя Азербайджан, Казахстан, Кыргызстан, Турцию, Узбекистан, а также Туркменистан и Венгрию в качестве стран-наблюдателей.

На основе данной организации было создано множество проектов по возрождению и развитию тюркской культуры. Одной из важнейших организаций является ТЮРКСОЙ, которая была образована в 1993 году совместно с министерствами культуры Азербайджана,

Казахстана, Кыргызстана, Узбекистана, Туркменистана и Турецкой Республики. Эта организация успешно объединила не только суверенные тюркские государства, но и другие государства, в которых есть тюркские регионы. В связи с этим в организации присутствуют и страны наблюдатели регионы Российской Федерации – Республики Татарстан, Башкортостан, Алтай, Саха (Якутия), Тува, Хакасия, а также Гагаузия в составе Молдовы, а также Турецкая Республика Северного Кипра. Главной задачей данной организации является духовное возрождение и развитие тюркской культуры, а также укрепление связей между государствами и демонстрация тюркской культуры на международной арене. С 2012 года проходит ежегодное избрание культурной столицы организации. Среди культурных столиц были такие Казахстанские города как Астана в 2012 году и Туркестан в 2017 году. Нужно отметить и тесное сотрудничество организации с университетами государств-участников. К примеру, в Казахском Национальном Университете имени аль-Фараби функционирует кафедра ТЮРКСОЙ, которая получила свое название в 2015 году. Все эти проекты направлены на укрепление отношений между государствами и сотрудничеству во всех возможных сферах.

Тесное сотрудничество двух государств было продемонстрировано в критические моменты, которыми являются Январские события в Казахстане и катастрофические землетрясения в Турции. В период Январских событий Турция стала одной из первых стран, которая поддержала Казахстан. Президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган, в телефонном разговоре с президентом Касым Жомартом Токаевым, выразил сочувствие по этому пришествию и отметил, что Турция внимательно следит за событиями в Казахстане и поддерживает суверенитет и целостность Казахстана. Помимо Эрдогана с заявлением выступил и министр национальной обороны Турции Хулуси Акар. Акар в свое заявление отметил, что «Казахстан – важный союзник Турции, и мы надеемся на скорейшую стабилизацию ситуации и обеспечение правопорядка в этой стране. Если Казахстан обратится с какой-либо просьбой к Анкаре, мы будем готовы оказать ее в полном объеме. Турция была и будет рядом с Казахстаном!».

Турция, испытавшая разрушительные землетрясения в феврале 2023 года, получила огромную поддержку от братского Казахстана. Глава государства Касым-Жомарт Токаев назвал это происшествие катастрофой для всего тюркского народа и подписал указ о выделении экстренной помощи Турции в размере 1 млн долларов. Помимо в Казахстане были открыты сборы гуманитарной помощи жертвам этого землетрясения. Около 150 тонн гуманитарной помощи собрал народ Казахстана. Вместе с этим нужно отметить работу МЧС Казахстана, которые с первых дней этой катастрофы разрабатывали стратегии по спасению людей.

Подводя итоги, нужно отметить, процесс формирования отношений между Казахстаном и Турцией прошел огромный этап. Данное сотрудничество продолжает развиваться и наращивать свою значимость. Казахстан и Турция являются ключевыми игроками в своих регионах, а также в организациях, в которых имеют членство. Поэтому дальнейшее развитие отношений между двумя странами будет означать развитию новых проектов, которые поддержат и соседние страны. В этом контексте нужно отметить и деятельность руководств Анкары и Астаны, которые всегда готовы на развитие новых проектов. В связи с этим нужно сказать, что такого рода отношения являются показателем не только двухстороннего сотрудничества, но и многовековой общей истории двух народов. Отношения между государствами из года в год только укрепляются, что позволяет назвать Турцию стратегическим партнером для Казахстана.

Список используемой литературы:

1. *История ТЮРКСОЙ* <https://www.turksoy.org/ru-RU/istoriya-tyurksoj> (Дата обращения 17.03.2023)

2. История кафедры Тюркской <https://www.kaznu.kz/ru/15605/page/> (Дата обращения 17.03.2023)
3. Казахстан – Турция: Символ Братства и Дружбы <https://elbasylibrary.gov.kz/ru/news/kazakhstan-turciya-simvol-bratstva-i-druzhy> (Дата обращения 17.03.2023)
4. Казахстан и Турция: торговые отношения https://economy.kz/ru/Novosti_instituta/id=5312 (Дата обращения 17.03.2023)
5. Казахстанцы собрали 150 тонн гуманитарной помощи Турции <https://kapital.kz/gosudarstvo/113002/kazakhstantsy-sobrali-150-tonn-gumanitarnoy-pomoshchi-turtsii.html> (Дата обращения 17.03.2023)
6. Культурные столицы <https://www.turksoy.org/ru-RU/kulturnye-stolicy> (Дата обращения 17.03.2023)
7. Магжан жыры «Алыстагы бауырлары» елінде асқақтады <https://qamshy.kz/article/2533-maghdgan-dgyry-alystaghy-bauyrlary-elinde-asqaqtady>
8. Международный университет имени Ахмеда Ясави: 30 лет успеха <https://www.aa.com.tr/ru/образование/международный-университет-имени-ахмеда-ясави-30-лет-успеха/2673396> (Дата обращения 17.03.2023)
9. Организация тюркских государств: 13 лет сотрудничества и диалога <https://www.aa.com.tr/ru//мир/организация-тюркских-государств-13-лет-сотрудничества-и-диалога/2701331>
10. Письма из стени турецкому султану <https://rus.azattyq.org/a/almaty-exhibition-documents-ottoman-empire-central-asia/29610557.html> (Дата обращения 17.03.2023)
11. Президент Казахстана поручил правительству выделить \$1 млн на оказание помощи Турции <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/16990235> (Дата обращения 17.03.2023)
12. Президент Эрдоган обсудил ситуацию в Казахстане с лидерами тюркских государств <https://www.aa.com.tr/ru/политика/президент-эрдоган-обсудил-ситуацию-в-казахстане-с-лидерами-тюркских-государств/2467273#> (Дата обращения 17.03.2023)
13. Развитие торгово-экономического сотрудничества Казахстана и Турции обсудили на XII заседании Межправкомиссии <https://primeminister.kz/ru/news/razvitie-torgovo-ekonomicheskogo-sotrudnichestva-kazahstana-i-turcii-obsudili-na-xii-zasedanii-mezhpravkomissii-422154> (Дата обращения 17.03.2023)
14. Транскаспийский коридор может сделать организацию тюркских государств важнейшим геополитическим игроком https://www.inform.kz/ru/transkaspyskiy-koridor-mozhet-sdelat-organizaciyu-tyurkskih-gosudarstv-vazhneyshim-geopoliticheskim-igrokom_a4037024 (Дата обращения 17.03.2023)
15. Турция и Казахстан договорились о военном сотрудничестве <https://www.trrussian.com/novosti/turciya-i-kazahstan-dogovorilis-o-voennom-sotrudnichestve-8825947> (Дата обращения 17.03.2023)
16. Хулуси Акар: Турция готова к посильной поддержке Казахстана <https://www.aa.com.tr/ru/политика/хулуси-акар-турция-готова-к-посильной-поддержке-казахстана/2468826#> (Дата обращения 17.03.2023)

ПРОБЛЕМЫ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ КИТАЕМ И ЧЛЕНАМИ ШОС

Ван Вэньюй

Магистрант 2 курса специальности «Регионоведение»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор Макашева К.Н.

Введение

В последние годы, хотя государства - члены Шанхайской организации сотрудничества обладают большим потенциалом и добились некоторых замечательных достижений в

энергетическом сотрудничестве, если они хотят и далее содействовать развитию энергетического сотрудничества, они должны полностью осознавать, что все еще существуют некоторые факторы, которые препятствуют развитию энергетического сотрудничества. Факторы. Эти факторы можно разделить на две части: внутренние факторы государств-членов и вмешательство, и влияние внешних сил.

Теоретическое обоснование

Из-за различных базовых национальных условий каждого государства-члена, геополитической среды, в которой оно расположено, а также его статуса и влияния в национальном обществе, должны существовать различия в стратегиях развития энергетики между странами. И эти различия в определенной степени ограничивают развитие энергетического сотрудничества между государствами-членами. Например, различия в стратегиях развития энергетики между Россией и Китаем глубоко влияют на отношение и действия двух стран в области энергетического сотрудничества в рамках ШОС.

В условиях быстрого экономического роста спрос Китая как крупного потребителя энергии также продолжал расти. В настоящее время Китай стал вторым по величине потребителем энергии в мире. Внутреннее потребление энергии в Китае, особенно потребление нефти, значительно возросло, его зависимость от внешних источников энергии возросла, а отношения между спросом и предложением энергии становятся все более напряженными. Таким образом, адекватное и стабильное энергоснабжение стало важным фактором, влияющим на экономическое развитие нашей страны и ограничивающим его.

В настоящее время проблема Каспийского моря включает в себя не только раздел территории и ресурсов, но и конкуренцию за сферу влияния великих держав, особенно геополитическую борьбу между Россией и западными странами. В долгосрочной перспективе, из-за различных национальных интересов и стратегий развития различных стран, а также вмешательства внешних сил, все еще существуют определенные трудности в решении проблемы Каспийского моря.

Укрепление энергетического сотрудничества является новой задачей для государств - членов Шанхайской организации сотрудничества.

Анализ

Влияние внутренних факторов в государствах-членах

Различия в энергетических стратегиях государств-членов

Будучи крупной страной с энергетическими ресурсами, Россия обеспечивает энергетическую безопасность, гарантирует диверсификацию экспорта энергоносителей, повышает энергоэффективность и развивает технологические инновации. Это важная цель ее национальной энергетической стратегии. Таким образом, отправной точкой для энергетического сотрудничества России с Шанхайской организацией сотрудничества является: “Необходимо сформировать план с перспективами развития; задействовать энергетический потенциал и его способность к воспроизводству; всесторонне рассмотреть энергетическую безопасность в странах-экспортерах энергии, странах транзитных перевозок, странах-импортерах, передаточных станциях и транспортной инфраструктуре; унифицировать гидроэнергетическую систему; развивать инвестиции и технологические инновации”. [1] Сохранение многополярности мировой геополитики, обеспечение диверсификации импорта и экспорта энергоносителей и обеспечение безопасности основных маршрутов транспортировки энергоносителей являются основными задачами России в Шанхайской организации сотрудничества. Исходя из вышеизложенного, Россия в полной мере использует нефть и природный газ для оказания международного политического влияния.

В настоящее время, в дополнение к активному сотрудничеству с государствами-членами ШОС в области разведки и разработки нефти и газа, строительства трубопроводов и т.д., Китай также прилагает все усилия для увеличения инвестиций в проекты в других

государствах-членах, чтобы помочь им развивать свои экономики и обеспечивать энергетическую безопасность.

В экономической структуре государств-членов существует пробел:

Во-первых, экономическая основа государств-членов слаба, уровень экономического развития невысок, а инвестиционный потенциал слаб. С момента создания ШОС, хотя экономика каждого государства-члена развивалась в определенной степени, в целом уровень экономического развития каждой страны, как правило, невысок, и существует большой разрыв в экономической мощи.

Во-вторых, экономическая структура схожа, и внутри государств-членов существует конкуренция. Экономическая структура различных стран оказывает глубокое влияние на экономическое и торговое сотрудничество с другими странами. С точки зрения экономической структуры, среди шести государств - членов Шанхайской организации сотрудничества Россия, Казахстан, Кыргызстан, Таджикистан и Узбекистан имеют больше общего, особенно последние четыре страны, в которых в основном доминируют энергоносители. Такая схожая экономическая структура неизбежно вызовет конкуренцию между государствами-членами в энергетическом сотрудничестве, что не способствует плавному развитию энергетического сотрудничества.

Кроме того, важность энергетики побудила страны активно искать стабильные энергетические рынки. "Страны Центральной Азии активно сотрудничают с Китаем в энергетической сфере, но Россия всегда рассматривала Центральную Азию как свой собственный "задний двор" [2], опасаясь, что тесное экономическое сотрудничество Китая с Центральной Азией ограничит ее собственное стратегическое пространство. Однако страны Центральной Азии активно прокладывают восточные и западные трубопроводы, которые обходят российские нефте- и газопроводы, и открыли новый континентальный мост Азия-Европа. Это лучшие примеры конкуренции между государствами-членами.

Вмешательство и влияние внешних факторов

Раздел правового статуса Каспийского моря

Каспийское море расположено на стыке Евразии и имеет площадь около 370 000 квадратных километров. Регион богат ресурсами нефти и газа. Согласно анализу доказанных геологических данных, запасы нефти Каспийского моря составляют около 15-32,7 млрд тонн, что составляет около 18% от общих мировых запасов нефти, а запасы природного газа составляют около 14 трлн кубометров, на его долю приходится около 4,3% от общемировых запасов. Он может стать третьим по величине нефтяным резервуаром в мире после Ближнего Востока и Западной Сибири, а также основной базой энергоснабжения в мире. Кроме того, в связи со все более напряженной ситуацией на Ближнем Востоке и ежегодным сокращением доказанных запасов наземных нефтегазовых ресурсов в Центральной Азии значение разработки нефтегазовых ресурсов в регионе Каспийского моря становится все более важным. В то же время также возник правовой статус и разделение региона Каспийского моря.

После распада Советского Союза страны, расположенные вдоль Каспийского моря, превратились из первоначального Советского Союза и Ирана в нынешние пять стран - Россию, Иран, Азербайджан, Казахстан и Туркменистан. Из-за различного географического положения и национальных интересов различных стран их позиции и притязания на статус Каспийского моря и разделение морских районов сильно различаются. Различия в основном отражаются в трех аспектах: во-первых, природа Каспийского моря, будь то море или озеро; во-вторых, принцип разделения Каспийского моря; и в-третьих, метод принятия на себя ответственности за экологию и охрану окружающей среды Каспийского моря. Спор о Каспийском море первоначально вращался вокруг того, было ли это морем или озером. Поскольку у России и Ирана меньше береговых линий, они настаивают на разделении "озер" Каспийского моря в соответствии с принципом "равного раздела". [3] Ресурсы Каспийского моря совместно разрабатываются пятью странами. Остальные три страны считают, что они

должны быть разделены в соответствии с Конвенцией Организации Объединенных Наций по морскому праву, и каждая страна должна разрабатывать ее самостоятельно. Чтобы как можно скорее войти в регион Каспийского моря, западные страны участвуют в разработке нефтяных и газовых ресурсов в регионе и поддерживают позиции трех других стран.

Конкуренция западных стран за энергоносители в Центральной Азии "План Большой Центральной Азии" Соединенных Штатов

Основное содержание "Плана Большой Центральной Азии" [4] Соединенных Штатов можно отнести к тому факту, что Соединенные Штаты используют экономические и культурные средства для содействия интеграции Центральной Азии и Южной Азии, расширения своих стратегических интересов и политического влияния в регионе, дальнейшей открытости и интеграции Центральной Азии в международную сообщество и полностью покончить с традиционным доминированием России в Центральной Азии. В то же время обуздать быстрый рост влияния Китая в Центральной Азии и Южной Азии и в то же время отреагировать на быстрое развитие Шанхайской организации сотрудничества в Центральной Азии.

"План Большой Центральной Азии" Соединенных Штатов в основном проявляется в следующих аспектах энергетического сотрудничества: во-первых, активно строить нефте- и газопроводы. В дополнение к поддержке строительства "нефтепровода Баку—Тбилиси—Джейхан (БТД)" и "Газопровода Баку—Тбилиси—Эрзурум", он активно содействовал строительству газопровода из Туркменистана через Афганистан в Пакистан. Это поможет снизить энергетическую зависимость Центральной Азии от России и сместить центр тяжести центральноазиатского энергетического рынка на юг. Во-вторых, содействовать созданию единого энергетического рынка в Центральной Азии. В-третьих, увеличить инвестиции в сферу гидроэнергетики. Агентство США по международному развитию инвестировало 39 миллионов долларов в трансграничные программы в области водных ресурсов и энергетики. Американское общество электрохимии инвестировало более 200 миллионов долларов США в область гидроэнергетики. [5] Эта серия мер Соединенных Штатов способствовала энергетическому сотрудничеству в Центральной и Южной Азии, способствовала открытости и маркетизации энергетики в Центральной Азии, дальнейшему усилению конкуренции в энергетической сфере в Центральной Азии и создала угрозу энергетической безопасности Шанхайской организации сотрудничества. Это вызов энергетике сотрудничество в рамках Шанхайской организации сотрудничества.

Новая стратегия ЕС для Центральной Азии

В связи с резкими изменениями международной ситуации и непрерывным ростом мировых цен на нефть конкуренция за международное производство энергии становится все более и более острой. Столкнувшись с этой ситуацией, Европейский союз ускорил изучение и практику общей энергетической политики, сформировав уникальную энергетическую дипломатию.

В целях обеспечения безопасности импорта энергоносителей и реализации диверсификации импорта энергоносителей ЕС обратил свое внимание на регион Каспийского моря в Центральной Азии. В июне 2007 года Европейский союз принял "ЕС-Центральная Азия: Новая стратегия партнерства" (далее именуемая "Новая стратегия"), основное содержание которой включает обеспечение стабильности и безопасности Центральноазиатского региона, оказание экономической помощи Центральноазиатскому региону и установление более тесных отношения сотрудничества с Центральной Азией; и осуществление широкого сотрудничества в областях экономики, транспорта, энергетики и образования. Основной смысл стратегии состоит в том, чтобы надеяться, что Центральная Азия будет держаться подальше от России, пообещает больше помощи странам Центральной Азии и будет готова взять на себя роль политического лидера, которую ранее в основном брали на себя Соединенные Штаты. В "Новой стратегии" также подчеркивается,

что "ускорить реализацию энергетической интеграции между странами Центральной Азии и Европейским Союзом, усилить координацию и безопасность импорта и экспорта энергии, усилить возможности управления энергетическими секторами стран Центральной Азии, осуществлять сотрудничество в области энергетических технологий, проводить энергетические диалоги с соответствующими сторонами, поддерживать развитие возобновляемых источников энергии, привлекать иностранные инвестиции в энергетику для стран, участвовать в строительстве и обслуживании энергетических трубопроводов и т.д." [6].

В целом, новая стратегия ЕС для Центральной Азии усилила конкуренцию за энергетические ресурсы в Центральной Азии, снизила ее зависимость от российской нефти и газа и дифференцировала энергетическое сотрудничество в Центральной Азии. Укрепление энергетического сотрудничества является новой задачей для государств - членов Шанхайской организации сотрудничества.

Заключение

На данном этапе, в условиях сложной международной обстановки, в энергетическом сотрудничестве ШОС все еще существует много проблем, которые необходимо решать путем сотрудничества. Государства-члены ШОС должны избегать порочной конкуренции, находить общие интересы и ориентироваться на долгосрочное развитие.

Список используемой литературы

1. 吴恩远, 吴宏伟: 《上海合作组织发展报告 (2011)》, издание за сентябрь 2011 года, стр. 66
2. Россия и Китай: взгляд на ШОС, <http://www.ebiblioteka.ru/browse/doc/20682660>, 10 сентября 2011
3. 雷琳, 陈彤: 《国际视野下的中亚研究》, январь 2012, стр. 148
4. Frederick Starr, A "Greater Central Asia Partnership" for Afghanistan and Its neighbors, Central Asia- Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, March 2005; Frederick Starr, "A Partnership for Central Asia," Foreign Affairs, July-August 2005.
5. 余建华: 《上海合作组织非传统安全研究》, май 2009 года, стр. 339.
6. 张宁: 《中亚能源与大国博弈》, апрельское издание 2009 года, стр. 221.

ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКИЙ РЕГИОН КАК ПЕРЕКРЕСТОК ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ СТРАТЕГИЙ

Жұмабекова Алуа

*Магистрант 1 курса специальности «Регионоведение»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор Макашева К.Н.*

Введение

Актуальность выбранной темы заключается в вопросе о геополитической безопасности и интересах крупных держав в Центрально-Азиатском регионе.

Актуальность данной статьи заключается в том, что она представляет обстоятельный анализ интересов крупных держав в Центрально-азиатском регионе и вопросов безопасности, которые с этими интересами связаны. Это позволяет получить глубокое понимание того, как крупные державы используют свои экономические, политические и

военные ресурсы в этом регионе, а также как эти действия влияют на местное население и другие региональные актеры.

Кроме того, данная статья является актуальной в свете растущей геополитической конкуренции между крупными державами, которая может привести к усилению напряженности в Центрально-азиатском регионе и нарушению мирного сосуществования в этом регионе. Это делает необходимым более глубокое понимание интересов и действий крупных держав в этом регионе, а также принятие соответствующих мер для обеспечения безопасности и стабильности в регионе.

Таким образом, статья на тему "Центрально-азиатский регион как перекресток геополитических стратегий" является актуальной и важной для всех, кто интересуется международными отношениями, геополитикой и безопасностью в регионе Центральной Азии.

Центрально-азиатский регион является решающим в региональной политике Евразийского континента. Этот регион расположен на перекрестке многих торговых, культурных и исторических маршрутов, и поэтому он имеет стратегическое значение для многих крупных держав мира. США, Россия, Китай и Европа, все они имеют свои интересы в этом регионе, и каждая из них стремится использовать свое влияние, чтобы получить преимущества на этом перекрестке геополитических стратегий. (1)

Центрально-азиатский регион, который включает в себя страны, такие как Казахстан, Киргизия, Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан, имеет огромный потенциал для экономического и политического развития. Но, несмотря на это, этот регион также сталкивается с многими вызовами и проблемами, связанными с безопасностью, в том числе с наркотиками, терроризмом, сепаратизмом и межэтническими конфликтами.

Одним из основных интересов крупных держав в Центрально-азиатском регионе является обеспечение своей безопасности. США, например, стремятся укрепить свою позицию в этом регионе, чтобы противостоять террористическим угрозам и защитить свои интересы в Афганистане. (2) Россия, в свою очередь, старается сохранить свою влияние в Центральной Азии, чтобы гарантировать свою безопасность и укрепить свою роль как важного поставщика энергоресурсов для Европы и Азии. (3) Китай, с другой стороны, считает Центрально-азиатский регион ключевым элементом своей "Одного пояса, одного пути" инициативы, направленной на укрепление своей экономической позиции в регионе. Европа также заинтересована в этом регионе, как в важном источнике энергоресурсов и новых рынках для своих продуктов.

Однако, помимо позитивных аспектов интересов крупных держав в сфере безопасности, существуют также и негативные стороны. В некоторых случаях, интересы крупных держав могут привести к конфликтам и напряженности между ними, а также между региональными актерами. Это может привести к нарушению мирного сосуществования в регионе и угрожать безопасности населения. (4)

В целом, Центрально-азиатский регион является сложным и многогранным объектом для исследования, который требует серьезного и обстоятельного анализа. В этой статье мы рассмотрим важные аспекты интересов крупных держав в Центрально-азиатском регионе, а также обсудим вопросы безопасности и плюсы и минусы собственных интересов крупных держав в этой сфере. Мы надеемся, что эта статья окажется полезной для всех, кто интересуется геополитикой и международными отношениями.

Данная статья имеет теоретическое обоснование, связанное с несколькими концепциями и теориями в области международных отношений и геополитики.

Во-первых, одной из основных теорий, которая может использоваться для анализа интересов крупных держав в Центрально-азиатском регионе, является теория геополитики. Геополитика рассматривает взаимодействие государств и народов в свете географических, экономических, исторических и политических факторов. В связи с этим, в данной статье будет использоваться геополитический подход для анализа интересов крупных держав в Центрально-азиатском регионе. (4)

Во-вторых, данная статья также имеет теоретическое обоснование в рамках концепции безопасности. Концепция безопасности рассматривает вопросы, связанные с обеспечением безопасности как национального государства, так и международного сообщества. В контексте Центрально-азиатского региона, данная статья будет использовать концепцию безопасности для анализа интересов крупных держав и их влияния на безопасность и стабильность в регионе. (4)

Наконец, данная статья также имеет теоретическое обоснование в рамках концепции многополярности. Концепция многополярности рассматривает ситуацию, когда существует несколько центров власти в мире, которые конкурируют друг с другом за влияние и ресурсы. (4) В контексте Центрально-азиатского региона, данная статья будет использовать концепцию многополярности для анализа конкуренции между крупными державами в регионе и ее влияния на стабильность и безопасность в регионе.

Таким образом, данная статья имеет теоретическое обоснование, связанное с концепциями геополитики, безопасности и многополярности, которые будут использоваться для анализа интересов крупных держав в Центрально-азиатском регионе и их влияния на безопасность и стабильность в регионе. Описанные концепции являются важными для понимания геополитической обстановки в регионе, а также для анализа действий крупных держав и их влияния на мировую политику.

США проявляют значительный интерес к Центрально-азиатскому региону в связи с его геостратегическим положением и ресурсным богатством. В рамках своих геополитических интересов США участвовали в экономических проектах, военных операциях и оказывали политическую поддержку региона. Однако, наличие США в регионе вызывает определенные опасения, связанные с возможностью дестабилизации региона, а также вмешательством во внутренние дела региона.

Конечная цель США в Центрально-азиатском регионе состоит в том, чтобы содействовать стабильности и безопасности в регионе, а также наращиванию своего экономического влияния и расширению своих геополитических интересов. Для достижения этой цели США использует несколько стратегических подходов. (5)

США ставит своей задачей поддерживать и развивать партнерские отношения с региональными правительствами и организациями, такими как ШОС, ОДКБ и ОБСЕ. Американские дипломаты и представители правительства регулярно встречаются с руководителями стран Центральной Азии и участвуют в различных конференциях и совещаниях, чтобы укрепить отношения с этими странами и координировать свои политические и экономические стратегии.

США считает важным содействовать экономическому развитию и сотрудничеству в регионе. (5) США признает значение Центральной Азии как транзитной зоны для торговли и транспортировки энергетических ресурсов между Европой и Азией. Для достижения этой цели США активно участвует в международных проектах и программах, направленных на развитие транспортной инфраструктуры, поддержку малого и среднего бизнеса и повышение уровня образования и квалификации трудовых ресурсов в регионе.

США оказывает поддержку в области безопасности и борьбы с транснациональными угрозами, такими как наркотики, терроризм и экстремизм. США сотрудничает с правительствами Центральной Азии в рамках международных и региональных инициатив, таких как Инициатива США по борьбе с наркотиками в Центральной Азии и Центрально-Азиатская зона безопасности. (5) Американские военные также проводят совместные учения и тренировки с военными силами Центральной Азии, что позволяет укреплять безопасность в регионе и повышать готовность к борьбе с экстремизмом и терроризмом.

Кроме того, США активно привлекает региональные государства к сотрудничеству в рамках глобальных инициатив и программах, таких как Глобальное партнерство против распространения оружия массового поражения и терроризма и Инициатива «Пояс и путь». Такие программы позволяют укреплять международное сотрудничество и доверие между

государствами, а также содействуют повышению уровня безопасности и сотрудничества в регионе.

Таким образом, геополитическая стратегия США в Центрально-азиатском регионе направлена на укрепление своего влияния в регионе и содействие стабильности и безопасности в этом ключевом регионе. Путем поддержки экономического развития, сотрудничества в области безопасности и укрепления партнерских отношений с региональными правительствами и организациями, США стремится к достижению своих глобальных интересов в Центральной Азии и в целом на международной арене. (5)

Центрально-азиатский регион является важным пространством для России в силу многих факторов. Россия считает, что она имеет исторические, культурные и экономические связи с этим регионом, что делает его ключевым направлением ее внешней политики. В данном тезисе будет рассмотрено, какие интересы России в Центральной Азии, какие плюсы и минусы эти интересы могут принести для безопасности региона, а также какие возможности и опасения могут возникнуть в будущем.

Интересы России в Центральной Азии заключаются во многих аспектах, включая экономические, политические и безопасные. В экономическом плане Россия стремится к расширению своих экономических связей с регионом, в том числе, в области энергетики, транспорта, сельского хозяйства и туризма. Кроме того, Россия рассматривает Центральную Азию как важный рынок сбыта для своих товаров и услуг. (5) В политическом плане Россия стремится поддерживать стабильность и безопасность в регионе, а также укреплять свои дипломатические и военные связи с государствами Центральной Азии. Россия также стремится предотвратить вмешательство других иностранных сил в регион, которые могут нанести ущерб ее интересам. (6)

Однако, интересы России могут привести к некоторым минусам для безопасности региона. Некоторые эксперты считают, что Россия может использовать свои связи с регионом, чтобы укрепить свою военную и политическую присутствие, что может привести к ухудшению отношений с другими государствами, включая США и Китай. Кроме того, в России также есть опасения относительно распространения исламского экстремизма из Центральной Азии, что может представлять угрозу для ее безопасности и стабильности.

Российские интересы в Центральной Азии также включают стратегическую безопасность, экономическую выгоду и культурные связи. (6) Во-первых, Россия рассматривает Центральную Азию как свой задний двор и важный фактор для своей безопасности. Второй Афганский конфликт и растущее влияние исламского экстремизма в регионе создают угрозы для российской безопасности, так как многие террористические организации, включая ИГИЛ, Талибан и Исламскую партию Туркестана (ИПТ), имеют базы в Центральной Азии. (6)

Россия также является важным экономическим партнером для стран Центральной Азии. Благодаря совместному участию в Евразийском экономическом союзе (ЕАЭС), Россия и Центральноазиатские государства имеют возможность развивать торговлю, инвестировать в энергетические и транспортные проекты, а также создавать новые рабочие места. В частности, экспорт нефти и газа из Казахстана и Туркменистана в Россию является основным источником доходов для этих стран.

Культурные связи также играют важную роль в отношениях России с Центральной Азией. Россия является одним из крупнейших поставщиков образования для студентов из Центральной Азии, а также имеет значительное русскоязычное население в регионе.

Однако, российские интересы в Центральной Азии также имеют свои минусы для безопасности региона. (6) Во-первых, Россия стремится к сохранению своего влияния в регионе, что может привести к конфликту с другими державами, такими как Китай и США. Кроме того, Россия может использовать свою экономическую власть, чтобы манипулировать или диктовать свою волю в Центральной Азии, что может привести к зависимости от России и ограничить экономический рост региона

С другой стороны, существует риск, что Россия может попытаться использовать своё влияние в Центральной Азии для укрепления своей геополитической позиции и повышения своей экономической выгоды в регионе. Это может привести к усилению российского присутствия в регионе и, как следствие, к уменьшению роли других держав в Центральной Азии.

Кроме того, Россия может столкнуться с вызовами в сфере безопасности в Центральной Азии, таких как наркотрафик, исламский экстремизм, терроризм и гражданские конфликты. В этом случае Россия может столкнуться с трудностями в балансировании своих интересов в регионе с необходимостью поддерживать стабильность и безопасность в Центральной Азии.

Однако, у России есть определённые преимущества в Центральной Азии. Во-первых, это близость и сходство культур и языков с регионом. Это позволяет России поддерживать более тесные культурные и экономические связи с Центральной Азией. Во-вторых, Россия может использовать свою историческую связь с регионом для укрепления своего влияния. Наконец, Россия является ключевым игроком в области безопасности в Центральной Азии, в том числе через Организацию Договора о Коллективной Безопасности (ОДКБ) и ШОС.

В целом, интересы России в Центральной Азии могут представлять как положительные, так и отрицательные аспекты для безопасности региона. Однако, учитывая сложность геополитической ситуации в регионе, важно, чтобы Россия продолжала стремиться к сотрудничеству с другими державами и региональными организациями в целях обеспечения безопасности и стабильности в Центральной Азии. (5)

Однако, как и в случае со США, у России есть конкуренты в Центральной Азии, такие как Китай, который инвестирует в экономику региона на многомиллиардные суммы и активно продвигает свою "Новый шелковый путь" и "Шанхайскую организацию сотрудничества". Кроме того, региональные правительства могут предпочесть сотрудничество с другими государствами, такими как Турция, Индия или Европейский союз.

Таким образом, геополитические стратегии США и России в Центральной Азии имеют свои особенности и направлены на достижение различных целей. Однако, несмотря на различия в подходах, обе страны признают стратегическое значение региона и понимают, что эффективное сотрудничество в Центральной Азии является важным элементом их глобальных интересов и безопасности.

Китай имеет свою геополитическую стратегию в Центральной Азии, которая направлена на укрепление своих экономических, политических и культурных связей с государствами региона. В частности, Китай активно продвигает свою инициативу "Новый шелковый путь", которая включает строительство транспортной инфраструктуры, связывающей Китай с Центральной Азией, а также инвестиции в различные проекты в регионе.

Кроме того, Китай активно развивает свою "Шанхайскую организацию сотрудничества" (ШОС), которая является форумом для обсуждения вопросов безопасности и экономического сотрудничества в регионе. Китай также сотрудничает с Центрально-азиатскими государствами в рамках Форума по сотрудничеству между Китаем и странами Центральной и Восточной Европы (Форум 16+1). (4)

Китай стремится укрепить свои экономические связи с Центральной Азией, в том числе через инвестиции в нефтегазовый сектор и развитие сельского хозяйства. Кроме того, Китай также развивает свои культурные связи с государствами региона через поддержку образовательных программ, обмен студентами и культурных мероприятий.

Одной из ключевых составляющих геополитической стратегии Китая в Центральной Азии является строительство транспортных магистралей, которые должны связать Китай с регионом. В рамках инициативы "Новый шелковый путь" Китай строит железные дороги, автомагистрали, трубопроводы и другие объекты инфраструктуры, которые должны ускорить и удешевить транспортировку товаров между Китаем и Центральной Азией.

Китай также активно вкладывает деньги в различные проекты в Центральной Азии, включая проекты в нефтегазовом секторе, энергетике, телекоммуникациях, транспорте и других областях. Китайские инвесторы активно выкупают земельные участки в регионе, на которых строятся новые заводы, фабрики и другие объекты производственной инфраструктуры. (7) Это позволяет Китаю получать доступ к ресурсам Центральной Азии и укреплять свои экономические связи с регионом.

В целом, геополитическая стратегия Китая в Центральной Азии направлена на укрепление своих экономических, политических и культурных связей с регионом и повышение своей роли в международных делах. Китай видит Центральную Азию как важный регион для своих глобальных интересов и понимает, что успешное сотрудничество с государствами региона может принести значительные выгоды для обеих сторон.

Одним из главных преимуществ участия Европейского Союза в экономическом развитии Центральной Азии является способность обеспечивать альтернативные источники инвестиций и рынков для стран региона. Европейский Союз, в свою очередь, может использовать Центральную Азию как транспортный коридор, обеспечивающий более прямой доступ к рынкам Китая и Индии. Кроме того, Европейский Союз имеет определенный потенциал для сотрудничества с Центрально-азиатскими странами в области образования, науки и технологий, что может способствовать совместному развитию и модернизации экономики региона. (4)

Европейский союз (ЕС) рассматривает Центральную Азию как важный регион для сотрудничества и развития своих экономических и политических интересов. В своей геополитической стратегии в регионе ЕС сосредотачивается на нескольких ключевых направлениях.

ЕС уделяет большое внимание сотрудничеству с Центральноазиатскими странами в области торговли и инвестиций. (1) ЕС является крупнейшим торговым партнером для нескольких стран региона, таких как Казахстан и Узбекистан, и активно работает над заключением торговых соглашений с другими странами, такими как Киргизия и Таджикистан. ЕС также поддерживает инвестиционные проекты в регионе, направленные на развитие инфраструктуры, энергетики, сельского хозяйства и других отраслей.

ЕС активно участвует в поддержке реформ и развития гражданского общества в Центральноазиатских странах. ЕС предоставляет финансовую и техническую помощь для проведения реформ в области правосудия, государственного управления, прав человека и свободы СМИ. ЕС также сотрудничает с региональными организациями, такими как ШОС, ОДКБ и СНГ, для поддержки устойчивого развития и безопасности в регионе.

ЕС активно сотрудничает с Центральноазиатскими странами в области борьбы с глобальными вызовами, такими как изменение климата, энергетическая безопасность и борьба с терроризмом и экстремизмом. ЕС содействует развитию проектов в области энергетики, устойчивого развития и борьбы с климатическими изменениями, а также поддерживает меры по борьбе с терроризмом и радикализацией. (2)

Однако, несмотря на эти препятствия, ЕС продолжает свою работу в Центральной Азии, сосредоточиваясь на развитии торговых и экономических связей, а также на сотрудничестве в области энергетики и транспорта. Кроме того, ЕС ставит перед собой цель поощрять сотрудничество между государствами Центральной Азии в рамках Общей стратегии ЕС по Центральной Азии 2019-2025 гг.

Основная цель стратегии - укрепление сотрудничества между ЕС и странами Центральной Азии, а также среди стран региона, в области экономики, энергетики, транспорта, образования, науки и технологий, а также в борьбе с транснациональными угрозами, такими как наркотики, преступность, экстремизм и терроризм.

В рамках этой стратегии ЕС продолжает работу над укреплением институциональных механизмов для сотрудничества в области прав человека и демократии, а также научных и культурных связей. (2) ЕС также активно участвует в международных усилиях по стабилизации и развитию Афганистана, который является важным партнером в регионе.

Таким образом, Европейский союз продолжает свою работу в Центральной Азии, основываясь на принципах демократии, прав человека и сотрудничества в различных областях. Однако, с учетом того, что регион является сферой влияния России и Китая, ЕС сталкивается с рядом вызовов и препятствий в своей работе в этом регионе.

Заключение

Центрально-азиатский регион является стратегически важным для многих государств, включая Россию, США, Китай и Европейский Союз. Каждое государство имеет свои собственные геополитические интересы и стратегии в этом регионе, связанные с безопасностью, экономикой, внешней политикой и региональной интеграцией.

Россия продолжает играть ключевую роль в Центрально-азиатском регионе и стремится сохранить свою сферу влияния, используя инструменты, такие как экономические инвестиции и безопасные договоренности. США продолжают укреплять свои отношения с регионом, особенно в свете своих интересов в Афганистане, и используют дипломатические и экономические инструменты, чтобы укрепить свое присутствие в регионе. Китай продолжает расширять свое экономическое присутствие в Центральной Азии, в частности, через свою инициативу "Один пояс, один путь", и стремится укрепить свое влияние в регионе. Европейский Союз также стремится укрепить свои отношения с Центрально-азиатским регионом, особенно в области торговли, и стимулирует региональную интеграцию через такие инициативы, как "Среднее Азиатское партнерство".

В целом, Центрально-азиатский регион продолжает оставаться важным регионом в геополитическом и экономическом отношении, и страны, участвующие в его развитии, продолжают стремиться укреплять свои позиции и интересы в этом регионе. Таким образом, Центральная Азия является важным регионом для крупных держав и имеет свои уникальные характеристики и вызовы в области безопасности и экономики. Для эффективного решения этих проблем необходимо учитывать интересы всех заинтересованных сторон, сотрудничать и координировать свои действия в рамках общих интересов региона.

Список использованной литературы:

1. [Электронный источник] Курманов З. Геополитические коллизии и разломы в современной Центральной Азии. 2014. URL: «Геополитические коллизии и разломы в современной Центральной Азии» - SABAR.asia Дата обращения: 28.03.2023
2. [Электронный источник] Schumacher C. Central Asia: Challenges Intensify, Geopolitics Doesn't. 2022. URL: Central Asia: Challenges Intensify, Geopolitics Doesn't – CSS Blog Network (ethz.ch) Дата обращения: 29.03.2023
3. [Электронный источник] Fernández-Montesinos F. Geopolitical movements in Central Asia. 2022. URL: Geopolitical movements in Central Asia (ieee.es) Дата обращения: 29.03.2023
4. Семирнов Г., Бумагина Е., Дмитриев В. Геополитика: теория и практика. Учебное пособие. 2021.
5. [Электронный источник] Kim A. The geopolitical rivalry in Central Asia will only intensify. 2021. URL: Геополитика в Центральной Азии: США как новый союзник – GIS Reports (gisreportsonline.com)
6. [Электронный источник] Лаумулин М.Т. Центральная Азия и Казахстан в условиях обострения геополитической турбулентности. 2014. URL: Международный научный комплекс "Астана" (isca.kz)
7. [Электронный источник] Pannier B. Filling the geopolitical void in Central Asia. 2022. URL: Filling the Geopolitical Void in Central Asia - Foreign Policy Research Institute (fpri.org) Дата обращения: 30.03.2023

Zamir Wahidy
1st year Master's student in Speciality of "International Relations"
Al-Farabi Kazakh National University
Scientific Advisor: Candidate of Historical Sciences Kuzembaeva A.B.

Introduction

Afghanistan, situated in the heartland region according to Mackinder's theory, has faced internal and external conspiracies as a crossroads of Asia. It has a diverse population and a strong traditional culture. The establishment of a central government after 2001 did not succeed and caused various problems. The United States changed its policies towards Afghanistan following the 9/11 attacks by Al-Qaeda, leading to military actions that resulted in the fall of the Taliban regime. (Wright D.P & Dempsey, M. E., 2010)

Counterterrorism and nation-building in Afghanistan have been key priorities for the United States in the past two decades, as reflected in its National Security and Defense strategies. The 2002 National Security Strategy outlined goals such as combating Al-Qaeda and the Taliban, disrupting terrorist financing, and supporting the establishment of a new government in Afghanistan. While the document did not specify the type of government suitable for Afghanistan, it emphasized the creation of governmental institutions and providing military and financial support. (National Security Strategy, 2002)

The U.S. engaged in counterinsurgency and nation-building in Afghanistan but faced prolonged conflict and a resurgent Taliban. Eventually, the U.S. agreed to withdraw forces, signing the Doha agreement with the Taliban in 2020. The agreement ensured the U.S.'s primary concern: preventing attacks on America from Afghan soil, effectively obtaining a guarantee from the Taliban. (Afghanistan Study Group, 2021, P24)

Finally, US President Joe Biden set September 11th 2021, as the last date for the withdrawal of US forces from Afghanistan, and on July 11, the US Army handed over Bagram Base (the largest strategic center and command of foreign forces) to the Afghan military forces. (Voice of America Dari, 2022)

The decision to withdraw was based on several factors, including: The inability to achieve a clear military victory or political settlement, the U.S Domestic Public opinion were changed and Many Americans and their allies had grown weary of the long and costly war, and there was little appetite for continued involvement. Furthermore one of the other significant factors can be the geopolitical shifts of the U.S.A and its allies, the started to shift their focus in competition with China and Russia. However, what has been taken into consideration in this research is the view of the Afghan youths and their Perceptions on U.S strategy in Afghanistan, which mostly includes three stages and visions, The first stage is after the Doha conference between the TALIBAN and US representative, the second stage is the stage of the U.S withdrawal and Taliban's rule, and the third stage is the future of the US strategy in Afghanistan after the TALIBAN has once again become the ruler in Afghanistan.

Methodology

The research utilizes a qualitative approach and employs library research and interviews as methods for collecting information. The library resources consist of books, articles, journals, and reliable internet sites, while interviews were conducted with approximately 10 Afghan students studying in Kazakhstan. The focus group comprised fourth-year Afghan students from various faculties who obtained fully funded scholarships from the Ministry of Higher Education in Afghanistan. These students, aged 23 to 25, face uncertainty regarding their futures and the decision to return to their home country or migrate elsewhere.

Discussion/Analysis

In this part, the most important dimensions of information analysis are discussed, Information obtained from the process of library and field resources (Interview):

U.S Policies in Afghanistan After the Doha Conference

After the the U.S. military intervention and overthrowing the taliban government, the United States and international community without considering the roots of ethnic conflicts of Afghanistan supported the idea and installation of a highly centralized government in the country in 2001. Creation of the such type of government paved the way for local power holders and commanders to compete with each other over governmental power and each desiring to receive a considerable share during the 20 years of the democratic regime. This resulted into creation of a highly corrupt system of government in Afghanistan that couldn't survive without U.S and international community support. (Barfield, 2010)

Also, the (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction) or SIGAR recently announced in a report that in the 20-year war of the United States in Afghanistan, 66,000 soldiers and 48,000 Afghan civilians were killed and 75,000 other civilians were injured. (SIGAR, 2021)

Due to the loss of lives and financial costs mentioned above, the United States finally accepted defeat and left Afghanistan, but this irresponsible departure also added to the deterioration of the situation in Afghanistan, and on the other hand, caused the distrust of America's allies in the policies of the (White House).

In this regard, American Senator (Jim Rish), a member of the US Senate Foreign Relations Committee, said in a statement on the eve of the anniversary of the fall of Kabul and the previous government of Afghanistan on August 15 that the Biden administration has not taken any steps to regain the trust of its global allies and partners.

The turning away of the Arab countries of the Persian Gulf region from forming an alliance with the United States against Iran is also an example of this mistrust, and the same element (distrust) towards the United States can be clearly observed during the Vienna negotiations, which Tehran, due to the experience of Trump's non-commitment and Biden's insistence on continuing Sanction always emphasized on a guarantee. (Shokohinasab, 2021)

The inefficiency of the correct policy of the coalition forces and especially the United States in the fight against the Taliban caused them to dominate many parts of Afghanistan, especially the southern borders of the country, bordering with Pakistan and due to the inability of the American and Afghan governments to control the particular region, it became a safe place for the Taliban. And they were considered to be able to enhance their positions in regional power interactions by using it. (Waizi, 2018, P82)

The American and Western allies' centralized policy in the post-Taliban political system was a major mistake. It aimed to weaken Mujahideen groups and warlords, but resulted in a centralized government that concentrated power in the president's hands. This led to a lack of political power distribution among Afghanistan's diverse ethnicities, with many groups being marginalized. The United States Institute of Peace analysis suggests that the withdrawal of American forces and reduction of aid allowed neighboring and regional countries to exert strategic influence and engage in regional competition in Afghanistan. (Ahmadi, 2016, P21)

Therefore, As the United States prepared to leave Afghanistan, neighboring countries such as Iran and Pakistan increased their support for the Taliban to further their geopolitical interests. However, this support has led to challenges such as terrorism, drug trafficking, and an influx of Afghan refugees. Iran opposed the U.S. presence in its neighborhood, while Pakistan has been a consistent supporter of the Taliban since the establishment of the democratic government in 2001 until August 2021. After the Doha Conference in 2020, the United States adopted a different approach towards Afghanistan. The focus shifted from collective defense and fighting terrorism to engaging with the Taliban. The U.S. and Taliban signed the Doha Agreement on February 29, 2020, leading to the withdrawal of U.S. and Allied forces by August 30, 2021. The agreement involved the U.S. withdrawing all troops, contractors, and non-diplomatic personnel, while the Taliban pledged to prevent groups like al Qaeda from threatening the U.S. or its allies. The U.S. withdrawal

was not conditional on Taliban actions regarding violence or negotiations with the Afghan government. (Agreement of Bringing Peace to Afghanistan, 2020)

U.S. and Regional Countries Positions on Taliban Takeover:

Since the forcible takeover by the TALIBAN in August 2021, culminating in the fall of Kabul on August 15th, the United States has shifted to a position of pragmatic engagement in Afghanistan. Also, the United States has not yet made a decision about, whether to recognize the Taliban or any other entity as the Government of Afghanistan or as part of such a government. The U.S. has undertaken significant efforts in coordination with the international community to assist the Afghan people during a period of humanitarian and economic catastrophe. (U.S. DEPARTMENT OF STATE, 2022).

Despite the United States withdrawing its troops from Afghanistan over a year ago and leaving the country in the hands of the Taliban, no government has officially recognized the Taliban's Islamic Emirate, nor are any governments backing a proxy war against it. Initiating such a war would result in a power vacuum that could give rise to potential opportunities for both the Islamic State Khorasan Province (ISKP) and the United States, which are seen as the biggest threats by neighboring countries. (Rubin B R. 2022)

The fall of the democratic regime in Afghanistan raises concerns among neighboring and regional countries. The regime was committed to international norms and principles, becoming an OSCE partner for cooperation in 2003. Threats from Afghanistan, including drug trafficking, terrorism, extremism, and organized crime, have been a major concern for OSCE member countries. Despite previous cooperation efforts, the continuity of commitments is uncertain following the fall of the Afghan government. Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan have strengthened their border capacities and Tajikistan supports the National Resistance Movement for an inclusive government. (Wolff, 2021)

Currently, Central Asian governments aim to influence their security by engaging with the Taliban in political and economic areas. However, they have not shown clear intentions to recognize the Taliban government. Support from regional powers like Russia, China, Iran, and Pakistan will determine Afghanistan's future as a breeding ground for terrorism or a stable neighbor. Central Asian countries, such as Turkmenistan and Uzbekistan, actively engage with Afghanistan for trade, transit, and strategic opportunities. Kyrgyzstan and Tajikistan are interested in the CASA-1000 electricity project. Uzbekistan seeks access to Pakistani ports, and Turkmenistan desires a stable Afghanistan for the TAPI gas pipeline project. (Bekmurzaev. N. 2022)

Pakistan has expressed concerns about terrorist safe havens in Afghanistan, despite supporting the Afghan Taliban. The Pakistani-Afghan Taliban alliance is strengthening, while talks between Pakistan and TTP have yielded no results. Neighboring countries desire a more inclusive Taliban government, understanding that a single-group-dominated government won't bring stability to Afghanistan. Efforts for negotiations have been unsuccessful so far. (Rubin B R. 2022)

2. US Policies in Afghanistan After withdrawal its forces

In fact, the future of U.S. policy toward Afghanistan cannot be effectively assessed without a closer and true examination of Afghanistan's current and evolving security, Political, and Economic landscapes and their impact on the United States of America's strategic aims. (EGGERS, 2017)

The Doha Agreement led to U.S. withdrawal and Taliban commitments. The U.S. shifted focus to humanitarian aid, providing \$775 million through international efforts. Priority areas include food security, agriculture, health, and education. Support for human rights, especially for women, girls, and minorities, is emphasized. (USAID, 2022). The United States is the largest donor of humanitarian assistance in Afghanistan. The humanitarian situation is fragile and expected to worsen. Security concerns may impact aid delivery and the safety of humanitarian personnel. The United Nations remains committed to providing assistance but may adjust efforts based on security

considerations. The withdrawal of foreign troops from Afghanistan negatively impacts the economy, leading to decreased investments, production, and increased unemployment. The return of the Taliban has sparked criticism from the United States, international community, and human rights organizations, particularly regarding the violation of women's rights. Women and girls have faced restrictions in education, employment, and daily life, including limitations on movement and punishment for being seen alone in public. (Amnesty international al, 2022)

Afghanistan's human rights situation has significantly deteriorated, according to Amnesty International. Women's rights, freedom of expression, and media have been suppressed. Peaceful protesters face arbitrary arrests and torture, while the Taliban carries out extrajudicial executions and unlawful detention with impunity. Extreme poverty, natural disasters, and limited social protections exacerbate the dire conditions. Women's participation is severely limited, and girls are denied education. Sanctions and limited humanitarian assistance worsen the economy and hinder access to healthcare, employment, and education. (Amnesty international al, 2022)

The Taliban completed important cases amidst efforts to change their approach to internal affairs. The United States and human rights institutions emphasized the importance of upholding human rights and an inclusive political settlement. Secretary of State Blinken expressed doubts about the Taliban's commitment based on the caretaker government's composition. (UN report and press release on human rights in Afghanistan, 2022)

To be recognized by the international community and the United States, the Taliban must sever ties with terrorist groups, ensure Afghanistan's territory is not used for harmful activities, and establish an inclusive government that respects women's and human rights. The United States may condition recognition, diplomatic relations, and sanctions on the Taliban's actions regarding human rights. (Azizi, Sattar, 2021).

3. Respondents Interview Findings Analysis

Data analysis is crucial for meaningful scientific research as it provides valuable insights and information. It involves gathering, organizing, and analyzing data to obtain logical and valuable information. Data analysis facilitates the research process and plays a vital role in various fields of study. In this particular study on Youth Perceptions of USA Policies in Afghanistan, the following important viewpoints are discussed

:Your Perception as a youth on Future of Afghanistan?

Respondents' views on the presence of the Taliban in Afghanistan and the future of the country are discussed below:

1- Respondents express skepticism about the presence of the Taliban, considering it a scenario led by international powers, including the U.S., Qatar, and Pakistan, for espionage purposes.

2- Respondents believe that the future of Afghanistan hinges on the Taliban's adherence to democratic principles and respect for human rights, including women, girls, ethnic groups, and religious minorities. However, they remain pessimistic about the Taliban's intentions.

3- Based on the lessons of the past 40 years, respondents anticipate an increase in extremism in Afghanistan, with international intelligence agencies deeply involved. The Taliban is viewed as a tool serving the interests of relevant powers, and their ultimate goal is seen as creating insecurity in the region, particularly Central Asia, to challenge Russia

.- To What Extent do you think there was the role of USA in Collapse of Afghanistan?

Respondents view the United States as the main cause of the collapse of the previous Afghan government. They see the U.S. acting against liberal democracy in pursuit of its own goals, leaving Afghanistan with numerous problems after its withdrawal. The presence of the United States in Afghanistan is seen as deceptive, portraying democracy as a false flame. The respondents believe the U.S. used Afghanistan to achieve its international goals, ultimately leading to the collapse of the previous government and the rise of the Taliban regime. In conclusion, the United States played a significant role in the collapse of the previous Afghan government as one of its main sponsors,

but with conflicting interests and a lack of coordination contributing to its downfall.- What measures should be taken to replace the Taliban regime and its dictatorship?

According to the above question, the respondents have proposed their views in this field, and the description and analysis of each of the answers will be discussed below:

1. According to the answers given by most of the respondents; In order To replace the Taliban regime, respondents suggest decisive actions such as international pressure, sanctions, and political pressure on supporting countries like Pakistan. Continuing the war and people's protests are also seen as potential measures to convince the Taliban to negotiate and create a democratic Afghanistan.

2. Also it is commonly believed by respondents that; Respondents believe that the Taliban is an extremist group and does not have the support of the Afghan people. They advocate for the establishment of an inclusive temporary government and holding elections to allow the people of Afghanistan to choose their leaders. They emphasize the need for international action and supporting opposition groups as the remaining solutions for a democratic Afghanistan.

Finally, The respondents highlight that decision-making power for Afghanistan's future is not within the country and the Taliban regime has held the Afghan people hostage. They express hope that human rights institutions and international organizations will intervene to save Afghanistan, as the Taliban's rule poses a threat to global security. They emphasize the need for the people of Afghanistan to engage with international and regional powers and human rights institutions to demand a reasonable government and seek liberation for their country

.- What should be done to create an inclusive government in Afghanistan and what political system would you prefer for the future of Afghanistan and why?

The respondents suggest that to create an inclusive government in Afghanistan, the international community should play a role in convincing the Taliban to engage in negotiations with their opponents. They propose that a federal government would be the most favorable political system, ensuring equal rights for all people. Additionally, they emphasize the importance of considering the representation of different ethnic groups in the government to safeguard their legitimate rights. According to the respondents, the government in Afghanistan needs to be inclusive, incorporating all ethnic groups and strata. They believe that a federal political and administrative system would be the most effective and preferable alternative to the current regime, considering the disparities in various aspects of Afghan society.

Conclusion

Results of the study show that the U.S. strategy in Afghanistan, particularly its engagement with the Taliban in the Doha Conference, is viewed with mistrust by the Afghan youth. The respondents believe that the U.S. made a deal with the Taliban, allowing them to return to power, which has worsened the situation and brought Afghanistan closer to another civil war. The U.S. had demands regarding security threats and human rights, but the Taliban's actions have not aligned with these obligations. The U.S. should not have directly negotiated with the Taliban, as it undermined the independence of the previous government and emboldened the Taliban. The release of Taliban prisoners without the consent of the Afghan government was also seen as a mistake. These factors contribute to the skepticism of Afghan people, particularly the youth, regarding U.S. policies in Afghanistan.

The study findings indicate that respondents advocate for a future structure of Afghanistan that promotes convergence, liberation from power monopoly, and the adoption of a federal system. They see this as an effective and preferable alternative to address the country's current problems and issues.

Notes:

Focus group of this research is 10 educated youths who are studying outside of Afghanistan at (Al-Farabi Kazakh National University & Satbayev University in Almaty Kazakhstan).

Focus group, Al-Farabi University

Focus group, Satbayev University

References:

- Mackinder, H. (2004). *The geographical pivot of history (1904)*. *The Geographical Journal*, 170(4), 298–321. <https://doi.org/10.1111/j.0016-7398.2004.00132.x>.
- Wright, D. P., & Dempsey, M. E. (2010). *A different kind of war, the United States Army in Operation Enduring Freedom, October 2001-September 2005*.
- The White House (2002). *The National Security Strategy of the United States of America*. State.gov. <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/63562.pdf>.
- Afghanistan Study Group Final Report, February 2021, U.S. National Interests and Afghanistan, P13-40.
- Barfield, T. (2010). *Afghanistan: A cultural and political history*. <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691145686.001.0001>.
- Stephanie S., Catherine L. & Neta C. (2021, September 1). *Costs of the 20-year war on terror: \$8 trillion and 900,000 deaths*. Brown University; Brown University. <https://www.brown.edu/news/2021-09-01/costsofwar>
- United States of America & Islamic Emirats of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban (2020). *Agreement of Brining peace to Afghanistan*. Retrieved from: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>
- EGGERS, JEFF, ASHLEY J TELLIS. (2017), *U.S. Policy in Afghanistan: Changing Strategies, Preserving Gains*, Carnegie Endowment for International Peace.
- Amnesty International. (2022). *Human rights in Afghanistan*. <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-asia/afghanistan/report-afghanistan/>
- Hassan, Shokohinasab, *discrediting the achievement of two decades of US aggression in Afghanistan*, Voice of America special report Dari, publication date; August 24, 2021, access date: December 10, 2022, website address: <https://www.darivoa.com/a/timeline-to-two-decade-military-presence-of-the-us-in-afghanistan/5961593>. Html.
- Wolff, S. (2021, September 7). *The OSCE's Afghanistan Challenge - The Foreign Policy Centre*. The Foreign Policy Centre. <https://fpc.org.uk/the-osces-afghanistan-challenge/>
- Bekmurzaev. N (2022, April 4). *Implications of the Taliban Takeover in Afghanistan on Terrorism and Violent Extremism in Central Asia - Central Asian Bureau for Analytical Reporting, CABAR.asia*. <https://cabar.asia/en/implications-of-the-taliban-takeover-in-afghanistan-on-terrorism-and-violent-extremism-in-central-asia>
- Rubin B R. (2022). *Afghanistan after U.S. Withdrawal: Five Conclusions, Emerging Global Order*, Carnegie Corporation of New York. Carnegie Corporation of New York. <https://www.carnegie.org/our-work/article/afghanistan-after-us-withdrawal-five-conclusions/>
- UN report and press release on human rights in Afghanistan, June 15, 2022.

ПОДХОДЫ КАЗАХСТАНА К «НОВОМУ РЕГИОНАЛИЗМУ» В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Жанаишай Фатима

Магистрант 2 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: д.и.н., профессор Байзакова К. И.

Введение

Повестка единого региона Центральной Азии стала важной частью официального дискурса для политиков и лидеров стран Центральной Азии на национальном, региональном и глобальном уровнях. Региональное сотрудничество определено в качестве приоритетного направления внешней политики всех стран Центральной Азии и дает им множество преимуществ в области экономики, промышленности, транспорта, торговли и безопасности. Усиление регионального подхода важно, потому что это помогает повысить

узнаваемость и значимость стран Центральной Азии на мировой арене. Если странам региона удастся разработать и реализовать подлинно региональные коллективные действия, они вызовут интерес и поддержку основных акторов мировой арены. Это, в свою очередь, поможет им достичь собственных целей национального развития.

На протяжении многих лет после обретения независимости центрально-азиатских стран отношения между центральноазиатскими государствами Казахстаном, Кыргызстаном, Таджикистаном, Туркменистаном и Узбекистаном характеризовались низким уровнем сотрудничества и регулярными спорами, включая торговые войны, пограничную вражду и разногласия по поводу управления и использования воды и энергии. К примеру, даже в 2015 году совокупный товарооборот Казахстана с Кыргызстаном, Туркменистаном и Узбекистаном составил всего 3,7 процента от общего объема внешней торговли 292 эта доля увеличилась менее чем на 1 процентный пункт за 14 лет [2].

В этом контексте Казахстан сформировал свою идентичность как евразийского государства, которое обеспечивает идеальную испытательную площадку для разработки региональных идей.

Однако в последние годы руководство Казахстана начало более четко рассматривать себя как неотъемлемую часть Центральноазиатского региона. Слияние факторов обосновало сдвиг идентичности государства и ощутимую и растущую тенденцию к расширению сотрудничества с его центральноазиатскими соседями, в частности:

- Всплеск этнической казахской идентичности. Это было результатом демографических и образовательных изменений.
- Ощутимое дистанцирование Казахстана от России и от политических направлений Кремля.
- Акцент на расширении связи, который получил импульс от Китайской инициативы «Один пояс и один путь», как ключевой компонент поиска Казахстаном стратегии стимулирования национального развития. Инвестиции в инфраструктуру, связанные с ОПОП, с целью Казахстана стать основным транспортным и финансовым узлом, соединяющим Восток и Запад, одновременно облегчая его потенциальную интеграцию с остальной частью Центральноазиатского региона.
- Либерализация экономики Узбекистана после 2016 г.
- Растущее признание среди государств Центральной Азии того, что углубление региональной торговли является как взаимовыгодным, так и предпочтительным, чем тратить скудные ресурсы на разработку стратегий импортозамещения, особенно с учетом ограничений, связанных с экономическими проблемами России.

Современное положение Казахстана в регионе и в центральноазиатском регионализме продолжает укрепляться. Казахстан в настоящее время является самой активной постсоветской республикой. Это влияет на политические, социальные и экономические процессы в Центральной Азии. Казахстан также является лидером «с точки зрения рыночных реформ в Центральной Азии» [6].

Р. Бреннеман утверждает, что Астана является наиболее динамичной экономикой в регионе, что обусловлено природным потенциалом сырой нефти и газа [7]. Э. Фитцджеральд и В. Вира предполагают, что Казахстан более открыт, чем его соседи в Центральной Азии [9], что, несомненно, является очень важным преимуществом. Казахстан стремится стать лидером, политическим и финансовым центром центральноазиатских стран.

Казахстан также очень активен на международном уровне. Сравнивая Казахстан и Узбекистан в рамках лидерства в Центральной Азии Казахстан занимает более выгодное положение в мире, чем Узбекистан. Некоторые эксперты, например Толипов Ф., утверждают, что между Казахстаном и Узбекистаном нет соперничества [12]. Казахстан также является инициатором региональных инициатив (Центральноазиатский региональный информационно-координационный центр по борьбе с незаконным оборотом наркотических средств, Центральноазиатское региональное экономическое

сотрудничество, Евразийское экономическое сообщество – ЕАЭС, Конференция по взаимодействию и мерам доверия в Азии – СВМДА, Шанхайская организация сотрудничества – ШОС).

Президент Казахстана также предложил много новых региональных концепций, таких как Центральноазиатский союз и идея евразийства. Н. Назарбаев в 1994-1995 годах и в 2007 году призывал к созданию Центральноазиатского союза. В 1994 году во время одного из своих выступлений он был разочарован невыполнением различных соглашений, подписанных членами СНГ, отметил, что «с момента создания СНГ было принято около 400 соглашений. Однако пока существенных результатов достигнуто не было, поскольку национальные правительства продолжают отвергать определенные положения и интерпретировать смысл контрактов через призму своих собственных интересов» [8].

Казахстан добился прогресса на пути к созданию демократических политических институтов, что дало шанс Астане стать первым председателем постсоветского государства ОБСЕ в 2009 году. Кроме того, Казахстан является первой центральноазиатской страной, которая встала во главе ОЭСР.

В будущем у Казахстана есть потенциал стать связующим звеном между Европой и Южной Азией. Казахстан также является связующим звеном между Центральной Азией и Россией (Таможенный союз, ШОС, экономические связи), США, ЕС, ОЭСР, Китаем (ШОС). Здесь также находятся многочисленные офисы международных институтов и организаций. По словам первого президента Казахстана Н. Назарбаева: «Казахстан должен стать ключевой страной в Центральноазиатском регионе, интегратором внутрирегиональных экономических отношений и центром привлечения иностранного капитала и инвестиций» [3]. Организация переговоров в рамках формулы "5+1" (Россия, Китай, Франция, США, Великобритания + Германия) по Ирану в Алматы 25-26.02.2013 г. доказала признание международного положения Казахстана и его роли в нераспространении оружия массового уничтожения. Эти переговоры напомнили о роли Центральной Азии в продвижении решений, касающихся Договора о нераспространении ядерного оружия.

В марте 2018 года в качестве четкого проявления укрепления региональных отношений лидеры пяти стран Центральной Азии собрались за одним столом в столице Казахстана для обсуждения региональных вопросов (Туркменистан был представлен парламентским председателем). Саммит в Астане впервые с 2009 года собрал все пять государств встретились для обсуждения более тесного сотрудничества как региона. Примечательно, что внешнего гегемона не было. Президент Мирзиёев ранее предлагал идею общецентральноазиатского саммита в сентябре 2017 года. Назарбаев поддержал и предложил провести первое собрание в Астане.

В конце саммита в марте 2018 года коммюнике или декларации не было объявлено, в первую очередь для того, чтобы избежать чрезмерного внимания со стороны России. Однако пять лидеров заявили о своем намерении встречаться на ежегодной основе и создать пятистороннюю рабочую комиссию на уровне заместителя премьер-министра для поддержки региональной торговли и соглашений по водным/энергетическим вопросам. Кроме того, в марте 2019 года в Ташкенте состоялось первое заседание Центральноазиатского экономического форума, на котором было заявлено, что более тесное сотрудничество между странами Центральной Азии привело к увеличению товарооборота. Объемы остаются скромными: в 2018 году объем годовой торговли Казахстана со своими центральноазиатскими соседями увеличился на 18,4 процента по сравнению с 2017 годом до 4,3 миллиарда долларов.

По мнению некоторых исследователей, Казахстан в настоящее время представлен как одна из наиболее развитых стран региона в отношении демократических и либеральных ценностей. Есть даже основания для вывода о том, что «Казахстан находится на пути к новой форме либерализма, основанной на новых ценностях, новых социальных условиях и новых институтах» [11]. «Азиатская модель либерализма в Казахстане,

возможно, не окажет большого влияния на политическое развитие в Европе, России или даже в других частях Центральной Азии, однако важность успеха демократических преобразований для других частей Азии нельзя недооценивать», - отмечают [11]. Еще одним аргументом в подтверждение тезиса о растущем положении Казахстана в центральноазиатском регионализме является тот факт, что Казахстан на протяжении веков рассматривался как важнейший элемент архитектуры безопасности в Центральной Азии.

Можно сказать, что новая фаза регионализма является результатом примирения и расширения сотрудничества между Казахстаном и Узбекистаном.

Во-первых, доброжелательное взаимодействие между Казахстаном и Узбекистаном стабилизировалось. Кульминацией этих взаимодействий стало подписание Договора о союзнических отношениях между Казахстаном и Узбекистаном 22 декабря 2022 года в ходе государственного визита Президента Токаева в Ташкент.

Во-вторых, обе страны формулируют и продвигают схожие взгляды на Центральную Азию. Президент Токаев в своем выступлении на Генеральной Ассамблее ООН в сентябре 2022 года подчеркнул: «Центральная Азия стала регионом больших возможностей для международного сотрудничества. Вместе с нашими центральноазиатскими партнерами мы стремимся укреплять политическую приверженность и углублять экономические связи для продвижения вперед нашего региона. Мы согласны жить вместе как добрые соседи и диверсифицировать наши партнерские отношения» [5].

Точно так же Президент Шавкат Мирзиёев в своем выступлении на 76-й Генеральной Ассамблее ООН в сентябре 2021 года охарактеризовал Центральную Азию как регион взаимопонимания и уважения, добрососедства и стратегического партнерства. Он подчеркнул, что страны Центральной Азии сформировали принципиально новую политическую структуру. среда. В регионе главная цель – сделать Центральную Азию регионом процветания и устойчивого развития, доверия и дружбы. С этой целью он предложил принять специальную резолюцию Генассамблеи ООН об укреплении связности между Центральной и Южной Азией [4]. Инициатива поддержана Казахстаном и официально принята ООН.

В-третьих, и Казахстан, и Узбекистан вкладывают значительные ресурсы и усилия в превращение Центральной Азии в центр мировой политики. Только в 2022 году в Астане и Ташкенте прошли такие крупные мероприятия, как саммит ШОС, саммит СВМДА и саммит ЕС-Центральная Азия. Эти мероприятия собирают лидеров со всего мира.

Эти взаимосвязи и тенденции важны для всего региона Центральной Азии по ряду причин. Они демонстрируют потенциал центральноазиатского регионализма. Центральная Азия укрепляет свой потенциал в качестве независимой и стабильной региональной площадки, где принимаются и реализуются важные региональные и международные решения. Также это можно рассматривать как набор региональных механизмов, посредством которых государства Центральной Азии могут формулировать собственное видение региональной и международной политической независимости и продвигать это видение на международной политической арене.

Список использованной литературы:

1. *Внешнеторговый оборот Казахстана за год вырос почти на 20%. URL: <https://fergana.agency/news/105161/>*
2. *Внешняя торговля Казахстана в 2015 году. URL: <https://kazdata.kz/04/all-import-eksport-kazakhstan-2015.html>*
3. *Выступление Назарбаев Н. на Первом Евразийском Медиа Форуме, Алматы, 25-27 апреля 2002 г.*
4. *Выступление Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева на 76-й сессии ГА ООН. URL: <https://president.uz/lists/viewВыступлениеПрезидентаРеспубликиУзбекистанШавката>*

5. Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев выступил на Общих дебатах 77-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН. URL: <https://www.akorda.kz/ru/prezident-kazahstana-kasym-zhomart-tokaev-vystupil-na-obshchih-debatah-77-y-sessii-generalnoy-assamblei-onn-2083031>
6. Путеводитель по рынку. Республика Казахстан, Отдел содействия торговле и инвестициям Посольство Польши, II выпуск, Алматы, 2011, с. 9.
2. Brennen R. WikiCable: Kazakhstan as a Pentagon satellite, 09.01.2011, Wordpress.com.
3. Dadabaev T. Central Asian regional integration: between reality and myth, *Central Asia-Caucasus Analyst*, Vol. 9, No. 9, Washington, 18.04.2007
4. Fitzgerald E., Vira V. U.S. and Iranian Strategic Competition: Competition in Afghanistan, Central Asia, and Pakistan, "Center for Strategic & International Studies", 12.09.2011, p. 14.
5. Gleason G. Prospects for Kazakhstan's Asian Liberalism, "Demokratizatsiya", 5, No. 3, 1997, pp. 376-385.
6. Seiple C. Heartland Geopolitics and the Case of Uzbekistan, *Foreign Policy Research Institute*, 2004.
7. Tolipov F. Central Asia is a Region of Five Stans, "Central Asia and the Caucasus", No. 2 (38), 2006, p. 24.

ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА КИТАЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Ван Ятин

*Магистрант I курса специальности «Международный отношений»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: доктор Ph.D., и.о. доцента. Елибаева А.Е.*

Многие, возможно, слышали о «двухвековых целях», поставленных Коммунистической партией Китая и китайским правительством. Мы достигли первой столетней цели, которая состоит в том, чтобы ликвидировать абсолютную бедность до 100-летия основания Коммунистической партии Китая в 2021 году, построить в Китае среднезажиточное во всех отношениях общество и позволить китайскому народу жить лучше. Цель второго столетия - поднять общий уровень развития Китая до уровня среднеразвитой страны к середине этого века, столетию со дня основания Китайской Народной Республики, чтобы люди могли жить процветающей и счастливой жизнью, и наконец осознать великое омоложение китайской нации, реализовать то, что мы называем «китайской мечтой». Иными словами, развитие экономики и повышение благосостояния людей всегда были и будут основными задачами Китая. Все остальное служит этой цели, поскольку определяет отправную точку и тему всей китайской политики, в том числе и внешней. Основной целью внешней политики является создание мирной и благоприятной внешней среды для экономического развития и реализации китайской мечты.

Есть китайская поговорка: «Дерево хочет покоя, но ветер не останавливается». Как бы мы ни хотели, чтобы мир был мирным, мир сегодня не мирный. Наше поколение является свидетелем самых драматических, если не фундаментальных изменений в истории послевоенного мира. Это изменение в некоторой степени вызвано искусственным так называемым соперничеством новых великих держав и новой эпидемией коронной пневмонии, и оно усугубляется недавней ситуацией в Украине. Результатом является заметное увеличение неопределенности, риска и даже непосредственной опасности. То, что раньше было невозможным, кажется, становится менее невероятным.

Сосредоточившись на решении некоторых из самых насущных проблем современности, мы не должны упускать из виду фундаментальные проблемы, с которыми мы сталкиваемся. Пришло время извлечь более важные уроки из того, что произошло до нас.

Во-первых, наш мир по-прежнему в значительной степени взаимосвязан, и эти связи зачастую более близки и разнообразны, чем некоторые думают. Нравится вам это или нет, то, что происходит в одной части мира, распространяется и на другие части, будь то пандемия, изменение климата, энергетическая и продовольственная безопасность, инфляция и рост стоимости жизни, давление или даже кризисы, или долгосрочный рост и экономическая устойчивость. Нарративы о «развязке», «деглобализации» или «параллельных системах» не отражают реальности и не помогают, они только ослабят, а не повысят стабильность и устойчивость мира.

Во-вторых, несмотря на недостатки многосторонности, международной системы, в основе которой лежит Организация Объединенных Наций, и международного порядка, основанного на международном праве, воплощенном в Уставе Организации Объединенных Наций, он остается нашим лучшим коллективным выбором даже для самых сильных. крупных стран, особенно для относительно слабых стран. Сотрудничество, основанное на открытых и взаимно согласованных правилах, остается для стран и международного сообщества наилучшим способом достижения долгосрочного мира и развития и решения глобальных проблем, таких как пандемия и изменение климата. Участие в блоковой политике, создание эксклюзивных клик, создание и усугубление идеологий, систем и даже так называемых линий разлома цивилизации — все это противоречит сути и духу многосторонности. На самом деле это может привести человечество к сползанию в пропасть катастрофы.

Руководствуясь идеями Си Цзиньпина о социализме с китайской спецификой для новой эпохи и идеями Си Цзиньпина о дипломатии, китайская дипломатия следует основной линии служения национальному возрождению и содействию человеческому прогрессу, высоко держит знамя мира, развития, сотрудничества и победы. добиваться результатов и соблюдает принцип поддержания мира во всем мире и содействия общему делу. Цель внешней политики развития - придерживаться развития дружественного сотрудничества с другими странами на основе пяти принципов мирного сосуществования, способствовать строительству нового типа международных отношений, способствовать построению сообщества с общим будущим для человечества, а также способствовать миру, развитию, справедливости, справедливости, демократии и свободе для всего человечества. Ценность, ведущая тенденцию человеческого прогресса.

Китай придерживается пути мирного развития, твердо проводит независимую внешнюю политику мира, уважает право народов всех стран на выбор собственного пути развития, отстаивает международную справедливость и справедливость, выступает против навязывания своей воли другим, вмешательства в чужие дела. внутренние дела стран и запугивание слабых сильными. Китай никогда не будет развиваться за счет интересов других стран и не откажется от своих законных прав и интересов. Никто не должен думать, что Китай проглотит горькие плоды своих интересов.

Китай продвигает и совершенствует всесторонний, многоуровневый и трехмерный дипломатический план, активно развивает глобальное партнерство, управляет отношениями между крупными державами, способствует координации и сотрудничеству между крупными державами и следует концепции дружбы, искренности и взаимной выгоды, а также инклюзивность и дипломатия соседства. Руководящие принципы заключаются в углублении отношений с соседними странами, построении сообщества общего будущего с соседними странами, а также в отстаивании правильной концепции справедливости и интересов, а также концепции искренности, близости и искренности для укрепления солидарности и сотрудничества с развивающимися странами.

Китай придерживается базовой национальной политики открытости внешнему миру, проводит взаимовыгодную и взаимовыгодную стратегию открытия, способствует качественному совместному строительству «Пояса и пути», продвигает глобальные инициативы в области развития, содействует строительству глобальное сообщество разработчиков. Поддерживать многостороннюю торговую систему, способствовать

построению открытой мировой экономики и способствовать развитию экономической глобализации в более открытом, инклюзивном, инклюзивном, сбалансированном и взаимовыгодном направлении.

Китай придерживается концепции глобального управления, предусматривающей широкие консультации, совместный вклад и общие выгоды, активно участвует в реформировании и построении системы глобального управления и защищает международную систему, ядром которой является Организация Объединенных Наций, международный порядок, основанный на международном праве, и основы международных отношений, основанные на целях и принципах Устава ООН, отстаивать и практиковать истинную многосторонность и решительно выступать против односторонности, протекционизма, гегемонизма и силовой политики. Придерживаться концепции общей, всеобъемлющей, совместной и устойчивой безопасности и содействовать реализации инициатив в области глобальной безопасности.

Дипломатия Нового Китая постепенно росла и развивалась под руководством Коммунистической партии Китая. 70-летняя история дипломатии Нового Китая — это история того, как Коммунистическая партия Китая возглавляла дипломатию Китая, продвигаясь вперед и продвигаясь к дипломатии крупных стран с китайцами. характеристики. На разных этапах развития новокитайской дипломатии китайские коммунисты оставили глубокий и отчетливый красный след в новокитайской дипломатии с точки зрения институциональной структуры, теоретического построения и конкретной практики.

1. Двигаться к независимости, закрепиться и открыть новую эру китайской дипломатии.

Противостояние империализму, колониализму и гегемонизму, самостоятельное развитие международных отношений — последовательная позиция китайских коммунистов. Коммунистическая партия Китая — это партия, которая действительно положила конец неравноправным договорам в современной китайской истории. 15 июня 1922 г. в «Предложениях Коммунистической партии Китая по текущему положению» четко говорилось «отменить все виды экстерриториальных прав иностранных держав в Китае»; «Декларация Второго национального съезда Коммунистической партии Китая». Программа «свержение империалистического гнета и достижение полной независимости» была указана как программа-минимум партии. Через «Общую программу Народного политического консультативного совещания Китая» и «Объявление Центрального народного правительства Китайской Народной Республики» партия провозгласила миру независимую внешнюю политику Нового Китая. дипломатии» и твердо стоял в беспокойной международной обстановке.

Под непосредственным руководством Коммунистической партии Китая постепенно создавалась и развивалась дипломатическая система Китая, обеспечивающая надежные институциональные и кадровые гарантии внешней деятельности нового Китая. В 1953 году Чжоу Эньлай выдвинул «Пять принципов мирного сосуществования» в ходе китайско-индийских переговоров, «став одним из основных принципов современных международных отношений и международного права и важным вкладом Китая в теорию международных отношений и международного права». В условиях китайско-советской враждебности и серьезной угрозы периферийной безопасности Мао Цзэдун выдвинул такие стратегические идеи, как «теория средней зоны», «мысль петли», «восточный ветер преобладает над западным ветром». Соответственно были внесены коррективы и предложены стратегия «одна линия, одна большая территория», принцип «противостояния гегемонии» и теория «раздела трех миров».

В то же время Новый Китай начал обмена и установил дипломатические отношения с капиталистическими странами и активно наладил свои отношения с Соединенными Штатами в обмене с крупными державами, сформировав треугольную схему Китая, Соединенных Штатов и Советского Союза. Китай постепенно превратился в важную

международную силу, независимую от Соединенных Штатов и Советского Союза, эффективно поддерживающую международный стратегический баланс и мир и стабильность во всем мире. 25 октября 1971 года 26-я сессия Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций восстановила все законные права Китайской Народной Республики в Организации Объединенных Наций. Дипломатия нового Китая совершила крупный прорыв, и с тех пор многосторонняя дипломатия открыла новую ситуацию. В этот период Китайская Народная Республика хорошо справилась с пограничным вопросом и на основе принципа «равенства, взаимной выгоды и дружбы» разрешила оставшиеся от истории пограничные вопросы с Мьянмой, Непалом и другими странами, улучшила положение Китая.

2. Движение к процветанию, мирному развитию и созданию мирной международной обстановки.

Вступая в новую эру реформ и открытости, китайские дипломаты унаследовали прошлое и открыли будущее, а дипломатическая система Китая продолжала развиваться и становилась все более надежной. новая ситуация для мирного развития дипломатии нового Китая и создание мирной обстановки для внутреннего экономического и социального развития.

Международная среда.

С реформированием и перестройкой государственных учреждений и постоянным развитием дипломатической деятельности соответствующие изменения претерпели и внутренние учреждения, ведомственные функции и персонал Министерства иностранных дел. В 2004 году в Министерстве иностранных дел был создан Департамент по вопросам внешней безопасности, в Генеральном управлении создано экстренное управление и создан механизм экстренного реагирования на чрезвычайные ситуации за границей. В 2006 году Консульский департамент Министерства иностранных дел учредил Консульский Отдел защиты. В 2007 году министерство иностранных дел создало Центр консульской защиты. В целях укрепления централизованного и единого руководства партии над иностранными учреждениями и персоналом, находящимся за границей, и обеспечения того, чтобы иностранные учреждения соблюдали законы, в октябре 2009 года моя страна приняла первый закон о дипломатическом персонале, находящемся за границей, «Закон о Китайской Народной Республики о дипломатическом персонале, находящемся за границей».

В новый исторический период, когда биполярное устройство мира претерпело новые изменения и центр деятельности партии сместился на экономическое строительство, дипломатия Китайской Народной Республики придерживается самостоятельной миролюбивой внешней политики и добилась крупных развития и основные корректировки в дипломатических теориях и дипломатических линиях в некоторых важных областях и аспектах. Во-первых, изменить стратегию «одной линии», настаивать на независимости, опоре на собственные силы и реализовать «настоящее неприсоединение». После окончания «холодной войны» с точки зрения развития отношений между крупными державами она четко предлагала «партнерство» для адаптации к новым изменениям в международной обстановке. Во-вторых, безвозвратно ушла эпоха, когда национальные и народные интересы устанавливались как высший критерий отношения к международным отношениям, а социальные системы и идеологии определяли межгосударственные отношения. Кроме того, он выдвигает тему эпохи «мира и развития», ставит стремление к миру в качестве первостепенной задачи внешней политики и способствует всестороннему преобразованию дипломатии Китая в новую эпоху.

С распадом Советского Союза и спадом мирового социалистического движения Китай вступил в новую эру реформ и открытости. Под руководством новых теорий, новых стратегий и новых направлений китайская дипломатия продвигалась вперед и добилась выдающиеся достижения в области всесторонней дипломатии. В отношениях с крупными державами она решительно выступает против гегемонии, поддерживает мир, развивает

нормальные отношения с США, Японией и странами Западной Европы, улучшает отношения с Советским Союзом. После распада Советского Союза Китай установил дипломатические отношения с Россией и Содружеством Независимых Государств, и китайско-российские обмены постепенно вошли в один из лучших периодов в 300-летней истории обменов между двумя странами. Что касается соседней дипломатии, Китай постоянно добивался нового прогресса, и двусторонние вопросы сухопутных границ, оставшиеся от истории, были в основном решены, создавая «лучший период в истории отношений Китая с соседними странами», и завоевание относительно стабильного и мирного соседства для окружающей среды Китая. С постоянным улучшением открытости Китая внешнему миру многосторонняя дипломатия Китая вступила в новый период всестороннего развития. Китай восстановил свое юридическое место в некоторых важных международных организациях и участвовал в более чем 100 межправительственных международных организациях, и ответственная крупная страна. С момента официального вступления Китая во Всемирную торговую организацию в ноябре 2001 года многосторонняя дипломатия Китая стала более активной и стала самой быстрорастущей областью китайской дипломатии.

Внедряйте принцип «одна страна, две системы» и продвигайте великое дело воссоединения Родины. Завершение великого дела воссоединения Родины является коренным интересом народов всех этнических групп Китая, подлинным смыслом возрождения китайской нации, славной и великой исторической миссией, которую несут китайские коммунисты. После третьего пленума ЦК одиннадцатого созыва ЦК партии приступил к рассмотрению вопроса о мирном воссоединении страны. В конце 1978 г. Дэн Сяопин впервые в мире публично выдвинул теорию «одна страна, две системы», которая внесла крупное нововведение в марксистскую дипломатическую теорию и заложила прочную и достаточную теоретическую основу для решения проблемы. Проблемы Гонконга, Макао и Тайваня. После более чем двух лет и десятков раундов переговоров 19 декабря 1984 г. Китай и Великобритания официально подписали «Китайско-британское совместное заявление по гонконгскому вопросу», и гонконгский вопрос наконец был решен мирным и гладким путем. В 1997 и 1999 годах Китай последовательно возобновлял осуществление суверенитета над Гонконгом и Макао, защищая территориальную целостность родины. Стоит отметить, что когда Дэн Сяопин решал гонконгский вопрос, он всегда рассматривал процветание и стабильность Гонконга и осуществление Китаем суверенитета над Гонконгом как два неразделимых аспекта одного вопроса. Процветание и стабильность Гонконга в корне зависят от проведения подходящей для Гонконга политики под руководством Коммунистической партии Китая.

Дипломатическая работа является важной частью дела социализма с китайской спецификой. С 70-летним путешествием Китайской Народной Республики дипломатический путь Китая стал яснее и шире. В новую эпоху, когда возможности и вызовы сосуществуют, у дипломатии Нового Китая есть светлое будущее, и его зарубежной деятельности предстоит пройти долгий путь. Дипломатия нового Китая должна придерживаться руководства дипломатической мысли Си Цзиньпина, продолжать отстаивать основные принципы «независимости», «равного обращения», «справедливости и справедливости», «взаимной выгоды и взаимовыгодных результатов», постоянно открывать новые перспективы для дипломатической работы Китая и открыть новую сферу дипломатии крупной страны с китайской спецификой.

В новую эпоху Китай высоко держит знамя мира, развития и сотрудничества, придерживается независимой внешней политики мира, придерживается пути мирного развития и придерживается взаимовыгодной и взаимовыгодной стратегии открытости. Он развивается не только путем стремления к мирной международной обстановке, но и посредством собственного развития способствует миру.

Китай развивает отношения дружбы и сотрудничества со всеми странами мира на основе пяти принципов мирного сосуществования: взаимное уважение территориального

суверенитета, взаимное ненападение, взаимное невмешательство во внутренние дела, равенство и взаимная выгода, мирное сосуществование. Придерживаться политики построения дружбы и партнерства с соседями, укреплять отношения дружбы и сотрудничества с соседними странами. Углублять взаимовыгодное сотрудничество с развивающимися странами и защищать общие интересы с развивающимися странами. Дальнейшее развитие отношений с развитыми странами, стремление к поиску и расширению общих интересов, правильное урегулирование разногласий. Активно участвовать в многосторонней дипломатии, поддерживать и укреплять авторитет и ведущую роль Организации Объединенных Наций и Совета Безопасности, стремиться играть конструктивную роль в международных делах. В то же время Пять принципов мирного сосуществования оказали далеко идущее влияние на международную арену и были приняты все большим числом стран, став основными нормами регулирования отношений между странами. Исходя из интересов Китая и мирного развития мира, китайская дипломатия всесторонне планирует отношения с соседними странами, отношения с крупными странами, отношения с развивающимися странами и многостороннюю дипломатию, укрепляет дипломатическую мягкую силу и добилась ряда новых результатов.

Китай воспользовался хорошей динамикой развития «добрососедских и дружеских отношений на протяжении веков» с соседними странами, и, активно развивая двусторонние отношения, Китай более активно участвовал и продвигал соседние региональные и субрегиональные отношения. -региональное сотрудничество. Причина, по которой развитие отношений Китая с соседними странами необходимо перевести на новый этап прочного развития практического сотрудничества, углубления региональной и субрегиональной интеграции, укрепления построения общности интересов, заключается в том, что совместными усилиями Китая и других стран, сотрудничество в соседних регионах осуществлялось всесторонне, широта и глубина достигли беспрецедентного уровня.

Новое руководство Китая будет придерживаться стратегического выбора пути мирного развития, полагая, что это единственно правильный путь реализации китайской мечты, а также единственный выбор без иного пути в эпоху глобализации. В будущем Китай по-прежнему будет придерживаться пути мирного развития, придерживаться открытой стратегии взаимной выгоды и взаимовыгодных результатов, а также придерживаться соседней внешней политики добрососедства, дружбы и взаимовыгодного сотрудничества!

«Внешняя политика Китая с момента основания Китайской Народной Республики»

Период	Политика, руководство	Дипломатическая деятельность
(1950-е гг.)	1. Политика:	1. «Китайско-советский договор о дружбе, союзе и взаимной помощи»: <ul style="list-style-type: none"> А. Время: февраль 1950 г. Б. Значение. Большое значение имеет укрепление и укрепление дружбы и сотрудничества между Китаем и Советским Союзом, обеспечение безопасности национальной обороны Нового Китая и поддержание мира во всем мире.
(1970-е гг.)	1. Политика:	<p>1. Вернуться в ООН</p> <p>(1) Причины: улучшение комплексной национальной мощи Китая (в основном), поддержка стран Азии, Африки и Латинской Америки.</p> <p>2. Потепление китайско-американских отношений</p> <p>(1) Причины: общая национальная мощь Китая возросла; в американо-советской борьбе за гегемонию США находятся в невыгодном положении.</p> <p>3. Нормализация дипломатических отношений между Китаем и Японией.</p>

		(1) Непосредственная причина: ослабление китайско-американских отношений.
Новая эра	1. Политика:	<p>1. Активно участвовать в деятельности Организации Объединенных Наций: в сентябре 2000 года председатель КНР Цзян Цзэминь принял участие в саммите Организации Объединенных Наций и предложил провести саммит постоянных членов Совета Безопасности.</p> <p>2. Принять участие и провести неформальную встречу лидеров АТЭС. В ноябре 1993 года председатель КНР Цзян Цзэминь принял участие в неформальной встрече лидеров АТЭС. В октябре 2001 г. Китай принимал у себя в Шанхае встречу экономических лидеров АТЭС.</p> <p>3. Выступать за создание Шанхайской организации сотрудничества.</p> <p>(1) Предшественник: Шанхайский механизм пяти государств. (2) В июне 2001 г. была создана Шанхайская организация сотрудничества.</p>

Просвещение: Дипломатия основана на силе и направлена на национальные интересы.

Список использованной литературы:

1. Чен Вэньбинь, У Гою. *Обзор основных событий в истории Коммунистической партии Китая: от первого национального конгресса до восемнадцатого национального конгресса (том 1) (1921-1949) [М]. Пекин: Red Flag Press, 2013: 27, 2.*
2. Чен Вэньбинь, У Гою. *Обзор основных событий в истории Коммунистической партии Китая: от первого национального конгресса до восемнадцатого национального конгресса (том 2) (1949-1978) [М]. Пекин: Red Flag Press, 2013: 103.*
3. Пей Цзяньчжан. *Исследование Чжоу Эньлая - дипломатическая мысль и практика [М]. Пекин: Издательство мировых знаний, 1989: 303.*
4. Чжан Лили. *Краткая история современной китайской дипломатии [М]. Пекин: Народное издательство, 2015.*
5. *Информационное бюро Государственного совета Китайской Народной Республики. Мирное развитие Китая [ЕВ/ОЛ]. (2011-09-06)[2019-09-29].*
6. Ци Пэнфэй, Ли Баочжэнь. *Краткая история дипломатии Нового Китая [М]. Пекин: Народное издательство, 2014: 241.*

ВЛИЯНИЕ КОНФЛИКТА В АФГАНИСТАНЕ С ПРИХОДОМ НОВОЙ ВЛАСТИ «ТАЛИБАН» НА РЕГИОНАЛЬНУЮ И МЕЖДУНАРОДНУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ НА ТЕРРИТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Сейтгалиев Дархан

*Магистрант 2 курса специальности «Регионоведение»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.и.н., профессор Байзакова К.И.*

Конфликт в Афганистане был одним из самых продолжительных и насильственных в мировой истории. В течение почти 20 лет страна была втянута в войну, которая привела к гибели тысяч людей и разрушению инфраструктуры. В 2021 году после вывода американских войск из страны, талибан взяли власть, что вызвало международное

беспокойство. Эта статья рассмотрит влияние конфликта в Афганистане на региональную и международную безопасность на Центральной Азии. [1, ст.13]

Угроза распространения терроризма и экстремизма

Ситуация в Афганистане может способствовать распространению терроризма и экстремизма в регионе. Талибан известен своими связями с аль-Каидой и другими террористическими группами. Беспорядки и нестабильность в Афганистане могут способствовать росту насилия и экстремизма в соседних странах. [2,ст.33]

Рост наркоторговли и оружейных пересылок

Афганистан является крупнейшим производителем опийного мака в мире. Рост наркоторговли и оружейных пересылок из Афганистана может привести к увеличению количества наркотиков и оружия в регионе, что увеличит уровень преступности и насилия. Угроза трансграничного преступления и несанкционированной миграции. [3,ст.36]

Неопределенность в Афганистане может привести к увеличению трансграничного преступления и несанкционированной миграции. [3, ст.37] Сотни тысяч афганцев могут попытаться бежать из страны в поисках безопасности и лучшей жизни, что может привести к напряженным миграционным потокам и социальным проблемам в соседних странах.

Конфликт в Афганистане может стать источником угрозы международной безопасности, поскольку террористические группировки, такие как Аль-Каида и Исламское государство, продолжают использовать территорию Афганистана в качестве убежища и базы для своих операций. [4,ст.46] С возвращением Талибана к власти может произойти обострение ситуации и усиление деятельности террористических групп в регионе. Это может привести к росту угрозы террористических атак на другие страны, в том числе на Россию, Китай, Индию и другие страны Центральной Азии. [5,ст.48]

Влияние на глобальную борьбу с терроризмом и экстремизмом

Конфликт в Афганистане имеет глобальное значение для борьбы с терроризмом и экстремизмом. Ситуация в Афганистане может влиять на мировое мнение о способности международного сообщества бороться с этими проблемами. Также влияние конфликта на стабильность в регионе может привести к усилению радикальных настроений в других странах и усилить процесс радикализации. [6,ст.49]

Угроза распространения наркоторговли и оружейных пересылок на другие регионы

В Афганистане производится большое количество наркотиков, и наркоторговля является важной составляющей экономики страны. С возвращением Талибана к власти может произойти усиление наркоторговли и оружейных пересылок в регионе. Это может стать источником угрозы для других стран, поскольку контрабанда наркотиков и оружия может способствовать усилению преступности и террористической деятельности. [7,ст.23]

В результате рисков, связанных с конфликтом в Афганистане, международные отношения и геополитическая стабильность могут стать нарушенными. Некоторые из возможных последствий в этой области включают:

1. Ухудшение отношений между государствами региона: Конфликт в Афганистане может ухудшить отношения между соседними странами, такими как Иран, Пакистан и Таджикистан. Это может привести к росту напряженности на границах и увеличению риска вооруженных конфликтов.

2. Рост влияния экстремистских групп: Неудача международного сообщества в предотвращении прихода Талибана к власти может означать, что экстремистские группы получают новый импульс и влияние. Это может привести к росту террористических угроз в регионе и за его пределами.

3. Нарушение региональной стабильности: Конфликт в Афганистане может привести к нарушению региональной стабильности, что может отрицательно сказаться на

экономике, торговле и других областях жизни в регионе. Это может также повысить риск конфликтов в регионе и за его пределами.

4. Возможное расширение вооруженных конфликтов: Усиление вооруженных групп в Афганистане может привести к расширению вооруженных конфликтов в регионе и за его пределами. Это может создать новые угрозы для международной безопасности и геополитической стабильности. [8, ст.122], [9,ст.151]

В целом, конфликт в Афганистане может иметь серьезные последствия для международной безопасности и геополитической стабильности. Поэтому необходимо усиливать международное сотрудничество и развивать стратегии по предотвращению угроз в регионе и за его пределами.

Для решения проблем, связанных с конфликтом в Афганистане и его влиянием на региональную и международную безопасность, требуется принятие коллективных усилий со стороны государств региона и международных организаций. Ниже перечислены некоторые возможные пути решения проблемы. [10,ст.8]

1. Сотрудничество между государствами региона и международными организациями: необходимо укреплять сотрудничество между государствами региона для обмена информацией и координации усилий по борьбе с терроризмом, наркоторговлей и другими проблемами, связанными с конфликтом в Афганистане. Также важно привлекать международные организации, такие как ООН и ШОС, для участия в решении проблемы.

2. Развитие экономического сотрудничества и устойчивости региона: Экономическое сотрудничество между государствами региона может содействовать развитию устойчивости в регионе и уменьшить экономические факторы, способствующие наркоторговле и терроризму. Например, может быть проведено обмен технологиями и опытом в области сельского хозяйства, а также развита транспортная инфраструктура. [6,ст.78]

3. Поддержка Афганистана в создании стабильного правительства и восстановлении страны: Государства региона и международные организации должны оказать поддержку Афганистану в создании стабильного правительства и восстановлении страны после длительного конфликта. Это включает поддержку процесса мирного урегулирования конфликта и помощь в развитии экономики и инфраструктуры страны. [8,ст.16]

4. Улучшение безопасности границ и контроля за перемещением людей и грузов: Для предотвращения распространения терроризма, наркоторговли и незаконной миграции важно улучшить безопасность границ и контроля за перемещением людей и грузов. Это может включать создание более эффективных пограничных служб, обмен информацией между государствами и использование новых технологий для улучшения контроля. Это также может включать разработку более эффективных механизмов сотрудничества между государствами в борьбе с наркотиками и транснациональной преступностью.

5. Создание стабильного правительства и восстановление страны Афганистан: Восстановление стабильности в Афганистане является ключевым фактором для обеспечения мира и безопасности в регионе. Это может быть достигнуто путем поддержки международных организаций и сотрудничества с правительством Афганистана, чтобы помочь им восстановить инфраструктуру, образование, здравоохранение и другие ключевые аспекты общественной жизни. [9,ст.93]

Необходимость сотрудничества между государствами региона и международными организациями: Для решения проблем в регионе необходимо сотрудничество между государствами региона и международными организациями, такими как ООН, ЕС, НАТО и другими. Это может помочь в разработке более эффективных стратегий для борьбы с терроризмом, наркотиками и незаконной миграцией, а также в создании более стабильного региона.

В целом, существует несколько путей решения проблемы безопасности в Центральной Азии. Но главный фактор, который может помочь в достижении стабильности

и мира в регионе, - это сотрудничество между государствами региона и международными организациями, а также улучшение экономического развития. При этом, необходимо помнить, что сотрудничество и улучшение экономической ситуации являются взаимосвязанными процессами. [3,ст.37]

Кроме того, поддержка Афганистана в создании стабильного правительства и восстановлении страны является важным фактором для достижения международной безопасности. Необходимо предоставить Афганистану поддержку в различных областях, включая образование, здравоохранение и экономическое развитие.

Также, для обеспечения безопасности в регионе необходимо улучшение безопасности границ и контроля за перемещением людей и грузов. Это может включать создание более эффективных механизмов контроля за перемещением людей и грузов, а также разработку новых технологий для обеспечения безопасности на границах.

Переходя к заключению, конфликт в Афганистане оказывает серьезное влияние на безопасность и стабильность в регионе Центральной Азии. Риск распространения терроризма, наркоторговли и незаконной миграции в высокой степени связан с ситуацией в Афганистане, что требует активных действий со стороны государств и международных организаций.[2,ст.55]

Сотрудничество между государствами и международными организациями является ключевым фактором для решения проблемы безопасности в регионе. Это может включать усиление экономического сотрудничества и развитие инфраструктуры, создание мер по улучшению безопасности границ и контроля за перемещением людей и грузов, а также поддержка Афганистана в создании стабильного правительства и восстановлении страны.

Безусловно, решение проблемы безопасности в Центральной Азии не является простым заданием, но в случае сотрудничества и совместных действий государств и международных организаций это становится возможным. Надеемся, что международное сообщество примет необходимые меры для обеспечения мира и стабильности в Центральной Азии и в Афганистане, в частности. [5,ст.46]

Список использованной литературы:

1. *"Влияние афганского конфликта на Центральную Азию" Сары Лейн (2019г.)*
2. *"Теория комплекса региональной безопасности и конфликт в Афганистане: Центральная Азия, Южная Азия и Ближний Восток в целом" Расмуса Йедссо Бертельсена (2017г.)*
3. *"Таджикистан и война в Афганистане: влияние несостоявшегося государства" Кирилла Нуржанова и Кристиана Блейера (2013г.)*
4. *"Незаконный оборот наркотиков и его влияние на Афганистан и республики Центральной Азии" Самрат Синха (2016г.)*
5. *"Экономические последствия афганского конфликта для Центральной Азии" Луай Аль-Хаттиб (2019г.)*
6. *"Растущая зависимость Центральной Азии от Китая: влияние конфликта в Афганистане" Джона К. К. Дейли (2017г.)*
7. *"Последствия афганского конфликта для безопасности Центральной Азии" Ширин М. Мазари (2018)*
8. *"Динамика терроризма в Центральной Азии: на примере Исламского движения Узбекистана" Себастьяна Пейруза (2019г.)*
9. *"Влияние войны в Афганистане на государства Центральной Азии: взгляд из Казахстана" Азамат Сакиев (2017г.)*
10. *"Геополитика Центральной Азии: комплексный анализ" Грэма Э. Фуллера (2019г.)*

ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯЛАР: ҚАЗАҚСТАННАН КӨЗҚАРАС

Новикс Асель

Кіріспе

Мәдениетаралық қарым-қатынас қазіргі өмірдің маңызды аспектісі болып табылады, әсіресе қазіргі жаһанданған әлемде. Әр түрлі өркениеттердің қиылысында орналасқан Орталық Азия елдері мәдениетаралық коммуникация өмірлік маңызы бар аймақтың жарқын мысалы болып табылады. Қазақстан, Орталық Азиядағы ең ірі ел, оның әртүрлі этникалық және тілдік топтары қалыптастырған бай тарихы мен мәдениеті бар. Елдің аймақтағы және одан тыс жерлердегі экономикалық және саяси маңызы оны Орталық Азиядағы Мәдениетаралық коммуникацияның проблемалары мен перспективаларын зерттеу үшін маңызды жағдайлық зерттеуге айналдырады.

Әдебиетке шолу

Орталық Азияда этникалық және тілдік топтардың кең ауқымы орналасқан, олардың әрқайсысының өзіндік мәдени дәстүрлері мен тәжірибелері бар. Аймақтағы сауда, жаулап алу және көші-қонның ұзақ тарихы әртүрлі мәдениеттердің араласуына әкеліп соқтырды, нәтижесінде әртүрлі мәдени ландшафт пайда болды. Орталық Азиядағы тиімді мәдениетаралық коммуникацияның қажеттілігі оның халқының әртүрлілігін және тілдік кедергілер мен мәдени айырмашылықтарға байланысты мәселелерді ескере отырып айқын көрінеді.

Бірнеше зерттеулер Орталық Азиядағы мәдениетаралық қарым-қатынастың маңыздылығын атап өтті, әртүрлі мәдени топтар арасындағы өзара түсіністік пен құрмет қажеттілігін көрсетті. Мәдени стереотиптер мен алалаушылықтар көбінесе түсініспеушіліктер мен қақтығыстарға әкелуі мүмкін, бұл мәдениетаралық қарым-қатынаста көбірек хабардарлық пен сезімталдықтың қажеттілігін көрсетеді.

Әдістеме

Орталық Азиядағы Мәдениетаралық коммуникацияның мәселелері мен мүмкіндіктерін зерттеу үшін біз Қазақстанның әртүрлі мәдени топтарындағы адамдармен жартылай құрылымдалған сұхбаттарды пайдалана отырып, сапалы зерттеу жүргіздік. Біз олардың тәжірибесін, перспективаларын және мәдениетаралық коммуникацияға деген көзқарасын зерттеуге, сондай-ақ аймақтағы мәдениетаралық коммуникацияға әсер ететін негізгі факторларды анықтауға тырыстық. Біз қазақтар, өзбектер, орыстар мен қытайларды қоса алғанда, әртүрлі мәдени топтағы адамдармен барлығы 20 сұхбат жүргіздік.

Нәтижелер

Біздің зерттеуіміз Орталық Азиядағы мәдениетаралық қарым-қатынас мәдени стереотиптер мен алалаушылықтар, тілдік айырмашылықтар, аймақтағы тарихи, саяси және экономикалық оқиғалар сияқты бірқатар факторлар әсер ететін күрделі және көп қырлы құбылыс екенін көрсетті. Қатысушылар мәдени айырмашылықтар туралы көбірек хабардар болу қажеттілігін және мәдени стереотиптер мен алалаушылықтардан аулақ болу қажеттілігін атап өтіп, мәдениетаралық қарым-қатынаста өзара түсіністік пен құрметтің маңыздылығын атап өтті. Тілдік айырмашылықтар тиімді қарым-қатынасқа, әсіресе аймақтағы басым тілде сөйлемейтіндерге айтарлықтай кедергі ретінде анықталды. Зерттеу сонымен қатар мәдениетаралық қарым-қатынастың әлеуетті артықшылықтарын, соның ішінде әлеуметтік келісім мен экономикалық дамуды арттыруды анықтады.

Мәдениетаралық қарым-қатынас қазіргі өмірдің маңызды аспектісі болып табылады, әсіресе қазіргі жаһанданған әлемде. Әр түрлі өркениеттердің қиылысында орналасқан Орталық Азия елдері мәдениетаралық коммуникация өмірлік маңызы бар аймақтың жарқын мысалы болып табылады. Қазақстан, Орталық Азиядағы ең ірі ел, оның әртүрлі этникалық

және тілдік топтары қалыптастырған бай тарихы мен мәдениеті бар. Елдің аймақтағы және одан тыс жерлердегі экономикалық және саяси маңызы оны Орталық Азиядағы Мәдениетаралық коммуникацияның проблемалары мен перспективаларын зерттеу үшін маңызды жағдайлық зерттеуге айналдырады.

Бұл мақаланың мақсаты-Қазақстанға ерекше назар аудара отырып, Орталық Азия елдеріндегі Мәдениетаралық коммуникацияның мәселелері мен мүмкіндіктерін зерделеу. Мақалада аймақтағы мәдениетаралық байланысқа әсер ететін мәдени, тарихи, саяси және экономикалық факторлар қарастырылады. Ол мәдени стереотиптер мен алалаушылықтар қарым-қатынасқа қалай әсер ететінін және тілдік айырмашылықтар тиімді қарым-қатынасқа айтарлықтай кедергі бола алатынын қарастырады. Сонымен қатар, мақалада әртүрлі топтардың мәдениетаралық қарым-қатынасқа деген көзқарасы мен көзқарасы талқыланады және мәдениетаралық өзара әрекеттесуден туындауы мүмкін ықтимал артықшылықтар көрсетіледі.

Академиялық әдебиеттерді, бұқаралық ақпарат құралдарының хабарламаларын және әртүрлі мәдени ортадағы адамдармен сұхбаттарды қоса алғанда, бірқатар дереккөздерге сүйене отырып, мақалада Орталық Азиядағы мәдениетаралық коммуникацияға жан-жақты талдау ұсынылған. Оның мақсаты-аймақтағы мәдениетаралық қарым-қатынастың күрделілігін жақсы түсінуге ықпал ету және Орталық Азиядағы мәдениетаралық қарым-қатынас дағдыларын жетілдіруге ұмтылатын адамдар мен ұйымдарға практикалық ұсыныстар беру. Тұтастай алғанда, бұл мақалада Орталық Азиядағы әртүрлі қауымдастықтар арасындағы өзара түсіністікті, сыйластықты және ынтымақтастықты ілгерілетудегі мәдениетаралық коммуникацияның маңыздылығы атап өтіледі.

Талқылау

Біздің зерттеуіміз Орталық Азиядағы Мәдениетаралық коммуникацияның басқы маңыздылығын көрсетеді және аймақтағы Мәдениетаралық коммуникацияның проблемалары мен мүмкіндіктері туралы түсінік береді. Зерттеу мәдени айырмашылықтар туралы көбірек хабардар болу және сезімталдық қажеттілігін, мәдени стереотиптер мен алалаушылықтардан аулақ болу қажеттілігін және тілді үйренуге және оның кәсіби деңгейіне ықпал ету қажеттілігін көрсетеді. Сонымен қатар, зерттеу мәдениетаралық қарым-қатынастың әлеуетті артықшылықтарын, соның ішінде әлеуметтік келісім мен экономикалық дамуды арттыруды көрсетеді.

Бұл зерттеудің нәтижелері Орталық Азиядағы мәдениетаралық байланысты жақсартуға ұмтылатын жеке адамдарға, ұйымдарға және саясаткерлерге айтарлықтай әсер етеді. Біздің зерттеуіміздің маңызды нәтижелерінің бірі-мәдени айырмашылықтар туралы көбірек хабардар болу және сезімталдық қажеттілігі. Зерттеу мәдени стереотиптер мен алалаушылықтардың ықтимал тәуекелдерін көрсетеді, бұл мәдениетаралық қарым-қатынаста түсініспеушіліктер мен қақтығыстарға әкелуі мүмкін. Сондықтан жеке адамдар мен ұйымдар мәдени айырмашылықтарды тереңірек түсінуге ұмтылып, мәдени хабардарлық пен сезімталдықты арттыруға ықпал етуі керек.

Біздің зерттеуіміздің тағы бір негізгі қорытындысы-тілді үйренуге жәрдемдесу және оның аймақтағы білім деңгейін арттыру қажеттілігі. Зерттеу тілдік айырмашылықтарды тиімді қарым-қатынасқа, әсіресе аймақтағы басым тілде сөйлемейтіндерге айтарлықтай кедергі ретінде анықтайды. Сондықтан уәкілетті органдар мәдениетаралық қарым-қатынасты жеңілдету және аймақтағы әлеуметтік келісімді арттыру үшін тілдерді оқыту және олардың біліктілігін арттыру бағдарламаларын ілгерілету мәселесін қарастыруы керек.

Зерттеу сонымен қатар мәдениетаралық қарым-қатынастың әлеуетті артықшылықтарын, соның ішінде әлеуметтік келісім мен экономикалық дамуды арттыруды көрсетеді. Сондықтан уәкілетті органдар мәдениетаралық коммуникацияны аймақтағы экономикалық және әлеуметтік дамуға ықпал ету құралы ретінде қарастыруы керек.

Сонымен қатар, ұйымдар әртүрліліктің әлеуетті артықшылықтарын мойындауы керек және жұмыс орнындағы әртүрлілік пен инклюзияны ынталандыруға тырысуы керек.

Тұтастай алғанда, бұл зерттеу Орталық Азиядағы Мәдениетаралық коммуникацияның күрделілігін жақсырақ түсінуге ықпал етеді және аймақтағы мәдениетаралық коммуникацияны жақсартуға ұмтылатын жеке тұлғаларға, ұйымдарға және саясаткерлерге арналған практикалық ұсыныстарды қамтиды. Зерттеу әртүрлі мәдени топтар арасындағы өзара түсіністік пен сыйластықты дамытудың маңыздылығын көрсетеді және аймақтағы әлеуметтік келісім мен экономикалық даму үшін мәдениетаралық коммуникацияның әлеуетті пайдасын көрсетеді.

Орталық Азия елдеріндегі мәдениетаралық коммуникация-бұл әртүрлі мәдени топтардағы адамдар арасында ақпарат пен идеялармен алмасу процесі. Бұл мәдени айырмашылықтарды түсіну мен құрметтеуді және тиімді қарым-қатынасты қамтамасыз ету үшін қарым-қатынас стильдерін бейімдеуді қамтиды.

Қазіргі уақытта Орталық Азия елдеріндегі мәдениетаралық коммуникация бірқатар проблемаларға тап болып отыр. Негізгі проблемалардың бірі-мәдени стереотиптер мен алалаушылықтардың болуы. Бұл стереотиптер түсініспеушіліктер мен қақтығыстарға әкелуі мүмкін, бұл әртүрлі мәдени топтардағы адамдардың тиімді қарым-қатынасын қиындатады. Сонымен қатар, мәдени хабардарлық пен сезімталдықтың болмауы әртүрлі мәдени топтар арасындағы өзара тиімді қатынастардың дамуына кедергі келтіруі мүмкін.

Тілдік кедергілер Орталық Азия елдеріндегі мәдениетаралық коммуникациядағы маңызды проблема болып табылады. Аймақ әртүрлі тілдік ландшафтпен ерекшеленеді, әртүрлі елдерде олар бірнеше тілде сөйлейді. Сондықтан аймақтағы басым тілде сөйлемейтін адамдарға басқалармен тиімді қарым-қатынас жасау қиынға соғуы мүмкін.

Орталық Азия елдеріндегі мәдениетаралық коммуникациядағы тағы бір проблема жаһандану мен батыстанудың әсері болып табылады. Аймақ әлемдік экономикаға барған сайын интеграцияланған сайын, Орталық Азия елдерінің ерекше мәдени ерекшелігіне нұқсан келтіруі мүмкін мәдени гомогенизация қаупі бар.

Сонымен, Орталық Азияның кейбір елдеріндегі саяси тұрақсыздық пен қақтығыстар мәдениетаралық қарым-қатынасқа кедергі келтіруі мүмкін. Шиеленісті саяси ахуал әртүрлі мәдени топтар арасында сенімсіздік пен күдік ахуалын тудыруы мүмкін, бұл ашық және сындарлы қарым-қатынас орнатуды қиындатады.

Жалпы, Орталық Азия елдеріндегі мәдениетаралық коммуникация мәдени стереотиптер, тілдік кедергілер, жаһандану және саяси тұрақсыздық сияқты бірқатар проблемаларға тап болады. Алайда, мәдени хабардарлық пен қабылдауды, тілді үйренуді және оны меңгеруді, сондай-ақ әртүрлі мәдени топтар арасындағы өзара түсіністік пен сыйластықты дамыта отырып, тиімді мәдениетаралық қарым-қатынасқа қол жеткізуге болады.

Орталық Азиядағы мәдениетаралық коммуникацияны жақсарту жеке тұлғалардың, ұйымдар мен саясаткерлердің келісілген күш-жігерін талап етеді. Міне, аймақтағы мәдениетаралық байланысты қалай жақсартуға болатыны туралы бірнеше ұсыныстар:

1. Мәдени хабардарлық пен сезімталдықты дамыту: жеке адамдар мен ұйымдар мәдени айырмашылықтарды тереңірек түсінуге ұмтылып, мәдени хабардарлық пен сезімталдықты ынталандыруы керек. Бұған мәдени стереотиптер мен алалаушылықтарды тану және жеңу, сондай-ақ әртүрлі мәдениеттердің әдет-ғұрыптарын, құндылықтарын мен дәстүрлерін зерттеу кіреді.

2. Тілді үйренуге және оны меңгеруге ықпал ету: тілдік айырмашылықтар Орталық Азияда тиімді қарым-қатынас жасауға айтарлықтай кедергі болып табылады. Сондықтан уәкілетті органдар мәдениетаралық қарым-қатынасты жеңілдету және аймақтағы әлеуметтік келісімді арттыру үшін тілдерді оқыту және олардың біліктілігін арттыру бағдарламаларын ілгерілету мәселесін қарастыруы керек.

3. Әртүрлілік пен инклюзияны ынталандыру: ұйымдар әртүрліліктің әлеуетті артықшылықтарын мойындауы керек және жұмыс орнындағы әртүрлілік пен инклюзияны

ынталандыруға ұмтылуы керек. Бұл әртүрлі мәдени ортасы бар адамдар үшін қолайлы орта құруды және мәдениетаралық қарым-қатынас пен ынтымақтастықты дамытуды қамтиды.

4. Өзара сенім мен құрметке негізделген қарым-қатынас орнатыңыз: өзара сенім мен құрметке негізделген қарым-қатынасты дамыту тиімді мәдениетаралық қарым-қатынас үшін өте маңызды. Бұл басқа мәдениеттерге белсенді тыңдауды, түсінуді және жанашырлықты қажет етеді.

5. Мәдени алмасу бағдарламаларын насихаттаңыз: мәдени алмасу бағдарламалары әртүрлі мәдени топтардағы адамдарға өзара әрекеттесуге және бір-бірінен үйренуге мүмкіндік береді. Бұл бағдарламаларға шетелде оқу бағдарламалары, мәдени алмасу бағдарламалары және халықаралық конференциялар кіруі мүмкін.

6. Диалог пен сындарлы қарым-қатынасты ынталандыру: ашық және сындарлы қарым-қатынас тиімді мәдениетаралық қарым-қатынас үшін өте маңызды. Жеке адамдар мен ұйымдар адамдар өз көзқарастарын білдіруге ыңғайлы орта құруға ұмтылуы керек.

Орталық Азиядағы мәдениетаралық коммуникацияны жақсарту мәдени хабардарлық пен сезімталдықты арттыруды, тілдерді үйренуді, әртүрлілік пен инклюзияны, өзара сенім мен құрметке негізделген қарым-қатынастарды құруды, мәдени алмасу бағдарламаларын ілгерілетуді және диалог пен сындарлы қарым-қатынасты ынталандыруды қамтитын көп қырлы тәсілді қажет етеді.

Орталық Азия елдерінің мәдениетаралық коммуникациясындағы Қазақстанның позициясын жақсарту туралы қандай да бір идеяңыз бар ма деген сұраққа, иә, Қазақстанның Орталық Азия елдерінің мәдениетаралық коммуникациясындағы позициясын жақсартудың бірнеше жолы бар дер едік:

1. Тілді үйренуге және оның біліктілігін арттыруға инвестиция салыңыз: Қазақстан Орталық Азияның басқа елдерімен қарым-қатынасты жақсарту үшін тілді үйрену және оның біліктілігін арттыру бағдарламаларына басымдық беруі керек. Бұған тіл курстарын қаржыландыру, тілді үйренуге ресурстар беру және тіл алмасу бағдарламаларын ілгерілету кіруі мүмкін.

2. Мәдени хабардарлық пен сезімталдыққа ықпал ету: Қазақстан өз халқы арасында мәдени хабардарлық пен сезімталдықты көтермелеуі керек. Бұған мәдени стереотиптер мен алалаушылықтарды тану және жеңу, әртүрлі мәдениеттердің әдет-ғұрыптарын, құндылықтары мен дәстүрлерін зерттеу және мәдениетаралық түсіністікке ықпал ету кіреді.

3. Әртүрлілік пен инклюзивтілікті көтермелеу: Қазақстан әртүрлі мәдени ортасы бар адамдар үшін қолайлы орта құруға ұмтылуы тиіс. Бұл жұмыс орнындағы әртүрлілік пен инклюзияны ынталандыруды, мәдениетаралық қарым-қатынас пен ынтымақтастықты ынталандыруды және әртүрліліктің құндылығын тануды қамтуы мүмкін.

4. Мәдени алмасу бағдарламаларын ілгерілету: Қазақстан Орталық Азияның басқа елдерімен мәдени алмасу бағдарламаларын белсенді ілгерілетуі тиіс. Бұл мәдени іс-шараларды өткізуді, халықаралық конференцияларға қатысуды және шетелде оқытуды және мәдени алмасу бағдарламаларын қолдауды қамтуы мүмкін.

5. Мәдениетаралық коммуникацияға ықпал ететін саясатты әзірлеу: Қазақстанның уәкілетті органдары мәдениетаралық коммуникацияға ықпал ететін саясатты әзірлеу мүмкіндігін қарастыруы керек. Бұған мәдениетаралық коммуникация саласындағы зерттеулерді қаржыландыру, мәдениетаралық диалогты ілгерілету және мәдени түсіністік пен ынтымақтастықты жақсартуға бағытталған бастамаларды қолдау кіруі мүмкін.

Қазақстанның Орталық Азия елдерінің мәдениетаралық коммуникациясындағы позициясын жақсарту үшін Қазақстан тілдерді үйренуге және оларды меңгеруге басымдық беруі, мәдени хабардарлық пен сезімталдықты арттыруы, әртүрлілік пен инклюзивтілікті көтермелеуі, мәдени алмасу бағдарламаларын ілгерілетуі және мәдениетаралық коммуникацияға ықпал ететін саясатты әзірлеуі тиіс.

Қазақстандағы мәдениетаралық коммуникацияға ықпал ететін саясатты әзірлеу үшін уәкілетті органдар мынадай стратегияларды қарастыра алады:

Мәдениетаралық коммуникацияның ұлттық стратегиясын жасаңыз: Қазақстан мәдениетаралық коммуникацияға жәрдемдесу жөніндегі мақсаттар мен міндеттерді белгілейтін ұлттық стратегияны әзірлей алады. Бұл стратегия тілдерді оқыту бағдарламаларын, мәдени алмасу бастамаларын және әртүрлілік пен инклюзияны ынталандыруға бағытталған саясатты әзірлеуге арналған Жол картасын қамтуы мүмкін.

Қорытындылай келе, Қазақстан Орталық Азия елдерімен мәдениетаралық коммуникацияны жақсарту бойынша бірнеше саяси бағдарламаларды іске асырғанымен, әлі де жойылуы қажет кейбір әлсіз жақтары бар деп айтуға болады. Оларға мәдени алмасу бағдарламаларының шектеулі әртүрлілігі, тілдерді шектеулі меңгеру, ресурстарға тең емес қолжетімділік, іске асыру үшін шектеулі ресурстар және халықтың хабардарлығы мен қатысуы шектеулі. Осы әлсіз жақтарын жою Қазақстанға өзінің Орталық Азиялық көршілерімен неғұрлым тиімді мәдениетаралық коммуникацияны және алмасуды ілгерілетуге көмектесе алады.

Қорытынды

Мәдениетаралық коммуникация Орталық Азиядағы әртүрлі мәдени топтар арасындағы өзара түсіністік пен ынтымақтастықты нығайту үшін қажет. Біздің зерттеуіміз мәдени айырмашылықтар туралы көбірек хабардар болу және сезімталдық қажеттілігін, мәдени стереотиптер мен алалаушылықтардан аулақ болу қажеттілігін, сондай-ақ тілді үйренуге ықпал ету және оны меңгеру деңгейін арттыру қажеттілігін көрсетеді. Зерттеу сонымен қатар мәдениетаралық қарым-қатынастың әлеуетті артықшылықтарын, соның ішінде әлеуметтік келісім мен экономикалық дамуды арттырады. Жалпы, зерттеу Орталық Азиядағы Мәдениетаралық коммуникацияның проблемалары мен мүмкіндіктері туралы құнды ақпарат береді және аймақтағы мәдениетаралық коммуникацияға ықпал етудің маңыздылығын көрсетеді.

Қорытындылай келе, мәдениетаралық коммуникация Орталық Азия елдері арасындағы қатынастарды құрудың маңызды аспектісі болып табылады және Қазақстан да ерекшелік емес. Қазіргі проблемаларға қарамастан, Қазақстан мәдениетаралық коммуникацияға жәрдемдесу және өзінің Орталық Азиялық көршілерімен алмасу бойынша бірнеше саяси бағдарламаларды іске асырды. Оларға тілді дамыту бастамалары, мәдени мұраны насихаттау, экономикалық және әлеуметтік даму бағдарламалары, стипендия алу мүмкіндіктері, БАҚ форумдары және мәдениетаралық өзара түсіністікке ықпал ететін мемлекеттік органдар жатады.

Жою қажет кейбір әлсіз жақтары әлі де болса да, Қазақстан өзінің Орталық Азиялық көршілерімен мәдениетаралық қарым-қатынас пен алмасуды дамытуға ұмтылатыны анық. Осы күш-жігерге басымдық беруді жалғастыра отырып және бар проблемаларды шеше отырып, Қазақстан бүкіл өңірде бейбітшілікке, өзара түсіністікке және ынтымақтастыққа жәрдемдесуде елеулі рөл атқара алады.

Жалпы, Орталық Азиядағы Мәдениетаралық коммуникацияның маңыздылығын мойындау және мәдениетаралық өзара түсіністік пен алмасуға жәрдемдесу жөніндегі күш-жігерге басымдық беруді жалғастыру маңызды. Қазақстанның бастамалары өңірдің басқа елдері үшін үлгі бола алады және тұрақты міндеттемелер мен инвестициялар кезінде мәдениетаралық коммуникация Орталық Азияның барлық елдері үшін жарқын болашақ құруға көмектесе алады.

РОССИЯ И ТАДЖИКИСТАН – ПУТЬ К ПРОГРЕССУ И ПРОЦВЕТАНИЮ

Хайдаров Бехруз

*Магистр Российский университет дружбы народов,
Юридический институт, г. Москва, Россия*

Многовековые традиционные узы дружбы и взаимовыгодное сотрудничество спокон веков объединяют народы России и Таджикистана.

Одной из первых стран, признавшая независимость Республики Таджикистан, является Российская Федерация.

Дипломатические отношения между Республикой Таджикистан и Российской Федерацией установлены 8 апреля 1992 г. Основой для развития взаимоотношений между Республикой Таджикистан и Российской Федерацией в условиях независимости послужил Протокол об установлении дипломатических отношений между двумя государствами от 8 апреля 1992 года.

4 мая 1992 года в Душанбе было открыто Посольство Российской Федерации. 8 июня 1993 г. Постоянное представительство Республики Таджикистан в городе Москве было преобразовано в Постоянное представительство Таджикистана в Российской Федерации, а 18 декабря 1993 г. на его базе было открыто Посольство Республики Таджикистан в Российской Федерации.

В настоящее время в Москве, Санкт-Петербурге, Екатеринбурге, Уфе и Новосибирске функционируют Генеральные консульства Республики Таджикистан. В городе Худжанд функционирует Генеральное консульство России.

Соглашения и договора регулируют сотрудничество в политической, торгово – экономической, энергетической, транспортной, сельскохозяйственной, инвестиционной, военной, военно – технической, образовательной, культурно - гуманитарной и других областях.

Постоянные встречи и переговоры глав двух государств России и Таджикистана – Владимира Путина и Эмомали Рахмона на высшем уровне в рамках государственных, официальных и рабочих визитов, а также встреч на международных саммитах Совета глав государств – участников СНГ, членов ШОС, ОДКБ, ЕврАзЭС и других всемирных форумах придают стратегическим партнёрским и союзническим отношениям двух государств серьёзный импульс. Кроме того, личные дружеские отношения между двумя главами государств Владимиром Путиным и Эмомали Рахмоном обеспечивают условия для укрепления и расширения межгосударственных связей. За годы независимости особое развитие получило таджикско – российское межрегиональное сотрудничество. Интенсивное развитие отношений между областями и городами Таджикистана и России способствует увеличению объёма экспорта таджикской сельскохозяйственной продукции на российские рынки.

Более одного миллиарда долларов США составляет объём товарооборота между Россией и Таджикистаном. Этот показатель, достигнут за период независимости.

Неоценима роль Российской Федерации в погашении пламени братоубийственной войны в Таджикистане в 90-е годы прошлого столетия.

Мирные переговоры между правительственной делегацией во главе с Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном и представителями Объединённой таджикской оппозиции проводились 21 раз в различных регионах мира, в том числе в столице Российской Федерации – Москве.

С 1993 года роль России как наблюдателя и посредника в процессе урегулирования межтаджикского конфликта значительно усилилась. Это стало главным направлением её внешней политики в отношении Таджикистана. Можно отметить эволюцию в миротворческой роли России за указанный период. В 1992 году она претендовала на исключительную роль в урегулировании конфликтов на постсоветском пространстве. К середине 90-х годов акценты её политики сместились в направлении признания необходимости более активного подключения международных организаций (ООН, ОБСЕ)

к урегулированию этих конфликтов. Новым в миротворчестве России в Таджикистане стало сотрудничество с Ираном и Пакистаном в этой области.

Более пяти лет длилось вооружённое противостояние в Таджикистане. 27 июня 1997 года в Москве было подписано общее Соглашение об установлении мира и национального согласия. Этот день стал историческим в общественно – политической жизни суверенного Таджикистана. Таким образом, был положен конец вооружённому братоубийственному конфликту в Таджикистане. Мировое сообщество признало миротворческий опыт таджиков, и во многих странах его изучают. В мирных переговорах таджиков наряду с другими странами Россия, выступая в качества государства – гаранта, внесла весомый вклад в дело достижения таджикским народом мира, стабильности и безопасности.

В сфере энергетики совместный российско – таджикский проект строительства гидроэлектростанции «Сангтуда – 1», установленной мощностью 670 МВт, является самым крупным инвестиционным проектом Российской Федерации на территории постсоветского пространства.

ОАО «Сангтудинская ГЭС-1» — совместное предприятие Российской Федерации и Республики Таджикистан, образованное 16 февраля 2005 года с целью завершения строительства и дальнейшей эксплуатации гидроэлектростанции на реке Вахш в Республике Таджикистан.

Первый гидроагрегат Сангтудинской ГЭС – 1 был введён в строй в январе 2008 года. Церемония торжественного пуска гидроэлектростанции состоялась 31 июля 2009 года.

Сангтудинская ГЭС-1 построена на средства Российской Федерации и российских энергетических компаний (главным образом, ПАО «ИНТЕР ПАО ЕЭС») в рамках стратегического сотрудничества с Таджикистаном в области электроэнергетики. Инвестиции России в строительство гидроэлектростанции составили более 16 миллиардов рублей.

С 1992 года и по настоящее время между Таджикистаном и Россией заключено более 300 межгосударственных, межправительственных и межведомственных соглашений, регулирующих сотрудничество в политической, экономической, военно-технической, культурно-гуманитарной и других областях. Основополагающими из них являются Договор о союзническом взаимодействии между Республикой Таджикистан и Российской Федерацией, ориентированном в XXI век, от 16 апреля 1999 года, а также Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи от 25 мая 1993 года.

В укреплении партнёрских и союзнических отношений, углублении и развитии двусторонних связей особый тон задают Главы двух государств, придавшие двустороннему сотрудничеству особый статус стратегического партнерства. Политические контакты на высшем и высоком уровнях осуществляются на регулярной основе.

27 февраля 2017 года состоялся официальный визит Президента Российской Федерации Владимира Путина в Республику Таджикистан. В ходе визита было принято совместное заявление и подписано 7 двусторонних документов.

17 апреля 2019 года состоялся официальный визит Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона в Российскую Федерацию. По итогам визита был подписан пакет из 17 новых документов, среди которых соглашения в сфере трудовой миграции, сельского хозяйства, а также по созданию «зелёного коридора» с целью упрощения порядка совершения таможенных операций при перемещении товаров и транспортных средств.

Стратегическое партнёрство и союзничество между Республикой Таджикистан и Российской Федерацией являются прочным фундаментом развития взаимовыгодного сотрудничества между странами, как на двусторонней основе, так и в многостороннем формате.

28 июня 2022 года в ходе своего рабочего визита в Республику Таджикистан Президент Российской Федерации Владимир Путин провёл переговоры с Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном, во время которых Главы государств дали

высокую оценку уровню сотрудничества сторон в культурно-гуманитарной области, в частности, в сферах образования, науки, культуры и других отраслях.

Была отмечена большая работа, проводимая в Таджикистане для поддержания и развития русского языка и культуры, а также российского образовательного пространства.

Взаимодействие между Россией и Таджикистаном охватывает различные приоритетные сферы, представляющие взаимный интерес. Россия и Таджикистан особое внимание уделяют расширению сотрудничества в энергетической, нефтегазовой, сельскохозяйственной, горнорудной, текстильной, инвестиционной сферах и других областях.

Российско – таджикская Межправительственная комиссия по торгово-экономическому сотрудничеству выполняет ключевую роль в решении задач, которые были обозначены в ходе официального визита Президента Российской Федерации Владимира Путина в Республику Таджикистан. В числе актуальных вопросов, которые рассматриваются главами двух государств на высшем уровне, трудовая миграция.

Президент Российской Федерации Владимир Путин и Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон прилагают совместные усилия для борьбы с такими современными вызовами и угрозами, как терроризм, экстремизм, радикализм, незаконный оборот наркотиков, транснациональная организованная преступность. В центре внимания глав двух государств России и Таджикистана защита и укрепление государственной границы Республики Таджикистан с Афганистаном, протяжённость которой составляет 1344,15 км., и в целом обеспечение безопасности и стабильности во всей Центральной Азии. Таджикистан на своих и Содружества Независимых Государств (СНГ) внешних рубежах является форпостом. В этом плане Россия в рамках военного и военно - технического сотрудничества принимает конкретные меры по модернизации Вооружённых сил Республики Таджикистан, укреплению её обороноспособности, повышению боеготовности пограничных войск.

Для предотвращения и противодействия современным вызовам Россия и Таджикистан координируют свои действия и принимают коллективные меры, используя имеющийся потенциал, как в экономическом плане, так и в военно – техническом.

Республика Таджикистан занимает одно из важнейших мест в орбите сотрудничества Российской Федерации со странами СНГ.

С первого дня независимости и до настоящего времени на территории Таджикистана находится боевое соединение российских войск. Это – 201 –я Российская военная база, соглашение о создании которой было подписано в 2004 г. и чьё пребывание в Таджикистане в июле 2012 года продлено до 2042 г.

С учётом важности и актуальности сферы безопасности между Правительством Российской Федерацией и Правительством Республики Таджикистан ещё в 2004 году подписано Соглашение о передаче в собственность России оптико – электронного узла «Нурек» («Окно») – системы контроля космического пространства. Данный стратегический объект является собственностью России и входит в состав космических войск. В настоящее время после модернизации этот уникальный комплекс обнаруживает любые космические объекты на расстоянии более 50 тысяч километров. Согласно характеристике данной оптико – электронной станции, диапазон рабочих высот составляет 40 тыс. км., а обнаружение космических объектов осуществляется автоматическим способом.

В системе обеспечения ПВО региона немаловажное значение придаётся оптико – электронному узлу системы контроля космического пространства «Нурек» («Окно»), расположенному в районе г. Нурек в горах Санглок на высоте более 2,2 тыс. метров над уровнем моря. Он предназначен для обнаружения пуска баллистических ракет и отслеживания их на территории полёта во всём диапазоне высот движения космических объектов над Евразией, Северной и Центральной Африкой, а также над прилегающими акваториями Индийского, Тихого и Атлантического океанов.

На постоянной основе осуществляются контакты между внешнеполитическими ведомствами Таджикистана и России. Традиционными являются ежегодные встречи глав внешнеполитических ведомств двух стран и подписание ежегодных программ межгосударственного сотрудничества.

Налажено активное сотрудничество между парламентариями двух стран. Важной формой межпарламентского сотрудничества является проведение Межпарламентских форумов «Россия - Таджикистан: потенциал межрегионального сотрудничества».

Так, 25 февраля 2022 года при участии Председателя Маджлиси милли Маджлиси Оли Республики Таджикистан, Председателя города Душанбе Рустами Эмомали и Председателя Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации Валентины Матвиенко состоялось пленарное заседание VII Межпарламентского форума «Таджикистан-Россия: потенциал межрегионального сотрудничества».

В целях дальнейшего развития и укрепления сотрудничества между Республикой Таджикистан и Российской Федерацией, а также реализации решений Межпарламентского форума Таджикистана и России его участниками были согласованы для принятия рекомендаций в области нормативно-правового сотрудничества, межпарламентского взаимодействия, проектно-программного обеспечения, коммерческого, экономического, инвестиционного сотрудничества, цифровизации экономики, сотрудничества по вопросам национальных систем платёжных карт и инфраструктуры, агропромышленного производства, миграции, науки, образования и культуры.

Серьёзное внимание стороны уделяют развитию сферам культуры и образования. Так, по инициативе Президентов Таджикистана и России 22 ноября 2018 года в городе Душанбе в Национальном музее Таджикистана состоялась церемония открытия выставки «Таджикистан и Россия: по пути дружбы и созидания», посвящённая 25 – летию подписания «Договора о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Республикой Таджикистан и Российской Федерацией». В этот же день состоялось открытие историко – документальной выставки, отражающей более 150 – летние российско – таджикские исторические связи.

В своём приветственном послании к организаторам и гостям историко – документальной выставки «Россия и Таджикистан: по пути дружбы и созидания» Президент Российской Федерации Владимир Путин, в частности, отметил: «За прошедшие четверть века отношения между Москвой и Душанбе вышли на уровень союзничества и стратегического партнёрства. Налажен содержательный двусторонний политический диалог, продуктивное торгово – экономическое, инвестиционное, научно – техническое, военное сотрудничество. Развиваются многоплановые межрегиональные контакты, обмены в области науки, культуры, образования и просвещения. Хорошую отдачу даёт координация усилий в региональных и международных делах, в том числе в формате СНГ, ШОС, ОДКБ и других многосторонних структур».

В Таджикистане особое внимание уделяется изучению русского языка. Так, в стране эффективно реализуется «Государственная программа совершенствования преподавания и изучения русского и английского языков Республики Таджикистан до 2030 года».

В Таджикистане насчитывается около 40 школ с русским языком обучения, в которых учатся около 30 тысяч учащихся. Функционируют также более 160 смешанных таджикско-русских школ, охватывающих 70 тысяч школьников. Преподавание русского языка является обязательным элементом учебных программ, его изучают во всех общеобразовательных – порядка четырёх тысяч школах страны. В стране проводится большая работа для поддержания и развития русского языка и культуры. В 2022 году в Таджикистане были сданы в эксплуатацию пять школ с русским языком обучения. Новые школы были открыты в городах Душанбе, Худжанд, Бохтар, Куляб и Турсунзаде.

Уникальным и своевременным проектом стало то, что в Таджикистан приезжают российские учителя для обучения таджикских учащихся в общеобразовательных учреждениях страны. В городе Душанбе плодотворно функционирует Российско-

Таджикский (Славянский) университет. Кроме того, в Таджикистане успешно действуют филиалы таких престижных российских вузов, как МГУ им. М.В. Ломоносова, Московский энергетический институт и «МИСиС». В вузах России на сегодняшний день учатся порядка тридцати тысяч граждан Таджикистана.

В новейшей истории Таджикистана Россия выступает главным и ключевым стратегическим и надёжным партнёром.

За период независимости между двумя странами наблюдается высокий уровень политического взаимного доверия, а взаимодействие развивается во всех сферах социально – экономической жизни, как Таджикистана, так и России. В честь дружбы таджикского и российского народов поэт Карим Хайдар написал стихи, воспевающие братством двух народов.

Нерушимая дружба

Душе близки чинары, горная река,
И вечная о дружбе Рудаки строка,
И аромат черёмухи, где наша Русь,
Где вновь Есенина берёзы гонят грусть.

Сплотила дружба, это братство нас навеки,
Соединились наши узы словно реки.
Цвети-цвети и процветай как гулистан,
Российское раздолье и Таджикистан!
Пусть лира Пушкина наш озаряет дом,

Хайям нас радует всегда своим пером.
Звучат пусть рубаи. Я твой, а ты мой друг.
Наш дружбы достархан собрал друзей вокруг!

Пусть вновь гармонь играет и звучит дутор.
Мы делаем на дружбу крепкую упор.
Ликует пусть фалак и водят хороводы,
Под мирным небом счастливо живут народы!

Список используемой литературы:

1. Белов Е. М. Белов Е.В. *Россия и межтаджикское урегулирование. В кн: Россия в исторических судьбах таджикского народа. Душанбе, 1998. –С.146-154.*
2. Болотина М. О., Кузнецова Г. А. // *Каталог историко – документальной выставки «Россия и Таджикистан: по пути дружбы и созидания», Москва: Кучково поле, 2018 г. С. 7. (240с.)*
3. Холикназар Х. *«Таджикистан – ШОС: стабильность и процветание», Душанбе. 2014*

ЕО КИБЕРҚАУПСІЗДІК САЯСАТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕСІ

Аманбаева Дина
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
«Халықаралық қатынастар» мамандығының I курс магистранты
Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Чукубаев Е.С.

Кіріспе

Қазіргі уақытта ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы және оларды көптеген акторлардың өздерінің саяси, экономикалық және басқа мақсаттарына жету үшін пайдалануы киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерін бірінші орынға шығарды. Бұл ақпараттық, саяси, экономикалық және мәдени бәсекелестіктің маңызды саласына айналған жаһандық киберкеңістікте әртүрлі саяси акторлардың, соның ішінде мемлекеттер мен мемлекеттер одақтарының, корпорациялардың, қаржы топтарының, саяси партиялар мен қозғалыстардың, үкіметтік емес ұйымдардың, басқа да топтардың мүдделері қақтығысатындығына байланысты. Сонымен қатар, киберкеңістікте түрлі қылмыстық топтар (хакерлер) және халықаралық террористер белсенді жұмыс істейді, экономикалық және әскери тыңшылық жүзеге асырылады. Кибершабуылдардан болатын экономикалық, саяси және әскери залал экономикалық санкциялардан, тіпті әскери қақтығыстардан болатын шығындардан асып түсуі мүмкін. Еуропалық Одақ саяси кеңістікті дамытудың маңызды үлгісі болғандықтан, бұл мақалада ЕО-ның киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы үрдістер қарастырылған.

Тұжырымдық негіз

Еуропалық желілік және ақпараттық қауіпсіздік агенттігі (ENISA) Еуропалық Одақ мүшелерінің Ұлттық киберқауіпсіздік стратегияларын әзірлеуге, енгізуге және бағалауға көмектеседі. 2015 жылы ENISA «Киберқауіпсіздікті анықтау: стандарттаудағы олқылықтар мен сәйкестіктер» [4] құжатын шығарды, онда әртүрлі халықаралық стандарттар мен құжаттардағы «киберқауіпсіздік» ұғымының анықтамалары келтірілген.

Киберқауіпсіздік салалары:

Физикалық қауіпсіздік - кибержүйенің күйіне әсер етуі мүмкін физикалық қауіптерден қорғау. Бұл серверлерге физикалық қол жетімділік, зиянды бағдарламаны желіге енгізу немесе пайдаланушыларды осындай әрекеттерге мәжбүрлеу.

Ұлттық қауіпсіздік - шабуылдаушы саяси, әскери немесе стратегиялық артықшылықтарға ие болатындай физикалық активтер мен киберактивтерге қауіп төндіретін киберкеңістіктегі әрекеттерден қорғау. Бұл байланыс жүйелеріне немесе басқа өнеркәсіптік инфрақұрылымға жасалған шабуылдар болуы мүмкін.

Байланыс қауіпсіздігі - кибержүйелердің техникалық инфрақұрылымына әсер ету қаупінен қорғау, бұл оның иелері, әзірлеушілері немесе пайдаланушылары қарастырмаған әрекеттерді орындау үшін конфигурациялардың өзгеруіне әкелуі мүмкін.

Операциялардың қауіпсіздігі - иелері, әзірлеушілері немесе пайдаланушылары қарастырмаған нәтижелерге әкелуі мүмкін жұмыс процестерін қасақана бұрмалаудан қорғау.

Ақпараттық қауіпсіздік - кибержүйеде сақталған және берілетін деректерді ұрлау, жою немесе өзгерту қаупінен қорғау.

Халықаралық Телекоммуникация Одағының анықтамасына сәйкес, киберқауіпсіздік - бұл ортаны, ұйымды және пайдаланушы ресурстарын қорғау үшін қолдануға болатын қауіпсіздік құралдарының, стратегиялар мен қағидалардың, қауіпсіздік кепілдіктерінің, тәуекелдерді басқару тәсілдерінің, әрекеттер мен озық тәжірибелердің, сақтандырудың және технологиялардың жиынтығы болып табылады. Киберқауіпсіздік азаматтық және әскери киберкеңістікті өзара тәуелді желілермен және ақпараттық инфрақұрылыммен байланысты немесе зақымдауы мүмкін қауіптерден қорғауға мүмкіндік беретін қорғау шаралары мен әрекеттерін қамтиды [2].

ЕО-ның деректер стратегиясына сәйкес (2020 ж.ақпан), Брюссель цифрлық дамуды салыстырмалы бәсекелестік артықшылығы және халықаралық кеңістікте орнын нығайту факторы ретінде қарастырады. Бұл ретте, цифрлық технологиялардың экономикалық әлеуетінен басқа, стратегияда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуына байланысты жаңа қауіптерді алдын-алу маңыздылығы да атап өтілді.

ЕО-ның цифрлық дамуының негізгі бағыттарын реттейтін негізгі құжат - 2020 жылғы Еуропалық цифрлық стратегия. Стратегияда цифрландыру процестерін қолдау бойынша 2019-2024 жылдарға арналған Еурокомиссия қызметінің үш басым саласы ұсынылған:

1. Адамдардың мүддесі үшін жұмыс істейтін технологияларды әзірлеу және енгізу (Жасанды интеллект, бұлтты деректерді өңдеу және блокчейн технологиялары, жоғары өнімді есептеу және кванттық технологиялар; байланыс; 5G және Заттар интернеті экономикасы; цифрлық технологиялар; фотондық және электрондық құралдар).

2. Әділ және бәсекеге қабілетті цифрлық экономиканы дамыту (деректер базасы, онлайн платформалар және электрондық сауда; авторлық құқықтар).

3. Ашық, демократиялық және тұрақты цифрлық қоғамды қалыптастыру (БАҚ мәдениеті және цифрлық мәдениет; жеке электрондық кеңістіктің сенімі мен қауіпсіздігі; цифрлық денсаулық сақтау жүйесі және цифрлық үкімет; ақылды қалалар; Қауіпсіз интернет; цифрлық кеңістіктегі әйелдер) [6].

Осы құжатқа сәйкес Одақтың стратегиялық мақсаты - оның жаһандық ойыншы ретіндегі рөлін арттыру. Еуропалық ақпараттық технологиялар мен платформалардың дамуы ЕО-ның автономиясын нығайтып, оның шетелден (ең алдымен АҚШ пен ҚХР-дан) технологиялық жеткізілімдерге тәуелділігін төмендетуі керек.

Ойталқы

Киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы ұлттық және жалпыеуропалық стратегиялардың арақатынасы туралы мәселе түбегейлі маңызды ғылыми-теориялық және іс жүзінде саяси мәселе болып табылады. Бұл мәселенің күрделілігі негізінен ЕО елдерінің әлеуметтік-экономикалық және технологиялық даму деңгейінде айтарлықтай ерекшеленетіндігімен анықталады. ЕО елдері арасында интернетті пайдалануда және цифрлық экономиканың даму деңгейінде айтарлықтай айырмашылықтар бар. Осыған байланысты ЕО-ның бірқатар елдерінде киберқауіпсіздік жөніндегі ұлттық стратегия жеткіліксіз дәрежеде әзірленген немесе негізінен қағаз жүзінде, электронды түрде бар. Сонымен бірге, Еуропалық комиссияның ЕО-ның барлық мемлекеттеріне ұлттық киберқауіпсіздік стратегияларын мүмкіндігінше тезірек әзірлеу туралы талаптарынан көптеген елдер мұндай стратегияны оны жүзеге асыру үшін тиісті құралдарды жасамай әзірледі.

Киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету деңгейі бойынша әртүрлі елдерді салыстырудың ықтимал тәсілдерінің бірі Киберқауіпсіздіктің жаһандық рейтингін қарастыру. Рейтинг мемлекеттердің бес саладағы көрсеткіштерін ескереді:

- 1) киберқауіпсіздік саласындағы құқықтық нормалар және оларды іске асыру;
- 2) техникалық шаралар және оларды жүзеге асыру үшін тиісті құралдардың болуы;
- 3) киберқауіпсіздік саласындағы ұйымдастыру шаралары;
- 4) киберқауіпсіздік әлеуетін дамыту;
- 5) киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін халықаралық ынтымақтастыққа қатысу.

2020 жылғы киберқауіпсіздіктің жаһандық рейтингіне сәйкес, киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы әлемдегі ең озық елдердің ондығына ЕО мемлекеттерінен тек Эстония (4 орын) және Испания (7 орын) кірді. ЕО-ға кіретін елдер арасында киберқауіпсіздік саласында осал мемлекеттер - Словения (75 орын), Румыния (70 орын), Хорватия (41 орын), Словакия (42 орын) [1].

ENISA Еуропалық Одақ елдерінің киберқауіпсіздік стратегияларында ұстанатын 20 стратегиялық мақсатты қалыптастырды [4]. Осылайша, бұл ЕО-ға мүше мемлекеттердің стратегияларын өзара салыстыруға және бағалауға мүмкіндік береді.

20 стратегиялық мақсат:

1. Қауіпсіздікті құпиялылықпен үйлестіру.
2. Киберкеңістіктегі оқиғалар болған жағдайда ұлттық жоспарды әзірлеу.
3. Негізгі қауіпсіздік талаптарын жасау.
4. Оқиғалар туралы есеп беру тетіктерін құру.

5. Киберқылмыспен күрес.
6. Ақпараттық қауіпсіздік стандарттарын қабылдау.
7. Ақпараттық қауіпсіздік мәселелері бойынша халықтың хабардарлығын арттыру.
8. Маңызды ақпараттық инфрақұрылымның қауіпсіздігі.
9. Халықаралық ынтымақтастыққа қатысу.
10. Мемлекеттік-жекешелік әріптестік құру.
11. Оқиғаларға жауап беру мүмкіндіктерін құру.
12. Мемлекеттік органдар арасындағы ынтымақтастық нысанын құру және бекіту.
13. Ақпарат алмасудың сенімді тетіктерін құру.
14. ҒЗТҚЖ дамуы.
15. Киберқауіпсіздік жаттығуларын ұйымдастыру.
16. Тәуекелдерді бағалау тәсілі.
17. Оқу және білім беру бағдарламаларын жетілдіру.
18. Мемлекеттік басқарудың нақты құрылымын құру.
19. Саясат пен реттеу мүмкіндіктерін құру және енгізу.
20. Үнталандыру жасау.

Эстония мен Испанияның киберқауіпсіздік жөніндегі ұлттық стратегияларын қарастырайық. Эстонияның 2019-2022 жылдарға арналған киберқауіпсіздік стратегиясы 2019 жылы қабылданды. Бұл қазірдің өзінде үшінші стратегия, біріншісі 2008 жылы шығарылды және құжатта Эстонияның киберқауіпсіздік стратегиясы әлемдегі алғашқы стратегиялардың бірі болғаны айтылған. Сондай-ақ, ЕО-дағы киберқауіпсіздік стратегияларының үшінші буынының арасында Эстония қайтадан бірінші болып табылады. Құжатты Экономика және коммуникациялар министрлігі шығарған, эстон және ағылшын тілдерінде қол жетімді және 71 беттен тұрады [3].

Стратегияның мақсаттары:

1. Қауіпсіздікті құпиялылықпен үйлестіру..
2. Киберкеңістікте инциденттер болған жағдайда ұлттық жоспарды әзірлеу.
3. Негізгі қауіпсіздік талаптарын құру.
4. Оқиғалар туралы хабарлау механизмдерін құру.
5. Киберқылмыспен күрес.
6. Ақпараттық қауіпсіздік стандарттарын қабылдау.
7. Ақпараттық қауіпсіздік мәселелері бойынша халықтың хабардарлығын арттыру.
8. Маңызды ақпараттық инфрақұрылымның қауіпсіздігі.
9. Халықаралық ынтымақтастыққа қатысу.
10. Мемлекеттік-жекешелік әріптестікті құру.
11. Оқиғаға әрекет ету мүмкіндіктерін құру.
12. Мемлекеттік органдардың өзара іс-қимыл нысанын құру және бекіту.
13. Ақпарат алмасудың сенімді механизмдерін құру.
14. ҒЗТҚЖ дамыту.
15. Киберқауіпсіздік жаттығуларын ұйымдастыру.
16. Тәуекелді бағалау тәсілі.
17. Оқыту және білім беру бағдарламаларын жетілдіру.

Испанияның бірінші киберқауіпсіздік стратегиясы 2013 жылы жарияланды, 2019 жылы Испанияның Ұлттық қауіпсіздік кеңесі құжаттың 68 беттен тұратын жаңа нұсқасын бекітті [5].

Стратегияның мақсаттары:

1. Киберқылмыспен күрес.
2. Қауіпсіздікті құпиялылықпен үйлестіру.
3. Ақпараттық қауіпсіздік мәселелері бойынша халықтың хабардарлығын арттыру.
4. Маңызды ақпараттық инфрақұрылымның қауіпсіздігі.
5. Киберкеңістіктегі оқиғалар болған жағдайда ұлттық жоспарды әзірлеу.
6. Халықаралық ынтымақтастыққа қатысу.

7. Мемлекеттік-жекешелік әріптестік құру.
8. Оқиғаларға жауап беру мүмкіндіктерін құру.
9. Мемлекеттік органдар арасындағы ынтымақтастық нысанын құру және бекіту.
10. Негізгі қауіпсіздік талаптарын жасау.
11. Оқиғалар туралы есеп беру тетіктерін құру.
12. ҒЗТКЖ дамуы.
13. Киберқауіпсіздік жаттығуларын ұйымдастыру.
14. Жеке компанияларға киберқауіпсіздікке инвестиция салуға ынталандыру жасау.
15. Оқу және білім беру бағдарламаларын жетілдіру.

Эстония 20 мақсаттың 17-сін, ал Испания 15 мақсатты алға қойды.

Еуропалық Одақтың киберқауіпсіздік стратегиясы одаққа мүше елдердің стратегияларына бағыт беретін құжат болып көрінеді. Мысалы, Еуропалық Одақтың стратегиясында да, есепте қарастырылған стратегияларда да Төртінші өнеркәсіптік революция (Индустрия 4.0), цифрландыру, өз азаматтарының маңызды инфрақұрылымы мен дербес деректерінің қауіпсіздігі, заттар интернетінің қауіпсіздігі және «еуропалық құндылықтарды» қорғау туралы бірауыздан айтылады. ЕО-ның стратегиясында қатысушы елдер арасында деректер алмасу проблемасы атап өтілгенін атап өткен жөн. Қазіргі уақытта мемлекеттер өздерінің киберқауіпсіздік оқиғалары туралы ақпарат бермейді. Осыған байланысты ЕО-ның киберқауіпсіздік стратегиясында мемлекеттер арасында ақпарат алмасудың бірыңғай платформасына айналатын біріккен киберқауіпсіздік құру мақсаты қойылды.

Қорытынды

Еуропалық Комиссияның және ЕО-ның басқа органдарының айтарлықтай күш-жігеріне қарамастан, киберқауіпсіздік саласындағы бірыңғай саясатты жүргізу жағдайы күрделі және даулы болып қала береді. Жекелеген мемлекеттер деңгейінде киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі реттелген шаралар жүйесі мен ЕО-ның ұлттықтан жоғары деңгейінде тиісті жүйенің жеткіліксіз қалыптасуы арасында айтарлықтай алшақтық бар. ЕО-ның басқару органдарының осы саласындағы елеулі белсенділігі бірқатар елдердің барлық директиваларды, өкімдерді, регламенттерді және басқа да нормативтік актілерді орындай алмауына тап болады. Осыған қарамастан, ЕО мемлекеттері киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету жүйесі тез дамытып жетілдірілуде. Бұл ЕО - ға мүше елдердің киберқауіпсіздік саласындағы іс-әрекеттерін реттеу және үйлестіру тәжірибесінің тез жинақталуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Глобальный индекс кибербезопасности и профили по кибербезопасности: отчет. Женева, ABI Research, 2020. 172 с.*
2. *Господарик Ю.П., Пашиковская М.В. Международная экономическая безопасность. М., 2016. 416 с.*
4. *Cybersecurity Strategy (2019), Republic of Estonia. URL: <https://www.mkm.ee/>*
5. *«Definition of Cybersecurity — Gaps and overlaps in standardisation», The European Union Agency for Network and Information Security (ENISA), 2015*
6. *National Cybersecurity Strategy (2019). URL: <https://www.dsn.gob.es/>*
7. *Shaping Europe's digital future (2020) Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf*

ПЕРСПЕКТИВЫ ПАРТНЕРСТВА СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И ЯПОНИИ В КОНТЕКСТЕ СОБЫТИЙ НА УКРАИНЕ

Введение

2022 год принес значительные изменения в мировой порядок. Российская агрессия против Украины потрясла установившийся порядок мировой политики и стала одним из самых острых конфликтов в Европе со времен Второй мировой войны. Коалиция так называемого "коллективного Запада", санкции против России, энергетический кризис в Европе и пересмотр мирового порядка – все это повлияло не могло не повлиять на политические решения стран Евразии. Центральная Азия, имеющая самые длинные сухопутные границы с Россией и переплетенная глубокими экономическими и политическими связями, предопределила свое значение в балансировании антироссийской и антикитайской осей с интересами так называемого Запада путем применения своей многовекторной дипломатии. В документе обсуждается, как Центральная Азия воспользовалась геополитическими и геоэкономическими изменениями в 2022 году и как эти события изменили стержень ее внешних стратегий.

В Центральной Азии год начался с январских событий в Казахстане, когда массовые протесты превратились в беспорядки и насилие, которые потрясли страну многочисленными жертвами. Для нормализации ситуации были призваны миротворческие силы Организации Договора о коллективной безопасности (ОДКБ), что на короткое время повысило популярность ОДКБ. В мае Таджикистан пережил эскалацию напряженности и насилия в отношении группы меньшинств в Горно-Бадахшанской автономной области. Самые серьезные беспорядки в Таджикистане со времен гражданской войны были прекращены специальной антитеррористической операцией, в результате которой погибло более 40 человек и было арестовано гораздо больше. В июле в Каракалпакстане произошли массовые протесты в связи с предлагаемыми конституционными поправками, которые могут прекратить автономный статус Каракалпакстана. В результате демонстраций, которые стали жестокими, десятки людей были убиты, более 200 получили ранения и сотни были арестованы. Серия пограничных столкновений с эскалацией в сентябре произошла на кыргызско-таджикской границе, в результате которых погибли и получили ранения гражданские лица. Таким образом, сами страны Центральной Азии были заняты поддержанием стабильности и безопасности в своих странах. Примечательно, что, несмотря на различные политические повестки дня, недовольство социально-экономическими условиями было основной причиной всех конфликтов.

Прошедший год также примечателен растущей сплоченностью Центральной Азии. Война на Украине не только изменила существующие политические гипотезы, но и привела к переосмыслению роли Центральной Азии на евразийском континенте. Частые встречи центральноазиатских лидеров, активизация двустороннего и многостороннего взаимодействия, растущее внимание к внутренней политике в Центральной Азии и активные попытки диверсифицировать сети центральноазиатского партнерства – все это говорит об увеличении вклада центральноазиатских государств. Лидеры Центральной Азии встретились в формате пяти в июле в Чолпон-Ате, Кыргызстан, на четвертом Консультативном совещании глав государств стран Центральной Азии, где все подчеркнули важность внутрорегионального согласования с текущей напряженностью. Саммит ШОС в Самарканде в сентябре продемонстрировал растущий статус организации, когда намерение членства были сделаны Ираном, Беларусью и Турцией. Саммит ШОС также подчеркнул растущий политический вес Центральной Азии, который имеет решающее значение для баланса интересов региональных держав. Институционализация Совещания по взаимодействию и мерам доверия в Азии (СВМДА) в полноценную

организацию и проведение первого саммита в качестве международной организации в Астане в октябре еще раз подчеркнули дипломатический успех и важность Центральной Азии в реализации региональной политики. Саммит Организации тюркских государств (ОТС) в Самарканде в ноябре продемонстрировал стремление укреплять центральноазиатское сотрудничество в рамках общего тюркского наследия. Прошлый саммит ОТС также был впервые проведен как международная организация, где государства Центральной Азии сохранили центральное место. Таким образом, в 2022 году Центральная Азия предоставила удобные площадки для сбора евразийских лидеров и стала важным игроком в балансе интересов региональных игроков. Учитывая волатильность геополитических и геоэкономических событий, прошлые встречи были долгожданными платформами для сбора крупных региональных игроков за одним столом.

Центральная Азия также была координационным центром сотрудничества в формате "5+1". По случаю 30-летних дипломатических отношений со странами Центральной Азии Председатель КНР Си Цзиньпин, который запустил формат саммита с главами государств Центральной Азии в 2020 году, провел виртуальный саммит в январе 2022 года. Два дня спустя премьер-министр Индии Нарендра Моди также провел первый саммит Индия–Центральная Азия, состоявшийся в виртуальном формате. В октябре президент России Владимир Путин инициировал первый саммит Россия–Центральная Азия, состоявшийся в Астане. В октябре в Астане также состоялся первый саммит ЕС–Центральная Азия, который приветствовал президент Европейского совета Шарль Мишель вместе с пятью центральноазиатскими лидерами. В ноябре саммит ОТС в Самарканде подчеркнул амбиции президента Турции Реджепа Тайипа Эрдогана по укреплению влияния Турции в Центральной Азии путем укрепления сотрудничества в формате ОТС. Таким образом, на фоне ослабления позиций России в Центральной Азии из-за украинской войны подъем саммитов 5+1 до уровня глав государств свидетельствует об амбициях региональных политиков извлечь выгоду из геополитических преобразований и продвижения своих вторжений в регион. С другой стороны, государства Центральной Азии продемонстрировали большую консолидацию и появление зрелого регионального единства перед лицом беспрецедентных геополитических изменений.

Кроме того, формат "5+1" применялся другими региональными партнерами на уровне министров, такими как встреча министров с Соединенными Штатами в кулуарах ООН. Генеральная Ассамблея состоялась в сентябре. 15-й Форум сотрудничества между Южной Кореей и Центральной Азией собрал министров иностранных дел из Центральной Азии в Пусане, Южная Корея, в октябре для укрепления регионального сотрудничества. В декабре в Токио состоялась 9-я встреча министров иностранных дел Диалога «Центральная Азия плюс Япония», собрав министров иностранных дел из Центральной Азии и Японии для углубления регионального диалога. Таким образом, помимо использования географического положения и положения Центральной Азии в качестве инструмента многостороннего диалога, региональные лидеры стремятся улучшить формат «Центральная Азия плюс Япония». Токио пытается укрепить экономические отношения с Центральной Азией в явной попытке противостоять растущему влиянию Китая, который продолжает инвестировать в крупномасштабные инфраструктурные проекты в регионе в рамках своей инициативы "Один пояс и один путь".

В 2004 году Япония начала диалог на уровне министров иностранных дел с пятью странами Центральной Азии, также с участием Кыргызстана, Таджикистана и Туркменистана, в целях регионального развития.

Санкции против России способствовали диверсификации и повторной калибровке партнеров из Центральной Азии. Государства Центральной Азии активизировали свои усилия по расширению своих партнерских сетей, особенно со странами Южной Азии и Ближнего Востока. В этом году ОАЭ, Катар, Иран и Саудовская Аравия стали ключевыми партнерами для лидеров Центральной Азии. В частности, президенты Казахстана, Таджикистана и Туркменистана посетили Иран в течение года, подчеркнув важность

укрепления экономических связей наряду с созданием альтернативных транспортных маршрутов; Президенты Казахстана, Узбекистана и Туркменистана посетили Саудовскую Аравию, что привело к массовым инвестиционным проектам и двусторонним соглашениям, а затем президенты Казахстана, Кыргызстана и Туркменистана посетили Катар в течение года. В Южной Азии Пакистан возобновил свое взаимодействие с государствами ЦА; премьер-министр Пакистана Шехбаз Шариф посетил Казахстан и Узбекистан, где встретился с президентами Кыргызстана и Туркменистана в кулуарах саммита ШОС; и президенты Узбекистана и Таджикистана посетили Исламабад в течение года.

Известность Центральной Азии в европейской политике также была усилена Европейским союзом. Президенты Казахстана и Узбекистана посетили Францию, а министр иностранных дел Германии Анналена Бербок посетила Казахстан и Узбекистан, что рассматривалось как сигнал европейской поддержки Центральной Азии. Китай продолжал укреплять свое стратегическое партнерство с регионом, как подчеркнул Председатель КНР Си Цзиньпин, который совершил свой первый выездной визит после пандемии на саммит ШОС в Узбекистане через Казахстан, где он официально остановился. Президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган также подчеркнул важность Центральной Азии во внешней политике Турции, о чем свидетельствуют его двойные визиты в Узбекистан, Казахстан и Туркменистан.

Между тем, Россия активно участвовала в политике Центральной Азии. На фоне международной изоляции России президент России Путин посетил Таджикистан и Туркменистан и принял участие в саммитах в Казахстане и Узбекистане. Лидеры Центральной Азии неоднократно подчеркивали свое намерение соблюдать международные санкции, в то же время извлекая выгоду из экономической и политической изоляции России. Несмотря на прогнозы, Кыргызстан, Таджикистан и Узбекистан в этом году получили рекордное количество денежных переводов из России, связанных с высоким спросом российской экономики. Лидеры Центральной Азии также активно участвовали в проводимых Россией мероприятиях, таких как неформальный саммит Содружества Независимых Государств (СНГ), состоявшийся в Санкт-Петербурге. Санкт-Петербург в декабре. В то же время агрессивная политика России в этом году привела к росту антироссийских настроений среди жителей Центральной Азии, что вызвало агрессивные реакции со стороны различных российских общественных и государственных деятелей. Правительства Центральной Азии также осторожно отреагировали на антироссийские настроения в своих странах, отменяя мероприятия с участием российских общественных деятелей, которые поддерживали войну, и останавливая интеграционные проекты с участием России. Тем не менее, зависимость государств ЦА от России, такой как Кыргызстан и Таджикистан, чья зависимость от денежных переводов в основном из России составляла 33% и 35% соответственно от их ВВП (в 2021 году), остается стабильной.

Ограничения на российский транзит на европейские рынки привели к быстрой диверсификации основных транспортных маршрутов в Центральной Азии, а также к облегчению строительства новых транзитных маршрутов. Это также было вызвано временной приостановкой Россией экспорта нефти Казахстана по каспийскому нефтепроводу, который транспортирует более 80% экспорта нефти Казахстана в Европу, или зависимость Узбекистана от российского транзита, поскольку более 80% узбекского экспорта идет через Россию. В результате правительства Центральной Азии в течение года работали над созданием новых маршрутов в дополнение к основному транзитному Северному коридору через Россию и альтернативному Среднему коридору через Каспийское море. В частности, государства Центральной Азии ускорили переговоры о начале строительства порта Индия-Иран-Афганистан Чабахар, проекта железной дороги Мазари-Шариф-Кабул-Пешавар, транзитных коридоров Центральной Азии и Персидского залива на основе Ашхабадского соглашения и железнодорожного коридора Китай-Кыргызстан-Узбекистан и другие. Государства Центральной Азии также активизировали свои внутрирегиональные механизмы трансграничной торговли и инициировали создание

экономических центров в Центральной Азии. Казахстан реализует проекты на границе с Узбекистаном и Кыргызстаном и обсуждает с ними создание приграничных специальных экономических зон. Казахстан согласился с Таджикистаном и планирует построить зерновой терминал с Туркменистаном. Туркменистан и Узбекистан приступили к строительству пограничной торговой зоны Хорезм-Дашогуз, в то время как Узбекистан и Таджикистан планируют создать пограничную торгово-промышленную зону.

В целом, фундаментальные геополитические и геоэкономические проблемы на пути развития государств Центральной Азии в 2022 году способствовали динамической модификации стратегий Центральной Азии. Прежде всего, угроза агрессивных политических последствий России и надвигающаяся глобальная рецессия ускорила региональное экономическое сотрудничество и укрепили формирующееся единство Центральной Азии. Другие региональные игроки переоценили стратегическую роль Центральной Азии в балансе евразийских дел в разгар нынешних геополитических потрясений. Центральная Азия использовала риски и возможности 2022 года для содействия диверсификации своего транзитного потенциала путем реализации своей многовекторной политики.

Список использованной литературы:

Dadabayev, Timur (2012). The Evolution of the Japanese Diplomacy towards Central Asia since the Collapse of the Soviet Union. OSCE Yearbook 2011, Vol. 17, Baden-Baden: Nomos, 2012, pp. 441-458.

Dissyukov, Almas (2019a). "Central Asia Plus Japan" Dialogue: From Idea to Implementation. Journal of International and Advanced Japanese Studies, Vol. 11, pp. 1-21.

Rakhimov, Mirzokhid (2014). Central Asia and Japan: Bilateral and Multilateral Relations. Journal of Eurasian Studies, Vol. 5, pp. 77-87.

Дриштияс (2022). Двусторонняя встреча между Индией и Туркменистаном. Источник: <https://www.drishtiias.com/daily-updates/daily-news-analysis/india-turkmenistan-bilateral-meet>.

Европейский совет (2022). Президент Мишель посещает Центральную Азию. Источник: <https://www.consilium.europa.eu/ru/european-council/president/news/2022/10/28/20221028-pec-visits-central-asia/>.

HRW (2022a). Казахстан: Совместное заявление о событиях в январе 2022 года. Источник: <https://www.hrw.org/news/2022/07/29/kazakhstan-joint-statement-january-2022-events>.

HRW (2022b). Таджикистан: Напряженность в автономном регионе эскалируется. Источник: <https://www.hrw.org/news/2022/05/18/tajikistan-tensions-escalating-autonomous-region>.

Inform.kz (2022). Самаркандский саммит Организации тюркских государств: повестка дня и ключевые решения. Источник: https://www.inform.kz/ru/samarkand-summit-of-the-organization-of-turkic-states-agenda-and-key-decisions_a4000629.

Inform.kz (2022b). Казахстан готов присоединиться к строительству железнодорожной линии Мазару-Шариф-Кабул-Пешавар. Источник: https://www.inform.kz/ru/kazakhstan-ready-to-join-construction-of-mazar-i-sharif-kabul-peshawar-railway-line_a3957454.

Джалилов, Орхан (2022). Узбекистан присоединится к иранскому проекту международной торговли Чабахар. Источник: <https://caspiannews.com/news-detail/uzbekistan-to-join-irans-chabahar-international-trade-project-2022-1-25-37/>.

Каледжи, Вали (2022). Поскольку российский маршрут заблокирован, Узбекистан смотрит на индийско-ирано-афганский порт Чабахар. Источник: <https://jamestown.org/program/with-russian-route-blocked-uzbekistan-looks-to-indian-iranian-afghan-chabahar-port-project/>.

Казахстан сегодня (2022). Казахстан предложил создать сеть приграничных торгово-экономических центров в Центральной Азии. Источник: https://www.kt.kz/rus/economy/kazakhstan_predlozhit_zapustit_set_prigranichnyh_1377937000.html.

МИД (2022). 9-я встреча министров иностранных дел Диалога "Центральная Азия плюс Япония". Источник: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_003197.html.

Tashkent Times (2022). Встреча в формате C5+1 состоялась в Нью-Йорке. Источник: <http://tashkenttimes.uz/national/9672-c5-1-format-meeting-held-in-new-york>.

ВАЖНАЯ РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНОЙ ГУМАНИТАРНОЙ ПОМОЩИ В АФГАНИСТАНЕ

Чжан Чжолян

*Магистрант 2 курса специальности «Международные отношения»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: к.и.н., доцент, Чукубаев Е.С.*

Введение

15 августа 2021 года афганские талибы вновь оккупировали столицу Кабул, 30 августа был выведен последний военно-транспортный самолет США, что положило конец 20-летней военной интервенции США в Афганистане. В настоящее время перед Афганистаном открывается историческая возможность положить конец многолетней войне и беспорядкам и содействовать всеобъемлющему урегулированию афганской проблемы. Но в то же время под влиянием санкций, введенных Соединенными Штатами, и замораживания банковских активов гуманитарный кризис в Афганистане продолжает назревать с тех пор, как афганские талибы стали де-факто правительством Афганистана.

Российско-украинская война, начавшаяся в 2022 году, привела к росту мировых цен на продукты питания и удобрения, что косвенно ухудшило продовольственную безопасность и производство продуктов питания в Афганистане и усугубило гуманитарный кризис в Афганистане. захвачены в руках Великобритании, Германии и Объединенных Арабских Эмиратов. Эти действия привели к нехватке иностранной валюты в Афганистане, обесцениванию валюты и росту цен, что увеличило стоимость жизни афганского народа; в том же году, в Афганистане произошло самое сильное землетрясение за более чем 20 лет, что также усугубило гуманитарный кризис в Афганистане, особенно в сильно пострадавшем восточном регионе, так как основной сельскохозяйственный продукт главного источника иностранной валюты Афганистана, кедровые орехи, серьезно пострадал от землетрясения, а сокращение производства кедрового ореха оказало огромное влияние на экспортную торговлю Афганистана. Разрушения и отсутствие валютных поступлений напрямую привели к тому, что у афганского правительства не хватает средств для закупки предметов первой необходимости афганского народа. [1]

Алекбаров, заместитель специального представителя Генерального секретаря ООН по Афганистану и координатор гуманитарной помощи ООН в Афганистане, проинформировал журналистов из штаб-квартиры крупнейших мировых СМИ в Нью-Йорке о последних событиях в Афганистане на пресс-конференции 28 февраля 2023 года. Он отметил, что 28 миллионов человек в стране в настоящее время зависят от помощи для выживания. [2] Алекперов сказал в онлайн-видео в Кабуле, столице Афганистана: «Хотя Турция и Сирия недавно пережили сильные землетрясения и срочно необходима гуманитарная помощь, страной с самым серьезным гуманитарным кризисом в мире в 2023 году по-прежнему остается Афганистан. В прошлом За последние 18 месяцев ВВП Афганистана упал на 35%, стоимость основных жизненных материалов выросла на 30%, уровень безработицы вырос на 40%, а 75% доходов афганских граждан используются для покупки продуктов питания и предметы первой необходимости.

Поэтому решение гуманитарного кризиса в Афганистане на современном этапе имеет решающее значение для нынешнего афганского правительства, а также очень актуально для международного сообщества. Как сыграть положительную роль в гуманитарной ситуации в Афганистане и как разрешить гуманитарный кризис в Афганистане Политизация и содействие плавному переходу ситуации в Афганистане будут в центре внимания работы международного сообщества и нынешнего афганского правительства.

Роль Китая в гуманитарном кризисе в Афганистане

Китай твердо выступает за оказание помощи Афганистану во всестороннем и беспристрастном содействии политическому восстановлению. С одной стороны, Китай уважает внутренние изменения, самостоятельно продвигаемые афганским народом, и уважает путь развития, самостоятельно избранный афганским народом в соответствии с его собственными национальными условиями и тенденциями развития того времени. С другой стороны, Китай и другие соседние с Афганистаном страны в целом подтвердили административные усилия временного правительства Афганистана с момента его прихода к власти в 2021 году и призвали все стороны к контактам и диалогу с Афганистаном, поддержке экономического и социального развития Афганистана, развития, противодействовать санкциям и санкциям, оказывать давление на политизацию гуманитарной помощи. Китай подчеркивает, что международное сообщество должно видеть прогресс, достигнутый временным правительством Афганистана, и не должно слепо поднимать условия без какой-либо положительной реакции. В то же время Китай ожидает, что все стороны в Афганистане, в том числе афганские талибы и другие политические силы, отложат в сторону свое историческое бремя, устремятся в будущее для достижения примирения и действительно вступят на путь мира и развития посредством широкомасштабных толерантность в семье и установление добрососедской дружбы.[3]

Что касается экономического восстановления, Китай настаивает на одновременном обеспечении чрезвычайной гуманитарной помощи и ускорении местной индустриализации Афганистана. С одной стороны, продолжать оказывать гуманитарную помощь в виде «своевременной отправки угля». Китай ускорит выполнение своего обязательства по оказанию чрезвычайной гуманитарной помощи Афганистану, включая продовольствие, зимние запасы и медицинское оборудование, и готов предоставить новую гуманитарную помощь по двусторонним и многосторонним каналам. Кроме того, Китай продолжит поставлять в Афганистан предметы медицинского назначения, сотрудничать с Афганистаном в области традиционной китайской медицины, поддерживать работу афганской системы здравоохранения и здравоохранения и помогать Афганистану в лечении гражданских лиц, пострадавших в результате террористических атак. [4] Китай и другие соседние с Афганистаном страны также призвали международное сообщество оказать дополнительную поддержку, чтобы помочь Афганистану восстановить финансовую ликвидность и избежать гуманитарной катастрофы в Афганистане.

С другой стороны, это помогает Афганистану исследовать путь устойчивого независимого развития, помогая продвигать местную индустриализацию Афганистана. Ожидается, что в соответствии со статусом-кво ресурсов Афганистана, взаимосвязь, разработка полезных ископаемых и современное сельское хозяйство станут основой будущего развития страны. Например, связь имеет решающее значение для устойчивого развития Афганистана, страны, не имеющей выхода к морю. Китай готов поддержать Афганистан в изучении и создании новых удобных проездов на основе эффективного использования существующей окружающей транспортной сети и усиления взаимной адаптации строительства железных дорог, реконструкции дорог, правил и стандартов с соседними странами. В то же время Китай поддерживает продление Экономического коридора Китай-Пакистан и Экономического коридора Китай-Центральная Азия-Западная Азия до Афганистана, способствует стыковке инициативы «Пояса и пути» со стратегией развития Афганистана, поддерживает бесперебойную работу прямых грузовых поездов между Китаем и Афганистаном и помогает Афганистану лучше интегрироваться в региональный процесс экономической интеграции. Другим примером является то, что Китай поддерживает инвестиции китайских предприятий в Афганистан, если позволяет ситуация с безопасностью, и перезапуск таких проектов, как медный рудник Айнак и нефтяное месторождение Амударья, в подходящее время. Кроме того, Китай поддерживает внедрение и экспорт в Китай афганских сельскохозяйственных продуктов, таких как хлопок, перец и семена подсолнечника, и будет продолжать поддерживать экспорт в Китай афганских кедровых орехов, шафрана, миндаля и других типичных сельскохозяйственных

продуктов. Китай также пообещал продолжать оказывать Афганистану помощь в целях развития, уделяя особое внимание малым и средним проектам по обеспечению средств к существованию для широких масс.

31 марта 2022 года на встрече министров иностранных дел соседних стран в Туньси, Аньхой, Китай, Китай заявил, что необходимо укреплять многостороннее участие и сотрудничество, чтобы избежать серьезных гуманитарных катастроф в Афганистане.

Роль ООН в гуманитарном кризисе в Афганистане

Учитывая настоятельную необходимость достижения прочного мира в Афганистане, Организация Объединенных Наций должна обеспечить, чтобы гуманитарная помощь и меры в области развития поддерживали, а не подрывали афганский мирный процесс. При этом связь между гуманизмом, развитием и миром может обеспечить мощную основу для продвижения более комплексного подхода, разрушающего традиционные границы реагирования международной системы помощи на афганский кризис.[5]

В то же время Организация Объединенных Наций может играть ведущую роль в продвижении путей развития гуманитарной помощи. Проблема продовольственной безопасности имеет решающее значение, поскольку Афганистан в настоящее время страдает от острой нехватки продовольствия и может столкнуться с массовым голодом. Согласно данным, предоставленным Продовольственной и сельскохозяйственной организацией Объединенных Наций, сильная засуха летом 2021 года затронула миллионы фермеров в Афганистане.

Сейчас необходимы срочные действия, чтобы избежать дальнейшего обострения кризиса продовольственной безопасности в стране. Однако обычная гуманитарная модель выживания, заключающаяся в импорте расфасованных продуктов питания, не поддерживает средства к существованию в сельском хозяйстве и скорейшее восстановление экономики. В дополнение к пунктам распределения помощи по всей стране необходимо создать пункты сбора помощи для сбора продуктов питания там, где они есть.

В ближайшие годы Организация Объединенных Наций может поддерживать мелкие фермерские хозяйства посредством государственных закупок продовольствия, пополнения запасов продовольствия и облегчения транспортировки продовольствия, тем самым способствуя устойчивости и преобразованию афганского сельского хозяйства.[6]

ООН также может создавать новые форматы: масштабное удовлетворение гуманитарных потребностей потребует смелых и новаторских форм финансирования для преодоления многоаспектного кризиса в Афганистане и сложной оперативной обстановки без создания зависимости. В октябре 2021 года Программа развития Организации Объединенных Наций объявила о создании Народного экономического фонда, который будет предоставлять финансирование уязвимым афганцам и микропредприятиям, наводить мосты для поддержки средств к существованию и стабилизации макроэкономики. Учитывая, что это долгожданная инициатива, необходимо будет мобилизовать ресурсы в более широком масштабе.

ООН также может сыграть ключевую роль в объединении государств региона для решения неотложных вопросов, препятствующих более эффективному гуманитарному реагированию. Будучи страной, не имеющей выхода к морю, Афганистан должен полагаться на помощь своих соседей.

Роль государств Центральной Азии в гуманитарном кризисе в Афганистане

Каждое движение в Афганистане действует на чувствительные нервы стран Центральной Азии. Если вовремя не остановить хаос и войны, южная граница Центральной Азии может стать источником угроз национальной безопасности в Центральной Азии. Причина в том, что Афганистан имеет особое значение для Центральной Азии. Согласно третьей встрече министров иностранных дел соседних с Афганистаном стран, которая состоится в Туньси, Аньхой, Китай в 2022 году, страны Центральной Азии окажут

Афганистану мощную поддержку в области логистики и транспорта, строительства инфраструктуры и обмена персоналом. предоставить Афганистану различные методы логистики, особенно через шесть мостов на таджикско-афганской границе, для доставки гуманитарной помощи афганскому народу и оказания медицинских услуг афганским гражданам в районе таджикско-афганской границы; поддержка, включая создание медицинских и образовательных учреждений в Афганистане, ограниченное электроснабжение и распределение афганских студентов в Туркменистане.[7]

Казахстан полностью поддерживает и активно участвует в усилиях по урегулированию гуманитарного кризиса в Афганистане. Как и многие страны международного сообщества, Казахстан надеется, что фаза конфликта в Афганистане завершилась и наступила фаза восстановления. Казахстан всегда выступал за создание мирного, единого, независимого и процветающего Афганистана, свободного от терроризма и наркопреступности. Во имя мира и дальнейшего развития афганский народ вправе сам определять свое будущее. При этом Казахстан придерживается политики невмешательства во внутренние дела Афганистана.[8]

Заключение

Разрешение гуманитарного кризиса в Афганистане определенно является не задачей дружественных соседних стран, а общей целью международного сообщества. На данном этапе гуманитарный кризис в Афганистане, вероятно, расширится, и 70% женщин и детей в Афганистан серьезно пострадал от помощи международного сообщества.

Призыв УВКБ ООН и его партнеров на 2022 год был профинансирован только на 52%, при этом всего 321 миллион долларов из необходимых 623 миллионов долларов. Несмотря на нехватку финансирования, УВКБ ООН и его партнеры в состоянии поддержать миллионы афганцев и принимающих их лиц в соседних странах. Благодаря гуманитарной деятельности они имеют дополнительный доступ к медицинскому обслуживанию, начальному и среднему образованию, финансовой помощи и улучшенным системам водоснабжения. Ослабление гуманитарного кризиса в Афганистане имеет первостепенное значение. Это способствует сдерживанию распространения терроризма и поддержанию регионального и международного мира. Поэтому международное сообщество должно работать вместе, чтобы помочь афганскому народу преодолеть трудности и заставить Афганистан постепенно продвигаться к стабильности и развитию.

Список использованной литературы:

1. *Китай объединяется со странами Центральной Азии для содействия мирному урегулированию афганской проблемы*
[//https://baijiahao.baidu.com/s?id=1705774882405112204&wfr=spider&for=pc](https://baijiahao.baidu.com/s?id=1705774882405112204&wfr=spider&for=pc)
2. *ООН: Афганистан — страна с самым тяжелым гуманитарным кризисом в этом году, несмотря на сильное землетрясение в Турции и Сирии*
[//https://baijiahao.baidu.com/s?id=1759128176449218451&wfr=spider&for=p](https://baijiahao.baidu.com/s?id=1759128176449218451&wfr=spider&for=p)
3. *Ситуация в Афганистане: Китай обещает предоставить 200 млн юаней материальной помощи, избегая признания режима талибов*
[//https://www.bbc.com/zhongwen/simp/chinese-news-58497282](https://www.bbc.com/zhongwen/simp/chinese-news-58497282)
4. *Китайская помощь дает надежду афганскому народу* [//https://world.gmw.cn/2022-08/20/content_35966983.htm](https://world.gmw.cn/2022-08/20/content_35966983.htm)
5. *Что сейчас ООН может сделать для Афганистана?*
[//https://view.inews.qq.com/k/20211111A02ТАК00?web_channel=wap&openApp=false](https://view.inews.qq.com/k/20211111A02ТАК00?web_channel=wap&openApp=false)
6. *ООН призывает к большей поддержке Афганистана, нацелена на оказание гуманитарной и восстановительной помощи 362 000 человек*
[//https://baijiahao.baidu.com/s?id=1736757333135865067&wfr=spider&for=p](https://baijiahao.baidu.com/s?id=1736757333135865067&wfr=spider&for=p)
7. *Инициатива Туниси соседних с Афганистаном стран по поддержке экономического восстановления Афганистана и практического сотрудничества*

https://wenku.baidu.com/view/334da74ccf7931b765ce0508763231126edb77c0.html?fr=income2-doc-search&_wkt_s_=1679992396474&wkQuery

8. *Казахстан поставляет гуманитарные грузы в Афганистан, подтверждает политику невмешательства во внутренние дела Афганистана*
<https://baijiahao.baidu.com/s?id=1720193332731564920&wfr=spider&for=p>

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА ШОС В СФЕРЕ ПОЗИЦИОНИРОВАНИЯ И БЕЗОПАСНОСТИ

Лю Яньци

Магистрант 1 курса специальности «Регионоведение»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: д.и.н., профессор Мовкебаева Г. А.

Введение

Будучи региональной организацией нового типа, региональное позиционирование является важной основой для развития ШОС и определяет содержание и основные уровни многостороннего сотрудничества. Решение проблемы региональной ориентации поможет многостороннему сотрудничеству ШОС определить долгосрочные цели, решить наиболее актуальные региональные проблемы, эффективно гарантировать стабильность и развитие всех стран, содействовать непрерывному совершенствованию многосторонних механизмов, а также обеспечить объективную основу для развития сотрудничества с другими региональными организациями и увеличения числа новых членов. Поскольку Шанхайская организация сотрудничества выступает за равенство больших и малых государств, разрешение конфликтов путем консультаций, уважение исторических традиций и ценностных ориентаций разных стран, продвижение взаимовыгодного сотрудничества для достижения взаимных выгод, эти принципы и идеи соответствуют реалиям Центральной Азии и широко признаны центральноазиатскими странами. В связи с развитием ситуации и конкретными интересами стран Центральной Азии ШОС должна скорректировать приоритетные направления сотрудничества в сфере безопасности и запустить новые механизмы многостороннего сотрудничества.

После более чем десятилетнего развития Шанхайская организация сотрудничества, далее именуемая ШОС, стала важным механизмом регионального сотрудничества, сотрудничество в различных областях неуклонно продвигается вперед, и международное влияние постоянно расширяется. Чтобы сохранить этот хороший импульс прагматичного развития, необходимо иметь стратегическое видение, своевременно решать актуальные проблемы, мешающие многостороннему сотрудничеству, и определять приоритеты и направления дальнейшей работы. Будучи региональной организацией нового типа, региональная ориентация является важной основой для развития ШОС и определяет основное содержание и основные уровни многостороннего сотрудничества. ШОС начинает с сотрудничества в сфере безопасности, широта сотрудничества постоянно расширяется, необходимо определить приоритетные направления на будущее, чтобы постоянно наращивать потенциал по обеспечению стабильности и мира в регионе.

Теоретическое обоснование

Региональный охват региональных международных организаций является важным базовым показателем, и определение и расширение регионов — это очень осторожный вопрос. Региональные международные организации, как правило, определяются как постоянные организации, созданные государствами в конкретном регионе на основе соглашений между государствами региона в интересах их общего блага и развития мирного урегулирования споров в регионе поддержания мира безопасности и сотрудничества в

регионе. Как региональный многосторонний механизм, отличительной особенностью является география, страны-члены в основном находятся в одном и том же регионе, имеют тесные связи и интересы. Несмотря на то, что размеры таких районов не являются строго определенными, их необходимо постепенно определять в процессе развития. Такие международные организации, как Европейский союз, Организация американских государств, Организация африканского единства, Ассоциация государств Юго - Восточной Азии и т.д. С момента своего создания четко определили сферу охвата региона. У ШОС нет особенно четких границ, потому что она названа в честь китайских городов определено, в документе, как правило, выражены как "регион Шанхайской организации сотрудничества" или "регион", поэтому необходимо поднять вопрос регионального масштаба. Если удастся как можно скорее определить свою региональную направленность, то это позволит придать многостороннему сотрудничеству в рамках ШОС более целенаправленный характер, что позволит определить цели долгосрочного и стабильного сотрудничества. В настоящее время регион ШОС разделен на три основные категории:

Во-первых, базовый регион организации, или основной регион, относится к Центральной Азии. Поскольку четыре из шести полноправных членом являются центральноазиатскими странами, политическая ситуация и ситуация в области безопасности в регионе более сложны, противоречия в экономической и социальной областях более сконцентрированы, а проблемы и реализуемые проекты ШОС также сосредоточены в Центральной Азии.

Во-вторых, регион государства-члена, или географический регион, относится к границам шести государств - членом, а именно Китая, России и Центральной Азии Казахстана, Кыргызстана, Таджикистана и Узбекистана. Геополитическое и геоэкономическое значение ШОС определяется этим географическим регионом. Мы говорим, что эта организация охватывает обширную территорию площадью почти 10 тысяч квадратных километров, занимает общую площадь Евразии, имеет многомиллионное население, половину всего населения Евразии, по этой концепции.

Сравнивая эти три способа разделения, мы видим, что у каждого из них есть свои плюсы и минусы. Первый из них сосредоточен на Центральной Азии. На самом деле Китай и Россия участвуют или даже доминируют в процессе регионального сотрудничества в Центральной Азии. Если интересы и цели Китая и России в Центральной Азии совпадают, а также могут адаптироваться к стратегическому выбору центральноазиатских стран, многостороннее сотрудничество будет очень плавным, но Китай и Россия всегда может считаться только « внешней страной », имеющей большое влияние в Центральной Азии, вторая - это закрепление существующих членом, но она столкнется с проблемой расширения и не будет способствовать развитию организации. Третья — это отсутствие конкретных « границ », но ШОС, в конце концов, является региональной международной организацией, которая не может нести больше бремени.

От « Шанхайской пятерки » до ШОС прошла процесс расширения географических регионов и регионов сотрудничества. Географический регион из пяти государств-членом превратился в шесть государств-членом, к которым присоединился Узбекистан. Если говорить в более широком смысле, то можно было бы также включить государство-наблюдатель, которое из Монголии превратилось бы в настоящее время в пять. Региональные изменения привели к расширению сферы охвата и функций сотрудничества. Например, механизм « Шанхайской пятерки » — это, прежде всего, взаимное военное доверие между Китаем и Россией, Казахстаном, Кыргызстаном и Таджикистаном в приграничных районах, а затем сосредоточение внимания на проблемах безопасности в Центральной Азии. После создания ШОС с учетом реальных потребностей государств-членом уточнить, что экономика и безопасность являются двумя « колесами » многостороннего сотрудничества и далее распространяются на политическую и гуманитарную сферы, создавая все больше и больше механизмов встреч. Основная цель постановки вопроса о региональном позиционировании - определить долгосрочную цель

многостороннего сотрудничества ШОС, решить наиболее актуальные региональные проблемы, эффективно гарантировать стабильность и развитие стран региона, содействовать непрерывному совершенствованию многосторонних механизмов, определить приоритетные направления и приоритеты. Точечные области могут также служить объективной основой для сотрудничества с другими региональными организациями и расширения их членского состава.

Региональная ориентация ШОС, на данный момент, должна быть наиболее подходящей для того, чтобы действовать как региональная организация в Центральной Азии, или, точнее, механизм регионального сотрудничества в Центральной Азии с участием Китая и России. В то же время можно создать плюралистическую и многоуровневую модель внешних связей и сотрудничества, основные направления которой должны быть четко определены наряду с региональной позицией. Кроме того, ШОС могла бы рассмотреть вопрос о том, чтобы стать основой и ядром механизма азиатско - европейского сотрудничества, что позволило бы еще больше развить его открытость и придать существующим АСЕМ более практический характер. Страны - члены АСЕМ включают ЕС, Китай, Японию и Южную Корею, а также страны АСЕАН, такие как вместе с другими государствами - членами ШОС механизм диалога и сотрудничества на азиатско - европейском континенте будет полным.

Дискуссия/Анализ

Поскольку основной регион Шанхайской организации сотрудничества расположен в Центральной Азии, приоритеты сотрудничества должны определяться в соответствии с меняющейся ситуацией в Центральной Азии, а в сфере безопасности приоритет должен отдаваться основным угрозам, стоящим перед центральноазиатским регионом. На фоне продолжающихся изменений в Западной Азии и Северной Африке и продолжающегося брожения долгового кризиса в Европе страны Центральной Азии, которые только что пережили последствия международного финансового кризиса, столкнулись с новыми проблемами и вызовами, внутренние противоречия и проблемы стали более заметными, неопределенность внешней среды возросла, ситуация в области безопасности в регионе претерпела тонкие изменения, которые характеризуются следующими характеристиками:

Тенденция к соперничеству великих держав в Центральной Азии, хотя и не претерпела коренного изменения, сместилась с экономической сферы в военно - политическую. С одной стороны, это наносит ущерб стабильности в регионе, а с другой стороны, побуждает некоторые крупные державы проводить более четкую соответствующую политику. Помимо того, что они продолжают фокусироваться на экономических интересах и увеличивают инвестиции, они также уделяют все больше внимания своим собственным интересам военной безопасности, включая идеологическое проникновение. Несмотря на то, что новое руководство Кыргызстана четко настроено на прекращение использования США базы Манас в 2014 году, переменные остаются. Активно работая, Россия заключила с Таджикистаном соглашение о продолжении использования таджикской военной базы. 4 октября 2012 года министры обороны России и Таджикистана подписали соглашение о сохранении российской военной базы в Таджикистане до 2024 года. Укреплено военное сотрудничество России и Кыргызстана авиабаза в Кыргызстане будет продлена еще на 15 лет после истечения срока ее действия в 2017 году. А самый мощный военный Узбекистан в Центральной Азии в конце июня 2012 года неожиданно объявил о приостановке своего участия в Организации Договора о коллективной безопасности (ОДКБ) под руководством России, что, как полагают, было «соблазном» Запада. США заявили, что отдадут часть военной техники, выведенной из Афганистана, странам Центральной Азии. В 2011 финансовом году США выделили 10,7 млрд долларов на помощь, Азиатские государства обеспечивают безопасность границ, борьбу с наркотиками, терроризмом, а также помощь и оснащение местных правоохранительных органов. Россия также не отстает и взяла на себя

инициативу по финансированию помощи Кыргызстану и Таджикистану в обновлении оборудования.

Заключение

ШОС добился значительных достижений в поддержании безопасности и развитии регионального развития в Центральной Азии. Из-за изменений в ситуации в Центральной Азии и изменениях в национальной среде, ШОС также должна сделать новые ответы для реализации собственного развития и развития и исправить. Региональные вклады сделаны. В настоящее время ясно, что региональное позиционирование и углубление сотрудничества в области безопасности должны быть приоритетны. Если государства-члены смогут достичь консенсуса по этому вопросу и принять конкретные и эффективные меры, то консолидация и развитие ШОС, и стабильность и сотрудничество в Центральной Азии достигнут ожидаемых результатов.

Список использованной литературы:

1. Манакин В.Н. *Сопоставительная лексикология*[М]. К.: Знання, 2004.
2. Маслова В.А. *Лингвокультурология*[М]. М.: Академия, 2001.
3. Караулов Ю.Н. *Русский язык и языковая личность*[М]. М.: ЛКИ, 2010.
4. *Военное присутствие России ставит под сомнение независимость Таджикистана*[J]. *Бизнес & политика*, 2012-09-13(37).
5. Роберт О. Блейккладший. *Концепция присутствия США в Центральной Азии* [DB/OL]. [2012-12-26].
6. И. Дудка. *Бедность kg-неравный бой и трудный самый* [DB/OL]. [2012-12-25].

ЕУРОПАЛЫҚ СЫРТҚЫ САЯСАТТЫҢ КЛИМАТТЫҚ АСПЕКТИЛЕРІНІҢ ҚАУІПТЕРІН ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Нұрланқызы Дина

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының 2 курс магистранты*

Ғылыми жетекшісі: Ph.D., доцент м.а. Байкушикова Г.С.

Климаттың өзгеруі және жаһандық жылыну мәселесі қазіргі кезеңдегі тек ғылыми-техникалық бағытпен шектеліп қоймай, қоғамға маңызды және өзекті деген бағыттың біріне айналды. Қазіргі уақытта бұл проблемамен көптеген дамыған және дамушы елдердегі жетекші институттар айналысады, сонымен қатар барлық халықаралық ұйымдар жаһандық жылыну мәселесін шешу үшін ынтымақтастық бағдарламаларын жүзеге асырып келе жатыр. Осы саладағы жетекші ұйымдардың бірі-БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясы және Киото хаттамасы сияқты халықаралық конвенциялар мен келісімдерді жүзеге асыруды қоса алғанда, осы саладағы ынтымақтастықты үйлестіретін және жүзеге асыратын Дүниежүзілік Метеорологиялық Ұйымның үлесін атап өткен жөн(WHO..., 2015: Overview).

Жалпы аймақтағы қолданыстағы әлеуметтік-экономикалық, саяси және экологиялық жағдайларға жан-жақты шолу климат пен қауіпсіздіктің үйлесуіне әсер етуі мүмкін әртүрлі факторларды зерттеу мен сипаттауды қамтиды.

Бұл факторларға мыналар жатады:

- Геосаяси жағдай және қауіпсіздікке әсер етудің кең аспектілері;
- Климаттың өзгеруінің негізгі саясаты мен тенденциялары;
- Мемлекеттік басқару;
- Экономикалық жағдай;

- Табиғи ресурстардың болуы және жай-күйі;
- Ауылшаруашылық және азық-түлік қауіпсіздігі;
- Энергия өндіру және қауіпсіздік;
- Өзара тәуелділік су - ауыл шаруашылығы-энергетика;
- Маңызды инфрақұрылым (Fang Y..., 2013:239-253);

Климаттың өзгеруінен туындайтын қауіптерді анықтау және талдау климаттың өзгеруі мен қауіпсіздігін бағалаудың маңызды қадамы болып табылады. Бұл қауіптердің кейбіреулері кенеттен пайда болады, ал кейбіреулері уақыт өте келе ұлғая береді. Температураның жоғарылауынан және жауын-шашынның бұзылған үлгілерінен суармалы және суарылмайтын егіншілікке және энергия өндіруге әсер етуін, теңіз деңгейінің өзгеруін байқай аламыз. Ал, бұл дегеніміз адам денсаулығына қауіп төндіретін бірден-бір жайт. Кенеттен климаттық құбылыстар пайда болған кездегі және баяу жүретін құбылыстар кезіндегі қауіптерді талдау олардың әлеуетті экологиялық, әлеуметтік-экономикалық және саяси салдарын ескереді.

Климаттық өзгерістерге бейімделудің тәсілдері реакциядан қауіптің алдын алуға және басқаруға ауысты. Бұған жарқын мысал – Еуропадағы бірқатар елдерде жылу толқындары туралы ерте ескерту жүйелерін енгізу (Португалия, Испания, Франция, Ұлыбритания, Италия, Венгрия) жүзеге асырылды. Басқа шаралар климаттың ұзақ мерзімді өзгеруіне, соның ішінде бейімделудің ұлттық іс-қимыл жоспарларын әзірлеуге қатысты, ал нақтырақ шаралар ауыл шаруашылығы, энергетика, орман шаруашылығы, көлік және басқа салаларға арналған еуропалық және ұлттық даму стратегияларына енгізілген (McMichael..., 2012:646-654).

Экономика саласымен қатар келе жатқан климаттың өзгеруінің халықтың денсаулығына кері әсерін ерекше атап өту керек. Еуропадағы денсаулық пен қоршаған ортаға климаттың өзгеруінен туындайтын қауіп-қатерлерге қарсы тұру және жергілікті және жалпыұлттық деңгейлердегі әрекеттерді дұрыс бағыттау үшін ең алдымен мемлекеттің саясаттын, стратегиясын қабылдау мәселесін қарастыру қажет сияқты. Климаттың өзгеруіне алып келетін іс-қимылдарды бастау үшін саясаткерлерді, денсаулық сақтау қызметкерлерін және жұртшылықты осы өзгерістің денсаулыққа қаншалықты әсер ететінін хабарлау керек. Жақында жүргізілген "Еуробарометр" зерттеуі Еуропалық Одақ азаматтары климаттың өзгеруін кедейлік пен азық-түлік және су тапшылығынан кейінгі ең маңызды әлемдік проблема ретінде қарастыратынын көрсетті (Еуропалық Комиссия, 2009). Дегенмен, Еуропа елдеріндегі климаттың өзгеруі мен денсаулыққа қауіп төндіретін субъективті қабылдауды зерттеу мақсатында жүргізілген әртүрлі сауалнамалар адамдардың климаттың өзгеруінің денсаулыққа нақты әсерін атауға қиналатынын көрсетті (ВОЗ..., 2008(a) эл.документ).

Климаттың өзгеруінің денсаулыққа тигізетін әсерін неғұрлым толық түсіну, мысалы, көлік немесе энергетика сияқты салалардағы парниктік газдар шығарындыларын азайтуға бағытталған іс-шараларына қоғамның оң көзқарасын қалыптастыруды және жүйелі қолдауды жеңілдетуі керек. Мұндай көзқарасты қалыптастыру жөніндегі іс-шараларға әсіресе балалар мен жастарды, сондай-ақ мектептер мен ауруханалар сияқты мекемелердегі, кәсіпорындар мен ұйымдардағы ғылыми, техникалық және басқарушы қызметкерлерді тарту керек (ВОЗ..., 2008(б) эл.документ). Саясатты қалыптастыратын адамдардың климаттың өзгеруінің денсаулыққа әсері туралы хабардарлығын арттыру арқылы қоғамдық денсаулық сақтау мүдделері жекелеген елдер деңгейінде және халықаралық деңгейде жүзеге асуын жатқыза аламыз. Жаһандық және ұлттық ауқымдағы бастамаларды әзірлеу кезінде денсаулыққа әсер етудің маңыздылығын және олардың қоғамның медициналық-санитарлық қауіпсіздігі үшін салдарын ерекше атап өткен жөн. Медициналық және экологиялық қоғамдастықтың саясатқа, стратегияларға қатысты шешімдер қабылдауда тығыз жұмыс істеу мүмкіндігі бар. Тұрақты даму жолдары мен өмір салтын қабылдау денсаулыққа үлкен қауіп-қатерлерге қарсы тұруға және парниктік газдар шығарындыларын азайтуға көмектеседі. Экологиялық таза энергия көздеріне көшу, қауіпсіз қоғамдық көлік

пен физикалық белсенділік үшін қолайлы жағдайлар жасау және экологиялық тұрғыдан неғұрлым ұтымды тамақтануды таңдау сияқты шаралар қоғамға және жеке азаматтарға денсаулықты нығайту тұрғысынан айтарлықтай пайда әкеледі.

Қазірдің өзінде қоғамдық денсаулық сақтау және қоршаған ортаны қорғау жүйелерін нығайту қажет: климаттың өзгеруі мұндай қажеттілікті одан да шұғыл етеді. Мысалы, қазіргі кезде көптеген елдерде қарапайым Денсаулық сақтау қызметтерін ұсынудағы кемшіліктерге байланысты Еуропа халқының едәуір бөлігі климатқа байланысты қауіп-қатерлер аймағында қала беруде. Климаттың өзгеруі тудыратын жаңа қиындықтарды жеңу үшін негізгі функциялар мен перспективалық жоспарлауды нығайту үшін қосымша инвестициялар қажет. Бұл тағы да мемлекеттің жүргізіп отырған саясатына келіп тіреледі. Қоғамдық денсаулық сақтау мен қоршаған ортадағы төтенше жағдайларды жеңудің жоғары әлеуеті адамдардың өмірін сақтап қалуға және бүкіл қауымдастықтарды қорғауға мүмкіндік береді. Табиғи апаттар мен ауру эпидемиялары сияқты ауыр сілкіністер тіпті ең дамыған елдерде де денсаулық сақтау жүйелерінің мүмкіндіктерінен асып түсуі мүмкін. Соңғы онжылдықтарда тіркелген апаттар мен зардап шеккен адамдардың саны Еуропада ғана емес, әлемнің кез келген бөлігінде көбейіп жатыр(WHO..., 2015: Overview). Климаттың өзгеруінен тудындайтын денсаулыққа қауіпті жайттарды алдын алу үшін қоғамдық денсаулық сақтау және қоршаған ортаны қорғау қызметтеріне әділ қол жеткізуді қамтамасыз етуді талап етеді.

ЕО-ның климаттық саяси стратегиясы мен нормативтік базасы

XXI ғасырдың басында экологиялық күн тәртібінің әлемдік саясат пен экономикаға әсері айтарлықтай өсті. Іс жүзінде әрбір мемлекетте, аймақта немесе интеграциялық бірлестікте экологиялық саясатты іске асыру үшін құқықтық база құруға бағытталған арнайы нормативтік-құқықтық актілер пайда бола бастады. Еуропалық одақ бұл үрдістен тыс қалған жоқ. Сонымен қатар, бұл әлемдегі алғашқылардың бірі болып климат пен экология саясатын жасауға кіріскен еуропалық институттар болды, ал экология тіпті бірқатар секторларда, атап айтқанда энергетикалық секторларда реформалардың драйвері ретінде әрекет ете бастады. Бұл саясаттың бастауы 1973 жылы Еуропалық институттар қабылдаған алғашқы "қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-қимыл бағдарламасынан" (PDOOS) басталады. Сол сәттен бастап осындай жеті бағдарлама іске асырылды, ал қазіргі, сегізінші бағдарлама 2021-2030 жылдарға арналған. Сонымен қатар, 1992 жылы Маастрихт келісіміне қол қойылғаннан кейін экологиялық саясат ЕО-ның негізгі коммунарлық саясатының біріне айналды, ал қоршаған ортаны қорғау және климаттық күн тәртібі Еуропалық Одақтың "визитная карточкаларының" біріне айналды, оның басшылығы мен табиғатты қорғау заңнамасы мен табиғатты қорғау саясатындағы әлемдік көшбасшылыққа қарсы шыққандығы мәлім(Боровский Ю.В., 2021. — с. 123.).

Қазіргі кезеңдегі ЕО экологиялық саясатының құқықтық базасы келесі негізгі Нормативтік құқықтық актілерден тұрады:

ЕО-ның 2030 жылға дейінгі сегізінші "қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-қимыл бағдарламасы" (DECISION (EU) 2022/591);

ЕО-ның "Жасыл мәмілесі" ("Еуропалық жасыл келісім" деп те аталады)(COMMUNICATION... эл.ресурс);

"Еуропалық Парламент пен ЕО Кеңесінің 2021/1119 ережесі" ("Еуропалық климат заңы" деп аталады) (Регламент (ЕС) эл.ресурс);

ЕО-ның "ауаның, судың және топырақтың нөлдік ластану жолында" іс-қимыл жоспары (Pathway to a Healthy Planet for All EU Action Plan: эл.ресурс);

ЕО жоспары REPowerEU (REPowerEU Plan: эл.ресурс).

Қазіргі кезеңде Еуропалық Одақ белсенді экологиялық саясатты жүргізеді, ол қоршаған ортаны қорғау саласында кең нормативтік-құқықтық базаның болуымен ерекшеленетіні сөзсіз. Мәселен, ЕО-да қабылданатын директивалар мен регламенттердің көпшілігі экологиялық саясаттың негізгі құжаттарының мақсаттарына қол жеткізуге ықпал

етеді ("Жасыл мәміле", 2030 жылға дейінгі сегізінші ЕҚДБ, "Еуропалық Климаттық заң" және т.б.). ЕО-ның экологиялық саясатының өзі екі негізгі бағыттан тұрады: қоршаған ортаға зиянды шығарындыларды шектеу және жаңартылатын энергия көздеріне көшу. Жекелеген мүше мемлекеттердің (әсіресе энергетика саласындағы) экологиялық саясатындағы орасан зор айырмашылықтарды елемеу қате болса да, ЕО саясатында біртұтас экологиялық желінің бар екенін айтуға болады.

Еуропалық Одақ Еуропалық комиссиямен бірлесіп дәстүрлі энергия көздерінен (ең алдымен көмірсутектерден) жаңартылатын энергия көздеріне жұмсақ ауысу үшін көптеген заңдар мен бастамаларды әзірледі және қабылдады. Бұл бастамалар болашақта атмосфераға зиянды газдар шығарындыларын азайтуға қабілетті, бұл өз кезегінде ЕО билігі сенетін климаттың өзгеруі саласындағы тұрақты жағдайға әкеледі. Сонымен қатар, өз идеяларынан озып келе жатқан Еуропа мемлекеттері бүгінгі күнге дейін баламалы энергия көздеріне толықтай ауыса алмайтындығын көрсетіп отыр, бұл оларды дәстүрлі ресурстарды (көмір және атом энергетикасы) пайдалануды кеңейтуге, сондай-ақ "жасыл энергияны" анықтауға өз көзқарастарын жеңілдетуге мәжбүр етеді (Алексеев Е.С..., 2021. — с. 68.).

Мәселенің шешімі Еуропаның деңгейінде қарастыратын болсақ:

- қаржы инвестициясы;
- жаңа технологияларды жабдықтау;
- жаңа эколог\ денсаулық сақтау маманын дайындау;
- статистикалық нақтылық;
- саясаттағы өзара келісушілік.

Климаттың өзгеруінің әсерін жеңілдету және оған бейімделудің белгілі бір стратегиялары бар денсаулықты сақтау тұрғысынан салыстырмалы тиімділікке де қатысты бірқатар мәселелерді нақтылау қажет. Қазіргі уақытта ДДҰ-ның Еуропалық аймағында ведомствоаралық ынтымақтастық, ғылыми зерттеулер, эксперименттік жобалар мен екіжақты бастамалардың көптеген бағдарламалары жүзеге асырылуда. Мүше мемлекеттер мен мекемелер қоршаған ортаны қорғау шаралары арқылы халықтың денсаулығын нығайту ісіндегі озық тәжірибеге қатысты ақпаратпен, деректермен және бағалау нәтижелерімен жүйелі алмасудан ғана пайда көреді (ВОЗ..., 2008(б) эл. документ).

Жекелеген елдер деңгейінде және халықаралық деңгейде жүргізілетін зерттеу жобаларының нәтижелерімен бөлісу, алынған деректерді әзірлеу үшін, сондай-ақ шешілмеген мәселелерді зерделеу бойынша жаңа зерттеу бастамаларын дайындау, толық пайдалану үшін оларды талдау мемлекеттер деңгейінде жүзеге асырылуы керек. Ғылыми дәлелдерге жүйелі түрде мерзімді шолулар жүргізуге, озық тәжірибелермен алмасуға және денсаулыққа әсерін бақылауға мүмкіндік беретін тетіктерді анықтау негізгі мәселелердің бірі болып қала береді. Мұндай механизмдер икемді және серпінді болуы керек, нақты мақсаттарға жетуге бағытталған және уақыт өте келе шектеуліп қалмай, ресурстарды аз инвестициялауды талап ететін технологиялармен жүзеге асырылуы тиіс.

Қорытынды

ДДҰ-ның еуропалық аймағының алдында климаттың өзгеруіне байланысты денсаулық сақтау шараларын жүзеге асыру қиын міндеті тұр және бұл үшін оның мүмкіндігі бар екенін ұмытпау керек. Еуропалық аймақтық іс-қимыл бағдарламасында бірқатар жалпы мақсаттар мен іс-шаралар белгіленген (AIDARBAEV..., 2016, эл.ресур). Соларды талдап, негізгілер атап өтетін болсам:

- халықтың денсаулығының мүдделерін ескеретін климаттың өзгеруін жеңілдету және бейімдеу стратегияларын барлық секторларда қабылдауға және іске асыруға ықпал ету үшін хабардарлық деңгейін арттыру;

- қазіргі уақытта жүзеге асырылып жатқан және болашақтағы барлық шараларда, саясат бағыттарында және климаттың өзгеруін жеңілдету және оған бейімделу стратегиясы барлық деңгейлерде денсаулықты қорғау мүдделері ескерілетін жағдайды қамтамасыз ету;

- климаттың өзгеруінің алдын алу, оған дайындықты және бейімделуді қамтамасыз ету үшін олардың әлеуетін арттыру мақсатында Денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау және қоршаған ортаны қорғау жүйелері мен қызметтерін нығайту;

- парниктік газдар шығарындыларын азайтуға денсаулық сақтау және қоршаған ортаны қорғау секторларының өз үлестерін ұлғайту;

- климаттың өзгеруі, қоршаған орта және денсаулық сақтау саласындағы озық тәжірибелермен, ғылыми зерттеулердің нәтижелерімен, деректермен, ақпаратпен, технологиялармен және әдістемелік әзірлемелермен алмасу.

Енді жоспарланған іс-шаралардың тиімді жүргізілуін және прогресс пен жағдайдың динамикалық мониторингін қамтамасыз ететін тетіктерді анықтайтын уақыт келді.

Қазіргі уақытта бүкіл әлемде климат өзгеруде және жаһандық жылынудың қазіргі тенденциялары сақталған кезде температура мен теңіз деңгейінің көтерілуі, сондай-ақ экстремалды ауа-райы құбылыстарының (қатты ыстық, дауыл, су тасқыны, құрғақшылық, циклон және т. б. кезеңдері) жиілеуі азық-түлік тапшылығына әкелуі мүмкін деген тұрақты және біртұтас ғылыми пікір күнен күнге қалыптасуда. Климаттың өзгеруінің салдарлары Еуропаны айналып өтпейді. Еуропа халқы бұл өзгеріске тікелей ауа – райының өзгеруі арқылы және жанама түрде-судың, ауаның және тамақ өнімдерінің сапасы мен мөлшерінің өзгеруі арқылы, экожүйелерде, ауыл шаруашылығында, күнкөріс пен инфрақұрылымда ұшырайды. Бұл тікелей және жанама түрде денсаулыққа әсер етеді. Шынында да, ДДСҰ-ның Еуропалық аймағында көптеген елдер ұзақ уақыт бойы қатты ыстықты, су тасқыны мен құрғақшылықты бастан өткерді, бұл адамдардың өлімі мен қайғы-қасіретіне әкеліп соқтырды, әлеуметтік қорғау жүйесінің жұмысын бұзды және денсаулық сақтау жүйесіне ауыр салмақ түсіргенін айтпаса да түсінікті. Климаттың өзгеруінің денсаулыққа әсерін болдырмау, азайту және қажетті стратегиялар мен шараларды әзірлеу және жүзеге асыру үшін әртүрлі секторлар арасындағы ынтымақтастық және болашақты болжай білу қажет. Жаһандық саясат деңгейінде де, еуропалық саяси деңгейде де климаттың өзгеруінің салдарын азайту үшін денсаулық сақтау жүйелерінен шаралар қабылдау қажеттілігі сөзсіз. Климаттың өзгеруінің жалпы алғанда қоғамның әр салаларына тигізетін әсерін неғұрлым толық түсіну, мысалы, көлік немесе энергетика сияқты салалардағы парниктік газдар шығарындыларын азайтуға бағытталған бейімделу және жұмсарту іс-шараларына қоғамның оң көзқарасын қалыптастыруды және жүйелі қолдауды жеңілдетуі керек.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

Aidarbaev, S. J.; Vaitukaeva, D. U.. Правовая защита экологических прав граждан в государствах-членах Европейского Союза. Вестник КазНУ. Серия международные отношения и международное право, [S.l.], v. 70, n. 2, mar. 2016. ISSN 2618-1215. Доступно на: <<https://bulletin-ir-law.kaznu.kz/index.php/1-mo/article/view/101>>.

Алексеевкова Е.С. Морская экономика Италии в контексте зеленого курса ЕС // Современная Европа», №2, 2021. — С. 68.

Vaikushikova, G. S.. Еуропалық Одақ шеңберінде экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі Францияның тәжірибесі. Вестник КазНУ. Серия международные отношения и международное право, [S.l.], v. 62, n. 2, apr. 2016. ISSN 2618-1215. Доступно на: <<https://bulletin-ir-law.kaznu.kz/index.php/1-mo/article/view/298>>.

Боровский Ю.В., Шишкина О.В. Приоритетные цели энергетической политики ЕС // Современная Европа, №3, 2021. — С. 123.

Communication from the commission: The European Green Deal (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1596443911913&uri=CELEX:52019DC0640#document2>)

Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions Pathway to a Healthy Planet for All EU Action Plan: 'Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil', Доступно на https://ec.europa.eu/environment/pdf/zero-pollution-action-plan/communication_en.pdf

REPowerEU Plan: Доступно на <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022SC0230&qid=1658341748752>

ВОЗ (2008a). Резолюция Всемирной ассамблеи здравоохранения WHA61.19 об изменении климата и здоровье. Женева, Всемирная организация здравоохранения (http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/A61/A61_R19-ru.pdf).

ВОЗ (2008b). Изменение климата и здоровье. Доклад Секретариата. Женева, Всемирная организация здравоохранения (документ EB124/11) (http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB124/B124_11-ru.pdf).

Климатическая нейтральность к 2050 г. Долгосрочная стратегическая концепция процветающей, современной, конкурентоспособной и климатически нейтральной экономики ЕС. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://publications.europa.eu> (дата обращения 25.11.2022).

Регламент (ЕС) Европейского парламента и Совета ЕС 2021/1119 от 30 июня 2021: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119> (дата обращения 25.11.2022).

Fang, Y., Mauzerall, D. L., Liu, J. et al. (2013). Impacts of 21st century climate change on global air pollution-related premature mortality, *Climatic Change*, 121(2), 239–253.

Menne B, Ebi K, eds. (2006). *Climate change and adaptation strategies for human health*. Darmstadt, Steinkopff.

McMichael, C., Barnett, J. & McMichael, A. J. (2012). An ill wind? Climate change, migration, and health. *Environmental Health Perspectives*, 120(5), 646–654.

Prüss-Üstün A, Corvalán C (2006). Preventing disease through healthy environments. Towards an estimate of the environmental burden of disease. Geneva, World Health Organization.

Decision (EU) 2022/591 of the European Parliament and of the Council of 6 April 2022 on a General Union Environment Action Programme to 2030 – Режим доступа - <https://wcooep.eu/wp-content/uploads/2020/04/8EAP.pdf> (дата обращения 25.11.2022).

Swart R et al. (2009). *Europe adapts to climate change. Comparing national adaptation strategies*. Helsinki, Partnership for European Environmental Research (PEER report No 1).

WHO. (2015). *Climate and Health Country Profiles 2015: A Global Overview*.

BILATERAL RELATIONS BETWEEN PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA AND AFGHANISTAN IN THE NEW GEOPOLITICAL SITUATION

Амархаил Вали

Магистрант 2 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: доктор Ph.D., ассоц. профессор Жекенов Д.К.

Historical background

From the dawn of their turbulent relations, spanning back thousands of years, China and Afghanistan have worked to strengthen ties for the sake of mutual security and regional development. In 2001, with the American interference in the Afghanistan War, China limited its role politically and remained uninvolved. However, China has always been and still is among Afghanistan’s largest trade partners.[1] In 2022 alone, Chinese imports totalled 9.09 million USD, whereas exports totalled 59 million USD and these figures are expected to grow in coming years. [1] In 2001, after the fall of Taliban, Afghan and Chinese relations improved greatly due to the establishment of a sovereign Afghan government. This eased the exchange of diplomatic intentions and China assumed the role of a peacekeeping force in the region, most notably as an intermediary in the Afghanistan-Pakistan disputes. A large agent of change in these countries’ bilateral relations has been the new geopolitical situation since 2021, when the Taliban regained control of Afghanistan. China is yet to officially recognize the instated Islamic Emirate. The implications for the future of bilateral relations between these nations may reverberate in numerous spheres: military, political, economic.

Geopolitical implications of Taliban rule on China

The Taliban takeover of Afghanistan brought with itself uncertainty for the future of Afghan rule and diplomatic relations. On one hand, China does not want extremism to spill over onto Chinese territory through their shared border. On the other hand, cooperating with a known terrorist group brings about a wave of disquietude for Chinese officials. With not a single country recognizing the Taliban government, billions of dollars worth of sanctions have been imposed, previous aid pledges have been withdrawn and the Taliban has been ‘internationally shunned’ from operating in Afghanistan. This has led the Taliban to turn towards China, previously a neutral force in Afghani politics, for economic and political support. Chinese businesses have begun to formulate major economic deals with the Taliban and China hasn’t entirely turned its back on aiding the Taliban.

Pakistan’s role in the bilateral relations between Afghanistan and China cannot be ignored. China has been relying on its position in Islamabad, Pakistan, to garner Pakistani support for its political decisions. This attempt comes from the motivation to maintain regional stability. Pakistani stability is highly intertwined with the Taliban’s actions in Afghanistan; thus, making sure Pakistan is relatively unharmed is a key point for China in making sure that China does not become the next target for violent acts. [2]

Additionally, aside from the Taliban, another extremist group — the Islamic State Khorasan Province (ISKP) — has been slowly gaining military traction in Kabul. [2] Having undertaken several acts of terror (e.g. suicide bombings), the ISKP is becoming an increasingly threatening force for Afghanistan’s internal security and Afghan allies, most notably China. Through strategic recruitment tactics, it is rumored that the ISKP has used propaganda (e.g. promotional materials in Mandarin) to convert Uyghur Muslims towards their cause. Among the ISKP’s primary goals is to liberate the Uyghur Muslims from Chinese oppression. Therefore, the ISKP’s growing influence in Kabul is a concern for Chinese intervention in Afghanistan.

Economic outlook

It seems China’s infamous Belt Road Initiative (BRI) has been paused in Afghanistan for the moment, despite its continued strong presence in Pakistan (billions of USD invested in the construction of infrastructural details). Although China has rarely shied away from an opportunity to further its economic expansion regionally and globally, the Taliban rule has thrown a curveball, causing China to re-evaluate the extent of their economic involvement in the country.

On an arguably positive note, China has increased its extraction of Afghan resources in recent years, such as nuts, minerals, animal products, metals and other goods. Moreover, China has actively been exporting rubber tires, fabrics, transportation vehicles and providing humanitarian aid for citizen relief after earthquakes and vaccines after the COVID-19 pandemic. [3]

This shows that there is a long way to go for China in fully exploring all the avenues of potential economic collaboration with Afghanistan. Aside from the aforementioned, Taliban has settled an oil deal with a Chinese company, much to the surprise of the international community. [3] This 25-year contract has granted a Chinese company to exploit the oil reserves in Northern Afghanistan, garnering millions of dollars worth of investments to Afghanistan and the Taliban rule therein. There are, undeniably, expected pitfalls that may occur — such as fluctuations in oil rates, conflicting parties to the deal — however, it is too early to predict how they may develop as of right now.

Future considerations

According to Chinese foreign policy, “China is willing to continue to increase trade and investment in Afghanistan in line with the principle of mutual benefit, and enhance the level of practical cooperation, so that the people of both countries may share the fruitful results of the in-depth development of bilateral relations.” [4]

This shows China’s enthusiasm in ensuring positive bilateral relations, untinged by hidden political agendas or impositions of force. Considerations for future cooperation between China and

Afghanistan include ensuring stability and sovereignty for both nations. Among both of these nations' goals is the prioritization of citizen welfare, which is positively predicted, as China is expected to become Afghanistan's second largest trade partner (after Pakistan) in 2023. [5] This economic forecast consolidates past trade matters, however, security conditions must be met so that it is achieved. China is expected to take a more substantial and involved role in peacekeeping in Afghanistan, for the sake of both Afghanistan and their own stability. With governance being in the hands of an internationally recognized terrorist organization, the Taliban, China finds itself in the crux of a geopolitically heated situation. Both of these nations will need to find the delicate balance between furthering socio-political relations and ensuring peaceful stability in the region.

References

1. "China and Afghanistan: Bilateral Trade Relationship and Future Outlook." *China Briefing*, 12 Oct. 2021, <https://www.china-briefing.com/news/china-and-afghanistan-bilateral-trade-relationship-and-future-outlook/>.
2. "China's Clouded Future in Afghanistan." *The Diplomat*, 16 Feb. 2023, <https://thediplomat.com/2023/02/chinas-clouded-future-in-afghanistan/>.
3. "China to Become Afghanistan's Second-Largest Trade Partner in 2023." *Silk Road Briefing*, 16 Feb. 2023, <https://www.silkroadbriefing.com/news/2023/02/16/china-to-become-afghanistans-second-largest-trade-partner-in-2023/>.
4. "China's Peacemaking between Pakistan and Afghanistan." *Central Asia-Caucasus Analyst*, vol. 20, no. 11, 2018, <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13468-chinas-peacemaking-between-pakistan-and-afghanistan.html>.
5. "Inheriting the Storm: Beijing's Difficult New Relationship with Kabul." *The Diplomat*, 18 Nov. 2022, <https://thediplomat.com/2022/11/inheriting-the-storm-beijings-difficult-new-relationship-with-kabul/>.
6. "Taliban Settle Oil Deal with Chinese Company." *The Diplomat*, 30 Jan. 2023, <https://thediplomat.com/2023/01/taliban-settle-oil-deal-with-chinese-company/>.
7. "China Bringing Peace to Afghanistan?" *The Diplomat*, 14 Jun. 2018, <https://thediplomat.com/2018/06/is-china-bringing-peace-to-afghanistan/>.
8. "China's Embassy in Afghanistan Issues Safety Advisory for Its Citizens." *Embassy of the People's Republic of China in the Islamic Republic of Afghanistan*, 3 Nov. 2022, http://af.china-embassy.gov.cn/eng/sgxw/202211/t20221103_10799850.htm.
9. "China-Afghanistan Trade." *Observatory of Economic Complexity, MIT Media Lab*, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/afg/partner/chn>.

ГЕОСАЯСИ ТҰРАСЫЗДЫҚ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ЯДРОЛЫҚ ҚАРУ ПОТЕНЦИАЛЫНЫҢ ӘЛЕУЕТІ

Жұмақанов Әділнұрым

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынас» мамандығының
2 курс магистранты

Әлімхан А.Ф.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Аймақтану» мамандығының магистрі:

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Л.Т.Исова

Халықаралық геосаяси кеңістікте АҚШ пен Ресей қатынасындағы қарусыздандыру мәселесі бірқатар геосаяси үдерістер аясында («қырғи-қабақ соғысы», «Кариб дағдарысы») үдемеленіп, әлі күнге дейін өзекті мәселе санатында келеді. Дегенмен соңғы уақыттарда байқалған үрдістердің аясында (Украина мәселесі), аталған елдердің арасындағы қарым-қатынас дәрежесі мүлде қауіпті деңгейіне дейін жетті. Қарусыздану үрдісіндегі ХХІ ғасырдың алғашқы ширегіне дейін байқалған жетістіктері мен оң қадамдары, соңғы жылдардағы теріс тенденцияларымен ығыстырылды. ПРО және ДРСМД келісімдерінен

шығу әрекеттерінен басталған теріс әсерлі қадамдар, бүгінде АҚШ пен Ресей арасындағы Стратегиялық және ядролық қарудың тұрақтылығын қамтамасыз етіп отырған жалғыз СШҚ-III(СНВ-III) келісімінің жойылу мүмкіншілігі пайда болды.

АҚШ пен Ресейдің қатынастарында СШҚ-III келешегі мәселесін В.Путин өзінің 2023 жылдың 21 ақпанда жасаған жолдауында талқыға салған болатын. Украинадағы соғыс және екі мемлекеттің геосаяси бақталастық жағдайында, Ресей президентінің пікірінше, бір тараптың екінші тарапқа келісімді ұстану және келісім аясында стратегиялық қорғаныс нысандарын тексерістен өткізу мүмкіншілігі мүлдем жоқ. РФ Президенті бұл әрекеттерге түсініктеме бере:

«Киев билігінің біздің стратегиялық авиация базаларына соққы беру әрекеттеріне Батыс елдерінің тікелей қатысы бар екенің айта кету қажет. Пайдаланылған дрондар НАТО мамандарының көмегімен жабдықталған және жаңартылған. Осы әрекеттер аясында, келісім шеңберінде біздің стратегиялық қорғаныс нысандарын аталған НАТО эксперттерімен жүргізілетін тексерістен өткізу мүмкіншілігі мүлдем жоқ.

Сонымен қатар, ерекше назар аударатын жайт! - бізге осы келісім шеңберінде толыққанды инспекциялар жүргізуге мүмкіндік берілмеген. Объектілерді тексеру туралы біздің бірнеше рет берген өтінімдеріміз жауапсыз қалтырылды немесе негізсіз себептермен қабылданбады.» -деп атап өтеді.

2010 жылғы СШҚ келісімінің тоқтату әрекеттерінің басты себептері ретінде: екі мемлекеттердің арасындағы қатынастың шиеленісуі және келісімнің басты ұстанымдарын соңғы уақыттарда умтылуын айтсақ болады.

Әлемдегі геосаяси тұрақсыздық жағдайында ядролық қарудың қолданысында тағы да бірден бір маңызды мәселенің бірі: Ресей өзінің тактикалық ядролық қаруын Белоруссияда орналастыру әрекеттері. Ресей және Белорус тараптары осындай тактикалық ядролық қаруды АҚШ тарапы Еуропа елдерінде орналастырғаның атап өтіп, өздерінің әрекеттерін аталған себептерге байланысты екенің түсіндіреді.

Ресей өзінің тактикалық ядролық қаруын (ТЯО) Беларусь аумағында орналастыруы жайлы 25 наурызда «Ресей 24» арнасына берген сұхбатында Владимир Путин мәлімдеді.

«Біз беларуссиялық әріптестерімізге ұшақтарын түрлендіруге көмектестік. Он ұшақ тактикалық ядролық қаруды қолдануға дайын. Біз Белоруссияға әйгілі, «Искандер» кешенін тапсырдық, ол да (тактикалық ядролық қарудың) тасымалдаушысы бола алады», — деді Ресей президенті.

Аталған жариялымға НАТО елдерінің тарапынаң адғашқы жауап 26 наурызда айтылды. АҚШ тарапы В.Путинның сөздерін теңгерімді қабылдады. "Біз өзіміздің ядролық күштерімізді орналастыруды түзетуге ешқандай негіз жоқ, біз әлі де НАТО Альянсының ұжымдық қорғанысына міндеттіміз", - деді Пентагон.

1970 жылғы ядролық қаруды таратпау туралы келісімі (ЯҚТШ), ядролық қарудың кез келген түрін беруге толықтай тыйым салады, дегенменде «Nuclear Sharing» концепциясы арқасында ядролық қаруды орналастыруға мүмкіндік пайда болды. «Nuclear Sharing» ұғымы КСРО мен АҚШ арасындағы «ЯҚТШ» келісімін талқылау барысында пайда болды, ядролық қаруды қолдану мүмкіндігі «ядролық державаның» өзге елге өзінің ядролық қаруын беру қадамының орнына, орналастыру әрекеттері арқылы жүзеге асады. Сонымен қатар, ядролық қаруын орналастырушы ел, қаруды өздері толыққанды бақылап, қызмет көрсету әрекеттерін қамтамасыз етеді, ал қаруды қолдану қажет болған жағдайда, орналасқан елдің экипаждарымен мен тасымалдаушы ұшақтарында орналастырылады.

Демек, Бүгінгі таңда Еуропада ДНЯО келісінде болған ақаулар мен тетіктерді қолдану әрекеттері нәтижесінде, мемлекеттер тарапынан тактикалық ядролық қаруды пайдалануға көшу қадамдары байқалады, ол өз кезегінде әлемдегі геосаяси тұрақсыздықтың одан әрі белең алауына ықпалдасады.

Қорытындылай келе, соңғы уақыттардағы әлемде болып жатқан үрдістер халықаралық геосаясатта тұрақсыздық жағдайында белең алуымен сипатталады. Мемлекеттердің арасында шиеленісті қарым-қатынастардың нәтижесінде қалыптасқан

келісімдерді бұрмалау, айналып өту немесе тіпті жұмысын тоқтату әрекеттеріне көшу қадамдары байқалады. Демек, бүгінгі таңда әлемдік саясат өтпелі кезеңді бастан кешіруде, екі жүйенің теке тіресі нәтижесінде үлкен өзгерістер белең алу мүмкін. Бұл өз кезегінде геосаяси тұрақсыздық жағдайында стратегиялық болмаса да, тактикалық ядродық қаруды қолдану мүмкіншілігін жоққа шығармайды. Дегенменде, қарсыласушы тараптардың стратегиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету мақсатында, аталған әрекеттерді тежеуші күш ретінде қарастырып отыр. Әлемнің аумалы төкпелі келбетінің аясында геосаясатта «Стратегиялық тұрақтылық» тұжырымын одан бетер қолдану әрекеттерін байқауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- Послание Президента Федеральному Собранию, 21 февраля 2023 года, Москва.*
Интервью Президента каналу «Россия 24», 25 марта 2023 года.
Подлесный П. Т. Борьба в США вокруг «перезагрузки» российско-американских отношений // США - Канада: экономика, политика, культура. 2012. № 2. С. 38-54.
Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы мен Америка Құрама Штаттары арасындағы стратегиялық шабуыл қару-жарағын шектеу аясына арналған шаралар туралы уақытша келісім: [26 мамыр 1972; 1972 жылғы 3 қазанда күшіне енді.] // Қару-жарақты бақылау, энергетика және экология мәселелерін зерттеу орталығы.
КСРО мен АҚШ арасындағы орта және қысқа қашықтықтағы зымырандарын жою туралы шарт // Біріккен Ұлттар Ұйымы. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/treaty.pdf
Системная история международных отношений (СИМО). Т. 3: События 1918-2003 / Под ред. А. Д. Богатурова. 1945-2003 / Сост. Е. Г. Капустан и др. М., 2003. 720 с.
Landler M., Erlanger S. U. S. and Russia Activate an Arms Control Treaty: [Электронный ресурс]. URL: <http://www.nytimes.com/2011/02/06/world/europe/06start.html> [дата обращения: 15.09.2014].
New START Treaty aggregate numbers of strategic offensive arms: [fact sheet of the Bureau of arms control, verification and compliance. January 1, 2017] // U. S. Department of State. URL: <http://www.state.gov/t/avc/rls/178058.htm>
Арбатова А. Г. Сокращение ядерного оружия и стратегическая стабильность – стенограмма лекции А. Г. Арбатова в МФТИ. 2004. 21 октября. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.armstrongcontrol.ru/course/default.htm>
Афонин Р. Н. Российско-американские отношения в области сокращения и ограничения стратегических вооружений и стратегическая стабильность: дис. ... канд. полит. наук. М., 2003. 196 с.
Балуевский Ю. Н. Стратегическая стабильность в эпоху глобализации // Россия в глобальной политике. 2003. № 4.
Геловани В. А. Эволюция концепций стратегической стабильности: Ядерное оружие в XX–XXI веке. 2-е изд. / В. А. Геловани, А. А. Пионтковский; под ред. С. В. Емельянова. М.: Изд-во ЛКИ, 2008. 111 с.
Сергеев И. Без первого удара. Проблемы стратегической стабильности: история и современность // Российская газета. 2001. 13 ноября.
МИД России | 03/27/2007 | Обзор внешней политики Российской Федерации
РБК, Помпео дал России 60 дней на выполнение договора о ракетах. [Электронный ресурс] URL: <https://www.rbc.ru/politics/04/12/2018/5c06b79e9a79474046964792>
Договор между Российской Федерацией и Соединёнными Штатами Америки о мерах по дальнейшему сокращению и ограничению стратегических наступательных вооружений, СНВ-III.
Договор о ликвидации ракет средней и меньшей дальности

ФЕМИНИЗМ ЖӘНЕ ТЕНДІК ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ЕЛДЕРІНІҢ САЯСИ КЕҢІСТІГІНДЕ

20 ғасырдың екінші жартысында әйелдердің қоғамдағы жағдайын жақсы жаққа өзгертуге деген белсенді ұмтылысының нәтижесінде феминизм идеологиясы пайда болды. Феминизм әйелдердің құқықтары мен саяси бостандықтарын, азаматтық және әлеуметтік мүдделерін қорғаудың бастапқы идеяларын тұжырымдайтын қозғалыс ретінде қалыптасты. Дегенмен, тек 1960-шы жылдары әйелдердің саяси белсенділігінің артуы мен түрлі формаларының пайда болуымен, феминизм саяси идеология ретінде танылды.

Соңғы жылдары ЕО елдерінде, атап айтқанда Орталық және Шығыс Еуропада әйел қауымының жағдайы мен мәртебесінің айтарлықтай жақсарғаны байқалды. Өтпелі кезеңде аймақ елдерінде заңнама мен сайлау жүйесіне түрлі реформалар жүргізіліп, бұл әйелдер мен ер адамдардың осы елдердің қоғамдық-саяси өміріне интеграциялану деңгейін арттырды. Қазіргі уақытта әйелдердің едәуір бөлігі парламент депутаттары, саяси партия мүшелері, мемлекеттік қызметшілер, сондай-ақ азаматтық қоғам ұйымдары мен бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдері ретінде шешім қабылдау процестеріне белсенді қатысуда. Заңнама және мемлекеттік саясат деңгейінде аймақ елдерінде әйелдердің азаматтық, саяси, экономикалық және әлеуметтік құқықтарын қамтамасыз ету және қорғау тетіктері құрылды.

Әйелдер мен ер адамдар арасындағы теңдік ЕО құрылғаннан бері «Еуропалық жобаның» маңызды бөлігі болып қала берді. [1] Еуропа Кеңесі гендерлік теңдікті тең құқық, жауапкершілік және әйелдер мен ер адамдардың қоғамдық өмірдің барлық салаларына қатысуы деп анықтайды. [2] Тіпті, ЕО мүшелікке өтінім беру шарттарының бірі өтінім беруші елдің ұлттық заңнамасын Еуропалық Одақтың гендерлік теңдік саласындағы құқыққа сәйкес келтіру болып табылады.

Жалпы, ЕО-ның гендерлік саясатының қалыптасуы еуропалық интеграцияны дамыту процесінің шеңберінде өтті. Соғыстан кейінгі Еуропадағы экономикалық интеграция әлеуметтік қорғау, жұмыспен қамту, көші-қон, жалпы қауіпсіздік және еуропалық қоғамның басқа салаларындағы интеграциялық процестерге әкелді. Кейіннен, әйелдер ұйымдары әйелдер мен ер адамдардың тең жалақысы, мансап пен отбасылық міндеттерді үйлестіру, әйелдердің бала көтеру мәселесіне байланысты сұрақтар (түсік жасату және босану кезінде ауырсынуды басу құқығы), әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық, басқа да мәселелерге байланысты әйелдердің құқықтары және мигрант әйелдердің құқықтары туралы пікірталастарды бастады. Бұл мәселелердің шешімі ЕО-ның жаңа директивалары мен нұсқауларында көрініс тапты.

Осылайша, ЕО билігінің заңнамалық және атқарушы деңгейлерінде белгілі бір принциптер, стандарттар мен механизмдер қалыптасқан болатын. ЕО-ның гендерлік теңдікке қол жеткізуді қамтамасыз етудегі ұстанымы — әйелдер мен ер адамдар қоғам өмірінің барлық салаларына қатысуға тең құқықтары мен мүмкіндіктері болуы керек. Ол үшін ЕО-ның барлық институттары саясаттың барлық салаларында, барлық бағдарламаларда және шешім қабылдаудың барлық деңгейлерінде әйелдер мен ер адамдар арасындағы теңдік мәселелерін енгізуі керек. Бұл тәсіл «кешенді тәсіл» немесе «гендерлік интеграция» деп аталды. Қазіргі таңда, гендерлік интеграция процесінде Еуропалық одақтың алдында тең дамымаған ұлттық тетіктерді біртұтас сәйкестікке келтіру міндеті тұр.

ЕО-ның гендерлік саясатының мазмұнын Еуропалық комиссия «2006-2010 әйелдер мен ер адамдар арасындағы теңдікке қол жеткізудің жол картасында» анықтады. [3] Жол картасы алты басым саланы анықтады: әйелдер мен ер адамдардың тең экономикалық тәуелсіздігі, жеке және кәсіби салаларды үйлестіру, шешім қабылдауға тең қатысу, гендерлік зорлық-зомбылықтың барлық түрлерін жою, гендерлік стереотиптерді жою, сыртқы саясат пен даму саясатында гендерлік теңдікті ілгерілету. Осылайша, құжат саясаткерлерге назар

аударуды және шешуді қажет ететін гендерлік саясатты жүзеге асырудың нақты бағыттарын белгіледі.

Еуропалық Одақ өзінің сыртқы қызметі шеңберінде феминисттік перспективаны қамтитын немесе гендерлік теңдікті ілгерілетуге бағытталған бірқатар бастамалар, саясаттар мен стратегияларды әзірледі. [4] 2021 жылы Испания өзінің феминисттің сыртқы саясатының дамуын жариялады. [5] 2021 жылы Парижде Франция мен Мексиканың төрағалығымен алдағы бес жылда қол жеткізілетін гендерлік теңдіктің нақты мақсаттарының жол картасын әзірлеуге бағытталған «теңдік ұрпағы» жаһандық форумы өтті. Ұлттық саясаттың әртүрлі атауларына қарамастан, мемлекеттер сыртқы саясаттағы феминисттік құрамдас бөлікке баса назар аударады. [6]

Дегенмен, бүкіл дерлік ЕО елдерінде жағдай біркелкі емес. Орталық және Шығыс Еуропа елдерінде әйелдер тым аз басқарушы саяси лауазымдарға ие. Әйелдердің өкілдік көрсеткіштері елге байланысты өзгереді. Мысалы, Болгарияда министрлік лауазымдардың 30 пайыздан астамы әйелдерге тиесілі, Польшада бұл көрсеткіш 28 пайызды, Румыния мен Түркияда 10 пайыздан аз. Әйел министрлер әдетте әлеуметтік-мәдени салаға жетекшілік етуге бағытталады; олар экономикаға, инфрақұрылымға немесе негізгі мемлекеттік функцияларға аз жауап береді. Бұл байқау ЕО аймағы елдеріне шолуда да көрсетілген. [7]

Гендерлік теңдік мәселелерінде ЕО-ның ішкі саясаты оң және теріс тәжірибеге ие болғанымен, сыртқы саясатта адам құқықтары мен гендерлік мәселелерді өзектендіруде маңызды рөл атқарды. Сирия әйелдерінің консультативтік Кеңесіне, Ауғанстанның жоғары бітімгершілік кеңесінің әйел мүшелеріне, Малидегі бақылау комитетіне көрсеткен гендерлік мәселелер бойынша консультативтік көмекті атап өтуге болады. ЕО сонымен қатар осы саладағы басқа ұйымдармен, соның ішінде Біріккен Ұлттар Ұйымымен, Араб Лигасымен, Африка одағымен және Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымымен байланысты сақтауға тырысады. 2016 жылы ЕО шеңберінде Таяу Шығыс пен Солтүстік Африканың түкпір-түкпірінен келген әйелдер ұйымдары арасында өз қауымдастықтарындағы қақтығыстардың алдын алу және экстремизммен күресу мәселесі бойынша алғашқы өңірлік диалог ұйымдастырылды және өткізілді. [8]

Жалпы, ЕО тәжірибесіне сүйене отырып, гендерлік теңдік саласындағы ұлттық тетіктерге жеткілікті өкілеттік беру гендерлік теңдік саласындағы ұлттық міндеттемелерді бақылауға байланысты бар проблемаларды еңсерудің тиімді жолы болуы мүмкін деп айтуға болады. Мұндай проблемалар туындаған жерде гендерлік теңдік мәселелері жөніндегі парламенттік комиссиялар гендерлік теңдікті қамтамасыз етудегі, оның ішінде атқарушы, заң шығарушы және сот билігі органдарында әйелдер мен ер адамдардың тең өкілдігі мәселелерінде нәтижелерді бақылаудың негізгі тетіктерінің функцияларын орындайды.

Қорытындылай келе, соңғы жылдары ЕО елдері ұлттық деңгейде де, халықаралық ынтымақтастық шеңберінде де әйелдер мен ер адамдардың тең құқығын қамтамасыз ету жөнінде нысаналы саясат жүргізіп келетіндігін атап өткен жөн. Мұндай саясат әлеуметтік прогресстің қажетті шарттарының бірі болып табылады. Дипломатия, сауда, қорғаныс және т.б. мәселелердің кең ауқымы бойынша ішкі және сыртқы саясаттағы феминизм және теңдік құндылықтарын ескеретін мемлекеттер мен халықаралық қоғамдастықтың саяси еркі толықтай теңдік, әділдік, ынтымақтастық, бейбітшілік тетігіне айналуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Безган Л.С. Гендерная политика в Европейском союзе: институциональный аспект (1952–2002 годы) // Ретроспектива. Всемирная история глазами молодых исследователей. 2011. № 6. С. 43–50*
2. *Комплексный подход к проблеме равенства между женщинами и мужчинами в Совете Европы // Равенство между женщинами и мужчинами: права человека и демократия. Основные недавно опубликованные документы Совета Европы. Council of Europe, 2004*
3. *Road Map for Equality Between Women and Men. 2010 // http://www.untj.org/docs/country_context/gender/Gender_policies/EU-Gender_Equality_Roadmap_2006–2010.pdf*

4. *The EU Action Plan for Gender Equality and Women's Empowerment in the EU's External Relations*, 2015. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0239_EN.html (accessed: 02.08.2020); *European Parliament resolution of 31 May 2018 on the implementation of the Joint Staff Working Document (SWD(2015)0182) – Gender Equality and Women's Empowerment: Transforming the Lives of Girls and Women through EU External Relations 2016–2020*. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0239_EN.html
5. *Spain's Feminist Foreign Policy: Promoting Gender Equality in Spain's External Action*. URL: http://www.exteriores.gob.es/Portal/es/SalaDePrensa/Multimedia/Publicaciones/Documents/2021_02_POLITICA%20EXTERIOR%20FEMINISTA_ENG.pdf
6. *IWDA. From Seeds to Roots: Trajectories towards Feminist Foreign Policy*. 2021. URL: https://iwda.org.au/assets/files/IWDA_FFPTrajectoriesReport_Web.pdf; *IWDA, Feminist Foreign Policy in practice: a comparative analysis of country frameworks*. 2020. URL: <https://iwda.org.au/assets/files/Comparative-analysis-of-feminist-foreign-policies.pdf>
7. *European Commission, Women and Men in Decision-Making, Analysis of the Situation and Trends*, 2007 http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2008/ke8108186_en.pdf
8. *Statement on behalf of the European Union by H.E. Ms. Joanne Adamson, Deputy Head of the Delegation of the European Union to the United Nations*. 27.03.2017. URL: <http://eu-un.europa.eu/eu-statement-united-nations-security-council-women-peace-security-mediation/>

АҚШ-ДАҒЫ СЫРТҚЫ САЯСИ ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУ ТЕТІКТЕРІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Есжанова Карина

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 2-курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к, аға оқытушы Кошербаев Ж.Д.

Неліктен саясаткер сыртқы саясат пен халықаралық қатынастар саласында мұндай шешім қабылдады деген сұрақ БАҚ-та, ғылыми мақалаларда және аналитикалық баяндамаларда ең көп талқыланатын мәселелердің бірі болып табылады. Бұл сұраққа жауап табудың маңыздылығы, ең алдымен, саясаткердің жасаған таңдауының салдарларының ауқымымен анықталады. Одақтастар мен бәсекелестер арасындағы қарым-қатынастардың сипаты, қақтығыстардың басталуы немесе бейбітшілік орнату, кейде саяси көшбасшының атынан әрекет ететін мемлекеттің болуы қабылданған шешімге байланысты. Сонымен қатар, мемлекет қайраткерін белгілі бір шешім қабылдауға итермелеген себептерді түсіну маңызды, өйткені, әдетте, ол қазіргі жағдайда әрекет етудің бірқатар балама бағыттарынан таңдау жасайды. Сондықтан, баламалардың біреуінен басқасының барлығы неге бас тартылғаны да қызықты. Өйткені, көбіне оппозиция, БАҚ, қоғам мен ғалымдар саясаткер дұрыс таңдау жасаған жоқ деп есептейді.

Осыған байланысты сыртқы саяси шешімнің қабылдануын талдау келесі сұрақтарға жауап іздеуге бағытталуы тиіс: Қандай шешім қабылданды? Ол қалай қабылданды? Қандай факторлардың әсерінен? Неліктен басқа баламалар өміршең болмады? Жасалған таңдаудың салдары қандай? Оның елдің ішкі саяси жағдайы үшін қандай маңызы болды? Оның әлемдегі орды? Аймақтағы және жалпы әлемдегі жағдайында ше?

Халықаралық деңгейде, сыртқы саясат пен халықаралық қатынастар саласында шешім қабылдау үдерісі басқа салалардағы шешім қабылдау үдерісінен гөрі әлдеқайда күрделі мәселе екені бәрімізге белгілі, себебі ол миллиондаған адамдардың өміріне тікелей қатысты. Оның күрделілігі бірқатар негізгі жағдайлармен анықталады. Біріншіден, мүдделері бір әлеуметтік-саяси кеңістікте кездесетін әртүрлі түрдегі халықаралық қатынастардың көптеген немесе бірнеше белсенді субъектілерінің болуы. Екіншіден, геосаяси және басқа сипаттағы мақсаттарын көздейтін халықаралық саясат субъектілерінің дипломатиялық белсенділігінің әртүрлі басым мүдделері мен векторларының болуы.

Үшіншіден, әр субъектінің сыртқы саяси динамикасы дамитын тарихи дәстүрлер мен артықшылықтар, міндеттемелер және географиялық орналасу. Төртіншіден, әлемдік саясат субъектілерінің қаржылық-экономикалық және әскери күшіне негізделген беделінің объективті көрсеткіштері.

АҚШ сыртқы саясат мәселелері бойынша шешімдер қабылдау мен іске асырудың тиімді тетігін әзірлеуге көп көңіл бөледі. Әдетте, мұндай тетіктер алқалы сипатқа ие, оның ерекшелігі сыртқы саясаттың барлық субъектілерінің процеске тартылуымен және үкіметтік / үкіметтік емес ғылыми-зерттеу орталықтарының терең талдамалық әзірлемелері мен сараптамасына сүйенумен сипатталады. Жалпы алғанда, АҚШ-та шешім қабылдау процесі атқарушы және заң шығарушы биліктің күрделі өзара әрекеттесуі аясында жүреді.

Мысалы, американдық сыртқы саясатты әзірлеу және жүзеге асыру, әртүрлі ведомстволардың ұстанымдарын келісу және олардың халықаралық қызметін үйлестірумен Ұлттық Қауіпсіздік Кеңесі айналысады. Бұл ведомство сыртқы сыртқы саяси ведомстволар арасында басым орынға ие. Ол президентке желе көмек көрсетуге және сыртқы саясат пен арнайы қызметтерге бақылауды жүзеге асыруға бағытталған. ҰҚК-нің басым мақсаттары мен міндеттері: президентке ұлттық қауіпсіздікке байланысты ішкі, сыртқы және әскери саясат мәселелері бойынша ұсыныстар дайындау; сыртқы саясатты перспективалық жоспарлау; сыртқы саяси ведомстволардың қызметін үйлестіру; арнаулы қызметтерді бақыдау.

Кеңес құрамында ҰҚК мүшелері мен ҰҚК штаты деп аталатын көмек беруші аппаратты ажырату маңызды. Президент, вице-президент, Мемлекеттік хатшы және Қорғаныс министрі ҰҚК мүшелері болып табылса, ОБА (СІА/ЦРУ) директоры және штаб бастықтары комитетінің төрағасы кеңесшілер дәрежесіне кіреді. Мұнымен қоса, отырыстарға басқа да шенеуніктер шақырылады. Президенттің ұлттық қауіпсіздік жөніндегі көмекшісі (кеңесшісі) ҰҚК жұмысымен тығыз байланысты болса да, оның мүшесі болып табылмайды. Бұл кеңесшінің негізгі функциялары Президент пен ҰҚК-нің басқа мүшелері арасындағы байланысты жүзеге асыру, Кеңес отырыстарын өткізу, президенттің көзқарасын ресми түрде ұсыну, дағдарыс жағдайында ерекше миссияларды орындау болып табылады.

Мемлекеттік хатшы болса өзінің аппаратын АҚШ-тың сыртқы саясатына қатысты көптеген мәселелерді шеше отырып, күнделікті халықаралық қызметке басшылық жасау үшін пайдаланады. АҚШ-тың ұлттық қауіпсіздік мүдделерін тікелей қозғайтын сыртқы саясаттың стратегиялық маңызды мәселелеріне келетін болсақ, оларды пысықтау ҰҚК-ге жүктелген. ҰҚК аппараты президенттің ұлттық қауіпсіздік жөніндегі кеңесшісі басқарады. Президенттің мақұлдауымен ол елдің сыртқы саясаты мен ұлттық қауіпсіздігінің негізгі мәселелері бойынша келісілген шешімдер әзірлеу, сондай-ақ көпжақты және екіжақты келіссөздер мен конференцияларда АҚШ делегацияларына директивалар дайындау мақсатында тұрақты немесе уақытша негізде әрекет ететін әртүрлі ведомствоаралық топтарды қалыптастыруды жүзеге асырады.

Кеңесшіні осы саладағы ең беделді мамандардың ішінен президент тағайындайды. Ол жоғарыда аталған мәселелердің кез келгені бойынша баяндама жасау және ең орынды шешімге қатысты өз көзқарасын білдіру үшін президентке тікелей қол жеткізе алады. ҰҚК мүшелері талқыланатын тақыптардың құпиялылығын сақтауды ескере отырып, елдің мүдделерін қозғайтын мәселелерді шешу кезінде эмоцияларды басшылыққа алмауға тиіс.

Конгресс өкілдері ҰҚК-ге кірмейді. Жалпы, АҚШ-тағы биліктің заң шығарушы тармағы сыртқы саяси шешімдерді әзірлеу, қабылдау және іске асыру процесіне жанама қатысады. Алайда, конгресс бұл процеске бюджет қаражатын бөлу арқылы жанама түрде әсер етеді; түрлі қадағалау тыңдауларын ұйымдастырады; халықаралық келісімдер мен шарттарды ратификациялайды; елшілер мен сыртқы саясат ведомствосының басқа да жоғары лауазымды тұлғаларын сәйкес лауазымдарға тағайындауды бекітеді және т.б.

Сыртқы саясаттыо қалыптастыру процесінде, әсіресе АҚШ-тың өмірлік мүдделеріне қауіп төндіретін жағдайларда, американдықтардың пікірінше, елдің екі саяси партиясы

арасында келісімге қол жеткізу керек. Қалай болғанда да, олардың арасындағы барлық даулар мен келіспеушіліктер Америка шекарасында тоқтатылуы керек. Бұл американдық президенттің салмақты шешім қабылдау үшін өз еліндегі жан-жақты пікірді ескеруіне әкеледі. Ол нақты мәселеге қатысты түпкілікті шешім қабылдағаннан кейін оның талқылауы шетелге шығарылмауы керек.

Сыртқы саяси шешімдер қабылдау үдерісінде ҰҚК рөлі айтарлықтай эволюцияға ұшырады. Бастапқыда ҰҚК жүйесі өзінің қолайсыздығына, икемсіздігіне және халықаралық қатынастардағы дағдарыстық тенденцияларға тез жауап бере алмауына байланысты өте тиімсіз болып саналады. Мысалы, президент Джон Кеннеди (1961-1963) Мемлекеттік департамент сыртқы саясаттағы басты үйлестіруші және атқарушы орган болуы керек деген көзқарасты ұстанды. Оның пікірінше, сыртқы саяси шешімдер қабылдау механизмінің жұмыс істеуінің бұл принципі тиімділіктің жоғары деңгейін қамтамасыз етуге әлдеқайда қабілетті. Алайда, 1961 жылы Кубаға басып кірудің сәтсіздігі Мемлекеттік департаменттің дағдарыс жағдайында жедел әрекет етуге жарамсыз екенін түсінуге себеп болды. Американдық басшы ҰҚК аппаратының қабылданған шешімдердің жүзеге асырылуын үйлестіру және бақылау жөніндегі функцияларын күшейтті. Оның ҰҚК жүйесіндегі ең маңызды жаңалығы 1962 жылы Ситуациялық бөлімнің құрылуы болды.

Джордж Герберт Уокер Буштың президенттігі кезінде (1989-1993) ҰҚК жүйесі заманауи пішінге ие бола бастады. 1989 жылдың басында президент сыртқы саяси ведомстволар басшыларының жаңа ведомствоаралық комитетін құрды, ол мәселелерді талдап, президенттің қатысуымен бүкіл кеңестің қарауына шығарар алдында оларды шешудің ықтимал әдістерін әзірледі. Джордж Уокер Буштың әкімшілігі (2001-2009) тұтастай алғанда ұлттық қауіпсіздік жүйесінде айтарлықтай өзгерістер жүргізген жоқ. Бір қызығы, Дж. Уокер Буш президенттігінің алғашқы айларында ҰҚК-ның ресми отырыстарына аз көңіл бөлді. 2001 жылдың 11 қыркүйегінен кейін жайдай күрт өзгерді. Америка президенті ҰҚК-ны жиі шақыруды қажет деп тапты, өйткені жоғары әкімшілік сыртқы саясат шенеуніктерімен жиі консультативтік кездесулер терроризмге қарсы жаһандық соғыс, Ауғанстан мен Ирактағы әскери операциялар және ішкі қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін федералды органдарды қайта ұйымдастыру үшін маңызды болды.

Конгресс американдық сыртқы саясат шешімдерін қабылдау механизмінің тағы бір маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Америка конституциясы бойынша президент пен конгресс биліктің тең тармақтары болып табылады және сыртқы саясаттың табысты болуын қамтамасыз ету үшін конгресстің қолдауы жиі қажет. Конгресстің сыртқы саясаттағы билігі негізінен бейресми ғана емес, сонымен қатар әрқашан бірдей қарқындылықпен жүзеге асырылмайды. Әлемдік аренада салыстырмалы тыныштық жағдайында конгреске қатысу мардымсыз болуы мүмкін. Бірақ басқа уақытта, мысалы Парсы шығанағы соғысы немесе 1980 жылдардағы Орталық Америкадағы қақтығыстар, заң шығарушылар көп жағдайда мемлекеттің сыртқы саясатына белсендірек араласа бастайды, әсіресе егер олар мен президент арасында бұл аймаққа байланысты айтарлықтай келіспеушіліктер болмаса.

Осылайша, 1973 жылы Конгресс президент Ричард Никсонның ветосынан кейін күш қолдануға рұқсат беру үшін нормативтік базаны құрған, бірақ кез келген жағдайда, егер Конгресс оны жалғастыруға рұқсат бермесе 60 күннен кейін қарулы күштерді қолдануды тоқтатауды талап ететін әскери өкілеттіктер туралы резолюцияны қабылдау арқылы өз рөлін нықтауға тырысты. Алайда, содан бері бірде-бір президент оны қарулы күштердің бас қолбасшысы ретіндегі билігін конституцияға қайшы шектейді деген сылтаумен бұл қарарды мойындаған жоқ. Парсы шығанағындағы әскери операция науқан басталғанға дейінгі АҚШ парламенті жүргізуге рұқсат берген шетелдегі жалғыз әскери операция болды.

Сонымен қатар, Конгресстің сыртқы саяси өкілеттіктерін жүзеге асырудың ең сенімді құралы - «әмиянның күші». Атқарушы билік жұмсаған қаражатты Конгресс бөлуі керек. Яғни, тек Конгресс мақұлдаған саясат мен қандай-да бір әрекет қана қаржыландырылады. Әрине, Конгресстің күші мұнымен шектелмейді: оның АҚШ сыртқы саясатына ықпал

етудің тағы бір құралы - лоббизм. Америка Құрама Штаттарының заң шығарушы органы өз мүдделерін ілгерілетуге және қорғауға мүдделі белгілі бір ықпал ету топтарының мүдделерін білдіретін делдалдардың күш-жігерін қолданудың негізгі объектісі болып қала береді. Бұған ел аумағындағы лоббизм процесін реттейтін АҚШ-тың құқықтық нормаларының жетілмегендігі ықпал етеді. АҚШ-тың сыртқы саяси үдерісіндегі шетелдік лобби рөлінің артуы американдық саясат үшін маңызды тұлғалардың да шетелдік қысым топтарының қолдауын қажет ететіндігімен түсіндіріледі. Конгрессмендердің, әкімшілік мүшелерінің және партиялық функционерлердің ұлттық лобби көшбасышларына үндеуі қосымша қаржыландыруды да, белгілі бір этникалық қауымдастыққа жататын сайлаушылардың көбірек дауыстарын тарту құралы ретінде қызмет етеді. Көбінесе бұл фактор сәтті сайлау науқанын жүргізу кезінде шешуші болады.

АҚШ-тағы сыртқы саяси шешімдер қабылдау механизмінің жоғарыда келтірілген сипаттамасы Вашингтонның халықаралық аренадағы саяси стратегиясын әзірлеу процесінің артықшылықтары мен кемшіліктері туралы алдын ала қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Айқын артықшылықтардың ішінде шешімдерді қалыптастырудың және оларды жүзеге асырудың келісілген принципін атап өткен жөн. Бұл процесте жетекші рөл ҰҚК-ге тиесілі. Бұл органның жұмысы сыртқы саясатты қалыптастыру рәсіміне қатысты барлық тараптардың мүдделелрін қанағаттандыратын компромисске келуге негізделген.

Қорытындылай келе, АҚШ-тың белгілі бір сыртқы саяси акциялары көбінесе әртүрлі ішкі саяси топтардың қысымының нәтижесі болып табылады. Сонымен қатар, Америка Құрама Штаттарында дамыған демократиялық процедуралар, қысқа сайлау циклдары, американдық сайлаушылардың жоғары белсенділігі саяси истаблишменттің ішіндегі қатынастардың ерекшеліктерін айтарлықтай өзгерте алады. Нәтижесінде Вашингтонның халықаралық аренадағы мінез-құқық желісі де қысқа уақыт ішінде өзгеруі мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Сугак, О. А. *Процесс принятия внешнеполитических решений США* / О. А. Сугак. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2012. — № 7 (42). — С. 214-217. — URL: <https://moluch.ru/archive/42/5153/> (дата обращения: 28.03.2023).
2. Alex Mintz, Karl DeRouen. *Understanding Foreign Policy Decision Making*. — 2010. — URL: https://www.researchgate.net/publication/236270833_Understanding_Foreign_Policy_Decision_Making
3. Киселев И.Ю., *Анализ принятия внешнеполитических решений: учеб. Пособие* / И.Ю. Киселев, А.Г. Смирнова; Яросл. гос. ун-т. - Ярославль : ЯрГУ, 2008. - 108с. — URL: <http://www.lib.uniyar.ac.ru/edocs/iuni/20080604.pdf>
4. Безруков А.Э. *Механизм принятия внешнеполитических решений в США: между национальным и частным интересом. Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право*. 2015;8(5):98-107. — URL: <https://www.ogt-journal.com/jour/article/view/208/207>
5. *Decision-Making Models in Foreign Policy*. — URL: https://prog.lmu.edu.ng/colleges_CMS/document/books/Decision-making%20Models%20in%20Foreign%20Policy,%20Pt.%201.pdf
6. Ярмак Ю.В. *Политические решения: теория и технологии*. - М., 2005. - С. 198.
7. Кортуннов С.В. *О механизме принятия внешнеполитических решений // Международные процессы*. Т. 2. No 2 (5). Май – август 2004 // <http://www.intertrends.ru/five/005.htm>

ЯДРОЛЫҚ ҚАРУДАН АЗАТ БЕЙБІТ ӘЛЕМ ҚҰРУ БОЛАШАҒЫ

Булантаева Нурила

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

Кіріспе

Биполярлық дәуірдің аяқталуына қарамастан қазіргі кезеңге дейін ядролық қауіпсіздік шешімін таппай отырған мәселелердің бірі ретінде өзектілігін жоғалтпады, ядролық қауіп-қатер әлі де әлем жұртшылығының алаңдатушылығын тудырып отыр.

Ядролық емес мемлекеттердің бұл қаруды иемденуге деген ұмтылысы, ядролық қарулану жарысының толастамауы, санын арттыруы, террористердің қолына өту қаупі, атом энергетикасы саласындағы экспорттық бақылаудың әлсіздігі мен халықаралық шарттардың тиімсіздігін ескере отырып, ядролық қауіп деңгейінің төмендегендігін көріп отырмыз.

Жаңадан төніп отырған қауіп-қатерлерді елеп-ескере отырып, бұл мәселені шешуді басқа қырынан қарастырып, жаңаша шешімдер табуды талап етеді.

Өткен ғасырдың ортасында болған Екінші Дүниежүзілік соғыс тарихтың бір бөлігі болып қалды. Бірақ тарих пен қазіргі заманның арасындағы айырмашылық АҚШ-тың бұрынғы вице-президенті Уолтер Мондейлдің айтуы бойынша, үшінші дүниежүзілік соғыс орын алған жағдайда «бұл соғыстың ардагерлері болмайды» [1]. Осылайша, шабуыл қаруының бұл түрін қолдану бұл жекелеген мемлекетті ғана емес, әлемдегі барлық тіршіліктің жер бетінен жойылуына әкеп соқтырады.

Теориялық негіздеме

Мақала тақырыбына байланысты жүргізілген зерттеудің әдіснамалық негізін – талдаудың салыстырмалы, институтционалдык, логикалық-гносеологиялық және құрылымдық-функционалдык әдістерінің синтезі құрады. Пайдаланылған теориялық-әдістемелердің түпкі өзегі мәселелік-бағдарлы көзқарас болып табылады. Мәселені қарастыру барысында ядролық қарудың таралуы мәселесі мен оның келешек жағдайы, ядролық қаруы бар мемлекеттер санының өсуі, ЯҚТШ шартын жүзеге асырудағы олқылықтар, қазіргі кезеңдегі геосаяси өзгермелі сипат орын алған әлемде болып жатқан дау-жанжалдар, қарулы қақтығыстар мен соғыстардың ядролық қаруды иемденуге, қолдануға деген ұмтылысты арттыруы, ядролық технологиялар мен материалдардың өзге мемлекеттер мен террористердің қолына өтіп кету қаупі және оны болдыртпау мақсатында атқарылып жатқан іс-әрекеттер мен ұйымдардың, антиядролық қозғалыстардың қызметіне шолу жасауда аналитикалық тәсілдің көмегі көп болды.

Пікірсарап

Көрнекті орыс ғалымы Владимир Иванович Вернадский орасан зор қуаты бар ядролық технологиялардың мүмкіндіктерін жоғары бағалап, 1910 ж. Ресей Ғылым Академиясында баяндама жасаған. Оның пайымдауынша, ядролық технологияларды қолдану арқылы адамзат қолжетімді энергия көздерін пайдалану, денсаулық, әлеуметтік және өндірістік даму саласындағы барлық мәселелер шешілетініне сенім білдірді. Бұл ғылыми технологиялық революция негізіндегі адамзаттың алдағы "алтын ғасыры" туралы алғашқы болжамдардың бірі болды. Алайда, кейінірек, В.И.Вернадский алғаш рет жарқын болашаққа ғана емес, сонымен бірге адамзаттың өзін-өзі құртуы мүмкіндігіне де осы ядролық технологиялардың ашылуының салдары болуы мүмкін екендігін түсінді. Жиналған ғалымдар мен қоғам қайраткерлерінің алдында сөйлеген сөзінде [2] В.И.Вернадский атом энергиясын қолдану зор мүмкіндік беретінін, бірақ оны зияны келмейтіндей дұрыс бағытта пайдалана білу, өзін-өзі жоюға емес, жақсылыққа бағыттай алу ғалымдардың өз ашылулары мен жаңалықтарына зор жауапкершілікпен қарау керектігіне ерекше тоқталып өтеді. Өзіміз білетіндей, қазіргі кезде атом энергетикасы бейбіт мақсатта пайдаланылса, оны өндіру кезіндегі уран қоры және ядролық технологиялар жетілдіру нәтижесінде ядролық қару өндіруге және құпия технологиялар мен ядролық

материалдардың террористердің қолына түсу қаупі, атом электр станциясындағы апаттар сияқты зардаптар мен қауіп-қатерлер ядролық саланың кері жақтары болып отыр.

Ядролық қаруды таратпау мәселесінің болашағы жайлы әлемдік қауымдастықтың алаңдатушылық білдіруінің басты себептерін келесідей топтауымызға болады:

Біріншіден, ядролық мемлекеттер санының артуы қазіргі кездегі көкейкесті мәселелердің бірі саналып, ядролық қарусыздандыру бағытындағы саясаттың шешімін табуына тосқауыл болуда. Егер әлемдік қауымдастық әскери-саяси күш-жігерін біріктірмесе ядролық қаруды иемденген мемлекеттер саны артып, жаһандық қауіпсіздікке үлкен қауіп төнуі мүмкін.

Екіншіден, атқарылып жатқан іс-әрекеттердің, ЯҚТШ жұмысының тиімсіздігі байқалуда. ЯҚТШ шеңберіндегі ядролық шикізат пен технологиялардың айналымына жасалынып отырған халықаралық бақылау жеткіліксіз деңгейде жүзеге асып жатыр. Әлемнің көптеген елдері шартқа қосылғанымен, Атом энергетикасы жөніндегі халықаралық агенттік тарапынан жан-жақты деңгейде тексерістер жүргізу туралы келісіміне қол қоймаған. Ядролық державалар мен басқа да ядролық мемлекеттер АЭХА-мен тек белгіленген аумақтарда ғана тексеріс жүргізу жайлы келіскендері белгілі. Бұның бәрі шарттың тиімсіздігін көрсетіп, оған деген сенімді азайтады.

Сонымен қоса, ЯҚТШ ядролық қауіпсіздікке ешқандай толықтай кепілдік бере алмайды. Солтүстік Кореяның осы бағыттағы саясаты басқа да мемлекеттерге үлгі болуы мүмкін деген үрей туғызады, себебі Солтүстік Корея ЯҚТШ-ның мүшесі бола тұра, халықаралық қауымдастықтың әлемдік атомдық энергетика мен ядролық ғылымның жетістіктерін иемдене отырып, кейін ашық түрде шарттан шығып, ядролық қару жасағандығын жариялады. Осыған байланысты басқа да мемлекеттер шарттан шығып кетіп, Солтүстік Корея мысалын қайталау мүмкіндігі «жаңа» ядролық мемлекеттер санының артуына алып келіп, жаһандық ядролық қауіпсіздікке үлкен қауіп тудырады.

Үшіншіден, ЯҚТШ-қа қосылмаған елдер әлемнің тұрақсыз аймақтарында орналасқан. Олар қақтығыстарға, дау-жанжалдар мен соғыстарға тікелей қамтылғандықтан бұл аймақта осындай дау-жанжалдардың кесірінен ядролық арсеналды қолданысқа енгізу қаупі арта түседі.

Төртіншіден, ядролық материалдардың, технологиялар мен тәжірибелердің әлемдік нарығы миллиардтаған табыс табу мақсатында басқа мемлекеттерге таралып жатыр. Бұл атом энергиясын тасымалдаудағы экспорт көлемінің қадағаланбауы салдарынан, осы саладағы заңнамалық жүйенің әлсіздігінен болып отыр.

Бесіншіден, халықаралық ядролық терроризмнің өршуі және жойқын қарудың террористер мен экстремистік құрылымдардың қолына түсуі және оны иемдену қаупі бар.

Ең соңғы, алтыншы фактор – ядролық державалардың сыртқы саяси тұжырымдамасындағы олқылықтар. Бұл мемлекеттер ядролық қаруларын одан әрі жетілдіруін жалғастырып, ЯҚТШ-ның VI бабы бойынша [3] ядролық қарусыздандыру жолымен жүруге міндеттеледі деген талаптарын бұзып отыр. Сондықтан да, бес ядролық державаның орасан зор әскери күш-қуатын, ғылыми-техникалық және экономикалық мүмкіндіктерін, саяси ықпалын ескере отырып, көп жағдайда мәселенің өз шешімін табуы осы мемлекеттерге байланысты болады, әрі үлкен жауапкершілік соларға жүктеледі. Осылайша, ядролық қарусыздандыру мәселесінің болашағына байланысты алаңдатушылықтың басты болмаса да, негізгі себептерінің бірі - осы белді ядролық державалардың маңызды шешім қабылдауда жіберген қателіктері мен нақты іс-әрекеттер атқармаудағы кемшіліктерінің салдарынан болып отыр.

Ядролық қарудың таралуын болдыртпау жөніндегі мәселелердің шешімін іздестіру барысында мемлекеттердің ядролық саясатына ғана емес, халықаралық ұйымдардың ядролық қаруды бақылау және реттеу жұмыстарына да көңіл бөлу қажет.

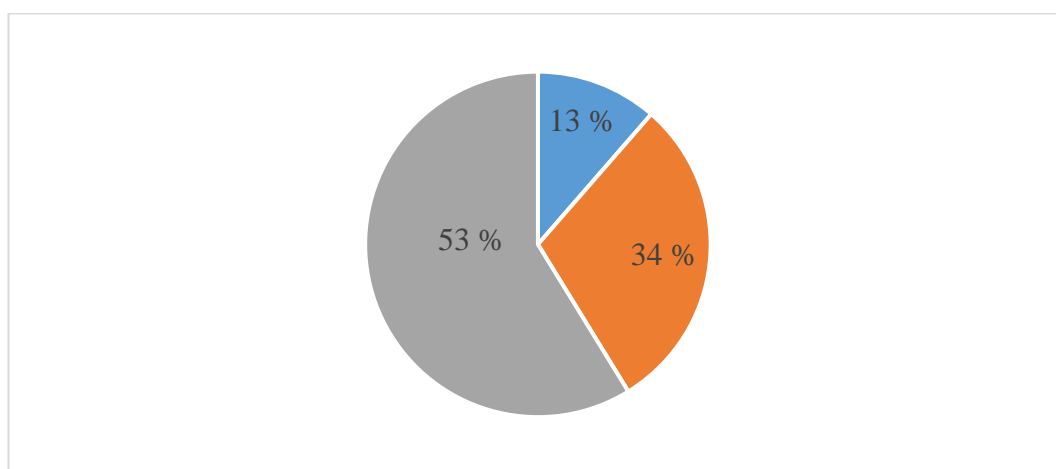
Атом энергетикасының дамыған заманында ядролық арсеналды, технологиялар мен тұтас инфрақұрылымды сырттан террористік құрылымдар, ұлтшыл мемлекеттер сияқты субъектілер тарапынан қол сұғушылықтан қорғап, бақылауды күшейту керек. Ядролық

салада бақылау жүргізу мен реттеу жұмыстарын жүзеге асырып, жоғарыда аталған қауіп-қатерлерді болдыртпау мақсатында Атом энергетикасы жөніндегі халықаралық агенттік (АЭХА) құрылды [4].

АЭХА 1957 жылы атом энергетикасы саласына байланысты мәселелерді шешумен айналысатын халықаралық үкіметаралық ұйым болып іргетасы қаланды. Жарлыққа сәйкес, ұйым қызметі үш негізгі бағыт бойынша жұмыс жасайды. Оларға: тексеріс жұмыстарын жүргізу және кепілдік беру; қауіпсіздік және сақтық шаралары және ғылым мен технология жатады.

Ұйымның құрылу тарихын бірнеше кезеңдерге бөліп қарастыруға болады, бірақ агенттік жұмысының жаңа кезеңге өтуіне себепші болған оқиға ретінде ЯҚТШ-ның қабылдануын жатқызуымызға болады. Осы кезеңнен бастап ұйымға ядролық өнеркәсіпті бақылауды күшейту міндеттері жүктелді.

АЭХА-нің атқарған жұмысы мен қызметін саралау мақсатында респонденттер арасында сауалнама жүргізілген болатын.

1 – сурет Атом энергетикасы жөніндегі халықаралық агенттіктің жұмысына берілген баға

Ескерту: автормен құрастырылған

Сауалнаманың нәтижесінде респонденттердің көпшілігі - 53%-ы АЭХА-нің жұмысын жоғары бағалаған. 34%-ы ұйымның қызметіне көңілдері толмайтынын жеткізіп, оның жұмысының тиімсіздігін атап өтті. Қалған 13%-ы ұйым жұмысына өзгерістер енгізіп, бақылауды күшейту қажет деген ой-пікірде.

Қорытынды

Ядролық қарудың таралуын болдыртпау үрдісіндегі халықаралық ұйымдардың қызметін саралай келе, АЭХА осы саладағы негізгі құрылымның бірі екендігіне көзіміз жетеді. Алайда, жоғарыда айтылып кеткендей, бұл ұйымның қызметі туралы ортақ пікір жоқ. Бір жағынан, әлемдік ядролық өнеркәсіпке бақылау жүргізу сияқты оның қызметінің жағымды жақтары айтылса, екінші жағынан агенттіктің қызметінде осал тұстары да кездеседі. Сондықтан ұйым жұмысын реформалау қажеттілігі туындайды. Оң немесе теріс көзқарастарға қарамастан, АЭХА мемлекеттердің ЯҚТШ-та қарастырылған барлық міндеткерліктерін орындауы және уран кенінен алынатын энергияны әскери мақсатта қолданбауын қадағалайтын әмбебеп ұйым рөлін атқаруда.

Атом энергетикасының қазіргі даму кезеңі агенттік үшін күрделі сынақтар тудыруда. Бір жағынан, атом энергиясын бейбіт мақсатта қолдануда қауіпсіздік шараларының сақталмауы салдарынан атом электр станцияларындағы апатты жағдайлардың орын алуы болса, екінші жағынан дамушы елдердің қаруды иемденуге деген ұмтылыстары жатады.

Мұндай сын-қатерлер ұйым жұмысының тиімділігі мен қажеттілігіне күмән келтіретін жағымсыз ахуал қалыптастырады. Басқа жағынан алып қарасақ, қауіп-қатерді мүмкіндіктерге айналдыра отырып, осындай сынақтардың арқасында қателіктерді жөндеп, бақылау тетіктерін жетілдіру арқылы ұйым жұмысын жақсартуға болады.

Халықаралық ұйымдар мен бірлестіктердің қызметінен бөлек, өзге де ұйымдардың жұмысын жоғары бағалау қажет. Солардың бірі *ғалымдардың Пагуош қозғалысы*. Бұл – бейбітшілік, қарусыздандыру және қауіпсіздік мәселелерімен айналысатын ұйым. Өз атауын Пагуош деген канадалық мекеннің атауынан алған ұйымның іргетасы ретінде ядролық қарудың адамзатқа төндіретін қатері жайлы әртүрлі саяси көзқарастағы көрнекті зерттеуші-ғалымдарды жинап, талқылаулар өткізу мақсатын көздейтін Рассел-Эйнштейн (1955) Манифесті болып табылады [5].

Пагуош қозғалысының мақсаты – әлемнің әртүрлі елдерінің қоғам қайраткерлерін, ғалымдар мен сарапшыларды жинап, қарулы қақтығыстардың қаупін азайтуға және жаһандық мәселерді бірлесе шешудің жолдарын табуға бағытталған.

Мемлекетаралық қатынастардың шиеленесті жағдайында Пагуош қозғалысы қарусыздандыру мен қауіпсіздік саласындағы көптеген халықаралық келісім-шарттарды құрастыру мен қабылдау үрдісінде маңызды қызмет атқарды. Соңғы жылдары бұл ұйым әр түрлі елдерде ғылыми конференциялар мен семинарлар жұмысын белсенді өткізіп келеді. Осындай кездесулер барысында саясаткерлер мен ғалымдар жойқын күші бар қаруларын, соның ішінде ядролық қаруды таратпау, қарусыздандыру, өзара сенім шаралары мен халықаралық ынтымақтастықты дамыту, көкейкесті мәселелердің шешу жолдарын табуға тырысады.

1995 жылы Пагуош қозғалысына Нобель сыйлығының берілуі ұйымның ғаламдық мәселелерді шешудегі ғылыми қауымдастықтың көпжылдық еңбегінің нәтижесін бағалау болды.

Ядролық қауіпсіздікті жүзеге асыру ісінде төнуі мүмкін қауіп-қатерлер мен түйткілді мәселелерді, осы саладағы халықаралық ұйымдар мен бірлестіктердің жұмысын зерттей келе, келесідей ұсыныстарды қарастырып, жүзеге асыруға болады:

- Ядролық мемлекеттер санының артуына жол бермеу. Ядролық қаруды иеленуге деген ұмтылыстың азаюына ықпал жасап, мемлекеттер арасында өзара сенім қалыптастырып, теңдік пен ашықтық қағидаттары негізде қарым-қатынастар жасауға итермелеу керек. Мемлекеттердің ядролық қарудың бүкіл әлемді жойып жіберуге қауқары бар қару екендігіне көздерін жеткізіп, мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігі мен әлемдік аренадағы беделін ядролық қару арқылы емес, сындырлы сыртқы саясат мен тұрақты экономикалық өрлеу және ішкі тұрақтылық арқылы сақтай алатындығына сендіру қажет.

- Барлық мемлекеттердің Ядролық сынақтарға жаппай тыйым салу туралы Шартқа қол қойып, оны заңнамалық негізде бекітуді жеделдету бағытында іс-әрекеттер атқару керек.

- Ядролық қарудан азат аймақтар санын көбейтіп, олардың күш-жігерін бір арнаға біріктіру бағытында жұмыстар атқарылуы тиіс. Қақтығыс сипатындағы Таяу Шығыс аймағы, Қиыр Шығыс, Орталық Еуропа, Оңтүстік және Батыс Азия аймақтарын ұйымдастыру мақсатын қолдап, жүзеге асыруға итермелеген жөн. Қарусыз аймақтардың халықаралық-құқықтық мәртебесі туралы талқылап, осы елдерге ядролық державалар тарапынан шабуыл жасамау жайлы толық кепілдік берілу қажет.

- Уран шикізатын өндіру, оны тасымалдау мен экспорттау саласында АЭХА тарапынан бақылауды күшейту, құпия сатып алудың, ұрлық сияқты жаңа қатерлерді ескеріп, заңнамалық тұрғыдан түзетулер енгізіп, ережелердің қатал жүзеге асырылуын тексеру керек. Одан бөлек, белді мемлекеттер ядролық технологиялардың таралуына, ғылыми қызметкерлер мен ақпараттың құпиялылығы мен қауіпсіздігіне көңіл бөлуі тиіс.

- Бейбіт мақсаттағы атом энергетикасындағы қауіпсіздік шараларын күшейтіп, техникалық олқылықтарды болдыртпау мақсатында тұрақты түрде тексерістер жүргізіліп отыруы қажет.

Көпшілікті жою қаруларынан таза әлем құру жолында халықаралық ұйымдар, конференциялар мен антиядролық қозғалыстар, жекелеген мемлекеттердің тоқтаусыз еңбектерінің арқасында ядролық арсеналды азайтып, оны толықтай жоюға бағытталған іс-әрекеттердің жүзеге асуына үлестерін қосып келеді. Олардың қызметі мен рөлін бағалай отырып, ядросыз әлем стратегиясының келешегіне үлкен үміт артуға болады.

Әлемдегі бейбіт атом энергетикасын одан әрі дамыту, әскери мақсатта қолданылатын ядролық қарудың таралуына жол бермеу, ядролық қаруды таратпау және қарусыздандыру, АЭС техникалық, технологиялық тұрғыдан қауіпсіздігін қамтамасыз ету және ядролық технологиялар, бейбіт атом энергетикасы саласында жас ұрпақтарды тәрбиелеу мәселелері терең зерттеліп, өз шешімін табу керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Цитаты известных личностей.* <https://ru.citaty.net/tsitaty/655036-uolter-mondeil-veteranov-tretei-mirovoi-ne-budet/>
2. *Сергиенко В. И., Авраменко В. А., Тананаев И. Г. ВИ Вернадский как основоположник отечественной радиохимии (к 70-летию ядерной отрасли России) //Вестник Дальневосточного отделения Российской академии наук. – 2015. – №. 5 (183). – С. 156-161.*
3. *Договор о нераспространении ядерного оружия.* https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/npt.shtml
4. *Официальный сайт Международного агентства по атомной энергии.* <https://www.iaea.org/ru/o-nas/istoriya>
5. *Из истории Пагуошского движения ученых // http://www. pugwash.ru/history/int-pugwash/332.html.*

ҚЫТАЙДЫҢ ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ӘСКЕРИ ҚАУІПСІЗДІК САЛАСЫНДАҒЫ САЯСАТЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Альмұлдаев Рамазан

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар» мамандығының 1 курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Әлімбаев А.Р.

Кіріспе

Қытай – қазіргі таңда әлемдегі екінші экономикаға ие, халық саны бойынша әлем бойынша көш бастап тұрған, әскер саны бойынша әлемде 1-ші орынға ие, қарқынды дамып келе жатқан мемлекет. Қытай ХХ ғасырда экономикасы артта қалған мемлекеттер қатарында болды, бірақ ХХ ғасырдың 80-жылдары Дэн Сяопиннің билікке келуінен бастап, Қытай көптеген экономикалық және саяси реформалар жүргізу арқылы соңғы 40 жылда қарқынды дамып, қазіргі кезде әлемде үлкен рөл атқарушы мемлекет болып қалыптасты. ХХІ ғасырда Қытай тек қана экономикалық тұрғыда ғана емес, саяси, әскери, мәдени, ақпараттық-технологиялық салаларда әлемдік державалармен бәсекеге қабілетті мемлекетке айналды. АҚШ, Ресей сияқты әлемде орныққан державалармен қатар, әлемдегі аумақтарға ықпал етуге тырысуда. Қытайдың әлемдегі беделінің өсуі, оның экономикамен қатар, әскери саласына үлкен назар аудару тиіс екендігін көрсетті.

Қытайдың әскери қауіпсіздік саласы мемлекет үшін маңызды салалардың бірі. Елдің әлемдегі рөлінің өсуі, Қытайға халықаралық аренада әртүрлі қарсыластар мен бәсекелестіргінің жаңадан пайда болуына алып келді. Қазіргі таңда, Қытай әскери күш жағынан әлемде АҚШ, Ресейден соң 3 орында, ал әскерилер саны бойынша 2,2 миллионға жуық әскерилер санымен көштің басында тұр. Қытай Халық азаттық армиясы тікелей партияға (көптеген Еуропа елдерінде сенетіндей) немесе үкіметке есеп бермейді. Қытайда армияны басқару үшін 2 арнайы комиссия жұмыс істейді: Мемлекеттік комиссия және

партиялық комиссия. Жалпы Қытай әскеріне 19 жастан бастап қабылдайды. Әр жыл сайын әскери қауіпсіздік саласына мемлекет тарапынан 215 миллиард доллар шамасында қаражат бөлінеді. Қытайдың қару-жарақтары, әскери техникасы КСРО-дан қалған немесе кеңестік модельдердің көшірмелері болғанымен, Қытай армиясының модернизациясы соңғы жылдары өте қарқынды жүруде. Әлемдік аналогтардан кем түспейтін қарудың жаңа модельдерін өздері жаңадан құрастыруда. Қытайдың құрлықтық әскерлері әлемдегі ең мықты құрлықтық әскер болып табылады. Құрлық әскерлерінің резерві шамамен 500 мың адамға бағаланады. Қытай армиясының кем дегенде 40% механикаландырылған және броньдалған. Қытай әскері қазіргі уақытта 8000-нан астам танктермен қаруланған, олардың арасында ескірген (59 типті танктің әртүрлі модификациялары, 79 типті және 88 типті танкілер) және жаңа түрлері : 96 типті (әртүрлі модификациялар), 98А типті, 99 типті танктерге ие. Құрлық күштерінде сонымен қатар 1490 жаяу әскердің жауынгерлік машинасы мен 3298 бронетранспортері бар. 6 мыңнан астам сүйреткіш зеңбіректер, 1710 өздігінен жүретін гаубицалар және 1,5 мыңнан астам зениттік зеңбіректер жұмыс істейді.[1]

Жалпы құрлықтық әскерден бөлек, Қытай әскері:

- Әуе күштері;
- Әскери-теңіз күштері;
- Стратегиялық ядролық күштер;
- Арнайы күштер және басқа да көптеген әскер түрлері, оларсыз заманауи армияны елестету қиын.

Қытай армиясының ядролық күштері жердегі, теңіздегі және әуедегі құрамдас бөліктерден тұрады, ресми ақпарат бойынша 200-ге жуық ядролық ұшыру қондырғысы бар. Ядролық күштердің жай-күйі туралы ақпаратты әр ел құпия ұстайтындықтан, Қытайда ресми мәлімдегеннен де көп ядролық тасымалдаушылар бар екеніне сенімді болуға болады. Қазіргі уақытта Қытай әскерін дамытудағы басымдықтар Мао дәуірінде үстемдік еткен құрлық әскерлері емес, стратегиялық ядролық және ядролық емес тежеу флоты мен құралдары болып табылады. Қазіргі әлемде Қытай Әскери күштерінің техника мен ғылымды әскери мақсатта пайдалану әрекеттеріне ерекше назар аударады. Тек озық технологияларды қолдану арқылы өзінің әскери әлеуетін белсенді түрде құрып, нығайтуда. Ең жиі талданатын негізгі салалардың кейбірі мыналарды қамтиды:

- ғылым мен технологияны әскери пайдалануға негізделген қытайлық әскери азаматтық біріктіру стратегиясы;
- жаңа ғарыштық және кибернетикалық салалар.[2]

Қытайдың әскери стратегиясында АҚШ-ты басып озу ниеті маңызды рөл атқарады. Бүгінгі таңда Қытайдың әскери басқамасының АҚШ күштерінен әскери артықшылығын жеңудің кілті Қытайдың ғылым мен техникаға бағытталған әскери әлеуетін нығайту болып табылады. Бұл үдерісте Қытайдың әскери әлеуетін киберқауіпсіздіктің жаңа салаларында дамыту, сондай-ақ кванттық ақпарат, жасанды интеллект, бұлтты есептеулер, үлкен деректер және заттардың интернеті сияқты озық технологияларды пайдалану белгілі рөл атқарады.

Теориялық негіздеме

Мақала тақырыбына байланысты жүргізілген зерттеудің әдіснамалық негізін – салыстырмалы талдау, статистикалық мәліметтерді қолдану және мәселенің болашағын болжау секілді әдістер қолданылды. Пайдаланылған теоретикалық әдістер арқылы мәселенің өзектілігін ашуға септігін тигізді. Мәселені қарастыру барысында, Қытайдың қазіргі уақыттағы әскерінің күші, Қытайдың әскери стратегиясы, Си Цзиньпиннің әскери қауіпсіздік саясатының ерекшеліктері, Қытайдың қауіпсіздігіне қауіп-қатер туғызуы мүмкін себептер, Тайвань мәселесі секілді Қытайдың қауіпсіздігі үшін өзекті мәселелер қарастырылды.

Пікірсапап

Жалпы, жоғарыда қарастырылғандай әлемнің үздік әскеріне ие бола отырып, оны дұрыс саясат арқылы қолдану, Қытайдың әскери қауіпсіздік саласындағы басты мақсаттарының бірі. ҚХР әскери-саяси басшылығының әскери саясатқа және әскери стратегияның маңызды мәселелеріне қатысты көзқарастары арнайы құжаттарда – «Әскери стратегия жөніндегі директивалар» деп аталатын құжаттарда немесе басқа аудармада «Әскери стратегияның бағыттарында» көрсетілген. Бұл құжаттар Қытай қарулы күштерінің негізгі міндеттерін, ел алдында тұрған қауіп-қатерлерді сипаттайды, Қытай басшылығының қазіргі заманғы әскери әрекеттердің сипаты мен әскери өнерді дамыту тенденциялары туралы көзқарастарын сипаттайды, сондай-ақ әскери саладағы алдағы уақыттағы мақсаттар мен міндеттерді анықтайды.

Бұл ұзақ мерзімді перспективаға әзірленген аса маңызды құжаттар. Қытай Халық Республикасының бүкіл тарихында әскери стратегия туралы директивалар тоғыз рет шығарылды. Оларға Қытай қарулы күштерін басқарудың жоғары органы - Қытай Халық Республикасының Орталық әскери кеңесінің төрағасы қол қояды. Соңғы Директивалар орта есеппен 10 жыл бойы күшінде қалады. Бұрын бұл құжаттар толық жарияланбаған, бірақ 1998 жылдан бастап Қытайда әскери саясаттың қазіргі басымдықтары көпшілікке бейімделген түрде сипатталған Ұлттық қорғаныс туралы Ақ кітаптар жариялана бастады.

1998 жылдан бастап Қытай Қорғаныс министрлігі Ақ кітапты әзірлеумен айналысады. Құжаттың өзі орта есеппен екі жылда бір рет жарияланады. Оған 2013 жылдан бастап тікелей қоғамдық қолжетімділік қамтамасыз етілген. Жалпы бұндай Ақ кітаптардың халыққа қол жетімді болуы, билікке Си Цзиньпиннің келуінен соң ғана орын алды.[3]

Ұлттық қорғаныс Ақ кітабын Қытай үкіметі соңғы рет 2019 жылдың жазында жариялаған. Оның ережелері жұртшылыққа елдің негізгі әскери ұстанымдары туралы көзқарасты ашады. Оның мазмұнын толығырақ қарастырып көрейік.

Ақ кітаптың соңғы нұсқасында ұсынылған ақпаратқа сәйкес, әскери шығындар мен елдің егемендігі мен ұлттық қауіпсіздік қажеттіліктері арасында үлкен алшақтық бар болса да, Қытайдың әскери шығындары жақын болашақта қалыпты қарқынмен өседі. Қытай билігі қарулану жарысына қатыспайтынын ресми түрде мәлімдеп, елдің әскери шығындарының жалпы «ашықтығы мен мақсаттылығын» атап өтеді.

2019 жылғы Ақ кітапта Қытайдың елдің ядролық арсеналын «ең төменгі деңгейде» ұстауды жоспарлап отырғаны және ядролық қаруды жасауға қатыспайтыны атап өтілді. Сонымен қатар, құжатта ҚХР-ның ядролық қаруды «ешқандай жағдайда» бірінші болып қолданбау және оны үшінші елдерге қолдануына жол берілмейтін қауіп төндірмеу жөніндегі міндеттемелері көрсетілген.[4]

Тайваньға қатысты негізгі аумақтық мәселелердің біріне қатысты 2019 жылғы Ақ кітапта Қытай онымен бірігу үшін әскери күш қолданбайды деп уәде бермейді. Сонымен бірге ол ҚХР-ның өз егемендігін қорғау үшін барлық қажетті шараларды қабылдауға дайын екендігі туралы тікелей айтады. Бір қызығы, бұл мәселені шешуде әскери күш қолдану мәселесінде Қытай билігі оны қолдану Тайвань халқының өзіне қарсы емес, тек «сепаратистердің шағын тобына» және сыртқы араласуға қарсы бағытталғанын анық көрсетеді.

Өткен жылдардағы ҚХР әскери саласындағы мақсаттары мен міндеттерінің бастапқы мақсаттарымен салыстырғанда олардың өршіл және белсенді сипаты назар аудартады. Орталық әскери комиссия төрағаларының бұрынғы саяси баяндамалары және ұлттық қорғаныс туралы Ақ кітаптары аумақтық тұтастық пен егемендікті қамтамасыз етуге, ҚХР-дағы билеуші режимді сақтауға және Тайваньның қайтарылуын қамтамасыз етуге бағытталған болатын. Осылайша, 2014 жылдан бастап ҚХР 1990-шы жылдардың басында Қытай реформаларының патриархы Дэн Сяопин өсиет еткен бағыттан ауыса бастады, 2017 жылдан бастап «Қытай ерекшеліктері бар ұлы держава дипломатиясы» деп аталып келе жатқан белсенді бағытқа көшкен болатын. Жалпы Қытайдың әскери саладағы бағыттарының өзгеруі Си Цзиньпиннің инициативасымен іске асып отырды. 2017 жылдың қарашасында Дананг қаласында өткен АТЭС саммитінде Қытай төрағасы Си Цзиньпин бұл

бағытты «өзара құрмет, теңдік пен әділеттілікті, сондай-ақ барлық тараптардың өзара тиімділік пен серіктестігін білдіретін жаңа типті халықаралық қатынастардың құрылысын ілгерілету» деп сипаттады. Демек, біз қазір Пекиннің халықаралық қатынастардың жаңа ережелері мен принциптерін тұжырымдауға қатысты талаптары туралы айтып отырмыз, бұл осы уақытқа дейін болған «либералды әлемдік тәртіпке» балама бола алады.

Қытайдың әскери саладағы және сыртқы саясаттағы нақтылық және белсенді қадамдарының пайда болуы, Си Цзиньпиннің билікке келген уақытынан бастау алады. 2022 жылы Си Цзиньпин Қытай тарихында алғаш рет Қытай Коммунистік партиясының бас хатшысы болып үшінші рет сайланды. Си Цзиньпиннің билікте қалуы, оның бүгінгі күнге дейін ұстанған саясатын нығайтындығы сөзсіз. Си Цзиньпиннің дүниетанымы мемлекеттік аппаратты бақылайтын Қытай коммунистік партиясының орталық рөліне және саяси прагматизмнен басым түсетін коммунистік идеологияға негізделген. Қытайлық ұлтшылдықтың бұл брендті экономикалық жетістіктермен, саяси ностальгиямен, ұлттық амбициямен және саяси өзіне деген сенімділіктің жаңа мәдениетімен үйлеседі, Дэн Сяопиннің «өз күшіңізді жасырыңыз, қолайлы сәтті күтіңіз және ешқашан жетекшілік етпеңіз » көзқарасынан алшақтауды білдіреді. Осы сәттерді ескере отырып, Си Цзиньпин сыртқы саясатта және әлемдік сахнада нақты қадамдарға негізделген саясатты ұстанатын түсінуге болады.

Си Цзиньпиннің тек қана бас хатшы ғана емес, ҚКП ОК Әскери кеңесінің төрағасы рөлін үш басқарушылық мерзімде атқарып келе жатыр. Жалпы Си Цзиньпиннің тұсындағы Әскери Қауіпсіздік салаларындағы басты мақсаттар:

- Қытайдың жердегі, ауадағы және теңіздегі егемендігі мен аумақтық тұтастығын қорғау;
- Отанның бірігуін қамтамасыз ету (яғни Тайваньға тиімді бақылау орнату);
- Қытайдың жаңа салалардағы мүдделері мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету (киберкеңістік, ғарыш және т. б.);
- Қытайдың шетелдік мүдделерін қамтамасыз ету;
- стратегиялық ядролық тежеу және кепілдендірілген кері соққыны қамтамасыз ету;
- халықаралық және жаһандық қауіпсіздікті нығайту жөніндегі іс-шараларға қатысу;
- дұшпандық күштердің енуіне, сепаратизмге және терроризмге қарсы күрес;
- табиғи және техногендік апаттардың салдарын жою, күзет қызметін атқару, халық шаруашылығына көмек көрсету жөніндегі іс-шараларға қатысу.[5]

Жалпы, Қытайдың әскери саласы жөнінде «Қытай әрқашан өзінің әскери саясатының қорғаныс сипатын ұстанады және бейбіт даму жолымен жүреді» деді Қытай Халық-Азаттық Армиясының Әскери-теңіз күштерінің құрылғанына 70 жыл толуына орай Циндао портына келген шетелдік делегациялардың басшыларымен кездесу кезінде ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин.

Си Цзиньпин өз сөзінде "әлемдік деңгейдегі күштерді" құру үшін Әскери қауіпсіздік саласының ғылыми-техникалық жетістіктерін пайдаланудың маңыздылығын атап өтіп: "біз технологияның негізгі жауынгерлік әлеует екенін, негізгі технологиялардағы инновацияларды ынталандыруды және инновацияларды өз бетінше жүргізуді берік есте ұстауымыз керек. Біз әскери қызметшілерді даярлау жүйесін нығайтып, халықтық Күштерімізді жаңашыл етеміз" деген болатын. ҚКП төрағасы Си Цзиньпиннің мұндай ескертулерінің артында ғылым мен технологияға бағытталған әскери әлеуетті нығайту Қытай Қарулы күштерінің АҚШ күштерінен әскери артықшылығын жеңудің кілті болады деген түсінік жатыр деп саналады. Ол "Технологиялар көмегімен Қарулы Күштерді күшейту" тұжырымдамасын әскери саланы нығайтудың негізгі қондырғыларының бірі ретінде алға тартады. Ол мұндай заманауи технологияларды әскери қолдану болашақ соғыстардың тағдырының кілті екенін және әскери революцияның жаңа тенденциясын біртіндеп қабылдау Әскери қауіпсіздік саласында "АҚШ-ты қуып жетуге" мүмкіндік беретінін түсінеді. Жалпы Си Цзиньпиннің жаңа технологияларды қолдану арқылы, Қытай

әскерін және Қарулы күштерін модернизациялау осы саладағы негізге алып отырған мақсаттарының бірі.[6]

Қытайдың Әскери қауіпсіздік саласына үлкен назар аударуы жайдан жай емес. Бірінші ретте, әрине АҚШ-пен жүргізіліп жатқан сауда соғысы ушығып кетуі мүмкіндігі, Қытайға әскери әлеуетіне назар аударуға себеп туғызады. Одан бөлек, жылдан жылға ушығып жатқан Тайвань мәселесі және де Тайваньді АҚШ-тың қолдауы жағдайды одан әрі ушықтыруда. Бейжің тұрғысынан Тибет, Шыңжаң, Ішкі Моңғолия және Тайвань қауіпсіздіктің негізгі мүдделері болып табылады. Әрқайсысы ішкі және сыртқы қауіпсіздік факторларының жиынтығы. Тибет-жарты ғасырдан астам уақыт бойы далай Ламаға саяси баспана беретін Қытайдың Үндістанмен стратегиялық қарым-қатынасының негізгі факторы. Шыңжаң- Ислам әлемі мен ішкі Ислам сепаратизмінің мәселесі. Ішкі Моңғолия-көптеген жылдар бұрын Ресеймен шекара мәселесін шешкеніне қарамастан, Мәскеу мен Пекин арасындағы стратегиялық шиеленістің көзі болып қала береді.

Ұзақ уақыт бойы Тынық мұхитындағы орасан зор американдық тасымалдаушының баламасы ретінде қабылданған Тайвань, ұлттың бірігуіне басты кедергі болып саналады. АҚШ әкімшілігі мен олардың Тайваньдағы әріптестері арасындағы барлық деңгейдегі ресми байланыстарды жаңартуды көздейтін Тайваньнің іс әрекеттері Бейжің тарапына, әрине, ұнамайды. Мұндай мәселелер, әрине, Компартия қауіпсіздігінен басқа, Қытайдың ұлттық қауіпсіздігінің негізгі сын-қатерлері болып қала береді.

Қазіргі кезде Қытайда қауіпсіздікке қатер туғызу қаупі бар және өзекті мәселе ол - Тайвань. Тайвань мәселесінің тарихын қарастыратын болсақ, Тайвань мәселесі Қытайдағы азаматтық соғыс нәтижесінде туындаған болатын. Азаматтық соғысты коммунистер жеңе бастаған соң, Чан Кайши өз қолдаушыларымен материктік Қытайдан 150 шақырым жердегі аралға келіп, Қытай Республикасын құрған болатын. Чан Кайши құрған Қытай Республикасын бірнеше жылдар бойы БҰҰ-да ресми Қытай деп таныған болатын және тұрақты мүшесі болды. Бірақ Мао Цзедун құрған ҚХР елдің үлкен аумағын алып жатқандықтан және қолдаушыларының көп болуы есебінен, 1971 жылы ҚХР БҰҰ-дағы Қытайдың орнына отырған болатын. Әлемде ҚХР-ын ресми Қытай деп таныған болатын. Дәл осы кезеңде ҚХР мен Қытай Республикасы арасындағы қарым-қатынаста консенсусқа қол жеткізілді. Коммунистер ұсынған бұл «бір ел – екі жүйе» сияқты естіледі және негізінен мыналарға дейін қайнатылады: Тайвань өзін Қытайдың бір бөлігі ретінде таниды және материктегі кез келген жерді бақылауды былай қойғанда, бөлініп шығуға тырыспайды. ҚХР Қытай Республикасына өзінің саяси режимін сақтауға мүмкіндік береді және мәселені әскери жолмен шешуді жоспарламайды. Бұл келісім еш жерде бекітілмегенімен, іс жүзінде ол ұзақ жылдар бойы жұмыс істеді. Бұғаздың екі жағында қабылданған «бір Қытай» және біртұтас «қытайлық» егемендік шарты Тайвань мәселесін шешудің өзектілігін жойды. Бұл Пекинге Қытайдың қайта қосылуы сөзсіз сияқты әрекет етуге мүмкіндік берді, ал Тайбэй бұл тезиспен келіскенін немесе ерте ме, кеш пе қайта қосылуға көндіретінін көрсетуге мүмкіндік берді. Күткендей, Бейжің шешуші әрекетті кейінге қалдырды, ал Тайбэй қажет уақытты ұтты.[7]

Жалпы, Тайвань қазіргі уақытқа дейінде, оның алдында да ҚХР-ның ресми аумағы болып табылады. Бірақ кейінгі жылдары жағдай ушығуда. Себебі, қазіргі таңда Тайвань жылдан жылға тәуелсіз мемлекет болуды мақсат етуде. Бұл әрекеттерін АҚШ тарапы қолдап отыр. Тайвань қазіргі уақытта 23 миллионға жуық халқы бар, экономикасы ЖІӨ бойынша әлемде 19 орын алатын және әлемдегі ең ірі микросхема, микропроцессорларды шығарушы аймақ. Тайвань қазіргі кезде өзін қамтамасыз ете алатын, экономикасы дамыған аймақтардың бірі. Тайваньда қабылданған экономикалық реформалар елдің экономикасын арттыруға алып келген болатын. Тайвань әлемде электроника тауарларын және барлық әлем өндірісіне қажетті микросхемалар мен микропроцессорларды әзірлеу арқылы экономикасын нығайтты. Карантиндық уақыт көрсеткендей әлемнің барлығының өндіріс орындары микросхемаларға тәуелді. Бұл Тайваньнің әлем экономикасының маңыздылығын арттырады. Микросхема шығарушы және Тайвань экономикасына серпеліс берген

компания ол – TSMC компаниясы. Бұл компания микропроцессорлер, чиптер, микросхемалар және жалпы электроникалық жабдықтарға қажет тауарларды шығарады. Бұл компанияның ірі клиенттері APPLE, NVIDIA, INTEL, HUAWEI, AMD, REALTEK секілді ірі компаниялар. Бұдан бөлек, ASUS, UMC, COMTREND, D-LINK, MEDIATEK секілді ірі компаниялар жұмыс атқаруда. Карантинде бұл электрондық өндірістердің маңыздылығы көрінді, себебі Тайваньда шығарылатын процессорлер мен микросхемаға барлық әлем компаниялары тәуелді. Тайвань аралында басқа салаларда, сауда, медицина, химиялық өндірісте ерекше дамыған. Тайваньді тағы да маңыздылығын арттыратын, ол Тайвань бұғазы, себебі, әлемдік сауданың 80%-ы осы бұғаз арқылы өтеді. Сол себепті, Тайвань мәселесі әлемдік экономика үшін маңызды. [8] Қазіргі уақытта, бұл бұғаз әлемдік қолданыс үшін ашық және де сол себепті американдық әскери кемелер еркін жүруде. Ал егер Тайвань Қытайға өтетін болса, бұл бұғаздың американдықтар үшін және әлем үшін ашық болуы белгісіз. АҚШ үшін Тайваньнің маңыздылығы, ол коммунисттік Қытайға Тайвань арқылы өте жақын жерден қарсы салмақ туғызуға септігін береді.

2022 жылдың басында «Тайвань мәселесі» бұрынғыдан да айқын көрінді. Соңғы жылдары Тайваньдағы жағдайды БАҚ жиі Ресей мен Украина арасындағы қақтығыспен салыстырады: әскери әлеуеті жоғары үлкен көрші кіші көршінің тәуелсіздік құқығын мойындамайды. Ресей Украина шекарасына жақын жерде әскерлерін шоғырландыра бастағаннан кейін Тайвань билігі тіпті ресей-украин қақтығыстарын бақылау үшін жұмыс тобын құрды. Ресейдің ықтимал агрессиясы шындыққа айналғанда, Тайбэй тұрғындары ҚХР басып алу қаупі туралы айта бастады. Содан бері аралдың айналасындағы жағдайды болжау мүмкін емес.

Сәуірде АҚШ сенаторларының бір тобы аралға аттанды. Бұған жауап ретінде Бейжің Тайвань маңында ауқымды әскери жаттығулар өткізетінін жариялады. Олар АҚШ-тың «тайвань сепаратистеріне» жіберіп жатқаны туралы «ауыр жаңылыстыратын сигналдар» арқылы арандатқан», - делінген ҚХР Қорғаныс министрлігінің мәлімдемесінде. Бейжің сондай-ақ АҚШ-тың бұған дейін Тайвань тәуелсіздігін қолдамайтынына уәде бергенін еске алды. «ҚХАА [Қытай Халық Азаттық Армиясы] шайқасқа дайын және кез келген сыртқы араласуды және тәуелсіз Тайвань деп аталатын мемлекетті бұзуды жоспарлауды болдырмау үшін барлық қажетті шараларды қабылдайды», - деді министрлік. Өз кезегінде Ақ үй АҚШ аралды материктік Қытаймен күштеп біріктіруге жол бермеу үшін бәрін жасайтынын айтты. Сонымен қатар Тайбэй ҚХР шабуылын имитациялайтын жаттығуларды жүргізе бастады. Осындай соңғы айда болып жатқан екі тараптан болып жатқан іс әрекеттер, соғыстың болу және болмауы жайында ойларды туғызады.

Қытай Тайваньға басып кіруі мүмкін бе, жоқ па? Бұл сұрақты қарастыратын болсақ, екі жаққа келетін шығындарды ескеру қажет. Егер ҚХР тарапы Тайваньға басып кіретін болса, оған міндетті түрде АҚШ және Батыс елдері жауап қайтаратыны сөзсіз. Ал АҚШ пен Еуроодақпен Қытайдың соңғы жылдағы тауарайналымы шамамен 1,4 триллион долларды құрайды. Қытай өндірісі қанша дамығандығына қарамастан, ол әлі күнге дейін АҚШ, Жапония, Еуропалық елдердің технологиясы негізінде жұмыс атқарады. Бұл дегеніміз Қытай шабуыл жасаса, АҚШ және Батыс елдері тарапынан санкциялар міндетті түрде салынады, ол өз кезегінде Қытай экономикасының құлдырауына әкеледі. Соғыс болған жағдайда, Украинаға секілді Тайваньға АҚШ және Еуропалық елдерден қару-жарақ, оқ-дәрі, әскери техника жіберіліп отыратыны сөзсіз, және де Тайвань арал болғандықтан, Қытайдың құрлық әскеріне аралға қону қиынға соғады. Украинамен салыстыратын болсақ, Тайвань әскерінің тұрақты әскер саны Украинадан көп және Украинаны секілді батыс тарапы Тайваньді қолдаса, Қытай үшін бұл соғыс қиынға соғады. Сол себепті, бұл соғыс басталған жағдайда, Қытай үшін де, Тайвань үшін де көптеген шығынға алып келетін соғыс болатыны анық. Қытай соғыс ашқан уақытта, әлемдегі беделін жоғалттындығы сөзсіз, оған қоса Қытай әрқашан өзін мәселені бейбіт дипломатиялық жолмен шешуші ел деп көрсететіндігін ескерсек, Қытай соғыс ашқан жағдайда беделін жоғалтады. Осы жайттарды, ескере отырып, Қытай жақын уақытта Тайвань аралына басып кірмейді деп айтуға болады.

Қытай өзі бұрыннан ұстанатын саясатын ұстанып, жұмсақ күш сияқты құралдарды қолдану арқылы өз саясатын жүргізеді. Макао, Гонконг аумақтарын алып қарасақ, Қытай ол аумақтарды соғыссыз өзіне, керек уақытты күту арқылы қосқан болатын. Оларға автономия беріп, бір ел-екі жүйе деген лозунгпен қосып алған болатын. Қазір бір жүйенің екінші жүйені басып бара жатқанын байқаймыз. Сол сияқты, Тайвань аралында Қытай күту саясатын ұстанып, әзірге ешқандай қарулы басқыншылық саясатын ұстанбайтынына сенімдімін.

Қорытынды

Қорытындылай келе, Қытайдың қазіргі әскери қауіпсіздік саясаты Си Цзиньпиннің келуімен бағытын өзгертті. Қазір Қытай сыртқы саясатта өзінің орнын одан әрі күшейту үшін бар күш жігерін салуда. Әскери қауіпсіздік саласына Си Цзиньпиннің кезінде көп назар аударылуда, себебі әскери саясатты және Қытай Халық азаттық армиясын өзі басқару арқылы Си Цзиньпин билікті орталықтандырып, өзінің билігін күшейту үшін қолдануда. Әскери саяси стратегия да Қытай белсенді қорғаныс саясатын ұстанатыны сөзсіз. Бұл саясатты ұстану арқылы Қытай бұрынғыдай өзі ешқандай қақтығысты бейбіт жолмен шешуді дәріптейді, бірақ егер елге қауіп төнсе әскерінің әрқашан дайын екендігін көрсетуде. Жалпы, Қытай әскері соңғы жылдарда күшейе түсуі тиіс. Себебі, Қытай әскерінің әлсіз жағы деп техникалардың ескеруін айтатын, бірақ Си Цзиньпин билікке келгелі әскери техника өндірісіне қыруар қаражат бөлінді. Осының көмегімен, Қытай жақын болашақта әскери күш рейтингінде орнын жаңартады деп ойлаймын. Жоғарыда айтып өткендей, Қытай үшін өзекті мәселе – Тайвань, Қытай әскерін әрқашан дайын болуға итермелеп отырады, бірақ Қытай Тайвань аралына жақын арада шабуыл жасамайтындығына сенімдімін. Сол себепті, Қытайдың әскери қауіпсіздік салаларында Си Цзиньпиннің бекіткен бағыттары әлі күнге дейін өзекті бағыттар болып қалады және де жаңадан сайланған Си Цзиньпин жаңа мерзімде әскерді модернизациялауды жалғастырып, әскери стратегиясындағы мақсаттарын өзгеріссіз қалдырады деп есептеймін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кашин.В. *Военная стратегия Китая на современном этапе* / Кашин.В. [Электронный ресурс] // *Россия в глобальной политике* : . — URL: <https://globalaffairs.ru/articles/pereryv-podhodit-k-konczu/> (22.11.2018).
2. Барч, ВН (2019). *Военная модернизация Китая: цели, приоритеты и показатели*. Журнал исследований оборонных закупок, 26 (4), 454–476.
3. Чжан, Б. (2018). *Стратегия военной модернизации и обороны Китая при Си Цзиньпине*. Журнал современного Китая, 27 (111), 720-734.
4. Рен, Дж. М., и Ченг, Л. М. (2016). *Стратегические последствия новой военной структуры Китая*. Китайские международные исследования, 84(5), 21-34.
5. Цай, С.Л. (2018). *Китайский закон о «анти-отделении» и его значение для безопасности Тайваня*. Журнал современного Китая, 27 (110), 195-208.
6. Ву, Дж. М. (2019). *Тайвань и Южно-Китайское море: стратегическая дилемма*. Рутледж.
2. Чен, С.-Л. (2018). *Тайваньский вопрос в отношениях по обе стороны Тайваньского пролива*. Обзор азиатской экономической политики, 13(2), 268-285. <https://doi.org/10.1111/aep.12250>
3. Ван, Ю.-К. (2017). *Эволюция политики Тайваня в отношении Китая: от сторонников независимости к прагматизму?* Восточная Азия, 34(3), 233-252. <https://doi.org/10.1007/s12140-017-9279-2>

ИСЛАМ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ҰЙЫМЫ: ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІГІ, ҚҰРЫЛЫМДЫҚ-ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ЖӘНЕ ҰЙЫМ ҚЫЗМЕТІНІҢ НЕГІЗГІ ВЕКТОРЛАРЫ

Кіріспе

Соңғы онжылдықтарда болып жатқан жаһандық трансформациялар халықаралық кеңістіктің конфигурациясының өзгеруіне үлкен әсер етті десек те болады. Жаһандану және онымен байланысты жүретін процестер, яғни ұлттық шекаралардың бұлыңғырлануы, ақпараттық технологиялардың дамуы және т.б. мемлекеттер мен халықаралық ұйымдар арасындағы қатынастардың құрылу сипатына айтарлықтай өзгерістер алып келді.

Халықаралық қатынастардың заманауи жүйесінің ерекшелігі-халықаралық ұйымдардың рөлінің артуы болып табылады. Халықаралық ұйымдардың тарихы екі жүз жылдан асады және олардың белсенділігінің өрлеуі мен құлдырау кезеңдерін, елеулі жетістіктер мен нәтижесіз күш-жігерді біледі. Сонымен бірге, ең қиын кезеңдерде де халықаралық ұйымдар ынтымақтастық құралдарының, тараптарды келістіруге арналған форумдардың, бірлескен шешімдер қабылдау алаңдарының функцияларын орындады. XX ғасырдың екінші жартысында биполярлық қарама-қайшылық жағдайында халықаралық ұйымдар қарама-қарсы әлеуметтік-экономикалық және саяси жүйелер мемлекеттерінің өзара іс-қимылын қолдады, бейбітшілік пен қауіпсіздікке төнетін қатерлерді жеңілдетті, соғысушы тараптарды татуластырды.[1]

Сонымен қатар, өткен ғасырдың екінші жартысынан бастап конфессиялық фактордың әлемдік саяси процестерге ықпалының өсуі байқалып келеді, бұл фактор ең алдымен, саны жағынан екінші және әлемдік діндердің ішіндегі ең серпіндісі болып табылатын исламның саяси белсенділігімен байланысты.

Теоретикалық негізі

Исламды жер халқының төрттен бір бөлігін құрайтын, бес континенттегі 120 елде тұратын, бірақ негізінен Орталық, Оңтүстік және Оңтүстік-Шығыс Азия мен Таяу Шығыс пен Солтүстік Африка аймағында шоғырланған 1,9 миллиардтан астам адам ұстанады. Бұл ретте Таяу Шығыс пен Солтүстік Африка аймағында халқы 90% немесе одан да көп мұсылмандардан тұратын мемлекеттердің ең көп саны бар [2]. Мұсылмандардың шамамен бестен бір бөлігі — шамамен 300 миллион-ислам азшылық діні болып табылатын елдерде тұрады [3].

Сонымен қатар, 35 елде халықтың көпшілігі ислам дінін ұстанады, 29 елде маңызды мұсылман азшылықтары бар, жиырмадан астам елде ислам мемлекеттік немесе ресми дін болып жарияланған.

Бұл мемлекеттер арасындағы айтарлықтай айырмашылықтарға қарамастан, ислам әлемін көбінесе батысқа қарама-қайшы келетін, халықаралық қатынастардың біртұтас, ұжымдық субъектісі ретінде белгілеу үрдісі бар. "Ислам әлемі - Батыс" антиномиясының екі құрамдас бөлігінің көзге көрінетін асимметриясы дәл осы тұрғыда ислам әлемі нені білдіреді және оны әлемдік саясаттың тәуелсіз субъектісі ретінде қандай негізде бөлуге болады?- сұраққа жауап беруді талап етеді.

Оның бірлігі мен субъективтілігін жүзеге асырудың екі деңгейі туралы айтуға болады: өркениеттік және мемлекеттік [4].

Өркениеттік деңгейде ислам әлемінің субъективтілігін қалыптастырудың үш негізі бар:

1. өзінің мәдени-саяси дәстүрі,
2. Батыс қалыптастырған сурет,
3. Еуропа мен Америка елдерінде тұратын мұсылман қауымдастықтарының өзін-өзі сәйкестендіруі.

Сондай-ақ, ислам әлемін өркениеттік деңгейде ғана емес, сонымен бірге халықаралық қатынастардың жалпы жүйесі шеңберінде біртұтас ішкі жүйеге қосылған мемлекеттер мен трансұлттық құрылымдардың белгілі бір жиынтығы ретінде қарастыруға болады. Бұл анықтама өзінің барлық айқын көріністерімен екі маңызды мәселе туғызады: "Ислам мемлекеті" ұғымының анықтамалары және мұндай мемлекеттердің қарым-қатынастың ерекше жүйесіне байланысты екендігінің дәлелі. Жалпы, ислам мемлекеттері деп аталатын мемлекеттерді бірнеше санатқа бөлуге болады.

Біріншіден, әртүрлі бағыттағы ислам мемлекеттік немесе ресми дін болып табылатын елдер: Иран, Сауд Арабиясы, Алжир, Ауғанстан, Бангладеш, Бахрейн, Бруней, Египет [3]. Бұл елдердің барлығы өз кезегінде мемлекеттік билікті жүзеге асырудағы ислам мен мұсылман дінбасыларының рөлі жағынан ерекшеленеді. Сонымен, Иранда дін шешуші рөл атқарады, ал зайырлы билік заңнамалық деңгейде діни билікке бағынады. Сауд Арабиясында ислам мемлекеттіліктің негізі болып табылады, бірақ діни лидерлер зайырлы билікті басқара алмайды.

Мемлекеттердің екінші санаты-мұсылман көпшілігі бар, өздерін исламдық деп санайтын, бірақ дінді мемлекеттен бөлетін зайырлы режимдер басқаратын елдер. Оларға Африканың көптеген мемлекеттері (Чад, Гамбия, Гвинея, Мали, Нигерия, Сенегал), Таяу Шығыс және Еуропа (Түркия және Түркияның солтүстік Кипр Республикасы), Әзірбайжан, Орталық Азия республикалары (Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан, Өзбекстан), Оңтүстік-Шығыс Азияның кейбір мемлекеттері (мысалы, Индонезия) жатады.[3]

Үшінші санатқа халықтың көпшілігі мұсылман елдері кіреді, олар конфессиялық негізде орналасудан аулақ болады. Ондай елдерге Албания және Қазақстанды жатқызады. Олар сәйкестіктің басқа түрін қолданады: Албания - еуропалық, Қазақстан- Еуразиялық [4].

Ойталқы

XXI ғасырда туындайтын мәселелер мен сын - қатерлерге қарамастан өсіп келе жатқан ислам әлеміне мүше елдердің экономикалық күші, әрине, ислам әлемінің қазіргі әлемдік саясаттың келбетін қалыптастыруға белсенді қатысуына әкеледі. Ислам әлемі мемлекетаралық деңгейдегі тікелей өзара іс-қимылдан басқа, келесі негізгі ұйымдардың дербес факторы ретінде әрекет етеді: Ислам Ынтымақтастығы Ұйымы, Дүниежүзілік ислам лигасы, Араб мемлекеттері лигасы, Ислам сегіздігі, Дүниежүзілік ислам конгресі.

Бұл құрылымдардың ішіндегі ең үлкен рөлді ислам әлемінің негіздік құрылымының рөлін атқаратын Ислам Ынтымақтастығы Ұйымы атқарады. ИБҰ-ға мүшеліктің өзі оған белгілі бір мемлекеттің қатынасының маңызды критерийі болып табылады десек те болады. Ислам Ынтымақтастық Ұйымы 1969 жылы Сауд Арабиясының бастамасымен құрылды. Оның құрылуына халықаралық құқық пен халықаралық құралдарды қолдана отырып, араб ислам мемлекеттері үшін қажет рухта Иерусалим мәселесін шеше алмау себеп болды.

Бүгінде ИБҰ діни негізде құрылған әлемдегі жалғыз мемлекетаралық бірлестік болып табылады. Ресми түрде халықтың негізгі бөлігі ислам дінін ұстанатын мемлекеттер ИБҰ-ның толық мүшесі бола алады[5]. Әлемдегі 57 ел Ислам Ынтымақтастық Ұйымының мүшесі болып табылады, оның ішінде Орталық Азия мемлекеттері де бар: Әзірбайжан, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан және Өзбекстан.

Біріккен Ұлттар Ұйымынан кейінгі екінші ірі үкіметаралық ұйым болып табылатын бірегей халықаралық саяси ұйым ретінде Ислам Ынтымақтастық ұйымы ислам әлемінің ұжымдық дауысын асыра сілтемей, сонымен бірге ислам әлемінің халықаралық қатынастар субъектісінің тәуелсіз саяси еркі ретінде өмір сүруінің даусыз фактісін мойындауға әкелген жүйе құрушы сәтке айналды. ИБҰ жер бетіндегі барлық халықтар арасындағы бейбіт ынтымақтастық пен үйлесімділікті дамыту рухында ислам әлемінің мүдделерін қорғау мен қамтамасыз етудің шұғыл қажеттілігіне байланысты құрылды.

Ислам Ынтымақтастық Ұйымының мықты жақтарына тоқталып кететін болсақ, оларға:

Біріншіден, стратегиялық шикізат ресурстарын бақылайтын, мұнай мен газдың ірі қорлары, мұнай өндірушілері бар басқа ислам мемлекеттерімен қатар озық және бай мемлекеттердің болуы;

Екіншіден, Батыс елдерінің экономикасына инвестицияланған мұнай долларының айтарлықтай үлесінің арқасында Батыс Еуропа мен Солтүстік Америкаға белгілі бір ықпал ету тетіктерінің болуы;

Үшіншіден, қазіргі халықаралық қатынастарға әсер ету үшін мүше мемлекеттер мен олардың ресурстарының болуы және кең аумақты иелену.

Ислам Ынтымақтастық Ұйымының Бас органы үш жылда бір рет өткізілетін мемлекет және үкімет басшыларының конференциясы болып табылады. Жоғарыда айтылғандардан басқа, ұйымның саяси органы Сыртқы істер министрлерінің конференциясы болып табылады. Негізгі отырыстар арасындағы кезеңде сыртқы істер министрлерінің жиналыстары өткізіледі, онда шешімдер қабылдау, осы шешімдердің орындалуын бақылау, қаржы комиссияларының есептерін талқылау, Бас хатшы мен оның орынбасарларын тағайындау жүзеге асырылады [6]. Ислам Ынтымақтастық Ұйымы бірқатар ірі жобаларды, соның ішінде Ислам Даму банкінің құруды жүзеге асырды. Сонымен қатар, Ислам Ынтымақтастық Ұйымы ортақ мұсылман нарығын құру идеясы мен моделін және "исламдық экономикалық стиль" жобасын ұсынды. Ислам Даму Банкінің Ислам Ынтымақтастық Ұйымының негізгі қаржылық құрылымының негізгі міндеттері әлеуметтік-экономикалық ынтымақтастықты нығайту, мүше мемлекеттер арасындағы өндірістік жобаларды қаржыландыру, сыртқы сауданы дамытуға жәрдемдесу болып табылады.

Ислам Ынтымақтастық Ұйымының тағы бір органы халықаралық ислам соты шарифат заңдары мен ИБҰ жарғысы негізінде жұмыс істейді. Сот 7 төрешіден тұрады. Олар сыртқы істер министрлерінің конференциясында мүше мемлекеттер ұсынған және қойылатын талаптарға сәйкес келетін кандидаттар арасынан 4 жылға сайланады.

Ислам ынтымақтастығын ұйымдастырудың басты мақсаты-мүше мемлекеттер арасында ислам ынтымақтастығын нығайту; ғылыми, мәдени, әлеуметтік-экономикалық және басқа да маңызды салалардағы ынтымақтастықты қолдау; нәсілдік кемсітушілікті және отаршылдықтың барлық түрлерін жоюға ұмтылу; басып алынған қасиетті орындарды босатуға және оларға қол сұғылмаушылықты қамтамасыз етуге қол жеткізу; Палестина халқына өз құқықтарын қалпына келтіру үшін күресте қолдау көрсету; аумақты азат ету; барлық ислам халықтарын бостандық пен тәуелсіздік үшін күресте қолдау; басқа елдердің ынтымақтастығына мүше мемлекеттердің қолдауы үшін тиісті жағдайлар жасау.

Белгіленген мақсаттардың ішінде Палестина проблемасы өте маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Қазіргі уақытта Ислам Ынтымақтастық Ұйымы Палестина халқына гуманитарлық көмек көрсетуді жалғастыруда. Қазіргі күрделі жағдайда Ислам Ынтымақтастығы ұйымы ретінде беделді халықаралық мұсылман ұйымынан гуманитарлық және саяси қолдау алу Палестина халқының әлемнен оқшаулануын жою үшін өте қажет.

ИБҰ алдында тұрған маңызды мәселелердің бірі-батыстағы мұсылмандардың исламофобиясы мен кемсітушілігі. Бұл әлемге жаһандық қауіп. Исламофобияның пайда болуы мен таралуы 2001 жылы Нью-Йорк пен Вашингтонға, 2004 жылы Мадридке, 2005 жылы Лондонға қайғылы террористік актілерге жауапты экстремистердің әрекеттерінен, сондай-ақ дат режиссері Тео Ван Гогтың 2004 ж. қарашада өлтірілуінен және басқа да ауыр қылмыстардан кейін орын алды. Өкінішке орай, бұл қатыгездіктер үшін кінә барлық мұсылмандарға жүктелді және исламның беделін бұрмалау мақсатында қолданылды [7].

Исламофобиямен күресу үшін ИБҰ-ға мүше елдер үш кезеңдік тәсілді әзірледі: исламға және мұсылмандарды кемсітуге қатысты жеккөрушілік науқанын мұқият бақылау, дипломатиялық алдын алу шараларын қолдану; исламофобияның теріс салдары және оның жалпыға ортақ бейбітшілік пен қауіпсіздікке төнетін елеулі қатері туралы тиімді жалпыға бірдей білім беру; исламофобияның өсуін тоқтатуға барабар заңды күш-жігерді қолдану арқылы исламофобтарды олардың әрекеттері үшін жауапкершілікке тарту туралы

құралдар. Сондай-ақ, исламофобиямен күрес халықтың таңдаулы топтарын оқытумен шектелмеуі керек, оған халықтың кең топтары да қосылуы керек[7].

Қорытынды

Қорытындылай келе, Ислам Ынтымақтастық Ұйымы құрылғаннан бері мұсылман мемлекеттерінің халықаралық қатынастарға әсер етуінің маңызды форматына айналды және халықаралық аренада мұсылман әлемінің беделін арттыруға қызмет етті десек те болады. Халықаралық қатынастар жүйесіндегі ислам ынтымақтастығын ұйымдастыру мұсылман елдері арасындағы діни, мәдени, саяси, әлеуметтік-гуманитарлық, экономикалық ынтымақтастықты нығайтатын маңызды актор болып саналады. Осы салаларда ұйымның тиімділігі жоғары, бұл мемлекеттер арасында қатынастарды дамытудың институционалдық негіздерін құрды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Dunbabin J. "The United Nations." In International Relations since 1945: A History in Two Volumes. Vol. 2. The Post-Imperial Age: the Great Powers and the Wider World, edited by J. Dunbabin. Hoboken: Taylor and Francis, 2014*
2. *Pew Research Center, «Why Muslims are the world's fastest-growing religious group» // URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/04/06/why-muslims-are-the-worlds-fastest-growing-religious-group/>.*
3. *World Religions Map | PBS Learning Media // URL: <https://contrib.pbslearningmedia.org/WGBH/sj14/sj14-int-religmap/index.html>*
4. *Наумкин В. В., Кузнецов В. А. Исламский мир и исламские организации в современной мирополитической системе // Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки. 2013. №4.*
5. *Устав ОИС, статья 3. URL: <http://www.oic-oci.org/english/charter/OIC%20Charter-newen.pdf>*
6. *Попов В. Исламский фактор в мировой политике. Азия и Африка сегодня. – 2004. – №1.*
2. *Ихсаноглу Э. Исламский мир в новом веке. Организация исламского сотрудничества. М., 2013. С. 193*

ҚАЗІРГІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДАҒЫ ТРАНСШЕКАРАЛЫҚ БІЛІМ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Байкеңес Жанэля

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 1 курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Исова Л.Т.

Кіріспе

Қазіргі экономиканың постиндустриалды қайта құрылуы, ұлттық экономикалардың әлемдік экономикалық жүйеге интеграциясының жаһандану үрдістерінің жеделдеуі, білім беру жүйелерінің модельдерін біріздендіру үрдістері орын алуда. Аталған үрдістер халықаралық экономикалық қатынастардың жаңа нысаны ретінде білім беру қызметтері экспортының белсенді дамуын объективті түрде анықтады. Білім беру қызметтері экспортының барлық түрлерінің ішінде шетелдік студенттердің шет елдерде жоғары білім алуы өте қарқынды дамып келе жатқан және табысты түрі болып табылады, яғни бұл тенденция халықаралық білім беру көші-қонының кеңеюін қалыптастырады және негіздейді.

Осы үрдістерді дамытудың нәтижесі – трансшекаралық білім жүйесінің пайда болуы және дамуына алып келді. Трансшекаралық білім – студенттер физикалық немесе виртуалды ұтқырлық арқылы өз елінен тыс жерде оқитын құбылысты білдіреді. Трансшекаралық білім соңғы жылдары жаһандану, технологиялық прогресс және жоғары білімге деген сұраныстың артуы сияқты бірқатар факторлардың арқасында танымал бола бастады.

Ғылыми әдебиеттерде трансшекаралық білімнің бірнеше анықтамалары ұсынылған, олар оның әр түрлі табиғатын және оның пайда болуының әр түрлі мәнмәтінін көрсетеді. Мысалы, ЮНЕСКО-ның жоғары білім беру біліктілігін тану туралы жаһандық конвенциясы трансшекаралық білім беруді «бір елде орналасқан білім беру провайдерінің, басқа елде орналасқан студенттерге, соның ішінде қашықтықтан білім беруді қамтамасыз ететін студенттерге білім беру және оқу бағдарламаларын ұсынуы» деп анықтайды [4]. Сол сияқты, еуропалық халықаралық білім беру қауымдастығы (EАІЕ) трансшекаралық білім беруге «ұлттық шекаралар арқылы ұтқырлық пен оқытуды көздейтін білім» деген анықтама береді [1]. Трансшекаралық білім берудің басқа анықтамалары тұжырымдамада сәл өзгеше болуы мүмкін, бірақ олардың барлығы, әдетте, халықаралық немесе трансұлттық қызметтің қандай да бір түрін қамтитын білімге қатысты.

Тұтастай алғанда, трансшекаралық білім беру – бұл оның әртүрлі формаларын, мақсаттары мен салдарын мұқият түсінуді қажет ететін күрделі және көп қырлы құбылыс. Трансшекаралық білім мәдени өзара түсіністікті терендету және академиялық жетілуге ықпал ету сияқты көптеген мүмкіндіктерді ашқанымен, ол сонымен қатар бірқатар мәселелермен бетпе-бет келеді. Бұл мәселелер, басқалармен қатар, ұлттық егемендік, мәдени бірегейлік және саяси билік салаларында бірқатар сұрақтарды қамтиды. Бұл мақалада трансшекаралық білім берудің мәселелері мен мүмкіндіктері қарастырылады, оның болашақта одан әрі табысқа жетуін қамтамасыз етуге көмектесетін негізгі проблемалардың ықтимал шешімдері белгіленеді. Осы мәселелерді егжей-тегжейлі қарастыра отырып, мақаланың мақсаты – трансшекаралық білім берудің күрделілігін жан-жақты түсінуді қамтамасыз ету және осы қиындықтармен қалай тиімді күресуге болатындығы туралы идеяларды ұсыну.

Теориялық негіздеме

Трансшекаралық білім берудің дамуы уақыт өте келе әртүрлі экономикалық, әлеуметтік және саяси факторлармен анықталатын процесс болды. Трансшекаралық білім берудің алғашқы түрлерінің бірі ортағасырлық кезеңнен басталады, сол кезеңдерде студенттер бүкіл Еуропаны аралап, әртүрлі елдердің университеттерінде оқыды. Алайда, тек 20 ғасырда ғана трансшекаралық білім беру жаһандық ауқымға ие бола бастады, оған білікті жұмыс күшіне сұраныстың артуы, халықаралық сауда мен инвестициялардың өсуі және әртүрлі географиялық жерлерде адамдардың байланысын жеңілдететін жаңа технологиялардың пайда болуы сияқты факторлар ықпал етті.

Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі дәуірде Біріккен Ұлттар Ұйымы және Дүниежүзілік банк сияқты институттардың құрылуы елдер арасындағы ынтымақтастықты кеңейтуге жол ашты және трансшекаралық идеялар мен білім алмасуға ықпал етті. Трансұлттық корпорациялардың өсуі трансшекаралық білім беруді дамытуда да маңызды рөл атқарды, өйткені компаниялар өз қызметкерлерін әртүрлі мәдени және тілдік контексттерде жұмыс істеуге үйретуге тырысты.

1990 жылдар қашықтықтан білім беру және трансұлттық білім беру сияқты жаңа формалардың пайда болуымен трансшекаралық білім берудің айтарлықтай кеңеюімен ерекшеленді. Бұл әлемнің әртүрлі бөліктеріндегі студенттерге білім беруге мүмкіндік беретін интернет және бейнеконференциялар сияқты технологиялық жетістіктердің арқасында мүмкін болды. 21 ғасырда трансшекаралық білім берудің одан әрі өсуі байқалады, өйткені көптеген елдер өздерінің білім беру жүйелерін шетелдік студенттер мен оқу орындарына ашады, ал студенттер шетелде оқуға мүмкіндік іздейді [2].

Халықаралық білім беру институтының Atlas Project есебі бойынша 2000 жылдары шет елде білім алатын студенттер саны 1,6 миллион адамды құраған болса, 2020 жылы 5,6 миллион студент өз елдерінен тыс жерде білім алуды таңдаған [3].

Даму үдерісіне байланысты трансшекаралық білімнің қазіргі таңда беретін мүмкіндіктерінің саны артуда, яғни трансшекаралық білім жеке адамдарға, мекемелерге және тіпті елдерге бірқатар мүмкіндіктер бере алады. Мысалы, трансшекаралық білім жеке адамдарға әртүрлі мәдениеттермен, әдет-ғұрыптармен және дәстүрлермен танысуға мүмкіндік береді. Бұл адамдарға жаһандық перспективаны дамытуға және әртүрлілікті бағалауға көмектеседі. Сонымен қатар, шетелде оқу немесе халықаралық жұмыс тәжірибесін алу адамның жаһанданған еңбек нарығында жұмыс табу мүмкіндігін арттыруы мүмкін [2]. Трансшекаралық білім беру әртүрлі қауымдастықтар арасындағы ынтымақтастық пен түсіністікке ықпал ете отырып, елдер, мекемелер және жеке адамдар арасында көпір құруға көмектеседі. Ол сондай-ақ климаттың өзгеруі, кедейлік және теңсіздік сияқты жаһандық мәселелерді шешуге көмектесуі мүмкін. Тұтастай алғанда, трансшекаралық білім беру жеке, академиялық және кәсіби дамудың кең мүмкіндіктерін ұсынады, бұл адамдарға жан-жақты, жаһандық хабардар және өзара байланысты азаматтар болуға септігін тигізеді.

Трансшекаралық білім берудің көптеген мүмкіндіктеріне қарамастан, ол бірқатар мәселелермен де бетпе бет келеді. Ғылыми әдебиеттерде анықталған және талқыланған трансшекаралық білім берудің бірнеше заманауи мәселелері бар. Трансшекаралық білім беру халықаралық қатынастар саласында, әсіресе ұлттық егемендік, мәдени бірегейлік және саяси билік салаларында бірқатар проблемалар тудыруы мүмкін. Халықаралық қатынастар саласындағы трансшекаралық біліммен байланысты кейбір мәселелерге мыналар жатады:

- Ұлттық егемендікке қауіп: Шетелдік оқу орындарына ел шекарасында жұмыс істеуге рұқсат етілген жағдайда трансшекаралық білім беру ұлттық егемендікке қауіп ретінде қарастырылуы мүмкін. Мұны мемлекеттің өзінің білім беру жүйесін реттеу және өзінің білім беру басымдықтарын анықтау өкілеттіктеріне қол сұғу деп санауға болады [5].
- Халықаралық қатынастардағы биліктің теңсіздігі: Трансшекаралық білім дамыған және дамушы елдер арасындағы биліктің тең емес қатынастарын күшейте алады. Бай елдерде шетелде білім беру мекемелерін құру үшін ресурстар болуы мүмкін, ал кедей елдерде мұндай мүмкіндіктер болмауы мүмкін. Бұл елдің білім беру жүйесінде шетелдік институттар үстемдік ететін жағдайды тудыруы мүмкін, бұл білім беру процесін бақылауды жоғалтуға әкеледі [7].
- Мидың ағуы: Трансшекаралық білім дамушы елдерден «мидың ағуына» әкелуі мүмкін. Мидың ағуы ретінде талантты студенттердің шетелдік университеттерге тартылуын және олар оқуды бітіргеннен кейін отанына оралмау процессін сипаттайды.
- Дипломатиялық шиеленіс: Білім беру саясатына немесе тәжірибесіне қатысты келіспеушіліктер болған жағдайда трансшекаралық білім елдер арасында дипломатиялық шиеленісті тудыруы мүмкін. Бұл елдер арасындағы қарым-қатынасты шиеленістіріп, басқа салалардағы ынтымақтастыққа кедергі келтіруі мүмкін. Немесе мемлекеттер арасындағы дипломатиялық шиеленіс, трансшекаралық білім қатынастарына да кері әсерін тигізуі мүмкін. Оның бір мысалы ретінде АҚШ пен Қытай арасындағы 2019 жылы болған сауда соғысының АҚШ-та білім алып жатқан Қытай азаматтарының виза алу, білім алуын жалғастыру мәселелеріне тап болғанын көрсетуге болады .

Пікірсапап

Жалпы, білім беру саласындағы халықаралық қатынастардың дамуын қамтамасыз ету үшін, жоғарыда аталған мәселелерді шешу мүмкіндігін қарастыру маңызды. Ендігі кезекте,

кандай құралдар мен әдістерді қолдана отырып, трансшекаралық білім алдында туындаған сұрақтар мен мәселелерді шешуге болатынына тоқталайық.

Жоғарыда аталғандай, шетелдік білім беру мекемелері немесе қызмет көрсетушілер елде тиісті реттеу мен қадағалаусыз жұмыс істеген жағдайда трансшекаралық білім беру кейде ұлттық егемендікке қауіп төндіруі мүмкін. Трансшекаралық білім берудегі ұлттық егемендікке қауіп төндіретін мәселелерді шешудің кейбір әдістері ретінде нормативтік-құқықтық базаны әзірлеу, сапаны қамтамасыз ету тетіктерін күшейту, ынтымақтастық және серіктестіктер, мәдени сезімталдыққа тартуды атап өтуге болады.

Оларға нақты тоқталып кететін болсақ, халықаралық білім жүйесінде ұлттық егемендік сұрағын шешу үшін ұлттық үкіметтер елде жұмыс істейтін шетелдік білім беру мекемелері мен қызмет көрсетушілер үшін стандарттарды, талаптарды және үміттерді анықтайтын нормативтік-құқықтық базаны әзірлеуі керек. Бұл аккредиттеу, лицензиялау және тіркеу талаптарын қамтуы мүмкін. Сонымен қатар, шетелдік оқу орындары ұсынатын білім беру бағдарламаларының ұлттық стандарттарға сәйкес келуін және отандық бағдарламалармен салыстырылуын қамтамасыз ету үшін сапаны қамтамасыз ету тетіктерін күшейту қажет. Бұл жалпы стандарттарды, бағалау критерийлерін, сондай-ақ бақылау және бағалау жүйелерін әзірлеуді қамтуы мүмкін.

Ұлттық және шетелдік оқу орындары мен қызмет көрсетушілер арасындағы ынтымақтастық пен серіктестік сенімділікті арттыруға, өзара түсіністікке ықпал етуге және білім алмасуға ықпал етеді. Бірлескен бағдарламалар, ғылыми жобалар және студенттердің ұтқырлық бағдарламалары әртүрлі елдер арасында көпір құруға және мәдениетаралық түсіністікке ықпал етуге көмектеседі. Сондай-ақ, шетелдік білім беру мекемелері мен қызмет көрсетушілер жергілікті мәдениетке, әдет-ғұрыпқа және нормаларға сезімтал болуы керек. Олар қабылдаушы елдің тарихын, мәдениеті мен тілін зерттеуге уақыт бөліп, жергілікті қоғамдастықтың құндылықтары мен нанымдарын құрметтеуі керек.

Келесі маңызды мәселелердің бірі – халықаралық қатынастардағы биліктің теңсіздігі мәселесі. Трансшекаралық білім берудегі тең емес билік қатынастары шетелдік оқу орындары немесе қызмет көрсетушілер жергілікті әріптестеріне қарағанда үлкен ресурстар мен әсерге ие болған кезде пайда болуы мүмкін, бұл көп жағдайда әділетсіз нәтижелерге алып келеді.

Бұл мәселелерді серіктестікке негізделген тәсілдер арқылы шешуге болады: шетелдік және жергілікті оқу орындары арасындағы білім беру серіктестіктері өзара тиімділік пен құрметке негізделуі керек. Бұл серіктестіктер білімді немесе ресурстарды біржақты беруге емес, әлеуетті арттыруға және білім алмасуға көмектесуге бағытталуы керек. Одан бөлек, трансшекаралық білім беруді басқару құрылымдары бірлесіп шешім қабылдауға және есеп беруге ықпал ететін етіп жасалуы керек. Бұған шетелдік және жергілікті мекемелердің өкілдерінен тұратын бірлескен комитеттер немесе басқармалар кіруі мүмкін.

Сонымен қатар, шетелдік және жергілікті оқу орындары арасындағы келісімшарттар адал және ашық болуы маңызды, бұл екі тараптың тең мүмкіндіктерге ие болуын және қанаудан қорғалуын қамтамасыз етеді. Келісімшарттар дауларды реттеу туралы ережелерді қамтуы және жергілікті заңдар мен ережелерге сәйкес келуі керек.

Мәселені шешудің бірден бір жолы ретінде әлеуетті арттыру және кәсіптік оқытуды атап өтуге болады. Әлеуетті арттыру және кәсіптік оқыту бағдарламалары жергілікті білім беру мекемелері мен қызмет көрсетушілердің әлеуетін нығайтуға көмектеседі, олардың шетелдік әріптестерімен тең негізде жақсы қарым-қатынас жасай алуын қамтамасыз етеді. Бұл оқу бағдарламаларын әзірлеу, педагогика және зерттеу әдістері сияқты салаларда оқытуды қамтуы мүмкін.

Жалпы айтқанда, трансшекаралық білім берудегі күштердің тең емес арақатынасы мәселелерін шешу өзара тиімділікке, бірлесіп шешім қабылдауға, әділ және ашық келісімшарттарға, әлеуетті арттыруға және оқытуға, сондай-ақ күштер теңгерімсіздігін жоюға ықпал ететін бірлескен және бастамашыл тәсілдерді қолдануды талап етеді.

Трансшекаралық білім жүйесінде туындайтын өзекті мәселелердің бірі ретінде мидың ағуына тоқталып кету маңызды. Мидың ағуы – бұл жоғары білікті мамандар өз елінен басқа елге білім алу немесе жұмысқа орналасу үшін қоныс аударатын трансшекаралық білім беру мәселесі, бұл үрдіс өз кезегінде өз елінде таланттар мен дағдылардың жоғалуына әкеледі. Мидың ағуы мәселесін шешу үшін мемлекеттер өз елінде мықты білім беру мекемелерін дамытуы қажет. Бұл инфрақұрылымға, ресурстарға инвестицияларды тартуды және профессорлық-оқытушылық құрамды дамытуды қамтуы мүмкін.

Осы мәселемен күресу үшін мемлекеттер жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін ынталандыру жұмыстарын жүргізулері қажет. Үкіметтер экономикалық саясат пен жұмыс орындарын құру бастамалары арқылы өз елінде жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін, соның ішінде жоғары білікті мамандардың мүмкіндіктерін құру үшін жұмыс істей алады. Сонымен қатар, үкіметтер мен мекемелер өз елінде білім алуды жалғастыру үшін жоғары білікті мамандарға стипендиялар мен гранттар ұсына алады. Бұл ел ішіндегі таланттар мен дағдыларды сақтауға көмектеседі.

Мидың ағуы процессін тоқтату үшін жүйелік мәселелерді шешу де маңызды болып табылады. Саяси тұрақсыздық, сыбайлас жемқорлық және мүмкіндіктердің болмауы сияқты жүйелік мәселелерді шешу адамдарды шетелде білім алуға немесе жұмыс іздеуге итермелейтін факторларды азайтуға көмектеседі. Шетелдік оқу орындарымен халықаралық серіктестіктерді дамыту жоғары білікті мамандардың шетелде оқуын аяқтағаннан кейін отанына оралуына мүмкіндік жасауға көмектеседі. Бұл серіктестіктер ынтымақтастық, бөлісу және білім беру мүмкіндіктерін ұсына алады.

Трансшекаралық білім беру саласындағы дипломатиялық шиеленіс елдер арасындағы саяси немесе идеологиялық айырмашылықтарға байланысты туындауы мүмкін, бұл халықаралық білім беру серіктестіктері мен алмасуларындағы проблемаларға әкеледі. Мәдени өзара түсіністікке ықпал ету осы мәселелерді шешудің бірден бір жолы болуы мүмкін. Білім беру бағдарламалары әртүрлі мәдениеттер арасындағы алшақтықтарды жоюға және дипломатиялық шиеленістерге әкелуі мүмкін түсініспеушіліктерді азайтуға көмектесу арқылы мәдени түсіністік пен сезімталдықты дамыта алады. Бұл желілер мен серіктестіктерді құру арқылы жүзеге аса алады. Дәлірек айтқанда, оқу орындары мен ұйымдар арасындағы желілер мен серіктестіктерді дамыту дипломатиялық шиеленіс жағдайында да байланыс пен ынтымақтастықты дамытуға ықпал етуі мүмкін. Білім беру бағдарламалары пікір алмасу және сындарлы пікірталастарға қатысу үшін қауіпсіз және құрметті кеңістікті қамтамасыз ету арқылы әртүрлі мәдениеттер мен идеологиялар арасындағы диалогқа ықпал ете алады.

Трансшекаралық білім беру саласындағы дипломатиялық шиеленіс мәселесін шешу, сонымен қатар, жанжалдарды шешу тетіктерін әзірлеу және нормативтік-құқықтық базаны енгізу арқылы мүмкін болуы ықтимал. Жанжалдарды шешу тетіктерін әзірлеу дипломатиялық шиеленіс қауіпін азайта отырып, трансшекаралық білім беру саласында туындайтын даулар мен түсініспеушіліктерді шешуге көмектеседі. Трансшекаралық білім беру үшін нормативтік-құқықтық базаны енгізу жанжалдардың немесе түсініспеушіліктердің ықтималдығын азайта отырып, білім беру бағдарламаларының құқықтық және этикалық принциптерге сәйкестігін қамтамасыз етуге көмектеседі.

Қорытынды

Қорытындылай келе, трансшекаралық білім беру жаһандық білім беру нарығының маңызды құрамдас бөлігіне айналғанын атап өткен жөн. Бұл студенттер мен оқу орындарына мәдениетаралық оқытуға қатысуға, халықаралық желілерді дамытуға және әртүрлі көзқарастармен танысуға мүмкіндік береді.

Алайда, трансшекаралық білім беру ұлттық егемендікке, мидың ағып кетуіне және дипломатиялық шиеленістерге айтарлықтай әсер етуі мүмкін қиындықтар мен мәселелермен тығыз байланысты. Трансшекаралық білім беру үрдісінің кеңеюі нәтижесінде шетелдік оқу орындарының қабылдаушы елдерде орналасу факторы ұлттық

егемендіктің дәстүрлі идеяларына қарсы тұруы мүмкін. Сонымен қатар, дамушы елдердің жоғары білікті мамандары жоғары білім мен жақсы жұмыс мүмкіндіктерін іздеу үшін дамыған елдерге қоныс аударған кезде пайда болуы мүмкін мидың ағуы мәселесінің де бұл процессте атқаратын маңызы зор. Мемлекеттік идеологиялар мен құндылықтарда айырмашылықтар болған кезде трансшекаралық білім елдер арасында дипломатиялық шиеленісті тудыруы мүмкін.

Дегенмен, аталған мәселелерді тиімді реттеу, сапаны қамтамасыз ету тетіктерін нығайту және халықаралық ынтымақтастыққа көбірек көңіл бөлу арқылы шешуге болады. Ең маңызды шешімдердің бірі – білім беру сапасын қамтамасыз ету және ұлттық мүдделерді қорғау үшін неғұрлым қатаң нормативтік негіздерді әзірлеу. Аккредиттеу және бағалау процесстерін қоса алғанда, сапаны қамтамасыз ету тетіктерін жетілдіру шетелде ұсынылатын академиялық бағдарламалардың негізділігі мен сенімділігін қамтамасыз ету үшін де өте маңызды. Елдер арасындағы аймақтық ынтымақтастық қақтығыстар мен шиеленістер қаупін азайта отырып, трансшекаралық білім беруге ықпал етуі мүмкін. Сонымен қатар, ұлттар арасындағы өзара сенім мен құрметті нығайту ынтымақтастықты дамытуға және білім беру саласында тұрақты серіктестік құруға ықпал етуі мүмкін. Сондай-ақ, бұл мәселелерді шешу үкіметтер, жоғары оқу орындары, реттеушілер және басқа да мүдделі тараптар арасындағы ынтымақтастық пен серіктестікті талап етеді. Бірлесіп жұмыс істей отырып, трансшекаралық білім берудің әлеуетін толық іске асыруға және оның қатысқандардың барлығына пайда әкелуін қамтамасыз етуге болады.

Яғни, жоғарыда аталған мәселелерді шеше отырып, трансшекаралық білім беру білім беру мүмкіндіктерін кеңейтудің, мәдени алмасуды жеңілдетудің және жаһандық дамуға үлес қосудың қуатты құралы бола алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. EAIE (2021). *Cross-Border Higher Education: Trends and Developments*. European Association for International Education.
2. OECD (2019). *Internationalisation and Trade in Higher Education: Opportunities and Challenges*, OECD Publishing, Paris
3. *Project Atlas of International Institute of Education* // <https://www.iie.org/atlas>
4. UNESCO (2019). *Global Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education*.
5. Woodall, S. (2019). *Cross-border higher education and quality assurance: Commerce, the nation state and massification*. Palgrave Macmillan.
6. Wu, S. M. (2020). *The Effect of US-China Trade War on the Educational Mobility of Chinese Students*. *Journal of International Students*, 10(2), 554-570.
7. Wu, W. (2022). *The political economy of international education: A critical discussion*. *Critical Education*, 13(3), 1-17.

ТЕОРЕТИКО-ЭМПИРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОЙ МИГРАЦИИ В АЗИИ В ПРИЛОЖЕНИИ К РЕГИОНУ ЦА

Токберген Айдана

Магистрант 2 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: д.и.н., профессор Губайдуллина М.Ш.

Трансграничная миграция – это типичное явление азиатских стран, которая характеризует коридоры, пролегающие между Восточной, Юго-Восточной, Южной и

Западной Азией, причем на протяжении нескольких десятилетий. Особенно остро трансграничная миграция усилилась в 21 веке. Центральная Азия также вовлечена в регионально-глобальный миграционный процесс, которым охвачены практически все страны региона.

Миграция из Азии стала важным театром региональной и международной миграции и, соответственно, центром эмпирических и теоретических разработок. Центральноазиатская миграция является предметом усиленного внимания и изучения для выстраивания сбалансированных политических и торгово-экономических межгосударственных связей.

Долгое время миграция рассматривалась преимущественно как явление “одинокого работника”, причем мигранты-мужчины, как правило, удовлетворяли потребность в работниках в производственных секторах. Однако женщины также мигрировали в качестве работников, особенно в качестве домашней прислуги и для работы в производственном секторе (Carter, 1995).

Эти эмпирические закономерности привели к богатым теоретическим построениям, которые все чаще используются во всем мире. В частности, концепция “цепочки ухода” (Hochschild, 2000; Parreñas, 2001), которая стала широко использоваться в исследованиях и политике в области глобальной миграции, основывается на опыте женщин-мигрантов из азиатских стран, которые переезжают за границу, чтобы удовлетворить потребность в работниках по уходу на глобальном Севере, что приводит к дефициту медицинской помощи в странах происхождения женщин-мигрантов. Однако эта концепция уже имела историю в азиатском мышлении как важный предшественник концепции цепочки оказания медицинской помощи, популяризированной Арли Хохшильд. Это также была важная работа Тхань-Дам Труонг (1996) по репродуктивному уходу, в которой обсуждалась такая динамика, опираясь на азиатский случай 1990-х годов. Арли Хохшильд была в числе первых наблюдателей, которые отметили концентрацию трудящихся женщин—мигрантов в Азии на “репродуктивной работе” — как домашней, так и развлекательной - в отличие от работы мужчин в производственных секторах.

Наконец, массовый найм иностранных работников на строго временной основе представляет собой политическую модель, которая распространяется по всему миру. Это все чаще рассматривается как решение проблемы застоя или провала “проектов развития” в странах происхождения и, если учитывать роль, которую играет ненадежный труд мигрантов в политико-экономическом плане, также в странах назначения.

В контексте Азии такая политика приобрела доминирующие черты в отношении миграции, осуществляемой при посредничестве частных агентств по найму, и институционализации управления миграцией.

Одним из (намеренных или непреднамеренных) последствий трудовой миграции трудящихся-мигрантов на временной основе стал высокий уровень нелегальной миграции и нерегулярной практики трудоустройства. Другим следствием является то, что многие мигранты оказываются запертыми в состоянии “постоянной временности”.

Итак, в зарубежных научных исследованиях таких авторов, как Арли Хохшильд, Тхань-Дам Труонг, Парреньяс Расель Салазар, Ороско Амайя Перес, Уиллис Кэти и Йео Бренда, выделены три фокуса теоретических выводов, которые демонстрируют доминирующие модели и причинно-следственные связи миграционных потоков, характерные в целом для всей Азии. Это трудовая миграция, семейная миграция, и управление в политике. Для ЦА следует добавить характерную для стран региона политически мотивированную миграцию, экологическую, образовательную, медицинскую и иные миграции.

По данным ООН за 2021 год число иностранных рабочих-мигрантов возросло в мире до 169 миллионов, что на три процента больше, чем в 2017 году. Такие данные содержатся в докладе, обнародованном Международной организацией труда (МОТ). По оценкам авторов документа, в 2019 году иностранные трудящиеся-мигранты составляли почти пять

процентов мировой рабочей силы. Более двух третей иностранных рабочих-мигрантов трудятся в странах с высоким уровнем доходов: 63,8 миллиона (37,7 процента) – в Европе и Центральной Азии, 43,3 миллиона (25,6 процента) – в Северной и Южной Америке. Таким образом, в совокупности Европа, Центральная Азия и Америка принимают 63,3 процента всех рабочих-мигрантов в мире.

В 2009 году в обзоре ключевых региональных академических журналов и известных центров и сетей по исследованию миграции было отмечено, что после периода, когда доминировали экономисты и количественный анализ, исследования миграции начали расширяться и становиться более инклюзивными в дисциплинарном и методологическом плане (Asis et al., 2010). Отражая это, обзор Хьюге в серии статей, опубликованных в журнале *Asian and Pacific Migration Journal* (2016), излагаются темы, широко исследуемые в существующих исследованиях: развитие на макроуровне, права человека мигрантов, женщины в миграции, социальные последствия миграции, формирование национальной политики, мультикультурализм и транснационализм.

Тема, которой уделяется все большее внимание, - это миграция квалифицированных кадров. Стремление сохранить свои конкурентные преимущества и преобразовать свою экономику в экономику знаний побудило Японию, Тайвань, Корею, Сингапур и совсем недавно Китай привлечь квалифицированных мигрантов (ООН, 2017). Среди высококвалифицированных специалистов, которые пополняют список Китая, есть возвращающиеся за границу китайцы или граждане Китая. Некоторые страны, такие как Китай, стали важными местами назначения иммигрантов как внутри континента, так и за его пределами. Это особенно очевидно в случае студенческой миграции, когда Китай становится одним из крупнейших направлений для студенческих мигрантов (Lan and Wu, 2016; Но, 2017).

Социально-правовая и политическая нестабильность положения мигрантов является ключевым фактором исследования некоторых авторов как Бизли Хэрриот, Квак Мин-Юнг, Лан Пей-Чиа и И-Фан Ву.

В Азии возвращение, по сути, не обязательно является окончанием временной миграции, поскольку мигранты могут не возвращаться в свои родные страны после работы в зарубежном пункте назначения, но могут мигрировать дальше в другие пункты назначения в рамках поэтапной миграции (Paul, 2017). Другие пункты назначения, такие как Великобритания, все больше ограничивают возможности для мигрантов (Cavanagh, 2012) таким образом, двойное действие экономического кризиса и антииммигрантских настроений на Западе с растущими возможностями в восходящих державах может привести к новым горизонтам мобильности, а также неподвижности (ILO, 2010; Jain, 2013; Wiesbrock, 2008).

Хотя рост региональных потоков привлек внимание, это также произошло во время роста многосторонности, еще одной области, привлекающей все большее внимание исследователей. Например, многосторонние процессы и появление дискурса об “управлении миграцией”, а также возрождение дебатов о взаимосвязи миграции и развития повлияли на то, как миграция исследовалась в Азии (Huguet, 2016).

В целом, рост внутриазиатской миграции характеризуется разнонаправленностью и является результатом множества целей и обстоятельств. С глобальной точки зрения, мы бы утверждали, что азиатские особенности приводят к важным обобщениям для изучения миграции в более широком смысле, путем перехода к многоцентровой, многоузловой модели международной миграции; и формирование транснационального класса и прекариата мигрантов как транснационального процесса и явления. Как тенденции, так и рамки имеют значение для будущих исследований и теоретизации. В этом тезисе были предприняты некоторые предварительные шаги к такому изменению парадигмы.

Список использованной литературы:

Бейкуэлл Оливер и Йонссон Ганвор (2011) *Миграция, мобильность и африканский город*, рабочий документ 50, Оксфорд, ИМИ.

Баттистелла Грациано (2018 г.) *Обратная миграция: концептуальная и политическая основа*, [онлайн]. URL-адрес: <http://cmsny.org/publications/2018smc-smc-return-migration/> DOI: 10.14240/cmsesy030818.

Баттистелла Грациано (2014) *Миграция в Азии: в поисках теоретической основы*, Грациано Баттистелла и др., *Глобальные и азиатские перспективы миграции*, Springer, стр. 1–24.

Баттистелла Грациано и Ма Сесилия Г. Конако (1998 г.) *Влияние трудовой миграции на оставшихся детей: исследование детей начальной школы на Филиппинах*, *Sojourn*, 13 (2), стр. 220-241. DOI: 10.1355/SJ13-2C.

Бизли Харриот (2015) *Множественные идентичности, множественные реальности: дети, которые самостоятельно мигрируют для работы в Юго-Восточной Азии*, *Children's Geographies*, 13 (3), стр. 296–309. DOI: 10.1080/14733285.2015.972620

Бизли Харриот, Батт Лесли и Болл Джессика (2017) «Нравится, не нравится, должно нравиться»: эмоциональная реакция детей на отсутствие родителей-мигрантов из других стран на Ломбоке, Индонезия, *Children's Geographies*, [онлайн]. URL: <https://doi.org/10.1080/14733285.2017.1407405>. DOI: 10.1080/14733285.2017.1407405.

Картер Марина (1995) *Слуги, сирдары и поселенцы: индейцы на Маврикии*, Дели, Oxford University Press.

Фрейзер Нэнси (2010) *Несправедливость в пересекающихся масштабах: о «социальной изоляции» и «глобальной бедности»*, *Европейский журнал социальной теории*, 13 (3), стр. 363-371. DOI: 10.1177/1368431010371758.

Гамбурд Мишель (2000) *Ручка кухонной ложки: транснационализм и горничные-мигранты из Шри-Ланки, Итака и Лондон*, издательство Корнельского университета.

Голдринг Луин и Ландольт Патрисия (2013 г.) *Создание и обсуждение негражданства: ненадежный правовой статус в Канаде*, Торонто, University of Toronto Press.

Парреньяс Расел Салазар (2008) *Транснациональное отцовство: гендерные конфликты, дистанционное дисциплинирование и эмоциональные пробелы*, *Журнал этнических и миграционных исследований*, 34 (7), стр. 1057-1072.

Парренас Расел Салазар (2005) *Дети глобальной миграции: транснациональные семьи и гендерные проблемы*, Стэнфорд, издательство Стэнфордского университета.

Тхань Дам Труонг (1996) *Гендер, миграция и социальное воспроизводство*, *Азиатско-тихоокеанский миграционный журнал*, 5 (1), стр. 27-52.

Цон Юин и Лю Юйли (2009). *Дети-парашютисты и семьи космонавтов*, в ред. Н. Тевари и А.Н. Альварес, *Азиатско-американская психология: текущие перспективы*, Нью-Йорк, Routledge/Taylor & Francis Group, стр. 365-379.

Хьюге Джеррольд В. (2016) *АРМЖ – Хроника 25 лет миграции в Азии и Тихоокеанском регионе*, *Азиатско-тихоокеанский миграционный журнал*, 25 (4), стр. 357-378. DOI: 10.1177/0117196816672385

THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE CONTEXT OF THE ONE BELT ONE ROAD PROJECT

Serik Akku

1st year master's student in the specialty of «International Relations»

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific adviser: professor Makasheva K. N.

Introduction

One Belt One Road Initiative (BRI) is a development strategy introduced by the Chinese government in 2013. This initiative aims to enhance connectivity and promote economic cooperation among countries along the ancient Silk Road, which extends from China to Europe and Africa.

The BRI has garnered widespread attention and support from countries and international organizations worldwide, it has become the most popular global public product in the world, as well as the most promising international cooperation platform. The initiative has already gained support from over 100 countries and international organizations, including the United Nations, the World Bank, and the International Monetary Fund.

The BRI offers many opportunities for countries along the line to complement the initiative with their own strategies. For example, Russia's "Eurasian Economic Union" aims to create a common economic space among its member states. Kazakhstan's "Bright Road Plan" focuses on infrastructure development and economic diversification. ASEAN's "Master Plan for Connectivity" aims to enhance connectivity within the region. The EU's "Juncker Plan" aims to promote investment and growth in Europe.

However, some countries along the "Belt and Road" are skeptical about the initiative, some are concerned about China's intentions and the potential risks involved in participating in the initiative. Therefore, it is essential to establish a positive identity for the BRI and promote understanding of the initiative in relevant countries, International Organizations can play a crucial role in this regard, they have unique advantages in terms of impartiality, expertise, and experience, which can help to build a soft environment for the implementation of the "Belt and Road" initiative. International Organizations can provide technical assistance, facilitate policy dialogue, and promote best practices and standards.

Theoretical background

There are different theories as to the role of International Organizations, accordingly, liberals believe that International Organizations are vital to make the world peaceful and cooperative, constructivists argue that International Organizations induce states to cooperate internationally even though their power and utility-maximizing interest is not achieved.

A. Liberalism theory

In international relations, liberalism theory is one of the main theories that become a reference in punctuating certain phenomena. In understanding the political world, liberalism is one of the main approaches (Thomas Diez et al., 2011). Liberalism theory best explains the existence and functioning of IO's. Liberalism is a school of thought that argues states have common interests which form the basis of International Organisations (IO's). Interests may include peace, prosperity and environmental factors meaning that cooperation is a rational factor, as interests such as fighting towards a cleaner environment are only able to be achieved through cooperation.

When looking at International Organisations through a liberal perspective, it is clear that a function of them is to act as a mediator between states, they monitor the behaviour of states and help provide information and guidance to increase the transparency between relationships, thus making having a truthful connection easier for cooperating states. The United Nations has the economic and social council who is the principal body for "coordination, policy review, policy dialogue and recommendations on economic, social and environmental issues, as well as the implementation of internationally agreed development goals" (Un.org). As an important carrier, the United Nations has affirmed the concept and practice of the "Belt and Road" initiative. As a result, the governments of many countries have enhanced their understanding of the "One Belt, One Road" initiative, and believed that the "One Belt, One Road" initiative is not the "Chinese version of the Marshall Plan", and the establishment of the "One Belt, One Road" initiative is a positive identity of "opportunities for common development".

Another function of IO's is to reduce the security threat between states in the global arena. International Organisations recognize that there is systematic anarchy, this, therefore, helps them address the risk of security. Many solutions have been put in place liberals argue that help them increase security and reduce conflict. After World War 2 the UN was created on the grounds of maintaining liberal principles and security. The creators hoped that it would help maintain peace in the international arena for many years, in the way in which the League of Nations was unable to.

Thirdly, from a liberal perspective, the promotion of international trade and liberalization of markets leads to economies becoming interconnected, reducing the likelihood of conflict between states due to the risks of damaging economies being too high.

International Organizations can facilitate international trade and market liberalization. In particular, The WTO, plays a crucial role in promoting international trade and liberalizing markets. A free trade zone refers to a trade zone formed by signing free trade agreements between two or more countries or independent customs areas in accordance with the relevant rules of the World Trade Organization. China with its FTAs (Free Trade Agreements) and MES (China Market Economy Status) have recognition from more countries in promoting free trade. Today, 97 countries have recognized MES.

B. Constructivism theory

Constructivists argue that International Organizations have the role of not only regulating state behaviour but also modifying the identity and interest of states, which, in turn, directs states action. This means that, through international organizations, states adapt international norms of appropriate state behaviour to inform their policies and domestic structures. Thus, international norms push states to cooperate internationally even though states' power as well as utility-maximizing interests is not achieved.

China promotes the "One Belt, One Road" through international organizations, actively follows the original international standards and norms, and uses the framework of international organizations to restrain its own power and behavior, which can allow some countries to reduce and eliminate suspicion of China and promote strategic alignment between the two sides; and cooperating under the framework of international organizations can guarantee the equality of status of the cooperating parties.

Discussion/Analysis

In May 2017, the "Belt and Road" International Cooperation Summit Forum held in China, many international organizations signed various "Belt and Road" cooperation documents with the Chinese government. The cooperation between international organizations and China is not only conducive to promoting practical cooperation between relevant countries and China in specific fields, but also provides a favorable opportunity for the construction of the "Belt and Road".

A. The role of International Organizations in promoting collaboration among participating countries in the economy, policy, and culture.

International Organizations declare their own policies and development guidelines through permanent conference forums and reach international consensus on issues of common concern to the international community, gaining greater and broader social recognition and understanding. International organizations provide a platform for countries to work together to address common challenges such as climate change, poverty, human rights, and international trade. They facilitate the development of policies and agreements that promote economic growth, sustainable development, and social welfare.

The Shanghai Cooperation Organization was established in June 2001, it has expanded from security to economics, humanities and other fields. The interests of all parties are increasingly intertwined, and a regional community of shared future has gradually formed. In the context of regional hotspot issues and the rise of non-traditional security threats such as extremism and terrorism, the SCO has played an escort role in maintaining regional security and stability and jointly seeking economic prosperity. It also provides a security platform for promoting the construction of the "Belt and Road".

Driven by the construction of the "Belt and Road", the trade within the SCO region has grown rapidly. In 2018, the total import and export trade between China and the other seven member states increased by 17.2% compared with the previous year. China is the largest trading partner of India, Pakistan, Russia, Kyrgyzstan and Uzbekistan, the second largest trading partner of Kazakhstan and the third largest trading partner of Tajikistan. The overall regional economic

strength of the SCO is also on the rise. Members are also actively connecting their national development strategies with the construction of the "Belt and Road", such as Kazakhstan's "Bright Road" new economic policy, Uzbekistan's 2017-2021 action strategy for five priority development areas, and Tajikistan's 2030 development strategy. Positive progress has also been made in regional facilities connectivity and production capacity cooperation. China has provided member states with a large amount of preferential loans and industrial investment, which has promoted local economic development.

B. The role of international organizations in the provision of funding.

International organizations such as the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), the World Bank, and the Asian Development Bank (ADB) play a significant role in providing funding for infrastructure projects in participating countries.

The Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) is a multilateral development bank that was established in 2016 with the aim of financing infrastructure projects in Asia and promoting regional economic integration.

Most of the investment projects of the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) belong to infrastructure such as transportation, energy, and telecommunications, which are also one of the focuses of the "Belt and Road" initiative. Along the "Belt and Road" route, most countries are emerging economies and developing countries with a huge demand for infrastructure construction. Based on this, the AIIB focuses on infrastructure interconnectivity projects and continues to increase investment in infrastructure projects in countries along the route.

In its first year of establishment, the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) provided \$1.73 billion in loans for nine projects in countries along the "Belt and Road" initiative, including Pakistan, Tajikistan, Bangladesh, Myanmar, Oman, and Azerbaijan, leveraging \$12.5 billion in public and private sector funding, playing a significant role in promoting regional connectivity. With over six years of operation, the AIIB has become an important financing platform for the "Belt and Road" initiative.

C. The role of international organizations ensuring environmental sustainability

The "One Belt, One Road" initiative will drive infrastructure construction that will benefit Europe, Asia, Africa and other vast regions of the world with an amount exceeding US\$1 trillion. However, how to deal with environmental protection issues in such a huge engineering project has become a dilemma, a difficult problem facing the "Belt and Road" initiative. At the "Belt and Road" International Cooperation Summit Forum held in Beijing, Guterres said: The UN's SDGs and OBOR are mutually supportive development agendas. For OBOR, the SDG agenda provides much needed guidance on the social and environmental aspects of the projects being considered.

The UN is perhaps the only global organization that can convene the various political and financial organizations involved with OBOR, while also impartially supporting the initiative. By involving the UN, the successes of OBOR can also be translated to other regions in the world. How the United Nations plays a role in OBOR will demonstrate the institution's relevance in multilateralism for the twenty-first century.

D. The role of international organizations in ensuring transparency and accountability.

The history of modern and contemporary international relations shows that the signing of many international rules and treaties is operated through international organizations. International organizations are important managers of rules or standards in specific fields and have played an important role in promoting the formulation, implementation, and improvement of relevant mechanism standards in this field.

The International Monetary Fund and the World Bank established after World War II, formulated many financial guidelines and principles and supervised and adjusted monetary policy, International financial policies such as financial tax system and exchange rate policy have greatly promoted the stability of the international financial system.

In the construction of the "Belt and Road", the IMF can provide useful assistance in aspects such as policy advice, financial support, and training capacity building. The People's Bank of China and the International Monetary Fund jointly established the IMF-China Capacity Building Center to provide training for countries along the "Belt and Road".

Conclusion

Since the establishment of the Westphalian system, sovereign states have become an important part of the world system. However, in the anarchic state of the international community, the limited capacity of sovereign states and the scope of governance determine the need for the participation of International Organizations. International Organizations promote the resolution of many regional and global issues. In the context of the development of the "Belt and Road Initiative", as important non-state actors, International Organizations actively lead and promote the cooperation of countries along the "Belt and Road" through their theories, strategies and methods, they play the role of linkers of policy, economy and trade, managers of rules and principles, defenders of security and peace, and promoters of cultural exchanges.

In the context of the construction of the "Belt and Road", China should strengthen cooperation with International Organizations and countries along the route, effectively use the role of International Organizations, and provide a new model for the advancement of the "Belt and Road" construction.

References

- Thomas, D. (2011). *Key Concepts in International Relations*. London: Sage Publications.
- Shah, A. (2016). *Building a sustainable 'Belt and Road'*. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, pp.212-223.
- UKEssays. (November 2018). *Liberalism in International Organisations*. Retrieved from <https://www.ukessays.com/essays/international-relations/liberalism-in-international-organisations-1023.php?vref=1>
- Hawkins, D., Lake, D., Nielson, D., & Tierney, M. (2006). *Delegation under anarchy: States, international organizations, and principal-agent theory*. *Political Economy of Institutions and Decisions*, pp. 3-38. Cambridge: Cambridge University
- Napang, M., Nurhasanah, S., & Rohman, S., (2019). *One Belt One Road (OBOR) and the Increase of China's Global Influence*. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, pp.53-69.
- Li Q, Yan X.(2018). *An Analysis of the Role of Professional International Organizations in the Perspective of one belt one road Initiative*. *Theory Monthly*, pp.183-188.
- The Shanghai Cooperation Organization escorts the "Belt and Road." (19 C.E., November 5). www.gov.cn. http://www.gov.cn/xinwen/2019-11/05/content_5448973.htm

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЭТНОСАРАЛЫҚ КЕЛІСІМ МОДЕЛІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ДАМУ ТӘЖІРИБЕСІ

Алмасбек Айым

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Аймақтану»

мамандығының I курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Бюжеева Б.З.

Кіріспе

Мемлекеттер мен халықтардың өмір сүру, даму тарихында этносаралық және дінаралық қатынастар мәселелері маңызды және өзекті болды. Адамзат тарихындағы барлық дерлік соғыстар мен қақтығыстар осы қайшылықтарға байланысты болғанын білеміз. Сол себепті оларды өркениеттің ғасырлар бойы өзектілігін жоймай келе жатырған мәселелері ретінде қарастырсақ болады.

Әлемдік саясаттағы этносаралық, дінаралық, ұлтаралық қатынастар мәселелері қазір де көп қозғалатын тақырыптардың бірі. Керісінше ХХІ ғасырда жаһандану, ұлттық-азаматтық бірегейлікті білдірудің жаңа нысандарын іздеу жағдайында этносаралық және конфессияаралық қатынастарды зерттеу жетекші және өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Халықаралық қатынастар тәжірибесіндегі болған этносаралық үрдістер ұлттық мәселенің шын мәнінде саяси және әлеуметтік сахнада ерекше орын алатынын көрсетіп берген болатын. Этникалық мәселе кез-келген мемлекеттің егемендігі мен тұтастығына әсер етуші фактор бола алады. Шотланд, Баск, Каталон, Косово албандары, Ирактағы күрдтердің тәуелсіздік алу әрекеттері мемлекет саясатындағы этнос мәселесінің маңыздылығын көрсетеді. Жалпы этносаралық қатынастар деп қоғамдық өмірдің барлық салаларын қамтитын этностар, халықтар арасындағы өзара әрекеттесуді айтамыз. Қатынастар достық, өзара сыйластық немесе, керісінше, жанжалды, дұшпандық сипатта болуы мүмкін. Олардың сипатына көптеген факторлар әсер етеді: тарихи, экономикалық, саяси, адамгершілік, мәдени және рухани. Сонымен қатар конфессиялық және тілдік параметрлер, аумақтық алғышарттар қатынастардың даму деңгейін анықтайды [12].

Көпэтносты қоғамдағы қатынастардың достық сипатта дамуына маңызды шарт ретінде “этносаралық келісімді” келтіруге болады. Бұл келісім мемлекеттік мүдделер тұрғысынан өте маңызды, себебі ол ұлттық қауіпсіздікке, аумақтық тұтастыққа, әлеуметтік тұрақтылыққа, қақтығыстардың алдын алуға тікелей әсер етеді. Келісім ретінде қайшылықтардың мүлде болмауын немесе ықтимал қайшылықтардың алдын-алуды, осы қайшылықтарды жою жолдарын таңдауды да қарастыра аламыз. Осылайша көпұлтты мемлекеттерде әр түрлі ұлт өкілдері арасындағы келісім негізгі құндылықтардың бірі болып табылады. Қоғамда келісімге қол жеткізу этносаралық қатынастар саласында ортақ бағытты әзірлеу кезінде мемлекеттік және азаматтық институттардың бір-бірімен тиімді әрекеттесуін талап етеді.

КСРО ыдырағаннан кейін посткеңестік ортада ұлтаралық келісімді сақтау әрдайым мүмкін болмады. Өкінішке орай, көптеген адамдардың өмірін қиған қақтығыстар орын алды. Таулы Қарабақ, Оңтүстік Осетия, Приднестровье, Абхазия және басқа аймақтар этносаралық қақтығыстардың орнына айналды [2]. Қазір бірнеше қақтығыстар бір нүктеде қалып қойған, олар кез келген уақытта қайта жандануы мүмкін. Сол себепті тәуелсіздік алғаннан бері елдер үшін этносаясаттарын тиімді жүргізу қажеттілігі туады. Осы мақсатпен Қазақстан Республикасының билігі еліміздің өз этносаралық келісім моделін құрып, оны дамытуды жолға қойды.

Полиэтникалық мемлекет бола отырып, Қазақстан ұлттық негіздегі келіспеушіліктер мен қақтығыстарды болдырмау жөнінде дәйекті мемлекеттік саясат жүргізеді. Тәуелсіздік алған сәттен бастап қабылданған нормативтік-құқықтық актілер, доктриналар мен бағдарламалар, сондай-ақ оларды іске асыру шеңберіндегі іс-шаралар қоғамдағы этносаралық қатынастарды тұрақтандыруға мүмкіндік берді. Дегенмен, кез келген көпэтносты мемлекет сияқты, ұлттық және діни негізде экстремизм мен одан кейінгі қақтығыстардың туындау ықтималдығы сақталады. Бұл тұрғыда дәйекті этносаясат осы үрдістерді барынша азайтуға мүмкіндік береді.

Теориялық-әдістемелік негізі

Мақала тақырыбына байланысты жүргізілген зерттеудің әдіснамалық және теориялық негізін құбылыстардың өзара байланысы, олардың өзара әрекеттесуі, қызметі мен дамуына негізделген диалектикалық әдіс; саяси құбылыстар мен үрдістерді зерттеудегі политеориялық әдіс құрайды. Зерттеудің мақсаты мен ғылыми міндеттерін жүзеге асыру үшін саяси процестің теориялық және әдіснамалық синтезі қолданылады.

Әдістемелік негіз ретінде логикалық, жүйелік, әлеуметтанулық, құрылымдық-функционалдық талдау, сондай-ақ ғылыми зерттеуге мүмкіндік беретін саяси өмірді салыстырмалы талдау әдістері қолданылды. Автор негізінен осы мәселені зерттейтін жетекші ғалымдардың еңбектеріндегі әдіснамалық ережелер мен тұжырымдарға сүйенді.

Сонымен қатар әлеуметтік үрдістерді ғылыми тану әдіснамасының дәстүрлі бағыты ретінде кешенді тәсіл қолданылды.

Сонымен қатар этносаралық келісімге әсер етуші факторларды зерделеу барысында статистикалық, саяси-құқықтық және түрлі сараптамалық бағалау технологиялары пайдаланылды. Жалпы логикалық әдістер де: синтез, талдау, дедукция және әлеуметтану әдістері: нормативтік-құқықтық құжаттарды талдау, бақылау әдістері де қолданылды.

Пікірсапап

Тарихи тұрғыдан қарастырсақ, Қазақстан халқының көпэтносты құрамы отаршылдық саясаттың нәтижесінде қалыптасты. Басқа этнос өкілдерінің Қазақстанға қоныс аударуы патша өкіметі кезеңінен бастау алып, Кеңес дәуірі кезеңінде жалғасын тапқан болатын. Қоныс аудару ұйымдасқан түрде адамдардың өз еріктерімен, күштеп те жүргізілді. Халық құрамы депортацияға ұшыраған, тың жерлерді игеруге, өнеркәсіптік құрылыстарды салуға келген адамдармен де толықтырылды. Тәуелсіздік алғаннан кейін мемлекеттің болашағы тікелей осы этнос өкілдерінің бір-бірімен қатынасы сипатына тәуелді болды. Сол себепті бұл кездері Қазақстан Республикасының мемлекеттік этносаясатының Стратегиясы барлық этникалық қауымдастықтардың тең құқығын қамтамасыз ету қажеттілігімен айқындалды. Осыған байланысты мемлекеттің этносаясатындағы екі негізгі қағидатты айрықша атап өтсек болады: біріншіден, этникалық топтардың құқықтарын қорғауды және олардың дамуын қамтамасыз ету, екіншіден, қоғамды демократияландыру және жеке құқықтарды қорғауды қамтамасыз ету [9].

Этносаралық қатынастардың негізгі қағидаттарын айқындауды көздейтін этносаралық келісімді қамтамасыз етудің құқықтық негізі Қазақстан Республикасының Конституциясы болып табылады. 1991 жылғы 16 желтоқсандағы "Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы" Конституциялық заңда "қазақ ұлтының өзін-өзі анықтау құқығы" бекітілді. 1993 жылғы 28 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Конституциясы қазақстандық мемлекеттіліктің ұлттық сипатын айқындады. Ал 1995 жылғы Конституция ұлттың азаматтық моделіне көшумен мемлекеттілік сипатының жалпыазаматтық қағидаттарын бекітті және ол қағидаттар бүгінгі күнге дейін ұсталып келеді. Конституция Қазақстандықтардың титулдық және титулдық емес ұлт өкілдеріне бөлінуіне жол бермеді, бұл қоғамдағы этносаралық шиеленістің төмендеуіне және интеграциялық үрдістердің дамуына әкелді. ҚР Конституциясының 39-бабы бойынша "ұлтаралық келісімді бұзуға қабілетті кез келген іс-әрекет конституциялық емес деп танылады". Еліміздің Негізгі Заңының 7-бабына және 19-бабына сәйкес, әрбір қазақстандықтың өз мәдениетінің өзіндік ерекшелігін сақтау құқығы, оқыту және тәрбиелеу тілін еркін таңдау "Қазақстан Республикасының азаматтығы туралы", "Қазақстан Республикасындағы тіл туралы", "Қоғамдық бірлестіктер туралы", "Мәдениет туралы", "Білім туралы", "Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы" заңдарында бекітілді. Осылайша мемлекеттік саясат ұлт құрылысының модернистік моделін жүзеге асыру арқылы жүргізілгенін көруге болады.

Этносаясаттың мақсаты Қазақстан қоғамын азаматтық қоғам қағидаттарына негізделген азаматтардың саяси бірлестігі ретінде қалыптастыру болды. Ол үшін Қазақстанда этносаралық келісім заңмен бекітіліп қана қоймай, іс жүзінде де жүзеге асырылды. Ел азаматтарының этникалық теңдігі қоғамның барлық салаларында көрініс тапты. Осылайша этносаралық келісімді қамтамасыз ету мемлекетіміздің саясатының өзегі болып табылатынын айта аламыз.

Этносаралық және конфессияаралық келісімді сақтауда Қазақстан халықтары Ассамблеясының еңбегін айта кету қажет. Қазақстан халықтары Ассамблеясы-этносаралық өзара іс-қимылды қамтамасыз ететін бірегей қоғамдық-саяси институт. Ол Қазақстанда тұратын әрбір халық өкілдерінің ана тілі мен мәдениетін пайдалануға конституциялық құқықтарын жүзеге асыру және елдегі ұлттық саясаттың стратегиялық міндеттерін әзірлеу мәселелерін шешу үшін құрылды. Ассамблея Қазақстанның саяси жүйесінің маңызды

бөлігіне айналды. Ол барлық этностардың мүдделерін нығайтуда, барлық азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының олардың ұлтына қарамастан мүлтіксіз сақталуына ықпал етті [6].

Өйткені, белгілі бір этносқа, халыққа, ұлтқа жататындығын түсінетін әрбір адам осы ортада қалыптасқан нормаларды сақтау арқылы, діндерге, сондай-ақ тұтастай алғанда этностардың мәдениетіне құрметпен қарауды қалыптастырады, бұл мемлекеттегі бейбітшілік пен келісімнің кепілі болып табылады.

Қазіргі ұлттық мемлекеттіліктің дамуы жаһандану үрдісімен тығыз байланысты бірқатар қарама-қайшы тенденциялармен қатар жүреді. Оларға мемлекет пен қоғамның өзара тәуелділік факторының өсуі мен этникалық өзіндік сананың күшеюі және мәдени бірегейлікті сақтауға деген ұмтылыс жатады. Соған орай ХХІ ғасырдың жаһандық тәуекелдері мен сын-қатерлері жағдайында этносаралық келісімді нығайтуға ықпал ететін қоғамдық сананы жаңғыртудың маңызы зор. Бұл үрдісте "Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық", "Туған жер", "Қазақстанның киелі географиясы", "Жаһандық әлемдегі заманауи қазақстандық мәдениет", "Қазақстанның 100 жаңа есімі" бағдарламаларының өз орны бар.

Біздің дәуіріміздің жаһандық әлемі-инновациялық технологиялар, ғылыми жаңалықтар, креативтілік, серпінділік және жоғары бәсекеге қабілеттілік әлемі. Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев өзінің "Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан" атты мақаласында: "ұлттық сананы сақтау және оны қазіргі заманғы шындыққа бейімдеу – мемлекеттік маңызы бар іс. Біздің санамызды жаңғырту арқылы ғана біз ХХІ ғасырда елдің дамуына жаңа мүмкіндіктер ашамыз" деген болатын [9]. Ал ол үшін біз тұрақтылық пен дамуымыздың кепілі болып табылатын бірлік пен келісімді бәрінен бұрын бағалауымыз керек. Мемлекеттік мүдделер туралы ойлана отырып, біз сабақтастықты сақтап, құндылықтарымызды жоғалтпауымыз керек. Тек осындай саясат бізге барлық стратегиялық мақсаттарымызға қол жеткізуге және әлемнің дамыған мемлекеттерінің қатарына кіруге мүмкіндік береді.

Этносаралық келісім халықтың рухани дамуының, қоғамдағы демократия мен гуманизм идеяларын нығайтудың факторы ретінде әрекет ететіндіктен мемлекеттің ұлттық мектептерді, тілдік бағдарламаларды, БАҚ, театрларды дамытуға қолдау көрсетуі маңызды болып табылады [3]. Этносаралық келісімнің Тәуелсіз Қазақстанның тұрақты дамуына ықпал ететіні сөзсіз.

Этносаралық келісімнің қазақстандық моделінің мазмұны негізінен өзара байланысты бірнеше қағидаттардың жиынтығымен айқындалады. Олардың ішіндегі ең маңыздыларын қазақстандық зерттеуші М. А. Абишева былай көрсетеді: "ашықтық пен жариялылық; заңдылық, қолданылатын күштердің, құралдар мен әдістердің қызметін заңнамалық рәсімдеу және құқықтық реттеу; гуманизм, әділеттілік және адамгершілік қағидаттарының басымдығы; өзара көмек және өзара қолдау; ізгі ниет пен төзімділік"[1]. Этностар арасында өзара түсіністік болған кезде ғана этносаралық қатынастарда үйлесімділікке қол жеткізуге болады. Бұл тұрғыда сындарлы диалогтың маңызы зор. Сол себепті оны қоғамдағы этносаралық келісімді дамытудың негізгі факторларының бірі ретінде қарастырсақ болады.

Қазақстанда этностардың өз мәдениетін сақтау және дамыту үшін жағдайлар жасалған: республикада этникалық мектептер, республикалық және өңірлік ұлттық газеттер, радио-және телебағдарламалар, ұлттық театрлар жұмыс істейді. Ұлттық театрларды қаржыландыру республикалық бюджеттен жүзеге асырылады.

Қазақстандық қоғам бүгінде 140 этнос пен 40-тан астам конфессия өкілдері тұратын этносаралық және конфессияаралық плюрализм мен толеранттылықтың бірегей үлгісі болып табылады. Бейбітшілік пен тыныштық, азаматтық келісім, діни төзімділік, түрлі мәдениеттер өкілдерінің қоғам өміріне тең құқылы қатысуы-бұл қағидаттар мемлекетіміздің тәуелсіздік жылдарындағы ұлттық саясатының негізін құрады [8].

А. Барановтың пікірінше, "Қазақстанның көпұлтты болуы қазақстандық саясаткерлер, публицистер мен ғалымдар үшін мақтанатын жағдай. Ал екінші жағынан, бұл ішкі және

сыртқы саясатта мәселелер тудыруға әсер ете алатын жағдай" [4]. Дегенмен Қазақстан Республикасында жүргізіліп жатқан мемлекеттік этносаясат тиімділікке бағытталғанын көруге болады және ол саясат мемлекет ратификациялаған Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактінің (1966 ж.), Нәсілдік кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы халықаралық конвенцияның (1965 ж.) ережелері мен нормаларына толық сәйкес келеді. Ел БҰҰ-ның мамандандырылған құрылымдары алдындағы есептер туралы талаптарды да орындайды.

Қазіргі уақытта этникалық және мәдени әртүрлілік кез-келген заманауи мемлекетті сипаттайтын фактор. К. Янг құрастырған этномәдени біртекті мемлекеттерге тек 11 мемлекет кіреді: Уругвай, Коста-Рика, Ботсвана, Тунис, Бахрейн, Катар, Барбадос, Лесото, Жапония және екі Корея. Тарихи себептерге байланысты әр елде азшылықтардың тіршілік әрекетінің өзіндік ерекшелігі қалыптасты және көп жағдайда көші-қон салдарынан мемлекеттердің көпұлтты құрамы өзгерді [7].

Сол себепті де этносаралық қатынастар мәселесі әлемдік саясаттағы өз өзектілігін жоймайды, керісінше арттыра береді деп айта аламыз. Мемлекеттердің өзара байланысының күшеюі олардың мәселелерінің ортақ болуына да әкеліп соғады. Сол сияқты жаһандану және халықаралық байланыстардың одан әрі өсуі жағдайында Қазақстандағы жағдайға жаһандық геосаяси үрдістер, сондай-ақ көршілес өңірлердегі, ең алдымен ТМД, Орталық Азия және Таяу Шығыстағы оқиғалар әсер ететіні белгілі. Сыртқы қауіптер елдегі жағдайға теріс әсер етпеуі үшін ішкі саясаттағы тұрақтылықтың болуы өте маңызды.

Сонымен қатар қазіргі кезде этникалық келісімге әсер ете алатын құрал ретінде бұқаралық ақпарат құралдарының да рөлінің өсіп келе жатырғанын айта кету керек. Ол этностар арасындағы достық қарым-қатынастардың орнауына да, керісінше жанжалды қатынастардың дамуына да ықпал ете алады. Ұлттық БАҚ этностардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыруда және жандандыруда ғана емес, сонымен қатар этносаралық келісімді қамтамасыз етуде де маңызды рөл атқарады. Бірақ ұлттықтан бөлек, қазіргі кезде жеке қаржылық БАҚ-тың көп таралғанын айта аламыз. Олардың әрқайсысының өз мақсаттары болады және тиісінше қоғамға әсер етуге ұмтылатындарын да естен шығармау қажет.

Қорытынды

Қорытындылай келе, этносаралық келісім халықтың рухани дамуының, қоғамдағы демократия мен гуманизм идеяларын нығайтудың факторы ретінде әрекет ететінін айта аламыз. Соған байланысты ұлтаралық және этносаралық келісімнің қазақстандық моделі әлемдік қоғамдастықтың даму талаптарына сәйкес құрастырылған. БҰҰ мен ЕҚЫҰ бұған дейін құрметке негізделген этносаралық қатынастарды көтермелеудің қазақстандық моделін және оның ұлт бірлігін нығайту жөніндегі күш-жігерін жоғары бағалағанын атап өткен жөн. Қазақстандық модель Еуразияның заманауи мәдениетінің феноменіне айналды. Қазақстанның саяси құрылымы барлық ұлттар мен азаматтардың жан-жақты дамуына кепілдік беретін демократиялық, яғни құқықтық азаматтық қоғам құруға, олардың барлығына лайықты өмір сүру жағдайларын жасауға бірегей мүмкіндік береді [5].

Әрине, Кордай, Масанчи сияқты жерлердегі қақтығыстарды елемеуге болмайды. Олардың негізінде әлеуметтік-экономикалық теңсіздік, үлкен әлеуметтік алшақтық мәселелері болды. Бұл қақтығыстар елімізде тұратын этностарды қазақстандық қоғамға интеграциялау бойынша бірқатар мәселелерді ашып берген болатын. Білім беру, әлеуметтік-экономикалық, мәдени, жер, медициналық және басқа да көптеген мәселелерді шешуге ерекше назар аудару қажет. Бұл жұмыс жаңа тәсілдерді қажет етеді [11].

Ғасырлар бойы қазақтардың тарихи жерінде әртүрлі мәдениеттер, діндер мен дәстүрлерді ұстанатын көптеген халықтардың тағдыры қиылысып келеді. Соған орай елімізде көптеген этностар мен конфессиялардың өкілдері бейбіт өмір сүретін ерекше жағдай қалыптасты. Сонымен қатар, әр түрлі этностардың ұзақ уақыт бірге тұруы қоғамда толеранттылықтың тұрақты дәстүрлерін айқындап берген болатын.

Тек Қазақстанда ғана емес әлемнің барлық полиэтникалық елдерінің тәжірибесі этносаралық қатынастар мен этносаралық келісім барлық этникалық топтардың тең мәртебесіне негізделуі керек екенін көрсетеді. Өз кезегінде этносаралық толеранттылық пен қоғамдық келісім, елдің экономикалық серпінді дамуы-бір үрдістің өзара негіздеуші бөліктері болып табылады, яғни олар тығыз байланысты. Бір жағынан, толеранттылық, жанжалдың болмауы экономикалық өсу мен саяси тұрақтылыққа жағдай жасаса, ал екінші жағынан әлеуметтік-экономикалық жағдайдың жақсы болуы жанжал деңгейін төмендетеді. Осылайша кез-келген қоғамның және кез-келген этникалық қауымдастықтың өмір сүруі экономикалық, мәдени және басқа мүдделердің жиынтығынан тұратын күрделі үрдіс екенін айта аламыз, өйткені ұлттық (этникалық) өмірді мүдделерден тыс түсіну қиын.

Тұрақты әлеуметтік даму мен барлық халықтардың әл-ауқатын жақсартудың негізгі факторларының бірі бейбіт этносаралық диалог болып табылады. Сол бейбіт этносаралық диалогты орнату жолындағы Қазақстан Республикасы билігінің тәжірибесі назарға лайық. Өртүрлі этнос өкілдерінің бейбіт қатар өмір сүруі, олардың арасындағы қақтығыстардың таралуына қарсы тұру – Қазақстанның ішкі және сыртқы саясатының басым факторлары ретінде айқындалған. Соның арқасында Қазақстанда қоғамда тұрақтылық пен келісімді қамтамасыз ететін этностар мен діндердің өзара әрекетінің тұрақты моделі қалыптасты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Абишева М.А. *Казахстанская модель межэтнического согласия*// *Материалы международной научно-практической конференции «Казахстанский опыт межэтнического и межконфессионального согласия: предложения для ОБСЕ» (г. Алматы, 25 февраля 2009 г.)*, 2009. 160 с. URL: https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/159469/F_Congress2020_103_108.pdf?sequence=-1
2. Амиров Н.К. *Казахстанская модель межэтнических отношений* / *Вестник Карагандинского университета. Право.* 2015. URL: https://rep.ksu.kz/bitstream/handle/data/6568/N.K.Amirov_vestniki_2015%2878%292_pravo-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Ауанасова А.М., Аяган Б.Г., Нурпеисов Е.К. *Историческая основа консолидации казахстанского общества и единства нации* / *Вестник Томского государственного университета. История.* 2018. №52. С.33-37. URL: https://xn--80aa3afkgvdfе5he.xn--p1ai/ES-36_originalmaket_N.pdf
4. Баранов А. *Межнациональные отношения в Казахстане: факторы устойчивости и риски дестабилизации* // *Национальные проблемы в государственной политике Казахстана: по материалам казахстанской и российской прессы.* М.: Диалог МГУ. – 1998. – №. 3. URL: <https://www.neweurasia.info/archive/book/sbornik1.html>
5. Бурханов К. *Межэтническое согласие: Казахстанская модель.* 17.12.2014. - <http://ia-centr.ru> www.cisnews.org
6. Жетпысбаев С.К. *Ассамблея народа Казахстана как институт общенародного единства* / *Гуманитарные науки в Сибири*, 2016 г., том 23, №2. С. 109-113. URL: <https://www.sibran.ru/upload/iblock/70a/70a4190c7ce5709f092b2ee77e6be55c.pdf>
7. Корганова С. С., Байзакова А., Избасханов Ж.К. *Политико-правовые аспекты обеспечения межэтнического согласия в казахстане* / *Наука и жизнь Казахстана.* №2 (57) 2018г. URL: <https://www.naukaizhizn.kz/index.php/journal/article/download/26/25#page=258>
8. Мирзабекова А.Ш., Ижанова Г.Б., Боранбаева А.Т. *Дискурс о путях формирования и развития межэтнического согласия в республике казахстан* / *Евразия и глобальные социально-экономические изменения.* 2020. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=44181135&pf=1>
9. Президент Касым-Жомарт Токаев «Абай и Казахстан в XXI веке» - перевод статьи Президента РК Касым-Жомарта Токаева. 24 Февраля 2020 // URL: https://www.inform.kz/ru/abay-i-kazahstan-v-xxi-veke-perevod-stat-i-prezidenta-rk-kasymzhomarta-tokaeva_a3618011
10. Раимбекова Г.Ж. *Межконфессиональное и межэтническое согласие как фактор политической стабильности.* *Вестник КазНУ. Серия философия. Серия культурология. Серия политология.* № 1 (34). 2010. URL: [file:///C:/Users/kazie/Downloads/895-1-1726-1-10-20181205%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/kazie/Downloads/895-1-1726-1-10-20181205%20(2).pdf)

11. Уникальная модель межэтнических отношений. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://assembly.kz/ru/news/unikalnaya-model-mezhetnicheskikh-otnosheni/>
12. Шевцов В. Межнациональные конфликты: механизм их разрешения. М., 2013.

ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАН МЕН ТҮРКИЯНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ШЕШУДІҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Екпінова Әсел

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының I курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Бюжеева Б.З

Кіріспе

Қазақстан мен Түркия жылдар бойы берік экономикалық қарым-қатынасты сақтап келеді және екі ел де өзара тиімділік үшін экономикалық ынтымақтастықтың маңыздылығын мойындайды.

Екі ел арасындағы ынтымақтастық кеңес заманында басталды, бірақ 1991 жылы Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін елдер арасындағы қатынастар одан да қарқынды және әр түрлі болды. Соңғы 30 жылда Қазақстан мен Түркия екі ел арасындағы сауда-экономикалық қатынастардың дамуына ықпал еткен бірнеше экономикалық келісімдерге қол қойды. Атап айтсақ:

«Қазақстан мен Түркия арасындағы сауда-экономикалық ынтымақтастық туралы» келісімге 1992 жылы қол қойылды. Ол сауда, инвестиция, ғылым және инженерия, энергетика, көлік және байланыс сияқты салалардағы ынтымақтастықты қарастырды.

Сонымен қатар, 2009 жылы «Қазақстан мен Түркия арасындағы еркін сауда туралы» келісімге қол қойылды. Ол тауарлар мен қызметтерді өзара жеткізуге тарифтерді төмендетуді, сондай-ақ кедендік рәсімдерді жеңілдетуді көздейді.

Осы келісімдерден басқа, Қазақстан мен Түркия туризм, мәдениет, білім беру және денсаулық сақтауды қоса алғанда, әртүрлі салаларда өзара түсіністік туралы көптеген басқа келісімдер мен меморандумдарға қол қойды. Жалпы, Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық ынтымақтастық соңғы 30 жыл ішінде тұрақты өсіп, әртараптандырылды.

2009 жылы қол қойылған Қазақстан мен Түркия арасындағы еркін сауда туралы келісім[2] екі ел арасындағы тауарлар мен қызметтерге тарифтерді төмендетуді немесе толығымен жоюды көздейді. Сонымен қатар, Келісім Қазақстан мен Түркия арасындағы сауданы жеңілдетуге бағытталған ережелер мен рәсімдерді белгіледі. Қазақстан мен Түркия арасындағы еркін сауда туралы келісім екі ел арасындағы сауда қатынастарын дамытуға түрткі болды. 2009 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін келесі нәтижелерге қол жеткізілді:

- Тауар айналымының өсуі. Қазақстан мен Түркия арасындағы сауда көлемі айтарлықтай өсті. 2020 жылы екі ел арасындағы сауданың жалпы көлемі шамамен 4 миллиард долларды құрады.
- Тауарлар экспортын ұлғаюы. Қазақстан өз тауарларының Түркияға экспортын ұлғайтты. Ең көп сұранысқа ие тауарлар-мұнай мен газ, тыңайтқыштар, медициналық препараттар, астық және басқа да тауарлар.
- Инвестицияларды ұлғаюы. Түрік компаниялары Қазақстан экономикасына, әсіресе мұнай-газ секторына, Көлік және логистика саласына, ауыл шаруашылығына, өндіріс пен құрылысқа инвестицияларын ұлғайтты.
- Бірлескен кәсіпорындар құрылуы. Қазақстан мен Түркия сонымен қатар тыңайтқыштар өндіру, ауыл шаруашылығы, логистика және көлік сияқты экономиканың әртүрлі салаларында бірнеше бірлескен кәсіпорындар құрды.

- Туризмді дамуы. Қазақстан мен Түркия арасындағы туристік ағым айтарлықтай өсті. Қазақстан Түрік туристері үшін танымал бағытқа айналды, ал Қазақстаннан Түркияға туристік ағын да өсуде.

Оған қоса, «Қазақстан мен Түркия арасындағы еркін сауда туралы» келісімге 2010 жылғы 12 қаңтарда қол қойылып, 2011 жылғы 1 қыркүйекте күшіне енді[1]. Содан бері екі ел де келісімді толық жүзеге асыру және оның пайдасын барынша арттыру үшін жұмыс істеп келеді.

- Еркін сауда келісімінің кейбір негізгі нәтижелеріне мыналар жатады:
- Екіжақты сауданың ұлғаюы: еркін сауда туралы Келісім Қазақстан мен Түркия арасындағы екіжақты сауданың айтарлықтай өсуіне әкелді.
- Сауданы әртараптандыру: еркін сауда туралы Келісім Қазақстан мен Түркия арасындағы сауданы әртараптандыруға көмектесті. Қазіргі уақытта екі ел ауыл шаруашылығы, құрылыс, энергетика және туризмді қоса алғанда, тауарлар мен қызметтердің кең ауқымын сатады.
- Сауда кедергілерін азайту: еркін сауда келісімі тарифтер, квоталар және лицензиялау талаптары сияқты көптеген сауда кедергілерін жойды немесе азайтты, бұл екі елдің кәсіпорындарының бір-бірімен сауда табыстылығын жеңілдетті және жақсартты.
- Инвестицияларды ынталандыру: еркін сауда туралы Келісім Қазақстан мен Түркия арасындағы инвестицияларды ынталандыруға көмектесті. Түрік компаниялары Қазақстандағы құрылыс, энергетика және ауыл шаруашылығын қоса алғанда, бірқатар секторларға инвестиция салды. Қазақстан Ұлттық Банкі ұсынған деректерге сәйкес, 2021 жылғы тамыздағы жағдай бойынша Түркиядан Қазақстанға тікелей шетелдік инвестициялардың (ТШИ) жалпы көлемі шамамен 3,8 миллиард АҚШ долларын құрады. Бұл Түркияны Қазақстандағы 10-шы ірі инвестор етеді. Қазақстанға ең көп түрік инвестицияларын тартқан секторлар өндіріс, сауда және жылжымайтын мүлік болып табылады[3].

Түрік компаниялары Қазақстан экономикасына белсенді инвестиция салуда және бұл екі ел арасындағы экономикалық қатынастарды нығайту бағыттарының бірі. Соңғы жылдары Түркия Қазақстандағы ең ірі шетелдік инвесторлардың біріне айналды деуге болады. Қазақстандағы түрік инвестициялары мұнай-газ өнеркәсібі, энергетика, көлік және логистика, ауыл шаруашылығы, туризм және т.б. сияқты экономиканың түрлі секторларында шоғырланған. Қазақстандағы ірі түрік инвесторларының арасында "Қале груп", "Лимах холдинг", "Тексен", "Ақер иншаат", "түрік телеком", "Юнилевер" және басқа да көптеген компанияларды бөліп көрсетуге болады.

Мысалы, 2019 жылы "Лимах холдинг" компаниясы Алматы әуежайының жаңа терминалын ашып, осы жобаға шамамен 209 миллион доллар инвестициялады. "Тексен" компаниясы 2018 жылы пайдалануға берілген "Түрікменбашы-Бейнеу-Шымкент" газ құбырының құрылысына 500 миллион доллардан астам инвестиция салды.[4]

Жалпы, еркін сауда туралы келісім Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық байланыстарды нығайтуда және екі елде де бизнес үшін жаңа мүмкіндіктер беруде табысты болды.

Теориялық негіздеме

Мақала тақырыбына байланысты жүргізілген зерттеуде зерттеудің ғылыми-теориялық және эмпирикалық, қойылымды-сараптамалық әдістері қолданылды. Тақырып көлемінде жинақталған ақпарат пен деректерді жинау, жүйелеу, болжау, талдау, сараптау және бақылау әдістері қолданылды.

Мақала жұмысында бірінші сипаттағы дереккөздік база қолданылды. Әдеби және электронды, ғаламтор желісінде жарияланған басылымдар, мақалалар пайдаланылды.

Тақырыптың зерттелу деңгейі алға қойылған мәселенің мәнін ашуға және жан-жақты ақпараттық базаны алуда көмегін тигізді.

Екі елдің экономикалық қарым-қатынасындағы сын-қатерлер мен оларды шешудің мүмкіндіктері

Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастардағы оң өзгерістерге қарамастан, әлі де шешілуі қажет кейбір сын-қатерлер мен мәселелер бар.

Жаһандық экономикалық сын-қатерлер: COVID-19 пандемиясы және одан туындаған жаһандық экономикалық құлдырау Қазақстанның да, Түркияның да экономикаларына әсер етті, бұл олардың қысқа мерзімді перспективада экономикалық ынтымақтастығына әсер етуі мүмкін. COVID-19 пандемиясы Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастарға айтарлықтай әсер етті. Екі ел арасындағы сауда мен инвестицияға әсер еткен пандемияға байланысты екі ел де экономикалық құлдырауға тап болды.

COVID-19 Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастарға әсер еткен кейбір нақты тәсілдерге мыналар жатады:

- Сауда көлемінің қысқаруы: Пандемия Қазақстан мен Түркия арасындағы сауда көлемінің төмендеуіне әкелді. 2020 жылы екі ел арасындағы сауданың жалпы көлемі 3,1 миллиард долларды құрады, бұл өткен жылмен салыстырғанда 9% - ға аз.[4]
- Бұзылған жеткізу тізбегі: Пандемия жаһандық жеткізу тізбегін бұзып, Қазақстан мен Түркиядағы кәсіпорындарға тауарлардың импорты мен экспортын қиындатты.
- Туризмнің қысқаруы: Пандемия Қазақстан мен Түркия арасындағы туризмді айтарлықтай қысқартты. Бұл екі елдегі туризм индустриясына теріс әсер етті.
- Кейінге қалдырылған Инвестициялар: Пандемия сонымен қатар Қазақстан мен Түркия арасындағы кейбір инвестициялық жобаларды кешіктірді, өйткені компаниялар пандемиядан туындаған экономикалық белгісіздік жағдайында жоспарларын қайта қарауға мәжбүр болды.

Осы проблемаларға қарамастан, Қазақстан да, Түркия да пандемия кезінде өз экономикаларын қолдау шараларын қабылдады. Қазақстан бизнесті қолдау үшін экономикалық ынталандыру пакеттерін енгізді, ал Түркия өз экономикасын қолдау үшін салық-бюджет және ақша-кредит саясатын жүргізуде. Жаһандық жағдай жақсарып, пандемия бақылауға алынғандықтан, Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастар қалпына келу мүмкіндігі жоғары.

Ресей-Украина жағдайы Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастарға біршама әсер етті, дегенмен әсер ету деңгейі салыстырмалы түрде шектеулі болды. Ресей-Украина жағдайының Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастарға әсер ету тәсілдерінің бірі жүктерді тасымалдау болып табылады. Қақтығысқа дейін тауарлар Украина арқылы Ресейге және аймақтың басқа елдеріне тасымалданды. Алайда, қақтығыстың жалғасуына байланысты бұл бағыт аз сенімді және қымбатқа түсті. Нәтижесінде Қазақстан мен Түркиядағы кәсіпорындарға көлік шығындарын арттырып, олардың өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігіне әсер етуі мүмкін баламалы маршруттарды табу қажет болуы мүмкін. Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық ынтымақтастықтағы басты проблемалардың бірі екі елді байланыстыратын тиісті көлік инфрақұрылымының болмауы болып табылады. Бұл көлік шығындарын арттырып, бизнестің бір-бірімен сауда жасауын қиындатуы мүмкін.

Ресей-Украина жағдайының Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастарға әсер етуінің тағы бір тәсілі-энергетика секторы. Ресей Түркияға табиғи газдың негізгі жеткізушісі болып табылады және жеткізу тізбегіндегі кез келген ақаулар Түркияның энергетикалық қауіпсіздігіне әсер етуі мүмкін. Қазақстан сондай-ақ мұнай мен газдың ірі өндірушісі болып табылады және өңірдегі кез келген тұрақсыздық оның осы ресурстарды халықаралық нарықтарға экспорттау қабілетіне әсер етуі мүмкін.

Алайда, қазіргі кезеңде қазақстан-түрік экономикалық қатынастарының дамуына әсер ететін бірқатар сын-қатерлер мен мүмкіндіктер бар.

Негізгі мәселелердің бірі-екі елді байланыстыратын тиісті көлік инфрақұрылымының болмауы. Автомобиль, теміржол, теңіз және әуе сияқты бірнеше қол жетімді маршруттар мен көлік түрлері болғанымен, олар толық пайдаланылмайды немесе интеграцияланбайды,

нәтижесінде тиімсіздік пен шығындар артады. Бұл екі ел арасындағы сауда мен инвестицияны ұлғайту әлеуетін шектейді.

Тағы бір мәселе-COVID-19 пандемиясы және жаһандық сауда мен экономикалық қызметке әсер еткен Ресей мен Украина арасындағы жалғасып жатқан қақтығыс сияқты сыртқы факторлардың әсері. Пандемия жеткізу тізбегін бұзып, белгілі бір тауарлар мен қызметтерге сұраныстың төмендеуіне әкелді, ал қақтығыс аймақта белгісіздік тудырды және трансшекаралық саудаға әсер етті.

Осы сын-қатерлерге қарамастан, Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастарды одан әрі дамыту үшін айтарлықтай мүмкіндіктер бар. Қазақстан табиғи ресурстарға, әсіресе мұнай мен газға бай және бұл ресурстарды Түркияға ірі жеткізуші болып табылады. Сонымен қатар, Қазақстан өз экономикасын әртараптандыру және шетелдік инвестицияларды тарту бойынша белсенді жұмыс істеуде және Түркия осыған байланысты негізгі серіктес ретінде анықталды.

Екі ел де ауыл шаруашылығы, туризм және энергетика сияқты әртүрлі секторлардағы экономикалық ынтымақтастықты нығайтуға бағытталған бірнеше экономикалық келісімдер мен өзара түсіністік туралы меморандумдарға қол қойды. Бұдан басқа, Қазақстан Еуразиялық экономикалық одақты (ЕАЭО) және Шанхай Ынтымақтастық Ұйымын (ШЫҰ) қоса алғанда, түрік бизнесінің неғұрлым кең нарыққа қол жеткізуін қамтамасыз ете алатын бірнеше өңірлік экономикалық ұйымдардың мүшесі болып табылады.

Екі елдің алдында тұрған сын-қатерлерге қарамастан, Қазақстан-түрік экономикалық қатынастары қазіргі кезеңде одан әрі даму мен өсу үшін үлкен әлеуетке ие. Бар мәселелерді шешу және қолда бар мүмкіндіктерді пайдалану осы әлеуетті іске асырудың және екі ел арасындағы экономикалық әріптестікті нығайтудың кілті болады.

Қазақстан мен Түркияның қазіргі кезеңде нығаюын жалғастырып келе жатқан тығыз экономикалық қатынастары бар. Екі ел де сауда, инвестициялар және технологиялық инновациялар саласында белсенді ынтымақтасады. Соңғы жылдары Қазақстан мен Түркия арасындағы сауда айтарлықтай өсті. Түркия Қазақстанның басты сауда серіктестерінің бірі, ал Қазақстан Түркия үшін мұнай мен газдың ірі жеткізушісі болып табылады. 2020 жылы екі ел арасындағы сауда көлемі 3,3 миллиард долларды құрады, бұл көрсеткіш 2019 жылмен салыстырғанда 7,5% - ға өскен. Бұл ретте Қазақстаннан Түркияға тауарлардың экспорты 910 миллион долларды, ал Түркиядан Қазақстанға тауарлардың импорты 2,4 миллиард долларды құрады[4].

Сонымен қатар, түрік компаниялары Қазақстан экономикасына, әсіресе құрылыс, көлік, телекоммуникация және энергетика салаларына белсенді инвестиция салуда. 2021 жылы түрік компаниялары Қазақстандағы түрлі жобаларға 4 миллиард доллардан астам инвестиция салу ниетін жариялады. Қазақстан мен Түркия Ғылым, технология және инновация саласында белсенді ынтымақтасады. Екі ел де осы салалардағы қарым-қатынастарын нығайтуға және ынтымақтастықтың жаңа мүмкіндіктерін жасауға тырысады.

Қазақстан Түркия үшін мұнай мен газдың ірі жеткізушісі болып табылады. Түркия өз кезегінде Қазақстанға автомобильдер, жабдықтар, электроника, тоқыма және басқа да тауарларды қоса алғанда, тауарлардың кең спектрін экспорттайды. Сонымен қатар, соңғы жылдары Қазақстан мен Түркия Көлік және логистика саласындағы ынтымақтастықты белсенді дамытуда. Екі ел де көлік инфрақұрылымын дамыту және жаңа көлік дәліздерін құру бойынша жұмыс істеуде, бұл екі ел арасындағы тауарларды жеткізуді жеделдетуге және сауда байланыстарын жақсартуға мүмкіндік береді.

Осылайша, Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастар жоғары деңгейде және нығаюда. Екі ел де ынтымақтастықты одан әрі дамытуға және экономикалық өсу мен өркендеу үшін жаңа мүмкіндіктер жасауға ұмтылуда.

Қорытынды

Қорытындылай келе, Қазақстан мен Түркия арасындағы сауда ұзақ тарихы бар және қазіргі кезеңде дамуын жалғастыруда екенін атап өткен жөн. Екі елдің де қолайлы географиялық орналасуы бар және олардың арасындағы сауда үшін жақсы мүмкіндіктер туғызатын айтарлықтай ресурстарға ие. Соңғы жылдары Қазақстан мен Түркия арасындағы сауда көлемі айтарлықтай өсті. Жоғарыда айтылған мәселерге қарамастан, Қазақстан мен Түркия берік экономикалық байланыстарды қолдайды және соңғы жылдары олардың экономикалық ынтымақтастығы өсуде. Екі ел де сауда қатынастарын әртараптандырды және туризм, көлік және құрылыс сияқты салалардағы жаңа мүмкіндіктерді зерттеді. Осылайша, Ресей-Украина жағдайы Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастарға біршама әсер етуі мүмкін болса да, бұл олардың экономикалық ынтымақтастығына айтарлықтай нұқсан келтіруі екіталай.

Қазақстан мен Түркияны байланыстыратын тиісті көлік инфрақұрылымының жоқтығын әртүрлі тәсілдермен жоюға болады, олардың кейбіреулері мыналарды қамтиды:

- Жаңа көлік маршруттарын әзірлеу: Қазақстан мен Түркия өздерінің тиісті аймақтарын байланыстыратын автомобиль, теміржол және әуе қатынасы сияқты жаңа көлік маршруттарын әзірлеуде ынтымақтаса алады. Бұл екі ел арасындағы тауарлар, адамдар мен қызметтер ағынын жақсартуға көмектеседі.
- Қолданыстағы көлік инфрақұрылымын жаңарту: тағы бір нұсқа-оларды тиімдірек және заманауи ету үшін автомобиль жолдары, теміржолдар және әуежайлар сияқты қолданыстағы көлік инфрақұрылымын жаңарту. Бұған жаңа технологияларға, жабдықтар мен құрылыстарға инвестиция салу, сондай-ақ қолданыстағы инфрақұрылымға техникалық қызмет көрсету мен басқаруды жақсарту арқылы қол жеткізуге болады.
- Мемлекеттік-жекешелік әріптестік: Қазақстан мен Түркия көлік инфрақұрылымының жаңа жобаларын қаржыландыру және дамыту үшін мемлекеттік-жекешелік әріптестік мүмкіндіктерін зерттей алады. Бұл ауқымды инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландыруға және іске асыруға көмектесу үшін жеке сектордың инвестицияларын, сараптамалық білімін және инновацияларын тартуды қамтуы мүмкін.
- Өңірлік ынтымақтастық: Қазақстан мен Түркия көлік инфрақұрылымын жақсарту мақсатында өңірдің басқа елдерімен ынтымақтаса алады. Мысалы, олар Орталық Азияның басқа елдерімен, сондай-ақ Таяу Шығыс және Еуропа елдерімен ынтымақтасып, әртүрлі аймақтарды байланыстыратын жіксіз көлік желісін құра алады.
- Көпжақты даму банктері: Қазақстан мен Түркия көлік инфрақұрылымы жобаларын қаржыландыру үшін Азия даму банкі немесе Еуропалық Қайта Құру және даму банкі сияқты көпжақты даму банктерінен қаржыландыру және техникалық көмек сұрай алады. Бұл мекемелер ауқымды инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландыруда бай тәжірибеге ие және құнды техникалық сараптама мен кеңес бере алады.

Жалпы, Қазақстан мен Түркияны байланыстыратын тиісті көлік инфрақұрылымының жоқтығын шешу екі елдің, сондай-ақ өңірлік және халықаралық әріптестердің ұзақ мерзімді және келісілген күш-жігерін талап етеді. Жаңа инфрақұрылымға инвестиция салу және қолданыстағы нысандарды жаңғырту арқылы Қазақстан мен Түркия экономикалық өсу мен ынтымақтастық үшін жаңа мүмкіндіктер аша алады.

Жалпы, бұл проблемалар Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық ынтымақтастықты нығайту, сондай-ақ туындауы мүмкін кез келген кедергілерді жою жөніндегі күш-жігерді жалғастыру қажеттігін атап көрсетеді.

Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық қатынастарды нығайтудың бірнеше жолы бар:

Сауда қатынастарын дамыту: Қазақстан мен Түркия арасындағы сауда айналымының ұлғаюы екі ел арасындағы экономикалық қатынастарды нығайтудың маңызды факторы болуы мүмкін. Қазақстан мен Түркиядағы бизнес-миссияларды, көрмелер мен

жәрменкелерді ілгерілету және кеңейту қажет болуы мүмкін. Қазақстан мен Түркия арасындағы сауда қатынастарын одан әрі дамытуға сауда заңнамасын және реттеуші тетіктерді жақсарту, сондай-ақ ЕАЭО Кеден одағы қолданылатын тауарлар тізімін кеңейту арқылы қол жеткізуге болады.

Инвестициялық ынтымақтастықты кеңейту: Қазақстан мен Түркия инвестициялық ынтымақтастықты дамытуды жалғастыруы тиіс. Түрік компаниялары Қазақстанды Орталық Азияға, сондай-ақ Еуразиялық экономикалық одақтың басқа елдеріне кіру нүктесі ретінде қарастыра алады. Қазақстан өз кезегінде энергетика, көлік және логистика, ауыл шаруашылығы, туризм және басқаларын қоса алғанда, экономиканың түрлі секторларына түрік инвестицияларын тарта алады. Қазақстан ел экономикасына көбірек түрік инвесторларын тарту үшін қолайлы инвестициялық ахуал құру жөніндегі жұмысты жалғастыра алады. Бюрократиялық рәсімдерді қысқарту және құқықтық жүйенің ашықтығы мен тұрақтылық деңгейін арттыру бойынша жұмысты жалғастыру маңызды. Қазақстан ел экономикасына көбірек түрік инвесторларын тарту үшін қолайлы инвестициялық ахуал құру жөніндегі жұмысты жалғастыра алады. Бюрократиялық рәсімдерді қысқарту және құқықтық жүйенің ашықтығы мен тұрақтылық деңгейін арттыру бойынша жұмысты жалғастыру маңызды.

Бірлескен жобаларды әзірлеу: Қазақстан мен Түркия өндіріс, көлік, энергетика және т.б. сияқты түрлі салаларда бірлескен жобаларды әзірлей алады. Бұл екі ел арасындағы өзара іс-қимылды нығайтуға және бір нарыққа тәуелділікті төмендетуге мүмкіндік береді.

Туризмді дамыту: Қазақстан мен Түркия арасындағы туризмді дамыту экономикалық қатынастарды нығайту факторларының бірі бола алады. Соңғы жылдары Түрік туристері Қазақстанға және оның көрікті жерлеріне, сондай-ақ елдің мәдениеті мен дәстүрлеріне қызығушылық танытуда.

Көлік инфрақұрылымын жақсарту: Қазақстан мен Түркия арасындағы көлік инфрақұрылымын жақсарту екі ел арасындағы экономикалық қатынастарды дамытуда маңызды фактор болуы мүмкін. Бұған жаңа көлік дәліздерін салу, қолданыстағы инфрақұрылымды жақсарту және көлік маршруттары желісін кеңейту кіреді.

Ғылыми-техникалық ынтымақтастықты дамыту: ғылым және технологиялар саласындағы ынтымақтастық Қазақстан мен Түркияға экономикалық өсу мен инновациялар үшін жаңа мүмкіндіктерді ашуға көмектесе алады. Екі ел де бірлескен зерттеу жобаларын құра алады, жаңа технологияларды енгізе алады және білім беру саласында ынтымақтаса алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *О ратификации Договора о стратегическом партнерстве между Республикой Казахстан и Турецкой Республикой*// <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000471>
2. *ДОГОВОР о стратегическом партнерстве между Республикой Казахстан и Турецкой Республикой (Анкара, 22 октября 2009 года)*// https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30501274
3. *Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі статистика бөлімі* <https://www.nationalbank.kz/kz/page/statistika>
4. *Сотрудничество Республики Казахстан с Турецкой Республикой официальный сайт МИД Казахстана* <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/article/details/513?lang=ru>

ҚАЗАҚСТАН АУМАҒЫНДАҒЫ КӘРІС ДИАСПОРАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ОЛАРДЫҢ ҚОҒАМДЫҚ ӨМІРГЕ АРАЛАСУЛАРЫ

Серикова Ботакоз

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының I курс магистранты*

Кәріс диаспорасы әлем түкпірінің бірнеше бөліктеріне тараған халық. Бүгінгі таңда Оңтүстік Кореяда 50 миллионнан астам адам және Солтүстік Кореяда 24 миллионнан астам адам тұрады. ҚР Сыртқы істер министрлігі жанындағы Шетелдік кәрістер қорының мәліметтері бойынша, қазіргі уақытта түбектен тыс 7 миллионнан астам корейлер 170-тен астам елде тұрады: оның ішінде ТМД-да шамамен 450000 корей тұрады. Ал, Қазақстанда тұратын кәрістер саны 108551-ге жетті. Қазақстан мен Оңтүстік Корея мемлекеттері арасындағы маңызды байланыстырушы рөлін еліміздегі кәріс диаспорасы алып отыр. Ең алдымен кәріс халқының біздің аумаққа келу тарихына шолу жасасақ.

1897 жылғы Ресей империясының алғашқы санағы кезінде Верный, Жаркент уездерінде, Сырдария облысының Әулие-Ата қалаларында бірнеше кәрістер саны байқалды. Құжаттарға сәйкес, кәрістер Тобыл, Иркутск, Енисей, Орынбор губернияларынан Ақмола облысының Петропавл, Көкшетау уездеріне келді.

Орталық Азия мен Қазақстанға қоныс аударған кәрістер тарихы ХХ ғасырдың басынан бастау алады. Кәріс халқының Қазақстан аумағына қоныстануының негізі олардың Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы (КСРО) аумағына келуінен басталды. Жапонияның 1910 жылдан басталған отаршылық саясаты, елдегі ашаршылық кәрістерді өз мекендерінен көшуге итермеледі. Иммигранттар үшін қолайлы саналған КСРО болды. Себебі, онда өмір сүруге тұрарлық ауыл шаруашылық жерлерінің болуы, географиялық тұрғыдан жақын осы аумақ саналды. Қоныс аударған кәрістердің біраз бөлігі КСРО-ның Қиыр Шығыс, Сібір, Приморье аудандарына қарай ығыстырылды. Қиыр Шығыс аймағы кәрістердің жапондықтарға қарсы күрес орталығына айналды. Посьет ауданы кәрістердің көптеп орналасқан территориясы болды. 1917 жылғы дерек бойынша осы ауданда 30000-дай кәрістер тұрды.

Қиыр Шығыс аймағы күріш өсірушілердің орталығы болды. Алайда, мұнда жерді жалға алу қиын болғандықтан кәрістер Қазақстанға қоныс аударды. Қазақстанға күріш өсіру дағдыларын дамыту үшін шақырту жіберілді. Осылайша 1928 жылы көктемінде Қазақстан ауыл шаруашылығы халық комиссарының шақыруымен 70 отбасы, 300-ден астам кәріс күріш өсірушілері Жетісу губерниясына көшіп келді. Олар Қиыр Шығыс облысының Владивосток округінен келген еді.

1928 жылы ауылшарушылығын ұжымдастыру орын алған кезде ондаған кәріс шаруашылықтары Теңіз губерниясынан Қазақстанның Қызылорда облысына қоныс аударылды. Кәріс ауыл шаруашылық еңбек қауымдастығы «Қазақ күріш» ұжымдық шаруашылығы бой көтерді. 1931 жылы Қазақстан КСРО бойынша күріш өсіруден алдыңғы қатарға шықты.

1937 жылы кәрістерді депортациялау. Кәрістердің Қазақстанға қоныс тебуі Сталиннің жүргізген көші-қон саясатымен ұштастырылды. Қазақстанға депортацияланған кәрістер КСРО-ның Қиыр Шығыс аумағына иммиграцияланған халықтар болды. 1937 жылдың 21 тамызы тарих парақтарына естелікке қалды. Бұл күн Қиыр Шығыс даласынан кәріс диаспорасының Қазақстанға қарай жаппай көшірту орын алған күн. Осы оқиға Қазақстандық кәріс этникалық тобының құрылуының тарихи өзегі болды.

1937 жылы 21 тамызда Халық Комиссарлар Кеңесі мен Коммунистік партияның (КП) (б) Орталық Комитеті Қиыр Шығыстағы кәрістерді Орталық Азияға депортациялау туралы шешім қабылдады. 1428-326сс Сталин мен Молотовтың қол қойған құпия бұйрығымен Қазақстанға көшірілді.

КСРО КП (б) Орталық Комитетінің «Саяси Бюросы» 1937 жылы 21 тамызда кәрістерді 1938 жылдың қаңтарына дейін көшіртуді бұйырды. Көші-қон 1939 жылға дейін созылды. Сталин 171000-174000-нан астам корейлерді Қазақстан мен Өзбекстанға жер аударды, олар шамамен 37000 отбасын құрады.

Қазақстанға қоныс аудару екі кезеңде жүзеге асырылды. Қоныс аударушылардың бірінші толқыны Қазақстанға 1937 жылы, екіншісі 1938 жылы жіберілді.

КСРО аумағындағы кәрістердің депортациялау алдын-ала жоспарланған ой болды. 20-шы жылдардың аяғы мен 30-шы жылдардың басында Приморье өлкесінің шекаралас аудандарынан Хабаровск өлкесінің шалғай аумақтарына қоныстандыруды көздеген болатын. 1935 жылы желтоқсанда Кеңес Одағы КП Орталық Комитетінің Бас хатшысы Иосиф Сталин жаңа «Халықтар Достығы» атты жаңа саясатты ұсынған болатын. Бұл КСРО аумағындағы барлық этникалық қауымдастықтар арасында бірізділікті орнатуды көздейтін саясат еді. Алайда бұл саясаты кейіннен өзгеріске ұшырап, енді «тазарту» туралы жоспар туындады. Қиыр Шығыстың Приморье және Хабаровск облыстарындағы Владивосток аймағындағы кәрістерді Қазақстанға қарай көшіртті. Депортация қорытындысы бойынша Орталық Азияда жалпы саны 300000 кәрістер қоныстандырылды. Қазақстанға 171781 адам көшті.

Сол жылдың қыркүйек айында алғашқы депортация Посьет ауданында басталды, ал Қазақстанға қазан айында кәріс отбасылары жер аударылып келе бастады. Жедел түрде пойыздарға отырғызып, аттандырып жіберілді. Олардың қатарындағы басым көпшілігі қарапайым халықтар ауыр жағдайда жеткізілді. Олар жүк таситын пойыздармен келген болатын. Депортация кезінде қайтыс болған кәрістердің болжамды саны 554 адамды құрады.

Қазақ жері күріш шаруашылығымен айналысуға қолайлы болды. Оңтүстік аймақтар күріш өсіруге табиғи қолайлы болғандықтан және кәрістер дәл осы күріш өсіруге маманданған болғандықтан көп бөлігі осы аумаққа қоныстандырылды. Депортацияланған кәрістер Қазақстанның Қызылорда, Қостанай, Қарағанды облыстарында қоныстандырылды. Қазақстанға келген кеңестік кәрістер арасында олардың ең көп саны Қазақстанның оңтүстік бөлігіне (12031) қоныстанды; басқалары солтүстік бөлігіне (41425) және батыс бөлігіне (8986) көшті.

Кәрістерге шаруашылықпен айналысу үшін жер телімдері бөлінді. 1938 жылы жапы аумағы 10000 гектар жер берілді. Оның жартысынан астамы, 5632 гектары дәнді-дақылдар өсіруге, 4220-ы күріш өсіруге, 158-і мақта өсіруге жұмсалды. Дәнді-дақылдар ішінде көкөніс пен астық, бидай өсірумен айналысты. Еңбекорлықтары арқасында осы шаруашылықта нәтижелері жетістікпен дәлелдеп, өнімді нәтижемен көзге түсті.

Депортацияның екінші толқыны 1938 жылы көктемде орын алды. Кәрістерді Қазақстан аумағына қоныстандыру барысында оларды орналастыратын аумақтар белгісіз болды. Осыдан кейін қоныс аударудың екінші кезеңі басталып кетті. 1938 жылы 20 ақпанда Мәскеуде ХКК мен КП (б) Орталық Комитетінің қоныс аударудың екінші кезеңін белгілеген қаулы қабылданды. 1938 жылы 3 наурызда ХКК мен КП (б) Орталық Комитетінің «Кәріс қоныс аударушыларының орналастыру мен шаруашылық ұйымдастыру туралы» қаулысы жарияланды. Қаулыға сәйкес, ұйымдастыру және күнделікті басқару үшін арнайы комиссия құрылуы тиіс болды. Қазақстанға келген 20530 кәріс отбасыларын шаруашылықтарға орналастыруы міндеттелді. (Толық мәтіні қосымшада)

Күріш өсірумен қатар кәрістер балық шаруашылығымен айналысты. Балық аулау колхоздары ұйымдастырылды. 1940 жылы қаңтарда А. Вышинскийге баяндама берілді. Осы баяндамаға сәйкес, Қазақстанға қоныс аударған кәріс халқы 14600 отбасы, барлығы 61 колхозын құрды, ал 2400 отбасы құрылған 8 балық колхозына бөлінді. Сонымен қатар, кәрістер тау-кен аймақтарына жіберілді. 3530 отбасы тау-кен кәсіпорындарына орналастырылды. Кәріс қоныс аударушылары «Кируголь» тау-кен кәсіпорнында қызмет атқарды.

Бұл өңірдегі кәрістер біршама әлеуметтік қиындықтарға тап болды. Жаңадан келген кәрістер жерасты үйлер мен қараусыз ғимараттарда, ат қораларда өмір сүруге мәжбүр болды. Азық-түлік жетіспеушілігі де орын алды. Кейіннен кәрістерге арнап, ауыл шаруашылығымен емін-еркін айналысу үшін 28 колхоздар құрылды. Кей кәріс отбасылары қайта Кеңес үкіметіне қайта оралды. КСРО өз аумағындағы экономикалық жағдайды реттеу үшін 500-ге жуық отбасыны Кеңес үкіметінің бұйрығымен балық кәсіпшілігінде жұмыс істеу үшін Сталинград облысына қайта көшуге бұйрық алды.

Кәрістер Қазақстанда ауыл шаруашылығы кәсібін жетілдіру мақсатында жаңа технологиялармен қамтамасыз етілді. Қазақстан Халық Комиссарлары Кеңесінің төрағасы күріш өсіретін жерлерді кәрістерге жалға беруді тапсырды. Билік тарапынан да жағдайлар жасалынды. Жергілікті билік қолданыстағы колхоздарды таратып, оларды кеңестік кәрістер үшін қайта құрды. Осыдан кейін Қазақстан аумағына кәрістер ағылып келе бастады.

1939 жылдың аяғында дербес кәріс қоныс аудару колхоздарын құру аяқталды.

КСРО-да көшіп келген кәрістер кеңестік кәрістер деген атауға ие болды. Бұл атау тарихи оқиғаларға байланысты да өзгеріске ұшырады. 1991 жылы КСРО ыдырап, жаңа республикалар пайда болған соң олар өздерін «Коре сарам» деп атай бастады. Дәл осылай өздерін Оңтүстік Корея тұрғындары да атайды екен. Коре сөзі ежелгі Коре мемлекетін білдірсе, сарам сөзі кәріс тілінен адам деген мағынаны білдіреді. Яғни Коре адамдары.

Қазақ халқы кәріс ұлттын кеңпейілдікпен қарсы алды. Бір нанды бөлісе жеп, ауызбіршілікте өмір сүрді. Кәрістер сол кезде көрсетілген қамқорлықты ешқашан ұмытпақ емес. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін біршама ұлттар өз атамекендеріне қайта оралса, кәрістердің көп бөлігі осында қалды. Олар үшін Қазақстан жаңа Отанға айналды.

Кәріс ұлтының Қазақстан үшін сіңірген еңбегі зор болды. Өздерінің еңбекқорлығы мен адалдығы арқасында еліміздің атын шығаруға да үлестерін қоса білді. Көкөніс өсіру мен күріш шаруашылығын дамыта түсті. Еңбектері де елеусіз қалмады. 100-ден астам кәрістер Кеңес Одағының ең жоғары наградасы – Алтын жұлдызға ие болды және «Социалистік Еңбек Ерлері» атанды. Өнер- мәдениет, ғылым-білімде, спортта үлкен үлес қосты. Бұл еңбектері жоғары бағаланды. 67 адам «Еңбек Ері» атағына ие болды, 156 адам өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, сәулет, сауда, білім беру саласының еңбек сіңірген қызметкерлері атағына ие болды, 44 адам ғылыми атаққа ие болды. Қазіргі таңда олар ондаған Акционерлік қоғамдар мен корпорацияларды басқарып отыр.

Сондай-ақ халық тұрмысы да реттеле бастады. Ауыл шаруашылық жүйесі кобондзиді (고본지) енгізу кәріс халықтары арасында шоғырлануды күшейтті. Кобондзи ауыл шаруашылық жүйесі кәрістердің негізгі айналысатын саласы болды. Олардың өмір сүруіне экономикалық қолдау көрсетуде маңызды рөл атқарды. Осы шаруашылық этностық топтың бірлігіне негізделді.

Күріш өсіруде кәрістердің үлкен тәжірибеге ие болды. Қазақстан аумағында осы шаруашылықпен дәстүрлі айналысты. Танымал күріш өсірушілер пайда болды. Ким Ман Сэм күріш плантацияларында рекордтық көрсеткіш көрсетті. Ол қазақстандық рекордшы, Қызылорда облысының танымал күріш өсірушісі Ыбырай Жақаевпен таныс болды.

Екінші дүниежүзілік соғыс кезіндегі кәрістер кеңес одағы этностық жауы саналып, соғысқа жіберілмеді. Кәрістерді жапондықтардың тыңшысы деп айыптағандықтан, азаматтық берілмеді. Кеңес Одағының бұйрығымен ғана жүріп-тұра алды. Кеңестік азаматтығы болмағандықтан, 1941 жылы Ұлы Отан соғысы қарсаңында кеңестік кәрістер соғысқа жіберілмей, еңбек армиясында тыл жұмыстарына жіберілді. 1940 жылдың күзінде халық Қорғаныс комиссариаты жанындағы Бас әскери кеңес жұмысшы шаруалардың Қызыл армиясына шақыру туралы қаулыда әскерге шақыруға, бірақ жібермеуге, түрік, жапон, кәріс, қытай және румын ұлттарынан әскерге шақырылушыларды жұмыс батальондарына қабылдауға бұйрық берді. Кәрістер күріш өсіріп, түскен қаражатты соғыс қажеттілігіне жіберіп отырды.

Оңтүстік Қазақстандық кәрістер мақта өсірумен шұғылданды. Талдықорғандық кәрістер көкөніс өсірумен айналысты. Талдықорған облысы Қаратал ауданында арнайы колхоздықтар құрылған болатын. «Ленин жолы» атты колхоздың өнімдері бүкіл республикаға танымал болды. Кеңес Одағы тарапынан да жиі марапатталып отырды. 1953-1959 жылдары Мәскеудегі КСРО-ның Бүкілодақтық экономикалық көрмесінде кәріс шаруаларының көрсеткен нәтижелері бағаланды. Талдықорғандық кәрістер пияз өсірумен де айналысты. 1960 жылдарына қарай, Қазақстан бойынша жиналатын 70% пиязды Қаратал ауданы кәріс шаруалары қамтамасыз етті. Кәрістер бақша дақылдары мен қант қызылшасы

өндірісімен де айналысты. Еңбексүйгіштігі арқасында осы егіншілік түрімен айналысатын кәріс азаматтары мадаққа қол жеткізді. 5 кәріс «Еңбек Ері» атағына ие болды, 8-і «Ленин орденімен», 13-і «Еңбек Қызыл Ту» орденімен және 39-ы басқа медальдармен марапатталды.

Осылайша, көрген қиыншылықтарға қарамастан, кәріс диаспорасы шындалып, жаңа өмір құрды. Шаруашылықта жетістіктерге жетіп, Қазақстанның дамуына өз үлестерін қосты. Қазіргі таңда, еліміздегі ең табысты этностардың алдыңғы ретін кәрістер құрап отыр. Шағын және орта бизнестегі іскерліктері Оңтүстік Кореямен ынтымақтастықтың орнауына да түрткі болды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кан Г. В. *История корейцев в Казахстане. Алматы: gylym, 1995. С. 208.*
2. Ким Г. Н. «Корейцы в Казахстане, Узбекистане и России», в *Энциклопедии мировых диаспор. Нью-Йорк (Kluwer), 2004, 985-993.*
3. Пак Б. Д. *140 лет в России : очерк истории рос. Корейцев 2004.*
4. *Первая Всеобщая перепись населения Российской империи 1897г, СПб. 1904г. Т. 85. С.52.*
5. *Постановление Совнаркома и ЦК ВКП(б) No 1428–326 «О выселении корейского населения из пограничных районов Дальневосточного края» от 21 августа 1937 г, Документ No 1.27*
6. *Постановление СНК КазССР и ЦК КП (б) Казахстана «О расселении и хозяйственном устройстве переселенцев-корейцев». 3 марта 1938 г.*
7. Kim A. «The Repression of Soviet Koreans during the 30s», in *The Historian, No 2, 2012. P. 267–285*
8. *2022 жылдың басындағы ҚР ұлттарының саны. <https://findhow.org/2649-onlayn-schetchnik-chislennosti-naseleniya-kazahstana.html>*
9. *재외동포재단 <http://www.okf.or.kr> (Шетелдегі корейлер қоры)*

ЖАҒАНДЫҚ АДАМ САУДАСЫ ПРОБЛЕМАСЫМЕН КҮРЕСУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ – ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Рахымділдәева Мөлдір

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының 1-курс магистранты*

Ғылыми жетекшісі: Ph.D. докторы, доцент м.а. Байқушикова Г.С.

Бүгінгі адам саудасының ауқымды деңгейге жеткені сонша, біз оны ерекше назар аударуды қажет ететін 21-ғасырдың жаһандық проблемасы ретінде қарастырамыз. Бұл мәселе адамдардың өміріне және әлемдік тұрақтылыққа үлкен әсер етіп, халықаралық қауымдастықтың назарын арттырды. Бұл жаһанданудың адамзатқа қойып отырған жаңа сыны. Халықаралық ұйымдар мен әртүрлі елдердің үкіметтері осы құбылысқа қарсы тұруға бағытталған жоспарлар, саясаттар, жаңа заңдар мен механизмдермен белсенді жұмыс істеуде. Сондықтан бұл мәселе мемлекеттердің, құқық қорғау органдарының және халықаралық ұйымдардың адам саудасымен күресудегі өзара іс-қимылын зерттеу тұрғысынан да маңызды.

Мақаланың мақсаты – жаһандық адам саудасы проблемасымен күресудегі халықаралық тәжірибені зерттеу және зерделеу.

Дүниежүзілік адам саудасына қарсы науқанда үш субъектіні бөліп көрсетуге болады: әртүрлі елдердегі ұлттық институттар, үкіметтік емес коммерциялық емес ұйымдар, халықаралық ұйымдар [1]. Халықаралық аболиционисттік федерация және Лондон комитеті сияқты үкіметтік емес ұйымдар британдық қыздарды сатуды анықтау және жою үшін халықаралық деңгейде әйелдер саудасымен күресудің алғашқы қадамдарын жасады [2].

Халықаралық католиктік одақтың қызметі де осы бағытта дамыды. Ол 1896 жылы Швейцарияның Фрайбург қаласында жас қыздарды қорғау мекемелерін құрды. Осы ұйымдармен қатар Британдық Ұлттық қырағылық қоғамы белсенділік танытты және оның бастамасымен 1899 жылы әйелдерді сатуға қарсы халықаралық конгресс өтті. Конгресс жұмысы барысында әрбір елде әйелдерді сатуға қарсы күрес жөніндегі ұлттық комитет құру туралы шешім қабылданды. Конгресс әйелдер саудасына қарсы күресте мемлекеттер мен үкіметтік емес ұйымдар арасындағы халықаралық ынтымақтастықтың негізін қалады.

1910 жылы 4 мамырда Ақ құл саудасымен күрес туралы конвенция қабылданды. Ол әйелдер мен қыздарды сатуды қылмыс ретінде қарастырды. Алдағы уақытта Ұлттар Лигасының қызметі аясында елдер арасындағы ынтымақтастық жалғасты. 1921 жылы Әйелдер мен балалар саудасына қарсы күрес туралы Женева конвенциясы қабылданды. 1933 жылы 11 қазанда Кәмелетке толған әйелдерді саудаға салуға қарсы күрес туралы халықаралық конвенция қабылданды. Құжаттың 1-бабында қыздар мен әйелдерді олардың келісімімен болса да жезөкшелікке мәжбүрлеудің қылмыстық сипаты айтылған.

Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін Біріккен Ұлттар Ұйымы шеңберінде әйелдер саудасына қарсы күресте елдер арасындағы халықаралық ынтымақтастық және үйлестіру жүзеге асырылды. 1949 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы «Адам саудасына қарсы күрес туралы конвенцияны» қабылдады.

1979 жылы 18 желтоқсанда әйелдерге қатысты кемсітушілікті жоюдың алғашқы қадамы болып, әйелдердің әлеуметтік жағдайын жақсартуға үлкен мүмкіндіктер ашқан «Әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы конвенция» қабылданды.

Қазіргі уақытта халықаралық деңгейде адам саудасымен күрес Біріккен Ұлттар Ұйымы басқаратын халықаралық үкіметаралық ұйымдар жүйесі аясында жүзеге асырылып, оның негізінде мамандандырылған функцияларды Интерпол атқарады. Бұл құбылыспен күресу және алдын алу мақсатында бірқатар конвенциялар қабылданды. Айта кетерлігі, бүгінгі халықаралық құжаттардың кейбірі ескірген, кейбірі заман талабына сай емес. Хаттамалары адам саудасымен күресуге арналған Біріккен Ұлттар Ұйымының Трансұлттық қылмысқа қарсы конвенциясы оң баға беруге лайық. 2000 жылы желтоқсанда Палермода (Италия) әлемнің 124 елі қол қойды. Бұл адам саудасымен күрестегі үлкен жетістік деп санауға болады. Халықаралық қоғамдастық бұл қылмыстың ерекше қауіптілігін және онымен жалғыз күресудің мүмкін еместігін бірауыздан мойындайды.

Біріккен Ұлттар Ұйымының Трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы конвенциясын және оның Адам саудасына қарсы хаттамасын қабылдау қажеттілігінің себептері құжат мәтінінің өзінде ашылған. Бұл, атап айтқанда, адам саудасының алдын алуға, құрбандарды қорғауға және құқық бұзушыларды қудалауға, оның ішінде халықаралық деңгейде танылған адам құқықтарын есепке алуға бағытталған шараларды қамтитын жалпы кешенді тәсілді талап етеді [3].

Біріккен Ұлттар Ұйымында Қылмыстың алдын алу және қылмыстық сот төрелігі жөніндегі комиссия, Адам саудасына қарсы іс-қимыл жөніндегі комиссияның жұмыс тобы, Біріккен Ұлттар Ұйымының Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық жөніндегі арнайы баяндамашысы және Біріккен Ұлттар Ұйымының Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы Комиссарының кеңсесі құрылды. Сонымен қатар, Біріккен Ұлттар Ұйымының Есірткіге қарсы күрес және қылмыстың алдын алу басқармасы заңсыз есірткі және адам саудасындағы қылмыстық топтардың рөліне баса назар аудара отырып, адам саудасымен күресудің жаһандық бағдарламасын, сондай-ақ қылмыстық сот төрелігін жүзеге асыру шараларын әзірледі.

Бүгінгі күні Біріккен Ұлттар Ұйымының Трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы конвенциясы және оның «Адамдарды, әсіресе әйелдер мен балаларды сатудың алдын алу, жолын кесу, ескерту және жазалау туралы» қосымша хаттамасы [4] адам саудасымен күресте негізгі халықаралық құжаттар болды. Конвенция 18-баппен реттелетін өзара құқықтық көмек сияқты ынтымақтастықтың классикалық түрін көздейді. Конвенцияның

және халықаралық құқықтың жалпыға танылған қағидаттары мен нормаларын басшылыққа ала отырып, оны толықтыратын хаттамалардың ережелерін ескере отырып, 2005 жылы 25 қарашада Мәскеуде Адам, адам ағзалары мен тіндерінің саудасына қарсы күресте Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына мүше мемлекеттер арасындағы ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды [5].

БҰҰ шеңберінде қабылданған басқа да маңызды құжаттар:

- 1948 жылғы Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы – теңдік, бостандық, жеке тұлғаның тұтастығы, сондай-ақ барлық адамдардың құлдықтан тәуелсіздігін мойындайды;

- 1966 жылғы БҰҰ-ның Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактісі - құлдыққа және құлдыққа ұқсас әрекеттерге тыйым салады;

- 1949 жылғы БҰҰ-ның адам саудасына және басқалардың жезөкшелігін пайдалануына қарсы күрес туралы конвенциясы;

- 1926 жылғы Құлдық туралы конвенция және оны толықтыратын 1956 жылғы Құлдықты, құл саудасын және құлдыққа ұқсас институттар мен тәжірибелерді жою туралы қосымша конвенция;

- БҰҰ-ның 1989 жылғы Бала құқықтары туралы Конвенциясы және 2000 жылғы Балаларды сату, балалар жезөкшелігі және балалар порнографиясы туралы Бала құқықтары туралы Конвенцияға Факультативтік хаттама;

- 2003 жылғы 1 шілдеде күшіне енген Барлық еңбекші-мигранттар мен олардың отбасы мүшелерінің құқықтарын қорғау туралы БҰҰ-ның халықаралық конвенциясы.

Еуропалық Комиссия өзінің әртүрлі комитеттері мен бағдарламалары арқылы адам саудасымен күресумен тікелей және жанама түрде айналысады. Онда Гендерлік теңдік жөніндегі үйлестіру комитетінің (ГДҮК) өкілі төрағалық ететін көпсалалы сарапшылық топтың жұмысы жалғасты [6].

Еуропа Кеңесі шеңберінде адам саудасымен күрес бойынша келесі құжаттар қабылданды:

- Адам құқықтары мен негізгі бостандықтары туралы Еуропалық конвенция;

- Еуропа Кеңесінің Адам саудасымен күрес жөніндегі шаралар туралы конвенциясы;

- Қылмыстық құқық пен сот ісін жүргізудегі жәбірленушінің мәртебесі туралы Министрлер комитетінің R (85) 11 ұсынымы;

- Министрлер Комитетінің қатысушы мемлекеттерге жыныстық қанау мақсатында адам саудасымен күресу шаралары туралы R (2000) 11 ұсынымы.

Халықаралық еңбек ұйымы (ХЕҰ) аясында адам саудасымен күреске үлкен үлес қосылды. Ұйым өзінің қызмет ету мерзімі ішінде жоғарыда аталған құбылысқа қарсы келесі құқықтық актілерді қабылдады:

- Мәжбүрлі немесе міндетті еңбек туралы №29 Конвенция (1930);

- Мәжбүрлі еңбекті жою туралы 105 Конвенция (1957);

- Жұмысқа қабылдаудың ең төменгі жасы туралы ХЕҰ 138 Конвенциясы (1973);

- Балалар еңбегінің ең нашар түрлерін жоюға тыйым салу және дереу әрекет ету туралы ХЕҰ 182 Конвенциясы (1999);

- Көші-қондағы теріс пайдалану және еңбекші-мигранттар үшін тең мүмкіндіктер мен қарым-қатынасты қамтамасыз ету туралы ХЕҰ 143 Конвенциясы (1975);

- Балалар еңбегінің ең нашар нысандарына тыйым салу және жою жөніндегі шұғыл шаралар туралы 190-ұсыным (1999 ж.).

Адам саудасы жан-жақты қауіпсіздік шеңберінде шешілуі қажет трансұлттық қауіп төндіреді. Бұл мәселені тиімді шешу үшін ұлттық институттар, қоғамдық және халықаралық ұйымдар арасында ынтымақтастық үлгісін құру қажет [7]. Бұл стратегияны жүзеге асыру үшін халықаралық қоғамдастық «Бес Р» әзірледі: Prevention, Protection,

Prosecution, Punishment and Partnerships Бұл адам саудасының алдын алу немесе ескерту, құрбандар мен куәгерлерді қорғау, құқық бұзушыларды қудалау, мұндай әрекеттер үшін жазалар мен қылмыстық жауапкершілік, серіктестік пен барлық деңгейдегі ынтымақтастықты бір жүйеге біріктіру.

Адам саудасы проблемасын шешу әлемдік ауқымдағы барлық күштерді үйлестіруді талап етеді, өйткені бұл экономикалық, әлеуметтік, саяси, рухани, мәдени және басқа да факторларды біріктіретін күрделі мәселе. Оны шешуде жан-жақты әдістерді, шараларды және құралдарды қабылдау қажет. Сондықтан тек қана құқықтық немесе экономикалық шаралар жеткіліксіз, оның негізгі мақсаты «тәуекел топтары» деп аталатын және әлеуетті «адамзаттық тауар» топтарының өзін-өзі сату ынталандыруларын жою болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Дзялошинский И. М., Тюрюканова Е. В. Торговля людьми: СМИ как ресурс общественного противодействия современному рабству. М., 2008.
2. Гусев Л. Ю. Борьба с торговлей женщинами: история и современное положение в России и странах Шанхайской организации сотрудничества // Борьба с торговлей людьми: материалы Мгжнародно! науково-практично! конференций (Донецьк, 26 чер-вня 2008 р.) / Донецький юридичний институт ЛДУВС імені Е. О. Дворенка, Фонд Ганса Зайделя. Донецьк, 2008.
3. Бандурка О. М. Дяльшсть оргаиш внутршшх справ по запобйанню торгівлі людьми: навч. поабник. Харшв, 2001.
4. United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. United Nations. New York, 2004 [Электронный ресурс]. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>
5. Соглашение о сотрудничестве государств - участников Содружества Независимых Государств в борьбе с торговлей людьми, органами и тканями человека. Москва, 25 ноября 2005 года [Электронный ресурс]. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30315128
6. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings CETS No. 197 [Электронный ресурс]. URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/Que VoulezVous.asp?CL=ENG&CM=1&NT=197>.
7. Торговля людьми создает транснациональные угрозы [Электронный ресурс]. URL: <http://www.pressa.tj/news/glava-obse-v-rt-torgovlya-lyudmi-sozdaet-transnacionalnye-ugrozy>.

**«II ЕЛЕМЕСОВ ОҚУЛАРЫ: ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКАНЫҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ»**
**«II ЕЛЕМЕСОВСКИЕ ЧТЕНИЯ: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ
МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ»**
**«II YELEMESOV READINGS: ACTUAL PROBLEMS OF THE MODERN WORLD
ECONOMY»**

**ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖЕРГІЛІКТІ БЮДЖЕТТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ МЕХАНИЗМІ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУ
ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ**

Шерхан Шапағат

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

мамандығының I курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: Ph.D. докторы, доцент м.а. Оңдаш А.О.

Белгілі бір әлеуметтік жүйенің өндірістік қатынастары мемлекеттік қызметтің мазмұнын және бюджетті бөлу механизмі ретінде пайдалануды анықтайды. Мемлекет бюджет арқылы ұлттық және жергілікті (өңірлік және аумақтық) кірістердің белгілі бір үлесін жинақтайды және оны экономиканы, ғылымды, әлеуметтік саланы дамытуға және басқа да мақсаттарға бағыттайды. Бұл әлеуметтік-экономикалық процестерді қаржылық басқарудың маңызды жағын сипаттайды, яғни экономикалық жүйенің барлық деңгейлерінде бюджет қаражатын жоспарлау, қалыптастыру және пайдалану арқылы жүзеге асырылатын бюджеттік реттеу.

Қазақстан Республикасында мынадай деңгейдегі бюджеттер бекітіледі, орындалады және өзін-өзі басқарады: республикалық бюджет; облыстық бюджет; Республикалық маңызы бар қала бюджеті, астана бюджеті; аудандық бюджет (облыстық маңызы бар қала).

Экономикалық қатынастардың дамуы бюджеттік саясаттың әсер ету орталығын бюджет жүйесінің төменгі деңгейлері – жергілікті бюджеттерге ауыстырды. Кең мағынада жергілікті бюджеттер жалпы ішкі өнім мен ұлттық табысты оның бір бөлігін басқару мен пайдалану үшін жергілікті билік органдарының билігінде жинақтау жолымен жүктелген функцияларға сәйкес бөлу және қайта бөлу процесінде пайда болатын ақша қатынастарының ерекше жүйесін білдіреді.

Экономикалық категория ретінде жергілікті бюджеттің мәні бөлу функциясы арқылы жүзеге асады. Бөлу функциясы жергілікті атқарушы билік органдарына қаражатты шоғырландыру және оларды өз құзыреті шегінде әлеуметтік-экономикалық қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін пайдаланудан тұрады.

Жергілікті бюджеттер жергілікті билік органдарының көп қырлы қызметінің қаржылық базасы ретінде мемлекеттік бюджетте маңызды рөл атқарады. Ол жергілікті билік органдарына жүктелген функциялар мен міндеттердің мазмұны мен сипатымен, сондай-ақ мемлекеттің әкімшілік-аумақтық құрылымымен және оның саяси-экономикалық бағытымен анықталады. Аумақтың кешенді дамуын қамтамасыз етуде және азаматтардың өмір сүру деңгейін көтеруде жергілікті бюджеттердің маңызы зор. Олар экономика мен әлеуметтік саланың дамуына әсер етудің маңызды құралы болып табылады. Олар мемлекетке қоғамдық өндіріс құрылымын өзгертуге, басқару нәтижелеріне әсер етуге, әлеуметтік қайта құруларды жүзеге асыруға көмектесе алады. Жергілікті бюджеттердің тұрақтылығының негізгі шарты жергілікті атқарушы органдардың белгілі бір қаржылық кезең мен нақты аумақта кіріс түсімдері мен жұмсалған шығындар арасындағы тиісті теңгерімді қамтамасыз ету мүмкіндігі болып табылады. Дегенмен, қазіргі жағдайда жергілікті бюджеттерге қойылатын негізгі талап – объектіні қаржыландыруға бағытталған әрбір ақша бірлігі азаматтардың өмір сүру жағдайларын қолдау немесе жақсарту, өндірістік ресурстарды игеру, сондай-ақ капиталдың өсуімен негізделуі керек. Жергілікті

бюджеттердің қазіргі кездегі жағдайы мынадай принциптерді іске асыру негізінде бюджеттік процестердің экономикалық тетігін жетілдіру қажеттігін айғақтайды: нақтылық, ашықтық, дәйектілік, нәтижелілік, тәуелсіздік, сабақтастық, негізділік, уақтылылық, нәтижелілік, жауаптылық, мақсатты бағыттылық.

Өркениетті әлемде мойындалған жалпы демократиялық стандарттар мен қағидаттарға сәйкес келетін нысандарда жергілікті билік органдарын қалыптастыру және дамыту Қазақстан үшін ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Жергілікті өкілді және атқарушы билік органдарына жүктелген функцияларды орындау үшін оларға белгілі бір мүлдік және қаржылық-бюджеттік құқықтар берілген. Жергілікті бюджеттер бюджет жүйесінің дербес бөлігі ретінде қызмет етеді. Бюджеттің дербестігі деп жергілікті өкілетті орган бюджеттің көлемін, сондай-ақ кірістер мен шығыстардың нақты құрылымы мен көлемін баптар бойынша белгіленген табыс базасы негізінде айқындайтын жағдайды түсінеді. Дегенмен, жергілікті бюджет жергілікті билік органдарының осы саладағы құқықтарын анықтайтын ұлттық заңнамаға сәйкес басқарылады.

Бюджеттік жоспарлау саясаты бюджеттің бірнеше түрін әзірледі: бап; әкімшілікке негізделген; бағдарламаларға негізделген; теңдестірілген.

Бап бюджеті-жоспарланған құжаттың сметасын жасаудың дәстүрлі тәсілі, оның негізінде жергілікті бюджеттің шығыстары баптар бойынша қалыптастырылады. Сметалар қаражаттың пайдаланылуын бақылауды жеңілдетеді, өйткені олар ауытқуларды анықтау үшін нақты шығындармен салыстырылады.

Әкімшілікке негізделген Бюджет бағдарламалық жасақтама форматына өте жақын және әкімшілік сапасымен тығыз байланысты. Жұмыс көлемі мен оларды басқару туралы мәліметтер осы бағдарламаның тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасында негізгі формат ретінде шығындар баптары бойынша ашылатын бағдарламалық бюджет қабылданды. Бағдарламалық бюджет-бұл бюджет қаражатын бюджеттік бағдарламалар түрінде жұмсау, содан кейін оларды бірыңғай құжатқа жүйелеу. Бюджеттік практикадағы заманауи бағыт теңдестірілген бюджеттік жүйе болып табылады. Оның мәні алдымен болашақ кірістерді бағалау, содан кейін бюджет қаражатын шектеу болып табылады. Өңірлік бюджеттер арасында кірістерді теңгерімді бөлуге аудандар мен қалалар бөлінісінде әрбір кіріс көзі бойынша негізделген есептеулер, сондай-ақ бюджеттік сыныптамаға сәйкес шығыстар мөлшері негізінде қол жеткізіледі. Негізгі артықшылығы-бюджет қаражатын бөлудің ең жақсы нұсқасын табуға болады.

Қазақстанда бюджеттің кіріс және шығыс бөліктерін кешенді жоспарлау әдісі қолданылады. Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қаржылық базасы олардың экономикалық тәуелсіздігін нығайтатын, экономикалық қызметін жандандыратын, жергілікті өзін-өзі басқару органдарына өз юрисдикциясындағы аумақта инфрақұрылымды дамытуға және аймақтың экономикалық әлеуетін кеңейтуге мүмкіндік беретін жергілікті бюджеттің кірістерімен ұсынылған.

Жергілікті бюджет жобаларын қалыптастыру өңірдің әлеуметтік-экономикалық дамуының орта мерзімді жоспарының параметрлеріне, Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің болжамды көрсеткіштеріне, облыстық бюджет пен аудандар мен қалалар бюджеттері арасында кірістерді бөлудің тұрақты қарқынына, сондай-ақ облыстық бюджеттен төмен тұрған бюджеттерге аударылатын субвенциялар мөлшеріне негізделген. Жергілікті бюджеттің кірістері салық кодексінің және басқа да құқықтық актілердің нормаларын ескере отырып, орта мерзімді кезеңге арналған макроэкономикалық көрсеткіштердің болжамды параметрлеріне негізделеді.

Уақыт өте келе бюджеттік жұмыс пен бюджетті жоспарлаудың нысандары мен әдістері өзгереді, бірақ бюджет әрқашан объективті қажеттілік болып қала береді.

Жергілікті деңгейдегі бюджеттік процестерді реттеу көбінесе қалыптасқан бюджетаралық қатынастармен анықталады. Бюджетаралық қатынастар жүйесі Қазақстан Республикасының Республикалық және жергілікті бюджеттері арасындағы, ал өңірлер ішінде – облыстық, қалалық және аудандық бюджеттер арасындағы қатынастарды қамтиды.

Бюджеттік жүйе буындарының өзара байланысы бюджетаралық қатынастар тетігі арқылы іске асырылады. Бюджеттік реттеу тетігі мемлекеттік басқару деңгейлерінің функциялары мен өкілеттіктерін нақты ажыратуға, сондай-ақ кірістер мен шығыстарды бюджет деңгейлері арасында бөлу әдістерінің бірлігі мен ашықтығына бағытталған экономикалық қатынастардың интеграцияланған жүйесін ұйымдастыруға негізделген.

Бюджетаралық қатынастар көбінесе ұлттық бюджет пен жергілікті бюджеттер арасындағы қатынастар деңгейінде өте тар қарастырылады. Іс жүзінде бюджетаралық қатынастар бюджеттік реттеудің негізі болып табылады. Бюджетаралық қатынастарды реттеу кезінде мемлекеттік бюджет саясатының негізгі қағидаттары Жергілікті деңгейде қалыптасатынын ескеру қажет.

Алайда, бюджет кірісін ұлғайту әдістері негізінен фискалдық болып табылады. Фискалдық жүйені басқарудың қазіргі әдістері көмектесіп қана қоймай, көбінесе кәсіпорындар мен аймақтардың өз өндірісін дамытуға, оның тиімділігін арттыруға және кәсіпорындардың, салалардың және бюджеттің кірістерін арттыруға бағытталған күш-жігеріне нұқсан келтіреді. Сонымен қатар, ресурстарды пайдалану тиімділігі, тауарлар мен қызметтерді өндіру және сату көлемі, өзіндік құны, экономиканың салалық және өңірлік құрылымы, сондай-ақ өндірістің рентабельділігі мен қарқындылығы және инфляция деңгейі сияқты көрсеткіштер жеткілікті түрде ескерілмейді. Сондықтан экономиканың әртүрлі деңгейлерінде бюджеттік процесті талдаудың, болжаудың және жоспарлаудың қолданыстағы және жаңа әдістерін жетілдірудің шұғыл қажеттілігі бар.

Жоспарланған және нақты мақсаттарды салыстыру болжауды жақсарту қажет екенін көрсетеді.

Бюджеттің кіріс бөлігін есептеудің дәлдігіне қатысты тағы бір мәселе оның әдістемесіне байланысты. Мемлекеттік емес шаруашылық жүргізуші субъектілер үшін қаржылық жоспарлардың жоқтығынан көрінетін мемлекет тарапынан экономиканы бақылауды жоғалту, сондай-ақ экономикалық ақпарат жинау жүйесінің бұзылуы (бұрын жоспарлау комитеттері арқылы тігінен жүзеге асырылған) бюджетке күтілетін түсімдерді дәл есептеу мүмкін емес етеді.

Жалпы статистикалық әдістер (топтастыру, динамика қатарларын құру, орташа және салыстырмалы көрсеткіштерді есептеу және т.б.), коэффициент әдісі, нормативтік және салық әдістері, қайта бөлу әдісі, субсидиялар, субвенциялар, графиктер мен диаграммалар, талдамалық кестелер және т. б. бюджет кірістерін қалыптастыруда кеңінен қолданылады. Қажетті тауарлар мен басқа да өнімдерге бағаның бірнеше рет көтерілуі, сондай-ақ бюджеттік мекемелердегі жалақының көтерілуі коэффициенттер арқылы реттеледі; сондықтан бюджетті есептеу коэффициенттердің көмегімен жүзеге асырылады. Коэффициент әдісінің негізгі кемшілігі-бұл резервтерді анықтауды ынталандырмайды және қаражатты пайдаланудың үнемді режимін енгізуге ықпал етпейді.

Бюджеттік жоспарлаудың бұл әдісі бюджеттік реттеудің орталықтандырылған түріне тән. Орталықтандырылған нысан - бұл барлық жергілікті билік органдарының кірістер алу және шығыстарды қаржыландыру мүмкіндіктерін теңестіру мақсатында Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі жүзеге асыратын нысан.

Бюджетаралық қатынастарды дамытпай жергілікті бюджетті басқаруды жақсарту мүмкін емес. Бюджетаралық қатынастардың дамуы, ең алдымен, оларға икемділік беруде және жергілікті бюджеттерге Тәуелсіздік беруде көрінуі керек. Жергілікті бюджеттердің тәуелсіздігі, Тұжырымдаманың толық мағынасында, жергілікті кеңестердің қаржылық тәуелсіздігіне негізделген бюджеттік реттеудің орталықтандырылмаған түрімен қамтамасыз етілуі мүмкін.

Әлемдік тәжірибеде бюджетаралық қатынастардың оңтайлы моделін құру мүмкін болмады, ал іс жүзінде кірістер мен шығыстарды билік деңгейлері бойынша бөлудің әмбебап моделі жоқ. Белгілі бір модельдің тиімділігі бюджеттік федерализмнің классикалық теориясының жалпы ережелерін ұстану және билік үшін жауапты фискалдық саясатты жүргізуге институционалдық ынталандырудың болуымен анықталады. Саяси, тарихи және

Ұлттық факторлардың әсерінен бірқатар әртүрлі бюджеттік жүйелер дамыды. Қазақстан тәжірибе мен сыни тұрғыдан қайта қарауды ескере отырып, оңтайлы бюджетаралық қатынастардың өзіндік моделін құруда. Зерттеу келесі нәтижелерді көрсетті.

Бюджетаралық қатынастарды дамытпай жергілікті бюджетті басқаруды жақсарту мүмкін емес. Бюджетаралық қатынастардың дамуы, ең алдымен, оларға икемділік беруде және жергілікті бюджеттерге тәуелсіздік беруде көрінуі керек. Жергілікті бюджеттердің тәуелсіздігі, тұжырымдаманың толық мағынасында, жергілікті кеңестердің қаржылық тәуелсіздігіне негізделген бюджеттік реттеудің орталықтандырылмаған түрімен қамтамасыз етілуі мүмкін.

Жергілікті бюджеттерді дұрыс өзін-өзі басқару оларды қалыптастыру және басқару үшін жауапкершілікті міндетті түрде анықтаған кезде мүмкін болады. Жергілікті бюджеттерді өзін-өзі басқару жауапкершілігі жергілікті өзін-өзі басқару органдарының тиімділігін бақылау және бағалау арқылы қамтамасыз етілуі мүмкін. 2013 жылға дейін Қазақстанда Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің бұйрығымен бекітілген мемлекеттік органның бюджет қаражатын басқару тиімділігін бағалау әдістемелеріне сәйкес бюджеттік бағдарламалар әкімшілерінің бюджет қаражатын пайдалануының пәрменділігі мен нәтижелілігін қамтамасыз ету жөніндегі шаралардың тиімділігі бағаланды.

Жергілікті бюджетті басқарудың тиімділігін арттыру үшін мұндай бағалауды қайта бастау керек. Бұл жергілікті бюджеттің жай-күйі үшін бас атқарушы директорлар мен процесс менеджерлерінің жеке жауапкершілігін, сондай-ақ бюджеттік ресурстарды басқарудың күшті және әлсіз жақтарын анықтайды. Алайда бағалау критерийлерін қайта қарау ұсынылады, өйткені олардың кейбіреулері қайталанатын. Егер бағалаудың балдық әдісі енгізілсе, жергілікті бюджеттерді басқаруда жергілікті билік органдарының тиімділігін бағалау үшін рейтингтік жүйені енгізу мүмкін болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Бурлаченко С.Н. Региональные бюджеты в Республики Казахстан: проблемы разделения полномочий между центром и регионами // Финансы Казахстана - 2011, 30 с.

Дуйсенғалиева. М. Этапы формирования бюджетной системы Казахстана и дальнейшие направления укрепления финансовой дисциплины // Финансы Казахстана, 2010, №5/6, с. 32-37

Идимов К.Т. Актуальные вопросы развития местных бюджетов // Вестник КазНУ, серия экономическая №4 (44), 2004, с. 104-109

Кудайбергенова С.К. Развитие внутрорегиональных межбюджетных отношений в Республике Казахстан на современном этапе /Монография, Караганда, 2006. - 150 с.

Подпорина И.В. Современные проблемы бюджетного регулирования // Саясат - 2010г. - №7. - 11-13с.

Утибаев Б.С. Государственный бюджет: Учебник /Б.С. Утибаев, Р.М. Жунусова, В.А. Саткалиева - Алматы: экономика, 2006. - 412 с.

ХИМИЯ ӨНЕРКӘСІБІ: ТЕНДЕНЦИЯЛАР МЕН МҮМКІНДІКТЕР

Шерхан Шапағат

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

мамандығының I курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.к., доцент м.а. Бекмухаметова А.Б.

Химия өнеркәсібі ауыр индустрияның жетекші салаларының бірі болып табылады, халық шаруашылығын химияландырудың ғылыми-техникалық және материалдық базасы болып табылады және өндіргіш күштерді дамытуда, мемлекеттің қорғаныс қабілетін

нығайтуда және қоғамның өмірлік қажеттіліктерін қамтамасыз етуде ерекше маңызды рөл атқарады.

Химия өнеркәсібінің болашағы өте зор, өйткені бұл сала қарқынды дамып келеді және бұл ғылыми-техникалық прогрестің дамуына әкеледі. Химиялық өндіріс халық шаруашылығының барлық салаларын өз тауарларымен қамтамасыз етеді.

Қазір адам өмірін машинасыз, тұрмыстық химиясыз, ауыл шаруашылығына арналған түрлі тыңайтқыштарсыз және басқа материалдарсыз елестету қиын. Химия өнеркәсібі-бұл ел өндірісінде үлкен рөл атқаратын үлкен кешен.

Химия өнеркәсібі-бұл өнімдерді химиялық өңдеу арқылы өндірумен айналысатын сала. Оған тау-кен химиясы, негізгі химия және органикалық синтез химиясы кіреді.

Химия өнеркәсібі қазіргі әлемдік экономиканың негізгі салаларының бірі болып табылады, ол шикізатты (мұнай, табиғи газ, ауа, су, металдар және минералдар) 70 мыңнан астам әртүрлі өнімге айналдырады. Дүние жүзіндегі химия өнеркәсібінің жалпы өнімі шамамен 2 триллион долларды құрайды.

Қазіргі өмір жағдайында химия өнеркәсібінің рөлін асыра бағалау қиын. Медицина мен денсаулық сақтау, ауыр және жеңіл машина жасау, тұрмыстық химия, жиһаз өндірісі, тамақ өнеркәсібі және ғылымды қажет ететін соңғы салалардың барлығы белгілі бір дәрежеде химия өнімдерін өндіруге тәуелді.

Заттардың химиялық құрамы мен табиғатын зерттемей, күрделі көп сатылы реакциялар мүмкін емес еді. Сонымен қатар, бүгінгі күні әлемдік және отандық экономиканың бірқатар жетекші секторларында сұранысқа ие синтетикалық және полимерлі материалдарды жасаумен айналысады.

Әлемдік химия өнеркәсібінің құрамына көптеген салалар кіреді, олардың ішінде мыналарды атап өту қажет:

1. Тау-кен және химия өнеркәсібі (тұздар, фосфориттер, күкірт және тау-кен-химия ресурстарының басқа да түрлерін өндіру).

2. Бейорганикалық заттарды (сода, тыңайтқыштар, қышқылдар және т.б.) өндірумен айналысатын негізгі химия өнеркәсібі.

3. Полимер бұйымдарын өндіру (резеңке, шайыр, пластмасса және т.б.).

Осылайша, әлемдік химия кешені экономиканың барлық салаларына арналған материалдар мен бұйымдарды өндіруге маманданған. Өндіріс үшін химия өнеркәсібі энергияның, судың, отынның және шикізаттың орасан зор ресурстарын пайдаланады.

Әлемдік химия өнеркәсібінде қазір бес негізгі өндірістік аймақ бар:

1. Еуропалық. Оның құрамына ЕО-ның көптеген елдері кіреді, мысалы, Германия, Ұлыбритания, Нидерланды, Франция, Италия және т.б. Олар осы саланың әлемдік нарығындағы өнімнің 23%-ға жуығын береді.

2. Солтүстік Америка. Мұнда Америка Құрама Штаттары химиялық өнімдердің ең ірі экспорттаушысы ретінде ерекшеленеді - шамамен 15%.

3. Азияның шығыс және оңтүстік-шығыс аймақтары. Бұл жерде Жапония ерекше көзге түседі. Ол осы саланың өнімі үшін әлемдік нарықтың 15 пайызын экспорттайды. Оған қоса, Корея мен Қытайдың үлесі зор.

4. ТМД. Бұл жерде химия өнімдерінің ең маңызды өндірушісі Ресей екені сөзсіз. Алайда, басқа елдермен салыстырғанда оның экспорты айтарлықтай аз – 3-4% ғана.

5. Парсы шығанағы аймағы. Көбінесе бұл аймақ елдері жеке топ ретінде бөлінбейді, бірақ олардың айтарлықтай өнеркәсіптік қуаттары бар және көбінесе тек экспортқа арналған тауарлар шығарады. Олардың үлесі әлемдік нарықтың шамамен 7% құрайды.

Сонымен қатар, бұл сала Үндістан, Аргентина, Бразилия, Мексика және кейбір басқа елдерде белсенді дамып келеді.

Әрине, әлемдік химия өнеркәсібі даму сатысында, қазірдің өзінде өндірістің ең прогрессивті бағыттарының бірі болып саналады. Іс жүзінде бірде-бір заманауи өнеркәсіп мұнай-химия және химия сегментіндегі өнімдерсіз жасай алмайды. Дегенмен, ол әлі де дамуға инвестицияны қажет етеді.

Республикада химия өнеркәсібін дамыту үшін бай шикізат базасы бар: фосфориттер, күкірт колчедандары, барит, бром, қарапайым және калий тұздары, натрий сульфаты, мұнай өңдеу және кокс химиясының қалдықтары, түсті металлургияның күкірт диоксиді. кәсіпорындар. Қаратау тауларының батыс беткейлеріндегі жусан, Батыс Қазақстандағы эфедра, мия сияқты жабайы өсімдіктердің химия үшін маңызы зор.

Республикада пластмасса, химиялық талшықтар, шина, кальций карбиді, каустикалық сода өндірумен айналысатын 73 кәсіпорын бар. Қазақстанда бірегей сары фосфор рудасын өңдейтін ірі кәсіпорын жұмыс істейді. Қаратау бассейнінің кен орындары негізінде құрамында фосфоры бар шикізаттың ең бай қорына ие және әлемдегі фосфор қорының 90 пайызына иелік ететін әлемдегі бес елдің бірі болып табылады. Қазақстанның фосфор өнеркәсібі республиканың химия өнеркәсібі өнімінің 34,1% қамтамасыз етеді (мұнай-химия өнімдерін қоспағанда) және фосфор және құрамында фосфор бар өнімдер өндірісін ұлғайту міндеті республика экономикасы үшін негізгі міндеттердің бірі болып саналады.

Қазақстандағы өңдеу өнеркәсібінің жалпы көлеміндегі химия өнеркәсібінің үлесі бүгінде небәрі 4 пайызды құраса, көршілес Өзбекстан мен Ресейде бұл көрсеткіш 7 пайызды, Беларусьте 10 пайызды құрап отыр. Бүгінгі таңда Қазақстанның жалпы ішкі өніміндегі химия өнеркәсібінің үлесі 0,25% болса, басқа елдерде ол әлдеқайда жоғары: Ресейде – 2%, Әзірбайжанда – 5%, Өзбекстанда – 1%, Кореяда – 1,6%, Қытайда – 8%, Германияда – 10%.

Сондықтан мамандар бұл үлесті жаңа өндіріс орындарын іске қосу арқылы арттыру қажеттігін атап өтеді. Химия өнеркәсібі әлі күнге дейін экономиканың стратегиялық маңызды сегменттерінің бірі болып табылады және химия өнімдері көптеген салаларда қолданылады.

2022 жылғы қаңтар-мамырда химия өнімдері нарығының көлемі 804,2 млрд теңгені құрады. Отандық тауар өндірушілердің үлесі өсті және 9,3%-ды құрады, мұнда импорттық өнімнің үлесі 90,7%-ды құрады. 2022 жылғы деректер бойынша өнеркәсіп өндірісінің ең үлкен үлесі «өнеркәсіпке арналған химия» секторына – 65,4%, агрохимияға – 22,1%, «негізгі мұнай химиясына» – 11,5% және басқаларға – 0,9% келеді. Химия өнеркәсібінде өндірілген өнім көлемі 400,2 млрд теңгені құрады, бұл 2021 жылдың сәйкес кезеңіндегі көрсеткіштен 58,7%-ға жоғары. Оң динамикаға және отандық тауар өндірушілер үлесінің өсуіне қарамастан, бүгінде негізінен шикізат пен қосындысы аз өнімдер экспортталады, ал қосылған құны жоғары өнімдер импортталады. 2022 жылдың қаңтар-мамыр айларында ақшалай есептегенде химия өнімдерінің экспорты \$559,5 млн құрады, бұл 2021 жылдың сәйкес кезеңіндегі көрсеткіштен 47%-ға жоғары. Химия өнімдерінің импорты 1 620,8 млн долларды құрады, бұл 2021 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 24,5%-ға көп. Химия өнімдерінің негізгі көлемі Ресейге (18,1%), Қытайға (9,9%) және Өзбекстанға (6,9%) жіберіледі.

Химия өнеркәсібінің шолуына сәйкес өңірлер жағдайында химия өнеркәсібі өндірісінің ең көп үлесі Жамбыл облысына тиесілі – 37%. Өңірде фосфор қосылыстарының үлкен өндірісі бар. Қарағанды және Атырау облыстарының үлесі шамамен тең және сәйкесінше 11% және 9% құрайды. Атырау облысындағы химия өнеркәсібінің өндіріс көлемі ароматты қосылыстарды өндіру есебінен артып келеді.

Соңғы он жылда елімізде химия өнеркәсібінің берік іргетасы қалыптасты. Өндірілетін химиялық өнімдердің ассортименті кеңейді: елде полипропилен, күйдіргіш сода, тұз қышқылы, сусабындар, косметика және тағы басқалар шығарыла бастады.

2022 жылы Қазақстанның химия саласында жалпы құны 54,6 млрд теңгені құрайтын 10 жоба іске қосылды. Толық қуатқа шыққан кезде бұл жобалар 310 млрд теңгеге өнім шығаруы тиіс. Бұл ретте көлемнің 83% - ы экспортқа, ал 17% - ы импортты алмастыруға арналған.

2023 жылы жалпы сомасы 58,1 млрд теңгеге тағы 14 жобаны іске қосу жоспарлануда. Оның ішінде металлургия саласына арналған эмульсиялық жарылғыш заттар, еріткіштер, химиялық реагенттер, сондай-ақ желатин өндіретін зауыттар бар.

Жаңа жобалар 1040 жұмыс орнын қамтамасыз етеді, онда 17,6% және 14,4% тиісінше ауылдық жерлер мен моноқалалардың үлесіне тиесілі. Толық қуатқа шығу кезінде барлық өндірістердің жоспарланған көлемі шамамен 59 млрд теңгені құрайды, оның ішінде экспортқа – 11,6 млрд теңге, импортты алмастыруға-47,4 млрд теңге.

Бұдан басқа, химия саласында шамамен 6 трлн теңге сомасына және 13,9 мың тұрақты жұмыс орнын құрумен 98 инвестициялық жоба жоспарланған. Өңірлер бөлінісінде химия саласы жобаларының ең көп саны Жамбыл облысына тиесілі болады (16 жоба немесе 16,33%). Олардың едәуір бөлігі минералды тыңайтқыштар мен бейорганикалық химия өнімдерін (сілтілі хлор, кальций хлориді, сода күлі) өндіруді қамтиды.

Айта кетейік, 13 жоба Маңғыстау облысының үлесіне тиеді. Өңірде жасыл сутегі, аммиак, карбамид және биопротеин өндіретін зауыттарды іске қосу жоспарлануда.

Көптеген перспективалы жобалар негізгі химиялық өнімдерді - аммиак, каустикалық және сода күлін өндіруге бағытталған. Бұл химия өнеркәсібінің де, басқа да бірқатар салалардың дамуына оң әсер етуі керек.

Еліміз химия өнімдерінің негізгі көлемін Ресейден (49,9%), Қытайдан (13,9%) және АҚШ-тан (4,2%) алады.

Химия өнеркәсібі импортының жалпы көлеміндегі ең көп үлесті полиэтилен, гербицидтер, беттік белсенді заттар, диагностикалық немесе зертханалық реагенттер, басқа косметика, қалыптарды өндіруге арналған дайын байланыстырғыш заттар, поливинилхлорид алады.

Химия өнеркәсібінің дамуына әсер етуі мүмкін кейбір тенденциялар мен мүмкіндіктерге мыналар жатады:

Жаңа технологияларды дамыту: Нанотехнология, биотехнология, жасанды интеллект сияқты технологиялардың қарқынды дамуы химиялық өндірістің тиімділігі мен қоршаған ортаға зиянсыздығын арттыра алатын жаңа материалдар мен өндіріс процестерін жасау үшін үлкен әлеуетке ие болуы мүмкін.

Жаһандық халық санының өсуі: Дүние жүзіндегі халық санының өсуі тыңайтқыштар мен тағамдық қоспалар сияқты химия өнеркәсібі өндіретін өнімдерге сұранысты арттыруда.

Жаңа нарықтарды дамыту: Қытай, Үндістан және Бразилия сияқты дамушы елдер химиялық өнімдер үшін барған сайын маңызды нарыққа айналуға.

Экологиялық талаптардың артуы: Қоршаған ортаға қойылатын талаптардың артуы химиялық компанияларды экологиялық таза өндіріс әдістерін қолдануға және қауіпсіз химиялық заттарды әзірлеуге мәжбүр етеді.

Жаңа материалдар: Графен және көміртекті нанотүтіктер сияқты жаңа материалдарды дамыту химия өнеркәсібінде жаңа өнімдер мен өндіріс процестеріне әкелуі мүмкін.

Цифрландыру: Интернет заттары және деректерді талдау сияқты цифрлық технологияларды пайдалану химия өнеркәсібіндегі өндірістік процестердің тиімділігі мен бақылауын жақсарта алады.

Ғылыми зерттеулер мен нарық қажеттіліктері көрсеткендей, химия өнеркәсіпті дамытуда және өмірлік маңызды тауарлармен немесе технологиялармен қамтамасыз етуде өте маңызды рөл атқарады. Бізді қоршап тұрғанның бәрі атомдар мен молекулалардан тұрады. Сондықтан химия әрқашан жаңа жаңалықтар мен өнертабыстардың негізінде болады. Тұтынушылардың сұранысына және әлем алдында тұрған сын-қатерлерге жауап ретінде химия өнеркәсібі үнемі дамып, өндіріс орындарын бейімдеп отырады.

Өмір сүру үшін қажетті табиғи ресурстарды, азық-түлік пен дәрі-дәрмектерді өндіруге арналған энергиямен немесе шикізатпен қамтамасыз етуге назар аударудан басқа, болашақта қандай химиялық заттарға сұраныс көп болатынын болжау қиын. Дегенмен, химия бізді бір емес, бірнеше рет жаңа жаңалықпен таң қалдыратынына және ұзақ уақыт бойы біз үшін өнеркәсіптің маңызды салаларының бірі болып қалатынына сенімді бола аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

*Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі
Ұлттық статистика бюросы.*

ОЮЛ «Ассоциация химической промышленности «КАЗХИМИЯ».

Широкова Е.Ю. Химическая промышленность как драйвер роста экономики страны и региона // Проблемы развития территории. 2021. Т. 25. № 2. С. 59–72. DOI: 10.15838/ptd.2021.2.112.4

НЕГІЗГІ ТҮСТІ МЕТАЛДАРДЫҢ ӘЛЕМДІК НАРЫҒЫ: ТАЛДАУ ЖӘНЕ БОЛЖАМ

Қыдыркенова Айдана

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

мамандығының I курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.к., доцент м.а. Бекмухаметова А. Б.

Түсті металдар нарығы әлемдік тауар нарығындағы басты аяндардың бірі. Түсті металдар әлемдік сауданың маңызды сегменті және оларды ғылыми-техникалық прогрестің дамуымен тұтыну үнемі өсіп келеді. Түсті металдарды қолдану саласы өте кең: құрылыс, инфрақұрылым, машина жасау, радиоэлектроника, жоғары технологиялар саласы, тұрмыстық коммуникациялар.

Түсті металдардың әлемдік нарығы - бұл кендер, концентраттар және металдар саудасы бойынша операциялардың жиынтығы.

Түсті металдар:

1. Ауыр металдар – негізгі ауыр металдарды - мыс, мырыш, қорғасын, қалайы, никель, сондай-ақ шағын металдарды - мышьяк, сурьма, сынап, висмут, кадмийді қамтиды.

2. Жеңіл металдар: алюминий, магний, титан, натрий, калий, барий, кальций және стронций. Бұл топтағы металдар басқа металдардың ішіндегі ең төменгі тығыздыққа ие (меншікті масса).

3. Асыл металдар: алтын, күміс, платина және платиноидтар (палладий, родий, рутений, осмий және иридий). Бұл металдар қоршаған ортаға және агрессивті ортаға жоғары төзімділікке ие.

4. Сирек металдар, олардың ішінде отқа төзімді металдар (вольфрам, молибден, тантал, ниобий, цирконий және ванадий), жеңіл сирек металдар (литий, бериллий, рубидий және цезий), шашыраңқы металдар (галлий, индий, таллий, германий, гафний, рений, селен және теллур), сирек жер металдары (скандий, иттрий, лантан және лантанидтер) және радиоактивті металдар (радий, уран, торий, актиний және актиноидтар).

Жоғарыда келтірілген классификацияға сәйкес түсті металдар нарығын мыс, алюминий, никель, мырыш, қорғасын нарығына және т. б. бөлуге болады.

Әлемдік түсті металдар нарығының ең үлкен сегменті - алюминий нарығы.

Қазіргі әлемдік экономикадағы түсті металлургияның жетекші саласы (өндіріс көлемі мен өнімді пайдалану бойынша) Алюминий өнеркәсібі болып табылады. Түсті металлургияның басқа салаларының ішінде бұл сала өндірістің күрделілігімен ерекшеленеді. Алюминий өндірісінің бірінші кезеңі - шикізат өндіру (бокситтер, нефелиндер, алуниттер) — бай кен орындарына бағдарланған. Екінші кезең - алюминий тотығын (глинозем) өндіру-материалды және жылуды қажет ететін болғандықтан, әдетте шикізат пен отын көздеріне тартылады. Сонымен, үшінші кезең — алюминий тотығының электролизі - арзан электр энергиясының көздеріне бағытталған.

Алюминий тотығын өндірудің негізгі шикізаты бокситтер, олардың әлемдік өндірісі жылына шамамен 150 миллион тоннаны құрайды. Бокситтер мен басқа да алюминий кендерін өндіру мен экспорттаудың басым бөлігі Австралияға (әлемдік өндірістің үштен

біріне жуығы), Гвинеяға, Бразилияға, Ямайкаға, Қытайға, Үндістанға, Ресейге, Суринамға, Грецияға, Венесуэлаға, Қазақстанға тиесілі.

Шикізаттың көп бөлігі (шамамен 2/3) жергілікті жерде алюминий тотығына өңделеді - Австралияда, Бразилияда, Ресейде, Қазақстанда және т. б. шикізаттың бір бөлігі (шамамен 1/3) алюминий тотығын өндіру үшін негізгі фактор бар елдерге экспортталады - минералды отынның болуы (жергілікті немесе сырттан жеткізілетін) — АҚШ, Канада, Украина, Ирландия, Сардиния (Италия) және т. б.

Металл алюминий өндірісі арзан энергияның ірі көздері бар елдерде — үлкен гидравликалық ресурстар мен қуатты су электр станциялары (АҚШ, Ресей, Канада, Бразилия, Норвегия және т. б.), табиғи газға (Ирак, Бахрейн, БАӘ, Нидерланды, Ұлыбритания және т. б.) немесе көмірге (Австралия, Үндістан, Қытай және т. б.) бай елдерде басым дамыды. т. б.). Энергия қымбат болатын кейбір ескі, дәстүрлі алюминий балқыту орталықтарында (Франция, Австрия, Венгрия және т.б.) оның өндірісі айтарлықтай төмендеп, біртіндеп жойылуда. Алюминийдің ең ірі экспорттаушылары - Ресей, Венесуэла, Бразилия, Норвегия, Канада, Австралия.

Алюминий әлемдегі барлық металдар арасында сауда көлемі бойынша ең ірі биржалық тауар болып табылады. Бұл LME келісімшарттарының үштен бірін құрайды. Биржада жетекші өндірушілердің 100-ден астам алюминий маркалары сатылады, ол әлемнің 14 елінде 700-ден астам түрлі мамандандырылған металл қоймаларымен жұмыс істейді. Бұл сатып алушы әрқашан сатып алынған металды физикалық түрде сатып ала алуы үшін қажет, өйткені келісімшарттардың үлесі фьючерстік мәмілелер болса да, ешкім өндірістік қажеттіліктер үшін нақты өнеркәсіптік сатып алушыға биржада алюминий сатып алуға тыйым салмайды. Биржаның бұл функциясы "соңғы үміт нарығы" деп аталды. Іс жүзінде бұл дегеніміз, сатып алушы әрқашан сатып ала алады, ал сатушы әрқашан металды биржалық келісімшарт бойынша белгіленген биржалық бағамен сата алады және тауарды биржалық қоймалардың біріне ала алады немесе жеткізе алады.

Сауда-саттықты басқарудың негізгі органы биржалық комитет болып табылады, ол күн сайын алюминийдің ресми бағасын жариялайды, оны өткен сауда-саттықтың жиынтық нәтижесі бойынша белгілейді. Сауда стандартты биржалық келісімшарттарға сәйкес жүзеге асырылады. Әрбір осындай келісімшартта тауардың көлемі (алюминий үшін бұл кем дегенде 25 тонна), жеткізу шарттары (бұл Лондон биржасының кез келген қоймасы болуы мүмкін), орындалу мерзімі (дереу жеткізу, үш айлық, алты айлық мерзім және т.б.) және сапа талаптары (металл биржада сертификатталуы керек) анықталады.

Еуропада алюминий өндірісі азайып бара жатқанына қарамастан, оған сұраныс төмендемейді: 2040 жылы алюминийдің жалпы тұтынуы ағымдағы 86 миллионнан жылына 148 миллион тоннаға дейін өсуі мүмкін (+72%). Осылайша, Алюминий өнеркәсібі шикізат өндіру және тұтыну аудандары арасындағы күшті аумақтық алшақтықпен саланың жарқын мысалы болып табылады.

Мыс өнеркәсібі өзінің орналасуында негізінен мыс ресурстарына (табиғи және қайталама шикізат) назар аударады. Мыс концентраттарындағы металдың төмен мөлшері (8-ден 35% - ға дейін), оларды өндеудің салыстырмалы түрде аз энергия сыйымдылығы (алюминийді балқытумен салыстырғанда) мыс кендерін өндіру және байыту орындарында мыс өндірісін (балқытуды) орналастыруды тиімді етеді. Сондықтан мыс өндіру және балқыту орындары көбінесе аумақтық түрде біріктірілген. Мыс өндірудің негізгі бағыттары Солтүстік және Латын Америкасында (Чили, АҚШ, Канада, Перу, Мексика), Африкада (Замбия, Заир), ТМД — да (Ресей, Қазақстан), Азияда (Жапония, Индонезия, Филиппин), Австралияда және Океанияда (Австралия, Папуа-Жаңа Гвинея) кездеседі.

Мыс өндіретін негізгі елдер мыс балқыту бойынша ерекшеленеді, жетекші орын АҚШ, Чили, Жапония, ҚХР-ға тиесілі. Көшбасшылар қатарына Германия, Канада және Ресей де кіреді. Өндірілген кеннің бір бөлігі концентраттар мен өрескел мыс түрінде басқа елдерге (Папуа мен Филиппиннен Жапонияға, Латын Америкасы елдерінен АҚШ-қа, Африка елдерінен Еуропаға, Ресей мен Қазақстаннан Еуропа мен Қытайға) экспортталады.

Әлемдік мыс балқытудың шамамен 1/5 бөлігі металл сынықтарының ресурстарына негізделген. Ұлыбритания, Франция, ГФР, Бельгия және басқа елдердің мыс балқыту өнеркәсібі тек қайталама металл шығарады.

Сарапшылар аталған факторлардың соңғысын болашақта мысқа күтілетін сұранысты есептеу кезінде бірінші орынға қояды, ал Еуропаны шарпыған энергетикалық дағдарыс осы ең көміртексіз технологияларды жоспарланған декарбонизациялау мен масштабтауға үлкен сұрақ қойды. Осыған байланысты, сондай-ақ тұрақсыз геосаяси жағдайды және өте жоғары құбылмалылықты ескере отырып, мыс туралы "жаңа алтын" деп айту әлі ерте болып көрінеді. Сонымен қатар, өнеркәсіпте мысты қолданудың кең спектрі оны бортта қалдыруға мүмкіндік бермейтіні және болашақта металға баға тренді жоғарылататыны анық сияқты.

2023 жылы жаһандық мыс өндірісі 3,3% - ға артып, 26,3 млн тоннадан асады деп күтілуде. Тұтыну 1,4% - ға (Қытайды есептемегенде - 2,5% - ға) - 26,2 млн тоннаға дейін өседі.

Мырыш және қорғасын өнеркәсібі әдетте жалпы шикізат базасына ие — полиметалл кендері. Полиметаллдардың ең ірі кен орындары бар елдер (АҚШ, Канада, Мексика, Солтүстік және Латын Америкасындағы Перу, Еуропадағы Ирландия және ГФР, ТМД-дағы Ресей мен Қазақстан, Қытай, Жапония, Австралия) оларды өндіру бойынша да ерекшеленеді. Қорғасын мен мырыштың балқу мөлшері бойынша әлемдегі жетекші орындарды Қытай, АҚШ, Канада, Жапония, Франция, ГФР, Чили, Италия алады. Ресей мырыш пен қорғасынның әлемдік өндірісінде жетекші он елдің қатарына кірмейді.

Саланың қазіргі географиясы қорғасын және мырыш кендерін өндіру және байыту және оларды металлургиялық қайта бөлу орындарының аумақтық бөлінуімен сипатталады. Мысалы, мырыш және қорғасын кендерін өндіретін Ирландияда оларды балқыту қуаты жоқ, ал Жапонияда, Германияда, Францияда металды балқыту мөлшері осы елдердің мырыш пен қорғасын өндірісінен едәуір асып түседі. Басқа факторлардың әсерімен қатар, бұл алыс тасымалданатын шикізатты пайдалану мүмкіндігімен түсіндіріледі, өйткені мырыш пен қорғасын концентраттарының тасымалдануы олардың құрамында металдың көп болуына байланысты (30-дан 70% - ға дейін) өте үлкен.

Әлемдік мырыш, қорғасын және қалайы өндірісінде, мыс өнеркәсібіндегідей, қайталама шикізаттың (металл сынықтары) үлесі жоғары. Бұл әсіресе дамыған елдердің түсті металлургиясына тән, мұнда қайталама шикізат қорғасынның 50%, мырыштың 25% және қалайының балқуын қамтамасыз етеді.

Никель сапасына қойылатын талаптар төмен тот баспайтын болат осы металға әлемдік сұраныстың шамамен 70% құрайды. Никельдің ең ірі өндірушілері - Индонезия, Филиппин, Ресей, Жаңа Каледония, Австралия және Канада. Индонезия әлемдегі ең ірі никель өндірушісі болып табылады, әлемдік жеткізілімдердің 38% - қамтамасыз етеді, деп CRU консалтингтік компаниясының мәліметтері дәлелдейді. Филиппин 2021 жылы 370 мың тонна никель өндірі. S&P Global Market Intelligence мәліметтері бойынша, Филиппинде никель өндіру 2025 жылға қарай шамамен 500 мың тоннаға жетуі мүмкін.

World Bureau of Metal Statistics (WBMS) бағалауы бойынша, осы жылдың қаңтар-тамыз айларында никельге сұраныс өндірістен асып, нарықта 75,5 мың тонна тапшылық байқалды. 8 айда тазартылған никель өндірісі 1,85 млн тоннаны құрады, сұраныс 1,97 млн тонна деңгейінде. Лондон металдар биржасындағы (LME) металл қорлары 2021 жылдың аяғындағы деңгеймен салыстырғанда тамыз айының соңына қарай 45,3 мың тоннаға төмен болды. Дегенмен, тапшылық жылдық деректермен салыстырғанда қысқарды, өйткені 8 ай ішінде өндіріс өсімі сұраныстың өсуінен 256 мың тонна және 76,8 мың тоннаны құрайды.

Нәтижесінде, "Норникель" күткендей, 2022 жыл 75 мың тонна никель мөлшеріндегі профицитпен аяқталды (бір жыл бұрын 170 мың тонна тапшылықтан кейін). 2023 жылы профицит 150 мың никельге дейін артады. Алайда, профицит негізінен төмен сапалы никельмен қалыптасады, бұл Индонезияда дөрекі ферроникель (CHFN) өндірісінің өсуіне және никель тұздарының өндірісінің өсуіне ықпал етеді.

Индонезияда CHFN қуатын пайдалануға беру және электромобильдер секторы үшін hral технологиясы бойынша ферроникельді және тікелей латеритті кендерден конверсиялау арқылы никель химикаттарын өндірудің өсуі арқасында металл жеткізу тиісінше 2022 және 2023 жылдары 18% және 14%-ға өседі.

The International Nickel Study Group (INGS) никель өндірісінің 2023 жылы 3,387 миллион тоннаға дейін өсуін болжайды. Индонезия мен Қытай өндірістің өсуін қамтамасыз етеді. Бұл күтулер өндіріс пен жеткізілімдегі ықтимал үзілістерді есепке алмайды. Никельді тұтыну 2023 жылға қарай 3,216 млн тоннаға жетеді. Нәтижесінде, никельдің профициті, INGS бағалауы бойынша, биыл 144 мың тоннаны, келесі жылы – 171 мың тоннаны құрайды.

S & P Global Ресей мен Украина арасындағы қақтығыстың сұранысқа теріс әсеріне байланысты 2022 жылы никель нарығындағы профицит бағасын 46 мың тоннаға (34 мың тоннадан) дейін көтерді. Бұл бағалау Ресейден никельге қол жетімділіктің ықтимал төмендеуінің әсерін білдірмейді. Ресей металы Еуропадан және АҚШ-тан Қытайға бағытталады, ол өз кезегінде Австралиядан жеткізілім бағытталады, деп санайды S&P Global.

Молибден нарығында болжамды кезең ішінде болжамды орташа жылдық өсу қарқыны 4% - дан асатын сау өсу болады деп есептеледі. COVID-19 Молибден нарығына теріс әсер етті. Бүкіл әлем бойынша ұлттық құлыптауға байланысты нарыққа жеткізу тізбегінің бұзылуы, өндірістің тоқтауы және жұмыс күшінің жетіспеушілігі әсер етті.

Түпкілікті тұтыну салаларының өсіп келе жатқан сұранысы: автомобиль, құрылыс, электротехника және электроника сияқты түпкілікті тұтыну салаларының өсіп келе жатқан сұранысының арқасында әлемдік түсті металдар нарығы болжамды кезеңде орта есеппен 5,5%-ға өседі деп күтілуде.

Өсіп келе жатқан урбанизация және индустрияландыру: түсті металдардың әлемдік нарығының өсуі бүкіл әлемде урбанизация мен индустрияландыру деңгейінің жоғарылауымен түсіндіріледі. Бұл автомобильдер, құрылыс, электр және электронды жабдықтар сияқты әртүрлі қолданбаларда қолданылатын түрлі түсті металл бұйымдарына сұраныстың артуына әкелді.

Үздіксіз технологиялық прогресс қара металдардан жасалған дәстүрлі өнімдермен салыстырғанда тиімдірек және аз энергия тұтынатын жаңа өнімдердің дамуына әкелді. Бұл алдағы бірнеше жыл ішінде әлемдік түсті металдар нарығының өсуіне ықпал етеді деп күтілуде.

Қазақстанның түсті металлургиясы өнеркәсіптің ең көне және жетекші саласы болып табылады, оның дамуы пайдалы қазбалардың орасан зор ресурстарына негізделеді және Қазақстан Республикасының бүкіл өнеркәсіптік кешенін қалыптастыруға орасан зор әсер етеді. Қазақстанның түсті металлургиясының артықшылығы-өзінің минералды-шикізат базасының болуы. Қазақстанда түсті металл кендерінің үлкен қоры бар. Түсті металдар тобына мыс, мырыш, қалайы, қорғасын, мышьяк, сурьма, сынап және т. б. кен орындары кіреді. Қорғасын өндіру полиметалл, қорғасын-мырыш және қорғасын кендерінің кен орындарында жүргізіледі. Қорғасын - жер қыртысында кең таралған металл. Әскери өнеркәсіпте, медицинада, машина жасауда қолданылады. Қазақстан Республикасындағы қорғасын және мырыш кендерін өндіру жөніндегі негізгі объектілер Рудный Алтайда, Оңтүстік және Орталық Қазақстанда орналасқан. Қазақстанда мыс өндіру металды ауыр өнеркәсіпте, машина жасауда, электр беру желілерін салуда, компьютерлер, теледидарлар өндірісінде және өнеркәсіптің басқа да салаларында қолдану үшін жүзеге асырылады. Қазақстан Республикасында мыс өндіру жөніндегі негізгі шикізат базалары елдің орталық және солтүстік-шығыс бөліктерінде орналасқан. Мырыш өндіру басқа бағалы металдарды коррозиядан және зақымданудан қорғау үшін металды пайдалану мақсатында жүзеге асырылады. Ол батареяларды және т. б. жасау үшін де қолданылады. Асыл металдар күміс, алтын және платина тобының басқа металдарымен (осмий, палладий, иридий, родий) ұсынылған. Алтын мен күмісті өнеркәсіптік өндіру Солтүстік, Оңтүстік, Орталық және Солтүстік-Шығыс Қазақстанда жүргізіледі. Асыл металдарды өндіру және оларды кейіннен

алу Қазақстан Республикасының алтын-валюта қорларын толықтырудың негізгі көздерінің бірі болып табылады. Дәл осы қымбат металл әлемде ең жоғары бағаланады және оны өндіруге елдің максималды күш-жігері бағытталған.

Қазақстан әлемдік экономикаға интеграцияланған. Елдің түсті металлургиясының даму тенденцияларын қарастырмас бұрын, тұтастай алғанда саланың жаһандық даму тенденцияларын талдау қисынды. Шамалы айырмашылықтары бар әлемнің барлық дерлік аналитикалық агенттіктері келіседі-Түсті металдарды тұтыну ұзақ мерзімді перспективада тұрақты өсу тенденциясына ие.

2030 жылға қарай дәстүрлі секторларды тұтынудың өсуі есебінен; жаңартылатын энергия көздері және көліктің жаңа түрлері сияқты экономиканың жаңа секторларында тұтынудың артуы; қорғасыннан басқа түсті металдарды баламалы өніммен алмастырудың күрделілігі өнімнің осы түріне қажеттіліктер есе артады: мыс – 1,7 есе, алюминий-1,5 есе; мырыш-1,7 рет.

Бүкіл әлемде өндірістің экологиялылығы, энергия тиімділігі мен еңбек өнімділігін арттыру бойынша талаптар қатаңдатылуда. Қазақстан да ерекшелік емес. Шикізатты кешенді өңдеудің маңыздылығының өсуі кем емес. Басқаша айтқанда-ілеспе металды алу және қалдықтарды қайта өңдеу.

Өзекті мәселе металл өндірушілердің қосылған құны жоғары өндірістерді құру бойынша жетекші шетелдік компаниялармен серіктестігі – жаһандық қосылған құн тізбегі шеңберіндегі кооперация болып табылады. Электромобильдер өндірісі 67,5 кг және одан жоғары мысты қажет етеді, бұл дәстүрлі автомобильдер жасау қажеттілігінен 4 есе көп. Қазақстанда Кендегі мыс мөлшері азаятынын ескере отырып, жаңа технологияларды қолдану бірінші орынға шығады.

Болжам бойынша автомобильдер өндірісі үшін алюминий шығыны 2 есеге артады – ағымдағы 100-120 кг-нан 2025 жылға қарай 250 кг-ға дейін. Алюминийден жасалған Композициялық материалдарды пайдалану артады. Титанның болжамы да оптимистік. Қазақстан бүгінде негізгі титан өнімін әлемдік экспорттаушылардың ТОП-10 - 7 кіреді-7-орын, ал губка тәрізді титан өндірісі бойынша 4 – орын-жылына 9,6 мың тонна. 2050 жылға қарай ауыз суға деген қажеттілік екі есе артады, бұл жанама түрде титанға қосымша сұраныс тудырады. Бұл өсудің жалғыз көзі емес. Жаңа 32,6 мың ұшақты өндіру үшін 2034 жылға дейін 26,1 мың тонна титан қажет болады.

Бірақ өсудің ең үлкен әлеуеті Кеме жасауда жатыр, мұнда титан конструкцияларды, турбиналық қозғалтқыштардың конденсаторлық құбырларын және бу қазандықтарын өндіруде қолданылады.

Жоғарыда айтылғандардан мынадай қорытынды шығады: Қазақстанның түсті металлургия секторының сыртқы нарықтарда тұтынудың болжамды өсуіне, шикізаттың, арзан электр энергиясының және қалыптасқан құзыреттердің болуына байланысты өндіріс пен экспорттың өсу перспективалары жоғары.

Бір сөзбен айтқанда, Қазақстанның түсті металлургиясы кең ауқымды өсу әлеуетіне ие болып қана қоймай, жоспарларды тезірек іске асыру үшін шұғыл түрде нақты қадамдар жасалуда. Қара металлургияның даму болжамы онша оптимистік емес.

Түсті металдар нарығының негізгі проблемалары:

- жоғары технологиялық және ғылымды қажетсінетін өндірістердің болмауы;
- табиғи монополиялардың жоғары тарифтерінен туындаған өндірістің жоғары ресурстық және энергия сыйымдылығы;
- кенді байыту процесінің технологиялық күрделілігі, бай және оңай қол жетімді кендер қорының сарқылу қаупі;
- жетекші елдермен салыстырғанда өндірілетін минералды шикізат сапасының төмендеуіне байланысты түрлі түсті металдар бойынша бәсекеге қабілеттілігі төмен;
- импорттық жеткізіліммен жабылатын кендердің жекелеген түрлерінің (бокситтер, қалайы, титан және т. б.) тапшылығы;

- кәсіпорындарда тозудың жоғары дәрежесі және моральдық ескірген жабдықтың болуы, ішкі нарықты дамытудың жеткіліксіз деңгейі;
- бірқатар металдар бойынша өндірістік қуаттардың төмен жүктемесі;
- көлік-логистикалық инфрақұрылымды дамыту деңгейі төмен жиынтықта көлік тасымалдарына, оның ішінде электр энергиясын тасымалдауға жоғары тарифтер;
- өндірістің жоғары еңбек сыйымдылығы, сондай-ақ тиісті біліктілігі бар кадрлардың жетіспеушілігі;
- салалық институттардың материалдық-техникалық және тәжірибелік - өнеркәсіптік базаларын жаңғырту қажеттілігі.

Қазақстандық түсті металлургиядағы ахуалды жақсарту үшін өндірістік жабдықтарды жаңғырту, инновациялық технологиялық жобаларды іске асыру ұсынылады, бұл өндеудің неғұрлым жоғары дәрежесі бар өнімдерді өндіруге және сол арқылы импорт көлемін қысқартуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, меншікті қайталама шикізатты неғұрлым қарқынды пайдалану, сондай-ақ кәсіпорындарды мемлекеттік қолдау бағдарламаларын кеңейту қажет.

Түсті металлургия көптеген елдер үшін стратегиялық маңызды сала болып табылады. Оның қарқынды дамуы түсті металдар нарығына әлемдік тауар нарығының ең ірі және маңызды сегменттерінің біріне айналуға мүмкіндік берді. Алайда, соңғы жылдары Түсті металдарды өндірушілер мен тұтынушылар бірқатар экономикалық және технологиялық қиындықтарға тап болды. Бұл проблемаларды шешу әлемдік экономикадағы қолайлы жағдаймен бірге әлемдік түсті металдар нарығына жақын арада бұрынғы позицияларына оралуға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда түсті металлургияның басты міндеті - бұл артықшылықты тиімді пайдалану. 2030 жылға дейінгі перспективаға арналған түсті металлургияны дамыту стратегиясына сәйкес түсті металлургия саласын дамыту бағыттары:

- түсті металлургияның теңдестірілген жоғары тиімді дамуы, саланың өз өңірлерін дамыту және арттыру міндеттерін шешуге қосқан үлесін ұлғайту;
- өнімнің барлық түрлері бойынша ішкі нарықта түсті металдарға сұранысты қанағаттандыру, атап айтқанда, әртүрлі инвестициялық жобаларды, экономика салалары мен Өңірлерді дамыту стратегияларын іске асыру үшін металл өнімдеріне сұранысты қанағаттандыру;
- Қазақстанның түсті металдардың әлемдік нарығындағы, ТМД және Кеден одағының нарығындағы ұстанымдарын нығайту, осы нарықтарда отандық экспорттаушыларды қорғау;
- ішкі және сыртқы нарықтарда түсті металдардан жасалған өнімдердің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, оның ресурс сыйымдылығы мен энергия сыйымдылығын төмендету, импортты біртіндеп қысқарту;
- минералды-шикізат базасын ұтымды және кешенді пайдалану;
- түсті металдар өндірісінің техникасы мен технологиясының жаңа түрлерін инновациялық жетілдіру, жасау және өндіріске енгізу;
- сала кәсіпорындарының қоршаған ортаға теріс әсерін азайту.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кондратьев В. Б., Попов В. В., Кедрова Г. В. Глобальный рынок меди // *Горная Промышленность*. 2020, No 4. С. 100-101.
2. *London Metal Exchange / The London Metal Exchange*. <http://www.lme.com>.
3. *World Bureau of Metal Statistics*. <http://www.world-bureau.com>.
4. Муфтахова, О. С. Обзор ситуации на мировом рынке цветных металлов / О. С. Муфтахова // *Евразийское научное объединение*. – 2018. - No 6. – С. 83-87.

5. Индонезия рассматривает возможность более раннего запрета на экспорт бокситов. <https://www.metalinfo.ru/ru/news/111082>.

6. Руйга, И. Р. Ключевые проблемы и факторы, сдерживающие развитие отечественной металлургической промышленности / И. Р. Руйга // Современные проблемы науки и образования. – 2017. - No 5.

ҚАЗАҚСТАНДА ТУРИЗМДІ ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Қыдыркенова Айдана

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

мамандығының I курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.к, доцент Мырзахметова А.М.

Туризм - туристердің материалдық және материалдық емес қызметтерге қажеттіліктерін қанағаттандыратын өндірістік емес экономика саласы.

Мақаланың мақсаты Қазақстанда туризмді дамытудың негізгі бағыттары мен проблемаларын ашу.

Туризм - әлемнің көптеген елдері үшін негізгі табыс көздерінің бірі (83% мемлекет үшін 5 негізгі табыс көзінің бірі, 38% мемлекет үшін негізгі табыс көзі). Туризм экономиканың барлық салалары арасында қалыптасқан жұмыс орындарының саны бойынша көшбасшы болып табылады, олардың саны үнемі өсіп келеді. Туризм инфрақұрылымды дамытады, жаңа жұмыс орындарын ашады, елге валюта ағынын бастайды, бюджетке түсімдерді қамтамасыз етеді, қызмет көрсету салаларына – көлік, байланыс, сауда, қоғамдық тамақтану және т. б. ынталандырушы әсер етеді.

Халықаралық туризм - туризм саласындағы кәсіпорындардың Қазақстан аумағында шетелдік туристерге туристік қызметтер мен туристік өнімді ұсынумен және шетелде туристік қызметтер мен туристік өнімді ұсынумен байланысты жүйеленген және мақсатты қызметі.

Қазақстанда ішкі және келу туризмінің өсуі үшін айтарлықтай әлеует бар, бірақ отандық туристік өнім халықаралық нарық ұсыныстары тарапынан барынша бәсекелестікке ұшырайды. Осыған байланысты отандық туристік өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру жөніндегі шаралар жүйесін әзірлеу қажет, оған мыналар кіреді:

- туристік қызметтердің жоғары сапасын қамтамасыз ету;
- туризм саласында кәсіптік білім беруді жетілдіру;
- салада бәсекелестіктің тиімді деңгейін құру және қолдау;

- сатып алушылардың нақты және мақсатты аудиториясының қажеттіліктеріне сәйкес туристік қызметтерді ұсынуды қалыптастыру үшін заманауи маркетингтік құралдарды қолдану.

Қазақстан туризмнің барлық дерлік салаларын, экологиялықтан іскерлікке дейін дамыту үшін айтарлықтай әлеуетке ие. Бұған ел аумағында көптеген археологиялық және тарихи ескерткіштер қалдырған бай тарих, бірегей географиялық орналасу есебінен қамтамасыз етіледі, соның арқасында Қазақстанда әртүрлі ландшафттарда табиғаттың бүтін бұрыштарын табуға болады.

Ресурстар мен орындардың көптігінің арқасында Қазақстанда туризмнің көптеген түрлері дамыған: ойын-сауық, мәдени-танымдық, экологиялық, спорттық, сауықтыру, діни, іскерлік, тарихи, табиғи, қалалық, ғарыш, ауылдық, жағажай, оқиғалы, белсенді.

Дүниежүзілік экономикалық форумның саяхат және туризмді дамытудың жаһандық индексіне 2021 жылы Қазақстан 117 елдің ішінде 66-шы орынды иеленді. Бұл рейтингті басқаратын 5 елдің қатарына Жапония, АҚШ, Испания, Франция, Германия сияқты елдер кіреді. Қазақстаннан жоғары Грузия (44 орын), Армения (61 орын) және Әзірбайжан (63 орын), рейтингте төмен, Черногория (67 орын), Марокко (71 орын), Моңғолия (84 орын), Қырғызстан (90 орын) сияқты елдер.

Кесте – 1. 2021 жылғы Қазақстан туризмінің бәсекеге қабілеттілік индексінің көрсеткіштері

Негізгі көрсеткіштер	Орындар	Негізгі көрсеткіштер	Орындар
----------------------	---------	----------------------	---------

Бағаның бәсекеге қабілеттілігі	1	ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік Мәдени мұра нысандарының саны	42
Халықаралық келу маусымдылығы	26	Туризм саласындағы еңбек нарығының ішкі индексі	59
Мәдени көрікті жерлерге қызығушылық	37	Туризм саласына басымдық беру	68
Мәдени ресурстардың көрсеткіші	63	Шетелдік туристердің болу ұзақтығы	52
Туристік қызметтер инфрақұрылымы	76	Табиғи ресурстар	33

Ескерту: Кестені авторлар World Economic Forum (Travel & Tourism Development Index 2021) дереккөзі негізінде құрастырған.

Қазақстанның барлық сұлулығына, демалудың көптеген артықшылықтарына және әлемнің түкпір-түкпірінен келген туристерге қолжетімді тамаша рекреациялық ресурстарға қарамастан, бұл елдің әлсіз тұстары да бар.

Қазақстанда туризмді дамыту үшін негізгі кедергі - тиісті инфрақұрылымның болмауы (34%). Туристік қызметтердің шектеулі таңдауы (17%), кадрлардың біліктілігінің төмендігі (11%), мемлекеттік қолдаудың әлсіздігі (18%), күрделі визалық рәсімдер (4%) және қызметтердің жоғары құны (16%) қазақстандық туристік саланың негізгі проблемалары.

Кесте – 2. Қазақстандық турбизнеске SWOT-талдау

<p>Күшті жақтары:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тұрақты саяси жағдай; - қазақ халқының қонақжайлылығы; - туристік рекреациялық ресурстар; - отандық нарықтағы сатылымның жоғары үлесі; - тұрақты нарықтық бәсекелестік; 	<p>Әлсіз жақтары:</p> <ul style="list-style-type: none"> - келу туризмін дамыту үшін дамымаған туризм инфрақұрылымы; - келу туризмін дамыту үшін сервистің төмен деңгейі; - сыртқы капиталдың жоғары құны және төмен қолжетімділігі (жоғары пайыздық мөлшерлемелер, оларды төлеудің қолайсыз шарттары және т. б.); - жүргізілетін қызметтің тәуекелін сақтандыруды қамтамасыз етудің жоғары құны және төмен қолжетімділігі; - төмен ғылыми-зерттеу әлеуеті; - жәрмеңкелерге, әсіресе халықаралық жәрмеңкелерге қатысудың жоғары құны; - отандық және шетелдік ақпараттық жүйелермен немесе дерекқорлармен өзара іс-қимылдың болмауы.
<p>Мүмкіндіктер:</p> <ul style="list-style-type: none"> - туристік өңірлердің дамуын қолдау, орта және шағын кәсіпорындардың дамуын қолдау; - еліміздегі туристік қозғалыс қарқындылығы көрсеткішінің үздіксіз өсуі жаңа клиенттер сатып алуға және айналымды ұлғайтуға мүмкіндік береді; - клиенттер арасында отандық фирмалардың өнімдерін артықшылықты сатып алу үрдісі күшейе түседі; 	<p>Қауіптер:</p> <ul style="list-style-type: none"> - жаңа бәсекелестер нарығына кірудегі төмен кедергілер және қаржылық резервтердің, арзан несие алу мүмкіндіктерінің болмауына байланысты қорғаныс реакциясын тез дамыта алмау; - табыстылықтың үздіксіз және ұзақ мерзімді төмендеуі туристік фирмаларды даму стратегиясынан бас тартуға және өмір сүру стратегиясын қабылдауға мәжбүр етуі мүмкін.

<p>- мемлекеттік емес білім берудің әртүрлі нысандарының серпінді дамуы салдарынан, сондай-ақ бәсекелестікке қарсы тұру үшін мемлекеттік білім беру мекемелерінің күш-жігерінің арқасында отандық неғұрлым сапалы және арзан ұсыныстарға үміт артуға болады;</p>	
--	--

Ескерту: Кестені авторлар Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2019-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының дереккөзі негізінде құрастырған.

Қазақстан Республикасының туристік өнімінің сапасын арттыру мақсатында нарықта ұсынылатын туристік бағдарламалардың кең ассортиментін және оларды мерзімді жаңартуды қамтамасыз ету қажет. Бұл тұтынушының туристік өнімге деген қызығушылығын арттыруға және курорттар мен туристік инфрақұрылым объектілеріне қайта бару санын арттыруға мүмкіндік береді.

Туризмді дамытудың мақсаты өмір сүру сапасын арттыру және Қазақстан Республикасы халқының тарихи-мәдени және табиғи мұрасына баулу жолымен өңірлердің экономикалық және әлеуметтік-мәдени дамуындағы туризмнің стратегиялық рөлін іске асыру айқындалады.

Қойылған мақсаттарды орындау үшін ұсыныстар:

- елдің туристік-рекреациялық кешенін дамыту, қолжетімді және жайлы туристік ортаны қалыптастыру;
- ішкі және әлемдік нарықтарда Қазақстан Республикасының туристік өнімінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру;
- қоғам дамуының рухани-адамгершілік негізін қалыптастыру мен ағартудағы туризмнің рөлін күшейту;
- жастармен жұмыста туризмнің тәрбиелік және мәдени-танымдық қызметін жүзеге асыру;
- туризм қауіпсіздігін арттыру, саланың тұрақты дамуын қамтамасыз ету;
- туризмді дамыту есебінен халықтың өмір сүру сапасының өсуін, өңірлердің экономикалық және әлеуметтік-мәдени дамуын қамтамасыз ету.

Туристік қызметтің әртүрлі салаларының күш-жігерін үйлестіру, туристік өнімнің сапасы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатында туристік қызмет саласындағы бәсекелестікті дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасау жөніндегі іс-шаралар жоспарын әзірлеу және енгізу қажет. Туризм саласындағы шағын кәсіпкерлікті ынталандыру бойынша жинақталған тәжірибені ескеру қажет. Қазақстанда экономиканың жоғары табысты саласы ретінде туризмнің қалыптасуы үшін қажетті жағдайлар жасау туристік индустрияның дамуына ғана емес, сонымен қатар Қазақстанның бүкіл экономикалық жүйесін неғұрлым табысты реформалауға ықпал ететін болады. Туристік бизнесте табысқа жету үшін, туристік қызметтерді тұтынушының қажеттіліктеріне негізделген туристік өнімді өндіру мен сатуды ұйымдастыру, халықаралық құқықтық нормалар мен ережелерді, туристік менеджмент пен маркетинг тәжірибесін, туристік нарық конъюнктурасын жақсы білу қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Всемирный экономический форум, Индекс конкурентоспособности путешествий и туризма 2021 года. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.weforum.org/reports/travel-and-tourism-development-index-2021/>

Государственная Программа развития туристской отрасли Республики Казахстан на 2019-2025 годы. [Электронный ресурс]. URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1900000360>

Комитет по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан. Статистика туризма. [Электронный ресурс]. URL: <https://stat.gov.kz/official/industry/22/statistic/7>

Денисов И.В., Петренко Е.С., Мажитова С.К., Шабалтина Л.В. Экономика впечатлений. Управление развитием туризма в Казахстане // Креативная экономика. – 2020. – № 12.

Денисов И.В., Дарибекова А.С., Петренко Е.С., Шабалтина Л.В. Стратегическое управление развитием туризма в Казахстане // Экономические отношения. – 2020. – № 10.

Киреева М.М., Павленко И.Г. Методический подход к оценке использования ресурсного потенциала территорий для развития внутреннего туризма // Journal of New Economy. – 2021. – № 22. – с. 23-43.

«ЦИФРЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН» БАҒДАРЛАМАСЫ: ДАМУЫ МЕН НӘТИЖЕЛЕРІ

Нұрмаханбет Гүлім

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

мамандығының 2 курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.д, профессор Мухтарова К.С..

Кіріспе.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы – бұл цифрлық технологияларды қолдану есебінен елдің әрбір азаматының тұрмыс деңгейін арттыруды көздейтін маңызды кешенді бағдарлама.

Бұл бағдарламаның негізгі мақсаты Қазақстан экономикасын дамытудың қарқынын арттыру және халықтың өмір сүру жағдайын жақсарту, сондай-ақ экономиканың негізінен жаңа траекториясы – болашақтың цифрлық экономикасына өту болып табылады.

Қазақстанда «электрондық үкіметті» қалыптастыру және дамыту бойынша ақпараттық қоғамның құрамдас бөліктерінің біріне ғана басты назар аударылды, бұл жоғары халықаралық рейтингтердің дәлелі. Дегенмен, ақпараттық қоғамды қалыптастыру міндеті, әрине, тек «электрондық үкімет» пен телекоммуникация саласын дамытудан кеңірек. Осыған орай елімізде «Ақпараттық Қазақстан – 2020» және «Цифрлық Қазақстан» Мемлекеттік бағдарламалары қабылданды.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы республиканың дамыған 30 цифрлық мемлекеттің қатарына енуі үшін технологиялық серпінді жүзеге асыруға бағытталған.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру бес негізгі бағыт бойынша жүзеге асырылады:

1. «Экономика секторларын цифрландыру» - еңбек өнімділігін арттыратын және капиталдандырудың ұлғаюына әкелетін серпінді технологиялар мен мүмкіндіктерді пайдалана отырып, Қазақстан Республикасы экономикасының дәстүрлі секторларын трансформациялау.

2. «Цифрлық мемлекетке көшу» – халыққа және бизнеске олардың қажеттіліктерін болжайтын қызмет көрсету үшін мемлекеттік инфрақұрылымды қайта құру.

3. «Цифрлық Жібек жолын іске асыру» – деректерді беру, сақтау және өңдеу үшін жоғары жылдамдықты және қауіпсіз инфрақұрылымды дамыту.

4. «Адам капиталын дамыту» – жасампаз қоғам құруды және жаңа шындыққа – білім экономикасына көшуді қамтитын трансформациялар.

5. «Инновациялық экожүйені құру» - бизнес, ғылым және мемлекет арасындағы тұрақты байланыстармен технологиялық кәсіпкерлікті дамыту үшін жағдай жасау, сондай-ақ инновацияларды өндіріске енгізу.

«Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы аясында жүзеге асырылатын барлық іс-шаралар мен жобалар мемлекеттік басқарудың тиімділігі мен ашықтығын арттыруға, халықты жұмыспен қамтуды қамтамасыз етуге, білім мен денсаулық сақтау саласының сапасын жақсартуға, сондай-ақ инвестициялық ахуалды жақсартуға, еңбек өнімділігін арттыруға

және шағын және орта бизнестің үлесін арттыруға ықпал етеді. ЖІӨ1 құрылымындағы орта бизнес.

2022 жылы «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру нәтижесінде:

- Интернетті пайдаланушылардың үлесі 81%-ға жетеді;
- халықтың цифрлық сауаттылық деңгейі – 81,5%;
- АКТ саласындағы еңбек өнімділігінің өсуі 5,9% құрайды;
- «Тау-кен өнеркәсібі және карьерлерді қазу» бөлімінде еңбек өнімділігінің өсуі – 6,3%;
- «Көлік және қойма шаруашылығы» бөлімінде еңбек өнімділігінің өсуі – 4,8%;
- АКТ саласында жұмыспен қамтылғандар саны – 110 мың адам;
- мемлекеттік қызметтердің жалпы көлемінен электронды түрде алынған мемлекеттік қызметтердің үлесі 80% құрады.

Мемлекеттік бағдарламаның бастамашылары оны іске асырудың 2025 жылға дейінгі салдары туралы жаһандық пайымдау жасады:

- өнімділік деңгейі ТОП-30 елдермен салыстырмалы;
- бәсекеге қабілетті экспорттық өнім;
- қазақстандық компаниялардың капиталдандыруының айтарлықтай артуы.

Оны келесідей жүзеге асыру жоспарлануда:

-Өнеркәсіпке Индустрия 4.0 технологияларын енгізу, бұл бағдарламашылардың пікірінше, 2023 жылға қарай сала бойынша еңбек өнімділігін орта есеппен 50%-ға арттыруға әкелуі тиіс (2016 жылмен салыстырғанда)..

– Мұнай-газ саласындағы «Цифрлық кен орны»: 2019–2020 жылдары ҚазМұнайГаздың 14 кен орнында іске асыру. (қолданылуы – 2025 ж. – 56 млрд. теңге).

– Металлургия өнеркәсібіндегі «Цифрлық кеніш»: 2019–2020 жылдары Қазатомөнеркәсіп жобаларын кеңейту. (2025 жылға қарай әсер – 12,7 млрд. теңге).

– Электрондық коммерцияны дамыту және қолма-қол ақшасыз экономикаға көшу: 2023 жылға қарай бөлшек сауданың жалпы көлеміндегі электрондық коммерция үлесін 1,1%-дан 2,6%-ға, қолма-қол ақшасыз төлемдерді 10%-дан 35%-ға дейін арттыру..

– Интеллектуалды көлік жүйесі: транзиттік тасымал көлемін 10%-ға және жүктерді автомобильмен тасымалдау көлемін 14%-ға арттыру.

– Агроөнеркәсіптік кешенді цифрландыру: 2023 жылы азық-түлік тауарлары экспортының көлемін 65%-ға өсіру.

– Электр энергетикасы кешенін цифрландыру: үзілістерді 25%-ға дейін қысқарту, желі тиімділігін 10%-ға арттыру.

Қазақстанда цифрландыру бағдарламасының барлық 4 компоненті іске қосылады, оның ішінде дәстүрлі индустрияларды цифрлық трансформациялау, адами капиталды дамыту, мемлекеттік қызметтерді цифрландыру және цифрлық инфрақұрылымды дамыту.

Цифрлық технологиялар жаңа тынысқа айналууда, көптеген елдер бұл толқынға қосылып, оны күн тәртібіне қоюда. Қазақстан цифрлық даму бойынша 50-ші орында, соңғы 5-6 жылда позиция өзгерген жоқ. Дегенмен, алдағы 10 жылда Қазақстанның әлемнің озық 30 елінің қатарына кіру ықтималдығы жоғары және оған мүмкіндіктер бар.

Негізгі бөлім

Цифрлық бизнес – бұл өзінің мүмкіндіктері мен ауқымы бойынша дәстүрлі жекелеген салалардан әлдеқайда асып түсетін тұтас сала: цифрлық технологиялар адам өмірінің барлық салаларына – денсаулық сақтау, авиация, өнеркәсіпке еніп жатыр. Оларды пайдалану қоршаған ортаға теріс әсер ету қаупін болдырмауға көмектеседі, ресурстар ұтымдырақ жұмсалады және деректердің үлкен көлемі жасалады.

Заманауи жаһандық әлем тез өзгертін технологиялардың арқасында тез өзгеруде. Германияда бүгінде сандық сенсорлар жұмыс істейтін 100 «бриллиант» немесе «жарқын» зауыттар бар.

Мысалы, телефон компанияларына 100 миллион жазылушыға жету үшін 75 жыл қажет болса, WhatsApp-қа небәрі үш жыл қажет болды. Қоғам өмірін өзгертетін бес негізгі технологияны атайық: бұл заттар интернеті, жасанды интеллект, блокчейн, 3D басып шығару және үлкен деректер (үлкен деректер). Әрбір ел бір технологияға назар аударып, соған көп қаржы салады. Мысалы, Германияда қазір икемді өндіріске мүмкіндік беретін өнеркәсіптік заттар интернеті және индустрия 4.0 әзірленуде. 150 миллиард еуродан астамы өнімділіктің артуы болады. Швед кадастрлық қызметі блокчейн арқылы мүлктік транзакцияларды тіркеуді сынап жатыр. Бұл салық төлеушілерге жылына 100 миллион еуро үнемдеуге мүмкіндік береді

Дамушы елдерде интернет экономикасының өсуі жылына 15-25% құрайды. Мұндай өсімді экономиканың ешбір саласы көрсете алмайды. Барлық жаһандық деректердің 90%-ы соңғы екі жылда жасалды және әлемдегі деректердің 99%-ы цифрландырылған. Дүние жүзінде 35 миллиард құрылғы күн сайын деректер жасайды және алмасады. Бұл әлем халқының бес есе көп және қосылуға болатын құрылғылардың бір пайызы ғана. Кемшілігі де бар. Өткен жылы үкіметтер мен корпорациялар кибершабуылдарға қарсы тұруға шамамен жарты триллион доллар жұмсады, бұл жаңа құбылыс. Сондықтан көптеген үкіметтер кибершабуылдардың өсуіне байланысты технологиялық инновацияларды енгізуден қорқады, бірақ Қазақстан жаңа цифрлық трендтерге ашық. Өртүрлі салалардағы еңбек өнімділігін арттыру мүмкіндіктері оларға «екінші өмір» береді, жаңа жұмыс орындары пайда болады.

Мысалы, Alibaba (әлемдегі ең ірі онлайн B2B сауда алаңы. Alibaba сапалы өндірушілерді, жеткізушілерді, экспорттаушыларды және т.б. ұсынады) сияқты сайттар барлығына кәсіпкер болуға мүмкіндік береді. Электрондық коммерция мемлекеттердің шекарасын жояды. Мемлекеттер қызметтерді ашық түрде ұсына алады, бұл сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін азайтады. Мұның бәрі экономикалық өсуге әкеледі. Әлемдік экономикалық дағдарыс, мұнай бағасының құлдырауы Қазақстан экономикасындағы тенденцияларды өзгертудің негізгі факторларына айналды. Олар технологияның дамуына түрткі болды. Отандық экономиканы жақсарту үдерісінде цифрлық технологияларды дамыту басты рөл атқарады.

Бұл күндері бизнесті цифрландыру компанияның табысты жұмыс істеуі үшін іс жүзінде қажет болып шықты. Бұл бизнес өзінің бизнес үлгісін өзгерту және жаңа өндіріс мүмкіндіктерін ұсыну үшін цифрлық технологияларды пайдалана бастағанда пайда болады.

Цифрландыру – бизнес үлгісін өзгерту және табыс алу және ұйымның тиімділігін арттыру үшін жаңа мүмкіндіктер беру үшін цифрлық технологияларды пайдалану. Оған цифрлық технологиялардың арқасында мүмкін болған барлық әрекеттер мен процестер кіреді деуге болады. Бизнесті цифрландыру көптеген компаниялардың табысқа жетуіне әкеледі.

Цифрлық технологиялар маркетинг қызметін автоматтандырудан бастап компания тапсырыстарын өңдеуге дейін толық пайдаланылады. Бизнесті цифрландыру оның қызметінің тиімділігін арттырады, бұл адам ресурстарына қажеттілікті азайту арқылы адам қателерінің санын және операциялық шығындарды азайтады.

Компанияның бүкіл бизнес-процесіндегі цифрландыру мен технологияның рөлі. Цифрлық технология бүкіл бизнес ландшафтты дәстүрлі аналогтан цифрға қайта конфигурациялады. Деректер енді ешбір сақтау құрылғыларында сақталмайды, бірақ «бұлтта» болады, бұл әр түрлі деректер қоймаларының жоқтығын қамтамасыз етеді.

Бұлтты құжаттарды өңдеу көптеген компанияларға бәсекелестерінен бәсекелестік артықшылығын алуға көмектесті. Бұлтты сақтауды пайдалану деректердің жоғалуын болдырмайды және деректердің сақтық көшірмесін автоматтандырады, сондай-ақ топтың бірігуі мен бірлесіп жұмыс істеуіне үлкен әсер етеді, нәтижесінде топ өнімділігі артады.

Цифрлық ортадағы тұтынушылардың мінез-құлқы. Бұл цифрландырудың ең маңызды өзгерісі болса керек. Бұл талапты растайтын GE Capital Retail Bank зерттеуі тұтынушылардың 81% дүкенге барар алдында зерттеу жүргізу үшін интернетке кіретінін

көрсетті. Сонымен қатар, интернет-дүкеннің өсу үрдісі бар. Цифрлық технологияларды толығымен қабылдаған тұтынушылар қазір кез келген уақытта қажетті ақпаратты табу үшін веб және мобильді қолданбаларды пайдаланады. Ал қазір әлеуетті тұтынушылар өнімдер мен қызметтерді компаниялардың тікелей бәсекелестерімен салыстырып қана қоймай, оларды одан да жақсы өнімдер мен қызметтерді ұсына алатын әртүрлі салалардың ұсыныстарымен салыстырады. Осы уақытқа дейін тұтынушылар компанияларға тұтынушылардың басқа ұйымдармен тәжірибесі негізінде қызметтерін белгілі бір дәрежеде жақсартуға үнемі қысым жасап отырды.

Цифрландырудың білім көздеріне әсері. Цифрландыру бізге тәжірибе мен білімнің сансыз көздерін берді. Әрбір компания дәстүрлі шекарадан тыс білім туралы түсінікке ие болуы керек. Фирмалар өсуге де, экономикалық әлеуетке де ықпал ететіндей бірлескен топтар құруды үйренуі керек. Жалпы алғанда, цифрландыру IT және IT емес (Ақпараттық технологиялар) бөлімдерін біріктіріп, бизнестің олардың құнын қалай арттыратынына әсер етіп, көптеген адамдардың жиналуына мүмкіндік береді.

Цифрландыру арқылы транзакциялық шығындарды азайту. Қазір компаниялар бұрын елестете алмайтын арзан эксперименттер жүргізуде. Жаңа мақсаттарды қою және оларды тәуекелі төмен ортада сынау оңайырақ, бұл ұйымдарға болашақ бағыттары мен олардың экономикалық тиімділігі туралы көбірек түсінік береді. Стартаптар (стартаптар) толығымен цифрлық технологияға сүйенетін компаниялардың тамаша үлгісі болып табылады. Олардың болашағы бұлыңғыр және бизнес үлгілері осы фактіге негізделген. Компанияның бүгінгі жетістігі оның икемділігіне байланысты.

- Бизнестегі цифрландырудың пайдасы.
- Барлық операциялардың тиімділігін арттыру,
- Адамның қателігі аз

Цифрлық технологияларды енгізудің арқасында жұмыс процестері оңтайландырылып, адам қателерінің саны азаюда. Бизнеске операциялық шығындарды азайтуға мүмкіндік беретін осы жеңілдетілген жұмыс процестерімен барлық операциялар тиімдірек орындалады.

Бұлтта деректерді қауіпсіз сақтау,

Деректерді талдау тұрғысынан Google Analytics сияқты құралдар негізгі деректерді талдаудың өзегіне айналды. Цифрлық технологияларсыз қазіргі заманғы қолданбалы деректерді талдау деңгейіне жақындау мүмкін емес.

Цифрлық қатысуды арттыру,

Бұл артықшылық ең көзге түседі. Егер компания әлеуметтік желілерде, интернет-дүкендерде және бизнес-анықтамалықтарда болса, оның көрінуі айқын артады. Көптеген фирмалардың тек цифрлық қатысуы бар, яғни желіден тыс қатысу іс жүзінде жоқ.

Жаңа байланыс арналарының пайда болуы,

Электрондық пошта, мобильді қолданбалар және әлеуметтік медиа осы жаңадан құрылған байланыс арналарының мысалдары болып табылады. Оларды пайдалану сатудан түсетін кіріс пен тұтынушылардың адалдығын арттыру мүмкіндігін арттырады.

Цифрландыру, оцифровка, цифрлық трансформация, олардың айырмашылығы. Ең алдымен цифрландыру мен оцифровка қарастыра отырып, цифрландыру ақпаратты аналогтық пішімдерден цифрлық форматқа түрлендіруді білдіреді деген қорытындыға келуге болады. Екінші жағынан, цифрландыру жаңа экономикалық мүмкіндіктер жасау және тұтынушылар мен компаниялардың бір-бірімен өзара әрекеттесу тәсілін өзгерту үшін цифрлық технологиялар мен цифрлық деректерді пайдалануды білдіреді. Оцифровка жұмысты автоматтандыру және қағаздағы жұмыс процесін азайту сияқты процестерді ішкі оңтайландыруға көбірек бағытталған, ал цифрландыру одан әлдеқайда асып түседі. Цифрландыру цифрлық түрлендірудің жалпы термині ретінде жиі қолданылғанымен, екі термин өте ерекшеленеді. Цифрлық трансформация қазірдің өзінде цифрлық технологиялар мен мәдени өзгерістерді көбірек пайдалануды білдіреді. Бұл цифрлық технологиядан гөрі адамдарға қатысты. Бұл басшылық тарапынан қолдау көрсетілетін ұйымды түбегейлі

өзгертуді талап етеді. Сонымен қатар корпоративтік мәдениетті өзгерту мақсатында қызметкерлерді цифрлық технологиялармен кеңейтуге ерекше көңіл бөлінеді. Компания жас электронды коммерция кәсіпкерлері үшін екі айлық оқыту курсы ұйымдастырды делік. Олардың барлығы кеңсеге келеді және оқуға өтінішті растайтын парақта өздерінің қатысуы туралы қол қоюы керек. Осыдан кейін сіз осы парақтарды жинап, оларды PDF құжаттары немесе электрондық кестелер ретінде жүктеп алуыңыз керек. Бұл мысал цифрландыруға қатысты, себебі сандық түрге түрлендірілетін аналогтық деректер пішімдері бар. Әрі қарай, сіз студенттерге өз жұмыстарын жүктеп, сабаққа қатысуын белгілей алатын және білім беру мазмұнын пайдалана алатын қосымшаны дайындауыңыз керек. Электрондық коммерция туралы білім алу үшін барлық студенттер қолданбаны жүктеп алуы керек. Осылайша, студенттермен тіл табысып, олардың үлгерімін бағалау оңай. Олар жүктеп салған файлдардың барлығы мұғалімге немесе олардың барлығына қолжетімді. Олар қолданбаға кіру үшін электрондық пошта мекенжайын пайдалана алады. Бұл мысал сандық түрлендіруге қолданылады, себебі ол қағаз парақтарын PDF файлдарына түрлендіру сияқты бір әрекетке емес, бүкіл процеске әсер етеді. Ал студенттердің бірі біраз уақыттан кейін кетуге шешім қабылдады делік. Бағдарламадан шығу үшін олар қолданбадағы пішінді толтыруы керек, ол сіздің HR тобыңызға автоматты түрде жіберіледі. Ұйымның HR (адам ресурстары) тобы пішінді өңдейді және оны бұлтта сақтайды. Олардың демалыс сұрауы мақұлданған кезде, студентке де, мұғалімге де қолданба арқылы хабарланады. Бұл мысал цифрландыруға қатысты. Сандық технологияларды кеңінен қолдану және қағазбастылықты азайту. Тиімділік жақсарды, бірақ бизнес үлгісі өзгеріссіз қалды.

Табысты цифрландыру мысалдары, кейбір салалар өз процестерінің тиімділігін арттыру үшін цифрлық технологияларды қалай қолданып жатқаны. Банктік қызмет цифрлықпен кездеседі. Интернет-банкинг әлемі цифрландырудың ең жарқын мысалы болды. Клиенттерге жинақ шотына ақша салу немесе несие картасымен төлеу үшін үйлерін тастап, шексіз кезекте тұрудың қажеті жоқ. Мобильді банкинг қосымшалары сенімді, қауіпсіз және жылдам болды. Олар нақты банкпен салыстырғанда ақшаны өндеуді жеңілдетеді.

Жарнамадағы цифрландыру. Facebook және Google Ads - қазіргі уақытта ең көп қолданылатын жарнамалық платформалардың бірі. Бүгінгі таңда цифрлық технологияның арқасында нарықтық зерттеулер жүргізуге және Facebook Ads және Google Ads-ті нақты аудиторияға бағыттау үшін пайдалануға болады, бұл теледидар жарнамасының алтын ғасырында мүмкін емес еді.

Электрондық сертификаттау қызметі. 2021 жылдың 12 сәуірінде электронды өнімді сертификаттау қызметі пилоттық режимде іске қосылды. Жобаның негізгі мақсаты тұтынушылар үшін еліміздің ішкі нарығындағы өнімдер мен қызметтердің қауіпсіздігі мен сапасын арттыру болып табылады.

«Электрондық сертификаттауға көшу сертификаттау процесінің ашықтығын қамтамасыз етеді, құжаттарды бұрмалау мен қолдан жасауды болдырмайды, сондай-ақ сертификаттар беру бөлігінде аккредиттелген ұйымдардың жұмыс сапасын бақылауға мүмкіндік береді», - деді Сауда және интеграция вице-министрі Әсел Жанасова. .

Техникалық регламент талаптарына сәйкес келмейтін сапасыз және қауіпті өнімдердің барлығы «Қауіпті өнімдер» қызметіне түседі.

Қорытынды

Қорытындылай келе, бизнесіңізді толық цифрландыру міндетті емес деген қорытынды жасауға болады, алайда, егер бизнес цифрлық технологияларды дамытпаса және енгізбесе, бұл компания артта қалады. Жаңа технологияларды қабылдап, оларды тұтынушылардан да, бәсекелестерден де үйрену үшін пайдалану керек. Цифрлық технологиялар сәтті енгізілгеннен кейін ғана цифрлық трансформацияны келесі логикалық кадам ретінде қарастыру керек.

Осылайша, индустрия 4.0 әкелетін цифрландыру мүмкіндіктерін пайдаланудан максималды пайда мен құндылық алу үшін қазақстандық компаниялар қол еңбегінен цифрлық трансформацияға дейінгі дамудың эволюциялық жолынан өтуі керек. Сатып алу қызметін цифрландыру компания үшін стратегиялық артықшылықтарды қамтамасыз ете алады, оның нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттырады және жеткізушілермен қарым-қатынасты дамытуға көмектеседі, осылайша сатып алу функциясын оның жетілуінің жаңа деңгейлеріне шығарады және компанияның қызметіндегі оның рөлін күшейтеді.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. *Цифровизация: как высокоскоростной интернет может изменить Казахстан. [Электронный ресурс] // URL: <https://kapital.kz/tehnology/98337/tsifrovizatsiya-kakvysokoskorostnoy-internet-mozhet-izmenitkazakhstan.html> (дата обращения 16.01.2023).*
2. *Анализ текущего состояния развития цифровой экономики в России. [Электронный ресурс] URL: <https://iis.ru/wpcontent/uploads/2020/12/DECARussia2018rus.pdf> (дата обращения 20.01.2023).*
3. *Схема движения к цифровой экономике. [Электронный ресурс] URL: <https://dataeconomy.ru/dataeconopotupar> (дата обращения 20.01.2023)*
4. *Россия предложила Казахстану совместно разрабатывать ключевые технологии для цифровой трансформации. [Электронный ресурс] URL: <https://digital.gov.ru/ru/events/37391/> (дата обращения 21.01.2023).*
5. *План мероприятий по реализации Государственной программы «Цифровой Казахстан». [Электронный ресурс] URL: <https://digitalkz.kz/wp-content/uploads> (дата обращения 25.01.2023).*
6. *Электронное правительство Казахстана. [Электронный ресурс] URL: <https://www.tadviser.ru/index.php> (дата обращения 27.01.2023).*

ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ УГОЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В КАЗАХСТАНЕ

Люй Чжилэй

Магистрант 1 курса специальности «Мировая Экономика»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: к.э.н., и.о. доцента Бекмухаметова А.Б.

Введение

Казахстан богат угольными ресурсами и является одним из ведущих мировых производителей угля, а угольная промышленность является основой его энергетической системы. Угольная промышленность является основой энергетической системы страны. Угольная промышленность является основой энергетической системы Казахстана. Уголь в основном используется для производства электроэнергии внутри страны, а стратегия "зеленого" развития оказывает огромное давление на угольную промышленность, требуя ее преобразования. Считается, что казахстанский уголь Угольная промышленность Казахстана в целом сохраняет устойчивое развитие в течение последних 30 лет; экспорт угля находит новый спрос; в ближайшие 5-10 лет не ожидается значительного снижения добычи угля. В долгосрочной перспективе уголь перестанет быть основным источником энергии в стране. В долгосрочной перспективе уголь перестанет быть основным источником энергии в стране, а угольная промышленность будет трансформирована в сторону чистого и эффективного использования угля.

Развитие и текущая ситуация в угольной промышленности за последние 30 лет Общие ресурсы угля и распределение угольных месторождений

Разведанные запасы угля в Казахстане остаются относительно стабильными в течение последних 30 лет. В 2021 году было разведано 25,605 млрд тонн угля, все из которых - антрацит и битуминозный уголь, что составляет 2,4% от мировых разведанных запасов и занимает 8 место в мире, с соотношением хранения и добычи угля 217. Основными угольными бассейнами в стране являются Карагандинский, Экибастузский, Майкубенский и Тургайский, где угольные пласты хорошо залегают и две трети запасов угля пригодны для открытой добычи. Угольные пласты хорошо обеспечены, 2/3 запасов угля пригодны для открытой добычи.

Производство угля

Добыча угля в целом

За последние 30 лет добыча угля в Казахстане пережила спад в первом десятилетии, подъем во втором десятилетии, а затем плато в последнем десятилетии. В советское время Казахстан был третьим по величине производителем угля после России и Украины, добывая до 143 миллионов тонн угля в 1988 году, что делало его важным источником угля для Советского Союза. В 1991 году, когда Казахстан стал независимым, общий объем добычи угля в стране по-прежнему составлял 130 миллионов тонн, что составляло 20,7 процента от общего объема добычи в Советском Союзе, и около 40 процентов угля экспортировалось в другие федеральные государства. Однако распад Советского Союза привел к значительному снижению добычи угля в Казахстане - со 138 миллионов тонн в 1989 году до 0,58 миллиарда тонн в 1999 году, то есть более чем на 50 процентов, что является самым низким показателем в истории.

После 2000 года добыча угля в Казахстане постепенно возобновилась и достигла относительно стабильного уровня. В 1995-1998 годах правительство осуществило ряд реформ, включая приватизацию крупных государственных угольных шахт путем привлечения иностранных инвестиций, а также ряд мер по улучшению стандартов управления, увеличению инвестиций в инфраструктуру, оптимизации планировки шахт и закрытию убыточных предприятий. Реформированные угольные предприятия были полностью переведены на рельсы рыночной экономики. С другой стороны, внедрение иностранных инвестиций позволило эффективно создать вертикально интегрированную модель производства и эксплуатации "уголь-металл" и "уголь-электричество", что обеспечивает соответствие угольных предприятий требованиям рыночной экономики. С другой стороны, с введением иностранного капитала была эффективно создана вертикально интегрированная модель производства и эксплуатации "уголь-металл" и "уголь-электричество", что обеспечило стабильность угольного рынка и экономическую эффективность. С 2000 года добыча угля увеличивалась из года в год и достигла 290 млн тонн в 2021 году. Из них добыча каменного угля составляет 210 млн тонн, энергетического угля - 80 млн тонн. С тех пор, несмотря на колебания объемов добычи, она остается на уровне более 100 млн тонн в год. Доля добычи угля в мировом производстве угля остается стабильной и составляет 100 млн. тонн в год. Доля добычи угля в мировом производстве угля остается стабильной на уровне около 1,5 процента.

За последние 30 лет добыча угля в Казахстане оставалась на уровне В течение последних 30 лет добыча угля в Казахстане оставалась на 10-м месте в мире или ниже. Даже при самом низком уровне добычи угля за последние 30 лет, в 1999 году, доля Казахстана в мировом производстве угля оставалась стабильной и составляла около 1,5%. Даже в 1999 году, самом низком за последние 30 лет, Казахстан по-прежнему занимал 11-е место в мире по объему добычи угля. В 2018 году в Казахстане было добыто 111,8 млн тонн угля, что на 4,9% больше по сравнению с прошлым годом. В 2021 году Казахстан добыл 290 млн тонн угля, что на 7,4% больше по сравнению с аналогичным периодом прошлого года, заняв 15-е место в мире.

Основными угледобывающими регионами Казахстана являются две области - Павлодарская и Карагандинская. Большая часть угля добывается тремя крупными

разрезами в Бапладаре-Экистуше и четырьмя разрезами в Караганде. Остальной уголь добывается в основном в шахтах Караганды (в основном для выплавки местных металлов) и в Мекубском бассейне, где добывается бурый уголь. По данным Министерства национальной экономики, общая добыча угля (без учета мытого угля) в 2021 году составила около 111 млн тонн, из которых Павлодарская область произвела более 68,36 млн тонн, а Карагандинская - 34,22 млн тонн, что составляет 93% от общего объема добычи угля. Остальная добыча угля приходится в основном на Восточно-Казахстанскую область - примерно 8,16 млн тонн.

Угольная промышленность Казахстана является высококонцентрированной. На долю трех компаний группы - Warrior Coal ("Богатырь"), Eurasian Energy Group Inc. и ArcelorMittalTemirtau (АМТ) - долгое время приходилось около 70 процентов общего объема добычи угля в стране. По данным официальных сайтов компаний, в 2021 году Warrior Coal добыла 44,9 млн тонн угля, Eurasian Energy Group - 28,72 млн тонн угля, а АМТ - 3,82 млн тонн угля, что в совокупности составляет 679% всей добычи угля в Казахстане.

Открытые и подземные угольные шахты

В добыче угля в Казахстане преобладают открытые угольные разрезы, на долю которых приходится приблизительно 85 процентов от общего объема добычи угля. Добыча угля открытым способом сосредоточена в семи крупных шахтах. Три крупнейших угольных разреза находятся в Экибастузском угольном бассейне в Павлодарской области. Три крупнейших разреза находятся в Экибастузском угольном бассейне в Павлодарской области, а именно "Богатырь", "Северный" и "Восточный". Остальные четыре разреза находятся в Карагандинском угольном бассейне: Борлы, Шубарколь, Кушоки и Сарыадыр. В Павлодарской области в 2022 году было добыто 60,33 Мт угля, что составляет 56,2% от общего объема добычи угля.

В Казахстане существует несколько подземных угольных шахт, в основном в Карагандинской области. Главной из них является компания "Сейлор Миттал-Тимир сет" в Карагандинской области, которая имеет восемь шахт. Добыча угля компанией была относительно стабильной в течение последних 30 лет.

Система регулирования угольной промышленности, политика и нормативные акты

Состояние государственного регулирования

Система управления угольной промышленностью Казахстана, политика и нормативные акты в основном формулируются и контролируются президентом и соответствующими государственными министерствами и комиссиями, из которых два министерства и комиссии наиболее тесно связаны с развитием угольной промышленности. Министерство индустрии и инфраструктурного развития является основным ведомством, осуществляющим непосредственный контроль за развитием угольной промышленности. Это министерство отвечает за национальное промышленное развитие, а при нем находится Комитет промышленного развития и промышленной безопасности, который отвечает за надзор за национальной областью промышленной безопасности. Министерство энергетики отвечает за подписание и выдачу разрешений на использование углеводородов, угля и урана, а также утверждение проектов, связанных с добычей полезных ископаемых. Подчиненное ему Министерство развития энергетики тесно связано с угольной промышленностью.

Положение о разработке и использовании угольных ресурсов

Разведка, добыча и использование угольных ресурсов в Казахстане в основном регулируются и контролируются Законом о недрах и использовании недр. Поскольку минеральные ресурсы являются основной движущей силой экономического развития Казахстана, пересмотр этого закона зависит от различных аспектов, таких как политика, социальная экономика и окружающая среда, и претерпел несколько важных изменений.

Обеспечение наличия в стране стратегических минеральных ресурсов является важным направлением пересмотра Закона. С 2000 по 2011 год 70% инвестиций Казахстана

в нефтегазовую отрасль приходилось на такие страны, как США, Великобритания и Нидерланды. Правительство этой страны осознает важную стратегическую роль минеральных ресурсов и, постепенно совершенствуя соответствующую политику и системы, осуществило эффективный контроль и оптимизацию энергетических и минеральных ресурсов в стране. Система национальных приоритетов является одной из важных систем. Система национального приоритета относится к первоочередному праву, которым пользуется государство при покупке переданных прав на добычу полезных ископаемых или связанных с ними прав. В 2004 году, когда Закон был пересмотрен, система впервые уточнила, что государство имеет преимущественное право покупать права на добычу полезных ископаемых; в 2005 году было добавлено, что «государство имеет преимущественное право приобретать доли неграждан в минеральных ресурсах». девелоперские проекты». В редакции 2007 года в основном были добавлены пункты о том, что правительство может изменить или расторгнуть контракт, если считается, что проект имеет стратегическое значение или затрагивает национальную безопасность.

С точки зрения социальной экономики направление корректировки законопроекта, с одной стороны, состоит в том, чтобы привести его в соответствие с международными стандартами, упростить процедуры административного надзора для повышения экономической эффективности, а с другой стороны, дать возможность развитию ресурсов в интересах более местного населения. жители. Правило о «казахстанском содержании» в основном означает, что все виды компаний, зарегистрированных в стране, должны четко оговаривать коэффициент закупок в контракте на инвестиции и разработку полезных ископаемых в соответствии с законом, когда речь идет о закупке товаров, проектов и услуг в Казахстане. соотношение иностранных и отечественных работников. «Казахстанское содержание» официально появилось как юридическое определение в Законе о поправках 2004 года и получило дальнейшее развитие в ряде соответствующих правовых положений, таких как Поправка и Дополнение к правовым вопросам, касающимся казахстанского содержания 2009 года. Согласно правилам, обязательство «казахстанского содержания» проходит через весь процесс заключения контракта, закупки товаров, проектов и услуг и привлечения иностранной рабочей силы. За нарушение обязательства «казахстанского содержания» законом предусмотрены строгие штрафы и даже предусмотрены меры наказания в виде расторжения договоров на разработку и использование полезных ископаемых.

Тенденция развития угольной промышленности

Несмотря на то, что в последние годы Казахстан делает упор на «зеленое» развитие, развитие возобновляемой энергетики в последние годы не продвигалось эффективно. Угольная промышленность Казахстана будет продолжать устойчиво развиваться в соответствии с текущей тенденцией в ближайшие пять лет и занимать доминирующее положение в энергопотреблении. удовлетворить внутренние потребности в энергии. Однако, глядя на долгосрочную тенденцию, из-за цели национальной структуры энергопотребления по достижению не менее 50% новой энергии к 2050 году, тепловые электростанции, работающие на угле, столкнутся с огромным давлением, чтобы уйти, и абсолютное доминирование угля в энергопотреблении будет снижено. Угольная промышленность должна ускорить развитие современной углехимической промышленности и содействовать экологически чистому и эффективному использованию угля.

Доля угля в структуре энергопотребления будет неуклонно снижаться

Экономика Казахстана является одной из самых энергоемких стран мира, несмотря на то, что страна сформулировала стратегию развития «зеленой» экономики, подписала Парижское соглашение и сформулировала цели по развитию возобновляемой энергетики, структура ее энергопотребления была относительно стабильной на протяжении всего

последние 30 лет, как показано на Рисунке 3. Как показано, доля потребления ископаемой энергии в Казахстане всегда была выше 95%, при этом развитие возобновляемой энергетики не достигло ожидаемых целей развития, доля угля в потреблении ископаемой энергии всегда оставалась выше 50%, а доля угля в последние годы снизилась, но его альтернативным источником энергии является в основном природный газ. Казахстан обладает богатыми запасами природного газа, и в долгосрочной перспективе природный газ станет основным альтернативным источником энергии для угля.

В течение 30 лет уголь был важнейшим энергетическим топливом для производства электроэнергии в Казахстане, но его доля в структуре производства электроэнергии в ближайшие 10 лет будет постепенно снижаться. В 2021 г. на уголь приходилось 65,0 % энергоисточников производства электроэнергии, а доля угольной выработки достигла пика в 81,1 % в 2011 г., а затем показала общую тенденцию к снижению, в 2021 и 2022 гг. доля упала ниже 70,0 %. Доля природного газа в выработке электроэнергии в основном оставалась на уровне 10,0% в первые 20 лет. Последние 10 лет были периодом бурного развития выработки электроэнергии на природном газе. В 2021 году на долю природного газа приходилось 28,2% выработки электроэнергии. В будущем выработка электроэнергии на природном газе также станет альтернативой электричеству. Развитие гидроэнергетики в Казахстане устойчиво: в 1989 г. выработка электроэнергии составляла 7,3 ГВт·ч, а к 2021 г. постепенно выросла до 6,36 млрд. кВт·ч. Доля гидроэнергетики в выработке электроэнергии в целом относительно стабильна: в 2021 году на долю гидроэнергетики приходилось 8% выработки электроэнергии.

В ближайшие несколько лет возобновляемой энергии будет недостаточно, чтобы оказать большое влияние на угольную промышленность Казахстана. В сформулированной Президентом стратегии «Зеленая экономика» и «Казахстан 2050» предлагается, чтобы к 2030 году доля возобновляемых источников энергии в энергопотреблении страны достигла не менее 20%, а к 2050 году достигла цели развития в 50%. Согласно приведенному выше анализу энергетической структуры энергопотребления и производства электроэнергии считается, что постановка этой цели является радикальной, в некоторых исследованиях также указывается, что для достижения цели 2050 г. необходимо полностью отказаться от тепловой энергетики, что очень сложно выполнить. В «Национальном энергетическом отчете Казахстана за 2017 год» отмечается, что потребление угля будет медленно снижаться в будущем, и ожидается, что к 2040 году оно будет ниже 70 млн тонн, а доля угольной энергии в электроэнергии снизится примерно до 60%. Это прогнозное значение является относительно идеальным и противоречит стратегической цели «Казахстан 2050», но оно также показывает, что доминирующее положение угля в его энергосистеме трудно изменить в ближайшие 5-10 лет.

Экономическое развитие играет стабилизирующую роль в развитии угольной отрасли

Стабильное экономическое развитие является залогом стабильного развития угольной отрасли Казахстана в ближайшие 5-10 лет. Потребление энергии в Казахстане в целом соответствует экономическому развитию. С момента обретения независимости до 2000 года экономический рост Казахстана был застойным, в то время как потребление энергии в этот период резко сократилось. После 2000 года экономика Казахстана и энергопотребление изменились в основном одновременно, и в обоих случаях сохранялась общая тенденция роста. Согласно статистике ВР, потребление первичной энергии в Казахстане в 2020 году выросло на 1,8%, а средний темп роста в период с 2008 по 2022 год составил 1,6%. По данным Всемирного банка, темп роста ВВП на душу населения в этот период составил около 3%. Таким образом, если экономика Казахстана сохранит устойчивый рост, все еще есть возможности для дальнейшего роста общего потребления энергии в будущем, что также в определенной степени стабилизирует общий внутренний спрос на уголь.

Экспорт угля должен найти новый спрос

Сокращение существующего внешнего спроса на уголь требует от Казахстана активного поиска новых направлений экспорта угля. Около 1/4 казахстанского угля экспортируется, в основном, в семь стран. Россия всегда была крупным покупателем, импортировав 86 млн. тонн угля из Казахстана в 2021 году, что составляет около 31% от общего объема экспорта угля Казахстана. По информации объединения нефтегазовых и энергетических предприятий «KAZENERGY», более 90% угля, экспортируемого в Россию, поступает с Экибастузского угольного бассейна, который в основном поставляется на тепловые электростанции Уральского региона России. Казахский уголь также экспортируется в страны Европы и Азии, включая Великобританию, Финляндию, Кыргызстан, Украину и Японию.

Экспорт казахстанского угля в Россию в последние годы сократился по следующим причинам: во-первых, Россия развивает собственную угольную промышленность, особенно развитие собственного Кузнецкого угольного разреза взамен казахстанского Экибастуза; во-вторых, Россия разрабатывает проект по переработке угля в газ. Помимо экологических соображений, объективной ситуацией, стимулирующей проекты перехода от угля к газу, является старение отечественных тепловых электростанций. Многие российские электростанции, работающие на казахстанском угле, эксплуатируются более 40 лет, после 2030 года часть этих электростанций будет остановлена из-за проблем со сроками службы. Поэтому для экспорта казахстанского угля в будущем необходимо найти новые альтернативные страны.

Чистое и эффективное использование угля – будущее направление развития

Казахстан осознал, что чистое и эффективное использование угля является направлением развития его угольной промышленности, однако из-за ограниченности собственного уровня угольной технологии ему необходимо расширять международное сотрудничество, чтобы реализовать преобразование и развитие угольной промышленности. Угольная промышленность в будущем. Комитет промышленного развития и промышленной безопасности при Министерстве индустрии и инфраструктурного развития Казахстана отметил, что, учитывая общемировую тенденцию развития энергетики, основной задачей угольной отрасли является достижение экспортных поставок за счет содействия экологически чистому и эффективному использованию угля, а также синтеза дизельного топлива из угля диверсификация.

Однако между казахстанскими угольными технологиями и передовым мировым уровнем все еще существует определенный разрыв, который в основном отражается в двух аспектах. Во-первых, мощность отрасли по производству оборудования невелика, а передовое оборудование для добычи и переработки угля в основном зависит от импорта. Например, угледобывающая компания Warrior оснащена крупнотоннажными карьерными экскаваторами производства российского Уральского завода тяжелого машиностроения (Уралмашзавод), самосвалами американской компании Caterpillar, оборудованием для разработки длинными забоями производства компании Poland Farmer (FAMUR). Во-вторых, чистое и эффективное использование угля все еще находится в зачаточном состоянии.

Низкий уровень развития угольной технологии в Казахстане в основном связан с недостаточными инвестициями в научные исследования со стороны государства и предприятий. Во-первых, по сравнению с международным уровнем, казахстанские инвестиции в научно-технические инновации на национальном макроуровне все еще не высоки, а общая тенденция развития уровня инвестиций в научные исследования, измеряемая отношением расходов на НИОКР к ВВП, несколько снижается.

Во-вторых, казахстанская угольная промышленность глубоко приватизирована, и развитие угольных технологий в основном опирается на угольные предприятия как на основную часть. Однако на международном рынке месторождения, связанные с добычей угля, имеют передовые и зрелые технологии и продукты. Предприятия предпочитают

приобретать технологии и оборудование непосредственно на рынке, чтобы максимизировать прибыль и избежать рисков, связанных с НИОКР. В то же время казахстанская интеграция промышленности, образования и науки все еще находится в зачаточном состоянии. Поэтому для будущего преобразования и развития казахстанской угольной промышленности необходимо укрепление международного сотрудничества.

Заключение

Угольная промышленность Казахстана в целом сохраняла стабильное развитие в течение последних 30 лет, в ближайшие 5-10 лет ее доля в структуре энергопотребления страны будет постепенно снижаться, но добыча угля не упадет существенно. Но в долгосрочной перспективе уголь перестанет быть основным компонентом энергопотребления, и угольная промышленность перейдет к экологически чистому и эффективному использованию. Другие страны имеют определенные технологические преимущества в области глубокой переработки угля и его чистого и эффективного использования, и в будущем в этой области может быть больше сотрудничества. Собственные промышленные производственные мощности Казахстана невелики, и есть широкие возможности для сотрудничества с другими странами в области производства крупнотоннажного горно-шахтного оборудования. Казахстан признает уголь и другие ресурсы важными стратегическими ресурсами страны в национальном законодательстве и обеспечивает их защиту, а также обуславливает соотношение отечественной рабочей силы и отечественных технологий в сотрудничестве с иностранным капиталом для защиты интересов страны, что способствует дальнейшей коммерциализации. Угольная промышленность других стран Реформа имеет значение изучения и ссылки.

ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДІК ВАЛЮТА ЖҮЙЕСІНІҢ ЖҰМЫС ІСТЕУІ МЕН ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Жансейіт Гүлжаухар

*Әль -Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»
мамандығының I курс магистранты*

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.к., аға оқытушы Абиева С.Н

Қазіргі әлемдік валюта жүйесі-бұл валюта айырбастауға және халықаралық мәмілелерге ақы төлеуге байланысты мемлекеттер мен халықаралық ұйымдар арасындағы қатынастар жиынтығы. Ол валюта нарықтары, халықаралық резервтік активтер, Халықаралық қаржы институттары және келісімдер сияқты әртүрлі элементтерді қамтиды.

Бүгінгі күні Халықаралық есептеулерде және резервтік активтер ретінде қолданылатын бірнеше негізгі валюталар бар: АҚШ доллары, еуро, жапон иенасы, Британдық фунт стерлинг және швейцариялық франк. Алайда, АҚШ доллары әлемдік экономикадағы басым валюта болып табылады және халықаралық резервтік активтердің 60% - дан астамын құрайды. Көптеген елдер өздерінің резервтерін АҚШ долларымен ұстайды, бұл АҚШ-қа айтарлықтай экономикалық және саяси күш береді. Қазіргі әлемдік валюта жүйесінің тағы бір ерекшелігі еркін өзгермелі валюта бағамдарының болуы. Көптеген елдер валюта нарықтарында анықталатын еркін өзгермелі валюта бағамдарын пайдаланады. Бұл нарыққа валюта бағасын анықтауға мүмкіндік береді, сонымен бірге валюта бағамдарының өзгеруіне әкелуі мүмкін. Әлемдік валюта нарықтарында Халықаралық валюта қоры (ХВҚ), Дүниежүзілік сауда ұйымы (ДСҰ) және басқалары сияқты халықаралық институттар Халықаралық валюта қатынастарын реттеу мен үйлестіруде маңызды рөл атқарады.

Соңғы онжылдықта тәуекелдерді басқару және әртүрлі валюталарға инвестициялау үшін туынды құралдар мен қор индекстері сияқты әртүрлі қаржы құралдарын пайдалану

өте өзекті болып отыр. Сонымен қатар, әлемдік экономиканың АҚШ долларына тәуелділігін төмендетуі мүмкін еуро және юань сияқты жаңа халықаралық резервтік валюталардың таралуы да әлемдік валюта жүйесіндегі негізгі тенденциялардың бірі.

Қазіргі әлемдік валюта жүйесі үнемі дамып келеді және оның болашағы жаһандану, технологиялық өзгерістер және геосаяси оқиғалар сияқты көптеген факторларға байланысты болуы мүмкін.

Қазіргі әлемдік экономиканың шиелініскен тұсында әлемдік валюта жүйесін, оның жұмыс істеуі мен дамуын қиындататын бірқатар мәселелер бар. Кейбір негізгі мәселелерге мыналар жатады:

- Халықаралық резервтік активтерді бөлудегі теңсіздік: әлемдік резервтік активтердің көп бөлігі АҚШ долларында, бұл АҚШ-қа Халықаралық экономикалық қатынастарда айтарлықтай артықшылық береді.
- Валюта бағамдарының тұрақсыздығы: валюта бағамдарының ауытқуы халықаралық саудаға қатысушылар үшін белгісіздік пен тәуекелдер тудыруы мүмкін.
- Халықаралық валюта бағамдары мен экономикалық іргетастардың сәйкес келмеуі: кейбір валюталар шамадан тыс бағалануы немесе бағаланбауы мүмкін, бұл экономика үшін жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін.
- Экономикалық өсуге теріс әсер ету: әлемдік валюта жүйесінің кейбір аспектілері экономикалық өсу мен дамуға теріс әсер етуі мүмкін, мысалы, қарыз құралдарының көптігі және ашықтықтың жеткіліксіздігі.
- Қаржылық дағдарыстардың тәуекелдері: қазіргі валюта жүйесі әлемдік экономикаға елеулі әсер етуі мүмкін қаржылық дағдарыстардың тәуекелдерін тудыруы мүмкін.
- Валюталарды пайдаланудағы шектеулер: кейбір валюталарда өз елінен тыс жерлерде еркін пайдалануға шектеулер бар, бұл халықаралық сауда мен инвестициялауды қиындатуы мүмкін.

Жалпы, қазіргі заманғы әлемдік валюта жүйесін дамытуда осы проблемаларды шешуге бағытталған бірқатар үрдістер бар. Мысалы, еуро, юань және басқалары сияқты жаңа халықаралық резервтік валюталардың пайда болуы әлемдік экономиканың АҚШ долларына тәуелділігін төмендетуі мүмкін. Сонымен қатар, елдер арасындағы халықаралық ынтымақтастық пен үйлестіруді күшейту қазіргі валюта жүйесінің кейбір мәселелерін шешуге көмектеседі.

Халықаралық валюталық қатынастарды неғұрлым тиімді реттеуге және үйлестіруге ықпал ететін халықаралық институттарды дамыту. Бұған Халықаралық валюта қорының (ХВҚ) және басқа да халықаралық ұйымдардың жұмысын жетілдіру, сондай-ақ әлемдік қаржы нарығында бар мәселелерді тиімдірек шеше алатын жаңа институттар құру кіруі мүмкін.

Туынды құралдар мен қор индекстері сияқты әлемдік валюта нарығында қолданылатын қаржы құралдарын реттеу. Реттеу осы құралдарды қолданумен байланысты тәуекелдердің алдын алуға және валюта бағамдарының ауытқуын азайтуға көмектеседі.

Валюталық айла-шарғы жасауды қысқарту үшін елдер арасындағы ынтымақтастық. Валюталық операциялардың жалпы ережелерін енгізу, валюталық операцияларды бақылау үшін халықаралық ұйымдарды үйлестіру немесе әлемдік валюта нарығында ашықтықты арттыру сияқты әртүрлі тәсілдер болуы мүмкін..

Халықаралық валюта нарығындағы жағдай әр түрлі экономикалық және саяси факторлардың әсерінен үнемі өзгеріп отырады. Қазіргі уақытта келесі тенденцияларды бөліп көрсетуге болады:

- АҚШ долларының өсуі. Соңғы жылдары АҚШ доллары бірқатар факторлардың, соның ішінде Америка экономикасының тұрақтылығының және АҚШ-тың Федералды резервтік ставкаларының өсуінің арқасында халықаралық валюта нарығындағы позициясын нығайтты.

- Криптовалюталардың танымалдылығының артуы. Соңғы жылдары биткоин сияқты криптовалюталар әлемдік валюта нарығында танымал бола бастады. Бұл валюталық ауытқуларға төзімді және әлемдік валюта нарығында манипуляциялардың алдын алуға көмектесетін цифрлық валюталарды құруды қамтуы мүмкін. Кейбір инвесторлар криптовалюталарды балама инвестициялық стратегия ретінде пайдаланады, алайда олардың жоғары құбылмалылығы мен тұрақсыздығына байланысты олар танымал халықаралық резервтік валюта емес.
- Төмен пайыздық мөлшерлемелер. COVID-19 пандемиясы сияқты экономикалық қиындықтарға жауап ретінде әр түрлі елдердің орталық банктері белгілеген төмен пайыздық мөлшерлемелер өз инвестициялары бойынша кірісті іздейтін инвесторлар үшін қиындықтар туғызады.
- Сауда даулары мен геосаяси қақтығыстар. Әр түрлі елдер арасындағы геосаяси қақтығыстар мен сауда даулары Халықаралық валюта нарығына әсер етіп, валюта бағамдарының өзгеруіне әкелуі мүмкін.

Жалпы, халықаралық валюта нарығы серпінді және өзгермелі болып қала береді, сондықтан оның жағдайы әртүрлі экономикалық және саяси факторларға байланысты өзгеруі мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Голикова, О. М., & Голиков, А. А. (2019). *Международный валютный рынок: состояние и перспективы развития. Вестник Томского государственного университета. Экономика, 32-44 сс.*
2. Давыдова, О. Ю. (2020). *Валютная система мирового хозяйства: проблемы и тенденции развития. Вестник Кемеровского государственного университета, 104-111 сс.*
3. Кашин, М. А. (2020). *Трансформация мировой валютной системы в условиях глобализации. Экономика и предпринимательство, 96-98 сс.*
4. Stepanova, E. V. (2020). *The main problems and challenges of the modern world monetary system. Modern Scientific Research and Innovation, (3), 126-129.*
5. Tkachev, A. A. (2019). *The modern world monetary system: problems and prospects of development. Young scientist, 248-251cc.*

АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ КИТАЙСКО-КАЗАХСТАНСКИМ ГАЗОВЫМ СОТРУДНИЧЕСТВОМ И ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНФЛЯЦИЕЙ КАЗАХСТАНА

Чжай Сюань

*Докторант 1 курса специальности «Мировая экономика»
Казakhского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.э.н., профессор, Сапарбаев А.Д.*

Введение

Если международный финансовый кризис, разразившийся в 2008 году, стал поворотным моментом для мировой экономики, положив конец великому экономическому буму, продолжавшемуся с 1980-х годов, то вспышка новой глобальной эпидемии короны в 2020 году стала событием "черного лебедя" (the Black Swan event) в мировой экономике, достаточным для изменения глобальной экономической операционной среды.

Замедление эпидемической политики после 2021 года привело к восстановлению бизнеса и промышленности и возвращению к росту международной энергетики, после чего последовал российско-украинский конфликт, который принес непредсказуемые и турбулентные последствия для мировой экономики и энергетики.

После начала российско-украинского конфликта Европа объявила о сокращении импорта российского газа, чтобы ввести санкции против российской экономики, а европейские страны закупили большое количество газа в других странах, чтобы пополнить

свои запасы для обеспечения зимних поставок газа. Тенденция показывает резкое снижение мировых спотовых цен на природный газ после резкого роста после насыщения запасов природного газа в Европе (рисунок 1).

Рисунок 1 – Природный газ ЕС Голландский TTF (евро/МВтч)

Figure 1 – Natural Gas EU Dutch TTF (EUR/MWh)

Источник: Trading Economics

Помимо энергетического сектора, российско-украинский конфликт также способствовал снижению производства продуктов питания. Россия и Украина являются крупными производителями продовольствия. Сокращение производства продовольствия не только влияет на основные средства к существованию бедных слоев населения, но и может привести к экономической инфляции.

Почему энергетические и продовольственные вопросы являются более инфляционными в контексте улучшения состояния экономики после эпидемии? После эпидемии страны ввели агрессивную денежно-кредитную политику для стимулирования своей экономики, а скачки цен привели к неуклонному росту инфляции с конца 2020 года. За 18 месяцев с начала 2021 года средняя стоимость жизни в мире выросла больше, чем за последние пять лет вместе взятые. Экономическая инфляция обычно бывает трех видов: 1. инфляция, обусловленная спросом, когда давление на цены в сторону повышения вызвано нехваткой предложения; 2. ориентированные на затраты, когда рост затрат на сырье приводит к общему росту цен; 3. чрезмерное монетарное стимулирование экономики. Мировая экономика, которая лишь постепенно улучшалась в условиях постоянного стимулирования, столкнулась с более серьезной инфляцией из-за нехватки энергии и продовольствия.

Теоретическое обоснование

Теоретическая значимость исследовательской работы заключается в том, что проанализировать влияние экономической инфляции в Казахстане на энергетический сектор, особенно в отношении экспорта газа в Китай. Результаты исследования могут быть использованы для оценки газового сотрудничества между Казахстаном и Китаем. Теоретической основой исследования являются труды таких исследователей, как Н.А. Биксина, Г.Н. Сульдина, А.А. Карнафель, Лю Донхуа, Яо Чи. Кроме того, были использованы официальные данные Национального бюро статистики РК и отчетов международных энергетических компаний.

Анализ

Исследование инфляции в Казахстане

С 2017 по 2021 год инфляция в Казахстане стабилизируется в пределах 5% - 8%, увеличиваясь с 8% до 22% в 2022 году после российско-украинского конфликта, что

связано с влиянием российских экономических санкций, поскольку Россия является одной из важных торговых стран Казахстана. Цены на энергоносители и продукты питания также выросли, и сравнение графиков показывает, что кривые инфляции и продовольственной инфляции в Казахстане в целом соответствуют друг другу. Кроме того, высокие цены на энергоносители приведут к росту стоимости жизни и покупательской способности, и чем больше доля энергоносителей в общих расходах на потребление, тем сильнее влияние роста цен на энергоносители на ИПЦ (Индекс потребительских цен).

Нефтегазовое сотрудничество

Нефтегазовая промышленность всегда была важной частью экономического производства Казахстана, а стабильная добыча нефти и газа не только обеспечивает внутреннее промышленное производство и жизнеобеспечение населения, но и способствует привлечению иностранных инвестиций и расширению внешнего сотрудничества. В частности, общемировой рост использования природного газа в качестве экологически чистого источника энергии заставляет все больше стран рассматривать его как один из наиболее перспективных источников энергии на будущее. Международное сотрудничество и международная торговля, связанные с природным газом, также растут, что позволяет странам, обладающим ресурсами природного газа, получать экономический доход.

Что касается запасов природного газа, то Казахстан располагает запасами в 3 триллиона кубометров природного газа и является одной из ключевых стран по запасам природного газа в Центральной Азии. В течение последних 10 лет добыча газа в Казахстане остается стабильной и составляет 33 миллиарда кубометров. Помимо использования для нужд отечественной промышленности и потребления населением, часть газа поставляется по трубопроводам в Россию и Китай. По мере роста экономики Казахстана увеличивается и внутреннее потребление природного газа.

Последствия сокращения поставок газа в Китай

Последствия эпидемии после 2020 года привели к снижению экономической активности и промышленного производства в Китае, что привело к снижению спроса на ресурсы, включая энергию, что вызвало необходимость сокращения поставок импортного газа. Согласно последним данным, опубликованным Национальным бюро статистики Китая, в 2021 году общий объем импорта природного газа в Китай составит 145,6 млрд. куб. м, что на 9,9% меньше, чем в 2020 году. Поставки газа из трубопровода Китай-Казахстан сокращаются с 7,3 млрд. куб. м в 2020 году до 5,1 млрд. куб. м в 2022 году. Китай импортировал больше российского трубопроводного газа и СПГ, чтобы облегчить перебои в поставках энергоносителей из-за европейских санкций после российско-украинского конфликта в 2022 году. Хотя масштабы торговли газом между Китаем и Казахстаном намного меньше, чем нефтяные проекты, негативное влияние сокращения на поставки газа в Китай в краткосрочной перспективе не столь выражено. Длительное снижение экспорта природного газа также окажет определенное влияние на экономику, а повышение внутренних цен на энергоносители косвенно будет способствовать расширению внутренней инфляции.

Снижение резервов иностранных валют

Экспорт углеводородных ресурсов Казахстана составляет около 50% от общего объема экспорта и 30% налоговых поступлений в бюджет. Если анализировать с точки зрения ВВП, то экономическая прибыль от углеводородных ресурсов, исключая затраты на добычу углеводородов, составляет около 10% от общего ВВП Казахстана в 2020 году. Видно, что как иностранные инвестиции, так и нефтегазовые прибыли лучше гарантируют валютные резервы Казахстана.

Смягчение экономической политики после 2020 года стимулирует рост экономики Казахстана, при этом внутренняя инфляция увеличится с 5% до 8% (в начале 2022 года), а экономика в целом будет иметь тенденцию к росту. Однако инфляция выросла с 8% до 20% в 2022 году после конфликта между Россией и Украиной и продолжит расти в 2023 году. Внезапная инфляция не только повышает стоимость жизни населения, но и сокращает иностранные инвестиции и валютные резервы. В долгосрочной перспективе это не поможет стране регулировать цены и снизить влияние инфляции.

Экспорт природного газа в Китай составляет 70% от общего экспорта Казахстана, а Китай является одним из крупнейших инвесторов в нефтегазовую промышленность Казахстана. С начала сотрудничества нефтегазовых проектов двух стран китайские нефтегазовые компании уплатили в бюджеты всех уровней Казахстана налогов и пошлин на сумму 47,1 млрд долларов США. За 10 месяцев 2020 года нефтегазовые предприятия выплатили в бюджет Казахстана в качестве налогов более 620 миллионов. Дорогая стоимость добычи и снижение спроса на природный газ в Китае на фоне экономической инфляции также заставили китайские нефтегазовые компании приостановить инвестиционные планы по большему числу проектов, при этом инвестиции в нефтегазовые проекты китайских компаний сократились с 2 324 млн долларов США в 2020 году до 1 377 млн долларов США в 2021 году.

Повышение цен на газ на внутреннем рынке

Внутреннее потребление природного газа, одного из важнейших видов внутреннего производства и внутренних ресурсов Казахстана, также продолжает расти. Внутреннее потребление газа делится на промышленный газ, который используется для промышленного производства, электростанций, переработки и перепродажи природного газа, и бытовой газ, который используется для приготовления пищи, отопления и транспорта. В настоящее время в Казахстане более 9 миллионов человек пользуются природным газом, и более 50 000 компаний используют его в своем производстве. По сравнению с другими источниками энергии, природный газ составляет 31% от общего потребления энергии в стране.

Структура внутреннего газового рынка Казахстана еще с советских времен ограничивала цену газа для потребителей, и отсутствие рыночного регулирования цен означает, что в Казахстане самые низкие цены на газ среди всех стран бывшего СССР. Государственные газовые компании, эксплуатирующие транспортную сеть для природного газа, распределяют добытый газ среди внутренних потребителей и на экспорт и компенсируют недостаток газа на внутреннем рынке за счет перекрестного субсидирования доходов от экспорта.

По данным Министерства энергетики Казахстана, прямые и косвенные потери доходов из-за сокращения экспорта газа составили десятки миллионов долларов, и правительство субсидировало эти потери на внутреннем рынке путем повышения цен на газ из-за сокращения экспорта газа. Обзор цен, опубликованных государственной газовой компанией АО «КазТрансГаз Аймак» за последний год для всех категорий бытовых потребителей газа, показывает тенденцию роста цен по сравнению с аналогичным периодом прошлого года. Повышение цены на природный газ не только является инфляционным, но и не способствует стабильности структуры внутреннего энергопотребления Казахстана.

Заключение

В связи с глобальной экономической ситуацией связь между ценами на энергоносители и инфляцией сегодня имеет особое значение для любой страны. Эта инфляция является результатом свободной денежно-кредитной политики и шока цен на энергоносители, проводимого для борьбы с эпидемией и геополитической ситуацией. Эти

цены ускоряют инфляцию в разных странах и усложняют борьбу с ней, а повышение процентных ставок для борьбы с инфляцией может привести и к рецессии.

Каналы, по которым изменения цен на энергоносители влияют на инфляцию, являются сложными и могут по-разному влиять на экономику разных стран. Повышение стоимости жизни и покупательной способности из-за цен на энергоносители и тот факт, что предприятия и жители тратят большую часть своих доходов на энергию, что в свою очередь приводит к сокращению производства в бизнесе.

Несмотря на сложность экономической ситуации, можно заметить, что правительства проводят разнообразную политику, направленную на активную борьбу с инфляцией. Национальный банк Казахстана (НБК) недавно повысил базовую процентную ставку и рассчитывает удержать инфляцию на уровне около 8,4%. Развитие нефтегазового сектора направлено на повышение объемов добычи нефти на крупных месторождениях, а также обеспечение внутреннего рынка, диверсификацию экспортных маршрутов транспортировки. Функционирование газовой отрасли будет осуществляться в рамках Комплексного плана развития газовой отрасли до 2030 года.

Внутренняя экономика Китая начала постепенно восстанавливать уровень производства после отмены мер по борьбе с эпидемией в конце 2022 года. Ожидается, что в 2023 году Китай будет постепенно увеличивать спрос на энергию, в частности, за счет ускорения трансформации своего энергобаланса и постепенного замещения угля чистыми источниками энергии, такими как природный газ, что даст новый импульс для развития международной энергетики.

References

Adam Hale Shapiro. (2022) How Much Do Supply and Demand Drive Inflation? FRBSF Economic Letter 2022-15. June 21, p. 1-6

Anayi, Lena, Nicholas Bloom, Philip Bunn, Paul Mizen, Gregory Thwaites, and Ivan Yotzov (2022), The impact of the war in Ukraine on economic uncertainty, VoxEU.org, 16 April.

Philip Barrett (2022). How Food and Energy are Driving the Global Inflation Surge. IMF Blog. September 2022. <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/09/09/cotw-how-food-and-energy-are-driving-the-global-inflation-surge>

Liu Donghua, Yao Chi (2022). Inflation targeting after the International Financial Crisis: macroeconomic policy effects and its influence mechanisms. Economist, 2022 (October), p. 96-107.

BP Statistical Review of World Energy 2022

Биксина Н.А., Сульдина Г.Н., Причины инфляции. Положительные и негативные последствия инфляции. М: Современные проблемы развития техники, экономики и общества. – 2016. - 161 -163 с.

Мартьянов В.А., Мурадов Д.В., Инфляция: понятие инфляции, факторы влияние на инфляционные процессы. Уфа: ООО «Аэтерна». – 2016. – 100 -104с.

Карнафель А.А. Инфляция в России: Специфика, инфляция в период пандемии коронавируса, прогнозы. АНО «Научно-исследовательский центр в области организации управления». 2020 №3 (29). – 94-105с.

Национальный Банк Республики Казахстан: nationalbank.kz

Бюро национальной статистики АСПР РК: stat.gov.kz

Официальный сайт АО «Каз ТрансГаз Аймак»: <http://ktga.kz>

THE MAIN WAYS OF APPLYING BUSINESS TECHNOLOGIES IN THE MODERN ECONOMY

Түрдалі Жамбыл

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

мамандығынын I курс магистранты

Гылыми жетекшісі: д.э.н., профессор Мухтарова К. С.

In the XXI century, the economy has undergone a number of inevitable transformations caused by social and political processes. Such changes are associated with the actions of the industrial revolution, the introduction of digital technologies and the increase in information links. The emergence of new algorithms of industrial production, the unification of digital technologies and the growth of digitalization. In all these processes, the use of business technologies can play an important role, the action of which can significantly simplify various economic processes.

The relevance of our research lies in the fact that the development of the modern economy is almost impossible without the use of modern technologies, which include business technologies. The use of business technologies demonstrates an increase in the efficiency of economic processes.

The purpose of this study is to consider the most common business technologies, analyze their features and propose a way to apply them in the current economic situation.

In our work, such concepts as technologies, business technologies, cloud storage, and cybersecurity networks are considered.

In this study, we relied on the work of I. E. Anisimova. Her work examines the relationship between modern economics and business technologies.

In the course of the study, the method of literature analysis was used.

One of the shaping factors of a modern state is its economy and the level of its development.

Political realities and trends of social development are interrelated with the development of the economy. Thus, at each stage of the development of society, the economy had its own characteristic features. At the moment, the modern economy is also characterized by certain provisions. The formation of a modern economy is directly related to the development of information relations, the globalization of society and the increase in means of communication.

The development of the modern economy is based on the following principles:

- the choice of economic entities relies on knowledge, which is based on one or another information received on-line;

- the importance of knowledge (a resource that does not disappear in consumption and has increasing value and profitability, as well as rarity and uniqueness);

- the formation of dynamically developing new sectors of the economy - the knowledge sector, the information sector, which have a direct impact on the national economy as a whole;

- the focus on the acquisition and accumulation of knowledge for the humanization of society;

- the network methods evolution of organization of economic activity of the subject.

The dynamics of a modern economy is possible with the use of innovative methods and technologies, for example, with the help of business technologies. Let us consider these concepts in more detail.

The modern economy is characterized by the rapid growth of innovations, the formation of an economy of intellectual consumption and an economy of impressions (the development of cultural tourism), the advancement of technological progress of the capabilities and abilities of people, the increase in the cost of promotion of goods (three-quarters of its retail value), the predominance of undifferentiated demand, the mass nature of most production.

The current economy fully embodies Maslow's pyramid of needs: the satisfaction of mass needs leads to the satisfaction of higher-level needs. The previously existing first law of Gossen, according to which the satisfaction of the first need immediately leads to the search for the next. Now human behavior is characterized not by the satisfaction of needs, but by the satisfaction of whims. An example illustrating the new position may be collecting, when the final element is more valuable than the first. Or a person does not stop at visiting only one country: the next country should be more interesting than the previous one. Such an economy has benefits that do not have direct substitutes, i.e., the usefulness of the benefits does not decrease.

The whole modern economy is based on the social demands of society — to resemble and to differ. To enter the necessary community, an individual needs to present the attributes inherent

in the members of the desired society. This is how the modern economy serves the individual's needs in a successful communication.

Based on the definition of T. Davenport, business is an initiative economic activity aimed at obtaining profit (or other forms of income) from the use of own or borrowed funds, at your own risk and under your own responsibility. In the Financial Dictionary, business is interpreted as entrepreneurship, economic activity aimed at achieving certain results.

Having considered various definitions of the term "business", we can say that business is a relationship between market participants on their joint activities that generate income and which are legally formalized when using the capital of a businessman who bears full responsibility for possible risk.

Let us consider the term "technology". As it is in the Philosophical Dictionary I.T. Frolova, a technology is a complex developing system of artifacts, production operations and processes, resource sources of subsystems of social consequences of information, management, financing and interaction with other technologies [4].

In the Economic Dictionary, the authors give the following definition: technology is a method of converting matter, energy, and information in the process of manufacturing products, processing and processing materials, assembling finished products, quality control, and management [5]. Researchers S. A. Smirnov and I. B. Kotova believe that technology is a combination and sequence of methods and processes for converting raw materials that allow to obtain products with specified parameters [8].

In S. A. Kuznetsov's research, technologies are methods and procedures characterized by a clear sequence of actions that serve to obtain a certain result.

Having considered both concepts, we can define the phenomenon of business technologies as follows. Business technologies are a set of tools, processes, operations, methods, procedures and a clear sequence of actions that serve to generate profit (or other forms of income).

Also, business technologies (hereinafter referred to as BT) are one or more clearly formalized and easily measurable rules or methods (principles) of work for performing a specific, highly specialized task within a specific business process, which allows you to perform this very business process faster and more efficiently (with less labor) than competitors.

The reason for the emergence of business technologies can be global and local demographic transformations, structural changes in the needs of the company and society as a whole, a qualitative leap in the development of the industry, a change in the perception of social needs.

Differentiation of business technologies can occur on several grounds (complexity, duration), but they all have characteristic features:

- strict formalization;
- availability of criteria for the effectiveness of BT and a clearly defined beginning and end of the BT process;
- automatically measured inside the IT system;
- do not allow double interpretation.

The introduction of new Bt is caused by two factors: innovation for manufacturers and innovation for consumers. In the first case, the use of BT is caused by the sale of modern technologies and other products. In the second case, the consumer is offered new products that can meet their needs.

Hyperautomatization, democratization, human augmentation, distributed cloud, autonomous objects, practical blockchain, AI security became the most common business technologies.

Let us take a look at them in more detail.

The use of business technologies is possible both in retail and in the IT sphere. Let us consider specific examples of business technologies in the retail sector:

- Technology of distribution management;
- Technology for automatic determination of the level of change in the trade margin;

- Active retail sales management system.

Technology of distribution management is a modern business technology that automatically balances inventory at each point and for each commodity item.

The technology of automatic determination of the level of change in the trade margin is a technology widely used in stores. This technology performs the following functions:

- checks and determines the level of inventory;
- takes into account the turnover of products;
- determine the level of demand, focusing on its seasonal fluctuations;
- clarify the active actions of competing companies.

The active retail sales management system is a modern business technology, with the help of which it is possible to increase sales through the efforts of employees and professional trainings.

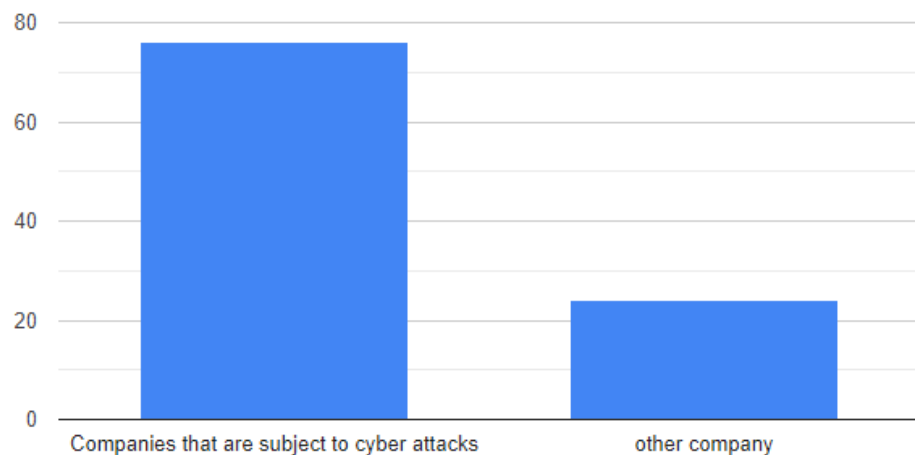
Business technologies such as Data Fabric, Cybersecurity Mesh, Privacy-Enhancing Computing, Cloud-Native Platforms, and Composable Applications are also frequently used in the IT field. Let us explore them in more detail.

Data Fabric is a service that allows users to exchange information. This technology provides the following processes:

- access to the necessary data from any part of the world;
- the ability to create a scalable architecture;
- built-in analytical services that allow you to use data more efficient;
- reduction of the payback period of modern business technologies.

Cybersecurity Mesh (cybersecurity network) is a technology that ensures the security of enterprises, it saves them from unauthorized penetration of all assets of the enterprise, no matter where they are across the globe.

Histogram 1 shows the consequence of using Cybersecurity Mesh technology: users who use this technology have reduced up to 80% of cyber attacks on their servers.

Histogram 1

The use of this technology involves a decentralized approach and the use of specific protective measures. Due to the massive spread of remote working modes, more and more companies have become in need of protection against possible risks. Since previously existing security systems can no longer provide the necessary level of security, many companies are coming to use cybersecurity networks [10].

Security upgrade happens due to the following processes:

- sharing access;
- introduction of additional authentication methods;
- use of device control;
- behavior analysis;
- decentralization of various user decisions .

Privacy-Enhancing Computing (PEC) is a technology that ensures the safety of computing processing, which is most often shown in the preservation of users' personal data.

Cloud-Native Platforms are a technology that offers flexible use of resources that address real needs of customers, freeing companies from the necessity to store these data and impose this responsibility on cloud providers. Among such providers there are Amazon Web Services, Microsoft Azure, GCP.

Figure 1 shows how the cloud storage market is distributed among companies that provide cloud storage services.

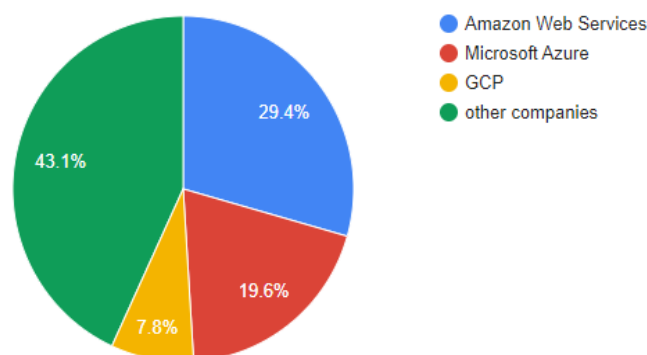

Figure 1

Composable Applications are technologies that include modular components that make it easier to use the codes and bring new software solutions to market. To combine the platform with the rest of the company's products a unified SDK platform is used.

The program is implemented by embedding in the application for customers, used in the firmware of smart home equipment.

The platform we are considering is based on the following principles:

- the presence of an independent module that represents the end goal of the consumer;
- guarantee of usage the technology on all available devices;
- possibility to extend modules if necessary;
- flexible management, a single mechanism for collecting metrics and its own API [8].

Recently, the use of business technology in manufacturing has increased: the production of milling machines, polyethylene and rubber crumb, fuel briquettes.

For example, the production of milling machines using business technologies is much more efficient, since the equipment can perform more complex operations, such as: the manufacture of carved furniture facades, the execution of curved cuts of interior and exterior elements, the creation of details of fireplaces, stairs, baseboards, door and window sculptural elements, the manufacture of vacuum molds and the creation of elements of advertising structures.

One of the main tasks of our research is the analysis of business technologies and the search for ways to apply and adapt them in the modern economy. Let's consider one of the most successful business technologies - cloud storage technologies.

As mentioned earlier, cloud technologies are any services that can be accessed via the Internet. At the basic level, such calculations consist of storing, receiving and processing data over a network. Cloud technologies offer to store the necessary files in cyberspace, and not on physical equipment. In the cloud technology market, one of the most well-known services are SaaS, PaaS, IaaS. The differences between them are in the features of the functioning of their software and data transmission.

In figure 2, we can see the structure of the Russian public cloud services market at the beginning of 2018.

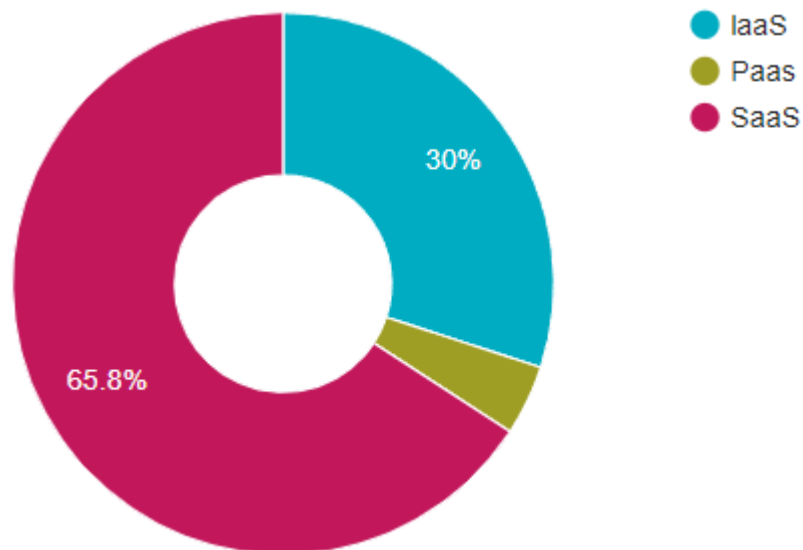

Figure 2

The use of cloud technologies in the economy is convenient because they stimulate the growth of companies and public sectors with minimal investment. The introduction of cloud technologies helps to equalize startups and large corporations, which has a beneficial effect on the level of competition.

Let's consider a specific example of using IaaS technology. According to Linxdatacenter (international telecommunications company) estimates, the development of the Russian economy of IaaS technology has led to market growth up to 86.6 billion rubles. The reason for this market growth was a combination of factors: due to the specific development of international relations, many IT companies "moved" outside the Russian Federation. In order to continue to function effectively, companies needed to move the maximum number of databases. The most convenient and effective way was the use of IaaS technology. So the use of this technology increased by 35% in 2023 compared to 2021. The difficulties that arose with the lack of computing resources were solved with the help of IaaS cloud services. In figure 3, we can observe how the Russian cloud services market has changed at the beginning of 2023 [12].

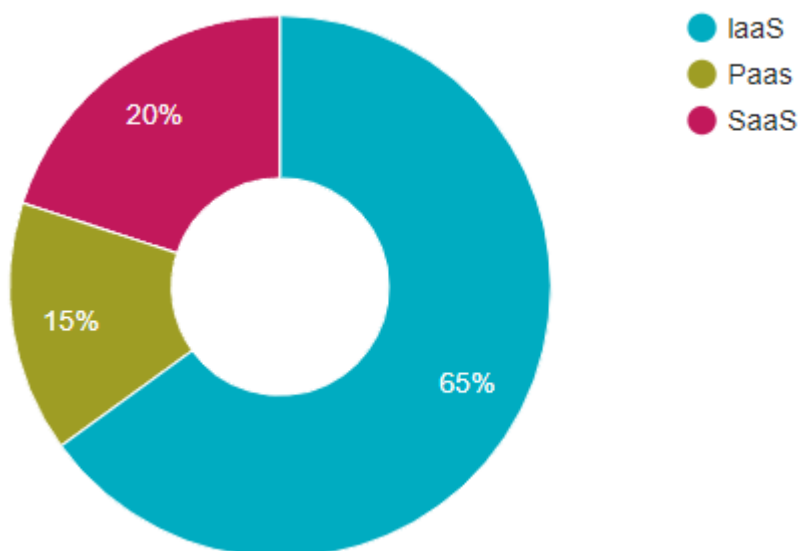

Figure 3

The most well-known users of IaaS technologies are such market giants as Amazon, Google and Microsoft [12].

The result of our research can be considered the consideration of such a business technology as cloud storage. The use of this technology can be useful for cost savings, automatic software integration, high data transfer rate, creation of backups of enterprise databases, unlimited memory and rapid deployment of the data required by the enterprise. In situations where an enterprise will need to transfer a large amount of data, it will be able to use such cloud storage as IaaS, which will allow it to quickly transport information.

Summing up the above, we can say that the use of business technologies in the modern economy will significantly affect the speed and quality of production. The technologies under consideration can be implemented in various production and business processes, increasing efficiency and compliance with market requirements.

References

1. Andersen B. *Business processes: tools of improvement / translated from the English by S. V. Arinicheva / scientific ed. by Yu. P. Adler. – M.: RIA "Standards and Quality", 2003. – 272 p.*
2. Anisimova T. S., Shpilevaya I. E. *Business technologies in education // Concept. – 2015. – Special Issue No. 07.*
3. Vikentiev I. L. *Decree. op. Philosophical Dictionary / edited by I. T. Frolov. – 7th ed., reprint. and additional – M.: Republic, 2001. – 719 p.*
2. *Economic dictionary. 2005-2014. – URL.: <http://ekslovar.ru/>*
2. Geri D., Geri J. *A large explanatory sociological dictionary: in 2 t. t. (P-Ya): translated from English by N. N. Marchuk. – M.: Veche, ACT, 1999. – 528 p.*
3. Ushakov D. N., Volin B. M. *Explanatory dictionary of the Russian language: b4 T. T. 4. – M.: GINS, 1940. – 1500 p.*
4. Smirnov S. A., Kotova I. B. *Pedagogy: pedagogical theories, systems, technologies: textbook. For students. Higher. and secondary studies. institution. – M.: Academy, 1999. – 512 p.*
5. Ozhegov S. I., Shvedova N. Y. *Explanatory dictionary of the Russian language. – M.: "Az Ltd.", 1992. – 960 p.*
6. Smirnov E. A. *Development of management solutions: textbook. for universities. – M.: UNITY-DANA, 2002. – 271 p.*
7. *Areas of application of cloud technologies // There will be an online URL: <https://boodet.online/blog/sfery-primeneniya-oblachnyh-tehnologij-boodet-online> (accessed: 03.17.2023).*
8. *12 Cloud services (Russian market) // TADVISER: The State. Business. URL Technologies: https://www.tadviser.ru/index.php/Статья:Cloud_service_%28_market_Russia%29 (accessed: 03.17.2023).*

ӘЛЕМДІК ГАЗ НАРЫҒЫНЫҢ БҮГІНГІ ӘЛЕУЕТІ

Жансейіт Гүлжаухар

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»

мамандығының I курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.к., доцент м.а. Бекмухаметова А.Б

Мемлекеттер арасындағы геосаяси шиеленістің өсуі мен санкциялар күресі әлемдік экономиканың өзгеруіне қатты әсер етті. Өнеркәсіп салаларының арасында ең көп жапа шеккен әлемдік газ нарығы. Халықаралық энергетикалық агенттіктің сарапшыларының бағалауы бойынша, әлемдегі «көгілдір отынға» сұраныс басқа энергия ресурстарына қарағанда болашағы ең жарқын деп бағаланған болатын. Табиғи газдың атмосфера мен қоршаған ортаға зиянды шығарындылардың аз мөлшері оны мұнай мен көмірге қарағанда салыстырмалы түрде экологиялық таза етеді. Яғни, энергетикалық нарықта табиғи газ «энергетикалық ауысу дәуірінде өтпелі отын» мәртебесіне ие.

Дегенмен, мұның бәрі 2022 жылдың 24 ақпанынан кейін өзгере бастады. Әлемдік көгілдір отын экспорттаушылары жоғары бағамен рекордтық пайда тапқанымен, өткен жылдың қазан айында ХЭА әлемде газ тұтыну 0,8% - ға азайды деген өзінің болжамын

жариялады. Мұның екі негізгі себебі бар: Ресей Федерациясынан ЕО-ға жеткізілімдердің азаюы және коронавирустық шектеулерге байланысты Қытайда газ тұтынудың төмендеуі. Әлемдік газға деген сұраныс пен бағаның төмендеуіне оның ең белсенді тұтынушылары болып табылатын Еуропа елдеріндегі жылы қыс қана емес, жел станцияларында электр энергиясын өндірудің артуы және өнеркәсіптік газ өндірісінің төмендеуі ықпал етті. Мұндай саяси және экономикалық шиеліністер ең үлкен газ нарықтарының бірі болған Ресей үшін оңай тимесі анық. Айта кету керек, 2022 жылы ЕО-ға «Газпром» жеткізілімдері бір жыл бұрынғы 146 миллиард текше метрмен салыстырғанда небәрі 61 миллиард текше метрді құраған.

Азиялық тұтынушыларды қайта назар аудартудың айқын жолы бар, бірақ мұнда ресейлік экспорттаушыларды бірқатар мәселелер күтіп тұр. Олардың бастысы - қажетті инфрақұрылымның болмауы. «Сібір күші-2» құрылысы жоба жобалау сатысында тұрғанымен, әлі басталған жоқ. Табиғи газ бұл құбыр жолы арқылы тек 2030 жылы өтеді деп күтілуде. Қазіргі таңда Қытайдағы газ нарығының конфигурациясы мен сұраныс деңгейін болжау өте қиын. Әзірге бұл қымбат инфрақұрылымдық жоба тәуекелдің белгілі бір үлесімен байланысты екенін айту керек. Бұл ұзақ мерзімді тенденция екені анық. Себебі, жоғары бағамен, тұрақсыз жеткізіліммен және тапшылық қаупімен ірі кәсіпорындар газ өндіруден бас тартады немесе кем дегенде осы отынмен жаңа жобаларды жүзеге асырмайды. Басқаша айтқанда, алдағы жылдары біз әлемдік газ нарығының өсуін емес, азаюын немесе тапшылығын көре аламыз.

2023 жылы газ нарығында жаңа әлемдік тәртіптің контурлары қалыптасады деп айтуға болады. Оның қалай болатыны туралы әртүрлі пікірлер бар. Газпром тұтынушылармен қазіргі жағдайда тұрақты бағамен ұзақ мерзімді келісімшарттарға қызығушылық танытып отыр.

Соңғы жылдарда ЕО елдері АҚШ пен Катардан көбірек СТГ сатып алады, ал «босатылған» ресейлік газ Қытайдағы коронавирустық шектеулер жойылғаннан кейін Азия-Тынық мұхиты аймағы елдеріне барады. Басқаша айтқанда, турбуленттілік кезеңінен кейін жаңа статус-кво пайда болады. Сонымен қатар, оптимистік тұрғыдан алғанда, бұл процесс ағымдағы жылы аяқталады деп болжануда.

2022 жылы табиғи газдың әлемдік нарығы қатты күйзеліске ұшырады, Ресей Еуропаға құбырларды жеткізуді айтарлықтай қысқартты, жеткізілімге бұрын-соңды болмаған қысым көрсетіп, жаһандық энергетикалық дағдарысты тудырды. Осыған қарамастан, Еуропа елдері өздерінің жер асты газ қоймаларын орташа тарихи көрсеткіштерден едәуір жоғары толтыра алды, бұған мақсатты саяси шаралардың үйлесуі, сұйытылған табиғи газдың (СТГ) рекордтық ағыны және тұтынудың күрт төмендеуі, әсіресе энергияны көп қажет ететін салаларда ықпал етті. Ресейлік құбырлардың сөнуі Еуропадан тыс газ тұтынушы аймақтарға да әсер етті, бұл рекордтық жоғары спот бағасына, жеткізілім шиеленісіне және сұраныстың айтарлықтай төмендеуіне әкелді.

Солтүстік жарты шарда маусымнан тыс жұмсақ қысқы ауа-райы тұрақты СТГ ағынымен және қоймалардағы жеткілікті газ қорымен бірге еуропалық және азиялық спот бағаларына төмен қысым жасайды. Газ импорттайтын нарықтар әлі де жеткізілім шектеулеріне ұшырайды және Ресейден жеткізілімдердің одан әрі қысқаруының салдары алаңдатады. Дағдарыс басталғаннан бері Еуропа үкіметтері мен басқа да импорттаушы нарықтар өздерінің энергетикалық тұрақтылығын арттыру және табиғи газға тәуелділікті азайту үшін қатаң саяси шаралар қабылдауда. Мысалы, Америка Құрама Штаттарында Henry Hub-та сатылатын газ көлемі 2022 жылы 5% - ға төмендеді. Құлдырау жылдың екінші жартысында шоғырланды, сол кезде сауда-саттық көлемі 2021 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 15% - дан астамға қысқарды. Еуропалық Одақ пен Ұлыбританияда 2022 жылы газ саудасы 2017 жылдан бергі ең төменгі деңгейге дейін 20% - ға төмендеді. Табиғи газдың бағасы айтарлықтай төмендеді және 2022 жылдың екінші жартысында өте құбылмалы болды, бұл еуропалық нарықтардағы динамикаға байланысты болды. Еуропадағы газ бағасы 2022 жылдың тамызында рекордтық деңгейге жеткеннен кейін 70%

- дан астамға төмендеді. Бұл 2008 жылдан бергі ең жоғары деңгейге жетті. Украинадағы соғыс бүкіл әлемдегі сауда ағындары мен эталондарға әсер етіп, газ нарығындағы негізгі динамиканы өзгертті.

Еуропа Ресейдің табиғи газын өндіру мен экспорттаудың төмендеуінен зардап шекті. Ресей газының құбырлар арқылы экспорты 2017-2021 жылдардағы орташа көрсеткіштен 53% - ға дейін қысқарды, өйткені Еуропаға экспорттың көп бөлігі қысқарды. 2022 жылдың екінші жартысында Ресейде табиғи газ өндіру 2017-2021 жылдардағы орташа көрсеткіштен 15% - ға төмен болды, өйткені Ресей өзінің құбыр экспортын Қытай мен Түркияға қайта бағыттай алмады. Керісінше, Америка Құрама Штаттарындағы өндіріс 2022 жылдың алғашқы он айында рекордтық деңгейге жетті және 2017-2021 жылдардағы орташа көрсеткіштен 12% жоғары болды. АҚШ алайда экспорт Фрипорттағы СТГ экспорттық терминалының тоқтап қалуымен шектелді және бұл бағаларға төмен қысым жасады.

Табиғи газды өндіру перспективалары үшін тәуекелдер. Фьючерстік нарықтар 2023 жылы табиғи газдың төмен бағасын, бірақ 2017-2021 жылдардағы орташа деңгейден 2026 жылдың соңына дейін жоғары болады деп болжайды. Бұл Украинадағы жанжалдың жалғасуына, Ресейдің Еуропаға құбыр экспортының ықтимал төмендеуіне (әлі де Еуропаға жеткізілімдердің 10%) және СТГ үшін жаһандық бәсекелестіктің күшеюіне байланысты және ө Қытайдағы карантин саясатын тоқтатуы өзгертуі мүмкін. Ұзақ мерзімді перспективада ресейлік газға сұраныстың төмендеуі және СТГ саудасындағы өзгерістер Еуропадағы энергетикалық қауіпсіздікке назар аударудың артуына байланысты жалғасады деп күтілуде. Бұл энергия көздерін әртараптандыруды ынталандырады, мысалы, Еуропа 2023 жылға қарай СТГ импорты бойынша қуаттылықты 40 млрд текше метрге және жаңартылатын энергия көздеріне инвестицияларды арттырады деп күтілуде.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Natural Gas Markets in Transition- Annual Review of Resource Economics*
2. *URL: <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/marketinsights/topics/natural-gas-in-transition>*
3. *Natural Gas in the World- Oil & Gas Science and Technology*
4. *URL: <https://education.nationalgeographic.org/resource/natural-gas/>*
5. *"Global Gas Markets and Geopolitics: A New Era"- "Energy Policy"*
6. *URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.4159/9780674978065-001/html>*
1. *"Global Natural Gas Trade: Past, Present, and Future"- "Energy Research & Social Science"*
7. *URL: <https://blogs.worldbank.org/opendata/bubble-trouble-whats-behind-highs-and-lows-natural-gas-markets>*

ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ: ТРЕНДЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Раматуллаев Рауан

Магистрант 2 курса специальности «Экономика»

Университета КАЗГЮУ имени М.С Нарикбаева

Научный руководитель: доктор Ph.D., Рахметов Б.Ж.

Введение

Цифровая трансформация мировой экономики стала одной из наиболее значимых тенденций 21 века. Поскольку предприятия и потребители все больше полагаются на цифровые технологии, мировая экономика претерпела значительный сдвиг в сторону оцифровки. Пандемия COVID-19 еще больше ускорила эту тенденцию, и удаленная работа и онлайн-операции стали новой нормой [5].

Цифровые технологии - от облачных вычислений и искусственного интеллекта до блокчейна и Интернета вещей - трансформируют каждый аспект глобальной экономики. В этой работе рассматриваются тенденции и перспективы цифровой трансформации в мировой экономике, анализируются вызовы и возможности, которые она представляет для бизнеса, правительств и частных лиц.

Теоретическое обоснование

Цифровая трансформация - это широкий термин, который относится к интеграции цифровых технологий во все аспекты бизнеса, включая операции, обслуживание клиентов и маркетинг. Концепция уходит корнями в четвертую промышленную революцию или индустрию 4.0, которая характеризуется использованием передовых технологий, таких как искусственный интеллект (ИИ), интернет вещей (IoT), аналитика больших данных и облачные вычисления в обрабатывающей промышленности и других отраслях. Внедрение цифровых технологий позволило предприятиям оптимизировать свою деятельность, снизить затраты и повысить эффективность [6]. Это также позволило компаниям получать аналитические данные в режиме реального времени, которые можно использовать для улучшения процесса принятия решений и качества обслуживания клиентов.

Одним из ключевых факторов цифровой трансформации является электронная коммерция. Появление онлайн-торговых площадок позволило компаниям привлекать клиентов в любой точке мира и упростило потребителям совершение покупок, не выходя из дома. Переход к электронной коммерции также привел к появлению новых бизнес-моделей, таких как услуги по подписке и продажи напрямую потребителю (D2C – direct to customer) [7]. Другим важным фактором, стимулирующим цифровую трансформацию, является растущее использование облачных вычислений. Облачные вычисления позволяют предприятиям хранить данные и получать к ним доступ через Интернет, сокращая потребность в дорогостоящем оборудовании и ИТ-персонале на месте. Облачные решения стали особенно популярны среди малых и среднего бизнеса (МСБ), поскольку они предлагают доступные и масштабируемые решения для управления бизнес-операциями [12].

Miśić приходит к выводу, что цифровые преобразования требуют огромных инвестиций и государственных затрат для получения положительных рыночных экономических показателей. Он также предполагает, что четкой корреляции между ростом ВВП и техническим прогрессом страны нет, однако приходит к выводу, что корреляция может быть результатом сочетания нескольких показателей технического процесса и государственной политики [8].

В своей работе Parra и другие показывают, что в странах с большим объемом инвестиций в сферу цифровых технологий, ВВП на душу населения имеет положительную корреляцию. Он предполагает, что с развитием и увеличением инвестиций в цифровой сектор экономика страны начинает работать в более эффективной форме, что стимулирует развитие [10].

В последние годы исследователи сосредоточились на теоретических и практических вопросах цифровой экономики, но эмпирические исследования — оценка влияния цифровой экономики на экономический рост — все еще находятся в зачаточном состоянии. Однако эксперты и ученые в целом считают, что развитие цифровой экономики оказывает стимулирующее воздействие на экономический рост. Интернет и инновационные отрасли промышленности внесли свой вклад в экономический рост Китая в прошлом [4]. Barbero в своей работе отметил, что развитие цифровой экономики может обеспечить устойчивый импульс развития для экономического роста [1]. Schmidt и другие представили модель Кобба-Дугласа по использованию информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) для поддержки местного экономического развития в постконфликтных ситуациях; они провели теоретические демонстрации, используя литературу по ИКТ в поддержании мира и экономическом развитии. Кроме того, цифровая экономика рассматривается как

эффективная мера по смягчению негативных экономических последствий эпидемии коронавируса 2019 года (COVID-19) [2].

Дискуссия

Пандемия в 2020 году нанесла существенный урон мировой экономике, по данным ООН спад мировой торговли в 2020 году составил около 20%. Однако ограничения, введенные в период локдаунов, ускорили темпы цифровой трансформации в мировой экономике. Внезапный переход к удаленной работе и онлайн-операциям вынудил предприятия быстро внедрять цифровые технологии. Согласно опросу McKinsey, пандемия ускорила внедрение цифровых технологий на несколько лет. Опрос также показал, что компании, которые инвестировали в цифровую трансформацию до пандемии, были лучше подготовлены к преодолению кризиса.

Одной из ключевых областей, на которые цифровая трансформация оказала значительное влияние, является управление цепочками поставок. Использование цифровых технологий, таких как блокчейн и IoT, позволило предприятиям отслеживать продукты по всей цепочке поставок, снижая риск сбоев и повышая прозрачность. Цифровые технологии также позволили предприятиям оптимизировать управление запасами, сократив количество отходов и повысив эффективность [3].

Другая область, на которую цифровая трансформация оказала значительное влияние, - это качество обслуживания клиентов. Использование чат-ботов и службы поддержки клиентов на базе искусственного интеллекта позволило компаниям предоставлять клиентам поддержку в режиме 24/7, повышая удовлетворенность клиентов и снижая нагрузку на персонал службы поддержки клиентов. Использование аналитики данных также позволило компаниям персонализировать маркетинговые кампании и предлагать целевые рекламные акции, улучшая общее качество обслуживания клиентов [9].

Цифровая трансформация также оказала значительное влияние на рынок труда. По мере того как предприятия внедряют цифровые технологии, растет спрос на квалифицированных работников, способных управлять этими технологиями и поддерживать их в рабочем состоянии. Это привело к переходу к удаленной работе и гибким условиям труда, поскольку предприятия стремятся привлекать и удерживать квалифицированных работников.

Благодаря цифровому развитию улучшились способы коммуникации между странами, что было бы невозможно без этих технологий. С помощью цифровых технологий спрос и предложение на различные виды товаров и услуг по всему миру выросли до невообразимых масштабов. Международные компании и целые страны используют цифровые технологии для улучшения контроля над ресурсами и дальнейшего их эффективного использования. Более того, цифровые технологии помогают в более эффективной коммуникации между отдельными подразделениями мировой экономики, без этих технологий международные отношения были бы более энергозатратными и трудоемкими [4]. По расчетам экспертов ВТО, широкое использование цифровых технологий в период с 2016 по 2030 год может привести к увеличению среднегодовых темпов роста международной торговли на 1,8 - 2,0 процентных пункта. Многие торговые издержки, такие как логистика и транспортировка, а также сложные таможенные процедуры, особенно велики для малых и средних предприятий, а также фирм из развивающихся стран. Соответственно, инновации в области трансграничных платежей и снижение торговых издержек принесут им наибольшую пользу. Согласно прогнозу ВТО, использование цифровых технологий позволит развивающимся странам увеличить свою долю в мировом экспорте с 46% в 2015 году до 57% в 2030 году. Поскольку цифровые технологии, такие как передача голоса, электронная почта и онлайн-платформы, значительно снижают стоимость международной связи, доставка услуг на большие расстояния, даже на другие континенты, становится дешевле и проще. Это позволяет странам специализироваться в отраслях, где они обладают сравнительными конкурентными преимуществами.

Внедрение цифровых технологий также вызвало обеспокоенность по поводу конфиденциальности данных и кибербезопасности. По мере того как предприятия и страны собирают и хранят все большие объемы данных, возрастает риск кибератак и утечек данных [11]. Предприятиям и странам важно внедрять надежные меры безопасности и соблюдать правила конфиденциальности данных, чтобы защитить как свои собственные интересы, так и интересы своих клиентов.

Другой проблемой является цифровое неравенство. Цифровое неравенство - одна из главных проблем, стоящих перед цифровой экономикой. Цифровой разрыв между развитыми и развивающимися странами остается значительным, особенно в том, что касается доступа к широкополосным услугам и платформам электронной коммерции, а также качества инфраструктуры и правового регулирования [13]. Аналогичное неравенство наблюдается и внутри стран. Например, небольшие фирмы отстают от крупных в своей готовности работать в цифровой экономике. Цифровые технологии влияют на работников по-разному, они увеличивают спрос на высококвалифицированных работников и снижают его для менее квалифицированных, особенно если последние просто заменяются трудосберегающими технологиями, автоматизацией или роботами.

Заключение

Цифровая трансформация стала важнейшим компонентом глобальной экономики, позволяя предприятиям адаптироваться к меняющимся рыночным условиям и совершенствовать свою деятельность. Продолжающаяся пандемия COVID-19 ускорила темпы цифровой трансформации, вынудив предприятия быстро внедрять цифровые технологии. Внедрение цифровых технологий улучшило управление цепочками поставок, повысило качество обслуживания клиентов и создало новые рабочие места, а также вызвало обеспокоенность по поводу конфиденциальности данных и кибербезопасности.

Поскольку глобальная экономика продолжает развиваться, для стран и предприятий крайне важно использовать цифровую трансформацию, чтобы оставаться конкурентоспособным. Компании, которые инвестируют в цифровые технологии, лучше подготовлены к адаптации к меняющимся рыночным условиям и удовлетворению растущих потребностей клиентов. Однако также важно сбалансировать преимущества цифровой трансформации с рисками и вызовами, связанными с конфиденциальностью данных и кибербезопасностью.

В заключение отметим, что цифровая трансформация мировой экономики - это сложная и многогранная тенденция, которая уже оказала значительное влияние на бизнес и рынок труда. Поскольку технологии продолжают развиваться, предприятия должны продолжать адаптироваться и внедрять инновации, чтобы оставаться конкурентоспособными и удовлетворять меняющиеся потребности клиентов. Предприятиям и странам важно разработать комплексную стратегию цифровой трансформации, которая учитывает вызовы и возможности цифровой экономики, обеспечивая при этом защиту клиентских данных и безопасность бизнес и торговых операций.

Список использованной литературы:

Barbero, B. R., Ureta, E. S. (2011). Comparative study of different digitization techniques and their accuracy. Computer-Aided Design, Vol. 43(2), pp. 188–206.

Didenko, N. I., Skripnuk, D. F., Kobylinsky, V.V. (2020). Assessment of the Digital Economy Development on the example of the European Union. MIR (Modernization. Innovation).

Genberg, H. (2020). Digital transformation: Some implications for financial and macroeconomic stability. ADBI Working Paper Series. No. 1139.

Gutbrod, M. (2020). Digital Transformation in economy and law. Digital Law Journal, Vol. 1, pp. 12–23.

- Ionescu, C., Iordache, M., Țițan, E. (2021). *The impact of digitization on economy in the context of the coronavirus pandemic. SHS Web of Conferences.*
- Kagermann, H. (2014). *Change through digitization—value creation in the age of industry 4.0. Management of Permanent Change, pp. 23–45.*
- Kasimova, T., Magomedova, S., Ismikhanov, Z. (2020). *Econometric models for Russia's GDP analysis and forecasting in the industrial section of the economy in conditions of its digital transformation. Journal of the Knowledge Economy, Vol. 12, No. 4, pp. 1694–1716.*
- Mičić, L. (2017). *Digital transformation and its influence on GDP. ECONOMICS, Vol. 5, No.2, pp. 135–147.*
- Necheukhina, N. S., Mustafina, O. V., Buyanova, T. I. (2020). *World trend digitalization—directions and opportunities. Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference “Modern Management Trends and the Digital Economy: from Regional Development to Global Economic Growth” (MTDE 2020).*
- Parra, J., Pérez-Pons, M. E., González, J. (2020). *The impact and correlation of the digital transformation on GDP growth in different regions worldwide. Distributed Computing and Artificial Intelligence, pp. 182–188.*
- Schmidt, R., Zimmermann, A., Möhring, M., Nurcan, S., Keller, B., Bär, F. (2016). *Digitization – perspectives for Conceptualization. Communications in Computer and Information Science, pp. 263–275.*
- Schwertner, K. (2017). *Digital Transformation of Business. Trakia Journal of Science, Vol. 15, No. 1, pp. 388–393.*
- Voican, O. (2020). *Fintech BIGTECH and Digitization Impact Evaluation in business models of the Banks. Proceedings of the 19th International Conference on INFORMATICS in ECONOMY Education, Research and Business Technologies.*

STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF THE CHINESE TOURISM MARKET

Lou Qing

1st year master's student in the specialty of «World Economy»

Al-Farabi Kazakh National University

Supervisor: Candidate of Economic Science Abdibekov S.U.

Tourism and travel are an integral part of the hospitality industry. Travel is the main theme of tourism. Differences in time, distances, places of residence, purpose and length of stay are all just distinctive elements of tourism. In general, tourism is a multi-purpose phenomenon that simultaneously combines elements of adventure, the romance of distant wanderings, a certain mystery, visiting exotic places and, at the same time, the earthly concerns of entrepreneurship, issues of health, personal safety and the safety of property.

Tourism plays one of the main roles in the global economy, providing a tenth of the world's gross national product. This branch of the economy is developing rapidly and will become its most important sector in the coming years. The annual growth of investments in the tourism industry will be about 30%.

Tourism is an industry that develops in those regions (lands) that have natural and artificial features that attract the principle of visitors (tourists) with a diverse nature of activities [1].

As a rule, the category of tourists includes travelers who leave their place of permanent residence for the purpose of obtaining satisfaction, and whose stay in the place of tourist destination exceeds a day.

A tourist product is a set of services provided by tourist and excursion enterprises to citizens (tourists).

An integrated system for organizing the production of such a product is called the tourism industry.

The tourism industry system includes specialized enterprises, organizations and institutions:

1. Enterprises providing accommodation services (hotels, motels, campsites, boarding houses);
2. Catering establishments (restaurants, cafes, bars);
3. Firms engaged in transport services (car enterprises, aviation enterprises, railway departments, sea and river transport enterprises);
4. Tourist firms for the development and implementation of a tourist product (tourist bureaus, excursion bureaus, travel agencies, voucher sales bureaus);
5. Advertising and information tourism institutions (advertising agencies, advertising bureaus, information agencies);
6. Tourism management bodies (committees and departments of tourism, public tourism organizations and associations).

First, tourism can generate foreign exchange and have a positive impact on economic indicators such as the balance of payments and total exports. Secondly, it helps to increase the employment of the population. Thirdly, it contributes to the development of the country's infrastructure [2].

However, it can be noted from the statistics: In 2010, China was visited by 55.6 million foreign tourists; in 2011 - 57.6 million; in 2017 - 60.7 million; in 2019 - 32 million. In 2020-2021. declined due to pandemic restrictions. The number of domestic tourist trips was 1.61 billion, with a revenue of 777.1 billion yuan.

Before every traveler, the Celestial Empire appears as an amazing, original country with an ancient culture, traditions, philosophy and way of life, rooted deep in the past. And these are not just words from an advertising brochure, which is why tours to China are so popular [3].

According to the World Tourism Organization (UNWTO), 1.5 billion international tourist trips were made in 2019. The number of international tourist trips increased by 4%, according to ATOR.

France remains the leader of world tourism. The country received 90.2 million visitors, up 800,000 from 2018.

Most visited countries in the world:

- France (90.2 million tourists);
- Spain (83.8 million);
- USA (78.7 million);
- China (67.5 million);
- Italy (64.6 million);
- Turkey (52.5 million);
- Mexico (44.9 million);
- Thailand (39.7 million);
- Germany (39.4 million).

The fastest growing destinations of 2019 were also named. The leader was Myanmar, where the increase in tourists compared to 2018 amounted to 40.2 percent. In 2011, a conflict broke out in this country with renewed vigor between the indigenous Arakanese Buddhists and the ethnic Bengalis-Muslims of the Rohingya, whom the locals consider to be illegal migrants from Bangladesh. Experts note that in 2019 the situation returned to normal, which contributed to the growth of the tourist flow to Myanmar [4].

The fastest growing tourist destinations in the world in 2019:

- Myanmar +40.2%;
- Puerto Rico +31.2%;
- Iran +27.9%;
- Uzbekistan +27.3%;
- Montenegro +21.4%;
- Egypt +21.1%;
- Vietnam +16.2%;

- Philippines +15.1%;
- Maldives +14.9%;
- Bahamas +14.6%;
- Qatar +14.5%;
- Armenia +14.4%;
- South Korea +14.4%;
- Turkey +14.0%;
- Bosnia and Herzegovina +13.7%;
- Tunisia +13.6%;
- Laos +11.5%;
- Azerbaijan +11.4%;
- Israel +10.5%;
- Lithuania +10.1%.

In 2021, tourists around the world made about 415 million overnight trips, which is 4% more than a year earlier, when the figure was measured by 400 million. However, compared to 2019, when there was no COVID-19 pandemic yet, the number of international tourist arrivals fell by 72%. This made 2021 the worst year for tourism ever since 2020, with a 73% drop, the UN World Tourism Organization (UNWTO) announced on January 18, 2022.

The economic contribution of tourism in 2021 (measured in tourism direct gross domestic product) is estimated at \$1.9 trillion, up from \$1.6 trillion in 2020, but still well below the pre-pandemic value of \$3.5 trillion.

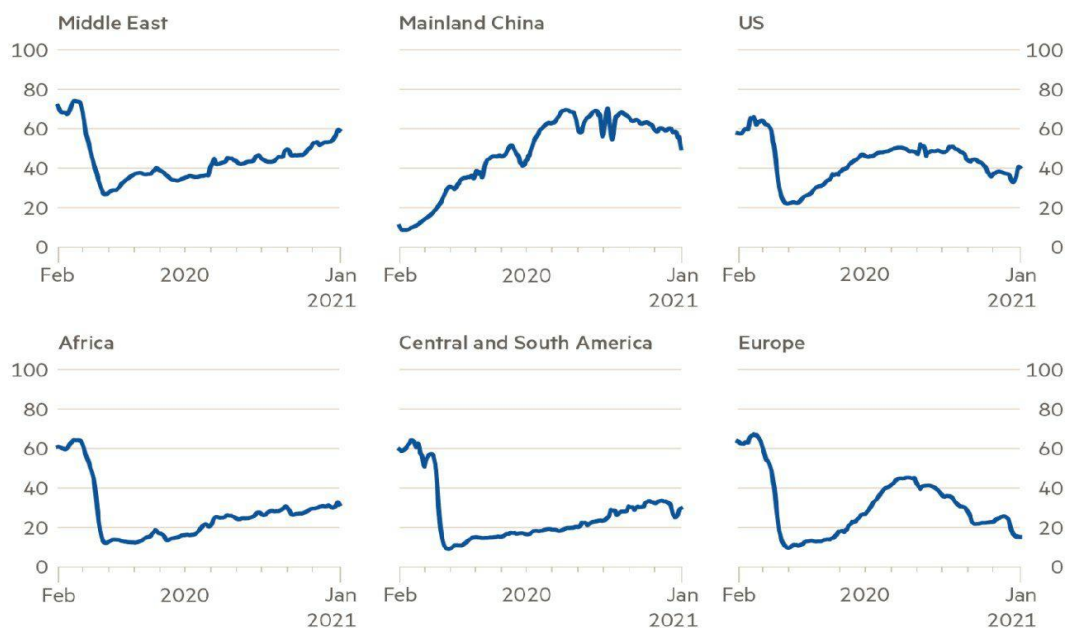
In addition, the UNWTO reports that export earnings from international tourism in 2021 exceeded \$700 billion, a slight improvement over 2020 due to higher travel spending, but less than half of the \$1.7 trillion recorded in 2019[5].

According to the UN World Tourism Organization, due to the COVID-19 pandemic, global tourist flow has decreased by 1 billion people compared to the previous year, which is comparable to a 74% drop (100-120 million jobs were abolished).

Picture 1. Comparison table 2020-2021

Pandemic's impact on hotel performance by region

Rolling seven-day occupancy rate (%)

Source: STR
© FT

It is estimated that in 2022, the contribution of Paris to the economy through tourism reached \$35.65 billion. Beijing is in second place with \$32.62 billion, and Orlando closes the top three with \$31.1 billion. Shanghai also entered the top ten (\$29, 69 billion), Las Vegas (\$22.99 billion), New York (\$21.09 billion), Tokyo (\$17.97 billion), Mexico City (\$16.76 billion), London (\$14.92 billion) and Guangzhou (\$13.15 billion). Analysts predict that in 2032 the Chinese cities of Beijing and Shanghai will become leaders in the ranking, while Paris will fall to third place.

Most research on Chinese tourism mainly focuses on inbound tourism to the PRC. It should be noted that there is little research the themes of Chinese outbound tourism in both Chinese and Western literature. The reasons for this are the short history of the existence of Chinese outbound tourism as a mass phenomenon, as well as the policy Chinese leadership, actively stimulating inbound tourism to China and restrained until recently outbound tourism.

Attracting and retaining Chinese tourists in the tourism market requires careful study of the characteristics of supply and demand for the Chinese consumer of the tourism product, the specifics and mechanisms of its formation, which, with little study of the topic of outbound tourism from China to other countries, is of great scientific and practical interest.

References

1. *China: facts and figures*. - Beijing: Xinxing, 1999. - 52 p.
2. *Malyavin V.V. Chinese civilization*. - Moscow: Ant-Guide, 2000. - 102 p.
3. *Tkachenko G.A. Culture of China*. - Moscow: Ant, 1999. - 86 p.
4. *Tourism resources // Chinese Information Internet Center*.
5. *All-Russian Academy of Foreign Trade. Analysis of the market of tourist services in China, the possibility of promoting the services of Russian exporters. Moscow-2021*.

STATE REGULATION OF FOREIGN TRADE MODELS OF THE DEVELOPED COUNTRIES OF THE WORLD

Lyu Zhilei

*Master's student of the 1st year of specialty "World Economy"
Kazakh National University named after al-Farabi*

Supervisor: Candidate of Economic Science Abdibekov S.U.

Today, the People's Republic of China (PRC) ranks first in the world in terms of exports. In the early 2000s, China was only on the 9 th place in the world in this indicator.

The modern economic system of the People's Republic of China can be called a conditionally socialist market system. It is based on a combination of state and market economy, when the most important industries are controlled by the state with a sufficiently high level of private business development. The effective development of the PRC's economy has become possible thanks to the transformation of the command economy through ongoing reforms and the gradual step-by-step development of private property, the use of free prices and a free market. Attaching great importance to the development of the country's export potential, the Chinese government has formed an integral system of state regulation and export promotion, which, in its modern form, provides for several main blocks of measures to support domestic exporters.

The global financial crisis and the processes of globalization put forward certain requirements for the development of national economic systems. Competitiveness, efficiency, and economic growth are the most important parameters of a country's stable position in the global economy. Stable economic development, an annual increase in GDP is one of the priorities facing the national government of any state [1, p.391].

Economic policy is a policy aimed at ensuring the development of economic processes, the economic structure and framework conditions of economic activity through state bodies and supranational institutions, unions, political parties, entrepreneurs.

Economic policy includes the process of defining policy goals, the political procedure for developing and implementing policies, as well as state regulation of economic processes in society.

The subjects of economic policy and regulation include the state with its regional and local institutional formations, as well as non-state associations, unions and parties, which are personified in performers, representatives and carriers of economic interests.

The principles of economic policy are:

1. The principle of economic efficiency, which is expressed in providing the citizens of the state with the largest number of products with the available amount of resources;

2. The principle of equitable distribution of benefits, which is expressed in the desire to smooth out the income inequality of citizens of the country and to increase the income of everyone according to his contribution to the growth of efficiency;

3. The principle of stability, which means low inflation, low unemployment and sustainable economic growth.

Regulation of the access of foreign goods to the domestic market and ensuring the penetration of national goods into foreign markets is carried out with the help of trade policy instruments. The instruments of trade policy include economic, legal, trade, administrative and political means that are used to implement trade policy. Trade policy instruments are applied in the form of government regulation measures. The trade policy of a particular country is manifested in the trade regime, which is a set of measures and tools used in a particular country to regulate the export and import of goods [2, p.391].

The instruments of state regulation of foreign trade in a number of ways are the same, they are based on the results of extensive world practice. The instruments of foreign trade regulation used by the state are very diverse - there are more than a thousand of them. Their classification covers the following areas:

- by the nature and purposes of the application of regulatory measures. This includes tools that involve the application of regulatory measures when goods cross the customs borders of the country; tools that involve the application of measures related to domestic market goods that do not affect the conditions of access of foreign goods to the national market; tools used to promote national goods to foreign markets.

- by the nature of the use of tools. They include tariff and non-tariff measures.

Having analyzed the criteria and examined the graphs demonstrating the objective position of countries with more developed economies, it should be noted that currently it is possible to identify the top 3 countries in the world (USA, China, Japan), which are leading in terms of domestic gross product and progressive agricultural exports. In order to understand why these countries, occupy these positions in the group of economically developed countries, we study their models of economic systems and structure.

At the same time, among the branches of the material sphere, the manufacturing industry (especially mechanical engineering) remains the most important industry, it still provides a high level of technical development of other spheres of the economy. It is in it that the latest achievements of STP are accumulated today in the first place [3].

The size of state ownership in the American model is small. "The main positions in the economy are occupied by private capital, the development of which is regulated by institutional structures, legal norms and the tax system. Also, the American model of the economy is characterized by such fundamental features as the globalization of business and the information revolution. The globalization of business means the integration of a country and its economic entities into the world economy. Already, more than half of the income of large American corporations is created abroad, and the process of developing foreign trade and foreign investment has become of great importance. Mostly private property and personal initiative dominate" [4].

Table 1. Dynamics of branches of material production in % (private sector of the economy is 100%)

Indicator	1980	2000	2020
Number of employees	35.9	23.7	17.3
Production volume	26.7	24.2	20.6
Fixed capital	31.5	27.2	22.8
Note: Compiled by the author on the basis of studies			

This model is based on a high level of labor productivity and a massive focus on achieving personal success.

It is characterized by:

- small share of state property and minimal regulatory role of the state;
- Global entrepreneurship promotion (80% of new jobs are created by small businesses); sharp differentiation of the population into rich and poor;
- an acceptable standard of living for low-income groups of the population;

Leading industries: metallurgy; automotive; aerospace; telecommunications; chemical; electronic; food industry; production of consumer goods.

The main difference between the Chinese model of the economic system is that China is a country that has not stopped following the socialist doctrine and is headed by the Communist Party. Many features of the Chinese model of the economy are in conflict with the market, but they are aimed at the development of the country, which has brought some success. For example, "the state manages all financial instruments, only local banks work here, currency conversion into yuan is welcome, while the reverse operation is difficult, as is the export of currency outside the state. A characteristic feature of the modern Chinese economy is its dependence on the external market. In terms of exports, China ranks 1st in the world. Exports provide 80% of the state's foreign exchange income. About 20 million people are employed in export industries. 20% of the gross output of industry and agriculture is exported to the foreign market. The export nomenclature includes 50 thousand items."

The most important incentive for the development of foreign economic activity was the creation of free economic zones on the territory of the People's Republic of China and the attraction of foreign investment. This is the result of the open-door policy and the stimulating effect of the tax system on foreign investors. China's accession to the World Trade Organization in December 2001 also helped attract additional foreign investment into its economy. Currently, China uses several forms of attracting investment. In addition to foreign direct investments aimed at the creation of both joint ventures and production facilities with a 100% foreign share, international leasing, compensatory trade, etc. are used. External loans are attracted, including loans from foreign states, international financial organizations and foreign commercial banks, export loans. The securities market is being actively developed, including foreign loan bonds are being issued, shares are being issued on foreign markets [5, p.22].

Having analyzed the models of foreign countries, we will consider the model of the economic system of Russia and determine its difference from the economies of more developed countries of the world.

The basis of the Russian economy is: "the full range of the mining industry (coal, oil, gas, chemicals, metals); all types of mechanical engineering from rolling machines and machine tools to high-tech aircraft and spacecraft; defense industries; shipbuilding; power plants; consumer goods; food. Mineral raw materials account for 70% of exports. In 2019, the total volume increased by 4.3%."

The strategic goal of the transition period in Russia is the formation of an effective market economy with a strong social orientation. The predominance of private property, the creation of a competitive environment, an effective state that provides reliable protection of property rights and creates conditions for economic growth, an effective social protection system, an open competitive economy on the world market are the conditions for the creation of such an economy.

In economic terms, Russian society was formed as an "eastern" society and retained, despite the change of political regimes, its following features: "the huge role of the state as a regulator of the economy and the largest owner; the underdevelopment of private property, primarily land; the absence of an autonomous civil society from the state; the inextricable link between power and property; the weakness of personal initiative with rather strong collectivist tendencies."

Russia occupies a modest place in world trade. It accounts for about 3% of the world's foreign trade turnover. At the same time, its share in trade in raw materials and fuel resources rises to 20-25%. The goods of the primary production sector traditionally accounted for the largest share of Russian trade. If at the beginning of the XX century Russia was the most important world supplier of agricultural products, then at the end of it it became a major exporter of oil and petroleum products, natural gas, steel and rolled products, aluminum, copper, nickel, precious metals and stones, mineral fertilizers, wood. Their share in exports was 70% in the 80s, in the 90s it rose to 85-90%. This growth is associated with the loss after the collapse of the USSR of the market for the sale of machinery and equipment in Eastern Europe and in a number of developing countries.

Russia sold them energy and electrical equipment, mining, construction, agricultural, transport equipment, aircraft, weapons. Now the share of finished products in foreign trade does not exceed 10-12%. The total volume of trade has also decreased.

At the same time, Russia is interested in actively participating in foreign trade, and especially in finished goods. This is important for strengthening its economic role in the global economy, for obtaining advanced technologies and missing goods of domestic demand. After the collapse of the USSR, this interest grew, as the trade turnover between Russia and the CIS countries sharply decreased, and production in the country itself decreased. Trade liberalization in the 90s. It played an important role in filling the country's domestic market with food and consumer goods, which significantly eased social tensions in the country during this period. In recent years, the trade turnover of international trade has been increasing. At the same time, exports retain their fuel and raw materials orientation and exceed the volume of imports by 2-3 times. Imports are dominated by machinery, equipment and food, which account for more than 60% of imported goods.

Along with the generally unfavorable investment climate in the country, the restriction of competition causes a slow structural restructuring of the economy. The beginning of the transition to an open economy highlighted the competitiveness of the vast majority of manufacturing industries and caused a new skew in the industry structure - towards the fuel and energy complex and primary processing of raw materials (metallurgy and chemistry) [6, p.68].

As a result of the analysis of statistical data, the following conclusions can be drawn: the most developed countries in the TOP 3 are: the USA, China, Japan. These countries are promising and economically developed because they allocate the necessary resources, including funds for new technologies (innovations) used in the development of their own agriculture, thereby strengthening their position in the market by exporting unique goods. In Russia, the main source of income is the export of oil and gas. The sale of these resources strengthens the currency of other countries, which has a bad effect on the Russian economy. In order for the Russian economy to start developing, it is necessary to switch to domestic producers through the development of new scientific technologies, agriculture, private property, allocating funds for large-scale projects, thereby raising the level of competitiveness of the country in the international market.

References

1. Edited by V.V. Mikheev. *The globalization of China's economy*. M.: *Monuments of historical thought*, 2003 - p.391.
2. Zhiguleva V.V. *From the plan to the market: China's experience in the field of pricing reform*. Moscow: IDV RAS, 2006 - p.222.
3. Kuzyk B.N., Titarenko M.L. *China-Russia - 2050: Strategy of co-development*. Moscow: *Institute of Economic Strategies*, 2006.
4. Andrianova L.S. *Historical foundations of the "economic miracle" of China* - [Electronic resource]. Access mode: <http://www.be5.biz/ekonomika1/r2009/1166.htm>.
5. Inozemtsev V.L. *Modern industrial society: nature, contradictions, prospects*. Textbook. M.: Logos. 2011 - p.22.
6. *Globalization of the world economy*. Textbook edited by M.N. Osmova. M.: *Infra*, 2011 - p.68.

АНАЛИЗ ТЕКУЩЕЙ СИТУАЦИИ КИТАЙСКО-КАЗАХСТАНСКОГО ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Ду Бинхан

*Докторант 1 курса специальности «Мировая экономика»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.э.н., профессор Сапарбаев А.Д.*

Введение

"Один пояс и один путь" - это крупная инициатива Китая по укреплению экономических связей и сотрудничества между Китаем и странами, расположенными вдоль маршрута. Казахстан является важной страной в Центральной Азии, а также одной из стран вдоль "Пояса и пути". Китай и Казахстан - две геополитически соседние страны, имеющие глубокие исторические и культурные связи с Китаем. Две страны имеют обширное сотрудничество в экономической, культурной и образовательной областях, а также поддерживают хорошие отношения в политической сфере и сфере безопасности.

В последние годы Китай и Казахстан все более тесно сотрудничают в рамках "Один пояс и один путь". Китай является крупнейшим торговым партнером Казахстана, и объем торговли между двумя странами растет из года в год. В то же время между Китаем и Казахстаном существует обширное сотрудничество в энергетическом секторе. Казахстан является важным источником импорта энергоносителей для Китая, и китайские компании активно участвуют в разведке и разработке углеводородов в Казахстане.

Кроме того, Китай и Казахстан развивают различные формы обменов и сотрудничества в области культуры, образования, науки и техники, а также туризма. Гуманитарные обмены между двумя странами также становятся все более частыми, и все больше китайцев предпочитают путешествовать или учиться в Казахстане.

Теоретическое обоснование

Теоретическая значимость исследовательской работы заключается в анализе текущей ситуации экономического и торгового сотрудничества между Китаем и Казахстаном, а также в определении направления дальнейшего укрепления сотрудничества, формированию логики между странами дальнейшего развития в данном секторе в рамках «Один пояс и один путь».

Анализ

Устойчивый рост объема двусторонней торговли

В последние годы торговля между Китаем и Казахстаном растет из года в год. В 2019 году объем двусторонней торговли достиг 19 млрд долларов, увеличившись на 6,7% по

сравнению с предыдущим годом. Экспорт Китая в Казахстан составил 10,78 млрд долларов, увеличившись на 7,9% по сравнению с прошлым годом, а импорт товаров из Казахстана составил 8,22 млрд долларов, увеличившись на 4,9% по сравнению с прошлым годом. Согласно последним статистическим данным, в первом квартале 2022 года объем двусторонней торговли между Китаем и Казахстаном увеличился на 28,9% по сравнению с аналогичным периодом прошлого года и составил 4,36 млрд. долларов. Китайский экспорт в Казахстан увеличился на 34,6%, при этом основными статьями экспорта являются нефть, газ, машины и оборудование, электронная продукция и т.д.; импорт увеличился на 16,9%, при этом основными статьями импорта являются минералы, сельскохозяйственная продукция, древесина и т.д.

Расширение инвестиционного сотрудничества

Китайские компании инвестировали в Казахстан в самых разных отраслях, включая нефтегазовую, транспортную, инфраструктурную и сельскохозяйственную. Среди них китайские нефтяные и нефтехимические компании имеют большое количество инвестиций и производственных проектов в Казахстане. Казахстан также является одним из ключевых инвестиционных направлений в контексте китайской программы "Один пояс, один путь". Кроме того, инвестиционное сотрудничество между Китаем и Казахстаном также продвигается. В феврале 2022 года китайские компании подписали соглашение на сумму 1,6 млрд долларов с Казахстанской государственной нефтегазовой компанией о совместной разработке нефтяных и газовых месторождений в Казахстане. К концу 2022 года Китай инвестировал в общей сложности в 256 проектов в Казахстане, объем инвестиций составил 14,1 млрд долларов. Например, строительство таких важных проектов, как нефтепровод Китай-Казахстан и нефтегазопровод Китай-Казахстан, поможет повысить энергетическую безопасность в Центральной Азии и диверсифицировать маршруты импорта энергоносителей Китая.

Развитие инфраструктурного сотрудничества

Сотрудничество между Китаем и Казахстаном в области инфраструктуры также неуклонно развивается. Казахстан расположен в самом сердце Азии и Европы и является транспортным узлом в Центральной Азии, а также одним из важных узлов "Один пояс и один путь". Согласно отчетам, количество инфраструктурных проектов в Казахстане с участием китайских компаний растет год от года, например, в области трубопроводов, железных дорог, автомобильных дорог и городского железнодорожного транспорта. В 2013 году компания China Railway Construction подписала контракт на строительство автомагистрали в Казахстане, и с тех пор китайские компании получили контракты на другие важные инфраструктурные проекты в Казахстане, причем две страны совместно содействуют развитию инфраструктуры в Центральной Азии.

Перспективное сельскохозяйственное сотрудничество

Казахстан - крупная сельскохозяйственная страна в Центральной Азии, обладающая богатыми земельными ресурсами и сельскохозяйственной базой. Китай и Казахстан имеют большие перспективы для сотрудничества в сельскохозяйственном секторе и могут сотрудничать в области растениеводства, животноводства и рыболовства для повышения качества и конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции обеих сторон.

Заключение

В целом, у Китая и Казахстана многообещающее будущее для экономического и торгового сотрудничества, которое продолжит набирать обороты в 2022 году, при этом обе стороны будут расширять сферы сотрудничества и увеличивать масштабы и уровень сотрудничества. В будущем Китай и Казахстан могут углубить свое сотрудничество в

рамках "Один пояс и один путь" для совместного продвижения экономического развития и достижения взаимной выгоды.

References

1. Zhang Naixin, Zhang Bochuan. *The Current Situation in Kazakhstan's Oil and Gas Industry and Sino-Kazakhstan Energy Cooperation // Eurasian Economy. 2018, No.5 p. 112-124*
2. Xu Baowei, Sun Changlong. *New Energy Policy of the Republic of Kazakhstan and the Reaction of Enterprises // International Engineering and Labor. 2022 (09).*
3. Dong Cong, Dong Xiucheng, Zhao Cunyu. *Study on the Prospects of Oil and Gas Cooperation between China and Central Asia in the Background of "One Belt and One Road" // Экономическая теория и практика // Economic Theory and Practice//2020, No. 2, p. 153-156*
4. *BP Statistical Review of World Energy 2022*
5. Донг Гуан Анализ положения Казахстана в экономическом поясе Шелкового пути // Молодежь и общество. 2015. № 19. С. 68-74. Мартыянов В.А., Мурадов Д.В., Инфляция: понятие инфляции, факторы влияние на инфляционные процессы. Уфа: ООО «Аэтерна». – 2016. – 100 -104с.
6. Гао Чжиган, Цзян Ли Исследования по углублению китайско-казахстанского сотрудничества в области нефтегазовых ресурсов в контексте экономического пояса Шелкового пути // Экономические проблемы. 2015. № 4. С. 12-15.
7. Ким В. В. Особенности транспортной сферы в Республике Казахстан // Молодой учёный. 2016. № 5. С. 11-14.
8. Нысанбаев Д. С. Специфика Китая и особенности выхода на его рынки. - Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 2006. - 123 с.
9. Чжоу Мин Геополитическое воображение и мотивация выгод: оценка участия Казахстана в строительстве экономического пояса Шелкового пути // Дипломатический обзор. 2014. № 3. С. 138-147.

АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ КИТАЙСКО-КАЗАХСТАНСКИМ ГАЗОВЫМ СОТРУДНИЧЕСТВОМ И ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНФЛЯЦИЕЙ КАЗАХСТАНА

Чжай Сюань

*Докторант 1 курса специальности «Мировая экономика»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: д.э.н., профессор Сапарбаев А.Д.*

Введение

Если международный финансовый кризис, разразившийся в 2008 году, стал поворотным моментом для мировой экономики, положив конец великому экономическому буму, продолжавшемуся с 1980-х годов, то вспышка новой глобальной эпидемии короны в 2020 году стала событием "черного лебедя" (the Black Swan event) в мировой экономике, достаточным для изменения глобальной экономической операционной среды.

Замедление эпидемической политики после 2021 года привело к восстановлению бизнеса и промышленности и возвращению к росту международной энергетики, после чего последовал российско-украинский конфликт, который принес непредсказуемые и турбулентные последствия для мировой экономики и энергетики.

После начала российско-украинского конфликта Европа объявила о сокращении импорта российского газа, чтобы ввести санкции против российской экономики, а европейские страны закупили большое количество газа в других странах, чтобы пополнить свои запасы для обеспечения зимних поставок газа. Тенденция показывает резкое снижение

мировых спотовых цен на природный газ после резкого роста после насыщения запасов природного газа в Европе (рисунок 1).

Рисунок 1 – Природный газ ЕС Голландский TTF (евро/МВтч)
Figure 1 – Natural Gas EU Dutch TTF (EUR/MWh)

Источник: Trading Economics

Помимо энергетического сектора, российско-украинский конфликт также способствовал снижению производства продуктов питания. Россия и Украина являются крупными производителями продовольствия. Сокращение производства продовольствия не только влияет на основные средства к существованию бедных слоев населения, но и может привести к экономической инфляции.

Почему энергетические и продовольственные вопросы являются более инфляционными в контексте улучшения состояния экономики после эпидемии? После эпидемии страны ввели агрессивную денежно-кредитную политику для стимулирования своей экономики, а скачки цен привели к неуклонному росту инфляции с конца 2020 года. За 18 месяцев с начала 2021 года средняя стоимость жизни в мире выросла больше, чем за последние пять лет вместе взятые. Экономическая инфляция обычно бывает трех видов: 1. инфляция, обусловленная спросом, когда давление на цены в сторону повышения вызвано нехваткой предложения; 2. ориентированные на затраты, когда рост затрат на сырье приводит к общему росту цен; 3. чрезмерное монетарное стимулирование экономики. Мировая экономика, которая лишь постепенно улучшалась в условиях постоянного стимулирования, столкнулась с более серьезной инфляцией из-за нехватки энергии и продовольствия.

Теоретическое обоснование

Теоретическая значимость исследовательской работы заключается в том, что проанализировать влияние экономической инфляции в Казахстане на энергетический сектор, особенно в отношении экспорта газа в Китай. Результаты исследования могут быть использованы для оценки газового сотрудничества между Казахстаном и Китаем. Теоретической основой исследования являются труды таких исследователей, как Н.А. Биксина, Г.Н. Сульдина, А.А. Карнафель, Лю Донхуа, Яо Чи. Кроме того, были использованы официальные данные Национального бюро статистики РК и отчетов международных энергетических компаний.

Анализ

Исследование инфляции в Казахстане

С 2017 по 2021 год инфляция в Казахстане стабилизируется в пределах 5% - 8%, увеличиваясь с 8% до 22% в 2022 году после российско-украинского конфликта, что связано с влиянием российских экономических санкций, поскольку Россия является одной из

важных торговых стран Казахстана. Цены на энергоносители и продукты питания также выросли, и сравнение графиков показывает, что кривые инфляции и продовольственной инфляции в Казахстане в целом соответствуют друг другу. Кроме того, высокие цены на энергоносители приведут к росту стоимости жизни и покупательской способности, и чем больше доля энергоносителей в общих расходах на потребление, тем сильнее влияние роста цен на энергоносители на ИПЦ (Индекс потребительских цен).

Нефтегазовое сотрудничество

Нефтегазовая промышленность всегда была важной частью экономического производства Казахстана, а стабильная добыча нефти и газа не только обеспечивает внутреннее промышленное производство и жизнеобеспечение населения, но и способствует привлечению иностранных инвестиций и расширению внешнего сотрудничества. В частности, общемировой рост использования природного газа в качестве экологически чистого источника энергии заставляет все больше стран рассматривать его как один из наиболее перспективных источников энергии на будущее. Международное сотрудничество и международная торговля, связанные с природным газом, также растут, что позволяет странам, обладающим ресурсами природного газа, получать экономический доход.

Что касается запасов природного газа, то Казахстан располагает запасами в 3 триллиона кубометров природного газа и является одной из ключевых стран по запасам природного газа в Центральной Азии. В течение последних 10 лет добыча газа в Казахстане остается стабильной и составляет 33 миллиарда кубометров. Помимо использования для нужд отечественной промышленности и потребления населением, часть газа поставляется по трубопроводам в Россию и Китай. По мере роста экономики Казахстана увеличивается и внутреннее потребление природного газа.

Последствия сокращения поставок газа в Китай

Последствия эпидемии после 2020 года привели к снижению экономической активности и промышленного производства в Китае, что привело к снижению спроса на ресурсы, включая энергию, что вызвало необходимость сокращения поставок импортного газа. Согласно последним данным, опубликованным Национальным бюро статистики Китая, в 2021 году общий объем импорта природного газа в Китай составит 145,6 млрд. куб. м, что на 9,9% меньше, чем в 2020 году. Поставки газа из трубопровода Китай-Казахстан сокращаются с 7,3 млрд. куб. м в 2020 году до 5,1 млрд. куб. м в 2022 году. Китай импортировал больше российского трубопроводного газа и СПГ, чтобы облегчить перебои в поставках энергоносителей из-за европейских санкций после российско-украинского конфликта в 2022 году. Хотя масштабы торговли газом между Китаем и Казахстаном намного меньше, чем нефтяные проекты, негативное влияние сокращения на поставки газа в Китай в краткосрочной перспективе не столь выражено. Длительное снижение экспорта природного газа также окажет определенное влияние на экономику, а повышение внутренних цен на энергоносители косвенно будет способствовать расширению внутренней инфляции.

Снижение резервов иностранных валют

Экспорт углеводородных ресурсов Казахстана составляет около 50% от общего объема экспорта и 30% налоговых поступлений в бюджет. Если анализировать с точки зрения ВВП, то экономическая прибыль от углеводородных ресурсов, исключая затраты на добычу углеводородов, составляет около 10% от общего ВВП Казахстана в 2020 году. Видно, что как иностранные инвестиции, так и нефтегазовые прибыли лучше гарантируют валютные резервы Казахстана.

Смягчение экономической политики после 2020 года стимулирует рост экономики Казахстана, при этом внутренняя инфляция увеличится с 5% до 8% (в начале 2022 года), а экономика в целом будет иметь тенденцию к росту. Однако инфляция выросла с 8% до 20%

в 2022 году после конфликта между Россией и Украиной и продолжит расти в 2023 году. Внезапная инфляция не только повышает стоимость жизни населения, но и сокращает иностранные инвестиции и валютные резервы. В долгосрочной перспективе это не поможет стране регулировать цены и снизить влияние инфляции.

Экспорт природного газа в Китай составляет 70% от общего экспорта Казахстана, а Китай является одним из крупнейших инвесторов в нефтегазовую промышленность Казахстана. С начала сотрудничества нефтегазовых проектов двух стран китайские нефтегазовые компании уплатили в бюджеты всех уровней Казахстана налогов и пошлин на сумму 47,1 млрд долларов США. За 10 месяцев 2020 года нефтегазовые предприятия выплатили в бюджет Казахстана в качестве налогов более 620 миллионов. Дорогая стоимость добычи и снижение спроса на природный газ в Китае на фоне экономической инфляции также заставили китайские нефтегазовые компании приостановить инвестиционные планы по большему числу проектов, при этом инвестиции в нефтегазовые проекты китайских компаний сократились с 2 324 млн долларов США в 2020 году до 1 377 млн долларов США в 2021 году.

Повышение цен на газ на внутреннем рынке

Внутреннее потребление природного газа, одного из важнейших видов внутреннего производства и внутренних ресурсов Казахстана, также продолжает расти. Внутреннее потребление газа делится на промышленный газ, который используется для промышленного производства, электростанций, переработки и перепродажи природного газа, и бытовой газ, который используется для приготовления пищи, отопления и транспорта. В настоящее время в Казахстане более 9 миллионов человек пользуются природным газом, и более 50 000 компаний используют его в своем производстве. По сравнению с другими источниками энергии, природный газ составляет 31% от общего потребления энергии в стране.

Структура внутреннего газового рынка Казахстана еще с советских времен ограничивала цену газа для потребителей, и отсутствие рыночного регулирования цен означает, что в Казахстане самые низкие цены на газ среди всех стран бывшего СССР. Государственные газовые компании, эксплуатирующие транспортную сеть для природного газа, распределяют добытый газ среди внутренних потребителей и на экспорт и компенсируют недостаток газа на внутреннем рынке за счет перекрестного субсидирования доходов от экспорта.

По данным Министерства энергетики Казахстана, прямые и косвенные потери доходов из-за сокращения экспорта газа составили десятки миллионов долларов, и правительство субсидировало эти потери на внутреннем рынке путем повышения цен на газ из-за сокращения экспорта газа. Обзор цен, опубликованных государственной газовой компанией АО «КазТрансГаз Аймак» за последний год для всех категорий бытовых потребителей газа, показывает тенденцию роста цен по сравнению с аналогичным периодом прошлого года. Повышение цены на природный газ не только является инфляционным, но и не способствует стабильности структуры внутреннего энергопотребления Казахстана.

Заключение

В связи с глобальной экономической ситуацией связь между ценами на энергоносители и инфляцией сегодня имеет особое значение для любой страны. Эта инфляция является результатом свободной денежно-кредитной политики и шока цен на энергоносители, проводимого для борьбы с эпидемией и геополитической ситуацией. Эти цены ускоряют инфляцию в разных странах и усложняют борьбу с ней, а повышение процентных ставок для борьбы с инфляцией может привести и к рецессии.

Каналы, по которым изменения цен на энергоносители влияют на инфляцию, являются сложными и могут по-разному влиять на экономику разных стран. Повышение стоимости

жизни и покупательной способности из-за цен на энергоносители и тот факт, что предприятия и жители тратят большую часть своих доходов на энергию, что в свою очередь приводит к сокращению производства в бизнесе.

Несмотря на сложность экономической ситуации, можно заметить, что правительства проводят разнообразную политику, направленную на активную борьбу с инфляцией. Национальный банк Казахстана (НБК) недавно повысил базовую процентную ставку и рассчитывает удержать инфляцию на уровне около 8,4%. Развитие нефтегазового сектора направлено на повышение объемов добычи нефти на крупных месторождениях, а также обеспечение внутреннего рынка, диверсификацию экспортных маршрутов транспортировки. Функционирование газовой отрасли будет осуществляться в рамках Комплексного плана развития газовой отрасли до 2030 года.

Внутренняя экономика Китая начала постепенно восстанавливать уровень производства после отмены мер по борьбе с эпидемией в конце 2022 года. Ожидается, что в 2023 году Китай будет постепенно увеличивать спрос на энергию, в частности, за счет ускорения трансформации своего энергобаланса и постепенного замещения угля чистыми источниками энергии, такими как природный газ, что даст новый импульс для развития международной энергетики.

References

Adam Hale Shapiro. (2022) How Much Do Supply and Demand Drive Inflation? FRBSF Economic Letter 2022-15. June 21, p. 1-6

Anayi, Lena, Nicholas Bloom, Philip Bunn, Paul Mizen, Gregory Thwaites, and Ivan Yotzov (2022), The impact of the war in Ukraine on economic uncertainty, VoxEU.org, 16 April.

Liu Donghua, Yao Chi (2022). Inflation targeting after the International Financial Crisis: macroeconomic policy effects and its influence mechanisms. Economist, 2022 (October), p. 96-107.

BP Statistical Review of World Energy 2022

Биксина Н.А., Сульдина Г.Н., Причины инфляции. Положительные и негативные последствия инфляции. М: Современные проблемы развития техники, экономики и общества. – 2016. - 161 -163 с.

Мартьянов В.А., Мурадов Д.В., Инфляция: понятие инфляции, факторы влияние на инфляционные процессы. Уфа: ООО «Аэтерна». – 2016. – 100 -104с.

Карнафель А.А. Инфляция в России: Специфика, инфляция в период пандемии коронавируса, прогнозы. АНО «Научно-исследовательский центр в области организации управления». 2020 №3 (29). – 94-105с.

Национальный Банк Республики Казахстан: nationalbank.kz

Бюро национальной статистики АСПР РК: stat.gov.kz

Официальный сайт АО «Каз ТрансГаз Аймак»: <http://ktga.kz>

6-СЕКЦИЯ. ЖАҢА ГЕОСЯСИ ЖӘНЕ ГЕОЭКОНОМИКАЛЫҚ ШЫНДЫҚТАҒЫ БҰҰ РӨЛІ: ТӘУЕКЕЛДЕР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР

6-СЕКЦИЯ. РОЛЬ ООН В НОВЫХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕАЛИЯХ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

6-SECTION. THE ROLE OF THE UN IN THE NEW GEOPOLITICAL AND GEO- ECONOMIC REALITIES: CHALLENGES AND PROSPECTS

ВВЕДЕНИЕ В ПРОБЛЕМУ ГЛОБАЛЬНОГО ГОЛОДА И РОЛЬ, КОТОРУЮ ИГРАЕТ ВСЕМИРНАЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ ПРОГРАММА(ВПП) В БОРЬБЕ С НИМ

Қабдыбаева Аружан

Студент 2-курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. Аль-Фараби

Научный руководитель: доктор Ph.D., и.о. доцента Деловарова Л.Ф.

Введение

Голод по-прежнему остается одной из самых больших и растущих проблем в мире. Каждый день более 700 миллионов людей (8,8% населения мира) ложатся спать голодными, согласно Всемирной программе продовольствия ООН (ВПП). [1]

ВПП — это крупнейшая глобальная организация, которая занимается борьбой с голодом и обеспечением продовольственной безопасности. Она была создана в 1961 году и является частью Организации Объединенных Наций. ВПП работает в 83 странах мира и помогает более чем 80 миллионам людей ежегодно.

Целью данного доклада является рассмотрение глобального голода и роли, которую играет ВПП в борьбе с ним. В докладе будут рассмотрены причины голода, глобальный контекст голода, роль ВПП в борьбе с голодом, успешные примеры работы ВПП, проблемы и вызовы, связанные с работой организации, а также заключение о том, как ВПП может продолжать играть важную роль в достижении продовольственной безопасности в мире.

Причины голода

Голод — это результат неспособности людей получить достаточное количество пищи для поддержания здоровья и жизнедеятельности. В мире существуют множество причин голода, но некоторые из них являются более распространенными, чем другие. Ниже представлены основные причины голода в мире:

- **Изменения климата:** Климатические изменения, такие как засухи, наводнения и затопления, могут приводить к сокращению урожая и уменьшению доступности пищи для миллионов людей в мире.
- **Экономические проблемы:** Низкий уровень доходов и экономическая нестабильность могут приводить к тому, что люди не могут себе позволить покупать достаточно пищи для поддержания здоровья.
- **Войны и конфликты:** Конфликты и войны могут приводить к разрушению сельского хозяйства, уменьшению доступности пищи и вынуждать людей бежать из своих домов, лишая их доступа к пище.
- **Насилие и дискриминация:** Насилие и дискриминация на основе пола, расы, этнической принадлежности или религии могут приводить к тому, что люди не имеют доступа к пище из-за ограничений в доступе к ресурсам и услугам.

Пищевые отходы

Хотя многие из причин глобального кризиса питания связаны с конфликтами или экологическими проблемами, одним из крупных вкладчиков является потеря продуктов питания. По данным Организации Объединенных Наций, треть продуктов питания, произведенных для потребления человеком, теряется или выбрасывается в мире. Это составляет около 1,3 миллиарда тонн отходов еды в год, стоимостью приблизительно 1 трлн долларов. [2] Всю произведенную, но не съеденную пищу, можно было бы использовать для кормления двух миллиардов людей. Это в два раза больше числа недоедающих людей по всему миру. Потребители в богатых странах тратят на выбросы практически столько же еды, сколько вся чистая продукция питания в субсахарской Африке в год. Субсахарная Африка - это регион на южной части континента Африка, который находится к югу от Сахары. Он включает в себя 48 стран. Ангола, Бенин, Ботсвана, Буркина-Фасо, Бурунди, Чад

Глобальный контекст голода

Голод остается одним из самых больших вызовов нашего времени, особенно в развивающихся странах. Согласно данным Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ), в настоящее время более 690 миллионов людей страдают от голода в мире. Это связано с множеством факторов, включая изменение климата, экономические проблемы, войны и конфликты, насилие и дискриминацию. Кроме того, глобальные факторы, такие как торговля и глобальные цепочки поставок, также играют свою роль в вызове голода в мире. Торговля продовольствием может приводить к тому, что ресурсы используются неэффективно и несправедливо распределяются, что может привести к дефициту пищи в определенных регионах. Глобальные цепочки поставок также могут приводить к тому, что люди в разных регионах мира имеют разный доступ к пище в зависимости от их экономической ситуации и местонахождения. Изменение климата, такие как засухи и наводнения, также могут оказывать влияние на глобальные цепочки поставок, что приводит к сокращению урожая и повышению цен на продукты питания.

Тем не менее, если острый голод связан с краткосрочной неспособностью удовлетворять потребности в пище, часто связанной с кризисами, многие люди в мире также страдают от хронического голода. Это постоянная неспособность удовлетворить потребности в пище, обычно продолжающаяся не менее шести месяцев. После того, как количество людей в мире, страдающих от голода, уменьшилось до около 600 миллионов в период с 2014 по 2019 годы, количество людей, столкнувшихся с голодом, увеличилось во время пандемии COVID-19. В 2020 году 155 миллионов человек (2% населения мира) столкнулись с острым голодом и требовали срочной помощи. [3]

Хронический голод означает, что люди не могут удовлетворять потребности в пище в долгосрочной перспективе (также известный как недоедание). Страны, ранжированные по уровню недоедания в 2021 году: Центральноафриканская Республика, Мадагаскар, Гаити, Корейская Народно-Демократическая Республика, Йемен, Демократическая Республика Конго, Либерия, Руанда, Лесото, Чад. **828 миллионов людей**

Острый голод означает, что люди не могут удовлетворять потребности в пище в краткосрочной перспективе, часто связанной с эпизодическими кризисами. Страны, ранжированные по кризису пищевого снабжения в 2021 году: Демократическая Республика Конго, Афганистан, Эфиопия, Йемен, Нигерия, Сирийская Арабская Республика, Судан, Южный Судан, Пакистан, Гаити. **193 миллиона людей**

По данным ООН, из 12 стран с самым высоким уровнем недостаточного потребления пищи в мире девять находятся в Африке.

Программы ВПП

- Школьное питание: ВПП предоставляет школьное питание в развивающихся странах, чтобы помочь детям получать полноценное питание и повысить их успеваемость и участие в образовании.

- Поддержка устойчивого сельского хозяйства: ВПП помогает правительствам и фермерам в развивающихся странах улучшить качество почвы, использовать эффективные методы выращивания и обеспечивать доступ к новым технологиям и оборудованию.
- Крестьянские склады: ВПП разрабатывает и поддерживает крестьянские склады, чтобы помочь фермерам сохранять свои урожаи и предотвратить их порчу.
- Неотложная продовольственная помощь: ВПП предоставляет неотложную продовольственную помощь в кризисных ситуациях, таких как наводнения, засухи и конфликты, чтобы помочь людям, которые не имеют возможности получить достаточное количество пищи.
- Инновационные подходы: ВПП также разрабатывает инновационные подходы, такие как использование технологий блокчейн и цифровых платформ, чтобы обеспечить более эффективную и прозрачную доставку продовольствия. [4]

Заключение

В заключении можно отметить, что Всемирная продовольственная программа (ВПП) играет ключевую роль в борьбе с голодом в мире. Она работает на многих уровнях, начиная от экстренной помощи и переходя к долгосрочным решениям, таким как поддержка сельского хозяйства и развитие местных рынков. ВПП также использует инновационные подходы, такие как технологии блокчейн и цифровые платформы, чтобы обеспечить более эффективную и прозрачную работу.

Примеры успешных программ ВПП показывают, что совместные усилия правительств, международных организаций и гражданского общества могут привести к значительному снижению уровня голода в мире. Однако, необходимо продолжать работу в этом направлении и наращивать усилия, чтобы обеспечить продовольственную безопасность для всех.

Таким образом, ВПП продолжает играть важную роль в борьбе с голодом и достижении продовольственной безопасности в мире. Но у нас еще много работы, чтобы обеспечить, чтобы каждый человек имел доступ к достаточному количеству пищи для здоровой жизни.

Список использованной литературы:

1. World Health Organisation. Доклад ООН. [Электронный ресурс] . – Режим входа: <https://www.who.int/ru/news/item/06-07-2022-un-report--global-hunger-numbers-rose-to-as-many-as-828-million-in-2021>
2. New.un.org (29 сентября , 2021 года). Пищевые отходы: глобальная проблема, подрывающая усилия по борьбе с голодом. [Электронный ресурс]. – Режим входа: <https://news.un.org/ru/story/2021/09/1410882>
3. Hunger Map: Global insights and key trends . [Электронный ресурс] – режим входа : <https://static.hungermapdata.org/insight-reports/latest/global-summary.pdf>
4. World Food Program. [Электронный ресурс] – Режим входа: <https://www.wfp.org/>

БҰҰ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫНЫҢ 12-МАҚСАТЫ: ТҰТЫНУ МЕН ӨНДІРІСТІҢ ТҰРАҚТЫ ҮЛГІЛЕРІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ, БҰЛ ҚАЗІРГІ ЖӘНЕ БОЛАШАҚ ҰРПАҚТЫҢ КҮНКӨРІСІН САҚТАУДЫҢ НЕГІЗГІ ФАКТОРЫ

Ерсаинова Айымгүл

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 2-курс студенті

Ғылыми жетекшісі: доктор Ph.D., и.о. доцента Деловарова Л.Ф

Тұтыну мен өндірістің тұрақсыз үлгілері климаттың өзгеруіне, биоәртүрліліктің жоғалуына және қоршаған ортаның ластануына байланысты үштік планетарлық дағдарыстардың негізгі себептері болып табылады. Бұл дағдарыстар және онымен байланысты қоршаған ортаның деграациясы адамдардың әл-ауқатына және тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуге қауіп төндіреді.

Үкіметтер мен барлық азаматтар ресурстарды пайдалану тиімділігін арттыру, қалдықтар мен ластануды азайту және жаңа айналмалы экономиканы қалыптастыру үшін бірлесіп жұмыс істеуі керек.

Дүние жүзіндегі тұтыну мен өндіріс – әлемдік экономиканың қозғаушы күші – планетаға әлі де жойқын әсер ететін табиғи орта мен ресурстарды пайдалануға негізделген. Өткен ғасырда қол жеткізілген әлеуметтік-экономикалық прогресс қоршаған ортаның нашарлауымен қатар жүрді, бұл біздің болашақта дамуымыз және шын мәнінде өмір сүруіміз тәуелді болатын жүйелерге қауіп төндіреді. Кейбір фактілер мен сандар:

- жыл сайын өндірілетін азық – түліктің жалпы көлемінің шамамен үштен бірі- 1 трлн доллар тұратын 1,3 миллиард тоннаға тең. АҚШ тәжірибесінде тұтынушылар мен бөлшек сауда кәсіпорындарының қоқыс жәшіктерінде шіріп кетеді немесе дұрыс емес тасымалдау және жинау жағдайларына байланысты нашарлайды;

- егер әлем халқы энергияны үнемдейтін шамдарды пайдалануға ауысса, әлем 120 миллиард доллар үнемдейтін еді.

- егер планетаның халқы 2050 жылға қарай 9,6 миллиард адамға жетсе, қазіргі өмір салтын сақтау үшін қажетті табиғи ресурстарды қамтамасыз ету үшін үш Жер планетасының ресурстары қажет болады.

Әлем миллиондаған жылдар бойы қарқынды даму үстінде және өз эволюциялық жолын ешқашан тоқтатқан емес. Бұл Жер планетасындағы материалдық және минералдық ресурстардың үздіксіз пайдаланылып келе жатқанын білдіреді. Осының әсерінен әлемдік қоршаған ортада түрлі өзгерістер орын алды. Мыңдаған табиғи түрлер жер бетінен жойылып кетті, ал табиғи орталар мен жерлер пайдалануға жарамсыз болып қалды. Адамның саны өскен сайын, тұтынушылық сұраныста өсуде. Бұл демографиялық жарылыстардың нәтижесінде туындап отырған қазіргі замандағы ірі жаһандық мәселелердің бірі. Бұл мәлімдемелерді біз БҰҰ-ның бір өзі жүргізген көптеген ғылыми зерттеулерден көре аламыз.

Өндірістегі ысырапшылдық пен шамадан тыс тұтыну қоршаған ортаны бұзады және климаттың өзгеруіне әкеледі. Бүгінде бүкіл планетада тұтынудың рекордтық деңгейі байқалады. Негізгі сұранысты бай елдер мен ауқатты халық тудыру үстінде. Бірақ күніне 1 доллардан аз табысы бар 767 миллион адам үшін мәселе артық емес, өмір сүру шегіндегі жеткіліксіз тұтыну болып табылады.

Жауапты тұтыну мен өндіріс модельдеріне көшу белгілі бір дәрежеде шамадан тыс тұтынудың төмендеуіне байланысты. Өндіріс процестерін өндірістің әр кезеңінде ресурстарды ұтымды пайдалануды қамтамасыз ететіндей конфигурациялау қажет.

2000 жылдан 2019 жылға дейін бүкіл әлем бойынша материалдардың жалпы ішкі тұтынуы 65 пайыздан астамға өсіп, 2019 жылы 95,1 миллиард метрикалық тоннаны құрады. Осы кезеңде Шығыс және Оңтүстік-Шығыс Азияда ішкі материалдарды тұтынудың ең күрт өсуі байқалды - 2000 жылғы 31 пайыздан 2019 жылы 43 пайызға дейін өсті. 2020 жылы Дүниежүзілік азық-түлік қорының 13,3 пайызы егін жинағаннан кейін және бөлшек сауда нарықтарына келгенге дейін жоғалған деп есептеледі. Тұтынушыларға қол жетімді барлық азық-түлік көлемінің шамамен 17 пайызы (931 миллион метрикалық тонна) үй шаруашылығында, қоғамдық тамақтандыру және бөлшек сауда орындарында ысырап болады. Полигондарға түсетін азық-түлік жаһандық парниктік газдар шығарындыларының 8-10 пайызын құрайды. 2019 жылы бүкіл әлемде пайда болған электронды қалдықтардың көлемі жан басына шаққанда 7,3 килограмды құрады, оның тек 1,7 килограмы экологиялық таза әдіспен жойылды. Электрондық қалдықтарды жинау деңгейі табысы жоғары елдерде салыстырмалы түрде жоғары, бірақ табысы төмен және орташа елдерде айтарлықтай төмен

- Сахараның оңтүстігіндегі Африкада небәрі 1,6 пайыз және Латын Америкасы мен Кариб бассейнінде 1,2 пайыз. Соңғы онжылдықта дамушы елдердің жаңартылатын көздерден электр энергиясын өндіру қабілеті күрт өсті - 2011 жылы жан басына шаққанда 109,7 Вт-тан 2020 жылы жан басына шаққанда 245,7 Вт-қа дейін.

Жаңартылатын энергия көздері дамушы елдердің электр энергиясын өндіру бойынша жалпы қуаттылығының үштен бірінен астамын (36,1 пайыз) құрайды. 2015-2020 жылдар аралығында дамушы елдерде жаңартылатын энергия көздерін пайдаланудың жыл сайынғы жиынтық өсу қарқыны ең аз дамыған елдер мен теңізге шыға алмайтын дамушы елдер үшін сәйкесінше 9,5 пайызды және 5,2 пайызды және 2,4 пайызды құрады. 2020 жылы үкіметтер субсидиялар мен қазба отындарын басқа да қолдауға 375 миллиард доллар жұмсады. Елдердің 90 пайызға жуығы тұрақты даму білімі мен жаһандық азаматтыққа тәрбиелеу кем дегенде ішінара ұлттық білім беру заңдары мен саясатына, оқу бағдарламаларына, мұғалімдерді даярлауға немесе бастауыш және орта мектепте оқушыларды бағалауға енгізілгенін хабарлайды.

Прогресстің әдетте қоршаған ортаның нашарлауымен жалғасуы планетаның өмір сүруіне қауіп төндіреді. Әлемдік тұтыну мен өндіріс табиғи ресурстарды пайдалануға байланысты оларды тиімдірек пайдалану керек.

Әлемде өндірілетін барлық азық-түліктің үштен бірі қалдықтарға түседі; тамақ өнеркәсібі планетаның энергиясының шамамен 30% - тұтынады және парниктік газдар шығарындыларының 22% - на жауап береді; тіпті соңғы технологиялық жетістіктерді ескере отырып, ЭЫДҰ елдерінде энергияны тұтыну өсуде. Мұның бәрі өте сұм суретті салады: 2050 жылы бүгінгі өмір салтын сақтау үшін қажетті табиғи ресурстарды қамтамасыз ету үшін үш планета қажет болады.

Сондықтан жауапты тұтыну мен өндіріс өте маңызды және тұтыну мен өндірістің тұрақты үлгілерін қамтамасыз ету үшін жаһандық және шұғыл әрекеттерге жәрдемдесу ТДМ-ға кіреді.

Саясаттың қандай түрлері 12-мақсатқа сәйкес келеді?

Тұтыну және өндіріс саласындағы ТДМ сәйкес келетін саясат түрлері:

- Табиғи ресурстарды тұрақты басқаруға және тиімді пайдалануға қол жеткізуге бағытталған саясат;

- Бөлшек сауда және тұтынушылар деңгейінде жан басына шаққандағы жаһандық тамақ қалдықтарын екі есе азайтуға және егін жинаудан кейінгі шығындарды қоса алғанда, өндіріс және жеткізу тізбектеріндегі азық-түлік шығындарын азайтуға бағытталған саясат;

- Келісілген халықаралық шеңберге сәйкес химиялық заттар мен барлық қалдықтардың бүкіл өмірлік циклі бойынша экологиялық тұрғыдан реттелуіне қол жеткізуге және олардың адам денсаулығы мен қоршаған ортаға жағымсыз әсерін азайту мақсатында олардың ауаға, суға және топыраққа шығарындыларын айтарлықтай азайтуға бағытталған саясат;

- Алдын алу, азайту, қайта өңдеу және қайта пайдалану арқылы қалдықтардың пайда болуын айтарлықтай азайтуға бағытталған саясат.

- Бүгінгі таңда табиғи ресурстарды тұтыну қарқыны өсуде. Көптеген мемлекеттер ауаның, су ресурстарының және топырақтың ластануында қиындықтарға тап болады.

Тұрақты тұтыну мен өндіріс өмір сүру сапасын арттыра отырып, ресурстарды пайдалануды азайту, деградацияны азайту және бүкіл өмірлік цикл ішінде ластануды азайту арқылы әл-ауқат деңгейін ұстап тұру үшін экономикалық қызметтің таза пайдасын арттыра отырып, "азырақ және жақсырақ жасауға" бағытталған. Тұрақты өндіріс пен тұтыну жалпы тұрақтылық жүйесінің маңызды бөліктерінің бірі болып табылады. Онсыз климаттың өзгеруімен, ресурстардың сарқылуымен және қоршаған ортаның ластануымен, кедейлік пен аштықпен күресу туралы айту мүмкін емес. Барлық тұрақты тұтыну бағдарламаларының басты мақсаты-барлығына өмір сүру сапасын жақсарту.

Жауапты тұтыну принциптері:

- Табиғи және кез келген басқа ресурстардың жиналуын азайту

- Қайта пайдалану (қайта өңдеу) арқылы қалдықтарды азайту
- Қалдықтарды бөлек жинау және айналмалы экономиканы дамыту.
- Жаңартылатын ресурстарды пайдалану
- Үлкен өмірлік циклі бар өнімдерді енгізу
- Болашақ ұрпақтармен тәжірибе алмасу.

Академиялық әдебиеттерде бүгінде "тұрақты тұтыну" ұғымы екі түрге бөлінеді – "әлсіз" (weak) және "күшті" (strong). Айта кету керек, БҰҰ өзінің ағылшын тіліндегі сайтында екі терминді де бір – бірінің орнына қолданады: мақсаттың атауы – жауап беру, ал сипаттамада-тұрақты.

"Әлсіз" тұрақты тұтыну принциптері келесідей:

- Қоршаған ортаға ең аз зиян келтіретін өнімдерді таңдау
- Денсаулыққа ең аз зиян келтіретін заттарды таңдау
- Шикізат, энергия және т. б. ең аз шығынды қажет ететін тауарларды таңдау
- Жарамдылық мерзімі ең жоғары тауарларды таңдау
- Сатып алушы үшін де, сатушы үшін де, өндіруші үшін де артықшылықтарды ескере

отырып, тауарларды таңдау

Тұрақты тұтынудың бұл түрінің идеясы тұтынушылар әртүрлі салаларда "жасыл" баламаларға сұраныс тудырады, осылайша жаңа шешімдердің дамуын және нарықтағы тауарлардың біртіндеп алмастырылуы пайда болады. Өз кезегінде, мұның бәрі экономикалық модельдің өзгеруіне әкелуі керек.

"Күшті" тұрақты тұтытуда фокус жердегі ресурстардың қолжетімділігіне және бұл ресурстардың халық арасында қалай бөлінетініне ауысады. Ол тұтыну жүйесінің өзін өзгертуге тырысады, сондықтан оның шеңберінде материалсыздандыру, нарықтағы инфрақұрылым мен ұсыныстарды өзгерту, өнімдерді саналы түрде таңдау және пайдалану, тұтыну деңгейлері мен драйверлерін сыни тұрғыдан бағалау туралы айтылады.

Қорытынды.

БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсаттарының бірі, атап айтқанда 12 мақсат-тұтыну мен өндірістің ұтымды модельдеріне көшуді қамтамасыз ету

Осылайша, тұрақты тұтыну мен өндіріс мыналарды қамтиды:
ресурстар мен энергияны пайдалану тиімділігін ынталандыру;

- тұрақты инфрақұрылым салу;
- негізгі әлеуметтік қызметтерге қол жеткізуді ұсыну;
- "жасыл" және лайықты жұмыс орындарын және барлығына жоғары сапалы өмір

сүруді қамтамасыз ету.

Бағдарламаны іске асыру дамудың жалпы жоспарларын орындауға, болашақ экономикалық, экологиялық және әлеуметтік шығындарды азайтуға, экономикалық бәсекеге қабілеттілікті арттыруға және кедейлік деңгейін төмендетуге көмектеседі.

Мұның бәріне жаһандық мәселелерді шешу үшін барлық елдердің күш-жігерін біріктіру шартымен қол жеткізуге болады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Moser K.(2022) *Contemporary French Environmental Thought in the Post-COVID-19 Era (Sustainable Development Goals Series)*
2. United Nations (2018) *The Sustainable Development Goals*
3. Hey E.(2022) *The Cambridge Handbook of the Sustainable Development Goals and International Law (Cambridge Law Handbooks)*
4. <https://sdgs.un.org/goals>

ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДІК САЯСИ ПРОЦЕСТЕРДЕГІ БҰҰ-НЫҢ РӨЛІ

Алданыш Аяулым

*«Тұран» университеті «Халықарлық қатынастар және дипломатия»
мамандығының I курс студенті*

*Ғылыми жетекшісі: «Тұран» университетінің аға
оқытушысы Тайженбетова А.Б.*

Біріккен Ұлттар Ұйымы дүниежүзіндегі ең ауқымды екінші соғыстың аяқталуымен дүниеге келген беделді ұйымдардың бірі. Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан кейін жаңа қалыптасқан әлем мен ондағы мәселелерді шешудің басқа жолын табу қажеттігі мәлім болды. Оған қоса, әлемнің тыныштығы мен жаңа тәртіптің жүзеге асауын қамтамасыз ететін ерекше ұйымның да құрылуы жылдамдатылды. Осы тарихи оқиғалар БҰҰ-ның өмірге келуіне жағдай жасады. Ұйым құрылған уақыттан бері өз жұмысын қазіргі күнге дейін атқарып келеді. 190-нан астам мемлекетті өз құрамына қосқан бұл ұйымның халықаралық аренада алар орны ерекше. БҰҰ-ның құрылуы әлемнің тыныштығы мен тұтастығын сақтауды мақсат еткен мемлекеттердің жетістігі. Себебі әлемде әрбір мемлекеттің мүддесімен санасу арқылы олардың арасындағы бейбіт келісімге жол аша алатын мұндай ауқымды ұйым жоқ. Сондықтан, әлем елдері мен адамзат арасындағы озбырлықсыз қарым-қатынастарды қалыптастыруда БҰҰ-ы аса маңызды рөл ойнайды. Ұйым өз кезегінде терроризммен күресу, аштық пен кедейлікті жою және мемлекеттер арасындағы ынтымақтастық пен келісімді сақтау салалары бойынша қызмет етеді.

Қазіргі біз өмір сүріп жатқан саяси әлемде неліктен БҰҰ-ның рөлінің ауқымды екендігін сөз етсек. Әрине бұған себеп бола алатын мысалдар өте көп. Себебі әлемді дамыту мен бейбіт өмірді қалыптастыруда БҰҰ-ы тарапынан жасалған іс-шаралар саны біршама. БҰҰ-ы өзінің маңызды рөлін құрылған сәтінен бастап жасалған ауқымы кең жұмыстардың арқасында қалыптастырды. Біріншіден, БҰҰ-ның алдын алу дипломатиясы және медиация. Адамдардың қайғы-қасіретін және қақтығыстардың орасан зор экономикалық шығындарын және олардың салдарын азайтудың ең тиімді жолы-қақтығыстардың алдын алу болып табылатыны бәрімізге белгілі. Біріккен Ұлттар Ұйымы дипломатияны, жақсы қызмет көрсету институтын және медиацияны қолдана отырып, қақтығыстардың алдын алуда белсенді жұмыс жасап келді. Сондай-ақ, ұйымның қарамағында арнайы елшілер мен әр аймақта саяси миссиялар сияқты бейбітшілікті орнату құралдары бар. Сөзіме дәлел ретінде Батыс Африкаға арналған БҰҰ бөлімі, (ЮНОВА) Біріккен Ұлттар Ұйымының Батыс Африкаға (ЮНОВА) Сенегалдың Дакар қаласындағы филиалы, БҰҰ-ның қақтығыстардың алдын алу және бейбітшілік құру жөніндегі алғашқы аймақтық өкілдігі сынды ұйымдарды тізбектесем болады. Айта кететіні, БҰҰ-ы әлемнің дамуы төмен елдердің халықаралық қатынастарда белсенділік танытуына бірден-бір көмек беруші. Екіншіден, БҰҰ-ның жанжалдарды шешу мен оның алдын алудағы рөлі немесе бітімгершілік қызметі. Бітімгершілік қызметі Біріккен Ұлттар Ұйымының жанжалдан бейбітшілікке дейін қиын жолмен жүріп жатқан елдерге көмек көрсетудегі ең тиімді құралдарының бірі болып есептелінеді. Қазіргі күні ашылған көпсалалы бітімгершілік операциялар бейбітшілік пен қауіпсіздікті қолдап қана қоймай, саяси процестерге көмек көрсетуге, бейбіт тұрғындарды қорғауға, қарусыздануға, демобилизацияға арналған. Сондай-ақ, Конституциялық процестерді және сайлауды ұйымдастыруды қолдау, адам құқықтарының сақталуын қамтамасыз ету және заңның үстемдігін қалпына келтіруге жағдай жасау сынды жұмыстарды атқрып келген еді. Қазіргі уақытта БҰҰ-ның бейбітшілікті қолдау жөніндегі 12 операциясы жетілдірілді, соңғы 1648 жылдан бері барлығы 71 бітімгершілік операциясы жүргізілді. Үшіншіден, терроризмге қарсы күрестің бірегей үлгісі. Біріккен Ұлттар Ұйымы жаһандық терроризмге қарсы күресті насихаттау мен

үйлестіруге шақыруда. Біріккен Ұлттар Ұйымының жүйесі шеңберінде террористік қимылдардың нақты түрлеріне байланысты халықаралық терроризмге қарсы күрес бойынша 18 әмбебап құжат әзірленген екен. 2006 жылдың қыркүйегінде БҰҰ-на мүше мемлекеттер Біріккен Ұлттар Ұйымының терроризмге қарсы жаһандық стратегиясын қабылдауға бел байлады. Алғаш рет БҰҰ-на мүше мемлекеттер терроризмге қарсы күрестің жалпы стратегиялық және жедел тәсілін көшудің алғашқы қадамдарын жасады. Бұл дегеніміз әлем елдерімен адамзатқа қатысты ортақ мәселелер БҰҰ-ы шеңберінде қарастырылатындығына дәлел деп есептеймін. Сонымен қатар, БҰҰ-ның Қарусыздану мәселелері жөніндегі басқарманың қолдауымен БҰҰ Бас Ассамблеясы мен оның басқа да органдары ядролық және жаппай қырып-жою қаруларын жоюға, сондай-ақ кәдімгі қару-жарақтарды халықаралық-құқықтық реттеуге жәрдемдесіп, адамзат тыныштығы мен қауіпсіздік жолында жұмыс істейтіндігін атап өткендігіміз жөн болар.

Көптеген саясаттанушылар қазіргі кездегі әлемде орын алып жатқан ахуалдарды ескерер болсақ, БҰҰ-ның жұмысын мардымсыз деп есептейді. Олар БҰҰ-ы ХХІ ғасырдағы ғаламдану кезіндегі мәселелерді шешу мен соғыс пен оның алдын алу шараларында әсер ете алуы немесе көмек көрсете алмауы біз үшін беймәлім деп пайымдайды. Мысал ретінде қазіргі әлем назарын өзіне аударып отырған Ресей мен Украина арасындағы қақтығысты қарастырып көрсек. Екі ел арасындағы жанжал мен соғысты тоқтау үшін БҰҰ-ы тарапынан қандай да бір шаралар жасалып жатыр ма? Жасалған болса олар қаншалықты нәтиже беріп жатыр? Ең алғашқы БҰҰ-ы тарапынан жасалған жұмыс БҰҰ-ның Бас хатшысы Антониу Гуттериштің Украин президенті Владимир Зеленскиймен 18 тамыз 2022 жылы жасаған кездесуі болатын. Мемлекет басшысы БҰҰ мен Антонио Гуттериштің Украинадағы мәселелерді шешуде маңызды рөлі бар екенін атап өткен еді. Келіссөздер барысында бастаманы іске асырудың қауіпсіздік деңгейін одан әрі жетілдіру және арттыру талқыланды. Оған қоса, кездесуде Украина азаматтарын Ресей Федерациясына заңсыз және мәжбүрлеп депортациялау және Ресейде заңсыз ұсталған украиндарды қорғау мәселесіне ерекше назар аударылды. Зеленский Гуттеришке БҰҰ өкілдерінің депортацияланған украиндарға үнемі көмек көрсету туралы өтінішімен жүгінді. Владимир Зеленский БҰҰ осы стратегиялық нысанның қауіпсіздігін, оны демилитаризациялауды және Ресей әскерлерінен толық босатуды қамтамасыз етуі керек екеніндігін тіліне тиек еткен еді. Өз кезегінде, Антонио Гуттериш Ресей Украин әскери тұтқындарына қарсы циникалық шабуыл жасаған Реновкадағы қылмыс фактілерін анықтау үшін БҰҰ миссиясын бағыттау бойынша жұмыс туралы хабарын мәлім етті. Украина президенті Антонио Гуттеришке Украина мемлекетінің БҰҰ Бас Ассамблеясының кезекті, 77-ші сессиясына белсенді қатысуға дайындығы және бірқатар маңызды бастамалардың дамуы туралы хабарлама жасады. Бұл, ең алдымен, Ресейдің жауапкершілікке тартылуының құқықтық тетіктері бойынша жұмыс, нақтылай кетсек, Ресейдің Украинаға қарсы жасаған агрессия қылмысы бойынша арнайы трибунал құру, сондай-ақ ресейлік агрессия келтірген зиянды өтеудің жаңа халықаралық тетігі туралы болатын. Кезекті БҰҰ тарапынан жасалаған шара 2023 жылы ақпанда қабылданған Ресей әскерлерін Украинадан шығару туралы қарар. Резолюцияны 141 мемлекет қолдағандығы белгілі. Шешімге Ресей, Белорусь, Сирия, Никарагуаға сынды елдер қарсы болса, 32 мемлекет нейтралды бағытты ұстанды. Олардың қатарында Қазақстан, ҚХР, Армения, Тәжікстан секілді елдер болды. Ал Ресей мемлекеті бұл қарардың тек біржақты қабылданғанын және оның шындықтан алыс екендігін алға тартып, өз ойларын ашық білдірді.

Көріп отырғанымыздай БҰҰ үшін Ресей мен Украина арасындағы шиленіскен мәселені шешу оңайға түспесі айдан анық. Тіпті бұл жағдайдың қалай аяқталары да мүлдем белгісіз. Кейбір мамандар пікірінше, БҰҰ осындай саяси жағдайлардан кейін өзінің реформалары мен жұмысқа қабілеттілігін қайта қалпына келтіру жұмыстарын жасау қажет. Тіпті бұл туралы Үндістан мемлекетінің саяси өкілі Манмохан Сингх «Бұл ұйым құрылған кездегі күштердің арақатынасын емес, қазіргі шындықты көрсетуі керек. БҰҰ кешенді реформаны қажет етеді» деген өз пікірін қалдырған. Бұл пікірмен расында келісуге

сиятындай-ақ. Себебі соңғы кезеңде қалыптасқан геополитикалық және геоэкономикалық жағдайлардың нәтижесі осыны талап ететіндей. БҰҰ-ның құрылғанына 80 жылға тарта уақыт болды деп есептейтін болсақ, бұл уақыт көшінде әлем біршама өзгерістерге ұшырады. Мемлекеттер арасында БҰҰ-на деген сенімнің азайғандығын әлемдік мамандар пікірлерінен аңғару да қиын емес. Мысалы, американдық және орыс саясаттанушысы Н. Злобин қырғи қабақ соғыс кезінде құрылған жүйе қазір жағдайды жеткіліксіз көрсетіндігін, проблемаларды жеңе алмайтындығын және қауіпсіздік кеңесі бұрыннан қабілетсіз, БҰҰ бірде-бір дағдарысты шеше алмайтындығын өз мақаласында баса айтқан. «Сондықтан Сирия, Косово немесе Қырым сияқты қақтығыстар өрескел және қауіпті әдістермен шешіледі — қатысушылар Экспромт ретінде әрекет етеді. Біз жаңа ұйымдар құруымыз керек, жаңа ережелер жасауымыз керек» деген пікірді өз жұмысына арқау еткен. Алайда БҰҰ-ның осы кезеңге дейін әлемнің тұтастығы мен тыныштығы жолында жасаған қызыметін жоққа шығару мүмкін емес. Жоғарыда атап өткенімдей әлемде БҰҰ-на ауқымы жағынан да, ойнайтын рөлі жағынан да мысал бола алатын басқа ұйым жоқ. Қазіргі сәтте әлемнің алдында БҰҰ Черчилль сөз еткендей бізді тозақтан құтқарып, жер бетінде тыныштық орнататын ұйым болуын жалғастыра бере ме, әлде керісінше ме деген сұрақ тұрғандай.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Ж.М. Төлен, Н.К. Нышанбаев//халықаралық қатынастарға кіріспе// «Халықаралық қатынастар», «Аймақтану», «Саясаттану» мамандықтарында оқитын студенттерге арналған оқу құралы- 2021

Джон Бейлис, Стив Смит, Патрисия Оуэнс//Әлемдік саясаттың жаһандануы-2017

Владимир Заемский// Кому нужна реформа ООН. В интересах всех и каждого//

Международные отношения, 2010 г.

Радио азаттық//Генассамблея ООН потребовала остановить войну в Украине.

<https://rus.azattyq.org/a/31769652.html>

Реформирование ООН//Александр Александрович Новиков//Литагент Алгоритм-2016

КООРДИНАЦИЯ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ АГЕНСТВАМИ ООН В ЛАТИНСКОЙ АМЕРИКЕ

Дугашвили Лиана

Студент 2- курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: доктор Ph.D., и.о. доцента Деловарова Л.Ф.

Введение

Латинская Америка известна высоким уровнем преступности, экономической и политической нестабильностью, а также стихийными бедствиями. Каждый год миллионы людей в этом регионе пытаются нелегально иммигрировать в более безопасные для жизни страны. Основной процент тех, кто пытается уехать из своего родного государства нелегальным путем, составляют женщины и дети. На этот опасный шаг их вынуждают страх за свое благополучие, невозможность устроиться на работу или получить образование, угрозы со стороны преступных группировок.

Проблемой нелегальной иммиграции, и со всеми из нее вытекающими вопросами, в странах Латинской Америки занимаются различные структуры ООН, такие как МОМ (Международная организация по миграции), ПРООН (Программа развития ООН), ЮНИСЕФ и УВКБ (Управление Верховного комиссара ООН по делам беженцев). Они организуют лагерь для беженцев, предоставляют им психологическую помощь (в

особенности детям) и всячески привлекают общественность к данной проблеме. Все вышеперечисленные организации сотрудничают, как и с правительствами стран, в которых они проводят свою работу, так и с МНПО (Международные неправительственные организации).

В данной статье будут детально рассмотрены причины, побуждающие жителей стран Латинской Америки делать нелегальный переход, последствия данного перехода, страны, из которых люди чаще всего иммигрируют и в которые прибывают, а также различные статистические данные, затрагивающие данный вопрос. Помимо этого, будет освещена проблема детской иммиграции.

Причины

Основная причина, которая, как правило, объединяет всех иммигрантов, это высокий уровень преступности в их родных государствах. В странах Центральной Америки (в особенности в Эль Сальвадоре, Гватемале и Гондурасе) преступные банды это всего лишь часть повседневной жизни. Многие дети до 18 лет вступают в них, чтобы обезопасить себя от насилия.

Немаловажной причиной также являются экономические кризисы. Так, например, массовая миграция из Венесуэлы, причиной которой является экономический кризис, начавшийся в 2013 году и продолжающийся до сегодняшнего дня, в настоящее время является самым большим исходом в западном полушарии за последние 50 лет, достигнув, согласно последним отчетам Организации Объединенных Наций, около 6,8 миллионов человек к 2022 году.

Не самой очевидной, но не менее важной причиной являются стихийные бедствия. После землетрясения в 2010 году, попытки нелегального перехода, совершенные гражданами Гаити, увеличились в разы.

Помимо вышесказанного, отсутствие работы и образования также побуждает людей покинуть родной дом.

Последствия нелегального перехода

В ходе попытки совершения нелегального перехода, беженцы часто сталкиваются с насилием, как с физическим, так и с психологическим. В случае депортации, люди, продавшие дома и отдавшие последние деньги на нужды во время иммиграции, остаются ни с чем. Нередки и летальные исходы. Исследование, проведенное проектом "Пропавшие мигранты" и опубликованное Международной организацией по миграции (МОМ), зафиксировало по меньшей мере 1238 смертей во время миграции в Северной и Южной Америке в 2021 году, причем по меньшей мере 728 из этих смертей произошли на границе США и Мексики.

В таких случаях УВКБ предоставляет беженцам важнейшую экстренную помощь, обеспечивая их питьевой водой, убежищем, пропитанием, одеждой и даже временной работой.

Также иммигранты могут столкнуться с ксенофобией и дискриминацией. В Мексике учреждения ООН тесно сотрудничают с мексиканскими властями, для обеспечения того, чтобы беженцы могли хорошо интегрироваться в местное общество, с целью предотвращать дискриминацию, ксенофобию и другие формы неприятия.

Самым тяжелым последствием может оказаться разделение семьи. Как правило, в таких случаях детей отправляют в детские лагеря, а родителей – в полицейские участки. Со временем, семьям удается воссоединиться, однако такое насильственное разделение наносит тяжелейший ущерб психике, особенно детям. В сотрудничестве со своими партнерами ЮНИСЕФ оказывает психосоциальную и иную помощь пострадавшим, как и в результате насилия, так и в результате разделения, детям и семьям.

Из каких стран эмигрируют и в какие иммигрируют?

За последние 20 лет около 15 миллионов жителей Латинской Америки стали иммигрантами. В подавляющем большинстве случаев, процессы иммиграции не выходят за границы не только континента, но и региона: в 2020 году 76% иммигрантов в Латинской Америке прибыли из одной из стран региона, по сравнению с 56% в 1990 году.

Каждый из нас осведомлен о том, какое большое количество беженцев можно заметить ежедневно на американо-мексиканской границе. Однако большая часть все же иммигрирует в другие латиноамериканские государства с более высоким уровнем жизни, такие как Аргентина, Перу, Чили и Колумбия. Высок и процент людей, иммигрировавших в Мексику. Некоторые действительно задаются целью переехать именно в эту страну, некоторые остаются там, оставив идею достичь США, а некоторых ловят на границе и возвращают обратно в Мексику, из которой они уже не могут вернуться домой в следствие различных причин. Мексика имеет одну из самых сложных миграционных ситуаций в мире, которая характеризуется высоким уровнем эмиграции и все большим числом насильственно депортированных беженцев.

До конца 20-го века страна была почти исключительно местом, откуда люди эмигрировали, пытаясь переехать в Соединенные Штаты. Однако сегодня Мексика сталкивается с тем, что количество иммигрировавших в нее людей растет с каждым днем. За последние десятилетия миграционный профиль страны претерпел серьезные изменения: в период с 2000 по 2020 год численность населения иностранного происхождения, регулярно проживающего в стране, выросла на 123 процента. Аналогичным образом, в период с 2018 по 2021 год число ходатайств о предоставлении убежища увеличилось на 667 процентов. В 2021 году Мексика получила более 123 000 просьб о предоставлении убежища от граждан стран Карибского бассейна, Центральной Америки и Южной Америки (Гаити, Гондурас, Куба, Сальвадор, Чили, Венесуэла, Гватемала, Никарагуа, Бразилия и Колумбия).

Одной из причин этого являются Протоколы о защите мигрантов в 2019 году, которые вынуждают людей, ищущих убежища в Соединенных Штатах, ждать за пределами страны (как правило, в Мексике), пока не будет принято решение по их заявлению. Не менее важной проблемой для беженцев оказался карантин, во время которого совершить нелегальный переход оказалось еще сложнее.

Детская иммиграция

Самым тяжелым вопросом в данной проблеме была, есть и будет детская иммиграция. Значительное количество детей пытаются иммигрировать сами, без родителей. Причиной такого решения может быть отсутствие родителей как таковых, насилие непосредственно со стороны семьи или отсутствие заинтересованности в жизни и существовании ребенка у родителей как таковом. Также дети могут быть разведены со своими родителями в ходе перехода и не иметь возможности воссоединиться, из-за чего дети сбегают с детских лагерей и продолжают путь самостоятельно.

Отделения ЮНИСЕФ в регионе участвуют в различных проектах по решению проблемы детской нищеты, увеличению государственных инвестиций в интересах детей и разработке инициатив по их защите. Чтобы помочь детям и молодежи в регионе вырваться из порочного круга бедности в северной части Центральной Америки и Мексике, ЮНИСЕФ оказывает поддержку государственным органам, работающим над расширением доступа к основным услугам, таким как образование и здравоохранение. В штате Табаско ЮНИСЕФ вносит свой вклад в создание приюта “открытых дверей” для детей-мигрантов. В этом центре дети получают необходимую психосоциальную помощь, имеют доступ к образовательным и медицинским услугам, а также получают информацию и юридическую помощь.

Заключение

Проблема нелегальной иммиграции в Латинской Америке и вытекающих из нее последствий с каждым днем становится все острее. Беженцы рискуют практически всем,

чем имеют в поисках лучшей жизни. Однако большинство сталкивается с насилием, разъединением семьи, депортацией и даже смертью. Различные структуры ООН предлагают беженцам помощь в виде лагерей, предметов первой необходимости и психологической помощи, а также развивают определенные программы в сотрудничестве с властями стран, принимающих беженцев. Тем не менее, не смотря на все вышеперечисленные инициативы, данная ситуация не теряет своей актуальности в современном мире, из-за чего и сами правительства государств, и органы ООН в Латинской Америке и Карибском бассейне, и ряд МНПО каждый день сталкиваются со все более сложными вызовами.

Список использованной литературы:

Elena Sánchez-Montijano, Roberto Zedillo Ortega. Migration in Mexico: complexities and challenges//UNDP LAC PDS N°. 30

URL: <https://www.undp.org/latin-america/publications/migration-mexico-complexities-and-challenges>

A better world for migrants in Latin America and the Caribbean//UNDP_IDB-2022

URL: <https://www.undp.org/latin-america/better-world-migrants-latin-america-and-caribbean>

Desarraigados en Centroamérica y México// La infancia en peligro– UNICEF – 2018

URL: <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/2020-09/informe%20desarraigados.pdf>

Gustavo Fuchs/ Latin America's migration problems//Le monde diplomatique-2019

URL: <https://mondediplo.com/outsidein/latin-america-s-migration-problems>

UN news. UN agencies begin registering asylum seekers at US-Mexico border – 2021

URL: <https://news.un.org/en/story/2021/02/1085642>

UN news. UN provides life-saving aid for refugees and migrants in Mexico, as numbers soar-2022

URL: <https://news.un.org/en/story/2022/01/1108892>

Fox news. UN migration study deems US-Mexico border 'deadliest' land route in the world based on 2021 numbers – 2021

URL: <https://www.foxnews.com/us/un-migration-study-deems-us-mexico-border-deadliest-land-route-world-based-2021-numbers>

FORMATION OF GENDER STEREOTYPES IN KAZAKHSTAN SOCIETY: THE ROLE OF MASS MEDIA AND SOCIAL NETWORKS

Tursynaliyeva Azhar

4th year student in the specialty of «International Relations»

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific advisor: Candidate of the Historical Sciences, Baizakova Zh.I.

The development of the modern world is ahead of all past centuries, largely due to the technological innovations and the smooth information flow over the globe. The main sources of information are television and radio communications, news web portals and social networks, where commercials and posts are continuously scrolled. Currently, advertising is one of the most widespread means of mass communication. The main purpose of advertising is to influence the choice of each potential consumer. As you know, modern society is characterized by a high level of consumption of material goods, which at the same time is one of the important aspects of building human identity.

The main purpose of advertising is to influence the choice of each potential consumer. As you know, modern society is characterized by a high level of consumption of material goods, which at the same time is one of the important aspects of building human identity. Hence, the problem of gender stereotyping is especially important because of the impact of advertising on the younger consumers, who are at the stage of constructing their value orientations and attitudes towards gender roles. [3] Gender stereotypes are emotional and evaluative in nature. Evaluation is

embedded in any gender stereotype as female's weakness or passivity, and male's courage, female's sensitivity or emotionality, and male's self-control. [4] Moreover, Gender stereotypes can have positive and negative sense, for instance, "women are nurturing" or "women are weak".

Currently, the representation of women in the Parliament of the Republic of Kazakhstan is only 27.4% (2021), in the Government there are only two women ministers and one woman in the position of akim (a mare) at the level of regions and cities of republican significance. According to experts, the main obstacle to the political participation of women in Kazakhstan is the clash of traditional society expectations of a woman as a "keeper of the hearth" and Western liberal views on the role of a woman as a full-fledged active participant in economic and political relations.

Commonly, Kazakh society mistakenly fears that gender equality causes deterioration of family values, and subsequently leads to the loss of national identity. However, the elimination of gender stereotypes affects the development of an egalitarian model of family relations, and, consequently, the strengthening of mutual respect of partners. In addition, the humiliation of women and their objectification has never been the national idea of the Kazakh people.

In search of national identity in order to rally the masses, the authorities turned to long-forgotten historical facts and personalities, cultural traditions and customs of the Kazakh people. To recognize the main factors, it is better to briefly look to the historical background of Kazakh society. In Soviet times, women were sufficiently emancipated in comparison to the days when traditionally Kazakh women have never been part of the society in equal level. However, in XX century the image of a housewife, mother and wife was actively promoted. So, in fact, a double burden of obligations fell on women.

After getting an independence, the Constitution of the Republic of Kazakhstan establishes a ban on discrimination on basis of sex. [2] Particularly, Law on Advertising of the Republic of Kazakhstan: Article 7 (3) on Unfair Advertising "...contains indications or statements, the use of which in the course of entrepreneurial activity may be misleading regarding the nature, method of manufacture, properties, suitability for use or quantity of goods (works, services) ..." However, in practice, it is observed a non-compliance and disregard for the legal provision, including advertising and work of the mass media which reveals contradictory narrative to the Constitution of the Republic of Kazakhstan.

The field study has already done by independent researcher Aidana Tileylessova, who made an investigation on a broad range of commercials in NTK channel and identified following facts about local advertisement content:

- women aged 25-35 years: a relatively attractive, healthy and young female model
- men aged 35-55 years: the age of a relatively successful male model in career, life growth, etc.
- great number of women participated in commercials for beauty products and household goods, whilst, a male character filmed in appliances, electronics and furniture adverts. [1]

As the results, it has been showing that theoretically, practically and by the field study the gender stereotyping still remains one of the main challenges (even if not a threat) to the development of society, an especially on the matter of gender inequality in Kazakhstan. So, according to Aidana Tileylessova, the possible solution of the problem is to establish the Monitoring Commission to Combat Gender Stereotypes in TV and Social Media Commercials or/and to prohibit filming and streaming at the level of legislation on the creation of commercials that sexualize women and also men. Last and not list, it was recommended to define criteria for neutral advertising in relation to gender stereotypes.

To sum up, the gender stereotypes has already embedded in mentality of society since it has historical background, it is commonly featured in Kazakh literature, art and music. However, it is very important to combat against unfair and inappropriate commercials that cause development of discrimination on basis of sex, objectivization and appropriation of women and man through mass media and social networks.

References:

1. Aidana Tileylessova, *Gender stereotypes in Kazakhstan television advertising* //
2. Friedrich Ebert Stiftung “Gender and Kazakhstan” – 2022, available at: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/kasachstan/19672.pdf>
3. Akorda, *The Constitution of the Republic of Kazakhstan (art 14) – 1995*, available at: <https://sud.gov.kz/eng/content/constitution-republic-kazakhstan>
4. Arnould E. and Thompson C. *Consumer Culture Theory (CCT): Twenty Years of Research* // *Journal of Consumer Research*. – 2005, pp. 868-882
5. OHCHR, *Gender stereotypes and Stereotyping and women’s rights* // OHCH report. – 2014, pp. 2, available at: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WRGS/OnePagers/Gender_stereotyping.pdf

ЮНОДК МЕН ҚАЗАҚСТАН АРАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Еденбай Бекнұр

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының 2 курс бакалавры*

Ғылыми жетекшісі: доктор Ph.D., доцент м.а. Деловарова Л. Ф.

Біріккен Ұлттар Ұйымының Есірткі және қылмыс жөніндегі басқармасы (UNODC) жаһандық есірткі проблемасымен және ұйымдасқан қылмыстың басқа түрлерімен күресу үшін жұмыс істейтін халықаралық ұйым. 1997 жылы құрылған UNODC БҰҰ-ның қылмыстың алдын алу, қылмыстық сот төрелігі және есірткіге қарсы күрес мәселелеріне ерекше назар аударатын жалғыз агенттігі болып табылады.

UNODC есірткіге деген сұранысты азайту, есірткінің заңсыз айналымын болдырмау және заң үстемдігін насихаттау бойынша жұмыс істейді. Ол сондай-ақ қылмыстық сот төрелігі жүйелерін нығайту және қылмыспен күресте халықаралық ынтымақтастықты дамыту бойынша қызмет атқарады. UNODC жаһандық есірткі проблемасын шешу үшін тиімді саясаттар мен стратегияларды әзірлеу және енгізу үшін үкіметтермен, азаматтық қоғаммен және басқа да мүдделі тараптармен айналысады.

UNODC есірткінің заңсыз айналымы желілерін бұзу бойынша құқық қорғау күштерін қолдау және шекаралық бақылау, есірткі заңын сақтау және есірткіге тыйым салу салаларында елдерге техникалық көмек көрсету арқылы есірткі жеткізуді азайту үшін күш салады. Ол сондай-ақ есірткінің алдын алу және емдеу бағдарламаларына қолдау көрсету арқылы есірткіге деген сұранысты төмендетуге бағытталған. Сонымен қатар қылмыстық сот төрелігін реформалау, түрме реформасы және сыбайлас жемқорлықпен күрес салаларында елдерге техникалық көмек көрсету арқылы қылмыстық сот төрелігі жүйесін нығайту бойынша жұмыс істейді.

UNODC құқықтық базаны дамытуға және халықаралық конвенциялар мен хаттамаларды жүзеге асыруға қолдау көрсету арқылы заң үстемдігін ілгерілету бойынша да жұмысын атқаруда. Ол сондай-ақ қылмыс құрбандары мен қылмыс жасады деп айыпталғандардың құқықтарын қорғайтын ұлттық заңнама мен саясатты әзірлеуге қолдау көрсету арқылы адам құқықтарын ілгерілетумен айналысады. Жаһандық есірткі проблемасымен және ұйымдасқан қылмыстың басқа да түрлерімен күресудегі халықаралық қауымдастықтың күш-жігерінің маңызды бөлігі болып табылады. Оның жұмысы елдердің есірткінің жаһандық проблемасын және ұйымдасқан қылмыстың басқа түрлерін тиімді шешу үшін қажетті құралдар мен ресурстарға ие болуын қамтамасыз ету үшін маңызды.

UNODC 1993 жылы Өзбекстанның Ташкент қаласында Орталық Азияға арналған өңірлік кеңсе (ROCA) құрудан басталды. Бүгінде ROCA (Regional Office for Central Asia) Орталық Азияның бес еліне: Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан және Өзбекстанға, сондай-ақ Оңтүстік Кавказдың үш еліне: Әзірбайжанға, Арменияға және

Грузияға заңсыз есірткіні теріс пайдалануды және оларды саудалауды қысқартуда, трансұлттық ұйымдасқан қылмыс пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда және терроризмнің алдын алуда қолдау көрсетеді. UNODC ROCA орта Азтия өңірінде жеті бағдарламалық офисі бар – Астана және Алматы (Қазақстан), Бішкек (Қырғызстан), Душанбе (Тәжікстан), Ашхабад (Түрікменстан), Баку (Әзірбайжан) және Тбилиси (Грузия).

Біріккен Ұлттар Ұйымы келесі бес негізгі қызмет саласына бағытталған:

1. Трансұлттық ұйымдасқан қылмыстан туындайтын қатерлерге қарсы іс-қимыл бойынша мүше мемлекеттердің әлеуетін нығайту.
2. Мүше мемлекеттерге ұсынысты да, сұранысты да ескеретін әлемдік есірткі проблемасына теңдестірілген, жан-жақты және нақты деректерге негізделген тәсілді енгізуде қолдау көрсету.
3. Қылмыстың алдын алу жүйесін нығайту және қылмыстық сот төрелігінің тиімді жүйелерін құру.
4. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес және оның қоғам үшін апатты салдары.
5. Терроризмге қарсы іс-қимыл, оның ішінде терроризмге қарсы күрес жөніндегі 19 халықаралық-құқықтық құжаттарды жүзеге асыру арқылы.

Орталық Азия арқылы Ресей Федерациясына және одан тыс жерлерге өтетін солтүстік бағыт бойынша наша, есірткілердің заңсыз айналымы аймағы үшін ең үлкен қауіптердің бірі болғанымен, каннабис (анаша) сияқты үйде дайындалған есірткіге және басқа елдерден әкелінетін синтетикалық есірткіні қолданудың артуына байланысты проблемалар бар екені айдан анық. Есірткі саудасымен айналысатын трансұлттық және ұйымдасқан қылмыскерлер көбінесе заңсыз есірткіні ғана емес, олардың жүктеріне тағы да басқа контрабанда, қару-жарақ, табиғи ресурстар және тіпті адамдар да кіреді. Есірткінің заңсыз айналымы нәтижесінде пайда болған айналым жергілікті экономикаға кері әсер етеді, мысалыға; сыбайлас жемқорлықты күшейтеуі және мемлекеттің жұмыс істеу қабілетін әлсіретуін алсақ болады. Есірткі айналымы адамның, экономиканың жоғары шығындарына әкеледі. Есірткінің тұтынуы өсуде, бұл денсаулыққа және оларды қолдануға байланысты әлеуметтік мәселелерге әкеліп соғатынын бәріміз білеміз. Сонымен қатар, Орталық Азия мемлекеттері басқа қақтығыстардан оралғандардан келетін ішкі және сыртқы терроризм қаупіне тап болуда. Қазіргі әлемде бұл көптеген қауіптер физикалық және виртуалды болып табылады. Осы қауіптердің трансұлттық және дамушы сипаты қазіргі заманғы коммуникациялармен ұштастыра отырып, Орталық Азияның барлық мемлекеттерінде ұжымдық жауап шараларын жандандыруды талап етеді.

Біріккен Ұлттар Ұйымының Есірткі және қылмыс жөніндегі басқармасы Қазақстанда есірткінің заңсыз айналымы және оларды теріс пайдалану проблемаларын шешу бойынша белсенді жұмыс жүргізуде. Міне, осы мәселелерді шешу үшін жұмыс істеудің кейбір жолдары:

- Әлеуетті арттыру: есірткінің заңсыз айналымын тергеу, барлау жинау және шекаралық бақылау мәселелері бойынша оқытуды қоса алғанда, Қазақстанның құқық қорғау органдарына әлеуетті арттыруда техникалық көмек пен қолдау көрсетеді.
- Сұранысты қысқарту: нашақорлықтың алдын алу және емдеу бағдарламаларын қоса алғанда, Қазақстандағы есірткіге сұранысты қысқарту бағдарламаларын қолдайды.
- Баламалы күнкөріс көздері: апиын көкнәрін өсіруді азайтуға және фермерлер үшін балама табыс көздерін қамтамасыз етуге бағытталған Ауғанстандағы баламалы күнкөріс бағдарламаларын қолдайды. Бұл Қазақстан арқылы өтетін заңсыз есірткілерді жеткізуді қысқартуға көмектеседі.
- Барлау алмасу: Қазақстан мен өңірдің басқа да елдерінің құқық қорғау органдары арасында барлау алмасуға және ынтымақтастыққа жәрдемдеседі.
- Насихаттау және хабардарлықты арттыру: есірткіні теріс пайдалану және олардың заңсыз айналымының қауіптілігі туралы хабардарлықты арттыру мақсатында,

сондай-ақ есірткіге қатысты неғұрлым қатаң саясатты насихаттау мақсатында Қазақстандағы азаматтық қоғам ұйымдарымен ынтымақтасады.

- Өңірлік ынтымақтастық: есірткінің заңсыз айналымы мен оларды теріс пайдаланудың жалпы проблемасын шешу үшін Орталық Азия елдері, соның ішінде Қазақстан арасындағы өңірлік ынтымақтастыққа жәрдемдеседі.
- 2020 жылы Қазақстанда есірткінің заңсыз айналымына және оларды теріс пайдалануға қарсы күрес жөніндегі ұлттық стратегияны әзірлеуді қолдады. Стратегия құқық қорғау органдарын нығайту, алдын алу және емдеу бағдарламаларын ілгерілету, сондай-ақ халықаралық ынтымақтастықты кеңейту жөніндегі шараларды қамтиды.
- 2021 жылы Қазақстанның құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне есірткінің заңсыз айналымын тергеуде барлау деректерін пайдалану бойынша оқу бағдарламасын ұйымдастырды. Тренингтің мақсаты құқық қорғау органдарының қызметкерлерінің есірткінің заңсыз айналымы желілерінің жолын кесу үшін барлау мәліметтерін жинау және талдау қабілетін жақсарту болды.
- 2021 жылы Қазақстанда нашақорларды оңалтудың жаңа орталығын құруды қолдады. Орталық есірткіге тәуелділерді емдеу және оңалту қызметтерін ұсынады және елдің есірткіге сұранысты азайту бағдарламаларын кеңейту жөніндегі күш-жігерінің бір бөлігі болып табылады.
- 2021 жылы Қазақстанда есірткінің заңсыз айналымы және терроризмді қаржыландыру бойынша өңірлік семинар ұйымдастырды. Семинарға есірткінің заңсыз айналымына және оның терроризммен байланыстарына қарсы күресте тәжірибе және озық тәжірибе алмасу үшін Орталық Азия елдерінің құқық қорғау органдарының қызметкерлері қатысты.
- 2022 жылы Қазақстанның құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне табысты операция жүргізуде техникалық көмек көрсетті, соның нәтижесінде көптеген заңсыз есірткілер тәркіленіп, бірнеше есірткі сатушылар қамауға алынды.

Бұл Қазақстандағы соңғы қызметінің бірнеше мысалдары ғана. Есірткінің заңсыз айналымына және оларды теріс пайдалануға қарсы күресте, сондай-ақ осы саладағы өңірлік ынтымақтастыққа жәрдемдесуде Қазақстан билігімен тығыз ынтымақтастықты жалғастыруда. Тұтастай алғанда, Қазақстанда есірткінің заңсыз айналымы және оларды теріс пайдалану проблемаларын кешенді тәсілдің көмегімен шешу бойынша жұмыс істейді, ол әлеуетті арттыруды, сұранысты қысқартуды, күнкөрістің баламалы көздерін, барлау алмасуды, ақпараттық-насихаттау қызметін және өңірлік ынтымақтастықты қамтиды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- Radmir.khajbakhteev. (n.d.). United Nations Office on Drugs and Crime. UNODC Central Asia. Retrieved April 20, 2023, from <https://www.unodc.org/centralasia/index.html>
https://www.unodc.org/centralasia/en/news/best-practices-for-the-promotion-of-integrity-through-education_RU.html*
- Szafari. (n.d.). United Nations Office on Drugs and Crime. UNODC in Central Asia. Retrieved April 20, 2023, from <https://www.unodc.org/centralasia/en/unodc-in-central-asia.html> .*
- United Nations Office on Drugs and Crime. United Nations : Office on Drugs and Crime. (n.d.). Retrieved April 20, 2023, from <https://www.unodc.org/unodc/index.html?ref=menutop>*

**7-СЕКЦИЯ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ФАКУЛЬТЕТІНІҢ ТҰҢҒЫШ
ДЕКАНЫ Г.Ш.ЖАМБАТЫРОВАНЫҢ 80-ЖЫЛДЫҒЫНА АРНАЛҒАН V
ЖАМБАТЫРОВА ОҚУЛАРЫ: ТАҚЫРЫБЫ «ҚАЗІРГІ ГЕОСАЯСИ ҮДЕРІСТЕР
ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ЖАҒДАЙЫ»**

**7-СЕКЦИЯ. V ЖАМБАТЫРОВСКИЕ ЧТЕНИЯ, ПОСВЯЩЕННЫЕ 80-ЛЕТИЮ
ПЕРВОГО ДЕКАНА ФАКУЛЬТЕТА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
ЖАМБАТЫРОВОЙ Г. Ш.: СОВРЕМЕННЫЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ
И СОСТОЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»**

**7-SECTION. V ZHAMBATYROV READINGS: MODERN GEOPOLITICAL
PROCESSES AND THE STATE OF INTERNATIONAL SECURITY**

**ҚАЗІРГІ ГЕОСАЯСИ ЖАҒДАЙДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ САЯСИ-
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҰСТАНЫМЫ**

Ғалымов Жанболат

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының 3 курс студенті*

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Әлімбаев А.Р.

Қазіргі геосаяси жағдай адамзат тарихындағы дағдарыс кезеңі болып есте қалатыны сөзсіз, бетбұрыс кезеңі болып та есте қалуы мүмкін. Оған дәлелдер қылып Украинадағы қақтығысты және әлемді шарпыған басқа да қақтығыс белең алу мүмкін аймақтардың барлығын жатқызса болады. Бұндай қиын геосаяси кезеңде көпвекторлы саясатты ұстанатын Қазақстанға сыртқы саяси бағытта қандай да нақты және дұрыс ұстанымды ұстау қажеттілігі туындап тұр.

Соған байланысты сыртқы саясаттағы тұжырымдаманың басты құқықтық актісі – «Қазақстан Республикасы сыртқы саясатының 2020-2030 жылдарға арналған тұжырымдамасы туралы» құжатқа назар аударуымыз қажет. Бұндай құжаттар талдау не үшін қажет деген сұраққа осы құжаттың 2-тарауында жазылған анықтама жауап береді: «ССТ (сыртқы саясат тұжырымдамасы) мемлекеттердің ұзақ мерзімді және сол сәттегі мүдделерінің көрінісі болып табылады. Бұл мүдделер олардың объективті мүмкіндіктерінен, халықаралық қатынастар жүйесіндегі орны мен рөлінен және де ішкі, сыртқы, экономикалық саясаттарының өзара байланысынан туындайды» [1].

Қазіргі баяндамада қарастырып, назар аударатын мәселе ол – «1-тарау. Ағымдағы жағдайды талдау» және «6-тарау. Іске асыру кезеңдері және күтілетін нәтижелер». Себебі, біздің ойымызша, осы екі тарауда: 4-тарауда Қазақстан Республикасының сыртқы саяси-экономикалық мақсаты, ал 6-тарауда осы стратегиядан күтілетін нәтижелер анық жазылған.

Жоғарыда айтылған ойды жалғастыра отырып, 1-тарау бойынша Қазақстанның сыртқы саясатының басты мақсатын – «саяси және экономикалық ықпал, халықаралық нарықтар мен инвестициялық ағындар үшін мемлекетаралық бәсекелестіктің күшеюі аясында Қазақстан өзіне әлемдік қоғамдастықтың жауапты мүшесі, Еуразия құрлығының геосаяси және геоэкономикалық орналасу жүйесінің негізгі элементі, Орталық Азия өңіріндегі көшбасшы мемлекет мәртебесін бекітуі тиіс» [1] деп алсақ болады. Біздің ойымызша, бұл жоспар жалпылай алғанда объективті көзқараспен алынған амбиция, бірақ Орталық Азиядағы көшбасшы мемлекет мәртебесіне Қазақстаннан басқа айқын амбициялармен қарсы шыға алатын мемлекет – Өзбекстан. 1997 жылы шыққан З.Бжезинскийдің «Ұлы шахмат тақтасы» еңбегіндегі Орталық Азиядағы көшбасшы мемлекет болуға үміткер деген ойға байланысты жазғаны еске түседі: «...Орта Азияның бес жаңа тәуелсіз мемлекетінің ішінде Қазақстан мен Өзбекстан ең маңызды рөл атқарады.

Қазақстан өңірде қалқан, ал Өзбекстан – оянып жатқан түрлі ұлттық сезімдердің жаны... Шын мәнінде Өзбекстан Орталық Азиядағы өңірлік көшбасшы рөліне басты үміткер болып табылады...» [2]. Бұл ойға жүгінген себебіміз, қазіргі таңда Өзбекстан алдағы уақытта Қазақстанды озып кету мүмкіндігіндігі жылдан жылға айқын болып келе жатыр. Мысалға, 2022 жылдағы әр елдің қорытынды есептерінде (Қазақстан – Қазақстан Республикасының ұлттық статистика бюросы, Өзбекстан – Өзбекстан Республикасы президентінің жанындағы статистика агенттігі) ЖІӨ-нің өсу қарқыны бойынша Өзбекстан әлдеқайда алдыда келе жатыр (5,7% бен 3,2%) [3], [4]. Сонымен қатар, Қазақстанның әлемде болып жатқан қақтығыстарға тәуелділігі, яғни тұрақсыздық Қазақстанға қаттырақ әсер етеді. Мысалға, Ресей мен Украина қақтығысы Қазақстанның бірнеше аспектілерге тәуелді екенін көрсетті: Ресей импортына тәуелділік, тауар транзитіне, ең ірі нарықтардың бірі Еуропаға шығуға қатысты мәселелер (КТК-мен байланысты) сияқты факторлар Қазақстанның қиын жағдайда екендігін көрсетеді.

«6-тарау. Іске асыру кезеңдері және күтілетін нәтижелері» тарауында жоғарыда жазылған мәліметтерге ұқсас жағдай көрінеді. Мысалы, Қазақстан Республикасы сыртқы саясатының 2020 – 2030 жылдарға арналған тұжырымдамасында: «қолайлы халықаралық орта қалыптастыруға, Қазақстанның әлемнің барлық мүдделі мемлекеттерімен және халықаралық ұйымдарымен достық, тең құқықтық және өзара тиімді саяси және экономикалық қатынастарын нығайтуға;» [1], – делінген. Бұл тармақша мәтініндегі тең құқықтық және өзара тиімді саяси және экономикалық қатынасты нығайту принципі әлбетте қажет. Бірақ бұл жерде де айқын көрінетін саяси-экономикалық тәуелділік бар. Жалпы жағдайда, Қазақстан Республикасының ұлттық статистика бюросындағы 2017 жылдан 2023 жылға дейінгі есеп бойынша Қазақстанның сырт елдермен, оның ішінде ең үлкен тауар айналымы бар Ресей, Қытай сияқты, сонымен қатар Еуразиялық Экономикалық Одақ аясында да теріс сальдоны (импорттың экспорттан көп болуын) байқаймыз.

Қазіргі таңда Қазақстанның басты сауда серіктесі және көршісімен болып жатқан қақтығыс жағдайы альтернативті жолдың қажеттілігін көрсетті. Себебі бұндай бір бағытты жол қиын геосаяси жағдайда елдің экономикасына үлкен соққы болатындығы тікелей көрінді. Сондықтан да, Қазақстан Түркиямен және де түркі елдерімен жақындасу бағытын ұстануда. Бұл бағыттың аясында Транскаспий жолы сияқты үлкен масштабты проекттер іске асуда және соңғы болған Түркиядағы жер сілкініснен кейінгі гуманитарлық көмектер, бір-бірімен жер алмасу сияқты жәйттар екі мемлекет арасындағы жылы және тіпті бауырластық қарым-қатынас бейнесін көрсетеді. Бірақ, біздің ойымызша, бұл жерде де Түркияның аймақтық, кейіннен әлемдік масштабтағы амбицияларын ұмытпаған жөн. Түркияның түркі халықтарына «үлкен аға» болу амбициясы КСРО құлағаннан кейін айтылғандығы және әлі күнге дейін ол амбиция аясындағы іс-әрекеттердің жалғасуы ешкімге кұпия емес. Бұл қайтадан тең құқықтық және өзара тиімді саяси және экономикалық қатынастарын нығайту жоспарына қайшы болып, болашақта қайтадан қиын жағдайға алып келу мүмкіндігі бар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Қазақстан Республикасы сыртқы саясатының 2020 – 2030 жылдарға арналған тұжырымдамасы туралы https://www.akorda.kz/kz/legal_acts/decrees/kazakstan-respublikasy-syrtsky-sayasatynyn-2020-2030-zhyldarga-arnalghan-tuzhyrymdamasy-turaly*
2. *Brzezinski Z. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives (1997)*
3. *Бюро национальной статистики агентства по стратегическому планированию и реформам республики Казахстан <https://new.stat.gov.kz/ru/>*
4. *Агентство статистики при президенте республики Узбекистан <https://stat.uz/ru/>*

ЕУРООДАҚТЫҢ ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ СТРАТЕГИЯСЫ

Мәлікова Айкөркем

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 3 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Бюжеева Б.З.

"Еуропалық Одақ және Орталық Азия: Жаңа серіктестік стратегиясы" атты алғашқы стратегия 2007 жылы ЕО-ның шығысқа қарай кеңеюінен кейін, посткеңестік кеңістік елдері оның шекарасында болған кезде қабылданды. 2007 жылғы стратегияда белгіленген Еуроодақтың өңірдегі мақсаттары: өңір елдерінің тұрақтылығы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету; "мыңжылдықты дамыту мақсаттарын" орындау шеңберінде өңірдегі кедейлікті қысқартуға және өмір сүру деңгейін арттыруға көмек көрсету; өңірдегі және өңір елдері мен Еуроодақтың арасындағы өңірлік ынтымақтастықты дамытуға жәрдемдесу. Еуроодақтың бірінші стратегиясының ерекшеліктері: өңірлердің тек бес Республикасын қамту, ЕО мен Орталық Азия арасындағы ынтымақтастықтың басым салалары: қауіпсіздікті, заңның үстемдігін, адам құқықтары мен тиімді басқаруды қамтамасыз ету, білім беру саласындағы жобаларды іске асыру, инвестициялар мен сауданы қарқындату, энергетика мен көлік, қоршаған ортаны қорғау және суды пайдалану, тұрақты мәдениетаралық диалогты қалыптастыру болып айқындалды. "Еуропалық Одақ және Орталық Азия: Жаңа серіктестіктің стратегиясы" құжатының басты жетістігін саяси және ведомствоаралық консультациялар мен диалогтар өткізу, сондай-ақ Орталық Азиядағы Еуропалық Одақ жобаларын қаржыландыру деп атауға болады.

2019 жылғы шілдеде Бішкекте Еуропалық Одақ пен Орталық Азия Сыртқы істер министрлерінің өңірлік кездесуінде ЕО-ның Орталық Азия бойынша жаңа стратегиясы ресми түрде ұсынылды: "Еуропалық Одақ және Орталық Азия: анағұрлым берік әріптестік үшін жаңа мүмкіндіктер", ол 2019 жылғы 15 мамырда қабылданды. Жаңа стратегияның мақсаты өңірдің тұрақты, тұрақты дамып келе жатқан және бір-бірімен тығыз байланысты экономикалық және саяси кеңістік ретінде дамуы үшін Орталық Азия елдерімен анағұрлым күшті, заманауи және әмбебап әріптестікті қалыптастыру деп атауға болады. Жаңа стратегияның маңызды ерекшелігі оның біртекті құрылымы мен іске асырудың тиімділігі болуы керек ол үшін құжатты іске асыру шеңберінде Еуропалық Одақ ішіндегі және басқа да көпжақты институттармен барлық елдердің саясатын мұқият келісу, аймақтық бастамалардың орындалуын мұқият бақылау, Брюссельдің Орталық Азия аймағындағы барлық бастамаларын ақпараттық қолдауды ілгерілету, сондай-ақ Еуропалық одақтың жаңа стратегиясында көбірек өңірде де, тұтастай алғанда да өзінің ұлттық мүдделерін нақты айқындады. ЕО ның Орталық Азия бойынша жаңа стратегиясы бір бірін толықтыратын және ынтымақтастықтың бір бірімен тығыз байланысты негізгі үш саласына негізделеді: 1. "Тұрақтылық үшін серіктестік" - демократияны, адам құқықтарын қорғауды және заңның үстемдігін ілгерілету, көші-қон мәселелерін шешу. Сондай-ақ, Брюссель Париж климаттық келісімінің қағидаларын сақтауды ілгерілетуге және экологиялық мәселелерді шешу бағытындағы жұмысты күшейтуге ниетті. 2. "Өркендеу үшін серіктестік" - өңірлік бизнестің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, тартымды инвестициялық орта құру, өңірдің ғылыми әлеуетін арттыруға ықпал ету және өңірдің қалған барлық елдерінің ДСҰ-ға кіруіне ықпал ету. 3. "Қарқынды бірлескен жұмыс" - саяси диалогты нығайту, азаматтық қоғамның шешім қабылдауға қатысуын кеңейту.

Осылайша, Еуропалық Одақ өзінің жаңа Стратегиясында Орталық Азия елдерімен және тұтастай алғанда аймақпен ынтымақтастықты жан-жақты дамытудың маңыздылығын тағы да қуаттады. Бұдан бөлек, Еуропалық Одақ өңіріміздің тұрақты дамуына үлес қосу ниетін растап, аймақаралық деңгейде өзара іс-қимылдың басым бағыттарын белгіледі.

Сонымен бірге, құжаттың жалпы сипаты Еуропалық Одаққа өз саясатын нақты даму бағдарламалары мен басқа бастамалар шеңберінде бейімдеуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

<https://cyberleninka.ru/article/n/novaya-strategiya-evropeyskogo-soyuz-a-v-tsentralnoy-azii-i-eyo-vliyanie-na-evroaziatskuyu-integratsiyu>

<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bischkek/16167.pdf>

https://ca-c.org.ru/journal/2020/journal_rus/cac-04/01.shtml

ИСПАНИЯНЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНДАҒЫ «ЖҰМСАҚ КҮШ» РӨЛІ

Абухан Ғазиза

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 4 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Әлімбаев А.Р.

Сыртқы саясаттағы жұмсақ күш терминін ХХ ғасырдың басында халықаралық қатынастарда қолданыла бастады. Кіші Джозеф Най 1990 жылы “көшбасшылыққа шақыру: америкалық биліктің өзгеретін табиғаты” (“Көшбасшылыққа негіз: америкалық күштің өзгеретін табиғаты”) кітабында айналымға енгізген “жұмсақ күш” термині саясаттанушылардың, теоретиктердің, тәжірибешілердің, дипломаттардың және жай ғана саясатқа қызығушылық танытатын адамдардың лексиконында берік орныққан және аттас тұжырымдама, көптеген сынға қарамастан, тұтастай алғанда, саяси ғылым үшін өзінің байлығын, маңыздылығы мен ыңғайлылығын дәлелдеді [1].

Ресейлік ғалым Астахов Е.М. Испания өткен ғасырдың басында ұлттық имиджді ілгерілету саясатын қалыптастыра бастаған Еуропаның алғашқы елдерінің бірі деп санайды. Автор Испаниядағы “жұмсақ күштің” испан тәжірибесінің орысша қабылдауына” атты мақаласында Испаниядағы “жұмсақ күштің” қалыптасу кезеңдерін қарастыра отырып және оны мәдени және экономикалық бағытта жүзеге асыруға жауапты негізгі институттардың қызметін сипаттай отырып, келесі сипаттамалық белгілерді анықтайды: барлық бағыттарды жүзеге асыру үшін “жұмсақ күш” орталық үкіметке бағынатын ұйымдарға жауап береді; бұл саладағы мемлекеттің стратегиясы жеке қорлар мен сарапшылардың қатысуымен қалыптасты; Испания СІМ осы бағыттағы іс-шараларды үйлестіруде маңызды рөл атқарады; Испанияның “жұмсақ күш” саясаты өте алуан түрлі және әртүрлі салалардағы қызметті қамтиды: саясат, экономика, сауда-саттық, мәдениет, бұқаралық ақпарат құралдары, жоғары деңгейдегі байланыстар, оқу орындары, азаматтық қоғамдар және т. б. [2].

Испанияның “жұмсақ күшінің” көптеген аспектілеріне қарамастан, тақырып бойынша зерттеулердің көпшілігі оның мәдени, әсіресе тілдік компонентіне бағытталған. Осы бағыттағы зерттеулердің ішінде Н. В.Ковалевскаяның еңбектерін де атауға болады [3]. Испанияның “жұмсақ күші” өзінің тиімділігіне көп жағдайда бай мәдениетке және әлемдегі ықпалды тілге байланысты екені сөзсіз. Сонымен, зерттеуші Хуан Прието Гутиеррес сыртқы мәдени саясат испандық “жұмсақ күштің” маңызды құрамдас бөлігі болып табылатынын және ол тілге және онымен байланысты барлық нәрсеге сүйенетінін атап өтті. Испания үшін мәдени дипломатияның қажеттілігін испан дипломаты Ион де ла Рива да қолдайды. Сонымен бірге ол Испания үшін оның негізгі элементі ЮНЕСКО-мен ынтымақтастық болуы керек деп санайды [4].

Қазіргі таңда, Испанияның сыртқы саясатындағы жұмсақ күш ретінде негізгі фактор болып испан тілі болып саналады. Қазір испан тілінде 495 миллионнан астам адам сөйлейді, олар үшін ол ана тілі, екінші немесе шет тілі. Ол сөйлеушілер саны бойынша әлемде екінші орында қытай тілінен кейін. Ал ағылшын тілінен кейін халықаралық қарым қатынас тілі

ретінде екінші орында. Осы тұрғыда әлемде «испанофония» деген термин ғылымға енді. Испанофония - бұл испан тілінің таралуы мен испан мәдениеті мен ибероамерикалық өркениеттік қауымдастыққа ену, сондай-ақ тиісті лингвистикалық-саяси және мәдени инфрақұрылымды құру үдерістерінің жиынтығы. Осылайша, испанофония материалдық емес сыртқы ресурстар бола отырып, қолайлы имидж құруға және өмір мен дүниетанымға әсер ете отырып, менталитеттің ерекшеліктерімен байланыстыруға арналған.

Испанофонияның негізгі себептері: Испанияның қазіргі демократиялық мемлекет ретіндегі бейнесін қалыптастыру қажеттілігі; Испанияның халықаралық саяси институттарға кіру қажеттілігі; Испанияның испан тілді елдермен сауда арналарын құру және Испанияны сыртқы нарықтарға бекіту; басқалардың таралуына қарсы тұру лингвофониялар (әсіресе англофония және лузофония), ең алдымен, испан тілінің геосаяси таралу аймағында. MESIAS интеллектуалды жүйесін талдау бүгінгі күнге дейін испандық экспорттаушылардың 55% - ы сатылымды арттыру үшін Made in Spain брендінің сенімін пайдалана отырып, өз тауарларының немесе қызметтерінің шығу тегін атап өтетінін көрсетеді. Олар Латын Америкасында, араб елдерінде, сондай-ақ посткеңестікте үлкен адалдықты тудырады. Екінші жағынан, Латын Америкасы мен Кариб теңізі елдерінің аймақтық интеграция үдерісі жалғасуда [5].

Испания 2018 жылы аздап жақсарғаннан кейін біртіндеп алға жылжуын жалғастырды және 2019 жылы тағы бір орынға көтерілді. Бір жылға созылған саяси аласапыранға қарамастан, Жерорта теңізі мен Атлант мұхитының түйіскен жерінде, сондай-ақ Еуропа мен Африка арасында орналасқан Испанияның қуатты мәдени мұрасы оған жоғары жалпы балл берді. Сонымен қатар, ұлттық үкімет пен жаңадан сайланған аймақтық көшбасшылар арасындағы өзара іс-қимыл Каталониядағы сепаратистік қозғалыс тудырған шиеленісті төмендете бастады. Испанияның Сыртқы істер министрі Хосеп Боррел Фонтеллестің ЕО-ның Сыртқы істер және қауіпсіздік саясаты жөніндегі Жоғарғы өкілі болып тағайындалуы 2020 жылы және одан кейінгі кезеңде Испанияның "жұмсақ күшін" одан әрі күшейтуді қамтамасыз етеді, сонымен бірге елдің үкіметтік институттарына деген сенімділікті арттырады. Енді Испания өзінің жұмсақ күш рейтингін арттыру үшін аймақтық көшбасшылармен өзара әрекеттесуді жалғастыруға және ұлттық үкімет пен сепаратистік Каталония арасындағы шиеленісті одан әрі төмендетуге назар аударуы керек [6].

Испанияның жұмсақ күш әсері Қазақстанға да өз ықпалдарын тигізуде. Қазақстан мен Испания арасында бірқатар ынтымақтастық пен серіктестік артуда. Қазіргі таңда көптеген Қазақстан азаматтары Испанияда білім алуда. Бұның өзі Испанияның жұмсақ күшіне сөзсіз әсер етеді. Бүгінгі таңда біздің ел Испания үшін үлкен экономикалық ресурстары бар және үлкен маңызы бар серіктес мемлекет ретінде әрекет етеді. Бұл Қазақстанның жалпы көлемі 7% болатын мұнайдың жеткілікті ірі жеткізушісі болып табылатындығымен түсіндіріледі. Сондай-ақ, Қазақстан Республикасы мен Испания Корольдігі арасында 1997 жылы қол қойылған мәдени, білім беру және ғылыми ынтымақтастық туралы келісім сияқты мәдени сипаттағы келісімдер жазылғанын атап өткен жөн. Бұдан басқа, мемлекеттер арасында 2009 жылы Мадридте қол қойылған консулдық сипаттағы келісімдер, дипломатиялық Паспорттардағы визаларды өзара жою туралы келісім немесе басқалары, қылмысқа қарсы күрестегі ынтымақтастық туралы келісім немесе экстрадициялау туралы шарт бар. Екі ел де туризм, білім беру, әскери ынтымақтастық, сауда және инвестициялар саласындағы тамаша қарым-қатынастарының арқасында нормативтік емес реттеу туралы келісімдерге қол жеткізді. Экономикалық деңгейде біздің ел 2021 жылы Испанияда шығарылған бірнеше ұшақты сатып алып, серіктесі үшін көмірсутектердің маңызды жеткізушісі болды [7].

Қорытындылай келе, жұмсақ күш Испанияның сыртқы саясатында маңызды рөл атқарады, оның имиджі мен халықаралық аренадағы ықпалын қалыптастыруға көмектеседі. Жұмсақ күштің Испанияның сыртқы саясатына әсер етуінің бірнеше жолын атап айтсақ:

1. Мәдени дипломатия: Испания өзінің мәдениеті мен құндылықтарын бүкіл әлемге насихаттау үшін мәдени дипломатияны қолданады. Елде испан тілі мен мәдениетін бүкіл әлемге танымал ету үшін Сервантес институты сияқты мәдени орталықтар құрылды.

Испания сонымен қатар өзінің өнерін, музыкасын және тағамдарын көрсету үшін фестивалдар мен көрмелер сияқты мәдени іс-шараларды ұйымдастырады.

2. Туристік дипломатия: Испанияның туристік индустриясы оның сыртқы саясатында маңызды рөл атқарады. Ел туризмді өзінің мәдениеті мен өмір салтын насихаттау құралы ретінде насихаттайды. Үкімет көбірек келушілерді тарту үшін инфрақұрылымды жақсарту, сапалы қызмет көрсету және тұрақты туризмді дамыту үшін жұмыс істеуде.

3. Спорттық дипломатия: Испанияның футболдағы жетістігі оның имиджін бүкіл әлемге насихаттады. Ел 1982 жылғы футболдан әлем чемпионаты және 1992 жылғы Жазғы Олимпиада сияқты ірі спорттық іс-шараларды өткізді, бұл оның ұйымдастырушылық қабілеті мен инфрақұрылымын көрсетуге көмектесті.

4. Дамуға көмек: Испанияның шетелдік Көмек бағдарламасы жұмсақ күш құралы ретінде де қызмет етеді. Испания мұқтаж елдерге, әсіресе Латын Америкасы мен Африкаға дамуға көмек көрсетеді. Бұл көмек Испанияның халықаралық қауымдастықтың жауапты және қамқор мүшесі ретіндегі имиджін нығайту арқылы осы елдердегі адамдардың өмір сүру жағдайларын жақсартуға көмектеседі.

5. Адам құқықтары мен демократияны ілгерілету: Испания бүкіл әлемде адам құқықтары мен демократияны белсенді түрде насихаттайды. Бұл құндылықтарды ілгерілету үшін ел халықаралық ұйымдармен және басқа елдермен, әсіресе Испанияның тарихи және мәдени байланыстары бар Латын Америкасында ынтымақтасады.

Жалпы, Испанияның жұмсақ күші оның сыртқы саясатын қалыптастыруға және оның имиджі мен ықпалын бүкіл әлемге насихаттауға көмектеседі. Ел өзінің сыртқы саяси мақсаттарына жету үшін мәдени дипломатия, туризм дипломатиясы, спорттық дипломатия, даму көмегі, адам құқықтары мен демократияны ілгерілету сияқты жұмсақ күш құралдарын пайдаланады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Nye J. S. *Soft Power: the Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs Group, 2004. 397 p.
2. Астахов Е. М. К русскому восприятию испанского опыта «мягкой силы» // *Иberoамериканские тетради*. 2013. № 2(2). С. 40–50.
3. Ковалевская Н. В. Роль испанского языка как «мягкой силы» во внешней политике Испании // *Историческая и социальное-образовательная мысль*. 2015. № 5-2. С. 141–145
4. Prieto Gutiérrez J. J. *La acción cultural exterior de España a través del Instituto Cervantes* // *Real Instituto Elcano*. 2013. URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_es/contenido?WCM_GLOBAL_CONTENT=/elcano/elcano_es/zonas_es/imagen+de+espana/oie14-2013-la_accion-cultural-exterior-espana-instituto_cervantes (дата обращения: 25.02.2019).
5. Пупышева М. В. *Испанофония как ресурс внешней политики Испании* // *Вестник Московского государственного областного университета*. Серия: *История и политические науки*. 2020. № 1.
6. <https://softpower30.com/country/spain/>
7. https://el.kz/ru/kazakhstan_ispaniya_dostizheniya_i_perspektivy_diplomaticheskikh_otnosheniy_na_30-letnem_rubezhe_43522/

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ЖАҢА ЖҮЙЕСІНДЕГІ БҰҰ

Ерболат Нұрай

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 4 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Бюжеева Б.З.

Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) - 1945 жылы құрылғаннан бері айтарлықтай дамыған күрделі және көп қырлы ұйым. Осы жылдар ішінде БҰҰ бүкіл әлемде бейбітшілікті, қауіпсіздікті, дамуды және адам құқықтарын ілгерілетуге бағытталған бірқатар стратегияларды әзірледі. Соңғы жылдары БҰҰ өзгеріп жатқан жаһандық ландшафтты және халықаралық қауымдастықтың алдында тұрған қиындықтарды көрсететін бірқатар жаңа стратегияларды қабылдады.

Соңғы жылдары БҰҰ саясатының негізгі бағыттарының бірі тұрақты дамуға жәрдемдесу болды. 2015 жылы БҰҰ кедейлікпен, теңсіздікпен және қоршаған ортаның деградациясымен күресудің жан-жақты шеңберін белгілейтін тұрақты даму мақсаттарын (ТДМ) қабылдады. ТДМ-ге кедейлік пен аштықты жоюдан бастап гендерлік теңдікті көтермелеуге, көмірқышқыл газының шығарындыларын азайтуға және таза су мен санитарияға қол жеткізуге дейінгі 17 мақсат пен 169 міндет кіреді. ТДМ дамуға кең негізде және инклюзивті көзқарасты көрсетеді, бұл ешкімді назардан тыс қалдырмау және әлеуметтік, экономикалық және экологиялық тұрақтылыққа ықпал ету қажеттілігін көрсетеді.

БҰҰ саясатының тағы бір маңызды бағыты-адам құқықтарын ынталандыру. БҰҰ Адам құқықтарын көтермелеудің ұзақ тарихы бар, оның ішінде 1948 жылы Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясын қабылдау. Соңғы жылдары БҰҰ Адам құқықтары саласындағы бірқатар негізгі мәселелерге, соның ішінде гендерлік теңдікке, босқындар мен мигранттардың құқықтарына және жергілікті құқықтарға назар аударды. БҰҰ сонымен қатар Адам құқықтарының бұзылуын бақылау және олар туралы есеп беру үшін бірқатар тетіктер жасады, соның ішінде адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы комиссар басқармасы және Халықаралық қылмыстық сот. Кейбір салаларда қол жеткізілген жетістіктерге қарамастан, адам құқықтарының бұзылуы әлемнің көптеген бөліктерінде маңызды мәселе болып қала береді.

БҰҰ сонымен қатар бүкіл әлемде бейбітшілік пен қауіпсіздікті насихаттауға белсенді қатысады. Халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтауға жауапты БҰҰ Қауіпсіздік кеңесі соңғы жылдары бірқатар бітімгершілік миссияларға рұқсат берді. Бұл миссиялар Оңтүстік Судан, Конго Демократиялық Республикасы және Мали сияқты бірқатар қақтығыс аймақтарына орналастырылды. БҰҰ сонымен қатар жаппай қырып-жоютын қарудың таралуын болдырмау үшін, оның ішінде ядролық қаруды таратпау туралы шарт пен химиялық қару туралы Конвенцияны қабылдау арқылы жұмыс жасады.

Климаттың өзгеруі халықаралық қауымдастықтың алдында тұрған тағы бір маңызды мәселе болып табылады және БҰҰ бұл мәселені шешуде шешуші рөл атқарды. БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі туралы негіздемілік конвенциясы (РКИКООН) 1992 жылы климаттың өзгеру қаупімен күресу үшін қабылданды. Соңғы жылдары БҰҰ жаһандық жылынууды Цельсий бойынша 2 градустан төмен шектеуге бағытталған Париж келісімін ілгерілетуде жетекші рөл атқарды. БҰҰ сонымен қатар жаңартылатын энергия көздерін ілгерілетуге, көмірқышқыл газын азайтуға және климаттың өзгеруінің әсеріне бейімделуге бағытталған бірқатар бағдарламалар мен бастамаларды құрды.

Ақырында, БҰҰ гендерлік теңдікті ілгерілетуге және бүкіл әлем бойынша әйелдер мен қыздардың мүмкіндіктерін кеңейтуге белсенді қатысады. БҰҰ гендерлік теңдікті ынталандыруға бағытталған бірқатар стратегияларды қабылдады, соның ішінде 1995 жылы Бейжің декларациясы мен іс-қимыл платформасы және 2000 жылы БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің Әйелдер, бейбітшілік және қауіпсіздік туралы 1325 Тарихи қарары. БҰҰ сонымен қатар әйелдер мен қыздардың гендерлік теңдігі мен мүмкіндіктерін кеңейту үшін "БҰҰ-әйелдер" агенттігін құрды және әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықты тоқтатуға және әйелдердің көшбасшылығын ынталандыруға бағытталған бірқатар бастамалар жасады.

Қорытындылай келе, БҰҰ-ның қазіргі саясаты бүкіл әлемде бейбітшілікке, қауіпсіздікке, дамуға және адам құқықтарына жәрдемдесуге кең негізде және жан-жақты көзқарасты көрсететінін атап өткен жөн. БҰҰ саясаты өзгеріп жатқан жаһандық

ландшафтты және климаттың өзгеруін, гендерлік теңсіздікті және тұрақты даму қажеттілігін қоса алғанда, халықаралық қауымдастықтың алдында тұрған өзгермелі қиындықтарды көрсетеді. БҰҰ өз саясатын жүзеге асыруда көптеген қиындықтарға тап болғанымен, оның өзектілігі мен маңыздылығы айқын. Әлем барған сайын өзара байланысты және күрделі бола бастағандықтан, БҰҰ сияқты күшті және тиімді халықаралық ұйымға деген қажеттілік одан да маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

<https://www.ungeneva.org/ru/topics/disarmament>

<https://www.un.org/disarmament/the-convention-on-certain-conventional-weapons>

<https://www.un.org/ru/chronicle/article/21866>

<https://interaffairs.ru/jauthor/material/565>

ПРОБЛЕМЫ ТРАНСГРАНИЧНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В ЮЖНОЙ ЕВРОПЕ

Нуртазинова Сания

Студент 4-курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: к.и.н., ст. преподаватель, Кульбаева А. Т.

Несмотря на высокий уровень развития современного мира во всех сферах жизнедеятельности человечества, наша планета подвержена огромному числу опасностей и угроз. Мир настолько глобализирован, что в настоящее время угроза одному человеку представляет собой угрозу всему биоценозу.

Согласно докладу Группы высокого уровня по угрозам, вызовам и переменам ООН, сейчас миру угрожают 6 блоков угроз, одной из которых является транснациональная организованная преступность (далее - ТОП).

Этот вид преступности является наиболее сложным в предотвращении и ликвидации последствий, так как ему характерны следующие черты:

1. высокий уровень незаконной финансовой активности;
2. участие нескольких государств;
3. несколько видов уголовных преступлений, переплетенных друг с другом.
4. К ТОП относятся:
5. Незаконный оборот наркотиков;
6. Незаконный ввоз мигрантов;
7. Торговля людьми;
8. Отмывание денег;
9. Незаконная торговля огнестрельным оружием, контрафактными товарами, дикими животными и растениями и культурными ценностями;
10. Некоторые формы киберпреступности.

ТОП распространена повсеместно, включая Южную Европу, где по сей день активно фигурирует **мафия**. Итальянская мафия, которая была сформирована еще в XIX веке, все еще занимает место не только в социальной жизни обычных итальянцев, но и в политической жизни тоже. «Коза Ностра», «Каморра», «Ндрангета» участвуют в политике, тем самым содействуя коррупции, криминальному бизнесу и в целом преступности. Мафия занимается незаконным оборотом наркотиков, вымогательством денег у строительных фирм, компаний, кражей средств для малоимущих, контрабандой сигарет, оружия и людей.

Деятельность мафии настолько обширна, что ее доход, по подсчетам экспертов, составляет 130 млрд евро в год, что приравнивается к 7% итальянского ВВП.

Основная деятельность мафии - контрабанда наркотиков расстраивает весь аппарат жизнедеятельности. В то время как внимание политиков было устремлено на борьбу с незаконной миграцией, увеличился поток незаконного оборота наркотиков, а именно кокаина. По данным Центрального управления по борьбе с наркотиками около 5 т. кокаина было изъято в портах лишь одной Италии в течение одного года. Подобная картина наблюдается не только в Италии, но и в Испании, где в 2018 г. началась активная борьба с наркобизнесом, что спровоцировало ответную реакцию со стороны мафии, которая пыталась и пытается защитить свой бизнес, вернуть утерянные позиции, участились случаи нападения мафиозных группировок на правоохранительные органы Испании.

Шаткое положение в странах Ближнего Востока стало причиной увеличения нелегального потока мигрантов в Европе. По данным 2022 г., за год незаконная миграция в Европу выросла на 73 процента. Эту проблему также успели превратить в бизнес, содействуя беженцам в незаконном пересечении границ как сухопутных, так и морских. Ежегодно, по оценкам ООН, этот бизнес приносит организованным преступным сетям доход в около 150 млн. долл. США. Проблема этой преступной деятельности заключается не только в нарушении закона, но и нарушении нравственных норм, ведь во время перевозки людей они вовсе не беспокоятся о безопасности беженцев или используемого маршрута. Во время перевозки огромное количество людей помещают в маленькое пространство грузовиков. По дороге мигранты могут остаться избитыми, ранеными или вовсе убитыми.

Транснациональная организованная преступность требует подхода к решению и искоренению не только на национальном уровне, но и на международном. Так, в качестве нормативно-правовой базы по борьбе с ТОП используются:

1. Конвенция Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности;
2. РАМОЧНОЕ РЕШЕНИЕ ЕС 2008/841/ПВД СОВЕТА от 24 октября 2008 г. о борьбе с организованной преступностью;
3. Рамочное решение Совета Европейского Союза 2001/500/ПВД от 26 июня 2001 г. о противодействии отмыванию денег, идентификации, выявлению, замораживанию, изъятию и конфискации орудий совершения преступлений и доходов, полученных от преступной деятельности;
4. Директива 2014/42/EU Европейского Парламента и Совета об аресте и конфискации орудий, средств совершения и доходов от преступлений в Европейском Союзе от 3 апреля 2014 года и т. д.

Список использованной литературы:

Краткий обзор доклада Группы ООН высокого уровня по угрозам, вызовам и переменам (A/59/565 + Corr.1).

Факты о ТОП. Транснациональная организованная преступность – глобализованная нелегальная экономика. Доклад Управления ООН по наркотикам и преступности.

Незаконный ввоз мигрантов – суровый поиск лучшей жизни. Доклад Управления ООН по наркотикам и преступности.

Проблема оборота наркотиков преступными объединениями Евросоюза как угроза экономической безопасности мирового сообщества. Сошникова И. В. Проблемы взаимодействия публичного и частного права при регулировании цифровизации экономических отношений, с. 94, 2020

Косых Е.С. Организованная преступность в Италии /Е.С. Косых // Актуальные проблемы гуманитарных и социально-экономических наук. –2016.-№10.–С.55–58

ОРТА АЗИЯДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН МЕН ТЫНЫҚ МҰХИТТАҒЫ ИНДОНЕЗИЯНЫҢ АЙМАҚТЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІҢ ІРГЕТАСЫ РЕТІНДЕ

Базарбаев Расул

Нархоз университеті «Халықаралық Қатынастар»

мамандығының 2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: Ph.D. докторы, доцент м.а. Сарыбаев М.С.

Индонезия-Оңтүстік-Шығыс Азиядағы халық саны бойынша ең ірі мемлекет. Ол 17000-нан астам аралдан тұратын архипелагта орналасқан ірі мемлекет. Оның ішінде Ява, Суматра, Калимантан, Сулавеси және Жаңа Гвинея деген Тынық мұхитта елеулі рөл ойнайтын экономикалық арал державалар деп айта кетсек де болады. Өзінің 1945 жылы тәуелсіздігін жариялағаннан кейін Джакартаның жағдайы саяси жағынан тұрақсыз, экономикасы төмен бола тұра, кейіннен халықаралық аренада жаңа индустриалды ел ретінде анықталып, соңында ЖІӨ мөлшері бойынша экономикасы 7-ші орынды алды.

Негізінен Қазақстан және Индонезия арасындағы екі жақты дипломатиялық қарым-қатынастар 1993 жылы 2 маусымда орнатылды. Қазақстан мен Индонезия арасындағы қатынастарды достық және түрлі салалардағы өзара іс-қимылды нығайтуға ұмтылатын мемлекеттер қатарына жатқызып кетуге болады. 1995 жылы 6-8 сәуірде Индонезия президенті Х.М. Сухарто Алматыға келген соң, сауда және техникалық келіссөздерге қол қойылды. Соңғы жылдары Қазақстан мен Индонезия экономика, мәдениет, туризм және ғылым саласындағы байланыстарын нығайтуда. Екі елде де мұсылмандар көп болғаннан кейін екіжақты қарым қатынастар Ислам Ұнтымақтастығы Ұйымы шеңберінде де ылғайтып жатыр. 2021 жылы Қазақстан мен Индонезия арасындағы тауар айналымы 174 миллион долларды құрады. [1] Алайда біз Қазақстан мен Еуропалық Одақ, немесе Орта Азия, Америка елдерімен салыстыратын болсақ әрине бұл көрсеткіш соншалықты көп еместігін көрсетеді. Мәселен Қазақстан Ресеймен тауар айналымы 15,9 млрд долларды құрайды. Алайда Ресейдің экономикасы Номиналды ЖІӨ көлемі 2021 жылғы көрсеткіші бойынша 1,779 трлн долларға бағаланды. Ал Индонезияны алып қарасақ бұл көрсеткіш 1,19 трлн долларды көрсетеді. [2] Бірақта Қазақстан Джакартамен тауар айналымы Мәскеуден ғана анағұрлым аз екендігі, екі жақты сауда қарым қатынастарды барынша нығайту керектігін көрсетеді. Алайда бұл жерде геосаяси жағынан географиялық арақашықтылықты да ескере кетуімізде қажет шығар. Себебі Индонезияның даму моделі біз үшін де маңызды. Біз екі жақтан да біршама саяси жағынан ұқсас белгілерді байқап кете аламыз. Кезінде Индонезия да біршама елдердің колониясы болған. Джакартаның бастапқы жылдарындағы Экономикалық әл ауқатының статистика бойынша деректерін қарап кетсек, біздің елімізбен ұқсас болып келеді екен. Яғни бұл жерден де Джакартаның экономикалық даму моделінен біршама пайдалы ақпараттар алуға болады. Тағы бұл жерде Индонезияның Панча Күші деген философиялық ілімін қарастырса кетуге болады. Яғни Біріншісі бір Құдайға сену, әділ және өркениетті адамгершілік, ел бірлігі, ақылға қонымды консультациялар мен өкілдік саясатына негізделген демократия, әлеуметтік әділеттілікті жүзеге асыру. [3] Бұл принциптер қазір бізде де ең өзекті іске асыру керек жобалардың бірі болып табылады. Мәселен 1991 жылы Индонезия елінде президент Сухарто болған кезде ол екпінді экономикалық дамуға қойған болатын. Алайда экономиканы бірінші орынға қойса да демократия бұл елде кейінгі орындарға түскен. Елде авторитаризмнің бейнесін осы жылдары айқын байқауға болады. 1997 жылғы азиялық қаржы дағдарысы Индонезия экономикасына үлкен зиян келтіріп Ұлттық валюта бағамы күрт төмендеді. Шетелдік инвесторлар Индонезиядан капиталды шығара бастады. Өнеркәсіптік өндіріс айтарлықтай

қысқарып, ең соңында наразы болған халық Сухартоның ішкі саясатына наразы студенттердің жаппай демонстрациялары болып, соңында сондағы президент биліктен кеткен еді. Қарап отырсақ 20 ғасырдың соңы мен 21 ғасырдың басына дейін екі елдегі саяси оқиғаларды интерпретациялап ұқсастыра кетуге болады. Тіпті бұл жердегі мұсылман халқының көптігі екі елдегі қауіпсіздік саласында да елеулі рөл ойнып кете алады. Мәселен қазіргі геосаяси аймақтағы теке-тіресті алып қарастырсақ біз экономика жағынан көбінесе осы Ресей және Қытайға тәуелді болып келеміз. Алайда соңғы жаңалықтарға сәйкес Ресейдің Украинаға интервенциясынан кейін, түрлі қойылып жатқан санкциялары бізге де кері әсерін берген болатын. Инфляция жоғарылап, азық-түлік бағысы күрт қымбаттап кетті. Украинадағы сияқты этникалық дисбаланстағы жағдайдан кейін, біздегі орыс халқының құқықтары туралы да бұқаралық ақпаратта түрлі ақпараттар шыққан болатын. Ал егерде осыған орай біздің қарулы күштеріміздің потенциалына көз жүгірте кетсек, қазіргі жағдайда бар авиацияның өзі бізге Ресейден жабдықталып отыр. Егерде біз өзіміздің сыртқы саясатымыз осы бағытта жүретін болса, елімізге қауіп қатер одан бетер жоғарылауы мүмкін. Сондықтан біздің жағдайымызда Орталық Азия мәселелерін қарастыра отырып геосаяси плацдармды күшейтіп, қарым-қатынастарымызды Еуропа, Солтүстік жарты шарға емес, оңтүстік елдермен қарым қатынастарды нығайтуға уақытымыз келді. Тіпті география жағынан да ала кетсек, әлемдегі пайдалы қазбалардың саны көбінесе Азияда орналасқан. Шикізат көзін өндіріп, сондағы сапасының деңгейі бойынша да Еуропа елдерінен төмен емес. Біз көбінесе сол елдермен қарым қатынас жасасқан жағдайда ғана Ядро мемлекеттерінің Периферияға қатысты теориялардың барлығын басқа сипатта орын алғыза аламыз. Егерде Қазақстан мен Индонезияның сауда қарым қатынастары туралы айта кетсек, қазіргі уақытта Джакарта Қазақстандық астықтың ірі сатып алушысы болып табылады. Ал Қазақстан өз кезегінде Индонезияға мұнай мен газ жеткізуді жүргізеді. Бірақта бұдан басқа Индонезияда мұнай, газ, көмір, ағаш және басқа да табиғи ресурстарды өндіру мен экспорттауға, сондай-ақ тоқыма, электроника, автомобильдер салалары қарқынды түрде дамып жатыр. Біз Индонезияның географиялық картасына Ява, Калимантан, Суматра аралдарына көзімізді түсірсек Индонезияның экономикасының 60% көбінесе Ява аралында орналасқандығын байқауымызға болады. Бұл жерде бар мұнай және газ өндіру зауыттары, шикізат, тіпті аграрлық өнеркәсіптің барлығы осында орналасқан. Сондықтан біздің еліміз бұл жерде экономикалық маңызды секторларымен тығыз келіссөздер жүргізуіміз қажет. Себебі бұл аралдың өзі халықаралық аренада келесі 30 жыл ішінде Азия елдеріндегі маңызы Жапония, Корея, Қытайдың шығыс қалалары сияқты орасан зор рөл ойнайтындығын естен шығармауымыз керек. Бұны біз елдегі тәуелсіздік жылдардан кейінгі мемлекеттің экономикалық көрсеткіштерінен ақ болжау жасап айтуымызға болады. Сондай ақ Индонезия мемлекетінде 90% халық ислам дінін ұстанатынын айта кеткен жөн. [4] Бұл екі ел арасындағы діни жағынан басым бөлігінікі бір болғандықтан екі жақты әлеуметтік көмек, қорғаныс және геосаяси аймақта тынық мұхитында орналасқан потенциалы жоғары мемлекетпен тығыз қарым қатынасты ынталандырудың іргетасы ретінде қарастырса болады. Бұл жерде сондай ақ екі жақты туризмді дамытып, оның бай мәдениеті, тарихы және Бали, Ява, Комодо, Ломбок аралы сияқты табиғи көрікті жерлері мен сондағы халықты Қазақстанның Бурабай немесе Алматы маңындағы аймақтарды екіжақты туристерге қолжетімді қылып дамытып, виза алуды барынша жеңілдетсек, тіпті оның астарында қаншалықты игілік жатқандығын да көруге болады. Сондықтан егерде біз Индонезия елімен қарым-қатынастарды Жапония не болмаса Корея сияқты осы байланыстарды дамытқан жағдайда, экономикалық, саяси, қорғаныс жағынан бір саты болса да жаңа деңгейге шыға аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қасымжомарт Тоқаев *Қазақстан Республикасының дипломатиясы: 4 тарау* 137 бет.

2. *Индонезиямен және Филиппиндермен экономикалық ынтымақтастық*
<https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-jakarta/activities/2175?lang=kk> [Шыққан күні 2023 жыл 20 қаңтар] [Қаралған күні 2023 жыл 20 наурыз]
3. *Новый идеологический курс Индонезии*
<https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/panchasila-protiv-islamizma/> [Шыққан күні 2023 жыл 20 қаңтар] [Қаралған күні 2023 жыл 21 наурыз]
4. *Кишиор Махбубани Ұлы конвергенция: Азия, Еуропа және бірегей әлем Логикасы: 56 бет* [Шыққан күні 2023 жыл 20 қаңтар] [Қаралған күні 2023 жыл 21 наурыз]

8-СЕКЦИЯ. V Н. ТӨРЕҚҰЛОВ ОҚУЛАРЫ: ДИПЛОМАТИЯ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ МҮДДЕЛЕР

8- СЕКЦИЯ. V Н. ТОРЕКУЛОВСКИЕ ЧТЕНИЯ: ДИПЛОМАТИЯ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИНТЕРЕСЫ

8-SECTION. THE V NAZIR TOREKULOV READINGS: DIPLOMACY AND NATIONAL INTERESTS

ДИПЛОМАТ НӘЗІР ТӨРЕҚҰЛОВ ӘЛЕМІ ЕЛ ЕСІНДЕ

Алдаберді Ақбота

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының I курс магистранты*

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.д., профессор Сапарбаев Ә.Ж.

Кіріспе

Кез-келген дипломат өз елінің мүддесін білдіруде және халықаралық ынтымақтастық пен түсіністікті ілгерілетуде шешуші рөл атқарады. Мемлекеттің сыртқы саясаты ішкі даму үдерісіне ерекше серпін беретін өзара тиімді қарым-қатынастар аясында қалыптасып, жүзеге асырылуы тиіс. Бұл түсінік тек қазіргі заманның талабына сәйкес қалыптасқан деп айту қате пікір, себебі Кеңес Одағындағы дипломатиялық қызмет те Кеңес Одағының шетелдегі ықпалын болжаудың және оның сыртқы саяси мақсаттарын ілгерілетудің маңызды құралы болды.

Кеңестік дәуірде өзін жеткілікті көрсете білген дипломаттар саны аз болған еді. Себебі, қажетті білім мен біліктіліктің болуы және басқа да талаптарға сай болуы сол кезеңде қиын болған. Осындай санаулы дипломаттардың ішінде тұңғыш кеңестік қазақ дипломат ретінде Нәзір Төреқұловтың кәсіби мұраты қазіргі таңға дейін өз ұлылығын жоғалтқан емес. Ол Кеңес Одағы мен Сауд Арабиясы арасындағы қарым-қатынасты бекітуде шешуші рөлді атқарды. Бүгінгі таңда Сауд Арабиясы қара алтынның қоры мен экспорты бойынша әлемде бірінші орында және XX ғасырдың 30-жылдарында бұл ел керосин қосылған бензинді сырттан импорттауға мәжбүр болды, себебі өзінің қаншалықты бай ресурстарға ие екендігін ол уақытқа дейін білмеген еді, білген күннің өзінде ол ресурстарды жеке дара өндіру мен өңдеуге талай уақытты талап етті, осы барлық аталған үдерістерге дейін Сауд Арабиясы өзге мемлекеттермен аталған мәселе бойынша келіссөз жүргізуге мәжбүр болды және оның жеткізушілерінің алғашқыларының бірі Кеңес Одағы болды [1].

Сауд Арабиясындағы өкілетті өкіл ретінде 8 жыл қызмет еткен Н.Төреқұлов Сауд Арабиясы мен Кеңес Одағының арасында ажырамас көпірдің болуы үшін барынша қолайлы жағдай жасауға тырысты, саяси байланыстар орнатты, экономикалық байланыстарды кеңейтті, елшілікті жабдықтады және дипломатиялық корпуста көшбасшылыққа қол жеткізді. Ол тек Таяу Шығыстағы ғана емес, сонымен қатар Еуропа мен әлемдік аренадағы дипломатиялық күрестің барлық қыр-сырын терең түсінді, мұны Орталыққа жазған баяндамалары, жазбалары, анықтамалары, циркулярлық хаттары дәлелдейді. Мәдениеті жоғары, эрудитті, полиглот, әрі жан-жақты дипломат еді. Түпкілікті нәтижеге назар аударып, өз мемлекетінің ұлттық мүддесін қорғай отырып, тамаша кәсіби шебер біліктілігін дәлелдей білген Н.Төреқұловқа кеңестік дипломатия тарихында лайықты орын алуға тұрарлық еді.

Нәзір Төреқұловтың дипломатиялық қызметке келуі

1904 жылы Нәзір мектепті тәмамдайды, араға екі жыл салып – ұлттық шет елді мекендердің тұрғындарына арналған орыс мектебін бітіреді. 1914 жылы Қоқандтағысауда училищесінің 8 сыныбын бітірген. Төреқұлов әкесінің білімі мен біліктілігінің арқасында жақсы білім алып шығады. 1914 жылы Мәскеу коммерциялық институтына оқуға түсіп, үшінші курста оны тастап кетеді. Бұған Орталық Азия халықтарын Бірінші дүниежүзілік соғысқа жалпы жұмылдыру түрткі болған еді. Осы жұмылдырудың нәтижесінде жүздеген мың қазақ, қырғыз, өзбек майданға да жетпей қырылды. Нәзір оқуын тастап, земство одағының нұсқаушысы ретінде майданға баруды шешеді, бірақ іс жүзінде - гуманитарлық миссияның құрамында болды. Мұнда ол Шығыс халықтарының ұлт-азаттық күресінде жан-жақты көмек көрсетуге бар күшін жұмсады. Бұл үшін ол тіпті Беларусь Минскінің маңында орналасқан «Еркін қадам» ұйымын құруға бастамашылық етеді.

Нәзір Төреқұловтың революция мұраттарын белсенді қолдағанын, Кеңес өкіметін орнатуға қатысқанын айта кеткен жөн. Оның үстіне ол алғашқы революциялық комитеттерді басқарды, Түркістан университетін құрудың бастауында тұрды және жалпы Түркістан өлкесінің дамуында елеулі рөл атқарды.

Н.Төреқұлов 1913 жылы Мәскеу коммерциялық институтының (экономика факультеті) бағдарламасына оқуға түсіп, онда экономиканы терең түсініп қана қоймай, бірнеше шет тілдерін де меңгерген [2]. Ол орысша оңай сөйлейді, түрік, француз және неміс тілдерін біледі және Сауд Арабиясы Корольдігінде дипломат болып жұмыс істеген кезінде араб тілін меңгерді. Оның Мәскеуге берген есептері мыналарды қамтиды: «Мен араб тіліндегі қарым-қатынас дағдыларымда айтарлықтай ілгерілеушілікке қол жеткіздім. Мен үш-төрт айдың ішінде аудармашы қызметіне жүгінбейтін боламын деген ойдамын, өйткені сөздің тура мағынасы аудару барысында жоғалуда». Сауд Арабиясы Корольдігінде қызмет ететін басқа еуропалық елшілермен салыстырғанда ол араб тілін жетік меңгергендігімен көзге түсті.

Өзінің дипломатиялық жолын бастамас бұрын, Нәзір Төреқұлов 1918-19 жылдары Қоқандта оқу комиссары, халық ағарту бөлімінің меңгерушісі қызметтерін атқарды. Аудандық атқару комитетінің төрағасы қызметін де атқарды. 1920 жылдан бастап Ташкентте үкіметте жұмыс істеді, «Иштрати июнь» газетінің редакторы, Түркістан халық ағарту комиссары (1920–1921), КП ОК жауапты хатшысы (қыркүйек – 1921) қызметтерін атқарды.

Қазіргі таңда осы ұлы кісінің бұрынғы кезеңде атқарған қызметіне шолу жасауымыз міндетті болуы қажет. Себебі мемлекет өзінің сыртқы саясатын бұрынғы тәжірибеге негіздесе, дипломатиялық миссиялар ең табысты болады. Әрбір мемлекеттің саяси бағыты көбінесе оны кім және қалай басқаратынына байланысты. Толық сегіз жыл ішінде (1928–1936), сол кездегі рекорд болып саналған уақыт аралығы ішінде Нәзір Төреқұлов Сауд Арабиясы Корольдігінде өз халқының атынан тиімді өкілдік етті және олардың қарым-қатынасын стратегиялық серіктестікке дейін көтеру үшін қолынан келгеннің бәрін жасады. Кеңестік дипломатияның дамуы кезінде уағыз қызметін атқарған Нәзір Төреқұлов КСРО-ның Сауд Арабиясы Корольдігіндегі өкілдігін басқарды. Сыртқы саясатты жүргізу үшін бірегей мемлекеттік ұйымдарды құру қажет болды. Бүкілресейлік Кеңестердің II съезінде Л.Троицкий басқарған Сыртқы істер халық комиссариаты, ал КСРО құрылғаннан кейін КСРО Сыртқы істер халық комиссариаты құрыла бастады. Әлбетте, кеңестік сыртқы істер министрлігі қызметінің кеңеюі келген елдің ерекшеліктерін, тілдерін, аймақтың ішкі және сыртқы саяси жағдайын білетін жаңа кадрларды қажет етті. Н.Төреқұловсы талаптардың барлығына сәйкес келді, оның мемлекеттік дипломат ретіндегі жеке және кәсіби еңбегі барынша толық ашыла түсті. Өзінің дипломатиялық қызметтегі әрекеті туралы Н.Төреқұлов Сыртқы істер халық комиссариатына берген есебінде былай деп жазады: "Біздің жеке байланыстарымыз дамып, кеңейіп келеді. Бұған араб тілін жетік білуім көмектесті. Күшті болғаны сонша, мен қарапайым әнгімелесуде аудармашысыз жұмыс істей аламын». Осындай жазбадан кейін араб ғалымдарының білім алуына Н.Төреқұлов Шығыстану институтының студенттерін Хиджазға бір жылға жіберу

идеясын көтерді. Сыртқы істер халық комиссариатына жазған алғашқы хаттарының бірінде тіл үйрену, жұмысқа орналасу үшін жай ғана интеллектуалдық араб тілі жеткіліксіз екенін ескере отырып, осындай шешімді қабылдаудың маңыздылығын көтерді [3].

Нәзір Төрөқұловтың дипломатиялық қызметтегі жетістіктеріне сараптама

Нәзір Төрөқұловтың саяси мансабының биігі Түркістан Орталық Атқару Комитетінің басшысы болып тағайындалған 1921-1922 жылдары болды. 1923 жылы Мәскеуге қоныс аударып, Орталық Атқару Комитетінің бөлімшесі – Орталық баспаның меңгерушісі қызметін атқарды. 1924 жылы ресми қарым-қатынас орнаған КСРО мен Сауд Арабиясының алғашқы ресми тұлғасы КСРО Шығыс халықтары институты ректорының орынбасары болған Н.Төрөқұлов болды. Оның мол білімі, сауаттылығы, мұсылман шығысының әдет-ғұрыптары мен қыр-сырын жетік білуі, сондай-ақ тілдік сауаттылығы оны өкілетті өкіл лауазымына ең ықтимал үміткер етті. Өкіл Қ.Хәкімов қызметінен босатылған кезде, көп ұзамай Төрөқұловты тағайындау мәселесі қаралды. Дипломатиялық паспортта көрсетілген Н.Төрөқұловтың дәрежесінде: «Дипломатиялық агент және КСРО-ның Геджас, Недж және оған қосылған облыстардағы консулы» (сөйлемде аталған патшалық тек 1932 жылы ғана Сауд Арабиясы Корольдігі атала бастады) деп жазылған.

Сауд Корольдігі мен КСРО арасындағы достық қарым-қатынастың нығаюы сол кездегі Араб түбегіндегі күрделі саяси жағдаймен түсіндірілді, бұл жас сауд режимінің қуатты Ұлыбританияның интригаларынан сақ болу қажеттілігімен байланысты болды. Мәскеу тұлғасында оған қарсы теңгерім, өйткені дәл КСРО 1926 жылғы 15 ақпандағы нотамен Аль-Саудты Геджас патшасы, Неждсұлтаны және аннексияланған аймақтар деп бірінші болып мойындады [4]. Корольдіктің Англиямен қарсыласуының негізгі себебі соңғысының Ирактың Неджге қарайтын шекарасын бірқатар блокхаустар салу арқылы нығайтуға және сол арқылы Иракты Таяу Шығыстағы шабуыл операциялары үшін база ретінде нығайтуға тырысуы болды. Осындай қиын саяси жағдайда Н.Төрөқұлов өзінің жаңа қызметіне тез үйреніп, Жиддадағы саяси мекемемен және саудагерлермен сенімді қарым-қатынас орнатты. Геджаста болған 8 жыл ішінде Н.Төрөқұлов мемлекеттің негізін қалаушы Әбділ Әзиз әл-Саудтың, сондай-ақ корольдің ұлы Әмір Фейсалдың ерекше ықыласы мен қолдауына ие болды. Король өзінің КСРО-ны алғаш мойындаған халық екенін үнемі еске түсіретінін жиі атап өтті және: «Егер сұмдық күндер келсе, КСРО менің қалқаным болатынын білемін», - деп қайталады. Бұл туралы Н.Төрөқұловпен кездескен сайын айтатын. КСРО мен арабтардың мүддесі үшін Кеңес үкіметі маған өз қалауынша бағыт көрсете алады. Елші оның корольдік билікке жақындығы және екіжақты қарым-қатынастардың өзекті мәселелерін делдалдарды қолданбай тікелей және тиімді шешу қабілеті оның жұмысының қаншалықты тиімді болатынына жиі әсер ететінін жақсы түсінді. Араб жеріндегі кеңес-британдық бақталастық тек таққа жақын кеңістікке ғана емес, таза хаттамалық-дипломатиялық салаға да ұласты. Міне, өкілетті өкілдің өзі дипломатиялық корпуста қызмет өткергені үшін ағылшындармен «тарихи тартыс» деп атаған жарыстағы жеңіс КСРО-ның пайдасына аяқталды. Н.Төрөқұлов дипломатиялық корпустың дуайеніне айналған сәтінен бастап бұл қызметте дипломатиялық корпустағы дауларды шешуде арбитр қызметін атқарады.

Араб Корольдігіндегі өкілетті өкіл Н.Төрөқұлов түрлі ішкі және саяси мәселелерді, соның ішінде денсаулық сақтау саласын тиімді шеше білді. Түбекке шетелдік қажылар әкелген тырысқақ, безгек, трахома және басқа да аурулар эпидемиологиялық жағдайдың аса қолайсыз болуына ықпал етті. Н.Төрөқұлов емделушілерге күтім көрсетуге және дәрігер Жуковтың бекіткен емханасына қабылдауға көмектесті. Қызмет көрсету деңгейі жоғары болған бұл маманның беделі соншалық, «жергілікті тұрғындар «большевик дәрігерінен» емделуді қалайтын.

«Бензин мәмілесі» Н.Төрөқұловтың елеулі істерінің бірі болды. Ол патшаның өтініші бойынша Сауд Арабиясының үкіметіне 150 000 доллар, сондай-ақ 100 000 «қорап» бензин мен керосин жеткізуді ұйымдастыруға уәкілетті агент қатысты. Ол кезде монарх

Калифорнияның американдық стандартты мұнайын және Еуропалық Shell-ді беруден бас тартты. Арабияның орасан зор жергілікті мұнай қоры сол кезде мойындалмады, осылайша сатып алу елдің импорттық отынға тәуелділігін азайтты [5]. Таяу Шығыстың автомобиль дәуіріне өтуі бензин тұтынудың өсуімен тұспа-тұс келді. КСРО-мен саудасындағы блокаданың бұзылуына сілтеме жасай отырып, Н.Төреқұлов Сыртқы істер халық комиссариатында жасаған баяндамасында: «Біз өзімізді қызықтыратын мәселелерді шешуге табанды да нақты позиция ұстануға тиіспіз. Уақыт пен жағдай біз үшін жұмыс істейтін кез келді» деген болатын. Н.Төреқұловтың бастамасымен 1934 жылы Кеңес үкіметі Сауд Арабиясында тұңғыш автоматтық телефон станциясын орнатып, оған қызмет көрсететін кадрларды дайындады. Автоматты телефон станциясы Сауд Арабиясының үкіметіне сыйға тартылып, патшаның өтініші бойынша Таиф қаласындағы жазғы сарайға орнатылды. Фейсал король мен КСРО Өкілетті өкілі Н.Төреқұловтың арасында алғаш телефон арқылы сөйлескен патша сыйлық үшін Кеңес үкіметіне ризашылығын білдірді.

Тұтастай алғанда, Н. Төреқұловтың осынша қысқа уақытта атқарған игі істерінің көптігі соншалық, оны бір қысқаша тақырыпшада толтырып айту мүмкін емес деп айтуға болады.

Қорытынды

Өмірі қайғылы түрде қысқарған кезде Н.Төреқұлов 45 жасқа да толмаған еді. 1930 жылдардағы саяси қуғын-сүргіннің құрбаны болып, КСРО Жоғарғы соты Әскери алқасының 1937 жылғы 3 қарашадағы үкімі бойынша ату жазасына кесілді. Жоғарыда айтылғандардың барлығын қорытындылай келе, бұл қатынастар өзінің шарықтау шегін дәл «Нәзір» дәуірінде бастан кешірді деп сеніммен айта аламыз. Н.Төреқұлов Сауд Арабиясындағы өкілетті өкіл қызметін атқарған 8 жыл ішінде Кеңес Одағының Сауд Арабиясында болуы үшін барынша қолайлы жағдай жасауға ұмтылды, саяси байланыстар орнатты, сауда қатынастарын дамытады, елшілікті жабдықтап, дипломатиялық корпуста жетекшілік етті. Ол тек Таяу Шығыстағы ғана емес, сонымен қатар Еуропа мен әлемдік аренадағы дипломатиялық күрестің барлық қыр-сырын терең түсінді, мұны Орталыққа жазған баяндамалары, жазбалары, анықтамалары, циркулярлық хаттары дәлелдейді.

Сараптай келе, дипломатиялық қызметтің елдер арасындағы халықаралық қатынастардың маңызды құрамдас бөлігі екендігін және дипломатиялық қызметтің қандай еңбек пен біліктілікті қажет ететіндігін Нәзір Төреқұловтың мысалында көре аламыз. Дипломатбейбітшілікті насихаттайды, сауда мен сауданы ынталандырады, ұлттық мүдделерді қорғайды, мәдени түсіністікті арттырады және одақтар құруда шешуші рөл атқаратын адам. Дипломатиялық қызмет жаһандық тұрақтылықты сақтауда және бүкіл әлемде гүлденуді ілгерілетуде маңызды рөл атқарады. Осылайша, бұл барлығы үшін жақсы болашақ жолында жұмыс істеуге ұмтылатын білікті және берілген мамандарды қажет ететін маңызды мамандық.

Нәзір Төреқұловтың қуғын-сүргінге ұшырағандығы жайында естіген Сауд Арабиясының королі қатты қапа болып, КСРО-мен арадағы дипломатиялық қарым-қатынасын үзеді. Сол уақыттан бастап, араға 50 жылдан көп уақытты салғаннан кейін барып қарым-қатынас өз жалғасын тапқан. КСРО-мен арадағы қатынасқа сызат түскен соң, Сауд Арабиясы АҚШ-пен қарым-қатынасын жандандыра түскен еді. Нәзір Төреқұловтың осындай тағдыры болмаған кезде, КСРО мен арадағы қатынас ары қарай қалай жалғасын табар еді деген көкейкесті сұрақ туындайды.

Біздің көз алдымызда – XX ғасырдың басында-ақ мемлекетті дамытудың мақсаттарын тұжырымдаған көрнекті тарихи тұлғалардың, мемлекет қайраткерлерінің тұтас бір әлемнің ұлттық мүддеге қызмет етуінің тамаша тарихи үлгісі көрініс тапты. Сондай қайраткерлердің бірі – көрнекті мемлекет қайраткері, кеменгер дипломат, журналист, соғысқа дейінгі жылдары Кеңес Одағының елшісі дәрежесіне жеткен тұңғыш әрі жалғыз қазақ Нәзір Төреқұлов екені даусыз. КСРО Өкілетті өкілінің Геджас, Недж Корольдігіндегі

және оған қосылған облыстардағы қызметі қазақстандық дипломаттардың жаңа буындары үшін лайықты үлгі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мансуров Т. А. (2003). *Полпред Назир Тюрякулов. Диплома т политик, гражда - нин. С. 370*
2. Назарбаев Н.А. (2003). *В потоке истории. – Алматы - С. 23-24.*
3. Густерин П. (2011). *Полпред Назир Тюрякулов // Азия и Африка сегодня. — № 11.*
4. Сыздықов А. М. (2000). *Назир Тюрякулов — полпред СССР в Королевстве Саудовская Аравия (письма, дневники, отчёты) (1928—1935 гг.)*
5. Вельтман С. (2001). *Деятельность Научной ассоциации востоковедения // НВ. № 16/17. С. 400;*

НӘЗІР ТӨРЕҚҰЛОВТЫҢ АҒАРТУШЫЛЫҚ ПОРТРЕТІ

Байкеңес Жанэля

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының I курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.д., профессор Сапарбаев Ә.Ж.

Кіріспе

Тарихымыздың отандық тарихнамасының қалыптасуы мен дамуын зерттеу барысында ұлт тағдыры мен болашағына алаң болған, осы жолда еңбегі ерен тұлғалар жайында сөз қозғамау мүмкін емес. Қазақ халқының кеңестік кезеңінде өз еңбек жолының басым бөлігін халықтың көзін ашып, білім мен ғылымға ұмтылысын ынталандырып, дамуға ниеттендіруге жұмсаған ағартушы қайраткерлер әрқашан ұлт дамуының түп қазығы. Жан-Жак Руссо осындай қайраткерлерді келесідей сипаттайды: «Ағартушы – бұл адамдарға жаңа көкжиектер ашудан және қоғамның дамуына үлес қосудан қорықпайтын адам». Бұл мақалада дәл осылай халқымызға жаңа көкжиектер ашуға ұмтылған, білім мен ғылымды өсиет еткен қоғам қайраткері Нәзір Төреқұловтың ағартушылық қызметі жайында сөз болмақ.

Нәзір Төреқұлов – қазақ халқының тарихында өзінің өнегелі сөзі мен өшпес ісімен танылған, бүкіл саналы ғұмыр жолын еліне қызмет етуге паш ете жүріп өткен нар тұлға. Қазақтан шыққан тұңғыш елші ретінде дипломатиялық қызметтің ең жоғарғы шыңына «дуаейн», яғни өкілдік басшысы ретінде көтеріліп, тіл білімі мен публицистика саласында да жасаған жұмысының кең ауқымды екенін атап өту қажет. Оның қызметінің әртүрлі салаларында алған табандылығы мен тәжірибесінің арқасында ол өз халқы мен Отаны үшін көптеген пайдалы істер жасады.

Нәзір Төреқұловтың сіңірген еңбегі мұнымен шектелмейді. Қуатты интеллект пен жоғары білім Нәзір Төреқұловты туған өлке халықтарының жаңа бұқаралық ағартуының бастауында қалдырды. Шын мәнінде, ол Ташкенттегі Қазақ ағарту институтын ұйымдастыруға тікелей қатысып, Қазақстандағы заманауи жоғары мектептің негізін қалады.

Ағартушы ретінде қалыптасуы

Қазақ зиялыларының ортасынан шыққан көрнекті тұлға, тарихта жарқын із қалдырған халықтың даңқты ұлы Нәзір Төреқұлов 1892 жылы бай және әйгілі отбасында дүниеге келді. Оның әкесі мақта саудасымен айналысқан, мақта егілген жер учаскесі, жалға алған бірнеше үйі болған. Оның туған жеріне қатысты бірнеше нұсқалары бар. Бірінші нұсқа ретінде Жаңақорған ауданының Кандоз ауылы көрсетілсе, екіншісінде – Қоқан қаласында дүниеге

келген деп белгіленеді [3]. Бұл жағдайда әке мен ананың өте полярлық көзқарастары баланың қалыптасуына пайдалы әсер етті. Ананың діндарлығы мен әкесінің зайырлы көзқарастарының әсерінен мұсылман менталитеті мен еуропалық мәдениетті біріктіретін өте органикалық тұлға қалыптасты.

Сонымен қатар, Нәзір Төрәқұловтың тұлғалылығын қалыптастыру жолында Абай мен Шоқан Уәлихановтың ұлы мұрасының рөлі орасан зор. Одан бөлек, қазақ элитасының көрнекті өкілдері — Әлихан Бөкейханов, Шәкәрім Құдайбердіұлы, Ахмет Байтұрсынов, Мыржақып Дулатов, Мағжан Жұмабаев, Жүсіпбек Аймауытов және басқалармен рухани байланыста болғандықтан Нәзірдің саяси және қоғамдық көзқарастары кеңінен дамыды. Өзінің алынған кемел білімі мен ізденімпаздық құлшынысына байланысты, Нәзір жастығына қарамастан, зияткер тұлға болып дамыды.

Жоғарыда аталған өмірлік мектептің озық шәкірті сипатында Нәзір Төрәқұлов өмірлік жолында тек дипломатиялық қызметтің шыңына шығып қоймай, публицист және журналист, сыншы, полиглот және тіл жанашыры, қоғам қайраткері және де ағартушы ретінде танылды. Мақаланың басты мақсаты – Нәзір Төрәқұловтың қоғамдық және ағартушылық қызметтерін зерттеу.

Нәзір Төрәқұловтың ағартушылық қызметі

Нәзір Төрәқұловтың ағартушылық қызметінің басталу жолы Түркістан республикасы ағарту комиссариатының Нәзірді қазақ педагогика курсына ұйымдастыру мақсатында шақыруынан басталды. Бұл курсты ұйымдастыру жолында Нәзір Ташкентке келіп, қазақ курсының жобасын жасауды бастайды. Осы салада ол курстың оқу жоспарын, бағдарламасы мен қажетті қаражаттарды дайындайды. Дәл осылай ол алғашқы қазақ педагогика курсының негізін қалап, 9 айлық бағдарламаны жасап шығарды. Сонымен қатар, Нәзір Ташкенттегі Қазақ ағарту институтын ұйымдастыруға тікелей қатысып, Қазақстандағы заманауи жоғары мектептің негізін қалады. Кейін бұл оқу орны оның басшылығымен қазақ педагогика училищесіне, 1920 жылы қазақ педагогика институтына айналды.

Нәзір жаңа типтегі мектептердің ("жаңа әдіс мектебі") негізін қалаушылардың бірі болды, оқулықтармен және педагогикалық кадрлармен қамтамасыз етті. Үгіт-насихат жұмыстарымен табысты айналысып, "Революция" ("Инкилоб") газетінде өз мақалаларын жариялады. 1919 жылдың 15 тамызынан бастап "Жаңа Шығыс" ("Янги Шарк") газетінің редакторы болды, ол Түркістан АССР Кеңесінің VIII съезінің төрағасы болып сайланды [3]. Түркістан үшін жауапты кезеңде Н. Төрәқұловтың көпжақты қызметінің тағы бір бағыты, оның шешендік таланты мен сендіру дағдысы аса көрінетін дәріс оқу қызметі болды. Ол үгітші ретінде Ташкенттегі Түркістан фронты саяси басқармасының саяси курстарында тыңдаушылар алдында сөз сөйлейді.

Кейіннен Н.Төрәқұловтың кандидатурасы ағарту істері жөніндегі Халық комиссары лауазымында ұсынылды. 1920 жылдың сәуірінен бастап Түркістан АССР ағарту істері жөніндегі халық комиссары қызметін бастады. Комиссариат негізінде ол бірнеше бөлімдерден тұратын жаңа жүйе құрды: комиссариат істері басқармасы, қаржы бөлімі, қамтамасыз ету бөлімі, көркем мәдениет бөлімі, театр, фото-кино, мемлекеттік баспа, статистика және т.б. [6].

Н. Төрәқұловтың бастамашы болып атқарған жұмыстарының бірі – өзбек тіліндегі алғашқы оқулықтарды құру болды. Жалпы, сол жылдары Түркістанда оқу орындарында кәсіби мамандар, оқытушылар мен әдебиетшілер, типографиялар және басқа да бұқаралық ақпарат құралдары жетіспеушілігі орын алды. Осы мәселені тізгін етіп Нәзір Төрәқұлов Еділ, Орал татарлары мен башқұрттардан, әзірбайжандардан оқытушылар шақырып, Түркістанда қысқа мерзім ішінде осы өзекті мәселелерді шешуге атсалысты.

Сонымен қатар, Н.Төрәқұловтың оқу орындарының материалдық базасын құруға және нығайту мақсатында Ресейдің Қазан, Уфа, Орынбор және т. б. қалаларынан оқулықтармен және оқу құралдарымен қамтамасыз етуге қосқан үлесі баға жетпес болды.

Ол сондай-ақ Одақ халықтары үшін арнайы көмекші білім беру базасын құруға, атап айтқанда, ұлттық тілдерде көптеген көрнекі құралдарды, яғни құндылығы әсіресе артта қалған бұқараны мәдениетке қосудың ең тірі және тікелей тәсілі ретінде үлкен материалды шығаруға әсер етті.

Халықты ағарту мақсатында Нәзір Төрекұлов көптеген қызметтерді атқарды, дәлірек айтқанда Түркістан республикасы Орталық Атқару Комитетінің мүшесі, кейіннен Түркістан Орталық Атқару Комитетінің төрағасы қызметіне көтерілді, Түркістан Коммунистік партиясының бірінші хатшысы, Туркбюро мүшесі, Орта Азия бюро мүшесі, Халық ағарту комиссары сияқты көптеген қызметтерінде жетекшілік етті [1]. 1924 жылдың ортасында Шығыс халықтарының орталық баспасы мен Орталық баспаларының негізінде КСРО халықтарының Орталық баспасы құрылды. Дәл осы баспаның төраға қызметін атқару, осыған дейін Шығыс халықтарының орталық баспасының төрағасы болған Нәзір Төрекұловқа жүктелді.

Жалпы Кеңестік халықтарды ағарту жолында осы баспаның атқарған рөлінің зор екенін атап өту маңызды. Себебі, баспа негізінде КСРО елдерінің шамамен 50 тілінде әдебиет жарияланып, көптеген тілдерде журналдар басылып шығарылды.

Жарық көргеніне осы жылы 100 жыл толған «Темірқазық» журналы баспасының басталу жолының негізінде де Нәзір Төрекұлов тұрды. Алғаш рет 1923 жылы жарық көрген бұл журналдағы әр мақаланың саяси һәм тарихи маңызы туралы ойлана келе Алаш азаматтарының қазақ ұлтының теңдігі үшін жасаған саяси күрескерлік еңбегі көз алдыңызға келеді. Бұл журналдың негізгі мақсаты ретінде ол елге өнер-білім беруді атап өтеді. Мұның көрінісін дәл осы журналдың бірінші баспасындағы Н. Төрекұловтың қалың халыққа үндеуінен байқай аламыз. Журналдың алғашқы санындағы беташар мақаланы басқарма басшысы Нәзір Төрекұлұлы өзі жазған. Ұлт мәселесіне арнаулы тоқталып, коммунисттер жүргізіп отырған ұлт саясаты мен ұлттық тіл жазу туралы толықтай мәлімет бере кеткен. Ол алғысөз ретінде «...алдымен елдің көгеруіне, терезесі тең болып теңелуіне керек шарттың бірі ел бастайтын оқығандарының көп болуы керек. Саналы білімді болуы керек. Ендігі заманның құбылысы өнер-біліммен ғана шектеледі...» деген ойды насихаттайды. Бұл ой Нәзірдің халқының көзі ашық, көкірегі ояу болғанын қалағанының бірден бір сипаты деп тұжырымдауға болады. Журналды шығару аясында өте көптеген мәселелер жазылып, бұқара халықтың арасына таралды. Негізгі қамтылған мәселелер тізімінде жер, ұлт мәселесі, оқу-ағарту ісі, мемлекеттік құрылыс сынды өзекті тақырыптар қамтылып отырды. Журналдың ғылым бөлімінде Н. Төрекұловтың «Ұлт деген не?», «Ұлт мәселесі», «Білім күні» атты мақалалары жария көрді [1]. Бұл мақалалар өз кезегінде халықты ағарту ісінде де өте үлкен рөлді ойнады.

Сондай-ақ, журналдың оқу-ағарту бөлімінде «Қазақ елінде бастауыш мектептер қалайша құрыла бастауы керек», «Еңбек мектебі», «Мәскеудегі қазақ оқытушыларының халі» деген материалдар жариялады. Аталған материалдар да жалпы білім беру, оқыту үрдісінің хал-жағдайын сипаттап, сол уақыттағы оқу-ағарту ісі бойынша көрініс берді.

Ағартушы және публицист ретінде Н. Төрекұлов Түркістандағы ұлттық-тілдік құрылыстың тағдырына алаңдады. Ол байырғы этнос тіліне мемлекеттік мәртебе беруді, іс қағаздарын жергілікті халықтың тіліне аударуды, ұлттық мектептер, кітап өнімдері, бұқаралық ақпарат құралдары санының өсуін ынтымақтастықпен қабылдады. Оның «Центризмнің» бес жылдығына орай жасалған баяндамасында «Центризм Одақтың әртүрлі ұлттарының миллиондаған бұқаралық массасын кеңестік мәдениетке енгізуді бастады және қысқа мерзім ішінде басқа елдер мүлдем білмейтін кітап өнімдерінің негізін қалады. Бес жыл ішінде ол 50-ден астам ұлт тілдерінде 59.959.713 оқу, ғылыми-көпшілік, қоғамдық-саяси, көркем, ауыл шаруашылығы және басқа да әдебиеттер шығарды» деп атап өткені халықты ағарту, дамыту жолында атқарылған жұмыс нәтижесін көрсетеді [4].

Н. Төрекұлов баспа қызметін ұйымдастыру кезінде адамдардың тілі мен жазуына байланысты проблемаларға үнемі тап болды. Осы жағдайдың нәтижесінде ол Кеңес Одағының жаңа алфавит құру жөніндегі күш-жігерінің негізгі бастамашылары мен

ұйымдастырушыларының бірі болды. Жаңа түрік-татар алфавиті бойынша Бүкілодақтық Орталық комитет 1926 жылы наурызда Бакуде өткен Бірінші Бүкілодақтық түркологиялық Конвенциядан кейін құрылды, ол жаңа түрік алфавитін мақұлдады. Өзінің ағартушылық жұмысы негізінде тіл мәселесінің маңызды екенін ескере отырып, түркі халықтарының латын әліпбиіне көшу қажеттілігін «КСРО түркілері арасындағы латын әліпбиі туралы сұраққа» баяндамасында келесідей атап өтеді: «Латын әліпбиі күштер мен қаражаттарды үнемдеуге, түркі үстеулерінің барлық фонетикалық ерекшеліктерін жақсы графикалық бейнелеуге жол ашады, ал қоғамдық-саяси тұрғыдан бұл ұлттардың Батысқа деген құштарлығын білдіреді».

Үнемі білімге ұмтылатын адам ретінде Нәзір мектептегі білім беру мәселелерін айналып өте алмады. Осы мәселелердің барлығы 1925 жылы өткен I Бүкілодақтық мұғалімдер съезінің "Ұлт мәселесі және мектеп" қарарында Төрехұловтың баяндамасы бойынша қабылданды. Баяндаманың негізгі қарастырған мәселелеріне тоқталып кететін болсақ:

- Ұлттық мәдени-ағарту мекемелерінің қолданыстағы желісін бекіту және оны жалпы мемлекеттік бюджет есебінен біртіндеп кеңейту;
- Тұрмыстық мәселелер есебінен кейбір ұлттық республикалар мен облыстарда әйелдер жалпы мектептерде оқи алмауы мәселесіне елеулі назар аудару;
- Ұлттық республикалардың, облыстардың және ұлттық азшылықтардың шаруашылықтарының өрлеу ісінде орасан зор маңызы бар арнаулы кәсіптік техникалық және ауыл шаруашылығы мектептерін дамытуға аса маңызды назар аудару;
- Ұлттық педагогикалық техникумдар мен мұғалімдер институттарының жаңа мұғалім кадрларын даярлау жөніндегі жалпы жұмысымен қатар, жыл сайын және мұғалімдердің қолданыстағы кадрларын қайта даярлау үшін тек қоғамдық-саяси тәрбие ғана емес, сонымен қатар педагогикалық курстарды жүйелі түрде ұйымдастырып отыру;
- Орталықта және жергілікті жерлерде баспа жұмысын күшейтуге аса назар аудару және ұлттық мектепті оқулықтармен, кітаптармен, оқу құралдарымен неғұрлым толық жабдықтауға барлық шараларды қабылдау [5].

Жалпы, Нәзір Төрехұловтың оқу-ағарту саласында атқарған қызметі және де осы салаға қосқан үлесі орасан зор екенін байқай аламыз. Тіпті өзінің дипломатиялық қызметінен кейін де 1936-1937 жж., яғни өмірінің соңына дейін, Мәскеу мен Ленинградтағы Шығыс халықтары институтының ғылыми қызметкері, оқу ісінің проректоры қызметін атқаруы оның білім және ғылым саласына берілген тұлға екенін айқын көрсетеді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, Нәзір Төрехұлов салыстырмалы түрде қысқа ғұмырына қарамастан халықты ағарту бойынша ауқымды, маңызды әрі өзекті жұмыстарды атқарып үлгерді. Оның ағарту ісі жолындағы еңбегінің бір мысалы ретінде Ташкенттегі алғаш қазақ университетінің ашылуына атсалысуын, білім беру бағдарламаларын құрастыруын атап өту қажет. Ағарту ісі жөніндегі Халық комиссариатының төрағасы қызметінде де біршама жұмыстар атқарылды: тіл мәселесі, халыққа қолжетімді оқулықтар мен білікті ұстаздар мәселесі секілді өзекті сұрақтар Н. Төрехұловтың назарынан тыс қалған жоқ. Кеңес Орталық баспасының төрағасы болған сәтінде, қазақ, өзбек және де өзге кеңес елдерінің тілдерінде кітап, журналдардың жариялануымен айналысты. Нәзір әрдайым ұлт мәселесіне, бұқара халықтың арасында білімге құштар жандарға сол білімді қамтамасыз етуге көп көңіл бөлді.

Ол Түркістан халқы арасында сауатсыздықты жою бойынша күресті насихаттады, заманауи әлемдік оқыту жүйелерін ұсынды, оқу орындарының материалдық-техникалық базасын күшейтті және оқу орындарын кәсіби педагогикалық кадрлармен қамтамасыз етуге назар аударды. Өмірге деген іскерлік көзқарас, жоғары білім, әрдайым дамыл көрмеген

ізденіс, халқына, жалпы Түркістан жұртшылығына деген шын көңілмен алаңдаушылық, әрі білімге деген әр уақыттағы құштарлық – Нәзірді қазақ тарихында ағартушы ретінде ел есінде қалардай ерекше орнын алуға көмектесті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әбдікәрімұлы Б., Асаубаева А. (2008). *Саяси қуғын-сүргін құрбандары болған қазақ зиялыларының педагогикалық көзқарастары (1930-1938 ж.ж)*
2. Батырбекқызы Г., Мейрбеков Т., Құмғанбаев Ж. (2021). *Нәзір Төрехұлов – шығыс халықтары орталық баспасының қызметін ұйымдастырушы // ВЕСТНИК «Исторические и социально-политические науки». 3, 66*
3. Мансуров Т. А. (2004). *Полпред Назир Тюрякулов / Вступ. ст. Е. М. Примакова. // М.: Молодая гвардия. – 371 б.: ил. - (Жизнь замечат. людей: Сер. биогр.; Вып 896).*
4. Төрехұлов Н. (1996). *Орталық баспаның бес жылдығы // Темірқазық (Шымкент). – No1*
5. Төрехұлов Н. (1925) *Ұлт мәселесі жайында // Темірқазық. №2-3, 1-6б.*
6. Хаитов Ш. *Назир Торекулов – знаменитый просветитель в Туркестане*

НӘЗІР ТӨРЕҚҰЛОВТЫҢ ЖУРНАЛИСТТІК ҚЫЗМЕТІ

Серикова Ботакоз

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының I курс магистранты
Ғылыми жетекшісі: э.ғ.д., профессор Сапарбаев Ә. Ж.*

Нәзір Төрехұлов – қазақтың тұңғышдипломат, қоғам қайраткері, шығыстанушы, публицист-журналист. XX ғасырдың көрнекті тұлғаларының бірі. Нәзір Төрехұловтың қазақ баспасөз қызметіне қосқан үлесі мол. XX ғасырдың 20-30 жылдары аралығында газет-журналдар баспасында айрықша қызмет атқарды. Қоғам өміріне қатысты мақалалар жариялап, өзінің сүбелі ойларын халыққа жеткізіп отырды.

Нәзір Төрехұлов «Қазақ мұңы» газетінің тұңғыш редакторы болып табылады. Аталған газет «Қазақ» газеті өз жұмысын тоқтатқаннан кейін жарыққа шыққан болатын. Алғашқы басылымда Нәзір Төрехұловтың мақаласы жарияланды. Нәзір Төрехұлов осы мақаласында отаршылық езгіден зардап шеккен қазақтардың өмірін баяндай келе, ендігі кезекте тәуелсіз, азат өмір үшін күрестерін айтады. Қазақтардың қара жұмыстан қашпайтындығын, малшылықпен, бейнетпен күн-көрістерін сипаттайды. Өз сөзінде, «Жасасын қазақтың хәм дүниедегі бар халықтардың бейне қорлары! Орнықсын бірлік хәм туысқандық!», - деп халық арасында ауызбіршіліктің таралуын үндеген болатын. Дәл осы «қазақ мұңы» газетімен Нәзір Төрехұловтың журналистік қызметі басталды. Газеттің жауапты редакторы қызметін атқарды. Бұл газет жан-жақты тақырыптарды көтерген, қазақ газетінің орнын басқан басылым болды. «Қазақ мұңы» 1918 жылы 16 сәуірден осы газет жарыққа шыққан болатын. Осы газет басылымы жұмысы барысында жанына зиялы тұлғаларды тарта білді.

1918 жылы Қоқанда «Халық» газет жарыққа шығарды. Совет жұмыстарына үгіт-насихат жасап, партия мен Совет үкіметі саясаттарына қатысты мақала жариялайды. Мақала жариялап қана қоймай, баспасөз қызметкерлері жұмыстарын қадағалаумен де айналысты.

1920 жылы Нәзір Төрехұлов екі бірдей газеттердередактор болды. «Ақ жол» және «Жаңа өріс» газеттерін жарыққа шығарды. «Ақ жол» газетінде әр түрлі бағыттағы ғылыми, саяси мақалалар жарияланды.

1923 жылы Мәскеуде журнал ұйымдастырды. «Темірқазық» журналының редакторы Нәзір Төрехұлов болды. Бұл журналды шығарудағы басты мақсаты – халықты білімге тарту,

көзін ашу, сауатын арттыру болды. Заманның білімге деген сұранысын айта келе, билікке оқыған азаматтарды тарту қажеттігін айтады.

Бүгінгі таңда, «Темірқазық» журналы жарыққа шыққанына 100 жыл толып отыр. Қазақ баспасөзінің алдыңғы қатарлы журналының жарыққа шығуына себепкер болған Нәзір Төрөқұловтың еңбегін айтып өткен жөн. Халыққа білімді насихаттау мақсатында басталған жұмыс жемісті нәтижесін беріп келуде.

Нәзір Төрөқұлов өзбек тілінде жарыққа шыққан газет-журналдарда қызмет атқарды. Өзбек тіліндегі «Интилаб» және «Коммунист» журналдарында жұмыс істеді. Аталған журналдарда Түркістан республикасының Орталық Атқару Комитетінде қызметте болған кезде жұмыс жасаған еді. Журналдардың басылым жұмыстарына өзі басы-қасында жүрді.

Нәзір Төрөқұлов өзбек баспасөзінде белсенді қызмет атқарды. Бұл оның өзбек зиялыларымен таныс болуымен сипатталды. Түркістанда ұйымдастырылған баспасөз жұмыстарының ілгерілеуіне ат салысты. Танымал түркітанушы Ахмад Заки Валиди Нәзір Төрөқұловтың әкесі Төрөқұлдың Ферғана аумағында қызметте болған кезде құнды мәліметтер жинағанын, осы жазбалар Нәзірдің журналист ретіндегі қызметіне пайдасын тигізгені айтты. Сондай-ақ, Нәзір Төрөқұлов қазақ тілімен қатар, өзбек, түрік, орыс, парсы тілдеріндегі шығармаларды журналдарында жариялап отырды.

«Инкилоб», «Иштирокиюн» басылымдарында публицистикалық мақалаларды жарыққа шығарды. Ташкент қаласында «Шарк», Самарқандта «Таяк» журналдары шықты.

1919 жылы Нәзір Төрөқұлов «Мусбюро» баспасында қызмет етті. Толық атауы «Мұсылман бюросы» болды. Баспаның аударма редакциясын Нәзір Төрөқұлов басқарды.

Осы басылымда «Адамзат туралы Алишер Науаидың ой толғамдары» атты трактаты жарияланды. 1922 жылы «Инкилоб» журналы бас редакторы осы Нәзір Төрөқұлов болған еді. Өзбек ақын-жазушыларының шығармалары осы журналда жарияланып отырды. Осы журналда публицистикалық мақалалар жазып, аударма жұмыстарын да басқарып отырды. Бұл журнал 1924 жылға дейін жарыққа шығып тұрды.

«Ферғанадағы тарихи күндер», «Ұлт мәселесі және мектеп», «Өзбек бауырластардың назарына» атты саяси бағыттағы мақалалары жарияланды. «Инкилоб» журналында жарияланған «Ұлт мәселесі және мектеп» мақаласында ағартушылықты насихаттау мен білім сапасын арттыруды мақсат етті. Мектептер құрылсын көбейту мен қыз балалардың білім алуға тарту шараларын көтерді.

Өзбек зиялы қауым өкілдерінің ой-толғамдарын жеткізіп отырды. Садриддин Айни, Фитрат секілді әдебиетшілердің шығармаларының мән-маңыздылығын таратты. Нәзір Төрөқұловтың өзбек баспасөзі тарихындағы еңбегі сіңген маңызды тұлға болып қалды.

Өзбек баспасөзінде әлемнің үздік шығармаларын аудару қажет екендігін және насихаттауды басты мақсат етті. Нәзір Төрөқұлов өзбек баспасөз қызметін арттыруға сүбелі қадамдар жасады. Өзбек тіліндегі оқулықтарын шығаруда күш-жігерін салды.

Нәзір Төрөқұлов өзге қызметте жүрсе де, баспасөз жұмыстарын еш тоқтатқан емес. Аталған газет-журналдарда өз дәуірінің қиындықтарын баяндай келе, өз ұсыныстары мен көзқарастарын жеткізіп отырды.

Нәзір Төрөқұлов тіл мәселесін көтеріп келді. Қазақ тілінің үкімет тілі болып жариялануына байланысты мәселені қозғап келді. Алайда, қазақ тілінің мемлекеттік болып жарияланған күнде де, әлі күнге дейін толыққанды қолданысқа енбеуін айтады. Қазақ тілінің әліппесі жоқтығына күйінді. Бұл ұлт мәдениетіне сызат деп қабылдады. Осы мәселені 1925 жылы «Еңбекші қазақ» газетінде «Қашан болады?» атты мақаласында көтерген еді. Қазақ халқының бойына біткен қасиеттерін басты артқа тартушылықт жеп есептеді. Себебі, қазақ тілінің мемлекеттік тіл болып жарияланғанына біраз уақыт өтсе де, әліппидің жарияланбауын, жазба машинасы жоқтығын айтып, күйінді. Бұны қазақтардың жалтақтаулық, жуастық, енжарлық қасиеттірінің зардабы деп санады.

Нәзір Төрөқұлов қарапайым халыққа үнемі газет-журналоқуға шақырып келді. Газет оқу арқылы қоғамдық өмірден хабардар болып, жаңалықтармен таныс болатындығын жеткізіп отырды. Патша үкіметінің ұлттарды қанау, араларына іріткі салу саясатын

эшкерелеуді «Түрік тілі» мақаласында жариялады. Түркістан облысындағы отаршылық әрекеттерін сынға алып, одан әрімен бірігіп, бұл саясаттың құлдырауын талап етті.

1922 жылдары Нәзір Төреқұловтың біршама мақалалары жарыққа шықты. Өзбек тіліндегі «Иштирокион» газетінде, қазақ тіліндегі «Түркістан» және «Қызыл байрақ» газеттерінде мақалалары жарияланып тұрды. Сондай-ақ жергілікті журналдарда, оның қатарында «Ұшқын», «Тан» журналдарында мақалалары жарыққа шықты. Аталған мақалаларда қоғамдық мәселелерді қозғап отырды. Саяси, әлеуметтік өзгерістерде үнемі тақыла салып отырды. Сонымен қатар, баспасөз, аударма істеріне қатысты мақалалары да танымал болды.

XX ғасырдағы ұлт-азаттық қозғалыстардың алғышарттарын зерттеді. Оны «Басмашылық», «Қазан төңкерісі» секілді мақалаларында кеңінен ортаға салды. «Қазақ және эмиграция мәселесі», «Түрік тілі» мақалаларында тіл мен көші-қон жайттарын зерделеді. Қазақ халқының бастан өткерген ауыртпалықтарын айта келе, ұлттық мәдениеттің жоғалмауын басты назарға алды.

Журналистік қырларының бірі – сыншылық қасиеті болды. Рецензия жазу арқылы, өзінің мәселеге қатысты ойларын ашық жеткізді. 1925 жылы «қызыл қазақстан» журналында «жат сөздер туралы» атты кітапқа рецензия жазған болатын. «Тілші» газетінде мақала жарияланды. Бұл мақалада монархияның саясаттарын айыптай келе, қазақ халқының көрген қиындықтарын айтты. Патша үкіметінің жауыздық саясатына қатысты ой-пікірін жеткізді.

1927 жылы «Еңбекші қазақ» газетінде «Тағы да жаңа әліпби туралы» мақаласында білім, тіл мәселелерін көтерді. Қазақ тілінің күрмеленіп бара жатқандығын, шетелтерминдерінің кірігуін айтты. Өз ана тіліміздің өзге тілмен алмастырылып бара жатқандығына қатты қынжылды.

Нәзір Төреқұлов қазақ халқының шынайы жанашыры болды. Сонымен қатар, өзге ұлттардың да жайына бей-жай қарамады. 1936 жылы Л. Красовскийдің «ССРО халықтарының тізімі» атты мақаласына қатысты ой-пікір білдірді. Шағын ұлттардың аталған тізімде болуын, өзге ұлттардың кемсітпеуді талап етті.

Нәзір Төреқұлов аударма жұмыстарымен де айналысқан болатын. Халықтың санасын арттыру үшін, шетелдік туындыларды қазақ тіліне аударып, жариялап отырды. «Тілші» газеті мен «Темірқазық» журналында шығармаларды аударып, жариялап отырды. Аудармашылық қызметті елші қызметінде жүрген кезде бірге алып жүрді. Сауд Арабиясында елші болған кезде, қасиетті кітап «Құран»-ның тарауларын қазақ тіліне аударды.

1928 жылы Орталық баспа бақармасының төрағасы қызметін атқарды. Осы жылдары ол шетел әдебиетінің мыңдаған, данасын 5-тен астам тілге аударды. Қарапайым халықты мәдениетке тарту мен көркем әдебиетті насихаттау шараларының көрінісі еді. 1929 жылы араб графикасынан латыншаға көшкен болатын. Нәзір Төреқұлов мұны мәдениетте алға жылжумен түсіндірді.

Қорытындылай келе, 1920-30 жылдары аралығында жаңа қоғамның орнауына да бар күш-жігерін аямай келді. Нәзір Төреқұловтың «Қазақ мәселесі» мақаласында қазақ халқының патша үкіметі құрамындағы өмірін суреттеді. Қазақ халқының бастан өткерген қиындықтарын жариялай келе, ұлт болып жұмылуға үгіттеді. Қарапайым қазақтардың оқу-білімге жақындап, сауаты артуын қадағалады. Сонымен бірге, шетел әдебиетін аудару арқылы, өзге мәдениетпен таныс болуды да жүзеге асырды. Қазақ баспасөзімен қатар, өзбек баспасөзін де қатар алып жүрді. Өзбек ақын-жазушыларының шығармаларын журналдарда жариялап отырды. Осылайша, Нәзір Төреқұловтың журналистика қызметін қарапайым халық үшін пайдасын тигізер, қоғам өміріндегі саяси, әлеуметтік өзгерістерді жеткізуші, халықтар арасындағы бірлікті насихаттаушы тұлға рөлімен сипаттай аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- Әлмешев Ж. Нәзір Төрәқұлұлы. – Алматы: «Жеті жарғы», 1996. – б. 252.
Қожакеев Т. Н. Төрәқұлұлы – дара дарын – Алматы: «Айғаным», 2014. – б. 20-21.
Назаров Н. Тұңғыш қазақ елшісі. – Алматы: «Әрекет-Принт» 2017. – б. 57-59.
Төрәқұлов Н. Өмірбаяны мен шығармалары. – Алматы: «Қазақстан», 2005. – б. 270-275.
Турсун Х.М. Алаш һәм Түркістан. – Алматы: «Ел шежіре», 2013. 400 б.

НӘЗІР ТӨРӘҚҰЛОВТЫҢ МӘДЕНИ ЖӘНЕ КӘСІБИ МҰРАСЫ

Құрал Арманбек

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

Мамандығының 1 курс манистранты

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.д., профессор Сапарбаев Ә.Ж.

Кіріспе

Республика баспаларынан жарық көрген кітаптар мен журнал беттерінен Нәзір Төрәқұлов туралы тың деректерді аз кездестірмейсіз. Әрине, кезінде көптеген деректер бұрмаланып, Орта Азия елдерінің тарихында өшпес жұлдыздай із қалдырған азаматтардың есімі ұмытыла бастағаны да бекер емес. Нәзір Төрәқұловтың келешекте тарихта өз орнын алатыны сөзсіз. Бірақ, әлі толық анықталмаған, халқымызға аян болмаған көптеген еңбектері бар. Дарынды қайраткердің 20-30-шы жылдары жарық көрген 100-ге жуық публицистік мұрасы, 50-ден астам мазмұнды ғылыми еңбектері мен мақалалары том-том жинақ болатыны анық. Ташкент, Мәскеу, Санкт-Петербург архивтерінде сақтаулы жатын Құжаттар қаншама десенізші. Оларды жарыққа шығару істері енді басталды. Нәзір Төрәқұловтың өмірі мен еңбек жолын тереңірек түсіну үшін бірнеше кезеңге бөліп қарауға болады.

Нәзірдің әкесі Төрәқұлдың туып-өскен жері - Отырар маңы. Ол- Қоңыраттың Маңғытай руынан шыққан. Төрәқұлдың өмірі Ферғана өңірімен тығыз байланысты. Ол іскерлігі арқасында Қоқанға келіп заң қызметкері, әрі оқыған, сауатты коммерсанттардың бірі болып көзге түсті. Ол балалары - Нәзір мен Қадырды жастай осы салаға баулиды. Амал не, қоғамдағы өзгерістер олардың тағдырын да, алға қойған мақсатын да өзгертіп жіберді. Бұл 1917-1918 жылдары Қоқан қаласында өткен тарихи оқиғаларға қатысты. Төрәқұл отаршылдықтан құтылу, егеменді мемлекет орнату жолында күресіп жүріп, Қаркиз - баба деген ауылдағы бір шайқаста басмашылар қолынан қаза тапты. Отбасында қызы Фатима мен үш жиені жетім қалды. Атаның 17 жасқа толған баласы Қадыр бірінші атты әскер полкыне қабылданып, алғашқы кезде Қоқан уезінде, соңынан республиканың басқа жерлерінде тәртіп қорғау органдарында қызмет етті. Ташкент уезінің Аққорған, Бөке аудандарында милиция бөлімінің бастығы, Ош қаласында, Кенімех аудандарында Кеңес атқару комитеттерінің төрағасы болып істеді.

Сыр бойынан Түркістан өңіріндегі Кандоз аулында 1892 жылы дүниеге келген Нәзір өміріне келсек, ол жастық шағын Қоқан қаласында өткізеді. Қалада үш жыл мұсылманша оқыды, соңынан тағы үш жылдай орыс мектебінде оқып, бітірді. Содан қаладағы сегіз жылдық коммерциялық училищені аяқтады. Жасынан зерек ол бір жылдары түрік, араб, парсы, орыс тілдерін меңгерумен бірге шығыс әдебиетін, тарихын терең біліп алды. Әсіресе, Құран Кәрімді жатқа айтты. Оның білімге, мәдениетке қуштарлығы ел қамқоршысы әрі кеменгер болып қалыптаса бастауына алып келді. 1914-1916 жылдары ол Мәскеудегі коммерциялық институтта үш жыл оқыды. Бұл аралықта француз, неміс, ағылшын тілдерін меңгеріп алды. Жеті тілді меңгерген ол әлем мәдениетінің қайнар бұлағынан сусындап, оның нәрін өз бойына сіңірді. Қазақ халқының біртуар азаматтары - Әліхан Бөкейханов, Міржақып Дулатов, Ахмет Байтұрсыновтармен араласып оларды өзіне ұстаз тұлқанды. Н.Төрәқұлов өмірінің екінші кезеңі 1916 жылғы оқиғамен байланысты. Патша

өкіметінің озбырлық саясаты салдарынан Орта Азия жастарының бір тобы батыс майдандағы Белоруссияға қара жұмысқа жіберілді.

Нәзірдің кәсіби және ғылыми жолы

Мәскеудегі оқуын тастап, осы жерге келген Нәзір «Земсоюз» мекемесіне нұсқаушы болып орналасты. Көп ұзамай-ақ патшаның отарлау саясатын әшкерелеу, Түркістан өлкесі еңбекшілерінің ұлт-азаттық көтерілісіне дем беру мақсатымен Минск қаласының маңында «Еркін дала» атты құпиялы қоғам құрды. Бұл қоғамның атқарған жұмысы - үлкен дүние. Нәзір аға осы қоғамда саяси мәні бұл ұлан-ғайыр тапсырманы орындады. 1917 жылы әуелі ақпан, соңына қазан төңкерістері болған кезде Нәзір Түркістан өлкесіне қайтып оралды. 1918 жылы Қоқан қаласында төңкеріс комитетінің хатшысы, Қоқан қаласында төңкеріс комитетінің хатшысы, Қоқан кеңесінде жұмыс атқара жүріп, оның баспасөз органы «Халық газетасын» шығаруға қатысты. Оның білгірлігінен хабардар болған Түркістан республикасы ағарту комиссариаты 1918 жылы көктемде Ферғана облыстық Кеңестер депутаттығына телеграмма жолдап, Н.Төреқұловты қазақ педагогика курсының ұйымдастыру үшін тезірек жіберуді өтінді. 1919 жылы Түркістан республикасы Орталық Атқару Комитетінің мүшесі болып сайланды. 1920-1922 жылдары Түркістан Орталық Атқару Комитетінің төрағасы. Түркістан Коммунистік партиясының бірінші хатшысы, Туркбюро мүшесі, Орта Азия бюро мүшесі, Халық ағарту комиссары сияқты көптеген жауапты қызметтерді атқарды. Нәзірдің ел басқару қызметтерінің негізгі арқауы халықты азаттыққа, тәуелсіздікке жетелеу болды.

Нәзір Төреқұлов өмірінің үшінші кезені. 1922 жылдың соңынан 1928 жылға дейін Мәскеуге Орталық баспасөз бөлімінің бастығы болып істеген қызметімен ерекшеленді. Отызға толып, ел қызметіне ысталған Нәзір мұнда тек басқарма бастығы болып қалмай, өзінің бірнеше ғылыми еңбектерімен де танылды. Сол жылдары Мәскеуде «Жаңа әліппе», «Ұлт мәселесі және мектеп», «Жат сөздер», «Біздің Ғани» атты кітаптары жарық көрді. Мәскеуде «Темірқазық» атты журналын шығарды. Оның екі санында жарық көрген мазмұнды мақалалары қазіргі таңда өте құнды еңбек болып табылады. Әсіресе Орта Азия халықтарының әріпін латыншаға ауыстыру жөніндегі мемлекеттік комиссия құрамында атқарған еңбектері өте маңызды. Мәскеуде Орталық баспаға жетекшілік етумен бірге халқымыздың тарихын, тілін зерттеуде көп істер тындырды.

Дарынды аға ғұмырының төртінші кезені 1936 жылдар аралығында Сауд Арабиясы жерінде қызмет етумен байланысты сегіз тілді жетік меңгере білуі, сыналған мемлекет қайраткері ретінде танылуы нәтижесінде оған ең жауапты міндеттер жүктеліп отырды. 1928-1932 жылдары Н.Төреқұлов Кеңес Одағының гиджаздағы (Сауд Арабиясы) бас консулы, кейін 1932-1936 жылдары өкілетті елшісі болып істеді. Қазақстаннан шыққан тұңғыш дипломат Кеңес мемлекетінің сыртқы саясатын жүзеге ісыруда екі ел арасында саяси және сауда қарым-қатынасын нығайтуға көп үлес қосты. 1929 жылы Сауд Арабия мемлекетінің королі Ибн Саудтың қабылдауында болып, достық байланыстың негізін қалады. Оның елшілік қызметін арабтар әрдайым жоғары бағалап отырды. Ол жердегі халықтардың тарихы, мәдениеті жөнінде бірқатар еңбектер жазды. Оның елшілік қызметі апі де терең зерттеуді қажет етеді. 1936 жылы Нәзір Төреқұлов елшіліктен босатылғаннан соң Мәскеуде 1937 жылдың тілде айына дейін Шығыс халықтарының тілі мен әдебиеті институтының ғылыми қызметкері, институт проректоры болып істеді. Ол кезде бұл институт Марр атындағы тіл және ой институты деп аталатын. Бұл жерде бір жарым жыл ішінде көптеген ғылыми еңбектер жазды. Тарих саласындағы зерттеулерін кеңейте түсті.

Кешегі патшалық Ресейде, Кеңестің уысында болған 70 жылдық бұлқыныс дәуірінде тарих сахнасына шыққан Ә.Бөкейханов, М.Дулатов, А.Байтұрсынов, М.Шоқай, Т.Рысқұлов, С.Қожанов сынды қайраткерлер бүгінгі Тәуелсіздігіміздің жолдарын, амалдарын анықтап берген болатын. «Туған халқын жанындай жақсы көріп, табиғат молынан берген қабілет-дарынын, ақыл-білімін, күш-жігерін соған адал қызмет етудің ізгі мұраттарына арнаған

қазақтың сайыпқыран перзенттерінің бірі, бірі емес бірегейі Н.Төреқұлов болып табылады», – деп жазды аса дарынды халық жазушысы Қ.Мұхамеджанов, дипломат, саясаткер Т.Мансұровтың «Елші Н.Төреқұловтың Арабия дастаны» атты кітабына берген алғы сөзінде. Халық өз атынан сөйлеген, елім деп еңіреген небір ерлерін бәйгеге қосқан. Солардың көбі сыннан сүрінбей өтіп, өз есімдерін халқының тарихына алтын әріптермен жаздырып қалдырған. Осындай мақтан тұтар, өмірі – мектеп, ісі – үлгі, жұлдызы – жарық, даңқы – асқақ ардагерлеріміздің бірі – Нәзір Төреқұлов. (Т. Қожакеев. «Мәдениет және тұрмыс». №12, 1989 ж.). Кешегі патшалық Ресейде, Кеңестің уысында болған 70 жылдық бұлқыныс дәуірінде тарих сахнасына шыққан Ә.Бөкейханов, М.Дулатов, А.Байтұрсынов, М.Шоқай, Т.Рысқұлов, С.Қожанов сынды қайраткерлер бүгінгі Тәуелсіздігіміздің жолдарын, амалдарын анықтап берген болатын. «Туған халқын жанындай жақсы көріп, табиғат молынан берген қабілет-дарынын, ақыл-білімін, күш-жігерін соған адал қызмет етудің ізгі мұраттарына арнаған қазақтың сайыпқыран перзенттерінің бірі, бірі емес бірегейі Н.Төреқұлов болып табылады», – деп жазды аса дарынды халық жазушысы Қ.Мұхамеджанов, дипломат, саясаткер Т.Мансұровтың «Елші Н.Төреқұловтың Арабия дастаны» атты кітабына берген алғы сөзінде.

Тұлғалық анализі

Нәзір Төреқұлов Ресей отаршылдығының Түркістан халықтарына қаншалықты қасірет алып келетінін жан-жүрегімен сезінген. Бұл туралы ойларын ол Ташкентте, Мәскеуде шығып тұрған басылымдарда жариялаған мақалалары мен баяндамаларында бүкпесіз айтқан. Н.Төреқұловтың саясаткер ретінде қалыптасуы ХХ ғасырдың 20-30 жылдарына – аса күрделі, қым-қуат, ғаламшардың алтыдан бір бөлігінде ауқымды әлеуметтік тәжірибе – жаңа қоғам орнату тәжірибесі жүргізіліп жатқан уақытқа тұспа-тұс келді. Осынау қиын, Орталық Азияның халқы үшін болашақ тағдырды айқындайтын кезеңде Н.Төреқұлов Түркістандағы ең жоғарғы мемлекеттік һәм партиялық қызметтерде болды. Оның өз мұратынан ешқашан айнымайтын ұйымдастырушылық және насихатшылық қабілеті алғаш рет тап осында байқалады.

Ол заманның зәйіліне бейімделуді әсте ойына алмаған, өзінің мұратына сай ғұмыр кешіп, еңбек еткен, жарқын болашаққа, әділеттің салтанат құруына сенген. Оның Түркістан халықтарының басын біріктірудегі тарихи еңбегі орасан зор. Ақмал Икрамов, Абдулла Рахымбаев, Қайғысыз Атабаев және Түркістан өлкесінің басқа көсемдерімен етене араласқан Нәзір осы өлкедегі бірігу процестеріне нақты ықпал ете алатын, солай етті де. Қуатты интеллект, ерен білімдарлық Н.Төреқұловты туған өлке халықтарын жаңаша жаппай ағартудың басы-қасына алып келді. Қазақ, өзбек, тәжік тілдерінде оқулық жазды. Өмірінің соңында түрік тілдерін салыстыра Морфологиялық зерттеу жүргізді. «Түрік халықтары кіндік баспасы» бас редакторы кезінде 12 тілде кітаптар ұйымдастырып, басып шығарып отырды. Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан Халқына арнаған Жолдауында: «Біз 2025 жылдан бастап әліпбиімізді латын қарпіне, әліпбиіне көшіруге кірісуіміз керек. Бұл – ұлт болып шешуге тиіс принципті мәселе. Бір кезде тарих бедерінде біз мұндай қадамды жасағанбыз. Балаларымыздың болашағы үшін осындай шешім қабылдауға тиіспіз және бұл әлеммен бірлесе түсуімізге, балаларымыздың ағылшын тілі мен интернет тілін жетік игеруіне, ең бастысы – қазақ тілін жаңғыртуға жағдай туғызады» – деп атап өтті.

Л.Троцкийдің пікірінше, жұмыс барысында кедергі аздай жергілікті саяси топтарға «орталықтан жіберілген басшылар дем беріп, желіктіріп, түптің түбінде өз үстемдігін нығайтты... орталықтың саясатына қатысты мәселелерден шебер бұрып әкетіп отырды...». Мұндай аласапыранда өз танымы мен берік тоқтамын жүзеге асыру Нәзірге оңайға түсе қоймады. Әйтсе де, ол принциптеріне адалдық танытып, ешкімге бас ұрмады, ұлтын, жолдастарын жасытып, сатып кетпеді. Әділдік орнығар деген үмітпен ғұмыр кешіп, еңбек етті. Мырзатай Жолдасбеков – «Көріп жүргеніміздей, республикамызда шығыстану ғылымы, білім, дипломатиялық қызмет бұл күндері қарқын алып келеді. Алайда, олар

жоқтан бар бола салмаған, озық ойлы қазақ зиялыларының аталмыш салаларда белгілі бір кәсіби һәм өрелі өріс қалыптастырғанын мойындауымыз керек. Мұны ауызға алғанда, біз оқу-ағарту ісінің ұйымдастырушысы, ірі дипломат, шығыстанушы ғұлама, мемлекет қайраткері Нәзір Төреқұловтың лайықты еңбегін есте тұтамыз» деп, шынайы сезімін білдірген болатын. XX ғасырдың бас кезінде қоғамдық, мемлекеттік істерге араласа бастаған қазақ интеллигенттері ұлттар арасындағы теңсіздікті жоюға, оқу, білім, мәдениет, ғылым, техника саласында артта қалған жергілікті халықтарды алға сүйреуге ұмтылды. Өзінің білім дәрежесі, күрескерлік тәжірибесі, мұсылман елдері өркениетін жақсы білетіндігі жағынан Н.Төреқұлов өзге замандастарынан оқ бойы озық тұрды. Отызыншы жылдары қатаң қудалауға ұшырап, тоталитарлық режимнің құрбаны болған қазақтың ең талантты ұлдарының бірі Нәзір Төреқұловтың ерекше тұлға екендігін уақыт айқындап беріп отыр. Өз мемлекетінің ұлттық мүдделерін қолдауда оның шешкен мәселелерінің ауқымдылығы орасан зор. Жаңа түрік алфавиті жөніндегі комиссияның төрағасы болды және араб графикасын латынға аударуды негіздеді. Н.Төреқұлов өзін тамаша дипломат ретінде ғана емес, сонымен қатар, тәжірибелі мемлекет басшысы ретінде көрсете білді. Түркістан Республикасының көшбастаушысы ретінде Н.Төреқұлов Орта Азиядағы көрнекті және белгілі тұлға болды.

Қорытынды

Осындай саясат негізінде 1937 жылы ел тарихындағы қуғын-сүргінге ұшыраған қазақтың аяулы ұлдарының бірі Нәзір Төреқұлов та жазықсыз құрбан болып кете барды. Міне, қазақ даласының көзі ашық біртуар азаматының тағдыры осындай өкінішті оқиғаларға байланысты аяқталды. Жалпы Н.Төреқұловтың Қазақстанның дипломатиялық және саяси өмірінде үлкен рөлі бар. Нәзір Төреқұловтың ғибратты өмірі мен қызметі – әлі тиісті бағасын толық алмаған, терең зерттелмеген тың да соны дүние. Ендігі сол жәдігерлікті жалпы халыққа ұсынатын кез келді. Қазақстанның қазіргі кезеңдегі мәдени-экономикалық даму үрдісі осы саладағы бағыттарды да барынша айқын талдай түсуді қажет етіп отыр. Ол үрдісті байыпты зерттеп, зерделеу Тәуелсіз Қазақстанның жалпы адамзаттық мәдени-ғылыми даму жолындағы үлесін айқындап, рухани өсудің болашақ биіктерін саралап көрсетеді.

Дегенмен, ғылым мен өнер, спорт пен әдебиет саласындағы жетістіктердің де маңыздылығы жоғары. Т.Мансұровтың өкілетті елшінің даңқты істерінің шеңберінде Н.Төреқұловтың есімін танымал етуі осы бір игі міндетке толығымен сай. Осы кітаптың алғы сөзінде академик Евгений Примаков келесі тұрғыда тамаша ой айтқан: «Ұмыт болған есім ортамызға оралып қана қоймай, сонымен бірге, Таяу Шығыстағы КСРО дипломатиясы тарихының тұтастай бір қыртысының көтерілгені – осы кітап авторының зор еңбегі». Осынау жауапты орындарда өз халқының мүддесіне адал қызмет атқарып, оның бақытты болашағы үшін күресті, өз халқының тарихында айтулы соқпақ қалдырды. Бүгінгі және келер ұрпақ оның әруағы алдында басын иіп, мәңгі жадында ұстауға тиіс. Жаңа демократиялық мемлекеттің халқы өз елінің өткендегі және қазіргі тарихын жетік білгенде ғана алға басады. Халқына қалтқысыз қызмет етіп, соңына өшпейтін мол мұра қалдырған алаштың адал перзенті, мемлекет және қоғам қайраткері Н.Төреқұлов жұлдызы жыл өткен сайын нұрланып, жарқырай бермек. Оның өнегелі мұрасы тек қазақ дипломатиясына ғана емес, келешек сабырлы да салиқалы саясатымызға үлкен жол ашары анық. Ұлт рухын ұлықтаған халқымыздың осындай тұғыры биік, асыл тұлғалы азаматын кейінгі ұрпақ жадында мәңгі сақтағаны абзал. Ұлт тұлғасын ұлықтау – ел мерейі. Ер есімі ел есінде және болашақ ұрпақтың жадында нақышпен тасқа жазылғандай мәңгі қала бермек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

*Тайыр Мансұров - "Елші Нәзір Төреқұловтың Арабия дастаны" 2001ж.
Т. Қожакеев. «Мәдениет және тұрмыс». №12, 1989 ж.*

*С.Мұқанов. «Қызыл Қазақстан». № 16, 1923 ж
Түркіні түгендеген Төрекұлдың Нәзірі. // Егемен Қазақстан 2000ж-25 қазан.
Қ. Тоқаев. "Қазақстан Республикасының Дипломатиясы" Алматы:2002ж.
Т. Мансуров «Өкілетті өкіл, дипломат Нәзір Төрекұлов саясаткер Азамат» . Мәскеу: 2003 жыл-300 б.*

ТҰҢҒЫШ ҚАЗАҚ ДИПЛОМАТЫНЫҢ ӨМІР ЖОЛЫ

Атілғазы Мерей

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының I курс магистранты
Ғылыми жетекшісі: э.ғ.д., профессор Сапарбаев Ә.Ж.*

Кіріспе

Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін тарихтағы бірталай «ақтаңдақтардың» беті ашылып, бұған дейін айтылмай келген, айтылса да мардымсыз сөз етілген көптеген көрнекті қоғам және мемлекет қайраткерлерінің есімдері қайта жаңғыртылып, олар туралы кеңінен жазыла бастады. Міне, сондай тұлғалардың бірі – Нәзір Төрекұлов.

Көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, елші, ғалым Төрекұлов Нәзір 1892 жылы қазан айында Сыр бойының Түркістан өңірі, Қандоз ауылында мақта саудасымен айналысатын дәулетті отбасында дүниеге келді. Әкесі Төрекұл заң және сауда қызметкері. Анасы Гүлбаһрам – тәжік қызы – аса діндар адам болған. Төрекұлдың үш баласының тұңғышы Нәзір, екінші ұлы Әбдіқадыр және Фатима атты қызы болды.

Нәзір Төрекұловтың балалық шағы Қоқанда өтеді. Әкесі Төрекұл жұмыс бабымен Қоқанға қоныс аударып, Нәзір өз ортасына сәйкес білім алады. 1900-1903 жылдары діни «Жәдит» медресесінде білім алуы, өзі жазғанындай, «жаңа үлгідегі дінге» ден қоюдан басталды. Балалық шағында осылай медресенің араб әліпбиін үйренуі, оқи және жаза білуі, намазды, қасиетті «тахфиз әл-Құран әл-Кәрімнің» бірқатар сүрелерін жатқа білу сияқты негізгі оқыту бағдарламасын игеруінің кейіннен Төрекұловқа исламның қасиетті мекені Сауд Арабиясында жас кеңес мемлекетінің өкілі болып қызмет еткенде көп көмегі тиді. Үш жыл білім алғаннан кейін 1903 жылы Нәзір Қоқанда басқа ұлт өкілдеріне арнап ашылған «орыс-түзем» мектебінің табалдырығынан аттады. Қазақ, өзбек және орыс тілін бірдей жақсы білген ол классикалық орыс әдебиетінің үлгілерімен жас кезінен таныс болып, әкесі жаздырып алатын газет-журналдарды оқып өсті.

Ал, екі жылдан кейін 1905-1913 жылдары ол Қоқан сауда училищесіне оқыды. Бұл оқу орнының қабырғасында өткен сегіз жылда қаржы мен коммерция саласында негізгі білім алумен қатар, дүниетанымының да кеңеюі Төрекұловтың қоғамдық-саяси көзқарасының қалыптасуына ықпал етті.

Кейін сауда училищесін тәмамдап, 1914-1916 жылдары Мәскеудегі сауда училищесінің экономика факультетінде оқуын жалғастырады. Училищеде Нәзір экономика негіздерін, сауда байланыстарын меңгерді. Саясат ғылымдарының докторы, нәзіртанушы Тайыр Мансұровтың айтуынша, осы училище қабырғасында Нәзірдің қоғамдық-саяси көзқарасы қалыптасқан. Ол өз замандастары арасында озық ойлы, биік, зиялы азамат болды. Сонымен қатар, бұл жерде оған француз және неміс сияқты еуропа тілдерін тереңірек білуге мүмкіндік туды. Төрекұлов оларға қоса түрік тілін де білді. Жалпы алғанда, Нәзір Төрекұлов қазақ, өзбек, тәжік, татар, башқұрт, қырғыз, әзірбайжан, ағылшын, араб тілін меңгерген және білімін іске жарата білген үлкен ғалым. Осылай ол кәсіпқой дипломаттың табысты жұмыс істеуіне аса қажет қасиет иесі – нағыз полиглот болды. Алаш азаматы сегіз тілді жетік меңгерген, сегіз жыл елшілікте тапжылмай қызмет еткен бірден-бір тұлға, ол түрлі елдердің тарихы, мәдениеті, экономикасы, өнерін жетік білген. Оны қай тақырыпқа салса да жүйрік болған. Ізденімпаз, білімпаз, еңбекқорлығымен қатар, өзінің көзі

жетіп, көңілі сенген мәселелерді іске асыруда тартынбаған, қиындықтан қорықпайтын кемел қасиеттерімен ерекшеленген.

1914 жылы бұрқ ете түскен Бірінші дүниежүзілік соғыс, одан кейінгі аласапыранды оқиғалар балам коммерсанттық жолды таңдайды деген Нәзірдің әкесінің үмітін біржолата үзді. Төрекұлов Мәскеудегі оқуын тастап, патшаның 1916 жылғы жарлығы бойынша қара жұмысқа алынып, батыс майданға аттанады. Минскіде Батыс майданындағы «Земсоюзда» нұсқаушы болған және сол жылы «Еркін дала» атты жасырын ұйым құрған. Осы ұйым арқылы Нәзір жерлерестерін ұлт-азаттық қозғалысқа үндеді.

1917 жылғы Қазаннан кейін және Орталық Азияда жаңа өкімет орнаған кезде Орынборда өткен І Жалпықазақ съезіне қатынасқан. Сол жылы бүкілресейлік «Земсоюздың» Торғай облысындағы нұсқаушысы болды. Таптық күресте біршама шындалып, тәжірибе жинақтаған Төрекұловтың саяси қызмет мансабына кең мүмкіндіктер ашылды.

Нәзір төрекұловтың саяси өмірі

1918 жылғы қазанда ол большевиктер жағына шығып, саяси қызмет жолының өсуі күрт өрлейді. РКП(б) мүшелігіне қабылданысымен, өз еркімен Қызыл армияға жазылды және Түркістандағы Атты әскер саяси басқармасының бастығы болып тағайындалды. Сондай-ақ, Түркістан компартиясының хатшысы, Түркістан Орталық Атқару комитетінің төрағасы болып сайланады. Оған қоса, революциялық арынның ықпалымен осы кезеңде Төрекұловтың публицистік, бұқаралық-мәдени және ағарту жұмыстарын ұйымдастырушылық қабілеті мен таланты жан-жақты көрінді. Қоқан совдепінде жұмыс істей жүріп, оның баспалық органы «Халық газетасын» («Народная газета») ашуға белсене қатынасты, Түркістан КП Орталық комитетінің органы «Инкилоб» («Революция») журналының алғашқы санын ұйымдастырып шығарды. Сонымен қатар, «Қазақ мұңы» газетінің редакторы (Орынбор), Қоқан совдепі ревкомының хатшысы, «Халық сөзі» газетінің редакторы (Қоқан) қызметтерін атқарған.

Саяси қызметте де Төрекұловтың айы онынан туды. Жыл сайын жаңа қызметтің құлағын ұстады. 1919 жылы басмашылармен қарулы күрес қызған шақта Төрекұлов Облревкомға жұмысқа тартылды және біраз уақыттан кейін Түркістан ағарту комиссары болып бекітілді.

1920 жылдың жазында Түркістан Компартиясының уақытша ОК құрылып, Төрекұлов оның хатшысы болып сайланды. Міне, осы кезден бастап, ол өзін мемлекеттік деңгейдегі саяси қайраткер ретінде көрсете бастады. Сол жылы Түркістанның халық ағарту комиссары, «Вестник просвещения и коммунистической культуры» журналының редакторы болды. 1921 жылы мамырда Кеңестердің кезекті съезінен кейін Төрекұлов Түркістан Орталық Атқару Комитетінің төрағасы болып сайланды.

1922 жылы қазанда Мәскеуге ВКП (б) Орталық Комитетінің қарауына шақыртылып, кейіннен КСРО халықтары Орталық баспасы басқармасы төрағалығына тағайындалып, сол шақтағы барша съездерге қатынасады, осылайша Нәзірдің қоғамдық-саяси қызметінің мүлде жаңа және бүкілодақтық көлемдегі кезеңі басталды. Түркі тілдес халықтардың ортақ әліпбиін латын әліпбиіне көшуді жақтады. Аталмыш баспаға жетекшілік жасаған жылдарда Қазақстаннан шеттелген Ә.Бөкейхан, М.Жұмабаев, Ә.Байділдинге жұмыс тауып беріп, оларға баспана жағынан көмек көрсеткен. Қазақ тілінде «Темірқазақ» атты журнал шығаруды ұйымдастырып, оған Ә.Бөкейхан, А.Байтұрсынов, М.Жұмабаев секілді қазақ зиялыларын тартты. 1920 жылдарының басында КСРО халықтары Орталық баспасынан қазақ бөлімшесін ашып, оның жұмысына Алаш қозғалысының қайраткерлерін тартқан. М.Жұмабаевқа үлкен қамқорлық көрсеткен. Өзі 1928 жылға дейін жетекшілік еткен Орталық баспада оның баспагер, редактор және тілші-ғалым ретіндегі талантының жаңа қырлары ашылды. Осы қызметте Төрекұловтың жаңа кеңес мемлекетіндегі ұлттар мәдениеттерін дамытуға қосқан үлесі баға жеткізгісіз. Соңғы қызметінде Нәзір Төрекұлов барлық мекемелерде демалыс күнін жексенбіден жұмаға көшіру туралы қаулы қабылдады.

Кеңес заманында мұндай шешім шығару нағыз мұсылман әрі жүректі басшысының ғана қолынан келетін ерлікке пара-пар іс болатын. Сондай-ақ сол уақытта Өзбекстан мен Түркіменстан территориясына өткелі тұрған Маңғышлақ уезі мен Адай болысын (қазіргі Маңғыстау облысы) Қазақстанға алып қалған осы Нәзір екені айтылады. Ол Мәскеуде жүріп те имандылық тақырыбын қаламына арқау етуді тоқтатпады. Бұл жайлы журналист Марфуға Шапиян: «Нәзір Төрәқұлов кеңестік атеизмнің келуімен Қазақстандағы Ислам дінінің тынысы тарылып бара жатқанын сезді әрі жоғалып бара жатқан иманын жоқтады. 1927 жылы «Муштум» басылымында жарияланған «Имандылық» атты жазбасында: «Ислам және коммунизм пәлсапасын һәммеге ұғындырмақта бір ғана өлшем болса керек. Имандылық, имандылық һәм имандылық. Мәскеуде тақуа болып күн кешірмектің жолын таппай өзім де қапалымын. Ахуалым әуелгідей емес, терең қиялға шомып, мұның себебін де дөп тапқандаймын, сол сәтте көзіме келеңсіз бір көрініс іліне кеткені. Ол немене деймісіз? Ол – иманнан жұрдай бола бастағанымыз», – дейді. Көптеген замандастары атеизмді жырлап кеткенде Нәзірдің Мәскеуде жатып, биліктің бір шетін ұстап жүріп, мұндай сөз айтуы – ерлік» деп жазады.

1926 жылы Бакуде түріктанушылардың съезіне қатысып, латын қарпі туралы сөз сөйлейді. 1928 жылы Орталық жаңа түрік әліпбиін енгізу комиссиясының құрамына енеді. 1928 жылы Сауд Арабиясындағы КСРО-ның бас консулы, КСРО-ның осы елдегі төтенше елшісі және өкілетті министрі болып тағайындалады. 1936-1937 жылдары Москва мен Ленинградта Шығыс халықтары институтының ғылыми қызметкері, оқу ісі жөніндегі проректоры. Н.Төрәқұлов қайраткер ғалым ретінде отандық тіл білімі саласына үлкен үлес қосты. Оның «Жат сөздер», «Ұлт мәселесі және мектеп», «Қазақ-қырғыз үшін жаңа әліпби» сынды еңбектері мен өзге де мақалаларында емле, әліпби, терминология жүйесі ғылыми негізде талданып отырады. Сондай-ақ, қаламгердің әдебиет туралы пікірлері де ерекше. Ол С.Сейфуллиннің «Асау тұлпар», «Бақыт жолына» атты шығармаларына, өзбек қаламгері А.Қадыридін еңбектеріне сын жазды. Өзбектің «Инкилоб» атты журналына жазған ислам діні, жәдитшілдік, Түркістан тарихы туралы мақалалары ғылыми нақтылығымен көзге түседі.

Ал, академик Рахманқұл Бердібайдың жазуынша, Нәзір большевиктер қатарында жүрсе де дінге құрметпен қараған. «Кеңес үкіметі орнағаннан кейін басшылық қызметті иеленгендердің көбі дін мәселелеріне теріс қарағаны белгілі. Ал Н.Төрәғұлұлы діннің адам баласы тарихындағы өзгеше мәнін әуел бастан-ақ анық түсінген, сондықтан да белсенділердің дүрмегіне қосылмаған, діннің қасиетін жоғары бағалаған. Мұны ол өзінің көптеген мақалалары мен баяндамаларында қадай айтып, ұғындырып отырады» деп жазады Рахманқұл Бердібай.

XX ғасырдың жиырмасыншы жылдарында Түркістан Республикасын басқарып тұрғанда Н.Төрәқұлов ірі қалаларда Ташкентте, Түркістанда, Пішпекте (қазіргі Бішкек), Алматыда, Шымкентте, Қызылордада, Әулиеатада (қазіргі Тараз), Ашхабадта, Самарқанда, Душанбеде, Қоканда, Хорезмде, Бұқарада көптеген оқу орындарын, мектептер, коледждер мен институттар ашуға ат салысты, тер төкті, білім шырағын жақты. Жоғарыда аталған шаһарларда газет-журналдар редакциялары құрылып, жаңа баспаханалар ашылды. Шаруаларға, дихандарға жер үлестері бөлініп, ауыл шаруашылығы қолға алынды. Фабрикалар мен зауыттар салына бастады. Жұмысшылар тобы пайда болды.

Кеңес Одағының басшылары Н.Төрәқұловты Сауад Арабиясына елші етіп тағайындау арқылы оның әлемдік тұлғаға айналуына жол ашқанын өздері де байқамай қалады. Сол кезеңде ол әлемдегі ең беделді, абыройлы, дипломатия басшыларымен, елшілік қызметінің көрнекті қайраткерлерімен тіл табысып, қоян-қолтық араласып кетуі, олардың құрметіне бөленуі, шетелдік елшіліктер корпусының жетекшісі биігіне көтерілуі кеңестік большевиктік үкіметке ұнаған жоқ. Нәтижесінде ішінара түркі халықтары үшін жасап жатқан жемісті елшілік қызметін шұғыл үздіртіп, Кеңес Одағына қайта шақыртып алады. 1936 жылы Түркия мемлекетінің мүддесі үшін астыртын жұмыс жүргізген деп жалған айып

тағып, қайраткер 1937 жылы 15 шілдеде ұсталып, сол жылдың 3 қарашасында «халық жауы» ретінде атылды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- Әбдезұлы Қ. Нәзір Төреқұлов және заман шындығы // Ана тілі. – 2005. – 27 қазан. – Б.12-13*
Қойшыбаев Б. Жазықсыз жапа шеккендер. – Алматы: Қазақстан, 1990. – 168 б.
Қазақстан Журналистер одағының мүшесі, нәзіртанушы Айыпберген Балтабайұлы мақаласы;
Мансұров Т. Нәзір Төреқұлов – Кеңес Одағының Сауд Арабиясындағы елшісі. – Алматы: “Зерде” баспасы, 2011. – 640 б.
Нәзір Төреқұлов атындағы Республикалық жыр мұшайрасы: Жыр бәйгесі // Жұлдыз. – 2003. – №3. – Б. 33-42
Нұрпейісұлы К. Алаш ақиқаты. – Алматы: Ан-Арыс, 2010. – 424 б.
Сапарбаев Ә. Ұлт рухын ұлықтаған // Егемен Қазақстан. – 2007. – 30 мамыр. – Б. 6
Саясат ғылымдарының докторы Тайыр Мансұров мақаласынан;
Төреқұлов Нәзір / Тілешов Е., Қамзабекұлы Д. Алаш қозғалысы: энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы: Сардар, 2014. – Б.397
Төреқұлов Нәзір / Алаш. Алашорда: энциклопедия / құраст.: Ф.Әнес, С.Смағұлова. – Алматы: Арыс баспасы, 2009. – Б.314-315
Төреқұлов Н. Көп томдық шығармалар жинағы. Т.1. – Алматы: “Ел-шежіре”, 2007. – 256 б.
Төреқұлов Н. Көп томдық шығармалар жинағы. Т.3. – Алматы: “Ел-шежіре”, 2007. – 288 б.
Төреқұлов Н. Көп томдық шығармалар жинағы. Т.2.- Алматы: “Ел-шежіре”, 2007. – 240 б.

Интернет сілтемелер:

https://kk.wikipedia.org/wiki/Нәзір_Төреқұлов

НӘЗІР ТӨРЕҚҰЛОВ - МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚОҒАМ ҚАЙРАТКЕРІ

Рахымділдәева Мәлдір

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының I курс магистранты*

Ғылыми жетекшісі: э.ғ.д., профессор Сапарбаев Ә.Ж.

Нәзір Төреқұлов– мемлекет және қоғам қайраткері, публицист, алғашқы қазақ елшілерінің бірі әрі дипломат болған қазақ халқының жанашыры. Қоқандағы жәдидтік мектепте кейіннен екі жылдық орыс-түзем мектебінде бастауыш білім алған. 1913 жылы коммерция училищесін бітіріп, Мәскеудегі коммерция институтына оқуға түскен болатын. 1916 жылы 25 маусымдағы патша жарлығы бойынша майданның қара жұмысына алынып, жерлестеріне көмек көрсету үшін оқуын тастап, Батыс майданға кеткен еді. Минскіде Земство одағында нұсқаушы болып қызмет атқарып, тыл жұмысына алынғандарға тілмаштық қызмет етіп, олардың жеке мүддесін қорғау мақсатында іс-шараларға белсене ат салысты. Сол жерде жүріп қазақ жастарының «Еркін дала» атты негізгі ұйымын құруға жетекшілік етіп жүрді. 1917 жылы Ақпан революциясынан болғаннан кейін Орынборға қайта оралып, «Еркін дала» ұйымының алғашқы құрылтайын ұйымдастырған. 1918 жылы Орынборда «Қазақ мұңы» газетін шығаруға ат салысты. Сол жылы жазда Қоқанға қайта оралып, сол жерде жұмысшы, диқан әрі солдат депутаттары кеңесіне қызметке орналасып, оның органы болып табылатын «Халық газетасын» және Түркістан Коммунистік Партия органы «Инқилоб» (Революция) журналын шығаруды қолға алды. 1919 жылы Ферғана облысының ревкомы және Түркістан Орталық Атқару Комитетінің төрағасы болды. 1922-1928 жылдары Мәскеуде КСРО Орталық Атқару Комитеті маңындағы Орталық баспа

басқармасының төрағасы қызметінде болды. Орталық баспаның басқарма төрағасы ретінде қазақ тілінде «Темірқазық» атты журнал шығаруды қолға алып, оған Ә.Бөкейханов, А.Байтұрсынов, М.Жұмабаев сынды қазақ зиялыларын тартқан еді. Нәзір Төрекұлов аса білімді, ілуде бір кездесетін сирек болмысты тұлға болған. Осындай мұсылмандық тәрбиені еуропалық мәдениетпен сиыстыра білген ерекшелік сол уақыттың зиялы ортасына тән болған болатын.

Ең басында Ресей отаршыларын батыл түрде айыптаған Нәзірдің азаматтық ұстанымы уақыт өте келе Кеңес өкіметі ұстанған саясатты да шенеумен ұштасып жатқан болатын. Бұл жайдың бәрін Нәзірдің «Қоқан автономиясы», «Ферғана мәселесі», «Түркістан автономиялық республикасы» сияқты тарихи басылымдарынан, «Шығыс саясаты: бұл шаһардың шайқасы кім?», «Балық басынан шіриді», «Қазақ мәселесі», «Қазақтар мен келімсектер» деген публицистикалық мұраларынан байқауға болатындай. Мысалы, «Мүштүмде» (№3, 1927 жыл) жарияланған мақаласында: «Ислам мен коммунизм философиясын әммеге ұғындырмақта бір ғана өлшем болса керек. Ол – имандылық, имандылық һәм имандылық. Мәскеуде тақуа боп күн кешірмектің жолын таппай өзім де қапалымын. Ахуалым әуелгідей емес, мұның себебін терең қиялға шомып дөп тапқандаймын. Сол сәтте бір келеңсіз көрініс көзіме іліне кеткені. Ол немене десеңіз, ол – иманнан жүрдай бола бастағанымыз», – деп жазған болатын. Нәзір басқа да аса үлкен лауазымдарда жүрген уақытта да, іштей ұлт мүддесінің күрескері болып қала берген еді. Оны Нәзірдің Алаштың ұлы қайраткерлерімен тығыз жақсы достық байланыста болуынан байқауға болады. Яғни, Әлихан, Санжар, Нәзір үшеуі – ХХ ғасыр басындағы қазақ қоғамындағы саусақпен санайтындай саңлақ тұлғалар болған еді. Олардың бойындағы ерекше қайсарлық пен кісілік оларды елден ерекшелеп тұрды. Алаштың көсемі Әлихан өзінен кейінгі Нәзірге ерекше бөлек назар аударып, бауырына жақын тартқан. Ал Түркістан Орталық атқару комитеті төрағасы Н.Төрекұловөзі жоқ болған уақытта үкіметтің бар жұмысын Санжарға сеніп тапсырып кетіп отырған.

Нәзір Төрекұловты Түркістан Компартиясы ең алдымен мемлекеттік идеологияның шенеуігі санатында емес, сонымен қатар өздері бас сұғуға жүрегі қаймығатын, жігері жетпейтін жергілікті нәзік мәселелерге жұмсайтын негізгі әскери кадр ретінде бағалаған. Мұсылман бюросының ұсынуы бойынша Қоқанда құрылып жатқан мұсылман еріктілерінің жасағына жұмсағанда, кейіннен Түркістан ревкомы кеңесі мүшелігіне сайлаған сәтте, Нәзірдің қайсарлығы, жергілікті жағдайға жүйріктігі, мәмілегерлігі басмашыларға қарсы күресте барынша ескерілген. Туа бітті бойындағы мәмілегерлік дарыны 1920 жылдың 18 ақпанында Әндіжан стансасында жиналған топтың алдында сөйлеген аталы сөзі айқындаған болатын. Біртіндеп мемлекеттік идеологияға тартылса да өзінің ұлттық мүдделерінен, азаматтық негізгі ұстанымдарынан айнып, ешкімге бас ұрмаған. Кейбіреулердей қара басының қамы үшін ұлтын, достарын сатып кетпеген. Қайта әділдік орнығар деген нық сеніммен, үмітпен ғұмыр кешіп, еңбек етті. Дегенмен, 1920 жылы Орталықтың шешімімен “енді қауіпті” деп танылған Мұсылман бюросы таратылып, оның орнына Түркістан Компартиясының Уақытша Орталық Комитетін басқару Нәзірге сеніп тапсырылған болатын. Ал, Шығыс халықтарының Бакуде өткен құрылтайынан қайтқаннан кейін, 8 қыркүйекте Нәзірді Түркістан Орталық Атқару Комитетінің төрағасы қызметіне сайлады. Кейіннен Түркістан Компартиясы Орталық Комитетінің төрағасы лауазымына сайланды. Шыныменде жиырмасыншы жылдары Қоқаннан шыққан албырт жастың саяси-қоғамдық мансабы бас айналдырар биіктерге толы болған болатын. «Қосшы» одағын құру кезінде, үкімет басшысы ретінде жергілікті кадрларды тәрбиелеуде және оларды Түркістанның жоғары оқу орындарында оқытуға төрағалық етті. Осыдан тыс көмек сұрап келген қандас қазақ жастарының оқуға түсіп, қатарға ілігуіне қамқорлығынайтып кетсекте болады. Түркістан Орталық Атқару комитеті «Қазақ» бөлімінің ашылуына зор үлесін тигізді, сонымен қатар Санжар мен Сұлтанбек Қожановтармен үзеңгілес қимылдады. Нәзір Төрекұлұлы Түркістан

Үкіметін басқарып тұрғанда Түркістан Республикасының Маңғышлақ уезі мен Адай болысының Қазақ Республикасына берілуін қолдар қарарға қол қойып, оған өзгелерді де көндірді. Яғни, Маңғышлақ уезі мен Красновод уезінде Адай болыстарын Өзбекстан мен Түркіменстанның аумақтық бөлінісіне кіргелі тұрған жерінен тұрмыстық ерекшелігі мен этнографиялық құрамына қарай Қырғыз (Қазақ) Социалистік Кеңестік Республикасына беру туралы декретпен бекітіп, осылайша қазақ жұртының ресми территориялық картасына қабылдатқызды. Мұндай тарихи маңызы орасан зор құжаттың басында 1920 жылдың 16 қазанында Түркістан Республикасы Кеңесі ОАК төрағасы Нәзір тұрған еді. Осылайша ел болашағын айқындаған құжатқа қол қойған Алаштың біртуар ұлының аса зор еңбегінің арқасында, еліміздің үштен бір байлығын иеленіп отырған кең байтақ қасиетті Маңғыстау жері қазақтың бағына айналды. Наурыз айында Н.Төрехұлов Түркістан Компартиясы өкілдерінің құрамында РКП (б) X съезіне қатысып, кейіннен жұмысшы табының көсемі В.И.Лениннің қабылдауынан кейін, әскери коммунизм саясатынан жаңа экономикалық саясатқа көшу жолдарын іздестірген болатын. Кейіннен Түркістан үкіметінің басшысы Н.Төрехұлұлы «Азық-түлік салғыртын салықпен алмастыру туралы» қарарын елге жариялаған болатын. 1922 жылдың ақпанында Түркістан бюросы Орта Азия бюросы деп аталған, кейіннен Нәзірге Түркістан, Бұқара, Хорезм аймақтарының жұмысы жүктелген болатын. Әуелде 1923 жылы Ұлт істері халық комиссариатының жанынан құрылған Орта Азияда бірыңғай латын үлгісінде жаңа әліпби жасайтын топқа төраға болып бекітілді. Орталық баспадағы қызметте «Жаңа әліпби. Үлкендер үшін» кітапшасы араб жазуындағы қазақ дыбыстарына балама латын әліпбиі үлгісіндегі жаңа қаріптерді жұртшылық назарына ұсынды. Сонымен қатар, Шығыс тілдері институтында оқу-ағарту жұмысының проректоры міндетін атқарған болатын. Бұл жағдайға Ташкентте Нәзір Қазақ ағарту институты деп аталған жоғарғы педагогикалық институтты құруға себепкер болған еді.

Ал енді қорыта келсек, Нәзір Төрехұлов қазақ халқының бірден бір жанашыры деп айтсақ қателеспейтін едік. Адал қызметі мен азаматтық іс-әрекеті Нәзір Төрехұловтың Алаштың ғылымы мен біліміне қосқан үлесімен қатар Кеңестік «алғашқы толқын» дипломаттар арасындағы жарқын тұлғаның бірі деуге толықтай келісуге болады. Сонау өткен ғасырдың 30-шы жылдарында Нәзір Төрехұловтай қандасымыздың, қазақ азаматының әлемдік деңгейде терезесін тең ұстап, сол қиыншылықтардың өз тілінде, өз дәрежесінде Кеңес Одағы сияқты алып мемлекеттің елшісі ретінде абыроймен қызмет атқаруы, сүйте жүріп түркі тектес халықтардың да мұң-мұқтажын шешіп, осы жолда қам жасап өтуін де ерлікке пара-пар еңбек десек, артық емес. Осындай тағылымды тағдыр кешкен перзентіміздің тәуелсіздікке қол жеткен заманымызда арамызға қайта жарқырап оралатын кезеңі де келді. Ендігі жылдары оның атаулы даталарына сәйкес үлкен-үлкен білім ордаларының, дипломатия мектептерінің атаулары, мемлекеттік деңгейдегі сыйлықтарымыз Н.Төрехұловтың есіміне ие болып жатса қанеки. Нәзір Төрехұлов тарихи тұлға, қазақ елінің қамқоршысы деп айтсақ қателеспейміз. Оның асыл бейнесін, барша жұрт алдындағы ерен еңбегін, қайсарлығы мен сан қилы тұстарын есте сақтағанымыз жөн.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- Әбдізұлы Қ. «Алаш перзенті» // Егемен Қазақстан 2007 ж 3-тамыз 5-б.
 Е.Тілешов, Д.Қамзабекұлы Алаш қозғалысы. Энциклопедиялық анықтамалық. Алматы: Сардар, 2014 ж, 376 б
 Е.Тілешов, Д.Қамзабекұлы Алаш қозғалысы. Энциклопедиялық анықтамалық. Алматы: Сардар, 2014 ж, 246
 Нәзір Төрехұл ұлы «Жат сөздер туары» еңбегін. Құрманбайұлы, Орынай Жұбаева. Алматы. «Өнер» баспасы. 2005ж.
 Нәзір Төрехұл ұлы «Қазақ-қырғыз үшін жаңа әліпби». Мәскеу. Күншығыс баспасы. 1924 ж
 Т. Мансуров. Н. Төрехұлов. Алматы. Қазақстан, 2005 ж. 42 б.

9-СЕКЦИЯ. G-GLOBAL: ҮКІМЕТТІК ЕМЕС ЖӘНЕ УНИВЕРСИТЕТТІК «АҚЫЛ-ОЙ» ОРТАЛЫҚТАРЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

9-СЕКЦИЯ. G-GLOBAL: РОЛЬ НЕПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ И УНИВЕРСИТЕТСКИХ «МОЗГОВЫХ» ЦЕНТРОВ В ФОРМИРОВАНИИ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

9-SECTION. G-GLOBAL: THE ROLE OF THE NON-GOVERNMENTAL AND UNIVERSITY- BASED “THINK TANKS” IN SHAPING THE STATE'S FOREIGN POLICY

ВЛИЯНИЕ «THINK TANK» НА ФОРМИРОВАНИЕ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОГО КУРСА СТРАН ЗАПАДА

Алпамысова Инеш

Студент 4 курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: доктор Ph.D., и.о. доцента Елибаева А.Е.

Как всем нам известно, «think tank» — это организация, которая собирает группу междисциплинарных ученых для проведения исследований вокруг конкретной политики, проблем или идей. Темы, рассматриваемые в аналитических центрах, могут охватывать широкий спектр, включая социальную политику, государственную политику, экономическую политику, политическую стратегию, культуру и технологии.

Аналитические центры выполняют ряд функций: они являются важными катализаторами идей и действий; они провоцируют общественные дебаты и помогают определять политическую повестку дня; они оказывают давление на правительства

Например, фонд Карнеги жертвует миллионы в свой фонд за международный мир: на новые учреждения, которые будут способствовать международному сотрудничеству путем распространения знаний и налаживания отношений по всему миру.

Или же другая организация, как институт Адама Смита продвигает неолиберальные взгляды, например политика организации: Полностью освобождение самых бедных работников от уплаты налогов, привязав порог личных пособий и национального страхования к национальной ставке минимальной заработной платы; Разморозить налоговые пороги, чтобы устранить фискальное давление; Объединение подоходного налога и взносы на национальное страхование работников и работодателя в единую ставку системы для повышения прозрачности.

Роль think tank как субъектов политики развивалась с течением времени и создала значительную глобальную научную базу. Широко понимаемые как негосударственные субъекты политики, аналитические центры, созданные либо при поддержке правительства, либо без нее, развивались в различных политических контекстах с различными характеристиками. Они являются площадкой для обсуждения новых политических идей, а также используются для укрепления существующего понимания глобальных и национальных политических проблем. Как толчки, вырабатывающие идеи, аналитические центры взаимодействуют с политическими структурами на разных отношениях, либо на стадии разработки, либо на стадии формирования консенсуса в отношении определенной политики.

Не приписывая им особого вклада, я бы предположила, что аналитические центры по иностранным делам — это то, что поддерживает связь между внешнеполитическим сообществом во многих странах. Министерства, университетские кафедры и школы, а

также неправительственные организации хорошо справляются с этим в рамках своей конкретной аудитории, но аналитические центры лучше всего подходят для установления связи между ними.

Аналитические центры также существуют для того, чтобы оказывать влияние (на действия, политику или мнения). Многие действующие лица в обществе существуют для этой цели. Лучшие аналитические центры будут развивать свою деятельность на основе фактических данных. Это все еще оставляет возможность аналитическим центрам расходиться в своих рекомендациях, даже когда они работают с одним и тем же массивом фактических данных. Но это говорит о важности того, чтобы начать с набора ценностей, проанализировать имеющиеся доказательства, а затем внести свой вклад в общественное обсуждение.

Так, почему и как эти организации влияют на внешнюю политику стран и на международные отношения? Перечисляя, все эти аргументы в пользу think tank, невооруженным глазом понятно их огромное влияние на внешнеполитические курсы стран и, так же их огромное влияние на формирование общественного мнения.

UNIVERSITY AFFILIATED CENTER OF EXCELLENCE FOR 2016-2019

Siddika Sheikh Ayesha

1st year student in the specialty of «International Relations»

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific adviser: Ph.D., acting associate professor Yelibayeva A. Ye.

Introduction

The Belfer Center for Science and International Affairs at Harvard University is a well-known university-affiliated think center that concentrates on the intersection of science, technology, and international security. The US Department of Energy named the center as a University Affiliated Center of Excellence from 2016 to 2019; recognizing its position as an internationally recognized institution in the area of energy policy and security.

In addition, the center organized a numerous of high-level events, such as conferences, workshops, and seminars, which brought together legislators, experts, and stakeholders for discussion and exchange ideas on significant problems.

Through its research and events, the Belfer Center helped to inform policy decisions and shape public opinion on critical issues. Its work was widely cited by policymakers, scholars, and journalists, and helped to shape the national and international discourse on energy, security and technology.

The Relevance of the Research. The Harvard Kennedy School of Government's Belfer Center for Science and International Affairs is a research institute that focuses on the nexus between science, technology and international affairs. The center's research is extremely pertinent to both academic and policy audiences because it is a think tank linked with a university.

Research at the Belfer Center is especially pertinent since it tackles some of the most urgent issues facing the world today, including terrorism, cybercrime, energy security, and nuclear proliferation. The center's interdisciplinary approach, which gathers specialists from several sectors, enables a thorough investigation of these complicated problems.

The Belfer Center also has access to a wealth of resources as a university-affiliated think tank, including faculty knowledge, research facilities, and funding possibilities. This makes it possible for the center to carry out cutting-edge research, offer top-notch instruction and training, and interact with decision-makers, business titans, and civil society groups.

Overall, the Belfer Center's research is very relevant to both academic and real-world issues, and it advances our knowledge of some of the most important global issues of the day.

Purpose of the Research. To study the work, role, contributions and valuable impact drawn in the society by the Belfer Center for Science and International Affairs at Harvard University in the University Affiliated Center of Excellence from 2016 to 2019.

Theoretical Analysis

During this period, the Belfer Center produced a wide range of academic and scientific research and policy analysis on energy, nuclear security, climate change, cybersecurity, and international relations. Among the major initiatives and undertakings done by the center during this period include:

The Project on Managing the Atom

The Project on Managing the Atom (MTA) is a key initiative of the Belfer Center for Science and International Affairs at Harvard University, and it played an important role during the center's designation as a University Affiliated Center of Excellence from 2016 to 2019. The MTA is focused on advancing the understanding of nuclear weapons and other weapons of mass destruction, as well as the strategies for reducing the risks associated with them. During this period, the MTA produced a wide range of research and analysis on nuclear security issues, including nuclear deterrence, arms control, nuclear proliferation, and nuclear terrorism. It also produced a major report on nuclear strategy and policy for the United States government, titled "Restoring America's Competitive Nuclear Advantage," which provided recommendations for modernizing the US nuclear arsenal and strengthening deterrence against potential adversaries.

However, in this research project, the MTA produced numerous other papers, organized seminars and workshops, and participated in nuclear outreach and education. During this time, its work was widely referenced and important in shaping policy discussions about nuclear security and arms control.

Overall, the Project on Managing the Atom was an essential part of the Belfer Center's activities as a University Affiliated Center of Excellence from 2016 to 2019, demonstrating the center's dedication to addressing some of the most pressing issues in international security and technology policy.

The Science, Technology and Public Policy Program

This program focuses on the role of science and technology in shaping public policy, with a particular emphasis on energy and environmental policy. The program produced a range of research on topics such as renewable energy, energy storage, and carbon capture and storage.

Harvard University's Belfer Center for Science and International Affairs is a think tank dedicated to advancing policy-relevant understanding about international security problems, energy technology and policy, and science and technology policy. From 2016 to 2019, the Center's Science, Technology, and Public Policy (STPP) Program concentrated on the intersection of science, technology and policy with the aim to develop innovative solutions to complex global challenges.

During its tenure at the Belfer Center, the STPP program was instrumental in promoting policy-relevant science and technology research, convening experts and policymakers to exchange ideas, and engaging with the public to raise awareness and understanding of critical science and technology issues. Some of the key initiatives and activities of the STPP program during this period included:

- **Research:** The STPP program conducted research on a range of science and technology policy issues, such as emerging technologies, cybersecurity, innovation policy, and energy technology and policy. The program's research outputs were disseminated through publications, workshops, and conferences.
- **Education and Training:** The STPP program provided training and education to policymakers, scientists, and engineers to help them understand the policy implications of their work. The program also trained students and post-doctoral fellows in science and technology policy.

- **Outreach and Engagement:** The STPP program engaged with the public through events, seminars, and media outreach to raise awareness of science and technology policy issues and promote informed policy debates. The program also provided expert commentary on science and technology policy issues in the media.
- **Policy Advice:** The STPP program provided policy advice to governments, international organizations, and non-governmental organizations on science and technology policy issues. The program's experts were often called upon to provide advice on issues such as emerging technologies, cybersecurity, and energy policy.

Overall, the Belfer Center's Science, Technology, and Public Policy program played a critical role in advancing policy-relevant research on science and technology issues, providing training and education to policymakers and the public, and promoting informed policy debates.

The Cybersecurity Project

This project aims to improve the cybersecurity of critical infrastructure and protect against cyber-attacks. The project produced a numerous of reports and recommendations for policymakers and industry leaders on topics such as cyber defense strategies, cyber deterrence, and cyber norms.

The Belfer Center for Science and International Affairs at Harvard University is one of the world's leading think tanks on international security and diplomacy. One of its key areas of focus is cybersecurity, which it addresses through its Cyber Security Project.

The Belfer Center was a center of excellence affiliated with universities during the period of 2016-2019, providing research, policy recommendations, and education on a range of cybersecurity issues. The Cyber Security Project conducted research and published reports on topics such as the security of the Internet of Things (IoT), the impact of cyber operations on international law, and the effectiveness of cyber deterrence strategies. The Center also hosted events and seminars to discuss cybersecurity with experts from academia, industry, and government. Additionally, it offered courses and workshops for students, policymakers, and industry professionals to enhance their knowledge of cybersecurity and its challenges. Overall, the Belfer Center played a crucial role in advancing cybersecurity research, policy, and education.

The International Relations Project

During this time period, the Belfer Center produced a number of publications and research initiatives on topics including the US-China relations. The center also hosted various events, including conferences, workshops and seminars, to bring together scholars, policymakers, and practitioners to discuss important international issues.

In terms of specific research initiatives, the Belfer Center launched the Project on Europe and the Transatlantic Relationship, which aimed to deepen understanding of the relationship between the United States and Europe. The center also launched the Cybersecurity Campaign Playbook, which provided recommendations for political campaigns to improve their cybersecurity measures. Additionally, the Belfer Center continued its longstanding work on nuclear security, including the Nuclear Security Project, which worked to reduce the risk of nuclear terrorism through policy recommendations and international cooperation.

Overall, the Belfer Center played an important role in shaping the conversation on international relations from 2016 to 2019, and its research and initiatives continue to have an impact on global policy discussions today.

Conclusion

The Belfer Center for Science and International Affairs at Harvard University is a think tank that focuses on producing research and policy analysis on energy, nuclear security, climate change, cybersecurity, and international relations. Its interdisciplinary approach and access to resources enable it to carry out cutting-edge research and interact with decision-makers, business titans, and civil society groups.

References:

<https://www.belfercenter.org/research/publication-type/reports-papers>
https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/Belfer_2019AnnualReport_0.pdf

G-GLOBAL: РОЛЬ НЕПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ И УНИВЕРСИТЕТСКИХ «МОЗГОВЫХ» ЦЕНТРОВ В ФОРМИРОВАНИИ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ

Джурабеков Елдос

Студент 2-курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: доктор Ph.D. Парпиев С.М.

История и развитие аналитических центров

Аналитические центры имеют долгую историю, которая восходит к концу 19 века. Термин «мозговой центр» был впервые использован в Соединенных Штатах в 1903 году для обозначения группы экспертов, которые давали советы и решения по вопросам политики. Однако концепция аналитических центров восходит к древним временам, когда ученые и философы собирались для обсуждения и обсуждения идей.

Современный аналитический центр, каким мы его знаем сегодня, возник в начале 20-го века с созданием таких организаций, как Институт Брукинга в 1916 году, Фонд Карнеги за международный мир в 1910 году и RAND Corporation в 1948 году. По предоставлению исследований и политических рекомендаций по вопросам, связанным с международными отношениями, экономикой и государственной политикой. Развитие аналитических центров ускорилось в середине 20-го века, особенно в эпоху холодной войны, когда правительства и частные фонды осознали необходимость независимых исследований и анализа политики. Аналитические центры сыграли важную роль в формировании политических дебатов, предоставляя экспертные знания и влияя на процессы принятия решений.

В последние годы аналитические центры развивались для решения широкого круга вопросов политики, включая изменение климата, здравоохранение, образование, технологии и социальную справедливость. Они стали влиятельными участниками процесса разработки политики, предоставляя исследования, анализ и политические рекомендации правительствам, корпорациям и другим заинтересованным сторонам. Одним из уникальных аспектов развития аналитических центров является растущая глобализация их деятельности. Многие аналитические центры сегодня представлены по всему миру, их офисы и эксперты расположены в разных странах. Это отражает растущую взаимосвязь трансграничных вопросов политики и необходимость международного сотрудничества в решении глобальных проблем. Еще одна уникальная тенденция в истории и развитии аналитических центров — все более широкое использование технологий и подходов, основанных на данных, в их исследованиях и анализе. Аналитические центры теперь используют большие данные, искусственный интеллект и другие передовые технологии для анализа сложных вопросов политики и выработки рекомендаций, основанных на фактических данных.

Влияние свободных аналитических центров на внешнюю политику стран

Свободные аналитические центры могут различным образом влиять на внешнюю политику стран. В Соединенных Штатах аналитические центры, такие как Брукингский институт, Совет по международным отношениям и Фонд Карнеги за международный мир, сыграли значительную роль в формировании американской внешней политики. Эти

аналитические центры проводят исследования, анализ и политические рекомендации по ряду международных вопросов, включая национальную безопасность, торговлю и права человека. Например, Совет по международным отношениям оказал влияние на формирование политики США в отношении мировой торговли, а Институт Брукингса оказал влияние на формирование политики США на Ближнем Востоке.

- Точно так же аналитические центры сыграли значительную роль в формировании внешней политики Соединенного Королевства. Chatham House, также известный как Королевский институт международных отношений, с момента своего основания в 1920 году играет важную роль в британских внешнеполитических дебатах. Chatham House предоставляет независимый анализ и политические рекомендации по ряду международных вопросов, включая изменение климата, энергетику и права человека. Его исследования и анализ цитировались британскими политиками и средствами массовой информации, а его эксперты давали показания парламентским комитетам.
- В Германии Немецкий институт международных отношений и безопасности (SWP) является ведущим аналитическим центром по вопросам внешней политики. SWP предоставляет анализ политики и рекомендации по ряду международных вопросов, включая европейскую интеграцию, глобальное управление и предотвращение конфликтов. SWP имеет прочную репутацию независимого и тщательного исследования, и ее эксперты часто цитируются в немецких СМИ и консультируются с политиками.
- В Японии Японский институт международных отношений (JIА) является известным аналитическим центром по вопросам внешней политики. JIA предоставляет анализ политики и рекомендации по ряду международных вопросов, включая отношения Японии с соседними странами, региональную безопасность и энергетическую политику. Его исследования и анализ часто цитируются японскими политиками, а с его экспертами консультируются средства массовой информации и организации гражданского общества.

В целом свободные аналитические центры могут оказывать значительное влияние на внешнюю политику стран. Предоставляя независимые исследования и анализ, политические рекомендации и платформу для дебатов и диалога, аналитические центры могут помочь в формировании политических решений и информировании общественности. Однако степень их влияния будет зависеть от множества факторов, включая качество их исследований и анализа, прочность их отношений с политиками и политический контекст, в котором они действуют.

Carnegie endowment for international peace и её влияние на международную политику

Фонд Карнеги за международный мир — это аналитический центр, который оказал значительное влияние на международную политику благодаря своим исследованиям, защите интересов и диалогу. Вот несколько примеров того, как организация повлияла на международную политику:

Ядерное нераспространение: Фонд Карнеги провел обширные исследования и анализ вопросов ядерного нераспространения. Его эксперты предоставили директивным органам всего мира политические рекомендации по таким вопросам, как контроль над вооружениями, ядерная безопасность и предотвращение ядерного терроризма. Например, Программа ядерной политики организации была ключевым сторонником укрепления Договора о нераспространении ядерного оружия (ДНЯО) и содействия разоружению. Его эксперты участвовали в международных конференциях и переговорах по ядерным вопросам, а их исследования цитировались политиками и средствами массовой информации.

Разрешение конфликтов: Фонд Карнеги был ведущим голосом в области разрешения конфликтов и миростроительства. Его эксперты предоставили анализ и политические

рекомендации по конфликтам по всему миру, в том числе на Ближнем Востоке, в Африке и Азии. Ближневосточная программа организации, например, провела исследование и анализ израильско-палестинского конфликта и выступила за решение о создании двух государств путем переговоров. Его эксперты участвовали в международных переговорах и давали показания Конгрессу США по конфликту.

Глобальное управление: Фонд Карнеги активно выступает за укрепление международных институтов и поощрение многосторонности. Его эксперты предоставили политические рекомендации по таким вопросам, как изменение климата, права человека и торговля. Азиатская программа организации, например, провела исследование роли Китая в международной системе и выступила за более тесное сотрудничество между Китаем и США по глобальным вопросам. Его эксперты принимали участие в международных конференциях и диалогах по вопросам глобального управления.

Демократия и права человека: Фонд Карнеги поддерживает развитие гражданского общества и демократических институтов в странах по всему миру. Его эксперты предоставили исследования, анализ и техническую помощь организациям гражданского общества, политическим партиям и независимым СМИ в таких странах, как Египет, Тунис и Украина. Программа организации «Демократия и верховенство закона», например, провела исследование по таким вопросам, как коррупция, судебная реформа и свобода СМИ, и оказала техническую помощь организациям гражданского общества в таких странах, как Египет и Тунис.

В целом Фонд Карнеги за международный мир оказал значительное влияние на международную политику благодаря своим исследованиям, защите интересов и диалогу. Его работа помогла сформировать глобальное управление, содействовать миру и безопасности и поддерживать демократические институты во всем мире.

Перспективы развития аналитического центра

Одной из сильных сторон Фонда Карнеги является его способность адаптироваться и развиваться в соответствии с изменяющимися глобальными обстоятельствами. В последние годы организация расширила свою деятельность, включив в нее новые вопросы, такие как кибербезопасность, технологии и изменение климата. Оставаясь на шаг впереди и решая эти важнейшие вопросы, Фонд Карнеги сохраняет свою актуальность и влияние во все более сложном и взаимосвязанном мире.

Еще одним важным фактором, влияющим на перспективы Фонда Карнеги в будущем, является его глобальное присутствие. Помимо штаб-квартиры в Вашингтоне, округ Колумбия, организация открыла офисы в ключевых местах по всему миру, включая Пекин, Бейрут и Нью-Дели. Такой глобальный охват позволяет Фонду Карнеги взаимодействовать с широким кругом заинтересованных сторон и вносить свой вклад в важные политические обсуждения в глобальном масштабе.

В целом Фонд Карнеги за международный мир имеет хорошие возможности для продолжения своей важной работы по содействию миру, безопасности и процветанию во всем мире. По мере того, как мир сталкивается со все более сложными проблемами, опыт и интеллектуальное лидерство организации будут важны как никогда. Будь то решение возникающих проблем или взаимодействие с заинтересованными сторонами по всему миру, Фонд Карнеги является жизненно важной силой для позитивных изменений в международном сообществе.

Список использованной литературы:

- Thomas J. McCormick, 'Drift or Mastery?' Reviews in American History, December (1982);*
Thomas Ferguson, 'From Normalcy to New Deal', International Organization, 38:1 (1984).
Inderjeet Parmar. Engineering consent: the Carnegie Endowment for International Peace and the Mobilization of American public opinion, 1939–1945.

*Истомин И. А. Внешнеполитическая экспертиза в США.
Бубнова Н. И. «Мозговые центры» как актор современной политики.
Арутюнян Г. «Мозговые центры» и национальная безопасность.*

РОЛЬ ГУВЕРОВСКОГО ИНСТИТУТА ВОЙНЫ, РЕВОЛЮЦИИ И МИРА В ИСТОРИИ США

Калыбаева Малика

Студент 1-курса специальности «Международные отношения»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: доктор Ph.D. Парпиев С.М.

Институт войны, революции и мира имени Гувера - это аналитический центр по вопросам государственной политики, расположенный при Стэнфордском университете в Калифорнии. Основанный в 1919 году Гербертом Гувером, институт уделяет основное внимание исследованиям и анализу в области экономики, политики и национальной безопасности. На протяжении своей истории институт внес значительный вклад в формирование внешней и внутренней политики Соединенных Штатов и оказал значительное влияние на международные отношения.

Институт войны, революции и мира имени Гувера является одним из многих аналитических центров так называемых "мозговых центров", появившихся в Соединенных Штатах за последнее столетие. Аналитические центры - это организации, которые проводят исследования и анализ по вопросам государственной политики, а также предоставляют консультации и рекомендации директивным органам. Как правило, они финансируются частными донорами, корпорациями и правительственными грантами.

За последние несколько десятилетий роль аналитических центров в формировании внешней и внутренней политики становится все более важной. Политики часто полагаются на исследования и анализ, проводимые этими организациями, для обоснования своих решений. Аналитические центры обеспечивают важнейшее связующее звено между академическим миром и политической сферой, объединяя ученых, экспертов и политиков для обмена идеями и перспективами.

Одной из ключевых сильных сторон аналитических центров Института Гувера является их междисциплинарный подход к анализу политики. Объединяя ученых из различных дисциплин, эти центры способны обеспечить всестороннее и детализированное понимание сложных политических проблем, стоящих перед Соединенными Штатами и всем миром.

Влияние Института Гувера на американскую политику и государственное устройство трудно переоценить. Его ученые давали советы и рекомендации политикам на всех уровнях управления, от местных городских советов до Белого дома. Его исследования и анализ цитировались в бесчисленных политических дебатах и дискуссиях, а его ученые фигурировали в средствах массовой информации в качестве экспертов по широкому кругу вопросов.

В области внешней политики аналитические центры сыграли важную роль в формировании политики США в отношении ключевых регионов мира, включая Европу, Азию и Ближний Восток. Благодаря своим исследованиям и анализу центры помогли выявить ключевые тенденции и события в этих регионах и предоставить рекомендации о том, как Соединенные Штаты могут наилучшим образом отреагировать на них.

Например, Азиатско-Тихоокеанский исследовательский центр Института Гувера был на переднем крае усилий по пониманию подъема Китая как мировой державы и взаимодействию с ним. Его эксперты провели обширные исследования экономики,

политики и вооруженных сил Китая и предоставили рекомендации о том, как Соединенные Штаты могут наилучшим образом отреагировать на эту растущую мощь.

Институт войны, революции и мира имени Гувера также сыграл значительную роль в формировании политики сдерживания США в отношении Советского Союза в эпоху холодной войны. Сдерживание было стратегией, разработанной американскими политиками в конце 1940-х годов, чтобы предотвратить распространение коммунизма. Институт Гувера сыграл ключевую роль в формировании этой политики, предоставляя анализ и рекомендации директивным органам и помогая формировать общественное мнение по этому вопросу. Ученые и эксперты института предоставили ценный анализ и рекомендации относительно военного потенциала Советского Союза, экономической системы и политической идеологии, которые имели решающее значение для формирования внешней политики США.

В эпоху холодной войны ученые Института Гувера были особенно обеспокоены военным потенциалом Советского Союза. Они провели обширные исследования советских вооруженных сил, включая их системы вооружения, ядерный потенциал и военную стратегию. Это исследование помогло проинформировать американских политиков об угрозе, исходящей от Советского Союза, и дало рекомендации о том, как Соединенные Штаты могли бы наилучшим образом отреагировать на эту угрозу.

Институт Гувера также сыграл важную роль в разоблачении недостатков и провалов советской экономической системы. Его ученые были одними из первых, кто признал неэффективность и перекосы советской экономики и утверждал, что эти недостатки не позволяли Советскому Союзу конкурировать с Соединенными Штатами на устойчивой основе. Этот анализ помог сформировать политику США в отношении Советского Союза, подчеркнув важность экономической конкуренции и необходимость поддержания сильной и динамично развивающейся экономики у себя дома.

Кроме того, ученые Института Гувера предоставили ценный анализ и рекомендации относительно идеологической природы советского режима. Они утверждали, что коммунистическая идеология Советского Союза представляет собой прямой вызов американским ценностям и интересам и что Соединенным Штатам необходимо занять твердую позицию против советского экспансионизма и агрессии. Этот анализ помог обосновать внешнюю политику США, подчеркнув важность продвижения демократии и прав человека, а также необходимость поддержки антикоммунистических движений по всему миру.

В целом, анализ и рекомендации Института Гувера в отношении Советского Союза сыграли решающую роль в формировании политики США в отношении этого ключевого противника в эпоху холодной войны. Его ученые и эксперты сыграли важную роль в информировании политиков США о военном потенциале, экономической системе и идеологической природе Советского Союза, а также в предоставлении рекомендаций о том, как наилучшим образом реагировать на советскую угрозу. В результате работа Института Гувера способствовала продвижению интересов и ценностей США в этот критический период американской истории.

В сфере внутренней политики аналитические центры были не менее влиятельны. Благодаря своим исследованиям и анализу они помогли определить ключевые политические рычаги, которые могут способствовать экономическому росту, сокращению бедности и улучшению социального обеспечения. Институт войны, революции и мира имени Гувера также оказал значительное влияние на внутреннюю политику Соединенных Штатов. Ученые и эксперты института предоставили ценный анализ и рекомендации по целому ряду вопросов внутренней политики, включая налогообложение, регулирование, образование и здравоохранение.

Одной из областей, где Институт Гувера оказал особенно сильное влияние, является сфера налогообложения. Его ученые утверждали, что высокие налоговые ставки и чрезмерное регулирование могут сдерживать экономический рост и создание рабочих мест,

и призывали к снижению налоговых ставок и более простому и эффективному налоговому кодексу. Этот анализ помогал формировать налоговую политику США на протяжении многих лет, продвигая политику, стимулирующую экономический рост и инвестиции.

Институт Гувера также сыграл важную роль в формировании образовательной политики в Соединенных Штатах. Его ученые утверждают, что сильная система образования необходима для содействия экономическому росту и обеспечения того, чтобы у всех американцев была возможность добиться успеха. Они призвали к проведению политики, способствующей выбору школы и конкуренции, а также дающей возможность родителям и учащимся принимать обоснованные решения относительно своего образования.

В области здравоохранения ученые Института Гувера были на переднем крае продвижения рыночных решений реформы здравоохранения. Они утверждали, что нынешняя система здравоохранения чрезмерно бюрократична и неэффективна, и призывали к политике, способствующей конкуренции и выбору потребителей. Этот анализ помог сформировать дискуссию вокруг реформы здравоохранения в Соединенных Штатах, подчеркнув важность рыночных решений и расширения прав и возможностей потребителей.

В целом, анализ и рекомендации Института Гувера по внутренней политике оказали влияние на формирование политических дебатов в Соединенных Штатах. Его ученые и эксперты предоставили ценную информацию по целому ряду вопросов и помогли продвигать политику, стимулирующую экономический рост, расширяющую права потребителей и способствующую индивидуальной свободе и возможностям.

В заключение следует отметить, что Институт войны, революции и мира имени Гувера сыграл значительную роль в формировании истории Соединенных Штатов. Являясь ведущим "мозговым центром", он предоставил ценный анализ и рекомендации по широкому кругу вопросов внутренней и внешней политики, и его работа помогла информировать и формировать политику США на протяжении многих лет. Его вклад в разработку внешней и внутренней политики, а также его текущая работа по целому ряду ключевых политических вопросов демонстрируют важную роль, которую аналитические центры играют в формировании государственной политики в Соединенных Штатах и во всем мире.

Ученые и эксперты института внесли значительный вклад в понимание мира, а их исследования и анализ помогли продвигать интересы и ценности США как внутри страны, так и за рубежом. Начиная с формирования политики США в отношении Советского Союза в эпоху холодной войны и заканчивая продвижением рыночных решений в области реформы здравоохранения и образовательной политики, Институт Гувера оказал далеко идущее влияние на историю Соединенных Штатов.

Список использованной литературы:

- Институт Гувера - Об Институте Гувера. Институт Гувера, Стэнфордский университет. [Электронный ресурс]: <https://www.hoover.org/about>*
- Osterfeld, David. "The Hoover Institution's Continuing Mission." National Review. January 9, 2020.*
- Blumenthal, Sidney. "The Rise of the Right: The Hoover Institution and Empowerment of the American Right." The Nation. June 2, 2021.*
- Feulner, Edwin J. "The Hoover Institution at 100: Advancing Freedom." The Heritage Foundation. October 9, 2019.*
- Goldsmith, Jack L. "The Hoover Institution's Influence on the Legal Academy." Lawfare. November 28, 2021.*
- Friedberg, Aaron L. In the Shadow of the Garrison State: America's Anti-Statism and Its Cold War Grand Strategy. Princeton University Press, 2022.*
- Mead, Walter Russell. "What the Hoover Institution Does for America." Wall Street Journal. July 17, 2018.*

Joffe, George. The Future of American Power: Dominance and Decline in Perspective. Public Affairs, 2021.

СТРАТЕГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР ОРТАЛЫҒЫ (CSIS) ҚЫЗМЕТІНІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Байғалиева Нұрғұл

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 2 курс студенті

Ғылыми жетекшісі: Ph.D. докторы Парниев С.М.

Стратегиялық және халықаралық зерттеулер орталығы (CSIS) - АҚШ-тың Вашингтон қаласында орналасқан аналитикалық талдау орталығы. CSIS 1962 жылы Джорджтаун университетінің "стратегиялық және халықаралық зерттеулер орталығы" ретінде құрылды. Джорджтаун университетінің құрамында құрылған ұйымды 1962 жылы Адмирал Арли Берк пен Дэвид Эбшир құрды. Берк пен Эбшир қырғи қабақ соғыс кезінде американдық сыртқы саясат пен Ұлттық қауіпсіздік мәселелерін шешу үшін CSIS құрды. Ұйым Ұлттық қауіпсіздік пен сыртқы саясат мәселелеріне назар аударуды жалғастыруда, бірақ қоршаған ортаны қорғау, киберқауіпсіздік және жаһандық денсаулық сақтау сияқты басқа мәселелерге де зерттеулерін кеңейтті.

CSIS 1987 жылы тәуелсіз коммерциялық емес ұйымға айналды және қазіргі уақытта 240-тан астам қызметкері бар.

Орталық халықаралық қатынастар, сауда, технологиялар, қаржы, энергетика және геостратегия мәселелеріне ерекше назар аудара отырып, бүкіл әлемдегі саяси, экономикалық және қауіпсіздік мәселелеріне саяси зерттеулер мен стратегиялық талдау жүргізеді.

Құрылғаннан бері, аталмыш американдық атақ-даңқ пен әлемдегі жақсылық күші ретінде өркендеуді сақтау жолдарын іздеуге арналды". CSIS-бұл бүкіл саяси спектрдің әртүрлі көзқарастарын білдіретін ғалымдармен бірге ресми түрде екі жақты талдау орталығы. Орталық белгілі шетелдік саясаткерлерді, АҚШ Конгресінің мемлекеттік қызметкерлерін және демократиялық немесе республикалық партиялармен байланысты атқарушы билік өкілдерін, сондай-ақ әртүрлі саяси сенімдердегі шетелдік шенеуніктерді шақырумен танымал. Ол АҚШ-тың News & World Report мәліметтері бойынша "центристік" зерттеу орталығы деп аталды, АҚШ-тың сыртқы саясат жөніндегі сарапшысы Т. Шаклеина орталыққа осындай баға берді.

Тарихы: 1960 жылдар

Орталықты 1962 жылы Адмирал Арли Берк пен елші Дэвид Манкер Эбшир бастапқыда Джорджтаун университетінің құрамында құрды. Ол 4 қыркүйекте Кубаның зымыран дағдарысының алдында ресми түрде есігін ашты. Бастапқы кеңсе Джорджтаун кампусынан бір блокта, 1316, 36-шы көшеде орналасқан шағын кірпіш қалашықта орналасқан. Алғашқы жалданған кәсіби қызметкер Ричард в.Аллен болды, ол кейінірек Рейган әкімшілігінде қызмет етті.

1963 жылы қаңтарда Джорджтаундағы Ұлттар залында өткен конференцияда Орталық өзінің интеллектуалды бағдарламасының жоспарын жасады. Конференция қорытындысы бойынша мыңнан астам беттен тұратын "Ұлттық қауіпсіздік: саяси, әскери және экономикалық стратегиялар" кітабы жарық көрді. Кітап қауіпсіздікті талқылауға негіз салды және қырғи қабақ соғыс кезінде Вашингтонның сыртқы саяси қауымдастығындағы келісім мен келіспеушіліктерді анықтады. Кітапта жаһандық істерге стратегиялық көзқарас қорғалды, сонымен қатар сол кезеңдегі халықаралық қатынастарды зерттеу саласындағы ой мектебі анықталды. Осы ой мектебінің ізбасарлары кейіннен американдық саясаттың шыңына жетті, әсіресе Никсон, Форд және Рейган әкімшіліктері кезінде.

1970–1989

1970 жылдардың ортасы мен аяғында орталықта жұмыс істеген көптеген ғалымдар Мемлекеттік департаментте немесе Қорғаныс министрлігінде Үкіметтің басшылық қызметіне жол тапты. Генри Киссинджер 1977 жылы АҚШ Мемлекеттік хатшысы қызметінен кеткен кезде, Гарвард университеті оған профессорлық қызмет ұсынудан бас тартты. Ол Эдмунд А.Уолш атындағы Джорджтаун дипломатиялық қызмет мектебінде жұмыс күнінен сабақ беруді шешті және Йельде, Пенсильванияда, Колумбияда және Оксфордта сабақ беру ұсыныстарына қарамастан, Вашингтондағы операциялары үшін CSIS-ті негізге алды. Ол әлі күнге дейін CSIS-те кеңсе пакетін қолдайды және CSIS кеңесшісі және сенімді тұлға ретінде жұмысын жалғастырады. Киссинджердің Вашингтонда орналасқан институтқа қосылу туралы шешімі алдыңғы он бес жылдағы кез келген оқиғаға қарағанда орталыққа көбірек назар аударды.

Джеймс Шлезингер, Билл Брок, Адмирал Уильям Дж. Кроу мен Гарольд Браун, 1970 жылдардың соңында CSIS-ке қосылды. 1970-1980 жылдары көптеген сараптамалық орталықтар өз қызметін кеңейтті немесе Вашингтонда пайда болды, олар бірқатар идеологиялық ұстанымдар мен мамандандырылған саяси мүдделерді білдірді. Жоғары лауазымды мемлекеттік шенеуніктер үшін университеттермен ресми келісімдерді қабылдаудан аналитикалық орталық қамтамасыз ете алатын еркіндік пен ықпалға көшу болды.

Джорджтаун университетінің кейбір профессорлары CSIS қызметкерлерін қоғамдық сұхбат кезінде сыртқы саясат мәселелеріне академиялық тұрғыдан расталмаған баға бергені үшін сынға алды. Джорджтаун университетіне CSIS-пен байланысы арқасында қайырымдылық азайды. Арнайы комитет келіспеушіліктерді зерттеді және оның есебінде CSIS Ғылыми зерттеулерге қарағанда бұқаралық ақпарат құралдарына көбірек бағытталғандығы және CSIS Джорджтаун университетінен ресми түрде бөлінуі ұсынылды. 1986 жылы 17 қазанда Джорджтаун университетінің Директорлар кеңесі CSIS-пен БАЙЛАНЫСТАРДЫ ҮЗУГЕ дауыс берді.

Стратегиялық және халықаралық зерттеулер орталығы Колумбия округінде 1986 жылы 29 желтоқсанда тіркелді, ал Джорджтаунның CSIS-ке ресми қатысы 1987 жылы 1 шілдеде аяқталды.

Орталық әлемнің дамып келе жатқан аймақтарына назар аударып отырып, қайырымдылықтарын арттыру және бағдарламаларын кеңейту үшін тіркелген коммерциялық емес ұйымға айналды. 1980 жылдары Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін Орталықтың қамқоршылары мен кеңесшілерінің жұмысы CSIS-ке Америка Құрама Штаттарына қатысты жалғыз әлемдік держава ретінде ұлттық сыртқы саясатты әзірлеуге бірегей мүмкіндік берді. Бұл 1960 жылдардың басында орталықты құрған кезде құрылтайшылар білмеген институционалдық жетілу мен бедел дәрежесін білдірді.

1989–қазіргі уақытқа дейін

Қырғи қабақ соғыс аяқталғаннан кейін Вашингтонда Америка Құрама Штаттары халықаралық экономикада бәсекеге түсуге дайын емес деген күдік туды. Бұл перспектива CSIS-ті 1990 жылы дәстүрлі стратегиялық және халықаралық мәселелерден алшақ болып көрінетін жобаны бастауға итермеледі. Шетелдегі рөлін күшейту үшін Америка өзінің ішкі мәселелеріне назар аударуы керек деген Идея сенатор Сэм Нанн мен сенатор Пит Доменичи басқаратын Американы нығайту комиссиясына айналды.

Дэвид Эбшир комиссияны экономикалық саясатты зерттеу және жақсарту тәсілі ретінде қарастырды, Ақ үй Ұлттық Қауіпсіздік Кеңесінің үлгісіндегі ұлттық экономикалық кеңесшімен бірге ұлттық экономикалық кеңесті қосу арқылы Президент әкімшілігін қайта құру керек деген қорытындыға келді. Экономикалық саясатқа жаңа назар аудару CSIS-ті өз зерттеулерін халықаралық экономикаға және Солтүстік Американың еркін сауда келісіміне, Дүниежүзілік Сауда Ұйымына, Халықаралық Валюта Қорына, Дүниежүзілік банкке және

жаһандық денсаулық сақтау мен климаттың өзгеруінің экологиялық және әлеуметтік әсеріне қатысты мәселелерге бағыттауға итермеледі. Бұл мәселелер халықаралық қауіпсіздік мәселелеріне дәстүрлі назарын толықтыру үшін CSIS миссиясын біріктірді.

2013 жылы CSIS өзінің кей көшесіндегі штаб-пәтерінен Вашингтондағы Род-Айленд авенюіндегі жаңа орынға көшті. Жаңа ғимараттың құрылысы 100 миллион долларды құрады, онда медиа сұхбат студиясы және конференциялар, іс-шаралар, дәрістер мен пікірталастар өткізуге арналған орын бар. Ғимарат Вашингтонда, Дюпон шеңбер аймағында орналасқан және LEED платина сертификатын алады.

Қаржы

Стратегиялық және халықаралық зерттеулер Орталығы өз кірістерінің көп бөлігін жеке ұйымдар мен грант беретін қорлардың гранттары мен жарналарынан алады. 2018 жылы CSIS жалпы сомасы 83,3 миллион доллардан аз табыс тапты, оның 77 миллион доллары жарналар мен гранттардан, ал 7 миллион доллары бағдарламалық қамтамасыз ету қызметтерінен түсті. Ұйымның жалпы шығындары 45 миллион доллардан сәл аз болды, оның 17 миллион доллары жалақы төлеуге жұмсалды, ал тағы 3,3 миллион доллары басшыларға өтемақы төлеуге жұмсалды. 2017 жылы ұйым жалпы кірісі 50,6 миллион долларды құрап, жалпы шығындары 46 миллион доллардан сәл асқан кезде кіріс айтарлықтай төмендеді.

2018 және 2019 жылдардағы CSIS-тің жалпы кірісі шамамен 45,5 миллион долларды құрады және екі жыл ішінде жарналар мен гранттар түрінде шамамен 40 миллион доллар алды. Ұйым 2018 жылы 3 миллион доллардан аз мемлекеттік грант алды, ал 2019 жылы 2 миллион доллардан сәл астам грант алды.

Оның жалпы шығындары екі жыл ішінде бірдей болды және шамамен 45 миллион долларды құрады. Жалпы табыс 2016 жылмен салыстырғанда айтарлықтай аз болғанымен, CSIS 2018 және 2019 жылдары жалақыға шамамен 18 миллион доллар жұмсады. Компания сонымен қатар 2018 жылы басшыларға өтемақы төлеуге 4,6 миллион доллар, ал 2019 жылы шамамен 5,1 миллион доллар жұмсады.

2013 қаржы жылында CSIS операциялық кірісі 32,3 миллион АҚШ долларын құрады. Көздер корпорациялардың 32%, қорлардың 29%, үкіметтердің 19%, жеке тұлғалардың 9%, қайырымдылық қорлардың 5% және басқалардың 6% болды. 2013 жылы CSIS операциялық шығындары 32,2 миллион АҚШ долларын құрады — бағдарламаларға 78%, әкімшілікке 16% және әзірлеуге 6%.

2014 жылдың қыркүйегінде New York Times Біріккен Араб Әмірліктері ұйымға 1 миллион доллардан астам қаражат бөлгенін хабарлады. Сонымен қатар, CSIS үкімет қаржыландыратын жапондық сыртқы сауда ұйымы, сондай-ақ Норвегия арқылы Жапониядан ашылмаған қаржыландыру сомасын алды. The times CSIS-ке хабарласқаннан кейін ол 13 Үкіметтің, соның ішінде Германия мен Қытай Үкіметтерінің тізімін беретін шетелдік мемлекеттік донорлардың тізімін жариялады. CSIS стратегиялық және халықаралық зерттеулер орталығы Northrop Grumman, Lockheed Martin, Boeing, General Dynamics және General Atomics сияқты қорғаныс мердігерлерінің негізгі қаржыландыру көздерін тізімдейді.

Қаржыландыру орталықтары

Стратегиялық және халықаралық зерттеулер Орталығы өз жарналары мен гранттарының көп бөлігін Билл және Мелинда Гейтс қоры, Ашық қоғам қорлары және ағайынды Рокфеллер қоры сияқты жеке гранттық қорлардан алады.

Гейтс қоры CSIS-тің ең ірі демеушілерінің бірі болып табылады. 2001 жылдан 2020 жылға дейін ол шамамен 42 миллион доллар грант бөлді. Гейтс қоры берген гранттардың көпшілігі жаһандық денсаулық сақтау және ауыл шаруашылығын дамыту тақырыптары бойынша тізімделді.

Уильям мен флора Хьюлетт қоры (Хьюлетт қоры деп те аталады) - бұл CSIS-ке қомақты ақша беретін солшыл Орталық жеке гранттық қор. Жалпы алғанда, Хьюлетт қоры 2000-2021 жылдар аралығында 5 081 200 доллар грант бөлді.

Нью-Йорктегі Карнеги корпорациясы - 1911 жылы Эндрю Карнеги құрған солшыл орталық грант қоры. Ол CSIS-тің маңызды демеушісі болып табылады және ұйымға 2005 жылдан бастап гранттар ұсынады. Нью-Йорктегі Карнеги корпорациясы CSIS-ке 2022 жылдың маусымындағы жағдай бойынша шамамен 13,5 миллион доллар бөлді.

Генри Люс қоры, солшыл гранттық ұйым, 1989 жылдан 2022 жылға дейін CSIS-ке 24 грант берді. Гранттар жалпы сомасы 4 067 500 долларды құрайды және негізінен халықаралық қатынастарды жақсартуға бағытталған.

Альфред П. Слоан қоры-1934 жылы General Motors компаниясының бұрынғы президенті және бас директоры Альфред П.Слоан құрған американдық отбасылық қайырымдылық қоры. Слоан қоры бүгінде ғылым, экономика және технологиялар саласындағы жобаларды қаржыландыратын грант беруші ұйым ретінде әрекет етеді. Қор CSIS-ке 2016-2020 жылдар аралығында жалпы сомасы 793 400 АҚШ долларын құрайтын бес грант берді.

Ашық қоғам қорлары (OSF) - миллиардер қаржыгер және либералды меценат Джордж Сорос құрған және қаржыландыратын жеке грант беруші қор. OSF CSIS-ке 2017 және 2020 жылдар аралығында жеті грант берді. Гранттардың жалпы сомасы негізінен сыртқы саяси бастамаларды қолдау үшін 570 178 долларды құрайды.

Climateworks қоры-донорлардың қаражатын бүкіл әлем бойынша қоршаған ортаны қорғау топтары арасында бөлетін солшыл-орталық "өтпелі" қаржы ұйымы. Осы коммерциялық емес ұйымдардың көпшілігі шығарындыларға салық салу, көмірді пайдалануды шектеу, қатаң сәйкестік механизмдері бар халықаралық Климаттық келісімдер және автомобильдерді пайдалануды азайту үшін лобби жасайды. Ол CSIS-ке екі грант берді, екеуі де өзінің "көлік"бағдарламасы аясында. Бір Гран 160,000 гранты 2019 жылдың сәуірінде, ал екінші Гран 150,000 гранты 2020 жылдың мамырында берілді.

Роберт Вуд Джонсон қоры (RWJF) Обамасе деп аталатын пациенттерді қорғау және қолжетімді күтім туралы заңның қабылдануын жақтайтын топтардың негізгі демеушісі болды. RWJF Обама әкімшілігі Обамасе медициналық жоспарларына жазылушыларды жалдау үшін пайдаланған Enroll America ұйымына қаражат бөлді.

RWJF CSIS-ке 2020 жылы "вакцина шешімсіздігіне қарсы саясатты ілгерілету"деп аталатын 244 049 АҚШ доллары көлеміндегі бірыңғай грант бөлді. Гранттың сипаттамасына сәйкес, CSIS "вакциналарға деген сенімділікті арттыру және әлеуметтік желілердегі жалған ақпарат науқандарымен күресу" бойынша бір жылға арналған форум жасайды.

Ағайынды Рокфеллер қоры-1940 жылы кіші Джон Д.Рокфеллердің бес ұлына қайырымдылық ретінде құрылған солшыл гранттық қор: Джон Д. III; АҚШ-тың болашақ вице-президенті Нельсон; Лоуренс; Уинтроп; және Дэвид Рокфеллер. Қор CSIS-ке екі грант берді, олардың екеуі де Батыс Балқанда жұмыс істеуге бағытталған. Бір Гран 100,000 гранты 2017 жылдың маусымында берілді, ал екіншісі 2019 жылдың тамызында сумму 120,000 берді.

Стратегиялық және халықаралық зерттеулер орталығы өзінің веб-сайтында 2020 қаржы жылы ішінде 5000 доллар немесе одан да көп үлес қосқан донорларды атап өтеді. Facebook, General Atomics, Johnson & Johnson, Microsoft, Raytheon Company, бұл донорларға Смит Ричардсон қоры, Гордон және Бетти Мур қоры, Чарльз Кох қоры, Oceans 5, ClearPath, Freedom House, Bloomberg Philanthropies, Дүниежүзілік жабайы табиғат қоры, Bank of America Corporation, Northrop Grumman Corporation, BP, Citigroup, Amazon, Apple, IBM және Disney.

Қамқоршылар кеңесі

Америка Құрама Штаттарының корпорацияларымен, қорларымен және үкіметімен байланысты көптеген адамдар CSIS қамқоршылар кеңесінде қызмет етеді.

Қамқоршылық кеңестің құрамына: 27

Прицкер, Прицкер ұйымының төрағасы және бас атқарушы директоры;
Пол Райан, АҚШ Өкілдер Палатасының бұрынғы спикері және Висконсин штатындағы АҚШ республикалық партиясының бұрынғы өкілі;
Уильям С. Рейли, Дүниежүзілік жабайы табиғат қорының құрметті төрағасы;
Брендан Бехтель, Bechtel Group басқарма төрағасы және бас атқарушы директоры;
Отман Бенджеллун, bmce Bank президенті және бас директоры;
Уильям С. Коэн, the Cohen Group басқарма төрағасы және бас атқарушы директоры;
Уильям Дейли, Wells Fargo and Company қоғаммен байланыс жөніндегі басқарма төрағасының орынбасары;
Уильям Э. Форд, General Atlantic басқарма төрағасы және бас атқарушы директоры;
Генриетта Фор, ЮНИСЕФ-тің бұрынғы атқарушы директоры;
Меллоди Хобсон, Ariel Investments компаниясының бас директоры және президенті;
Генри А. Киссинджер, бұрынғы Ұлттық қауіпсіздік жөніндегі кеңесші; және
Кьюсонг Ли, Carlyle Group бас директоры.

Бағдарламалар мен іс-шаралар

Стратегиялық және халықаралық зерттеулер орталығында әлемнің әртүрлі аймақтарында және халықаралық қатынастар үшін маңызды тақырыптар бойынша маманданған сарапшылар жұмыс істейді. Тақырыптарға мыналар кіреді: Қорғаныс және қауіпсіздік, Экономикалық даму және қайта құру, энергетика және климаттың өзгеруі, жаһандық денсаулық сақтау, жаһандық тенденциялар мен болжау, басқару, Адам құқықтары, технологиялар, сауда және экономика. Аймақтарға Африка, Америка, Азия, Еуропа, Таяу Шығыс, Ресей және Еуразия, сондай-ақ Оңтүстік Азия кіреді.

2012 жылы CSIS АҚШ-тың Мемлекеттік хатшысы Хиллари Клинтонды қабылдады, ол 2012 жылы Бенгазидағы шабуылдан кейінгі елшіліктердің қауіпсіздігі туралы "АҚШ-тың Солтүстік Африкамен өзгеріс дәуіріндегі стратегиялық өзара әрекеті" тақырыбында негізгі баяндама жасады. орталық жыл сайын 400-ден астам ірі іс-шаралар өткізеді және 18000-нан астам қонақтарды қабылдайды.

Жарияланымдар

CSIS үнемі саясатта, Үкіметте, бизнесте және академияда шешім қабылдаушыларға арналған Кітаптар, есептер, ақпараттық бюллетеньдер мен түсініктемелер шығарады. Ең алдымен, ол өз сарапшыларының белгілі бір тақырып немесе жаһандық істердегі басым бағыт бойынша жұмыстарын жариялайды.

CSIS келесілерді жариялайды:

The Washington Quarterly, " стратегиялық жаһандық өзгерістер және олардың мемлекеттік саясатқа әсері.

Сараптама орталығымен байланысты сарапшылар халықаралық оқиғаларға қатысты жаңалықтар сұрақтарына жылдам жауап беретін маңызды сұрақтар. Мысалы, Елші Карл Индерфурт Үндістан мен Америка Құрама Штаттары арасындағы қарым-қатынасқа қатысты сұрақтарға жауап бере алады.

Freeman Report Ақпараттық бюллетені, 1970 жылдардан бастап Азия мен Қытайдағы экономика мен халықаралық қауіпсіздікке арналған сыртқы саясат бойынша мерзімді басылым.

Сыртқы саясаттағы жаңа перспективалар - Халықаралық қатынастар саласындағы жас мамандарға арналған журнал.

CSIS ғалымдары New York Times, The Wall Street Journal, The Financial Times, Foreign Policy, Foreign Affairs және The Washington Post газеттерінде мақалалар жариялады. CSIS сарапшылары мыңдаған рет баспа және онлайн баспасөзде келтірілген және Associated Press, Reuters, Agence France Presse және Bloomberg News сияқты ірі жаңалықтар арналарында жиі пайда болған. Олар сондай-ақ Huffington Post және Summit News, WSJ Live сияқты онлайн БАҚ-та пайда болды және PBS NewsHour-да, NPR-дің таңертеңгі шығарылымында және Чарли Роуз шоуы сияқты басқа саясатқа бағытталған сұхбат шоуларында тұрақты қонақтар болды.

Қорытындылай келе, 2013 жылы CSIS 180 000-нан астам веб-трансляцияға қатысты. CSIS-тің соңғы спикерлеріне мыналар кірді: Жапония премьер-Министрі Синдзо Абэ, Дүниежүзілік банктің президенті Джим Али Ким, бұрынғы Қорғаныс министрі Леон Панетта, Шеврон төрағасы Джон Уотсон, Royal Dutch Shell Бас директоры Питер Восер, АҚШ-тың Ұлттық қауіпсіздік жөніндегі бұрынғы кеңесшісі Том Донилен және Біріккен штаб бастықтарының төрағасы генерал Мартин Демпси.

CSIS көптеген бағдарламалар мен жобаларды жүзеге асырады, олардың әрқайсысының өзіндік ерекше миссиялары мен мүдделері бар. Мысалы, қорғаныс-өнеркәсіптік бастамалар тобы Мемлекеттік және корпоративті тапсырыс берушілердің атынан қорғаныс өнеркәсібі бойынша зерттеулер жүргізеді. Жаһандық денсаулық сақтау саясаты орталығы АҚШ-тың АИТВ, туберкулез, безгек, полиомиелит және басқа да басым аурулармен күресуге қатысуына, әсіресе олардың АҚШ Ұлттық қауіпсіздік мүдделерімен қиылысына назар аударады. CSIS-те экономика, қытайтану және басқа пәндер бойынша бірнеше мамандандырылған кафедралар бар. Осындай әрекеттерімен аталмыш организацияның халықаралық маңызы мол деп білемін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- “A Brief History.” Center for Strategic and International Studies. Accessed June 27, 2022. www.csis.org/programs/about-us/more-about-csis/brief-history.*
- “Corporation and Trade Association Donors.” Center for Strategic and International Studies. Accessed June 27, 2022. www.csis.org/corporation-and-trade-association-donors.*
- “Foundation, Nongovernmental Organization, and Nonprofit Donors.” Center for Strategic and International Studies. Accessed June 27, 2022. www.csis.org/foundation-nongovernmental-organization-and-nonprofit-donors.*
- “A Brief History.” Center for Strategic and International Studies. Accessed June 27, 2022. www.csis.org/programs/about-us/more-about-csis/brief-history.*
- “Topics.” Center for Strategic and International Studies. Accessed June 27, 2022. www.csis.org/topics.7*
- “A Brief History.” Center for Strategic and International Studies. Accessed June 27, 2022. www.csis.org/programs/about-us/more-about-csis/brief-history.*
- “Ethics and Accountability At CSIS.” Center for Strategic and International Studies. Accessed June 27, 2022. www.csis.org/programs/about-us/more-about-csis/ethics-and-accountability-csis.*
- McCabe, Riley. “Congressional Affairs at CSIS.” Center for Strategic and International Studies. March 15, 2022. Accessed June 27, 2022. www.csis.org/programs/about-us/congressional-affairs-csis.*
- Center for Strategic and International Studies. Return of an Organization Exempt From Income Tax (Form 990). 2018.*
- Center for Strategic and International Studies. Return of an Organization Exempt From Income Tax (Form 990). 2018.*
- Center for Strategic and International Studies. Return of an Organization Exempt From Income Tax (Form 990). 2018.*
- Center for Strategic and International Studies. Return of an Organization Exempt From Income Tax (Form 990). 2018.*
- “Grant Database – Center for Strategic and International Studies.” Gates Foundation. Accessed June 27, 2022. <https://www.gatesfoundation.org/about/committed-grants?q=Center%20for%20Strategic%20%26%20International%20Studies,%20Inc.&state=District%20of%20Columbia>.*

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДАҒЫ ЭТНИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРДІ ЖАРИЯ ЕТУДЕГІ БАҚ-ТЫҢ РӨЛІ

Әбдінази Жансая

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 2 курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к, доцент Бюжеева Б.З.

Кіріспе

Адамзаттың бүкіл тарихы әртүрлі қақтығыстардың шексіз тізбегінен тұрады. Бұл қақтығыстар сол кездегі жағдайға қанағаттанбау әсерінен, өзін-өзі тану мен әлеуметтік әл-ауқаттың түбегейлі өзгеруінен пайда болып жатады. Олардың арасында ұлтаралық, этносаяси қақтығыстар ерекше орын алады, кейде олардың эмоционалды қарқыны, қатыгездігі соғыстардан кем түспейді. Көпэтносты орта-қазіргі заманғы адамның өмір сүруінің типтік шарты екені бәрімізге мәлім. Адамдардың этносаралық қатынастарынан туындайтын қақтығыстар бүгінде жер шарының кез келген жерінде кездеседі.

Осы қақтығыстарды және жалпы этностар арасындағы мәселелерді жария етудегі бұқаралық ақпарат құралдарының маңызын ескеру қажет. Себебі ол оқиғалар туралы хабардар етіп қана қоймай, әлеуметтік шындық туралы идеяларды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Белгілі бір оқиғаның БАҚ тұрғысынан қалай ұсынылатынына байланысты қоғамның осы оқиғаға және жалпы БАҚ-қа қатынасы қалыптасады. БАҚ арқылы адам қазіргі әлемде қалыптасқан жағдай туралы біледі, әлемнің түкпір-түкпірінен жаңа жаңалықтар алады. БАҚ көбінесе қоғамдық пікірдің манипуляторлары болып табылады. Ол азаматтардың саяси санасын қалыптастыру мүмкіндігіне ие, яғни тікелей этносаралық қатынастар мәселесі тұрғысынан қарастырсақ, БАҚ-ты бүгінде әлемде болып жатқан этносаяси үрдістерге теріс және оң әсер ету үшін барлық ресурстарға ие механизм ретінде қарастыруға болады.

Оң әсері БАҚ-тың этносаралық келісімді қалыптастыруға және қолдауға әсер етуі мүмкіндігімен сипатталады. Ал теріс әсері туралы айтсақ, бұқаралық ақпарат құралдарының агрессия, зорлық-зомбылық, қатыгездік әрекеттерімен қанықтылығы туралы мәліметтер кеңінен танымал. Қылмыстық хроника тақырыбы қазіргі заманғы теледидарда да, ғаламторда да жетекші орындардың бірін алады. Сол қылмыстық әрекеттерге этникалық сипат беру кеңінен таралған. Тиісінше ол этностар арасындағы қатынастардың қандай бағытта дамитынына тікелей әсер етеді.

Теоретикалық негізі

Этносаралық қатынастар-бұл этникалық топтар арасындағы әлеуметтік өмірдің барлық салаларындағы әлеуметтік байланыстар түріндегі субъективті тәжірибелік қатынастардың жиынтығы [1]. Этносаралық қатынастар екі негізгі деңгейде қалыптасады — жеке және топтық. Ғылыми қоғамдастық этносаралық өзара іс-қимылдың екі түрін ажыратады. Оларға тарихи тұрғыдан бұрыннан байланыста болған ұлттар, салыстырмалы түрде айтқанда, автохтонды мәдениеттер және көші-қон үрдістерімен байланысты өзара әрекеттесулер [2]. Этносаралық өзара іс-қимылдың осы түрлерінің әрқайсысы ерекше тәсілді қажет етеді.

Бұқаралық ақпарат құралдарының этносаралық қатынастардың барлық түріне әсері келесі әдістер арқылы қамтамасыз етіледі:

1. әлеуметтік шындықты көрсетпей, оның тек бір бөлігін жария ету;
2. белілі бір этнос туралы тұрақты идиомаларды, клишелерді қалыптастыру және үнемі қолдану;
3. этникалық стереотиптердің қалыптасуына әкелетін адамдар мен ұлттардың жекелеген сипаттамаларына назар аудару;

4. адамдардың эмоцияларына қосымша әсер ететін бейнелеу құралдарын қолдану [3].

Осы құралдардың көмегімен бұқаралық ақпарат құралдары аудиторияға түрлі этникалық ақпаратты таратады. Әсердің жүйелілігі мен қарқындылығы ақпараттың жалпыға белгілі ақиқат ретінде қабылдануына ықпал етеді. Яғни ақпарат сыни тұрғыдан қаралмайды.

Осы құралдарды қолдану арқылы БАҚ өзіне бірнеше рөлдерді алады. Оларға:

- ауқымды соғысқа айналмас бұрын қақтығысқа назар аудара отырып оған оң әсер етуші рөлі.
- этносаяси және этномәдени процестерді біржақты көрсете отырып, дұшпандық эмоцияларды тудыратын ықтимал теріс рөлі жатады [4].
- Оң рөлін орындау үшін БАҚ келесі әрекеттерді жүзеге асырады:
- қақтығысқа қатысушы тараптар арасында диалог жүргізу мүмкіндігін қамтамасыз ету;
- ортақ мақсаттарды тұжырымдау;
- келісім салаларын айқындау;
- жанжалдардың даму себептері туралы халықты хабардар ету;
- жанжалды жағдайлардың алғышарттарын белгілеу;
- барлық тараптардың нұсқасын келтіру арқылы болып жатқан оқиғалар туралы теңдестірілген идеяны дамытуға жәрдемдесу;
- ұлтаралық қақтығыста тек бір тараптың көзқарасын ұсыну тенденциясына қарсы тұру.

Теріс рөлі көбіне жанжалдарды жариялау кезінде ұлт белгілерін белсенді қолдану арқылы көрінеді. Бұл жерде әсіресе сыртқы еңбек мигранттарды келтіруге болады. Мемлекеттің этникалық құрамын өзгертетін көші-қонның жоғары қарқыны туралы тақырып үнемі көтеріліп отырылуы мүмкін, бұл этносаралық шиеленістің пайда болуына алғышарттар жасайды. Кейбір материалдар ашық арандатушылық сипатқа ие. Мысалы БАҚ мигранттардың көпшілігінің барлық қажетті құжаттарды рәсімдемейтіні туралы, экономиканың көлеңкелі секторында жұмыс істейдігі туралы және елдегі еңбек қызметін жүргізу құқығына ай сайынғы төлем жасамайтындығы туралы теріс пікірлерді таратуы мүмкін. Сонымен қатар, көптеген бұқаралық ақпарат құралдарында көбінесе сыртқы еңбек көші-қонын эмоционалды қабылдау басым болады, бұл нақты үрдістерді дұрыс түсінуді қиындатады.

Ойталқы

Этносаяси қақтығыстар кезеңінде жеке тұлғаға әсер етудің орасан зор мүмкіндіктеріне қатысты бұқаралық ақпарат құралдары диагностикалық, жанжалдың болу фактісін белгілеу, хронологиялық, делдалдық, болжамдық функцияларын атқара алады. Егер делдалдық функциясымен тұспа-тұс келетін бұқаралық ақпарат құралдарының бітімгершілік рөлі туралы айтатын болсақ, мұнда әртүрлі халықтардың этникалық өмірі мен этникалық мәселелерін қамтитын арнайы танымал мерзімді басылымдар маңызды рөл атқарады. Теледидарда ұлттық толеранттылық пен этносаралық білім деңгейін қалыптастыратын материалдарға (ең қолжетімді және ықпалды БАҚ) елеусіз рөл беріледі. Ерекшелік тек білім беру және мәдени-ағарту бағдарламаларының блогы болып табылады. Қазіргі заманғы баспа басылымдарына келетін болсақ, олардың көпшілігі коммерциялық, яғни негізгі мақсаты - пайда табу болып табылатын капиталды көп қажет ететін бизнес объектілері. Бұл ретте мұндай БАҚ-тың әлеуметтік функциялары жеңілдетіледі. Бұл коммерциялық БАҚ, әдетте, сенсация үшін жиі ақпарат берудің дұрыс емес әдістеріне жүгінеді. Бірақ көптеген бұқаралық ақпарат құралдарының белгілі бір қатандығына және халықтың сенімінің төмендеуіне қарамастан, олардың қоғамдық санаға әсері күмән тудырмайды. Сондай – ақ, ұлтаралық қатынастарды, әсіресе ұлтаралық қақтығыстарды жариялау барысында БАҚ қызметі өзекті саналады.

1978 жылы қабылданған ЮНЕСКО-ның БАҚ-тың бейбітшілік пен халықаралық өзара түсіністікті нығайтуға қосқан үлесі туралы Декларациясы мыналарды талап етеді: "ақпарат құралдары барлық халықтардың мұраттары, ұмтылыстары, мәдениеті мен қажеттіліктері туралы мәліметтерді тарата отырып, олардың арасындағы надандық пен түсінбеушілікті жоюға, барлық ұлттардың, барлық халықтардың және барлық адамдардың нәсіліне, жынысы, тіліне, дініне немесе ұлтына қарамай құқықтары мен қадір-қасиеттерін құрметтеуге ықпал етеді." [5]

Этносаяси қатынастардағы ақпарат факторының рөлі мен орны туралы дискурста тарихи ақпарат пен тарихи өткенді зерттеу өте маңызды, олар көбінесе тек дамуда ғана емес, сонымен бірге этносаяси қақтығыстарды шешуде де маңызды рөл атқарады. Бұрын шешілмеген этникалық қайшылықтардың болуы жаңа ашық этникалық қақтығыстардың пайда болуының негізгі объективті алғышарттарының бірі болып табылады. Осыған сүйене отырып, қазіргі этносаяси қақтығыстарды талдау үшін тарихи білімді тарату өте қажет сияқты. Этносаяси қақтығыстарды шешуде келіссөздер процесінде делдалдарға қақтығыстың тарихын білу өте маңызды, өйткені тарихи ақпарат тараптардың өз ұстанымдарын негіздеуде маңызды рөл атқарады. Кез-келген қақтығыстағы тараптар олар үшін ең маңызды тарихи ақпаратты әртүрлі тәсілдермен тандайды. Тараптардың әрқайсысы ұсынатын тарихи деректерді талдау болжамды сипатқа ие [6].

Этносаяси қақтығыстар жақын болашақта әлемдік және аймақтық дамудың типтік құбылыстары болып қала беретіні сөзсіз. Бастапқыда ішкі саяси, этносаяси қақтығыс ретінде сипатталатын, ол дамыған сайын көбінесе халықаралық саяси сипатқа ие болады. Қазіргі халықаралық қатынастардағы этносаяси қақтығыстардың ерекше рөлі мен маңыздылығын анықтайтын факторлар: этносаяси қатынастардағы зорлық-зомбылық факторы және онымен байланысты гуманитарлық мәселелер, ішкі қақтығыстарды интернационалдандыру тенденциялары және "үшінші тараптың" араласуы, қазіргі жаһандық қоғамның өзара тәуелділігінің күшеюі. Алайда, бұл этносаяси қақтығыстармен байланысты қазірдің өзінде болған және келе жатқан гуманитарлық апаттардың қорқынышты ауқымы, оларға саналы көзқарастың өсу қажеттілігіне, осы жойқын процеске оң әсер ете алатын барлық күштерді іздеуге, зерттеуге және шоғырландыруға әкеледі. Сол күштердің бірі ретінде БАҚ-ты қарастырамыз.

Бұқаралық ақпарат құралдары этносаралық қатынастарды реттеудің маңызды құралы болып табылады, алайда бүгінгі күні этносаралық қатынастарға теріс әсер ететін материалдардың таралуын анықтау және алдын алу мақсатында бұқаралық ақпарат құралдарына тиімді мониторинг жүргізу жүйесі жоқ деп айтуға болады [7]. Көптеген материалдардың контент-талдауы бұқаралық ақпарат құралдарының ұлттаралық қатынастар мен қақтығыстарды жариялау сипаты жеткілікті түрде өлшенбегенін көрсетеді.

Этносаралық қарым-қатынас үрдістерін талдау этносаралық өзара іс-қимылдың қарқындылығы мен нәтижелерін айқындайтын факторларды бөліп көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл тарихи, мәдени, экономикалық, саяси, тілдік және психологиялық факторлар, олар белгілі бір дәрежеде журналистік баяндамаларда, бұқаралық ақпарат құралдарында талдау, түсініктеме немесе автордың ұстанымының дәлелі ретінде қолданылады.

Осы тұрғыда ақпараттық кеңістіктің қалыптасуы мен дамуында азаматтардың жекелеген құбылыстар мен оқиғаларды қабылдауына ғана емес, сонымен бірге олардың жалпы қоғамдық-саяси жағдайға деген көзқарасына белсенді әсер етудің үлкен мүмкіндіктері бар бұқаралық ақпарат құралдары жүйесінің бас үйлестірушісі, ұйымдастырушысы және қаржылық кепілі болып табылатын мемлекеттің рөлі зор екенін атап өту қажет. БАҚ қызметін мемлекеттік реттеу ақпараттық кеңістікке шығу кезінде тең құқықтардың болуы үшін де қажет. Барлық субъектілердің бұқаралық ақпарат құралдарының нарығына шығу мүмкіндіктері бірдей емес. Мемлекеттің бұл құқықтарды теңестіруге мүмкіндігі бар.

Қорытынды

Қорытындылай келе, бұқаралық ақпарат құралдарының бұрыннан қоғамдық пікірді қалыптастырудың қуатты құралына айналғанын байқауға болады. БАҚ мемлекеттегі қоғамдық-саяси үрдістердің толыққанды қатысушысы болды деп айта аламыз. Көптеген зерттеушілер бұқаралық ақпарат құралдарына "төртінші билік" өкілеттіктерін береді. Жаһандық ақпараттық технологиялар дәуіріндегі БАҚ (әсіресе электронды) кез-келген қоғамдық-саяси үрдіс жүзеге асырылатын кеңістік болып табылады.

Бұқаралық ақпарат құралдарының қызметі сындарлы этникалық дискурсты қамтамасыз ете отырып, мәдениетаралық коммуникативті процестің заманауи тәжірибесін насихаттауға, сол арқылы басқа ұлт өкілдеріне адалдық пен төзімділікке, ұлтаралық қатынастарды үйлестіруге шақыруы керек. Бірақ екінші жағынан, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы бұқаралық санада жағымсыз ұлттық стереотиптерді нығайту арқылы қоғамдағы ұлттық қақтығысты өршітуге болады. Өзінің ерекшелігіне байланысты "жаңа толқын" қақтығыстары үрдіске халықтың өте кең массасын тартады. Бұқаралық коммуникация құралдары ХХ ғасырдың екінші жартысынынан бастап, өз мүмкіндіктеріне байланысты тұтынушыға, уақыт пен кеңістіктегі халықтың кең тобына ақпарат жеткізу тәсілдерін түбегейлі өзгерткен жаңа қасиеттерге ие болды. Бұқаралық ақпарат құралдарының кез-келген органы өз бағдарламасын дереу және кедергісіз тарата алады. Бұдан оның жауапкершілігінің артатын көре аламыз.

Ұлтаралық қақтығыстарды жариялауда әртүрлі тәсілдер болуы мүмкін. Сол тәсілдерді қолданып белгілі бір ақпаратты жария ету бейтарап, этносаралық қақтығыстардың барлық теріс жақтарын көрсететін объективті болуы керек. Бұқаралық ақпарат құралдарымен жанжалдарды жария ету елдегі де, саяси аренадағы да саяси ахуалды ескере отырып жасалынуы керек. Себебі этносаралық қақтығыс тек бір ел деңгейінде емес жалпы халықаралық деңгейде ушығуы мүмкін үрдіс болып табылады.

Қазіргі уақытта этносаралық қатынастардың ерекшелігі мен сипатын зерттеуге ерекше көңіл бөлу қажет. Осы зерттеулермен қатар бұқаралық ақпарат құралдарының этникалық қатынастардың сыртқы бақылаушысы ретінде ғана емес, ұлтаралық қақтығыстарды шешудің мүдделі субъектісі ретіндегі ұстанымдарын ашуға ұмтылу керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Варганова О. Ф. *Образ трудового мигранта в федеральных и региональных СМИ // Социологическая наука и социальная практика. № 3 (11). 2015. С. 81-93.*
2. Дробижева Л. М. *Российская идентичность: поиски определения и динамика распространения // Социологические исследования. 2020. № 8. С. 37-50.*
3. Решетинская М.С. *Массмедиа и межэтнические взаимодействия. Информационное общество, 2015 вып. 4, с. 62-67.*
4. Фортунова Мария Геннадиевна. *Роль средств массовой информации в урегулировании этнополитических конфликтов на постсоветском пространстве. Социология, 2017.*
5. *Декларация об основных принципах, касающихся вклада средств массовой информации в укрепление мира и международного взаимопонимания, в развитие прав человека и в борьбу против расизма и апартеида и подстрекательства к войне [Электронный ресурс]//URL:<http://praestes.ru/deklaraciya-o-smi/>*
6. Авксентьев В. А. *Этническая конфликтология: в поисках научно парадигмы/ В.А. Авксентьев. Ставрополь, 2001. 267с.*
7. Леденёва В. Ю., Безвербная Н. А. *Формирование образа мигранта в СМИ и социальных сетях на фоне эпидемии COVID-19 (по результатам контент-анализа интернет-изданий) // Научное обозрение. Серия 1: Экономика и право. 2020. № 3. С. 95-105.*

ЖАРИЯ ДИПЛОМАТИЯ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ИМИДЖДІК СТРАТЕГИЯСЫН АЛҒА ЖЫЛЖЫТУДЫҢ ЗАМАНУИ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Хасиданова Аяжан

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Аймақтану»

мамандығының I курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к. доцент Бюжеева Б.З.

Кіріспе

Соңғы жылдардағы халықаралық қатынастардың трансформациялануының жағдайында жария дипломатия біртіндеп әлем елдерінің дипломатиялық жұмысының жаңа өсу нүктесі мен бағытына айналуға, оның мәртебесі мен жалпы дипломатиялық жағдайдағы рөлі одан әрі нығайып, оның маңыздылығы барған сайын арта түсуде деп айтсақ қателеспейміз. Бүгінгі таңда жаһанданудың үздіксіз процесі жағдайында жария дипломатия бұқаралық ақпарат құралдарын, сондай-ақ әртүрлі қызмет салаларын мәдениет, білім, ғылым және басқалар ретінде пайдалана отырып, жұртшылықпен диалогты қалыптастырудың заманауи құралы болып табылады. Жария дипломатияның маңыздылығы шетелдік қоғамдық пікірді қалыптастыратын азаматтық қоғаммен белсенді өзара іс-қимылды жолға қою арқылы шетелде ұлттық мүдделерді ілгерілету болып отыр.

Мемлекеттің әлемдік аренадағы сыртқы саяси мақсаттары мен мүдделеріне қол жеткізу және мемлекеттің халықаралық оң имиджін қалыптастыруда жария дипломатия мемлекет сыртқы саясатының маңызды бағыты болып табылады. Ал ұлттық оң имиджді қалыптастыру және тарату ұлттық даму стратегиясының маңызды бөлігі болып табылады. Осылайша, жақсы ұлттық имидж мемлекеттің «жария дипломатиясының» негізгі құрамдас бөлігі және елдің халықаралық бәсекеге қабілеттілігін арттырудың қозғаушы күші болып отыр. Жария дипломатияны дамыту арқылы мемлекет әлемдік арена алдындағы имиджін көтере алады, ал бұл өз кезегінде жоғары сенімділікті, әлемдік қоғамдастықпен кеңірек тануды және халықаралық ынтымақтастық пен даму үшін кеңірек кеңістікті тудыруға және әлемнің басқа мемлекеттерінің алдында бәсекеге қабілеттілігін көрсететін артықшылықтар алуына жағдай жасайды.

Қазіргі таңда Қазақстан өзін халықаралық үрдістерге белсенді қатысушы ретінде көрсетіп жатқандықтан, әрине, еліміз үшін әлемдік аренада заман талабына сай жария дипломатияның құралдарын белсене түрде пайдаланып, оң имиджін қалыптастыру мен алға жылжытудың қажеттілігі артып отыр. Жас мемлекет болса да, сенімді серіктес имиджін одан ары дамытуға деген Қазақстанның қызығушылығы әлемдегі жаһандану тенденцияларымен де түсіндіріледі, өйткені ұлттық мемлекеттер өзара тәуелділіктің салдарымен күресуге және мемлекеттердің ұлттық, мәдени шекаралары мен бірегей айырмашылықтарын жоюға қауіп төндіретін жаһанданудың заманауи сын-қатерлеріне жауап беруге мәжбүр заманды бастан кешіруде.

Теоретикалық негіз

Жаһандану үрдісінің ықпалымен өзгерістер орын алып отырған халықаралық қатынастардың негізгі акторы мемлекеттің имиджін қалыптастыруында жария дипломатияны жүргізудің маңыздылығы жоғары деңгейге көтерілді. Дипломатияның бір түрі ретінде жария дипломатия мемлекеттің оң имиджін қалыптастыруда, оның әлемдік арена мен мемлекет ішіндегі қоғамдық пікірді қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Жария дипломатия ұғымына берілген анықтамалар жетерліктей, дегенменде «жария дипломатия» термині халықаралық дипломатиялық миссияларды сипаттайтын термин ретінде қолданылмай тұрып, алғаш рет XIX ғасырдың ортасында Ұлыбританияның күнделікті шығарылатын атақты «London Times» газетінде шығарылған редакциялық басылымда, яғни британдық бұқаралық ақпарат құралдарында қоғамдық немесе дипломатиялық этикетті сипаттау үшін қолданылған.

Ал өзінің алғашқы академиялық анықтамасын «жария дипломатия» ұғымы тек 1965 жылы алды. Оны алғаш рет американдық зерттеуші Туфтс университетінің Флетчер атындағы құқық және дипломатия мектебінің деканы Эдмунд Гуллион айналымға енгізген. Э.Гуллионның академиялық анықтамасына сай: «Жария дипломатия сыртқы саясаттың қалыптасуы мен іске асырылуына әсер етуінен басқа, шетелдік қоғамның көзқарасы мен мінез-құлқына назар аударады. Ол дипломатияның дәстүрлі саласынан тыс халықаралық қатынастардың келесідей көптеген салаларын қамтиды: Үкіметтің басқа елдердің шекараларында қоғамдық пікірді қалыптастыруы мен дамытуы; бір елдегі жеке тұлғалар мен мүдделі топтардың басқа елдердегі мүдделі топтар арасындағы өзара іс-қимыл және алмасу; халықаралық істер мен олардың салдары туралы дипломатиялық оқиғаларды жариялау; дипломатиялық өкілдер, шетелдік журналистер мен тілшілер сияқты алмасуларға қатысатын адамдар арасындағы саяси қарым-қатынас; түрлі мәдениеттер арасындағы байланыс процесі және т.б. Ал жария дипломатияның негізгі өзегінде ақпарат пен идеялардың трансұлттық ағыны жатыр.» [1]. Шынына келгенде, Э.Гуллионның берген анықтамасы «жария дипломатияның» мәнін толықтай ашып қана қоймай, оның негізгі іске асырылуындағы тетіктерін жеткізе білген ең бірінші анықтамалардың бірі деп айтсақ та болады.

Лидс университетінің Британдық профессоры Филипп Тейлор атап өткендей, жария дипломатия ұзақ мерзімді қатынастарды сақтауға, елдің сыртқы саясатының мақсаттарын ілгерілетуге және өз мемлекетінің шетелдегі құндылықтары мен институттарын дұрыс түсінуге бағытталған [3]. Ал жария дипломатияның классиктерінің бірі американдық зерттеуші Николас Кулл өзінің еңбегінде жария дипломатияның мақсаттарына сәйкес оның 5 компонентін анықтады: қоғамдық пікірді зерттеу және шетелдік қоғаммен диалог орнату, шет елдерде оң пікір қалыптастыруға арналған ақпараттық науқандар, мәдени дипломатия, алмасу бағдарламалары және халықаралық хабар тарату [2].

Жария дипломатияны классикалық дипломатия қызметімен салыстырғанда, оның әртүрлі құралдар арсеналына ие екендігі мен нақты әлеуметтік-мәдени жағдайлар мен дәстүрлерге көбірек бейімделетін бірқатар артықшылықтары бар екендігін аңғаруға болады. Соңғы жылдары жария дипломатияның негізгі нысандары ретінде әлемдік желі мен бұқаралық ақпарат құралдары арқылы ақпарат пен насихат, мәдени дипломатия, дипломатиялық көмек бағдарламалар, академиялық және білім беру алмасуылар, мемлекеттің қазіргі әлемдегі беделін арттыру жөніндегі шаралар саналады [5]. Және ақпараттық технологиялар дәуірінде инновациялар мен жаңа медианың күшеюі мен рөлінің артуына байланысты үнемі өзгеріп отырғандығын байқаймыз. Сонымен қатар, жария дипломатияны тек кәсіби дипломаттар ғана емес, сонымен қоса ғылыми және мәдени тұлғалар, түрлі бағыттағы үкіметтік емес ұйымдар, әлеуметтік желілердің пайдаланушылары іске асыруда. Бұған дәлел ретінде, Қытай Халық Республикасының Конфуций институттарының қызмет етуі, американдық ірі YouTube, Twitter, Facebook секілді әлеуметтік медиалары, Біріккен Корольдік өткізетін Creative Britain және British Council-дің шетелдік қызметі, Германия мен Францияның Гете институттары мен Француз альянстарының ашылуы, Жапонияның поп-мәдениетінің жария дипломатияның құралы ретінде тиімді қолдануларын атап айта аламыз.

Осылайша, жария дипломатия дегеніміз- бұл жағдайды түсіну және білу және мәдени алмасулар мен ақпараттық жобалар арқылы шетелдік қоғамға әсер ету үшін ел Үкіметінің дипломатиялық әдістері. Жария дипломатияны өткізудің мақсаты елдің имиджін және халықаралық ықпалын арттыру, шетелдік жұртшылықтың елге деген көзқарасын жақсарту, өзара түсіністік пен өзара сенімді нығайту, ұлттық мүдделерді барынша арттыру мүддесінде саясатты түсінбеушілік пен жете бағаламауға жол бермеу болып табылады. Және жария дипломатия ұғымына берілген анықтамаларды қарастыра отырып, бүгінгі күні бүкіл әлемде мемлекеттер жария дипломатияның маңыздылығын мойындап, оның жүзеге асырылуына қызығушылық тудырып отырғаны анық.

Ойталқы

Қазақстанның әлемдік қауымдастық алдындағы имиджінің жақсартуға деген позициялануы мен жария дипломатияның көріністері, әдетте, жаһандық проблемаларды шешуге қатысты қабылданған ең айқын стратегияларынан көрініс тапты. Қазіргі таңда Қазақстан БҰҰ, ЕҚЫҰ, ШЫҰ, ТМД, ЕЭО, ҰҚШҰ, ИБҰ, ДСҰ секілді халықаралық ұйымдардың белсенді қатысушысы болып табылады. Тек қатысушысы ғана болып қоймай, кейбір аталған ұйымдардың құрылу процесстеріне қатысып, белгілі бір жылдар аралығында төрағалық ете отырып, ұйым жұмысына өз үлесін қоса білді. Бұл Қазақстанның аймақтық және әлемдік аренадағы дамуына серпін беріп қана қоймай, ішкі дамуының үлкен әлуеті бар мемлекет ретінде имиджін қалыптастыруына ықпалын тигізді.

1991 жылы еліміз тәуелсіздігін алған соң, ішкі және шетелдік аудиторияның алдында Қазақстанның оң имиджін қалыптастыруға деген қажеттілік туындады. Сол уақыттан бастап, Қазақстан әлемнің барлық елдерімен дерлік дипломатиялық қатынастар орнатып, халықаралық саясатқа негізделген көпвекторлы саясатын белсенді түрде жүргізуде. Мысалға, Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың басшылығымен бейбітшілікке, қауіпсіздік пен тұрақтылыққа жәрдемдесу үшін бірқатар маңызды бастамалардың негізінде әлемдік қоғамдастыққа сәтті кірігіп, мемлекетіміздің халықаралық аренада танылуы қамтамасыз етілді.

Ең алдымен, Қазақстанның антиядролық қозғалыстың лидері болуына әсер еткен Қазақстанның ядролық қарудан бас тарту мен Орталық Азияда ядролық қарудан азат аймақ құру туралы бастаманы ұсынғандығын атап өткен жөн. Екіншіден, Қазақстан тарапынан 1992 жылғы қазанда БҰҰ Бас Ассамблеясының 47-ші сессиясында қазіргі таңда қауіпсіздік пен дамудың көпжақты форумына айналған Азиядағы өзара іс-қимыл және сенім шаралары жөніндегі кеңесті (АӨСШК) құру туралы бастама көтерілген еді. Үшіншіден, Қазақстанның көпұлтты мемлекет болуының тек артықшылықтарын көрсету мақсатында 2003 жылы әлемнің түрлі діни конфессия өкілдері шақырылған Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съезін атап өткен жөн [6]. Төртіншіден, Сирия мәселесі, шиеленіскен орыс-түрік қатынастары, Иранның ядролық проблемасын кешенді реттеу секілді халықаралық қатынастардың негізгі мәселелері бойынша шешуге негізделген бастамаларының рөлі зор. Бұл жоғарыда аталған фактілер Қазақстанның әлемдік қоғамдастық алдында оң имиджін қалыптастыруы үшін аталған бастамаларды шетелдік қоғамды ақпараттандыру үшін жария дипломатияны пайдалану мен оны алға жылжыту қажеттілігіне байланысты тұғырнама береді.

Қазіргі тез өзгеріп отырған халықаралық қатынастарда мемлекетіміздің оң имиджін дамыту үшін жария дипломатияны жүзеге асыратын механизмнің болмауы ұлттық ерекшеліктерімізге сай құралдарын қолдану және қалыптастыру мәселесін өзектендіріп отыр. Шетелдік тәжірибеден байқағанымыздай, білім беру бағдарламалары көптеген елдердің жария дипломатиясының тиімді құралдарының бірі болып табылады. Қазіргі таңда Қазақстанның алмасу бойынша «Болашақ» стипендиясы бар және ол жария дипломатияның негізгі құралы ретінде қолданылуы үшін дамыту қажет. Бұл бағдарлама әлемнің жетекші компаниялары мен университеттерінде академиялық оқуды да, ғылыми-өндірістік тағылымдаманы да қамтиды. 1993 жылы құрылғаннан бастап, "Болашақ" бағдарламасы аясында шетелде 12 мыңнан астам жоғары білікті маман оқытылды, бүгінде 1300 ден аса стипендиат бар, оның ішінде ең көп стипендиаттар Ұлыбритания мен Ирландия университеттерінде 55%, АҚШ пен Канадада – 31,6%, континенттік Еуропада 6%, Ресейде оқиды. Федерация 4%, - Азия және Океания 3,4% [4]. Бұл статистикаға сүйенер болсақ, Қазақстан белсенді түрде сапалы білім беруді дамытуға және оған қажетті жағдайды жасауға тырысуы өте маңызды екендігін аңғарамыз. Себебі шетелдік студенттер - бұл мемлекеттің жария дипломатиядағы мақсатына жетуіндегі маңызды топ. Халықаралық студенттердің көмегімен жүзеге асырылатын жария дипломатия тікелей тиімді және ұзақ мерзімді болып келеді. Өйткені, әр түрлі елдер мен аймақтардағы шетелдік студенттер әртүрлі мәдениеттер кездесетін университеттерде жиналады және солай колледждер мен

университеттердің оқытушылары мен студенттері, сондай-ақ шетелдік студенттер тұратын қалалардағы адамдар әртүрлі мәдениеттерден келген шетелдік студенттермен қарым-қатынас жасай алады, бұл бір-бірінің басқа елдің саясатын, экономикасы мен мәдениетін терең түсінуіне ықпал етеді.

Бұдан бөлек, мемлекеттің оң имиджін қалыптастыруда мемлекеттің мәдени дамуы үлкен рөл атқарады. Мәдениет саласында «ЕХРО-2017» көрмесі, мәдени жылдар, мәдени фестивалдар секілді шаралар халықаралық имиджді қалыптастыруда үлкен рөл атқарды. Жария дипломатияның маңызды бөлігі ретінде халықаралық мәдени және білім саласындағы алмасулар икемділіктің, әртүрліліктің ерекше артықшылықтарына ие бола отырып, еліміздің халықаралық қоғамдық пікірі мен достарының шеңберін үнемі кеңейтуге, трансшекаралық, уақытаралық және өркениетаралық мәдени алмасулар мен өзара оқытуды жүзеге асыруға ықпал ететіндігін ескеретін болсақ, жария дипломатияның құралы ретінде белсенді түрде қолдануды дамыту қажеттігімізді көрсетеді. Қазақстанда бұл үшін қажетті потенциал бар, өйткені елімізде бізді әлемнің басқа елдеріне танытып жатқан жас талантты адамдар жетерлік, яғни бай мәдени мұраға ие екендігімізді айта кету керек.

Қорытынды

Жария дипломатия әрбір мемлекет үшін өзінің ұлттық имиджін қалыптастыруға және мәдени жұмсақ күшін арттыруға бағытталғандықтан, қазіргі таңда халықаралық қатынастарда оның рөлі мен үлесі жоғары. Кез-келген мемлекет халықаралық қауымдастықта оң имиджді қалыптастырғысы келеді және олардың саясатының, дауысының халықаралық деңгейде естілгендігін қалайды, сондықтан мемлекеттер қазір белсенді түрде жария дипломатиямен айналысуда және саясатының бір бөлігі ретінде қалыптастыруда. Ал Қазақстан әлемдік қауымдастық алдында ұсынған бастамаларын және оның әлемдік процесстерге белсенді қатысуын ескеретін болсақ, онда осы табысты бастамаларын жария дипломатияның түрлі құралдарын қолдану арқылы шетелдік аудиторияны ақпараттандырып, олардың алдында мемлекетіміздің оң имиджін қалыптастыруына үлкен мүмкіндік екендігін айта аламыз. Белсенді және перспективалы жария дипломатияны жүзеге асыру үшін жария дипломатияның құралдарын пайдалану Қазақстанға өзекті ұлттық мүдделерін қолдау және кеңейту үшін маңызды шара болып қана қоймай, сонымен қатар Қазақстанды белсенді қатысушы ретінде халықаралық жауапкершілікке деген ұмтылысын көрсетіп, оң имиджінің дамуына үлес қосудың маңызды тәсілі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Cull N.J. *Public diplomacy before Gullion. The evolution of phrase*// *Routledge handbook of public diplomacy*. – 2008. – P.19
2. Cull N.J. *Public Diplomacy: Lessons from the Past* [Электронный ресурс]. – FIGUEROA PRESS, LA, 2009. 45 б. – Режим доступа: <http://kamudiplomasisi.org/pdf/kitaplar/PDPerspectivesLessons.pdf>
3. Taylor P.M. *Routledge handbook of public diplomacy*.- N.Y.: Routledge, 2009. - P.13
4. «Болашақ» халықаралық стипендиясы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://bolashak.gov.kz/ru/o-stipendii/obladateli-stipendii>
5. Долинский А.В. *Современные механизмы сотрудничества в рамках публичной дипломатии: автореф. дисс. канд. полит. наук.* — М., 2011. — 24 с.
6. Курмашев А., Ахмедьянова Д. *Публичная дипломатия как инструмент внешней политики Казахстана* // *Казахстан-Спектр* №4(86): научный журнал. – 2018. – С. 45.

ҚАЗАҚСТАН ХАЛЫҚТАРЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ САЯСАТТЫ ЖӘНЕ ЕЛДІҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНДАҒЫ МӘДЕНИ ДИПЛОМАТИЯНЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДАҒЫ ҚЫЗМЕТІ

Нурғалиева Алия

«Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»

мамандығының 1-курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к., доцент Исова Л.Т.

Тарихи кезеңдерде және өткен кеңестік саяси жүйе жылдары тарихи отандарынан саяси-идеологиялық жағдайларда қудаланып, тағдырлары қазақ жерінде қалыптасқан өзге ұлт өкілдері мәселесі Қазақстанның ішкі және сыртқы саясатында да ерекше маңызға ие. Тәуелсіздікпен қатар келген Қазақстан халықтарының Ассамблеясын құру идеясының қолға алынып, қызмет атқаруының арқасында, этникалық ұлттар өздерінің тарихи Отандарымен байланыстың «тірі көпіріне» айналып, халықтық дипломатияның ерекше түрін қалыптастыруда. Сонымен бірге, өткен тарих еншісіндегі «тарихи жадыны» жаңғырту да олардың ұлттық бірегейлігіндегі маңызды амал саналуда.

Тақырып аясында, Солтүстік Кавказдан кеңестік саясат жылдары Қазақстанға жер аударылған түркі тектес халықтардың мәдени орталықтарынан тыс, сыртқы саяси-мәдени үдерістерге белсене араласуы негізге алынды.

Дипломатия практикасында саяси және экономикалық категориялармен қатар «Бейбітшілікке - мәдениет арқылы» қағидасы яғни мемлекеттер арасындағы мәдени байланыстарды тереңдету және күшейту қағидасы да маңызды орын алады. Мәдениет сияқты ешбір нәрсе халықтарды тығыз жақындастырмайды. Осы фактіні ескере отырып, екі ел арасындағы мәдени-рухани ынтымақтастық дамытылуда.

Түркі тектес халықтарының ынтымақтастық шеңберінде мәдени-рухани бірігуіне толық негіз бар. Түркілердің бай мәдени мұраларын жаңғырту қажет; ұмытыла бастаған салт-дәстүр әдет-ғұрыптарды өмірге қайта әкеліп, дамыту керек; ғылым мен білім беру саласындағы, мәдени-рухани табыстарды ортақ қазынаға айналдыру қажет; қорыта айтқанда біртұтас түркі мәдени кеңістігін құру басты міндет ретінде алға тартылуы керек. Ол үшін болашақта қыруар жұмыстар атқаруға тура келеді:

- «Түркі халықтарының тарихы мен этнографиясы» көп томдық ғылыми еңбекті жарыққа шығару және ол барлық түркі тілдеріне аудаарылуы тиіс;
- «Түркі халықтарының таңдаулы әдебиет үлгілерінің» көп томдық антологиясын жүзеге асыру, бұл антология да кейін кезең-кезеңмен барлық түркі халықтарының тілдеріне тәржімалануы тиіс;
- Түркі халықтарының екітілді және көптілді сөздіктерін жарыққа шығаруды жүзеге асыру (мысалы, қырғызша-қазақша, өзбекше-қазақша-қырғызша, т.б.) ;
- Түркілердің таңдаулы музыкалық туындыларының антологиясын жасау және оларды ұнтаспаларға және магниттік пластикаларға түсіру арқылы халық арасына кеңінен насихаттау;
- Түркі халықтарының ортақ тарихи тағдырымен халықты және тіпті әлем халқымен кеңінен таныстыру үшін тарихи-деректі, көркем және анимациялық фильмдер түсіру;
- Түркі халықтарының ұлттық билерін халық арасында кеңінен насихаттау мақсатында ұлттық билер сайыстарын, мемлекетаралық фестивальдер ұйымдастыру;

Жоғарыда аталған және басқа да іс-шараларды жүзеге асыру арқылы біртұтас түркі мәдени кеңістігін құру қажет. Кейін ол біртіндеп жалпытүркілік мәдени кеңістікке өсуі тиіс. Бұл интеграциялық үрдістердің соңғы жемісті нәтижесі түркі әлемін әлемге жете таныстыру болмақ.

Өркениетке ұмтылған ел орнықты дамуын қамтамасыз еткісі келсе, қоғамдағы адамдардың рухани-имандылық дамуын басты кезекті міндет деп қарауы – заңдылық.

Сонымен қатар, мәдени тұрпатты бірұлттық болмыс шеңберінде ғана емес, ұлтаралық, мемлекетаралық деңгейде дамыту – заман талабы. Мәдениетке шекара жоқ, мәдениетте шектеу жоқ!

2012 жылғы 24 ақпанда биылғы жылы түркілік мәдени астана мәртебесі берілген Қазақстан елордасында «Астана – түркі әлемінің мәдени астанасы» атты жылдың беташары өтті. Сәлемдеме сөзін сол кездегі ҚР Мәдениет және ақпарат министрі Дархан Мыңбай мен Түркияның Мәдениет министрі Эртұрғұл Гүнай сөйлеп, Халықаралық түркі музыкасының фестивалін ашты. Аталмыш жыл түркітілді халықтардың мемлекетаралық ынтымақтастығын кіріктіре түсуге бағытталған.

Бүгінде Түркі әлемі қырықтан аса ұлттар мен ұлыстарды Еуразия кеңістігінде біріктіріп отыр. Саны екі жүз миллионға жеткен түркілер адамзат тарихы мен мәдениетіне айтарлықтай үлес қосқанын жоққа шығару мүмкін емес.

Халықаралық түркі фестивалін өткізушілер «Мәдени Астананың» түркі халықтарының мәдениетаралық арақатысын кеңіте әрі нығайта түсеріне сенімді. Бұл Қазақ елі астанасының түркі әлемінде рухани-мәдени біріктіруші сапа боларлық тұрпатын да орнықтыра түсері анық.

Жылдың салтанатты беташары барысында Астанадағы Түркі академиясының мұражайы мен кітапханасы қауыштырған мәртебелі меймандардың ішінде Әзірбайжан, Қырғызстан, Түркия елдерінің Өкілетті елшілерімен бірге, Башқұртстан, Татарстан, Хоранғай (Хакасия), Алтай, Гагауыз т.б. түркі жұрттарының Ресей құрамындағы республикаларынан мәдени делегациялармен бірге ТҮРКСОЙ ұйымының қазіргі басшысы Дүйсен Қасейінов болды.

Түркі тектес мемлекеттер арасында өзара рухани-мәдени байланыс пен прогресс бар. Жоғарыда аталған институттардың барлығы бірте-бірте құрылған, сол тәрізді бұл құрылымдар ертеңгі уақытта одақ құруға үлкен резонанс жасап беретіні белгілі.

Американ ғалымы Самюэль Хантингтонның «Өркениеттер қақтығысы» атты саяси трактатында болашақта жаңа мемлекеттер мен тілдердің пайда болуын жазыпты. Тіпті, кейбір тілдер жойылып, кейбіреуі империялық деңгейге де жетеді. Ең негізгісі, олар қақтығысады деген еді. Байқап қарасаңыз, солай болып та жатыр. Бірақ, бірлігі мен тірлігі жарасқан түркі халықтары ортақ тіл жасай ала ма? Жасай қалса құба-құп. Бұл көтерілген мәселе түркілердің ынтымағында жатыр. Қазіргі жағдайға қарап отырса, аталған үдеріс ұзаққа созылатын сыңайлы.

Түркі тектес елдердің конфедерациясы – Қазақстанның ұзақ мерзімді қауіпсіздігі мен тәуелсіздігін қамтамасыз ететін өміршең геосаяси жоба. Сондықтанда келешек түркілік тарихи ынтымақтастықтың жарқын сипатын да аталмыш жобаның жүзеге асыратындығына түркілік негіздегі жетекші мемлекеттер аса зор сенім артады.

Қазіргі заманғы мемлекетаралық және этносаралық интеграция үдерісіне сай қоғамдық-гуманитарлық ғылымдар саласындағы түркологиялық зерттеулерді жүзеге асырушы, үйлестіруші және нығайтушы жетекші ұйым ретінде Түркі академиясы алдына түркі әлемінің көне дәуірден бүгінге дейінгі тарихын, тілі мен әдебиетін, рухани-мәдени құндылықтар жүйесін, діни және ділдік тұғырын, геосаяси және экономикалық даму стратегиясын, халықаралық қарым-қатынасының басым бағыттарын тереңдеп зерттеу мүддесі қойылып отыр.

ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ЖАПОНИЯНЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНДАҒЫ ЖҰМСАҚ КҮШТІҢ РӨЛІ

Алдаберді Ақбота

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар»
мамандығының I курс магистранты*

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.к, доцент Әлімбаев А.Р.

Кіріспе

Қазіргі мемлекетаралық қатынастарда «күш» әртараптандырылған. Көп жылдар бойы күш дәстүрлі түрдегі мағынасы мен оның қолданылуы тек әскери күшпен сәйкестендірілді, ол көптеген көрнекті саяси зерттеушілер (Г. Моргентау, К. Вальц, Р. Арон) үшін мемлекеттің халықаралық аренадағы беделінің негізгі көрсеткіші болды және болып қала береді. Алайда 1980 жылдардың ортасынан бастап халықаралық қатынастар теориясында күштің дәстүрлі (әскери) түсінігі оның жаңа (әскери емес) сипат алуымен түрлене бастады [1].

Д. Най ұсынған күштердің ішіндегі жұмсақ күш саясаты – елдің сыртқы саясатының маңызды аспектісі, өйткені ол күш қолданбай-ақ басқа елдердің және олардың азаматтарының мінез-құлқы мен пікірлеріне әсер ете алады. Жұмсақ күш елге басқа ұлттармен оң қарым-қатынас орнатуға, оның құндылықтары мен мәдениетін ілгерілетуге және жаһандық беделін көтеруге көмектеседі. «Су тасты тоздырады» - бұл афоризм барлығына белгілі және жалпы алғанда, оның түпкі мағынасы түсінікті: тастың алдындағы айқын «әлсіздігіне» қарамастан, біраз уақыттан кейін және үнемі байқалмайтын әсерден кейін су оны бағындырады.

Жапония үшін оның жұмсақ күші оның заманауи, технологиялық және жасампаз ел ретіндегі имиджін ілгерілетуде маңызды рөл атқарды. Жапонияның мәдени экспорты айтарлықтай әлемдік танымалдылыққа ие болды, бұл елдің инновациялар мен шығармашылықтың көшбасшысы ретіндегі имиджіне оң әсер етті. Сонымен қатар, Жапонияның көпжақтылық пен халықаралық ынтымақтастыққа баса назар аударатын дипломатияға деген көзқарасы басқа елдермен оң қарым-қатынас орнатуға көмектесті. Жапонияның халықаралық көмек көрсету және даму бағдарламаларына белсенді қатысуы оны жауапты жаһандық азамат ретінде құрмет пен таңдануға ие болды. Жапонияның жұмсақ күші оның экономикалық табысына да ықпал етті, өйткені ол бүкіл әлемде жапондық өнімдер мен қызметтерге сұранысты құруға көмектесті. Бұл жапондық бизнестің сауда және инвестициялық мүмкіндіктерін арттырып, елдің экономикалық өсуіне ықпал етті.

Теориялық негіздеме

Мақала тақырыбына байланысты жүргізілген зерттеуде зерттеудің ғылыми-теориялық және эмпирикалық, қойылымды-сараптамалық әдістері қолданылды. Тақырып көлемінде жинақталған ақпарат пен деректерді жинау, жүйелеу, болжау, талдау, сараптау және бақылау әдістері қолданылды.

Мақала жұмысында бірінші сипаттағы дереккөздік база қолданылды. Әдеби және электронды, ғаламтор желісінде жарияланған басылымдар, мақалалар пайдаланылды. Нақтылы тақырып бойынша Жапония Конституциясы, Танака меморандумы және Жапонияның бес министрлер кеңесінің «Ұлттық саясаттың негізгі қағидалары» құжаты негізге алынды.

Тақырыптың зерттелу деңгейі алға қойылған мәселенің мәнін ашуға және жан-жақты ақпараттық базаны алуда көмегін тигізді.

Пікірсарап

Батыс лагерінің көзқарасы бойынша жұмсақ күш стратегиясына анықтама ретінде либералдық демократия, адам құқықтары және ревизионистік лагерьге қарсы заң үстемдігі сияқты саяси идеяларды қорғау мен ілгерілету қадамдарын жатқызады. Жұмсақ күш шаралары Қытайдың «үш соғысы» тілін қолдану үшін ақпараттық (медиа) соғысы, «психологиялық» соғыс және құқықтық соғыс (заңдылық) нысандарын, сондай-ақ жаңа саяси тұжырымдамаларды жасауды қабылдайды. Жапония өзінің жұмсақ күш стратегиясын әлемдік аренада мәдениетін, құндылықтарын және дипломатиясын ілгерілету үшін саналы және жақсы жоспарланған тәсіл ретінде анықтайды.

Жапония - әлемдегі үшінші ірі экономика және әлемдегі жетекші дипломатиялық, мәдени және жұмсақ күш ойыншыларының бірі. Жапонияда «жұмсақ күш» құралдарын қолдану ұлттық ерекшеліктермен толықтырылған және сайып келгенде ұлттық бизнестің мүдделеріне бағытталған, дәлелденген шетелдік тәжірибеге сәйкес келеді. Осыған байланысты «күншығыс елі» көне мәдениеті, көп ғасырлық дәстүрлері мен жарқын модернизациялық әлеуеті бар жұмбақ, бірақ өте тартымды елдің бейнесін сыртқы қолдану үшін көбірек пайдалана бастады. 1950-1960 жылдары «жұмсақ күш» әлеуетін арттырудың негізгі мақсаттарының бірі шетелдегі Жапонияның «милитаристік» имиджін жою болды. II дүниежүзілік соғыстың аяқталуымен, 1951 жылы қол қойылған Сан-Франциско шартының талаптары бойынша Жапония соғыстан бас тартуға және тек өзін-өзі қорғау мақсатында қарулы күштерді сақтауға келісті [2]. Демилитаризация саясаты Жапонияның қорғаныс жағдайына және оның әлемдегі рөліне айтарлықтай әсер етті. Жапонияның қарулы күштері жойылып, қорғаныс қабілеті айтарлықтай шектелді. Жапонияның қарусыздандыру саясаты елге оң және теріс әсер етті. Бір жағынан, бұл Жапонияға экономикалық және әлеуметтік дамуға назар аударуға мүмкіндік берді, бұл оның дүниежүзілік экономикалық қуат орталығы ретінде шығуына әкелді. Екінші жағынан, ол Жапонияны қауіпсіздік қатерлеріне осал етіп қалдырды және қорғаныста Құрама Штаттарға тәуелділігі оның егемендігі мен автономиясына қатысты алаңдаушылық туғызды. Дегенмен, Жапонияның демилитаризациясы оның басқа салаларға көңіл бөлуіне итермеледі, Жапония үшін әлемдегі үстемдігін АҚШ сияқты державаларға дес бермей, басқа құралдармен жарыққа шығуға стратегияларды дайындауға негіз салынды.

«Жұмсақ күштің» тұжырымдамалық негізін әзірлеу үшін 2004 жылы Хосей университетінің профессоры А.Тамоцу басқаратын Консультативтік кеңес құрылды, оның міндеттерінің бірі Жапонияның әлемдегі имиджін жақсарту болды [3]. Бұл мәселеге көзқарас дәстүрлі мәдени құндылықтарды экспорттауға негізделді, оны ілгерілету Жапонияның тарихи маңызын және оның көп ғасырлық мәдениетін әлемдік мұра үшін көрсетуге бағытталған. Жапонияның «жұмсақ күшті» пайдалануды нақты салаларда ұйымдастыру тәжірибесі назар аударуға тұрарлық: мәдениет және тілді насихаттау бойынша, білім беру саласындағы ынтымақтастық сипатында, сондай-ақ дамуға ресми көмек көрсету бағдарламалары мен жобаларына қатысу арқылы.

Жапония өзінің мәдени экспорты әлемдік аренаға айтарлықтай әсер ете алатынын мойындай отырып, жұмсақ күш саясатының бір бөлігі ретінде мәдениеті мен тілін белсенді түрде ілгерілетуде. Белгілі бір елдің ұлттық мәдениетін тарату мәселесі көп жағдайда оның спецификасына байланысты басқа мемлекеттердің өкілдері тарапынан нашар қабылдануында. Бұл жағдайда олар бұқаралық мәдениеттің көмегіне жүгінеді және халық мәдениетінде ұлттық (халық) мәдениетті бейнелеу туралы айтады. Жапонияның мысалында мұны орындау өте оңай. Қазіргі Жапонияның танымал мәдениеті ұлттық мәдениеттің негізінде ғана емес, поп мәдениетті қолдана отырып, бүгінде шетелде негізінен анимация (толық метражды аниме және аниме сериясы) және комикс (манга) түрінде ұсынылған. Олар көбінесе жапондық дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды бейнелейді - ханами (сакура гүлдеріне таңдану), момиджи (жапон үйеңкісінің қызыл жапырақтарына таңдану), шай ішу дәстүрлері және т.б [4]. Бұл мәдени экспорт әсіресе жастар арасында танымал бола бастады және Жапония туралы әлемдік көзқарасты қалыптастыруға көмектесті. Мәдени салада қазіргі уақытта Жапония өзінің Жапония қорының (Japan Foundation) көмегімен «жұмсақ күш» әлеуетін жүзеге асыруда. Қор 1972 жылы Жапония Парламентінің актісімен Сыртқы істер министрлігінің басшылығымен тәуелсіз әкімшілік бірлік ретінде құрылды. 2003 жылдың қазанында қор дербес мекеме болып қайта құрылды және дербес орган мәртебесін алды, бірақ оның қаржылық негізін мемлекеттік инвестиция құрайды. Ұйым жапон мәдениетін бүкіл әлемге таныту үшін көп күш жұмсайды [5]. Жапония қоры үш негізгі бағытта жұмыс істейді: өнер және мәдениет, жапонтану және жапон тілі. Қор Жапонияның және әлемнің барлық елдерінің халықтарының үйлесімді өмір сүруінің негізін салуға үлес қосуды мақсат етеді, оның мақсаты үшін жиырма төрт бөлімше құрылды.

Мәдениеттен бөлек, жапон тілі мәселесіне оралатын болсақ, Жапония жапон тілін келесідей насихаттайды:

- Жапон тілі курстары: Жапон үкіметі көптеген елдерде жапон тілі курстарын құрды, соның ішінде тіл мектептері мен университеттердегі бағдарламалар. Бұл курстар көбінесе жапон үкіметінің демеушілігімен өтеді және студенттерге жапон тілінде берік негіз беруге арналған. Жапония сонымен қатар Жапониядан және басқа елдерден келген студенттерге бір-бірінен үйренуге мүмкіндік беретін тіл алмасу бағдарламаларын насихаттайды. Бұл бағдарламалар студенттерге өздерінің тілдік дағдыларын нақты әлемде тәжірибеде қолдануға және бір-бірінің мәдениетін білуге мүмкіндік береді. Жапон үкіметі JLPT деп аталатын жапон тілін білу тестілерінің сериясын әзірледі. Бұл сынақтар бүкіл әлем бойынша басқарылады және көптеген университеттер мен жұмыс берушілер жапон тілін меңгеру көрсеткіші ретінде танылады.
- Жапон тілі мұғалімдеріне қолдау көрсету: Жапон үкіметі басқа елдердегі жапон тілі мұғалімдеріне, соның ішінде оқыту мен ресурстарға қолдау көрсетеді. Бұл жапон тілінде білім беру сапасының жоғары болуын және мұғалімдердің тілді үйретуге жақсы дайындалуын қамтамасыз етеді.
- Мәдени іс-шаралар: Ақырында, Жапония жапон фестивальдері мен мәдени алмасулар сияқты мәдени іс-шаралар арқылы жапон тілін насихаттайды. Бұл іс-шаралар адамдарға жапон мәдениеті мен тілімен тікелей танысуға және Жапония туралы көбірек білуге деген қызығушылықты дамытуға мүмкіндік береді.

Жапонияның білім беру бағдарламаларына қосқан үлесі де жұмсақ күштің бір құралы ретінде көрініс табады. Білім беруде тек университеттік серіктестіктер құрып қана қоймай, техникалық және кәсіптік оқыту жүйесін қолға алған: әртүрлі салалардағы жұмысшылардың дағдылары мен білімдерін қалыптастыруға көмектесуге бағытталған басқа елдерде техникалық және кәсіптік оқыту бағдарламаларын құрды. Бұл бағдарламалар серіктес елдердің экономикалық дамуына жәрдемдеседі, сонымен қатар Жапонияға деген ізгі ниетті арттырады. Жапония техника саласынан дамыған елдердің алдыңғы қатарына енгендіктен, көптеген мемлекеттер Жапониямен осы сала бойынша серіктестік құруға талпынады. Білім беруде жүзеге асырылатын бағдарламаларға Жапония айтарлықтай қаражат жұмсайды. Білім беру бюджеті ұлттық үкіметтің жалпы шотындағы ең үлкен бюджеттердің бірі болып табылады және Жапониядағы мәдениетті, білім мен ғылымды дамытуға бағытталған. Мәселен, 2022 қаржы жылында Жапония ұлттық үкіметінің жалпы білім беру және ғылыми-зерттеу шығыстары шотының бастапқы бюджеті шамамен 5,4 триллион жапон иенінде белгіленді [6].

Тұтастай алғанда, Жапонияның әлемдегі жұмсақ күш позициясы оның әртүрлі мәдени ұсыныстары, технологиялық жетістіктері, білім берудегі жетістіктері және ынтымақтастық дипломатиясы арқасында күшті. Бұл факторлар Жапонияның жаһандық сахнада оң имиджін қалыптастыруға көмектесті және оны халықаралық қоғамдастықта беделді және ықпалды ойыншыға айналдырды.

Жапония бұрынғы дәуірдің мәдени мұраларына ілтипатпен және құрметпен қарайтындығымен, сондай-ақ ежелгі әдет-ғұрыптарды қазіргі жетістіктермен үйлестіруімен танымал болғанымен, бұл әдейі өзінің ықпалын арттыру үшін ғана орын алып жатыр деп айту қате пікір. Алайда Дж. Най Жапонияның өзінің «жұмсақ күшін» құру жолында кездесетін қиындықтарға да назар аударады. Бұл іскерлік этикет пен өмір салтының ерекше элементтерін сақтау үшін сақталуы керек мәдени белгі. Жаһандық ықпалы жоғары деп есептейтін Жапония үшін мұндай ішкі көзқарас кедергілер тудырады. Бұған қоса, бұл Жапонияның Оңтүстік Корея, Қытай және Ресей сияқты елдермен шешілмеген аумақтық дауларын көрсетеді. Аумақтық дәрежеде өзінің ықпалын ұлғайтуда ең алдымен осындай шешілмеген дауларға нүкте қою қажеттілігі туындайды. Үшіншіден, халықтың қартаюуына байланысты күрделі демографиялық мәселелер бар. Жапония әлемдегі егде жастағы адамдардың ең жоғары үлесіне ие. Денсаулық сақтау, еңбек және әл-ауқат министрлігінің

мәліметтері бойынша, Жапонияда 65 және одан жоғары жастағы адамдардың үлесі 2020 жылы 28,1% құрады және 2050 жылға қарай 38% жетеді деп болжануда [7]. Жапонияда туу деңгейі 1970 жылдардан бері төмендеп келеді және қазіргі уақытта әлемдегі ең төменгі көрсеткіштердің бірі болып табылады. Денсаулық сақтау, еңбек және әл-ауқат министрлігінің мәліметі бойынша, Жапониядағы бала туудың жалпы коэффициенті 2019 жылы 1,34 болды, бұл 2,1 ауыстыру деңгейінен әлдеқайда төмен [8]. Бұл әлеуметтік көзқарастардың өзгеруі, жұмыс пен өмірдің теңгерімінің болмауы және бала тәрбиесінің қымбаттығы сияқты факторларға байланысты. Жапония халқының қартаюы және туу деңгейінің төмендеуі оның экономикасына айтарлықтай әсер етеді. Жұмыс күшіне жастар азайып, күтімді қажет ететін қарт адамдар көп болғандықтан, жұмыс күшінің тапшылығы мен әлеуметтік қамсыздандыру шығындарының өсуі алаңдатады. Бұл экономикалық өсімнің төмендеуіне және мемлекеттік қаржының ауыртпалығына әкелуі мүмкін. Нәтижесінде, Жапония қаржыландыратын институттардың, білім бағдарламаларының қысқаруына алып келуі әбден мүмкін. Жапония басшылығы сонымен қатар, егде жастағы адамдардың көптігіне байланысты қоғамдық жайлылықты егде жастағы адамдардың ыңғайлылығы үшін әртараптандыруда. Бұл туризм саласы бойынша төмен көрсеткішке алып келуі мүмкін. Төртінші – лингвистикалық алшақтық. Жапонияның жапон тілін насихаттау және танымал ету әрекеттеріне қарамастан, ол әлі де қытай және еуропалық тілдерге қарағанда салыстырмалы түрде азырақ зерттелуде. Жапония Қытай мен Үндістанның өркениеттік, мәдени және адами әлеуеті және қарқынды дамып келе жатқан экономикасы бар жылдам өсіп келе жатқан бәсекелестікке тап болуда. Және бұл мемлекеттер көршілеріне қатысты «қатты күштің» көмегімен өз мүдделері үшін ашық әрекет ететініне қарамастан, «жұмсақ күшті» де (мәдениет, білім, ғылым және т.б.) қазіргі таңда оңтайлы бағытта қолданысқа енгізген.

Осы мәселелерді шешу бойынша келесідей авторлық ұсыныстарды қарастыру маңызды:

- Жұмыс пен өмірдің тепе-теңдігін қамтамасыз ету: Демографиялық мәселе жұмсақ күшті жүзеге асыруда кедергі болып саналғандықтан осы бағытты қолға алу керек. Жапонияның туу деңгейінің төмен болуының себептерінің бірі - жұмыс пен өмірдің теңгерімінің болмауы. Жапон үкіметі қызметкерлерге жұмыс пен отбасылық өмірді теңестіруді жеңілдету үшін компанияларды қашықтан жұмыс істеу және икемді сағаттар сияқты икемді жұмыс тәртібін ұсынуға ынталандыру саясатын қолға алу керек.
- Бала тәрбиесін қолдау: Жапониядағы бала тәрбиесінің қымбаттығы туу көрсеткішінің төмендеуінің басты факторы болып табылады. Үкімет балалы отбасыларға бала күтімі мен білім беру шығындарына субсидиялар сияқты көбірек қаржылық қолдау көрсете алады.
- Иммиграцияның артуына жол ашу: Жапония халқының саны азайып келеді және иммиграция бұл тенденцияны жоюға көмектесуі мүмкін. Үкімет білікті шетелдік жұмысшыларға визалар мен жұмысқа рұқсат алуды жеңілдетіп, иммигранттарға жапон қоғамына интеграциялану үшін қолдау көрсете алады. Босқындарды қабылдау және олардың құқықтық мәртебесін бекітуде Жапония қатаң саясат ұстанады. Осы мәселелерді қайта қарастыру арқылы жаңа мүмкіндіктерге қол жеткізе алады.
- Тілдік білім беру бағдарламаларын ұлғайту: Жапония басқа елдердегі тілдік білім беру бағдарламаларын кеңейте алады, мысалы, студенттерге Жапонияда жапон тілі мен мәдениетін үйренуге көбірек стипендия ұсыну және бүкіл әлемдегі мектептер мен университеттерде жапон тілі бағдарламаларын құруға қолдау көрсету.
- Интернет-ресурстарды дамыту: Цифрлық технологияның өсуімен Жапония тіл үйренуге арналған қолданбалар мен онлайн курстар сияқты жапон тілін ілгерілету үшін онлайн ресурстарды дамыта алады. Бұл ресурстар ғаламдық аудиторияға қолжетімді болуы мүмкін, бұл интернетке қосылымы бар кез келген адамға жапон тілін үйренуге мүмкіндік береді.

- Халықаралық медиация: Жапония аумақтық дауларды шешу үшін Біріккен Ұлттар Ұйымы немесе Халықаралық Сот сияқты халықаралық ұйымдардың көмегіне жүгіне алады. Бұл дауды шешуге көмектесу үшін жұмыс істейтін бейтарап үшінші тарапты қамтуы мүмкін.
- Экономикалық ынтымақтастық: Жапония аумақтық дауларға тартылған елдермен экономикалық ынтымақтастықты жақсартуға ұмтылуы мүмкін. Сауда мен инвестицияны ұлғайтып, экономикалық серіктестікті дамыта отырып, Жапония дауларды шешуге қолайлы жағдай жасай алады.

Берілген ақпаратты сараптай келе, қазір Жапония «жұмсақ күш» саясатын жүзеге асыру барысында Қытай мен Үндістан мемлекеттерімен бәсекелестікте тілдік кедергі, демографиялық фактор және басқа да бәсекелестік түріндегі кедергілерге тап болып отырғанын айту керек. Сонымен қатар, ол жапон тілін үйренуге ықпал ететін және Жапония мен оның мәдениетін зерттеуге қолдау көрсететін Жапон қорының көмегімен ұлттық мәдениетті таратуға қол жеткізеді. Оның қызметінің арқасында жыл сайын жапон тілін және, тиісінше, жапон мәдениетін үйренушілер саны артып келеді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, талдау көрсеткендей, Жапония мен Еуропаның, Азияның және Американың континенттік мемлекеттері арасындағы тарихи және өркениеттік айырмашылықтарға қарамастан, бұл мемлекет «жұмсақ күш» көрінісінің дәстүрлі тетіктерін жаһандық саясатта үстем жағдайды қамтамасыз етудің шешуші стратегиясы ретінде қарастырады. Жапония өзінің «жұмсақ күш» әлеуетін пайдалануды институционалды түрде қамтамасыз етеді және мемлекеттің саяси және экономикалық мақсаттарын ілгерілетумен тығыз байланысты елдің мәдени дамуының ұзақ мерзімді стратегиялық жоспарларын әзірлейді.

Жапония баяу, бірақ сенімді түрде өз ықпалын таратуды көздейді. Бірқатар дамушы елдерде ол әлеуметтік мәселелерді шешуге, олардың экономикалық өсімін арттыруға, жолдарды, ірі өнеркәсіптік нысандарды салу мен жаңғыртуға, ауыл шаруашылығын, сумен жабдықтауды, денсаулық сақтауды, сондай-ақ құрылысты дамытуға бағытталған жобаларға инвестиция салатын негізгі донор болып табылады. Даму көмегін қажет ететін елдер қатарына кірмейтін дамыған елдерде халықтың әртүрлі топтары арасында жапон тілі мен мәдениетін ілгерілету ұлттық өнім өндірушілердің нарықтарды жаулап алуы үшін жағдай жасауды мақсат етеді.

Мақсаттарға жету үшін Жапония өзінің құндылықтарын ілгерілету, гуманитарлық Жапонияның оң имиджін құру, қаржылық қолдау, білім беру және дамуға қаржы салу арқылы тікелей қатал үгіт-насихат немесе «ынтымақтасуға мәжбүрлеу» арқылы әрекет етеді.

Жапонияның тәжірибесі Қазақстан Республикасы үшін өзекті болып табылады, оны пайдалану қазақстандық «жұмсақ күш» институттарын жетілдіруді, елдің ұлттық сыртқы гуманитарлық саясатына басымдық беруді және креативті, инновациялық және индустриялық құрылымдардың күш-жігерін үйлестіруді ұйымдастыруды талап етеді.

Қарастырылған модельдердің барлығында дерлік қолданылатын «жұмсақ күштің» негізгі құралдарының ішінде мыналарды атауға болады: басқа елдерде ұлттық мәдениет фестивалдерін өткізу, көрмелер, мәдениет және өнер делегацияларының өзара алмасуы арқылы жүзеге асырылатын сыртқы мәдени алмасулар, студенттерді бірлесе оқыту, мәдениет және ұлттық тілді тарату орталықтарын құру және т.б. Дегенмен, қаржыландыру көлемі, жоспар мен стратегияларды қою мерзімі мен бағыты, мұндай шаралардың ауқымы әр елде әртүрлі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics. Public Affairs.*

2. Iwabuchi, K. (2015). *Resilient borders and cultural diversity: Internationalism, brand nationalism, and cultural diplomacy in Japan's soft power*. *International Journal of Cultural Policy*, 21(4), 359-373.
3. Schiefer, U. (2017). *Japan's soft power diplomacy and its regional implications*. Routledge.
4. Suzuki, S. (2013). *Soft power and the global Japanese: Why Japan's image matters*. Springer.
5. Tsuruoka, M. (2018). *Soft power in Japan's foreign policy*. Springer.
6. Ueno, C. (2015). *Globalizing Japanese culture: From sushi to anime*. University of Hawai'i Press.
7. Watanabe, K. (2018). *Cultural diplomacy and cultural tourism: Japanese pop culture in Asia*. In *Routledge Handbook of Cultural and Creative Industries in Asia* (pp. 37-50). Routledge.
8. Yumiko, K. (2017). *Japanese popular culture and soft power in the Middle East*. *Journal of Popular Culture*, 50

**10-СЕКЦИЯ. «ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҰЛТТЫҚ ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»
ЖАС ҒАЛЫМДАР СЕКЦИЯСЫ**

**10-СЕКЦИЯ. «АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ
МЕЖДУНАРОДНОГО И НАЦИОНАЛЬНОГО ПРАВА РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН» СЕКЦИЯ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**10-SECTION. «ACTUAL PROBLEMS OF INTERACTION OF INTERNATIONAL AND
NATIONAL LAW OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN» SECTION FOR YOUNG
SCIENTISTS**

**ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚ ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ҚАТЫСУШЫ-
МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ЗАҢНАМАСЫНА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯЛАНУЫ: АРМЕНИЯ
МЫСАЛЫ**

Жунисов Жасулан

*Әл-Фараби атандағы ҚазҰУ «Халықаралық құқық»
мамандығының докторанты*

Ғылыми жетекшісі: з.ғ.д., қаумд. профессор Айдарбаев С. Ж.

Армения Республикасы 10 қазан 2014 жылы «Еуразиялық экономикалық одақ туралы» Шартқа, сондай-ақ ЕАЭО құқығының бөлігі болып табылатын өзге де халықаралық шарттарға қосылу туралы Шартқа қол қойып бұл интеграциялық бірлестіктің мүшесіне айналды.

Бүгінгі күні Армения Республикасында халықаралық құқық нормалары қалай жүзеге асырылады деген сұрақ туындайды.

Армения Республикасындағы халықаралық құқық нормаларының жүзеге асырылудың жалпы тетігінің (механизмі) негізі Конституцияда белгіленген.

Арменияның Конституциясы 1995 жылғы 5 шілде күні референдумде қабылданып, 2005 жылғы 27 қараша және 2015 жылғы 6 желтоқсан күндері референдум арқылы өзгерістер мен толықтыруларға ұшырады [1].

Қазіргі қолданыстағы Армения Конституциясының 116-бабы халықаралық шарттарды ратификациялау, тоқтата тұру және денонсациялау мәселелеріне арналады. Бұл баптың бірінші бөлігіне сәйкес Ұлттық Жиын (яғни, Арменияның парламенті) келесі санаттағы халықаралық шарттарды ратификациялайды, тоқтата тұрады және денонсациялайды:

1) адам мен азаматтың негізгі құқықтары мен бостандықтарына, сондай-ақ міндеттеріне жататындарды;

2) саяси немесе әскери сипаттағыларды;

3) Арменияның халықаралық ұйымға мүшелігін көздейтіндерді;

4) Армения Республикасы үшін қаржылық немесе мүлктік міндеттемелер көздейтіндерді;

5) қабылдануы заңның өзгеруіне немесе жаңа заңның қабылдануына алып келетіндерді, әлде заңға қайшы келетін нормалары барларын;

6) ратификациядан өткізілуді тікелей көздейтіндерді;

7) заңмен реттелуге жататында мәселелерді қамтитындарды.

Конституцияға қайшы келетін халықаралық шарттар ратификациядан өткізіле алмайды (116-баптың 3-бөлігі).

Ұлттық Жиын Үкіметтің ұсынысы бойынша заңға сәйкес – депутаттардың жалпы дауыстар санының көпшілігімен халықаралық шарттарды ратификациялайды, тоқтата тұрады және денонсациялайды (116-баптың 2-бөлігі).

«Республика Президентінің сыртқы саясат саласындағы өкілеттіктері» деп аталатын 132-бапқа сәйкес Президент заңмен белгіленген жағдайларда және тәртіпте Үкіметтің ұсынысымен халықаралық шарттарды жасасады (1-тармақтың 1-тармақшасы), ратификацияны талап етпейтін халықаралық шарттарды бекітеді, тоқтата тұрады және денонсациялайды (2-тармақ).

«Армения Республикасының мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдарға мүшелігі мен Армения Республикасының аумағын өзгерту мәселелері бойынша референдумдар» деп аталатын Конституцияның 205-бабына сәйкес Арменияның мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдарға мүшелігіне қатысты мәселелер референдум арқылы ғана шешіледі (Конституцияның 205-бабының 1-бөлігі). Мұндай жағдайда референдумды өткізу туралы қаулыны Үкіметтің ұсынысы бойынша Ұлттық Жиын депутаттардың жалпы дауыстар санының көпшілігімен қабылдайды (Конституцияның 205-бабының 2-бөлігі).

Референдумға шығарылған акті оған қатысқан қатысушылардың кем дегенде жартысы, бірақ референдумға қатысу құқығы бар азаматтардың кем дегенде төрттен бір бөлігі дауыс берген жағдайда қабылданады (Армения Конституциясының 207-бабы).

Әскери немесе төтенше жағдайда референдум өткізілмейді (Армения Конституциясының 208-бабы).

«Армения Республикасының халықаралық шарттары туралы» 2007 жылғы Заңның қазіргі қолданыстағы Заңнан бір үлкен ерекшелігі болды. Ескі заң халықаралық шарттарға қатысты мәселелерді егжей-тегжейлі реттейтін еді. Салыстыратын болсақ бұрынғы Заң 65 баптан тұратын, ал қазіргі Заң бар-жоғы 26-бапты ғана қамтыған.

2007 ж. «Халықаралық шарттар туралы» Заңның «Халықаралық ұйымды құру (жасау) туралы Армения Республикасының халықаралық шарты, бұл ұйым органдарының шешімдерін орындау» деп аталатын 55-бабы бұл салада нақты механизм құрды [2].

Бұл баптың 1-бөлігіне сәйкес халықаралық ұйымды құру (жасау) туралы Армения Республикасының халықаралық шарты осы тарауда белгіленген жалпы тәртіп бойынша орындалады (бұл Заңның «Армения Республикасының халықаралық шартының орындалуы» деп аталатын 9-тарауы).

Армения Республикасының халықаралық шартына сәйкес құрылған халықаралық ұйымның басқарушы және өзге де органдарының шешімдері, қарарлары және хаттамалары (бұдан әрі - шешімдері) Армениямен бұл халықаралық ұйымды құратын және оның қызметін реттейтін (бұдан әрі – құрылтайшы құжаттар) өзге де халықаралық шарттарға сәйкес орындалады. Халықаралық ұйымның шешімі халықаралық шарт болып табылмайды және бұл халықаралық ұйымның құрылтайшы құжаттарымен берілген тиісті заңи күшіне сәйкес Армения Республикасымен орындалатын болады (Заңның 55-бабының 2-бөлігі).

Бұл жерде қызықты жағдайды түсіндіріп кетейік: Қазақстан 2014-2015 жылдары ЕАЭО-ны құрып, оған мүше болған кезінде біздің еліміздің Конституциялық кеңесі бұл мәселені керісінше шешкен болатын. Конституциялық кеңес ЕАЭО органдарының міндеуіш күші бар актілерін халықаралық шарттар деп таныды. Бұл мәселені біз кейінірек қарастыратын боламыз.

Егер халықаралық ұйымның құрылтайшы құжаттарымен оның органы қабылдаған шешімдері қатысушы-мемлекеттер үшін міндетті болса немесе бұл мемлекеттер аталған шешімдерді орындауға міндеттеме қабылдаса, жауапты ведомство олардың орындалуын қамтамасыз етеді және қажет болған жағдайда (55-баптың 3-бөлігі):

1) тиісті ведомстволық нормативтік немесе өзге де акт қабылдайды;

2) Армения Республикасы Президентінің жарлығы (ұйғарымы), Үкімет қаулысы немесе Премьер-министр шешімі жобасын дайындап, оны Үкімет қарауына белгіленген тәртіппен ұсынады.

Нормативтік құқықтық актіні қабылдау қажеттігін қамтитын халықаралық ұйым шешімінің негізінде жүргізілген зерттеуден тиісті мәселелер Армения Республикасының заңымен реттелгені белгілі болса, жауапты ведомство Үкіметке нормативтік құқықтық актіні қабылдау қажеттігі жоқ екендігі жөнінде негізделген анықтама жолдайды (55-баптың 3-бөлігі).

Егер халықаралық ұйымның шешімі мен Армения Республикасының қолданыстағы занамасын салыстырудан Армения жаңа заң қабылдауы немесе қолданыстағы заңға тиісті өзгерістер мен (немесе) толықтырулар енгізуі керек деген қорытынды шығатын болса, құзыретті орган белгіленген тәртіппен тиісті заң жобасын дайындауға және оны Үкіметтің қарауына шығару бойынша іс-әрекеттер жасауға кірісіп кетуі керек.

Тиісті процедуралар халықаралық ұйым органымен белгіленген мерзімде жүзеге асырылуы тиіс, ал егер мұндай мерзім белгіленбеген болса – Премьер-министрдің шешімімен немесе Үкіметтің қаулысымен бекітілген кестеде көзделген мерзімде – іске асырылуы тиіс.

Халықаралық ұйым шешімінің Армения Республикасы заңына қайшы келетін ережелері Армения Республикасының тиісті заңына қажетті өзгерістер мен (немесе) толықтырулар енгізілгенше қолданылмайды (55-баптың 4-бөлігі).

Егер халықаралық ұйымның шешімі оның құрылтай құжаттарына сәйкес кеңесуші (ұсынымдық) сипатқа ие болса, жауапты ведомство оның Армения Республикасы тарапынан орындалу керектігін анықтайды.

Егер жауапты ведомство мұндай шешімнің Армения Республикасымен орындалуы керек емес деп шешсе, ол бұл мәселе бойынша Сыртқы істер министрлігінің пікірін керек болған жағдайда алдын-ала қолға түсіріп осы баптың жоғарыда келтірілген 3-4-бөліктерінде көзделген процедураларды жүзеге асырады (55-баптың 5-бөлігі).

Халықаралық ұйым органының бұл орган қызметін ұйымдастыру және жүргізуге байланысты мәселелер бойынша қабылданған шешімдері (сессиялар не отырыстарды ұйымдастыру, өкізу, шешім қабылдау), егер олар тиісті органға белгілі бір нормативтік құқықтық әлде өзге де актіні, құжатты, ақпаратты беруге қатысты болса (бұлардың негізінде орган қарастырылып отырған мәселеге қатысты мәні бойынша шешім шығаратын болса) Армения Республикасымен орындалады (55-баптың 6-бөлігі).

Көріп отырғанымыздай халықаралық ұйым органдарының шешімдерін орындауға (имплементациялауға) қатысты Арменияның күшін жойған бұрынғы Заңы егжей-тегжейлі тетік (механизм) жасаған болатын.

Бұл Заңның жойылып кеткеніне ресейлік ғалым П.Н. Бирюков қайғырады [3, 11 б.].

Бірақ, біздің ойымызша, қайғыруға ешқандай негіз жоқ, себебі Армения Республикасының «Халықаралық шарттар туралы» жаңа Заңында 15-бап «Армения Республикасының мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдардағы мүшелігіне, сондай-ақ Армения Республикасының аумағын өзгертуге қатысты мәселелер бойынша халықаралық шарттарды жасасу, ратификациялау, денонсациялау, өзгерту және әрекетін тоқтата тұру процедуралары» деп аталады және ол тиісті тетікті енгізеді.

Осы бапқа сәйкес мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдардағы Армения Республикасының мүшелігі жөніндегі мәселелер бойынша құзырлы орган болып Арменияның Сыртқы істер министрлігі табылады. Осы құзырлы орган Арменияның мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдардағы мүшелігі жөніндегі халықаралық шарттарды жасасу процедураларын Премьер-министр тапсырмасы бойынша жүзеге асырады (Заңның 15-бабының 1-2 бөліктері).

Құзырлы орган Армения Республикасының мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдардағы мүшелігі жөнінде халықаралық шартқа қол қою туралы Үкімет ақулысының жобасын Үкіметке табыстайды және оған тиісті құжаттармен бірге екі қосымша құжат қосып береді, олар:

1) халықаралық шартқа қол қоюдың сыртқы саяси салдары туралы қорытынды;

2) халықаралық шартқа қол қоюдың құқықтық салдарының болуы туралы және Армения Республикасының халықаралық юрисдикциясы мен егеменді құқықтарының жүзеге асырылуының шектелуін көздейтін ережелердің шартта болуы туралы Әділет министрлігінің қорытындысы (Заңның 15-бабының 3 бөлігі).

Армения Республикасының мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдарға мүшелігі жөніндегі халықаралық шарт Премьер-министрдің тапсырмасы негізіндегі қаулы қабылданғаннан кейін және халықаралық шарттың қол қойылуына қойылатын талаптардың орындалуынан кейін ғана қол қойылады (15-баптың 4-бөлігі).

Армения Республикасының мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдарға мүшелігі мәселесі бойынша Ұлттық Жиынның қаулы жобасы Премьер-министрдің тапсырмасы негізінде заңмен белгіленген тәртіппен Үкіметке Сыртқы істер министрлігімен ұсынылады (15-баптың 5-тармағы).

Армения Республикасының мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдарға мүшелігіне қатысты референдум өткізу туралы Ұлттық Жиын қаулысы жобасын Ұлттық Жиынға тапсыруға дейін Үкімет қаулы жобасында бекітілген міндеттемелердің Конституцияға сәйкестігін анықтау мақсатында Конституциялық кеңеске жүгінеді (15-баптың 6-бөлігі).

Армения Республикасының мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдарға мүшелігіне қатысты халықаралық шарт заңмен белгіленген тәртіп бойынша өткізілетін референдум арқылы ратификациядан өткізіледі. Арменияның мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдарға мүшелігіне қатысты референдум нәтижесі оң болған жағдайда тиісті халықаралық шарт өз мәтінінде белгіленген сәтте және тәртіпте күшіне енеді. Арменияның мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдарға мүшелігіне қатысты референдум нәтижесі теріс болған жағдайда тиісті халықаралық шарт Заңмен белгіленген тәртіпте жоққа шығарыла алады (15-баптың 7-9-бөліктері).

Арменияның мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдарға мүшелігіне қатысты күшіне енген халықаралық шарттың әрекет ету мерзімі Заңмен белгіленген тәртіпте ұзартылады, тоқтата тұрылады және тоқтатылады (15-баптың 10-бөлігі).

Арменияның мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдарға мүшелігіне қатысты халықаралық шартқа өзгеріс енгізуді көздейтін халықаралық шарт осы бапта белгіленген тәртіппен референдум арқылы ратификациялауға жатады, егер өзгерту туралы шартқа қатысты Конституциялық соттың қаулысына сәйкес өзгерту туралы шарт Армения Республикасының егеменді құқықтарын маңызды түрде қозғайтын болса (15-баптың 11-бөлігі).

Сөйтіп, «Армения Республикасының мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдардағы мүшелігіне, сондай-ақ Армения Республикасының аумағын өзгертуге қатысты мәселелер бойынша халықаралық шарттарды жасасу, ратификациялау, денонсациялау, өзгерту және әрекетін тоқтата тұру процедуралары» деп аталатын «Халықаралық шарттар туралы» АР Заңының 15-бабы мемлекеттен үстем халықаралық ұйымдардағы мемлекет мүшелігіне қатысты осындай ерекше ережелер орнатады.

П.Н. Бирюковтың айтуынша ЕАЭО құқығына қатысты Арменияда қосымша имплементация тетігі де бар [3, 12-16 бб.].

2014 жылғы ЕАЭО туралы Шарттың күшіне енуі күнінен бастап Армения өз аумағында ЕАЭО мен оның алдындағы бірлестіктердің (Еуразиялық экономикалық қауымдастық, Кеден одағы) органдарының актілерін қолдануға міндеттеме қабылдады. Бұл жөнінде Армения Республикасы Конституциялық сотының 2014 жылғы 14-қарашадағы Еуразиялық экономикалық одақ туралы Шартқа Армения Республикасының қосылуы туралы Шартта бекітілген міндеттемелердің Армения Республикасының Конституциясына сәйкестігі туралы іс бойынша қаулысында айтылған еді.

Армения Республикасы Конституциялық сотының пікірі бойынша Арменияның қабылдап жатқан конституциялық-құқықтық сипаттағы міндеттемелері келесілерге келіп тіреледі [4]:

а) Армения аумағында Еуразиялық экономикалық одақ органдарының, сондай-ақ ЕурАзЭҚ пен Кеден одағының бұрынғы органдарының актілерін қолдану міндеті;

ә) Армения аумағында Шарттың күшіне енгеннен кейін қабылданған Еуразиялық экономикалық комиссияның арнаулы және өзге де шараларды қолдану туралы шешімдерінің тікелеу қолданылуын қамтамасыз ету міндеті.

Осы конституциялық талаптарды ескере отырып, АР Конституциялық соты келесілерге көзі жетті:

а) 2014 жылғы Шарт бойынша Армения Республикасымен қабылданып жатқан міндеттемелердің АР Конституциясының конституциялық құрылыс негіздерінде бекітілген негіз қалаушы принциптеріне теңдей құндылығы;

ә) қабылдап жатқын міндеттемелердің үйлесімділігі, атап айтқанда, БҰҰ, Еуропа Кеңесі мен Дүниежүзілік сауда ұйымы шеңберінде орнатылған нормалар мен принциптерге сәйкестігі;

б) Одақ органдарының шешім қабылдау тәртібі мен олардың міндетті болуының сипаты;

в) Шарттан шығу процедураларының халықаралық құқық нормалары мен принциптеріне сәйкестігі.

Жоғарыда келтірілген жекелеген міндеттемелердің орындалуын қамтамасыз ету жағынан АР Конституциялық соты Арменияның қатысуы бар халықаралық органдар шешімдерінің орындалуын қамтамасыз етудің құқықтық шарттарын АР Ұлттық Жиыны реттеп қойған деген қорытынды жасады.

Сонымен қатар, АР Конституциялық соты АР «Халықаралық шарттары туралы» Заң толық көлемде әрекет ететінін белгіледі. Осымен бірге, АР Конституциялық соты Одаққа Армения мүшелігінің құқықтық кепілдіктерін күшейту жағынан бірқатар заңнамалық актілерге өзгерістер енгізу қажеттігін басып айтты. Осының негізінде жиырмаға жуық заңнамалық актілер тиісті өзгерістерге ұшырады.

Сонымен, ЕАЭО құқығының Армения Республикасында жүзеге асырылуы үшін барлық жағдай жасалған, соның ішінде, имплементацияның жалпы және арнайы тетіктері орнатылып қолданылуда.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Конституция Республики Армения от 5 июля 1995 года (с изменениями и дополнениями от 27 ноября 2005 года и 6 декабря 2015 года) [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://www.president.am/ru/constitution-2015/>

Закон Республика Армения «О международных договорах Республики Армения» от 22 февраля 2007 года [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=2953&lang=rus>

Бирюков П.Н. Имплементация права ЕАЭС в Республике Армения и РФ [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.law.vsu.ru/news/2019/docs/biryukov-2019-09-22.pdf>

Прогноз основных показателей экономического развития государств – членов ЕАЭС на 2020 – 2023 годы, Евразийская экономическая комиссия, 14 января 2021 г. [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_makroec_pol/economyPrognoz/Pages/Sred_prog.asp

РАЗРЕШЕНИЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ВОПРОСОВ, КАСАЮЩИХСЯ ПЕРСОНАЛЬНЫХ И НЕПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ В ОТНОШЕНИИ С GDPR

Бисалиев Марлен

Докторант 2-го курса специальности «Международное право»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: д.ю.н., профессор Шакиров К.Н.

Введение

Стремительное развитие технологий привело к беспрецедентному росту сбора и обработки персональных данных. Эта тенденция приносит многочисленные проблемы и опасения по поводу конфиденциальности, защиты персональных данных и правовых последствий управления ими. Настоящая публикация направлена на всестороннее понимание вопросов, обусловленных применением персональных данных, и законов, связанных с их обращением. Правовые вопросы, затрагивающие личные и неличные категории данных, сложны, многогранны и имеют серьезные последствия с точки зрения конфиденциальности информации об отдельных лицах, а также защиты данных и соответствия меняющимся правилам.

Персональные данные, как это определено в Общем регламенте по их защите (General Data Protection Regulation - GDPR) [1], касаются любой информации, относящейся к идентифицированному или идентифицируемому физическому лицу, в то время как неперсональные данные относятся к информации, которую нельзя отследить до исследования данных физического лица. Различие между этими двумя типами данных имеет решающее значение, поскольку оно определяет объем и применимость законов о защите данных, а также обязанности контролеров и обработчиков данных.

Личные персональные данные — это информация, которая может быть использована для идентификации определенного индивида, например имя, фамилия, дата рождения, адрес электронной почты или номер телефона. Такие данные могут прямо или косвенно указывать на конкретного человека и могут быть использованы для его определения или контакта.

Неличные персональные данные — это информация, которая не связана с определенным индивидом и не может быть использована для его идентификации. Такие данные могут включать агрегированную статистику, анонимные данные или информацию, относящуюся к группе людей, но не к конкретному человеку. Неличные данные обычно используются для анализа трендов, исследования и статистики, но не для определения личности человека.

Идентифицируемые лица — это индивиды, которые могут быть определены с использованием личных данных. Это может включать их имена, номера телефонов, адреса электронной почты, идентификационные номера и другие уникальные идентификаторы, которые позволяют определить их личность.

Идентифицирующие лица — это организации или индивиды, которые собирают, обрабатывают или используют личные данные для определения личности идентифицируемых лиц. Это могут быть государственные органы, коммерческие организации или иные структуры, занимающиеся обработкой персональных данных и обязанные соблюдать законы о защите данных и конфиденциальности.

Проблемы с разграничением личных и неличных данных возникают в первую очередь из-за широкого определения «идентифицируемых» лиц в соответствии с GDPR и растущей сложности методов анализа данных, которые часто могут выявить личную информацию из, казалось бы, неличных данных. Эти проблемы привели к юридическим неясностям и сложностям, что потребовало более тонкого подхода к определению и обработке этих категорий данных.

Кроме того, обработка анонимизированных, псевдонимизированных и деидентифицированных данных добавляет еще один уровень сложности в правовую среду. Хотя эти методы направлены на то, чтобы скрыть личность людей в наборе данных, они все же могут быть подвержены рискам повторной идентификации, что еще больше стирает границы между личными и неличными данными. В результате юридические вопросы между личными и неличными персональными данными вращаются вокруг достижения тонкого баланса между защитой частной жизни, обеспечением соблюдения правил их защиты, что требует всестороннего понимания различий между личными и неличными данными и

принятия контекстно-зависимых основ и подходов, основанных на оценке возникающих при этом рисков.

Проблематика и обсуждение

Известные зарубежные ученые в области изучения юридических вопросов защиты персональных данных М. Финк и Ф. Паллас [2], исследуя проблемы разграничения личных и неличных данных в соответствии с GDPR, подчеркивают важность этого различия, поскольку объем и требования GDPR распространяются только на персональные данные. Текущий подход к определению персональных данных в соответствии с GDPR проблематичен из-за расширенного определения «идентифицируемых» лиц. GDPR считает данные персональными, если они могут быть прямо или косвенно связаны с идентифицируемым лицом. Это широкое определение часто создает двусмысленность при определении того, следует ли классифицировать конкретные данные как личные или неличные. Авторы предлагают подход, основанный на оценке рисков, чтобы лучше различать персональные и неперсональные данные. Этот подход учитывает вероятность идентификации на основе имеющихся средств и ресурсов, а также потенциальный вред, который может быть нанесен в результате идентификации. Сосредоточив внимание на риске идентификации, этот подход обеспечивает более практичную и контекстно-зависимую основу для определения применимости положений GDPR. В этой связи, М. Финк и Ф. Паллас подчеркивают необходимость более тонкого понимания персональных данных в соответствии с GDPR. Их подход, основанный на оценке риска, предлагает многообещающую альтернативу текущему определению, обеспечивая большую ясность и гибкость в применении регулирования персональных данных, сохраняя при этом надежную защиту данных для физических лиц.

Другие юристы-исследователи Н. Черкуи и Т. Чирвасе [3], анализируя различия между обработкой персональных и неличных данных и последствия этих различий для конфиденциальности и защиты данных, утверждают, что, хотя неперсональные данные не имеют прямого отношения к идентифицируемому лицу, по-прежнему крайне важно учитывать их потенциальное влияние на конфиденциальность. Н. Черкуи и Т. Чирвасе подчеркивают важность понимания различных типов данных и их потенциального использования. Они обсуждают правовые рамки, регулирующие обработку персональных данных, такие как GDPR, и подчеркивают, что на неперсональные данные не распространяются строгие требования. Однако авторы утверждают, что обработка неличных данных все еще может иметь серьезные последствия для конфиденциальности, особенно в отношении агрегации данных, анонимизации и повторной идентификации. Авторами рассматриваются проблемы обеспечения конфиденциальности в эпоху больших данных и расширенной аналитики данных, при этом они отмечают, что кажущиеся неличными данные могут раскрывать конфиденциальную информацию о людях в сочетании с другими источниками данных, что приводит к потенциальным рискам для конфиденциальности. Они подчеркивают, что различие между личными и неличными данными часто размыто и требует тщательного анализа в каждом конкретном случае. Н. Черкуи и Т. Чирвасе призывают к более широкому взгляду на защиту данных, который учитывает потенциальные риски для конфиденциальности, связанные с обработкой неличных данных. Они предлагают регулирующим органам и организациям принять более комплексный подход к защите данных, учитывая последствия обработки персональных и неличных данных. В заключение в публикации подчеркивается важность понимания и устранения последствий обработки неличных данных для конфиденциальности, ибо необходим более комплексный подход к защите данных, учитывая потенциальные риски для конфиденциальности, связанные с обработкой личных и неличных данных.

Итальянский ученый-юрист в области фундаментальных прав человека К. Ирти [4] исследует различные категории данных и их влияние на конфиденциальность и защиту данных в программных сервисах. Автором представлен углубленный анализ различий

между личными и неличными данными, анонимными, псевдонимизированными и обезличенными данными, при этом подчеркивается важность понимания этих классификаций для надлежащего управления конфиденциальностью и защитой данных. Объясняя определения и правовые рамки, регулирующие персональные данные, таких как GDPR, он выделяет особые требования к контролерам и обработчикам данных при обработке персональных данных. Затем автор углубляется в оценку неличных данных, которые не имеют прямого отношения к идентифицируемым лицам и не подпадают под такие же строгие правила конфиденциальности. В его публикации также рассматриваются нюансы анонимных, псевдонимизированных и деидентифицированных данных, которые представляют собой различные методы сокрытия личности людей при наборе данных. К. Ирти подчеркивает, что, хотя эти методы могут помочь защитить конфиденциальность, они не являются надежными и могут быть подвержены рискам повторной идентификации, особенно в эпоху применения больших данных и расширенной аналитики. Автор также обсуждает проблемы и обязанности поставщиков программных услуг в управлении различными типами данных. Автором подчеркивается важность принятия соответствующих технических и организационных мер для защиты конфиденциальности и соблюдения правил защиты данных, таких как шифрование, контроль доступа и методы минимизации данных и предлагается всесторонний анализ различных категорий данных и их содержания для конфиденциальности и защиты в индустрии программных услуг, что подчеркивает важность понимания этих классификаций и принятия эффективных мер для обеспечения соблюдения правил конфиденциальности и поддержания доверия пользователей.

Нидерландские ученые-юристы, специализирующиеся на защите персональных данных в индустрии здравоохранения Д. Грус и Е.-В. ван Вин [5] обсуждают сложности, связанные с анонимными данными в контексте верховенства закона и правил защиты данных, таких как GDPR. В публикации подчеркивается важность понимания юридических последствий и потенциальных рисков анонимных данных. В свою очередь, Д. Грус и Е.-В. ван Вин начинают с разъяснения концепции анонимных данных, которая относится к данным, которые были обработаны таким образом, что они больше не могут быть прямо или косвенно связаны с идентифицируемым лицом. Согласно GDPR, обезличенные данные не подпадают под действие правил защиты персональных данных, поскольку не представляют угрозы для конфиденциальности физических лиц. Однако авторы утверждают, что процесс анонимизации не всегда прост и может быть сопряжен с потенциальными рисками повторной идентификации, особенно в связи с достижениями в области анализа данных и растущей доступностью дополнительных источников данных. Они подчеркивают, что методы анонимизации следует оценивать в каждом конкретном случае с учетом конкретного контекста и потенциальных рисков, дополнительно рассматривая юридические проблемы и ответственность, связанные с использованием анонимных данных. Авторы утверждают, что организации должны тщательно учитывать последствия анонимизации для верховенства закона такие, как потенциальное влияние на прозрачность, подотчетность и справедливость. Они также подчеркивают важность внедрения соответствующих мер безопасности и технологий повышения конфиденциальности для минимизации рисков повторной идентификации и обеспечения соблюдения правил защиты данных. Ими критически анализируются сложности, связанные с анонимными данными и верховенством закона, подчеркивается необходимость более тонкого понимания методов анонимизации, их правовых последствий и важности принятия эффективных мер для минимизации рисков, связанных с анонимными данными.

В статье нидерландского ученого-юриста в области имущественного права С. ван Эрпа [6] подчеркивается важность создания общего словаря для понимания концепций владения данными в европейском праве собственности, а также утверждается, что отсутствие согласованной терминологии и определений в отношении владения данными может привести к путанице, юридическим проблемам и потенциальному неправомерному

использованию данных. С. ван Эрп начинает с обсуждения растущего значения данных в современной цифровой экономике и сложностей, связанных с владением данными, особенно с появлением таких технологий, как Интернет вещей (IoT), большие данные и облачные вычисления. Автор подчеркивает, что существующие правовые рамки, такие как GDPR, в первую очередь сосредоточены на защите данных и конфиденциальности, но недостаточно решают вопрос владения данными, а отсутствие четкого и единого понимания владения данными может привести к двусмысленности и несоответствиям в юридических толкованиях и применениях. Например, личные данные, неличные данные и права на интеллектуальную собственность могут частично совпадать или конфликтовать в определенных ситуациях, что затрудняет определение того, кто имеет право на доступ, контроль или получение прибыли от данных. Чтобы решить эту проблему, С. ван Эрп предлагает разработать общий словарь по владению данными, который охватывает различные аспекты, включая их создание, сбор, обработку, хранение и передачу. Автор предлагает, чтобы общий словарь был основан на существующих правовых принципах и рамках, при этом учитывались уникальные характеристики данных и их потенциальное использование в эпоху цифровых технологий. Им подчеркивается, что установив в общем словаре четкие и последовательные определения и концепции, заинтересованные стороны могут лучше понять свои права и обязанности в отношении владения персональными и другими данными, что в конечном итоге будет способствовать созданию более справедливой и прозрачной цифровой экосистемы.

И.М. Берияйн, А.Д. Санчес и Х.К. Парилья [7], исследуя юридические и этические последствия обработки данных умерших людей, подчеркивают отсутствие четких правил и руководств по обработке таких данных и предлагают нормативную базу для устранения этого пробела. Авторы, отмечая растущее значение данных в сегодняшнюю цифровую эпоху увеличения объема информации, оставленной умершими людьми, подчеркивают, что существующие правовые рамки, такие как GDPR, в первую очередь сосредоточены на защите данных живых людей, оставляя данные умерших людей в серой зоне регулирования. И.М. Берияйн, А.Д. Санчес и Х.К. Парилья утверждают, что отсутствие четких правил обращения с данными умерших людей может привести к потенциальному неправомерному использованию, нарушению конфиденциальности и конфликтам между заинтересованными сторонами, такими как члены семьи, исследователи или коммерческие организации. Авторы подчеркивают, что данные умерших могут по-прежнему иметь значительную ценность и нести в себе потенциальные риски, что требует комплексного и взвешенного подхода к их обработке. Для решения этой проблемы в статье предлагается нормативная база для обработки данных об умерших лицах с учетом различных вовлеченных интересов и проблем. Авторы предполагают, что эта структура должна основываться на таких принципах, как уважение желаний умершего человека, защита прав и интересов членов семьи и учет общественных благ, таких как научные исследования или сохранение исторической памяти. В публикации подчеркивается необходимость нормативной базы для управления данными об умерших лицах, решения правовых и этических проблем, возникающих в этой недостаточно регулируемой области. Установив четкие правила и принципы, заинтересованные стороны могут лучше справляться со сложностями обработки данных умерших людей, уважая их желания, защищая интересы своих близких и способствуя общественному спокойствию.

Предложения

Чтобы уменьшить юридические недостатки в обработке персональных и неличных данных, политики, организации и отдельные лица могут принять ряд мер. Эти предложения направлены на создание более надежной правовой базы и продвижение практики ответственного обращения с данными.

Четкие определения и рекомендации. Директивные органы должны разработать четкие определения и руководящие принципы для проведения различия между личными и

неличными данными. Эта мера поможет организациям и отдельным лицам понять свои обязанности и ответственности, уменьшив двусмысленность и возможность неправильного толкования.

Риск-ориентированный подход. Принятие риск-ориентированного подхода к обработке данных, при котором организации оценивают потенциальные риски, связанные со сбором, хранением и использованием персональных и неличных данных. Такой подход может помочь организациям выявить и смягчить потенциальные юридические недостатки.

Минимизация данных. Внедрение принципов минимизации данных в деятельность по обработке данных, собирая только необходимые данные и сохраняя их как можно быстрее. Такой подход снижает риск юридических недостатков за счет сведения к минимуму объема персональных данных, которые могут быть случайно перемешаны с неличными данными.

Методы анонимизации и псевдонимизации. Поощрение обоснованных методов анонимизации и псевдонимизации для защиты личных данных от повторной идентификации. Однако организации также должны знать об ограничениях и потенциальных рисках этих методов.

Комплексная политика конфиденциальности. Организации должны разработать всеобъемлющие политики конфиденциальности, которые прямо касаются обработки личных и неличных данных, предоставляя четкую информацию о методах сбора, обработки, хранения и обмена данными.

Назначение сотрудника по защите данных (DataProtectionOfficer). Назначьте DPO в организациях, работающих с большими объемами персональных данных, чтобы обеспечить соблюдение правил защиты данных и снизить риск юридических недостатков.

Обучение и осведомленность сотрудников. Проводите регулярные программы обучения и повышения осведомленности сотрудников, чтобы сотрудники понимали юридические различия между личными и неличными данными и свои обязанности при обработке таких данных.

Регулярные аудиты и проверки соответствия. Проводите регулярные аудиты и проверки соответствия, чтобы убедиться, что методы обработки данных соответствуют требованиям законодательства, а также выявлять и устранять потенциальные юридические недостатки.

Взаимодействие с регуляторами. Поощряйте открытый диалог и сотрудничество между организациями и регулируемыми органами для лучшего понимания правовой ситуации и содействия разработке передовых методов обработки персональных и неличных данных.

Гармонизация международного права. Директивные органы должны работать над гармонизацией международных законов о защите данных, обеспечивая единые стандарты обработки данных в разных юрисдикциях. Эта мера поможет уменьшить юридические недостатки и продвинуть глобальный подход к защите данных.

Внедряя эти предложения, заинтересованные стороны могут уменьшить правовые недостатки в обработке личных и неличных данных, способствуя созданию более прозрачной, ответственной и юридически совместимой экосистемы данных.

Заключение

В заключение отметим, что устранение юридических недостатков в обработке персональных и неличных данных имеет первостепенное значение в современном мире, который все больше зависит от данных. Быстрое развитие технологий и растущий объем генерируемых, собираемых и обрабатываемых данных привели к многочисленным проблемам в защите частной жизни и обеспечении соблюдения правил защиты данных. Чтобы преодолеть эти проблемы, политики, организации и отдельные лица должны совместно работать над созданием надежной правовой базы и продвижением ответственных методов работы с данными.

Разрабатывая четкие определения и руководящие принципы, применяя подходы, основанные на оценке рисков, внедряя принципы минимизации данных и поощряя методы анонимизации и псевдонимизации, заинтересованные стороны могут уменьшить правовые недостатки и создать более прозрачную и юридически совместимую экосистему данных. Кроме того, организациям следует уделять первоочередное внимание обучению сотрудников, регулярным аудитам и проверкам соответствия, а также вести открытый диалог с регулирующими органами и политиками, чтобы способствовать лучшему пониманию правовой ситуации.

В конечном счете, необходимы согласованные усилия всех заинтересованных сторон для создания более устойчивой и юридически обоснованной среды для защиты данных, достижения баланса между внедрением инноваций на основе данных и защитой прав на неприкосновенность частной жизни. Признавая и устраняя юридические недостатки в отношении личных и неличных данных, перед учеными стоят задачи по созданию более безопасной и надежной цифровой экосистемы в сфере обработки персональных и иных видов на благо всех.

Список использованной литературы:

1. *European Parliament and Council of the European Union. (2016). Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) // Official Journal of the European Union. – 2016.*
2. *Finck M., Pallas F. They who must not be identified—distinguishing personal from non-personal data under the GDPR //International Data Privacy Law. – 2020. – V. 10. – №. 1. – pp. 11-36.*
3. *Cherciu N., Chirvase T. Non-Personal Data Processing-Why Should We Take It Personally? //Eur. J. Privacy L. & Tech. – 2020. – pp. 183-192.*
4. *Irti C. Personal Data, Non-personal Data, Anonymised Data, Pseudonymised Data, De-identified Data //Privacy and Data Protection in Software Services. – 2022. – pp. 49-57.*
2. *Groos D., van Veen E. B. Anonymised data and the rule of law //Eur. Data Prot. L. Rev. – 2020. – V. 6. – pp. 498-508.*
3. *van Erp S. The need for a common vocabulary on "data ownership"//European Property Law Journal. – 2019. – V. 8. – №. 1. – pp. 1-3.*
2. *De Miguel Beriain I., Duardo Sánchez A., Castillo Parrilla J. A. What Can We Do with the Data of Deceased People? A Normative Proposal. – 2021. – pp. 785-806.*

THE NECESSITY OF THE KAZAKHSTAN GOVERNMENT TO PROVIDE AID TO PEOPLE WITH DISABILITIES AT THE BACKGROUND OF RUSSIAN-UKRAINE ARMED CONFLICT. VIEW FROM INTERNATIONAL LAW PERSPECTIVE

Agibaev Asset

3rd year doctoral student of the «International Law»

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific advisor: Cand.of Legal Sciences, assoc. professor Omirzhanov E.T.

Introduction

In spite on numerous international conventions regulating norms of protection of civilian population in conditions of war, for instance Geneva Conventions of 1949 and their Additional Protocols of 1977, there are not so many specific provisions on treatment to people with disabilities during the armed conflicts.

The adoption of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) [6] in 2006 (entered into force 2008) and its near-universal ratification represent an important and (potentially) progressive development in the protection framework accorded to persons with disabilities under IHL. Article 11 of the CRPD specifically obliges States to protect persons with disabilities from harm in situations of risk, consistent with IHL and international human rights law [ibid]. Currently, the main global challenge is War in Ukraine, due to the common history and close economic relations for CIS countries this armed conflict is especially hard problem. Kazakhstan is not an exemption, as part of UN, member-state of CRPD and country that is equally friendly to the Ukraine and Russia our state have to elaborate own aid strategy to the disabled individuals from Ukraine.

Theoretical justification

December 24 marks 10 months since the start of the armed invasion of Ukraine. During this period, tens of thousands of people were killed and maimed on Ukrainian soil, many Ukrainian cities were turned into ruins, and their inhabitants became refugees, and in some cases, according to UN experts, victims of war crimes. On March 2, the UN General Assembly gathers for a meeting as a part of its resumed emergency special session on Ukraine, at which the resolution "Aggression against Ukraine" was adopted. It was supported by 141 UN members, with 35 states abstained, and five delegations - Russia, Belarus, North Korea, Syria and Eritrea - voted against. The resolution contains the demand that "the Russian Federation immediately, completely and unconditionally withdraw all its armed forces from the territory of Ukraine within its internationally recognized borders" [1]. Kazakhstan was one of 35 states that abstained of resolution [2]. Kazakhstan maintains a relatively ambiguous position towards the Russian-Ukrainian conflict. The Astana government maintains good relations with Kiev and invites the war parties to dialogue, but at the same time refuses to condemn Russian aggression and tries to protect its own security [3]. The information given above provides the general content of the situation and position of our country, however we will not give the estimation of the reasons of this armed conflict. Our idea is to identify actions of Kazakhstan towards vulnerable groups of population such as people with disabilities of Ukraine involuntarily included to the military actions.

It is a well-known fact that civilians is cohort that mostly severe subjected to the sufferings during the armed conflicts and for disabled people who are dependable of medicaments and appropriate conditions this issue is especially sharp. Hence, the third countries should undertake maximum affords in order to relive their fate.

The present research is based on analysis of relevant international conventions where Kazakhstan is a participant, UN resolutions, and actual information from UN information sources.

Discussions/Analysis

On March 2, 1992, Kazakhstan became the 168th member state of the United Nations (currently 193 states are members). The United Nations is a unique organization of independent countries that have united in the name of world peace and social progress [4]. Paragraph 3, of article 1 of UN charter (Basic document of UN) declares that members of organization shall carry out international cooperation in solving international problems of an economic, social, cultural and humanitarian nature and in promoting and developing respect for human rights and fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language or religion [5]. Moreover, in 2015 Kazakhstan ratified Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), the provisions of this document says that States Parties shall take, in accordance with their obligations under international law, including international humanitarian law and international human rights law, all necessary measures to ensure the protection and safety of persons with disabilities in situations of risk, including armed conflict, humanitarian emergencies and natural disasters [6]. These facts should encourage Kazakhstan to take certain steps in the field of necessary assistance to persons with disabilities from Ukraine.

It's also important to mention that in 2019 the members of the Security Council unanimously adopted a resolution on the protection of persons with disabilities in situations of armed conflict 2475 [7,9]. The necessity of the resolution is caused by reason that disabled people, unlike healthy people, sometimes do not receive humanitarian aid simply because they do not have the opportunity to get to the distribution point, they cannot leave their homes, hide during shelling and airstrikes, and evacuate in time. In addition, in situations of conflict, many people with disabilities are deprived of the social support they had in peacetime.

It is very significant that resolution is based on principles of Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Thus the Committee on the Rights of Persons with Disabilities developed a set of standards in its concluding observations on article 11(CRPD). States are required to adopt or modify national emergency plans and procedures by making open and accessible to persons with disabilities in terms of substance and methods of implementation [8]. These reforms should ensure that persons with disabilities are included in evacuation plans and provide the necessary budgetary funding. It is also important that Member States have an obligation to mainstream disability issues in their migration and refugee policies and in all channels of humanitarian assistance.

Article 11 plays a unifying role in drawing together obligations to safeguard and protect persons with disabilities in both peace and conflict situations [10]. The CRPD also contributes to the overall protection framework in human rights and IHL by explicitly introducing – for the first time in an international human rights treaty – the requirement that reasonable accommodation be provided to ensure non-discrimination and that the failure to do so results in a finding of discrimination.¹⁰ This duty to accommodate, along with the principles of accessibility, participation and respect for difference set out in Article 3 of the CRPD, has important implications for applying IHL to the situation of persons with disabilities. United Nations (UN) Security Council Resolution 2475 of 2019 on the protection of persons with disabilities during armed conflict picks up on inequality and its implications for persons with disabilities in urging States “to take all appropriate measures to eliminate discrimination and marginalization of persons on the basis of disability in situations of armed conflict, particularly those who face multiple and intersecting forms of discrimination”[9].

Conclusion

The aim of the present article is not to appoint the guilty some certain part of the conflict or analyze the nature of the reasons of the Russian-Ukrainian war. Moreover, basing on the position of President Kassym-Jomart Tokayev that both sides are brother nations for us[3], we just trying to find legal solutions for the aid to disabled individuals from Ukraine as an territory where combat actions take place. Thus, relying on article 11 of CRPD, Kazakhstan as a member state has to deploy on its territory special centers for persons with disabilities from Ukraine. Where, depending on the degree of disability, they will be provided with all the necessary conditions from supplying the medicines to providing them with jobs during their stay in Kazakhstan.

Kazakhstan as a member of number international organizations can conduct negotiations with other states on plans of evacuation of disabled individuals from the Ukrainian territories where active combat actions take place to Kazakhstan. Moreover, as a member of Collective Security Treaty Organization, relying on article 2, that declares:” The participating States will consult with each other on all important issues of international security that affect their interests and agree on positions on these issues. In the event of a threat to the security, stability, territorial integrity and sovereignty of one or more participating States or a threat to international peace and security, the participating States shall immediately activate the mechanism of joint consultations in order to coordinate their positions”[11], Kazakhstan has an opportunity directly negotiate with Russian Government issues of evacuation of disabled people to Kazakhstan.

These steps can make serious contribution to the development of Human Rights of people with disabilities and strengthen the status of Kazakhstan as a peace-loving country ready to lend a helping hand to all those who suffer.

References:

1. *Ukraine in 2022: 10 months of suffering and fortitude*<https://news.un.org/ru/story/2022/12/1436027>
2. *Aggression against Ukraine : resolution / adopted by the General Assembly*<https://digitallibrary.un.org/record/3965290?ln=ru>
3. *Kazakhstan's position in the war between Russia and Ukraine.* <https://nesa-center.org/kazakhstans-position-in-the-war-between-russia-and-ukraine/>
4. *Kazakhstan and the UN: history of cooperation* <https://e-history.kz/ru/news/show/33426>
5. *UN Charter , article 1.* <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>
6. *Convention on the Rights of Persons with Disabilities art. 5,11* https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml
7. *Security Council adopts resolution on the protection of persons with disabilities in armed conflict* <https://news.un.org/ru/story/2019/06/1357891>
8. *Case study on rights persons with disabilities under Article 11 of the Convention on the Rights persons with disabilities regarding situations of risk and emergencies humanitarian situations. Report of the Office of the United Nations High Commissioner United Nations Human Rights. 2019* <file:///C:/Users/user/Downloads/pendocpdf.pdf>
9. *Resolution 2475 (2019) / adopted by the Security Council at its 8556th meeting, on 20 June 2019* <https://digitallibrary.un.org/record/3810148?ln=en>
10. *Assessing the trajectory of Article 11 and the CRPD framework into IHL accepts that IHL and human rights law are not discrete realms with no interrelationship: They connect, intersect, complement and inform each other. On the interrelationship between human rights and IHL, see International Committee of the Red Cross (ICRC), "IHL and Human Rights", available at: www.icrc.org/eng/war-and-law/ihl-other-legal-regmies/ihl-human-rights/index.jsp*
11. *Collective Security Treaty, art. 2.* https://odkb-csto.org/documents/documents/dogovor_o_kollektivnoy_bezopasnosti/#loaded

PROBLEMATIC ISSUES OF THE PHILOSOPHY OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

Wang Heyong

*Ph.D. student in the specialty of «International law»,
Al-Farabi Kazakh National University,*

Scientific adviser: Candidate. of Legal Sciences, senior lecturer Tatarinov D.V.

Introduction

the establishment of the international criminal rule of law in the world is the fundamental way to realize the effective exercise of the jurisdiction of the International Criminal Court. Only when the rule of international criminal law is established on a global scale can the purpose of the International Criminal Court to protect the fundamental interests of mankind become the basic belief of all nations. The axiology of international criminal law, as the ideal of law above the international criminal law, is still in the preliminary stage and has not yet formed a system. The axiology can promote the orderly development of international criminal law. The establishment of axiology system is the only way to realize the international criminal rule of law. Therefore, this chapter starts with the position, form and core propositions of the philosophy of international criminal law, trying to construct a preliminary system of philosophy of international criminal law, and make my contribution to the establishment of international criminal law on a global scale.

The Proposal of Philosophy of International Criminal Law

Axiology always seems to have the meaning of “reflection”, “structure”, “cleanup” or “enlightenment”. Generally speaking, the axiology is proposed and constructed in order to answer the question “Where are we going?” and foreshadow extreme dissatisfaction with the status quo.^[1]As an important and emerging branch of international public law, international criminal law poses a serious impact and challenge on the principles of traditional international law, which is almost an indisputable fact.^[2]Nevertheless, the axiology of international criminal law is not very mature, whether it is in the world or in China. The West is only relatively mature, but there are no monographs coming out. Western scholars have a conscious awareness of axiology, but they have not yet formed a system, rather an authoritative system; However, the Chinese academic circle is still limited to the basic trekking of facts and norms, and the self-consciousness of value thinking is not yet strong. At present, in the Western world, the relationship between international criminal law and globalization, international public order, UN reform, human rights, and sovereignty has become the core topic of the axiology of international criminal law, and it is in deepening development. In China, it seems that only the core issues of the axiology of international criminal law are being developed in depth. In China, it seems that only the relationship between international criminal law and human rights has a clear axiology tendency, but its theoretical advancement is cautious and slow.^[3]Regarding the relationship between the terms of rule of law in criminal law field and the philosophy of criminal law, Professor Chen Xingliang had a precise interpretation: “The rule of criminal law, in a sense, is a vocabulary created by me. I want to use this word to express the state of the rule of law in the criminal law field”; “The rule of criminal law itself is not a proposition of normative jurisprudence, but a proposition of the philosophy of criminal law; What it discusses is not the value of criminal law norms; It is not an empirical analysis, but a judgment that should be made. It is to study criminal law on top of criminal law. The rule of law in criminal law field is not only the result of logical deduction, but also the result of historical and realistic analysis.”^[4]The so-called criminal law culture of a country under the rule of law does not extend to the criminal law culture of the world under the rule of law. Now, the so-called rule of law in international criminal law field is nothing more than an interpretation of the criminal law culture of the world under the rule of law, that is, a philosophical, value, and ought-to-be judgment of international criminal law, that is, to study international criminal law on top of international criminal law. Of course, as a kind of knowledge system or way of thinking, the philosophy of international criminal law has its specific attributes, and it is not completely equivalent to the study of the avatar of international criminal law.

The era of transition seems to require more philosophical rational thinking; Calling for and yearning for the transition era of the rule of law requires more philosophical thinking about the rule of law. Almost all fields of humanities and social sciences are experiencing such a situation, and there is no exception to law and departmental law. This is the blessing of the sudden change in the academic conscious awareness of the China. As far as the philosophicalization of departmental law is concerned, we can already hear quite comforting academic voices such as the rule of law in civil law field or the rule of law in international civil law field. Market economy and freedom of contract are the civil basis of a society under the rule of law. Similarly, the order of free trade between countries is also the civil basis of the rule of law in international law field. However, it should be admitted that China’s philosophy of criminal law is, after all, a step ahead, and it is the first discipline to appear philosophical requirements and trends. So, how does international criminal law move toward philosophizing?

The Knowledge Form and Axiology of International Criminal Law

There are many forms of knowledge. Knowledge of facts, norms and axiology, these are the three basic forms of jurisprudence.^[5]The first two discuss what is true, while the latter discuss what should be. Legal sociology, jurisprudence and legal philosophy form a certain level among the three. Value jurisprudence is a kind of legal philosophy and the highest level of legal knowledge, marking the highest level of a nation’s perception and cognition of law. Professor Chen Xingliang believes that the philosophy of criminal law is an exploration of the value content of criminal law,

and an exploration of the origin and foundation of criminal law, so it is critical of criminal law norms; The value analysis method is critical and reflective. It is a metaphysical study of law. It transcends the real law and becomes a critical force of real law.^[6] In fact, Professor Chu Huaizhi had already made incisive expositions on this, among which “relationship criminal law” and “criminal integration thought” were one of his most famous ideas. He believes that “in the survival relationship of criminal law”, as far as the external relationship of criminal law is concerned, the so-called “above the criminal law” is the “political structure, ideology and criminal law”.^[7]

This original idea is also highly affirmed by Professor Chen Xingliang, “Study law above the law, this is the value jurisprudence, that is, the philosophy of criminal law.”^[8] The creation of Chinese philosophy of criminal law is inseparable from the efforts of a group of scholars.

Professor Chen Xingliang has finally completed several leaps in the methods and forms of criminal law. Among them, the main leap of the philosophy of criminal law itself is the leap from “philosophical methodology” to “philosophical axiology”. The “philosophy of criminal law” is developing in exploration, expanding in reforming, advancing in correcting, and perfecting in deepening. As Professor Chen Xingliang said, the main function of the philosophy of criminal law is “more reflective and destructive. It is a clean-up of the academic foundation. The constructive mission also depends on the knowledge of norms of criminal law”, and he has also begun to consciously “return” to “precise, refined, and specific” normative jurisprudence.^[9] But there is no doubt that a good normative legal system relies on in-depth reflection and clean-up of the philosophy of criminal law; without the latter, the former cannot achieve rational consciousness. Therefore, the so-called return of Professor Chen Xingliang is only a return of theory of knowledge, rather than a return to traditional systems and positions. In other words, this is a reconstruction after reflection, criticism, destruction, and cleanup. The philosophy of international criminal law has the same function, and the jurisprudence of international criminal law has not yet experienced such an in-depth value debate, and there is no talk of reconstruction at this moment. The value position is erratic, and the normative system is difficult to achieve harmony, unity and relative durability.

Here we may also need to interpret and identify the basic meaning and context of keywords. Professor Chen Xingliang once discussed the philosophical proposition of criminal law under the topic of the philosophical theory of departmental law. And it involves the philosophy of law and the philosophy of criminal law in the investigation of the correspondence between the knowledge form of law and the methodology of law. In the opinion of the critics, the philosophy of criminal law is an integral part of the philosophy of law, and between them there is an interactive relationship. So what is philosophy of law? The significance of asking this question lies in: what questions can be roughly studied in criminal law or international criminal law as a form of philosophy or axiology. According to Walker’s authoritative interpretation, philosophy of law focuses on the following issues: the nature and purpose of law, the relationship between law and religion, morality and politics, what or should be the values promoted by law, the need for sanctions, and why people should abide by the law and the meaning of terms such as law, obligation, responsibility, etc.; As a branch of philosophy, countless great philosophers have devoted themselves to this field at the same time.^[10] From this point of view, philosophy of law is mainly a kind of philosophy, which first requires philosophical knowledge, thinking, and perspective. In addition, Walker also defined philosophical jurisprudence: “Even if it is not all, but it is mainly the collective name of law and the theory of law proposed by philosophers and scholars who are followed by jurists”, It “emphasizes the understanding, creation and evaluation of ideal elements of law, evaluating the ideals of law and guiding legislation standards”; Among them, “the most famous and unique theory is the theory of natural law”, but “transcendental idealistic jurisprudence”, “pragmatic jurisprudence”, “empirical jurisprudence”, “Marxist jurisprudence”, etc., also belong to “philosophical jurisprudence”.^[11]

From this point of view, although both philosophy of law and philosophical jurisprudence are investigating the essence, purpose or ideal of law, the difference between the two is also very obvious. The former is almost a pure axiology, while the latter is not necessarily true-except natural

theory, other major theories belong to philosophical jurisprudence. The philosophy of criminal law of Professor Chen Xingliang belongs to the category of philosophy of law. Therefore, when discussing the philosophical issues of law or departmental law, we still need to maintain a kind of prudence. In other words, it is not only the philosophical speculation of natural law that can be regarded as the philosophicalization of departmental law, but it is certain that the thinking of philosophy of law or philosophy of criminal law is mainly a kind of value speculation.

At present, the knowledge form of international criminal law generally belongs to knowledge of facts and knowledge of norms, and a leap in knowledge form may be taking place. The so-called philosophy of international criminal law is not philosophical jurisprudence of international criminal law, but rather a speculation on the value of international criminal law. It can be said to be the international extension of the philosophy of criminal law, and it can also be said to be the criminalized expansion of the philosophy of international law.

Whether it is extension or expansion, the things that are extended or expanded are either internationalized or criminalized. In the civil law system, it is necessary to construct a system to talk about disciplines. The system is our preference. Self-contained system is our unremitting pursuit, and system innovation is our highest ideal. Facts show that in terms of knowledge of norms of international criminal law, the Bassiouni's system has been abused, and the Cassese's system is also being imitated. Because there is no model of the philosophy of international criminal law to copy, it is difficult to find a copy for the time being. It's not difficult to get the system together, but the hard part is to explain what the aim is. In order to prevent being copied and try to explain the problem, we need to start with the main problem while maintaining a high degree of openness in the system.

The core propositions to be discussed in the following part are all key parts of the axiology of international criminal law, and they are all highly controversial. Each issue can be written separately or even a book, here can only give a proposition and give a brief explanation of the position. At present, the main mission of the philosophy of international criminal law is to destroy the old world and look forward to the new world. It will not be able to complete the mission of building a new world for the time being. Therefore, how it expects the new world is actually not the key issue. The key issue is whether it is justified in its destruction of the old world. The construction of a new world can only be accomplished by the new knowledge of norms of international criminal law, which is a new return.

The definition of philosophy of international criminal law

This question mainly examines the subject matter of the knowledge form, methodology, orientation, purpose and mission of the philosophy of international criminal law. It is related to the independence and scientific nature of the philosophy of international criminal law. It should be admitted that the current jurisprudence of international criminal law is mainly includes knowledge of facts and knowledge of norms. The most serious problem is the confusion of knowledge forms, and the inability to consciously distinguish between "reality and ought-to-be", "facts, norms, and values", which results in the confusion of the knowledge system and unnecessary disputes between "to make a point and arguments". History and reality are certainly the basis of philosophy, but as we all know, the axiology is mainly a kind of science that ought-to-be with self-sufficient propositions and minimum transcendence.

The philosophy of international criminal law only builds a platform of axiology to facilitate colleagues to proceed speculation. This is not only a reminder and stimulus for the deepening of national consciousness, but also a need for economic thinking. In addition, without a clear definition of knowledge forms, the development of disciplines is generally unlikely to go deep and prosperous. The initiation, development, decline, decadence, revival, prosperity, and return of the criminal law department and the international law department have provided enough experience and lessons. Of course, the so-called philosophical and policy thinking of international criminal justice by Professor Bassiouni provides us with direct experience. Although Professor Bassiouni did not provide us with a standard sample of the philosophy system of international criminal law,

he did not even directly put forward the terminology of the philosophy of international criminal law, but it is not difficult for us to collect the rich propositions and positions of philosophy and policy in his works which are mainly normative. This is an extremely rare value theory in international criminal law works.

With regard to humanity, nationality and its transformation, Bassiouni also has unique insights. The most unique insight is: After the internationalization of human nature, the malignancy has increased unabated. He said that the only certainty is: The national criminal justice philosophy and policy are based on the individual, which is the same as the national exercise of justice; the individual has committed domestic and international crimes, rather than an abstract legal person. Since Aristotle, philosophers, behaviorists and sociologists have recognized the natural tendency of human beings to be evil. The problem is: After the behavior changes from individual to collective, will it change its nature? Does the different nature of individual and collective atrocities depend on whether the act is within the territory of one country or extends to the territory of another country? Will the fabrication of national boundaries cause a drastic change in the nature of the atrocities? The answers are all negative, although the collective effect of collective brutality exceeds the sum of individual actions. The evil side of human nature is also driven by instinct. When social control weakens or fails, viciousness will surface and cause catastrophic consequences. Experience has shown that whitewashing human civilization is indeed vulnerable. Abstract entities such as states, national societies or international organizations exist only because they are created and managed by individuals, and they are inevitably restricted by human natural instincts; The collective decision-making process of these abstract entities interacts with a high degree of complexity that is difficult to evaluate. However, human natural instincts will always affect the final result.^[12] The individual is the foundation of the philosophy and policy of international criminal law; National borders cannot block and change human nature; Human nature determines and influences the nature of the country; The malignancy of the state surpasses the malignancy of the individual; This is an important proposition of Bassiouni's philosophy. In Bassiouni's philosophy, there is no issue that grieves him more than "international criminal justice and political choices". Law is politics, but law cannot be a mere tool of politics, otherwise it is evil politics. The closer the courts are to politics, the more doubtful justice becomes. In Bassiouni's view, almost every international criminal trial model is full of political doubts. We know that "internationalized hybrid tribunals" are the latest trend in international criminal justice. However, we are prone to see more political constraints and interference issues in Kosovo, especially in Sierra Leone, East Timor, and Cambodia. Bassiouni believes that the lack of consistency and universality in the establishment of an international hybrid tribunal is a specific result of the political choice of the Security Council. They either hinder the International Criminal Court or supplement it - this is the "complementary principle" in another sense. From 1948 to 1993, the United Nations had 55 peacekeeping operations, but the judicial construction after the war was very few.

There is also a struggle between two political ideas: Political realists believe that post-war retributive justice obstructs peace - this is a euphemism for political settlement; On the contrary, political idealists believe that there can be no peace without judicial justice. Because the former is in a dominant position, coupled with the influence of the Cold War factors, the post-war judicial situation can be imagined. Many governments believe that the ideal of international criminal justice is not an organic component of the international legal order: It restricts political realism from playing its role in a timely manner, hinders political amnesty, and is not conducive to ending the conflict. Political realism also believes that the conflicts of different countries are different, and the strategies of peacekeeping and reconciliation are different, so the responsibility model is bound to be diverse, and it is by no means limited to the judicial model. It was not until 1992-2003 that the notion that crimes of international forced law must be brought to justice was gradually accepted. But so far, people's ideas have not been unified. The biggest shortcomings of the existing hybrid model are: It cannot contribute to strengthening the national judicial system. Some people even believe that hybrid courts are nothing more than a mode of "repentance" for the great powers

to prevent and intervene in crimes in a timely and effective manner. In addition, there is a big difference between military peacekeeping and judicial justice. The two forces are in fact separated from each other and wrangling with each other. The political will of major powers determines the capacity and ultimate choice of the United Nations. Among them, the source of funding and manpower is of utmost importance. Finally, the hybrid court is essentially a national court and cannot be regarded as a direct execution mode of international criminal law. This is also a direct reflection of the concept of “national jurisdiction takes precedence”.^[13]

Regarding the basis and goal of international punishment, Bassiouni places his philosophical basis on the theory of “retribution”: In the criminal justice system, there are international and domestic differences in terms of “penalty policies and goals”. The main goal of international penalties is to maintain world order, peace and security, while national justice focuses on the maintenance, restoration and improvement of public order, and aims at the return of criminal individuals and social integration. The assumptions of general intimidation and general prevention are also different. There are huge differences between the two systems themselves, and the results predicted are sufficient to surpass the thinking about the philosophical and policy basis of international criminal penalties: National justice is continuous and routine, and the organization, structure and personnel are determined, so there will be effects and expectations of intimidation and prevention; On the contrary, international justice lacks conventionality, and the purpose of intimidation cannot be expected. Retribution and just desert should be the more appropriate philosophical and policy basis for international punishment. In addition, the international community has various levels of political integration and social cohesion mechanisms, and there are many ways to achieve goals and functions, and the justice is not entirely expected; International justice almost entirely counts on special enforcement mechanisms and stigmatizing trials. Direct enforcement mechanisms only started in the 1980s and are mainly of an “ad hoc” nature. Other liability mechanisms have not been recognized until recently.^[14] Therefore, in Bassiouni’s view, according to the current development of international justice, retribution and justice should be the realistic goals of international penalties.

Conclusion

Jurisdiction is the lifeline of the International Criminal Court, which directly affects the nature of the International Criminal Court and the extent of its acceptance. The international community is still an equal society based on sovereign countries. The International Criminal Court is not a supranational organization. International judicial cooperation is still not mandatory. This is also the fundamental reason for the fragility of the international judicial cooperation system. This paper points out that the establishment of the rule of international criminal law is the fundamental way to consolidate international judicial cooperation and effectively implement the jurisdiction of the International Criminal Court.

The establishment of the rule of international criminal law is premised on the prosperity and development of international criminal law. However, as a new discipline, the study of international criminal law in the field of jurisprudence focuses on normative and factual science, and the study of the philosophy of international criminal law hasn’t yet begun. In order to realize the leap of international criminal law and the prosperity of international criminal law, the philosophical research of international criminal law can provide guidance for international criminal law.

References:

1. Chen Xingliang. *Criminal Law Review [M]*. China University of Political Science and Law Press. 2004. P.600-609.
2. Chen Xingliang, Lu Jianping, Wang Xiumei. *Review of International Criminal Law [M]*. China People's Public Security University Press. 2006. P.64-78
3. Gao Mingxuan, Zhao Bingzhi. *Theory and Practice of Contemporary International Criminal Law [M]*. Jilin People's Publishing House. 2001. P.99-113

4. Cai Daotong. *Criminal Rule of Law: Theoretical Interpretation and Practical Discourse* [M]. Law Press, 2004. P.2
2. Chen Xingliang. *The New Situation of Contemporary Chinese Criminal Law* [M]. China University of Political Science and Law Press. 2002. P.175-198
3. Chu Huaizhi. *On Criminal Integration and Relational Criminal Law* [M]. Peking University Press. 1997. P.448.
2. Chu Huaizhi. *On Criminal Integration and Relational Criminal Law* [M]. Peking University Press. 1997. P.449.
3. Chen Xingliang. *Philosophy of Criminal Law* [M]. China University of Political Science and Law Press. 2000. P.3.
4. Chen Xingliang. *Transformation and Transformation: An Epistemological Study of Criminal Law* [J]. Law Forum. 2006 (3). PP.3-20.
5. David Walker. *Oxford Dictionary of Law* [M]. Translated by Li Shuangyuan, et al. Law Press. 2003. P.869.
6. Bassiouni. *Introduction to International Criminal Law* [M]. Translated by Zhao Bingzhi, et al. Legal Publishing. 2006. P.613.
7. Bassiouni. *Introduction to International Criminal Law* [M]. Translated by Zhao Bingzhi, et al. Legal Publishing. 2006. P.606.
8. Bassiouni. *Introduction to International Criminal Law* [M]. Translated by Zhao Bingzhi, et al. Legal Publishing. 2006. P.545.
9. Bassiouni. *Introduction to International Criminal Law* [M]. Translated by Zhao Bingzhi, et al. Legal Publishing. 2006. P.397.

LEGAL ASPECTS OF ENERGY COOPERATION OF THE SCO MEMBER STATES

Zhang Ju

*1st year Ph.D. student in the specialty of «International law»,
Al-Farabi Kazakh National University,*

***Scientific advisor: Candidate of the Legal Sciences, associate professor
Sairambaeva Zh.T.***

Introduction

Energy cooperation in the SCO is one of the important tasks for the member states to strengthen mutual trust and good-neighborly friendship, carry out economic and trade cooperation and promote common development. Since the establishment of the SCO in 2001, member states and observer states have carried out a lot of energy cooperation within the framework of the SCO in accordance with the principles and cooperation strategies established in the SCO Charter and achieved many important results. Among the SCO member states, Russia, Kazakhstan and other countries are rich in energy reserves and large energy output, and are committed to energy exports: China, India and other countries have insufficient energy reserves and huge energy consumption, which are mainly dependent on energy imports. Therefore, the energy structure of the member states within the SCO framework is highly complementary, laying a good foundation for energy cooperation. In the future, whether the SCO internal win-win energy cooperation, or the SCO as a whole to participate in the worldwide energy activities, mutually beneficial and win-win energy cooperation, even in the SCO member states to solve the problem of the world energy major international activities, will be able to play a major role.

Background of the SCO energy cooperation

The geographical advantages of energy cooperation

Since the establishment of the SCO member states have conducted cooperation in politics, security and economy and made remarkable achievements.^[1] After more than 20 years of development, the SCO is playing an increasingly important role in international affairs. From the

perspective of the geographical location of the SCO member states, members close to each other, closely linked, member also maintains a good-neighborly and friendly relations, formed the regional huge geographical advantage, is conducive to the integration of regional energy resources, provides convenient conditions for member energy cooperation, to the members of the economic development and social stability has a profound impact. At the same time, the huge energy market formed within the SCO also provides a broad platform for energy cooperation among the member states. From the perspective of the energy resources endowment of the SCO member states, Kazakhstan and Uzbekistan in Russia and Central Asia are rich in oil, natural gas and other energy resources. Energy industry is their pillar industry, and energy export plays a driving role in their own economic growth. In order to ensure the stable development of their national economy, these countries will step up the development of energy resources, expand the scale of energy export, maintain the stability of energy supply and promote energy cooperation. For countries like China and India, their own energy resources are not enough to support the huge energy consumption generated by their rapid economic and social development, and they need to meet their energy needs through energy imports. Therefore, the complementary cooperation among the SCO member states has a sufficient material basis.

The benefits of energy cooperation are reciprocal

Expanding and deepening regional energy cooperation is the consensus and aspiration of the SCO member states. From the perspective of the SCO, the most important part of the purpose and goal of the SCO is to deepen economic and trade cooperation among its member states, and energy cooperation is an important link in economic and trade cooperation. At the very beginning of its establishment, the SCO has established a high-level dialogue mechanism among its member states. In June 2006, Russia first proposed the establishment of an energy club within the framework of the SCO. In September 2006, the SCO established a professional working group aimed at promoting energy cooperation. In November 2007, the SCO Energy Club was established. The SCO member states main leaders stressed many times on different occasions, within the framework of the SCO energy cooperation, for members is a win-win choice, has broad development space and cooperation potential, is conducive to play the member states in energy development, energy supply, energy transportation in the areas of advantage, realize regional economic integration. At present, energy cooperation has developed into the fastest growing and most effective area of economic and trade cooperation among the SCO member states. Member states are actively engaged in energy cooperation in oil, natural gas, nuclear power and other fields. Strengthening energy cooperation among the SCO member states is conducive to promoting the economic development of the member states, maintaining the energy security of the member states, enhancing the vitality of the SCO and forming a new international energy order.

Legal issues existing in energy cooperation in the SCO

Reasonable legal system arrangement and its effective legal implementation mechanism will also bring system efficiency or system performance.^[2] However, in the SCO, there is no legal framework for cooperation or an effective implementation mechanism on the content of energy cooperation.

The SCO lacks effective legal mechanisms for regional energy cooperation

In the course of its development, the SCO member states have signed a number of multilateral or bilateral agreements on the development of energy cooperation, but this does not constitute a comprehensive legal cooperation mechanism in a complete sense. A complete legal mechanism should be established under the framework of legislation and dispute settlement mechanism. At present, the SCO member states of energy cooperation more in bilateral and multilateral agreements, but the agreement of the background is the government to energy output, input oriented, did not rise to the SCO overall under the framework of energy cooperation, has not in the process of cooperation to establish effective energy cooperation mechanism, dominated by

energy trade, ignored the members in the SCO to establish energy community vision, is not established on the basis of energy various interests, security cooperation.

The lack of a legal guarantee system for the SCO for energy cooperation

Since the establishment of the SCO in 2001, it has organized relevant meetings every year. During the annual development discussions, the member states called for the establishment of the SCO energy club in 2006 to build an energy community. However, there has been no breakthrough and no programmatic protocol has been established. There are only some charter or related multilateral and bilateral agreements formed in the process of energy cooperation. This is because the member states do not have a sound energy cooperation framework and the establishment of a sound legal cooperation mechanism, resulting in the member states have no legal guarantee mechanism for energy cooperation. These points are specific: first, domestic legislative conflicts in member states; second, the lack of cooperation guidelines; and thirdly, the lack of a unified program for energy cooperation in member states.

Regional energy cooperation model for reference

Major models of regional energy cooperation

The internationalization of social division of labor has promoted the emergence of international energy organizations. In today's international community, the energy organization not only for its internal members to collect energy information, energy information, contribute to international energy cooperation, also provide administrative decision-making mechanism, effectively solve the countries in the international energy cooperation of international disputes, political issues and global climate change.

Since the 20th century, the international energy organization has developed rapidly, and the energy cooperation among countries has been more and more incorporated into the framework of various international energy organizations. In a sense, the development of international energy organizations represents the development of international energy cooperation in today's society. The International Energy Organization provides a broad platform for international energy cooperation, is a witness and participant in international energy cooperation, and plays an irreplaceable role in international energy cooperation.

The legal system for energy cooperation

On 17 December 1997, the Energy Charter Treaty (ECT) was concluded in The Hague, the Netherlands, and officially entered into force in April 1998. The treaty is the first global and legally binding multilateral investment protection agreement, and also the first multilateral agreement to include both energy trade and energy investment protection. Its main contents include institutions in energy investment, energy trade, energy transportation, energy efficiency, energy environment and other fields, as well as dispute settlement mechanisms in various fields, to provide a normative energy cooperation environment for member states, and aim to establish an international energy mechanism with legal guarantee. The Energy Charter Treaty consists of eight parts, namely, definition and purpose, business, promotion and protection of investment, other treaties, dispute settlement, interim provisions, organization, final articles, 50 articles, and more than a dozen treaty annexes. The Amendment to the Energy Charter Treaty and the Protocol to the Energy Efficiency and Related Environmental Issues are also an integral part of the Energy Charter Treaty.

Law on energy cooperation

The legislative concept of the SCO Energy Community

As a geographical and emerging international and regional cooperation organization, the SCO faces many factors restricting its healthy and rapid development. Existing contradictions mainly focus on regional security, member economic foundation is weak, the SCO framework has some restrictive factors, restrictive factors are divided into internal and external factors, its internal including the SCO own legal protection, coordination, dispute settlement mechanism is not sound,

system construction lag, lack of security system. External factors include the relatively backward infrastructure, capital and technology, terrorism threaten the security of member states, and other powers threaten the geopolitical security of member states.

To sum up, the establishment of the legal mechanism for energy cooperation within the framework is the top priority to safeguard the development of the SCO. The importance of building the legal mechanism within the SCO framework must be expounded in four aspects: maintaining regional economic development, regional security, ensuring energy cooperation and promoting the healthy and orderly development of the SCO.

The legal principles of the SCO Energy Community

Energy cooperation in the SCO Energy Community includes energy trade, energy security, environmental protection and other aspects. Because of the large number of countries involved, the wide range of contents and the complexity of the situation, it is extremely important for the basic principles of establishing and improving the energy community, and it is also the basic principle of international energy cooperation among the member states. It not only involves the content of international law, but also conforms to the characteristics of the Energy Community itself. On the premise of acceptance and recognition by all member states, it can solve practical problems in energy cooperation and protect the vital interests of all member states. It should also keep pace with The Times and be in line with the future development trend. These principles mainly include: the principle of energy sovereignty^[3], Energy security principles^[4], The principle of energy mutual benefit^[5], The Principle of sustainable development^[6], Principles of order for energy cooperation^[7].

Conclusion

The SCO member states have significant geographical advantages. Based on their own energy and resource endowment and energy development strategy, regional energy cooperation is the best choice for mutually beneficial and win-win results. It is conducive to ensuring regional energy security, meeting the energy consumption growth needs of the member states, and promoting the rapid economic and social development of the member states. This study draws lessons from the legal system and dispute settlement mechanism of energy cooperation in the Energy Charter Treaty, and thus provides an in-depth legal thinking on energy cooperation within the framework of the SCO, including the legislative concept, legal principles, legislative framework and dispute settlement mechanism.

Therefore, the SCO member states should cooperate closely to establish and improve the legal mechanism and legal model of regional energy cooperation as soon as possible, so as to better promote deeper energy cooperation within the SCO framework and maximize the interests of the member states and the integration of regional economies. The content of this study has certain practical significance. It is hoped to encourage more experts and scholars to give more authoritative and in-depth legal thinking on energy cooperation within the framework of the SCO, and further enrich the theories and literature related to the legal system, mechanism and mode of energy cooperation of the SCO.

Reference:

Peng Li. Research on energy Cooperation among sco member states [M]. Shanghai Social Sciences Press. 2018.p.7.

Yue Shumei. Research on the legal mechanism of energy cooperation under the framework of Shanghai Joint Organization [J]. Hebei Law. 2011(5). p.95.

Huang Zhenzhong. Research on the International energy Legal System [M]. The Law Press. 2012.p.24.

Yang Jiejun. International Energy Cooperation and International Energy Law [M]. The World Book Press. 2013.p.254.

Yang Jiejun. International Energy Cooperation and International Energy Law [M]. The World Books Press. 2013.p.256.

Jiang Xin. Analysis of the dispute settlement mechanism of the energy Charter Treaty [J]. seek. 2012(7). p.247.

White in the red. Research on the dispute settlement mechanism of the Energy Charter Treaty [M]. Wuhan University Press. 2012.p.142.

ДҮНИЕЖҮЗІ САУДА ҰЙЫМЫНЫҢ ҚҰЖАТТАРЫ ШЕҢБЕРІНДЕ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ

Зорбаева Аружан

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық құқық»

мамандығының 1-курс магистранты

Ғылыми жетекшісі: з.ғ.д., қаумд. профессор Айдарбаев С. Ж.

Кіріспе

Ауылшаруашылығы өнімдері тауарларға жатады, яғни халықаралық айналымы ГАТТ және онымен байланысты шарттармен реттеледі. Сонымен қатар, басқа тауарлар аясында ет өнімдері бірқатар факторлармен қалыптасатын белгілі бір ерекшелікке ие, мысалы, азық - түлік қауіпсіздігі және стратегиялық маңызы, азық-түлік ретінде бірегейлігі-адамдардың өмірін сақтау. Басқа өнеркәсіптік тауарлар ұқсас сипаттамаларға ие емес. Осыны негізге ала отырып, ауыл шаруашылығы өнімдерін құқықтық реттеу жүйесінде бір ғана көз бар – ДСҰ-ның ауыл шаруашылығы жөніндегі келісімі, сонымен қатар ГАТТ-94, санитариялық және фитосанитариялық шаралар жөніндегі келісім, саудадағы техникалық кедергілер жөніндегі келісім, субсидиялар және өтемақы шаралары жөніндегі келісім [1].

Ауылшаруашылығы өнімдеріне келетін болсақ, мұнда жағдай басқа тауарлармен саудадан өзгеше. Осы өнімдерді сатумен байланысты негізгі мәселелердің бірі, біріншіден, олармен зиянкестер мен аурулардың таралуы, екіншіден, соңғы уақытта генетикалық түрлендірілген организмдерді (ГМО) сату мәселесі кеңінен таралды [2, 4 б.].

Мәдени өсімдіктер мен жануарлардың аурулары ежелден бүкіл әлемде ауыл шаруашылығына үлкен зиян келтірді. Осыған байланысты, өткен ғасырларда елдер арасында өз аумақтарын тауарлармен әкелінетін аурулардан қорғау туралы екі жақты келісімдер жасалды. ХІХ ғасырдың аяғында ауру қоздырғыштарының ашылуымен тауарларды тасымалдау тізімі мен көлемінің кеңеюімен және қашықтықтардың ұлғаюымен кеңейтілген сауда байланыстары аурудың таралуына теріс үлес қоса алатындығы белгілі болды. Сондықтан үйлестіру және ақпараттық орталықтарға қажеттілік туындады және мал шаруашылығы мен өсімдік шаруашылығын қорғау жөніндегі мамандандырылған мекемелер құрыла бастады [3].

Теориялық негіз

1924 жылы үкіметаралық ұйым - Халықаралық эпизоотиялық бюро құрылды, ол ХХ ғасырдың аяғында жануарлар ауруларының таралуын қадағалады, 155 мемлекет ұйымға мүше болды. ХЭБ-тің негізгі функциялары-үкіметтерге жануарлар ауруларының пайда болуы туралы ақпарат беру; олардың зерттеулерін халықаралық деңгейде үйлестіру; ұйымға мүше елдер арасында жануарлар мен жануарлардан алынатын өнімдер саудасын үйлестіру [3].

Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін, Колорадо қоңызы Америка құрлығынан әкелінген кезде, Еуропадағы картоп дақылдарының барлық дерлік аудандарын құртып, түбегейлі шаралар қолданыла бастады. 1951 жылы Еуропаның 15 елі еуропалық және Жерорта теңізінің өсімдіктерді қорғау ұйымын (ЕОЗР) құрды. Бүгінгі таңда Еуропаның

барлық елдері және Жерорта теңізі бассейні оның мүшелері болып табылады. Басқа континенттерде өз аймақтарының өсімдіктерін қорғаумен айналысатын тиісті ұйымдар құрылды, бірақ ЕОЗР осы саладағы жетекші орган болып табылады.

Бұл ұйымдар ауылшаруашылық тауарларын елдерден әкелу және әкету ережелерін белгілейтіндіктен және олардың тиісті актілерімен белгіленген карантиндік шаралар өте қатал болғандықтан, олардың халықаралық саудаға әсері өте маңызды. Сондықтан ауыл шаруашылығы жөніндегі келісімде (14-б.) қатысушылар: "санитариялық және фитосанитариялық шараларды қолдану жөніндегі келісімді қолданысқа енгізу" деп уағдаласты.

Осы қызметті халықаралық үйлестіру және үйлестіру процесін бақылау үшін тиісті халықаралық ұйымдармен санитариялық және фитосанитариялық шаралар жөніндегі комитет құрылды (ФСҚ жөніндегі Келісімнің 12-бабы) [4, 13 б.].

Санитариялық немесе фитосанитариялық қорғаудың тиісті деңгейін айқындау кезінде мүшелер мұндай шаралар, бұл ретте техникалық және экономикалық мүмкіндіктерді ескере отырып, санитариялық немесе фитосанитариялық қорғаудың тиісті деңгейіне қол жеткізу үшін талап етілетіннен көп дәрежеде сауданы шектемеуге тиіс екенін ескеруге тиіс.

Серіктес енгізген нақты санитарлық немесе фитосанитарлық шара экспортты тежейді деген күдік болған кезде және осы шараның негізінде тиісті халықаралық стандарттар жатпаса, шараны қолдану себептерін түсіндіру сұралады.

Егер де тауардың импорт мәселесіне келсек ФСҚ жөніндегі келісімнің 5-бабын қарастыру керек. Бұл бапқа өте жақсы анализ З.М.Баймагамбетова және Н.К.Сыбанбаева жасады. Олардың жазғандарына тоқтатылатын болсақ: «5-баптың ережелеріне сәйкес қоғау шараларының енгізу үшін импорттаушы ел тиісті қауіптің ену немесе тарау қауіпін бағалауы тиіс. Келісімде қолданылатын терминология іс жүзінде көптеген мәселелерді тудырады, олар дауларды шешу кезінде келесідей шешіледі:

1.1. Тәуекелдің шамасы үшін ең төменгі сандық мәнді енгізу үшін тәуекелді толық бағалау талап етілмейді.

1.2. Ең төменгі тәуекелді белгілеу(тәуекелді сандық бағалау) бұл міндетті емес, бірақ тәуекелді толық бағалауды жүргізетін импорттаушы елдің өтініші бойынша жасалуы мүмкін

1.3. Тәуекелді бағалау көлемі эксперименттік зертханалық әдістермен сандық түрде анықталмайтын факторларды құруы мүмкін» [5, 148 б.].

Анализге сәйкес Қазақстанға өз ғылыми базасын дамыту қажет. Яғни фитосанитарлық шаралаға көбірек көңіл бөліп оны күшейту қажет. Егерде мемлекеттің стандарттары ФСҚ-ның стандарттарына сәйкес болса онда басқа мемлекеттер ешқандай наразылық көрсете алмайды.

Фитосанитарлық келісімге қолданудың қандай тиімділігі бар екенін Ж.Т. Сайрамбаева және Е.С. Аянбаев жазғаны бойынша. «Сондай-ақ, ДСҰ-ға мүшелік атап айтқан ФСҚ келісіміне қосылу Қазақстанға отандық тауарлардың экспортын импорттаушы елдер қолданатын ФСҚ кемсітуден және негізсіз протекционистік шаралардан қорғауға мүмкіндік беретінін атап өткен жөн. Мәселен, импорттаушы ел қазақстандық етті әкелуге осы өнімді импорттау қандай да бір жолмен халықтың, жануарлардың немесе өсімдіктердің өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретіні туралы ғылыми дәлелдер болған жағдайда ғана тыйым сала алады. Негізсіз тыйым салу енгізілген жағдайда Қазақстан ДСҰ мүшесі ретінде дауларды шешу жөніндегі ДСҰ тетігін пайдалана отырып, өз құқықтарына дау айта алады» [6, 114 б.].

Осылайша, ФСҚ жөніндегі келісім сауда шектеулерін төмендету мақсатында мал шаруашылығы мен өсімдік шаруашылығы өнімдерінің импорты мен экспортын санитарлық реттеудің барлық мәселелерін қамтиды, бірақ сонымен бірге адам, жануарлар мен өсімдіктер ауруларының қоздырғыштарын тасымалдауға жол бермейді. Алайда, іс жүзінде бұл ережелер әрдайым жұмыс істемейді.

Бүгінгі таңда генетикалық түрлендірілген организмдердің өнімдерін өндірумен байланысты өзекті мәселе. Осы жұмыста қарастырылған аймақ осы жаһандық проблемамен тығыз байланысты болғандықтан, кейбір құқықтық аспектілерді қамту қажет. Мұндай өнімдердің жалпы жарамдылығы туралы мәселе заңды емес, медициналық мәселе, сондықтан ГМО-ны реттеудің әртүрлі тәсілдері арасындағы байланыс қарастырылады.

Талқылау/анализ

ГМО-ға байланысты мәселені шешу үшін мемлекетіміз қандай шаралар қолданғаны туралы Ж.Т. Сайрамбаева және Е.С. Аянбаев мақаласында көрсетті. «Қазақстанның ДСҰ-ға қосылуы жөніндегі келіссөздер процесі, атап айтқанда, оның заңнамасын ФСК-ның талаптарымен үйлестіру ГМО-ны реттеу туралы мәселені тамақ өнімдерінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы ұлттық саясаттың басым бағыттарының біріне айналдырды. Қазір республикада осындай өнімді тіркеу, әкелу және оның айналымы ережелерін қоса алғанда, ГМО реттеу саласындағы заңнама әзірленуде. Бұдан басқа, 2008 жылы тамақ өнімдерінде ГМО-ны сапалы анықтау бойынша төрт өңірлік зертхананы өрістетуге 52 млн теңге бөлінеді. Осы зертханаларда жұмыс істеу үшін мамандарды даярлау да жүргізіледі.

Осылайша, ДСҰ-ға кіру және ФСК-не қосылу процесі Қазақстанда ветеринариялық, фитосанитарияның және тамақ өнімдерінің қауіпсіздігінің ұлттық жүйесін дамыту мен жетілдірудің өзіндік бір катализаторына айналды. Бұл бағыттағы одан әрі жұмыс нәтижесінде, бір жағынан, импорттаушы елдердегі қазақстандық өнімге деген сенімді арттыруға мүмкіндік береді, бұл ұлттық тауарлар экспортының өсуіне әсер етеді, ал екінші жағынан, республикаға тек сапалы және қауіпсіз импорттық өнімді әкелуді қамтамасыз етеді» [6, 115 б.].

ДСҰ-ның қазіргі құқығында ГМО-ны халықаралық-құқықтық реттеуді тиісті деңгейде жүзеге асыруға мүмкіндік бермейтін бірқатар мәселелер бар.

К.Андерсон мен С. Нельсонның пікірінше, "ДСҰ қатысушы елдердің адамдардың, жануарлар мен өсімдіктердің денсаулығын қорғауға бағытталған шараларды жүзеге асыру құқығын нақты мойындайды (ГАТТ XX бабы). Осылайша, ДСҰ тестілеу, ГМО мақұлдауына қатысты мемлекетшілік шараларға қандай да бір билік өкілеттіктерін іске асыру үшін тікелей тартыла алмайды» [4, 14 б.].

ГМО айналымын реттеу кезінде сақталуы тиіс ДСҰ құқығының екі негізгі қағидасы - кемсітпеушілік қағидаты (РНБ, ГАТТ I бабы) және ұлттық режим (ГАТТ III бабы). Демек, ГМО-ны бір елден импорттауға тыйым салу, оны басқа елден шешу кезінде ДСҰ ережелеріне (РНБ) қайшы келеді деп нақты айтуға болады. Және, тиісінше, ұлттық салалар өндірген осындай өнімдердің бір мезгілде еркін айналымы кезінде ГМО импортына тыйым салу заңсыз болады [1].

Қорытынды

ДСҰ құжаттары шеңберінде ауыл шаруашылығын құқықтық реттеуін қорытындылай келе. Біз келесідей қорытындыларды атап айтамыз.

Қазақстан ауыл шаруашылығын дамыту үшін санитарлық және фитосанитарлық заңнамасын нығайту керек. Оны нығайту үшін тауарлар өтетін кедендік аймақтарда және әр қалада зертханалар орнықтыру керек. Тауар күмән тудырса келген сәттен зерттеуге жіберу үшін және құқықтық міндеттерін жосықсыз орындайтын сатушыны анықтау үшін керек.

Егер де бұл ой іске асса тауарлардың сапасы жақсарады және бәсекеге қабілетті мамандарды даярлауды ынталандырады. Алайда, жақсы нәтижеге қол жеткізу үшін жүйені жетілдіру және оны жергілікті жағдайлар мен қажеттіліктерге бейімдеу бойынша жұмыстарды жалғастыру қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *The WTO Agreements Series (III) Agriculture. World Trade Organization, 2000.* [Электронный ресурс] – Режим доступа: / www.wto.org/english/res_e/booksp_e/agrmtntseries3_ag_e.pdf
2. *Orden D., Blandford D., Josling T., Brink L. WTO Disciplines on Agri-cultural Support: Experience to Date and Assessment of Doha Proposals. IFPRI Research Brief. 2011. - pp. 4-5* [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://ideas.repec.org/p/ifer/resbrf/16.html>
3. *Anderson K, Nelsen C. GMOs, the SPS Agreement and WTO, Adelaide, Australia, Center for economic studies, 2001. - pp. 307-315.* [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.jstor.org/stable/10.20851/j.ctt1t304rx.22?seq=1>
4. *Sheldon I., Josling T. Biotechnology regulations and the WTO. International agricultural trade research consortium, 2002. - pp. 12-14.* [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ageconsearch.umn.edu/record/14594/>
2. *Баймагамбетова З.М., Сыбанбаева Н.К. Analysis of the WTO agreement on the application of sanitary and phytosanitary measures (SPS) // Актуальные проблемы современного международного права: теория и практика: сборник материалов международной научно-практической конференции, посвященной 30-летию юбилею образования кафедры международного права факультета международных отношений КазНУ им. аль-Фараби (25 ноября 2020 г.). – Алматы: Қазақ универ., 2021. – С.148-159.*
3. *Аянбаев Е.К., Сайрамбаева Ж.Т. Важность соглашения по применению санитарных и фитосанитарных мер Всемирной торговой организации для Рес-публики Казахстан // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Международная жизнь и политика», №3(38), 2014. – С.114-115*

ПРОБЛЕМА ЗАЩИТЫ ВНУТРЕННЕГО РЫНКА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В СООТВЕТСТВИИ С ПРАВИЛАМИ ВТО

Акбай Султан

*Магистрант 1-курса специальности «Международное Право»
Казахского национального университета им. Аль-Фараби*

Научный руководитель: доктор Ph.D., и.о. доцента Баймагамбетова З.М.

Введение

Присоединение Республики Казахстан к Всемирной торговой организации (ВТО) в 2015 году было одним из ключевых этапов в экономическом развитии страны. Вступление в эту организацию предоставляет Казахстану множество экономических преимуществ, включая доступ к мировому рынку, увеличение объемов экспорта и инвестиций, а также снижение тарифных барьеров для импорта. Однако с вступлением в ВТО возникает ряд новых проблем, связанных с защитой внутреннего рынка. Правила ВТО предоставляют права и обязанности для всех членов, связанных с международной торговлей. Эти правила созданы для того, чтобы уберечь все страны от протекционизма, однако в то же время они предусматривают механизмы, позволяющие государствам защищать свои национальные интересы. Это стало особенно актуально для Казахстана, который является развивающейся страной с относительно недавней историей независимости.

Проблема защиты внутреннего рынка Казахстана стала особенно острой в связи с вступлением в ВТО. В то время как открытие рынка предоставляет новые возможности для экспорта и инвестиций, оно также представляет определенные вызовы для экономики страны. Одна из основных проблем заключается в том, что открытый рынок может привести к неравномерному распределению доходов и ущербу для отдельных отраслей экономики.

В контексте этой проблемы, защита внутреннего рынка Казахстана становится необходимой. Она позволяет государству защитить свои национальные интересы, в том числе обеспечить стабильность экономического роста, сохранить рабочие места и защитить национальные отрасли от конкуренции со стороны иностранных компаний.

Тем не менее, защита внутреннего рынка также может привести к ряду негативных последствий, включая снижение качества товаров и услуг, увеличение цен и сокращение выбора для потребителей, а также ограничение доступа иностранных компаний к внутреннему рынку.

Целью исследования является анализ правовых аспектов защиты внутреннего рынка Казахстана в соответствии с правилами ВТО.

В первой части статьи проведено теоретическое обоснование проблемы защиты внутреннего рынка Республики Казахстан в соответствии с правилами ВТО. В этой части статьи рассмотрен теоретический аспект международной торговли, роль ВТО в регулировании международной торговли и влияние правил ВТО на национальную экономику и внутренний рынок стран-членов.

Во второй части статьи проведен анализ проблем, связанных с защитой внутреннего рынка Казахстана в соответствии с правилами ВТО. В частности, будет рассмотрено, какие конкретные меры защиты применяет Казахстан и насколько эти меры соответствуют правилам ВТО. В целом, данная часть статьи позволит более детально проанализировать проблемы, связанные с защитой внутреннего рынка Казахстана в контексте правил ВТО, и определить, какие меры защиты могут быть применены для обеспечения стабильного экономического роста и защиты национальных интересов страны.

В заключительной части статьи представлены выводы и рекомендации по улучшению механизмов защиты внутреннего рынка Казахстана в соответствии с правилами ВТО.

Теоретическое обоснование

Международная торговля является одним из важнейших элементов современной мировой экономики. Казахстан активно участвует в международной торговле, экспортируя свою нефть, природный газ, металлы, а также импортируя различные товары и услуги. Однако международная торговля также может представлять серьезные вызовы для национальной экономики, включая проблемы, связанные с защитой внутреннего рынка.

Одним из ключевых факторов, оказывающих влияние на международную торговлю, являются правила и принципы, регулирующие международную торговлю. Многие страны сталкиваются с проблемами, связанными с применением правил Всемирной торговой организации (ВТО) и защитой своих интересов в рамках этих правил. И проблемы защиты внутреннего рынка в соответствии с правилами ВТО становятся все более актуальными для казахстанской экономики.

ВТО является международной организацией, созданной для установления правил и принципов международной торговли между ее членами. Членство в ВТО дает доступ к более открытой и предсказуемой торговой среде, что может способствовать росту экспорта и увеличению объемов международной торговли. Однако присоединение к ВТО также может представлять вызовы для национальных экономик, поскольку оно требует соблюдения ряда правил и обязательств, в том числе в отношении защиты внутреннего рынка [1].

Наибольший благоприятствуемый режим (НБР) - один из основных принципов ВТО. Это означает, что каждый член ВТО обязан предоставлять наиболее выгодные условия для импорта других членов, не дискриминируя их по сравнению с другими странами. Национальный режим - это принцип, согласно которому каждый член ВТО должен обрабатывать импортные товары так же, как и свои собственные. Многосторонняя торговая система означает, что торговля должна быть свободной и основываться на договоренностях между всеми членами ВТО. Эти принципы ВТО способствуют развитию свободной торговли и стимулируют экономический рост.

Однако, правила ВТО могут иметь как положительные, так и отрицательные последствия для национальных экономик и внутреннего рынка стран-членов. С одной стороны, правила ВТО могут обеспечить доступ национальных производителей к зарубежным рынкам, а также стимулировать конкуренцию на внутреннем рынке, что может

привести к повышению качества и снижению цен товаров и услуг. С другой стороны, правила ВТО могут привести к ущербу местным производителям, которые не могут конкурировать с более дешевыми импортными продуктами. Это может привести к убыточности и банкротству местных предприятий, а также к увольнению рабочих [2].

Однако, несмотря на то, что правила ВТО имеют существенное влияние на национальные экономики и внутренние рынки стран-членов, каждая страна имеет право на применение мер защиты своих интересов на внутреннем рынке. В соответствии с правилами ВТО, меры защиты могут применяться только в тех случаях, когда они не противоречат основным принципам ВТО и не создают непропорциональных ограничений на международную торговлю.

В качестве члена ВТО, Республика Казахстан обязана соблюдать правила организации и принимать меры по преодолению любых препятствий для свободной торговли. В рамках ВТО существуют различные механизмы защиты, которые государства могут использовать для обеспечения равных условий для конкуренции и защиты своих экономических интересов.

Одним из наиболее распространенных механизмов защиты является антидемпинговое регулирование. Антидемпинговые меры используются для борьбы с демпингом - продажей товаров на внутреннем рынке по ценам, ниже затрат производства.

По правилам ВТО, антидемпинговые меры могут быть применены, если продукт продается по цене, ниже рыночной цены в стране экспортера, что приводит к нанесению ущерба производителям в стране-импортере. Однако, такие меры могут вызывать споры между государствами, поскольку их применение может быть иногда субъективным и приводить к созданию барьеров на внутреннем рынке.

Другим механизмом защиты является антидискриминационное регулирование. В соответствии с правилами ВТО, государства не должны применять дискриминационные меры в отношении импортируемых товаров и услуг, их экспорта и транзита. Это означает, что страны-члены ВТО должны принимать меры для обеспечения равных условий для международной торговли. Однако, в практике возникают случаи, когда государства могут нарушать этот принцип, что приводит к проблемам внутреннего рынка.

Ещё одним механизмом защиты является компенсационное регулирование. Оно применяется в случаях, когда импорт товаров приводит к ущербу отечественным производителям. В рамках ВТО меры компенсации могут быть применены в случае, если страна импортер применяет меры защиты своего внутреннего рынка, что приводит к ущербу экспортерам других стран [3].

Помимо этих механизмов, в рамках ВТО также существуют правила по субсидированию и контролю за государственной поддержкой отдельных отраслей экономики. Это означает, что государства не должны предоставлять субсидии, которые исказили бы конкуренцию на международном рынке.

Таким образом, вступление в ВТО требует от Республики Казахстан соблюдения международных правил и обязательств по защите внутреннего рынка. В соответствии с этими правилами, меры защиты должны быть пропорциональны и не должны создавать барьеры для свободной торговли. При этом, государство имеет право на применение мер защиты в случаях, когда это необходимо для защиты интересов национальной экономики.

Поэтому, при принятии решений по защите внутреннего рынка, необходимо учитывать правовые и экономические аспекты и обращаться за консультациями к специалистам в этой области.

Дискуссия /Анализ

Анализ проблемы защиты внутреннего рынка Республики Казахстан в соответствии с правилами ВТО показал, что это сложная проблема, требующая внимательного и всеобъемлющего рассмотрения. В данном анализе мы рассмотрим как преимущества, так и

недостатки для экономики Казахстана после вступления в ВТО, а также какие меры защиты применяются на внутреннем рынке страны.

Вступление в ВТО позволяет Казахстану получить ряд преимуществ, включая расширение экспортных возможностей, доступ к новым рынкам, повышение уровня инвестиций, а также улучшение правовой защиты в международных торговых отношениях. Кроме того, вступление в ВТО означает, что Казахстан обязуется соблюдать правила и принципы ВТО, что создает надежную систему торговли и инвестиций, которая способствует стабильному развитию экономики [4].

Одним из ключевых факторов, влияющих на защиту внутреннего рынка Казахстана, является уровень развития отдельных отраслей экономики. В частности, некоторые секторы экономики Казахстана, такие как нефтегазовая, металлургическая и химическая промышленность, являются основными экспортными отраслями и имеют значительное влияние на экономику страны. Однако, защита внутреннего рынка в этих отраслях может привести к ограничениям на экспорт продукции, что может негативно сказаться на экономике страны [5].

Еще одним фактором, влияющим на защиту внутреннего рынка Казахстана, является политическая ситуация в регионе. Казахстан является членом Евразийского экономического союза (ЕАЭС), который включает в себя Армению, Беларусь, Киргизию и Россию. В рамках ЕАЭС Казахстан участвует в создании общего рынка и свободного перемещения товаров, услуг, капитала и людей [6]. Однако, в условиях региональных конфликтов и санкций, введенных против некоторых стран-участниц, возможны ограничения на свободу перемещения товаров и услуг, что может повлиять на защиту внутреннего рынка Казахстана.

Однако, вступление в ВТО также может иметь негативные последствия для внутренней экономики страны. Во-первых, повышение таможенных пошлин приводит к росту цен на товары для потребителей, что может привести к снижению спроса на товары и услуги на внутреннем рынке. В результате, отечественные производители могут столкнуться с уменьшением спроса на свою продукцию, что может повлиять на их прибыльность и конкурентоспособность. Во-вторых, повышение таможенных пошлин может привести к уменьшению объема импорта, что может негативно сказаться на экономической диверсификации страны. Казахстан, как и многие другие страны, нуждается в импорте для развития своей экономики и создания рабочих мест. Ограничение импорта может затруднить доступ к новым технологиям и инновациям, которые могут быть важными для развития отраслей экономики и улучшения качества жизни населения. Кроме того, повышение таможенных пошлин может привести к тому, что другие страны введут аналогичные меры в ответ. Это может привести к торговой войне, которая может негативно сказаться на мировой экономике в целом.

Одним из вызовов, с которыми сталкивается Казахстан в рамках ВТО, является необходимость унификации правовых норм в соответствие с правилами организации. Несмотря на значительные усилия, которые были предприняты для реформирования экономики и установления свободного рынка, многие из законов и нормативных актов, принятых в Казахстане, все еще не соответствуют стандартам ВТО.

Например, несмотря на принятие Казахстаном ряда законодательных актов, направленных на сокращение государственного контроля и регулирования в экономике, многие секторы экономики все еще остаются сильно регулируемыми.

Закон "О регулировании торговой деятельности" от 12.04.2004 года № 544-ІІ Республики Казахстан, является основным документом, который устанавливает правила и принципы государственной регуляции внешней торговли, с целью защиты экономических интересов страны и обеспечения доступа казахстанских товаров на внешние рынки [7]. Документ также предусматривает методы таможенно-тарифного и нетарифного регулирования, а также количественное ограничение экспорта и импорта товаров для защиты внутреннего рынка. Закон направлен на содействие развитию торговой

деятельности и системному регулированию внутренней и внешней торговли. Предусмотренные в законе изменения и дополнения направлены на приведение законодательства в соответствие с международно-правовыми актами, принятыми в рамках Таможенного союза.

Законодательство Республики Казахстан в области регулирования торговой деятельности имеет стратегическую значимость для укрепления экономики страны и ее интеграции в мировую торговую систему. В свете закона Республики Казахстан от 12 апреля 2004 года № 544-ІІ «О регулировании торговой деятельности», проводимая в стране таможенно-тарифная политика имеет важное значение для поддержания национальных экономических приоритетов и повышения конкурентоспособности казахстанских товаров и услуг. С учетом уровня развития и потенциала перерабатывающего сектора экономики, введение импортных таможенных пошлин и других мер таможенно-тарифного регулирования позволяет правительству стимулировать развитие перерабатывающего и сельскохозяйственного секторов экономики, что способствует прогрессивным структурным изменениям в экономике республики.

Таким образом, таможенно-тарифная политика играет важную роль в достижении целей экономического развития и поддержании конкурентоспособности национальных производителей.

В Республике Казахстан защита внутреннего рынка осуществляется путем применения защитных мер, включая антидемпинговые и компенсационные пошлины, а также установление квот на объемы поставок товара. Комитет по регулированию торговой деятельности Министерства индустрии и торговли Республики Казахстан является уполномоченным органом по проведению разбирательств в отношении установления наличия серьезного ущерба или угрозы его нанесения и необходимости введения мер для защиты внутреннего рынка.

Однако, необходимо учитывать, что применение защитных мер может привести к ограничению конкуренции на внутреннем рынке и повышению цен на товары, что в свою очередь может негативно повлиять на потребителей. Поэтому, при принятии решений о применении защитных мер необходимо учитывать как интересы отечественных производителей, так и интересы потребителей. Также следует отметить, что защита внутреннего рынка является важным инструментом экономической политики, который может способствовать укреплению отечественной экономики и защите интересов национальных производителей от конкуренции со стороны иностранных компаний. Однако, необходимо также учитывать возможные негативные последствия защитных мер, такие как ухудшение качества и дорожее стоимость товаров для потребителей, а также возможную международную реакцию на применение таких мер, которая может повлиять на экономические и политические отношения Республики Казахстан с другими странами. Поэтому, при принятии решений о применении защитных мер необходимо проводить балансировку интересов всех сторон и учитывать долгосрочные последствия таких решений.

В соответствии с законом «О специальных защитных, антидемпинговых и компенсационных мерах по отношению к третьим странам» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 28.02.2023 г.) Казахстан от 8 июня 2015 года № 316-V имеет право ввести антидемпинговые меры для защиты отечественных производителей от недобросовестной конкуренции. Ответственность за вынесение решения о начале антидемпингового разбирательства лежит на Комитете, который принимает это решение на основании заявлений отечественных товаропроизводителей, а также по своей инициативе в случае наличия сведений о демпинге и угрозе материального ущерба для отечественных производителей [8].

Кроме того, данный закон устанавливает временные рамки для применения защитной меры, включая период применения любой временной меры, период начального применения и любого его продления, которые не должны превышать восемь лет. Это означает, что

защитные меры должны быть временными и иметь сроки применения, чтобы не нарушать принципы свободной торговли и не наносить ущерб экономике страны в целом.

В целом, законодательство Республики Казахстан в сфере антидемпинговых мер направлено на защиту интересов отечественных производителей от недобросовестной конкуренции и устранения негативных последствий для отечественных производителей путем введения антидемпинговых мер. Однако, это должно быть сделано в рамках международных стандартов и правил, чтобы сохранить принципы свободной торговли и устойчивое развитие экономики страны.

Данное законодательство Республики Казахстан о временных антидемпинговых мерах предусматривает возможность применения таких мер к импорту демпингового товара. Демпинговый товар – это товар, который продается на экспорт по цене, которая ниже его нормальной стоимости. Правительство Республики Казахстан может ввести временную антидемпинговую пошлину на такой товар посредством внесения на депозит причитающихся денежных сумм и (или) в виде гарантии Республики Казахстан.

Поставщик импортирующей стороны может сам выбрать форму применения временных антидемпинговых мер. Антидемпинговое разбирательство, проводимое Комитетом по определению наличия демпинга, материального ущерба и причинно-следственной связи между ними, завершается подготовкой заключения, которое направляется в Правительство Республики Казахстан либо о прекращении антидемпингового разбирательства без принятия мер, либо о введении антидемпинговых пошлин или о принятии экспортером и (или) производителем обязательства по ценам.

В случае получения добровольного обязательства о пересмотре цены или прекращении ввоза в Казахстан по демпинговым ценам товара, в отношении которого проводится антидемпинговое разбирательство, которое устранило бы последствия от демпинга, антидемпинговое разбирательство может быть приостановлено или прекращено без наложения временных мер или антидемпинговых пошлин.

Также этот закон используется для защиты отечественных производителей от ущерба, который может быть нанесен импортными товарами, субсидируемыми иностранным государством или союзом иностранных государств. В соответствии с этим законом, заявление о наличии субсидии и нанесении материального ущерба или угрозы его нанесения может быть подано отечественными производителями или государственным органом Республики Казахстан [9].

Если Комитет торговли установит, что импорт какого-либо товара, при производстве и (или) экспорте которого использовалась специфическая субсидия иностранного государства или союза иностранных государств, наносит или угрожает нанести материальный ущерб отечественным производителям, Правительство Республики Казахстан может применить компенсационные меры. Предметом разбирательства является установление факта импорта товара, субсидируемого иностранным государством или союзом иностранных государств, и причинения тем самым материального ущерба отечественным производителям подобного товара или возникновения угрозы его причинения.

Временные компенсационные меры в форме денежных депозитов и (или) гарантии банка Республики Казахстан могут быть применены к поставщику не ранее чем через два месяца с момента начала разбирательства. Применение временных компенсационных мер не должно превышать четырех месяцев.

Компенсационные меры могут применяться таможенными органами Республики Казахстан в течение времени и в размерах, необходимых для устранения материального ущерба или угрозы его нанесения импортом товара. Однако, для начала процедуры разбирательств, предшествующих применению защитных, антидемпинговых и компенсационных мер, необходимо установить, что на долю тех, кто выразил свое мнение по заявлениям, приходится более пятидесяти процентов объема производства товаров отечественных производителей. Это обеспечивает защиту интересов отечественных

производителей и создает равные условия для конкуренции на рынке. Для проведения разбирательства действуют Правила, которые определяют порядок проведения разбирательства по введению защитных, антидемпинговых или компенсационных мер, а также взаимоотношения, права и обязанности государственных органов и заинтересованных лиц.

В целом, использование механизмов защиты на внутреннем рынке является неотъемлемой частью государственной экономической политики в условиях международной торговли. Необходимо находить баланс между защитой национальных интересов и участием в международной торговле в соответствии с правилами ВТО.

Однако, важно не забывать о необходимости развития экономических отношений с другими странами, в том числе и за счет экспорта своих товаров и услуг. Для этого необходимо повышать конкурентоспособность отечественных производителей, создавать условия для развития экспорта, а также привлекать иностранные инвестиции.

Таким образом, использование механизмов защиты на внутреннем рынке является необходимым, но должно происходить в рамках правил ВТО и с учетом интересов всех сторон. Необходимо постоянно оценивать эффективность мер защиты и улучшать конкурентоспособность отечественных производителей для развития экономических отношений с другими странами и повышения благосостояния населения.

Заключение

В заключение можно сказать, что защита внутреннего рынка является важным фактором для экономического развития Казахстана, особенно в условиях глобальной конкуренции. Страна активно принимает меры для защиты своих интересов в соответствии с правилами ВТО, однако необходимо сохранять баланс между защитой внутреннего рынка и открытостью для внешней конкуренции.

Для улучшения защиты внутреннего рынка Казахстан может рассмотреть следующие идеи:

- Развитие инфраструктуры и технологий, чтобы повысить производительность и качество местной продукции.
- Повышение квалификации трудовых ресурсов и содействие развитию малого и среднего бизнеса для укрепления внутреннего рынка.
- Создание более прозрачной и предсказуемой системы правил и норм, которые регулируют торговлю и инвестиции, для обеспечения стабильности и уверенности для бизнеса и инвесторов.
- Развитие механизмов государственной поддержки для национальных производителей, включая льготы, субсидии и другие меры.
- Установление более тесного взаимодействия с другими странами, чтобы укрепить экономические отношения и создать новые возможности для экспорта местной продукции.

Реализация этих идей позволит Казахстану не только укрепить защиту своего внутреннего рынка, но и создать более благоприятную среду для экономического развития и привлечения иностранных инвестиций.

Список использованной литературы:

Л.А. Испенбетова Правовые и экономические проблемы вступления Казахстана в ВТО / *Право и государство*, № 2 (67), 2015 / стр.43-49

Б.А. Сарбасов, Е.К. Кузьменко, Д.М. Тургумбаева Членство Республики Казахстан во Всемирной Торговой Организации: Правовые Проблемы, Последствия и Перспективы / конференция: *Membership in the WTO: Prospects Of Scientific Researches And International Technology Market Singapore*, 18–20 октября 2017 года / стр.71-77.

А.Б. Омирханович Организационно-Правовые вопросы вступления Республики Казахстан в ВТО / Вестник Института законодательства Республики Казахстан № 1 (25) 2012 г / стр.130-134.

И.Н. Кренгауз Процесс вступления Казахстан в ВТО. Проблемы. Перспективы / Материалы IV международной научно-практической конференции, 2014 / стр.85-90.

И.В. Онюшева, Н.А. Низамова Вступление Казахстана в ВТО: перспективы и последствия / СибАК Экономика и современный менеджмент: теория и практика № 10-11 (53), 2015 г / стр.82-88.

А.А. Мигранян Казахстан В ЕАЭС: Торгово-Экономические Эффекты / Вестник Института экономики Российской академии наук 4/2019 / стр. 134–153.

Закон Республики Казахстан от 12 апреля 2004 года № 544. / О регулировании торговой деятельности / <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z040000544>

Закон Республики Казахстан от 8 июня 2015 года № 316-V О специальных защитных, антидемпинговых и компенсационных мерах по отношению к третьим странам (с изменениями и дополнениями по состоянию на 28.02.2023 г.) <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000316>

Закон Республики Казахстан от 8 июня 2015 года № 316-V О специальных защитных, антидемпинговых и компенсационных мерах по отношению к третьим странам (с изменениями и дополнениями по состоянию на 28.02.2023 г.) <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000316>

LEGAL REGIME FOR THE RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN COURT DECISIONS IN KAZAKHSTAN: GROUNDS AND PROBLEMS

Riza Marhaba

2nd year Ph.D. student in the specialty of «International Law»

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific advisor: Candidate of Legal Sciences, associate professor Sairambaeva Zh. T.

Introduction

In today's globalized economy, cross-border transactions and disputes are increasingly common. The recognition and enforcement of foreign court decisions in Kazakhstan is a critical aspect of international business, which may have a direct impact on the attractiveness of state's business environment. Kazakhstan, like many other countries, recognizes the principle of comity, which allows courts to recognize and enforce foreign court judgments under certain conditions. The free circulation of court decisions between countries is an important legal guarantee for deeper and closer international contacts. On the other hand, it is an important practical issue for businesses and individuals engaged in international trade and investment.

Theoretical basis

The judgments of one state's courts have no force by themselves in another state, this is basically determined by the state's sovereignty. But with the growing cross-border transactions, States have gradually moved from a stage of adherence to the principle of territoriality and the creation of obstacles to the recognition and enforcement of foreign judgments to the promotion of the effective circulation of judgments between nations through the conclusion of treaties. The practice of recognition and enforcement of foreign court judgments has been argued by different scholars at different historical periods, including the Theory of international comity (Huber, Holand), Theory of vested rights (Dicey, England), Theory of res judicata and Theory of reciprocity. Among them, the Theory of reciprocity is widely accepted and used in the modern world.

The Theory of reciprocity is developed from the Theory of international comity. It is primarily based on the sovereignty of the State, aiming at the protection of the legitimate rights and interests of the parties, and is essentially the result of a game of interests between two

countries. In practice, many countries have incorporated this principle into their legislation by means of bilateral treaties. This principle is also recognized in Kazakh law, which allows for the recognition and enforcement of foreign court decisions in Kazakhstan by means of certain laws.

Legislative grounds

The recognition and enforcement of foreign court judgments in Kazakhstan is currently based primarily on the provisions of domestic legislation, bilateral treaties and international conventions. In terms of domestic legislation, Kazakh courts used to recognize and enforce foreign court judgments only if there was an international treaty with relevant state on the mutual legal assistance. The new Civil Procedural Code, which entered into effect in 2016, introduced Article 501(1) and allows courts to recognize and enforce foreign court judgments in accordance with the laws of Kazakhstan, international treaty or reciprocity.

The recognition and enforcement of foreign court judgments is mainly regulated by Article 501 – Article 504 in the Section 4 of the Civil procedural code of Kazakhstan, which lacks operational and detailed regulations. Thus, it seems that general rules applicable to enforcement may apply by analogy, parties may have to prove reciprocity between the two countries.

The issues of recognition and enforcement of decisions of foreign courts are regulated by international multilateral treaties to which Kazakhstan is a party. These include the Kiev agreement on the procedure for resolving disputes related to the implementation of economic activities, the Minsk Convention on Legal Assistance and Legal Relations in Civil, Family and Criminal Cases, the Moscow Agreement on the Procedure for the Mutual Execution of Decisions of Arbitration, Economic and Economic Courts in the Territories of the Member States Commonwealth. There was not an unified convention worldwide to regulate this issue until 2019, the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters (HCCH 2019 Judgments Convention) was adopted at the 22nd Session of the Hague Conference on Private International Law, aiming to unify the regulation of the recognition and enforcement of foreign judgments. This will facilitate the effective international circulation of judgments in civil or commercial matters.

The decisions of courts of about twenty countries can be enforced on the territory of Kazakhstan in accordance with the current multilateral and bilateral international treaties. In practice, some of the bilateral treaties related to the recognition and enforcement of foreign court decisions are so far back in time that they do not meet the needs of today's international relation. And problems also arise when there is no relevant international treaty or it has not entered into force yet.

In the absence of an international treaty governing recognition and enforcement, courts will deal the cases with the principle of reciprocity. Reciprocity can be a complex concept to define in practice.

Practical problems

For foreign entities, recognition and enforcement of foreign court decisions is an indicator of the implementation of international standards in the field of the rule of law. Thus, the issue of recognition and enforcement of foreign court decisions is a practical problem to develop the state's judicial system. There are some obstacles that need to be removed.

1. *Lack of legal basis:*

One of the primary obstacles to the recognition and enforcement of foreign court judgments in Kazakhstan is the lack of legislative basis on this issue. Kazakhstan does not have a single document regulating the process of recognition and enforcement of foreign courts decisions, which causes the legal basis does not fully comply with international practice. Kazakhstan has entered into a very limited number of international treaties for mutual recognition and enforcement of judgments. Most of the treaties are with the post-Soviet countries.

2. *Compliance with Public Policy:*

Kazakhstan's Civil Procedure Code requires that foreign court judgments be consistent with Kazakhstan's public policy to be recognized and enforced. This means that if the foreign court judgment violates fundamental principles of Kazakhstan's legal system, it will not be recognized and enforced. The concept of public policy is broad and open to interpretation, which can make it difficult to determine whether a foreign court judgment is in compliance with it. There are situations when the courts refused to recognize and enforce on this basis.

3. ***Jurisdiction:***

Another issue that can arise in the recognition and enforcement of foreign court judgments is whether the foreign court had jurisdiction over the dispute. If the foreign court did not have jurisdiction, the judgment will not be recognized and enforced in Kazakhstan. Determining jurisdiction can be complicated, as it may involve analyzing the facts and circumstances of the case, as well as the laws and regulations of the foreign country.

4. ***Procedural Deficiencies:***

Kazakhstan's Civil Procedure Code also requires that foreign court judgments be issued in accordance with the procedures of the foreign court. If the procedures were not followed, the judgment may not be recognized and enforced in Kazakhstan. This includes the right to due process and the opportunity to be heard. Determining whether a foreign court judgment was issued in accordance with the correct procedures can be challenging, as it may involve analyzing the laws and regulations of the foreign country.

Conclusion

The principle of reciprocity, being one of the most important legal principles of private international law, allows for stable relations between states and provides subjects of private law relations of various affiliations with the opportunity to exercise their rights in the territory of a foreign state. States have implemented this principle by domestic legislation and international treaties.

It is important to pay special attention to improving the mechanisms for the recognition and enforcement of decisions of foreign courts and arbitration, especially at the current stage of judicial reform and development on-going in Kazakhstan. At present, recognition and enforcement of foreign judgments still face some obstacles and the practical need requires a revision of the existing practice and mechanisms for this issue. Parties seeking to enforce foreign court judgments in Kazakhstan should be aware of these obstacles and seek the advice of legal experts who are familiar with Kazakhstan's legal system.

References:

1. *Ralf Michaels. Recognition and Enforcement of Foreign Judgments. Max Planck Encyclopedia of Public International Law. 2009. [Available at : https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2699&context=faculty_scholarship]*
2. *Tukulov Bakhyt. Enforcement of English Court Judgements in Kazakhstan? Why Not? Grata International. [Available at: https://www.gratanet.com/uploads/user_11/files/english_courts.pdf]*
3. *Z.K. Ayupova, D.U. Kussainov, M.T. Beisenbayeva. Problems of Recognition and Execution of Foreign Judicial Decisions on Family Cases in the Republic of Kazakhstan. Reports of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan. [Available at: <https://journals.nauka-nanrk.kz/reports-science/article/download/674/549>]*
4. *Glinshchikova Tatyana, Samsonenko Yuliya. Recognition and Enforcement of Decisions of Foreign Courts and Arbitration: Theory and Practice. Актуальные проблемы современности 1(2018) , 44-47. [Available at: <https://elibrary.ru/item.asp?id=34905508>]*

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ЕС

Европейская экономическая безопасность была сформулирована в начале XX в. на основе баланса сил европейских держав. Государства исходили из того, что система международных отношений основана на принципах конкуренции и соперничества, что создание такой безопасности является надежным гарантом обеспечения мира. Европейский Союз (далее ЕС) является крупнейшей торговой державой в мире, который имеет большую долю мировой торговли товарами и услугами. Торговля стала гораздо более важной областью политики ЕС. Дальнейшее повышение прозрачности и мониторинг реализации торговой политики необходимы для решения проблем законности и обеспечения политической устойчивости торговой стратегии ЕС [3, с. 40]

Что касается внутреннее устройство ЕС, оно формируется в рамках геополитической структуры: 1) государства-члены ЕС; 2) институты ЕС; 3) Европейский союз.

По обеспечению безопасности в любой сфере, основу деятельности ЕС составляют цели и принципы Организации Объединенных Нации (далее ООН), документы Совета Безопасности ООН, ОБСЕ[5, с. 38]. Европейские государства имеют высокую степень институционализации и стабильное сотрудничество, что создают единую Европейскую безопасность. Существуют концептуальные положения обеспечения безопасности в ЕС:

- равенство статуса и принятие решений на основе консенсуса;
- неделимость безопасности и ее строительство на базе интеграционных процессов;
- использование национального аспекта в русле решения региональных проблем;
- координация усилий в сфере общих интересов и отражения угроз;
- территориальная целостность государств и невмешательство во внутренние дела друг друга;
- масштабность и постоянное расширение программ безопасности;
- развитие гражданского общества;
- формирование экономики, основанной на рыночных принципах[1, с. 189].

Основные идеи и принципы сотрудничества стран ЕС в сфере политики и безопасности базируются на ряде документов. Важнейшими из них являются: Единый Европейский Акт 1985 г., Маастрихтские соглашения 1992 г., Амстердамский договор 1997 г., Договор Ниццы 1999 г. и др.

В рамках общей безопасности Европейский Союз:

- принимает документы, в которых устанавливаются основные направления безопасности Союза по отношению к отдельным странам и географическим регионам;
- устанавливает принципы, которым должны следовать все государства-члены и институты Союза;
- разрабатывает общие позиции, определяющие подход Союза к конкретным проблемам безопасности;
- заключает международные соглашения с иностранными государствами[1, с. 189].

Большинство норм, регулирующих безопасность ЕС, носят процедурный характер и касаются взаимодействия различных структур Союза в рамках внешнеполитических процессов и мер по вопросам безопасности. Для проведения мер Союза по внешней политике и безопасности Договором предусмотрен специальный механизм финансирования. Основная роль в определении и осуществлении общеевропейской политики и безопасности отводится Европейскому совету и Совету ЕС. Комиссия и Европейский парламент также наделены широкими полномочиями в рамках этой сферы. Суд ЕС, наоборот, ограничен в своей юрисдикции в рамках ОВПБ, как это и было ранее в отношении второй опоры Союза. Исполнение мер ОВПБ возлагается на Верховного представителя ЕС по ИДПБ, а также на государства-члены. Для реализации мер по ОВПБ

Союзом также созданы вспомогательные структуры. Прежде всего это Европейская служба внешнеполитической деятельности. Она образована для содействия реализации полномочий Верховного представителя ЕС. Соответственно, внешняя компетенция является зеркальным отражением внутренней, и Союз вправе участвовать в международных отношениях в сферах своей законодательной компетенции, даже если такое участие специально не оговорено в положениях Договоров. В рамках законодательного пространства ЕС государства-члены не могут самостоятельно выступать на международной арене [1, с. 189]. С расширением этого пространства за счет принятия новых актов, сужается международная правоспособность государств-членов. В этом проявляется принцип верховенства права ЕС – государства-члены не вправе отступать от положений права ЕС, в том числе и на основе заключения международных договоров.

Европейский совет и Совет выступают одновременно в качестве форумов для согласования государствами-членами любых вопросов, касающихся внешней политики и безопасности. Если государство-член планирует принять какие-либо внешнеполитические меры или обязательство на международной арене, которые затрагивают интересы Союза, то консультации по этим вопросам в рамках Европейского совета или Совета обязательны. ЕС обладает предельно широкой автономией воли, что принципиально отличает его от обычных международных организаций, международная деятельность которых конкретно закреплена в специальных положениях их учредительных документов. Это, в свою очередь, сближает внешнюю компетенцию ЕС с положением суверенных государств.

Экономическая безопасность ЕС — это состояние организации, где уровень развития средств, при которых процесс устойчивого развития экономики и социально-экономическая стабильность организации обеспечивается, практически, независимо от наличия и действия внешних факторов. То есть, экономическая безопасность — это совокупность экономических, политических, военных, научно-технологических и социальных аспектов и факторов, определяющих состояние, или уровень национальной безопасности ЕС. Как отмечает Е.Г. Мойсеенко «экономическая безопасность регионального объединения стран – это состояние и динамика социально-экономической системы, сформировавшейся в результате интеграции государств, общественных отношений между индивидуумом, национальными и региональными, наднациональными и межнациональными политическими государственными, общественными, экономическими институтами, странами-членами, позволяющие объективно определять и эффективно реализовывать региональные экономические цели и интересы, устранять угрозы в экономической сфере регионального объединения стран и обеспечивать его стабильное сосуществование и прогрессивное развитие в качестве самостоятельного субъекта международных отношений» [3, с. 65]. Большинство исследователей международной экономической безопасности выражают сущность понятия как совокупность международных условий сосуществования договоренностей и институциональных структур, которая является статичной категорией, не имеющей прямой связи с фактором времени.

В современных условиях иностранные исследователи продолжают рассматривать международную экономическую безопасность в рамках двух следующих подходов [4]. Первый подход заключается в том, что действия одного государства могут нанести ущерб экономическому положению другого государства. Этот подход используется в рамках решения вопросов об энергетической безопасности. Второй подход выражается в том, что экономические проблемы в отдельных странах и регионах могут обусловить формирование военно-политических угроз международной экономической безопасности для других стран и регионов. Они определяют сущность международной экономической безопасности через систему правил и соглашений или комплекс международных условий существования, т. е. внешних проявлений деятельности, направленной на обеспечение безопасности наднациональной экономической системы [2, с. 58].

Наднациональная торговая экономика появилась у западноевропейского интеграционного объединения очень давно. Она отнесена к исключительной компетенции европейских институтов. Уже в Римском договоре 1957 г., на основании которого было учреждено Европейское экономическое сообщество (далее ЕЭС), вопросы торговли были отданы на европейский уровень. Установление общего внешнего тарифа для всего ЕЭС, продвижение торговой либерализации в отношении с третьими странами и применение доступных защитных мер были необходимым внешним компонентом заработавшего в 1960-е годы Таможенного союза [4].

Римский договор 1957 г., учредивший ЕЭС, не содержал прямого упоминания о внешней политике, однако некоторые его положения давали понять, что интеграция не будет ограничиваться исключительно внутренними вопросами. Так, внешнеполитическое измерение имела общая торговая политика: являясь проектом экономической интеграции, ЕЭС развивало международные торгово-экономические отношения. Сообщество могло заключать международные договоры и соглашения об ассоциации с третьими странами. Договор провозглашает ассоциацию с заморскими странами и территориями, которая должна была благоприятствовать социально-экономическому развитию бывших колоний и содействовать поддержанию «особых отношений» с ними. Европейское колониальное прошлое стало одним из наиболее значимых исторических факторов, повлиявших на эволюцию внешней политики ЕС [4]. Данные положения договора заложили основы европейской политики развития, хотя и подвергались критике за закрепление колониальной зависимости. В договоре также артикулировались такие общие интересы стран-участниц, как укрепление мира и свободы. Содержался призыв к другим европейским народам участвовать в европейской интеграции. Они поставили перед собой следующие задачи: выработка согласованной политической линии, укрепление торгово-экономических отношений, поддержание финансовой стабильности и энергетической безопасности, развитие социально-культурных и гуманитарных связей. В числе ключевых приоритетов саммита – противодействие новым вызовам и угрозам [6, с. 103].

Таким образом, завершение формирования мировой экономики как единой экономической системы началось в 80-х гг. XX в. «Еще полвека назад она представляла собой рыхлую совокупность более или менее взаимосвязанных, но достаточно автономных национальных хозяйств, развитие которых определялось преимущественно их внутренними факторами. Но примерно с середины 1980-х годов мир трансформируется в целостную экономическую систему, где национальные хозяйства постепенно становятся составными элементами всемирного экономического организма» [3, с. 43].

Тем не менее, при всем многообразии вызовов внутренней безопасности и страновых подходов, ЕС удастся договариваться о все более развитых совместных механизмах, постепенно формирующих общее пространство, позволяющее законопослушным гражданам не ощущать препятствий при передвижении, реже задумываться об опасностях, исходящих от криминала, не бояться террористических атак.

Внешняя политика ЕС включает в себя общую торговую политику, являясь проектом экономической интеграции, ЕЭС развивало международные торгово-экономические отношения. Торгово-экономические отношения Европейского Союза с государствами развиваются на основе равноправия, при этом партнеры не располагают выстроенными институтами долгосрочного экономического сотрудничества [7, с. 32]. То есть, в экономической сфере ЕС и крупные державы мира являются равноправными партнерами.

Список использованной литературы:

1. А. И. Абдуллина, Ю. С. Безбородова. *Европейское право: учебник и практикум для академического бакалавриата*. М.: Издательство Юрайт, 2016. – С. 186-192
2. Е.Ф. Довгань. *Право внешней политики и политики безопасности Европейского Союза: учебное пособие*. Минск: Междунар. ун-т «МИТСО», 2019. – С. 56-61

3. Моисеенко Е. Г. Экономическая безопасность европейского союза: сущность и содержание/ Журнал Труд. Профсоюзы. Общество, 2013. – С. 40-43
4. Проблемы экономической безопасности евроатлантического региона [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://imemo.ru/ru/publ/2010/10052.pdf>
5. С.Ю. Кашкин. Европейский Союз: основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями. М.: Инфра М, 2012. – С 32-43
6. Стрежнева М.В., Руденкова Д.Э. Европейский союз: архитектура внешней политики. М.: ИМЭМО РАН, 2016. – С. 102-104
7. Шишков, Ю.В. Интернационализация производства – новый этап развития мировой экономики. – М.: ИМЭМО РАН, 2009. – 92 с.

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ОПЕКИ НАД НЕСОПРОВОЖДАЕМЫМИ ДЕТЬМИ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Оразаева Алина

*Магистрант 2-курса специальности «Международное право»
Казахского национального университета им. аль-Фараби,
Научный руководитель: к.ю.н., доцент Омиржанов Е. Т.*

Все мигранты представляют собой уязвимую категорию лиц, однако несопровождаемые или разлученные с семьей дети-мигранты больше всего нуждаются в защите со стороны принимающего государства, так как они могут стать жертвами различных преступных сетей. Из-за незнания языка и сложности самого процесса, несопровождаемые и разлученные дети не могут самостоятельно справиться со всеми процедурами, связанными с ходатайством о предоставлении убежища. Им необходим представитель, который возьмет на себя ответственность за удовлетворение всех их основных потребностей и оказании помощи в процедуре предоставления убежища. Опекун - наилучший представитель, способный нести родительскую ответственность над несопровождаемыми и разлученными детьми, имеющий полномочия принимать важные решения в их наилучших интересах. Это независимое лицо, которое обеспечивает наилучшие интересы и общее благополучие ребенка и при необходимости дополняет ограниченную правоспособность ребенка так же, как это делают родители [7]. В договорах и директивах Европейского Союза (далее – ЕС), подчеркнуто, что защита прав детей является одним из требований ЕС и их права должны защищаться в государствах-членах. Если ребенок желает переехать в другое государство-член ЕС, но не присоединяется к своей семье, функции опеки должны продолжаться осуществляться в государстве-члене ЕС, в которое он переезжает.

Прежде всего стоит разобраться в том каким образом различаются несопровождаемый ребенок и разлученный ребенок. Несопровождаемый ребенок — это ребенок, который прибывает на территорию государств-членов без сопровождения взрослого, ответственного за него по закону или в соответствии с практикой соответствующего государства-члена, и до тех пор, пока он не будет фактически взят под опеку таким лицом; он включает ребенка, который остается без сопровождения после того, как он въехал на территорию государств-членов. Разлученный ребенок — это ребенок, который был разлучен с обоими родителями или со своим предыдущим законным или основным опекуном, но не обязательно с другими родственниками. Таким образом, к ним могут относиться дети в сопровождении других взрослых членов семьи.

Стандарты, касающиеся прав несопровождаемых и разлученных детей, содержатся как в международных, так и в европейских правовых документах. Положения Организации Объединенных Наций (далее – ООН) используются в качестве справочного материала и оказывают влияние на национальную политику европейских стран. В соответствии со

статьями 2, 3, 6 и 12 Конвенции о правах ребенка 1989, Комитет по правам ребенка установил четыре принципа, которых следует придерживаться в отношении детей, а именно: принцип недискриминации и равное отношение ко всем детям, принцип обеспечения наилучших интересов ребенка, право ребенка на жизнь, выживание и здоровое развитие, и право ребенка способного сформулировать собственные взгляды выражать мнение и быть заслушанным в суде [1].

Однако несмотря на наличие международных и европейских стандартов, системы опеки не гармонизированы между собой и отличаются от страны к стране. В результате этих различий невозможно выделить какой-либо единый подход. В некоторых странах ЕС действует единая система опеки для всех детей; в других странах существуют различные системы в зависимости, к примеру от миграционного статуса ребенка. В связи с увеличением числа детей-мигрантов, европейские страны адаптировали свои законы для их защиты. Однако не все страны, определяют какой орган должен обеспечивать защиту несопровождаемых детей-мигрантов. Это могут быть местные органы власти, центры социальной работы или центры приема. Несмотря на наличие международных стандартов, независимость систем опеки не всегда обеспечивается на национальном уровне. Так в Латвии при отсутствии опекуна, обязанности по опеке обязуются выполнять руководители учреждения по уходу, а в Финляндии иммиграционная служба.

Различия в навыках, знаниях, задачах опекунов и процедурах их назначения, также не способствуют обеспечению наилучших интересов ребенка, что приводит к пренебрежению благополучия несопровождаемых детей-мигрантов. Одной из наиболее распространенных проблем является задержка в назначении опекунов. Следует отметить, что одной из главных причин таких задержек является нехватка сотрудников. Среди стран ЕС, Болгария единственная страна, в которой на законодательном уровне установлены сроки назначения опекуна в течении семи дней с момента размещения ребенка.

Не все европейские государства назначают несопровождаемым или разлученным с семьями детям-мигрантам опекунов. Государства избегают назначения опекунов аргументируя это тем, что несопровождаемые дети до достижения ими 18 лет могут самостоятельно справляться с административными формальностями, связанными с ходатайством о предоставлении убежища, как например в Германии - с 16 лет. Большинство детей-мигрантов, сталкиваются с проблемой, когда при достижении ими совершеннолетия, они теряют право получать гарантии, предоставляемые для детей, что противоречит принципу благополучия несопровождаемых детей-мигрантов и препятствует их переходу к взрослой жизни. Так, в Австрии, несопровождаемые дети после 18 лет, теряют назначенного им социального работника. Тем не менее так происходит не во всех европейских странах. В Швеции опекун может оказывать помощь несопровождаемому молодому человеку до достижения им 21 года. Также одной из проблем является недостаток финансовых ресурсов, предоставляемых государствами-членами ЕС. Так многие опекуны не получают вовремя компенсацию за свою работу, либо этих средств недостаточно для поддержания ими достойной жизни.

Принятые законы также варьируются от страны к стране. Если большинство стран включили положения касающиеся защиты детей-мигрантов в общую систему защиты детей, то некоторые страны ЕС приняли специальные законы, которые посвящены именно защите несопровождаемых и разлученных с семьями детей-мигрантов. Так на Мальте опека осуществляется на национальном уровне. Закон о защите детей 2017 года, в отношении наиболее уязвимых детей, в число которых входят несопровождаемые дети-мигранты, предусматривает назначение специального опекуна. В случае отсутствия физического лица способного занять должность опекуна, его роль может выполнить учреждение, в котором проживает ребенок-мигрант [3]. В соответствии с итальянским законом от 7 апреля 2017 года «Положения о мерах по защите несовершеннолетних иностранцев без сопровождения», система опеки в Италии обеспечивается омбудсменами, местными органами власти и на местном уровне с участием отдельных лиц. Так обычные граждане

изъявившие желание стать опекунами, после прохождения отбора, который проводится региональными отделами омбудсменов, после официального назначения судами по делам несовершеннолетних, могут быть назначены опекунами [4]. Следует рассмотреть принятый в 2004 году в Бельгии «Закон Табиты», который был принят в результате резонансного случая, когда в 2002 году 4-х летняя гражданка Конго Табита, на пути к своей матери получившей убежище в Канаде, была в течении двух месяцев задержана под стражей бельгийскими властями в связи с отсутствием необходимых документов для въезда в Бельгию. Европейский суд по правам человека постановил что ее задержание под стражей и дальнейшая депортация в Конго, представляют собой нарушение прав на частную жизнь, и бесчеловечное обращение, влекущее для Табиты психологические последствия. Все это было следствием отсутствия в Бельгии каких-либо положений в отношении обращения с несопровождаемыми детьми. Результатом суда стало, выделение критериев для опекунов, процедура их назначения и необходимость должной подготовки. Опекуны стали действовать под ответственностью Службы опеки Министерства юстиции, с полномочиями оспаривать постановления о депортации. С 2007 года было отменено содержание под стражей несопровождаемых детей [2]. Закон Греции 4554/2018 впервые установил обязанность Наблюдательного попечительного совета обеспечивать защиту несопровождаемых детей в отношении инвалидности, религиозных убеждений и вопросов опеки, а также условия назначения и замены уполномоченного по опеке. Также был создан Департамент по защите несопровождаемых несовершеннолетних, который отвечает за размещение несопровождаемых детей [5].

Агентство ЕС по основным правам в своем докладе именуемом "Системы опеки над несопровождаемыми детьми в ЕС" упоминает о том, что в качестве приоритета страны ЕС должны ставить:

- **В первую очередь, защиту всех детей в равной степени.** Для того чтобы в полной мере реализовать это, необходимо чтобы страны выделяли достаточные ресурсы для предоставления опекунов несопровождаемым детям в рамках общих национальных систем защиты детей, независимо от их статуса.
- **Далее, необходимо действовать в наилучших интересах ребенка.** Для того чтобы обеспечить удовлетворение всех социальных, медицинских, психологических, материальных и образовательных потребностей ребенка, опекуны обязаны охватывать все аспекты его благополучия. Однако опекуны не всегда в полной мере участвуют во всех решениях, затрагивающих детей.
- **И последнее, надлежащая подготовка.** Несмотря на то, что одним из необходимых качеств для опекунов является их профессионализм, они по-прежнему не получают поддержки в обучении. Опекуны нуждаются в систематическом обучении и постоянной поддержке для эффективного выполнения своей важной работы.

В целях повышения эффективности системы опеки над несопровождаемыми детьми, была создана Европейская сеть опеки. Если одни страны ввели протоколы, рекомендации и обучение для новых опекунов, то другие страны улучшили независимость опекунов и расширили участие детей в принятии решений, которые затрагивают их интересы. Кроме того, стратегии ЕС в области прав ребенка и борьбы с торговлей людьми, а также предлагаемый Пакт о миграции и убежище должны помочь стандартизировать меры защиты и усилить усилия по защите детей-мигрантов [6]. Европейская сеть опеки — это сеть органов опеки и попечительства, местных органов власти, международных и неправительственных организаций. Главной целью ее деятельности является улучшение услуг для несопровождаемых и разлученных детей в государствах-членах ЕС, а также Северной Македонии и Сербии. Она началась в 2008 путем развития опеки и оказания помощи практикующим врачам и их организациям. До 2019 года сеть состояла лишь из нескольких проектов, которые были направлены на развитие качества и количества знаний об опекунстве, проекты которых были созданы различными альянсами организаций. В начале 2019 года Европейская сеть опеки была преобразована в более формальную

структуру, основанную на членах, на последних событиях в ЕС и в направлении повышения профессионализма в области опеки в нескольких государствах-членах [8].

В своей работе Европейская сеть опеки стремится к полному выполнению Конвенции ООН о правах ребенка и старается обеспечить наилучшие интересы и благополучие несопровождаемых и разлученных детей из третьих стран. Конвенция ООН о правах ребенка была ратифицирована всеми государствами-членами ЕС. Европейская сеть по опеке считает, что все статьи данной Конвенции применимы ко всем разлученным и несопровождаемым детям и должны быть основой для всех решений, затрагивающих их интересы. Статья 19 Конвенции о правах ребенка призывает государства-участники принимать необходимые меры для предотвращения всех форм насилия в отношении детей, включая жестокое обращение и отсутствие заботы, а также для защиты и поддержки детей-жертв. Статья 20 требует от государств-участников предоставлять особую защиту и помощь всем детям, которые временно или надолго лишены семейного окружения. Поэтому оперативное назначение опекуна, когда это необходимо, является одной из наиболее важных практических мер, которые следует принять для защиты детей [9].

Европейская сеть опеки стремится улучшить стандарты работы опекунов и – тем самым – права и благополучие несопровождаемых и разлученных детей путем оказания помощи в развитии систем опеки стран ЕС, оказания поддержки отдельным опекунам или социальным работникам и обмена передовым опытом. Так, например, в декабре 2021 года был подписан план действий по опеке, который является важной частью сотрудничества между Нидерландами и Грецией в целях улучшения защиты несопровождаемых несовершеннолетних иностранных граждан; он обеспечит то, чтобы Нидерланды продолжали вносить свой вклад в помощь, оказываемую Греции. В плане действий изложены договоренности о поддержке, которую Нидерланды окажут Греции в рамках программы опеки при создании и укреплении греческой системы опеки. Например, соглашение о разработке программы обучения опекунов. Опыт Голландского фонда Nidos, который отвечает за опеку над несопровождаемыми несовершеннолетними иностранными гражданами в Нидерландах, будет использован для обеспечения успешного достижения этого соглашения. Опекун защищает и заботится о несовершеннолетних во время и после процедуры предоставления убежища, что имеет решающее значение для несопровождаемых детей. Программа опеки является частью более широкого сотрудничества между Нидерландами и Грецией, которое началось в июле 2020 года. Другая часть этого более широкого сотрудничества касается предоставления помещений для приема несопровождаемых несовершеннолетних иностранных граждан на материковой части Греции [10].

Подводя итоги, можно сказать, что в каждом государстве-члене ЕС существует национальная система защиты детей, которая обеспечивает защиту детей, лишенных родительской опеки. Она обеспечивает наилучшие интересы ребенка, предоставляет ему юридическое представительство и, в целом, способствует благополучию детей, когда родители не могут, не хотят или не имеют возможности делать это. Однако, исторически сложилось так, что государства-члены ЕС организовывали опеку над разлученными и несопровождаемыми детьми различными способами, которые учитывают и отражают перспективу и исторический контекст каждой страны, имеющиеся у них ресурсы, а также культурные и общественные факторы, в рамках которых предоставляется услуга. Органы опеки должны обеспечить наличие у назначенных опекунов профессиональных знаний и опыта, необходимых для эффективного представления наилучших интересов ребенка и выполнения своих обязанностей.

Страны ЕС сталкиваются с трудностями в отношении процесса опеки, связанными с тем, что положения, указанные в их национальном законодательстве, выполняются лишь частично. Так происходит разлад между тем, что делается, и тем, что должно быть сделано для защиты несопровождаемых или разлученных с семьями детей-мигрантов в принимающей стране.

Таким образом, на международном и европейском уровнях существует общий консенсус в отношении того, что все несопровождаемые дети должны пользоваться защитой государства в форме опеки. Тем не менее на национальном уровне правовые положения об опеке существенно различаются и не соблюдаются должным образом. Партнеры Европейской сети опеки содействуют всем направлениям развития в направлении профессиональной опеки и повышения качества опеки. Стоит отметить, что не существует "универсального" подхода к оказанию услуг по опеке. Целью Европейской сети опеки не является разработка универсальной модели опекуинства, которая должна применяться во всех государствах-членах, скорее она стремится определить, разработать и применить четкую высококачественную практику и стандарты, которые будут работать во всех странах.

Список использованной литературы:

1. Конвенция о правах ребенка. Принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи от 20 ноября 1989 года.
2. "Реформы после бесчеловечного обращения с 4-летней девочкой" [Электронный ресурс]. Совет Европы, 2006. - URL: <https://www.coe.int/ru/web/impact-convention-human-rights/reforms-made-following-the-inhuman-treatment-of-a-four-year-old-girl> (дата обращения 19.02.23)
3. "Child Protection (Alternative Care) Act" - Government Gazette of Malta No. 19,712, 2017.
4. "Disposizioni in materia di misure di protezione de i minori stranieri non accompagnati": GU Serie Generale, 2017.
5. "Effective guardianship for unaccompanied and separated migrant children": Council of Europe, 2020. – P. 13
6. "Effective guardianship is key to better protect unaccompanied children" [Электронный ресурс]. European Union agency for fundamental rights, 2022. - URL: <https://fra.europa.eu/en/news/2022/effective-guardianship-key-better-protect-unaccompanied-children> (дата обращения 11.02.23)
7. European Guardianship Network Workplan September 2020 – December 2025. [Электронный ресурс]. - URL: <https://www.egnetwork.eu/wp-content/uploads/2021/06/EGN-Workplan-2020-2025.pdf>
8. European Guardianship Network [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.egnetwork.eu/> (дата обращения 22.02.23)
9. Vyacheslav, B. A., Fedotova, O. A., Kakurina, M. V., Mikhaleva, G. G., & Novikova, S. V. (2021). Protection of minor rights in Russia and European Union countries. *Linguistics and Culture Review*, 5(53), 950-957
10. "The next step in Greek-Dutch cooperation: guardianship action plan signed" [Электронный ресурс]. Government of the Netherlands, 2021. - URL: <https://www.government.nl/latest/news/2021/12/21/the-next-step-in-greek-dutch-cooperation-guardianship-action-plan-signed> (дата обращения 16.02.23)

ПРОЕКТ ДИРЕКТИВЫ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА ПО ВНЕДРЕНИЮ PILLAR TWO КАК НОВЫЙ ПОДХОД К ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ГЛОБАЛЬНОМУ РАЗМЫВАНИЮ НАЛОГОВОЙ БАЗЫ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫМИ КОРПОРАЦИЯМИ

Пирназаров Кудайберди

Магистрант 2-курса ОП «Международное право»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: к.ю.н., доцент Апенев С.М.

На сегодняшний день глобализация и цифровизация безусловно оказывают мощное влияние на глобальную экономику. Процесс мировой глобализации, который был запущен

столетия назад, создал благоприятный климат для субъектов бизнеса осуществлять внешнеторговую деятельность. Воспользовавшись предоставленной возможностью осуществления предпринимательской деятельности за пределами юрисдикции своей инкорпорации, компании стали выходить на мировой рынок для целей расширения рынка сбыта товаров, работ, услуг. Выход на международный рынок, означает экономическое присутствие таких компаний на территории иной юрисдикции. При этом экономическое присутствие осуществляется в виде создания дочерних предприятий и (или) регистрации структурных подразделений. Создание множества таких дочерних компаний и (или) структурных подразделений в разных странах приводит к созданию единой международной группы компании (МГК). Организации, которые входят в МГК, признаются взаимозависимыми друг другу.

Так, ближе к началу 2010 годов, страны большой двадцатки выразили свою обеспокоенность экономической угрозой, которая исходит из МГК. Угроза заключается в том, что МГК все чаще и чаще стали практиковать агрессивное налоговое планирование. Суть такого планирования заключается в том, что МГК «перекидывают» имеющийся у группы капитал в адрес компаний, находящихся в юрисдикции с наиболее благоприятными условиями налогообложения. Такой маневр представляется более чем возможным по той причине, что такое планирование осуществляется в рамках МГК, где все компании признаются взаимозависимыми и подчиняются единому центру. В итоге МГК выводит заработанную прибыль в юрисдикцию, где такая прибыль облагается налогом по низкой ставке или не облагается в общем. Следовательно, государства, где МГК присутствует теряют потенциальные налоговые поступления, которые должны были быть обложены при обычных условиях. В этой связи 2013 году Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) разработала проект BEPS.

План действий BEPS (Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting) — это план, направленный на противодействие размыванию налоговой базы и искусственному смещению центра прибыли (т.е. противодействие уходу от налогообложения). Решение о разработке данного проекта было принято на саммите G20 2012 года и состояло из 15 мер, исполнение которых призвано помочь странам их исполняющим бороться с размыванием налоговой базы и выводом прибыли МГК из-под налогообложения. Внедрение данного проекта кардинально поменяло правила международного налогообложения доходов МГК и значительно «усложнило» для МГК использование манипулятивных маневров, направленных на размывание налогооблагаемой базы и выводу прибыли из-под налогообложения. Вместе с тем, как отмечает ОЭСР, одна из 15 мер-действий проекта BEPS остался нереализованным. Данная мера касалась решения проблем, связанных с налогообложением доходов так называемых «цифровых компаний», которые получают доходы из юрисдикций без физического присутствия путем предоставления цифровых услуг.

В докладе 2017 года Европейская комиссия указала на то, что уплачиваемые «цифровыми» компаниями суммы налога на прибыль недостаточны из-за устаревших правил международного налогообложения, и обосновала необходимость их изменения, рекомендовав «цифровой» тип постоянного учреждения, ассоциируемый с концепцией общей корпоративной налоговой базы ЕС

Ввиду того, что эта проблема осталась нерешенной, ОЭСР разработала двухкомпонентное решение (Pillar 1 и Pillar 2) по реформированию правил налогообложения общемировых доходов МГК. Методы Pillar 1 касаются измененных подходов к разделению прибыли МГК между странами в цифровом секторе; методы Pillar 2 представляют собой усовершенствованное дополнение подходов плана BEPS к цифровому сектору. 8 октября 2021 года более 135 стран членов данной рамочной программы ОЭСР присоединились к данному проекту. В целях реализации данного плана ОЭСР 21.12.2021 Европейская комиссия представила проект Директивы, направленный на обеспечение минимального уровня налогообложения МГК. Предполагается, что проект

Pillar 2 будет внедрен в национальные законодательства членов данной рамочной программы ОЭСР начиная с 2023 года. Более подробно о двухкомпонентном решении ОЭСР мы рассмотрим ниже.

Pillar 1 и Pillar 2 представляют собой новый, «справедливый» механизм налогообложения доходов МГК. Эти механизмы были разработаны ОЭСР для распространения принципов предусмотренных Планом BEPS, для борьбы с размыванием налогооблагаемой базы и выводом прибыли из-под налогообложения, а также, как уже было отмечено ранее, для решения проблем налогообложения, связанных с цифровизацией экономики. Юрисдикция может выбрать либо Pillar 1 либо Pillar 2. Подробнее мы остановимся на Pillar 2, так как под механизм налогообложения Pillar 1 подпадают МГК имеющие глобальный оборот свыше 20 млрд евро и с рентабельностью свыше 10 %, что может быть актуально разве что для западных компаний.

Так, Pillar 2 выполняя задачи BEPS, предназначен для обеспечения того, чтобы МГК уплачивали налог в размере не менее 15 %, независимо от места расположения их штаб-квартиры или юрисдикций, в которых они осуществляют предпринимательскую деятельность. Pillar 2 применяется в отношении МГК с годовой консолидированной выручкой свыше 750 млн евро не применяется в отношении некоторых организаций (государственные организации, пенсионные фонды, некоммерческие организации и т.д.)

Pillar2 предусматривает Правило включения доходов (Income in clusi on rule, IIR), которое действует как дополнительный налог для материнской компании, если доходы контролируемых иностранных компаний облагаются налогом ниже эффективной минимальной налоговой ставки.

Также Pillar 2 предусмотрено Правило заниженных налоговых платежей (Undertaxed Payment Rule, UTPR), которое запрещает налоговые вычеты или требует соответствующей корректировки в той мере, в какой доходы участника группы, облагаемые по низким ставкам, не облагаются налогом в соответствии с Правилем включения доходов (IIR).

Третий компонент Pillar 2 носит название Subject to tax rule (STTR). Этот компонент, предусматривает новые правила налогообложения внутригрупповых платежей, классифицированных в качестве пассивного дохода и иного дохода, которые чаще всего используются в трансграничных сделках и договорных конструкциях с целью размывания налоговой базы и перемещения прибыли. Минимальная ставка налога для целей применения правила STTR составляет 9 %.

Например, если компания группы платит подоходный налог по ставке ниже 15 % (в юрисдикции, налоговым резидентом которого она является), то ее доход будет дообложен на уровне источника дохода или материнской компании. Для этого Pillar 2 предусматривает различные механизмы. Однако такой механизм, предлагаемый Pillar 2 представляется довольно сложным не только для реализации, но и для понимания. Стоит отметить, что для применения данного механизма на практике требуется имплементация государствами данной модели налогообложения в национальное законодательство.

Такой новый подход ОЭСР в действительности вызвал серьезный резонанс среди представителей бизнес сообщества, так как новый механизм практически ставит железный крест на налоговом планировании МГК, а также на возможности размывания налоговой базы. По самым скромным оценкам экспертов, ежегодный экономический эффект оценивается в 100 миллиардов долларов США. Это означает, что устоявшиеся правила игры для МГП в скором времени кардинально поменяются и эффект от нововведений в первую очередь ощутят на себе участники МГК. По этой причине, МГП, которые подпадают под действие Pillar 2, необходимо будет детальнее ознакомиться с данной концепцией и спрогнозировать вероятный эффект с налоговой точки зрения.

Существует такая позиция, что реализация проекта Pillar 2 может негативное влияние на инвестиционную привлекательность многих государств. На данный момент многие государства предоставляют иностранным инвесторам различные налоговые послабления. Многие иностранные компании начинают свои инвестиционные проекты в государствах с

льготными условиями налогообложения с расчетом на возможность применения льготных налоговых ставок при репатриации своей прибыли. Pillar 2, напротив «предлагает» дообложить на уровне материнской компании необложенный налог в таких юрисдикциях до 15 %. Из этого следует риск того, что льготные налоговые режимы, установленные национальными законодательствами многих государств, могут потерять актуальность и привлекательность. Например, законодательство Казахстана предусматривает льготные условия налогообложения на территории Международного финансового центра «Астана» (МФЦА) для иностранных инвесторов. В этой связи вероятнее всего эффект от Pillar 2 ощутят на себе компании, зарегистрированные на территории МФЦА, которые являются частью МГК с годовой консолидированной выручкой свыше 750 миллионов евро. Однако, Казахстан, так же как и большинство стран пока еще не имплементировал Pillar 2 и занимает выжидательную позицию. По состоянию на 2023 год лишь несколько государств имплементировали положения Pillar 2 в национальное законодательство, как например осуществил это Государство Катар (Катар) 2 февраля 2023, путем публикации специального закона, вносящий изменения в налоговое законодательство страны.

Список использованной литературы:

1. Лемчик, Крупский и Партнеры. Pillar-2 опубликован: что нового для российского бизнеса? [Электронный ресурс]. URL: <https://lkpconsult.ru/blog/stati/930/> (дата обращения 06 апреля 2023)
2. Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy – 8 October 2021. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/statement-on-a-two-pillar-solution-to-address-the-tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-october-2021.htm>

ЕАЭО-ДА САЛЫҚ САЛУ САЛАСЫНДАҒЫ МҮШЕ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫ

Серікқазы Ғасыр

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық құқық»
мамандығының 2-курс магистранты*

Ғылыми жетекшісі: Ph.D. докторы, доцент м.а. Нысанбекова Л.Б.

1999 жылы 26 ақпанда Мәскеуде Беларусь Республикасы, Қазақстан Республикасы, Қырғыз Республикасы, Ресей Федерациясы және Тәжікстан Республикасы президенттерінің отырысы өтті. Олар Еуразиялық шындыққа бейімделген, барлық талаптарға жауап беретін Кеден одағы және Бірыңғай экономикалық кеңістік (БЭК) туралы шартқа қол қойды. 2000 жылғы 10 қазанда Астанада Беларусь Республикасы, Қазақстан Республикасы, Қырғыз Республикасы, Ресей Федерациясы және Тәжікстан Республикасы президенттерінің қатысуымен отырыс өтті, онда олар тиімді ілгерілету мақсатында Кеден одағы мен Бірыңғай экономикалық кеңістікті қалыптастыру процесін іске қосты және Еуразиялық экономикалық қоғамдастық (ЕурАзЭК) құрды. Бұл біртұтас экономикалық стандарттар идеясының эволюциясының маңызды кезеңі болды. Ұйымның 8 жыл ішінде қатысушы елдердің ұйымына енгізілген бұл механизм олардың арасындағы тауар айналымын 4 есе арттыруға мүмкіндік берді. 2010 жылы қатысушы елдер арасындағы Кеден одағының (КО) жұмыс істеуінің басталуы елдер арасындағы интеграцияның бастапқы кезеңдерінің бірі болды. Бірыңғай кедендік тариф қолданысқа енгізілді, Ішкі шекараларда кедендік ресімдеу және кедендік бақылау жойылды, үш мемлекеттің аумағында кедергісіз қозғалыс қамтамасыз етілді, Бірыңғай экономикалық кеңістіктің жұмыс істеуі үшін халықаралық шарттарды әзірлеу бойынша белсенді жұмыс басталды. 2012 жылғы қаңтарда Беларусь

Республикасында, Қазақстан Республикасында және Ресей Федерациясында еркін қозғалыс үшін негіз болған тауарларды ғана емес, сонымен қатар қызметтерді, капиталды және жұмыс күшін қалыптастыратын халықаралық шарттар күшіне енді. 2014 жылғы 29 мамырда Астанада Еуразиялық экономикалық одақ (бұдан әрі-ЕАЭО) құру туралы шартқа қол қойылды, ол 2015 жылғы 1 қаңтарда күшіне енді. Кейінірек бірлестікке Армения Республикасы мен Қырғыз Республикасы қосылды, бұл ЕАЭО-ның интеграцияның жаңа, терең деңгейіне өтуін білдірді.

ЕАЭО-халықаралық құқықтық субъектісі бар өңірлік экономикалық интеграцияның халықаралық ұйымы болып табылады. ЕАЭО туралы шарт мүше мемлекеттердің Үйлестірілген энергия саясатын жүргізу және ортақ энергия нарықтарының (Электр энергетикасы, газ, мұнай және мұнай өнімдері нарығы) жалпы қағидаттары негізінде қалыптастыру туралы уағдаластығын бекітті. Аталған міндеттер кезең-кезеңімен бірнеше кезеңмен іске асырылады және 2025 жылға қарай аяқталады¹.

Әр мемлекеттің салықтық егемендігі туралы ұмытпауымыз керек. ЕАЭО – ға қатысушы елдердің алдында салық саясаты мен салық заңнамасын интеграциялау, үйлестіру, салық салу саласындағы барлық мемлекеттер үшін тең экономикалық жағдайлар жасау міндеті тұрды.

ЕАЭО-дағы салық саясаты екі құрамдас бөліктен тұрады: мүше мемлекеттердің құзыреті болып табылатын тікелей салық салу және тауарлардың еркін қозғалысына және қалыптасып жатқан бірыңғай нарықта қызметтер көрсету еркіндігіне жанама әсер ететін. Тікелей салық салу туралы айтатын болсақ, компаниялар мен жеке тұлғаларға салық салудың кейбір стандарттарын бекіту туралы айту керек. Бұған салықтан жалтару мен қосарланған салық салуды болдырмау үшін қатысушы елдердің бірлескен шаралары ықпал етеді².

ЕАЭО мемлекеттерінің салық жүйесі бір – бірінен айтарлықтай ерекшеленеді, өйткені әрбір қатысушы ел салықтар бойынша міндеттемелерді есептеу үшін әртүрлі ережелерді қолданды, бұл ЕАЭО шеңберінде қатты көрініс табады және қосымша және үлкен шығыстарға әкеп соғады. ЕАЭО-ның барлық қатысушыларына одан әрі даму және пайда алу үшін салық саясатын сауатты әзірлеу және реттеу қажет.

Жанама салық дегеніміз не? Жанама салық-тауарлар мен қызметтерге салынатын салық, оны өндіруші тікелей төлемейді, бірақ бағаға үстеме ретінде белгілейді. Жанама салықтар бюджетке салық түсімдерін көбейтудің өте тиімді әдісі болып табылады. ЕАЭО елдері төмендетілген мөлшерлемелерді белгілейді, тіпті белгілі бір тауарлар мен қызметтерді ҚҚС-тан босатады.

ЕАЭО — ға мүше мемлекеттерден импортталатын тауарларға және өз өндірісіне салық салудың тең емес жағдайларын жоюды қоса алғанда, жанама салықтарды алу жүйесін жетілдіру бойынша шоғырландырылған жұмыс жүргізілуде. Төмендетілген ҚҚС мөлшерлемесі бойынша салық салынатын тауарларға келетін болсақ, импортталған ұқсас тауарларға да осы мемлекеттің аумағында сатылған кезде сол мөлшерлеме бойынша салық салынуы керек. Негізінен тауарлардың бұл санатына балалар тағамы, Балалар киімі және дәрі-дәрмектер сияқты әлеуметтік маңызы бар тауарлар кіреді. Осы тауарларға қатысты ҚҚС төмендетілген мөлшерлемесін қолдану негізсіз кемсітушілікті жою мақсатында қабылданды және біздің елдеріміздің ішкі нарығының жұмыс істеуін қамтамасыз етуге бағытталған³.

Тауарлардың өзара саудасында жанама салықтарды алу "межелі ел" қағидаты бойынша өзара саудада жанама салықтарды алу кезінде жүзеге асырылады, ол ҚҚС нөлдік мөлшерлемесін қолдануды және (немесе) тауарларды экспорттау кезінде акциздерді төлеуден босатуды және импорт кезінде оларға жанама салықтармен салық салуды көздейді. Бір мүше мемлекеттің аумағынан екінші мүше мемлекеттің аумағына тауарларды экспорттау кезінде салық төлеушінің осы мүше мемлекеттің аумағынан Одақтан тыс жерлерге экспортталған тауарларға қатысты қолданылатын мүше мемлекеттің заңнамасында көзделген тәртіппен салықтық шегерімдерге (есепке жатқызуларға) құқығы

бар. Еуразиялық одаққа мүше мемлекеттің аумағына тауарлар импорты кезіндегі өзара саудадағы жанама салықтардың ставкалары осы мүше мемлекеттің аумағында оларды өткізу кезінде ұқсас тауарларға салық салынатын жанама салықтардың ставкаларынан аспайтын болады. ЕАЭО туралы шартта аса сезімтал акцизделетін тауарларды қоса алғанда, тауарлардың, көрсетілетін қызметтердің өзара саудасында жосықсыз және баға бәсекелестігін болдырмауға мүмкіндік беретін кемсітпеу қағидаты белгіленген⁴. Осылайша, мүше мемлекеттің аумағына тауарлар импорты кезінде өзара саудадағы жанама салықтардың ставкалары осы мүше мемлекеттің аумағында оларды өткізу кезінде ұқсас тауарларға салық салынатын жанама салықтардың ставкаларынан аспауға тиіс. Жанама салықтар ЕАЭО – ға мүше мемлекеттің аумағына осы мүше мемлекеттің заңнамасына сәйкес оның аумағына әкелу кезінде салық салуға жатпайтын (салық салудан босатылатын) тауарларды импорттау кезінде де алынбайды.

Қосарланған салық салуды болдырмау мақсатында мынадай жағдайларда: жеке тұлғалар көлікті қоса алғанда, жеке тұтыну тауарларын әкелген кезде; әртүрлі мүше мемлекеттерде орналасқан бір заңды тұлғаның құрылымдық бөлімшелері тауарлық - материалдық құндылықтарды берген кезде; тауарды ішкі тұтыну үшін шығарудың кедендік рәсіміне орналастырған кезде қосылған құн салығынан игеру көзделген⁵.

Осы мақаланың қорытындысын келтіре отырып және ЕАЭО-дағы салық салудың қазіргі жағдайын талдай отырып, өзгерістерді қабылдау қажет екі жағдайды атап өткім келеді:

1. Автоматтандыру арқылы салық салу механизмін жақсарту. Егер ЕАЭО-ға мүше барлық мемлекеттер салық салудың автоматтандырылған жүйесіне көшсе бәрі ашық болады, бұл біріншіден, яғни салық салуды айналып өту (көлеңкелі айналып өту) тәуекелі азаяды. Екіншіден, деректерді басқа мемлекеттерге жылдам беру, бұл тауарлар мен қызметтердің өтуі мен тексерілу процесін жеделдетеді.

2. Әр түрлі мемлекеттер мен ұйымдарда бақылау арқылы салық салудың тиімді әдісін анықтап, ЕАЭО-ға енгізу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Договор о Евразийском экономическом союзе (Астана 29.05.2014) (ред. от 08.05.2015). Евразийская экономическая комиссия // https://честныйзнак.рф/upload/Договор_о_Евразийском_экономическом_союзе.pdf (дата последнего обращения 06.06.2022г.)

Лагжуева И.В. Вопросы налоговой интеграции государств — членов евразийского экономического союза // Вестник Университета имени О.Е.Кутафина (МГЮА). – 2020. № 9 (73). – С. 204–214. DOI: 10.17803/2311-5998.2020.73.9.204-214

Совершенствование системы взимания косвенных налогов // URL: <http://www.eaeunion.org>. (дата последнего обращения 06.06.2022г.)

Механизм взимания косвенных налогов во взаимной торговле государств – членов ЕАЭС // http://www.eurasiancommission.org/ru/Documents/eaes_voprosy_otvety.pdf (дата последнего обращения 06.06.2022г.)

АЙМАҚТЫҚ ПАТЕНТТІК ЖҮЙЕ ҰҒЫМЫ, ЕУРОПАЛЫҚ ЖӘНЕ ЕУРАЗИЯЛЫҚ ПАТЕНТТІК ЖҮЙЕЛЕРІНІҢ КЕЙБІР ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Тасан Саят

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық құқық»
мамандығының 2-курс магистранты*

Ғылыми жетекшісі: Ph.D. докторы, доцент м.а. Нысанбекова Л.Б.

Патент мәселелері бойынша халықаралық ынтымақтастық әмбебап деңгейде де, аймақтық деңгейде де жүзеге асырылады. Осы саладағы аймақтық ынтымақтастықты ұйымдастыруда аймақтық патенттік ұйымдар ерекше рөл атқарады.

XIX ғасырда өнеркәсібі дамыған елдерде зияткерлік меншікті тек ұлттық деңгейде ғана қорғау жеткіліксіз екенін түсіну байқалды. Мұндай қорғаныс деңгейімен дамуды ынталандыру тек бір елдің ішінде ғана болатын пайдамен шектелді. Шағын елдердің шығармаларының авторлары мен өнертапқыштары өз туындыларының бүкіл әлемде қайта шығарылғанын көрді, бірақ олар тек ұлттық нарықта сыйақы алды. Бұдан өзгеше жағдай бизнестің жекелеген салаларында ғана байқалды. Осы себепті зияткерлік меншікті қорғауды интернационалдандыру процесі қарқынды дами бастады, дегенмен бүгінгі күнге дейін кейбір салаларды қорғаудағы интернационалдандыру елеулі ілгерілеушілікті байқатады деп айтуға болмайды.

Халықаралық шарттарды қабылдау арқылы зияткерлік меншікті халықаралық қорғаудың дамуымен бір ғана тауар таңбалары мен өнертабыстарды патенттік мекемелерде және басқа қызметтерде тіркеу бойынша шаралардың жаппай және қажетсіз қайталануы орын алғандықтан, шарттардың өзі жеткіліксіз екені белгілі болды. Көптеген елдерде ғылыми-техникалық ақпарат көлемінің қарқынды өсуін ескере отырып, кітапхана қорын және патенттік өтінімнің жаңалығы мен негізділігін анықтау үшін қызметтері талап етілетін сарапшыларды қолдау қажет болды. Осы бағыттағы жұмыстарды орталықтандыру, күш-жігердің қайталануын болдырмау және тәжірибе алмасу мақсатында халықаралық әкімшілік қызметтері құрылды. Зияткерлік меншікті қорғауды интернационалдандыру процесінің әкімшілік жағы қарқынды дамуын бүгінгі күнге дейін жалғастыруда. Сонымен қатар, техникалық материалдарды ондаған тілге қымбат аудармау үшін тауар таңбалары мен патенттік тіркеуде қолдану үшін ағылшын тілін барлық жерде енгізу процесі жүргізіліп келеді.

Сондай-ақ зияткерлік меншікті қорғау тұжырымдамасының көлеміне және қолданылатын терминологиясына қатысты үлкен өзгерістер болды. Кезінде «өнеркәсіптік меншік» термині патенттік құқықты, дизайн құқықтарын, коммерциялық құпияларды, тауар белгілерін және жосықсыз бәсекелестік мәселелерін қамтитын салаға қатысты кеңінен қолданылды. Бірақ қазір бұл термин тез қолданыстан шығып «өнеркәсіптік меншік» терминінің барлық мағыналық көлемін, сонымен қатар авторлық және сабақтас құқықтарды қамтитын кеңірек «зияткерлік меншік» түсінігі басылуда. Оның себебі келесідей деп санаймын. Біріншіден экономикалық шындықтар саласындағы өзгерістер бір кездері нақты жекелеген құқық пен практика институттарының қабаттасуына әкелді.

Патенттік кооперация аймақтық экономикалық интеграция процесінің құрамдас бөлігі болып табылады және оған белгілі бір аймақтық интеграциялық топтың мүшелері болып табылатын мемлекеттер қатысады. Өнертабыстарға қорғауды беру және патенттерге құқықтарды сақтау тәртібі көптеген елдер үшін мәні бойынша бірдей әкімшілік функцияларды қамтиды [1]. Аймақтық патент алу бірнеше мемлекеттерде патенттеумен байланысты шығындарды айтарлықтай азайтады. Нақтырақ айтар болсақ, өтініш беруші бір тілде өтінім дайындайды, ол бір патенттік сенім білдірілген өкіл арқылы беріледі, ал алынған патент бірнеше мемлекеттерде өнертабысқа қорғауды қамтамасыз етеді. Материалдық және уақыттық шығындарды азайту арқылы патенттеу процесі жеңілдетіліп, қорғаудың ұлттық құқықтық жүйелерінің тереңірек өзара әрекеттестігіне қол жеткізіледі. Бұл жалпы нарықтың негізгі еркіндіктеріне қол жеткізуге кедергілер тудыруы мүмкін өнертабыстарға құқықтардың аумақтық сипатын жұмсартады, атап айтар болсақ, тауарлар мен қызметтердің қозғалысы еркіндігі және бәсекелестік еркіндігіне қол жеткізіледі. Сондықтан патенттерге құқықтарды тіркеудің институционалдық тетіктерін құру аймақтық экономикалық интеграцияның заңды нәтижесі болып табылады.

Аймақтық патенттік ұйымдар нақты мақсаттарға қол жеткізу үшін халықаралық шарттар негізінде құрылады, нақты ұйымдық құрылымға ие және халықаралық құқық субъектілігін пайдаланады. Осылайша, аймақтық патенттік ұйымдар халықаралық

үкіметаралық ұйымдар болып табылады. Дегенмен, бұл өте ерекше халықаралық ұйымдар екенін атап өткеніміз жөн.

Аймақтық патенттік ұйымдардың қызметі жоғары мамандандырылған және ол берілген мүше елдерде ұлттық патент ретінде әрекет ететін аймақтық патент беруге бағытталған. Осы мақсатта аймақтық патенттік ұйымдарда – облыстық патенттік ведомстволарда арнайы органдар құрылады [2]. Олар ұқсастық бойынша және мүше елдердің ұлттық патенттік ведомстволарымен тығыз ынтымақтастықта әрекет етеді. Аймақтық патенттер бергені үшін, сондай-ақ ұлттық патенттер бергені үшін алым төлеу қарастырылған. Олар облыстық патенттік ұйымдардың қарамағына кіргізілген. Сондықтан бұл халықаралық ұйымдар өзін-өзі қаржыландырады және олардың бюджеті мүше елдердің тұрақты мүшелік жарналарынан құрылмайды. Аймақтық патенттік ұйымдардың функцияларын, ұйымдық құрылымын және бюджетін қалыптастыру тәртібін талдау негізінде олардың басқа халықаралық ұйымдардан айырмашылығын келесідей анықтауға болады.

Әлемдегі ең ірі және ең беделді аймақтық патенттік ұйым – Еуропалық патенттік ұйым (ЕПҰ). Ол 1978 жылы Еуропалық патенттік конвенцияға сәйкес құрылды және 1981 жылы өзін-өзі қамтамасыз етуін бастап кетті. Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан кейін Еуропа елдерінің бүкіл экономикасы интеграцияға, біртұтас экономикалық нарық құруға бет бұра бастады. Сонымен бірге еуропалық патенттік жүйені құру идеясы пайда болды. Біраз уақыттан кейін, 1947 жылы Гаагада жиналыс өтті, оның нәтижесінде бас келісімге қол қойылды және оған сәйкес Халықаралық патент институты құрылды. Бірнеше жылдар өткен соң, 1949 жылы жоспар бекітілді, оған сәйкес патенттік кеңсе құрылды [3].

1977 жылдан бастап патенттік конвенция күшіне енгеннен кейін Еуропалық патенттік ведомство жұмыс істей бастады, ал 1978 жылдан бастап патенттерге өтінімдерді белсенді түрде қабылдау іске қосылды. Өңделген өтінімдердің саны, сондай-ақ берілген патенттер бойынша ЕПҰ патенттік ынтымақтастық мәселесі бойынша аймақтық сипаттағы ең маңызды халықаралық ұйым болып табылады. Бұл ретте ЕПҰ қызметі тек Еуропа мемлекеттері арасындағы ынтымақтастық мәселелерімен шектелмейтінін атап өткен жөн. Атап айтқанда, бұл ұйым Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымының (ДЗМҰ) патенттік заңдар туралы шартының жобасын әзірлеуге қатысады. ЕПҰ қызметінде ол ДЗМҰ және Біріккен Ұлттар Ұйымының басқа мамандандырылған мекемелерімен бірлесіп жүзеге асыратын дамушы елдерге және өтпелі экономикасы бар елдерге әртүрлі көмек көрсету бағдарламаларына көп көңіл бөледі. ЕПҰ ұлттық патенттік ведомстволармен де ынтымақтасады.

Еуропалық патент – Еуропалық патенттік ұйым шығарған, Еуропада жарамды құжат. Еуропалық патент жоғарыда айтып өткеніміздей 1973 жылы қол қойылған және 1977 жылы ратификацияланған Еуропалық патенттерді беру туралы конвенция негізінде әрекет етеді. Еуропадағы патентті беруші орган Еуропалық патенттік жүйенің орналасқан жері – Германияның Мюнхен қаласы, филиалы – Нидерландының Гаага қаласында орналасқан және одан бөлек бірнеше кеңселері – Австрия астанасы Вена қаласында, Германия астанасы Берлинде де бар. Еуропалық патенттік жүйе Еуропалық патенттік ведомствоның уағдаласушы мемлекеттердің ұлттық ведомстволарымен белсенді ынтымақтастығына негізделген және ұлттық патенттік құқықты Еуропалық патенттерді беру туралы конвенциямен үйлестіруді көздейді.

Үкіметаралық патенттік ынтымақтастық бұрынғы КСРО аумағында да жүзеге асырылады. Еуразиялық патенттік ұйым (ЕАПҰ) Еуразиялық патенттік конвенцияға сәйкес 1995 жылы ДЗМҰ мен ЕПҰ-ның тікелей көмегімен құрылды. Бұл аймақтық патенттік ұйымның ерекшелігі оның пайда болуы мемлекеттердің экономикалық жақындасуымен емес, КСРО-да біртұтас патенттік кеңістіктің жойылуымен байланысты. Қазақстан Республикасы ЕАПҰ-ның конвенциясын ратификациялап, ЕАПҰ-ның белді мүшелер қатарына жатады.

Осылайша, бұл патент жүйесі 9 мүше-мемлекеттің аумақтарын қамтитын Еуразиялық патент негізінде өнертабыстарға құқықтарды қорғауға мүмкіндік береді. Зияткерлік меншік саласында интеграциялық процестерді қамтамасыз ететін тағы екі аймақтық платформа бар. Олардың ең көнелері – Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы. ТМД елдерінің зияткерлік меншік саласындағы өзара іс-қимылы экономикалық, ғылыми-техникалық және мәдени ынтымақтастық салаларында жүзеге асырылады. ТМД-ның зияткерлік меншік саласындағы нормативтік-құқықтық базасы авторлық және сабақтас құқықтарды, өнеркәсіптік меншікті қорғауды, контрафактілік өнімдермен күресті, құқық қорғау органдары арасындағы ынтымақтастықты және тағы да басқа реттейтін 15-тен астам халықаралық келісімдер мен тұжырымдамаларды қамтиды [4].

Еуразиялық аймақтың тағы бір интеграциялық алаңы Еуразиялық экономикалық одақ (ЕАЭО) болып табылады, қазіргі таңда оның құрамына 5 мемлекет кіреді: Армения, Беларусь, Қазақстан, Қырғызстан және Ресей. Бұл елдердің барлығы да ЕАПҰ мүшелері болып табылады. ЕАЭО аясында мүше елдердің ортақ экономикалық кеңістігін қалыптастыру мақсаты қойылды. Өйткені кейбір еуразиялық елдермен Ресейді ортақ нарық біріктіреді.

Еуразиялық аймақта өтініш берушінің бір немесе бірнеше ЕАПҰ мүше елдерінде ұлттық патенттер алу немесе бірден аймақтың 8 елінде жарамды еуразиялық патент алу арасында таңдау мүмкіндігі бар. Өңірлік патент жүйесінде бір ғана еуразиялық өтінім бір тілде – орыс тілінде беріледі, бір ғана процессуалдық алымдар жиынтығы төленеді, мәлімделген шешімнің сараптамасы бір кеңседе бір рет қана жүргізіледі [5]. Сонымен қатар, қажет болған жағдайда бір ғана өкіл тағайындалады - бұл өтініш берушінің шығындарын айтарлықтай азайтуға мүмкіндік береді. Шаруашылық субъектілері өтінімдерді беруге байланысты уақыт пен қаржылық шығындарды азайту арқылы қосымша мүмкіндіктерге ие болады. Мүше елдер мен аймақ үшін тиімділік туралы айтатын болсақ, ең маңызды әсерлердің бірі елдің аймақтық патент жүйесіне қатысуы осы елдің аумағында қорғалатын өнертабыстар санын айтарлықтай, нақтылай түсетін болсақ 8-10 есеге арттырады.

Аймақтық жүйелерді құрудың да саяси және интеграциялық маңызы зор. Бірақ негізгі артықшылықтарды, әрине, бизнес алады. Шаруашылық субъектілері уақыт пен қаржылық шығындарды азайту арқылы қосымша мүмкіндіктер алады. Бірнеше ұлттық өтінім берудің орнына орыс тілінде бір еуразиялық өтінім беріледі. Тағы бір перспективті бағыт – зияткерлік меншік саласындағы дауларды тиімді шешу үшін бірыңғай сот юрисдикциясын құру. Аймақтық зияткерлік меншік объектілерінің көбеюі міндетті түрде осыған байланысты даулар санының өсуіне әкеп соғады. Осы себепті, тиісті еуразиялық сот юрисдикциясын құру арқылы ЕАПҰ шеңберінде дауларды шешу үшін тұрақты жұмыс істейтін орган құру, сондай-ақ ЕАПҰ шешімдерін даулау және еуразиялық патентті жарамсыз деп тану үшін бірыңғай ұлттан жоғары жүйені құру мәселесі өзекті болып қала береді [6].

Жоғарыда атап өтілгендей, аймақтық патенттік ұйымдардың қызметі жоғары мамандандырылған. Оларды құрудың негізгі мақсаты – аймақтық қорғау титулдарын беру. Сондықтан, егер бұл ұйымдардың функциялары туралы сұраққа жүгінетін болсақ, олар үшін операциялық функция бірінші кезектегі және жалғыз дерлік маңызды екенін атап өтуге болады. Бір қызығы, ЕПҰ және ЕАПҰ құрылтай келісімдерінде бұл ұйымдардың мақсаттары мен функциялары туралы ережелер жоқ, ал басқа халықаралық ұйымдардың құрылтайшылық келісімдері бұл мәселелерді мұқият реттеуге бейім.

ЕПҰ және ЕАПҰ ұйымдық құрылымында атқарушы органдар жоқ. Еуразиялық патенттік конвенцияда атқарушы орган құру мүмкіндігі мүлде қарастырылмаған. Еуропалық патенттік конвенцияның 28 бабына сәйкес әкімшілік кеңес құрамында бес мүшеден: әкімшілік кеңес төрағасынан, оның орынбасарынан және әкімшілік кеңес мүшелері болып табылатын мүше-елдердің үш өкілінен тұратын алқа құра алады. Кеңес үш жыл мерзімге сайланады және әкімшілік кеңес бекіткен тәртіп ережелеріне сәйкес әрекет

етеді. Басқарма құрылмады, бірақ бұл орган құрылған күннің өзінде оны атқарушы органға жатқызу екіталай еді, өйткені оның өкілеттіктері құрылтай шарты – жарғымен емес, басқа орган қабылдаған ережелермен айқындалатын еді. халықаралық ұйымның. Яғни, ЕПҰ және ЕАПҰ ұйымдық құрылымдары екі органнан тұрады: жоғары өкілді орган және хатшылық.

Осылайша, зияткерлік меншік мәселелері бойынша халықаралық ынтымақтастықтың әмбебап және аймақтық институционалдық тетіктерін әзірлеуде жалпы тенденцияны байқауға болады. Зияткерлік меншіктің кейбір мәселелері бойынша жаңа келісімді халықаралық ұйымның құзыретіне жатқызу оның құрылымында жаңа органдардың пайда болуына және сол арқылы оның ұйымдық құрылымының федерализм негізінде тармақталуына әкеледі [7].

Екі аймақтық патенттік ұйымдардың – ЕПҰ және ЕАПҰ-ның ұйымдастырылуы мен қызметін салыстырмалы талдау үкіметаралық ұйымдардың бұл түрінің келесідей ерекше белгілері бар деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Аймақтық патенттік ұйымдардың қызметінде операциялық функция айқын басым, ал халықаралық ұйымдарға тән басқа функциялар мүлдем дамымаған. Аймақтық патенттік ұйымдардың ұйымдық құрылымы екі органнан тұрады: жоғарғы және әкімшілік. Бұл ұйымдардың хатшылықтары ұлттық патенттік ведомстволарға ұқсас құрылады және жұмыс істейді, өңірлік патенттік ұйымдардың ұйымдық құрылымында атқарушы органдардың болмауына байланысты халықаралық ұйымдардың осы органдарына тән функцияларды да орындайды. Аймақтық патенттік ұйымдар өз қызметін қаржыландыру жағынан басқа үкіметаралық ұйымдардан айтарлықтай ерекшеленеді. Барлық халықаралық ұйымдардың бюджеттері мүше елдердің тұрақты жарналары есебінен толықтырылады. Өңірлік патенттік ұйымдар өзін-өзі қаржыландырады және өзін-өзі қамтамасыз етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Гаврилов Э.П. *Право интеллектуальной собственности. Авторское право и смежные права. XXI век. – Юрсервитум, 2016. – 876 б.*
2. Мұқалдиева Г.Б., Ермұхаметова С.Р., Алдашев С.М., Худайбердина Г.А. *Қазақстан Республикасы Интеллектуалдық меншік құқығы. – Алматы: Қазақ Университеті, 2018. – 200 б.*
3. Нысанбекова Л.Б. *Халықаралық жеке құқық оқу құралы. – А.: Жеті Жарғы, 2006. – 168 б.*
4. *Қазақстан Республикасының зияткерлік меншік құқығы: Оқулық Амангельды А. Оқулық. Алматы. 2021.-390 б.*
2. *Право интеллектуальной собственности: Учебник / О.Л. Алексеева, А.С. Ворожжевич, О.С. Гринь и др.; под общ. ред. Л.А. Новоселовой. М.: Статут, 2019. Т. 4: Патентное право.*
3. *Изотов Н.Н. О соотношении «защиты» и «охраны» интеллектуальной собственности. – М.: 2006. – 164 б.*
2. *Tanya Aplin, Jeniffer Davis Intellectual property law: text, cases and materials.-Oxford.: 2017. – 256 p.*

AN OVERVIEW OF WOMEN'S SOCIO-POLITICAL MOVEMENTS IN AFGHANISTAN

Marwa Ghyasi

2nd year master's student of «International Law»

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific adviser: Candidate of Legal Sciences, Associate Professor Omirzhanov E.T.

Examining the political and social movements of women in contemporary history through the lens of the narratives presented in women's historiography provides a new perspective on their historical trajectory from tradition to modernity, from the viewpoint of historical sociology. Social movements are defined in sociology as a series of actions and efforts undertaken by a group of

individuals, to the extent that Allen Touraine considers sociology as the science of social movements, and Max Weber considers social movements as collective actions of groups within society, which are defined by various social actions leading to meaningful human behavior and other activist behaviors to achieve specific goals.

The emergence of women activists in political and social arenas from the era of Amanullah in Afghanistan has brought about important transformations in the struggle against inequalities and the backwardness of this large segment of society. The different actions of women in political and social movements and the analysis of each form of social action in their historical consciousness and the explanation of collective actions in the form of social, political organizations and associations, and parties in later periods propelled the women's movement from its exclusive forms towards inclusive public institutions.

The political and social movements of Afghan women are one of the most complex social and political processes in this country, influenced by various factors such as history, culture, and politics. In the past few decades, Afghan women have been deprived and oppressed due to patriarchal social laws, instability, and continuing military conflicts. However, in recent decades, Afghan women have made significant efforts to gain more rights and freedoms.

One of the most significant recent events was the fall of the Taliban government in 2001, which had imposed harsh restrictions on women's education, employment, and movement. Since then, Afghan women have gradually gained more rights and opportunities, including the right to vote and run for office, access to education, and participation in the job market. However, progress has been slow and uneven, and women continue to face challenges, including gender-based violence, lack of access to healthcare and education, and discrimination in the job market. Ongoing conflict and insecurity in Afghanistan have also prevented women from fully participating in society and exercising their rights. This article examines the theoretical dimensions of social and political movements, focusing on the key features and impact of Afghan women's movements, organizations, and parties.

The first women's organization in Afghanistan (The Association for Women's Support): This organization was formed during the reign of Amanullah Khan, when significant qualitative changes took place in Afghan society, both politically and socially. For the first time in the country's history, political freedom and personal immunity, albeit limited, were recognized in the relationships between individuals and the government, leading to changes and developments in the rights of Afghan women. In accordance with the Constitution, which was drafted in 1302 AH (1923) and known as the Fundamental Law of Afghanistan, women and men were recognized as equal before the law.

The first organization for Afghan women was formed with the goal of progress, development, and rescuing women from deprivation during the reign of Amanullah Shah. It was formed in pursuit of women's rights and freedoms, particularly in education, the right to education, the right to work and rest, personal freedom, personal immunity, freedom of speech and expression, assemblies, political and civil activities, and study trips abroad. During the Amani era, the Women's Support Association was founded in Kabul, which mainly worked on education, literacy, sewing, weaving, and household matters. In the time of Mohammad Zahir Shah, in 1943, the "Women's Union" was established by twenty women who became members of the "Women's High Institution" in the center of Kabul with the aim of organizing education and enlightenment programs for Afghan women. [6].

At the suggestion and follow-up of Banu Zainab, Amanullah Shah's sister, a piece of land was allocated to this institution, and in it, a kindergarten, a cinema school, and offices were built. The school also provided literacy education for adult women. The Women's High Institution's activities were limited to technical and vocational education. In 1963, the name of this institution was changed to "Mirman Tolanah," and it was placed under the supervision of the Ministry of Labor and Social Affairs of Afghanistan, and its activities were directed towards expanding the women's movement and their participation in important matters to strengthen the position of women in Afghan society. The Women's Association, in the early 1970s, designated June 14 of

each year as Mother's Day to honor the position of mother. Later, Saleha Faruq Atemadi became the director of the association. She had a special interest in the Demirman and Tulinah vocational school and helped Afghan girls study abroad. [6].

The Democratic Women's Organization of Afghanistan: In November 1965, the Democratic Women's Organization of Afghanistan was founded in Kabul by Dr. Anahita Ratebzad, Soraya Parluka, Kubra Ali, Hamida Sherzai, Momena Basir and Jamila Hashimi. One of the activities of this group was organizing protests for women's rights. For the first time in Afghanistan, women participated in demonstrations during the Three Acre movement, which was organized by leftist groups, in 1968. Some conservative members of the government wanted to pass a law to prohibit Afghan girls from studying abroad, but with the organization of the women's group, hundreds of girls protested against the proposal, deeming it unconstitutional and against gender equality. As a result, the government abandoned the proposal. [4].

Women's provincial councils, which were among the oldest women's organizations in Afghanistan and the region, were established during this time. These councils have 165,000 members in 31 provincial councils, 25 city councils, 38 district councils, 25 sub-district councils, and 3,100 primary organizations. Anahita Ratebzad, who was not only a member of the Afghan Women's Democratic Organization but also a representative of Kabul's people in the twelfth parliament, played an important role in creating women's provincial councils. [5].

Women's organizations during the Islamic Republic of Afghanistan: September 11th marks a turning point in the formation of a new government and a fresh hope for women in Afghanistan. The serious discussion about women's participation in politics emerged after the Taliban era. Prior to that, women's political participation was limited to mass actions such as protests and marches, but their participation in the elite level, such as running for parliament, political organizations, and major decisions, was not a significant focus. In the new era, a series of laws and regulations were enacted to improve women's participation. The minimal political presence of women in traditional and male-dominated Afghan society has always been a challenge, and the political and social structure has not allowed for women's political participation to be naturally tested within the political culture of this country. However, the process that began with the Bonn Conference provided a suitable ground for women's presence in theoretical and practical stages. [4].

With the advent of the new political system, the relatively modern constitution, the return of educated individuals, especially women, to the country, and the educational growth of women, the ground was prepared for women's active presence in society, new demands and protests against the existing situation and gender inequalities. We witnessed the creation of various women's institutions, associations, and groups that played a significant role in promoting equality, citizenship rights, raising the level of society, and expanding democracy during the transitional process. The unprecedented increase in women's rights activists in Afghanistan and active institutions in this field were important and valuable achievements that had a significant impact on the development of democracy and overcoming critical transitional conditions. Although women are not subject to any woman or feminist movement's leadership, the efforts of women and girls in education, politics, economics, and society demonstrate that Afghan women are purposefully and rapidly taking significant steps towards development and enlightenment. [7].

Despite this diversity, the lack of unity of opinion and a clear definition of the current situation has made it difficult for coordination and coherence among these entities and defenders of women's rights. Intergenerational and intellectual gaps are other characteristics of Afghan society, and decades of war and repeated changes in the political system have created different movements of women in Afghanistan. Women who founded the Democratic Women's Organization of Afghanistan with socialist tendencies in the 1970s, women who engage in social and political activities in accordance with political Islam, women who have returned to their homeland with higher education degrees and different experiences after migration and are now all engaged in social and political activities and fighting for change in the status of women. This has made the women's movement in Afghanistan have diverse social goals due to the multiple and diverse groups within it. This diversity in goals and values has made it both possible for them to

be mobilized and coordinated in a specific axis and also made it very difficult for society to understand their demands and desires. [1].

At the beginning of the formation of the republic system, the Ministry of Women's Affairs was established in the temporary administration of Afghanistan. Women's organizations, such as the Committee for Women's Political Participation in Afghanistan, the Afghan Women's Network, the National Union of Afghan Women, the 50 Percent Campaign, Young Women for Change, the Revolutionary Association of the Women of Afghanistan, the Shahid Foundation, and others, worked towards women's rights. The following are some of the activities of women's organizations in Afghanistan to improve their conditions. [6].

Khadija Kubra Organization: The Khadija Kubra Organization was founded in 2004 by Maryam Durani to reduce the problems of women. She was a former member of the council of the province of Kandahar. In 2012, Time magazine selected her as one of the 100 most influential people in the world, and she received the International Women of Courage Award that same year. On April 6 of the following year, she created the Women's Justice Network of Kandahar. Time magazine wrote about her: "Maryam Durani has been an unavoidable target for the Taliban, who believe in a very limited role for women in society, and has escaped several times from attempted murder." (Shahi government, 2012). This non-governmental organization was created to empower women and had 240 members. Holding various workshops such as basic literacy or other activities such as sewing, carpet weaving, flower arranging, and makeup artistry, as well as creating the first exhibitions of handicrafts by women in Kandahar, were some of the activities of this organization.

The Khadija Kubra Organization provided short-term, interest-free loans to families to build shelter or start businesses. Seven years later, in 2011, the organization started a radio program called Merman that dealt with women's issues and problems such as forced marriages and customs that promoted violence and women's rights violations. In 2013, the first quality free internet was created for girls in Afghanistan. With this form of internet, girls could study scientific and news websites solve problems and school and university issues daily without any hindrance from their families. Also, they could communicate with other girls in different provinces of Afghanistan and outside of Afghanistan using social networks like Facebook and Skype on YouTube, which led to the exchange of ideas and opinions among them. The organization still has a network of organized women in Kandahar called the Women's Justice Network.

Khadija Kubra organization established the first modern education institute led by women called "Khan-e-Taleem" in 2014. This center provided modern skills such as computer, English language, management, accounting, journalism leadership, etc. in the field of modern education to girls. In 2015, the organization also created the first women-only library in the southern region of Afghanistan, in Kandahar province, which has more than 4500 books in various fields. This library provided the opportunity to read books in the library or to borrow and read them outside the library. Maryam Durani, the founder of Khadija Kubra organization, has received several international human rights and peace awards. She received the Simorgh International Peace Award from the Arman-e-Shahr Foundation on November 25, 2015.

The Afghan Women's Network: The Afghan Women's Network is one of the active organizations in Afghanistan. Their work includes participation in the Green Scarf Campaign to encourage women's political participation in Afghan elections. Additionally, the network invited approximately one thousand active social women to participate in the Istanbul talks between the Taliban and the government of the Islamic Republic of Afghanistan to help solve the challenges of the peace process between the two sides. They demanded a significant presence in peace talks and expressed concerns that in the peace talks between US representatives and the Taliban, their rights and achievements might be overlooked. They wanted Afghan women to have a fundamental position and role to defend their fundamental rights and past achievements in the peace process. [2].

Revolutionary Association of the Women of Afghanistan (RAWA): The Revolutionary Association of the Women of Afghanistan (RAWA) is one of the most established women's organizations in Afghanistan. According to the RAWA website, the organization has been striving

for freedom, democracy, and women's rights in Afghanistan since 1977. The organization has declared its policy to fight for women's rights and secular democracy. The Revolutionary Association was founded in 1977 by a student activist named Meena, who was assassinated in Pakistan in 1987 for her political activities. The organization was opposed to both the communist regime and the anti-government mujahedeen at the outset and later also opposed the Taliban. As RAWA opposes any form of religious fundamentalism, it has always been controversial in Afghanistan and Pakistan. RAWA publishes a newsletter called "Payam-e-Zan" (Women's Message) in which it writes unequivocally and explicitly against the leaders of the mujahedeen and Hamid Karzai's government and reports on human rights abuses in Afghanistan. RAWA has had verbal disputes with a number of Afghan intellectuals who accuse RAWA of being complicit and servants of fundamentalists. "Payam-e-Zan" takes a firm stance and is considered one of the reputable publications in Afghanistan. [2].

Most of RAWA's activities in the 1990s included organizing anti-occupation and anti-fundamentalist protests, holding press seminars and conferences, and other activities such as collecting financial aid in Pakistan. In addition, the organization established secret schools for girls in Afghanistan and in refugee camps in Pakistan, and formed health teams to help women and children. Given that most of RAWA's activities were prohibited in Afghanistan and its members and leaders were always threatened with death, RAWA had a very limited public presence in areas under the control of the Taliban or the United Islamic Front for the Salvation of Afghanistan. RAWA members were able to hold protests against militant groups and the Taliban for the first time in Peshawar. Their protest line was attacked twice by the Taliban, resulting in the injury of several members. [3].

Young Women for Change Foundation: Young Women for Change is a non-profit organization in Kabul, Afghanistan. The organization consists of dozens of volunteer members, both women and men, who are dedicated to empowering women and improving their lives through economic and social participation, political empowerment, awareness-raising, and advocacy for a discrimination-free Afghanistan. This organization is well-known among the youth in the country and works towards combating domestic violence, increasing awareness of women's rights, and increasing the participation of women and girls in Afghanistan. [2]. This human and feminist movement has long-term goals for Afghan women and has been established to mobilize them in the fight against gender inequality.

The activities and efforts of this organization are not supported by any domestic or foreign institution and are only funded through donations and membership fees. The organization's latest activity was the launch of a march in Kabul to end violence against women in Afghanistan. In a statement released at the end of this march, the organization called on all groups, including President Hamid Karzai and the Afghan Parliament, to take action to end violence against women and prevent further victimization. They stated that they demand heavy and fair punishment for those who commit sexual assault against women and children. The statement also pointed out that some individuals who have committed violence against women and murdered them are living freely instead of facing legal and judicial consequences. [3].

Alongside the formation of organizations and associations established by Afghan women in support of women's rights, annual solidarity meetings hold a special position. These annual meetings are held with the aim of networking, creating a support structure for women, discussing and planning work on issues related to Afghan women. The first of these meetings was held on May 25, 2011, in Afghanistan, and at the same time, a group of women in Washington DC also participated and discussed the meeting online. [4].

The Shuhada Foundation: The Shuhada Foundation is one of the non-governmental, non-profit, and non-political organizations in Afghanistan that was established by Sima Samar in 1989 with the aim of helping the health of Afghan citizens, especially women and children. Until 2021, this foundation was active in nine provinces of Afghanistan and continued its work during the difficult times of the first Taliban rule. This organization is the oldest non-governmental organization in the region and the largest non-governmental organization run by women. Dr. Sima

Samar, the founder of this organization, has received several human rights and peace awards and has been nominated for the Nobel Peace Prize.

In conclusion we can say; despite years of efforts by women's social and political organizations in Afghanistan, and although the 20-year government of the Islamic Republic of Afghanistan nullified some of the Taliban's extremist regulations regarding women, and provided an extensive educational and political space for women's entry into parliament and the establishment of women's offices in the provinces through the Ministry of Women's Affairs, which was a government body, with the Taliban's resurgence in 2021, women's voices have been silenced. The flood of migration by educated women and their families, and the fear and anxiety of increasing restrictions, have narrowed the field for women's social and political activities, and historically, the organizations mentioned above must continue their activities clandestinely and use the digital world and social networks to empower women and girls in their homes and communities. [2].

After the Taliban's return to power in 2021, women experience special conditions despite all the changes that have been made, as long as they feel the ominous shadow of violence, pessimism, and dry male chauvinistic prejudices over their heads. They face a unique social structure and should not have high expectations of them. The necessity of lasting changes is a change in attitudes, and such a change in public behavior requires a longer time. It seems that the situation of Afghan women should be compared to that of people in crisis. In times of crisis, the process of socialization is reversed, learned reactions are placed on one side, and the individual experiences the anxieties of young children, which requires a long process to return them to a normal state. Now, Afghan women, after the war and the terrifying rule of the Taliban, are facing a new process of socialization, returning to a world in which they must acquire special abilities to live in it.

Reference:

1. Ebrahim Daryush (2019) *Investigating the social goals of the women's movement in post-Taliban Afghanistan* [<https://bidarzani.com/29375>]. 12p. (25.03.2023).
2. Fayeza Tawakuli *Social political movements of Afghan women from Amanullah to Taliban* // *Pazhwak Journal of Women in History*. No4. Tehran: History, 2021. PP. 33-51.
3. Mohammad Sediq Farhang *Afghanistan in the last five centuries / Textbook*, Tehran: Irfan, 2009. 1330p.
4. Muhammad Zaman Serat (2020) *The political situation of women during the Taliban period and after the Taliban* [[Link Address](#)]. 4p. (02.04.2023).
5. Payam Aftab (2012) *Afghanistan Women's Democratic Organization* [[Afghanistan.Women's.Democratic.Organization//payam-aftab.com](#)]. 2p. (01.04.2023).
6. Shirin Naziri (2013) *History of women's movement in Afghanistan* [http://www.farda.org/articles/11_updates/110300/article_S_Nazeri.htm]. 7p. (29.03.2023)
8. Tamna Shinvari *women and protection of values* // *Hasht-e-Sobh*. No3082. Kabul: Sobh, 2019. PP. 4-6.

ТЕОРЕТИКО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРАВОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ИНСТИТУТА ПРИЗНАНИЯ ГОСУДАРСТВ И ПРАВИТЕЛЬСТВ

Токмеилова Мерей

Магистрант I курса специальности «Международное право»

Казахского университета международных

отношений и мировых языков им. Абылай хана

Научный руководитель: доктор Ph.D., доцент Байжомартова К.А.

Введение

Институт признания государств и правительств имеет долгую историю, связанную с возникновением государственной власти и проведением внешней политики. В рамках данной темы можно выделить несколько ключевых правовых особенностей, определяющих процесс признания государств и правительств различными странами и международными организациями. К таким особенностям можно отнести соответствие государства международным правовым нормам, признание его фактической власти, установление дипломатических отношений и заключение международных договоров. Важным фактором является также политическая составляющая признания, которая определяется внешней и внутренней политикой государства-признавателя. В данном контексте можно выделить теоретические исторические аспекты развития механизмов признания государств и правительств, рассматривая их как проявление трансформирующихся мировых политических и правовых парадигм.

Первые формы признания государств и правительств возникли в древнейшие времена, когда переговоры между государствами велись на уровне послов и договоренностей. С развитием государственных служб и дипломатии процедура признания стала более формализованной и регулируется международными правовыми нормами.

Одним из важнейших моментов в развитии института признания государств стала появление международных организаций. Вопрос о статусе государства в международном сообществе и его отношениях с другими странами и международными организациями стал еще более актуальным. Кроме того, международные организации также имеют свой собственный механизм признания государств-членов, что также имеет важное значение для развития института признания.

Современные правила признания государств и правительств включают в себя распознавание государства как суверенного, признание его границ и территориальной целостности, а также уважительное отношение к его политическому режиму и правительству, если они не противоречат международным правовым стандартам. Таким образом, правовые особенности признания государств и правительств остаются важным вопросом для международного сообщества и требуют постоянного обновления и адаптации к изменяющимся условиям и новым вызовам мира.

Возникновение и развитие института признания государств и правительств имеет свои теоретико-исторические особенности. В рамках международного права признание государства является одним из важнейших институтов. Но этот институт не всегда был таким, каким мы его знаем сегодня. В древности государства формировались на основе соседства, родства и военных завоеваний. Признание государств другими государствами не требовалось, так как система международных отношений была не такой сложной, как сегодня. Институт признания государств начал активно развиваться только в XVIII веке, когда государства стали признавать друг друга через дипломатические каналы.

Первым в истории примером признания нового государства традиционно считается международно-правовое признание Испанией Нидерландов [1] в качестве суверенного и независимого государства, что было зафиксировано в заключенном в 1648 г. между этими странами договоре. Весьма примечателен тот факт, что это произошло более чем полвека спустя после принятия Нидерландами Декларации о независимости в 1581 г.

Еще один исторический пример: когда Соединенные Штаты Америки объявили о своей независимости, между Англией и Францией возник спор о том, признавать или нет США самостоятельным субъектом международного права. Англия была против, Франция - за.

Таким образом, следует отметить, что признание государств — наиболее часто встречающаяся разновидность международно-правового признания. Вопрос о признании (непризнании) той или иной страны возникает в связи с ее появлением на международной арене. При этом различают два основных способа возникновения новых государств: первоначальный и производный. В первом случае речь идет о появлении государства независимо от волеизъявления других стран, вне связи с ними (например, в результате

реализации народом (нацией) права на самоопределение). При производном способе новое государство возникает на базе уже существующих стран (объединение нескольких государств в одно, распад государства и образование в результате этого нескольких стран, отделение части территории с образованием на ней суверенного государства).

Одним из первых международных договоров, где была установлена процедура признания государств, стал Парижский мир 1783 года, который завершил американскую революцию. В этом договоре было установлено право на независимость новообразованных Соединенных Штатов Америки, но при этом эти государства должны были быть признаны другими государствами.

В XIX веке институт признания государств приобрел еще большую значимость, так как в этот период формировались многие новые государства. Одним из ключевых моментов стал Берлинский конгресс 1878 года [2], который разрешил вопрос о признании государств в Европе.

В XX веке институт признания государств стал еще сложнее, так как появились новые формы территориальных изменений и изменения в государственной власти в связи с революциями и гражданскими войнами. Сегодня процедура признания государства является одним из важнейших институтов международного права.

Существует несколько теорий, которые объясняют, каким образом возникают и развиваются институты признания государств и правительств. Теория заседаний конференции, разработанная А. Э. Херсоном в 1930-х годах, утверждает, что признание государства зависит от решения международной конференции, где решение принимается большинством голосов. Эта теория подчеркивает значимость дипломатических отношений в процессе признания государства. [3]

Другая теория, предложенная А. В. Фьолем, приводит в качестве примера право наций на самоопределение и объединение в самостоятельные государства. Согласно этой теории, государство не может существовать без одобрения международного сообщества, а международное сообщество должно гарантировать право наций на самоопределение.

Также существует теория, предложенная Л. А. Хенкиным, утверждающая, что признание государства должно вытекать из его фактической существенности и деятельности на своей территории. Согласно этой теории, государство не может существовать без поддержки своих жителей и принятых законов. [4]

Развитие института признания государств и правительств происходило параллельно с эволюцией международного права в целом. В настоящее время существует ряд международных конвенций и документов, которые устанавливают процедуру признания государств и признают государства, которые выполнены в соответствии с этими документами. Эти конвенции и документы способствуют стабильности в международной системе и укреплению международного права.

Тема института признания государств и правительств является весьма актуальной до сих пор. Признание государств и правительств играет ключевую роль в международных отношениях, поскольку это определяет легальность действий государств на международной арене.

Одним из примеров актуальности данной темы может быть оспаривание признания Крыма Россией. В 2014 году Россия присоединила Крым и Севастополь, что было официально признано лишь несколькими странами, тогда как остальные государства продолжают считать Крым украинской территорией. Этот спор повлиял на международные отношения и нарушил нормы международного права. [5]

Также в настоящее время остро обсуждающийся является вопрос признания независимости Тайваня, Ливии и Сирии другими государствами. Интернациональное сообщество имеет различные точки зрения на эти вопросы, что приводит к непростым международным отношениям и конфликтам на региональном уровне.

Таким образом, вопрос признания государств и правительств остается значительным по своему существованию в международной политике, и его решение является ключевым

моментом для поддержания международной стабильности и прочности международного права.

Несмотря на актуальность и важность темы института признания государств и правительств, существуют некоторые недочеты, которые стоит упомянуть. Ими являются, в первую очередь, отсутствие четких и универсальных критериев признания государств и правительств. Критерии признания сегодня не являются универсальными и четкими, что может привести к выборочному признанию государств и неравенству в международном сообществе. Во-вторых, отсутствие единой практики признания государств и правительств. Практика признания сегодня может различаться от государства к государству, что может приводить к неопределенности и несправедливости. В-третьих, недостаточная прозрачность процесса признания. Процесс признания может быть не совсем прозрачен, что может привести к недоверию между государствами и ухудшению международных отношений. И последнее, с моей точки зрения, неправомерное признание государств и правительств. Иногда государства признаются не согласно международным нормам и правам, что может создавать дополнительные конфликты и нарушения международной стабильности.

Устранение этих недочетов может помочь укрепить институт признания государств и правительств и обеспечить более справедливый и эффективный процесс признания.

А также, существуют различные проблемы, которые возникают в процессе признания государств и правительств, в том числе:

Политический аспект. Признание государства может осуществляться только после согласия других государств. Это может приводить к политическим играм и подкупам для получения поддержки других государств, что может исказить процесс признания и нарушать международное право.

Процесс признания может быть затянутым и неэффективным. Некоторые государства могут тянуть время и отказываться признавать новые государства, что может вызвать дополнительные конфликты и противоречия.

В ходе процесса признания может возникать вопрос о территориальной целостности государств. Например, признание независимости Косово вызвало опасения в регионах с аналогичной ситуацией. Решение этих проблем может осуществляться следующими способами:

1. Развитие прозрачной и эффективной системы признания государств, включая четкие правила и протоколы для объективного рассмотрения вопросов.
2. Усиление дипломатических каналов и возможностей для прямых переговоров и диалога между государствами.
3. Включение международных организаций, таких как ООН и МАГАТЭ, в процесс признания.
4. Стимулирование сотрудничества и укрепление международного права, чтобы препятствовать политическим играм и коррупции в процессе признания.

Решение этих проблем позволит укрепить международный порядок и обеспечить стабильность в международных отношениях.

Подводя итоги, можно отметить, что институт признания государств и правительств является важной частью международных отношений и международного права. Его развитие и состояние напрямую влияют на стабильность мирового сообщества и соблюдение международных норм.

Несмотря на возможные проблемы, существуют различные способы укрепления института признания и обеспечения его эффективной работы. Это связано с важностью международного сотрудничества и диалога для достижения согласия и принятия обоснованных решений.

Как и в других областях международных отношений, принятие правильных решений и реализация соответствующих мер имеет не только региональное, но и мировое значение.

Кроме того, эффективный и справедливый институт признания государств и правительств является ключом к достижению международной стабильности и мира.

Важно отметить, что процесс признания государств и правительств не должен осуществляться на политической основе и не должен подвергаться влиянию геополитических интересов. Признание государств и правительств должно осуществляться на основе объективных критериев, таких как наличие суверенных территорий, адекватной системы правления и управления, соблюдение прав человека и международных норм.

Кроме того, признание государств и правительств должно быть последовательным и не дискриминационным. Некоторые государства могут быть признаны быстрее, чем другие, что может создавать неравенство и приводить к напряженности в международных отношениях. Поэтому важно, чтобы процесс признания государств и правительств осуществлялся с учетом общих международных норм и правил.

Наконец, развитие современных технологий и быстрый обмен информацией между государствами влияют на эффективность института признания государств и правительств. Быстрый и свободный доступ к информации позволяет государствам быстрее и более последовательно рассматривать вопрос о признании новых государств и правительств.

С учетом всех вышеперечисленных аспектов, институт признания государств и правительств остается важной и актуальной темой для современной международной политики и международного права. Важно, чтобы процесс признания осуществлялся в соответствии с общепринятыми нормами и правилами, на основе объективных критериев и без политической дискриминации.

Список использованной литературы:

1. *Беляев М. П. Признание суверенитета Нидерландов и Вестфальский мир // История государства и права. – 2019. – №. 8. – С. 3-9.*
2. *Анучин Д. Г. Берлинский конгресс 1878 года. – Рипол Классик, 2013.*
3. *Еманов А. Г., Романчук А. И., Шаров О. В. Институт истории и политических наук Тюменского государственного университета Нижневартровский государственный университет.*
4. *Мялскоо Л. Советская аннексия и государственный континуитет: международно-правовой статус Эстонии, Латвии и Литвы в 1940-1991 гг. и после 1991 г //Тартус: Изд-во Тартуского ун-та. – 2005*
5. *Кабышев В. Т., Заметина Т. В. Россия–Крым–Севастополь: конституционно-правовое исследование. – 2016.*

АВТОРСКИЕ ПРАВА ЖУРНАЛИСТОВ НА НОВОСТНЫЕ СООБЩЕНИЯ И ИНТЕРВЬЮ

Нурғалиева Шолпан

магистрант, Алматы Менеджмент Университет

Научный руководитель: к.ю.н., acting rofessor Мынбаева Н.Б.

Для понимания проблематики авторских прав на произведения журналистов необходимо прояснить, какие объекты подлежат законодательной охране согласно законодательству. Авторские и смежные права в Казахстане регулирует Закон РК «Об авторском праве и смежных правах», принятый 10 июня 1996 года. По статье 6 данного закона, авторским правом охраняются произведения науки, литературы и искусства, которые признаются результатом творческой деятельности, независимо от того, какой была цель создания объекта, его содержание; значения также не имеет способ и форма выражения данных объектов. [1]. Авторского права специально для работников средств массовой информации или отдельных прав для защиты произведений журналистов не существует. Однако спорные нюансы касательно произведений, которые создают

журналисты, присутствуют. К примеру, новостные сообщения, согласно статье 8 Закона РК «Об авторском праве и смежных правах» не относятся к объектам, которые защищаются авторским правом [1]. Это представляется не в полной мере справедливым, так как большая часть материалов, выпускаемых журналистами, является новостными сообщениями. В Бернской конвенции об охране литературных и художественных произведений говорится, что новостные сообщения, которые по своей сути можно определить как уведомления о событиях и фактах, не могут быть защищены авторским правом. Э.П. Гаврилов же ссылаясь на конвенцию, считает, что «если такое сообщение является оригинальным, уникальным, оно должно признаваться объектом авторского права...» [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**]. В данном случае ключевую роль играет понимание, к какому объекту относятся характеристики оригинальности и уникальности — самому событию или объекту (сообщению, телесюжету). Во время подготовки новостного сообщения журналист задействует творческие навыки, которые заключаются в выявлении нужных событий, их последовательном изложении и предсказании реакции читателей на определенный вид подачи информации. М.И. Шостак, объясняя понятие «жесткие новости» (hardnews), подмечает, что это «законченная форма, со всеми необходимыми атрибутами: особыми возможностями воздействия, особым стилем и ритмом, особой композицией», что снова подтверждает тезис о том, что новостные сообщения требуют не только механической обработки информации, но и определенных творческих усилий автора [3]. Защита авторским правом данного объекта (заметки, сюжета) представляется справедливой, так как, согласно статье 6 Закона РК «Об авторском праве и смежных правах» авторское право распространяется как на обнародованные, так и на необнародованные произведения, которые присутствуют в любой объективной форме [1]. В свою очередь, заметку или сюжет можно по всем признакам признать такой формой.

В данном вопросе требуется более точная формулировка законодателя касательно самих новостных сообщений: считать ли новостным сообщением результат журналистской деятельности работника средств массовой информации или само оповещение о каком-либо событии.

Также в области авторского права в СМИ есть спорный вопрос касательно жанра интервью, а именно кому принадлежит право на подобный материал — интервьюеру или интервьюируемому. Так как в Законе РК «О средствах массовой информации» нет четкого определения понятия «интервью», соответственно, без дефиниции тяжело определить принадлежность прав [4]. На сегодняшний день существует много мнений по этому вопросу. Некоторые исследователи придерживаются критерия вклада каждого из участников в содержание самого интервью. К примеру, журналист может только задавать вопросы, контролировать их последовательность, или может быть целиком вовлечен в разговор, высказывая собственные суждения, что уже превращает интервью в полноценную беседу. Также и интервьюируемый может отвечать на поставленные вопросы лишь сообщая общую известную всем информацию, тогда в материале не будет никакой ценности. Э.Гаврилов высказывает мнение о том, что в случае сообщения интервьюируемым оригинальной информации эти данные являются результатом его творческой деятельности [5]. С позиции журналиста творчество проявляется в оригинальности вопросов, их последовательности и определении направления беседы. Стоит отметить, что работа журналиста не завершается на этапе преобразования записи в текст, чаще всего интервьюеру предстоит большой объем редактуры: сокращения текста, удаления неуместных комментариев или частей, где беседа перешла в другое направление, добавление разъяснений, справочной информации, вводных данных об интервьюируемом, фактчекинг слов интервьюируемого. В таком случае уместно говорить о соавторстве, так как произведение было создано в результате творческого труда двух человек.

Согласно статье 10 Закона РК «Об авторском праве и смежных правах», соавторство признается, если для создания произведения были задействованы два или более человек [1].

Авторские права на такое произведение имеют все авторы. Нужно отметить, что если часть, которую создал один автор, может быть определена как самостоятельный объект, в этом случае автор может использовать ее отдельно.

Согласно законодательству, авторское право распространяется на произведения науки, литературы и искусства, которые обязательно должны быть результатом творческой деятельности человека. Значит, с правовой точки зрения исследователи, выдвигающие главным критерием творческий вклад, правы.

Однако другие ученые, к примеру, В.Л. Энтин, считают, что авторскими правами на интервью должен обладать только журналист, так как именно от него зависит ход беседы, вопросы, их последовательность, расшифровка текста и контекст [5]. Значит, форма произведения, в данном случае интервью, целиком зависит от журналиста. В.Л. Энтин призывает различать авторские права на интервью и на материал, из которого оно составлено [5]. Интервьюируемый имеет права только на второе, поэтому может отказаться от публикации его цитат.

Подводя итог вышесказанного, можно выделить две основные гипотезы по вопросу авторских прав на интервью. Некоторые исследователи высказывают мнение о том, что и у журналиста, и у интервьюируемого есть авторские права на материал, а другие же утверждают, что эти права принадлежат только интервьюеру.

Также в данной работе поднимался вопрос признания авторского права журналиста на произведения, которые можно идентифицировать как новостные сообщения. Мнения ученых здесь также разнятся: Э.П. Гаврилов, например, считает, что журналист имеет авторские права, если событие, о котором идет речь, уникально, и специалист задействовал свои творческие навыки для получения и распространения этой информации [5]. Согласно Закону РК «Об авторском праве и смежных правах» подобные новостные сообщения не охраняются авторским правом.

Во избежание подобных расхождений между правом и практической ценностью материала журналиста, например, интервью или новостного сообщения, законодателю в Закон «О СМИ» следует внести конкретное определение этих понятий и обосновать авторское право на каждое из них, иначе труд журналиста оказывается недооцененным, а сам специалист лишается авторских прав на собственное произведение.

Список использованной литературы:

1. *Об авторском праве и смежных правах: Закон Республики Казахстан № 6-І [принят 10 июня 1996 года].*
2. *Панкеев И.А. Интеллектуальные права в СМИ: проблема регулирования — Электронный научный журнал “Медиаскоп” — 2010. — выпуск № 3.*
3. *Шостак М.И. Репортер: профессионализм и этика. М., 1999.*
4. *О средствах массовой информации: Закон Республики Казахстан № 451-І [принят 23 июля 1999 года].*
5. *Тимофеев А.А. Авторское право на интервью — Электронный научный журнал “Медиаскоп” — 2009. — выпуск № 2.*

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ПРОБЛЕМ СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

*Альжанова Асем
магистрант 2 курса, Алматы Менеджмент Университет
Научный руководитель: к.ю.н., и.о. профессора Мынбаева Н.Б.*

Введение

Одной из обязанностей Республики Казахстан, как государства является поддержание уязвимого слоя населения или же материальная поддержка того числа людей, которые служат стране [3].

Социальное обеспечение – это пенсия или пособия, а также другая государственная помощь в виде льгот, компенсаций и услуг, которая наступает с момента наступления пенсионного возраста, инвалидности, и другим законным основаниям, которые установлены Законами РК, такими как:

1. Конституция Республики Казахстан [3];
2. Закон «О пенсионном обеспечении в Республике Казахстан» от 21 июня 2013 года [5];
3. Закон «О социальной защите лиц с инвалидностью в Республике Казахстан» от 13 апреля 2005 года [6];
4. Закон «О государственных социальных пособиях по инвалидности и по случаю потери кормильца» от 16.06.1997 года [4].

Цель написания данной статьи, состоит в том, чтобы оценить правовые аспекты и его регулирование на защиту и обеспечение помощи уязвимым слоям населения.

Для этого важно исследовать механизмы социальной защиты в Казахстане.

Республика Казахстан относит себя к ряду стран, которые имеют рыночную экономику и одна из проблем капитализма в том, что всегда остается группа людей, которые нуждаются во внешней поддержке.

Важно не только использовать средства на то, чтобы помогать тем, кто в этом нуждается, но и использовать инструменты, предотвращающие увеличение роста новых проблем в социуме.

В итоге правительство увеличило пенсионные выплаты, а также было создано постановление Правительства РК от 24.04.2014 года о создании концепции социального развития РК [7].

Для качественного регулирования внутренней и внешней политики страны, важно чтобы большая часть населения могла иметь средний достаток, таким образом, поддержка нуждающегося населения – это также в интересах государства [2].

Необходимо использовать меры для того, чтобы по максимуму достичь справедливого равномерного уровня среди всех граждан.

Казахстанский правовед А. Абикулова в своих работах о социальном обеспечении в РК отмечает, что существует проблема в виде неимения централизованности и цельности в том, чтобы законы о регулировании социального обеспечения развивались [1].

Большинство из них все еще лишь редактировалось со времен создания, что не делает их актуальными к нынешним проблемам.

Теоретическая база нормативных актов на данную тему не до конца изучены и исследованы, в недостаточном количестве имеется информация о рисках в социуме, о том насколько важны выплаты для тех, кто не может трудиться в полном объеме, таким образом это понижает уровень протекции таких людей.

В данной статье будут рассмотрены правовые взгляды на проблемы социального обеспечения в Республике Казахстан.

Социальная защита – это прежде всего совокупность социальных, правовых и экономических механизмов, которые регулируют состояние населения для обеспечения равного уровня жизни.

В стране большую часть работы выполняют ЦОНЫ, в них можно подметить активную форму социальной защиты, они занимаются вопросами трудоустройства, обучения.

Таким образом, для наглядности вопроса, можно структурировать социальную защиту:

1. Первым идет предоставление гарантий тем гражданам, которые достигают пенсионного возраста или же теряют былое здоровье;

2. Сфокусированы на том, что улучшать здоровье или проживание;
3. Отсутствие или уменьшение налоговых выплат или увеличение пособий, или пенсий [5].

В своей работе А. К. Абикулова также подмечает, что тот факт, что в законодательстве в полной мере отсутствует системный подход для нормативных актов о социальном обеспечении – ведет к тому, что эффективность в применяемых мерах малая [1].

Как уже подмечалось, важно не только поддерживать, но и прогнозировать угрозы для населения, чтобы их предотвратить, статистика же показывает, что этого не происходит.

Нужно не только заняться созданием новой законодательной системой, но и реформировать ту систему, по которой выплачиваются пенсии и пособия.

Правительство затрагивает данные проблемы на постоянной основе, о том, что нужно изменить подход медицинского страхования, а также анализом сумм для выплат, но это не происходит.

Из изменений в 2005 году был принят Закон РК «Об обязательном социальном страховании», который создал другие формы обеспечения со стороны государства гражданам.

Для этого был создан фонд социального страхования, который регулирует вопросы финансирования, а также их распределения.

Важно отметить, что пособия идут через единый фонд, ведь согласно международной практике это не только упрощает процесс получения выплат, но и дает возможность их отслеживать.

Сравнительно с развитыми странами, сумма, выделяемая для поддержки уязвимого слоя населения достаточно мала, если исследовать ВВП страны на 2023 год, то менее 24% распределяется на социальные отчисления, а это мало.

Финансирование и их распределение не имеет полной централизации. В Казахстане присутствуют различия уровней жизни между городами, таким образом то что выплаты у всех регионов одинаковые, те выплаты, которые достаточны для тех, кто проживает Актау могут быть достаточными, а для тех, кто проживают в Алматы – нет.

Именно эта проблема является основной для централизации системы социального обеспечения.

В государственном бюджете также проблемы создаются за счет свободных средств, которые создаются из-за перевыполнения доходной суммы местных бюджетов. Такие средства должны быть направлены на решение проблем граждан.

Кроме прочих проблем в стране имеет место быть коррупция – и из-за неимения прозрачности распределения бюджетов, многие инструменты также работают не в полной мере.

А. Абикулова также подчеркивает в своей работе, что в стране сейчас растет тенденция стареющего населения, в особенности в мегаполисе, то есть увеличивается рост пожилых людей [1].

Таким образом, увеличивается новый риск – обеспечение полного медицинского обеспечения для пенсионеров.

В городе Алматы нехватка поликлиник и больниц, а также врачей, что заставляет пожилых людей долго стоять в очередях за получением услуги, кроме того, нормативный акт не содержит в себе актуальные методы для решения данного вопроса.

Практически все казахстанские правоведа, в их числе:

- А. Елисенова;
- Р. Живоронков;
- А. К. Абикулова – придерживаются мнения о том, что система социального обеспечения очень проблематична и требует особого внимания к себе [1].

В основном дискуссии о проблемах в социальном обеспечении в Казахстане затрагиваются Правительством РК.

Общественный деятель ОмарханОксибаев сообщил, что на данный момент они создают меры для адресной помощи тем гражданам, которые нуждаются в помощи. В этом году семьи должны получить дополнительные выплаты от 43 000 до 73 000 тенге, сумма будет зависеть от количества детей [8].

Но несмотря на подобную помощь, все данные выплаты часто исходят из Нацфонда, О. Оксибаев также отметил, что проблема стоит в том, что большинство нашего населения финансово неграмотные люди, а также подтвердил теорию о том, что основная проблема социальных отчислений в том, что города в Казахстане развиваются неравномерно.

Выплаты в Алматы и Караганде одинаковы, и это несправедливо. Ведь при имении собственного жилья в Алматы сложно прожить на 200 000 тенге, в Караганде на данную сумму жить можно комфортно, таким образом, необходимо изменить политику выплат.

Ведь основная цель социального обеспечения состоит в том, чтобы уравнивать положение граждан, таким образом, нужно проанализировать затраты на каждый регион и установить пособия в зависимости от трат в них.

Кроме того, важны инвестиции со стороны самого государства, ведь судя статистике из stat.gov большая часть их уходит в Юг и Запад страны.

Необходимо также доработать активные формы помощи, у нас уже имеется электронное правительство и ЦОНЫ для помощи, но этого недостаточно. Важно предоставить работу тем, кто способен на это физиологически.

Следующей немаловажной проблемой является то, что в Казахстане вся помощь чаще всего сводится к пособиям и пенсиям, но речи и создании комфортных условий для жизни и развлечений нет.

Основная уязвимая часть – это инвалиды, несмотря на то, что сегодня мы имеем законодательные права на поддержку творческого потенциала у них, реализовать это сложно.

И в ситуациях, когда инвалиды могут работать, большинство компаний не готовы на такую ответственность.

Государство может мотивировать компании выделять специальные места для людей с ограниченными возможностями, чтобы их трудоустроить, а качестве мотивации использовать льготы или программы по снижению налоговых выплат.

Нужно также обратить внимание на тех инвалидов, которым сложно жить самостоятельно, но они вынуждены на это, банально обеспечить способы передвижения и досуга.

Исходя из анализа данной темы в статье, можно сделать вывод, что та система законодательства и нормативных актов, которые регулируют социальное обеспечение в Казахстане – недостаточно проработана и требует реформ.

Большинство из них исходят из экономических проблем в Республике, так как в стране имеется неравенство уровней жизни среди городов, коррупция и некачественные работы местных органов власти.

Правовой аспект на проблему в данной сфере неоднозначен, с одной стороны законы имеются, с другой они не актуальны или же не охватывают нужное количество групп и рисков.

Весь мир на сегодняшний день живет в неопределенности, и важно реформировать базу законов таким образом, чтобы их можно было применять в различных формах.

Нужно культивировать работу электронного правительства, чтобы населения чаще использовало активные формы помощи от государства.

Следующий вывод – отсутствие профилактики для сохранения здоровья населения, основные проблемы связаны с неумением балансировать питание, правительству необходимо также заниматься пропагандой здорового образа жизни.

Список использованной литературы:

1. *Абикулова, А. К. Медико-социальные и демографические аспекты старения населения. – 2013;*
2. *Кожаметова. А. А. О механизмах социальной защиты населения в Республике Казахстан // Международный научно-практический журнал «Эпоха науки» – 2019. – №18. – С.10;*
3. *Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 года;*
4. *О государственных социальных пособиях по инвалидности и по случаю потери кормильца: Закон Республики Казахстан от 16.06.1997 года;*
5. *О пенсионном обеспечении: Закон Республики Казахстан от 21 июня 2013 года;*
6. *О социальной защите лиц с инвалидностью в Республике Казахстан: Закон Республики Казахстан от 13 апреля 2005 года;*
7. *Об утверждении Концепции социального развития Республики Казахстан до 2030 года и Плана социальной модернизации на период до 2016 года: Постановление Правительства Республики Казахстан от 24 апреля 2014 года;*
8. *Оксibaев О. Н. Нормы защиты средств Нацфонда пересмотрят // Информационный портал Kapital.kz.*

11-СЕКЦИЯ. «ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЗАҢНАМАСЫНЫҢ ЖӘНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ ҚҰҚЫҚТАНУДЫҢ ӨЗЕКТИ МӘСЕЛЕЛЕРІ»

11-СЕКЦИЯ. «АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И СРАВНИТЕЛЬНОГО ПРАВОВЕДЕНИЯ»

11-SECTION. «TOPICAL ISSUES OF NATIONAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND COMPARATIVE LAW»

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ РЕФЕРЕНДУМ ИНСТИТУТЫН ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

*Ержан Аружан, Нурғалимова Амина
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық құқық»
Мамандығының 1-курс студенттері
Ғылыми жетекшісі: з.ғ.к, доцент м.а. Тусупова А.Ж.*

Референдум – жалпы мемлекеттік, өңірлік немесе жергілікті маңызы бар неғұрлы ммаңызды мәселелер бойынша дауыс беруде көрініс табатын азаматтардың тікелей ерік білдіру нысаны.

Референдум - тікелей демократияның маңызды институты.

Бұл институт 1995 жылы қабылданған "Республикалық референдум туралы" ҚР Конституциялық заңына сәйкес реттеледі [1]. Референдум тағайындау құқығы Қазақстан Республикасының Президентінде болады. Біздің елде жалпыхалықтық референдум үш рет: 1995 жылы 29 сәуірде-Президенттің өкілеттігін ұзарту туралы, 1995 жылы 3 тамызда-Конституцияны қабылдау мәселесі туралы, 2022 жылғы 5 маусымда-Конституцияға өзгерістер мен толықтырулар енгізу бойынша өткізілді. 5 маусымда өткен референдумда ел азаматтары қолдаған Қазақстан Конституциясына түзетулер күшіне енді.

Жалпыалғанда 33 бапқа 56 түзету енгізілді және мынадай үдерістерге құқықтық негіз қалыптастыруға арналды: суперпрезиденттік басқару үлгісінен президенттік республикаға түбегейлі көшу; бір қатар билік өкілеттігін қайтабөлу; парламенттің рөлін күшейтіп, мәртебесін арттыру; елді басқару ісіне халықтың қатысу мүмкіндігін кеңейту; азаматтардың құқықтарын қорғау тәсілдерін жетілдіру.

ҚР Президенті Қ. Тоқаевтың «Жаңа Қазақстан» құруға бағытталған саяси бастамаларын жүзеге асыру үшін еліміздің Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу қажет болды, бұл өзкезегінде референдум өткізуге алыпкелді. 2022 жылғы 5 маусым күні казакстанда конституциялық реформаны жүзеге асыру мақсатында өткен жалпы халықтық референдумды ел халқының 77,18% қолдапдауыс берді, сөйтіп, жаңа мазмұндағы Атазаңымыз қолданысқа енді [2].

Конституциялық жаңа өзгерістерге сәйкес, енді Қазақстан Парламентінің Сенатында 50 депутат сайланады (әр облыс пен республикалық маңызы бар қалалардан 2 депутаттан) және 10 депутат президенттік квота (оның ішінде 5 депутатты Қазақстан халқы Ассамблеясы ұсынады) бойынша тағайындалады. Яғни Сенаттың он депутатын, оның ішінде бесеуін Қазақстан халқы Ассамблеясының ұсынысы бойынша Республика Президенті тағайындайды.

Сәйкесінше, Парламент Мәжілісіндегі Қазақстан халқы Ассамблеясының 9 депутаттан тұратын квотасы жойылды. Нәтижесінде Мәжілістегі депутаттар саны 98-ге дейін қысқарды (депутаттардың 70 пайызы пропорционалды сайлау жүйесі бойынша партиялық тізіммен сайланса, қалған 30 пайызы мажоритарлық жүйе бойынша

территориялық сайлау округтарынан қазақстандықтар арқылы сайланады). Төменгі палатадағы жалпы саны 98 депутаттын 69-ы партиялық негізде, 29-ы тұрғындар арқылы сайланбақ. Тағы бір жаңашылдық, ендігі жерде белгілі бір территориядан сайланған депутат сол тұрғындарға берген сайлау алды уәделері мен өзіне жүктелген міндеттемелерін орындай алмаса, кері шақырылып, депутат мандатынан айырылады.

Парламент депутаттары енді Ата заңның 50-бабының 3-тармағына сәйкес, «Мәжіліс конституциялық заңда белгіленген тәртіппен аралас сайлау жүйесі бойынша: біртұтас жалпыұлттық сайлау округінің аумағы бойынша пропорционалды өкілдік ету жүйесі бойынша, сондай-ақ бір мандаттық аумақтық сайлау округтері бойынша сайланатын тоқсан сегіз депутаттан тұрады».

Сондай-ақ, 2022 жылғы 5 маусымда өткен референдум нәтижесінде Конституцияға енген толықтырулар мен өзгерістер мәслихаттардың да қоғамдағы орны мен рөлін күшейтті. Мысалы, облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың және астананың әкімдерін тиісінше облыстың аумағында орналасқан мәслихаттар депутаттарының немесе республикалық маңызы бар қалалардың және астананың мәслихаттары депутаттарының келісімімен Республика Президенті қызметке тағайындайды. Мұның барлығы Қазақстандағы жергілікті өзін-өзі басқару органдарын дамытуға жаңаша серпін береді.

2022 жылғы 5 маусымда өткізілген Республикалық Референдумның біздің ойымызша, басты кемшілігі-ол барлық өзгерістерге бірден сайлаудың өткізілуі. Себебі, азаматтар белгілі бір толықтырулар мен өзгерістерге оң көзқараспен қараса, басқаларына қарсы болуы мүмкін. Одан бөлек, референдум өткізу туралы ұсыныс қоғам ішінде талқыланған жоқ, тек өткізу қажеттілігі және арнайы белгіленген күні айтылды. Сонымен қатар, шын мәнінде көп өзгерістерге әкелмейтін негізсіз толықтырулар да орын алды.

Ұсыныс ретінде біз жергілікті референдумдардың өткізілуін атап өткіміз келеді. Себебі, осы арқылы біз тек өзіміздің аймақтағы іргелі сұрақтарды шешуге үлесімізді қоса алар едік. Салыстыру үшін біз Германияны ала аламыз. Германиядағы референдумдардың үш түрі бар: аймақтық деңгейде, муниципалдық деңгейде, сондай-ақ жергілікті қалаларда. Сонымен қатар, біз референдум тағайындай алатын субъектілер шеңберін кеңейтуді ұсынамыз. Мысалы, азаматтар Парламентті сайлай алады, бұл жағдайда парламент референдум тағайындай алмайды. Сонымен қатар, Парламент-бұл заң шығарушы өкілді орган. Біз бұл мәселені әрі қарай қарастыру керек деп санаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Республикалық референдум туралы 1995 ж. 2 қарашадағы № 2592 Қазақстан Республикасының Конституциялық Заңы (2023.01.01. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен) -// https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=51009732#activate_doc=2

Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтыру енгізу туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2022 жылғы 17 қыркүйектегі № 142-VII -// <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2200000142>

ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ: В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Мажитова Мадина, Забакова Танзиля

Студенты 4- курса специальности «Юриспруденция»

Алматы Менеджмент Университета

Научный руководитель: к.ю.н., и.о. профессора Мынбаева Н.Б.

Казахстан взял курс на развитие цифровой экономики, Президент К. Токаев поставил задачи по усилению лидерства по уровню развития инфокоммуникационной структуры. Соответственно, развитие правовой базы в информационном пространстве, включая защиту персональных данных является необходимым [1]. Государство, интегрированное в мировое политическое и экономическое пространство, демонстрирует впечатляющие темпы интеграции в мировое информационное пространство на микро и макроуровне. Недостаточное внимание к общим трендам мирового развития может спровоцировать риски и угрозы по вытеснению из международных цифровых процессов.

Согласно Закону Республики Казахстан от 21 мая 2013 г. №94-V «О персональных данных и их защите» (далее- «Закон о персональных данных») [2], персональными данными являются сведения, которые относятся к субъекту персональных данных, определенному или определяемому на их основании, зафиксированные на бумажном, электронном, и/или ином материальном носителе.

Главная особенность нашей страны в том, что в Казахстане с 2006 года работает EGOV на базе государственной корпорации, порталом пользуется из 18 000 000 человек, больше 70 процентов населения всей нашей республики. Именно для того, чтобы взаимодействие граждан и государства было простым, комфортным, доступным и понятным разработали концепцию электронного правительства. Создание было обусловлено потребностью в доступности, эффективности и открытости работы. Еще один интересный функционал в рамках реализованной цифровизации - это возможность участвовать в судебных заседаниях через видеоконференцсвязь. Например, мобильное приложение «судебный кабинет» либо наиболее часто используемый мессенджер What`sApp.

В 2019 году в Казахстане произошла утечка данных тысяч пациентов в приложении *damumed*, которые оказались в Сети. О массовой утечке данных пациентов медицинской системы *damumed* сообщил Центр анализа и расследования кибератак (ЦАРКА), пояснив, что это второй крупный инцидент с персональными данными казахстанцев за неделю.

В связи с этим передали материалы в правоохранительные органы для проведения тщательного разбирательства в соответствии с действующим законодательством, а именно Кодексом "Об административных правонарушениях" по статье 79 "Нарушение законодательства о персональных данных и их защите" и Уголовным кодексом по статье 205 "Неправомерный доступ к информации, в информационную систему или сеть телекоммуникаций" и статье 208 "Неправомерное завладение информацией".

Для более эффективной и качественной работы мы провели социальный опрос по данной теме среди лиц различной возрастной категории. Давайте рассмотрим более подробно.

В опросе приняло участие 112 человек, среди которых 11 человек являются несовершеннолетними лицами, 74 человека входят в категорию от 18 до 30 лет, 21 человек являются лицами, входящими в диапазон от 30 до 50 лет и 6 человек, являются лицами старше 50 лет.

Исходя от результатов опроса, мы можем выявить, что 51% лиц утверждают, что их персональные данные не защищены. На вопрос: «Как часто Вы меняете пароль от социальных сетей или онлайн банкинга?» около 28% ответили, что меняли пароль только после взлома своего аккаунта и 31% людей ни разу не меняли пароли с момента регистрации, что является большой проблемой.

На вопрос: «С какими видами нарушений в отношении личных данных граждан государство должно бороться прежде всего?» около 46% респондентов ответили, что это незаконное использование паспортных данных для оформления кредита, ипотеки и т.д.

При использовании интернета или заполнения бумажных документов, указывая свои персональные данные, 49% людей не обращают внимание на то, как они будут использоваться. Что также на сегодняшний день является огромным пробелом в грамотности населения в сфере персональных данных. Но, несмотря на такие показатели, казахстанцы все же готовы поднимать уровень осведомленности по защите своих личных

данных, что не может не радовать. Также, 100% граждан готовы содействовать в продвижении культуры защиты персональной информации в Казахстане.

Защита данных в Казахстане в основном регулируется Законом Республики Казахстан «О персональных данных и их защите», Законом Республики Казахстан «Об информатизации» [3], и соответствующими подзаконными актами.

В соответствии с общими требованиями Закона Республики Казахстан «О персональных данных», согласие субъекта данных необходимо для сбора, обработки и раскрытия его персональных данных. Такое согласие может быть предоставлено в письменной форме, в форме электронной документации или в любой другой форме, не противоречащей законодательству Казахстана. В ходе анализа следует отметить, что при подаче кандидатом заявления о приеме на работу и предоставлении ему своего резюме подразумевается, что потенциальный работодатель не требует от него письменного согласия на обработку его персональных данных в процессе принятия потенциальным работодателем решения о приеме на работу или об отказе в приеме на работу кандидата.

Законодательство Казахстана не предусматривает специальных требований и ограничений в отношении проверки анкетных данных кандидатов. Проверка биографических данных должна проводиться в соответствии с Законом Республики Казахстан «О персональных данных», например, согласие субъекта данных должно быть получено до сбора и обработки его персональных данных, если эти данные не являются общедоступными.

Операторам и другим лицам, имеющим доступ к персональным данным, запрещается раскрывать третьим лицам или передавать персональные данные без согласия субъектов данных, если иное не предусмотрено законом.

Кроме того, при подаче заявления о приеме на работу и предоставлении работодателю своего резюме подразумевается, что потенциальный работодатель не требует письменного согласия на обработку своих персональных данных в процессе принятия потенциальным работодателем решения о приеме на работу кандидата или нет. Однако согласие работодателя может быть получено в отдельном документе, подписанном соискателем в процессе собеседования.

Если казахстанский работодатель, в том числе казахстанские дочерние компании иностранных компаний, передают персональные данные кандидата в страну, не обеспечивающую адекватную защиту персональных данных, необходимо получить особое письменное согласие.

Говоря о обязанности кандидата раскрывать информацию, то кандидат не обязан предоставлять какую-либо информацию, не связанную с его наймом, поскольку это не требуется в соответствии с Трудовым кодексом [4].

Говоря об уведомление о сборе данных. Закона РК «О персональных данных и их защите» содержит общие правовые основы защиты персональных данных, в то время как Закон об информатизации регулирует, в частности, защиту данных, содержащихся в так называемых «объектах информатизации». К объектам информатизации относятся электронные информационные ресурсы (например, веб-сайты), программное обеспечение, интернет - ресурсы и информационно-коммуникационная инфраструктура.

Закон Республики Казахстан «О персональных данных» не содержит требования об уведомлении о нарушении персональных данных. Однако Закон об информатизации содержит общее требование об уведомлении о так называемых «инцидентах, связанных с информационной безопасностью».

Трактовка закона предполагает, что общее требование об уведомлении о нарушениях информационной безопасности влечет за собой, в частности, требование об уведомлении о нарушениях каких-либо данных.

В законодательстве нет требования, согласно которому операторы, т.е. работодатели, должны уведомить или получить предварительное одобрение от рабочих советов по записи/мониторингу телефонных разговоров до фактического начала записи/мониторинга

телефонных разговоров. Однако такие обязательства могут быть установлены коллективными трудовыми договорами, которые могут содержать соответствующие пункты.

Как мы уже поняли есть ряд юридических коллизий, которые находятся в законодательной базе Казахстана, а именно:

- 1) несогласованность понятийного аппарата законодательной базы РК, а именно между нормами, регулирующими обработку персональных данных в различных сферах общественной жизни;
- 2) коллизионность норм, закрепленных в общих и специальных законах;
- 3) отсутствие правового режима конфиденциальности персональных данных (что с правовой точки зрения значительно усложняет проведение технической защиты информационных систем, обрабатывающих персональные данные); (т.е. совокупность пошаговых правил, регулирующих защиту ПД)
- 4) противоречивость и неопределенность норм, устанавливающих ответственность за нарушение законодательства в сфере автоматизированной обработки персональных данных субъектов.

Анализ практики обработки, хранения и защиты персональных данных органами исполнительной власти РК показал, что в настоящее время информационные системы, хранящие персональные данные, не приведены в соответствие с требованиями законодательства. Причинами такого положения, помимо отмеченных выше дефектов нормативного регулирования, являются: различное толкование положений закона операторами персональных данных; наличие технико-юридических дефектов в изложении технологии решения этих коллизий в законах и подзаконных актах; нехватка квалифицированных специалистов в области защиты информации; отсутствие штатных сотрудников по информационной безопасности; отсутствие методических рекомендаций по защите персональных данных; недостаточное количество организаций-лицензиатов, имеющих право на данный вид деятельности (по защите информации); высокая стоимость технических мероприятий по защите таких информационных ресурсов; ограниченное финансирование из средств государственного бюджета мероприятий по технической защите соответствующей информации; неадекватное значимости задачи обеспечения безопасности персональных данных отношение руководителей подразделений к этой проблеме.

Давайте рассмотрим вид преступления в сфере персональных данных, как кредитное мошенничество.

В Казахстане продолжает расти число мошеннических преступлений. По данным Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры РК, только за десять месяцев 2021 года в производстве следственных органов находилось более 40,5 тыс. подобных уголовных дел [5].

Для сравнения: за весь прошлый год этот показатель был зафиксирован на отметке 39 тыс. Вместе с ростом преступлений растут и суммы ущерба. Если в прошлом году казахстанцы потеряли от действий мошенников 29,8 млрд тенге, то по данным на октябрь, эта сумма увеличилась до 38 млрд тенге. Рост — 30%.

По данным МВД, за 10 месяцев 2021 года количество зарегистрированных фактов только интернет-мошенничества в Казахстане составило 17,8 тыс. (с учетом дел, находящихся в производстве следователей с прошлых лет — почти 20 тыс.). Это почти в два раза больше показателя за аналогичный период прошлого года. Наибольшее количество интернет-мошенничеств зарегистрировано в Нур-Султане, Алматы, Карагандинской, Костанайской и Восточно-Казахстанской областях.

Распространенными способами кибермошенничества являются получение предоплаты либо полной оплаты за товар или услугу по интернет-объявлениям (8,2 тыс. фактов), оформление фиктивных онлайн-займов на сайтах микрокредитных организаций (2,7 тыс.), хищение денежных средств с банковских счетов путем звонков от имени служб

безопасности банков (2,3 тыс.), предложение выгодного вложения денег в различные проекты, игры и т.п. (1,9 тыс.), завладение персональными данными либо деньгами посредством направления ложных ссылок (1,3 тыс.) и др.

То есть, как мы поняли, мошенники, заполучив конфиденциальные персональные данные человека, оформляют на него кредиты. Такое явление происходит довольно часто, и как правило, данные преступления очень тяжело раскрыть и доказать.

Россия

А теперь давайте рассмотрим ситуацию в России. По Указу Президента России персональные данные относятся к закрытым данным и подлежат правовой защите [6]. Поэтому для их защиты требуется наличие лицензии Федеральной службы по техническому и экспортному контролю (далее- ФСТЭК) на организацию безопасности конфиденциальных данных. Аналогичные требования предъявляет ФСТЭК России к операторам информационных баз данных 1, 2 и 3 класса. Они распространяются на большинство коммерческих и государственных учреждений. Для применения средств криптографической защиты обрабатываемых конфиденциальных данных нужна лицензия Федеральной службы безопасности.

Для получения таких лицензий сотрудники организации должны обладать соответствующей квалификацией и опытом работы. Также потребуется специализированное оборудование и помещение, что сложно обеспечить в небольших компаниях.

Еще одной распространенной проблемой являются жесткие императивные требования к системам по защите персональных данных. Защита информационных систем персональных данных 1 класса приравнена к защите сведений, содержащих государственную или коммерческую тайну. Обязательное требование – защита конфиденциальных баз данных от утечек из-за электромагнитных импульсов вычислительной техники и средств связи.

Под защиту 1 класса попадают базы персональных данных, а также базы, содержащие и обрабатывающие одновременно большое количество информации. Такие базы данных встречаются в большинстве корпораций (частных и муниципальных). А нормативы ФСТЭК, регламентирующие порядок обработки персональных данных, обозначены грифом «Для служебного использования». Получить указанные акты могут операторы персональных данных и организации, обеспечивающие защиту персональных данных по лицензии ФСТЭК.

Одна из проблем защиты конфиденциальной информации, которыми являются персональные данные, – это отсутствие сертифицированных компьютерных программ.

Предлагаемые программы не соответствуют требованиям, предъявляемым к 1 и 2 уровням защиты персональных данных. К примеру, сертифицированные программы по защите и управлению базами данных (открытый код MySQL) не представлены на российском рынке, а лицензионная Операционная Система Microsoft Windows применима только для защиты информационных баз данных до 2 уровня. Нерешенной проблемой остается защита баз данных при использовании 64-разрядных Операционных систем и операционных систем Unix и Linux.

Дело в том, что предлагаемые лицензионные защиты персональных данных не соответствуют требованиям нормативных актов или неприменимы в условиях хранения и обработки больших объемов данных, поскольку не отвечают техническим требованиям. Так, для работы программы безопасности баз данных Secret Net необходимы аппаратные компоненты, установить которые через blade-сервер невозможно.

А программы, используемые при работе с персональными данными, проверяются перед установкой на наличие не декларированных возможностей. Для проведения указанной проверки предоставляются исходные коды программ, на что согласны далеко не

все компании-производители программ для персональных компьютеров, особенно иностранные.

Еще одной проблемой является недостаточное количество российских компаний, специализирующихся на предоставлении услуг по технической защите конфиденциальных данных, получивших лицензию, не способных удовлетворить увеличивающийся с каждым годом спрос на техническую защиту персональных данных. А порядок лицензирования неприменим к большому количеству желающих получить аттестат на работу с персональными данными.

Таким образом, исходя из рассмотрения проблем в сфере цифровизации персональных данных в Казахстане и в Российской Федерации, то можно утверждать, что такие проблемы имеются и требуют дальнейшего совершенствования в законодательстве. Решение проблем, возникающих в сфере обеспечения информационной безопасности, возможно при взаимодействии сотрудников, собирающих и обрабатывающих персональные данные, разработчиков компьютерных программ и систем защиты информации и государственных структур.

Китай

Разработка китайского законодательства в области защиты ПД началась в ноябре 2016 года, когда китайский парламент — Постоянный Комитет Всекитайского собрания народных представителей (ПК ВСНП) — принял закон, запрещающий интернет-провайдерам собирать информацию о пользователях без их согласия. Этот закон официально вступил в силу с 1 июня 2017 года. И сейчас, несмотря на то, что вмешательство государства и компартии Китая пронизывает все сферы, в том числе и информационную, КНР в области защиты персональных данных в целом стремится идти по пути GDPR и выработать более-менее аналогичные стандарты по защите ПД.

Так, например, в марте 2018 года главный орган стандартизации Китая — Национальный технический комитет по стандартизации информационной безопасности Китая (ТС260) — выпустил государственный стандарт «Спецификация безопасности личной информации», охватывающий сбор, хранение, использование, обмен, передачу и раскрытие личной информации интернет-пользователей КНР. Этот стандарт является органичным дополнением к вышеупомянутому закону о кибербезопасности. Местные эксперты считают, что Китай, по-прежнему отдающий приоритет вмешательству государства в частную жизнь своих граждан, тем не менее многое может перенять и из европейского опыта: условия согласия пользователей, «право на забвение», формулирование политики конфиденциальности бизнеса, и т.д.

США и Канада

В Соединенных Штатах Америки общее законодательство о персональных данных как таковое отсутствует, но на уровне отдельных штатов соответствующие акты все же принимаются. Так, в Калифорнии год назад, с 1 января 2020 года начал действовать California Consumer Privacy Act ([ССРА](#)), регулирующий правила сбора персональных данных и работы с ними. Согласно ему, к персональным данным можно отнести, как и в России, любые данные, позволяющие идентифицировать конкретного человека: любые идентификаторы, биометрия, геолокация, история интернет-просмотров, а также информация о трудоустройстве или образовании. Но в целом законодательство о защите персональных данных в США представляется в этом плане разрозненным, и правовое регулирование там касается больше ответственности за преступления в этой сфере.

Для Соединенных Штатов вопрос киберпреступлений, включая неправомерный доступ к персональной информации, имеет двоякую природу. С одной стороны, согласно разделу 18 Свода законов США предусматривается ответственность за кражу личных данных и взлом компьютерных систем, которая на федеральном уровне составляет до 100 тыс. долл. или до 250 тыс. долл. в зависимости от тяжести преступления (§ 3571 разд. 18 СЗ

США). С другой же, после терактов 11 сентября легальный сбор на государственном уровне данных об американцах стал частью Закона о патриотизме (USA PATRIOT). Однако с 2015 года в этой области наметилась тенденция к либерализации после того, как начал действовать введен в действие так называемый Акт о свободе (USA FREEDOM). После начала его действия Агентство национальной безопасности (АНБ США), которое раньше на основании Закона о патриотизме могло массово собирать данные и перехватывать их, теперь имеет к таким данным доступ лишь на основании судебного ордера. Собирать же данные о гражданах США могут только уполномоченные на это провайдеры. А за незаконный доступ к компьютерам или перехват электронных сообщений можно загреметь в американскую тюрьму на срок от полугода до пяти лет.

Примечательно, что американские законы позволяют расследовать даже те преступления, связанные с компьютерной информацией, которые не направлены напрямую против граждан США, но имели место в отношении серверов, расположенных на территории Соединенных Штатов. Такая криминальная экстерриториальность вытекает из смысла статьи 15 Конвенции ООН против транснациональной организованной преступности от 15 ноября 2000 года, которая в таких случаях не ограничивает юрисдикцию пределами национального законодательства страны-участника.

Канада приняла новый закон в области защиты ПД буквально пару месяцев назад, в ноябре 2020 года. Как было сказано в официальном сообщении министерства инноваций страны, «для того, чтобы Канада добилась успеха, а наши компании могли внедрять инновации, необходима система, основанная на доверии, с прозрачными правилами и контролем за их исполнением».

Правительство серьезно ужесточило меры ответственности за нарушение прав граждан в киберпространстве. Теперь компаниям, совершившим серьезные нарушения в этой сфере, грозят штрафы в размере 5% годового дохода или 25 миллионов евро (19 миллионов долларов) – выбор наказания будет делаться в пользу более крупной суммы, так же как в странах Евросоюза.

Япония и Сингапур

В Японии 1 апреля 2005 г. вступил в силу Закон «О защите персональной информации». Право на защиту ПД здесь является неотъемлемой частью права на неприкосновенность частной жизни, которое гарантируется японской Конституцией (1947). Любой интернет-сайт абсолютно любой японской компании, имеющей дело с личными данными граждан Страны восходящего Солнца, обязан содержать специальный раздел «Политика по защите персональной информации». В нем указывается, как данная компания реализует нормы Закона, какие принимаются меры по защите ПД, и как они в дальнейшем будут корректироваться.

В Сингапуре личные данные защищены законом «О защите персональных данных», который был принят еще в 2012 году и устанавливает правила по сбору, использованию, раскрытию и хранению ПД. Из интересных моментов можно отметить то, что закон предусматривает создание национального реестра «Do not Call» (DNC). Такой реестр позволяет зарегистрировать свои номера таким образом, чтобы отказаться от получения маркетинговых звонков, СМС-сообщений и факсов от организаций. Сингапурские организации могут собирать, использовать или раскрывать личные данные только с согласия человека, и делать это лишь для целей, которые будут считаться обоснованными.

В целом уже очевидно, что казахские власти идут по пути Китая и пытаются нащупать хрупкий баланс между формальным невмешательством государства и законодательной охраной ПД, с одной стороны, и необходимостью сбора и использования информации о гражданах РК исключительно в собственных интересах, постепенно и исподволь вытесняя других субъектов из поля подобной деятельности. Как именно это будет выглядеть на практике?.. Как говорится, будем не ждать, а готовиться.

В процессе поиска путей и средств совершенствования законодательства мы пришли к выводу о необходимости совершенствования существующей законодательной базы в части пересмотра принципов, методов и форм правового регулирования в сфере защиты персональных данных, а также предлагаем теоретическую конструкцию механизма правового обеспечения безопасности персональных данных, которая представляет собой совокупность форм и способов государственной деятельности в сфере охраны и защиты персональных данных, а также государственные гарантии прав, составляющих объект соответствующих правоотношений.

Пути и средства:

- Разработка программ обеспечения информационной безопасности и определение порядка их финансирования;
- Совершенствование системы финансирования работ, связанных с реализацией правовых и организационно-технических способов защиты информации,
- Создание системы страхования информационных рисков физических и юридических лиц,
- Подготовка квалифицированных кадров для работы в сфере защиты персональных данных.
- Ужесточить санкции по правонарушениям в сфере ПД в виде лишения свободы на длительные сроки;
- Качественная работа операторов и работодателей, а именно напоминание пользователям о необходимости соблюдения правил информационной безопасности;
- Разработка системы безвозмездного предоставления всем пользователям доступной электронной подписи, гарантирующей ее целостность и подлинность;
- Создать отдел «Х», оснащённый оргтехникой и профессионалами в области информационной безопасности телекоммуникационных систем;
- Законодательно ограничить срок хранения персональных данных в организации и ввести обязательную процедуру их уничтожения после истечения срока хранения;
- Обязать работодателей вести процедуру ознакомления сотрудников с уровнем защиты и условиями обеспечения информационной безопасности персональных данных;
- Предоставить полицейским право широкого использования всех инноваций информатизации для защиты правопорядка с целью обеспечения информационного преимущества над нарушителями.

Вместе с этим необходимо повышать качество правоприменительной деятельности государственных органов исполнительной власти, связанной с предупреждением и пресечением правонарушений в сфере защиты персональных данных, а также выявлением, изобличением и привлечением к ответственности лиц, совершивших преступления и другие правонарушения в этой сфере.

Таким образом, исходя из рассмотрения проблем в сфере цифровизации персональных данных в Казахстане и зарубежных странах, можно утверждать, что такие проблемы имеются и требуют дальнейшего совершенствования в законодательстве. Мы видим необходимость в дальнейшем развитии цифровизации в нашем государстве и совершенствовании ее, чтобы цифровая модель Казахстана шла в ногу с мировыми стандартами и новшествами, а также могла сотрудничать с зарубежными странами.

Список использованной литературы:

Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от 2 сентября 2019 года // https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana

Закон Республики Казахстан от 21 мая 2013 г. №94-V «О защите персональных данных»
https://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=31396226

Закон Республики Казахстан от 24 ноября 2015 г. №418-V «Об информатизации»
https://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=33885902

Трудовой кодекс Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года №414-V
https://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=38910832

Данные Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры РК

<https://kapital.kz/finance/100587/v-kazahstane-rastet-chislo-ugolovnykh-del-po-kreditnym-moshennichestvam.html>

Указ Президента России от 6 марта 1997 г. № 188 «Об утверждении перечня сведений конфиденциального характера» <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102046005>

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕНИЯ ОРГАНОВ КОНСТИТУЦИОННОГО КОНТРОЛЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Султанкулов Дамир

Студент 1-курса специальности «Международное право»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: к.ю.н., и.о. доцента. Тусупова А.Ж.

Актуальность темы доклада обусловлена тем, что в ходе конституционной реформы 2022 г. в Казахстане был учрежден новый орган конституционного контроля - Конституционный суд [1]. Несмотря на то, что указанный орган был учрежден в Казахстане ранее, в период становления государственной независимости, срок его работы был коротким (1992–1995 гг.) [2]. На смену Конституционному Суду пришел квазисудебный орган - Конституционный Совет, действовавший в РК с 1995–2022 гг. [3].

В современный период Казахстан вступил в период обновления и модернизации, начала построение Нового Казахстана [4]. Конституционная реформа о позволила закрепить политические преобразования и заложить фундамент для дальнейшего укрепления государственности, соблюдения принципов справедливости. Исходя из этого можно сделать вывод о том, вновь созданный Конституционный Суд РК является органом конституционного правосудия, деятельность которого начинается уже в Новом Казахстане. При определении места и роли Конституционного Суда в системе государственного управления, к основным его полномочиям, установленным Конституцией РК, отнесен конституционный контроль, осуществляемый самостоятельно и независимо, посредством конституционного судопроизводства [5]. В этой связи, в казахстанской правовой науке является актуальным вопрос сравнительно-правового анализа института конституционного правосудия РК и зарубежных стран (на примере РФ).

В настоящей работе рассматриваются вопросы законодательного регулирования, компетенции, полномочий и значения органов конституционного контроля в РК и РФ. В соответствии со ст.1 КЗ РК «О Конституционном Суде Республики Казахстан»

Конституционный Суд РК обеспечивает верховенство Конституции на всей территории страны. При осуществлении своих полномочий он самостоятелен и независим от граждан, организаций, государственных органов, должностных лиц, руководствуется законодательством РК, воздерживается от установления, исследования и проверки иных вопросов во всех случаях, когда это входит в компетенцию судов или других государственных органов. Компетенция Конституционного Суда РК установлена в статье 23 Закона [1].

В соответствии со ст. 1 ФКЗ «О Конституционном Суде Российской Федерации» Конституционный Суд РФ - высший судебный орган конституционного контроля в РФ,

осуществляющий судебную власть самостоятельно и независимо посредством конституционного судопроизводства в целях защиты основ конституционного строя, основных прав и свобод человека и гражданина, обеспечения верховенства и прямого действия Конституции РФ на всей территории РФ[6].

На основе анализа правового регулирования статуса органов конституционного контроля РК и РФ, можно выделить их самостоятельность и независимость в системе государственных органов. Это проявляется во всех элементах правового статуса органов конституционного контроля (н-р, характер и объем полномочий, компетенция, порядок формирования, статус членов КС обеих стран и требования, предъявляемые к ним, юридические свойства решений данных органов и т.д.) с небольшой разницей, в зависимости от формы государственного устройства.

Институт конституционного контроля может выступать в качестве органа государства, выполняющего государственные функции, которые нельзя возложить на одну из ветвей власти. Конституционный Суд выступает в качестве независимого арбитра между законодательной, исполнительной и судебной властями в государстве. Исходя из исключительной компетенции и особого статуса Конституционного Суда РК и РФ их можно выделить в качестве еще одной самостоятельной «контрольной» ветви власти. Следует отметить, что защита прав граждан будет гарантирована только в случае, если граждане будут наделены правом на обращение и защиту своих прав и свобод в органах конституционного контроля. В период действия Конституционного Совета в РК у граждан отсутствовало право обращаться в указанный орган, для проверки конституционности правовых актов, затрагивающих их права. Это было возможно только через судебные органы, но на практике указанный механизм работал неэффективно. В законодательстве порядок рассмотрения таких дел не был детально регламентирован. В этой связи, предоставление гражданам права прямого обращения в Конституционный Суд, стало эффективным инструментом защиты их прав и свобод. Таким образом, к расширению доступа граждан к конституционному контролю, приведет к обеспечению соблюдения норм Конституции и законов РК.

Новый институт конституционного контроля Казахстана будет содействовать раскрытию потенциала Конституции РК, повышению качества национального права; усилению правозащитных инструментов Уполномоченного по правам человека и органов прокуратуры; повышению уровня правовой культуры общества и государственного аппарата, доверию граждан к государственным институтам. В этой связи изучение практического опыта деятельности органа конституционного контроля РФ может быть полезен для совершенствования казахстанского законодательства. Изучение и сравнение деятельности органов конституционного контроля РК и РФ, имеющих различный опыт функционирования, позволило нам указать в работе слабые и сильные стороны органа конституционного контроля РК, что поможет улучшить практику деятельности органа конституционного правосудия.

Таким образом, утверждение Республики Казахстан как демократического и правового государства определяет важное значение Конституционного Суда как органа конституционного контроля, инструмента защиты прав и свобод личности и законности.

Список использованной литературы:

1. Конституционный закон Республики Казахстан от 5 ноября 2022 года № 153-VII «О Конституционном Суде Республики Казахстан» - [//https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39441762](https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39441762)
2. Закон Республики Казахстан от 5 июня 1992 года № 1378-XII «О Конституционном Суде Республики Казахстан» (утратил силу) - [//https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1001172](https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1001172)

3. Конституционный закон Республики Казахстан от 29 декабря 1995 года № 2737 «О Конституционном Совете Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 22.12.2017 г.) (утратил силу) -//https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1004022
4. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана: Новый Казахстан: Путь обновления и модернизации -//<https://primeminister.kz/ru/addresses/16032022>
2. Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 19.09.2022 г.)-//https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1005029&sub_id=5300%2000&pos=612;-
3. Федеральный конституционный закон от 21.07.1994 N 1-ФКЗ (ред. от 01.07.2021) "О Конституционном Суде Российской Федерации" (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.12.2021)-//http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_4172/

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ПРАВА И СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И СПОСОБЫ ИХ ЗАЩИТЫ

Кабылбекова А.А.

Студент 1- курса специальности «Юриспруденция»

Казахско-Американского университета

Научный руководитель: магистр п.п.н., ст. преподаватель

Казахско-Американского университета Гусенова М.Ш.

Актуальность темы связана с тем, что права человека закреплены в Конституции РК 1995 года как высшая ценность, а стандарты прав человека установлены в важнейших международных документах, которые ратифицированы нашим государством. В этой связи, выполнение задач по защите прав человека и соблюдению международных договоренностей являются ключевыми факторами для реализации указанного вопроса в каждой стране. Нарушения прав человека в любом государстве подвергаются осуждению международного сообщества и, в этой связи мы хотели рассмотреть вопрос о способах и защитах конституционных прав в Республике Казахстан.

Права человека – это то, чем, согласно нормам морали, наделен каждый живущий в мире просто в силу того, что он - человек. Добиваясь реализации наших прав, мы обращаемся, как правило, к собственному правительству с позиций морали: так поступать нельзя, потому что это – вторжение в сферу моей морали и оскорбление моего личного достоинства. Никто, ни человек, ни правительство, никогда не может отобрать у нас наших прав человека. Они возникли потому, что человек помимо физической, имеет также моральную и духовную сущность. Права человека нужны для того, чтобы защитить и сохранить человеческую сущность каждого, чтобы обеспечить каждому человеку достойную жизнь – жизнь, которую человек заслуживает.

Несмотря на это, в Казахстане все еще, существуют нарушения прав человека, такие как: политические, социальные, экономические, культурные и гражданские. Например такие нарушения как:

- Насильственное выселение людей из их домов (право на достаточное жилище)
- Загрязнение вод, например отходами государственных предприятий (право на здоровье)
- Отсутствие обеспечения минимальной заработной платы, достаточной для достойной
- жизни (трудовые права)
- Отсутствие обеспечения разумного ограничения рабочего времени в государственном и
- частном секторе (трудовые права)

- Запрещение использования языков меньшинств или коренных народов (право на участие в
- культурной жизни)
- Лишение лиц социальной помощи на основании их статуса (например, лиц без постоянного
- места жительства, просителей убежища) (право на социальное обеспечение)

В ЭТОЙ СВЯЗИ МЫ РАССМОТРИМ СПОСОБЫ ЗАЩИТЫ

Способ защиты гражданских прав – это материально-правовые меры, носящие принудительный характер, которые предназначены для восстановления (признания) нарушенных (оспариваемых прав), а также для воздействия на правонарушителя. Такие способы закрепляются законом. Они бывают двух видов, судебные и внесудебные.

Говоря о внесудебных, то они и есть-деятельность гос. Органов; деятельность общественных сообществ и конечно же, самозащита.

Международные ОРГАНИЗАЦИИ по ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Уполномоченный по правам человека в Республике Казахстан — должностное лицо в Республике Казахстан, избираемое Сенатом Парламента Казахстана по представлению президента Казахстана в целях обеспечения государственной гарантии защиты прав и свобод человека и гражданина, их соблюдения и уважения.

Негосударственные организации играют основную роль в привлечении внимания международной общественности к ситуациям в области прав человека. Негосударственные организации наблюдают за действиями государства и заставляют его действовать в соответствии с принципами соблюдения прав человека.

Вывод таков, что права человека в действительности очень щепетильная тема, ведь не всем ее решение и защита под силу. Каждый, абсолютно каждый человек, будь он преступником или сотрудником государственного учреждения, все мы имеем равноправные и единые человеческие и гражданские права.

Предложения и ответы на вопросы с зацепкой:

1. Как мы можем защитить свои права?

Постарайтесь обратить внимание других на то, что ваши права были нарушены; потребуйте их соблюдения. Дайте противоположной стороне понять: вам известно, что она не имеет права обращаться с вами подобным образом. Выделите соответствующие статьи во Всеобщей декларации прав человека, Конвенции о правах человека или других международных документах. Если соответствующие законы есть в вашей собственной стране, сослнитесь и на них. Сообщите другим о случившемся: дайте сообщение в печать, напишите вашему депутату парламента и главе государства, проинформируйте об этом неправительственные организации, занимающиеся правами человека. Спросите у них совета. Если есть возможность, поговорите с адвокатом. Постарайтесь, чтобы правительству стало известно о ваших действиях. Дайте ему понять, что вы не собираетесь отступать. Продемонстрируйте поддержку, на которую вы можете рассчитывать. Наконец, если все остальное не помогло, вы можете обратиться в суд.

2. Как можно обратиться в Европейский Суд?

Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод определяет процедуры рассмотрения индивидуальных жалоб. Однако принятие дел к рассмотрению регламентируется строгими требованиями. Например, до подачи дела в Европейский суд вы должны подтвердить, что ваша жалоба уже подавалась в национальные суды вашей страны (вплоть до самой высшей инстанции!). Если вы хотите попытаться, и полагаете, что ваша жалоба отвечает установленным требованиям, ее можно представить на официальном бланке, который можно получить в Секретариате. Однако вам настоятельно рекомендуется обратиться за советом к юристу или неправительственным организациям, действующим в этой области, и убедиться, действительно ли у вас есть реальный шанс на успех. Имейте в

виду, что вынесению окончательного решения может предшествовать длительный и сложный процесс.

3. У кого нужно требовать соблюдения своих прав?

Соблюдения почти всех основных прав человека, перечисленных в международных соглашениях, вы должны требовать от правительства вашей страны, или от официальных должностных лиц государства. Права человека защищают ваши интересы от посягательств государства, поэтому вы должны требовать их соблюдения от государства или от его представителей. Если вы считаете, что ваши права нарушаются, например, вашим работодателем или соседом, вы не можете напрямую сослаться на международные законы о правах человека, за исключением тех случаев, когда правительство вашей страны было обязано принять меры, чтобы не допустить таких действий работодателей или соседей.

Резюмируя вышесказанное, отметим, что в целом в Республике Казахстан современная законодательная база представлена нормативно-правовыми актами, регулирующими права человека и гражданина. Однако этого недостаточно. На пути реальной защиты прав человека возникает немало трудностей теоретического, организационного, материального характера. Для того, чтобы механизмы защиты прав человека были действующими, необходимо с помощью системы правовых, организационных, нравственных мер создание в обществе уважения к правам человека, а также комплексного механизма реализации и защиты прав и свобод населения, сочетающего в себе экономические, политические, юридические, административные средства и позволяющего минимизировать случаи нарушения прав человека. В этом заключается суть конституционной обязанности государства признавать, соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина.

Список использованной литературы:

1. Конституция Республики Казахстан. Алматы, 1995.
2. Амандыкова С.К. Конституционно-правовое закрепление прав человека и гражданина В Конституции Республики Казахстан 1995 года // Вестник Карагандинского университета. Серия право. 2011. No 3. С. 183.
4. Лукашева Е.А. Права человека. М.: Норма. 2009. С. 134.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТАСЫМАЛДАУ ШАРТЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ

Араш Ерасыл

*«Құқықтану: сот-прокурорлық» мамандығының 2 курс студенті
Абай атындағы Қазақ ұлттық педогогикалық университеті
Ғылыми жетекшісі: қауымд. профессор Мейірбекова Г.Б.*

Менің дайындаған баяндамалық жұмысым бұл халықаралық тасымалдау жайлы болмақ. Халықаралық тасымалдау шартының түрлері мен түсінігін айтпастан бұрын тасымалдау шартының экономикалық мақсаты мен түсінігіне тоқтала өтейін. Тасымалдау шартының экономикалық мақсаты бұл жүктер мен адамдарды белгілі бір жерден екінші жерге алып бару қажеттілігі болып табылады.

Жүк жөнелтушінің, жүкті алушылардың, жолаушылардың мемлекеттер арасында жүкті тасымалдауды жүзеге асыру кезінде пайда болатын аталған қатынастар тасымалдау шартымен негізделі отырып және осы шартпен реттеледі. Тасымалдау шартын жасаудың ұғымы жүк тасымалдаушының жүкті және жолаушыны бір орыннан екінші жерге белгілі бір тасымалдау құралы мен сыйақыға өткізуге міндеттенуі болып табылады.

Халықаралық тасымалдау дегеніміз мүліктерді және жолаушыларды бір мемлекеттен екінші мемлекетке жеткізу және транзит арқылы жүктерді, жолаушыларды өткізу.

Халықаралық тасымалдауды біз ішкі тасымалдаудан ажырата білгеніміз жөн, халықаралық тасымалдаудың негізгі белгілері: бұл жүк, жолаушы кеден шекарасынан өтуі тиіс. Халықаралық тасымалдауды жүзеге асыру барысында ұлттық валютадан басқа шетелдік валютада қолданылады және ең негізгілердің бірі халықаралық тасымалдау кезінде тек ҚР-да ғана заңдық күшке ие нормативтік құқықтық актілерден бөлек, халықаралық конвенциялар, ұлттық заңдар, халықаралық әдет-ғұрыптар қолданылады. Енді сұрақ халықаралық тасымалдау шарты қай кезде жасалған болады? Яғни шарттың екі тараптары да өзара еркіндік білдіруі болған кезде саналады. Осыған қарай отырып біз жүкті тасымалдау шарты консенсуалдық шарт екенін, шарттың мазмұны мен екі тарап жасасқан сәттен бастап құқықтық нәтижені тудыратынын байқаймыз. Жүкті тасымалдау шарты бойынша тасымалдаушы өзіне сеніп тапсырылған басқа тараптың (жүк жөнелтушінің) жүгін белгілі бір мекенге уақытында жеткізуге, және де жүкті алуға уәкілетті адамға (алушы) оны беруге міндеттенеді. Жүкті жөнелтуші жүкті тасымалдағаны үшін шартқа немесе тарифке байланысты ақы төлеуге міндеттенеді. Бірақ бір нәрсені ескеруіміз қажет, жолаушыны тасымалдауға қатысты шарт жасасу барысында келісім қай уақыттан басталатынын айқындау керек. Көптеген құқықтық доктрина мен сот тәжірибелері бұл сұрақты шешудің бірнеше жақтарын ұсынады. (Билетті сатып алу сәті, көлік құралына отырғызу сәтінен бастап және с.с.)

Тасымалдау шартын жасау барысында әртүрлі құқықтық субъектілер танылады. Халықаралық тасымалдау шартының ережелеріне сәйкес шарт субъектісі жеке және заңды тұлға болады. Халықаралық тасымалдауды біз 5 түрге бөліп қарастырамыз:

1. Теңіз тасымалдауы
2. Әуе тасымалдауы
3. Теміржол тасымалдауы
4. Авто жол тасымалдауы
5. Аралас тасымалдау

Халықаралық тасымалдаудың негізгілеріне тоқталып, анықтама беріп өтейін. Аталған 5 тасымалдау түрінің ішінде көптеген құқықтық мәселелерді тудырған бұл теңіз тасымалдауы. Әлемнің көптеген мемлекеттерінде жүкті теңіз тасымалдауы арқылы жеткізу барысында қай елдің заңы қолданылуы керектігін реттейтін коллициялық нормалар жоқ. Бұл мәселелер сот тәжірибелерімен шешіледі. Ұлыбритания мен Франция соттарында кемеңі жалау заңы қолданылады, ал Германия соттарында мүлік қай жерде қабылданды сол жердің заңы қолданылады. Польшада тараптардың еркіндігі.

Халықаралық әуе тасымалдауы

Бұл тасымалдаудың түрі енді дамып келе жатқан жаңа тасымалдау нысаны болып табылады. XX ғасырдың басы мен XIX ғасырдың соңында әуе тасымалының артуына байланысты ең бірінші 1929 жылы «Әуе тасымалдауының кейбір ережелерін унификациялау» туралы Варшава конвенциясы қабылданды. Варшава конвенциясына сәйкес жеткізілген жүктің толыққанды сақталуын қамтамасыз етілуіне қарай жүкті қабылдап алған күннен бастап 14 күн ішінде сотқа арыз беруге болады. Бұл аталмыш мерзім өтіп кеткен жағдайда талапкер сотқа шағымдану құқығынан бір жолата айырылады, яғни 14 күн ішінде сотқа арыз беріп үлгеруі керек. Жүкті тасымалдаушы келесі жағдайларда келтірілген зиян үшін жауапкершілікке тартылады:

- Жолаушының өліміне алып келіп соқса немесе кез-келген дене жарақатын алса;
- Егер зиян келтіретін төтенше жағдай әуе кемесінің бортында немесе отырғызу, түсіру операцияларын жүргізу кезінде болса және т.б жағдайларда жауапкершілікте болады.

Егер де Варшава конвенциясы зиян келтірілген жағдайда зиян орнын толтыру мөлшерін және жолаушылар өлімі болған жағдайда жауапкершілікке тартылатын тұлғалар туралы мәліметтерді қарастырмағандықтан әр елдің өз соты ұлттық заңнамаларға немесе қалыптасқан тәжірибеге сүйене отырып орын алған мәселелерді шешеді.

Халықаралық әуе тасымалына бір мысал келтірер болсам, 2023 жылдың 6 ақпанында Түркияда болған алапат жер сілкінісі барлықтарыңыздың естеріңізде болар, осы бауырлас мемлекетте болған табиғи апаттың негізінде Қазақстан Республикасы екі рет Түркия еліне әуе тасымалы арқылы гуманитарлық көмекті жеткізген еді. Міне бұл да халықаралық әуе тасымалының біріне жатады.

Әуе тасымалдау кезінде жүкке қатысты әуе жол құжаты қолданылады. Оны келісілген жүкті беруші 3 данада толтырады. Әуе жүк құжатында жүкті жөнелтуші мен тасымалдаушының қолы болуы керек. Қазіргі уақытта (штемпель) қолданылады. Егер жүк қабылдаушы тауарды қабылдап алғаннан кейін, тауар толық болмаған жағдайда 7 күн ішінде хабар беруі тиіс, тауар уақытында жетпеген жағдайда қосымша 20 күн уақыт беріледі.

Халықаралық теміржол тасымалдауы

Қазіргі уақытта көптеген теміржол тасымалдауларының негізінде маңызды келісімдердің бірі болып «Жүкті және жолаушыны теміржол тасымалдауы туралы» Берн конвенциясы қолданыста болып келді. 1980 жылы Берн конвенциясын қайта қарау мақсатында жаңа халықаралық теміржол тасымалдауы туралы келісім қабылданды (КОТИФ). Оған 38 мемлекет мүше.

КОТИФ конвенциясына сәйкес, егер жүкті мерзімінен кешіктіріп жеткізгені үшін жүкті қабылдап алушы тарапқа материалдық және т.б. зиян тиген жағдайда жүкті тасымалдаудың өтемақысы 3 есе етіп қайтарылады. Теміржол тасымалдауы шарты бойынша халықаралық конвенциялардан бөлек ҚР-ы 2001 жылы 8 желтоқсанда «Теміржол көлігі туралы» заңын қабылдады. Аталмыш заңның 65-шы бабына сәйкес жолаушыны тасымалдау шартына сәйкес тасымалдаушы оған жол жүру құжатына сәйкес поездан орын беріп, оны баратын жеріне дейін жеткізуге міндеттенеді. Ал жолаушы жол жүру ақысын төлеуге міндетті.

Теміржол тасымалын жүзеге асыру барысында келесідей арнайы мамандандырылған халықаралық ұйымдар бар, олар: Теміржол ынтымақтастық ұйымы (ОСЖД), Жүк вагонының жалпы паркі (ОПВ). ОСЖД-ның негізгі атқаратын қызметі Халықаралық жолаушы және жүк тасымалдайтын қатынастар келісіміне іс жүргізу болып табылады.

Жүкті тасымалдау шарты бойынша жауапкершілікке келетін болсақ, тасымалдау шарты бойынша белгіленген міндеттемелер тиісті орындалмаған жағдайда жүкті тасымалдаушы, жүкті жөнелтуші, және жүкті алушы мүліктік жауапкершілікте болады. ТМД елдерінде шектеулі жауапкершілік қағидасы қолданылады. Жүкті халықаралық тасымалдау кезінде тараптардың жауапкершілігін шектеуге және жоғарылатуға тиым салынады. Жүкті халықаралық тасымалдау кезінде тасымалдаушы жүкті жөнелтуге қабылдап алған уақыттан бастап, оны жеткізгенге дейін жүктің бұзылмай, сақталуына жауапты болады. Яғни тасымалдаушының бұл жауапкершілігі, кінә қағидасы бойынша қалыптасады. Тасымалдау кезінде арақашықтықты анықтау және көліктің жүру жолы әр түрлі анықталады. Кейбір мемлекеттерде оны тасымалдаушының өзі анықтай алады, ал кейбір уақыттарда ол келісім-шартта көрсетіледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Нысанбекова Л.Б. «Халықаралық жеке құқық оқу құралы»- Алматы, -Жеті Жарғы,- 2006 жыл.*
2. *1980 жылы қабылданған Берн конвенциясы.*
3. *«Теміржол көлігі туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылы 8-ші желтоқсандағы N 266 Заңы.*

Докторович Алиса
Студент 1 -курса специальности «Международное право»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
Научный руководитель: к.ю.н., и.о. доцента Тусупова А.Ж.

Актуальность работы состоит в том, что в настоящее время в Казахстане началась поэтапная политическая модернизацию для построения открытого и справедливого общества.

Послание Президента К. К. Токаева народу Казахстана «Новый Казахстан: путь обновления и модернизации» от 16 марта 2022 года ознаменовало собой начало нового этапа государственного строительства [1].

Конституционная реформа, принятая всенародным референдумом 5 июня 2022 г., легла в основу политической модернизации государства и общества.

Целью настоящей работы является изучение и анализ новой государственной модели, нового формата взаимодействия государства и общества, качественный переход к которому называют Второй республикой. Казахстан перешел от суперпрезидентской, к президентской форме правления с сильным Парламентом и подотчетным Правительством. В этой связи, рассмотрим новые положения, включенные в Конституцию РК 1995 года Законом Республики Казахстан от 8 июня 2022 года «О внесении изменений и дополнений в Конституцию Республики Казахстан» [2].

1. В Конституции, установлено, что земля, ее недра, растительный и животный мир принадлежат народу, а от имени народа право собственности осуществляет государство. Эти изменения в Конституцию позволили создать «Национальный фонд – детям», который станет прямым отражением вектора справедливости государства.

2. Закреплен запрет на членство главы государства во всех политических партиях и движениях, введен запрет для его близких родственников занимать руководящие посты в квазигосударственном секторе. Исключены положения о роли и привилегиях первого президента республики Н. Назарбаева (н-р, положение о праве избираться на пост главы государства более двух раз подряд, пункт о том, что исключены статус и полномочия первого президента, а также упоминание о Назарбаеве как основателе независимого Казахстана, первого президента РК - Лидере Нации и о неизменности его статуса). Введение однократного срока президентских полномочий без права переизбрания стало проявлением Нового Справедливого Казахстана

3. Конституционная реформа значительно усилила представительную ветвь власти, укрепила систему сдержек и противовесов, повысила субъектность маслихатов. Внедрение смешанной мажоритарно-пропорциональной модели избрания депутатов Мажилиса и областных маслихатов позволило в более полной мере выразить мнения избирателей. Введение мажоритарной системы выборов депутатов районных и городских маслихатов открыло возможность для граждан эффективно влиять на жизнь в регионах. Также расширены полномочия Парламента, что увеличило его влияние в механизме государства. (н-р, президентская квота в Сенате сократилась с 15 до 10 депутатов, была лишена квота АНК в Мажилисе, Мажилис перешел от пропорциональной, к смешанной избирательной системе .

4. Восстановление Конституционного суда - самостоятельного, специального, автономного института конституционного контроля. Главной особенностью Конституционного суда является возможность обращения гражданами в данный государственный орган для защиты их прав и свобод, закрепленные Конституцией (ст.72, п.3) . Кроме того, правом обращения в Конституционный суд наделены Генеральный прокурор и Уполномоченный по правам человека [3].

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод о том, что Закон РК «О внесении изменений и дополнений в Конституцию Республики Казахстан» от 08.06. 2022 г. носит

больше корректирующий характер. Так, Президент остается центральной фигурой политической системы, и сохраняет возможность контролировать политический процесс в государстве. Правительство РК и Парламент РК расширили собственные полномочия, но их недостаточно для обеспечения системы сдержек и противовесов в политической власти. Также в п. 3 ст. 61 Конституции закрепляется право Правительства РК принимать под свою ответственность временные нормативные акты, имеющие силу закона [2]. На наш взгляд нет необходимости менять классическую теорию разделения властей, так как это может привести к определенным конфликтам в сфере государственного управления.

Подводя итоги, можно сделать вывод о том, что Закон РК о внесении изменений и дополнений в Конституцию от 8 июня 2022 года, стал важным шагом для значительных перемен во многих сферах государства. В соответствии с новой парадигмой сокращены полномочия президента, усилилась роль парламента и маслихатов, расширилось участие граждан делах государства, системно укреплен правозащитная сфера. В то же время, мы считаем, что необходимо принять новую, третью Конституцию РК для обеспечения стабильности и устойчивости конституционного, политического и общественного строя Нового Казахстана, что требует дальнейшего изучения данного вопроса.

Список использованной литературы:

Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Новый Казахстан: Путь обновления и модернизации» (г. Нур-Султан, 16 марта 2022 года) -// https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36550997

Закон Республики Казахстан от 8 июня 2022 года (принят на республиканском референдуме 5 июня 2022 года -//<https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z220000001K/links>

Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 19.09.2022 г.) -//https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005029

СТОИТ ЛИ КРИМИНАЛИЗИРОВАТЬ СКЛОНЕНИЕ ИЛИ СОДЕЙСТВИЕ К СУИЦИДУ?

Сактаганова Адия

Студент 2-курса специальности «Международное право»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: ст. преподаватель Байтукаева Д.У

Суициды уносят больше человеческих жизней, чем войны и убийства. По данным ВОЗ, каждая сотая смерть в мире – это результат самоубийства.

Казахстан уже в течение нескольких лет занимает лидирующие места по суициду. В 2017 году депутаты Мажилиса Парламента РК предложили ввести уголовную ответственность за склонение к самоубийству. Данное предложение поддерживали в Министерстве внутренних дел и Генеральной прокуратуре РК. Будет ли эффективно введение ответственности за склонение или содействие к суициду в предотвращении самоубийства? Прежде всего стоит начать с определения терминов.

Жизнь — это физиологическое существование человека, началом которого является момент физиологических родов, а завершением — биологическая смерть.

Содействие — физическое воздействие на жертву путем предоставления побудительной информации о самоубийстве, ее способах самоубийства, средств или предметов для лишения собственной жизни.

Склонение — психическое воздействие на жертву путем уговоров, предложений, обмана, подкупа и другими способами.

Суицид — умышленное лишение собственной жизни. Суицидальное поведение — включает в себя пресуицидальный период, период реализации суицидальных намерений и постсуицидальный период.

Предварительная фаза -это появление некой сложной ситуации конфликта и склонности человека к суицидальным реакциям. В пресуицидальном периоде появляются суицидальные мысли: пассивные и активные. Пассивные не связаны с определенным планом самоубийства, а суицидальные размышления и фантазии. Активные мысли связаны с намеренным лишением своей жизни и его путями реализации. Человек начинает планировать и выбирать метод суицида. На следующем этапе лицо все больше уходит в себя, меняется в характере. Здесь представляется повод или спусковой крючок для совершения самоубийства. Затем лицо совершает либо сам суицид, либо суицидальные попытки (демонстративно-установочные действия, при которых суицидент чаще всего знает о безопасности применяемого им акта суицида. К суицидальным проявлениям в широком смысле этого слова относят мысли, высказывания, намеки, не сопровождающиеся, однако, какими-либо действиями, направленными на лишение себя жизни.), покушения (суицидальные акты, не завершившиеся летально по причине, не зависящей от суицидента (обрыв веревки, своевременно проведенные реанимационные мероприятия и т. д.)) или проявления (самоповреждения). При последнем возможно лечение и реабилитация. Учитывая все вышеуказанные периоды, люди, которые борются с суицидальными мыслями, часто находятся в уязвимом состоянии ума и более подвержены манипуляциям и эксплуатации. Побуждение кого-то покончить с собой может усугубить его психическое заболевание, а также может заставить его действовать импульсивно, без полного понимания последствий своих действий.

В уголовном законодательстве РК существует статья 105 Доведения до самоубийства.

1. Доведение лица до самоубийства или до покушения на самоубийство путем угроз, жестокого обращения или систематического унижения человеческого достоинства потерпевшего –

наказывается ограничением свободы на срок до трех лет либо лишением свободы на тот же срок.

2. То же деяние, совершенное:

1) в отношении лица, заведомо для виновного, находящегося в беспомощном состоянии либо в материальной или иной зависимости от виновного;

2) в отношении двух или более лиц;

3) группой лиц по предварительному сговору или преступной группой;

4) посредством использования сетей телекоммуникаций, в том числе сети Интернет, – наказывается ограничением свободы на срок до пяти лет либо лишением свободы на тот же срок.

3. Деяния, предусмотренные частями первой или второй настоящей статьи, совершенные в отношении несовершеннолетнего, –

наказываются лишением свободы на срок от трех до восьми лет.

Несмотря на то, что статья изложена просто и понятно, есть моменты, где стоит дать правовое разъяснение и пересмотреть формулировку. Из первой части вышеизложенной статьи вытекает, что обязательным условием для квалификации преступления как доведения до самоубийства является угроза, жестокое обращение или *систематическое унижение*. Под систематическим унижением понимается длительное унижение потерпевшего/жертвы. Однако следует учитывать, что однократное преступное действие, в зависимости от его характера и степени жестокости также может свидетельствовать, что потерпевший был подвергнут доведению до самоубийства. Например, серьезное унижение в публичном месте, размещение личной информации или личных фотографии, материалов в открытом доступе. В таких случаях количество не должно иметь значения, важным элементом должна быть способность потерпевшего принять решение о суициде, с учётом условий, в которых он находится. В первом пункте второй части говорится том же деянии,

совершенным в отношении лица, заведомо для виновного, находящегося в беспомощном состоянии либо в материальной или *иной зависимости* от виновного. Законодателю следует уточнить, что именно имеется под иной зависимостью. Поскольку бывают разные отношения, где один человек находится в той или иной зависимости от другого человек, например, служебная от работодателя, преподавателя, опекуна или попечителя и других. Следовательно, с учетом вида отношения и зависимости также будет логично ввести ответственность с лишением свободы и лишением прав занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на определенный срок. В уголовных законодательствах большинство западноевропейских стран криминальным считается только склонение к акту самоубийства или пособничество к нему.

В УК Швейцарии указывается, что те «...кто из корыстных мотивов склоняет кого-либо к самоубийству или оказывает ему в этом помощь, если совершается самоубийство или покушение на него, то наказанием является каторжная тюрьма сроком до 5 лет или тюремное заключение». В УК Австрии предусматривается ответственность за «склонение к самоубийству и оказание помощи потерпевшему в этом». В УК Италии прямо кодифицировано: "Кто убедит другого совершить самоубийство, или укрепит в нем предположение покончить с собой, или окажет ему каким либо образом содействие при выполнении самоубийства, наказывается, если самоубийство последовало". В УК Франции закрепляется ответственность за рекламирование и пропаганду товаров, услуг, средств и методов, в результате применения которых появляется возможность причинения себе смерти.

В странах постсоветского пространства предусматривается простой вид доведения до самоубийства, а также, наряду с простым, закрепляется квалифицированный вид, где для усиления ответственности устанавливаются различные способы совершения данного вида преступления. В УК Азербайджана закрепила ответственность за совершение подобного деяния аналогичными способами, но лишь в случае, если имеется материальная, служебная или иная зависимость между жертвой и виновным лицом. В УК Литвы устанавливается ответственность за доведения до самоубийства или склонение до самоубийства путем жестокого или «коварного обращения» с потерпевшим, исключая такой способ, как «угроза», и, кроме всего этого, законодателем не раскрывается, какие конкретно действия следует относить к «коварному обращению».

Другие бывшие советские государства, такие, как Белоруссия, Армения, Латвия, Молдавия, Украина, Киргизия, Россия, Таджикистан, Туркмения, Узбекистан предусмотрели в своих законодательных актах как простой, так и квалифицированные виды данного преступления. В УК Армении в части первой закрепляется виновность за доведение лица до самоубийства или покушение на него путем угроз, систематического унижения человеческого достоинства, жестокого обращения, конкретизируя при этом форму вины, с которой может быть совершено рассматриваемое преступное деяние — либо с косвенным умыслом, или по неосторожности. В случае если жертва находилась в материальной или иной зависимости от виновного, это влечет, согласно части второй, усиление ответственности. В УК Белоруссии также описываются признаки состава настоящего преступления, добавив во второй части статьи ответственность за склонение к самоубийству.

Криминализация содействия или склонения к суициду является сложной и сборной темой. С одной стороны, криминализация такого поведения поможет предотвратить манипуляций, жестокие обращения и тем самым сохранит жизни многих людей. Помимо этого, введение ответственности за склонение или содействие к суициду поднимет Казахстан в глаза мировой арене, так как это будет считаться как соответствие общемировым тенденциям. Также криминализация обеспечит людям чувство справедливости, особенно для потерпевших и их семей. Знание того, что отныне люди будут нести наказание за любое пособничество к суициду, поможет потерпевшим и их близким поверить в справедливость и обрести спокойствие. Однако есть и опасения, что

криминализация содействия и склонения к суициду может привести к ограничению свободы слова, права выражать свои мысли и религиозных убеждений. Это может привести к самоцензуре, ущемлению свободы выражения и даже злоупотреблению законом. Еще один минус- это неэффективность. Появление новой статьи или внесенный изменения в уголовный кодекс касательно данной темы будет просто неэффективна без улучшения медицинской, психологической помощи.

В Казахстане с программами от ЮНИСЕФ были достигнуты хорошие результаты по укреплению психологического здоровья и профилактики суицида среди подростков в Казахстане. «Проект по превенции суицидов среди несовершеннолетних» (ППСН) на 2015-2018 годы, реализованной в двух областях: Кызылординской (2015-2017) и Мангистауская (2016-2018).

Реформа 2018 года ознаменовала важный сдвиг в отношении возможности подростков получать доступные услуги по охране психического здоровья. Обследования психического здоровья в рамках ППСН выявили случаи домашнего сексуального насилия в отношении девочек-подростков в возрасте до 18 лет, что затрудняло получение ими согласия родителей на доступ к услугам в психиатрических центрах. Министерство Здравоохранения РК направило в Парламент официальный запрос на внесение изменений в Кодекс о здоровье, предусматривавший обязательное согласие родителей. Парламент одобрил изменение законодательства в 2020 году в пользу снижения возраста получения подростками согласия родителей до 16 лет. Нынче министерство здравоохранения проводит реформы политик, направленные на включение охраны психического здоровья в услуги первичной медико-санитарной помощи, а Государственная программа развития здравоохранения на 2020-2025годы продвигает дальнейшее расширение масштабов ППСН как основного компонента охраны психического здоровья подростков. Правительство Казахстана также увеличило финансирование служб охраны психического здоровья на 25 процентов и обязалось продолжать оказывать финансовую поддержку.

Рекомендации по превенции суицида.

Следует вести уголовную ответственность по склонению и содействию к суициду. Внести соответствующие поправки, дополнения. Дать правовое разъяснение. Также необходимо предотвращать и лечить психические заболевания, которые могут приводить к суициду. Создавать условия для того, чтобы люди могли получать квалифицированную помощь и поддержку в трудные моменты. Помимо этого, нужно образовывать и просвещать граждан. Важно осознавать потенциальные риски и преимущества криминализации того или иного вида содействия к суициду и тщательно учитывать непреднамеренные последствия такого подхода. Введение ответственности за склонение или содействие к суициду может помочь в предотвращении самоубийств, при введении изменений необходимо провести глубокий критический анализ опыта зарубежных стран. Учитывать социологические, психологические, экономические факторы казахстанского населения. Криминализация не является единственным решением проблемы. Эффективность такой меры зависит от многих факторов, таких как общественное мнение, доступность медицинской помощи и психологической поддержки, уровень образованности населения и другие. Поэтому нужно вносить изменения и новшества не только в законодательство, но и в сферу медицины, образования.

Список использованной литературы:

*Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ) // <https://news.un.org/ru/story/2021/06/1404872>
Психология кризисных и экстремальных ситуаций: учебник / под ред. Н. С. Хрусталёвой. — СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2018. — 748 с. // https://psyera.ru/suicidy-obshchie-ponyatiya-terminologiya-rasprostranennost_15640.htm*

Динамика суицидального поведения: статья / Ю. Колесникова 2021//
<https://www.b17.ru/article/dinamikasuicidalnogopovedeniya/>

Кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V ЗРК. //
<https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226>

Мелешко Д. А. Склонение к самоубийству или содействие его совершению: вопросы дифференциации ответственности и квалификации // Lexrussica. — 2020. — Т. 73. — № 12. — С. 145– 155. — DOI: 10.17803/1729-5920.2020.169.12.145-155. //
<https://cyberleninka.ru/article/n/sklonenie-k-samoubiystvu-ili-sodeystvie-ego-soversheniyu-voprosy-differentsiatsii-otvetstvennosti-i-kvalifikatsii>

Особенности уголовной ответственности за преступную причастность к самоубийству в зарубежном уголовном законодательстве // Ястребов А.В. УДК 343.614, ББК 67.408.1 - Вестник Сибирского института бизнеса и информационных технологий № 2 (26) 2018
<https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-ugolovnoy-otvetstvennosti-za-prestupnyuyu-prichastnost-k-samoubiystvu-v-zarubezhnom-ugolovnom-zakonodatelstve>

Программа укрепления психического здоровья и профилактика суицида среди подростков в Казахстане - ЮНИСЕФ // <https://news.un.org/ru/story/2021/06/1404872>

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ НЕЙРОННЫХ СЕТЕЙ

Батыр Малика

Студент 2- курса специальности «Международное право»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: ст. преподаватель Байтукаева Д.У

Введение

Нейронные сети стали важным инструментом в современной науке и технологиях, их применение расширяется и охватывает различные области, включая медицину, финансы, транспорт, робототехнику и многие другие. Однако, использование нейронных сетей также может иметь негативные последствия, особенно в сфере права и этики. В связи с этим, правовое регулирование нейронных сетей становится все более актуальным вопросом, требующим внимания со стороны научного сообщества и законодателей. Одной из основных задач правового регулирования нейронных сетей является балансирование между рисками и выгодами их использования. Нейронные сети имеют большой потенциал для улучшения качества жизни и оптимизации различных процессов, однако, они также могут стать инструментом для нарушения прав и свобод человека, а также нанести вред окружающей среде. Одним из ключевых аспектов правового регулирования нейронных сетей является вопрос ответственности за их действия. Поскольку нейронные сети в значительной степени автономны, то возникает вопрос о том, кто несет ответственность за их действия в случае, если они наносят вред. На данный момент законодательство не регулирует полностью вопросы ответственности в отношении нейронных сетей, что создает проблемы в случае их использования в критических областях, таких как медицина и транспорт. Кроме того, правовое регулирование нейронных сетей также должно учитывать вопросы конфиденциальности и защиты персональных данных. Нейронные сети, использующиеся для обработки конфиденциальной информации, могут стать объектом хакерских атак и кражи данных. Правовое регулирование должно обеспечить достаточный уровень защиты данных и ответственность за их утечку.

Дискуссия/Анализ:

Одним из основных вопросов, связанных с правовым регулированием нейронных сетей, является определение их статуса в правовой системе. Нейронные сети – это инструменты, созданные человеком, но они могут обладать самообучением и

автономностью. Это вызывает сомнения в том, должны ли они иметь статус субъектов права или же они должны рассматриваться как объекты правовой защиты.

Однако, независимо от статуса нейронных сетей, они должны подчиняться определенным правовым нормам и ограничениям. В частности, это касается защиты личных данных, так как нейронные сети могут обрабатывать большое количество информации о людях. Законодательство должно обеспечивать прозрачность и контроль использования персональных данных в нейронных сетях. Еще одним важным аспектом правового регулирования нейронных сетей является ответственность за действия, связанные с их использованием. Нейронные сети могут быть использованы в различных сферах, таких как медицина, юриспруденция, финансы, образование и т.д. В каждой из этих сфер существуют свои особенности и правила, которые должны учитываться при использовании нейронных сетей. Однако, в случае возникновения проблем или вреда, связанных с их использованием, важно иметь механизмы ответственности и компенсации.

В Казахстане отсутствует специальный закон о нейронных сетях и их правовом регулировании. Однако в некоторых законах и нормативных актах, таких как Закон РК "О персональных данных", Закон РК "О связи", Закон РК "О правовой охране программ для электронных вычислительных машин и баз данных", содержатся положения, касающиеся обработки и защиты данных, в том числе данных, используемых в нейронных сетях. Также в Республике Казахстан существуют кодексы и законы, регулирующие ответственность за преступления, совершенные с использованием компьютерной техники и информационных технологий, включая нейронной сети. К примеру, в Уголовном кодексе РК содержится статья "Неправомерный доступ к информации, в информационную систему или сеть телекоммуникаций", в которой предусмотрена уголовная ответственность за незаконное получение доступа к компьютерной информации, включая данные, используемые в нейронных сетях.

В целом, в Казахстане требуется разработка специальных нормативных актов, регулирующих правовые и этические аспекты использования нейронных сетей в различных сферах жизни, а также усовершенствование законодательства, связанного с обработкой и защитой данных.

Заключение

Таким образом, правовое регулирование нейронных сетей является сложной задачей, требующей всестороннего подхода и учета многих факторов. Необходимость регулирования обусловлена рисками, связанными с использованием нейронных сетей в различных сферах деятельности, в том числе в медицине, финансовой сфере, транспорте и т.д. Эффективное регулирование нейронных сетей должно учитывать технологические особенности нейронных сетей, а также специфику конкретных сфер применения.

Для решения этой задачи необходимо создание специальных правовых норм и механизмов контроля за их соблюдением. Ключевые аспекты правового регулирования нейронных сетей могут включать в себя следующие меры:

- Разработка стандартов безопасности и качества нейронных сетей. Эти стандарты могут включать в себя требования к процессу обучения нейронных сетей, к управлению рисками, к защите персональных данных и т.д.
- Установление требований к квалификации специалистов, занимающихся разработкой и применением нейронных сетей.
- Разработка механизмов ответственности за нарушение правил использования нейронных сетей.
- Установление правил и процедур контроля за применением нейронных сетей в конкретных сферах деятельности.

Важно также учитывать международный опыт и передовую практику в области правового регулирования нейронных сетей. К примеру, в Европейском союзе был разработан регуляторный фреймворк GDPR (General Data Protection Regulation),

регулирующий защиту персональных данных, который может быть использован в качестве примера для других стран.

Одной из главных идей, которую можно предложить для разработки и внедрения специализированного законодательства в Республике Казахстан, является создание общей нормативной базы для нейронных сетей, которая включала бы в себя как общие принципы использования, так и более конкретные правила и ограничения. Также можно предложить уделить внимание вопросам ответственности за действия, связанные с использованием нейронных сетей, как в сфере частного права, так и в сфере уголовного права. Это может включать в себя такие вопросы, как защита прав потребителей, защита персональных данных, ответственность за использование нейронных сетей в целях совершения преступлений и т.д. Кроме того, важно уделить внимание вопросам обучения и сертификации специалистов, работающих с нейронными сетями, а также разработке стандартов безопасности и этики, которые помогут предотвратить негативные последствия использования нейронных сетей. В целом, создание специализированного законодательства для нейронных сетей может быть полезным шагом в развитии новых технологий и защите прав людей в Республике Казахстан.

Таким образом, правовое регулирование нейронных сетей является важной задачей, требующей совместных усилий правительства, бизнеса, научного сообщества и общественности в целом. Правильное регулирование позволит обеспечить безопасность и эффективность применения нейронных сетей в различных сферах деятельности, а также защиту прав и интересов граждан. В свою очередь, регулирование нейронных сетей требует не только технического знания, но и правовой экспертизы. В заключение, необходимо отметить, что правовое регулирование нейронных сетей должно базироваться на принципах защиты прав и свобод граждан, а также на принципах эффективности и гибкости регулирования. Следует отметить, что правовое регулирование нейронных сетей в Республике Казахстан находится в стадии развития. Необходимо усиления в направлении разработки и внедрения специализированного законодательства, которое будет учитывать специфические особенности нейронных сетей и обеспечивать их безопасное использование в интересах общества.

Список использованной литературы:

- Закон Республики Казахстан от 24 ноября 2015 года № 418-V ЗРК "О науке"*
Закон Республики Казахстан от 30 ноября 2015 года № 419-V ЗРК "О высшем и послевузовском профессиональном образовании"
Закон Республики Казахстан от 28 декабря 2017 года № 128-VI ЗРК "О защите персональных данных"
Закон Республики Казахстан от 13 мая 2021 года № 371-VI ЗРК "О защите прав потребителей"
Правовое регулирование использования искусственного интеллекта в Европейском союзе / М.А. Русланова // Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки. – 2020. – № 2 (36). – С. 163-169.
Особенности правового регулирования искусственного интеллекта в Китае и России / А.М. Ахметшин, Ю.Г. Рожков // Вестник ТюмГУ. Гуманитарные исследования. – 2019. – № 8. – С. 97-109.
Правовые аспекты использования искусственного интеллекта / Е.А. Киреева, М.А. Русланова // Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия: Экономика. Управление. Право. – 2019. – Т. 19, вып. 4. – С. 470-474.
Мировой опыт правового регулирования использования искусственного интеллекта / М.В. Павлова // Вестник ПГУПС. – 2019. – № 2 (42). – С. 188-197.
Правовое регулирование робототехники и искусственного интеллекта в Японии / О.Ю. Баранов // Вестник Самарской государственной юридической академии. – 2019. – № 1 (50). – С. 82-87.

12-СЕКЦИЯ «ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ МӘН-МӘТІНІНДЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»

12-СЕКЦИЯ «АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»

12-SECTION «CURRENT PROBLEMS OF INTERNATIONAL LAW IN THE CONTEXT OF ENSURING INTERNATIONAL SECURITY»

ЖАНАШЫРЫҚ НИЕТПЕН КІСІ ӨЛТІРГЕНДІГІ ҮШІН ЖАУАПТЫЛЫҚ ТУРАЛЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ПРАКТИКАСЫ

Оразай Сымбат

Студент 2-курса специальности «Международное право»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: к.ю.н., доцент Апенев С.М.

Соңғы кезде әлемде жиі көтеріліп жүрген даулы мәселелердің бірі – «жеңіл өлім» аталып кеткен эвтаназия мәселесі. Эвтаназия – тікелей мағынада алғанда “адамдық емес”, “адамға сай емес” деп саналатын өмірдің қиыншылықтарынан қашу, шыдау мүмкін емес жан азабын, қиналуын тоқтату үшін жанашырлық ниетпен ауырсыну мен қиналудан саналы мақсатты түрде өз еркімен жасалатын өлтіру. Басқа бір анықтама бойынша эвтаназия деп қандай да бір тұлғаның өз тілегі бойынша өмірін тоқтатуына бағытталған және бұдан еш пайда көрмейтін адамның (дәрігердің) қолымен орындалған әрекетті айтамыз.

Аталмыш терминді алғаш рет XVII ғасырда Френсис Бэкон «жеңіл әрі адам жанын ауыртпайтын өлім» деп атады. Оның айтуынша, бұл жердегі дәрігердің міндеті – науқасқа түсіп жатқан физикалық ауыртпалықты тоқтатып, оны ауырсынудан құтқарып, жан тапсыруына мүмкіндік беру.[1] Гиппократ антындағы «Мен сұрап келгендерге ешқашан өлтіретін улы қоспаларды бермеймін және оларды жасайтын жолды ешкімге де көрсетпеймін» деген жолдар оның эвтаназияға қарсы келгендігін көрсетеді [2, 2 б]. Бұл жағдайда дәрігердің эвтаназия ұсынуын пациентті суицидке үгіттеу деп түсінген дұрыс шығар. Эвтаназияға медицинаның өзі қарсы шығып тұр, бірақ элеуметтану, қоғамдық денсаулық сақтау тұрғысынан қарасақ, бұл ұғымды қабылдауға болады. Ал Сократ, Платон, Аристотельдердің пікірі Гиппократқа қарама-қайшы. Олар жеңіл өлімді қолдап, бұл әдістің өлім аузында жатқандарға пайдасы бар деп есептеді. Сократтың өзі «цикута» атты адам ағзасына зиянды улы ішіп, өз-өзіне қол жұмсау арқылы өмірімен қоштасқан.

Дін жағынан алып саралайтын болсақ, біздің менталитет көбіне дін негізінде қалыптасқандықтан, өмірді сыйлайтын да Алла, қайтарып алатын да Алла. Сол секілді кез-келген ауруды жіберетін де Алла, аурудан толығымен айықтыратын да Алла. Исламда адам баласы қандай ауыр дертке шалдықса да, бар жағдайға сабырлық танытады. Өлімге асығудан гөрі, өмірге деген құлшынысы биік тұрады. Алланың құдыретіне деген сенімі мол болса, өмірден үмітін үзбейді. Яғни, дін тұрғысынан эвтаназия ауыр күнә. Осыған байланысты заңгерлер, философтар, элеуметтанушылар, дәрігерлер, саясаттанушылар және дінтанушылар арасында дау мәселесі ұлғаюда. Біреулері өмір қадірлі және оған қол сұғылмауы тиіс дейді. Өмір мәнсіз, мағынасыз дүниеге айналмауы тиіс деп өзгелері қарсылық білдіруде. Осылайша эвтаназия ұғымында осындай қарама-қайшы сипаттар бар. Алға қойылған мәселені шешу үшін заң шығарушы органдар эвтаназиямен байланысты даулы мәселелерді заң және ережелерге сай, регламенттеуге міндетті.

Жанашырлық ниетпен кісі өлтіру мәселесінде қылмыс ретінде бағалау немесе заң жүзінде оны ақтау, жауаптылықтың көлемі туралы зерттеушілердің араларында даулылық байқалады.

Заң тұрғысынан эвтаназия саналы түрде қазаға ұшырату деп танылады. Елімізде осы іс әрекетті жүзеге асыруға заң бойынша тыйым салынған. Яғни, Қазақстан Республикасының «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі» туралы Кодекстің 141-бабы бойынша «Эвтаназияны жүзеге асыруға тыйым салынады».[3]

Қазақстан Республикасының 2014 жылы 3 шілдеде қабылданған Қылмыстық кодексінің қылмыстық жауаптылық пен жазаны жеңілдететін жағдайларды анықтауға арналған 53 бабының 7 пункті жанашырлық қылмыстық құқық бұзушылықты жасауды жауаптылықты жеңілдететін жағдай ретінде бағалаған. Қазіргі қылмыстық заңның жағдайы бойынша мұндай жағдайда адамды өмірінен айыру әрекеті жеке адамға қарсы қылмыс ретінде, оның ішінде ҚК 99 бабының 1 бөлімімен жай кісі өлтіру ретінде квалификациялануы, яғни емделмейтін және қиналу үстіндегі ауру адамның тез, қиналмай қайтыс болуына дәрігердің көмектесуі, әдеттегі кісі өлтіруші мен бірдей бағалануы керек. Жанашырлықпен кісі өлтірушілік үшін жауаптылық мәселесіне тоқталмай тұрып, жанашырлықтың (эвтаназияның) түрлеріне және олардың сипаттамасына қысқаша тоқтала кеткен жөн [4, 1 б].

Эвтаназия категориясы:

1. Активті (белсенді) іс-әрекетті активті эвтаназияға жатқызатын басты критерий, пациент өліміне дәрігердің белсенді түрде қатысуы. Белсенді эвтаназияда дәрігер пациенттің жан төзгісіз қиналу үстінде екендігін көріп, науқасқа ауруды басатын дәрі шамадан тыс дозада береді, соның арқасында ол қайтыс болады. Бұл жағдайда пациенттің келісімі аса қажеттілік білдірмейді, себебі ол қатты ауырсыну жағдайында өзінің еркін білдіре алмауы мүмкін.
2. Пассивті (бәсең) іс-әрекетті пассивті эвтаназияға жатқызатын критерийлер: медицина қызметкерінің немесе басқа тұлғаның әрекетсіздігі, науқасты қазаға ұшыратуы мүмкін, ем қонбайтын аурудың болуы, емдеу тәсілі мен шараларының жалғасуы, арнайы медициналық аспапсыз қалыпты өмір кешудің мүмкін болмауы, науқаста адам төзгісіз жан азабының болуы, міндетті түрде эвтаназия туралы науқастың ерікті өтінішінің болуы. [5, 5 б]

Алайда, кез-келген адам мұндай процедураға құқылы бола алмайды. Эвтаназия жасалмас бұрын мына маңызды критерийлерді ескеру қажет: ауыр науқас адамның өмірін тоқтатуға деген бірнеше рет тілегінің болуы, егер науқастың жағдайы тым нашар болып өзі үшін шешім қабылдай алмайтындай қиналу үстінде болса жақын туыстарының келісімімен ғана орындалады.

Эвтаназияны қолдайтындардың пікірінше, эвтаназия жасау ережеге сәйкес науқас тарапынан ерікті түрде болып және дәрігердің тарапынан пассивті түрде болуы тиіс.

Кінәлінің әрекетін қылмыстық-құқықтық саралау кезінде белсенді және бәсең (активті және пассивті) эвтаназия ерекшеліктерін есепке алу қажет. Белсенді эвтаназияны жүзеге асыру әрқашан қылмыс болып сараланады, ал бәсең эвтаназияға қатысты екі нұсқа болуы мүмкін: кінәлі тұлға науқастың өтініші бойынша өмірін демеп тұрған аспапты өшіруі нәтижесінде науқастың өліміне әкеп соқтыруы, науқастың өзі өмірін демеп тұрған дәрілік заттарды қабылдаудан бас тартып, нәтижесінде өлімге әкеп соқтыруы.

Кейбір мемлекеттер эвтаназияның тек пассивті нысанын ғана жауаптылыққа соқтырмайтын іс әрекет ретінде бағалайды. АҚШ-та бұл қызмет тек Калифорния, Орегон, Монтана, Вермонтта заңды. Вашингтонда эвтаназия заңдастырылды, бірақ 2012 жылдан бастап тыйым салынды. Кейбір Еуропа елдерінде пассивті формаға рұқсат етіледі. Эвтаназияға нақты тыйым жоқ: Израиль, Германия, Албания, Испания, Франция. 2018 жылдың 9 наурызында Үндістанның Конституциялық палатасы тек пассивті эвтаназияны заңдастырды.

Кейбір мемлекеттерде эвтаназия заңды түрде адамгершілік әрекеті ретінде бағаланады. Бірақ адамға өз өмірін басқаруға құқық берілген елдер көп емес. 1984 жылы Нидерланды ауыр және аса ауыр науқастардың өмірінен өз еркімен кету құқығын бірінші болып заңдастырды. Нидерландыға Бенилюкстің басқа елдері қосылды. Швейцарияда өз

қалауыңыз бойынша басқа елге, тіпті шетелдіктерге де жүгінуге болатын бірнеше мекемелер бар. 1941 жылдан бастап эвтаназияға рұқсат етілген Швейцарияның Цюрих кантонына жыл сайын 200-ге дейін адам келеді. Мұнда тек өткен жылдың өзінде 1 300 адам жанын қинамай, тәнін азапқа салмай, мәңгілік сапарға аттануға шешім қабылдапты. Даусыз дерттен қажып, Швейцарияда мәңгілікке аттануға бел буғандар 4 000 еуро көлемінде ақы төлеп, эв-та-назияның көмегіне жүгіне алады. Ал 2011 жылдан бастап бұл мүмкіндік шетелдіктерге де қолжетімді болды. Өлімге әкелетін инъекцияға негізінен Англия мен Германия азаматтары барады. Жергілікті заңдардың жұмсақтығының арқасында адамдар өмірден кетуге мүмкіндік алу үшін кезекке тұрады. Сонымен қатар, 2011 жылға дейін Цюрихте бұл тіпті сау адамдарға да мүмкін болды. Бірақ жұртшылық үкіметті тиісті түзетулерді қабылдауға мәжбүр етті, енді мұнда тек ауыр науқастар ғана өлімді өз еркімен қабылдай алады.

Қазақстанда және бұрынғы посткеңестік елдерде эвтаназияны қылмысты әрекеттер қатарынан шығару немесе оны қылмысты деп тану туралы қарама-қарсы пікірлер кездескен мен, қазіргі қылмыстық заң бойынша жай кісі өлтіру ретінде бағаланады. Бұл мақалада біз жанашырлық ниетпен кісі өлтіруді криминализациялау немесе декриминализациялау туралы мәселеге тоқталмаймыз. Мақаланың мақсаты жанашырлықпен кісі өлтіруді қылмысты іс-әрекет деп танығанның өзінде, оның квалификациясына қатысты мәселе болып табылады.

Мемлекетімізге белгілі бір шамадағы жауапкершілікті көздеп, белсенді және бәсең эвтаназияны ажырататын, анық және жан-жақты заңнамалық реттеу қажет. Бұл мәселені шешу жолындағы ең маңызды аргумент ретінде адамгершілік (гуманность) әрекетін бірінші орынға қоямыз. Бұқаралық ақпарат құралдарында, ғаламторда жүргізілген сауалнамалар адамдар науқас адамның азабын азайтуға қарсы емес деген қорытындыға келді. Яғни, бұл жалпыадамзаттық принциптерге қайшы келмейді. Екіншіден, лайықты өлім құқығы-адамның табиғи құқықтарының бірі. Ресейдегі эвтаназияны жақтаушылардың бірі Ю.А. Дмитриев пен Е.В. Шленева эвтаназия Конституциядағы «әрбір адамның өмір сүруге құқығы бар» деген ережеге сүйеніп эвтаназияны қолдануға қарсылық білдірушілерге қарсы жауап ретінде «Егер Конституция әр адамның өмір сүруге құқығы бар екендігін белгілесе, онда осы арқылы өлімге құқығы бар екендігін де белгілейді, яғни өз өміріне өз еркімен, өз қалауымен билік етуге құқығы бар, керісінше болған жағдайда өмір сүруге міндетті болуға айналады» дейді [6, 52 б].

Және де эвтаназияны жақтаушылар дәлел ретінде донорлық органдардың жетіспеушілігін осылайша азайтуға болатындығын айтады. Ұлыбританияның ең көне университетінің ғалымы профессор Джулиан Савулеску жұртшылыққа осындай үндеу жариялаған болатын. Комада жатқан немесе мидың өлімінен аман қалған, бірақ тіршілікті қамтамасыз ету жүйесі арқылы қолдау көрсетілетін әрбір науқастан мұқтаж адамдарға трансплантациялау үшін тоғыз мүшені алуға болады [7]. Үшіншіден, үмітсіз адамдарға эвтаназияны қолдану науқастардың ғана емес, олардың туыстарының да азабын азайтады. Адам яғни науқас, альтруист болуға құқылы [8].

Нақтылай айтқанда, ол өзінің жазылып кетуіне үміт жоқ екенін саналы түрде қабылдай алуы арқылы жақындарына, туыстарына ауыртпалық салмауы. Әдетте науқас адам көптеген қаражатты керек етеді сауығып кету үшін, сауығып кетуге үміт жоқ болсада, оның жақындары мүмкіндіктің жоқтығына қарамастан, оның өмірін ұзарту үшін кез келген соманы тауып береді. Бұл үшін олар көптеген несиелер мен қарыздарға ұшырайды. Яғни оларға моральдық жағынан да, қаржылық жағынан да ауыртпалық түсірмеу. Төртіншіден заңнамаға арнайы бап енгізу бойынша ұсыныстар жасаймыз. Қазақстан Республикасының ҚК-не қазіргі кезде кең етек алған «Жанашырлық жағдайында кісі өлтіру (эвтаназия)» бабын енгізу қажет немесе ҚР ҚК Ерекше бөлімінің 1 тарауында жеке адамға қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтардың бірі ретінде қарастырылуы керек және теріс қылық ретінде бағаланып, баптың санкциясы бас бостандығынан айыру, бостандығын шектеу жазаларынан басқа жеңіл жазалардың түрін келтіруі керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Интернет журнал: История эвтаназии – Эвтаназия. Глава-II. Этико-философский дискурс: от Античности к Современности. Раздел – 4. Новое время и современный период. 2010.10.06.
2. Author: NikolayMelnikovTitle: Euthanasia. To live or to die. Статья -С. 2.
3. Қазақстан Республикасының «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі» туралы Кодексі 2009 жылғы 18 қыркүйектегі № 193-IV (10.07.2012 ж. өзгерістер және толықтырулармен) – Астана, 2012. – 141-бап
4. Әпенев С.М. “Жана шырлық ниетпен жасалған кісі өлтірушілік үшін жауаптылықтың мәселелері”.
5. Тажибаев Б.Н. “Қазақстан Республикасында эвтаназияның қолданудың қылмыстық-құқықтық мәселесі”
6. Дмитриев Ю.А., Шленева Е.В. Право человека в Российской Федерации на осуществление эвтаназии. // Государство и право. – 2000. – № 11. – С. 52.
7. Статья “Профессор из Оксфорда считает, что эвтаназия может решить проблему нехватки донорских органов” 11 мая 2010 г.
8. Журнал Международный студенческий научный вестник. – 2015. – № 1

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НА ПРИМЕРЕ КОНФЛИКТА НА КИРГИЗСКО-ТАДЖИКСКОЙ ГРАНИЦЕ

Раимкулов Заманбек

Студент 3-курса специальности «Международное право»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: к.ю.н., ст. преподаватель Татаиринов Д.В.

Войны подобны судебной тяжбе, где судебные издержки превышают спорную сумму
— Люк де Вовенарг
Французский философ, писатель и моралист

Вооруженный международный конфликт — это конфликт, возникающий между двумя или более государствами или между государством и негосударственным субъектом, который связан с применением вооруженной силы. Международные вооруженные конфликты могут принимать различные формы, такие как войны между странами, пограничные споры, вооруженное вмешательство одного государства во внутренние дела другого государства. Международное право играет важную роль в обеспечении международной безопасности, создавая основу для мирных отношений и отношений сотрудничества между странами. Международное право устанавливает свод правил и принципов, которые определяют поведение государств, способствуют уважению прав человека и верховенству закона, а также предотвращают конфликты и насилие. Однако заключается опасность игнорирования конфликтов в международной сфере во многих процессах. [Женевская конвенция о защите гражданского населения во время войны.]

Эскалация один из самых опасных возможных путей развития конфликта, это происходит, если международные конфликты игнорируются, они могут обостриться и привести к более серьезным формам насилия, таким как вооруженный конфликт или война. Игнорирование конфликтов может создать впечатление, что государство слабо или не желает защищать свои интересы, что может подтолкнуть другие государства к более агрессивным действиям.

Международные конфликты могут иметь побочные эффекты, которые могут дестабилизировать соседние страны и регионы. Например, если игнорировать конфликт между двумя соседними странами, это может привести к миграции населения и распространению насилия и отсутствия безопасности на другие страны региона.

Игнорирование международных конфликтов может иметь серьезные гуманитарные последствия, такие как миграция населения, гибель людей и имущества, а также нарушение прав человека. Международное сообщество несет ответственность за защиту гражданских лиц и предотвращение человеческих страданий, и игнорирование конфликтов может подорвать эту ответственность.

Международные конфликты могут иметь негативные экономические последствия, такие как нарушение торговли и инвестиций, потеря экономических возможностей и усиление экономического и социального неравенства. Игнорирование конфликтов может привести к длительной экономической нестабильности и затормозить развитие и процветание пострадавших стран. [Батырь В.А.– С. 11 – 213.]

Под международными вооруженными конфликтами понимаются вооруженные конфликты между двумя или более государствами или между государством и негосударственным субъектом, достигшие определенного уровня интенсивности и связанные с применением вооруженной силы. Вот некоторые из самых известных вооруженных конфликтов, произошедших за последние годы:

Сирийская гражданская война (с 2011 г. по настоящее время): это непрекращающийся конфликт между правительством Сирии и различными оппозиционными группами, в том числе ИГИЛ и курдскими ополченцами. Конфликт привел к гуманитарному кризису, из-за которого миллионы людей были вынуждены покинуть свои дома и искать новое убежище.

Гражданская война в Йемене (2015 г. – настоящее время): этот конфликт начался, когда повстанцы-хуситы захватили столицу Сану и вынудили правительство бежать. Коалиция арабских государств во главе с Саудовской Аравией вмешалась в поддержку правительства, и конфликт привел к гуманитарному кризису, когда миллионы людей столкнулись с голодом и болезнями.

Украинский конфликт (2014 г. – настоящее время): конфликт который начался с 2014 года и продолжается в наши дни, мы можем наблюдать за ходом происходящего прямо сейчас.

Война в Афганистане (с 2001 г. по настоящее время): этот конфликт начался после терактов 11 сентября, когда Соединенные Штаты и их союзники вторглись в Афганистан, чтобы отстранить Талибан от власти. Конфликт продолжается уже более 20 лет и привел к гибели десятков тысяч человек.

Война в Ираке (2003-2011 гг.): Этот конфликт начался, когда Соединенные Штаты и их союзники вторглись в Ирак, чтобы отстранить Саддама Хусейна от власти. Конфликт привел к гибели сотен тысяч людей и дестабилизации региона. [Международный журнал Красного Креста, № 913. – Жизель В., Роденхойзер Т., Дёрман К.]

Несоблюдение права, несмотря на наличие международных законов, а также конвенций, регулирующих вооруженные конфликты, является достаточно частым явлением. Стороны в конфликте не всегда могут их соблюдать. Некоторые государства или негосударственные субъекты могут предпочесть игнорировать законы или быть не в состоянии обеспечить их соблюдение, что затрудняет регулирование ведения вооруженных конфликтов.

Вооруженные конфликты могут быть сложными и включать множество участников, что затрудняет определение того, кто несет ответственность за нарушения международного права. Кроме того, в конфликтах могут использоваться различные виды оружия и тактики, что затрудняет последовательное применение закона.

Международное право может быть ограничено в своей способности регулировать вооруженные конфликты, поскольку оно может быть не в состоянии учесть все нюансы и сложности каждого конфликта. Кроме того, могут возникать разногласия по поводу

толкования закона или сферы его применения, что затрудняет достижение консенсуса в отношении того, как урегулировать тот или иной конфликт.

Государства и негосударственные субъекты могут руководствоваться политическими соображениями, такими как территориальные споры или стремление к власти, что может затруднить достижение мирного разрешения конфликта или обеспечение соблюдения международного права.

В целом регулирование вооруженных конфликтов с помощью закона может быть затруднено из-за сложного и динамичного характера конфликтов и ограниченности международного права в их разрешении. [Финешин Е. – С. – 2.]. Таким примером может послужить недавний конфликт, случившийся на границе Таджикистана и Кыргызстана.

Самый последний конфликт между Таджикистаном и Кыргызстаном произошел в апреле 2021 года, когда между двумя странами вспыхнули пограничные столкновения, в результате которых погибли десятки людей и были перемещены тысячи других.

Причиной конфликта стал спор из-за водораспределительного сооружения, расположенного на границе двух стран. Таджикистан утверждал, что объект находится на его стороне границы, а Кыргызстан утверждал, что на его стороне. Разногласия быстро переросли в насилие, когда обе стороны применили стрелковое оружие и минометы.

Конфликт между Таджикистаном и Кыргызстаном коренится в давнем территориальном споре из-за нескольких приграничных территорий, который на протяжении многих лет вызывает напряженность в отношениях между двумя странами. Граница между Таджикистаном и Кыргызстаном была проведена советскими властями в 1920-х годах и была источником напряженности между двумя странами после распада Советского Союза в 1991 году. Конфликт также имеет этническую составляющую, поскольку в приграничных районах проживают этнические кыргызы и таджики. Этническая напряженность и конкуренция за ресурсы в регионе способствовали эскалации насилия между двумя общинами и затруднили мирное урегулирование конфликта.

Международные организации, в том числе Организация Объединенных Наций и Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ), призвали к мирному урегулированию конфликта и к диалогу обеих сторон для устранения основных причин конфликта.

Разрешение конфликтов – трудный и долгий процесс, в международном праве существует несколько достаточно эффективных методов разрешения споров, доказавших свою значимость за счёт исторических прецедентов. Один из вариантов — согласие обеих стран на международное посредничество. Это может включать нейтральную третью сторону или группу стран, выступающих в качестве посредников, чтобы помочь облегчить переговоры и достичь мирного решения.

Две страны также могут участвовать в прямых переговорах, чтобы попытаться решить проблемы, вызвавшие конфликт. Этим переговорам могут способствовать региональные организации, такие как Организация Договора о коллективной безопасности (ОДКБ) или Шанхайская организация сотрудничества (ШОС).

Это может включать обращение в арбитраж или посредничество через международные организации, такие как Международный суд (МС) или Постоянный арбитражный суд (ППС). Две страны также могли бы работать над урегулированием конфликта посредством двусторонних соглашений. Эти соглашения могут охватывать такие области, как демилитация границ, управление природными ресурсами и прочие проекты, реализация которых может быть обеспечена при помощи взаимного подхода сторон. [Панов В.П. 1997. – С. – 223 - 225].

Список использованной литературы:

Батырь В.А. Международное гуманитарное право. – С. 11 – 213.

Арцибасов И.Н., Егоров С.А. *Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия.* – С. – 21.

Панов В.П. *Международное уголовное право.* М., 1997. – С. – 223 - 225.

Финешин Е. *Современное международное гуманитарное право* – С. – 2.

Женевская конвенция от 12 августа 1949 года о защите гражданского населения во время войны.

Международный журнал Красного Креста, № 913. Двадцать лет спустя: международное гуманитарное право и защита гражданских лиц от последствий киберопераций во время вооруженных конфликтов – Жизель В., Роденхойзер Т., Дёрман К.

ВАЖНОСТЬ ПРИНЦИПА МИРНОГО РЕШЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СПОРОВ

Раджабмуродзода Субхонджони

Студент 3-курса специальности «Международное право»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: к.ю.н., ст. преподаватель Татаринов Д.В.

Принцип мирного урегулирования международных споров является основополагающим принципом международного права с момента создания современной международной системы. Этот принцип закреплен в Уставе Организации Объединенных Наций и считается краеугольным камнем международных отношений. Это принцип, который подчеркивает важность урегулирования конфликтов между государствами мирными средствами, а не прибегания к вооруженному конфликту. Рассмотрение данного принципа является крайне важным и актуальным, так как чтобы постигнуть его значимость, следует изучить и историческое развитие, саму роль принципа в современном международном праве, ведь от этого зависит будущее укрепление мира и всеобщей безопасности.

Совместное урегулирование международных споров имеет долгую историю, уходящую корнями в глубокую древность. В Древней Греции споры между городами-государствами часто разрешались с помощью арбитража или посредничества. У римлян также была традиция разрешать споры с помощью арбитража. Вестфальский мир 1648 года, положивший конец Тридцатилетней войне, считается важной вехой в развитии принципа мирного урегулирования международных споров. Договор признавал суверенитет отдельных государств и устанавливал принцип невмешательства во внутренние дела других государств. Договор также предусматривал урегулирование споров путем переговоров и арбитража. Гаагские конвенции 1899 и 1907 годов ознаменовали поворотный момент в развитии принципа мирного урегулирования международных споров. Эти конвенции были первыми международными договорами, которые обеспечили основу для мирного урегулирования споров между государствами. В соответствии с конвенциями была учреждена Постоянная палата третейского суда, которая обеспечила механизм урегулирования споров между государствами посредством арбитража. Конвенции также предусматривали учреждение международного трибунала для рассмотрения споров между государствами. Пакт Келлога-Бриана 1928 года стал еще одной важной вехой в развитии принципа мирного урегулирования международных споров. Пакт отказывался от войны как инструмента национальной политики и предусматривал мирное урегулирование споров между государствами путем переговоров, арбитража или другими мирными средствами. [Чернявский С.И. — Т. 4, вып. 1.]

Принцип мирного урегулирования международных споров является основополагающим принципом современного международного права. Этот принцип закреплен в Уставе Организации Объединенных Наций и считается краеугольным камнем международных отношений. Статья 2(3) Устава предусматривает, что все государства-

члены должны разрешать свои международные споры мирными средствами таким образом, чтобы международный мир и безопасность, а также правосудие не подвергались угрозе. [Бекяшев. М. — С. 85]. Статья 33 Устава предусматривает целый ряд мирных средств для урегулирования споров, включая переговоры, посредничество, арбитраж и судебное урегулирование. [Ст. 33 Устава ООН]. Международный суд ООН (МС) является главным судебным органом Организации Объединенных Наций и играет жизненно важную роль в мирном урегулировании международных споров. Международный суд обладает юрисдикцией в отношении споров между государствами и обеспечивает механизм урегулирования споров судебными средствами. Международный суд рассмотрел множество дел с момента своего создания в 1945 году, включая споры о территориальных границах, делимитации морских пространств и дипломатическом иммунитете. Международный уголовный суд (МУС) является еще одним важным институтом мирного урегулирования международных споров. МУС обладает юрисдикцией в отношении лиц, обвиняемых в совершении военных преступлений, преступлений против человечности и геноцида. МУС обеспечивает механизм мирного урегулирования споров путем судебного преследования лиц, ответственных за международные преступления. [Г. Г. Шинкарецкая. Автореферат док.].

Принцип мирного урегулирования международных споров имеет решающее значение для укрепления международного мира и безопасности. Вооруженные конфликты между государствами могут иметь разрушительные последствия, включая гибель людей, уничтожение имущества, перемещение населения и долгосрочную экономическую и социальную нестабильность. Принцип мирного урегулирования споров обеспечивает механизм разрешения конфликтов между государствами без обращения к вооруженному конфликту. Мирное урегулирование споров также способствует верховенству права и укрепляет международную правовую систему. Международное право обеспечивает основу для мирного урегулирования споров между государствами, а мирное урегулирование споров укрепляет легитимность международного права. [И.И. Лукашук. — С. 267].

Несмотря на важность этого принципа, его реализация сталкивается с такими проблемами, как отсутствие политической воли, дисбаланс сил между нациями и недостаточные ресурсы, а также потенциал для разрешения конфликтов. Поэтому крайне важно, чтобы государства поддерживали и укрепляли свою приверженность мирному урегулированию споров и поддерживали международные институты и механизмы, способствующие мирному разрешению конфликтов.

Список использованной литературы:

- Чернявский С.И. Вторая Гаагская конференция мира 1907 года: взгляд через 110 лет. — Т. 4, вып. 1.*
Бекяшев. М. Отв. ред. Международное публичное право. — С. 85
Статья 33 и 35 (пп. 1 и 2) Устава ООН
Г. Г. Шинкарецкая. Судебные средства разрешения международных споров. Автореферат док. дисс. М., 2010
И.И. Лукашук. Международное право. Том 2. 2005 г. с. 267

ПЕРСПЕКТИВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУНАРОДНОГО УГОЛОВНОГО СУДА И СТРАН, НЕ ПОДПИСАВШИХ И НЕ РАТИФИЦИРОВАВШИХ РИМСКИЙ СТАТУТ

Бакытбекова Малика

*Студент 2-курса специальности «Международное право»
Казахского национального университета им. аль-Фараби*

Международный Уголовный Суд (МУС) был создан в 2002 году для рассмотрения уголовных дел, связанных с нарушением международного права и совершением преступлений против человечности, военных преступлений и геноцида. Он базируется на Римском статуте, который был принят в 1998 году и ратифицирован более чем 100 странами.

Однако есть много стран, которые не присоединились к МУС и не ратифицировали Римский статут. Эти страны могут быть заинтересованы в сотрудничестве с МУС, поскольку они могут столкнуться с преступлениями, которые подпадают под юрисдикцию МУС, или же они могут желать использовать МУС в качестве платформы для привлечения виновных в международных преступлениях к справедливому суду.

Сотрудничество МУС с этими странами может быть важным инструментом в борьбе за справедливость и защиту прав человека в мире. МУС может предоставлять экспертную помощь, обучение и консультации по вопросам уголовного права, а также содействовать в развитии механизмов, позволяющих странам преследовать международные преступления в рамках их национального законодательства.

В последние годы были замечены резкие изменения в геополитической ситуации, вызванные различными конфликтами и изменениями в мировом порядке, что может повлиять на отношение стран к Международному Уголовному Суду и их готовность к сотрудничеству.

Основные принципы Римского Статута включают в себя:

1. Принцип юрисдикции: МУС имеет юрисдикцию над лицами, которые совершили на территории государства-участника тяжкие преступления, включая геноцид, преступления против человечности и военные преступления;

2. Принцип независимости: МУС независим от государственных органов и может действовать независимо от политических, экономических или иных интересов;

3. Принцип справедливости: МУС осуществляет справедливое судебное разбирательство, обеспечивая права жертв и обвиняемых;

4. Принцип презумпции невиновности: Лица, обвиняемые в совершении преступлений, считаются невиновными, пока не будет доказано обратное;

5. Принцип субсидиарности: МУС может рассмотреть дело только в том случае, если государство-участник не в состоянии или не желает расследовать дело самостоятельно;

6. Принцип наказания: МУС может наказывать только лиц, совершивших тяжкие преступления, а не государства или этнические группы в целом;

7. Принцип прав человека: МУС признает и защищает права человека, и осуществляет свою деятельность в соответствии с международными нормами прав человека.

Важно отметить, что Международный Уголовный Суд имеет юрисдикцию только в том случае, если государство, на территории которого были совершены преступления, не может или не хочет расследовать или преследовать эти преступления.

Роль МУС в борьбе с международными преступлениями заключается в том, что он служит как инструмент для достижения международной юстиции и укрепления правовых принципов в международных отношениях. МУС способен привлекать и судить лиц, которые совершили тяжкие преступления против мирового сообщества, и наказывать их справедливым образом.

Причины, по которым некоторые страны не подписали и не ратифицировали Римский Статут:

1. Суверенитет и независимость государств. Некоторые государства считают, что присоединение к Римскому Статуту ограничит их суверенитет и независимость. Они считают, что принятие решения о преследовании своих граждан за международные преступления должно оставаться в компетенции национальных судов.

2. Опасения относительно политической манипуляции. Некоторые государства опасаются, что Международный Уголовный Суд может быть использован для политических целей и манипуляций. Они считают, что такой суд может быть использован для преследования политических оппонентов и тех, кто выражает критику правительства.

3. Соображения безопасности. Некоторые государства, находящиеся в состоянии вооруженного конфликта, не присоединяются к Римскому Статуту, поскольку они опасаются, что их военные действия могут быть признаны преступлениями против человечности или военными преступлениями.

4. Экономические соображения. Некоторые государства не присоединились к Римскому Статуту из-за экономических соображений. Они опасаются, что участие в Международном Уголовном Суде приведет к дополнительным расходам, а также к потере экономических выгод.

5. Опасения относительно права на преследование государствами. Некоторые государства считают, что их право на преследование международных преступлений на своей территории не должно ограничиваться участием в Международном Уголовном Суде.

Отказ государства подписать Римский статут не означает, что оно не обязано соблюдать международное право или несет ответственность за совершение тяжких преступлений против мира, преступлений против человечности, военных преступлений и геноцида. Однако, подписание и ратификация Римского статута государством означает, что оно согласилось подчиниться юрисдикции Международного уголовного суда (МУС) в отношении этих преступлений.

Если государство не подписало Римский статут, оно не признает юрисдикцию Международного уголовного суда и не обязано сотрудничать с этим судом, включая предоставление доказательств и выдачу обвиняемых. Кроме того, это может ограничить возможности Международного уголовного суда в рассмотрении дел, связанных с нарушениями международного права в этой стране.

Пути укрепления сотрудничества и повышения эффективности борьбы с международными преступлениями

1. Расширение числа государств, которые присоединились к Римскому статуту. Это позволит увеличить количество государств, которые подчиняются юрисдикции МУС, и расширить возможности суда для борьбы с тяжкими преступлениями.

2. Усиление принципа комплементарности. Это может быть достигнуто путем повышения квалификации национальных судов и улучшения сотрудничества между МУС и национальными юрисдикциями, чтобы обеспечить эффективную защиту прав человека и борьбу с безнаказанностью.

3. Укрепление независимости и нейтралитета Международного уголовного суда. Это может быть достигнуто путем улучшения статуса судей и обеспечения финансовой независимости суда.

4. Развитие диалога и общественного сознания о Международном уголовном суде и его роли в борьбе с безнаказанностью за тяжкие преступления. Это может помочь снять многие из стереотипов и заблуждений, связанных с работой МУС, и привлечь более широкую поддержку общественности.

Сотрудничество Международного уголовного суда (МУС) с государствами мира является важным элементом в борьбе с безнаказанностью за тяжкие преступления. Оно может способствовать более эффективному расследованию и пресечению преступлений, предотвращению конфликтов, а также защите прав человека и международного права.

Некоторые из перспектив развития сотрудничества МУС с государствами мира включают в себя:

1. Укрепление механизмов сотрудничества. Государства должны сотрудничать с МУС в расследовании и пресечении преступлений, предоставлять необходимую информацию и доказательства, а также обеспечивать доступ судей и сотрудников МУС на свою территорию.

2. Повышение осведомленности и образованности граждан. Сотрудничество МУС с гражданским обществом и средствами массовой информации может помочь повысить осведомленность о преступлениях, которые попадают под юрисдикцию МУС, и о роли МУС в их пресечении.

3. Обучение и поддержка национальных судов. МУС может помочь национальным судам улучшить свои юридические навыки и возможности для расследования и судебного преследования тяжких преступлений, попадающих под юрисдикцию МУС.

4. Укрепление механизмов защиты прав человека. МУС может сотрудничать с государствами в улучшении механизмов защиты прав человека и международного права, в том числе в области правосудия, свободы слова и мирных средств разрешения конфликтов.

5. Улучшение коммуникации и диалога. МУС может работать на улучшение коммуникации и диалога с государствами, включая регулярный обмен мнениями и информацией, организацию конференций и других мероприятий, а также участие в международных форумах и организациях.

В целом, сотрудничество МУС с государствами является важным элементом в борьбе с безнаказанностью за тяжкие преступления. Оно может способствовать более эффективному расследованию и пресечению преступлений, защите прав человека и международного права, и привести к повышению уровня справедливости и доверия в международном сообществе.

Список использованной литературы:

- https://international-review.icrc.org/sites/default/files/09_irrc_861_wengi_rus.pdf
https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/ASP9/OR/RC-11-RUS.pdf
«Преступления против международного уголовного правосудия» Копылова Е. А., Бослен
2019.
«Международные преступления: современные проблемы квалификации» А. Ю. Скуратова
Международное уголовное право: учебник для вузов / А. В. Бриллиантов [и др.]; под общей редакцией А. В. Бриллиантова ; ответственные редакторы А. А. Арямов, Г. А. Русанов. — Москва: Издательство Юрайт, 2023. — 358 с.
<https://masa.media/ru/site/kak-rabotaet-mezhdunarodnyy-ugolovnyy-sud-v-gaage>
<https://ria.ru/20230405/mus-1863085425.html>
<https://bcs-express.ru/novosti-i-analitika/rossiia-vyshla-iz-mezhdunarodnogo-ugolovnogo-suda>
Венская Конвенция «О праве международных договоров» 1969 года
Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН «Определение агрессии» 1974 года

13-СЕКЦИЯ. «ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ПЕН СЫРТҚЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»

13-СЕКЦИЯ. «АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ»

13-SECTION. «CURRENT PROBLEMS OF INTERNATIONAL LAW AND FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES»

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ТОРГОВЛИ ФАЛЬСИФИЦИРОВАННЫМИ ЛЕКАРСТВЕННЫМИ СРЕДСТВАМИ

Даулетқали Айдар

Студент 4-курса специальности Международное право»

Казахского национального университета имени аль-Фараби

Научный руководитель: доктор Ph.D., Баймагамбетова З.М.

Введение

Фальсифицированные лекарства являются серьезной угрозой для здоровья и жизни людей, а также для экономической стабильности стран. В настоящее время, фальсификация лекарств является мировой проблемой, которая затрагивает различные регионы и страны.

Увеличение фальсифицированной продукции является следствием погони за потенциально огромной прибылью, наличия точек низкой эффективности деятельности государственных надзорных органов, несовершенства нормативно-правовой базы и практики правоприменения. Право на доступ к безопасным и качественным лекарственным средствам было включено в Декларацию о праве на развитие, принятую Генеральной Ассамблеей ООН в 1986 г. Декларация определила право каждого человека участвовать в таком экономическом, социальном, культурном и политическом развитии, при котором возможно полноценно реализовать все права и свободы человека, и установила, что государства должны обеспечить равенство возможностей в части доступа к основным ресурсам в области охраны здоровья [1].

Согласно новым научным данным, полученным Всемирной организацией здравоохранения (ВОЗ), примерно каждый десятый продукт медицинского назначения в странах с низким и средним уровнем доходов является некондиционным или фальсифицированным. Это означает, что люди принимают лекарственные препараты, которые не обладают лечебными или профилактическими свойствами. Это приводит не только к непроизводительной трате денег отдельными лицами и системами здравоохранения, которые приобретают такие продукты, но некондиционные и фальсифицированные медицинские продукты могут являться причиной серьезных заболеваний или даже смерти [2].

Теоретическое обоснование

В мае 2017 г. на 70-й сессии резолюцией Всемирной ассамблеи здравоохранения было принято решение утвердить устойчивый термин «недоброкачественная и фальсифицированная продукция». Так, под недоброкачественной медицинской продукцией, также называемой «некондиционной», понимается разрешенная к применению медицинская продукция, не соответствующая стандартам качества или техническим условиям. Фальсифицированной считается медицинская продукция, сопровождающаяся заведомо ложной информацией о ее характере, составе или происхождении [2].

В соответствии с Кодексом Республики Казахстан от 7 июля 2020 года «О здоровье народа и системе здравоохранения» фальсифицированные лекарственные средства и медицинские изделия - лекарственные средства, медицинские изделия, противоправно и преднамеренно снабженные недостоверной информацией об их составе или комплектации и (или) производителе, а также о поставках, включая записи и документы, затрагивающие использованные каналы поставки [3].

Дискуссия

На Международной конференции ВОЗ «Борьба с фальсифицированными лекарствами: создание эффективного международного сотрудничества» (Рим, Италия, 16–18 февраля 2006 г.) было принято решение о создании Международной целевой группы противодействия фальсификации медицинской продукции (ИМРАСТ). Группа объединяет заинтересованных участников с конкретной целью содействия международному сотрудничеству, координации и поддержке быстрой разработки и применения новой политики и технических подходов. Международная фармацевтическая федерация (FIP) тесно сотрудничает с ВОЗ в сфере лекарственного обеспечения по ряду направлений, в т.ч. и по проблеме фальсифицированных лекарственных средств. Основным направлением деятельности FIP в данной области является выработка рекомендаций по созданию в странах надежной цепочки лекарственного снабжения, устойчивой к проникновению товаров сомнительного происхождения и качества. По мнению специалистов FIP, важнейшим направлением среди мер борьбы с распространением фальсифицированных лекарств следует считать совершенствование законодательства. Исходя из этого, было сформулировано предложение в адрес ВОЗ: в рамках инициативы ИМРАСТ разработать проект типовых законодательных мер по борьбе с фальсификацией лекарственных средств, включая санкции за его нарушение [4].

Конвенция «MEDICRIME» - первый международно-правовой акт, обязывающий вводить уголовную ответственность за фальсификацию медицинской продукции и сходные преступления. Документ одобрен Комитетом министров Совета Европы в 2010 году. Его основная цель - повышение эффективности борьбы с фальсификатами. Положения Конвенции затрагивают не только подделку, но также производство, сбыт, предложения по сбыту медицинской продукции без необходимых разрешений или с нарушениями требований к качеству, эффективности и безопасности. Особую ценность представляют положения Конвенции о профилактике правонарушений, в частности, путем внедрения надлежащих требований к качеству и безопасности медицинской продукции на национальном уровне; обеспечения безопасности поставок, в том числе с помощью адекватных систем отслеживания источников происхождения; предотвращения рисков посредством междисциплинарных курсов повышения квалификации, информационных кампаний, контроля дистрибьюторской цепочки, заключения соглашений с интернет-провайдерами и регистраторами доменных имен [5].

Проблема наказания за фальсификацию стоит остро во всем мире. В США, например, торговля фальшивыми лекарствами наказывается штрафом до 200 млн тюремным заключением на срок от 30 до 50 лет, в Индии – долл. или пожизненным заключением, в Турции торговля ФЛС карается пожизненным заключением [4].

Статья 260 «Фальсифицированные, контрафактные лекарственные средства и медицинские изделия» Кодекса РК «О здоровье народа и системе здравоохранения» закрепляет запрет на производство, ввоз, хранение, применение и реализацию на территории Республики Казахстан фальсифицированных, контрафактных лекарственных средств и медицинских изделий. К фальсификации лекарственных средств и медицинских изделий (представление недостоверных сведений о характеристиках и (или) об источнике происхождения) также относятся аксессуаров, части и материалы, изготовленные и предназначенные для производства фальсифицированной продукции [3].

Заключение

Борьба с фальсификацией лекарств является сложной задачей, но многие зарубежные страны смогли разработать эффективные методы и подходы к решению этой проблемы. Несмотря на это, остается много работы для достижения мирового сотрудничества и координации в борьбе с фальсификацией лекарств. Важно усиливать меры по борьбе с этой проблемой и продолжать работу над улучшением правового регулирования в этой области.

Для эффективной борьбы с фальсификацией лекарств в Казахстане необходимо принять ряд конкретных решений в законодательстве:

- усилить ответственность за производство и продажу фальсифицированных лекарств. Необходимо установить более жесткие штрафы и уголовную ответственность за производство и распространение фальсифицированных лекарств;

- внедрить систему кодирования и идентификации лекарств. Эта система позволит отслеживать происхождение и перемещение каждой единицы лекарства в стране, что снизит риск попадания фальсифицированных лекарств на рынок;

- внедрить систему надлежащей производственной практики. Необходимо обеспечить контроль качества и безопасности производства лекарств, а также проводить регулярные проверки производственных мощностей;

- разработать и реализовать кампании по информированию населения о рисках фальсификации лекарств и методах определения их подлинности. Важно проводить регулярные мероприятия по просвещению населения и повышению их осведомленности о проблеме фальсификации лекарств;

- установить механизмы международного сотрудничества в борьбе с фальсификацией лекарств. Необходимо активно взаимодействовать с другими странами и международными организациями, проводить обмен информацией и опытом, а также совместно проводить операции по выявлению и задержанию фальсификаторов.

В целом, в Казахстане необходимо принять комплексный подход к борьбе с фальсификацией лекарств, который включает в себя изменения в законодательстве, внедрение современных технологий и международное сотрудничество.

Список использованной литературы:

1. В.С. Маличенко *Международно-правовые механизмы противодействия распространению низкокачественной и фальсифицированной медицинской продукции // Journal of Foreign Legislation and Comparative Law, 2020, no.1*
2. *Глобальный веб сайт ВОЗ <https://www.who.int/ru/news/item/28-11-2017-1-in-10-medical-products-in-developing-countries-is-substandard-or-falsified>*
3. *Кодекс Республики Казахстан от 7 июля 2020 года «О здоровье народа и системе здравоохранения» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 26.02.2023 г.)*
4. *И.П. Юмашева Фармацевтический рынок: проблема фальсификации лекарственных средств // Вестник ТГУ, т.16, вып.3, 2011. – С.899.*
5. *К.А.Зординова, М.Ж. Ташкеева, Г.М. Гуламова Проблема фальсифицированных и субстандартных лекарственных средств в мире и в Казахстане // Вестник КАЗНМУ, №1-2015. – С.463*

ПРЕИМУЩЕСТВА НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ДЛЯ КАЗАХСТАНСКИХ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ В ВЕЛИКОБРИТАНИИ И ОАЭ: ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ В СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЯХ

Лепешкина Виталия

Студент 4-курса специальности «Международное право»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: доктор Ph.D., и.о. доцента Нысанбекова Л.Б.

Введение

Казахстан – это страна, у которой есть две столицы: южная (Дубай) и северная (Лондон), гласит поговорка современных бизнесменов Казахстана. И это неспроста, ведь на сегодняшний день одними из лучших стран мира для ведения бизнеса и его процветания заслуженно считаются Великобритания и Объединенные Арабские Эмираты (далее-ОАЭ). Как мы знаем, что при организации благоприятных условий для бизнеса, несомненно важны: бизнес план, профессиональный штат сотрудников, достойный стартап и т.д., но не стоит забывать что система налогообложения играет отнюдь не последнюю роль в этом вопросе. Система налогообложения бизнеса формирует его налоговую нагрузку и составляет один из важных аспектов, как денежный отток, который непосредственно влияет на рыночную стоимость и актуальность самого бизнеса. В данной статье речь пойдет о преимуществах налогообложения в Великобритании ОАЭ для казахстанцев при регистрации юридических лиц на территории вышеуказанных стран.

Теоретическое обоснование.

По общепринятому мнению, эти страны имеют абсолютно разный подход к налогообложению, но при этом оба подхода отличаются особой «эффективностью». Так, Великобритания в течении долгого периода сохраняет свои позиции в качестве одной из наиболее известных и эффективных налоговых систем в G7 и G20, при этом имея еще огромный простор для улучшений. ОАЭ, применяя самые простые налоговые системы, которые не подразумевают даже привычный нам Налоговый кодекс, понижают налоговую нагрузку на столько, что такая политика позволяет за довольно короткий срок стать одной из лучших стран благоприятных для бизнеса. Такова реальность, несмотря на внушительную работу проводимую со стороны нашего Правительства для улучшения национальной налоговой системы, неотъемлемой частью казахстанского предпринимательства по-прежнему являются бюрократические проволочки и откаты, а за рубежом всё функционирует честно и в рамках закона. К тому же для многих открытие бизнеса в другой стране – заманчивая идея. Если её осуществить, то появится возможность расширить сферу деятельности компании, освоить новые рынки и найти инвесторов, а возможно легализовать себя и свою семью на территории иностранного государства с целью получения гражданства. К тому же это неплохой способ сохранения вложенных средств и получение дополнительной прибыли.

Анализ

Преимущества юрисдикции Великобритании очевидны. Данная страна привлекает инвесторов и иммигрантов стабильной экономикой и политической ситуацией в стране, высоким уровнем жизни, доступом к финансовому рынку и мировыми бизнес-площадкам. Отдельным преимуществом считается гибкая система налогообложения. Несмотря на стандартные, а местами высокие ставки налогообложения, вести бизнес тут весьма выгодно. Также Великобритания заключила со многими странами Соглашения об избежании двойного налогообложения, что позволяет бизнесу работать безопасно, законно и без переплат. Так, в 1996 году РК ратифицировала Конвенцию между Правительством Республики Казахстан и Правительством Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии об устранении двойного налогообложения и предотвращении уклонения от уплаты налогов на доходы и прирост стоимости имущества. Стоит отметить, что это было первое подобное соглашение участником которого стала Республика Казахстан.

Основными налогами в Великобритании для юридических лиц являются:

- Налог на добавленную стоимость (НДС). (стандартная ставка–20%; сниженная ставка для местных видов топлива, энергосберегающих технологий и товаров – 5%; нулевая ставка для детской одежды и многих продуктов питания– 0%.)

- Корпоративный налог на прибыль. (единая ставка корпоративного налога –19 % если доходы компании меньше 300 тыс. фунтов стерлингов, или поставке 21 %, если доходы больше этой суммы)

- Налог на прирост капитала. (Прибыль от прироста капитала до 12 300 GBP освобождается от налогообложения. Прибыль свыше этой суммы и до 37 500GBP облагается налогом поставке 10%. Суммы свыше этого лимита облагаются поставке 20%).

- Другие налоги (гербовые сборы, акциз и прочие).

Налогообложение компании, зарегистрированной нерезидентом, имеет в Великобритании существенные особенности. Если такая компания действует за пределами страны, принимая платежи из-за границы на расчетный счет, эту деятельность не облагают корпоративным налогом. В случае, если, например, партнерство имеет зарубежных участников, и компания не осуществляет деятельность в Великобритании, налогообложения на ее территории не возникает, и участники должны самостоятельно выполнить свои налоговые обязательства в стране регистрации.

Налог компания-нерезидент уплачивает лишь с прибыли, которая получена в Британии. В этом состоит главное различие в налогообложении нерезидентов и резидентов. Последние уплачивают в Британии налог с прибыли, полученной со всего мира.

Резидент без домицилия получает полное освобождение от уплаты налогов с доходов (ремитирование), образовавшихся за пределами юрисдикции Соединенного Королевства сроком на 7 лет.

С 8 по 14 годы включительно неплатить налоги можно только при уплате фиксированного сбора в Налоговую службу Англии, сумма которого составляет от £30,000 до £60,000.

Партнеры компании Limited Partnershi - LP со статусом иностранного резидентства также могут отчитываться на иностранный доход в своей стране налогового резидентства, не имея обязательств перед налоговой службой Британии. Данное обязательство может возникнуть в двух случаях—если доход получен в Великобритании и партнер стал резидентом Великобритании. Стоит отметить, что по экономическим показателям страна является одной из ведущих в мире, что может положительно сказаться не только на числе ваших клиентов, но и на масштабах бизнеса.

Корпоративный налог на прибыль компании с ограниченной ответственностью составляет всего 19%. При определенных условиях, о которых было указано выше, процент к уплате налогов может быть близок к 0%.

Также огромным преимуществом является то, что финансирование бизнеса с помощью получения кредита становится намного проще. Это означает, что есть больше возможностей для финансирования бизнеса, и многие кредиторы обеспечат более выгодные ставки и условия погашения вследствие статуса британского бизнесмена.

Еще один, не менее приятный бонус это то, что фирменное наименование компании будет зарегистрировано в Регистрационной палате и внесено в официальный реестр компаний. Как только имя владельца получает регистрацию, оно становится защищенным законодательством Великобритании, и никто другой не может использовать это фирменное наименование для торговли. Имея официально зарегистрированную компанию в Англии, можно получить возможность создавать аккаунты в популярных международных системах платежей, таких как Stripe, PayPal и других, что дает возможность принимать платежи со всего мира на сайте или в интернет-магазине, несмотря на всевозможные ограничения.

Все вышеперечисленное делает Великобританию удобной страной для желающих открыть компанию удаленно за границей и подключить международные системы электронных платежей. Поэтому система налогообложения Великобритании определенно имеет место быть и заслуженно является одной из эффективных систем мира.

Перед тем, как говорить о системе налогообложения Объединенных Арабских Эмиратов, нужно отметить, что все ее преимущества по сравнению с другими странами связаны с главной целью политики эмиратов. Этой целью, несомненно является

привлечение как можно большего числа инвесторов. Насегодняшний день трудно найти такого человека, который не будет знать, что Арабские Эмираты, а в частности Дубай, является весьма удобным центром для расположения, например, филиала компании или постройки туристического комплекса, целью которых будет являться бизнес инвестиции в страну. Все это происходит в первую очередь потому что сейчас Дубай это город который с каждым годом все больше привлекает денежных магнатов и иностранные топ-компании, а также является престижным местом для проведения различных выставок, куда со всего мира стекаются влиятельные и известные люди.

Другим аспектом, из-за которого ОАЭ стали невероятно востребованными это здешнее специфическое налогообложение. Местное налогообложение максимально оптимизировано и привлекает бизнесменов со всего мира. Кроме того, ОАЭ заключили Конвенцию между Правительством Республики Казахстан и Правительством Объединенных Арабских Эмиратов об избежание двойного налогообложения и предотвращении уклонения от налогообложения в отношении налогов на доход в 2008 году (вступила в силу в 2013 году).

Таким образом, казахстанцы, являясь нерезидентами страны могут максимально эффективно осуществлять свою деятельность на территории Эмиратов.

Налоговый режим в ОАЭ можно охарактеризовать, как «soft»-режим (мягкий режим). А специфическим его называют потому, что он не имеет порой тех налогов, которые в других странах относятся к разряду обязательных. Так, корпоративный подоходный налог платят не все компании, а лишь те, чья деятельность относится к нефтехимической промышленности (55%). Соответственно подоходный налог «классических» компаний на данный момент равен 0% (стоит отметить что КПП с 1 июня 2023 будет взиматься по ставке 9%). НДС в ОАЭ равен 5%.

Что касается Свободных зон (далее-СЭЗ) ОАЭ, то этот вопрос стоит рассмотреть отдельно. Компании, зарегистрированные в СЭЗ, имеют статус оффшорных. То есть, действующих за пределами страны. Причем плюс регистрации фирмы в СЭЗ состоит еще в том, что владельцу принадлежит 100% ее руководства (для сравнения, на остальных территориях руководство компанией иностранцу невозможно без участия в этом местного агента или акционера с долей участия не менее 51%). Зона свободной торговли больше всего подходит для регистрации компаний, намеревающихся использовать Дубай только в качестве базы, ожидающих при этом, что большая часть их доходов будут поступать из-за пределов ОАЭ. Кстати, такая компания освобождается от всех импортных пошлин и гарантируется 100%-ная репатриация инвестированного капитала. Компании, используемые в целях оптимизации налогообложения, получают, как правило, либо торговую, либо промышленную лицензию. Они могут осуществлять деятельность как в СЭЗ Джебель Али, так и за пределами ОАЭ.

Выходит, в стране нет торговых барьеров, квот и финансового контроля, что, конечно, интересует с каждым годом все больше инвесторов. Тем не менее, вопрос о прямом налогообложении поднимался не один раз, но так и не был рассмотрен и принят из-за возможных перекосов в экономике ОАЭ. Поэтому сегодня Арабские Эмираты не изменяют традициям, что и делает эту страну особенной среди всех. Казалось бы, отсутствие налогов, бесконтрольные разновременные взносы, но насколько отлажен этот механизм. Регистрация компании для казахстанцев именно в ОАЭ – один из самых выгодных на сегодняшний день вариантов.

Заключение

Подводя итог, хочется отметить, что система налогообложения и Великобритании, и ОАЭ имеет место быть в современных реалиях, так как в них учитываются потребности современного бизнес-общества при этом учитываются правовые аспекты как собственного права, так есть и акцент на международное право в виде подписания конвенций об избежании двойного налогообложения с большей частью стран, с которыми вышеуказанные

страны ведут тесное сотрудничество. К тому же во время изучения данной темы, я сделала для себя вывод о том, что представленные системы налогообложения имеют устойчивый правовой характер, а также отличаются прозрачностью и стабильностью.

Список использованной литературы:

Гончаренко Е.И. (ред.). *Налогообложение организаций*. 2014 – 509 с. Ефимова Е.Г., Поспелова Е.Б. *Налоги и налогообложение*. 2014 – 235 с. *Налоговый Кодекс РК от 25 декабря 2017 года №120-VI*

Тютин Д.В. *Налоговое право: курс лекций*. 2018 <https://ank.kz/news/kazakhstan-taxes-официальный сайт АНК>

https://imperiallegal.com/ru/tax-solutions/https://egov.kz/cms/ru/articles/2Ftax_rate2014-официальный сайт правительства РК

https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31941058&mode=p&page=15https://vitvet.com/article/s/articles88/

<https://internationalwealth.info/offshore-for-newbies/top-10-best-countries-to-start-a-business-in-2020/>

<https://cdb.kz/sistema/biblioteka-bukhgaltera/articles/nalogooblozhenie-v-velikobritanii/>

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ ПИЩЕВЫХ ПРОДУКТОВ

Гуломмухидинова Камила

Студент 3- курса специальности «Международное право»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: доктор Ph.D. Баймагамбетова З.М.

Введение

В условиях взаимопроникновения правовых систем и тесных переплетений экономических и иных межгосударственных и частных отношений обеспечение продовольственной и пищевой безопасности является одной из основных задач XXI в.

На Всемирном саммите по продовольственной безопасности в 2009 г. было отмечено: ситуация с глобальной безопасностью пищевых продуктов ухудшилась и продолжает представлять значительную угрозу.

Продолжающийся рост населения, стремительная урбанизация, изменения в образе жизни людей и их рационах питания, возрастающая потребность в сохранении природных ресурсов, научно-технический прогресс трансформируют привычные условия производства и потребления продовольствия. Глобализация привела к тому, что нарушение безопасности пищевых продуктов в одной стране может представлять риск и для других стран. Кроме того, возникают новые противоречия, связанные применением в пищевом производстве химических веществ, антибиотиков, гормонов, а также современной биотехнологии. Важным условием достижения глобальной безопасности пищевых продуктов становится осуществление эффективного международного контроля и координации международного сотрудничества в данной сфере. Решение указанной проблемы может быть достигнуто при условии введения государствами в действие национального законодательства на основе передовой практики в соответствии с международными требованиями и стандартами [1].

Анализ правовых норм в сфере безопасности пищевой продукции

Выполнение обязательств, взятых в рамках ВТО, затрагивает практически все правовые и социальные сферы, что приводит к защите таких ценностей, как человеческая жизнь и здоровье, защита животных и растений, а также окружающей среды [2].

В рамках ВТО вопросы безопасности пищевой продукции рассматриваются в таких соглашениях, как Генеральное соглашение по тарифам и торговле (ГАТТ), Соглашение по применению санитарных и фитосанитарных мер (СФС), Соглашение по техническим барьерам в торговле (СТБ).

Соглашение СФС распространяется на все санитарные и фитосанитарные меры, которые могут прямо или косвенно влиять на международную торговлю

Соглашение СФС определяет две основные цели: с одной стороны - защиту и улучшение жизни и здоровья человека, животных и растений, а также улучшение санитарно-эпидемиологического состояния государств-членов; с другой стороны, предотвращение свободной и необоснованной дискриминации со стороны стран-членов из-за различий в санитарных и фитосанитарных стандартах [3].

В соответствии со статьей 5 Соглашения СФС государства-члены обеспечивают, чтобы их санитарные и фитосанитарные меры основывались на надлежащей оценке риска жизни или здоровья людей, животных или растений с учетом методов оценки рисков, разработанных компетентными международными организациями. Разработанные научные обоснования должны быть приняты во внимание; соответствующие методы производства и обработки; соответствующие методы инспектирования, отбора и тестирования; распространение конкретных болезней или вредителей; наличие зон, свободных от болезней или вредителей; соответствующие экологические условия, карантин и другие меры.

Необходимо обратить внимание на соответствующие экономические факторы: возможные потери от сокращения производства или продаж при проникновении, укоренении или распространении какого-либо вредного организма или болезни; затраты на их устранение или ликвидацию на территории лица-импортера; относительное соотношение затрат и эффективность альтернативных подходов к ограничению рисков. Также должна учитываться необходимость минимизации негативного воздействия на торговлю [3].

В Республике Казахстан безопасность пищевой продукции регулируется следующими нормами: Закон Республики Казахстан «О безопасности пищевой продукции» от 21 июля 2007 года N 301, устанавливает правовые основы обеспечения безопасности пищевой продукции для защиты жизни и здоровья человека, законных интересов потребителей и охраны окружающей среды на территории Республики Казахстан. В Статье 3 отмечено, Закон распространяется на пищевую продукцию, производимую в Республике Казахстан и ввозимую (импортируемую) на территорию Республики Казахстан, а также на процессы (стадии) разработки (создания), производства (изготовления), оборота, утилизации и уничтожения пищевой продукции.

О принятии технического регламента Таможенного союза "О безопасности пищевой продукции" Решение Комиссии таможенного союза от 9 декабря 2011 года № 880. В соответствии со статьей 13 Соглашения о единых принципах и правилах технического регулирования в Республике Беларусь, Республике Казахстан и Российской Федерации от 18 ноября 2010 года Комиссия Таможенного союза (далее – Комиссия) решила: Принять технический регламент Таможенного союза "О безопасности пищевой продукции" (ТР ТС 021/2011) (прилагается).

Постановление Правительства Республики Казахстан от 29 ноября 2000 года N 1783 «Об утверждении Инструкции о качестве и безопасности продовольственного сырья и пищевых продуктов» [5].

В соответствии со статьей 6 закона РК "О защите прав потребителей", Комитет охраны общественного здоровья МЗ РК обязан в пределах компетенции информировать потребителей о выявлении пищевой продукции, представляющей риск для здоровья и жизни человека. Допустимая норма содержания ГМО в пищевых продуктах составляет не более 0,9%. В соответствии с установленными требованиями, в том числе международными

пищевыми стандартами Кодекс Алиментариус, пищевая продукция с содержанием ГМО более 0,9% подлежит обязательной маркировке [6].

Заключение

На основе анализа норм в сфере безопасности пищевой продукции рекомендуется:

- Республике Казахстан как участнику ВТО, в лице уполномоченных государственных органов активно участвовать в разработке международных стандартов, унификации национального законодательства в соответствии правилами ВТО.

- Учитывая интересы Казахстана, изучать опыт участия государств в механизме разрешения торговых споров, по применению Соглашения СФС.

Список использованной литературы:

1. Чуйко Н.А. *Международно-правовое регулирование безопасности пищевых продуктов в рамках Всемирной торговой организации // Диссер. на соиск. степени к.ю.н., Москва 2015.*
2. Baimagambetova Z.M., Sybanbayeva N.K. *Analysis of the WTO agreement on the application of sanitary and phytosanitary measures (SPS) // «Актуальные проблемы современного международного права: теория и практика»: сборник материалов международной научно-практической конференции, посвященной 30-летию юбилею образования кафедры международного права факультета международных отношений Казахского национального университета им. аль-Фараби (25 ноября 2020 г.). – Алматы: Қазақ университеті, 2021. – 146 с.*
3. Athukorala P., Jayasuriya S. *Food Safety Issues, Trade and WTO Rules: A Developing Country Perspective // URL. <https://doi.org/10.1046/j.1467-9701.2003.00576.x>*
4. Нешатаева Т.Н. *Международные организации и право. Новые тенденции в регулировании международного права Т.Н. Нешатаева. - 2-исх. – М., 1999. - 272 с.*
5. https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000301_
6. https://www.kt.kz/rus/economy/v_kazahstane_vijavili_gmo_v_amerikanskih_produktah_1153650313.html

ЖЕКЕ ТҮЛҒАЛАРДЫҢ БАНКРОТТЫҒЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ

Абдимомын Сафият

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық құқық»
мамандығының 2- курс студенті*

Ғылыми жетекшісі: Ph.D. докторы, қауым. профессор Алтаева К.Ж.

Банкроттық - борышкердің өзінің қарыздарына жауап бере алмауы, кредиторлардың алдындағы қаржылық талаптарды қанағаттандырмауы, толық міндетті төлемдерді төлеу қабілетсіздігі. Банкроттыққа байланысты 2022 жылғы 29 желтоқсанда ҚР Парламент Сенаты «Қазақстан Республикасы азаматтарының төлем қабілеттілігін қалпына келтіру және банкроттығы туралы» Заң мақұлданып, 2023 жылдың **наурыз айынан бастап** ресми күшіне енді. *Заңның мақсаты* - несиелік міндеттемелердің үнемі өсуінің тоқтатылуы. **Заң:** сот банкроттығы, соттан тыс банкроттық және төлем қабілеттілігін қалпына келтіру рәсімдерін қарастырады. Тек борышкер ғана аталған 3 рәсімдерді бастай алады, яғни несие беруші немесе өзге кредитор борышкерге қатысты бұл рәсімдерді қолдануға құқығы жоқ.

Соттан тыс банкроттық тек банктер, микроқаржы ұйымдары және коллекторлық агенттіктер алдындағы қарыздар бойынша қолданылуы мүмкін. Бұл рәсімді қолдану үшін келесі шарттар орын алады:

1. банктер, микроқаржы ұйымдары мен коллекторлар алдындағы берешек 1600 АЕК аспаса;
2. өтініш берген күннен бастап қатарынан 12-ай ішінде міндеттемелері өтелмеуі тиіс;
3. мүлік, оның ішінде ортақ меншіктегі мүлік жоқ болуы;
4. банкпен берешектер бойынша жұмыс жүргізу;
5. банкроттық 7 жыл бойы қолданылмау қажет.

Сот арқылы банкроттық барысында борышкердің мүлкі сауда-саттық кезінде сатылады. Алайда, бұл жерде ескеретін тұстар бар. Кредитор сот арқылы банкроттық барысында борышкердің жалғыз баспанасын тек ол кепіл нысанасы болған жағдайда ғана алып қоюға құқылы. Сондай-ақ, заң төлем қабілеттілігін қалпына келтіру рәсімін тұрақты табыс болған жағдайда, қарызды төлеу үшін (5 жылға дейін) сот тәртібімен бөліп төлеу жоспарын алу мүмкіндігін қарастырады. Борыш мөлшері қарыз алушыға тиесілі мүліктің құнынан аспауы керек. Қалпына келтіру жоспары қаржы басқарушысымен бірлесіп әзірленеді және сотта бекітіледі. Қалпына келтіру шаралары:

- мүліктің бір бөлігін сатуды;
- мүлікті жалға беруді;
- жаңа үй сатып алу арқылы тұрғын үйді сатуды;
- құны төмен тұрғын үйге айырбастауды және басқаны қамтиды. Бұл рәсімнің артықшылығы-кейін адам «банкрот» деген мәртебе алмайды, сол себепті банкрот үшін көзделген салдар оған қолданылмайды.

Банкроттықтан кейін пайда болатын бірнеше салдарға тоқтала кетсем :

1. 5 жылға несиелер мен кредиттер алудың шектелуі;
2. тек 7 жылдан кейін банкроттыққа қайта арыз құқығы;
3. 3 жыл қаржылық жағдайына мониторинг жүргізілетін болады.

Негізгі заң жобасынан басқа, 5 Кодекс пен 11 Заңдарға өзгертулерді көздейтін ілеспе заң жобасы қаралды. Айтай кетсем, **Азаматтық кодексіне** Қазақстан Республикасының азаматына қатысты төлем қабілеттілігін қалпына келтіру, соттан тыс және сот банкроттығы рәсімдерін қолдануды көздейтін нормалармен толықтырылатын болды. «Микроқаржы ұйымдары туралы», «Банктер және банк қызметі туралы», «Бағалы қағаздар нарығы туралы» Қазақстан Республикасының заңдарына қаржы басқарушысына азаматтардың мүлкі және міндеттемелері туралы мәліметтер алу құқығын беретін толықтырулар енгізілетін болды.

Сондай-ақ, «Оңалту және банкроттық туралы» Қазақстан Республикасының Заңына және «Қазақстан Республикасындағы кредиттік бюролар және кредиттік тарихты қалыптастыру туралы» Заңына бірқатар толықтырулар енгізіледі. **Сенат депутаттары мақұлдаған үшінші заң жобасы, ол «Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзышылық туралы кодексіне Қазақстан Республикасы азаматтарының төлем қабілеттілігін және банкроттықты қалпына келтіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы».**

Заң жобасының мақсаты – заң нормаларын бұзғаны үшін тиісті әкімшілік жауапкершілігін белгілеу. Мысалы, азаматтың кредиторлар алдында өзінің міндеттемелерін орындауға мақсатында банкроттық туралы жалған арыз үшін айыппұл көзделген, сондай – ақ, соттан тыс банкроттық, төлем қабілеттілігін қалпына келтіру және сот банкроттығы шеңберінде жалған мәліметтер бергені немесе мүлікті жасырғаны үшін де жауапкершілік көзделген. Жалпы, ұсынылып отырған нормалар осы саладағы заңды қатаң сақтауға бағытталған.

Басқа мемлекеттердің заңымен салыстыратын болсақ, мысалы, банкрот деп танылғаннан кейін, тек 5 жылдан соң ғана банкке несие алу бойынша жүгінуге болады. Ал АҚШ-та тек 10 жылдан кейін ғана банкке несие алу бойынша жүгіне алады. Американдық тұрғындарды банкрот деп жариялау борышкерлер де, кредиторлар да соттарға арыз бере алады. Борышкер банкрот деп танылғанға дейін бітімгершілік келісімін жасауға, қарыз өтеу жоспарын жасауға болады. Егер адамды сот банкрот деп таныса, оның мүлкі сатылып,

қарызы өтеледі. Мүлікті жасырып, жалған банкроттыққа сенгендер қылмыстық жауапкершілікке тартылады. Әрбір жағдайда федералды менеджер тағайындалады, бұл адам төлем қабілетсіздігінің, мүлікті сатудың және қарыздарды жоюдың бүкіл процедурасын қадағалайды және бақылайды. Бұл сенімді және шетелдік тәжірибе көрсеткендей, өте тиімді.

Данияда, Исландияда, Швецияда, Норвегияда, Финляндияда және басқа елдерде ең бірінші міндет – несиені мүмкіндігінше қайтару, борышкерді қаржылық «сауықтыру». Германия мен Австрия банкроттық рәсімінің келесі мақсатын - міндетті өтеу жоспарының арқасында қарызды төлеуді көздеп отыр. Банкроттық мың еуро қарыздан басталады. Рәсімнің мақсаты – қосымша қарыздық жүктемені азайту. Бұл банкроттық процесінде борышкердің сатуға болатын қолда бар мүлкі есепке алынады. Азамат қаржылық әл-ауқаты қандай екендігі бойынша алты жыл бойы бақыланады. Осы уақыт ішінде жақсару болмаса, ол қалған қарыздарын жою арқылы банкрот деп танылады. Австралияда борышкер мұрагерлікке кіру, лотерея ұтып алу құқығынан айырылады, оған шетелге шығуға тыйым салу және басқа да осыған ұқсас шаралар қолданылуы мүмкін. Францияда келешекте несие ала алмау басты салдары болып табылады. Банкроттық рәсімі борышкерді 8 жылға Франция банкінің «қара тізіміне» енгізуді қарастырады.

Қорытындылай келе, бұл заңның қабылдануы өте орынды. Заң күшіне енген сәттен бастап небәрі 2 апта ішінде 18 мыңнан астам арыз келіп түскен. Заңды іске асыру: азаматтардың борыштық жүктемесін азайтуға; әлеуметтік шиеленісті жеңілдетуге және қарыз өтеуді ынталандыруға алып келеді. Дегенмен, заң кредиторларды жауапсыз тұлғалардың заңсыз әрекеттерінен қорғауға көмектесетін елеулі толықтыруларды қажет етеді. Заңдағы кейбір кемшіліктер алаяқтар мен жауапсыз қарыз алушылар үшін жаңа қызмет өрісін құруы мүмкін. қылмыстық жауапкершілікке тартудың аяқталмаған механизмі; борышкерді банкрот деп жариялағаннан кейін заңда жеткілікті зардаптардың болмауы, бұл осы заңды қарыздардан біржола құтылу үшін пайдалануға негіз болуы мүмкін. Сондай-ақ, жеке тұлғаның банкроттығы жеке кәсіпкерліктің болуымен қалай байланысты деген сұрақ ерекше назар аударуды қажет етеді. Бұл қалай болуы мүмкін?

Адам жеке кәсіпкер, көп қарызы болды, содан кейін ол ЖК-ны жауып, өзін банкрот деп жариялайды. Біз талқылап отырған заңымыз жеке кәсіпкерлердің қызметіне қолданылмайды, себебі ол заңды тұлғалардың банкроттығы туралы заңмен реттеледі. Мәселе жеке кәсіпкерлігі болған жеке тұлғалар туралы болып отыр, енді олар өздері банкроттық туралы арыз береді. Осыған байланысты туындайтын теріс әрекеттерге абай болу керек. Адам ЖК бойынша қарыз алып, оны жауып, өзін банкрот деп жариялай алады. Бұл сондай-ақ, зиянды банкроттықтың себептері ЖК-ге ие болу фактісіне және оның жабылуына қаншалықты әсер еткенін талдау қажет.

Бұл заңның қабылдануымен біраз банк шығынға ұшырайтыны анық. Кредиторлар заң бойынша өтелмеген қарыздарды шығынға жатқызып, өшіреді. Сондықтан, олар оңды-солды несие беруді тежейді. Сондай-ақ, микроқаржылық ұйымдардың арасында заңсыз жұмыс істен тұрғандары да бар. Банктер секілді несие пайызының басым бөлігі нарықтық бағадан жоғары деңгейде. Сол себепті мораторий аясында тексерісті қатаң қолға алу керек. Тағы қосатыным, ол- халықтың қаржылық сауаттылығының төмен деңгейде болуы. Қаржылық сауаттылық өте маңызды. Әр адам өз сауаттылығын көтерсе қаржы саласында дұрыс шешімдер қабылдауға қауқары жетеді. Менің ойымша, бұл тұрғыда мемлекет банкроттық туралы заң қабылдаумен қатар, жаппай қаржы сауаттылығын арттыру бойынша бағдарлама әзірлегені дұрыс болады. Соған орай, мектеп оқушыларына арнайы пәнді саланың білікті маманы жүргізу керек деп ойлаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

«Қазақстан Республикасы азаматтарының төлем қабілеттілігін қалпына келтіру және банкроттығы туралы» Заң // 2022 ж. 30 желтоқсан;

Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Мемлекеттік кірістер комитеті. Жеке тұлғалардың банкроттығы бойынша заң жобасы Сенатта мақұлданды // Мақала.- 2022 ж. 29 желтоқсан .

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ НАСЛЕДСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Бакытбекова Малика

Студент 2- курса специальности «Международное право»

Казахского национального университета им. аль-Фараби

Научный руководитель: доктор Ph.D., ассоц. профессор Алтаева К. Ж

Наследственные отношения важны для людей во всем мире. Распределение наследства может быть сложным и эмоционально заряженным процессом, который может привести к конфликтам между наследниками и даже к судебным процессам. Однако, наследственные отношения также имеют большое значение с точки зрения сохранения семейных традиций, поддержания финансовой стабильности и социальной защищенности наследников.

В настоящей научной статье мы рассмотрим вопросы регулирования наследственных отношений, сферы применения законодательства в различных странах, в том числе в России и за рубежом. Будут рассмотрены различные методы разрешения наследственных споров, включая альтернативные методы разрешения конфликтов, такие как медиация, арбитраж и досудебное урегулирование споров.

Цель нашей статьи - проанализировать международный опыт регулирования наследственных отношений и выявить наиболее эффективные методы урегулирования споров между наследниками. Мы рассмотрим основные проблемы, связанные с наследственными отношениями, а также возможные пути их решения. Надеемся, что наша работа будет полезной для всех, кто сталкивается с проблемами наследственного права и поиска эффективных способов урегулирования наследственных споров.

В Казахстане правовое регулирование наследственных отношений осуществляется Гражданским кодексом Республики Казахстан и Семейным кодексом Республики Казахстан. Гражданский кодекс регулирует права и обязанности физических и юридических лиц, в том числе наследственные правоотношения. Согласно Гражданскому кодексу, наследственные права возникают с момента смерти наследодателя и передаются наследникам по завещанию или по закону (ст.1039 ГК РК).

Согласно статье 1038 Гражданского кодекса Республики Казахстан, наследственные права возникают с момента смерти наследодателя, то есть физическое лицо может оставить наследство после своей смерти. В этом случае наследственные права переходят к наследникам по завещанию или по закону.

Также в законодательстве РК предусмотрена возможность оспаривания завещания в случае, если наследник считает, что завещание было составлено в условиях недостаточной дееспособности наследодателя или было подложно. Оспаривание завещания может привести к изменению условий наследования и распределения наследства между наследниками. Кроме того, в РК существует понятие "зарезервированные доли", которые законодательно предоставлены родителям и супругу (супруге) наследодателя, их доля в наследстве не может быть изменена в завещании. Также законодательство РК предусматривает возможность установления "условного наследования", когда наследство переходит на наследников только в случае соблюдения определенных условий, например, завершения обучения наследника или выполнения им определенных обязательств.

Существует несколько категорий наследников по закону в Казахстане. Первая категория - наследники первой очереди, которыми являются дети, родители и супруг(а) умершего. Вторая категория - наследники второй очереди, которыми являются деды, бабушки, братья и сестры умершего. Третья категория - наследники третьей очереди, куда входят

племянники, дяди, тети, братья и сестры отца и матери умершего. Если в одной очереди наследников нет, наследование переходит на следующую очередь.

Примером того, как различные страны регулируют наследственные отношения, может служить анализ правовых актов США и России. В США наследственные права определяются законодательством каждого отдельного штата, что может приводить к различиям в правовой практике в разных частях страны.

В целом, в США существует две основные формы наследования – по завещанию и по закону. При наследовании по закону наследство передается наследникам в соответствии с законом штата, который определяет круг наследников и их доли в наследстве (Uniform Probate Code). При наследовании по завещанию наследниками могут быть любые лица, которых завещатель указал в своем завещании. Также, в США, наследование может происходить как по завещанию, так и по закону. Так, в некоторых штатах наследование может быть открытым, а в других - закрытым. В закрытом наследовании наследникам предоставляется право на получение наследства только при отсутствии завещания. В открытом наследовании же наследникам может быть предоставлено право на получение наследства и по завещанию, и по закону.

В целом, наследственное право в США основывается на общей теории "свободной диспозиции имущества", согласно которой каждый гражданин имеет право распоряжаться своим имуществом по своему усмотрению в том числе и после своей смерти. Стоит отметить, что в США существуют некоторые особенности наследования, которые могут отличаться от практики других стран. Например, в некоторых штатах США действует так называемая "слепая доля" (англ. "electiveshare"), которая гарантирует определенную часть наследства выжившему супругу, независимо от того, что было указано в завещании наследодателя.

В России наследственные отношения регулируются Гражданским кодексом РФ, который определяет правила наследования, порядок оформления завещаний и процедуру оспаривания завещаний. В соответствии с Гражданским кодексом РФ, наследники делят наследство в соответствии с законом в случае отсутствия завещания. Наследство может переходить как на родственников, так и на другие лица, в зависимости от степени родства и других факторов, определенных законом. В случае наличия завещания наследство передается в соответствии с его условиями.

Согласно Гражданскому кодексу Российской Федерации (статьи 1116-1147), наследственные отношения возникают в случае смерти физического лица и переходят его имущества, прав и обязанностей (наследственный фонд) к его наследникам. Как и в Казахстане, наследники могут быть определены по завещанию или по закону. В отличие от Казахстана, в России доля наследства, которую может получить определенный наследник, может быть ограничена законом (например, в случае наличия детей у наследодателя). Завещание может быть составлено любым гражданином России, достигшим 16-летнего возраста и обладающим дееспособностью. Завещание может быть нотариальным, заверенным свидетелями или собственноручно написанным. Смешанное наследование возникает, когда часть наследства передается по завещанию, а часть по закону. В России при смешанном наследовании доля наследства, передаваемая по закону, определяется законом.

Конфликты между наследниками могут возникать во время наследования имущества, когда наследникам не удается достичь согласия по поводу распределения наследства. Также конфликты могут возникнуть, когда наследственные права одного наследника конфликтуют с правами другого наследника.

Кроме того, Гражданский кодекс Казахстана предусматривает возможность решения споров между наследниками путем мирового соглашения. Наследники могут заключить договор о разделе наследства, в котором урегулируют вопросы по распределению имущества. Если все наследники достигают согласия, договор считается заключенным. Кроме того, суд может назначить третью независимую сторону, например, нотариуса или судебного пристава, для урегулирования конфликта между наследниками.

Конфликты между наследниками в России могут быть разрешены в рамках гражданского и семейного законодательства. В случае, если наследники не могут сами разрешить свои разногласия, имеется возможность обратиться в суд. В случае обращения в суд, судебное разбирательство может продлиться длительное время и вызвать негативные последствия для всех сторон. Поэтому важно понимать, что мирное урегулирование конфликтов между наследниками может оказаться более эффективным и выгодным для всех сторон.

В США конфликты между наследниками могут решаться в суде на основе законодательства штата, где был завещательный документ, либо на основе закона штата, где произошло наследование, если завещательный документ не был оформлен. Каждый штат имеет свои законы, которые регулируют наследование и разрешение споров между наследниками. Например, в штате Калифорния, наследники имеют право на получение равной доли наследства, если в завещании не указано иное. Если наследство было передано через доверенность, то наследники должны доказать, что доверенность была подписана завещающим в здравом уме. Если наследник подозревает, что завещание было составлено под влиянием обмана или принуждения, то он может подать в суд на его оспаривание. В других штатах, например, в штате Флорида, законодательство предусматривает обязательную долю наследства для супруга, если в завещании этого не учтено. Если наследник хочет оспорить завещание, он должен представить доказательства, подтверждающие, что завещание было составлено при наличии каких-либо юридических нарушений, таких как недостаточная подпись завещающего или недостаточная форма завещания.

Также, в зарубежных странах часто применяются различные методы определения наследников, например, посредством завещания или через живой дар. В Казахстане же наследники устанавливаются в соответствии с законом, а завещание может быть использовано только для изменения доли наследования.

Существует несколько рекомендаций, которые могут быть внесены в законодательство для разрешения конфликтов между наследниками:

1. Обязательный медиационный процесс. Законодательство может потребовать обязательного медиационного процесса для разрешения конфликтов между наследниками. Это позволит сторонам найти компромиссное решение, не обращаясь к суду.
2. Обязательное определение доли наследства. Часто конфликты между наследниками возникают из-за недостаточной ясности в воле умершего. Законодательство может требовать обязательного определения доли наследства каждому наследнику, что позволит уменьшить вероятность конфликтов.
3. Обязательное составление документов. Законодательство может требовать обязательного составления документов при передаче наследства. Это поможет уменьшить вероятность разногласий и конфликтов между наследниками.
4. Увеличение сроков на подачу исков. Законодательство может увеличить сроки на подачу исков по наследственным делам, что позволит наследникам иметь достаточно времени для решения конфликта внесудебным путем.
5. Введение штрафов за несоблюдение сроков. Законодательство может ввести штрафы за несоблюдение сроков на передачу наследства или за неявку на судебное заседание. Это позволит снизить количество конфликтов и ускорить процесс разрешения оставшихся.

Из проведенного анализа можно сделать вывод, что наследственные отношения в Казахстане и зарубежных странах имеют свои особенности, которые отражают культурные, исторические и юридические аспекты каждой страны. Необходимо учитывать эти различия

при рассмотрении вопросов наследования в международных отношениях и при оказании юридической помощи в наследственных делах.

Список использованной литературы:

1. Гражданский Кодекс Республики Казахстан (Общая и Особенная части). - Алматы: ЮРИСТ, 2022. - 356 с.
2. Аринова, Н.Н. Наследование в Республике Казахстан: правовые аспекты: учебное пособие. — Алматы: Теге-Тилеу, 2012.
3. Алдамжарова, Г. К. Сравнительно-правовой анализ наследственного законодательства Республики Казахстан и Российской Федерации // Материалы международной научной конференции «Актуальные проблемы гражданского, трудового и предпринимательского права в Республике Казахстан и странах СНГ». — Алматы: Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, 2016.
4. Садуллин, Н.Ф. Наследственное право зарубежных стран. — Москва: Статут, 2014.
5. Мартынова, Е.Н. Наследование в зарубежных странах: правовой анализ и сравнение с российским законодательством: учебное пособие. — Москва: Юридический институт МВД России, 2013.
6. Герасименко, О.Н. Наследственное право зарубежных стран: учебник. — Москва: Юристъ, 2012.
7. <https://docs.cntd.ru/document/901898346>
8. <https://kazmedic.org/archives/10392>
9. <https://research-journal.org/archive/10-100-2020-october/osobnosti-nasledovaniya-v-grazhdanskom-prave-ssha>
10. <https://stud.kz/ru/referat/show/96076>

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӨРЕЛІК ШЕШІМДЕРДІ ОРЫНДАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Нұрсейіт Қарлығаш

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық құқық»
мамандығының 3-курс студенті*

Ғылыми жетекшісі: доктор Ph.D., қауым. профессор Алтаева К.Ж.

Бүгінгі таңда соттарда шетелдік сот шешімдерін тану және орындау мәселелері жиі туындайды. Дәл осы элементтің жетілмегендігіне байланысты құқықтық реттеу механизмінде күрделі проблемалар туындайды. Шетелдік сот шешімдерін тану және орындау мәселесіндегі негізгі сәттердің бірі – мұндай қатынастарды реттеу тек ұлттық заңмен емес, сонымен бірге халықаралық шарттармен бекітілген ережелермен реттелуіне негізделеді.

Тәжірибе жүзінде Қазақстан Республикасының аумағында шетелдік төреліктің шешімін қалай орындау керектігі туралы сұрақтар жиі туындайды. Қазақстанда мұндай шешімдер мәжбүрлеп орындауға жата ма? Шетелдік сот, Қазақстан Республикасының жеке сот орындаушысына берген атқару парағын орындауға ұсынуға бола ма? Қазақстан Республикасының аумағында шетелдік төреліктің шешімін мәжбүрлеп орындау үшін не істеу керек?

Қазақстан Республикасының заңнамасы шетелдік соттар мен төреліктердің шешімдерін тану және орындау тәртібі мен тәртібін санаулы баптармен ғана анықтайды. Шетелдік соттың немесе арбитраждың шешімін орындауды талап ететін тарап екі кезеңнен өтуі керек:

- шешімді мәжбүрлеп орындату және атқару парағын беру туралы арызбен құзыретті сотқа жүгінуге;

- атқару парағын алғаннан кейін шешімді орындауға тікелей қатысатын сот орындаушысына жүгіну.

Алайда, бұл процедураның қарапайымдылығына қарамастан, іс жүзінде ұлттық заңнамадағы олқылықтар мен қайшылықтарға немесе оны соттардың дұрыс қолданбауына байланысты сұрақтар мен қиындықтар жиі туындайды.

Шетелдік арбитраж шешімдерін тану және орындауды құқықтық реттеу

Шетелдік төрелік шешімдерді тану және орындау мыналарға сәйкес жүзеге асырылады:

- Қазақстан қатысушысы болып табылатын халықаралық шарттар;
- 2015 жылғы 31 қазандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу кодексі (ҚР АІЖК);
- 2016 жылғы 8 сәуірдегі «Төрелік туралы» Заң;
- «Атқарушылық іс жүргізу және сот орындаушыларының мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 2 сәуірдегі Заңы.

Шетелдік арбитраж шешімдерін тану және орындау мәселелерін реттейтін негізгі халықаралық шарт 1958 жылғы 10 маусымдағы Шетелдік төрелік шешімдерді тану және орындау туралы конвенция (Нью-Йорк конвенциясы) болып табылады.

Қазақстанға қатысты дауларды шешуде төрелік институтты пайдалану әсіресе практикалық болып табылады, өйткені бұл елде әлемнің сол немесе басқа елімен жалпы юрисдикциядағы соттардың шешімдерін тану туралы келісімнің жиі болмауына байланысты.

Төрелік шешімді мәжбүрлеп орындату үшін пайдасына төрелік шешім шығарылған тарап, егер борышкер шешімді өз еркімен орындамаса, оны мәжбүрлеп орындату туралы Қазақстан Республикасының құзыретті сотына өтінішпен жүгінуге құқылы. Өтінішті қарау мерзімі ол келіп түскен күннен бастап 15 күнді құрайды. Тараптарға өтініштің қаралатын орны мен уақыты туралы хабарланады. Борышкер сот отырысына келу мүмкін еместігінің дәлелді себептерін көрсете отырып, кейінге қалдыру туралы өтінішхат алған жағдайларды қоспағанда, олардың сот отырысына келмеуі қарауға кедергі болып табылмайды.

Өтінішті қарау нәтижесі:

- атқару парағын беру туралы немесе оны беруден бас тарту туралы ұйғарым;
- атқару парағы.

Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу кодексіне сәйкес тараптары заңды тұлғалар немесе заңды тұлға құрмай (дара кәсіпкерлер) кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын жеке тұлғалар болып табылатын даулар мамандандырылған ауданаралық экономикалық соттардың қарауына жатады. Тараптардың кем дегенде біреуі кәсіпкерлік қызметті жүзеге асырмайтын жеке тұлға болып табылатын дауларды жалпы юрисдикциядағы аудандық соттар қарайды.

Төрелік шешімді мәжбүрлеп орындату туралы өтініштердің аумақтық юрисдикциясы борышкер - жеке тұлғаның тұрғылықты жеріне немесе борышкер - заңды тұлға органының орналасқан жеріне байланысты айқындалады. Егер борышкердің тұрғылықты жері немесе орналасқан жері белгісіз болса, онда арыз борышкер мүлкінің орналасқан жері бойынша сотқа беріледі. Бұл ретте, өтініш беруші, әдетте, борышкер мүлкінің Қазақстан Республикасының аумағында орналасқанын растайтын құжаттарды (мысалы, акционерлер тізілімінен үзінді көшірмелерді, жылжымайтын мүлікке тіркелген құқықтар туралы анықтамаларды) ұсынады. Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу кодексінде де арыздар дауды аралық сотта шешетін жерде (егер даудың орны Қазақстан болса) берілуі мүмкін екені белгіленген.

- тиісті түрде куәландырылған сыйлықтың түпнұсқасы немесе оның тиісті түрде куәландырылған көшірмесі;
- төрелік келісімнің түпнұсқасы немесе шартта қамтылған арбитраждық тармақ немесе оның тиісті түрде куәландырылған көшірмесі.
- Сотқа ұсынылатын құжаттарға қойылатын талаптар:

- құжаттардың көшірмелерін куәландыру және оларды заңдастыру

Апостиль қойылған көшірмелер 1961 жылғы 5 желтоқсандағы Гаага конвенциясының қатысушылары болып табылатын елдердің заңды тұлғаларынан талап етіледі. Осы Конвенцияның қатысушылары болып табылмайтын елдер үшін құжаттардың заңдастырылған көшірмелерін ұсыну қажет. Сонымен қатар, Қазақстан қатысушысы болып табылатын құқықтық көмек көрсету туралы көпжақты және екіжақты халықаралық шарттарға сәйкес, Ресей, Беларусь, Ресей, Беларусь, Қазақстан Республикасы, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 12 желтоқсандағы № 113-бабына сәйкес, құзыретті мекеме немесе уәкілетті тұлға берген немесе куәландырған және мемлекеттік мөрмен бекітілген құжаттарды арнайы куәландыру талап етілмейді. Қырғызстан, Әзірбайжан, Армения, Молдова, Тәжікстан, Өзбекстан, Түркіменстан, Украина, Грузия, Литва. Сондай-ақ, Пәкістан, Түркия, КХДР құзыретті органдары жасаған немесе куәландырған құжаттар үшін консулдық заңдастыру талап етілмейді, егер бұл құжаттар құзыретті мекеменің мөрімен бекітілген болса;

- құжаттарды сот ісін жүргізу тіліне аудару (сот ісі жүргізілетін тілге, яғни мемлекеттік (қазақ) немесе орыс тіліне расталған аудармасы).

Төрелік шешімді мәжбүрлеп орындату туралы өтініш оны ерікті түрде орындау мерзімі өткен күннен бастап үш жылдан кешіктірілмей берілуі мүмкін.

Егер төрелік талқылаудың ережелерінде шешімдерді ерікті түрде орындау немесе оларды дереу орындау мерзімдері туралы ережелер болмаса, онда шешімнің толық мәтінін алғаннан кейін ол пайдасына шығарылған тарап екінші сот шешімін жіберуі орынды болып көрінеді. мұндай орындаудың орынды мерзімін көрсете отырып, өз еркімен марапаттауды орындау туралы жазбаша ұсыныс жібереді.

Сот, егер көрсетілген мерзімді өткізіп алу себептерін дәлелді деп тапса, мүдделі тұлғаның өтініші бойынша төрелік шешімді мәжбүрлеп орындату туралы арыз берудің өткізіп алған мерзімін қалпына келтіруге құқылы.

Нью-Йорк конвенциясының 5-бабынан төрелік талқылаудың қорытындысы бойынша даудың мәні бойынша шығарылған төрелік шешімдер ғана орындалуға жатады. Сонымен бірге, Қазақстан Республикасы АДЖК-нің 501-бабында уақытша шешімдер болып табылатын бітімгершілік келісімді бекіту туралы шешімдерді мәжбүрлеп орындату мүмкіндігі де белгіленген.

Бас тартудың барлық себептерін екі топқа бөлуге болады:

Біріншісі, Нью-Йорк конвенциясының 5-бабының 1-тармағында айтылған, оған қарсы шешім қабылданған тарап мәлімдеуге тиісті негіздер кіреді. Дәл сол тарап сотқа мұндай негіздердің бар екендігі туралы дәлелдемелерді ұсынуы керек. Бұл негіздер мыналарды қамтиды:

- төрелік талқылау тараптарының бірін әрекетке қабілетсіз немесе әрекетке қабілетсіз деп тану;
- тарапты төрешінің немесе төреліктің тағайындалғаны туралы хабардар етпеу немесе сот дәлелді деп таныған, тараптар өз түсініктерін бере алмайтын өзге де себептер бойынша;
- дауды төрелікке бағынбау, оның ішінде төрелік шешім төрелік келісімде көзделмеген немесе оның шарттарына келмейтін дау бойынша шығарылса немесе төреліктің қарау шеңберінен шығатын мәселелер бойынша ұйғарымдарды қамтитын болса. келісім;
- аралық соттың немесе төрелік процедураның тараптардың келісіміне және төрелік ережелеріне сәйкес келмеуі.

Төрелік шешімдерді тану мен орындаудан бас тарту негіздерінің екінші тобына Нью-Йорк конвенциясының 5-бабының 2-тармағында аталған мән-жайлар жатады, олар болған жағдайда құзыретті сот тараптардың өтінішінсіз өз бетінше өтініш берушіден бас тарту.

Жоғарыда аталған конвенцияның нормаларын ескере отырып, «Төрелік туралы» Заңның 57-бабында соттың төрелік шешімді танудан және орындаудан бас тарту құқығы мынадай жағдайларда белгіленген:

- егер шешім шығарылған дау Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес төрелік талқылаудың нысанасы бола алмаса;
- төрелік келісім тараптар оны бағындырған елдің заңнамасы бойынша жарамсыз болып табылса, ал мұндай белгі болмаған жағдайда - Қазақстан Республикасының заңнамасы бойынша;
- төрелік шешім Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатына қайшы келсе.

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу кодексінің нормаларына сәйкес, сот шешімді орындауға ұсынудың үш жылдық талап қою мерзімінің өтуіне байланысты төрелік шешімді орындаудан бас тартуға құқылы.

Қорытындылай келе, шетелдік соттар мен төреліктердің шешімдерін тану бұл шешімдердің жергілікті соттардың шешімдерімен бірдей құқықтық қасиеттерге (заңды салдарға) ие болатындығын білдіреді. Төрелік шешімді мәжбүрлеп орындаудың міндетті шарты осы шешімді контрагент тіркелген немесе оның активтері орналасқан елдің аумағында орындауға мүмкіндік беретін халықаралық келісім болып табылатынын еске саламыз.

Шетелдік соттардың шешімдерін тану арқылы Қазақстан Республикасы соттарының заңдарда немесе халықаралық шартта тікелей көзделген жағдайларды қоспағанда, өз мемлекетінің аумағында құзыретті шетелдік әділет мекемелерінің шешімдерімен мәжбүрлеп орындау құқығынсыз заңды күш беруге келісімін түсінуді ұсынамын. Барлық соттар халықаралық шарттардың нормаларын дұрыс қолдана бермейді, бұл өз кезегінде, негізсіз бас тартуға, сот актілеріне жоғары тұрған соттарға шағымдану қажеттілігіне әкеледі. Сондықтан, егер бұл арбитраждық келісімнен, шешімнің өзінен немесе төрелік ережелерден туындамаса, шешімнің күшіне енгенін растайтын құжатты төреліктен алдын ала сұрауды ұсынамын. Егер өзіне қатысты шешім шығарылған тарап процеске қатыспаса, онда сотталушының іс жүргізу туралы хабарламасын растайтын құжаттарды да алдын ала сұратуды ұсынамын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- Қазақстан Республикасы Азаматтық іс жүргізу кодексі // 2015 ж. 31 қазан;*
Қазақстан Республикасы «Төрелік туралы» Заң // 2016 ж. 8 сәуір;
Қазақстан Республикасы «Атқарушылық іс жүргізу және сот орындаушыларының мәртебесі туралы» Заң // 2010 ж. 2 сәуір;
«Шетелдік төрелік шешімдерді тану және орындау туралы» Нью-Йорк конвенциясы // 1958 ж. 10 маусым;
Дробязкина, И. В. Международный гражданский процесс : проблемы и перспективы [Текст] : монография / И. В. Дробязкина; Ассоц. юрид. центр. - СПб. : Юрид. центр Пресс, 2005. – 319 с.
Артем Тимошенко. Қазақстандағык оммерциялық төреліктердің шешімдерін тану және орындау әселелері // Мақала. – 2019 ж. 30 қаңтар.

**14-СЕКЦИЯ. «ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ
МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ»**

**14-СЕКЦИЯ. «СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ И ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ
ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ»**

**14-SECTION. MODERN TRENDS AND TECHNOLOGIES OF TEACHING FOREIGN
LANGUAGES**

**A COMPARATIVE INVESTIGATION OF THE FACTORS CONTRIBUTING TO
ACADEMIC DISHONESTY IN ONLINE AND TRADITIONAL EDUCATION**

Assiltay D.D.

2nd year Master's student in the specialty of "Two Foreign Languages"

Suleyman Demirel University

Scientific supervisor: Ph.D., Smakova K.,

Introduction

Academic integrity (AI) is the cornerstone of any institution for maintaining an ethical academic culture. Therefore, any sort of misconduct can undermine academic integrity, resulting in a loss of value and credibility in education. The belief that various types of academic dishonesty occur in Kazakhstani Higher Education is rather acceptable (Makhmutova, 2020) Although there have been conducted some research about the self-reported rate of academic misconduct (Makhmutova, 2020), and the techniques and ways of preventing students from cheating (Tasmambetova & Kuzhabekova, 2011; Sabitova & Bajrkenova 2019), there is a notable scarcity of research comparing factors for violations of academic integrity in two major types of learning in the Kazakhstani context. Thus, it is more beneficial to comprehend the causes of students' academic dishonesty in both ways of learning before taking any action to counteract it.

The factors that cause students to commit misconduct come from various sources. According to the literature, most can be grouped into three main elements: individual, psychological, and contextual (McCabe & Trevino, 1997). Personal factors that incorporate demographic aspects of cheaters (e.g., age, gender, year at university, or GPA) are found to be hard to manipulate and influence while addressing the problem of dishonesty (Hudges & McCabe, 2006). Nonetheless, institutions to confront the issue can scrutinize psychological and contextual factors. Many ways of combatting academic dishonesty deal with external symptoms by implementing authenticity-checking tools or punishments according to the institution's academic integrity policy. Certainly, these undertakings must not be undermined; however, academic integrity is the culture of the community that rejects misconduct due to appreciation of the six values rather than avoiding dishonesty due to any external circumstance (Hudges & McCabe, 2006). Therefore, institutions are strongly advised to consider the psychological and situational factors that vary from traditional to online educational settings to build robust academic integrity culture (McCabe & Trevino, 1997; Hudges & McCabe, 2006; Semerci, 2006). Accordingly, this study is aimed to explore reasons causing students to commit dishonesty from the psychological and contextual aspects.

The article is structured into four sections. The first section reviews the relevant literature, which informs us of the research conducted in this field. The second section presents the methodology of the research. The third section analyzes the findings, and the fourth section synthesizes our discussion. The conclusion emphasizes how the findings and discussion are consistent with the existing literature.

Literature Review

Fundamental psychological theories should be explored in relation to moral reasoning in order to comprehend the root causes of academic dishonesty. Kohlberg's well-known theory of moral reasoning comprises three stages of moral development: pre-conventional, conventional, and post-conventional (Kohlberg, 1971). In the first phase, students make ethical judgments based on their individual needs. During the second phase, one's moral judgment is made because of second-party expectations. Post-conventional level constitutes that moral reasoning is far beyond the values of any person or group. Kohlberg's moral judgment theory serves as an operational framework for the purpose of the current study; since it provides the individual, psychological, and contextual factors of cheating.

In violating academic integrity, demographic variables are regarded as individual factors that make some students more prone to cheating than others. Hughes and McCabe discovered that personal characteristics like being female, older than traditional college age, being married, and having a high-grade point average (GPA) are linked to lower rates of academic dishonesty (Kohlberg, 1971). Consequently, the opposite characteristics, such as being a young male student with a lower GPA, might lead to higher rates of misconduct. Although these factors can define the students who are more inclined to commit misconduct, they are hard to be manipulated.

Factors with psychological roots are ranked as one of the most critical in addressing the issue. Basic psychological needs that are not met may cause students to take numerous psychological shortcuts that unquestionably have a negative impact on their inner lives and moral character. Kanat-Maymon explored the correlation of Self-Determination Theory with AI; the findings reveal that "satisfaction of the basic psychological needs for competence, autonomy, and relatedness reduces the likelihood of academic dishonesty", which can be interpreted that when students lack basic psychological needs, there is a considerably high probability for academic misconduct [7]. Furthermore, it has been found that feeling unskilled or not appreciating the quality of one's own job, peer pressure, parental expectations, the desire to succeed, procrastination, a lack of responsibility, a lack of moral character, and a negative self-image are primary examples of psychological factors (Warnken, 2004; McCabe et al., 1999; Adzima, 2020).

Despite the moral and ethical objections to cheating, some students continue to be engaged in academic misconduct (Semerci, 2006). Haines explain this behavior by the existence of neutralizing attitudes, which allow people to rationalize engaging in actions they know to be unacceptable (Haines et al., 1986). Both observational and experimental studies have found positive correlations between neutralizing attitudes and cheating behavior (Rettinger et al., 2004). When learners adopt an attitude like "everyone around me is doing it," they absolve themselves of accountability for their deeds. According to LaBeff, the more one has neutralizing attitudes, the more likely they are to have cheated (LaBeff et al, 1990). Having understood the huge impact of peers, Sarita has made a model of factors that enhance academic misconduct where the researcher considered "peer pressure" as a separate factor (Sarita, 2015). The evidence presented thus far supports the idea that when a student violates an ethical code of behavior, such as trading information, cooperating with other students, or utilizing any banned materials during an exam, many others who would otherwise have acted honestly would be influenced, and so react to such behavior (Sarita, 2015). Many students explain their misconduct by being unable to afford to be disadvantaged by cheaters who are neither detected nor penalized by school officials (Callahan, 2004). However, Akbulut stated that peer pressure is not necessarily an external influence, some students tend to cheat in exams to impress the opposite gender (Akbulut et al, 2008). Peer pressure has a significant impact on students' behaviors that may provoke them to commit an 'Ad populum' fallacy to mitigate their wrongdoing, it can be inferred that the main cause is a lack of critical thinking.

Contextual factors relating to the existence of an honor code or educational institution efforts play a pivotal role in understanding incentives that contribute to cheating (Hughes & McCabe, 2006; Akbulut et al, 2008). Huges and McCabe believe that "smaller institutional size, the existence of an honor code, student understanding and acceptance of academic misconduct policies, the severity of penalties for students found responsible for cheating, peer disapproval of

cheating, the certainty of being reported by a peer, and peers' cheating behaviors" can be associated with lower rates of academic misconduct among students (Hudges & McCabe, 2006). Most of these factors are linked to a student's risk perception, the likelihood of being caught, and the asperity of consequences. Because some institutions downplay the importance of cheating, which can encourage students to do so, some students perceive cheating as a shortcut where the danger of detection is frequently low and the penalty is modest even if it does occur (McCabe & Trevino, 1997). Additionally, these students may disregard academic regulations because they are unaware of the policy and consequences (Ma et al., 2007). Hudges and McCabe note that the majority of professors (65%) and teaching assistants (56%) reported having just a "poor" or "moderate" comprehension of these policies themselves, which might account for the students' perceived lack of understanding (Hudges & McCabe, 2006). Thus, a handful of professors and TAs thought the effectiveness of the academic integrity policies was high or very high. However, according to a recent survey of staff members working in Australian universities, policies are important. Almost half of the staff members agreed that policies and procedures aid in reducing cheating [18]. Apparently, there always has been a need for a fair and applicable policy. Based on a thorough examination of institutional policies, Bretag and her colleagues recommended that one of the core elements of exemplary policy, designated as "Approach", not only frame academic integrity in terms of an "educative process" [19]. There should be a clear statement of purpose and values, as well as a cohesive institutional commitment to academic integrity throughout the policy. Therefore, institutions have to reaffirm their commitment to academic integrity. A considerable effort must be made to understand where existing policies could be improved, as one tool for dealing with misconduct is underestimated. New policies and procedures that are trusted by the community are clearly needed since students' risk perception is considered low. Implementing such policies and procedures must be supported by a system-wide educational effort directed at administrators, faculty, assistants, and students.

Methodology

A mixed method research was employed to address the research questions by collecting students' self-reported reasons for academic integrity violations. Considering this, the research questions are:

RQ1: What are the psychological and contextual factors for academic misconduct in online and face-to-face education?

RQ2: To what extent do the factors change in online and face-to-face education?

The responses were collected through an anonymous online survey at one mid-size private university in Almaty, Kazakhstan. The survey was based on the Academic Integrity Survey, designed by McCabe. The questionnaire consists of three parts: demographic information, multiple-grid questions (12 items), and open-ended questions. The survey was conducted between December 2022 and January 2023, with 71 respondents. Junior and senior students majoring in foreign language education were selected through purposive sampling. As a result of the variables being researched in both online and face-to-face education, participants were required to have prior learning experiences in both educational contexts. All ethical considerations were upheld, and submitting an answer served as consent owing to the sensitive nature of the topic. The results were analyzed descriptively.

Results

The research findings were divided into two categories. Firstly, the results of multi-grid questions were analyzed and presented in descriptive analysis. The questions consisted of 12 items (reasons) that enabled students to choose one or both options if the rationale was applicable in online and face-to-face education. Each item was numbered and indicated as psychological ("P") or contextual ("C"). If the item had been checked then it would have been considered as one (1), and, conversely, an unchecked item would have been left without it. Having got all the responses, the sum, mean, and Standart Deviation (SD) were calculated and depicted in Table 1 below.

Secondly, in order to understand students' perceptions of factors, open-ended questions were inquired about and analyzed employing conceptual content analysis. Finally, it was summarized with suggestions from students on preventing violations of academic integrity by addressing the main factors.

Causes of Cheating in Face-to-face and Online Education

The items depicted in Table 1 have similar trends in online and traditional classrooms. However, some discrepancies should be mentioned. The general trend between psychological and contextual factors is evident in both learning modes. In online learning, all psychological factors have declined to various degrees. Conversely, all contextual factors, except C4, show much higher results in online learning. The most significant difference among all items is shown in C6, with 23% of students believing that if instructors do not discuss the importance of academic honesty, it can lead to higher rates of cheating in face-to-face instruction. In comparison, the rate is twice as high (47%) in online instruction. Of the responded students, 63% admitted to being prone to cheating in traditional classrooms because of external motivation in the form of getting higher grades (C1), and slightly more (67%) in the online classroom, which still accounts for the majority of students. In contrast, surprisingly, P3, C5, and C7 have the most negligible impact on students in both cases. Half of the students in both learning contexts regard P1, P4, and C2 as influential factors ($M > 0.5$).

Table 1		Face-to-face				Online			
		N	Mean	SD	Percentage	N	Mean	SD	Percentage
Procrastination	P1	39	0.54	0.5	54.9%	38	0.53	0.5	53.5%
Thinking that assignments will not help personally and professionally	P2	37	0.52	0.48	52.1%	29	0.4	0.49	40.8%
Lack of appreciation to one's own work	P3	20	0.28	0.45	28.1%	14	0.19	0.4	19.7%
Being incompetent in the subject matter	P4	39	0.54	0.5	54.9%	36	0.5	0.5	50.7%
Attempt to impress people (family, friends, partner)	P5	21	0.29	0.45	29.5%	18	0.25	0.43	25.3%
Getting higher grades	C1	45	0.63	0.48	63%	48	0.67	0.47	67.6%
Scholarship	C2	37	0.49	0.5	52.1%	37	0.49	0.5	52.1%
Tendency of teachers to give a lot of assignments	C3	30	0.42	0.49	42%	34	0.47	0.5	47.8%
Having a very loaded social life	C4	22	0.3	0.46	30%	21	0.29	0.45	29.5%
Insufficient penalties	C5	22	0.3	0.46	30%	28	0.39	0.49	39.4%
Teachers don't discuss the importance academic integrity and its policy	C6	17	0.2	0.4	23.9%	34	0.47	0.5	47.8%
Internet is encouraging misconduct	C7	22	0.3	0.46	30%	26	0.36	0.48	36.6%

An effect size between means of factors in face-to-face and online education was calculated. It is a quantitative measure of the degree of the difference between means, which is called Cohen's *d* as well [20]. In order to calculate Cohen's *d*, the mean value of causes in face-to-face ($M_1 = 0.4$) and online ($M_2 = 0.41$) was divided by Pooled SD (0.027). Minor variances exist between the SD of items for both educational settings ($d=0.3$), as Cohen classified 0.2-0.5 as a small size effect [20].

$$\text{Cohen's } d = \frac{(M_2 - M_1)}{\text{Pooled } SD} \quad \text{Pooled } SD = \sqrt{\frac{(SD_1^2 + SD_2^2)}{2}}$$

$$\text{Pooled } SD = \sqrt{\frac{0.023^2 + 0.031^2}{2}} = \sqrt{0.000745} = 0.027 \quad \text{Cohen's } d = \frac{0.41 - 0.4}{0.027} = 0.3$$

In order to identify differences in the predomination of factors between online and traditional education, the mean values of the total factors were compared using Cohen's d. The results of the analysis indicate a negligible variation of factors in compared two educational settings. Factors have repercussions regardless of the learning environment.

Causes of Academic Dishonesty Ranked by Students

Along with quantitative data, qualitative data was collected to better understand students' perceptions of factors and to identify other factors to fully address the research problem. The open-ended questions were designed to explore reasons other than those stated in the multi-grid questions of the questionnaire. The received qualitative data were analyzed according to conceptual content analysis (CCA) (see Table 2). Open coding and the creation of subcategories were the first steps in the coding procedure. Next, the codes were grouped under higher-order headings to create a broad category description that would address the study topic. The ten main categories were found and identified as P (psychological) and C (contextual) according to the literature (Makhmutova, 2020; McCabe & Trevino, 1997, Huges & McCabe, 2006; Rettinger et al., 2004). Each group of P and C factors was ranked by the total number of concept frequencies. P6 is the most frequently cited factor P. It represents students' protective behavior, allowing them to recognize instances of danger, which in this case is at a low level. Most students believe that the risk of being caught is insignificant, which allows them to cheat. The next large number of students noted P7, they consider cheating to be a habitual action and socially acceptable. P8 and P9 were the least often reported P factors, yet some people believe that cheating is acceptable, while others feel guilty about not supporting it. Six other C factors were identified, with C8 being the most common. Financial advantage is vital to most students. Some students admitted to cheating under contract, while others avoided failing a course, leading to the loss of a scholarship and the cost of retaking the course. Students imply the importance of being monitored in exams (C9), which is difficult to attain in an online setting (C11). The gap between the evaluation and the subject matter being taught is a further issue. It is conceivable that professors' efforts to discourage and prevent dishonesty by assigning challenging assignments actually encourage more students to cheat in class (C10).

Table 2

Content	P/C	Description	Examples
Protective behaviors	P6	Low-risk perception	<i>You are not a cheater until proven to; no one will see it = no chance to get caught, no punishment; I think cheating is not that dangerous; I wish our university had more strict rules in general.</i>
Addictive behavior	P7	Ad populum	<i>There are lots of students on TFL who get their monthly scholarship, but have no clue about our subject matter and, of course, they do cheat; Then a student comes to university and it's already a casual habit to cheat, he/she can not do without it, most of all, it's considered to be something normal.</i>
Attitude	P8	Acceptable	<i>every person has their own purposes for cheating and I do not blame them;</i>

			<i>Well, I don't think cheating is really bad, it's ok to some extent I guess</i>
Peer pressure	P9	Guilt	<i>my friends might ask help from me and I feel bad if I don't help them.</i>
Financial advantage	C8	Higher grades; Contract cheating; Scholarship; Not paying for fx	<i>I used to "help" one student younger than me for money; Student that studying for scholarship mostly cheats on exams or even on usual classroom tasks, mostly it's because not to lose their scholarship; When grade is needed not the subject's knowledge and only; loosing scholarship or grant even; I wish I could get a scholarship.</i>
Monitoring	C9	Weak proctors	<i>I wish our university had more strict rules in general; invigilators are not serious enough which facilitate cheating; the teacher might never find out that you cheated;</i>
Assessment	C10	Difficult, irrelevant, useless tasks	<i>Materials, tasks on tests, midterms and on finals are somehow more challenging than we are doing during the classes.; It's hard to memorize all informations; teacher has assigned too much work or too difficult test. but if this subject is useless,I think cheating is not that dangerous; I feel that I don't need the subject (as MDE subjects) and can not apply this bare theory in the real world</i>
Setting	C11	Online; Moments for cheating	<i>There are times when it is acceptable and affordable for cheating moments, we just use those; it's very easy and tempting to do on online learning; the teacher will have a difficult time to notice since they are not in the same environment as the students.</i>
Technology	C12	Gadgets; Websites	<i>there is grow of electronic devices which facilitates cheating these days. For example there are some websites which will write your soo essay or give you immediate answers.</i>
Lack of knowledge	C13	Policy; The subject	<i>many students cheat because they could not deal with the subject from the beginning till the end</i>

Discussion

The current study was conducted among undergraduate students majoring in foreign language education at a private institution in Kazakhstan through an anonymous survey based on a survey of the Academic Integrity of ICAI and literature. This study aimed to identify psychological and contextual factors and how they would differ depending on the learning environment.

Similar to the studies of Adzima (2020) and Valizadeh (2022), the findings of this study reveal that while the items themselves slightly altered depending on the learning environment ($d=0.3$), almost every contextual aspect increased with online learning [21, 22]. Factors such as lack of monitoring, anonymity for contract cheating, or technological advancements are found to be the most influential in online settings for students. Adzima (2020) found that students' perception of cheating is crucial to form their misbehavior. The results of this study show that students at the top of the list ranked low-risk perception and positive attitude toward cheating. According to students, the feeling of being caught is moderate because of poor proctoring and insufficiency of strict rules. Consequently, the role of faculty in maintaining a culture of academic honesty is huge, as data suggests students need more discussion about this topic in online education. Nonetheless, one of the contextual factors, a desire for higher grades shows the highest rates not only in online education but in traditional ones. Akbulut (2008) explains this through underlying incentives such as maintaining a scholarship, parental expectations, and the opportunity of a better job offer. Results for these items may help the institution's policy-makers to design policies considering students' reasons. If an institution fails to take appropriate means to prevent academic dishonesty, it might lead to deficiencies in institutional policies as well as damage the institution's prestige.

The psychological aspects were found to have a greater impact on students while learning in person. Procrastination comes first in both modes of learning. Makhmutova (2020) found that procrastination is strongly associated with low GPAs and cheating (Makhmutova, 2020) Therefore, students with poor time management who complete assignments at the last moment tend to have low academic achievement that, due to a perceived need to compete with peers and get higher grades, may lead to a higher frequency of dishonesty. Other psychological factors that have high rates are impracticality of assignments or insecurity of own subject knowledge. On the other hand, there is minimal correlation between academic cheating and an attempt to impress parents or friends. Although, prior research suggests that peer pressure and parental expectation primarily affect students' decisions to cheat (Sarita, 2015; Akbulut et al, 2008). Students' responses to this factor allow teachers to assess students' general attitudes toward the most impactful psychological elements that cause academic dishonesty. For example, instructors can determine whether students engage in academic dishonesty because of uninteresting or unhelpful coursework, a desire for higher grades, or a lack of self-esteem in trying to impress others. Accordingly, instructors can adjust their assignments and assessment based on students' needs and conditions to create an academic culture free of dishonesty.

Conclusion

Academic integrity is violated regardless of the setting or the students; while, incentives to misbehave may vary depending on different factors. Despite research on indicators of dishonesty or effective ways to deal with it, the reasons why students choose to misconduct have received little attention in Kazakhstani higher education. Therefore, this study attempted to bridge the gap in Kazakhstani academia by conducting research at one of the private universities. The main findings suggest that psychological and contextual factors change rates in online and traditional education conversely. Despite students' reports of having high rates of procrastination and feeling of incompetency in subject matter, they are eager to get high grades, indicating the wrong order of priorities. Frequent requests by students for more supervision indicate a lack of moral character and values awareness among students. Therefore, the results largely address educational institutions, as well as schools and stakeholders, to foster students' awareness of moral values. Moreover, results encourage university administrators to review existing policies and design them according to students' needs for both modes of learning; moreover, teachers might benefit from this study by taking insights into students' perceptions of factors, and they might advance their teaching and assessing methods. This study found valuable outcomes regarding factors from students' perspectives, further research could examine the correlation between teacher expectations to students' perception of teacher support, academic futility, and self-reported misbehavior.

References:

1. Adzima, K., (2020) *Examining Online Cheating in Higher Education Using Traditional Classroom Cheating as a Guide*. *The Electronic Journal of e-Learning*, 18(6), pp. 476-493, available online at www.ejel.org
2. Akbulut, Y., Şendağ, S., Birinci, G., Kılıçer, K., Şahin, M. C., & Odabaşı, H. F. (2008). *Exploring the types and reasons of Internet-triggered academic dishonesty among Turkish undergraduate students: Development of Internet-Triggered Academic Dishonesty Scale (ITADS)*. *Computers & Education*, 51(1), 463–473. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2007.06.003>
3. Bretag, T., Mahmud, S., Wallace, M., Walker, R., James, C., Green, M., East, J., McGowan, U., Partridge, L. (2011) *Core elements of exemplary academic integrity policy in Australian higher education*. *Int J Educ Integrity* 7(2):3–12
4. Callahan, D. (2004). *Why More Americans are Doing Wrong: The Cheating Culture*. Orlando: Harcourt.
5. Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. New York, NY: Routledge Academic.

6. Haines, V., Diekhoff, G. & Clark, R. (1986). "College cheating: Immaturity, lack of commitment, and the neutralizing attitude", *Research in Higher Education*, 25, 342-354.
7. Harper, R., Bretag, T., Ellis, C., Newton, P., Rozenberg, P., Saddiqui, S., van Haeringen, K. (2018) *Contract cheating: a survey of Australian university staff*. *Stud High Educ*. <https://doi.org/10.1080/03075079.2018.1462789>
8. Hughes, J. M. C., & McCabe, D. L. (2006). *Understanding Academic Misconduct*. *Canadian Journal of Higher Education*, 36(1), 49–63. <https://doi.org/10.47678/cjhe.v36i1.183525>
9. Kanat-Maymon, Y., Benjamin, M., Stavsky, A., Shoshani, A., & Roth, G. (2015). *The role of basic need fulfillment in academic dishonesty: A self-determination theory perspective*.
10. *Contemporary Educational Psychology*, 43, 1–9.
11. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2015.08.002>
12. Kohlberg, L. (1971). *Stages of moral development as a basis for moral education*. In C.M.
13. LaBeff, E.; Clark, R.; Haines, V. and Diekhoff, G. (1990). "Situational ethics and college student cheating", *Sociological Inquiry*, 60, 190–198.
14. Ma, H.; Lu, E.; Turner, S. and Wan, G. (2007). "An empirical investigation of digital cheating and plagiarism among middle school students", *American Secondary Education*. Vol. 35, no 2, p. 69–82.
15. Makhmutova, A., *Academic Dishonesty In Kazakhstani Higher Education: The Current Situation And Antecedents*. Nazarbaev University, - 2020
16. McCabe, D. & Trevino, L. (1997). "Individual and Contextual Influences on Academic Dishonesty: A Multicampus Investigation," *Research in Higher Education*, Vol. 38, 1997, pp. 379–396.
17. McCabe, D. L., Trevino, L. K., & Butterfield, K. D. (1999). *Academic Integrity in Honor Code and NonHonor Code Environment: A Qualitative Investigation*. *Journal of Higher Education*, 70, 211-234.
18. Rettinger, D.A., Jordan, A.E., & Peschiera, F. (2004). *Evaluating the motivation of other students to cheat: A vignette experiment*. *Research in Higher Education*, 45(8), 878-890.
19. Sabitova, A. A., & Bajrkenova, G. T. *K voprosu ob akademicheskoy chestnosti [To the question of academic honesty]*. *Nauchnyj Al'manah assotsiatsii France-Kazakhstan*, 2019 (4), 415-422.
20. Sarita, R. D. (2015). *Academic cheating among students: Pressure of Parents and Teachers*. *International Journal of Applied Research* 2015, 1(10), 793–797.
21. Semerci, C. (2006). "Cheating at colleges", *Social Behavior and Personality*, 34, 41–50.
22. Tasmambetov, ZH. N., & Kuzhabekova, G. S. *Problema plagiata v obrazovanii [The problem of plagiarism in education]*. *Informacionnye tekhnologii v obrazovanii i nauke*, 2011, 456 s.
23. Valizadeh, M. (2022). *CHEATING IN ONLINE LEARNING PROGRAMS: LEARNERS' PERCEPTIONS AND SOLUTIONS*. *The Turkish Online Journal of Distance Education*, 23(1), 195–209. <https://doi.org/10.17718/tojde.1050394>
24. Warnken, P. (2004). *Academic original sin: Plagiarism, the internet, and librarians*. *The Journal of Academic Librarianship*, 30(3), 237–242. [Original source: <https://studycrumb.com/alphabetizer/>]

ТИФЛОКОМЕНТТЕУ – ШЕТ ТІЛІН ҮЙРЕНУДІҢ ЖАҢА ӘДІСІ

Бекасылова Аялым, Берикова Аружан

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар және құқық саласындағы аударма» мамандығының 2-курс студенттері
Ғылыми жетекшісі: аға оқытушы Мадиева Д.Б.

Тифлокомменттеу – бұл зағип немесе көзі нашар көретін адамға түсініксіз затты, кеңістікті немесе іс-әрекетті арнайы түсініктемесіз қысқаша, ауызша сипаттау процесі болып табылады. Тифлокомменттеудің тарихы зағип жандардың басқа адамдар сияқты тең дәрежеде білім алуына деген қажеттілікті тудырғанымен байланысты. Зағип туыстары немесе достары бар адамдар “көрінетін әлемді” жақындары үшін қол жетімді еткісі келді. Осындай қажеттіліктен тифлокомменттеу саласы пайда болды. Оның негізі американдық киноиндустриямен тығыз байланысты, ал негізін салушы Сан-Франциско өнер

университетінің профессоры Грегори Фрейзер болып саналады. Ол 1971 жылы зағип досының өтініші бойынша экрандағы батыстың «High Noon» телешоуында не болып жатқанын егжей-тегжейлі сипаттап бергенімен басталды. Оның суреттемесі досының фильмді қабылдауына жақсы әсер еткені соншама, оның 1972 жылы тифлокомменттелген фильмдер мен театрландырылған қойылымдарды танымал ету мақсатында «Audio Vision» («Дыбысты көру») коммерциялық емес ұйымын құруына алып келді. Содан соң, АҚШ-та барлық іс-шаралар, мұражайлар, театрлар, телешоулар мен киноиндустрия саласындағы барлық дерлік қойылымдар тифлокомменттеле бастады. Сондай-ақ, осы салаға үлесін қосқан ғалым ретінде Мәскеу мемлекеттік мәдениет институтының доценті Анатолий Четинді атай аламыз. Ол КСРО-дағы және жалпы әлем бойынша актерлік білімі бар алғашқы тифлокомментатор болып табылады. "Тифлокомментация" термині 2002 жылы пайда болды. Оны педагогика ғылымдарының кандидаты, "Реакомп" ДСҰ кәсіби оңалту және персоналды даярлау институтының бас директоры Сергей Ваншин ұсынған екен. Сонымен қатар, ол Мәскеу мәдениет институтының "Кітаптану және библиографтану" бағытын үздік аяқтаған. Ол өзі көру қабілетінен бала кезінде айырылса да, басқа көзі нашар көретін адамдарға орта құрды. Сол арқылы осы салада ең танымал сарапшы болып табылады. [5] Одан әрі бұл сала Еуропа елдеріне тарай бастады. Ал Қазақстандағы ең алғашқы тифлокомменттелген фильм 2014 жылы 30 қыркүйекте Алматы қаласында көрсетілді. [6]

Біз көре алатын барлық нәрсе тифлокомменттеледі. Оған кез келген статикалық кескіндерді (фотосуреттер, ашық хаттар, картиналар, мүсіндер және т.б.); театрдағы қойылымдарды, нақты уақыттағы іс-шараларды (спорттық матчтар, цирк қойылымдары, сән көрсетілімдері, концерттер, лекциялар, көпшілікке арналған қойылымдар және т.б.); интерактивті мұражай экспозицияларын, компьютерлік ойындар мен олардың трансляцияларын және т.б. жатқызуға болады.

Тифлокомменттеуді зағип не көру мүмкіндігі төмен адамдардан басқа адамдар да қолдана алады. Оларға жас ерекшелігіне байланысты (перцептивті ақпаратты өңдеуі баяулаған және когнитивті процестердің жылдамдығы төмендеген) аудиовизуалды туындыларды түсінуде қиындықтар туындауы мүмкін қарт адамдар; аутизм спектрі бұзылған адамдар (олар үшін тифлокомменттелген бейнені қарау түсінуді жеңілдетеді); шығарма көрсетіліп жатқан кезде экранға әдейі қарамайтын адамдар (өйткені олар осы уақытта басқа жұмыстарымен айналысады, зерттеулер бойынша, мұндай көрермендердің қатынасы оннан төрт бөлікті қамтиды); сипатталған шығарманы тыңдай отыра оқу материалына дайындалатын оқушылар/студенттер жатады. [3]

Тифлокомментация екі түрі бар: автоматты (кинотеатрларда және ішінара теледидарда осы кинофильмдерді жасау кезінде дайындалған тифлокомментарийі бар кинофильмдерді көрсету кезінде қолданылады) және тікелей (театрда, кинозалда, эстрадалық қойылымдарда, стадиондарда, сондай-ақ, теледидарда жаңалықтар, тікелей эфирлер және т.б. туралы түсініктеме беру кезінде қолданылады).

Дайындық процесі бойынша да тифлокомменттеу екіге бөлінеді. Біріншісі, тікелей тифлокомменттеу. Бұл алдын-ала дайындалмай сипаттау кезінде орындалады. Мысалы, спорттық матч кезінде түсініктеме беру. Екінші түрі - дайындалған тифлокомменттеу. Мысалы, тифлокомментатор кинофильмді, бейнежазбаны, суретті және т.б. алдын ала қарау арқылы сипаттауға дайындалатын кезде қолданады. [2]

Қазіргі таңда оқытушылардың үлкен бөлігі әрбір оқушыға, я болмаса студентке ақпаратты түрліше беруге тырысады. Бұл адамдардың барлығының ақпаратты қабылдау ерекшеліктері бойынша визуалдар, аудиалдар, кинестетиктар және вербалдар болып бөлінуіне байланысты. Визуалдар әлемдегі адамдардың ең көп бөлігін құрайды және оларға 1000 рет естігенше, 1 рет көрген артық. Визуалдар ақпаратты көзбен көру арқылы жақсы қабылдайды. Аудиалдар әлемдегі адамдардың небәрі 5-7% құрайды. Аудиалдар аты айтып тұрғандай ақпараттың үлкен бөлігін тыңдау арқылы қабылдайды. Кинестетиктар аудиал мен визуалдарға қарағанда мүлдем бөлек. Олар ақпаратты дәм сезу, иіс сезу және жанасу

секілді сезімдер арқылы қабылдайды. Кинестетиктар тек ақпаратты көрумен, я болмаса тыңдаумен шектеле алмайды, олар үшін барлығын өз қолдарымен ұстап, сезіну өте маңызды болып табылады. Соңғы тип – вербалдар. Вербалдар ақпаратты өз бетінше оқу арқылы жақсы қабылдайды [1].

Жоғарыда айтып кеткендей ақпаратты тыңдау арқылы қабылдайтындардың үлесі небәрі 5-7%. Пайыздық үлес бойынша бұл көрсеткіш аз болғанымен шын мәнісінде дүниежүзіндегі барлық адамдардың ішінде 400-560 млн адам аудиалдар болып табылады. Сол себепті де тыңдау арқылы үлкен жетістіктерге жете алатын адамдарды елемей кету қате болар. Сонымен қатар, XX ғасырдың 90 жылдары Нил Флеминг атты Жаңа Зеландиялық мектеп инспекторы тәуелсіз зерттеуді жүзеге асырды. Бұл зерттеуде мектеп инспекторы 9 мың түрлі сыныптарды аралап, оқушылардың жақсы жетістіктерге жетулері үшін оларға сабақты барлығына бірдей етіп түсіндіретін мықты мұғалім емес, әр балаға оның ақпаратты қабылдау ерекшеліктеріне сүйене отырып, сабақты түсіндіретін мұғалім қажет екенін дәлелдеді [9]. Бұл саланы зерттеумен өткен ғасырда Нил Флеминг ғана емес XX ғасырдың 20 жылдары Уолтер Барб пен оның әріптестері де айналысқан. Уолтер Барбтың зерттеулерінің бір ерекшелігі ол және оның әріптестері адамдарды ақпаратты қабылдау ерекшеліктеріне қарай аудиалдар, визуалдар және кинестетиктар деп үшке бөлген [8]. Ал қазіргі таңда бұл саланы зерттеуге бағытталған мақалалар өте көп, дегенмен негізін салушылар ретінде Нил Флеминг, Уолтер Барб және оның әріптестері қарастырылады.

Тифлокомменттеу аудиалдарға ақпаратты ұтымды жеткізудің бір түрі ретінде қарастырылуы мүмкін. Себебі қазіргі кезде ақпаратты визуалды қабылдаудың бірнеше кемшіліктері анықталды. Мысалы, XXI ғасырдың талабына сай қазіргі кезде біздің өміріміздің ауқымды бөлігі компьютер мен телефонның алдында өтуде. Сонымен қатар, адамдардың арасында электронды кітаптарды оқу тенденциясы кең етек жаюда. Мұның барлығы адамдардың көздеріне және жалпы барлық ағзасына өз зиянын тигізуде [7]. Одан бөлек Беркли қаласындағы Калифорния университетінің нейробиолог ғалымдарының зерттеулеріне сүйенетін болсақ, адамның миы адам ақпаратты тыңдау арқылы және көру арқылы қабылдау барысында бірдей дәрежеде жұмыс істейді [10]. Ал Блумсберг университетінің бір топ ғалымдарының айтуы бойынша, адамдар аудио және визуалды ақпаратты бірдей дәрежеде қабылдай алады. Ақпаратты аудио форматта қабылдаудың тағы бірден бір артықшылығы бұл іс-әрекетті өзге жұмыстармен бір уақытта жүзеге асыруға болады және одан ақпаратты ұғыну процессіне залал келтірілмейді. Шет тілдерін үйрену барысында аудио материалдарды тыңдау сол тілдің сөйлеу ерекшеліктерімен танысуға, сөздерін ұғына білуге және одан бөлек сөздік қорды көбейту мен шет тілінің грамматикасымен танысуға септігін тигізеді [7].

Ресейлік лингвист және психолог А.А. Леонтьевтің еңбектеріне сүйенетін болсақ, біз шет тілін үйренуді белгілі бір тілдің сөйлеу дағдыларын үйрену ретінде қарастыруымыз қажет [4]. Сондықтан егер де біз осы мысалды қазақ тілін шет тілі ретінде үйреніп жатқан шетелдіктерге ұсынатын болсақ, олар өз кезегінде ең алдымен өздерінің қазақ тілін аудио форматта ұғыну үрдісін дамыта алады. Сонымен қатар, жоғарыда берілген мысал қазақ тілінің грамматикалық ережелеріне сай жазылған және қазақ халқының көшпелі мәдениетімен байланысты түрлі сөздерге бай. Мысалы, ата-бабаларымыздың өткен ғасырларда киген алуан түрлі киімдерінің атаулары және ат-әбзелдердің атаулары. Мұның барлығы шетелдік студенттерге сөздік қорларын дамытып, қазақ тілінің грамматикасындағы көзге бірден түсетін негізгі ережелермен танысуға өз септігін тигізеді.

Сонымен қатар, біз әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінде тифлокомменттеуді дамыту үшін бірнеше әдістерді ойлап таптық. Жоғарыда айтылғандай, тифлокомменттеу тек зағиб жандарға ғана емес, жалпы студенттер үшін маңызды әрі пайдалы. Ендеше, осы саланы дамытуға арналған әдістерді қарастырайық.

Біріншіден, тифлокомменттеуді университетіміздегі барша студентке ортақ әрі қолайлы жүйе - универ жүйесінде дамыту. Яғни, жүйедегі онлайн кітапхана бөлімінде кітаптың тұрған орны мен электрондық нұсқасын көрсететін қатарға тифлокомменттелген

кітап нұсқасын бірге шығару. Оқытушы не студент үшін керек кітаптың аудио нұсқасын табу олардың уақытын үнемдеп, оқуына ыңғайлы болады. Кітапханадағы әсіресе, қазақ тіліндегі кітаптың мазмұнын сипаттау - шетелдіктер үшін қазақ тілін үйренудің жаңа әрі оңтайлы тәсілі болады.

Келесі әдіс ҚазҰУ қалашығына зағиб не көруі төмен жандар үшін арнайы сары жолақтар салу. Мұндай жолақтар үлкен қалаларда жиі кездеседі. Жолақты студенттер көп баратын Керемет студенттерге қызмет көрсету орталығына, кітапханаға, Жолдасбеков атындағы студенттер сарайына апарар жол ретінде салу. Бұл арқылы олар қандай да бір адамның көмегінсіз, өздері қажетті жерлеріне бара алады. Мұндай сары жолақтар тек ҚазҰУ қалашығында ғана емес әрбір оқу кафедрасында болғаны дұрыс. Біреудің көмегіне жүгінетін студенттер енді асханаға, оқу аудиториясына, кітапханаға өздігімен бара алатын болады.

Ал бұл әдіс көруі төмен не зағиб студенттер өздеріне керек аудиторияны табуы үшін қолданады. Олар керек аудиторияны ешкімнің көмегінсіз табуы үшін сол аудиторияның қасына нөмірін жасап қою. Олар сары жолақтар арқылы әрбір аудиторияның қасына барып, санды қолмен ұстап, қай аудиторияға келгенін біле алады. Осылайша, ҚазҰУ студенттері мен қатар мүмкіндігі шектеулі жандар да тифлокоммент арқылы оқу жолында өз белсенділіктерін арттыра алады.

Біз ҚазҰУ университеті, халықаралық қатынастар факультетінің қазақ және шетел студенттеріне тифлокомменттеу жайлы сауалнама жасап, оны шет тілін үйренудегі жаңа әдіс ретінде талдау жасадық. Сауалнамаға қатысқан 10 қазақ студенттерінің берген жауаптарына толығырақ тоқталсақ. Оларды біз “фокус тобы” деп алдық. Оларға: “Осы саланы білесіз бе? Тифлокомменттеудің қай түрін жасап көрдіңіз? Жұмыс барысында қандай қиыншылықтарға тап болдыңыз? Оның қандай пайдасы бар? Бұл саланы шет тілін үйрену әдісі ретінде қалай қолдануға болады?”,- деген сұрақтар қойып, өз тәжірибелерімен бөлісуін өтіндік. Алынған нәтиженің 90% -ы оң болды. Олардың барлығы тифлокомменттеу жайлы білетінін және соның ішінде Ә.Қастеевтің “Қызды еріксіз әкету” картинасын, Денис Тен мәнерлеп сырғанаушының ҚХР-дағы өнерін, “SpongeBob SquarePants” мультфильмін, “Chanel” сән көрсетіліміндегі киімдерін, Украина елі Киев қаласындағы “Отан ана” ескерткішін, Мьянмадағы “Лечжун-Сасачка” мүсінін тифлокомменттегенін білдік. Олардың нәтижелері бойынша, жұмыс барысында қазақша көркем сөздердің жеткіліксіз болуы, суреттегі бейнені егжей-тегжейлі жеткізе алмау және бейнежазба кезінде адамдардың сөздерінің арасында болатын үзіліс кезінде тифлокомменттеп үлгермеу секілді қиындықтарды білдік.

Енді қазақ студенттерінен алынған нәтиже бойынша бұл саланың пайдасын айтып кеткен жөн болар. Тифлокомменттеудің пайдасы: тіл үйрену мен өзге елдің мәдениетін түсінуде пайдасын тигізеді, зағиб жандар сурет/видеоны ести отыра, елестетіп, түсіне алады, адамның тыңдау және қабылдау қабілетін дамытады, онлайн тыңдау арқылы жаңа ақпарат ала аламыз. Ал тіл үйренуде жаңа әдіс ретінде оны қолданып, сөздік қорды байыта аламыз, кез-келген нәрсені еркін сипаттай аламыз, шет тілінің мәдениетін үйрене аламыз, тыңдалым мен түсіну дағдыларын жетілдіреміз, мүгедек, қарт адамдарға сипатталған кез-келген нәрсені түсінуде көмектеседі, егжей-тегжейлі сипатталған нәрсені есту кезінде білмейтін сөздерді жаттай аламыз деген жауаптар тіркелді.

Біздің мақсатымыз тифлокомменттеуді қазақ тілін шет тілі ретінде үйренудің бір әдісі ретінде қарастыру болғандықтан, ендігі кезекте университеттегі шетелдік студенттерінің жауаптарын талдадық. Оларға қазақ тілінде тифлокомменттелген видеоны көрсетіп, одан кейінгі пікірлерін сұрадық. Біз шетелдік студенттерге видео бойынша: “Видеоны көргеннен кейін қандай жаңа ақпаратты білдіңіз?; Бұл видео сізге пайдалы болды ма?; Видеода берілген суреттің сипаттамасы мен суреттің өзі сәйкес келді ме?; Сізге тифлокомменттеуді жүзеге асырған адамның сөздері түсінікті болды ма?; Видеоны көру барысында сіз бұрыннан таныс қазақ сөздерін анықтай алдыңыз ба?; Видеоны көргеннен кейін қазақ тіліндегі жаңа сөздерді анықтай алдыңыз ба?; Сіз бұл видеоны қазақ тіліндегі сөздік

қорыңызды ұлғайту үшін пайдалы деп санайсыз ба?”, - деген сұрақтар қойдық. Сауалнама ағылшын және орыс тілінде жүргізілді. Жалпы сауалнамаға 21 адам қатысып, 12 адам өз жауаптарын орыс тілінде, 9 адам ағылшын тілінде берді. Сауалнамаға ағылшын тілінде жауап бергендердің арасындағы 33,3%-ның ана тілі пушту тілі; 44,4%-ның ана тілі парсы тілі; ал 22,2%-ның ана тілі дари тілі. Сауалнамаға орыс тілінде жауап бергендердің арасындағы 58,3%-ның ана тілі қазақ тілі; 16,7%-ның ана тілі тәжік тілі; 16,6%-ның ана тілі орыс тілі; қалған 8,3%-ның ана тілі ұйғыр тілі болып шықты. Ағылшын тілінде сауалнама толтырғандардың 66,7% ағылшын тілінде; 11,1% қазақ тілінде; 11,1% қазақ және орыс тілінде; ал 11,1% пушту тілінде білім алады екен. Орыс тілінде сауалнама толтырғандардың 85,3% білімді орыс тілінде, ал 16,6% қазақ тілінде білім алуда. Тифлокомменттелген видеоны көру барысында сауалнамаға ағылшын тілінде жауап бергендердің «Видеоны көргеннен кейін қандай жаңа ақпаратты білдіңіздер?» сұрағына жауабы келісідей болды: интонация, грамматика және сөздерді дұрыс айту; Алматы қаласы жайлы ақпарат; бұл тілге қатысты жаңа қиындықтар; ештеңе, себебі мен енді тіл үйреніп бастадым және ештеңе. Дәл осы сұраққа орыс тілінде жауап бергендердің жауаптары: мен қазақ тілін білмеймін; Алматының ғимараттары жайлы жаңа көп ақпарат; жаңа сөздер; ештеңе; сипаттау барысында қолданылатын құрылым жайлы ақпарат. «Бұл видео сіздерге пайдалы болды ма?» сұрағына ағылшын тіліндегі жауап бергендердің 44,4%, орыс тілінде жауап бергендердің 75% «иә» деп жауап берді. «Видеоны көргенде қазақ тіліндегі сіз үшін жаңа сөздерді анықтай алдыңыз ба?» деген сұраққа ағылшын тілін қолданушылардың 77,8%, орыс тілін қолданушылардың 83,3% «иә» деп жауап берді. «Сіз бұл видеоны қазақ тіліндегі сөздік қорыңызды ұлғайту үшін пайдалы деп санайсыз ба?» сұрағына ағылшын тілінде жауап бергендердің 77,8%, орыс тілінде жауап бергендердің 83,3% «иә» деп жауап берді.

Тәжірибе жүзінде тифлокоммент жасауды тек ғана зағип жандарға арналған түсініктеме ретінде ғана емес, сондай-ақ, шет тілін үйренудің жаңа әдісі ретінде де қарастырсақ болады. Біріншіден, тифлокомменттеу аудио ақпаратты ақпараттың өзге түрлеріне қарағанда жақсы қабылдайтын адамдар үшін, оны тыңдай отыра, шет тілін үйренудің жаңа әдісі ретінде қолдануына болады. Екіншіден, тифлокомменттеу шет тілін қашықтықтан оқытудың бір әдісі ретінде қарастыруға болады. Яғни, студент өзіне ыңғайлы кез-келген уақытта, мысалы, үйіне қайтып бара жатқан жолда сабаққа қатысты материалдың аудиосын қосып тыңдай алады. Үшіншіден, бұл әдісті біз шет тілдерінің деңгейін анықтауға арналған тесттерде болатын тыңдалым секциясына дайындық ретінде қолдана аламыз. Яғни, аудио материалдарды студенттерге жиі тыңдату арқылы олардың ден қойып тыңдай алу, елестету мен есте сақтау қабілеттерін дамытуға болады.

Жоғарыда жүргізілген сауалнамаға сүйенсек, біз қазақ және шетел студенттердің жауаптарын жалпылай келе, бұл саланың артықшылығы мен кемшілігін былай түйіндейміз. Шет тілін үйренуде тифлокомменттеудің артықшылықтары: еліміздің дамуына үлесін қосады; жұмыссыздықты азайтады; сол ұлтқа ғана тән сөздермен (реалия), ұлттық құндылықтармен (салт-дәстүр, әдет-ғұрып, әдебиет, өнер, тарих, көрнекі жерлер және т.б.) таныстырады; тілді үйренуде уақытты үнемдейді; тілді үйренуге деген қызығушылықты арттырады; қолданыстан шыққан сөздерді қайта жандандырады; сөздік қорды байытады; сипатталған сурет/бейнежазбаны тыңдау арқылы солар туралы жаңа ақпарат береді; есту, сөйлеу және қабылдау қабілеттерін дамытады. Шет тілін үйренуде тифлокомменттеудің кемшіліктері: біздің елде яғни қазақ тілінде бұл сала жеткілікті деңгейде дамымаған; тифлокомменттеуді шет тілін үйренудің бір әдісі ретінде қарастыру үшін ең алдымен бұл әдісті жетістікке жеткізетін мамандарды даярлау қажет; көбісі тифлокомменттеуді тек қана мүмкіндігі шектеулі жандарға арналған әдіс деп қате пікірде болуы мүмкін.

Қорытындылай келе, тифлокомменттеуді біз тек ғана мүмкіндігі шектеулі жандарға арналған әдіс ретінде қарастырмауымыз қажет. Себебі, біз оны студенттерге шет тілін үйрету барысында да сәтті қолдануымызға болады. Осы тұрғыда тифлокомменттеу аудио ақпаратты өзге ақпарат түрлеріне қарағанда жақсы қабылдайтын студенттерге, өз уақытын үнемдегісі келетін жандарға және шет тілін үйренудегі тың әдістерді ізденумен айналысып

жатқан ізденімпаздарға таптырмас көмекші бола алады деген ойдамыз. Тифлокоменттеу - бұл тек ғана аудио ақпаратты қабылдау жайлы ғана емес, ол сондай-ақ, шет тілінің барлық аспектелірен қозғай отырып, оны үйренудің жаңа әдісі деп есептейміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Визуал, аудиал, кинестетик, дискрет: почему важен тип восприятия [Электронды ресурс]. URL: Визуал, аудиал, кинестетик, дискрет: почему важен тип восприятия - Beauty HUB (bhub.com.ua) (Қаралған күні: 10.03.2023).
2. Ваньшин, С.Н. разработчик и соавтор концепции тифлокомментирования, генеральный директор Института профессиональной реабилитации и подготовки персонала Общероссийской общественной организации инвалидов – Всероссийского общества слепых «Реакомп», канд. пед. наук [Текст] / С.Н. Ваньшин // Тифлокомментирование. Как внедрить новую услугу в сфере культуры <http://reacompr.ru/tiflokommentirovanie/spravochnik-ruk-uchr-kultury/>
3. Гринкевич Е. А. Тифлокомментирование как вид межкультурной коммуникации // Вестник Московского государственного лингвистического университета. Образование и педагогические Науки. 2022. Вып. 3(844). С. 22-27. DOI 10.52070/2500-3488_2022_3844_22 <https://cyberleninka.ru/article/n/tiflokommentirovanie-kak-vid-mezhkulturnoy-kommunikatsii/viewer>
4. Леонтьев А. А. Л1478 Основы психолингвистики: Учебник для студ. высш. учеб. заведений. - 4-е изд., испр. М.: Смысл; Издательский центр «Академия», 1999 - 288 с. ISBN 5-89357-191-6 (Смысл) ISBN 5-7695-2066-3 (Издательский центр «Академия»)
5. Моргачева Е.Н. доктор педагогических наук, доцент Московский городской педагогический университет Россия, г. Москва / Тифлокомментирование как современная форма включения лиц с нарушениями зрения в социокультурное пространство <https://cyberleninka.ru/article/n/tiflokommentirovanie-kak-sovremennaya-forma-vklyucheniya-lits-s-narusheniyami-zreniya-v-sotsiokulturnoe-prostranstvo/viewer>
6. Светлана Сиротина 30 сентября состоялся показ первого в фильме с тифлокомментированием под названием “Строители” / Светлана Сиротина [Электронный ресурс] // total.kz : [сайт]. — URL: <http://prs.kz/press/8039/Vishel-pervij-v-Kazahstane-film-s-tiflokommentirovaniem/> (Қаралған күні: 10.03.2023).
7. Слушать – это читать. Чем аудиоформат лучше чтения и что об этом говорит наука [Электронды ресурс]. URL: Слушать — это читать. Чем аудиоформат лучше чтения и что об этом говорит наука (livelib.ru) (Қаралған күні: 10.03.2023).
8. Barbe, W.B., Swassing, R.H. & Milone, M.N. (1979). *Teaching through modality strengths: concepts and practices* Columbus, Ohio: Zaner-Bloser.
9. Fleming, N., and Baume, D. (2006) *Learning Styles Again: VARKing up the right tree!*, Educational Developments, SEDA Ltd, Issue 7.4, Nov. 2006, p4-7. <http://www.vark-learn.com/wp-content/uploads/2014/08/Educational-Developments.pdf>
10. *The Representation of Semantic Information Across Human Cerebral Cortex During Listening Versus Reading Is Invariant to Stimulus Modality* Fatma Deniz, Anwar O. Nunez-Elizalde, Alexander G. Hitch and Jack L. Galant *Journal of Neuroscience* 25 September 2019, 39 (39) 7722-7736; DOI: <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.0675-19.2019>

THE IMPORTANCE OF LANGUAGE PORTFOLIO IN DEVELOPING STUDENTS' INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE

Chakyroglu Melike Aishe

4th year student of the specialty

«5B011900 -Foreign language: Two foreign languages»

Kazakh Ablai Khan University of International

Relations and World Languages

Supervisor: Candidate of Pedagogical Sciences A.A. Golovchun

Introduction

Teaching and learning process of a foreign language is the long-term historical affairs in the world. The methodology of teaching foreign languages is a system of knowledge about the laws of the process of teaching a foreign language and about ways of influencing this process in order to optimize it. The methodology of teaching a foreign language reveals and substantiates the patterns of teaching a foreign language.

In recent years, the issues concerning the teaching culture and developing intercultural communicative competence have attracted considerable interest from researchers on foreign language teaching and learning. Within the intercultural communicative competence, it is argued that owing ability of having intercultural understanding on cultural differences among one's own culture and the other's makes individuals multicultural so that they could have the intercultural communicative competence.

In the recent years the field of foreign language education has been focusing on the key concepts such as culture teaching, intercultural communication, intercultural communicative competence (ICC). As a result of this, the significance of intercultural communicative competence (ICC) development has been widely recognized in foreign language education, with language teachers expected to encourage the development of ICC in their learners.

The issues related to intercultural competence education were dealt in foreign and domestic methodologist-scholars' works such as Byram, Claire Kramsh, Jeremy Harmer, Guy Cook, competence-based modeling of professional foreign language education (S.S. Kunanbaeva, 2013), intercultural competence in schools with secondary general education (N.D. Gal'skova), the formation of intercultural competence of bachelor teachers through a foreign language (G.N. Sleptsova), the formation of intercultural communicative competence for senior students with additional education (E.V. Kolyanikova), the formation of students' professional intercultural competence (A.N. Pisarenko) and reinforcement of intercultural communicative competence in junior classes (N. N. Yuryevna, S. K. Andreevna, A. A. Golovchun), scientific and theoretical basis for the formation of intercultural and communicative competence (A.T. Chaklikova), the formation of the communicative competence of future interpreters (I.I. Aybarsha, G.M. Kassymova).

Professor S.S. Kunanbaeva reveals the evolution of the modern intercultural communicative theory of foreign language education based on the updated cognitive-linguo-cultural methodology and distinguishes "the intercultural-communicative competence", which includes socio-cultural and linguistic-cultural components. The scholar considers sub-competences such as linguacultural, social, social-cultural, conceptual, personality-centered, cognitive and communicative to be the components of ICC [1, p.66].

According to D. Larsen, "Language is for communication. Linguistic competence, the knowledge of forms and their meanings, is just one part of communicative competence. Another aspect of communicative competence is knowledge of the functions, language is used for. Culture is the everyday lifestyle of people who use the language. There are certain aspects of it that are especially important to communication -the use of nonverbal behavior, for example, which might receive greater attention in CLT" [2, p.130].

According to M. Byram, "A language classroom is an inevitable potential ground for constructing intercultural competencies and "teaching for linguistic competence (in the foreign language) cannot be separated from teaching for intercultural competence" [3, p.22].

A.A. Golovchun defines the intercultural communication competence as: "*Intercultural communication competence is the ability to and effectively exchange information with a person or persons of another culture accurately, including not only language skills but metalanguage skills such as pragmatics and nonverbal communication*" [4, p.44].

According to M. Byram, intercultural competence involves five elements:

- 1) attitudes: curiosity and openness, suspending disbelief about one's own and other cultures
- 2) knowledge: products and practices of one's own and the other culture, social and individual interaction
- 3) skills of interpreting and relating them to the documents from one's own culture

4) skills of discovery and interaction: ability to acquire new knowledge and operate knowledge, skills, attitudes in real-time communication

5) critical cultural awareness: ability to evaluate critically practices and products of one's own and other culture [4, p.18].

A language Portfolio is one of the most effective tools to develop students' intercultural communicative competence.

European Language Portfolio (ELP) allows the students to record and comment on all the language learning and cultural experiences, they have in and out of school. There are three parts to ELP: Language Passport, Language Biography and Dossier [5, p.11].

"The ELP is a document in which those who are learning or have learned one or more languages can record and reflect on their language learning and intercultural experiences. The ELP supports the development of learner autonomy, plurilingualism and intercultural awareness. Its main aims are:

- to help learners give shape and coherence to their experience of learning and using languages other than their first language;
- to motivate learners by acknowledging their efforts to extend and diversify their language skills at all levels;
- to provide a record of the linguistic and cultural skills they have acquired (to be consulted, for example, when they are moving to a higher learning level or seeking employment at home or abroad" [6, p.3].

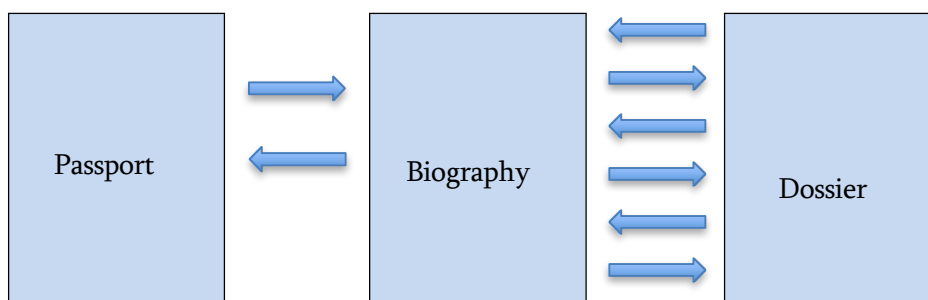
Savankova states that "the inclusion of Language Portfolio in the process of teaching foreign languages will give it a systematic character, because in the process of working with the Portfolio, the teacher and the student work together to improve the level of language proficiency, which will allow to eliminate the gaps in "teaching" and "learning", realizing the principle of continuity in teaching foreign (and native) languages, increasing motivation and the students' conscious attitude to learning foreign languages, which undoubtedly will improve the quality of a multilingual education" [7, p.324].

Components of the ELP:

- Language Passport
- Language Biography
- Dossier [6, p.12].

Little and Perclova state that the language passport can be introduced first to challenge users so that they can reflect upon their linguistic identities and the language they have learned. Secondly, they can pass to the biography, thus setting personal learning objectives. All the documents related to their achievements can be gathered in the dossier and assessed in the biography, which leads to setting novel objectives. The very same procedure can be repeated till a given course is completed, when users go back to the passport and update their self-assessments. This approach became successful with refugees after an intensive English course which took five months in Ireland. The dossier offers learners a more individualized and effective way of collecting, piling, and combining formal or informal documents showing the language development of the holders [8, p.13].

There exists a relationship between the dossier and other sections of the ELP, i.e., the biography, and the passport.

Relationship among Components of the ELP

The Language Portfolio is a self-assessment tool which enables users to record their intercultural experiences and linguistic achievements gained both inside and outside a formal classroom setting during the process of learning the target language.

The language portfolio allows to expand the scope of the learning process due to the introduction of experience into the system of evaluating students' achievements in intercultural communication. In addition, it helps to increase the level of communicative competence and systematize acquired knowledge and skills. By knowing the culture of the country where the foreign language is being studied, to learn a foreign language at a high level, to speak it fluently, one can learn to better understand original texts, avoid communicative obstacles.

The Language Portfolio makes it possible to expand the scope of the educational process by incorporating experience in authentic intercultural, indirect and direct communication into the system of assessing the students' achievements, implements the principles of personality-oriented and reflective approaches in FL teaching that can significantly improve the effectiveness of multilingual education in modern conditions of modernization of the education system in the Republic of Kazakhstan [9, p.146].

Conclusion

Intercultural communicative competence is considered to be a key qualification in a globalized world in which border crossings and exchange become unavoidable. Intercultural competence is the ability to understand and respect each other across all types of cultural barriers. Intercultural communicative competence is one of the key competencies, the formation of which is an integrative goal at all stages of foreign language teaching.

Thanks to the Language Portfolio, the students will be able to speak a foreign language fluently, familiarize with the culture of the target foreign language closer and avoid any communicative disruptions. The Language Portfolio will contribute to understanding of the target language better and serve the purpose of successful development of intercultural communication. The Language Portfolio enables to evaluate students' achievements in the framework of the educational process through the introduction of intercultural cultural communication experience informally and serves as an effective tool for developing students' intercultural communicative competence at the basic stage of the secondary school. This will provide valuable support for modern Kazakh society to establish effective intercultural communication with the world.

References:

1. Kunanbayeva S.S. (2013). *The Modernization of Foreign Language Education: The Linguocultural-Communicative Approach*. – UK: Hertfordshire Press. – 184 p.
2. Larsen-Freeman D. (2011). *Techniques and Principles in Language Teaching*. (2nd ed.). – Oxford: Oxford University Press, – 272 p.
3. Byram M. (2017). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters,
4. Golovchun A.A. et al. (2018). *Dictionary of Foreign Language Education (E-resource)*. – Almaty: KazUIRandWL named after Ablai khan. –112 p.
5. Council of Europe. ELP, 2001. <https://www.coe.int/web/portfolio/guide-to-compiling-an-elp>
6. Council of Europe. *European language portfolio (ELP): Principles and Guidelines*, Language Policy Division. – Strasbourg, 2006. <http://www.coe.int/t/dg4/Linguistic/Source/Guidelines>
7. Savankova M.V. & Dobayev K.D. (2018). *The role of portfolio in promoting multilingual education in the republic of Kazakhstan // International E-Journal of Advances in Education*. Vol. IV, Issue 12, December, pp. 318-324.
8. Little D. & Perclová R. (2001). *European Language Portfolio: guide for teachers and teacher trainers*. - Strasbourg, France: Council of Europe.

9. Жетпісбай А.Қ. & Маурапова А.Е. (2021). Ағылшын тілін оқытуда мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру құралы ретінде «тілдік портфолио» технологиясын қолдану әдістемесі // *Bulletin of Kazakh National Women's Teacher Training University. Issue 1 (85), pp.146-156.*

GAMIFICATION IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Ibdimin Sabina

1st year student of the specialty «International Relations»

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific supervisor: senior lecturer Madiyeva D.B.

Introduction

Our information XXI century, the age of high technologies, requires new approaches in the education system. The Internet is a unique source of active intellectual and communicative activity of the student, his creative self-realization, as a result of which he has the opportunity to acquire the necessary knowledge, skills.

The use of new information technologies in the educational process allows the teacher to realize his creative pedagogical ideas, exchange experience with colleagues and get a prompt response, as well as significantly increase the visibility and accessibility of educational material.

Gamification is the use of game methods, technologies and mechanisms in education. Its main goal is to involve in the process, to help to present information correctly, to facilitate perception. Thanks to this method, the activity process becomes more active and creative. This is one of the most relevant areas of pedagogical technologies.

Theoretical justification

One of the most effective ways to introduce the mechanics of the game into the learning process is to give students the opportunity to earn points for the actions performed. Such incentives involve users in learning and motivate them to regularly perform useful actions and get intermediate results. An excellent service for creating tasks is «Wordwall». «Wordwall» can be used to create both interactive and printed materials. These templates include a Quiz and a Crossword Puzzle. There are also arcade games like Maze Chase and Airplane, and there are classroom management tools like Seating Plan and more.

The points system makes it possible to use tournament tables. In this case, points will be valued higher, because their place in the list of the best students will directly depend on them. The share of rivalry introduced into the training draws students into the process and spurs them to invest more in order to take the first places. «Kahoot!» is suitable for competitive group games. «Kahoot!» is a popular learning platform for conducting quizzes, creating tests and educational games. You can use it to create a test, a survey, an educational game or arrange a knowledge marathon. The rating of players, which is conducted in each game, will stimulate the laggards: now each student will want to remember as much as possible in order to score a winning number of points next time.

A good distance learning system with a well-thought-out gamification system gives the user the opportunity to choose a character with whom he associates himself. This character will be depicted in pictures that signify some achievements, actions, getting points. Such visualization makes the learning process more emotional, which improves its quality and motivates the student to take lessons.

A striking example of a training platform is «Nearpod». This is an online platform that allows you to create presentations for your classes and share them right during the lesson. What really sets «Nearpod» apart from the crowd is their innovative ideas for further expanding interactive lessons. «Nearpod» users have the opportunity to make slides with images, text and audio tracks, create various kinds of games, quizzes and tests, as well as invite up to 30 students to participate in an online session.

Each student enthusiastically solves problems using his mobile phone, and the organizers at the same time immediately see the result and can give everyone due attention. Deepen students' understanding and engagement through games and activities such as Time to Climb, Matching Pairs, Draw It and Drag & Drop.

Discussion

The advantage of gamification is the student's involvement in the learning process. Gamification makes learning interesting for the student, he not only gets theoretical knowledge, but also emotional experience, practice. This allows him not to lose motivation, moving from lesson to lesson, which increases the percentage of students who successfully completed the course. Also, game mechanics allows you to simplify complex and abstract concepts by associating them with something that is familiar to the student. This improves the quality of training, makes it easier and more accessible.

An important advantage of gamification is the emotional reinforcement of knowledge. If a theory is connected with some emotions, it fits into consciousness much faster and turns into a skill easier. Gamification gives students additional motivation to invest in learning – the spirit of competition. If a student sees the results of his classmates and can compare them with his own, excitement turns on in him, which allows him to invest more in his studies.

However, gamification has minor drawbacks. Students perceive traditional forms of work worse. A student accustomed to game learning may find it difficult to concentrate on a subject if no one is trying to entice him. Then reading aloud and retelling or lectures and seminars simply lose their effectiveness. The atmosphere in the classroom is deteriorating. Competition can lead to aggression and competition in the classroom, which go beyond the audience and result in conflicts. It is important to be able to work competently with the competition and monitor the dynamics of the group. Motivation decreases. The constant expectation of reward can lead to the fact that the student simply does not want to do something for himself and just like that.

Conclusion

After studying the principles of gamification, it can be summed up that modern educational institutions can use various elements of gamification in the classroom. Based on the studied material, it can be said that at present, elements of games are increasingly being used, adapting them for various purposes, including educational ones. But there are a number of problems that do not allow us to fully say that this practice is successful.

Gamification is increasingly used in education. If we conduct gamification from a research position, then we must work to ensure that the impact of gamification is positive. If we can use the energy, motivation and potential of the gameplay and direct it to study, we can give students very important tools to achieve victories in real life.

References:

Ermolaeva M.G. (2015) Igra v obrazovatel'nom processe: metodicheskoe posobie [Game in the educational process: a methodological guide]. 2nd ed., p. 170.

Kavtaradze, D.N. (2014) Obuchenie i igra: vvedenie v interaktivnye metody obucheniya [Learning and play: an introduction to interactive teaching methods], M.: Enlightenment, p. 200.

Kornilov, Yu.V. (2017) Gejmifikaciya i i veb- kvesty: razrabotka i primenenie v obrazovatel'nom processe [Gamification and web quests: development and application in the educational process]. Modern problems of science and education, No. 5, pp. 27-34.

Nikitin, S. I. (2016) Gejmifikaciya, igrofikaciya, igraizaciya v obrazovatel'nom processe [Gamification, gamification, gamification in the educational process], No.9, pp. 1159-1162.

Avedon E, Sutton S.E. The Study of Games. - New York: John Wiley & Sons, 1971.

Kapp, K. M. (2012). The gamification of learning and instruction: game-based methods and strategies for training and education. John Wiley & Sons.

ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТРЕНДТЕРІ МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Келдібай Аружан

*Нархоз университетінің «Халықаралық қатынастар
және дипломатия» мамандығының 2-курс студенті*

Ғылыми жетекшісі: Ph.D. докторы, доцент м.а. Сарыбаев М.С.

XXI ғасыр- білім мен әлемнің тоғысып, ақпараттандыру дағдысының шыңы шыққан кезең. Қазіргі уақытта шет тілін жоғары деңгейде білу білікті маманды бағалау критерийлерінің бірі болып табылады. Экономикалық және әлемдік саясаттың берілген жағдайында біздің елімізде ол әлемдік қоғамдастықтың өміріне белсенді түрде қатысып, халықаралық байланыстарын кеңейтуде. Бұл факторлар шет тілдерін оқытуға деген сұраныстың жоғарылауын анықтайды. Соңғы жылдары шет тілдерін оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды қолдану мәселесі жиі көтерілуде. Бұл жаңа техникалық құралдар ғана емес, сонымен қатар оқу процесіне жаңаша көзқарас. Бұрын шетел тілін оқытудың ең танымал әдісі грамматика-аударма немесе дәстүрлі әдіс болды, бұл әдісте студенттерге негізінен шетел мәтіндерінің сөздігімен оқу және аудару үйретілді. Әдісті қолдану барысында коммуникативті дағдыларды қалыптастыру оқытудың мақсаты болған жоқ. Осылайша, резиденттердің көпшілігінің шет тілінде қарым-қатынасы өте қиын болды, тек теориялық ақпарат алуынан туындаған тілдік кедергіге байланысты. Грамматикалық ережелерді меңгеру және шетел мәтіндерін аудару мүмкіндігі шет тілінде сәтті қарым-қатынас жасау үшін жеткіліксіз шарттар болып табылады.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесін өзгерту аясында оқу үдерісіне ақпараттық және компьютерлік технологияларды енгізу белсенді түрде жүзеге асырылуда. Әлемдік білім беру үдерісі дамуының заманауи тенденциялары оқыту үдерісінде жаңа білім беру технологияларын қолдануды қамтиды, бұл келесі талаптарға жауап беретін шет тілін интерактивті оқыту технологияларын қолдануға әкеледі: оқытудың тиімділігі мен сапасын арттыру; өз бетінше танымдық әрекетке мотивацияны қамтамасыз ету; пәнаралық байланысты дамыту. Студент оқу процесінің толыққанды қатысушысына айналады; оның тәжірибесі тәрбиелік білімнің негізгі көзі ретінде қызмет етеді. Мұғалім өз кезегінде бағыттаушы рөлін атқарады. Ол білімді дайын түрде бермей, оқушыларды өз бетінше ізденуге баулиды. Интерактивті оқытудағы дәстүрлі оқытумен салыстырғанда мұғалім мен оқушының өзара әрекеті кезектесіп отырады.

Шет тілдерін оқытудың негізгі мақсаты – қоғамның коммуникативті мәдениетін қалыптастыру және дамыту, шет тілін практикалық меңгеруге үйрету. Педагогикалық психология бойынша қазіргі оқулықтар оқытудағы гуманистік бағыттағы үш дидактикалық жүйені қамтиды: ашық білім беру немесе ашық сынып сағаттары, жеке оқыту стилі және кооперативті оқыту. [1,11]. Ұлыбританияда, Австралияда, АҚШ-та студенттерді жеке оқу стильдеріне сәйкес жеке жоспарлар бойынша оқыту тәжірибесі бар. Бұқаралық мектеп үшін жалпы дидактикалық концептуалды тәсіл ретінде кооперативті оқытудың ең қызықты тәжірибесі, әсіресе бұл технологиялардың сыныптық жүйеге толық сәйкес келетінін, оқу мазмұнына әсер етпейтінін, ең көп мүмкіндік беретінін ескерсек. «Шетел тілі» пәнінің ерекшеліктерін ескере отырып, бұл технологиялар топтағы әрбір студенттің танымдық және сөйлеу әрекетін белсендіру үшін қажетті жағдайларды қамтамасыз ете алады, олардың әрқайсысына жаңа тілдік материалды түсінуге мүмкіндік береді.

Карусель әдісі: оқушылар жұпқа бөлініп, екі шеңбер құрады: сыртқы және ішкі, бір-біріне қарама-қарсы тұрады: комплимент айтып, қарым-қатынасты бастайды (сұрақтар бойынша әңгіме, белгілі бір тақырып бойынша монолог, қысқа мәтінді қайталау)[2].

Ақпарат алмасып болған соң, сыртқы шеңбердің оқушылары оңға қарай 2 қадам жасап, басқа сұхбаттасушымен сөйлесе бастайды. Интерактивті сабақтарда мұғалім қателерді түзетуге көңіл бөлмейді. Қателік жасаудан қорқудың болмауы студентке өзін жайлы сезінуге және қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді.

Іскерлік ойын: Оқушылардың тіл үйренуге деген қызығушылығын, теориялық есептерді оқудағы белсенділігі мен практикалық бағыттылығын арттыру үшін іскерлік ойын түрінде өткізілетін сабақтарды пайдалану. Іскерлік ойын (викториналар, симуляциялық ойындар, дебаттар, ток-шоулар) мектеп оқушыларын шешім қабылдауға үйретуге бағытталған әртүрлі жағдайларды модельдеуге арналған педагогикалық әдістеме болып табылады. Іскерлік ойындар сабақтағы әдеттегі атмосфераны өзгертеді, шығармашылық қабілеттерді дамытады, өзгермелі өмірлік шындыққа бейімделу қабілетін қалыптастыруға қажетті практикалық дағдыларды қалыптастырады, жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуға жағдай жасайды.

Дөңгелек үстел әдісі- ұжымдық пікір алмасуды, «дөңгелек үстелде» ақиқатты бірлесіп іздеуді осы тұжырымдаманың міндеттерін жүзеге асыру үшін білім берудің жоғары сатысында тиімді оқыту әдістерінің бірі.

Қазіргі заманғы жобалық оқыту технологиясы барған сайын танымал болуда. Жобаның өзектілігі оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға ықпал ететін ақпаратты жинаудың, зерделеудің және талдаудың өнімді тәсілі, шығармашылық ойлауды дамыту мен ауызша сөйлеуді, көпшілік алдында сөйлеу тәжірибесін жетілдірудің тиімді жолы. Жоба әдісі оқушылардың коммуникативті дағдыларын, қарым-қатынас мәдениетін, ойларын қысқаша және оңай тұжырымдау қабілетін қалыптастырады; әртүрлі көздерден ақпаратты алу, оны заманауи компьютерлік технологияларды қолдану арқылы өңдеу қабілетін дамытады; шет тілінде қарым-қатынас жасаудың табиғи қажеттілігінің туындауына қолайлы тілдік орта жасайды. Студенттер өз ой-өрісін, тілді меңгеру шекарасын кеңейтеді, оны практикалық қолданудан тәжірибе жинақтайды, жобаларды қорғау кезінде шет тіліндегі сөйлеуді тыңдауға және естуге, бір-бірін түсінуге үйренеді.

Даму векторы тұлғалық-бағдарлы және құзыреттілік тәсілдермен белгіленетін шет тілдерін оқытудың дамып келе жатқан тәсілі оқушы тұлғасының үздіксіз даму процесін қамтамасыз етеді. Белсенді және құзыретті субъект бола отырып, студент өзінің туған және басқа мәдениеттер жағдайында әртүрлі сөйлеу серіктестерімен қарым-қатынас жасайды, әлеуметтік тәжірибе жинақтайды, жеке және әлеуметтік маңызды міндеттерді шешу үшін әлеуметтік барабар әрекеттесу үшін қажетті қасиеттерге ие болады.

“Case study” әдісі – бұл нақты ситуациялық есептерді шешу арқылы оқытуға негізделген проблемалық жағдайды белсенді талдау әдісі. “Case study” әдісінің мәні: топтарға бөлінген студенттер жағдайды талдап, практикалық шешім әзірлеуі керек; процестің соңы – ұсынылған алгоритмдерді бағалау және оларды мәселе контекстінде талқылау. Бұл әдістеме классикалық білім беруде шет тілі сабақтарында қолданылады, мұнда жағдай студенттердің бар біліміне, практикалық тәжірибесіне және интуициясына сүйене отырып шешуі қажет өмірлік проблемалық жағдайды ұсынады. Кез келген жағдайдың бірнеше шешімі болғандықтан, барлық мүмкін болатын шешімдер талқыланады [3].

“Ted Talks”: TED – бұл идеяға құмар жандардың қауымдастығы. TED оқиғалары басқа ұқсас оқиғалардан ерекшеленеді. Біріншіден, TED баяндамалары 11-ден 18 минутқа дейін созылатын дәрістер болып табылады. Екіншіден, барлық TED қатысушыларын бір идея біріктіреді - әлемді жақсы жаққа өзгерту. Үшіншіден, конференция барлығына қолжетімді. Төртіншіден, TED Talks – ағылшын тілін үйренудің тамаша құралы. TED – әлемді жақсы жаққа өзгерту жолында елдер мен халықтарды біріктіретін жоба. Тиісінше, ғылымнан бастап, әртүрлі саяси тақырыптарды студенттер мен оқушылар назарына ұсына отырып, ауқымды шара ретінде ұйымдастыруға болады. Осындай әдістер арқылы кез-келген қоғам мүшесі өзін жан-жақты дамытумен қатар, тәжірибелер алмаса алады!

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі:

1. *Olifer, V.N. New technologies in teaching / V.N. Olifer. - St. Petersburg: BHV, 2000. - 215p.*
2. *Диллючанская Н. Н. Интерактивные методы обучения как средство формирования ключевых компетенций. М.: Наука и образование, 2011.*
3. *Бонни, К. М. 2015. Метод преподавания на примере улучшает успеваемость учащихся и восприятие результатов обучения. Журнал микробиологии и биологического образования. 2016 (1): с. 25.*

DIFFERENTIATED METHOD: KEY FOR EVERY STUDENT

Omirezak Diana

2nd year student in the specialty of

“Translation in the field of international and legal relation”

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific adviser: Candidate of Philological Sciences Murzagalieva M.K.

Each student comes to school, not only with unique academic needs, but also with unique background experiences, culture, language, personality, interests, and attitudes toward learning. Effective teachers recognize that all of these factors affect how students learn in the classroom, and they adjust, or differentiate, their instruction to meet students' needs.

The goal of differentiated instruction is to create learning opportunities that make allowances for differences in how individual students learn in order to ensure equal access to important academic content. Content may be modified for students who need additional practice with essential elements before moving on; however, the expectation is that modifications in other areas will ultimately allow all students to master the same key content [1].

Thus, "differentiated instruction is not the same as individualized instruction. Every student is not learning something different; they are all learning the same thing, but in different ways. And every student does not need to be taught individually; differentiating instruction is a matter of presenting the same task in different ways and at different levels, so that all students can approach it in their own ways" (Trujo, 2004) [1].

Tomlinson and Imbeau (2010) describe differentiation as creating a balance between academic content and students' individual needs [2]. They suggest that this balance is achieved by modifying four specific elements related to curriculum:

Content — the information and skills that students need to learn

Process — how students make sense of the content being taught

Product — how students demonstrate what they have learned

Affect — the feelings and attitudes that affect students' learning

These curriculum-related factors are based on student need in three areas:

Readiness — students' preparation for learning specific information or skills.

Interest — what appeals to students and thus motivates them to learn.

Learning Profile — how students approach the task of learning.

It is important to recognize that differentiated instruction is an approach to teaching, not simply a collection of strategies or activities. Effective differentiation requires ongoing evaluation of students' needs and conscious attention to designing instructional activities and assessment to meet those needs. It is true that teachers must have an extensive repertoire of research-based instructional strategies at hand, but they must also be able to "think outside the box" to ensure that each student's needs are met. As Tomlinson and Imbeau (2010) point out, the teacher's role in the differentiated classroom is to continually ask him/herself, "What does this student need at this moment in order to be able to progress with this key content, and what do I need to do to make that happen?" [3].

With the recent emphasis on standards-based instruction, there has been much discussion about what constitutes appropriate content, instruction, and assessment for English language learners. As educators have grappled with this issue, it has become clear that educational parity can only be achieved if ELLs have an opportunity to learn the same rigorous academic content as native English speakers. The best way to achieve that goal is through differentiated instruction that takes into account ELLs' English language proficiency, as well as the many other factors that can impact learning [4].

Differentiated instruction, by definition, is instruction that is designed to support individual students' learning in a classroom of students with varied backgrounds and needs. For this reason, the same general principles that apply to differentiated instruction for native English speakers also apply to ELLs.

Teachers are successful at differentiating instruction for ELLs when they:

Get to know as much as possible about each student — ELLs represent a wide range of academic skills, interests, languages, English language proficiency levels, and cultures. The more a teacher can learn about each student's background, the better prepared she is to provide appropriate instruction for that student.

Have high expectations for all students — Content should not be "watered down" for students who are still developing English language skills. Creative teachers think of ways to help students understand key material and "show what they know" in ways that match their language proficiency levels.

Have a variety of research-based instructional strategies at hand — Experienced teachers know that "one-size-fits-all" instruction is rarely successful. There are many different learning profiles in any given classroom, and students learn best when instruction matches their needs and learning styles.

Use ongoing assessment to guide instruction — Ongoing, informal assessment is vitally important to matching instruction to students' changing needs.

Provide multiple types of assessment — matching assessment to students' learning profiles and language proficiency ensures that every student has an opportunity to demonstrate what he/she knows.

Differentiate homework — If all students have the same homework assignments, some are doing busy work while others are struggling with work that they cannot possibly complete successfully.

Collaborate — Instruction is most successful when all of the professionals who work with ELLs work together.

Use flexible grouping — Small group instruction is a very effective way of making sure that all students can access important content, and keeping groups flexible allows teachers to match students with different peers for different types of activities.

Make content comprehensible for all students — Providing ELLs with alternative ways of accessing key content (e.g., charts, books written in their first language, simplified text written by the teacher, discussion, etc.) allows them to learn the same material as other students as they continue to develop their English language skills [5].

Differentiated instruction offers teachers an effective method of addressing the needs of this diverse population in a way that gives all students equal access to learning.

Practical part:

Student A: 14 years old

Language competence: Elementary

Interests: Music (especially genre of k-pop)

Homework example based on interest: Find the examples of Past Simple in a k-pop song

Homework based on the understanding: more difficult exercises as the theme of the lesson was easy for her

Vocabulary: Besides the general vocabulary that should be taught, unknown words particularly for her.

Student B: 13 years

Language competence: Elementary

Interests: Music(especially genre of k-pop)

Homework example based on interest: Find the examples of Past Simple in a k-pop song

Homework based on the understanding: easier tasks to build a base the theme of the lesson

Vocabulary: Besides the general vocabulary that should be taught, unknown words particularly for her.

Student C: 13 years

Language competence: Elementary

Interests: Cartoons, books

Homework example based on interest: Find the examples of Past Simple in a cartoon

Homework based on the understanding: more difficult exercises as the theme of the lesson was easy for her

Vocabulary: Besides the general vocabulary that should be taught, unknown words particularly for her.

Differentiation Strategies I used:

- Comprehensible Input: Providing understanding through content, i.e., hand gestures, pictures, media, simplification of instructions
- Explicit Vocabulary Instruction: Frontloading of content vocabulary
- Collaborative Conversation with Response Prompts: Whole group or small group discussion
- Graphic Organizers Charts, graphs, diagrams that support the instruction: Word Bank/Word Wall Current content vocabulary displayed and referred to on a regular basis
- Peer teaching: Prepared lessons for students to teach other students
- Total Physical Response (TPR): Physically acting out vocabulary by imitating the teacher's actions
- Activating Prior Knowledge/Building Background Knowledge: Eliciting from students what they already know before instruction and providing background on unfamiliar

It is recommended that differentiated strategies are used to activate, build, or tap into the background knowledge of ELLs (Dong, 2017; Gupta, 2019; Krashen, 2013; Krashen & Bland, 2014). Krashen's (2013) research on comprehensible input explains that using pictures, discussion, and simplified text to build background knowledge supports comprehension by making the content more accessible.

Through a self-study review and note taking of my lessons, I have been able to gain deeper insight into the depth of the topic of differentiation strategies and further refine my personal practice through reflection and modeling of concepts. After five weeks completing this action research study involving multiple intelligences theory and differentiated learning activities, I better understand what motivates and engages the students in my Elementary level class. Even though there was little impact on student engagement, students still have ways they feel they learn best, and I will continue to provide options for them. Based on student interviews, providing students opportunities to pick the activities they want to complete as well as giving opportunities for students to work with their peers are two aspects of my curriculum I plan to incorporate more often. I found that allowing students to reflect on their learning provided me with insight regarding students' feelings regarding the tasks they were assigned. Having students continue to complete reflections can guide me when I am creating activities and tasks students will complete in order to demonstrate their knowledge. By providing options to students and allowing them opportunities to decide which activity or task is best suited to them, I can help them feel motivated and engaged.

References:

1. *Differentiated Instruction for English Language Learners* by Karen Ford, pp.1-2.

2. *Differentiating Instruction in Response to Student Readiness, Interest, and Learning Profile in Academically Diverse Classrooms: A Review of Literature* Carol Ann Tomlinson, Catherine Brighton, Holly Hertberg, Carolyn M. Callahan, Tonya R. Moon, Kay Brimijoin, Lynda A. Conover, & Timothy Reyn, pp.2-3.
3. *Differentiating Instruction in Response to Student Readiness, Interest, and Learning Profile in Academically Diverse Classrooms: A Review of Literature* Carol Ann Tomlinson, pp.14
4. *Fairbairn & Jones-Vo, 2010*
5. *Echevarria, Vogt, & Short, 2008*

PROFESSIONAL ENGLISH AS A TOOL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Timurkyzy A.^{1,2}, Omirzakova A.T.^{2,3}

4th year student in the specialty of “Chemistry”

¹Al-Farabi Kazakh National University, ²Society of Petroleum Engineers International, ³Nazarbayev University

Supervisor: c.ch.s., senior teacher Vassilina G.K.^{1,2}

Most of the modern areas of professional training have a place in their educational plan for teaching a foreign language. Learning foreign languages allows students to broaden their horizons, acquire a fundamentally new competence, as well as get acquainted with different existing cultures. In addition, even at the initial level of language acquisition, a person learns to understand its specifics, apply its key tools at the most appropriate moments, as well as form the actual language potential, according to which he will further develop in-depth foreign language competence. In addition, a foreign language can significantly affect the overall attractiveness of a person as a specialist, make him a cut above specialists who do not have communication skills in other languages.

A special place in this system is given to English, which is considered international. Learning English today is mandatory in many secondary and higher educational institutions focused on advanced education and training of highly qualified multi-level specialists of a wide profile. It is English that often serves as an impetus for students to master other, more segmented languages. It should be understood that today the entire economy of the country is built on the basis of interethnic interaction and the construction of interstate relations. All this, as you know, is impossible without a basic knowledge of the principles and proficiency in English, if not perfectly, then at a fairly high level. In addition, today this topic is extremely relevant for the younger generation, especially learning English, because young people understand its need in modern conditions. They realize that without knowledge of the international foundations of communication, they will not be able to carry out professional activities at all possible levels, the highest of which is the implementation of international and successful professional activities in the field of education. Such activity is impossible without a detailed foreign language education.

The essence and specifics of language education have been sufficiently modernized recently, including new elements of the assessment system and the organization of the educational process. So, for example, an internal modular-rating system of education is being actively implemented today, which is supported by democratization, individualization, economization of education, which are elements of innovative education. It is this state of affairs today that creates the need for modern specialists, the selection of the latest teaching methods. The purpose of such an educational process today is not just the mastery of key communicative competencies by students, but also the realization of knowledge, skills and skills of the communicative order necessary to solve complex communicative and linguistic tasks associated with representatives of other nationalities, as well as with the development of this field of education.

The scientific organization at the Faculty of Chemistry and Chemical Technology – Al-Farabi KazNU SPE Student Chapter (<https://www.spe.org/en/chapter/6298>) has the English club

and assists in the field of acquiring, mastering and reproducing knowledge, rather than reworking and adapting it for students' understanding system. The working strategy of the English club is oriented to self-study and self-motivation of students. They need to independently search and process incoming information in accordance with their own systems of understanding and knowledge. This will allow them to become not just a specialist, but also an independent person capable of reproducing their own activities repeatedly without the participation of outsiders. As a result of this strategy, students of the scientific organization interact with foreigners at a professional level in the field of petroleum engineering. Starting from participation in international conferences to an independent presentation with a stand at an international professional exhibition.

**15-СЕКЦИЯ. БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҒАНДАНУЫ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ
МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ ЖӘНЕ АУДАРМА МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**15-СЕКЦИЯ. ПРОБЛЕМЫ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ И ПЕРЕВОДА
В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ**

**15-SECTION. PROBLEMS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION AND
TRANSLATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION OF EDUCATION**

**ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ФЕМИНИСТЕРДІҢ САЯСИ ДИСКУРСЫН МИТИНГТЕГІ
ҰРАНДАРЫНЫҢ НЕГІЗІНДЕ ДӘСТҮРДЕН ДЕМОКРАТИЯҒА ДЕЙІН АУДАРУ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ҚАЗАҚ, ОРЫС, АҒЫЛШЫН, ФРАНЦУЗ, ТҮРІК ТІЛДЕРІ)**

Мұрат Айдана

*Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар
және құқық саласындағы аударма»
мамандығының 2 курс студенті
Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.к, профессор Сейдикенова А. С*

Кіріспе

Феминизм – латын тілінің «әйел» сөзінен шыққан әйелдердің ер адамдармен қай сала болмасын тең дәрежелі позициясы болуы үшін қалыптасқан адамзат тарихындағы ең ауқымды қозғалыстардың бірі[1]. Феминизмнің басты мақсаты - осы патриархал ұғымды жою ғана емес, сондай-ақ қоғамда әйелдерге деген көзқарасты өзгерту. Бұдан бөлек қоғамдағы зорлық-зомбылыққа қатысты мәселелерді көтеріп шешімін табу, жыныстық қылмыстарға қатысты мемлекеттік деңгейден қатандатылған заң жобаларына қол жеткізу, әйелдердің қаржылай тәуелсіздігін, яғни әлеуметтік жағынан қорғалмаған тұстары бар екенін айғақтау, еңбек төлемінің тең болуы, әйелді мультифункционалды тауар ретінде қарауды тоқтату, яғни әйелдердің әртүрлі екендігін көрсету. Қыз бала тек аяулы ана, сүйікті жар, ибалы келін ғана емес оның қоғамдағы рөлі басқа болуы мүмкін екендігін дәлелдеу. Қоғамда қыздарға қатысты таптаурындардан босау. Сырт болмысы мен іс-әрекеттеріне қатысты сынмен күресу. Олардың саясатқа араласуы мен билікте ерлер мен бір дәрежеде саяси- карьералық мүмкіндіктерге ие болу. Жалпы алғанда, қоғамның әр аспектісінде әйелдер құқығы үшін күресу болып табылады[2].

Негізгі бөлім

Феминизм қозғалысының жаһандық дәрежеге дейін жетуіне АҚШ, Франция, Ұлыбритания себепкер болған дамыған елдер. Осы қозғалыстың тарихына зер салып қарайтын болсақ, оның алғашқы толқыны әлемде ХІХ ғасырдың ортасы мен ХХ ғасырдың басында басталған. Ол әйелдердің сайлау және басқа да құқықтарына, эмансипациясына бағытталған еді. 1960-1970 жылдары екінші толқында белсенділер әйелді жыныстық белгісіне қарай бөлуге, репродуктивті, сексуалдық, саяси және экономикалық құқықтарын таптауына қарсы болды. Ал үшінші толқын 1990 жылдары бастау алып, әлі күнге дейін жалғасын табуда деп ғалымдар топшалауда[3]. Қазіргі уақытта гендердік теңдіктен бөлек жалпы адамдарды нәсіліне, тобына қарай бөлмеу мәселесін де көтереді. Тіпті, феминисттер басты назарға алатын патриархалды қоғамның өзінде де ерлер қауымына да зияны баршылық. Мәселен, «уытты еркектік» (маскулинная токсичность) – еркектерге тән емес қылықтарды көрсетпеу, сексуалды зорлық-зомбылықтың құрбаны болу және оны құқық қорғау органдарына да айта алмау[4]. Осындай қоғамда орын алатын тұрмыстық зорлық-зомбылықтың кесірінен психологиялық тұрғыдан зардап шегетін ұл балалар. Әке болуға қатысты таптаурындар, себебі патриархалды отбасыда баланы туып, өсіп жетілдіретін тек әйелдің ғана міндеті. Соның негізінде ер адамдар үшін жағымсыз пікірлер туындайды:

мысалы, күшік күйеу, «подкаблучник» т.б. Осы мәселе шеңберінде қоғамда егер ер адамның баласы дүниеге келіп, декреттік демалысқа шығуы ұят нәрсе болып қарастырады. Алайда Қазақстан Республикасының Еңбек кодекстінің 99 – 100 баптарында ер адамның әйел адаммен тең дәрежеде құқығы бар екендігі көрсетілген [5]. Жоғарыда көрсетілгендей қазіргі кездің феминизмі тек әйелдер мен ғана шектелмейді, керісінше назар аударатын шеңберін кеңейтуде.

Феминизмді қазақ қоғамы агрессивті қабылдап, Еуропадан келген жат ұғым деп түсінеді. Осы ұғым қазақ жастарының санасын улауда, соның кесірінен қазақ халқына тән менталитет зардап шегуде деген сөздер жиі айтылады. Бұл ХХІ ғасырдағы басты феномендердің бірі ешқашан қазақ жерінде болмаған, себебі қыз еркектен бір саты төмен деген ойлар тамырын терең жайған. Қазақ халқының тарихына үңілсек, «феминизм» атауы жаңа термин ретінде қарастырылса да, осы қозғалыстың барлық мақсаттары қазақ жерінде қаншама ғасыр өзекті болуда. Алайда қазақ қыздарының саяси немесе қоғамдық әлеуеті кейбір факторлар негізінде күшейген. Қазақ халқының тарихындағы әйелдердің сонау дәстүрден қазіргі демократияға дейін рөлінің дамуын негізгі үш кезеңге бөліп қарауға болады.

Бірінші кезең, қазақ халқының салт-дәстүрінде «қыз бала жат жұрттық» немесе «қызға қырық үйден тыйым» деген идеялогия бойынша бала кезден дайындаған. Яғни, дәстүрлі-патриархалды қоғамдағы ең басты функциясы «отбасының ұйытқысы» болу еді. Мысалы: Тәуке хан тұсында жарияланған «Жеті жарғы» заңдар жинағында ерлі-зайыптылардың бір-бірін өлтіруі туралы да айтылған. Егер әйел ерін өлтіріп, өлім жазасына кесілсе, ал ері әйелін өлтірсе, құн төлеп, бостандыққа шыға алды [6]. Бұл мысалдан түсінетініміз, әйел мен ердің өмірінің құны аспан мен жердей болған-мыс.

Әйелдер ұстанымының ерекшеліктерін сипаттайтын келесі кезең қазақ қоғамының батысқа бағытталған өркениеттік қозғалысына қосылуымен ерекшеленеді. Қазақ әйелдері ер балалармен тең дәрежеде сауатын ашып, оқуын басқа қалаларда жалғастыруға мүмкіндіктері болды. Торғай жерінде 1887 жылы Ы.Алтынсарының бастамасымен ашылған тұңғыш қазақ қыздар мектебінің рөлі зор еді [7].

Қазақстандағы феминизмнің тарихы 20 ғасырдың басында елімізде алғашқы әйелдер ұйымдары мен қоғамдық қозғалыстар пайда бола бастаған кезден басталды. Алғашқы әйелдер ұйымдарының бірі 1909 жылы құрылған маскүнемдікке қарсы күрес жөніндегі әйелдер комитеті болды. 1912 жылы «Қазақ әйелдері одағы» құрылды, ол әйелдердің құқықтары, оның ішінде білім алу және еңбек ету құқықтары үшін күреспен айналысты. Кеңес өкіметі тұсында 20-шы жылдардан бастап Қазақстанда феминистік қозғалыс кең етек алды. 1924 жылы тұңғыш әйелдер газеті «Ақбота» құрылып, онда әйелдер қозғалысы, әйелдер құқығы туралы материалдар жарияланды. 1927 жылы қазақ майданындағы тұңғыш әйелдер ұйымы құрылды, ол әйелдерді майданда әскери дайындыққа және медициналық көмекке баулумен айналысты [8].

Қазақ қыздарынан арасынан көрнекті өкілдері ретінде тұңғыш әйел журналист Назипа Құлжанованы және алғаш рет большевиктер партиясына мүше болып, әмеңгерлік пен полигинияның шек қойылуына үлес қосқан Алма Оразбаеваны айтуға болады. Ал қазақ әйелдерінің саясатқа араласуы кеңес өкіметінің тұсында көбейді [9]. Қазақ КСР-інде дипломатиялық корпус құруға көмектескен қазақ-кеңестік оқытушы және Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас ассамблеясының отырысына қатысқан алғашқы қазақстандық дипломат және сыртқы істер министрі болған қазақ әйелі - Балжан Бөлтірікова еді [10].

Еліміздің дипломатиялық қызметін 1989 жылы Қазақ КСР Сыртқы істер министрлігін басқарған тұңғыш әйел – Ақмарал Хайдарқызы Арыстанбекова. Ол ел тарихындағы Төтенше және Өкілетті Елші қызметіне тағайындалған тұңғыш әйел, 1992 жылы Қазақстан Республикасының БҰҰ жанындағы тұңғыш тұрақты өкілі болып жұмыс атқарды. Дипломат Қазақстан Республикасының Француз Республикасындағы Елшісі және Қазақстанның ЮНЕСКО жанындағы Тұрақты өкілі қызметтерін бір мезгілде атқарған қазақ дипломатия саласындағы беделді тұлға [11].

1991 жылы Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін Қазақстанда феминистік ұйымдар өз қызметін қайта бастады. 1998 жылы әйелдер мен балалардың құқығын қорғау мақсатында «Назар» атты тұңғыш әйелдер ұйымы құрылды. Содан бері Қазақстанда әйелдердің теңдігі мен қоғамдағы мәртебесін көтеру үшін белсенді күресетін көптеген әйелдер ұйымдары мен қозғалыстары пайда болды. Қазақстандағы белгілі әйелдер ұйымдарының бірі – кәсіпкер әйелдерге, белсенді әйелдерге және қиын өмірлік жағдайға тап болған әйелдерге қолдау көрсететін «Қазақстан әйелдері қоры» құрылды. Қазіргі уақытта Президент жанындағы Ұлттық комиссия, одан бөлек тәуелсіз «Феминита» ұйымы және тұрмыстық зорлық-зомбылықтан запар шеккен адамдарға көмек көрсететін «Не молчи» қоры т.б бар[12].

Соңғы жылдары Қазақстанда әйелдер мен қыздардың өмірдің барлық салаларында, соның ішінде саясатта, экономикада, білім беруде, денсаулық сақтауда және басқа да салаларда толық құқықтарын жүзеге асыруды жақтайтын әйелдер қозғалысы белсенді түрде дамып келеді. Қазақстан жерінде алғашқы митинг 1907 жылы 18 наурызда және арада 114 жыл салып, 2021 жылы Алматы қаласында шамамен 1000 адам қатысқан әйелдер маршы өтті. Бұл феминисттердің жеткен бірден-бір жетістігі еді. Шараның ұйымдастырушылары – Мира Унгарова, Фариза Оспан, Лейла Зулейха Махмудова, Татьяна Чернобил, Жамиля Касымхан, Гулзада Сержан және Жанар Серкебаева т.б [13]. Бұл дәстүр ретінде қалыптасып, 2022 және 2023 жылы М.Ганди паркінде өткен болатын.

Феминисттер өздерінің наразылықтарын әртүрлі ұрандар арқылы көрсетіп жүр. Ал феминистік ұрандар саяси дискурстың негізінде жазылады. Дискурс дегеніміз қарым-қатынас жағдайына қарай екі немесе одан да көп адамдардың белсенді қатысуын талап ететін бірлескен коммуникациялық әрекет болып табылады. В.И.Карасик дискурсты персоналды және институционалды деген екі топқа жіктей отырып, саяси дискурс түрін екінші топқа жатқызды[14]. Яғни, саяси дискурс - саяси шеңберде қолданылатын сөздердің шектелген жанры. Феминисттердің басты құралы - ұрандар дегеніміз топтың жалпы мақсаттары мен талаптарын білдіру, принциптер мен идеологияны белгілеу және қатысушыларды жұмылдыру үшін қолданылады. Тіпті, ұрандар мәдениетаралық қарым-қатынаста маңызды рөл атқаруға қауқары жететін әмбебап құрал, себебі түрлі мәдениеттер түсінетін және қабылдай алатын барша адамға түсінікті болатын құндылықтар мен идеяларды жеткізу үшін пайдаланылады. Мысалы, адам құқықтары, демократия және бостандыққа қатысты ұрандар халықаралық қатынастар мен саясатта жиі қолданылады.

Жоғарыда айтылған мәдениетаралық қарым-қатынастағы ұрандарды бірден екінші бір тілге жеткізуді іске асыратын басты құрал - аударма саласы. Ұрандарды аудару - бұл тілді білуді ғана емес, контекстті, одан бөлек мәдени айырмашылықтарды және идеологиялық мағыналарды түсінуді қажет ететін күрделі іс. Аудару процесі барысында қиыншылықтардың пайда болуының басты себебі мәдени нюанстарға келіп тіреледі. Ұрандарды аудару барысындағы аударманың басты ерекшеліктері:

1. Мәдени айырмашылықтар.

Ұрандар көбінесе басқа мәдениеттердің өзіне тән мәдени сипаттамалары мен нормалары басқа елдің адамдары үшін түсініксіз болуы мүмкін. Аудару барысында негізгі мағынаны жеткізу үшін мәдениетаралық ерекшеліктерден хабардар болуы шарт. Мысалы: Францияда өткен феминистік маршта «*Aimer ≠ tuer*» [жақсы көру ≠ өлтіру] деген кездесті. Бұл ұранның шығуына әсер еткен біріншіден, қоғамдағы тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселесінен бөлек, 2010 жылы жарыққа шыққан американдық - француздық фильмнің Квебек провинциясындағы атауы «*tuer pour aimer*» [жақсы көру үшін өлтіру] деп берілген. Яғни фильмнің атауына негізделген интерпретациялық ұран осыдан шыққан. Ал Қазақстанда өткен феминистік маршта орыс тілінде жазылған нұсқада «*Бьет значит сядет*» деп көрсетілген. Бұл жағдайда орыс тіліндегі «*Бьет значит любит*» деген ескі мақал 988 жылы Киев Русінің христиан дінін қабылдауынан бастау алған делінеді. Француз және орыс тіліндегі басты айырмашылық бұл екі етістік, яғни француз тілінде «*tuer*» [өлтіру], ал орыс тілінде «*бить*» [ұру] деген етістік қолданылған. Бұл жағдайда эквивалентті аударма түрі

қолданылған. Ал қолдануының басты себебіне келетін болсақ, Францияның Ішкі қауіпсіздік министрлігінің статистикалық қызметінің жариялауы бойынша, 2021 жылы зорлық-зомбылықтың 208000 жағдайы тіркелген[15]. Ал Қазақстандағы жағдай БҰҰ деректері бойынша жыл сайын 400-ге жуық әйел қайтыс болады. Елімізде орта есеппен алғанда ай сайын 120 әйел зорланып, 5232 соққыға жығылып, 14 өлтіру және 48 әйел өзіне қол жұмсайды. Колонияларда кісі өлтіру жазасы бойынша отырған әйелдердің 70 % күйеулерін өлтіргені үшін жазасын өтеуде. Бұл жаға ұстатарлық статистика мәселенің күрделілігін айғақтайды[16]. БҰҰ адам құқықтары жөніндегі жоғарғы комиссары Фолькер Тюрк «Қазақстандағы әйелдердегі көрсетілетін зомбылық- ауқымды мәселе», - деп баға берді[17]. 2017 жылы ҚР Қылмыстық кодексіндегі тұрмыстағы зорлық-зомбылық туралы жойылған заң жобасын қайта енгізу мәселесі қайта қаралуы мүмкін[18].

2. Калька әдісі - сөзбе-сөз аудару әдісі.

Мысалы: ағылшын тіліндегі ең танымал феминистік ұран – «My body, my choice, my rights, my voice» болса, қазақ тілінде «Менің пікірім, денем, таңдауым, еркіндігім» деп аударылған. Бұл феминистік ұранның басты себебі – әйелдердің денесіне не керек, не керек еместігін жоғарыда отыратын еркектердің шешуі. 2021 жылы Польшада ресми түрде жасанды түсікке (аборт) тыйым салу туралы шешімнің негізінде 30 жастағы Изабелланың өлімінен кейін осы заң жобасына қарсы елде толқулар өткен еді[19]. Ал Түрікменстанның жаңа президенті С.Бердімұхамедұлы әйелдерге опа-далап қолдануға, контурлы пластика, педикюр, маникюр жасауға, шаштарын бояуға, тар киімдер мен джинсы шалбар киюге, көлік жүргізуге және көліктің алдыңғы орындығында отыруға және жасанды түсік жасатуға да тыйым салынды[20]. Қазақстанның заңнамасына сәйкес 12 аптаға дейін жүктілік мерзіміне дейін түсік жасатуға болса да, бұндай жағдайлар біздің халқымыздың дәстүрінде «табу» саналса[21], Францияда 12 апталық мерзімнен көбейту және конституцияға енгізу туралы талқылануда[22].

3. Адаптациялық аударма жасау арқылы беру

Кейбір ұрандардың басқа тілдер мен мәдениеттерде баламасы болмауы мүмкін. Бұл жағдайда аудармашы ұранды оның мақсаты мен эмоционалды күшін сақтай отырып бейімдей алады. Ағылшын тілді елдерде кең қолданылатын «Smash the patriarchy» ұранын Қазақстанда өткен феминистік марштың бірінде қазақ халқына тән мақалды негізге ала отырып, түрлендіру арқылы ұранды «Әйел бесікті де, әлемді де тербетеді, қаласа, патриархалды қоғамды теңселтеді», -деп аударған.

4. Ұрандарды трансформация тәсілдері арқылы аудару

Ұрандарды аудару кезінде сөздерді қосу, алмастыру, түсіру секілді тәсілдерді қолдану арқылы трансформация түрлерін қолданып, адекватты және эквивалентті аудармаға жете алады. Түрік тіліндегі «Bana ne giyeseğimi değil, oğluna tecavüz etmemeyi öğret» деген феминистік ұранды қазақ тілінде «Маған жабық киінуді үйретпе, балаңа зорламауды үйрет» деген нұсқамен берді. Бұл ұранды қазақ тіліне аудару барысында грамматикалық трансформацияның қосу тәсілін қолдану арқылы «ne giyeseğimi değil - жабық киінуді үйретпе» нұсқасында түрік тілінде етістіктің болымсыз формасында берілсе, қазақ тілінде «жабық және үйретпе» деген екі сөз қосып, лексикалық трансформацияның модуляция тәсілі арқылы ұранның бірінші бөлігінің мақсатын сақтай отырып, түпнұсқадан өзгеше берілді.

5. Қазақстандық феминистердің ұрандар жазу барысындағы келесі ерекшелігі - аударманың тіл ішілік/тілдік аударма түрін қолданылған. Тілдік аударма (внутриязыковой перевод) Р.Якобсонның айқындауынша, сол тілдің басқа белгілерін пайдалана отырып, интерпретация жасауды білдіреді [23]. Қазақ менталитетінде орныққан «Қызға қырық үйден тыйым» деген ұстанымды феминистер «Қызға қырық үйден бостандық» деген

нұсқамен көрсетті. Халық арасында қыз балаларға келесі бала ұл болсын деп ырымдап қойылатын «Ұлболсын» есімін феминистер «Қызболсын» деп өзгертті.

6. Келесі ерекшелік аударма саласында қиындық туғызатын күрделі мәселелердің бірі – реалийлер белгілі бір халықтың өзіне тән сөздер сол елдің тарихи-мәдени жағдайынан бөлек мемлекеттің саяси құрылымындағы сөздерді де білдіреді. Қазақстандық феминистер саяси дискурстарында саяси реалийлерді қолдану арқылы Қазақстандағы әйел адамдарының саясатқа араласу деңгейін жоғарылату мәселесін көтерді. «Әйел орны саясатта», «Әйел орны сенатта», «Әйелдің орны Ақордада және сенатта», «Әйел сенде не бар? Парасат! Әйел саған не керек? Саясат!» деген ұрандарда сенат, Ақорда секілді саяси реалийлер қолданылды. Ал Мәскеуде өткен феминистік маршта «Мужчины, вон из Кремля», «Женщину в Президенты» деген ұрандарда Ресей Федерациясының басқару аппараты отыратын тарихи-мәдени орынды саяси дискурста реалий ретінде берген. Франциялық феминистер ресми мемлекет ұраны «Liberté, Égalité, Fraternité» (бостандық, теңдік, бауырластық) орнына «Liberté, Égalité, Sororité» (бостандық, теңдік, әйел қауымы) деп алмастыруының себебі «fraternité» бауырластық деген ер адамдар атынан айтылуы болды. Үш тілде берілген ұрандардың басты ерекшелігі өзінің елінің саяси құрылымына келетін сөздер арқылы мәселені қозғады.

Қорытынды.

Қорыта келе, аударма саласында ұрандарды аудару мәселесі өзекті де күрделі. Аударма жасау барысында ұранның мағынасы мен эмоционалдық жүктемесін сақтауға тырысу қажет. Ұрандар эмоционалды күш пен тартымдылыққа бейім, сондықтан аударма сол күшті сақтап, бастапқы мағынаны білдіруі шарт. Келесі критерий – мәдени айырмашылықтарын қарастыру. Ұрандардың әртүрлі мәдениеттерде әртүрлі мағыналары мен коннотациялары болуы мүмкін, сондықтан аударма кезінде жергілікті контекст пен мәдени нормаларды ескеру маңызды. Аударма қысқа әрі түсінікті болса, есте сақтауға оңай болады. Аударманың ұранның мақсаттары мен міндеттеріне сәйкестігін тексеру. Ұрандардың мақсаттары мен міндеттері әртүрлі болуы мүмкін, сондықтан аударма осы мақсаттар мен міндеттерге сәйкес болуы және мақсатты аудиториямен тиімді байланысты қамтамасыз етуі шарт.

Қазақстандағы феминистердің дискурсы өзіне тән алдыға қойылған мақсаттарына негізделген бір идеялогиялық бағытта дамып келе жатқан қоғамдағы жаңа қозғалыстардың бірі. Біздің еліміздегі феминизмнің бір ерекшелігі үш тілді ұрандардан тұруы, Қазақстанның үш тілділік саясатының феминистік саяси дискурсын дамытуға әсер етеді. Ал осы феминистік ұрандардың аудармасы Қазақстанда ғана емес, бүкіл әлем бойынша әйел адамдар бастан кешкен қиындықтар мен мәселелермен күресіп, шешуге жол ашатын құралдардың бірі іспеттес. Жасалған ұранның аудармасы арқылы қоғам арасында феминизмге деген позитивті көзқарасты арттырып, жоғарғы жақтан нақты іс-қимыл шараларын жасауға әсер ете алады. Одан бөлек, аударма саласы мәдениетаралық коммуникацияны дамытып, бірнеше елдердің ұрандарының бір-бірімен алмасуы негізінде, елдер арасындағы қарым-қатынасты арттыратын көпір секілді маңызды рөлге ие маңызды сала болуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Beasley, Chris. *What is Feminism?*— New York: Sage, 1999. — P. 3—11.
2. Александра Коллонтай, Клара Цеткин. *Чего хотят женщины*. М.: Алгоритм, 2014
3. *История женщин на Западе в 5 т. Под общей редакцией Жоржса Дюби и Мишель Перро*. СПб.: Алетейя, 2009–2015
4. Reprinted in Murphy, Peter F., ed. (2004). *Feminism and Masculinities. Oxford Readings in Feminism*. Oxford University Press. pp. 228–243.
5. *Қазақстан Республикасының Еңбек Кодексі 2015 жылғы 23 қарашадағы № 414-V ҚРЗ*.

6. *Жеті Жарғы. Қазақтардың көне ел билеу заңы. Алматы: Айқап, 1993, 4-5 бб.*
7. *История Казахстана в 5-ти томах. Т.3 — Алматы, 2007*
8. *М.Қозыбаев, К.Нұрпейіс, Қ.Жүкешев. -Өңд., толықт. 3-бас.- Алматы: Мектеп, 2013. - 296 Б.*
9. *М.Қозыбаев, К.Нұрпейіс, Қ.Жүкешев. - Өңд., толықт. 3-бас.- Алматы: Мектеп, 2013.- 59 Б.*
10. *Болтирикова, Балжан // Казахстан. Национальная энциклопедия. — Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2004.*
11. <https://av.kaznu.kz/ru/22912>
12. <https://feminita.kz/about-us/>
13. *Данияр Айсаров. Первый разрешённый митинг феминисток прошёл в Казахстане. informbiuro.kz (28 сентября 2019). Дата обращения: 2 октября 2019.*
14. *Русакова О.Ф. Основные разновидности современных теорий политического дискурса: опыт классификации. Екатеринбург, 2004.*
15. <https://www.la-croix.com/France/Violences-conjugales-208-000-victimes-recensees-2021-France-2022-12-15-1201246685>
16. <https://eca.unwomen.org/ru/where-we-are/kazakhstan/ending-violence-against-women>
17. <https://kazlenta.kz/63675-komissar-oon-nasilie-nad-zhenschinami-v-kazahstane-sereznaaya-problema.html>
18. *Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-ҚРЗ*
19. <https://www.bbc.com/russian/news-59193339>
20. <https://rus.azattyq.org/a/turkmenistan-puts-severe-restrictions-on-women-s-appearances-and-ability-to-travel/31835401.html>
21. *Kazakhstan Association on Sexual and Reproductive Health (KMPA). Abortion legislation in Europe (англ.). — 9th ed. — Brussels: IPPF European Network, 2012.*
22. *Ministère du travail, des relations sociales, de la famille et de la solidarité, « Grands dossiers: Interruption volontaire de grossesse (IVG) », www.travail-solidarite.gouv.fr, août 2007.*
23. *Якобсон, Р. О. О лингвистических аспектах перевода. - М., 1978. - С. 16-24*

POLITICAL CORRECTNESS IN THE ASPECT OF GENDER LINGUISTICS FROM THE POINT OF VIEW OF the TERMINOLOGY USED

Tastanova Raushan

1st year master's student in the specialty of "Translation in the sphere of legal and international relations"

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific adviser: Candidate of ph.sc., Associate Professor, A.S .Seidikenova

Introduction

Such an understanding as feminist linguistics or language criticism took its beginning in the middle of the twentieth century as a new direction in the middle. The word "feminism" comes from the Latin word "femina", which translates as "woman". The term "feminism" itself is used to describe the cultural, political and economic movement aimed at ensuring equal rights for both sexes.[1]

Since the late 1980s, feminist movements have shown that talking about "women" and "men" in idiosyncratic, generalizing terms is already problematic. Gender as a category intersects and permeates other categories of social identity such as sexuality, ethnicity, social position and geography.

What does feminist linguistics set for itself:

- 1) the main object of research is the linguistic behavior of men and women,
- 2) an uneven representation of persons of different sexes in the language is considered a manifestation of sexism;

3) one of the main goals of feminism is to achieve linguistic equality.

Highlighting the main tasks of feminist linguistics emphasized the importance of the linguistic aspect in political correctness.

Political correctness is a term for language practices designed not to offend or otherwise embarrass vulnerable groups of people (national minorities, LGBT people, people with disabilities, and so on).[2]

Political correctness is a phenomenon that appeared in the United States almost simultaneously with the beginning of the new women's movement.

Political correctness affects almost all areas of our life, and sometimes without noticing it, we use the terminology of this rich separately existing language. You can talk about racial, gender or political correctness. So, for example, N. Tolstoy in his article "Political Correctness" indicates that they did not want to publish it in one of the American publications for using A. S. Pushkin's quote «Потомок негров безобразный»- «The ugly descendant of negroes».[3]

The purpose of this study is to identify:

- 1) political correctness from the point of view of gender linguistic
- 2) describe the peculiarity of gender words.

Description of material and methods

The material for this study includes examples of gender neutral words in the media and the formation of feminines from the point of view of English and Russian grammar.

Research methods: descriptive method, method of observation, linguistic analysis, media study.

The theoretical significance of the work is as follows:

- Conclusions expand the knowledge in the field of linguistics, lexicology and text interpretation.
- The study makes a clear contribution to the study of the features of political discourse from the point of view of gender linguistics.

The practical significance yields specific features of the study, which can be used in special courses and seminars on political correctness and gender linguistics, general linguistics, in translation practice, in the practice of oral and written speech, text interpretation and in diploma and term papers in linguistics.

As Russian linguist S.G. Terminosova mentioned, "The political correctness of the language can be expressed in the desire to find new appropriate language expressions in order to replace those already existing expressions that can hurt the dignity, feelings of a person, thereby infringing on his human rights with straightforwardness in relation to gender or race, social status or appearance. "[4]. Also S.G. Terminosova suggests replacing the term "political correctness" with "linguistic tact". Since, she believes that the presence of the word "political" can show insincerity in the choice of words for political reasons. After all, this should first of all personify the desire to show concern for human feelings, the understanding sensitivity and a good attitude towards others.

Based on the above analyzes, we can conclude that politically correct vocabulary can be divided into:

- politically correct language regarding racial and ethnic minorities;
- politically correct language about women;
- politically correct vocabulary in relation to socially vulnerable groups of the population.

It is worth noting that feminist movements from the historical period to this day have won and continue to win major victories at different levels of the language and in almost all varieties of English, starting with American, which is why gender-neutral vocabulary has become so widespread in society. This wave is also reflected in the Russian language.

Results and discussion

The study of newspaper and magazine articles reveals the most common innovations in the English language, proposed by supporters of feminist ideology and the political correctness

movement. Such designations of a person and humanity as a whole are widely used, such as *human/human being* and *humankind/humanity*.

For example:

- «A five-year project to reconstruct a genealogy of the world's populations and the migration paths of early *humans* from their ancestral homeland in Africa will be started today by the National Geographic Society and I.B.M., the society said in a statement»;
- «The philosophy of *human rights* addresses questions about the existence, content, nature, universality, justification, and legal status of human rights»;
- «When he arrived in Haiti, four people who say they were victimized by his regime promptly filed legal complaints charging him with crimes against *humanity*»).

More often in English, feminines are formed in two ways:

- By adding a suffix to a noun
- Replacement of the suffix belonging to the masculine gender.
 1. *-ess* (waiter – waitress, god – goddess, host – hostess, count – countess, actor – actress);
 2. *-ine/ina* (chorist – chorine, tsar – tsarina, ballet dancer – ballerina);
 3. *-ette* (suffragist – suffragette, bachelor – bachelorette, poet – poetette, usher – usherette).

The formation and functioning of feminines is closely related to the phenomenon of linguistic political correctness in relation to the use of gender words, in particular, especially the names of professions, problems of word formation and intercultural differences in the use of gender-neutral words.

The formation of paired feminines in languages is provided by various linguistic means:

- 1) the presence of word-formation types with the meaning of femininity in the field of formation of nouns, i.e. words with the meaning of a female person, motivated by masculine nouns with the meaning of a person (учитель – учительница, steward - stewardess);
- 2) the formation of complex words (медсестра, медбрат, chairman, chairwoman);
- 3) the use of phrases (женщина-врач, woman doctor)

Changes have also been made to the various names of professions and posts containing the "sexist" suffix "man". In English, such lexemes as *businesswoman/businessperson/businesspeople, congresswoman/congresspeople, spokeswoman/spokesperson/spokespeople, chairwoman/chairperson/chairpeople* have become widespread. For example:

- «This places Kathleen Tattersall, the *chairwoman* of Oqual, the new independent body that is in charge of maintaining the standards of England's examination, assessment and qualification system, in the position of both cheerleader and potential critic»;
- « US *Congresswoman* Scanlon Carjacked at Gunpoint After Meeting in Philadelphia - Statement »;
- « Russian FM *Spokeswoman* Zakharova Reveals Things She Can't Do Without in Her Work ».

Based on the above examples, it can be concluded that at the moment, in modern English, politically correct lexemes that do not contain the "man" particle (chairperson, police officer, spokesperson, etc.) are used as often as politically incorrect congressmen, chairmen, policemen. As M.D. Glinskaya today there is a tendency to reduce the frequency of using incorrect vocabulary in relation to women, which is especially evident in the use of job titles and professions in American newspapers and magazine articles. [5]

In America, language units are widely used for both sexes *police officer*:

- «Kansas *Police Officers* Reportedly Injured in Explosion in Downtown Wichita »;
- «He was charged with impersonating a *police officer* and disrupting school activities»;
- «Just 15 miles north, in Mosul, insurgents routinely kill *policemen* and attack soldiers and civilians with mortars and car bombs».

Under the influence of the gender direction of political correctness, changes and forms of polite address to a woman have also undergone changes. The traditional Mrs and Miss are replaced by

the politically correct version of Ms, which does not indicate the marital status of a woman and, therefore, does not discriminate against her:

• “*Ms Merkel* believes that the EU should have stronger powers to organize the “orderly insolvency” of countries such as Greece that set giveaway budgets with no means of paying for them.”[6]

The reason for the activation in the education of feminists is largely related to the expansion of professional areas or activities of women. E. A. Chelak notes: “By the middle of the 18th century, there was a rapid growth of the professional sphere in Russia, where a woman could find a use for herself, as a result of which a large number of such feminists were formed, such as «портретистка», «переводчица», «гардеробищица», «наборщица», «акушерка».” [9]

In many Russian social platforms such as Vkontakte, comments about feminism and the need to use feminines today in the 21st century are more common. One rationale for their use is as follows:

“Increasingly, I began to notice how different people and editorial offices use feminines. And I caught myself thinking that I like it ... Now, having read a lot of everything, having formed my own opinion, I think that feminists are needed. In this way, you emphasize the importance of a woman, do not make a stupid specification like ‘женщина-врач’, или ‘женщина-ученый’ The words ‘врачиха’, ‘докторша’ or ‘учёная’ not sound insulting or humiliating, they sound normal, just like in the masculine form” [7];

Conclusion

In conclusion, it is worth noting that the language environment in which a person lives directly affects our cultural level of development. And with the development of language, not only does our speech change, but also our consciousness, the understanding of who we are and what is our attitude towards people in society.

The appearance of feminines became a logical step in the linguistic evolution of humanity, and all experiments to create politically correct terminology turned out to be equally successful. The similarity is due to linguistic factors - the possibilities of the two language systems in the formation of feminines and gender-neutral words in various ways (suffix, word formation and the use of word combinations).

References:

[1] Bozhenkova N. A., Cherkashin A. N. Problema obrazovaniya femininivov v russkom i anglijskom yazykah // Aktual'nye voprosy izucheniya mirovoj kul'tury v kontekste dialoga civilizacij: Rossiya – Zapad – Vostok: mat-ly Mezhdunar. nauch.-praktich. Konf. «Slavyanskaya kul'tura: istoki, tradicii, vzaimodejstvie. XVIII Kirillo-Mefodievskie chteniya». YAroslavl': Remder, 2017. S. 163-167.

[2] 'Politically correct' definition. Kembrijskij slovar'./ <https://ru.wikipedia.org/wiki-> (data obrashcheniya: 14.11.2022).

[3] Vyazovceva, V. V. Problemy politkorrektnosti i feminizma v sovremennoj kul'ture / V. V. Vyazovceva. — Tekst : neposredstvennyj // Molodoj uchenyj. — 2020. — № 50 (340). — S. 561-562./ <https://moluch.ru/archive/340/76340/>, 15.11.2022- (data obrashcheniya: 14.11.2022).

[4] Terminasova S. G. YAzyk i mezhkul'turnaya kommunikaciya//Ucheb. posobie. -M.: Slovo/SLOVO, 2000. - 624 s.

[5] Curikova, L. V. Politicheskaya korrektnost' kak sociokul'turnyj i pragmalingvisticheskij fenomen : kolektiv. monogr. / L. V. Curikova ; pod obshch. red. L. I. Grishaevoj. - Voronezh : [b. i.], 2001.- S. 94-103.

[6] . "Euphemism". Webster's Online Dictionary. Archived from the original on 2007-07-28./ <https://en.wikipedia.org/wiki/Euphemism->(Accessed 11/14/2022).

[7] Glinskaya M.D. Osobennosti upotrebleniya politicheski korrektnoj leksiki v otnoshenii zhenshchin v sovremennom anglijskom yazyke./ <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-upotrebleniya-politicheski-> (data obrashcheniya: 15.11.2022).

PROBLEMS ARISING IN THE TRANSLATION OF POLITICAL TEXTS

Muratbek Naziya

1st year Master student in the specialty of

«Translation in the field of international and legal relations»

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific adviser: Candidate of the Philological Sciences Smagulova A.S.

Introduction

In today's world, translators have become interested in socio-political texts. Most often, these are such texts as articles, publications on the Internet, media materials related to a political topic. Basically, most of these texts are aimed at an English-speaking audience, because now the majority of humanity around the world knows English. Then these texts, depending on demand, can be translated into other languages.

As everyone knows, cosmopolitanism and globalization have increased significantly throughout the world. And as a result, the information that is transmitted daily in the world is also increasing. Data from various spheres of life can be found on the Internet, sitting anywhere in the world. Concerts of famous artists, world championships, performances by world leaders, anything you want can be watched live without leaving your home. Many media use different language means. The media are making good use of these opportunities. In order to spread their product and make it bright and attractive to consumers, they use many different language tools [11, p. 79].

Now, when the political image plays an important role, especially in the case of election campaigns, politicians themselves solve this problem by introducing various means of expression into their speeches and discourses [1, p. 406]. In modern information life, texts created in the sphere of social and political life require certain bright colors and functions. This helps to remember the information reflected in them. Thus, they shape or reinforce the political mood of the public, making the text informative and interesting material for the reader. Of course, the author uses various linguistic means of expression, comparison, to achieve this goal. This introduces additional complexity for the translator, but remains important for conveying the author's original point of view. Sometimes the style and content of political texts do not depend on the authors of the texts themselves, because they are the authors who can write them under the style of a particular politician. The goal is to reach a wider audience than usual. [2, p. 145].

Thus, the transfer of the emotional coloring of the text contained in the expressiveness of the text is of particular importance in translation. However, English-language political texts are characterized by a relatively neutral interpretation of information when published [9, p. 254].

If the translator is faced with the task of translating laconic and "dry" material, then he should not affect this quality of the text, and should pay attention to the brevity of the translation. This also applies to overly emotional texts in which politicians use elements of colloquial and emotional vocabulary. When translating such material, the translator should also leave its emotionality intact, which can be an integral part of the speaker's style. However, if there are ambiguities or errors in the text, the translator can make minor corrections by giving an explanation [5, p. 112].

There are many problems of the translation of political discourse at the present time. To achieve a correct translation of such texts, translators must pay attention to these problems:

1. The first problem is **translation at the word level**. Almost all terms and expressions in English are translated with the corresponding meaning. But there are a number of such them that do not have an exact corresponding translation [13, p. 35].

When translating them, the translator should provide additional information. Especially if these are such expressions like “**Jim Crow**” – “**Джим Кроу**”. Readers or listeners may not understand the meaning of such an expression. To avoid such situations, the translator should supplement his translation. For example, if this is a newspaper article, you can use "**translator's**

note" for this, or simply replace the word. For example: "*Jim Crow*" - systemic discrimination against African Americans.

The **"variant" words** also deserve considerable attention. The translation of such words depends on the meaning of the context and the situation [12, p. 143]. For example, the word **"call"** — which can have several meanings. For example, "*call on someone*" — "*навестить кого-либо (нанести официальный визит)*" or "*call to action*" — "*призвать к действию*". Or "*call out*" — "*вызвать (публично обвинить кого-либо в чем-либо)*". That is, the translator must be ready for anything. He should know the meanings of the same word, which may change depending on the situation.

2. The next problem is about **"false friends"**. As the name itself says, at first glance they can confuse anyone. In English, there are words that are consonant with Russian words. Such words may look and sound like certain Russian words. And it is precisely such words that require careful thought and a lot of attention from translators. Because a misinterpretation can drastically change the essence of the original [6, p. 125]. For example, "*concurrent*" is "*одновременный*", not "*конкурент*". Also, "*magazine*" is translated into Russian as "*журнал*", but recipients may confuse it with "*магазин*".

3. The third problem is the **translation of neologisms**. These are new words or new meanings of established words [4, p. 75]. Or are these new concepts that have arisen as a result of the development of political, economic or scientific spheres [7, p. 107]. For example, the word "*green*" is "*зеленый*", which nowadays turned into an adjective "*экологически чистый*". It means that "green" is environmentally friendly, does not cause pollution. In such cases, the translator can simply remove the word using the omission method. And also methods such as transcription and tracing can also be given as additional options.

In general, a new wave of neologisms in the English language. Some of them strongly influenced the Russian language. For example, the word "*lockdown*", which has become widely used after the spread of the coronavirus pandemic around the world. This word is used in all areas, in the media, on the Internet, and in the political world too.

Now, some scientists and linguists consider this to be a considerable problem, because, according to them, this is due to the unwillingness of translators to transform the word that would harmoniously fit into the Russian-speaking environment, during which the independence of the Russian language begins to be violated. And in the end, the original meaning of the word falls into disuse and is replaced by a transcription of a foreign term. [4, p. 36]. Some words, even such as "*дебаты*" - "*debate*", or "*президентские дебаты*" - "*presidential debate*" have quite taken root in the political lexicon. However, at the time when this word came into use, as such, there was no large borrowing of neologisms, as it is now. This is the official name of this process. On November 11, debates of candidates for the presidency were held in Kazakhstan. In all news portals, on TVs, on the Internet, this discussion of candidates, the "*presidential debate*" was shown.

And also to this list we can add such neologisms that have entered the Russian language, such as "*рейтинг*" - "*rating*", "*кэшбек*" - "*cashback*", "*аутсайдер*" - "*outsider*", and others.

4. The next, fourth problem is **politically correct** vocabulary. Most of the words in the English politically correct dictionary, when translated into Russian, have a neutral coloring. But keep in mind that some gender-neutral terms in English may be an exception. For example, words such as "*partner*", "*spouse*", "*chairperson*" and others. The translation of such words depends on the situation and context.

Everything can be changed when it's translated from Russian to English. Especially in the case of words denoting professional, social or ethnic affiliation. After all, words that may be the norm in Russian may be offensive in an English-speaking language environment.

5. The fifth problem is the translation of **puns**, or words that have a double meaning [8, p. 35]. In such cases, all that remains for the translator to do is humorously smooth the situation as much as possible or convey the duality of the meaning of the word. Scientists distinguish several types of puns, they are:

- **Polysemy** - this is when several meanings of the same word act simultaneously as an element of a pun, reinterpretation by the author of phraseological units and set expressions.
- **Paronyms** are when words look very similar in spelling but have different meanings when translated. For example, *понятный - понятливый, адресат— адресант*.
- **Homonyms** are words that are the same in sound or spelling.
- And the last is a **false etymology**. It can be used as a mockery of the interlocutor, or in order to mislead the audience of recipients. The essence of this type of pun is the deliberate distortion of the word by relying on another element of the pun. For example «*what is the difference between a hippo and a zippo? One is heavy and other is a little lighter*» [10, p. 67].

Two main ways of translating puns are known.

✓ It is possible to create structurally and functionally close equivalents of the original text.

✓ The next way is to transform the word game into ordinary words, thereby completely eliminating puns in the text. But since this would be considered an inferior interpretation, translators should make up for this loss by creating new puns of their own. But mainly due to the complexity of this task, this is often not possible. Because translators should not use vocabulary that does not correspond to the individual style of the author.

6. The sixth question concerns the **adequacy of the translation of socio-political texts**, which depends on the pragmatic side of the text. This includes various factors, events, as well as the actions of the speaker, factors of non-verbal communication. From this we can conclude that pragmatics also plays an important role in the formation and implementation of this goal. It is important for translators that the recipients may belong to different societies. For example, a recipient who speaks SL may not understand the nuances of TL. That is why, one of the most important points for a translator is the transfer of the pragmatics of the text in different cultures.

Conclusion

In conclusion, it should be noted that one of the most common reasons for the incorrect translation of political discourse is the lack of experience in translating complex language structures. And also factors such as the translator's misunderstanding of the extralinguistic context and lack of knowledge of the linguistic nuances in TL can also be the cause of incorrect translation.

Through research, I've listed a few of the problems that a translator usually faces.

1. The first is when there is no exact translation of one expression or term in TL.
2. The next one is "fake friends".
3. Third, the translation of neologisms.
4. The fourth problem is related to polycorrect words.
5. The last point is the translation of puns.

The adequacy and naturalness of the translation of a political text depends on the translator's understanding of the source text, and is also determined by the understanding of all its components. This is its general meaning, the essence of all units of the text. Even if it is hidden, the translator will be required to decipher them. To avoid such cases of mistranslation, translators must be well educated and knowledgeable in many areas of life. They should be versatile talented people with a broad outlook. In order to be able to convey the meaning of the text as accurately as possible, they must constantly practice translation knowledge. They are required to keep abreast of all major world events, as well as political news.

References:

1. Akopova. D.R. *Strategies and tactics of political discourse. // Bulletin of the Nizhny Novgorod University. Nizhny Novgorod, 2013. PP. 403–409.*

2. Alekseeva. I. S. *Professional training of a translator: textbook*. St. Petersburg: Soyuz, 2001. 278 p.
3. Farghal, M. *Contextualizing. Translation Theories: monograph*. L.: United Kingdom: Cambridge Scholars Publishing, 2015. 198 p.
4. Gavrilenko. N. N. *Functioning of psychological mechanisms in the process of understanding a foreign language text by a translator*. // *Bulletin of Voronezh State University*. Voronezh, 2016. PP. 33–41.
5. Geiko. N. R. *Lexico-semantic problems of translation of socio-political vocabulary*. // *Special and artistic translation: theory, methodology, practice: collection of scientific papers*. K.: Agrar Media Group, 2017. PP. 109–113.
6. Khairullin. V.I. *Translation and Frames: monograph*. M.: URSS, 2018. 142 p.
7. Kiparisov. G. O. *Semantic neologisms of slang origin*. // *Language and society: problems, searches, solutions. Materials of the international. scientific-practical. conf. scientific session "XII Neva Readings" (April 21–23, 2010)*. St. Petersburg: Publishing House of the Nevsky Institute of Language and Culture, 2010. PP. 106–111.
8. Misuno. E. A. *Translation from English into Russian: textbook*. Minsk: Aversev, 2009. 256 p.
9. Musolff. A. *Political Metaphor Analysis: Discourse and Scenarios*. first edition: monograph. N.: Bloomsbury Academic, 2016. PP. 250–276.
10. Okuneva, I. O. *Methods of speech influence in the print media of Russia, Great Britain, the USA and Canada*. // *Political Linguistics*. 2017. PP. 65–80.
11. Reinhold, N. *Going Criss-cross: after the Cross-cultural Perspective*. // *Going East: Discovering New and Alternative Traditions in Translation Studies*. Series "Transkulturalität - Translation - Transfer". Berlin: Frank & Timme, 2017. PP. 192–221.
12. Retsker, Ya. I. *Translation theory and translation practice: monograph*. M.: Audiotria, 2016. 419 p.
13. Ziborova, G. M. *Difficulties in translating a socio-political text from English into Russian*. M.: Rosspen, 2000. 228 p.

PRESERVATION OF THE AUTHOR'S STYLE IN LITERARY TRANSLATION

Menlibek Akerke

2nd year student in the specialty of

“Translation in the field of international and legal relations”

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific adviser: Zhumalieva Zh.K.

Introduction

In modern conditions, one of the main regulators of relations between countries and one of the most important tools for establishing relations on an international scale is the dialogue of cultures. It is on the degree of mutual understanding and communication of different cultures that the peaceful resolution of conflicts, overcoming misunderstanding between people, as well as acquaintance with foreign cultures can depend. The key form of intercultural dialogue is the field of language interaction. Since contacts within several cultures are significantly complicated by language barriers, the most important element of international communication is translation. In the dialogue of cultures of the people of the world, in the formation of a tolerant society, an invaluable role is given to works of literature, which reflect the main features of the national mentality, the most important customs, as well as the way of thinking and views on the surrounding reality.

It is literary translation that allows the reader to feel a connection with other cultures, helping to understand the modern world; teaches to learn the lessons of history, expands the horizons of thought, thereby exerting a strong influence on thinking and ensuring greater effectiveness of intercultural communication. Therefore, the translation of a literary text should ensure that foreign readers understand the author's text to the extent that it can be understood by the reader of the

original text. The translator must adapt the text to the reader's parameters, but at the same time must preserve the style of the author.

Relevance of the article: The article attempts to substantiate the important role of preserving the author's style of the source text in the translation process. This affects such aspects as the preservation of the peculiarities of the culture of the people of the source language, the preservation of set expressions found mainly in fiction, words and phrases of the national language, which are “names of objects, concepts, phenomena characteristic of culture, geographical environment, material life or social -historical features of the people, nation, country, tribe, and thus being the bearers of national, local or historical flavor. So the preservation of the stylistic foundations of the translated text is the most important moment in the translation process.

1. Definition of the concepts "individual style of the author" and "idiostyle"

The term "style" can be used in several meanings:

The totality of artistic means characteristic of the works of art of any artist, era or nation, the system of language means characteristic of a particular literary work, author or trend, a characteristic demeanor, method or set of techniques for doing something, emotional tonality of speech. For example, upbeat style, playful style, etc.

To begin with, it is necessary to consider how the concepts of "author's style" and "idiostyle" relate to each other. The study of the author's style is to study the patterns of using language means of their combination with each other, thereby forming the author's style as a whole. The idiostyle is a kind of "handwriting" of the author, the manner in which he writes his works, giving preference to one or another language means. [1].

V. Vinogradov formulates the concept of a writer's individual style as a system of individual aesthetic use of the means of artistic and verbal expression characteristic of a given period in the development of fiction, as well as a system of aesthetic and creative selection, comprehension and arrangement of various speech elements. The individual style of the writer can also be defined as such a way of organizing verbal material, which, reflecting the artistic vision of the author, creates a new image of the world inherent only to him.

The writer's style depends on the idiolect, that is, the totality of individual features of a person's language, due to nationality, age, field of activity, worldview. The individual use of these means forms the author's manner, on the basis of which the writer's idiostyle is formed. The term "idiostyle" emphasizes the attention to the textual activity of the individual: the author's communicative strategy, types of semantic deployment, the choice of regulatory structures, the pragmatic effect of the text. It is studied by the stylistics of a literary text [2].

According to the authors of the article “Text, Style, Idiostyle in Linguistics and Literary Studies: Remarks on the Common,” an individual style must be unique, otherwise it does not exist. Therefore, any study of his system must proceed from the fact of uniqueness, otherwise it cannot be a style. They also believe that in relation to this moment everything that is repeated and reproduced turns out to be material and means.

2. Translation of the “The book of words” by Abai Kunanbaev

Біреулер құдайдан бала тілейді. Ол баланы не қылады? Өлсем орнымды бассын дейді, артымнан құран оқысын дейді, қартайған күнімде асырасын дейді. Осыдан басқасы бар ма?

Балам орнымды бассын демек не сөз? Өзіңнен қалған дүние иесіз қалар дейсің бе? Қалған дүниенің қамын сен жемек пе едің? Өліп бара жатқанда өзгеден қызғанып айтқаның ба? Өзгеге қимайтуғын сенің не қылған артықша орның бар еді? Баланың жақсысы – қызық, жаманы – күйік, не түрлі боларын біліп сұрадың? Дүниеде өзіңнің көрген қорлығың аз болды ма? Өзіңнің қылған иттігің аз болды ма? Енді бір бала туғызып, оны да ит қылуға, оған да қорлық көрсетуге мұнша неге құмар болдың?

People pray to God to send them a child. What does a man need a child for? They say that one ought to leave an heir, a son to provide for his parents in their old age and to pray for them after their death. Is that all? Leaving an heir - what does it mean? Are you afraid there will be no

one to look after your property? But why should you care about things you will leave behind? What, are you sorry to leave them to other people? What kind of treasures have you gained to regret them so much? A good child is a joy, but a bad one is a burden. Who knows what kind of a child God will bestow on you? Or haven't you had enough of the humiliation you have had to swallow all your life? Or have you committed too few misdeeds? Why are you so eager to have a child, to rear yet another scoundrel and doom him to the selfsame humiliations?

Here, in principle, the main idea is preserved, but there is one sentence: *Өзгеге қимайтұғын сенің не қылған артықша орның бар еді?* The translator did not know what the author actually meant, since these words were written many years ago. It may be about his reputation or status among the nations, about his material condition. But the translator decided to translate this as wealth that is achieved during a lifetime. This can be considered as a distortion of the author's style.

2 version.

People pray to Allah for children. They want their children to feed them in old age, pray for them, and keep on the hearth. Is that a fair desire? *To keep on the hearth*. Maybe people are afraid of the fate of the accumulated savings? The thought that one will remain without any heir and his property will be left without the owner, probably, tormented not a single man. But why do we worry about it? Why do we cover the eyes with the mist of greed before death? People say: «A good child is a joy, a bad is a grief». Does the man know what kind of child will send him the Almighty? And he asks God to pass on to the shoulders of the son all his sorrows and unfulfilled dreams. Does the son need such a burden?

Firstly, the text is translated in very simple words and expressions, which is very understandable for the reader. But the translator allowed a lot of omissions and added a lot from his side, this already distorts the exact thought of the author. Instead of expression “to leave an heir”, he used “to keep on the hearth”. For Kazakh readers, these two expressions may mean one thing, but foreign ones may not understand, since many nations do not have such a concept that the youngest son in the family is the keeper of the hearth and, accordingly, the inheritor.

Артымнан балам құран оқысын десең, тірлікте өзіңнің жақсылық қылған кісің көп болса, кім құран оқымайды? Егер жаманшылықты көп қылған болсаң, балаңның оқыған құраны сені неге жеткізеді? Тірлікте өзіңе-өзің қылмаған істі, өлген соң саған балаң кәсіп қылып бере ала ма? Ахирет үшін бала тілегенің – балам жасында өлсін дегенің. Егерде ержетсін десең, өзі ержетіп, ата-анасын тұзақтан құтқарарлық бала қазақтан туа ма екен? Ондай баланы сендей әке, сенің еліңдей ел асырап өсірмек пе екен?

You want your son to pray for you after your death. But if you have done good in your lifetime, who will not utter prayers for the repose of your soul? And if you have done only evil, what will be the use of your son's prayers? Will he perform good deeds in your stead - those you have failed to accomplish? If you beg for a child who will experience the joys of the next world, it means that you wish him an early death. But if you want him to secure for yourself the joys of this world, then can a Kazakh beget a son who, on growing to manhood, will show care and concern for his parents and protect them from suffering? Can such a people and a father like you raise a worthy son of this kind?

As you can see, the negative and aggressive connotations of the original are well preserved. But there is one more sentence that may be incomprehensible even for Kazakh-speaking readers: *Ахирет үшін бала тілегенің – балам жасында өлсін дегенің.* Maybe Abay meant if you ask for a child only to pray for you after your death, then who will take care of the child after your death? He will remain an orphan, which means that you want him to die too. The translator translated it like this: *If you beg for a child who will experience the joys of the next world, it means that you wish him an early death.* If we translate it back into Kazakh, we will get a completely different meaning. Because the original says that a person asks for a child for the repose of his soul after death, but not for the child to see that next world. Foreign readers, after such a mistranslation, may think of our mentality or religion in a completely different way.

2 version.

And do you really need the prayers of the son? If you did good to the people all your life than without a son there will be a lot of sorrowed by your death, but if you deed much evil, than even prayers of your son are vain. People die angry it means that they condemn children to unaffordable deeds. On this earth there was no case that unworthy father was able to behave a son as a great man.

Here, I consider the maximum distortion, because the translator omitted this important sentence or conveyed it in completely different units of the language and in a completely different meaning. The foreign reader cannot get at least the minimum equivalent of the source text, due to the incompetence of the translator.

3. Translator's individual style

Along with the study of the individual style of the author of the work, it is also necessary to consider the problem of transparency / opacity of the translator, that is translator's idiostyle. According to D.V. Psurtseva, this issue is directly related to the problem of translatability. The author wonders what exactly should be conveyed in interlingual literary translation, what is invariant and should be conveyed in interlingual translation: the plot, the author's intention, his individual style? In an ideal translation, all these aspects should be preserved. In order for the translation to be adequate, the balance between the general language and the author must be maintained.

When transferring the author's component, the translator must choose a functional analogue. In this case, the correct approach would be to reproduce the author's stylistic devices and structures in translation. However, this does not mean that the translator can afford a literal translation. According to D.V. Psurtseva literalism is a formal transfer of the general language, that is, the acceptance of the properties of the language itself for the properties of the author's style. At the same time, the translator should not deviate from the original, change it, correct the "mistakes" of the author, but rather recreate them in translation through compensation.

4. Conclusion

The translator has to choose which details of the original text are important, and which ones can be sacrificed in order to more accurately convey the essence. In addition, in order to carry out a high-quality, and therefore adequate, translation of a work, the translator must delve into the essence of the work, understand its problems and the idea of the author. In order for the translation to be close to the original, it is not enough just to follow the plot and the word of the author when translating, but it is also necessary to convey the expressiveness of the work.

As we have already seen, literary translation plays a significant role both in the field of communication of cultures, and for the development of literature, diplomatic contacts and tolerant citizens around the world. So that prejudices do not appear about other peoples, we need an adequate translation in which the author's idea and thought are transmitted exactly.

References:

- Belozertseva, 2017, pp. 140-150.*
Matveeva, 2010, p. 119
<https://www.dissercat.com/content/problema-peredachi-individualnogo-stilya-v-khudozhestvennom-perevode-na-materiale-russkikh-p?ysclid=lfinx4nmc111367097>
<https://proza.ru/2017/10/29/540?ysclid=lfiny854g6772441963>
<https://www.dissercat.com/content/osobennosti-khudozhestvennogo-perevoda-v-strukture-mezhkulturnoi-kommunikatsii?ysclid=lfinz5mmtq105625782>

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ ӘНДЕРДІ АУДАРУДАҒЫ АЯЛЫҚ БІЛІМНІҢ РӨЛІ

Берикова Аружан

«Халықаралық қатынастар және құқық саласындағы аударма» мамандығының 2-курс студенті

Қазіргі таңда қазақ тілінің мәртебесін арттыру мақсатында түрлі іс-шаралар жүзеге асуда. Әсіресе, жастардың ана тіліне деген қызығушылығын арттыру көзделген басты мақсаттардың бірі болып табылады. Осы орайда мемлекет тарапынан жастардың, тек ғана жастардың емес күллі қазақ халқының өз ана тіліне деген қызығушылығын арттыру үшін түрлі жобалар жарық көруде. Мысалы, 2017 жылдың 12 сәуірінде жарық көрген «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақалада аталып өткен «Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық» жобасы жүзеге асырылуда [5]. Аталмыш жобаның басты мақсаты: саясаттану, әлеуметтану, мәдениеттану, психология, философия, дінтану, лингвистика, инновация, медиа, кәсіпкерлік, менеджмент, экономика секілді ғылым салаларындағы үздік кітаптарды қазақ тіліне аударып, студенттерге оқу барысында ұсыну. Қазіргі таңда жобада межелеген 100 кітаптың барлығы аударылған және онлайн форматта қол жетімді. Сонымен қатар, бұл оқулықтардың 10 мың данасы баспадан басылып шығарылып, 132 жоғары оқу орнына тегін таратылған [13].

Осы тұста атап өтілуі қажет жайттардың біріне тоқталып кетсек. Қазақ тілінің мәртебесін көтеру үшін тек ғана мемлекет талмай еңбек етіп жатқан жоқ, жастар да бұл іс-шараға өз үлестерін қосуда. Мәселен, шет тілдеріндегі әндерді қазақ тіліне аудару үрдісі қазіргі таңда кең етек жаюда. Осы мысалда аударма және аялық білім бірнеше мәдениет өкілдерінің арасындағы көпірдің рөлін атқарады.

Көптеген ғалымдар аялық білімді сәтті коммуникация жүргізуге қажетті қоршаған орта жайлы, белгілі бір халықтың мәдениеті мен тарихы жайлы білімдер жинағы ретінде қарастырады. Мәселен, бұл ойды ұстанатын ғалымдар қатарына «Основы филологической интерпретации литературно-художественного текста» еңбегінің авторы И.В. Гюббенетті, «Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы)» еңбегінің авторы В.С. Виноградовты, «Фоновые знания и поведенческие ситуации в лингвострановедческом аспекте» еңбегінің авторы Г.Д. Томахинды, «Фоновые знания и языковая коммуникация» кітабының авторы А.Н. Крюковты, «Основы теории обучения пониманию иноязычной речи» атты еңбектің авторы И.И. Халееваны жатқызуға болады. Осы ғалымдардың көзқарасына сүйенетін болсақ, аялық білім түрлі мәдениеттер арасындағы коммуникацияны жүзеге асыруға әрдайым қатысатын сөйлеу дағдысының вербалды емес амалы және экстралингвистикалық құбылыс ретінде қарастырылады [6].

Аялық білім термині – ағылшын тіліндегі «background knowledge» терминінің қазақ тіліндегі аудармасы. Бұл термин алғаш рет В. Гудикунст пен Й. Кимнің және Р. Сколлон мен С. Вонг Сколлонның еңбектерінде аталып өткен. Аялық білім ретінде белгілі бір қоғам мүшесінің жадысында сақталатын білімді атайды [10]. Евгений Верещагин мен Виталий Костомаров секілді ғалымдардың айтуы бойынша, белгілі бір этникалық топтың әндерін аялық білімге жатқызуға болмайды, бірақ сол этностың фольклордағы түсініктері аялық білімнің қатарына енеді [1].

Әндерге қатысты аялық білім қазіргі таңда орасан зор мағынаға ие. Әсіресе жастар үшін әндердің мағынасында жатқан аялық білім белгілі бір құндылықтарды, я болмаса әлемге деген көзқарастарды құруға көмектеседі. Өзге тілдегі әндерді тыңдау барысында, сол тілдің құрылымдық ерекшеліктерін анықтауға, сол тілде сөйлеушілердің сөйлеу ерекшеліктерін білуге және жалпылама әнші өз әнінде қандай мәселені көтергісі келгенін аялық білімнің көмегі арқылы түсінуге болады.

Ағылшын тілінен қазақ тіліне әндерді аудару үрдісі соңғы онжылдықта танымалдылыққа ие болуда. Мұны біз жастардың шет тілдерді үйренуге деген ұмтылыстарының артуымен және түрлі халықтардың мәдениеттерінің ғаламтор арқылы таралуының арқасында өнерді шектеп тұрған аумақтық шекаралардың жойылуымен негіздей аламыз. Бүгінгі күні өнер бұрынғымен салыстырғанда мүлдем өзге деңгейде. Музыка өнерінде түрлі жаңа бағыттар пайда болып, қарқынды дамуда. Осы тұста барлығымызға белгілі «Q-пор» немесе «Қазақ поп» бағытының танымал өкілдері «Ninety

One» тобы шетелдіктердің қазақ тіліне деген қызығушылықтарын тудырды. Жанкүйерлер «Ninety One» тобының әндерінің мағынасын түсіну үшін әндерді қазақ тілінен ағылшын тіліне аударуға тырысуда және керісінше шетелдік музыка өнерінің қазақ жанкүйерлері ағылшын тіліндегі әндерді қазақ тіліне аударуға тырысуда. Бұл іс-әрекеттердің үлкен бөлігі кәсіби аудармашылармен емес, қарапайым жанкүйерлермен жүзеге асырылуда. Осы тұста біз «краудсорсинг» терминіне тоқтала кетуіміз қажет.

Краудсорсинг – (ағылшын тілінде crowdsourcing, crowd – көпшілік, source – дереккөздерді жинақтау) аудармада, ақпараттық технологияларда, кәсіпкерлікте қолданылатын термин [3]. Краудсорсинг терминін алғаш рет 2006 жылы ғылымға енгізгендер «WIRED» американдық журналының журналисті Джефф Хау және аталмыш журналдың редакторы Марк Робинсон. Термин «The rise of crowdsourcing» атты мақалада алғаш рет қолданылды. Краудсорсингті әуесқой аударма ретінде қарастыра аламыз. Оның мағынасы кез келген салаға немесе бағытқа, ағымға қызығушылық танытатын жандар өздеріне қажет ақпаратты ана тілінде таппаған жағдайда аударманы өз беттерінше өзге де қызығушылық танытатын жандармен қосылып, көпшіліктің көмегімен жүзеге асыра алады. Бұл ерікті көмектері үшін оларға қаражат төленбейді, дегенмен олар өздерінің қажеттіліктерін өтей алады. Осы тұста әндерді түрлі тілдерге аударумен айналысатын, краудсорсингтің мысалы бола алатын lyricstranslate.com сайтына атап өте аламыз. Бұл сайтта кез келген әннің аудармасын табуға болады, я болмаса өз аударманды ұсына аласың.

Әндерді қазақ тіліне аудару тек ғана көңіл көтеру үшін жүзеге асырылмайды. Себебі, ән өзінің бүкіл тарихында жеке адамдар, әлеуметтік топтар және тіпті халықтар арасындағы қарым-қатынастың балама инварианты болып саналады. Оның медиатор ретіндегі рөлі әсіресе дағдарыс сәттерінде, экономикалық, саяси және әлеуметтік шиеленістің күшеюі кезінде айқын байқалған. Жасырын партиялар, тыйым салынған қозғалыстар, азаматтық және әлеуметтік құқықтар үшін күрес, субмәдениеттердің болуы үшін күрес әннің маңыздылығын күшейтті. Оны қоғамдық пікірді таратушы етті. Бұл әннің жаңа функцияларға ие болуына себеп болды. Енді ән тек көңіл көтеру ғана емес, сонымен қатар идеология факторы. Дегенмен, қазақ тіліне аударылған әндерді іздеу барысында біз екі негізгі әндер тобын анықтадық. Алғашқысы мультфильмдердегі балаларға арналған әндердің аудармасы, ал екіншісі поп бағытындағы әндер. Менің ойымша, көбінесе осы екі негізгі топтағы әндердің аударылуы олардың ең көп сұранысқа ие болуымен байланысты. Мемлекет жастарды елдің болашағы ретінде қарастыратындықтан, олардың ана тілін жетік меңгеруін ерте шақтан бастап қолға алуда. Сондықтан, қазіргі таңда «The Walt Disney Company» компаниясының көптеген мультфильмдері қазақ тіліне аударылған және олардың саундтректерінің де қазақ тілінде болуы маңызды. Бұл саундтректердің аудармасы арнайы аудармашылардың көмегімен, я болмаса әуесқой аудармашылардың көмегімен берілуі мүмкін. Ал поп бағытындағы әндердің көптеп аударылуы олардың жастар арасындағы үлкен танымалдылыққа ие болуымен байланысты. Мақала жазу барысында әндерді аударудағы аялық білімнің маңыздылығын дәлелдеу мақсатында ағылшын тілінен қазақ тіліне аударылған 5 әнге талдау жасадық. Сол әндердің ішінде диснейлік Моана «Moana» мультфильмінің «How Far I'll Go» саундтрегі мен оның «Бірақ қайда барам» атты қазақша аудармасына тоқталатын болсақ.

Түпнұсқа: See (P) the (art.) line (S) where (Adv.) the (art.) sky (S) meets (P) the (art.) sea (Obj.)?

It (S) calls (P) me (Obj.)

And (Conj.) no one (S) knows (P) how (Conj.) far (Adv.) it (S) goes (P)

If (Conj.) the (art.) wind (S) in my sail (Adv.) on the sea (Adv.) stays (P) behind me (Adv.)

One day (Adv.) I'll (S) know (P), if (Conj.) I (S) go (P) there's just no telling (Adv.) how (Conj.) far (Adv.) I'll (S) go (P) [8].

Аударма: Теңізді сүйемін жаныммен, алдымда адыс жол, аңсатқан сол

Егер жел итерсе ? Желкенімді сол жаққа мен жарысам
толқынмен алысам бірақ қайда барам [9].

Талдау: 1. see – 1. көру; 2. көрісу; дидактасу; 3. түсіну; 2. the line – 1. сызық; 2. арқан; 3. where – қайда; 4. the sky – аспан; көк; 5. meets – 1. кездесу; кезігу; қарсы алу; 6. the sea – теңіз; 7. it – 1. ол; 2. бұл; 8. calls – шақыру; 9. me – 1. маған; 2. мені; 10. and – және; 11. no one – ешкім; 12. knows – білу; тану; пайымдау; 13. how – қалай? қанша?; 14. far – 1. алыс; алыста; 15. goes – бару; қозғалу; кету; 16. if – егер; 17. the wind – жел; 18. in – ішінде; іште; 19. my – менің; менікі; 20. sail – 1. желкен; 2. желкенді қайық; 21. on – үстінде; 22. stays – қалу; 23. behind – артында; 24. one – бір; 25. day – күн; 26. I – мен; 27. 'll=Will – келер шақтың көмекші етістігі; 28. go – 1. бару; қозғалу; кету; 29. there's just no telling - нақты айту мүмкін емес [4].

Бұл аударманы В. Н. Комиссаровтың анықтауындағы барабарлықтың (эквиваленттіліктің) бірінші түріне жатқыза аламыз. Себебі, түпнұсқа мен аударманың лексикалық құрамы және синтаксистік құрылымы мүлдем сәйкес келмейді, бірақ екеуінің коммуникациялық мақсаты ортақ [2]. Аударма барысында сөзбе-сөз аударма тәсілі қолданылмаған. Аударма машинамен емес аудармашымен жүзеге асырылған. Түпнұсқамен салыстыратын болсақ, түпнұсқа мен аудармадағы сөздердің бір-бірімен мағынасы бойынша мүлдем сәйкес келмейтінін, бір шумақтың тек 8 сөзі бір-бірімен мағынасы бойынша сәйкес келетінін байқай аламыз. Әннің аудармасында аудармашы нақты бір ұйқас түрін ұстанбаған, бірақ әннің ырғағы сақталған. Түпнұсқа мен аударма екеуі де басты кейіпкер Моананың монологу ретінде берілген. Осы тұста біздің байқағанымыз аударманы жүзеге асыру үшін және басты кейіпкердің барлық эмоцияларын дәл жеткізу үшін аудармашының Моана мультфильмі бойынша аялық білімінің болуы өте маңызды. Себебі, аудармадағы сөздер түпнұсқадағы сөздермен мағынасы бойынша келмесе де, әннің екі нұсқасы да тыңдаушыға бірдей әсер етіп, басты кейіпкердің ойларын бірдей деңгейде жеткізе алды.

Салыстыруға мүмкіндік болу үшін біз The Beatles тобының «Yesterday» әнін және оның қазақ тіліндегі «Кеше ғана» атты аудармасын алуды жөн көрдік.

Түпнұсқа: Yesterday (Adv.)

All (Att.) my (Att.) troubles (S) seemed (P) so far away (Att.)

Now (Adv.) it (S) looks (P) as (Conj.) though they're here to stay (Att.)

Oh, I (S) believe (P) in (Prep.) yesterday (Obj.) [11].

Аударма: Кеше ғана

Менің бар толқуым сондай алыс көрінген

Ал қазір олар осында тұрған сияқты

Oh, мен кешегі күнге сенемін [12].

Талдау: 1. yesterday – кеше; кеше ғана; кешегі күн; 2. all – бәрі; барлығы; 3. my – менің; менікі; 4. troubles – әурешілік; әлек; 5. seemed – елестету; көріну; 6. so – солай; 7. far away – алыс; 8. now – қазір; 9. it – ол; 10. looks – көріну; 11. as – сияқты; 12. though – қайтсе де; 13. they – олар; 14. here – мұнда; осында; 15. to stay – мекендеу; 16. I – мен; 17. believe – сену; 18. in – ішінде; іште [4].

Бұл аударманы барабарлықтың төртінші түріне жатқыза аламыз. Себебі барабарлықтың төртінші түрінде түпнұсқа мен аударманың лексикалық құрамы мен синтаксистік құрылымы көп жағдайда өте ұқсас болып келеді [2]. Аударманың үлкен бөлігі сөзбе-сөз аударма ретінде жасалған. Аударма машинамен емес аудармашымен жүзеге асырылған. «How Far I'll Go» әнінің аудармасы 2022 жылы өзгертулер енгізіле отырып жарық көрген, ал «Yesterday» әнінің аудармасы 2017 жылы жасалған. Екі аударманың да авторлары – әуесқой аудармашылар. Сондықтан біз жылдан жылға әуесқой аударманы жүзеге асыру жаңа деңгейге өтіп жатыр деп айта аламыз. Себебі жыл сайын краудсорсинг жайлы білетіндердің саны артуда және әуесқой аудармаға қызығушылардың аялық білімі де кеңеюде.

Қорытындылай келе, ағылшын тіліндегі әндер және олардың қазақ тіліндегі аудармасы қазіргі таңда жастар арасында үлкен танымалдылыққа ие. Әндерді аудару үшін

сол әннің жанкүйерлеріне шет тілін біліп ғана қоймай, сол шет тілі жайлы, я болмаса сол ән жайлы аялық білімге ие болу өте маңызды. Әндерді аудару барысында адамдардың алдында әннің сөздерін сөзбе-сөз аудару міндеті тұрмайды. Керісінше әуесқой аудармашылар аударма жасау барысында белгілі бір сөздерге өз ана тілдерінде мағынасы сай сөздер табу үшін шет тілінің ерекшеліктерін, түпнұсқадағы сөздерің қолданылу аясын, олардың мән-мағынасын, әннің қандай жағдайда жазылғаны жайлы ақпаратты және әншінің өз әні арқылы қандай ойды жеткізгісі келгенін білулері қажет. Осы арқылы әуесқой аудармашылар эквиваленттіліктің белгілі бір түріне қол жеткізіп, сапалы аударма жасай алады. Осының барлығын қамту үшін әуесқой аудармашыға аялық білім қажет. Әндерді аударудағы әуесқой аудармашылардың аудармашы мамандардан артықшылығы – аудармашы мамандардың басты мақсаты түпнұсқаға қатысты қосымша ақпаратқа үңілмей ақ, аударманы жүзеге асыру. Ал краудсорсингпен айналысатын әуесқой аудармашылар аударманы жүзеге асыру барысында сол әнді орындайтын әнші, я болмаса топ жайлы, ол әннің қалайша пайда болғаны жайлы, әндегі кейбір сөздердің қандай мақсатта қолданылғаны жайлы аялық білімге ие бола отырып аударманы жүзеге асырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Верецагин Е. М, Костомаров В. Г. *31 Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. 4-е изд., перераб. и доп.*—М.: Рус. яз., 1990 (Библиотека преподавателя русского языка как иностранного).— 246 с. ISBN 5-200-01076-4
2. Комиссаров В.Н. *К 63 Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. - М.: Высш. шк., 1990. - 253 с. ISBN 5-06-001057-0*
3. Краудсорсинг [Электронды ресурс]. Уикипедия. Ашық энциклопедия. – URL: <https://kk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%83%D0%B4%D1%81%D0%BE%D1%80%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B3>
4. Қ 19 Қазақша-ағылшынша, ағылшынша-қазақша оқушыларға, студенттерге арналған сөздік/Құраст. Чабденова. С.Д. – Алматы: «Аруна» баспасы, 2016. – 524 бет. ISBN 978-9965-26-570-9
5. Назарбаев Н.Ә. *Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы* — Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты (akorda.kz)
6. *Фоновые знания и их отражение в словаре / [Электронды ресурс] // Vizlit.com : [сайт] – URL: https://vuzlit.com/832368/opredelenie_fonovyh_znaniy?ysclid=lfsg9wjdyx666472807 (Қаралған күні: 10.03.2023).*
7. *Gudykunst W. B., Kim Y. Y. Communication with strangers: an approach to intercultural communication. N. Y.: McGraw-Hill, 1997. - С. 442.*
8. «How Far I'll Go» әнінің түпнұсқасы [Электронды ресурс]. URL: *Alessia Cara – How Far I'll Go Lyrics | Genius Lyrics* (Қаралған күні: 10.03.2023).
9. «How Far I'll Go» әнінің аудармасы [Электронды ресурс]. URL: <https://lyricstranslate.com/ru/behraq-qayda-baram-lyrics.html> (Қаралған күні: 10.03.2023).
10. *Scollon R., Scollon S. Wong. Intercultural Communication: a Discourse Approach. 2nd ed. Maiden Mass: Blackwell, 2001. - С. 316 .*
11. «Yesterday» әнінің түпнұсқасы [Электронды ресурс]. URL: *The Beatles – Yesterday Lyrics | Genius Lyrics* (Қаралған күні: 10.03.2023).
12. «Yesterday» әнінің аудармасы [Электронды ресурс]. URL: *The Beatles - Текст песни Yesterday + перевод на Казахский (lyricstranslate.com)* (Қаралған күні: 10.03.2023).
13. URL: *Жоба туралы (100kitap.kz)* (Қаралған күні: 10.03.2023).

PROBLEMS IN THE TRANSLATION OF CARTOONS FROM ENGLISH TO RUSSIAN-KAZAKH LANGUAGES

Omirzak Diana

2nd year student in the specialty of

The increasing visualization of culture, the intensive development of the production of animated films, on the one hand, and the insufficient knowledge of the animated film as a type of film text, the little-studied problems of translating animated films and the necessity of training qualified translators for this field of film translation, determined the relevance of this research. Aim of this research is to widen the field of cartoon translation, which brings its novelty, as the translation of cartoons into Kazakh language is a young branch in Kazakh translation. Translator and interpreters can find this research useful for their further work since it includes works of other translators in this sphere.

Children's literature also known as juvenile literature is an important means of developing and educating the younger generation: it contributes to the formation of the child's speech, helping to master the native language. It introduces the child to the world around him and at the same time teaches him to express his thoughts correctly. Considering the peculiarities of children's development and perception, the language of children's literature as the basis of the cartoon genre should be simple, understandable, and at the same time it should have a special expressiveness, imagery, and aesthetics.

Among the main language features of the cartoon scenario, the following can be distinguished. At the lexical level, cartoons are characterized by the use of clear and simple vocabulary, the absence of incomprehensible terms, professionalisms, outdated words, and the reasonable use of neologisms. The features at the grammatical and syntactic level include the use of simple grammatical forms, diminutive suffixes, simple syntactic constructions, and sentences. At the phonetic level, it is the pronunciation features used by the author to create a humorous effect.

Translation of children's literature is often made by the following lexical and semantic adaptations:

1. Simplification: simplifying the structure of the text so that it becomes understandable to the recipient while preserving the semantic content;
2. omission and addition: some elements of the text are either omitted or explicated through explanations;
3. localization: adaptation of the original text taking into account the language and culture of the recipient;
4. modernization: the desire to bring time closer to the present, changing the context to match its reality;
5. reduction: adapting adult literature for a children's audience;
6. distortion: changes in the details of the presentation that do not affect the content of the text;
7. metalinguistic methods: explanations within the text, brief comments or additional information about foreign terms or words, notes, explanations of cultural traditions and customs.

In addition, it is necessary to contemplate not only the features of the target language, but also the psycholinguistic characteristics of the target audience. Cartoons have a high developing and educating potential. In turn, a certain concentration of attention is required on the part of the child, an understanding of the structure of the narrative [1].

In this research, we decided to choose cartoons, which are the most popular around the world and several generations. For example, "SpongeBob SquarePants" was one of the few shows for kids that didn't focus on appealing to a certain gender, demographic or ideology. Its jokes transcended age and entertained teens, children and even adults. The jokes are naive, but not childish. They're not made at the expense of anyone but the characters in the show and common cultural enemies like the boss who overworks their employees or the stuffy neighbor. Disney

cartoons about princesses are well-known to everyone. This research will be aimed at the translation of titles, characters, and quotes of cartoons.

In the process of translating animated films for children, it is necessary to contemplate the differences in the mental and cultural characteristics of the traditions involved in the translation. The difficulty facing the translator is to adequately recreate the cultural background of the original (historical and cultural events, moral and ethical views, etc.). Moreover, humor is often culturally marked. Special attention should be paid to realities, proper names and other precedent phenomena that may be unfamiliar to the recipient. Meanwhile deciding how fully to convey their meaning, the translator must observe the time factor. It is this factor that often turns out to be determining when choosing both a translation strategy and a specific translation method [2].

Titles

English	Kazakh	Russian
Frozen	Музды өлке	Холодное сердце
SpongeBob SquarePants	Спанч Боб Шаршы Шалбар	Губка Боб Квадратные штаны
One Hundred and One Dalmatians	101 ала күшік	101 далматинец
Snow White and the Seven Dwarfs	Ақшақар мен жеті ергежейлі	Белоснежка и семь гномов
Cinderella	Күлшеқыз	Золушка
Sleeping Beauty	Ұйқыдағы Ару	Спящая красавица
Dora the explorer	Саяхатшы Дара	Даша-Путешественница
Aksak Kulan(Lame Kulan)	Ақсақ Құлан	Аксак Кулан
“Muzbalak” EAGLE	Мұзбалақ	Музбалак

As you can see from the table above, most of the title translation is made by literal and calque translation as the source language (English) is adequately translated into a foreign language due to the presence of similar concepts. However, we noticed the difference in translating method when the source language is Kazakh. The translation into the target language (English) is made by transliteration and giving the explanation in parentheses.

Characters

English	Kazakh	Russian
Mr. Krabs	Мырза Крабс	Мистер Крабс
SpongeBob	Спанч Боб	Губка Боб
Patrick	Патрик	Патрик
Squidward	Сквидвард	Сквидвард
Sandy	Сэнди	Сэнди
Gary	Гэри	Гэри
Boots	Боти	Башмачок
Backpack	Жолдорба	Рюкзак
Swiper	Алаяқ	Жулик
Dora	Дара	Даша
Map	Карта	Карта

We chose the names of characters in the cartoons “Dora the explorer” and the “SpongeBob SquarePants”. By drawing the attention to the translations, you can see the error in the order of words in the translation of “Мырза Крабс”. In Kazakh language the correct order of words is ‘name+мырза’. Furthermore, the name Boots has changed in the translation into Kazakh. My suggestion in this case is to keep his name close to the original by calque “Бәтеңке” and add an information into his speech “You can call me Боти” – Мені Боти деп атасаңдар болады.

SpongeBob SquarePants

English	Russian	Kazakh
-She is a purebred.	-Она чистой крови	-Ол таза қанды
-Wow, a snail made out of bread?	-Да ну, ее что, постирали?	-Мәссаған, ол жуылған ба?
-Hold on there, SpongeBob! Take that pile of filth out with you.	-Постой, Губка! Прихвати-ка с собой этот мусор.	-Токта, Спанч Боб! Өзіңмен бірге ана қоқысты ала кет.
-Mr. Krabs, you shouldn't talk about Squidward like that!	-Ах, мистер Крабс, думаю это слишком так называть Сквидварда!	-Крабс мырза, Сквидвардты олай атауға болмайды ғой!

-He means this filth, you loon.	-Не меня, болван, а этот мешок.	-Ол мына қоқысты айтып тұр, ақымақ.
-I don't think we can stop the dragon with our bare hands. -Yeah. we need some gloves.	-Но мы не можем голыми руками остановить дракона -Да, нам нужны перчатки	-Біз құр қолмен айдаһарды жеңе алмаймыз. -Иә, бізге қолғап керек

Here is the great evidence of considering cultural aspects of each language. While translating from the source language, the translator kept the same message(joke) in the target language. Vocabulary is simple and understandable.

Snow White and the seven Dwarfs

English	Russian	Kazakh
Magic mirror on the wall, who is the fairest one of all?	Зеркало, открой секрет: кто красой затмил весь свет?	Айнама шындықты айтар ма, дүниеде менен асқан сұлу бар ма?
“What’s the matter? Cat got your tongue?”	-Что с тобой? Язык проглотил?	Не болып қалды? Тіліңді жұтып қойдың ба?
Mark my words, there’s trouble a-brewin’. Felt it coming all day. My corns hurt.	Попомните меня! Не миновать нам беды! Не зря у меня с утра кости ныли.	Айтпады демендер, жамандықты ішім сезеді! Таңертеңнен табаным бекер сыздамаған.

Same case with the Snow White. We would like to suggest only the rhymed part of the quote:

- Сикырлы айнама айт маған, ең сұлу ол қай адам?
- Айнама айтшы өзің шындықты, ең сұлу атағы кімдікі?

To conclude with, the following problems of translating an animated film were identified: the need to take into account the translation recipient, their age, mental and psychological characteristics; the problem of translating units with a cultural background; the problem of creating a comic effect; the specifics of translating songs and rhymed fragments; the need to correlate the two main components of an audiovisual work: visual and sound. Translation is, in the end, “conveying understanding” [3]. It suggests that it helps to bridge the gaps between different languages and cultures, without necessarily making one to learn to speak the other language. The bridges between languages and cultures that translation is creating a mean that two sides can easily keep their differences in all their beauty but, at the same time, those differences can as easily be “crossed” by the understanding that translation bridges have conveyed [4].

References:

1. *Problems in the translation of comics and cartoons, Tatiana Taran, pp.91*
2. *Актуальные проблемы современногопереводаведения. Скороходько С.А., Коган М.А. Мультипликационный фильм как переводческая проблема, pp. 93-94.*
3. *Interpretation (Professional Interpreting in the Real World) by Nolan, James (2005) : 5.*
4. *Cartoon translation Said, E. 1978. Orientalism. New York: Pantheon Books. Valero-Garcés, C. & Gauthier Blasi, L. 2010. Bourdieu and public service interpreting and translation: Towards a social theory in PSIT. MonTI, Monografías de Traducción e Interpretación, Wadensjö, C. 1998. Interpreting as Interaction. London: Longman*
2. *Translations of cartons: Nickelodeon, YouTube.*

THE PROBLEM OF TERMINOLOGY TRANSLATION IN THE FIELD OF INTERNATIONAL RELATIONS

Seidaly Nuray

2nd year student in the specialty of

“Translation in the field of international and legal relation”

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific adviser: Senior lecturer Madiyeva D.B.

Introduction

The problem of terms, their understanding, translation and perception is a very relevant topic. Especially considering the fact that in Kazakhstan we always take Russian as a mediator language, sometimes we do not even know the Kazakh equivalent of our existing terms. Since independence, Kazakhstan has been working together, establishing political ties with many countries. At this point, in addition to the Russian terms used in the mediator's report in the field of international relations, there was a need to translate them into Kazakh language.

This issue aroused interest in the study of terms in the Kazakh language in the field of international relations. We examined a separate section in the field of international relations, studied the terms translated from English language into Kazakh, the ways of translation, and how the terms in the Kazakh equivalent are understandable to students, as well as shared our proposed translations.

The purpose of the work: Identification of the main problems of translating terms in the field of international relations.

The relevance of the work: Kazakhstan has achieved many achievements in the field of international relations over the last years of its independence, which suggests that we must develop and improve our skills every year. In this case, we consider knowledge and understanding of international terms, especially if it is international relations, very important.

Hypothesis: The translation of terms in international relations affects the understanding and knowledge of our international relations specialists and has a special role in the development of our international goals.

Tasks: 1) Identify ways to translate terms; 2) Find out the difference between translation from English to Kazakh and translation using a Russian intermediary; 3) Offer options for Kazakh translations and conduct a survey among students of international relations.

Translation of terms: the main thing

It is quite difficult to give a clear definition to the word "term", since there is currently no generally accepted definition of this concept. One of the main reasons for the disagreement lies in the fact that the terms are used in many spheres of human activity, and each of them, based on its concepts and ideas, tries to highlight its natural signs in special words. In order to correctly analyze the term in the text on the topic of virtual reality, it is necessary first of all to understand the concept of the term itself, to find out what difficulties may arise when translating it.

The primary and most urgent problem in working with a foreign text in this area is the choice of a suitable equivalent to the newly appeared concept. The key and most informative words bearing the main semantic load in the text of this topic are terms.

Considering the terms from the point of view of their grammatical affiliation, it is possible to distinguish the terms-nouns, verbs, adjectives, adverbs, participles. It should be noted that there are significantly more nouns among the terms than any other parts of speech.

Particular attention should be paid to the classification of terms by field of application, since this differentiation of concepts is fundamental in this work. From this point of view, the terms are divided into universal (used in many related fields) and unique (used only in a certain area).

Terms are the most important tools of cognition and means of fixing the designations of new developments in the language, including in the field of technology. Consequently, each term undergoes a unification process and is fixed as recommended or standardized. In addition to them, standardized terms (which have not yet been standardized) and unacceptable ones (which were not included in the special vocabulary in the unification process) are highlighted. Due to the large number of new developments in the field of virtual reality, many terms in this area are not yet standardized [Grinev-Grinevich, 2008, p. 109].

In our case, the main problem of translation is that, despite 30 years of independence, Kazakhstan still lacks a reliable dictionary of international terms. The second problem, which is also the most common in post-union countries, is the use of Russian as an intermediary language. I should note the fact that despite all the similarities between the Kazakh and Russian languages, linguists still have debates about the correct communication of the meaning of words. Thirdly, it is very rare to find Kazakh translations of English terms, but even these terms are sometimes the result of transcription or transliteration with explanations on the back pages of the dictionary.

Main problems of terminology translation In the process of problems of translating terms, the following possible options should be taken into account:

The absence of the Kazakh dictionary reference book of terms of international relations

In the modern world, international vocabulary and, in particular, international terms are becoming the object of close attention of society. This is due to the fact that the role of international terms in various spheres of our life is significantly and steadily increasing. At present, we are experiencing, without exaggeration, an international word creative boom, when international words and terms have flooded not only the language of print, radio and television, but also colloquial speech. Which means the fact that our language is internationalized and loses its meaning because of lack of translation and rapid spread of international words.

As a result of the interaction and mutual influence of national languages, the number of borrowings is increasing, and the modern vocabulary of the Kazakh language is no exception. Moreover, there is a tolerant attitude towards borrowed words and terms societies characterized by close interrelationship with other nations in all areas of social and cultural life. Kazakhstan has been strengthening in recent years and maintains international relations, actively develops the tourist market, which entails the assimilation of new borrowed words and terms. As for scientists, their favor for international terms is understandable, since the process of internationalization of the language accelerates the achievement of unity and mutual understanding with foreign colleagues. Nevertheless, we believe it is right to have at least one reliable dictionary to develop our language at the international level and show other countries of the world our rich and diverse language and our culture. **[Since 2013 there are only 2 Kazakh-English dictionaries in the field of international relations.]**

The use of Russian as an intermediary language

In the Kazakh language, the borrowing of foreign words and terms occurs mainly through English and Russian, where the latter performs the function of interethnic communication. However, there are works that contain a critical attitude to borrowings: "many years of thoughtless calculus or borrowing without changing words they led to the formation of a huge number of lexical units that are not adapted to the sound base, sometimes often unreasonable," whereas "in order to preserve the development of not only the language itself, but also its native speaker, the people, it is also very important to call things by their "proper" names, and therefore think on it. Therefore, we are for national, not international terminology".

Kazakh	English
Декларация	Decloration
Меморандум	Memorandum
Коммюнике	Communique
Конвенция	Convention
Конкордат	Concordat
Репатрация	Repatriation
Конфедерация	Confederation
Аншлюс	Anschluss
Апартеид	Apartheid
Коалиция	Coalition
Неоколониализм	Neocolonialism
Капитуляция	Capitalution
Брифинг	Briefing

It is very rare to find Kazakh translations of English terms in international relations

There are several terms in the field of international relations that have been translated from English into Kazakh. They are often words presented as calque, transcription, transliteration, or descriptive translation.

- **Arbitrage**- халықаралық дауды халықаралық деңгейде қарау.
- **Détente** - халықаралық шиеленісті бәсеңдету
- **Intervention** – басқа бір елдің ішкі өміріне қол сұғу.
- **Parity** – Халықаралық қатнаста қатысушы тараптардың мүддесін ескере отырып, бірдей дәрежеге ие тарап өкілдерінің қатысуымен тең құқықтық негізде келіссөздер жүргізу.
- **Repatriation** – соғыс тұтқындарының, босқындардың, тұтқынға алынған адамдардың өз елдеріне қайтарылуы.
- **Retaliation** – Заң бұзушы мемлекеттің заңсыз іс-әрекетін тоқтатуға мәжбүр етушілік.
- **Nuclear neutrality** – ядролық бейтараптану.
- **Nuclear weapon text explosion** – ядролық қаруды сынау.

Research professional translation of terms into the Kazakh language and possible translation options

The composition of diplomatic terms is considered in two different directions: the first is the use of borrowed words from another language in term activities, and the second is the assignment of term meanings to words in our native language.

Areas in which common diplomatic terms are used:

1. Political Science:

a) diplomacy: бас консул (consul general), дипломатиялық артықшылықтар мен иммунитеттер (diplomatic privilege and immunities), дипломатиялық корпус (diplomatic corps), консулдық агент (consular agent), достыққа ұмтылатын дипломатия (peace-making diplomacy), ерекше тапсырма жүктелген елші (ambassador-at large), көптарапты дипломатия (multilateral diplomacy).

b) foreign and domestic policy: «мейірімді көрші» саясаты («good neighbor» policy), саяси болжам (political prescience), саяси бостандық (political liberties), саяси шантаж (political blackmail), тәуелсіз саясат (policy of go-it alone).

c) international political movements: дағдарысқа қарсы саясат (anti recessionary policy), радикальды қозғалыс (radical movement), саяси кеңесші (political consultant).

d) "breath" of party: демократиялық партия (Democratic Party), консервативті партия (Conservative Party), оппозициялық партия (opposition party), партия көсемі (party leader).

f) military actions: әскери кеңесші (military adviser), «Әскери крест» ордені (War cross), әскери күштер (military forces), соғыс қаупі (menace of war), соғыс тұтқыны (war prisoner), тұрақты әскер (regular troops), ядролық қарусыздану (nuclear disarmament).

2. Law:

a) civil criminal law: заңды қасақана бұзу (intended breach of the law), қылмысты іс (criminal case), қылмыстық істер (law proceedings), қылмыскерді беру туралы шарт (treaty of extradition), түзету енгізу тәртібі (amandement procedure).

b) state law: азаматтықты алу жөніндегі заң (laws concerning acquiring of nationality), барлық жағдайда өтініш жасалынған мемлекеттің заңын басшылықта ұстау (the law of the state requested shall apply in all cases), мемлекеттердің өзара тәуелділігі (independence of states).

Conclusion

Diplomacy terms are created using lexical or alternative, semantic and analytical tracing forms of the tracing approach.

About 30% of diplomatic terms are created on the basis of the native vocabulary of our native language, that is, as a result of the fact that the words contained in the national vocabulary acquire a new meaning and the ability to express diplomatic concepts. The original meaning of most such words is not forgotten, but is still used in the national vocabulary in its former form.

References:

1. Orlova N.L. *Ways to overcome translation errors of international and pseudo-international vocabulary // Innovations in education. Bulletin of the Nizhny Novgorod University named after N.I. Lobachevsky. 2013. No. 5 (2). pp. 159-162;*
2. Zherebilo T.V. *Terms and concepts of linguistics. General linguistics. Sociolinguistics. Dictionary-reference. M., 2011. 280 p;*
3. Babanova S.Yu. *Features of the formation and functioning of international terms // Materials of the II All-Russian Scientific and Methodological Conference "Modern educational technologies and their use in the humanitarian system training of engineers". M. 2010. pp. 24-26;*
4. Volodina M.N. *Cognitive-informational nature of the term and terminological nomination: abstract. dis. ...doct. Philol. sci. M., 2004;*
5. Khudaibergenova A. *Principles of construction of a translated ideographic dictionary of banking terminology (based on the material of Russian, English and Kazakh languages): abstract. dis. ...candidate of Philology. sciences. Almaty, 2003. From 28.*

INFLUENCE OF THE CULTURES OF ANCIENT CIVILIZATIONS ON THE SOCIAL SPHERES OF THE MODERN WORLD

Zarlykhan Medina, Sabit Maksat

1st year students in the specialty of «International relations»

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific adviser: senior lecturer. Karipbayeva G.A.

Introduction

In the centuries-old history of the development of mortal society, a special part belongs to the period of ancient societies, which is substantially due to their donation to world culture and social structures in general. But what does world culture or just culture mean? Let's try to define this word. Culture is a meaning-bearing and meaning-transmitting aspect of mortal practice and its results, a emblematic dimension of social events that allows individualities to live in a special life world that they could understand and perform conduct init. How important culture is for the functioning of the individual and society can be judged by the geste of people who aren't covered by socialization. The unbridled geste of the so-called children of the jungle, who were fully deprived of mortal contact, indicates that without socialization, people aren't suitable to borrow an orderly life, master the language and learn how to earn a livelihood. As a result of observing several "brutes that showed no interest in what was passing around, who rhythmically swayed back and forth like wild creatures in a zoo" an 18th-century Swedish naturalist. Carl Linnaeus concluded that they're representatives of a special species. latterly, scientists realized that these wild children didn't have the development of personality, which requires communication with people. Culture doesn't live outside of man. Human is the creator of culture. An artifact is commodity instinctively created by mortal. Culture is a collection of vestiges. Culture begins where a person exists not only as a natural being. But it takes a long period of time to produce a high culture.

Let's start with the donation of the elders, videlicet the Greek and Roman civilization, explaining their culture along the way. Greek civilization was a type of progressive development. It's characterized by energy important changes passed throughout the life of one generation. One of the most important features of ancient Greek culture is its interactive nature. The interactive culture of the Greeks gave birth to an interactive fashion, the first expression of which was the art

of war and the tactics used in it. There were no monarchs or clerical gentry in the programs, but an ancient slave- retaining republic was carried out. A republic that put the law above power and didn't allow conduct in politics, administration and judicial practice outside the laws, except for the laws, without observing rigorously established customs and legal procedures. For the Greeks, man was the instantiation of everything that exists, the prototype of everything created and being created. The thing of culture among the ancient Greeks was to promote harmonious development, spiritual and physical, internal and professional(art, skill)- of a person, political and moral and spiritual- of a citizen. The oneness of the Greek artistic» phenomenon» is grounded on the following factors private property, slavery, polis republic, the absence of a regulatory nobility and a priestly estate, the emergence of Greek letter writing, the ideal of disinterested contemplation, professed by people who were engaged in spiritual product, the creation of a largely advanced Greek culture. Echoes of this great culture are heard in our time. A pictorial illustration is the well-known Olympic Games, the immortal workshop of Homer, the workshop of Thales, Archimedes and other authors of ultramodern wisdom.

Ancient Rome went from a polis to an conglomerate, and the Roman from a citizen to a subject with his strong sense of order. There was no equivalency in the political and social sphere. The Roman citizen was guided by values courage, frugality, abidance, industriousness, stern quality, exacting honesty, justice, freedom. An economically dependent person didn't dare to express an opinion that wasn't pleasing to the one to whom he owed commodity. The equivalency of citizens before the law was affirmed and the possibility of transferring control of a home to a person who wasn't among the tagged masters, collecting levies from the population, etc. Was barred. Control over the entire home of Rome and its population belonged only to a philanthropy of citizens. The law came more and more complex, which led to its systematization, which is represented by the Guyanese institutions. As a result, thanks to the culture of these two societies, private property relations began to develop for the first time; For the first time, a advanced system of commodity- plutocrat relations took shape product was acquainted primarily to the request. In the future, developing, this request frugality formed the base of commodity- plutocrat relations in our society; Development of state forms of government republic, aristocratic democracy, ancient Greek despotism, conglomerate. The topmost value for our time is the proposition and practice of republic.

Ancient Indian culture is inextricably linked with the three main religions – Hinduism, Buddhism and Jainism. The culture of India not only absorbed the achievements of other cultures, but also made no less a contribution to world culture. The Indians invented zero and therefore the number system, which is considered one of the greatest inventions in history. India gave rise to the positional number system, the value of pi, algebra, trigonometry, calculus and many other mathematical concepts. The Indians used the numbers ten to fifty-three long before 5000 BC. Sushruta, known as the «Father of Medicine», was the first to invent the practice of performing surgical operations in a physiological state. Ayurveda, the main school of medicine, was based on the science of herbal medicines and is used effectively today. Several ancient Indian scriptures contain extensive knowledge of anatomy, embryology, digestion, metabolism, physiology, genetics, immunity, science and etiology. Some of Europe's most important discoveries were made thousands of years before Europe existed in India. One example is gravity. It was an Indian named Brahmagupta, not a scientist who described gravity 1000 years before the rise of the Land Empire. The origin and age of the cosmos and the Earth, as well as the circumference of the globe and alternative planets, were well known to the ancient Indians. Long before modern astronomers, the scientist Bhaskaracharya estimated the time required for our planet to orbit the sun at 365.258756484 days. It is worth noting four of the major world religions, Hinduism, Sikhism, Buddhism and Jainism. It is impossible not to mention yoga, which was created by the Indians as a way to unite the mind and body. Now it is known all over the world for its health benefits. Chess, kites and ladders, buttons, the finest steelmaking, the art of navigation, playing cards, the gymnasium, the university, rocket artillery, virtually all geometric tools, cotton and jute farming, mining, and the idea of GNP all have their origins in ancient Indian culture.

Moving on to ancient Chinese culture. This industrious people has gone through a difficult path of historical development. Features of thinking and philosophy laid the partial foundations of the modern worldview. The uniqueness of the formation of Chinese society was the desire to achieve technological progress along with spiritual perfection. The expression «work like a Chinese» conjures up the image of an overworked person. The main achievement of this psychology is the desire to do more than possible without requiring explicit encouragement. In the understanding of the ancient Chinese, the lack of labor leads to moral degradation. This industriousness and the rejection of inflated ambitions have propelled the country to the pinnacle of technological and financial success. Ancient China was a very independent civilization. Its formidable land had no easy travel routes, making it very difficult for hostile incursions. This allowed early Chinese culture to develop aspects such as filial piety, religious beliefs, and writing, which influenced and shaped a strong Chinese culture and society. The preserved and modified Chinese writing has its own aspects of influence to this day, on the very society within the state, making it the most characteristic feature of the entire Chinese culture. It is important to note that the influence of one or another factor of culture does not always have positive aspects, we can just refer Chinese writing to such an example, it not only limits the indigenous society of China in its study, but also other peoples, however, thereby showing its identity and uniqueness. The medicine of the ancient eastern state was ahead of its time in many ways. Invented in China, many methods for the treatment of complex diseases are still used by modern doctors. Surprisingly accurate observations of the human body helped Chinese healers invent a number of unique techniques. Acupuncture is recognized as an unprecedented phenomenon. Of course, the application of needle treatment requires special knowledge and precise skills. But the result is striking in its effectiveness. Sunjuk therapy remains a striking phenomenon. This is an exact science of the location of points that affect the functioning of organs and systems. This knowledge was perfectly mastered by the healers of the Celestial Empire, which delights modern scientists.

The cultural heritage of ancient civilizations has become the basis of all modern mankind. They constitute, as it were, the foundation without which further development is impossible. The achievements of ancient civilizations are known to us from many branches of scientific knowledge, philosophy and art. Ancient civilizations have always attracted people with their rich history and fascinating mysteries that take us back to the past, and they all contributed to shaping the world as we know it today.

References:

1. Kumanetsky K. *History of culture of Ancient Greece and Rome*; Moscow, Higher School, 1990. — 452 p.
2. Vigin, A. A. *History of the Ancient World. Textbook*. Moscow. : Education, 2015. — 303 p.
3. Bystrova A. N. *World of Culture (Fundamentals of Culturology)*, Novosibirsk: 2002. — 227 p.
4. Fitzgerald S. P. *China. China: A Short Cultural History*; New York – London, 1938. — 456 p.
2. Shaughnessy, Edward L. *China: the land of the heavenly dragon*; London, 2000. — 256 p.
3. Karlova E. M. *Art and culture of India*; Moscow, 2013. — 127 p.
4. Marilia Albanese, *Ancient India from its origin to the 13th century*; New Delhi, 2001. — 296 p.

PROBLEMS OF TRANSLATING EXPRESSIONS WITH EMOTIONAL COMPONENTS

Jailibayeva Aigerim

2nd year student in the specialty of

“Translation in the field of international and legal relation”

Al-Farabi Kazakh National University

Scientific adviser: Lecturer Zhumaliyeva Zh.K.

Emotions occupy the main position in every person's life. They help to express a person more clearly. Emotions were studied most often in various fields of the humanities, for example, psychology, philosophy, and so on. The types of emotions were also studied in linguistics. The study of emotional in linguistics is considered in the 20th century. There is a lot of research and writings on this topic. Emotionally colored words are expressions that help to express a person's personal attitude to the actions of people and things. A great example of expressive colloquial vocabulary is any dialogue that consists only of interjections. Such vocabulary is not found in the official business style and in the scientific style. Emotionally - colored words are most often found in colloquial speech, as well as in the journalistic style (speech). This vocabulary can have solemn, ironic, disparaging, familiar, vulgar, derogatory expressions. Also, this vocabulary is divided by the type of assessment. Words with a negative assessment come with different emotional coloring. For example, disapproving, reproachful, contemptuous, ironic vocabulary. And positively colored words embody different emotions. It includes approving, affectionate, joking, solemn words. [4] In the Kazakh language we have words expressing emotions such as «ойбай, айналайын, ағажан, балақай, айым, құлыным, қозым, қарағым, шырағым» and so on. In the Russian language there are words such as «ох, браво, золотце моё, сыночек, солнышко». And in English there are words like «honey, sweetie, sunshine, cutie». Each of these words has its own uniqueness, because each language is unusual in its own way. In order to express negative emotions, there are expressions like "ит, доңыз, хайуан" in the Kazakh language. And now let's look at the endearing words in the Kazakh language. In the Kazakh language there are such affectionate words as «қарлығашым, қаршығам, сұңқарым, ботам, ақ ботам, қозым, қоңыр қозым, құлыным». [9] Each of these words has its own peculiarity. The Kazakh people have always attached deep significance to such words. As you can see, most of the endearments are associated with the name of the cattle. This is because Kazakhs have long respected and cherished cattle. Also in the old days when two people met after a long time, instead of «Қалайсың», they said «Мал, жан аман ба?». From such an example, it can be understood that the Kazakhs loved their cattle very much. I also want to talk about the word «қоңыр қозым» in the Kazakh language. The meaning of the word «қозым» is clear to everyone. And what can we say about the word «қоңыр»? This word has a vast and profound meaning. In M.Auezov's novel, this word has an affectionate character. Abai's grandmother, Zere, used this word for affectionate purposes. And in some writings this word is used when describing nature and so on. Translations of expressions with an emotional component are most often found in literary translation. Every nation has its own words for expressing emotions. Therefore, translations of lexis with an emotional component require special attention. Studying translations of words with an emotional component, you can consider examples with a fiction novel. For example, consider M.Auezov's novel «The Path of Abai». The novel was translated into English by Progress Publishing House, and was translated into Russian by A.Kim. Here are examples of words with an emotional component in three languages:

1) ST (Kazakh language): - Анау Абай, Абай ғой, **айналайын – ай!** Апасына айтайыншы, - деді бір қартаң қатын.[1]

TT (Russian language): Это же Абай! Айналайын, это он! Пойду, мать извещу! – вскрикнула какая-то пожилая байбише и засеменила к белым юртам. [2]

TT (English language): And there is Abai! Little Abai! [3]

2) ST (Kazakh language): Бәсе, **Телғара ғой, жаным – ау, мынау...Телғара!** Әпкеме айтайыншы, - деп, тағы бір жас қатын, жеңге де үлкен үйге қарай ұмтылысқан. [1]

TT (Russian language): – И на самом деле Абай! **Телькара же это! Смуглячок Телькара!** – назвала его ласковым прозвищем, данным младшей матерью, Айгыз, какая-то женге в фартуке. – Надо обрадовать сестрицу, бисмилла!..... [2]

TT (English language): «Yes, that's him. I must tell his mother! » a

3) ST (Kazakh language): Жаман неме, маған бұрын келмей, әкеңе кеттің ау! Жаман неме! – дей беріп, қасына, құшағына немересі барғанда, «жаман неменің» артынан лезде: - **Қарашығым, қоңыр қозым... Абай жаным...** – деп кемсеңдеп, жылауға айналып кетті. [1]

ТТ (Russian language): – Негодный мальчишка! Не соизволил вперед ко мне подойти, а сразу пошел к отцу! Как есть негодный мальчишка! – сердито ворчала она. Но стоило внуку подойти и оказаться в ее объятиях, как вместо «негодного мальчишки» последовало ласковое, умиленное «голубчик мой, ягненок мой... Абайжан!» И все это вместе со старческими всхлипываниями. [2]

ТТ (English language): «Ah, the rascal. He didn't come to me first, he had to run to his father». But not sooner was he in her arms than her rebukes changed to tenderest of words. «**My sunshine, my little lamb, my dear heart!**» she said again and again, tears rising to her eyes. [3]

4) ST (Kazakh language): Келді де: **Абай, шырағым**, сені әкең шақырып жатыр, - деді. [1]

ТТ (Russian language): – **Айналайын Абай**, иди скорее к отцу. Вызывает тебя! – И Камысбай тут же повернулся и вышел. [2]

ТТ (English language): «Your father calls, **son!** » [3]

5) ST (Kazakh language): Келіні жаңа ысытып әкелген, құрт қосқан қонақ көжені анда – санда бір ұрттап отырып, Қодар: - **Қарағым, Қамқа**, бүгін күн жұмағой осы? - деді.[1]

ТТ (Russian language): – **Камка, айналайын**, сегодня, кажется, пятница? – спросил он у нее. [2]

ТТ (English language): «**Камка, my dear**, is it not Friday today? » he asked. [3]

6) ST (Kazakh language): - Шыңғыстың бөктер желі ғой, **қарағым**. [1]

ТТ (Russian language): – **Роденькая**, да это же ветер! Ветер со стороны Чингиза. [2]

ТТ (English language): «It is only the wind on the mountain - side, » he explained. [3]

7) ST (Kazakh language): Әй, **Абайжан, қарағым**, не болды? Біреу тиген бе? – деп, ішінен: «әкесі ұрды ма?» деп те ойлап қап еді. [1]

ТТ (Russian language): – Ойбай! **Абайжан, сыночек**, что случилось? Кто тебя обидел? – испуганно спросила она, а про себя подумала: неужели отец побил его? [2]

ТТ (English language): «**Abai – zhan, my darling**, what has happened? What have they done to you? » She asked anxiously, wondering if his father had given him a beating. [3]

8) ST (Kazakh language): - Немене, **қарағым**? Ұшындың ба, әлде, - деп..... [1]

ТТ (Russian language): Бабушка Зере, как только увидела его, сразу заподозрила неладное и стала спрашивать: – Что случилось, **карагым**? Что случилось, **родименький мой**? Отравился пищей плохой или что другое? [2]

ТТ (English language): «What's the matter, my sweet? Are you ill? » she asked. [3]

9) ST (Kazakh language): – **Айналдым, қарашығым, қоңыр қозым!** – деп алып,.....[1]

ТТ (Russian language): – **Жаным... Роденький, любименький мой. Ягненок мой...** – забормотала она. [2]

ТТ (English language): «My beloved lambkin..... [3]

Analysis: As you can see, the omission method was used when translating this sentence into English.

Looking at the above examples, it can be understood that each nation has its own words with an emotional component. And we must understand that in different languages there are words that are similar only to one nation and they are not translated in any way. For example, as you can see, in the above examples, you can notice that the word «айналайын» was not translated into Russian. This is because the word «айналайын» is a reality in the Kazakh language. And we know that realities are words that are characteristic only of a certain people and express culture. When a translator translates words with an emotional component, he must also understand the culture. Learning a language, we all immerse ourselves in the culture of another language. And in order to be a professional in their field, a translator needs to know languages at the highest level. But knowledge of the language is not enough to become a professional translator. The translator not only needs to know the language, he also needs to know the translation methods and be able to use them well in practice. A specialist should know where and when to use this method, where and when to find the appropriate equivalent. Comparing the translations of the above novel into Russian and English, it can be seen that the translators translated words with an emotional component corresponding to each culture. To analyze the translation, we used a contextual

structure. It is considered that using the matrix map, it is possible to determine the translation path by finding conceptual equivalences in each language. [7] In written translation, semantic relationships are closely related to vocabulary and syntax. Using the map, we will not only be able to find conceptual equivalence, we will also be able to better understand the expressions of each language. As you can see, this word was translated differently depending on the context. When we created the matrix map, a survey was conducted for people who use expressions, and also we searched for synonyms on the Internet. We conducted a survey among ten Kazakh-speaking, seven Russian-speaking and two English-speaking people. So, to understand how the translation was made, we made a matrix map. Let's look at the above examples and take the expression «қарағым». This word was translated into Russian as «родной, родименький мой, карагым, айналайын, роденькая, сыночек». And into English as «sun of my life, my sweet, my dear». As you can see, these are the results of a survey related to this word: in the Kazakh language this expression has such analogues as «алтыным, күнім, айым, сәулем, асылым, жарығым, сүйкімдім». Analysis shows that in Russian there are expressions such as «единственный, кровинушка, родной, родименький мой, роденькая, жизнь моя», and in English such as «sun of my life, my sweet, my dear, my darling, sunshine» that are semantically close to the word «қарағым». The analysis also shows approximate equivalents in Russian and English. Looking at the synonyms of the expression «қарағым», we can notice that there are suitable expressions in other languages. Based on this, we can say the word «қарағым» has several meanings. Translators, knowing about the meaning of this word, found equivalents in other languages. Thus, the expression depending on the context, was translated into Russian as «родименький мой, роденькая, сыночек». These expressions are mostly used only by a loved one. The word «родименький мой» means kinship. Kazakhs use the expression «қарағым» only for their loved ones. And so we suppose that this word, depending on the context, was translated into Russian in this way. Also, this Kazakh expression can be replaced with the words «аслым, жарығым, күнім, сүйкімдім». And thanks to these synonyms, we suppose that «қарағым» was translated into English as «my sweet, my dear, my darling». Let's consider another affectionate expression as «қоңыр қозым». This expression was translated as «my lamb» and into English as «my little lamb, my beloved lambkin» Just like in the previous example, you can build a matrix map, and see that three languages have suitable conceptual equivalents, so this expression could be translated into other languages in this way. Also, the word «жаным» has such a synonym as «жүрегім» and in accordance with this, this expression has been translated into English as «my dear heart». Based on the analyzes, you can see that this conceptual matrix helps to find various semantic similarities in different languages. And that's why we used this method when analyzing translations.

We also want to note that when translating expressions with an emotional component, the translator may encounter some problems. It is known that first of all, it is necessary to take into account the fact that each culture has its own peculiarity. And what we express in our own language can be expressed in another language in a different way. Every emotional word is connected with the history of the people. And the first problem when translating words with emotions may be related, as you can see, to ignorance of culture. Secondly, the problem may arise when translating using inappropriate methods. We believe this happens when a translator does not know how and does not know the necessary methods for translating fiction. The translator must know all kinds of equivalence in order to find correspondences in the ST and the TT. There are different kinds of equivalence. It is worth considering that every word in a literary translation requires special attention, especially words with an emotional component. In order to find equivalents, you need to understand the culture. Also, do not forget about the realities. Each culture is beautiful in its own way and each of them has its own uniqueness, when translating works it is necessary to take into account the fact that there are words that are not translated at all. Also, the translator must skillfully use transformations when translating the text. Each type of transformation requires a special attitude. And the translator must understand where and how to use the right kind of transformations. Thirdly, ignorance of the language at the highest level. It is considered that if a

translator does not know the emotional components of each language, then he will not be able to translate correctly or find the right equivalent.

In conclusion, we want to note that the main goal of a translator translating fiction is to create a text that would be perceived by the recipient in the same way as the source text is perceived by its reader.[6] This job requires a lot of skill. As we have already said, each language has its own culture and its own characteristics. Therefore, translator cannot translate the text perfectly. But despite this, translator is the main bridge between the sender and the recipient, it helps to set a goal to translate and unwittingly begin to look for similarities in the lexical and semantic structure of ST and TT. And the ultimate goal of the translator is to identify the right words in both languages and create a translation using the available means of the national specifics of both cultures. So it should minimize the differences of the two languages.

References:

1. М.Әуезов Абай жолы - Алматы: Жеті Жарғы, 1997 - Бірінші кітап - 315 бет.
2. Ауэзов М. Путь Абая/Пер. А. Кима. – Алматы: ИД «Жибек жолы», 2012. Кн. 1. - 568 с.
3. Ауэзов М. Абай/ На английском языке. – Москва: «Прогресс», 1975. – 451 с.
4. Эмоционально окрашенная лексика [Electronic resource]. URL: <https://services.selfpub.ru/poleznoe-dlja-pisatelej/jemocionalno-okrashennnye-slova#:~:text=%D0%AD%D0%BC%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B%D1%8C%D0%BD%D0%BE%20%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B5%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%E2%80%93%20%D1%8D%D1%82%D0%BE%20%D0%B2%D1%8B%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%8B%D0%B9%20%D1%81%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B8%D1%82%20%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%20%D0%B8%D0%B7%20%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%B9> (Review date: 16.03.2023).
2. Emotions Get Lost In Translation, A New Study Finds [Electronic resource]. URL: <https://www.forbes.com/sites/annapowers/2019/12/31/emotions-get-lost-in-translation-a-new-study-finds/?sh=5b9d14a24dc4> (Review date: 16.03.2023).
3. Translation of Emotional Media From English to Russian [Electronic resource]. URL: <https://www.redalyc.org/journal/279/27964362033/html/> (Review date: 16.03.2023).
4. Remkhe, I. Nefedova, L. Gillespie, G. (2016) From Function to System: Advances in Choosing a Matrix Structure of the Translation Process. *Russian Journal of Linguistics*, 20 (3), pp. 230–242.
5. Стаценко А. С. Некоторые трудности перевода эмоциональной лексики с английского языка на русский // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2014. – № 4 (апрель). – С. 56–60. – URL: <http://e-koncept.ru/2014/14090.htm>.
6. Эмоционалды сөздердің тіл білімінде зерттелуі [Electronic resource]. URL: <https://www.uniface.kz/index.php?post=article§ion=4&id=168> (Review date: 16.03.2023).

ШЕКАРАСЫЗ АУДАРМАШЫ

Бекасылова Аяулым

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Халықаралық қатынастар және құқық саласындағы аударма» мамандығының 2-курс студенті
Ғылыми жетекшісі: оқытушы Жумалиева Ж.К.

Қай халық болмасын дүниежүзілік өркениеттен оқшау өмір сүре алмайды. Бұл – халықтың халық болып, ұлт болып өмір сүруі үшін бірден-бір керекті шарт. Аударма деген жалпылама ұғым ауқымында жатқан барлық құбылыстар (ауызша аударма, жазбаша

аударма, еркін баяндау, әңгіме ету және т.т.) адамзат мәдениетімен, адамның мағыналық қызметімен, рәмізділік аясымен тығыз байланысты құбылыстар. Қазіргі кезде аударманың қоладнылмайтын саласы жоқ. Телеграф агенттіктерінің хабарларын, газет-журнал материалдарын, техника мен ғылым мағлұматтарын, компьютер мен ғаламтор жаңалықтарын көпшілікке таратудың ең тиімді жолы – аударма.

XX ғасырдың отызыншы жылдарының өзінде М.М.Морозов, Я.И.Рецкер, А.В.Федоров сынды осы саланың білгір мамандары аударма бойынша маңызды жұмыстар атқарып, олардың ізімен Н.Б.Аристов, И.М.Берман, Л.С.Бархударов т.б. ғалымдар 50-60 жылдарда аударматанудың іргесін бекіте түскен. Қазақ тіл білімінде аударматану мәселесі – XX ғасырдың соңғы жылдары ғана қолға алынған жаңа салалардың бірі. [2]

Аударма салаларына келетін болсақ, адамдардың көпшілігі заң, медициналық, қаржылық және бағдарламалық қамтамасыз ету сияқты бірнеше танымал салалар туралы ойлайды. Дегенмен, сіз аударманың ондаған салалары бар екенін және олардың әрқайсысында табысқа жету үшін белгілі бір дағдылар мен білім қажет екенін білесіз бе?

Ақпараттық арналардың жаһандануымен журналистік аударма бұқаралық ақпарат құралдары, ақпараттық агенттіктер немесе халықаралық компаниялар болсын, сұранысқа ие бола бастады. Аударманың бұл ерекше түрі күшті лингвистикалық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар тамаша жазу дағдыларын да қажет етеді.

Журналистік аударма дегеніміз не? Журналистік аударма журналистердің бұқаралық ақпарат құралдарына, соның ішінде жазбаша баспасөзге, сандық бұқаралық ақпарат құралдарына және аудиовизуалды бұқаралық ақпарат құралдарына (аймақтық немесе ұлттық күнделікті баспасөз, апталық газеттер, журналдар, мамандандырылған журналдар, ақпараттық агенттіктер, онлайн журналдар, теледидар, радио және т.б.) жазған мазмұнын аударуды білдіреді. [4]

Журналистік мақсатта аударуға болатын материалдар өте көп. Олардың негізгілеріне тоқталайық: баспа БАҚ-тағы мақалалар, веб-мақалалар, сұхбат (сарапшы, қоғам қайраткері және т. б.), қысқа репортаждар (қысқаша мазмұны бар жаңалықтар материалы), баспасөз хабарламалары, редакциялық мақалалар (газет басшылығы жазған мақалалар), оқиға туралы есеп беру, журналистік тергеу, көңіл-күй туралы жазбалар, пікір білдіруге арналған ашық форумдар, баспасөз шолулары (берілген тақырып бойынша баспасөздің қысқаша мазмұны), әдеби, гастрономиялық, спорттық, көркем және медициналық шежірелер мен телевизиялық репортаждар, деректі фильмдер, радиобағдарламалар, жаңалықтар бағдарламалары жатады.

Журналистік аударманың қиындықтары қандай деген сұраққа бұл аударманың техникалық және көркем аудармадан бірнеше жолмен ерекшеленетінін айта кету жөн болады. Бұл аудармашы үшін бірқатар нақты мәселелерді тудырады. Біріншіден, редакциялық шектеулерді құрметтеу. Бұл дегеніміз аудармашы-журналист ің алдымен бұқаралық ақпарат құралдарының редакторлық шектеулерін сақтай отырып, мәтінді аудару, сонымен қатар автордың стиліне адал болу. Екіншіден, соңғы мазмұн газеттің мазмұнына сәйкес келуі керек. Аудармашы-журналистер де мақсатты аудиторияны ескергені абзал. Шынында да, егер олар мақсатты аудиторияға жүгінсе (мысалы, ғылыми, қаржылық немесе медициналық мақалаларды аудару үшін) арнайы лексиканы қолдануы керек болады. Үшіншіден, көпшілікке таратуға арналған жалпы сипаттағы мақала үшін аудармашы тек техникалық ақпаратты танымал етуге мұқият болуы керек. Қолданылатын тілдің деңгейі мақсатты аудиторияға байланысты өзгереді: жастарға қол жетімді тіл, кәсіпқойлар мен сарапшыларға арналған ресми тіл және т. б.

Ары қарай журналистік аудармашыға қажет дағдыларды қозғайтын боламыз. Журналистік аударма әсіресе өткір жазу дағдыларын қажет етеді. Баспасөз мақаласы оқырманның назарын аударып, оны соңына дейін ұстап тұруы керек. Журналистік стиль динамикалық, ритақты, есте қаларлық және оқуға оңай болуы керек. Журналистік аудармада түйінді сөздер дәлдік, ашықтық және объективтілік болып табылады. Журналистика сонымен қатар елге байланысты өзгеруі мүмкін бірқатар нақты

стандарттармен реттеледі. Осылайша, журналистік аударма тиісті елде қолданылатын стандарттарды, сондай-ақ медиа түріне тән редакциялық шектеулерді жақсы білуді талап етеді. Мысалы, баспа мақаласы үшін аудармашы таңбалар мен беттердің қажетті санына сәйкес келу үшін көп жұмыс істеуі керек. Әйтпесе, бұл газеттің соңғы орналасуына әсер етуі мүмкін. Бұл нақты мәселе, өйткені бір тілден екінші тілге аударылған кезде бір мәтіндегі сөздердің саны әр түрлі болады. Сонымен қатар, журналист аудармашыға мақаламен бірге көптеген қосымша ақпаратты аудару қажет болуы мүмкін (дереккөздер, фотосуреттерге жазулар, компьютерлік графика, көрнекіліктер, дәйексөздер және т.б.). Сондықтан олар әртүрлі медиа түрлерінің аудармасымен таныс болуы керек. Жергілікті мәдениетті ескере отырып аудару. Журналистік мәтіндер көбінесе күшті мәдени өлшемге ие. Шынында да, журналистік жазу идиомаларды, сөздерді, метафораларды, сөйлеу фигураларын, тосын әсерлерді, тұспалдауларды және т. б. қолдануға мүмкіндік береді. Бұл аудармашы үшін тағы бір маңызды міндет, ол аудармада өте креативті болуы керек және сонымен бірге бастапқы дизайн мен мәдени өлшемді құрметтеуі керек. Аудармашы оқырманды адастырмайтын және қате түсінік пен түсінбеушілік тудырмайтын өте түсінікті мәтінді ұсынуы керек.

Журналистік мәтінді аудару үшін қандай дағдылар қажет? Осы көптеген қиындықтарға тап болған кезде, журналистік мәтіндерді аударуға маманданған аудармашылар өте нақты білім мен дағдыларға ие болуы керек. Журналист аудармашыларға керек негізгі дағдылар: күшті шығармашылық қабілет, ақпараттың дәлдігіне әсер етуі мүмкін кез-келген түсініксіздіктен аулақ болу, журналист мамандығының қажеттілігін нақты түсіну, салалық жаргонды, әртүрлі форматтарды және журналистік жазу процесін жақсы білу, ізденімпаздық пен жалпы мәдени білімнің жоғары деңгейінің болуы, соңғы шыққан жаңалықтармен күресу үшін қысыммен жұмыс істей алу, баратын елдің әдеттері мен әдет ғұрыптарын жақсы білу, ақпаратты зерттеу және сенімді көздерді анықтау, әр түрлі материалдар мен тақырыптарды әр түрлі тіл деңгейлеріне аудару үшін бейімделу, ағымдағы оқиғаларға қызығушылық таныту, баспа және БАҚ-қа иелік ету сонымен қатар баратын елдің БАҚ-на тән редакциялық стандарттарын білу (қысқа ұсыныстар, инклюзивті жазу стилі және т.б.).

Сондай-ақ, сенімді аудармашы ақпараттың құпиялылығына, клиент ұсынған деректердің қауіпсіздігіне, мерзімдерді сақтауға, шұғыл сұрауларды қарау мүмкіндігіне, аударманың сапасы мен дәлдігіне кепілдік бере алуы керек. [3] Саясаттың қазіргі тілі оның өмір сүру ортасы - бұқаралық ақпарат құралдарымен ерекшеленеді және саяси қарым-қатынастың бұқаралық адресатқа бағытталуына байланысты бұл тіл кез-келген арнайы тілге тән корпоративтіліктен ерекшеленеді. БАҚ-тағы саяси дискурс аудармасы бірқатар функционалдық және стильдік ерекшеліктерге ие.

Мысасы, “Blue Dogs” сөз тіркесі “Көк иттер” деп тура аударылған. Дұрыс аудармасы “Blue Dogs - консервативті оңтүстік тұрғындарының партиясы” деп берілуі қажет деп санаймын. Себебі, АҚШ-тағы партиялардың атаулары көбінесе бейнелі сипатқа ие және мұндай сөздіктің адекватты аудармасы американдық партия жүйесі туралы бастапқы білімі жоқ аудармашы үшін аудару мүмкін емес іс екенін байқаймыз. Мысалы, американдық БАҚ-тың сайлау тақырыбына арналған мақалаларында “Blue Dogs” тіркесі кездеседі. Екі сөздің де бас әріппен жазылғанын аудармашы бұл жай ғана саяси лақап ат немесе көк иттер емес, мекеме немесе қоғамдық ұйымның атауы екенін ішкі түйсікпен сезінуі керек.

1994 жылдың қарашасында Республикалық сайлауға жауап ретінде АҚШ Өкілдер палатасындағы қалыпты және консервативті демократтар топтары бірігіп, өздерін “көк ит Демократтары” деп атады. Олар өздерінің бойтұмары ретінде көк итті таңдады, шамасы, Демократиялық партиядан үміткер «сары ит» болса да, оңтүстіктегі адам Демократиялық партияға дауыс береді деген ескі әзілді меңзесе керек, «сары ит» көк түске айналды, өйткені көк түс Демократтар партиясының дәстүрлі түсі.

Бұл жағдайдағы аударма - мағыналық дамыту аударма түрін қолдануды қажет етеді: “Blue Dogs консервативті оңтүстік тұрғындарының партиясы” деген атау соңғы уақытта

американдық әлеуметтік және саяси беттерде жиі кездеседі. Егер аудармашы «көк иттер Партиясы» немесе «көк ит Демократтары» деп аудармағысы келсе, бұл сөз тіркесіне түсініктеме сөз қосуы қажет.

Келесі мысалда “Conservatives are panning the president's performance. This is another hype and blame trick from a president who thinks turning the economy around and solving our unemployment problem is everyone else's job but his own” деген сөйлемдер “Консерваторлар Президенттің сөз сөйлеуін жоспарлап отыр. Бұл президенттің алдау мен айыптаудың тағы бір амалы, ол экономиканы өзгерту және жұмыссыздық мәселесін шешу өзінен басқалардың жұмысы деп санайды” деп аударылған. Дұрыс аудармасы “Консерваторлар президенттің жұмысын сынайды. «Бұл президент Обама жүргізіп отырған алаяқтық саясатының тағы бір мысалы, ол өзінен басқа барлық адам ел экономикасын басқаруы және жұмыссыздық мәселелерін шешуі керек деп ойлайды” болуы керек деп есептеймін. Өйткені 2012 жылғы президенттік сайлауда Б. Обаманың басты бәсекелестерінің бірі болып табылатын М. Ромни бастаған Республикалық партияның өкілдері «алдау және айыптау» неологизмін құру арқылы Обаманы және оның Ақ үйдегі саясатын сынға алғанын көреміз. Мұндағы “Hype and blame trick” берілген нұсқасы «Алаяқтық» лексемасы арқылы берілгені мәлімдеменің стилистикалық дизайнын сақтауға мүмкіндік берді, ал айқын бағалау мен жағымсыз коннотация қажетті коммуникативті әсерді жасады. Ал бұл өз кезегінде аударманың мағынасын толық жеткізген. [1]

Қорытындылай келе, Аударма - бұл бір сөзді екіншісіне ауыстырудан гөрі көп нәрсе. Саяси дискурстың дискурстың басқа түрлеріне қатысты функционалдық ерекшелігі оның негізгі қызметі – билік үшін күрестен көрінеді. Барлық дерлік жанрдағы медиамәтіндердің маңызды ерекшеліктерінің бірі - олардағы хабар мен әсер ету элементтерінің үйлесуі болып табылады. Аудармашы-журналистер үшін бұқаралық коммуникацияның негізгі функциясы ақпаратты бейтарап деңгейде беру емес, оны тікелей немесе жасырын баға берумен, берілетін ақпаратқа аудиторияны белгілі бір реакцияға ынталандыратын тілдік құралдармен, сөйлеу техникасымен және хабардағы ақпаратқа немесе айтылған көзқарасқа назар аудару құралдарымен бірге беру жүреді. Саяси дискурстың функционалдық және стильдік ерекшеліктерін зерттеу қажетті коммуникативті қасиетті сақтай отырып, аударманы жүзеге асыруға көмектеседі, әрине, бұл өз кезегінде аудармашы-журналистің басты міндеті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Аносова Н.Э. Проблемы перевода англоязычного политического дискурса СМИ // Актуальные проблемы языкознания. - 2013. - №2. - 223б. <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-perevoda-angloyazychnogo-politicheskogo-diskursa-smi/viewer>*
2. *Талжанов С. Аударма және қазақ әдебиетінің мәселелері. –Алматы: Ғылым, 1975. - 73 б. <https://pps.kaznu.kz/kz/Main/FileShow2/104949/107/123/451/%D0%96%D0%B0%D0%BA%D1%81%D1%8B%D0%BB%D1%8B%D0%BA%D0%B1%D0%B0%D0%B5%D0%B2%D0%B0%20%D0%A0%D0%B8%D0%BC%D0%BC%D0%B0%20%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%B0/2020/1>*
3. *Journalistic translation: what are the challenges for a translator? // Optolingua Europe [Электронды ресурс]. URL: <https://www.alphatrad.com/news/all-about-journalistic-translation> (Қаралған күні: 11.03.2023).*
4. *On the use of the term 'translation' in journalism studies [Электронды ресурс]. URL: https://www.researchgate.net/publication/339240973_On_the_use_of_the_term_'translation'_in_journalism_studies (Қаралған күні: 11.03.2023).*

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON TRANSLATION

Nurmakhanova Aizhan

3rd year student in the specialty of “Translation Studies”

Kazakh Ablai Khan University of International Relations & World Languages

Scientific adviser: senior lecturer Shokhaeva K.N.,

Introduction

Globalization affects all aspects of modern life, including translation. Global interconnectedness has contributed to a sharp increase in demand for effective multilingual education, which, accordingly, has led to a growing demand for professional translators. English has become a functional language of intercultural communication and information exchange in the era of globalization. It is the dominant language in academic discourse. Consequently, there is a growing demand not only for workers who speak English, but also for qualified English teachers. English today plays a major role in the internationalization of scientific knowledge. This article will cover the role of English in translation, discuss the influence of globalization on translation industry and will determine the significance of translation in the era of globalization of education.

Theoretical explanation

English in the context of globalization is a functional language used as a means of communication between representatives of different cultures. Its dominance in academic discourse and in the field of information exchange is obviously undeniable. It is becoming increasingly widespread as a teaching tool in universities.

However, English began to occupy a dominant privileged position only after the XVII century, since until that time Latin was such a language among the educated elite, and after that German, French and Russian.

In the 90s, the United States became an economic leader, which led to the fact that the English language began to dominate the field of information exchange in the world. This provision was consolidated by the signing of the Bologna Declaration in 1999 by the Ministers of Education of 29 European States. The purpose of the agreement was to increase the competitiveness of the European higher education system and academic mobility, which in fact obliged all universities in Europe and higher education institutions outside of it to rebuild the educational system in accordance with the requirements of the UK. The created pan-European educational space put forward a special requirement – articles for further publication in international scientific journals had to be written in English. This requirement made it possible to make the research results available to the global community, as well as helped to provide funding for projects and career growth.

All these processes have led to shifts in the field of translation, namely a sharp increase in the volume of translations into English. Researchers and scientists who did not speak English needed to translate their works to recognize their achievements at the international level.

English is the main language used in this global era. In this regard, a large number of documents have been translated from English into many other languages. However, this situation poses a threat to the survival of other languages of the world.

Translation is one of the important tools for international cooperation and the promotion of education around the world. A translator must not only translate information flawlessly, but also study the cultural component of the original language and the target language, because language is more than a means of communication, it is a mirror of culture, which reflects the world around us, the mentality of the people, their customs and traditions, morality, system of values. Therefore,

it is critically important to take into account cultural differences when performing any type of translation.

The growth of intercultural interactions in the era of globalization has led to changes in the vocabulary of the languages. Borrowing words has become a common practice. In a broad sense, this is the process of "foreignization" of the language, which became one of the well-known translation strategies and is now very often used. Foreignization ensures the preservation of the specific features of a foreign text with carefully selected language tools. According to Lawrence Venuti, every translator should consider the translation process through the prism of culture, which refracts the cultural norms of the original language, and the task of the translator is to convey these norms in the text in the target language, preserving their meaning and their foreignness. Each stage of the translation process – from the selection of foreign texts to the reading of their translations – takes place through the mediation of other cultural values that penetrate into the translation language. As we know, culture and globalization are closely linked.

Discussion

The globalization of knowledge is practically impossible without translation, as it makes it possible to transfer knowledge from the dominant culture to another national culture and vice versa.

Globalization erases all borders and breaks down barriers for more effective global educational interaction. School graduates can easily apply to study at foreign universities. In this sense, effective communication is practically impossible without providing and performing translation services. For example, the official documents required for admission must be translated into the language of future study, and of course, one cannot just simply use Google Translate, since in such situations require the help of professional translators. However, the competition in the translation services market is as high as ever, so it is important to find a company that you can trust.

One of the aspects of the globalization of education is the development of students' entrepreneurial skills for further competitiveness in the heyday of modern business. Here translation serves as a so-called ally to fuel the global economy by facilitating and improving business interaction around the world. Now the business is largely dependent on external relations, so most aspiring entrepreneurs opt for exceptional translation services.

Conclusion

Translation is greatly influenced by the globalization process. It is the key to overcoming cultural and linguistic barriers. Globalization has significantly accelerated and improved interactions between states and cultures of the world. Various cross-cultural interactions have increased the need for translators and interpreters, which is a great sign for the translation industry itself.

References:

Английский язык как лингва франка и интернационализация ученых / <http://ihe.nkaoko.kz/archive/67/388/>.

Cronin, M., *Translation and Globalisation*, Routledge, Abingdon: Oxon – 2003, 208 p.

Глазырин В. А.. Болонская декларация: интеграция или поглощение // Бюл. М-ва образования и науки РФ. – 2006. №2. С. 92–93.

Venuti L., *The Scandals of translation*. Taylor & Francis e-Library – 2002, 210 p.

Venuti L., *The Translator's invisibility*. 2nd ed. London: Routledge – 2008, 265 p.

Newmark P., *A Textbook of Translation*. New-York. Phoenix ELT – 1995, 292 p.

МАЗМҰНЫ/СОДЕРЖАНИЕ/CONTENTS

1-СЕКЦИЯ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ЗАМАНАУИ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САЯСАТ ...3	
МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ	3
<i>Елишибек Данияр</i>	<i>3</i>
ҚХР «БІР ЕЛ – ЕКІ ЖҮЙЕ» ҰСТАНЫМЫ АУҚЫМЫНДА ТАЙВАНЬДЫ БЕЙБІТ БІРІКТІРУДЕГІ САЯСАТЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	4
<i>Закарин Елнұр</i>	<i>4</i>
ТҮРКИЯНЫҢ ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САЯСИ ӨМІРІНДЕГІ КҮРД МӘСЕЛЕСІНІҢ СЕПАРАТИЗМ, ЭКСТРЕМИЗМ, ЛАҢКЕСТІК ОҚИҒАЛАРЫНДАҒЫ ОРНЫ	6
<i>Мырзағали Шапағат</i>	<i>6</i>
ҚАЗАҚСТАН-ГЕРМАНИЯ ҚАТЫНАСЫНДАҒЫ НЕМІС ДИАСПОРАСЫНЫҢ РӨЛІ	8
<i>Карасаев Алибек</i>	<i>8</i>
ВОЙНА 2022 ГОДА НА УКРАИНЕ: ПЕРЕЛОМНЫЙ МОМЕНТ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ	12
<i>Амангельдыев Темирлан</i>	<i>12</i>
АНГЛОСАКСОНСКИЙ АЛЬЯНС AUKUS: НОВОЕ ПАРТНЕРСТВО В АТР	14
<i>Клышбек Елдар</i>	<i>14</i>
ОСОБЕННОСТИ БОЛОНСКОЙ СИСТЕМЫ В КАЗАХСТАНЕ	15
<i>Болат Диана Магистрант 1 курса специальности «Международные отношения»</i>	<i>15</i>
ЕВРО-СРЕДИЗЕМНОМОРСКОЕ ПАРТНЕРСТВО: ОТ СОТРУДНИЧЕСТВА К ИНТЕГРАЦИИ	19
<i>Сатыбалдинова Анелия</i>	<i>19</i>
ИЗМЕНЕНИЕ ГЛОБАЛЬНОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО ЛАНДШАФТА В СВЕТЕ УХОДА США ОТ МИРОВОГО ЛИДЕРСТВА	22
<i>Азаматов Чингиз</i>	<i>23</i>
CONFERENCE ON INTERACTION AND CONFIDENCE BUILDING MEASURES IN ASIA AS A TOOL FOR ENSURING SECURITY IN THE ASIAN SPACE	28
<i>Дүйсенбай Шыңғыс</i>	<i>28</i>
APPLICATION OF KARL DEUTSCH'S THEORY OF SECURITY COMMUNITIES TO THE ANALYSIS OF THE POTENTIAL OF ASIA-PACIFIC DIALOGUE PLATFORMS ON SECURITY ISSUES	32
<i>Исаева Дана</i>	<i>32</i>
2-СЕКЦИЯ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ СЫРТҚЫ САЯСАТЫ МЕН ДИПЛОМАТИЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	38
ПЕРСПЕКТИВЫ МЯГКОЙ СИЛЫ ЕС И США В СОТРУДНИЧЕСТВЕ	38
С КАЗАХСТАНОМ	38
<i>Сертаева Сания</i>	<i>38</i>
КАЗАХСКАЯ ДИАСПОРА В ЕВРОПЕ: ПУТИ ЕЕ ФОРМИРОВАНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ	42
<i>Омарова Адилия</i>	<i>42</i>
ҚАЗАҚСТАН МЕН ӨЗБЕКСТАН АРАСЫНДАҒЫ ЕКІ ЖАҚТЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫНЫҢ ЭВОЛЮЦИЯСЫ	46
<i>Молдакерім Ақзер</i>	<i>46</i>
ҚАЗАҚСТАН-ГЕРМАНИЯ: БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ЕКІ ЖАҚТЫ ГУМАНИТАРЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ	48
<i>Қожахмет Есдәулет</i>	<i>48</i>
ИНИЦИАТИВА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ» ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ ..	49
<i>Амангелді Тамирис</i>	<i>49</i>
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКИ В АЗАХСТАНЕ: ОПЫТ И ПРОЕКТНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО С ГЕРМАНИЕЙ	51

<i>Низматуллин Жәнібек</i>	51
THEORETICAL INTERPRETATION OF “SANCTION REGIME” IN INTERNATIONAL AND UNIVERSAL DOCUMENTS.....	53
<i>Tursynaliyeva Azhar</i>	53
ТРИАНГУЛЯРНЫЙ ПОДХОД В ФОРМИРОВАНИИ СОТРУДНИЧЕСТВА И ВОЗМОЖНОЙ МОДЕЛИ ИНТЕГРАЦИОННОГО СБЛИЖЕНИЯ СТРАН ЦА	54
<i>Серікқазинов Айдар</i>	54
КАЗАХСТАН И ТУРКМЕНИСТАН В СОВРЕМЕННЫХ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСАХ И ПОЛИТИКЕ ЕС	57
<i>Төлегенова Нұрай</i>	57
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҮРАҚТЫ ДАМУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ РӨЛІ	61
<i>Жұматаева Әсем</i>	61
ПОЛОЖИТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ МИГРАЦИИ.....	64
В ЕАЭС ДЛЯ КАЗАХСТАНА	64
<i>Алия Саид</i>	64
ВОДНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАЗАХСТАНА: МЕЖГОСУДАРСТВЕННОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО РК И КНР В БАССЕЙНАХ РЕК ИЛЕ И ЕРТИС	68
<i>Медеу Айгерім</i>	68
КАЗАХСТАН – ВЕЛИКОБРИТАНИЯ: ПУТЬ К ГЛОБАЛЬНОМУ ЯДЕРНОМУ МИРУ	71
<i>Тлеубекова Корлан</i>	71
3-СЕКЦИЯ. «АЙМАҚТАРДЫҢ ЗАМАНАУИ МӘСЕЛЕЛЕРІ»	76
ТҮРКІМЕНСТАННЫҢ БЕЙТАРАПТЫҚ ДОКТРИНАСЫ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САЯСИ БАСЫМДЫҚТАРЫ.....	76
<i>Мауытхан Айгерім</i>	76
ОҢТҮСТІК АЗИЯ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ АЙМАҚТЫҚ ЖӘНЕ ЖАҒАНДЫҚ САЯСАТЫНДАҒЫ КЕДЕЙШІЛІК ФЕНОМЕНІ МЕН МӘСЕЛЕСІ.....	78
<i>Мұратаева Әмина</i>	78
ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІМЕН ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТА ГЕРМАНИЯНЫҢ «ЖҰМСАҚ КҮШІ».....	81
<i>Төрегелді Ұлжарқын</i>	81
ГУМАНИТАРНАЯ ПОМОЩЬ: СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ И ТРУДНОСТИ	83
<i>Ибдимин Сабина</i>	83
КАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР СУБЪЕКТІСІ РЕТІНДЕГІ РӨЛІ	85
<i>Қажым Әлима</i>	85
ҚЫТАЙДЫҢ ЖҰМСАҚ КҮШ САЯСАТЫНДАҒЫ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ МЕН МЕХАНІЗМДЕРІ.....	87
<i>Айнақұлов Елнұр</i>	87
ИСТОРИЯ ВОЕННЫХ БАЗ США В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	89
<i>Хокенбери Кеннет</i>	89
ВОПРОСЫ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ОТНОШЕНИЯХ КНР И РК	91
<i>Файништейн Бенджамин</i>	91
СОТРУДНИЧЕСТВО КИТАЯ И СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ СФЕРЕ.....	94
<i>Лай Чуньлань</i>	94
ОРТАЛЫҚ АЗИЯМЕН ЖАСЫЛ ЭНЕРГЕТИКА ЖӘНЕ ЭНЕРГИЯ ТИІМДІЛІГІ САЛАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ	97
<i>Темірғали Жадыра</i>	97
XXI ҒАСЫРДАҒЫ ТҮРКИЯ, РЕСЕЙ ЖӘНЕ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ МЕМЛЕКЕТТЕРІ	101
<i>Дәулет Сақыпжамал</i>	101
РЕСЕЙГЕ ҚАРСЫ САНКЦИЯЛАР КЕЗЕҢІНДЕГІ ЖАПОНИЯ МЕН ЕАЭО АРАСЫНДАҒЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС	104

<i>Сайлаубек Бауыржан</i>	104
4-СЕКЦИЯ. ЗАМАНАУИ ЖАҒДАЙДАҒЫ ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКА	109
ТЕОРИЯ ИГР В ЭКОНОМИКЕ: РАВНОВЕСИЕ НЭША	109
<i>Онайбай Инкар</i>	109
ҚР МЕН ҚХР САУДА ҚАТЫНАСТАРЫ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ	112
<i>Жумабаева Диана</i>	112
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖҰМЫС КҮШІНІҢ СЫРТҚЫ КӨШІ-ҚОНЫ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ	115
<i>Қайырғазықызы Әсел, Қаржавова Салтанат</i>	115
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ РК И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	117
<i>Нургазин Ильяс</i>	117
РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ SWIFT В КАЗАХСТАНЕ И МИРОВОЙ ОПЫТ	121
<i>Сабиржан Аружан</i>	121
САНКЦИЯЛАРДЫҢ РЕСЕЙ ЭКОНОМИКАСЫНА ӘСЕРІ	123
<i>Шалдарбек Ернұр, Текесбай Дәрия</i>	123
ТУРИЗМ КАК ФАКТОР «МЯГКОЙ СИЛЫ» РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	126
<i>Ахмадова С.Д.</i>	126
БІЛІМ БЕРУ ҚЫЗМЕТТЕРІ САЛАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ МАРКЕТИНГ	127
<i>Жансейіт Гүлжаухар</i>	127
5-СЕКЦИЯ. «СЕКЦИЯ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ, МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И РЕГИОНОВЕДЕНИЯ»	130
THE LINGUISTIC ASPECT OF CHINESE SOFT POWER	130
<i>Зиябекова Аружан</i>	130
ИССЛЕДОВАНИЕ УСЛОВИЙ ВЛИЯНИЯ КУЛЬТУРНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА РОССИИ И КИТАЯ	132
<i>Сюй Юаньхун</i>	132
ТЕНДЕНЦИЯ РАЗВИТИЯ КИТАЙСКОЙ МИГРАЦИИ В КАЗАХСТАНЕ	141
<i>Лян Шу</i>	141
ПРОБЛЕМЫ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ КАЗАХСТАНА НА ПРИМЕРЕ ТРАНСГРАНИЧНЫХ РЕК И ОПЫТА ЕВРОПЫ	145
<i>Абек Малика</i>	145
ПЕРСПЕКТИВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА КАЗАХСТАНА И РЕСПУБЛИКИ КОРЕЯ В ОБЛАСТИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ	150
<i>На Юнджу</i>	150
КАЗАКН-KOREAN RELATIONS: THE CASE OF MIGRATION AND IDENTITY	152
<i>Сәкентай Айжан</i>	152
КАЗАХСТАН – ТУРЦИЯ: ПРИМЕР ДВУСТОРОННЕГО СОТРУДНИЧЕСТВА	156
<i>Шамилов Османбек</i>	156
ПРОБЛЕМЫ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ КИТАЕМ И ЧЛЕНАМИ ШОС	161
<i>Ван Вэньюй</i>	161
ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКИЙ РЕГИОН КАК ПЕРЕКРЕСТОК ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ СТРАТЕГИЙ	165
<i>Жұмабекова Алуа</i>	165
THE YOUTH PERCEPTIONS OF U.S. POLICIES IN AFGHANISTAN	171
<i>Zamir Wahidy</i>	172
ПОДХОДЫ КАЗАХСТАНА К «НОВОМУ РЕГИОНАЛИЗМУ» В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	177

<i>Жанаиштай Фатима</i>	177
ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА КИТАЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	181
<i>Ван Ятин</i>	181
ВЛИЯНИЕ КОНФЛИКТА В АФГАНИСТАНЕ С ПРИХОДОМ НОВОЙ ВЛАСТИ «ТАЛИБАН» НА РЕГИОНАЛЬНУЮ И МЕЖДУНАРОДНУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ НА ТЕРРИТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ ...	187
<i>Сейтгалиев Дархан</i>	187
ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯЛАР: ҚАЗАҚСТАННАН КӨЗҚАРАС	190
<i>Новикс Асель</i>	190
РОССИЯ И ТАДЖИКИСТАН – ПУТЬ К ПРОГРЕССУ И ПРОЦВЕТАНИЮ	195
<i>Хайдаров Бехруз</i>	195
ЕО КИБЕРҚАУПСІЗДІК САЯСАТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	200
<i>Аманбаева Дина</i>	200
ПЕРСПЕКТИВЫ ПАРТНЕРСТВА СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И ЯПОНИИ В КОНТЕКСТЕ СОБЫТИЙ НА УКРАИНЕ	204
<i>Адильгазина Айгерим</i>	205
ВАЖНАЯ РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНОЙ ГУМАНИТАРНОЙ ПОМОЩИ В АФГАНИСТАНЕ	209
<i>Чжан Чжолян</i>	209
ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА ШОС В СФЕРЕ ПОЗИЦИОНИРОВАНИЯ И БЕЗОПАСНОСТИ	213
<i>Лю Яньци</i>	213
ЕУРОПАЛЫҚ СЫРТҚЫ САЯСАТТЫҢ КЛИМАТТЫҚ АСПЕКТІЛЕРІНІҢ ҚАУПТЕРІН ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ	216
<i>Нұрланқызы Дина</i>	216
BILATERAL RELATIONS BETWEEN PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA AND AFGHANISTAN IN THE NEW GEOPOLITICAL SITUATION	221
<i>Амархаил Вали</i>	221
ГЕОСАЯСИ ТУРАСЫЗДЫҚ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ЯДРОЛЫҚ ҚАРУ ПОТЕНЦИАЛЫНЫҢ ӘЛЕУЕТІ	223
<i>Жұмақанов Әділнұрым</i>	223
<i>Әлімхан А.Ғ.</i>	223
ФЕМИНИЗМ ЖӘНЕ ТЕНДІК ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ЕЛДЕРІНІҢ САЯСИ КЕҢІСТІГІНДЕ	225
<i>Смағұл Камшат</i>	226
АҚШ-ДАҒЫ СЫРТҚЫ САЯСИ ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУ ТЕТІКТЕРІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	228
<i>Есжанова Карина</i>	228
ЯДРОЛЫҚ ҚАРУДАН АЗАТ БЕЙБІТ ӘЛЕМ ҚҰРУ БОЛАШАҒЫ	231
<i>Булантаева Нурила</i>	231
ҚЫТАЙДЫҢ ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ӘСКЕРИ ҚАУПСІЗДІК САЛАСЫНДАҒЫ САЯСАТЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	236
<i>Альмулдаев Рамазан</i>	236
ИСЛАМ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ҰЙЫМЫ: ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІГІ, ҚҰРЫЛЫМДЫҚ-ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ЖӘНЕ ҰЙЫМ ҚЫЗМЕТІНІҢ НЕГІЗГІ ВЕКТОРЛАРЫ	242
<i>Нажетхан Зарина</i>	243
ҚАЗІРГІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДАҒЫ ТРАНСШЕКАРАЛЫҚ БІЛІМ МӘСЕЛЕЛЕРІ	246
<i>Байкеңес Жанэля</i>	246
ТЕОРЕТИКО-ЭМПИРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОЙ МИГРАЦИИ В АЗИИ В ПРИЛОЖЕНИИ К РЕГИОНУ ЦА	251
<i>Токберген Айдана</i>	251
THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE CONTEXT OF THE ONE BELT ONE ROAD PROJECT	254
<i>Serik Akku</i>	254

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЭТНОСАРАЛЫҚ КЕЛІСІМ МОДЕЛІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ДАМУ ТӘЖІРИБЕСІ	258
<i>Алмасбек Айым</i>	258
ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАН МЕН ТҮРКИЯНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ШЕШУДІҢ МҮМКІНДІКТЕРІ	264
<i>Екпінова Әсел</i>	264
ҚАЗАҚСТАН АУМАҒЫНДАҒЫ КӘРІС ДИАСПОРАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ОЛАРДЫҢ ҚОҒАМДЫҚ ӨМІРГЕ АРАЛАСУЛАРЫ	269
<i>Серикова Ботақоз</i>	269
ЖАҒАНДЫҚ АДАМ САУДАСЫ ПРОБЛЕМАСЫМЕН КҮРЕСУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ – ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ	273
<i>Рахымділдәева Мәлдір</i>	273
«Н ЕЛЕМЕСОВ ОҚУЛАРЫ: ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКАНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»	277
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖЕРГІЛІКТІ БЮДЖЕТТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МЕХАНИЗМІ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	277
<i>Шерхан Шапағат</i>	277
ХИМИЯ ӨНЕРКӘСІБІ: ТЕНДЕНЦИЯЛАР МЕН МҮМКІНДІКТЕР	280
<i>Шерхан Шапағат</i>	280
НЕГІЗГІ ТҮСТІ МЕТАЛДАРДЫҢ ӘЛЕМДІК НАРЫҒЫ: ТАЛДАУ ЖӘНЕ БОЛЖАМ	284
<i>Қыдыркенова Айдана</i>	284
ҚАЗАҚСТАНДА ТУРИЗМДІ ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ	290
<i>Қыдыркенова Айдана</i>	290
«ЦИФРЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН» БАҒДАРЛАМАСЫ: ДАМУЫ МЕН НӘТИЖЕЛЕРІ	293
<i>Нұрмаханбет Гүлім</i>	293
ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ УГОЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В КАЗАХСТАНЕ	298
<i>Люй Чжэнлэй</i>	298
ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДІК ВАЛЮТА ЖҮЙЕСІНІҢ ЖҰМЫС ІСТЕУІ МЕН ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	304
<i>Жансейіт Гүлжаухар</i>	304
АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ КИТАЙСКО-КАЗАХСТАНСКИМ ГАЗОВЫМ СОТРУДНИЧЕСТВОМ И ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНФЛЯЦИЕЙ КАЗАХСТАНА	306
<i>Чжэй Сюань</i>	306
THE MAIN WAYS OF APPLYING BUSINESS TECHNOLOGIES IN THE MODERN ECONOMY	310
<i>Түрделі Жамбыл Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ «Әлемдік экономика»</i>	310
ӘЛЕМДІК ГАЗ НАРЫҒЫНЫҢ БҮГІНГІ ӘЛЕУЕТІ	316
<i>Жансейіт Гүлжаухар</i>	316
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ: ТРЕНДЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	318
<i>Раматуллаев Рауан</i>	318
STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF THE CHINESE	322
TOURISM MARKET	322
<i>Lou Qing</i>	322
STATE REGULATION OF FOREIGN TRADE MODELS OF THE DEVELOPED COUNTRIES OF THE WORLD	325
<i>Lyu Zhilei</i>	325
АНАЛИЗ ТЕКУЩЕЙ СИТУАЦИИ КИТАЙСКО-КАЗАХСТАНСКОГО ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА	329
<i>Ду Бинхан</i>	329
АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ КИТАЙСКО-КАЗАХСТАНСКИМ ГАЗОВЫМ СОТРУДНИЧЕСТВОМ И ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНФЛЯЦИЕЙ КАЗАХСТАНА	331
<i>Чжэй Сюань</i>	331

6-СЕКЦИЯ. ЖАҢА ГЕОСАЯСИ ЖӘНЕ ГЕОЭКОНОМИКАЛЫҚ ШЫНДЫҚТАҒЫ БҰҰ РӨЛІ: ТӘУЕКЕЛДЕР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР	336
ВВЕДЕНИЕ В ПРОБЛЕМУ ГЛОБАЛЬНОГО ГОЛОДА И РОЛЬ, КОТОРУЮ ИГРАЕТ ВСЕМИРНАЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ ПРОГРАММА(ВПП) В БОРЬБЕ С НИМ	336
<i>Қабдыбаева Аружан</i>	336
БҰҰ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫНЫҢ 12-МАҚСАТЫ: ТҰТЫНУ МЕН ӨНДІРІСТІҢ ТҰРАҚТЫ ҮЛГІЛЕРІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ, БҰЛ ҚАЗІРГІ ЖӘНЕ БОЛАШАҚ ҰРПАҚТЫҢ КҮНКӨРІСІН САҚТАУДЫҢ НЕГІЗГІ ФАКТОРЫ	338
<i>Ерсаинова Айымгүл</i>	338
ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДІК САЯСИ ПРОЦЕСТЕРДЕГІ БҰҰ-НЫҢ РӨЛІ	342
<i>Алданыш Аяулым</i>	342
КООРДИНАЦИЯ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ АГЕНСТВАМИ ООН В ЛАТИНСКОЙ АМЕРИКЕ	344
<i>Дугашвили Лиана</i>	344
FORMATION OF GENDER STEREOTYPES IN KAZAKHSTAN SOCIETY: THE ROLE OF MASS MEDIA AND SOCIAL NETWORKS	347
<i>Tursynaliyeva Azhar</i>	347
ЮНОДК МЕН ҚАЗАҚСТАН АРАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ	349
<i>Еденбай Бекнұр</i>	349
7-СЕКЦИЯ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ФАКУЛЬТЕТІНІҢ ТҰҢҒЫШ ДЕКАНЫ Г.Ш.ЖАМБАТЫРОВАНЫҢ 80-ЖЫЛДЫҒЫНА АРНАЛҒАН V ЖАМБАТЫРОВА ОҚУЛАРЫ: ТАҚЫРЫБЫ «ҚАЗІРГІ ГЕОСАЯСИ ҮДЕРІСТЕР ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ЖАҒДАЙЫ»	352
ҚАЗІРГІ ГЕОСАЯСИ ЖАҒДАЙДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ САЯСИ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҰСТАНЫМЫ	352
<i>Ғалымов Жанболат</i>	352
ЕУРООДАҚТЫҢ ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ СТРАТЕГИЯСЫ	354
<i>Мәлікова Айкөркем</i>	354
ИСПАНИЯНЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНДАҒЫ «ЖҰМСАҚ КҮШ» РӨЛІ	355
<i>Абухан Ғазиза</i>	355
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ЖАҢА ЖҮЙЕСІНДЕГІ БҰҰ	357
<i>Ерболат Нұрай</i>	357
ПРОБЛЕМЫ ТРАНСГРАНИЧНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ	359
В ЮЖНОЙ ЕВРОПЕ	359
<i>Нуртазинова Сания</i>	359
ОРТА АЗИЯДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН МЕН ТЫНЫҚ МҰХИТТАҒЫ ИНДОНЕЗИЯНЫҢ АЙМАҚТЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІҢ ІРГЕТАСЫ РЕТІНДЕ	361
<i>Базарбаев Расул</i>	361
8-СЕКЦИЯ. V Н. ТӨРЕҚҰЛОВ ОҚУЛАРЫ: ДИПЛОМАТИЯ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ МҮДДЕЛЕР	364
ДИПЛОМАТ НӘЗІР ТӨРЕҚҰЛОВ ӘЛЕМІ ЕЛ ЕСІНДЕ	364
<i>Алдаберді Ақбота</i>	364
НӘЗІР ТӨРЕҚҰЛОВТЫҢ АҒАРТУШЫЛЫҚ ПОРТРЕТІ	368
<i>Байкеңес Жанэля</i>	368
НӘЗІР ТӨРЕҚҰЛОВТЫҢ ЖУРНАЛИСТТІК ҚЫЗМЕТІ	372
<i>Серикова Ботакоз</i>	372
НӘЗІР ТӨРЕҚҰЛОВТЫҢ МӘДЕНИ ЖӘНЕ КӘСІБИ МҰРАСЫ	375
<i>Құрал Арманбек</i>	375
ТҰҢҒЫШ ҚАЗАҚ ДИПЛОМАТЫНЫҢ ӨМІР ЖОЛЫ	379
<i>Атілғазы Мерей</i>	379

НӘЗІР ТӨРЕҚҰЛОВ - МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚОҒАМ ҚАЙРАТКЕРІ	382
<i>Рахымділдәева Молдір</i>	382
9-СЕКЦИЯ. G-GLOBAL: ҮКІМЕТТІК ЕМЕС ЖӘНЕ УНИВЕРСИТЕТТІК «АҚЫЛ-ОЙ» ОРТАЛЫҚТАРЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ	385
ВЛИЯНИЕ «THINK TANK» НА ФОРМИРОВАНИЕ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОГО КУРСА СТРАН ЗАПАДА	385
<i>Алпамысова Инеш</i>	385
UNIVERSITY AFFILIATED CENTER OF EXCELLENCE FOR 2016-2019	386
<i>Siddika Sheikh Ayesha</i>	386
G-GLOBAL: РОЛЬ НЕПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ И УНИВЕРСИТЕТСКИХ «МОЗГОВЫХ» ЦЕНТРОВ В ФОРМИРОВАНИИ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ	389
<i>Джурабеков Елдос</i>	389
РОЛЬ ГУВЕРОВСКОГО ИНСТИТУТА ВОЙНЫ, РЕВОЛЮЦИИ И МИРА	392
В ИСТОРИИ США	392
<i>Калыбаева Малика</i>	392
СТРАТЕГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР ОРТАЛЫҒЫ (CSIS) ҚЫЗМЕТІНІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ МАҢЫЗЫ	395
<i>Байғалиева Нұргүл</i>	395
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДАҒЫ ЭТНИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРДІ ЖАРИЯ ЕТУДЕГІ БАҚ-ТЫҢ РӨЛІ	401
<i>Әбдінази Жансая</i>	401
ЖАРИЯ ДИПЛОМАТИЯ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ИМИДЖДІК СТРАТЕГИЯСЫН АЛҒА ЖЫЛЖЫТУДЫҢ ЗАМАНУИ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ	405
<i>Хасиданова Аяжан</i>	405
ҚАЗАҚСТАН ХАЛЫҚТАРЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ САЯСАТТЫ ЖӘНЕ ЕЛДІҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНДАҒЫ МӘДЕНИ ДИПЛОМАТИЯНЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДАҒЫ ҚЫЗМЕТІ	409
<i>Нурғалиева Алия</i>	409
ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ЖАПОНИЯНЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНДАҒЫ ЖҰМСАҚ КҮШТІҢ РӨЛІ	410
<i>Алдаберді Ақбота</i>	410
10-СЕКЦИЯ. «ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ» ЖАС ҒАЛЫМДАР СЕКЦИЯСЫ	417
ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚ ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ҚАТЫСУШЫ-МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ ЗАҢНАМАСЫНА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯЛАНУЫ: АРМЕНИЯ МЫСАЛЫ	417
<i>Жунисов Жасулан</i>	417
РАЗРЕШЕНИЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ВОПРОСОВ, КАСАЮЩИХСЯ ПЕРСОНАЛЬНЫХ И НЕПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАНЫХ В ОТНОШЕНИИ С GDPR	421
<i>Бисалиев Марлен</i>	421
THE NECESSITY OF THE KAZAKHSTAN GOVERNMENT TO PROVIDE AID TO PEOPLE WITH DISABILITIES AT THE BACKGROUND OF RUSSIAN-UKRAINE ARMED CONFLICT. VIEW FROM INTERNATIONAL LAW PERSPECTIVE	427
<i>Agibaev Asset</i>	427
PROBLEMATIC ISSUES OF THE PHILOSOPHY OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW	430
<i>Wang Heyong</i>	430
LEGAL AASPECTS OF ENERGY COOPERATION OF THE SCO MEMBER STATES	436
<i>Zhang Ju</i>	436
ДҮНИЕЖҮЗІ САУДА ҰЙЫМЫНЫҢ ҚҰЖАТТАРЫ ШЕҢБЕРІНДЕ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ	440
<i>Зорбаева Аружан</i>	440
ПРОБЛЕМА ЗАЩИТЫ ВНУТРЕННЕГО РЫНКА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В СООТВЕТСТВИИ С ПРАВИЛАМИ ВТО	443

<i>Ақбай Султан</i>	443
LEGAL REGIME FOR THE RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN COURT DECISIONS IN KAZAKHSTAN: GROUNDS AND PROBLEMS	450
<i>Riza Marhaba</i>	450
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ЕС	452
<i>Мереке Баян</i>	453
ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ОПЕКИ НАД НЕСОПРОВОЖДАЕМЫМИ ДЕТЬМИ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА	456
<i>Оразаева Алина</i>	456
ПРОЕКТ ДИРЕКТИВЫ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА ПО ВНЕДРЕНИЮ PILLAR TWO КАК НОВЫЙ ПОДХОД К ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ГЛОБАЛЬНОМУ РАЗМЫВАНИЮ НАЛОГОВОЙ БАЗЫ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫМИ КОРПОРАЦИЯМИ	460
<i>Пирназаров Кудайберди</i>	460
ЕАЭО-ДА САЛЫҚ САЛУ САЛАСЫНДАҒЫ МҮШЕ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ	463
ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫ	463
<i>Серікқазы Ғасыр</i>	463
АЙМАҚТЫҚ ПАТЕНТТІК ЖҮЙЕ ҰҒЫМЫ, ЕУРОПАЛЫҚ ЖӘНЕ ЕУАЗИЯЛЫҚ ПАТЕНТТІК ЖҮЙЕЛЕРІНІҢ КЕЙБІР ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	465
<i>Тасан Саят</i>	465
AN OVERVIEW OF WOMEN'S SOCIO-POLITICAL MOVEMENTS IN AFGHANISTAN	469
<i>Marwa Ghyasi</i>	469
ТЕОРЕТИКО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРАВОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ИНСТИТУТА ПРИЗНАНИЯ ГОСУДАРСТВ И ПРАВИТЕЛЬСТВ	474
<i>Токмеилова Мерей</i>	474
АВТОРСКИЕ ПРАВА ЖУРНАЛИСТОВ НА НОВОСТНЫЕ СООБЩЕНИЯ И ИНТЕРВЬЮ	478
<i>Нурғалиева Шолпан</i>	478
ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ПРОБЛЕМ СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	480
<i>Альжанова Асем</i>	480
11-СЕКЦИЯ. «ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ЗАҢНАМАСЫНЫҢ ЖӘНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ ҚҰҚЫҚТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»	485
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ РЕФЕРЕНДУМ ИНСТИТУТЫН ДАМУҒА МӘСЕЛЕЛЕРІ	485
<i>Ержан Аружан, Нурғалимова Амина</i>	485
ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ: В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ	486
<i>Мажитова Мадина, Забакова Танзиля</i>	486
СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕНИЯ ОРГАНОВ	494
КОНСТИТУЦИОННОГО КОНТРОЛЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ	494
<i>Султанкулов Дамир</i>	494
КОНСТИТУЦИОННЫЕ ПРАВА И СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНИНА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И СПОСОБЫ ИХ ЗАЩИТЫ	496
<i>Кабылбекова А.А.</i>	496
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТАСЫМАЛДАУ ШАРТЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ	498
<i>Араш Ерасыл</i>	498
КОНСТИТУЦИОННАЯ РЕФОРМА 2022 ГОДА – ШАГ К НОВОМУ КАЗАХСТАНУ	500
<i>Докторович Алиса</i>	501
СТОИТ ЛИ КРИМИНАЛИЗИРОВАТЬ СКЛОНЕНИЕ ИЛИ СОДЕЙСТВИЕ К СУИЦИДУ?	502
<i>Сактаганова Адия</i>	502
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ НЕЙРОННЫХ СЕТЕЙ	506
<i>Батыр Малика</i>	506

12-СЕКЦИЯ «ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ МӘН-МӘТІНІНДЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»	510
ЖАНАШЫРЫҚ НИЕТПЕН КІСІ ӨЛТІРГЕНДІГІ ҮШІН ЖАУАПТЫЛЫҚ ТУРАЛЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ПРАКТИКАСЫ.....	510
<i>Оразай Сымбат.....</i>	<i>510</i>
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НА ПРИМЕРЕ КОНФЛИКТА НА КИРГИЗСКО-ТАДЖИКСКОЙ ГРАНИЦЕ.....	513
<i>Раимкулов Заманбек.....</i>	<i>513</i>
ВАЖНОСТЬ ПРИНЦИПА МИРНОГО РЕШЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СПОРОВ	516
<i>Раджабмуродзода Субхонджони.....</i>	<i>516</i>
ПЕРСПЕКТИВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУНАРОДНОГО УГОЛОВНОГО СУДА И СТРАН, НЕ ПОДПИСАВШИХ И НЕ РАТИФИЦИРОВАВШИХ РИМСКИЙ СТАТУТ	517
<i>Бакытбекова Малика.....</i>	<i>517</i>
13-СЕКЦИЯ. «ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ПЕН СЫРТҚЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»	521
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ТОРГОВЛИ ФАЛЬСИФИЦИРОВАННЫМИ ЛЕКАРСТВЕННЫМИ СРЕДСТВАМИ.....	521
<i>Даулетқали Айдар.....</i>	<i>521</i>
ПРЕИМУЩЕСТВА НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ДЛЯ КАЗАХСТАНСКИХ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ В ВЕЛИКОБРИТАНИИ И ОАЭ: ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ В СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЯХ	523
<i>Лепешкина Виталия.....</i>	<i>523</i>
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ ПИЩЕВЫХ ПРОДУКТОВ	527
<i>Гуломмухидинова Камила.....</i>	<i>527</i>
ЖЕКЕ ТҮЛҒАЛАРДЫҢ БАНКРОТТЫҒЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ	529
<i>Абдимомын Сафият</i>	<i>529</i>
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ НАСЛЕДСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ.....	532
<i>Бакытбекова Малика.....</i>	<i>532</i>
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӨРЕЛІК ШЕШІМДЕРДІ ОРЫНДАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	535
<i>Нұрсейіт Қарлығаш</i>	<i>535</i>
14-СЕКЦИЯ. «ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ»	539
A COMPARATIVE INVESTIGATION OF THE FACTORS CONTRIBUTING TO ACADEMIC DISHONESTY IN ONLINE AND TRADITIONAL EDUCATION.....	539
<i>Assiltay D.D.....</i>	<i>539</i>
ТИФЛОКОМЕНТТЕУ – ШЕТ ТІЛІН ҮЙРЕНУДІҢ ЖАҢА ӘДІСІ	546
<i>Бекасылова Аялым, Берикова Аружан</i>	<i>546</i>
THE IMPORTANCE OF LANGUAGE PORTFOLIO IN DEVELOPING	551
STUDENTS’ INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE	551
<i>Chakyroglu Melike Aishe.....</i>	<i>551</i>
GAMIFICATION IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING.....	555
<i>Ibdimin Sabina.....</i>	<i>555</i>
ШЕТ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТРЕНДТЕРІ МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ	557
<i>Келдібай Аружан</i>	<i>557</i>
DIFFERENTIATED METHOD: KEY FOR EVERY STUDENT	559
<i>Omirezak Diana.....</i>	<i>559</i>

PROFESSIONAL ENGLISH AS A TOOL OF INTERNATIONAL RELATIONS	562
<i>Timurkyzy A.^{1,2}, Omirzakova A.T.^{2,3}</i>	562
15-СЕКЦИЯ. БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҒАНДАНУЫ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ ЖӘНЕ АУДАРМА МӘСЕЛЕСІ	564
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ФЕМНИСТЕРДІҢ САЯСИ ДИСКУРСЫН МИТИНГТЕГІ ҰРАНДАРЫНЫҢ НЕГІЗІНДЕ ДӘСТҮРДЕН ДЕМОКРАТИЯҒА ДЕЙІН АУДАРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ҚАЗАҚ, ОРЫС, АҒЫЛШЫН, ФРАНЦУЗ, ТҮРІК ТІЛДЕРІ)	564
<i>Мұрат Айдана</i>	564
POLITICAL CORRECTNESS IN THE ASPECT OF GENDER LINGUISTICS FROM THE POINT OF VIEW OF the TERMINOLOGY USED	569
<i>Tastanova Raushan</i>	569
PROBLEMS ARISING IN THE TRANSLATION OF POLITICAL TEXTS	573
<i>Muratbek Naziya</i>	573
PRESERVATION OF THE AUTHOR'S STYLE IN LITERARY TRANSLATION	576
<i>Menlibek Akerke</i>	576
АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ ӘНДЕРДІ АУДАРУДАҒЫ АЯЛЫҚ БІЛІМНІҢ РӨЛІ	579
<i>Берикова Аружан</i>	579
PROBLEMS IN THE TRANSLATION OF CARTOONS FROM ENGLISH TO RUSSIAN-KAZAKH LANGUAGES	583
<i>Omirzak Diana</i>	583
THE PROBLEM OF TERMINOLOGY TRANSLATION IN THE FIELD OF INTERNATIONAL RELATIONS	586
<i>Seidaly Nuray</i>	586
INFLUENCE OF THE CULTURES OF ANCIENT CIVILIZATIONS ON THE SOCIAL SPHERES OF THE MODERN WORLD	590
<i>Zarlykhan Medina, Sabit Maksat</i>	590
PROBLEMS OF TRANSLATING EXPRESSIONS WITH EMOTIONAL COMPONENTS	592
<i>Jailibayeva Aigerim</i>	592
ШЕКАРАСЫЗ АУДАРМАШЫ	596
<i>Бекасылова Аялым</i>	596
THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON TRANSLATION	600
<i>Nurmakhanova Aizhan</i>	600